

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

«Η ΒΑΣΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ
ΞΗΡΟΜΕΡΟΥ (ΚΑΤΟΥΝΑ)
ΑΠΟ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 19^{ου} ΩΣ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 20^{ου} ΑΙΩΝΑ»

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2010

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

«Η ΒΑΣΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ
ΞΗΡΟΜΕΡΟΥ (ΚΑΤΟΥΝΑ)
ΑΠΟ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 19^{ου} ΩΣ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 20^{ου} ΑΙΩΝΑ»

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2010

**Ημερομηνία ορισμού Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής Γ.Σ.Ε.Σ.:
225/7-3-2001**

Μέλη Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής:

Επιβλέπων:

ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ

Μέλη:

ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

ΤΖΟΥΛΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

Ημερομηνία ορισμού θέματος: 10/3/2001

**Τελικό Θέμα: ««Η ΒΑΣΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ
ΞΗΡΟΜΕΡΟΥ (ΚΑΤΟΥΝΑ) ΑΠΟ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 19^{οο} ΩΣ ΤΑ
ΜΕΣΑ ΤΟΥ 20^{οο} ΑΙΩΝΑ»»**

ΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΕΠΤΑΜΕΛΟΥΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Γ.Σ.Ε.Σ.:

1. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ

2. ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

3. ΤΖΟΥΛΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

4. ΚΑΛΔΡΥΜΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ

5. ΤΡΙΑΝΤΟΥ-ΚΑΨΩΜΕΝΟΥ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

6. ΠΛΑΚΙΤΣΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

7. ΡΑΠΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Έγκριση Διδακτορικής Διατριβής με βαθμό «Δέκα»

Παρουσίαση στις 20 / 7 / 2010.

Εγκρίθηκε στη συνεδρία αριθμ. _____/_____/_____20__ του
Τμήματος.

Η έγκριση διδακτορικής διατριβής από το Παιδαγωγικό Τμήμα
Νηπιαγωγών, της Σχολής Επιστημών Αγωγής του Πανεπιστημίου
Ιωαννίνων δεν υποδηλώνει αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα.
(Ν. 5343/32 άρθρο 202 § 2).

Στα παιδιά μου Κατερίνα και Γιώργο

«...καθήκον απαραίτητο εθεώρησα ως Πρόεδρος αυτού να συγκαλέσω ημάς παρ' εμοί υπό τας ευχάς της Εκκλησίας και να επικαλεσθώ επί πάντα του υψίστου τας ευλογίας πεποιθώς ότι και υμάς εμφορείσθε υπό των αυτών φρονημάτων και αισθημάτων όπως το ανατεθέν ημίν ιερόν καθήκον εκπληρώσωμεν μετά ζήλου και αφοσιώσεως, ή μάλλον εκ φόβου θεού επ' αγαθώ της κοινωνίας, βέβαιοι ότι ούτω θέλουμε δικαιώσει ου μόνον τας προσδοκίας παντός φιλοπάτριδος Έλληνος, αλλά και των ανδρών εκείνων, οίτινες εν τη σοφή πρόνοια αυτών έθετο τον περί της στοιχειώδους εκπαιδεύσεως νόμον, επί τη ελπίδι πάντες ότι τα αποτελέσματα αυτού έσοντα εις το μέλλον βελτίω και επί τη ελπίδι ταύτι κηρύττω σήμερον μετά πνευματικής χαράς και αγαλλιάσεως την έναρξιν των εργασιών του Εποπτικού Συμβουλίου αφού πρώτα επικαλεσθώ την θείαν αντίληψιν επί του ανατεθέντος ημίν δυσχερούς αλλά και κοινωφελούς τούτου έργου.

Εν Μεσολογγίω τη 2 Φεβρουαρίου 1896»

Απόσπασμα από την εναρκτήρια ομιλία του Πρόεδρου του Εποπτικού Συμβουλίου Δημοτικής Εκπαίδευσης Αρχιεπισκόπου Αιτωλίας και Ακαρνανίας Παρθένιου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η πολύχρονη ενασχόληση μου με εκπαιδευτικά θέματα και ιδιαίτερα με θέματα εκπαιδευτικής τοπικής ιστορίας του προεπαναστατικού και μετεπαναστατικού Ελληνισμού έμελλε τελικά να εστιαστεί στην περιοχή του Ξηρομέρου και να λάβει την μορφή που δηλώνει η διδακτορική μου διατριβή. Έτσι, με την παρουσίαση της εργασίας μου ολοκληρώνεται ένας ερευνητικός κύκλος ο οποίος παράλληλα αποτελεί και εφελτήριο για μια παραπέρα συνέχεια. Αυτή η στιγμή είναι η πλέον κατάλληλη να ευχαριστήσω θερμά όλους όσους μου συμπαραστάθηκαν σε αυτό το επίπονο έργο.

Αρχικά, οφείλω να σταθώ με μεγάλο σεβασμό στα μέλη της τριμελούς συμβουλευτικής επιτροπής που με καθοδήγησε. Ιδιαίτερη μνεία οφείλω να κάνω στον εισηγητή του θέματος και επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Απόστολο Παπαϊωάννου. Θέλω να σταθώ στην πολύτιμη επιστημονική καθοδήγηση που μου παρείχε αλλά και στην αμέριστη ηθική συμπαράστασή του σε όλα τα στάδια της εργασίας, δηλαδή τόσο κατά τη διάρκεια της ανίχνευσης και επεξεργασίας του υλικού, όσο και κατά τη διάρκεια της έκθεσης του υλικού της μελέτης μου. Υπήρξε πέρα των άλλων, με τον διακριτικό του έλεγχο και την υπομονή η οποία τον διακρίνει, εκείνος που με βοήθησε να ξεπεράσω τις ανασφάλειες που αντιμετώπισα κατά τη διάρκεια της πορείας της εργασίας. Επίσης, οφείλω να ευχαριστήσω θερμά και τα υπόλοιπα μέλη της επιτροπής, τα μέλη ΔΕΠ και καθηγητές κ. Χρήστο Τζούλη και Σπυρίδων Πανταζή.

Ακόμα, πρέπει να ευχαριστήσω την προϊσταμένη των Γενικών Αρχείων του Κράτους Ν. Αιτωλοακαρνανίας, φιλόλογο, κ. Μπακαδήμα Μαρίας, για την πολύτιμη βοήθειά της κατά την αρχειακή μου έρευνα στα Γενικά Αρχεία του Κράτους Ν. Αιτωλοακαρνανίας. Παράλληλα θέλω να ευχαριστήσω τον δήμαρχο του Δήμου Μεδεώνος για την συμπαράστασή του και τις διευκολύνσεις που μου παρείχε, ενώ θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Διευθυντή του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας για την συνεισφορά του σε ότι μπορούσε να μου φανεί χρήσιμος.

Ηλιούπολη 2010
Δ. Γ. Παπαϊωάννου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	XXIII
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	XXVI

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ : Η ΕΠΑΡΧΙΑ ΞΗΡΟΜΕΡΟΥ ΚΑΙ Η ΚΩΜΟΠΟΛΗ ΤΗΣ ΚΑΤΟΥΝΑΣ

A'. ΓΕΝΙΚΑ.....	1
B'. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ – ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	2
Γ'. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ	8
Γ.1. ΑΡΧΑΙΟΙ ΧΡΟΝΟΙ: ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΜΕΔΕΩΝ Η ΜΕΔΙΩΝ ΚΑΙ ΕΧΙΝΟΣ.....	8
Γ.1.1. Η ΑΡΧΑΙΑ ΠΟΛΗ ΜΕΔΙΩΝΑ	9
Γ.1.2. Η ΑΡΧΑΙΑ ΠΟΛΗ ΕΧΙΝΟΣ	10
Γ.2. ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ	11
Δ'. ΔΥΟ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΤΗΣ ΚΩΜΟΠΟΛΗΣ	15
Δ.1. ΓΕΝΙΚΑ	15
Δ.2. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΕΪΝΤΑΝΗ	16
Δ.3. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗ	19
Ε'. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΣΤΟ ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΞΗΡΟΜΕΡΟ	22
Ε.1. ΟΙ ΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗΣ, ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΤΣΕΤΖΟΝΗΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΠΑΜΠΛΕΚΗΣ.....	22
Ε.2. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗΣ	23
Ε.3. ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΤΣΕΤΖΟΝΗΣ.....	26
Ε.4. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΠΑΜΠΛΕΚΗΣ	27
Στ'. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ	29
Ζ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	32
Η'. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.....	36
Θ'. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.....	41
Ι'. ΤΟ ΤΟΠΩΝΥΜΙΟ ΚΑΤΟΥΝΑ.....	45

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ : ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΞΗΡΟΜΕΡΟ (1896-1914)

A'. ΠΕΡΙ ΤΟΥ 1 ^{ου} ΒΙΒΛΙΟΥ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΕΠΟΠΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡ- ΝΑΝΙΑΣ.....	51
Α.1. ΤΟ ΕΠΟΠΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	51
Α.2. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΟ ΞΗΡΟΜΕΡΟ ΤΕΛΗ 19 ^{ΟΥ} ΑΡΧΕΣ 20 ^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ	59
Α.2.1. Η ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ.....	63
Α.2.2. Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	75
Α.2.3. Η ΤΡΙΤΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ.....	78
Α.2.3.a. Η ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗ	78
Α.2.3.b Η ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ ΤΟΥ ΒΟΗΘΟΥ ΤΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗ.....	87
B'. Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΕΧΙΝΟΥ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ (1896-1914).....	93

B.1. Ο ΔΗΜΟΣ ΕΧΙΝΟΥ 1896-1914	93
B.2. ΟΙ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ (1902-1904).....	103
Γ'. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΩΝ	111
Γ. 1. Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ	111
Γ. 2. ΤΑ ΚΤΙΡΙΑ	113
Γ. 3. ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ	114

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ : ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΤΟΥΝΑΣ

Α'. ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ..	117
Α.1. ΓΕΝΙΚΑ.....	117
Α.2. ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ	120
Α. 3. ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ ΝΥΧΤΕΡΙΝΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ	124
Α. 4. ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΑΧΥΡΩΝ.....	125
Β'. ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ – ΞΗΡΟΜΕΡΟΥ (1889-1918).....	129
Γ'. ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΕΛΕΓΧΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ	132
Γ.1. ΓΕΝΙΚΑ	132
Γ.2. ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΕΛΕΓΧΩΝ.....	136
Γ.2.1. Η ΣΤΗΛΗ «ΑΡΙΘΜΟΙ»	138
Γ.2.2. Η ΣΤΗΛΗ «ΟΝΟΜΑ ΚΑΙ ΕΠΩΝΥΜΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ»	139
Γ.2.3. Η ΣΤΗΛΗ «ΠΑΤΡΙΣ».....	139
Γ.2.4. Η ΣΤΗΛΗ «ΗΛΙΚΙΑ».....	140
Γ.2.5. Η ΣΤΗΛΗ «ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ».....	140
Γ.2.6. ΟΙ ΣΤΗΛΕΣ «ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ».....	140
Γ.2.7. ΟΙ ΣΤΗΛΕΣ «ΑΠΟΥΣΙΕΣ».....	141
Γ.2.8. ΟΙ ΣΤΗΛΗ «ΔΙΑΓΩΓΗ»	141
Γ.2.9. Η ΣΤΗΛΗ «ΓΕΝΙΚΟΣ ΒΑΘΜΟΣ»	142
Γ.2.10. Η ΣΤΗΛΗ «ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ»	142
Δ'. ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΛΟΓΙΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ (1939-1944).....	144
Δ.1. ΓΕΝΙΚΑ	144
Δ.2. ΤΑ ΔΙΣΕΛΙΔΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΛΟΓΙΟΥ	145
Δ.2.1. ΟΙ ΣΤΗΛΕΣ «ΑΥΞΩΝ ΑΡΙΘΜΟΣ» ΚΑΙ «ΑΥΞΩΝ ΑΡΙΘΜΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ ΕΜΒΟΛΙΑΣΜΟΥ»	145
Δ.2.2. ΟΙ ΣΤΗΛΕΣ «ΤΟΠΟΣ» ΚΑΙ «ΔΗΜΟΣ Η ΚΟΙΝΟΤΙΣ ΕΝ Η Ο ΜΑΘΗΤΗΣ ΕΙΝΑΙ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΣ».....	146
Δ.2.3. «ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ Η ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ», «ΕΤΟΣ ΓΕΝΝΗΣΕΩΣ», «ΘΡΗΣΚΕΙΑ».....	146
Δ.2.4. «ΧΡΟΝΟΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ».....	147
Δ.2.5. ΟΙ ΣΤΗΛΕΣ «ΤΙΤΛΟΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ» ΚΑΙ «ΤΑΞΙΣ ΕΝ Η ΕΓΓΡΑΦΗ».....	147
Δ.2.6. ΟΙ ΥΠΟΛΟΙΠΕΣ ΣΤΗΛΕΣ	148
Ε'. ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ (1940-1950)	150
Ε.1. ΓΕΝΙΚΑ	150
Ε.2. ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΑ - ΕΞΕΡΧΟΜΕΝΑ.....	151
Ε.2.1. ΔΙΕΚΠΕΡΑΙΩΣΗ ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ	152

E.2.2. ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΩΝ	153
E.2.3. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ	153
Στ'. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ (1930-1957).....	156
Στ.1. ΓΕΝΙΚΑ	156
Στ.2. Η ΑΡΙΘΜΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΝ	158
Στ.3. Η ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ ΚΑΘΕ ΠΡΑΞΗΣ.....	161
Στ.4. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΝ	170
Στ.5. ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΝ	171
Στ.6. Η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ- ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΚΑΘΕ ΠΡΑΞΗΣ	174
Ζ'. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΦΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ	176
Ζ.1. ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ	176

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ : ΙΔΡΥΣΗ – ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗ – Α΄ & Β΄ ΦΑΣΗ ΣΤΕΓΑΣΗ ΤΟΥ ΔΗ – ΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ (1836-1936)

A΄. ΙΔΡΥΣΗ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ	181
Α.1. ΤΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΗΣ	181
Α.2. Η ΠΡΑΞΗ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΤΟΥΝΑΣ.....	186
B΄. ΟΙ ΦΑΣΕΙΣ ΣΤΕΓΑΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ (1833 – 1950).....	190
B.1. ΓΕΝΙΚΑ.....	190
B.2. Α΄ ΦΑΣΗ ΣΤΕΓΑΣΗΣ: ΤΟ Δ.Σ. ΚΑΤΟΥΝΑΣ ΣΕ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ	191
B.3. Β΄ ΦΑΣΗ ΣΤΕΓΑΣΗΣ : ΤΟ Δ.Σ. ΚΑΤΟΥΝΑΣ ΣΕ ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ	198
B.3.1. Η ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΙΣ ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΕΣ ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ	198
B.3.2. ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΑ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΑ ΣΤΗΝ ΚΑΤΟΥΝΑ	200
B.3.2.a. Η ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΙΑΣ ΤΗΣ ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ Γ. ΚΑΛΛΙΓΑ.....	202
B.3.2.b. Η ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΝΑΚΟΥ.....	204
B.3.3. Η ΕΠΙΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ.....	205
B.3.4. ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΕΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ: ΝΟΜΟΙ - ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ	208
B.3.5. ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ ΤΗΣ ΚΩΜΟΠΟΛΗΣ	212

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ : Γ΄ ΦΑΣΗ ΣΤΕΓΑΣΗΣ– ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟ

1. ΓΕΝΙΚΑ	217
2. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΓΗΠΕΔΟΥ	218
3. ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΓΗΠΕΔΟΥ – ΟΙΚΟΠΕΔΟΥ ΣΤΗΝ ΚΩΜΟΠΟΛΗ	219
4. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΑΡΡΕΝΩΝ ΤΗΣ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ	223
5. ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΓΗΠΕΔΟΥ ΣΤΗΝ ΚΩΜΟΠΟΛΗ	227
6. ΟΙ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ υπ' αριθ. 8828/ 26-3-1907 , 9159/1-6-1907 ΚΑΙ ΤΟ ΕΓΓΡΑΦΟ υπ' αριθ. 153&154 /15-5-1907	233
6.1. ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΑ ΣΥΜΒΟΛΑΙΑ.....	233
6.2. Η ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΑΞΗ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 8828/ 26-3-1907	234
6.3. Η ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΑΞΗ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 9159/ 1 – 6 – 1907.....	236
6.4. Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΣΥΜΒΟΛΑΙΩΝ	238
7. ΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΓΗΠΕΔΟΥ	241
7.1. Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΓΗΠΕΔΟΥ ΒΑΣΕΙ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ	241

7.2. Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΓΗΠΕΔΟΥ 3645 Τ.Μ.....	242
7.3. ΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΚΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΓΗΠΕΔΟΥ ΤΟ 1934.....	246
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: ΑΝΕΓΕΡΣΗ – ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ – ΤΟΠΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ	
Α΄. ΠΕΡΙ ΑΝΕΓΕΡΣΕΩΣ.....	251
Α.1. ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΡΑΤΟΥΣ- ΤΟΠΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	251
Α.2. ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΓΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΓΕΡΣΗΣ	253
Α.3. ΑΠΟ ΤΟ ΤΡΙΤΑΞΙΟ ΤΟΥ 1907 ΣΤΟ ΟΚΤΑΤΑΞΙΟ ΤΟΥ 1932	255
Α.4. ΤΑ ΥΠΕΡ ΚΑΙ ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΕΓΕΡΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΥ	257
Α.5. ΤΑ ΟΦΕΛΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΕΓΕΡΣΗ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΥ.....	263
Β. ΟΙ ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΤΟΥΝΑΣ (1836-1936)...	266
Β.1. ΓΕΝΙΚΑ	266
Β.2. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	267
Β.3. ΟΘΩΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ : ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟ- ΔΟΤΗΣΗΣ (1842).....	269
Β.4. ΕΜΠΟΛΕΜΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1912-1922)	271
Β.5. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ	272
Β.6. ΔΩΡΕΕΣ- ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑΤΑ.....	274
Γ΄. ΤΡΟΠΟΙ ΕΞΕΥΡΕΣΕΙΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ.....	277
Γ.1 ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΕΙΣΦΟΡΕΣ	278
Γ.2. ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ	279
Γ.3. ΤΟΠΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΠΡΟΣ ΑΝΕΓΕΡΣΗ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΚΑΤΟΥΝΑΣ.....	280
Γ.4. ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΚΟΝΔΥΛΙΩΝ	282
Γ.4.1. Η ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΧΡΗΜΑΤΩΝ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1930-1936.....	282
Γ.4.2. Ο ΕΡΑΝΟΣ ΤΟΥ 1937.....	284
Γ.4.3 Η ΚΡΑΤΙΚΗ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ ΤΟΥ 1938.....	286
Γ.4.4. Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ 1938	288
Γ.4.5. ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ ΠΡΙΝ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ.....	289
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ : ΕΓΚΡΙΣΗ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ - ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΑ – ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	
Α΄. ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ.....	293
Α.1. Ο ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ 1932.....	293
Α.2. Ο ΜΕΡΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΝΕΓΕΡΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ.....	294
Α.2.1. Η ΕΚΣΚΑΦΗ ΤΟΥ ΓΗΠΕΔΟΥ	294
Α.2.2 Η ΛΙΘΟΔΟΜΗ	296
Α.2.3. ΤΑ ΣΙΔΗΡΟΠΑΓΗ ΣΚΥΡΟΚΟΝΙΑΜΑΤΑ.....	297
Β΄. Η ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΑ	299
Β.1. Η ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΜΕΙΟΔΟΤΙΚΗΣ ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΑΣ	299
Β.2. Η ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΑΣ	303
Β.3. ΤΟ ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΤΗΣ ΜΕΙΟΔΟΤΙΚΗΣ ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΑΣ	305
Β. 4. Η ΕΓΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΑΣ	308
Γ΄. Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ.....	309

Γ.1. ΓΕΝΙΚΑ	309
Γ.2 Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΕΓΕΡΣΗ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΩΝ	310
Γ.3 Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΓΗΠΕΔΟΥ - ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΟ Δ.Σ. ΚΑΤΟΥΝΑΣ	312
Γ.4 Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΙΘΟΥΣΑΣ - ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΟ Δ.Σ. ΚΑΤΟΥΝΑΣ (1946-1947)	322
Γ.5 ΤΟ ΚΤΙΣΜΕΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ	324
Γ.5.1 ΠΑΡΑΛΛΗΛΙΣΜΟΣ ΜΕ ΤΟ ΚΤΙΣΜΕΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥ 1 ^{ου} Δ. Σ. ΗΛΙΟΥΠΟΛΗΣ	324
Γ.5.2. ΤΑ ΔΙΠΑΤΑ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΑ	325
Γ.5.3. ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ	328
Γ.5.4. Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΕΜΒΑΔΩΝ ΤΗΣ ΑΥΛΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΟΨΗΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΥ	330
Γ.5.5. Η ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΚΤΙΣΜΕΝΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΟΥ Δ. Σ. ΚΑΤΟΥΝΑΣ.....	332
Γ.5.6.a. ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ	335
Γ.5.6.b. ΟΙ ΑΙΘΟΥΣΕΣ	337
Γ.5.6.c. ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΕΙΣΟΔΟΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ - ΑΠΟΘΗ- ΚΕΥΤΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ - ΣΚΑΛΕΣ	338
Γ.5.7. Η ΑΥΛΗ.....	342
Γ.5.7.a. Ο ΜΑΝΤΡΟΤΟΙΧΟΣ ΤΗΣ ΑΥΛΗΣ	343
Γ.5.7.b. ΒΡΥΣΕΣ – ΑΠΟΧΩΡΗΤΗΡΙΑ – ΚΟΛΥΜΒΗΤΙΚΗ ΔΕΞΑΜΕΝΗ	347
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ : Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΦΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ	
Α΄. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ	351
Α.1. ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ	351
Α.2. ΠΡΑΞΕΙΣ ΕΚΛΟΓΗΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ.....	352
Β΄. ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ.....	357
Β.1. ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	357
Β.2. ΤΑ ΕΣΟΔΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΞΟΔΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ	358
Β.2.1. ΠΗΓΕΣ ΕΣΟΔΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΦΟΡΕΙΑ	358
Β.2.2. ΑΙΤΙΕΣ ΕΞΟΔΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΦΟΡΕΙΑ	362
Γ΄. ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ	366
Γ.1 ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΤΟΥ ΓΗΠΕΔΟΥ	366
Γ.2. ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΤΗΣ ΑΥΛΗΣ	368
Γ.3. ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΑΙΘΟΥΣΩΝ.....	369
Γ.4. ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΥ ΠΡΟΣ ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΗ	370
Δ΄. ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΦΟΡΕΙΑ - ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΡΓΟΛΑΒΟΣ	373
Δ.1. ΕΓΚΡΙΣΗ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΡΓΟΛΑΒΟΥ	373
Δ.2. ΠΡΟΣΩΡΙΝΕΣ ΒΕΒΑΙΩΣΗΣ ΠΛΗΡΩΜΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΡΓΟΛΑΒΟΥ	374
Δ.2.1. ΕΚΔΟΣΗ ΒΕΒΑΙΩΣΕΩΝ.....	374
Δ.2.2. ΕΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΒΕΒΑΙΩΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΦΟΡΕΙΑ	375
Δ.2.3. ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΕΚΔΟΣΗΣ ΒΕΒΑΙΩΣΕΩΝ	377
Δ.2.4. ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΕΓΓΥΗΣΗΣ.....	379
Ε΄. ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΑΝΕΓΕΡΣΗΣ	381
Ε.1. ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΚΑΙ ΕΚΣΚΑΦΗ.....	381

E.2. ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΙΣ 1945-1950	384
E.3. ΕΓΚΡΙΣΗ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗΣ	390
ΣΤ΄. ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ	394
Ζ΄. ΜΑΘΗΤΙΚΑ ΣΥΣΣΙΤΙΑ	397

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ : ΜΑΘΗΤΕΣ

ΓΕΝΙΚΑ	401
Α΄. ΑΠΟΥΣΙΕΣ	402
Α.1. ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΑΠΟΥΣΙΩΝ	402
Α.2. ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΑΠΟΥΣΙΕΣ	403
Α.3. ΓΟΝΕΙΣ – ΔΑΣΚΑΛΟΙ – ΑΠΟΥΣΙΕΣ	404
Α.4. ΑΠΟΥΣΙΕΣ ΛΟΓΩ ΑΣΘΕΝΕΙΩΝ	409
Α.5. ΑΛΛΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΠΟΥΣΙΩΝ	412
Α.6. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΥΣΙΩΝ	413
Α.7. ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΥΣΙΩΝ	415
Α.7.1. ΑΠΟΥΣΙΕΣ 1925-1926	415
Α.7.2. ΑΠΟΥΣΙΕΣ 1926-1927	418
Α.7.3. ΑΠΟΥΣΙΕΣ 1927-1928	420
Α.7.4. ΑΠΟΥΣΙΕΣ 1928-1929	421
Β΄. ΗΛΙΚΙΑ	424
Γ΄. Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ	431
Δ΄. ΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ	441

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ : ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΑΘΗΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ

Α΄. ΜΑΘΗΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 1925-1929	445
Α.1. ΓΕΝΙΚΑ	445
Α.2. ΓΕΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ 1925-1926: ΜΑΘΗΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΚΑΙ ΒΑΘΜΟΙ	449
Α.3. ΓΕΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ 1926-1927: ΜΑΘΗΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΚΑΙ ΒΑΘΜΟΙ	454
Α.4. ΓΕΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ 1927-1928: ΜΑΘΗΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΚΑΙ ΒΑΘΜΟΙ	462
Α.5. ΓΕΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ 1928-1929: ΜΑΘΗΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΚΑΙ ΒΑΘΜΟΙ	467
Β΄. ΤΑ ΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ	473
Γ΄. Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΒΑΘΜΟΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ	477
Δ΄. ΦΟΙΤΗΣΗ – ΜΕΤΕΓΓΡΑΦΕΣ	479

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ: Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΠΙΚΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΠΩΝΥΜΩΝ

Α΄. ΤΑ ΕΠΩΝΥΜΑ ΤΗΣ ΚΩΜΟΠΟΛΗΣ	481
Α.1. ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΠΩΝΥΜΩΝ	481
Α.2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΩΝΥΜΩΝ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΗΞΗ	485
Α.3. ΕΠΩΝΥΜΟ – ΥΠΟΚΟΡΙΣΤΙΚΟ Η ΧΑΪΔΕΥΤΙΚΟ	487
Α.4. ΤΟ ΕΠΩΝΥΜΟ ΩΣ ΠΑΡΑΓΩΓΟ ΟΝΟΜΑΤΟΣ	489
Α.5. ΣΥΝΘΕΤΑ ΕΠΩΝΥΜΑ	493
Α.6. ΜΗΤΡΩΝΥΜΑ	498

A.7. ΕΠΩΝΥΜΑ – ΤΟΠΙΚΕΣ ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ.....	500
A.8. ΕΠΩΝΥΜΑ – ΤΟΠΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ	502
A.9. ΕΠΩΝΥΜΟ – ΚΑΤΑΓΩΓΗ	504
A.9.1. ΕΘΝΙΚΑ ή ΠΑΤΡΩΝΥΜΙΚΑ.....	504
A.9.2. ΠΑΤΡΩΝΥΜΙΚΑ ΧΩΡΙΟΥ, ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ, ΟΙΚΙΣΜΟΥ	506
A.9.3. ΠΑΤΡΩΝΥΜΙΚΑ ΤΗΣ ΚΩΜΟΠΟΛΗΣ ΤΗΣ ΚΑΤΟΥΝΑΣ.....	508
A.9.3.a. ΠΑΤΡΩΝΥΜΙΚΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΟΣ ή ΧΩΡΑΣ	509
A.9.3.b. ΜΗ ΕΘΝΙΚΑ ή ΠΑΤΡΩΝΥΜΙΚΑ	511
A.10. ΕΠΩΝΥΜΟ – ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	512
A.11. ΕΠΩΝΥΜΟ – ΠΑΡΑΤΣΟΥΚΛΙ	517
A.11.1. ΠΑΡΑΤΣΟΥΚΛΙ - ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ	518
A.11.2. ΠΑΡΑΤΣΟΥΚΛΙ - ΨΥΧΙΚΗ ή ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΤΗΤΑ.....	521
A.11.3. ΠΑΡΑΤΣΟΥΚΛΙ – ΤΟΠΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ.....	522
A.11.4. ΠΑΡΑΤΣΟΥΚΛΙ – ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ	522
A.11.5. ΠΑΡΑΤΣΟΥΚΛΙΑ ΠΟΥ ΔΗΛΩΝΟΥΝ ΧΡΗΣΤΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ	525
A.11.6. ΠΑΡΑΤΣΟΥΚΛΙΑ ΠΟΥ ΔΗΛΩΝΟΥΝ ΝΤΥΣΙΜΟ - ΡΟΥΧΙΣΜΟ.....	527
A.12. ΕΠΩΝΥΜΟ – ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ.....	528
B´. ΒΑΠΤΙΣΤΙΚΑ ΟΝΟΜΑΤΑ.....	532

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ: ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΤΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΩΝ ΤΟΥ Δ.Σ. ΚΑΤΟΥΝΑΣ (1930-1957)**

A´. ΓΕΝΙΚΑ.....	537
A.1. ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ	537
A.2. ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ	538
B´. ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΠΕΠΡΑΓΜΑΕΝΩΝ ΤΟΥ Δ.Σ. ΚΑΤΟΥΝΑΣ	540
B.1. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ	540
B.2. ΠΕΡΙ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ.....	542
B.2.1. ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ	543
B.2.1.a. ΕΓΓΡΑΦΕΣ.....	543
B.2.1.b. ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ	550
B.2.1.c. ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΜΕ ΓΟΝΕΙΣ	552
B.2.1.d. ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΕΣ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ - ΗΜΕΡΗΣΙΕΣ ΕΚΔΡΟΜΕΣ	556
B.2.1.e. ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ	558
B.2.1.f. ΜΑΘΗΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	559
B.2.1.g. ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ	560
Γ´. ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ ΤΟΥ Δ.Σ. ΚΑΤΟΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΗΝ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ ΤΟΥ 1821 ΚΑΙ ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΟΥ 1940.....	566
Γ.1. ΓΕΝΙΚΑ	566
Γ.2. ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ ΤΗΝ ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΕΤΕΙΩΝ	568
Γ.2.1. Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΥ	568
Γ.2.2. Ο ΔΙΑΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ ΕΙΣΟΔΟΥ	569
Γ.2.3. Ο ΣΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΩΜΟΠΟΛΗΣ	570
Γ.2.4. ΟΜΙΛΙΕΣ	571

Γ.2.5. ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΣΤΕΦΑΝΟΥ	572
Γ.3. ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΑΝΗΜΕΡΑ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΕΤΕΙΩΝ	573
Γ.4. ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ.....	576
Δ΄. ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ ΤΗΣ ΣΗΜΑΙΑΣ ΤΟΥ Δ.Σ. ΚΑΤΟΥΝΑΣ	579
Ε΄. ΕΚΘΕΣΗ ΑΓΙΑΣΜΟΥ	583

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ : ΩΡΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ Δ.Σ. ΚΑΤΟΥΝΑΣ (1929-1949)

Α΄. ΓΕΝΙΚΑ.....	587
Α.1. ΠΕΡΙ ΩΡΟΛΟΓΙΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	587
Α.2. Η ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ.....	590
Α.2.1. ΣΥΝΤΑΞΗ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΩΡΟΛΟΓΙΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.....	592
Β΄. ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΩΡΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΔΙΤΑΞΙΟΥ – ΤΡΙΤΑΞΙΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ.....	595
Γ΄. ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΩΡΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΤΑΞΙΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ.....	601
Δ΄. ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΩΡΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΝΤΑΤΑΞΙΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ.....	613
Ε΄. ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΩΡΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΞΑΤΑΞΙΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ.....	623

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΕΚΘΕΣΕΩΣ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΝ 1929-1949

1. ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗΣ	627
2. ΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΝ	630
2.1. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ.....	630
2.2. ΕΚΘΕΣΗ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ.....	632
3. ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΕΙΞΕΙΣ	634
4. ΟΙ ΚΥΚΛΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ.....	635
4.1. ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1931-1933.....	635
4.2 ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1939-1940.....	637
4.3 ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1933-35,1937-38.....	638
4.4. ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1945-1957	640
5. ΤΑ ΔΡΩΜΕΝΑ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΝ	643
5.1. ΟΙ ΧΟΡΟΙ	643
5.2. ΟΙ ΣΟΥΗΔΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ	644
5.3. ΕΝΑΡΞΗ ΚΑΙ ΛΗΞΗ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΝ	645
5.4. Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ.....	647
5.5. ΟΙ ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΝ	649
5.6. Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΕΠΑΘΛΩΝ.....	652
5.7. ΟΙ ΒΡΑΒΕΥΘΕΝΤΕΣ	653

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ (1890-1950)

Α΄. ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1896-1910.....	661
-----------------------------	-----

A.1. ΥΠΗΡΕΤΟΥΝΤΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΣΤΟ Δ.Σ. ΑΡΡΕΝΩΝ ΚΑΤΟΥΝΑΣ	661
A.2. ΥΠΗΡΕΤΟΥΣΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΣΣΕΣ ΣΤΟ Δ.Σ. ΘΗΛΕΩΝ ΚΑΤΟΥΝΑΣ	668
A.2.1. Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΩΝ ΘΗΛΕΩΝ ΤΗΣ ΚΑΤΟΥΝΑΣ (1890-1910)....	668
A.2.2. ΥΠΗΡΕΤΟΥΣΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΣΣΕΣ ΣΤΟ Δ. Σ. ΘΗΛΕΩΝ ΚΑΤΟΥΝΑΣ	671
A.3. ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΒΙΒΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΛΥΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΤΟΥΝΑΣ	674
A.4. ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΤΟΥΝΑΣ	676
B´. ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1925-1950	678
B.1. ΥΠΗΡΕΤΟΥΝΤΕΣ ΔΑΣΚΑΛΟΙ ΣΤΟ Δ.Σ. ΚΑΤΟΥΝΑΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1925-1950.....	678
B.2. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΑΞΕΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ	689
B.2.1. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1929-30.....	689
B.2.2. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1930-31.....	691
B.2.3. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1931-32.....	692
B.2.4. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1932-33.....	693
B.2.5. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1933-34.....	694
B.2.6. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1934-35.....	694
B.2.7. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1935-36.....	696
B.2.8. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1936-37.....	696
B.2.9. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1937-38.....	697
B.2.10. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1938-39.....	697
B.2.11. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1939-40.....	697
B.2.12. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1940-41.....	698
B.2.13. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1945-46.....	699
B.2.14. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1946 - 47.....	699
B.2.15. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1947-48.....	700
B.2.16. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1948-49.....	700
B.2.17. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1949-50.....	702
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ: ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ – ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	
A´. ΕΣΩΣΧΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ	705
A.1. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΣΩΣΧΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ	705
A.2. ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΤΑΘΜΟ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗΣ.....	717
B´. ΟΙ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ.....	719
Γ´. ΔΡΩΜΕΝΑ	722
Γ.1. ΜΙΑ ΞΕΧΩΡΙΣΤΗ ΠΡΟΤΑΣΗ	722
Γ.2. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ.....	723
Γ.3. ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ	725
Δ´. ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ	726
Δ.1. ΠΕΡΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (1930-1940)	726
Δ.2. ΠΕΡΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (1953-1957)	734
E´. ΒΙΒΛΙΟ ΥΛΙΚΟΥ 1947.....	738
E.1. ΓΕΝΙΚΑ	738
E.2. ΕΠΟΠΤΙΚΑ ΜΕΣΑ	739
E.2.1. ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ – ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ.....	739

Ε.2.2. ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	741
Ε.2.3. ΑΛΛΑ ΕΠΟΠΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	743
Ε.3. ΕΠΙΠΛΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ	744
ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	747
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1	759
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2	785
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3	805
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	811

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

A. E. M. :	Αριθμός Εγγεγραμμένων Μαθητών
A. Εξ. Μ.:	Αριθμός Εξετασθέντων Μαθητών
A.Φ.Μ. :	Αριθμός Φοιτούντων Μαθητών
B.A.M. :	Βράβευση Αριστευσάντων Μαθητών
A	Ανίκανος
α. / α.:	αύξων αριθμός
A. B. E. :	Αριθμός Βιβλίου Εισαγωγής
A. E. E. :	Αριθμός Ειδικού Ευρετηρίου
A. N.:	Αναγκαστικός Νόμος
ΑΠ	Απεχώρησε
απ.	Απεφοίτησε
αρθ.	άρθρο
αριθ.:	αριθμός
B. Διάταγμα:	Βασιλικό Διάταγμα
βλ.:	βλέπε
Γ. Α. Κ.:	Γενικά Αρχεία του Κράτους
Δ.Α.Ν. :	Δημοτικό Αρχείο Ναυπλίου
Δ.Σ.:	Δημοτικό Σχολείο
Δ/μα	Διάταγμα
Δρχ.	δραχμές
E. :	Εφημερίες
E. Δ. Β. :	Εισαγωγή Διδακτικών Βιβλίων
ε. ε. :	ενεστώτος έτους
E. E. 25^{ης} Μ. :	Έκθεση Εορτασμού της 25 ^{ης} Μαρτίου
E. E. 28^{ης} Ο. :	Έκθεση Εορτασμού της 28 ^{ης} Οκτωβρίου
E. E. Β. Β. :	Επιλογή Εγκεκριμένων Βοηθητικών Βιβλίων
E. E. Β. Π. :	Έκθεση Εορτασμού της πενήνταετηρίδος της Α. Μ. B. Παύλου
E. E. Σ. :	Έκθεση Εορτασμού της Σημαίας
E. Μ. Π.:	Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
E. Μ. Συσσιτίων :	Εφορία Μαθητικών Συσσιτίων
E. Π. :	Έκθεση Πεπραγμένων
E. Σ. :	Εκπαιδευτική Συνεδρίαση
E. Τ. Α. :	Έκθεση Τέλεσης Αγιασμού (επί τη έναρξη των μαθημάτων)

Ε. Τ. Γ. Ε. :	Έκθεση Τέλεσης Γυμναστικών Επιδείξεων
Ε.Γ. :	Έκταση Γηπέδου
Ε.Δ.Β. :	Έγκριση Διδακτικών Βιβλίων
εγγρ. :	έγγραφο
εισ. εγγρ. :	εισερχόμενο έγγραφο
ΕΚΠ:	Εκπαιδευτικά
ΕΛΙΑ:	Εταιρεία Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου
εντ. :	έντυπο
εξ. εγγρ. :	εξερχόμενο έγγραφο
εφ. :	εφημερίδα
Η	ησθένησε
Ι. Α. Ε. Ν. :	Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας
Ι. Π. Μεσολογγίου :	Ιερά Πόλη Μεσολογγίου
Κ. Ε. Ε. :	Κέντρο Επιμόρφωσης Ενηλίκων
Κ. Ε. Μ. Σ. :	Κεντρική Επιτροπή Μαθητικών Συσσιτίων
Κ. Α. Σ & Σ. Μ. :	Κανόνες Λειτουργίας Σχολείου και Συμπεριφοράς Μαθητών
κ. ο. κ. :	και ούτω κάθεξης
Κ. Π. Ε. 28^{ης} Ο. :	Κατάρτιση Προγράμματος Εορτασμού της 28 ^{ης} Οκτωβρίου
Κ. Π. Ε. 25^{ης} Μ. :	Κατάρτιση Προγράμματος Εορτασμού της 25 ^{ης} Μαρτίου
Κ. Τ. – Ω. Π. :	Κατανομή τάξεων και κατάρτιση ωρολογίου προγράμματος
κ.α.:	και άλλα
κ.λπ:	και λοιπά
Λ. Γ. Δ. :	Λήψη Γνώσεως Διαταγής
Μ	Μετεγγράφει
μ.	μετώκοισε
Μ.Τ.Δ.Υ.	Μετοχικό Ταμείο Δημοσίων Υπαλλήλων
μ1	μετώκοισε προς θεραπεία
Μτφρ. ή Mtfr.	Μετάφραση
Ν. Αιτωλ/νίας :	Νομός Αιτωλ/νίας
Ο. Ε. Δ. Β. :	Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων
ο.φ.	ουδόλως εφοίτησε
Π. Διάταγμα :	Προεδρικό Διάταγμα
π. ε. :	παρελθόντος έτους
Π. Ε. :	πρωτοβάθμια Εκπαίδευση
Π. Ι. :	Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Π. Σ. :	Προγραμματισμός Συνεδρίου
Π. Τ. Γ. Ε. :	Πρόγραμμα Τέλεσης Γυμναστικών Επιδείξεων
Π. Τ. Δ. Ε. :	Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης
παρ. :	παράγραφος
παραπ.:	παραπομπή
περ. :	περιοδικό
πρωτ. :	πρωτοκόλλου
Σ :	σύνολο
σ. :	σελίδα
σ. σ. :	σελίδες
Σου. :	Σεβαστού
Στοιχ. :	στοιχειώδους
στοιχ. :	Στοιχείων
τ. :	τόμος
τεκμ. :	Τεκμήριο
τχ. :	τεύχος
Υ. Ε. :	Υπερτίμηση Ενδεικτικών
υπ. :	υποφάκελλος
ΥΠΕΠΘ :	Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων
υποσ. :	υποσημείωση
Φ. :	Φάκελος
φ. :	φύλλο
Φ. Ε. Κ. :	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως
χ. χ. :	Χωρίς Χρονολόγηση

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ – ΣΤΟΧΟΘΕΣΙΑ – ΕΠΙΛΟΓΗ ΘΕΜΑΤΟΣ

Με την παρούσα έρευνα θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε την τοπική εκπαιδευτική ιστορία του Ξηρομέρου και ειδικότερα της κωμόπολης της Κατούνας η οποία, γεωγραφικά, υπήρξε κεφαλοχώρι του κεντρικού τμήματος του Ξηρομέρου. Η συστηματική προσέγγιση του θέματος επικεντρώνεται στο χρονικό διάστημα από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έως τα μέσα του 20^{ου} και στρέφεται, κυρίως, στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, με μικρές αναφορές στη δευτεροβάθμια.

Οι εκπαιδευτικές πληροφορίες του Τρύφωνα Ευαγγελίδου, τις οποίες αντλούμε για την περιοχή, ανεξάρτητα αν αναφέρονται στα εκπαιδευτικά πράγματα των πρώτων δεκαετιών του 19^{ου} αιώνα αποτελούν οδηγό και εφαλτήριο της εργασίας μας. Μας εισάγουν στο θέμα αλλά και μας δηλώνουν τις ρίζες που έχει η εκπαίδευση

στο Ξηρόμερο στα χρόνια της τουρκοκρατίας. Ακόμα, στην αναδρομή στο παρελθόν βοηθούν οι αναφορές στην κάζα του Ξηρομέρου. Πρόκειται για μια απαραίτητη και σημαντική πορεία προς το παρελθόν διότι μας βοηθά να αναδείξουμε την τοπική εκπαίδευση, παράγοντα παραμελημένο από τους ιστορικούς της εκπαίδευσης καθώς το Ξηρόμερο είχε ταυτιστεί με την αντρείοσύνη και τους αγώνες για τη λευτεριά.

Με βάση την παραπάνω διαπίστωση εξηγείται το γεγονός ότι οι τοπικές ιστορίες της περιοχής πολύ σπανίως ασχολούνται με εκπαιδευτικά θέματα και όταν αυτό συμβαίνει, στηρίζονται σε ερασιτεχνικές προσεγγίσεις και στην άκριτη επανάληψη των ίδιων πληροφοριών. Έτσι, η παρούσα εργασία, μεταξύ άλλων, σκοπό έχει την συμβολή και στην ανάδειξη του Ξηρομέρου, και ιδιαίτερα της κωμόπολης της Κατούνας, σε πνευματικό πυλώνα ενώ αξίζει να αναφέρουμε ότι η εμπλοκή μας στα εκπαιδευτικά ζητήματα της κωμόπολης αποτέλεσε έναυσμα για τον τοπικό τύπο, ο οποίος επιχείρησε να προσεγγίσει, έστω και ακροθιγώς, θέματα τέτοιας φύσεως.

Παρότι αναφέραμε ότι η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, υπήρξαν σημεία όπου χρειάστηκε να επεκταθούμε στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση της περιοχής. Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί η προσπάθειά μας να προσεγγίσουμε την γυναικεία εκπαίδευση στην κωμόπολη της Κατούνας αλλά και τις πρώτες μαθήτριες στο Ελληνικό ή Τυπικό ή Ανώτερο Σχολείο Με κέντρο την εκπαίδευση, όπως αυτή διαμορφώθηκε στην Κατούνα, η οποία ήταν ο πόλος έλξης και η πηγή των εκπαιδευτικών πραγμάτων της ευρύτερης περιοχής, επιχειρούμε μια αναλογική προσέγγιση των εκπαιδευτικών δεδομένων της επαρχίας.

Για την εκλογή του θέματος της παρούσης διατριβής βασικά κίνητρα υπήρξαν¹

- i. Η έλλειψη μιας μονογραφίας γύρω από τα εκπαιδευτικά πράγματα της κωμόπολης της Κατούνας, την περίοδο που μελετάμε, η οποία θα πρόσθετε στην οικονομική, κοινωνική, πολιτική της ευμάρεια και την ήσσοнос αξίας εκπαιδευτική της αξία..
- ii. Το προσωπικό μας ενδιαφέρον για τα θέματα τοπικής εκπαιδευτικής ιστορίας και ιδιαίτερα η ανάδειξη της περιοχής του Ξηρομέρου ως πνευματικού φάρου.
- iii. Η κομβική θέση της κωμόπολης η οποία την καθιστούσε γεωγραφικό – οικονομικό – εμπορικό – πολιτισμικό – διαμετακομιστικό – ιστορικό – εκπαιδευτικό κέντρο.
- iv. Η εκπαίδευση πολιτική και η δυνατότητα εκπαιδευτικής εξέλιξης σε αγροτικές περιοχές, όπως το Ξηρόμερο, την περίοδο 1880-1950, μιας δύσκολης περιόδου για τον ελληνισμό.
- v. Η εθνολογική σύνθεση του πληθυσμού όπου εξαιτίας της γεωπολιτική και γεωργοκτηνοτροφικής της σημασίας το γηγενές πληθυσμιακό στοιχείο συμβιώνει με τον αλβανικό και βλάχικο πληθυσμό. Η συνύπαρξη αυτή επιτεύχθηκε με ειρηνικό τρόπο αλλά

---

¹ Γενικά στην εκλογή του θέματος αναφέρονται τα βιβλία Γ. Φ. Κουκουλέ, Για την Ιστορία του Ελληνικού Συνδικαλιστικού Κινήματος, Εισαγωγή στην Παιδαγωγική της Ιστορικής Έρευνας; Εκδόσεις Οδυσσεάς, σσ. 115-116, Αθήνα 1983 – Κ. Howard – J. Sharp, Η επιστημονική μελέτη, Βασιλική Π. Νταλάκου, εκδόσεις Gutenberg, σσ. 45-55, Αθήνα 1994

και βίαιο σε έκρυθμες περιόδους όπως τα Ορλωφικά. Ως φυσικό επόμενο αυτής της ανάμειξης στην διάλεκτο της περιοχής ενυπάρχουν στοιχεία τουρκικής, αρβανίτικης και βλάχικης διαλέκτου.

- vi. Η δυνατότητα που μας παρείχαν τα Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αιτωλοακαρνανίας να προσεγγίσουμε τις πρωτογενείς πηγές.

Τα χρονικά πλαίσια της μελέτης περιορίστηκαν με βάση ιστορικούς σταθμούς και πόσο αυτοί επηρέασαν την εκπαιδευτική συμπεριφορά της αγροτικής κοινωνίας της Κατούνας και του όλου Ξηρομέρου. Η αρχή της συγκεκριμένης περιόδου σηματοδοτεί το τέλος του κύκλου ο οποίος είχε ξεκινήσει την εποχή του Καποδίστρια, με την ανασύσταση του ελληνικού κράτους και του σχολικού δικτύου, και τελείωσε με την αποκαθήλωση της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου.

Το ιστορικό πλαίσιο εμπεριέχει τις πληγές που δημιούργησε ο αποτυχημένος ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1879, ως τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και την κατοχική περίοδο. Ενδιάμεσοι σταθμοί αποτέλεσαν ο παρατεταμένος πρώτος παγκόσμιος πόλεμος και η αβάσταχτη καταστροφή της Μικράς Ασίας. Από εκπαιδευτικής πλευράς, στα χρονικά όρια της εργασίας περιλαμβάνονται η υποδοχή της συνδιδασκτικής μεθόδου, ο προβληματισμός γύρω από την γυναικεία εκπαίδευση, η εγκαθίδρυση των μικτών σχολείων, τα κατασκευαστικά προγράμματα σχολικών κτιρίων, με κορυφαίο και σαρωτικό το πρόγραμμα Γ. Παπανδρέου του 1930. Η μελέτη ολοκληρώνεται με τα πρώτα δειλά εκπαιδευτικά βήματα του αγροτικού πληθυσμού, μετά το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου. Αυτές οι διακυμάνσεις στην ιστορία του τόπου την περίοδο 1880-1950 αντικατοπτρίζονται σε όλες τις κοινωνικές δραστηριότητες, και κατ' εξοχήν στις εκπαιδευτικές, ιδιαίτερα στις τοπικές αγροτικές κοινωνίες.

Η πρωτοτυπία του θέματος μας έγκειται στην πρώτη συστηματική μελέτη γύρω από την εξέλιξη της εκπαίδευσης σε μια ενδιαφέρουσα και συγχρόνως αγροτική περιοχή της επικράτειας την κωμόπολη Κατούνα του Ξηρομέρου. Οι βάσεις του οικοδομήματος της παρούσης εργασίας στηρίζονται στο πρωτογενές αρχειακό υλικό που προέρχεται από τα Γενικά Αρχεία του Κράτους – Ν. Αιτωλοακαρνανίας, το Δημοτικό Σχολείο και το Ελληνικό Σχολείο της Κατούνας Ξηρομέρου. Το αρχειακό, αυτό, υλικό εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις της πρωτοτυπίας του θέματος αλλά και την επιστημονική πληρότητά του. Ο Α. Βακαλόπουλος σημειώνει, ότι το σημαντικότερο σε τέτοιου είδους έρευνες είναι «να χρησιμοποιήσουμε όσο το δυνατόν περισσότερο ανέκδοτο υλικό για να μπορέσουμε να δώσουμε κάτι περισσότερο πρωτότυπο, οριστικό και να πλησιάσουμε κοντύτερα την αλήθεια»².

Στην προσπάθειά μας να προσεγγίσουμε το εκπαιδευτικό τοπικό περιβάλλον επιχειρήσαμε, μέσω των κοινωνικών – οικονομικών – πολιτικών παραγόντων οι οποίοι επιδρούν στο συγκεκριμένο γίνεσθαι, την αξιολόγηση και τη σύνθεση του αρχειακού μας υλικού. Χρησιμοποιήσαμε την αυτομαιευτική μέθοδο καθώς με τις ερωτοαποκρίσεις που θέταμε, αναζητούσαμε την αξία των υποθέσεών μας. Μέσα από

² Α. Βακαλόπουλος, Ο χαρακτήρας των Ελλήνων, σ. 376, Θεσσαλονίκη 1983

αυτή τη διαδικασία προέκυψαν τα γενικά και τα μερικά συμπεράσματα της εργασίας μας.

Απώτερος στόχος της μελέτης μας είναι να αναδειχθεί η κομβική πνευματική αξία της κωμόπολης της Κατούνας και ολόκληρης της περιοχής του Ξηρομέρου. Ενδεικτικά θα αναφέρουμε ότι η κωμόπολη, την περίοδο της τουρκοκρατίας, υπήρξε η γενέτειρα ανδρών του διαμετρήματος του δασκάλου του Γένους Νικολάου Μαυρομαμάτη, και των απόστολων της Φιλικής Εταιρείας Αναγνώστη Τζίτζωνη και του ιατρού Επαμεινώνδα Μαυρομαμάτη Επίσης, το, κοντινό στην Κατούνα, χωριό Μπαμπίνι του Ξηρομέρου υπήρξε γενέτειρα του δασκάλου του Γένους Χριστόδουλου Παμπλέκη.

Η κωμόπολη της Κατούνας και όλο το Ξηρόμερο αποτελεί το κομβικό σημείο του τρίστρατου το οποίο ενώνει την Ήπειρο, την Πελοπόννησο, τα Ιόνια νησιά. Έτσι, υπήρχε πρόσβαση στα Ιωάννινα που ήταν «πρώτα στα άρματα στα γρόσια και στα γράμματα», την Πελοπόννησο το λίκνο της παιδείας σε περιόδους δύσκολους για τον ελληνισμό, όπως ήταν η τουρκοκρατία, και στα Ιόνια νησιά με την ξεχωριστή, αλλά πάντα θαυμαστή, μορφωτική τους κληρονομιά.

Η παρούσα μελέτη στόχο έχει να συμβάλει θετικά στην ανάδυση, την κατανόηση και την ερμηνεία της μορφής και του τρόπου εξέλιξης των εκπαιδευτικών δρώμενων στην νευραλγική περιοχή του Ξηρομέρου και ειδικότερα στη γεωπολιτική και οικονομικό πνευματική περιοχή της κωμόπολης της Κατούνας η οποία δεσπόζει στο κεντρικό Ξηρόμερο.

2. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Οι αρχειακές πηγές και οι σχετική βιβλιογραφία που φώτισαν την έρευνά μας βοήθησαν το έργο μας καθώς δημιούργησαν ερωτήματα – προβληματισμούς ή έδωσαν απάντηση σε υποθέσεις μας που είχαν καταγραφεί με την έναρξη της εργασίας. Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα στα οποία απαντά η παρούσα εργασία είναι :

- Πως ασκήθηκε ο έλεγχος και η εποπτεία των σχολικών μονάδων από των επιθεωρητή και την τοπική κοινωνία.
- Κατά πόσο ανταποκρίθηκαν οι τοπικές κοινωνίες, ιδιαίτερα της Κατούνας στο εκπαιδευτικό και κτιριακό πρόγραμμα της περιόδου αυτής;
- Που στεγάζονταν οι μαθητές του σχολείου και ο τρόπος που αντιμετωπίστηκαν τα στεγαστικά προβλήματα των μαθητών
- Η συμβολή της τοπικής κοινωνίας στην αγορά οικοπέδου προς ανέγερση διδακτηρίου – Η σχέση του διδακτηρίου με τα προγράμματα ανέγερσης σχολικών κτιρίων

- Ποιο ρόλο έπαιξαν οι σχέσεις της τοπικής κοινωνία (κοινότητα – φορείς), της εκκλησίας και της κεντρικής διοίκησης στην εφαρμογή της κυβερνητικής πολιτικής στην κωμόπολη.
- Κατά πόσο το διδακτήριο της Κατούνας κάλυπτε ανάγκες του εκπαιδευτικού δικτύου της ευρύτερης περιοχής.
- Πως αντιμετωπίστηκε η γυναικεία εκπαίδευση από τους κατοίκους της κωμόπολης και ευρύτερα του Ξηρόμερου.
- Η συμβολή της τοπικής κουλτούρας – εκπαίδευσης στη παραγωγή επώνυμων.
- Ποιοι παράγοντες επηρέαζαν την τακτική φοίτηση – Ποιοι παράγοντες επηρέαζαν την παρουσία ετεροχθόνων μαθητών. – Η ηλικία των μαθητών ανά τάξη – Ο αριθμός των μαθητών που φοιτούσαν σε σχέση με τους κατοίκους. – Στατιστικά στοιχεία του μαθητικού δυναμικού
- Η συμβολή του συλλόγου διδασκόντων – Τα ωρολόγια προγράμματα – Οι εθνικές εορτές – Οι γυμναστικές επιδείξεις.
- Ποιο ήταν το διδακτικό προσωπικό του σχολείου την περίοδο που εξετάζουμε και ποιος ήταν βαθμός εκπαιδευτικής ικανότητάς του.
- Πως συνέβαλε η τοπική κοινωνία στην συντήρηση και τη λειτουργία του διδακτηρίου. – Ο ρόλος της σχολικής Εφορείας στην εύρυθμη λειτουργία του σχολείου – Η Σχολική Βιβλιοθήκη

3. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ

Σύμφωνα με τις οδηγίες του επιβλέποντος καθηγητή, του Παιδαγωγικού Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, κ. Απόστολου Παπαϊωάννου η εργασία μοιράστηκε σε τρία τμήματα.

Α. Ο αρχικός μας στόχος ήταν η ανεύρεση, επιλογή και συγκέντρωση του αρχειακού υλικού, το οποίο θα μπορούσε να μας βοηθήσει στην έρευνά μας. Η συγκέντρωση του σχετικού υλικού για την πρωτοβάθμια – στοιχειώδη εκπαίδευση της περιόδου αυτής, στην περιοχή Ξηρομέρου, και ειδικότερα στην κωμόπολη της Κατούνας, έγινε από αρχειακές πηγές αλλά και από τη σχετική βιβλιογραφία.

Η αρχειακή έρευνα πραγματοποιήθηκε στα Γενικά Αρχεία του Κράτους στην Αθήνα και το Μεσολόγγι, στα αρχεία του Δήμου Κατούνας, και στα αρχεία του Σχολείου Κατούνας. Η βιβλιογραφική ενημέρωση συντελέστηκε από τις βιβλιοθήκες Αθηνών, Ιωαννίνων, την Εταιρεία Στερεοελλαδίτικων Μελετών, τις τοπικές εφημερίδες και περιοδικά. Βασική αρχειακή μας πηγή αποτέλεσαν τα περιφερειακά αρχεία του κράτους του Ν. Αιτωλοακαρνανίας, όπου εντοπίστηκε και συγκεντρώθηκε ικανοποιητικό ανέκδοτο υλικό το οποίο αφορούσε την περίοδο την οποία μελετήσαμε.

Β. Στο δεύτερο στάδιο της εργασίας συγκεντρώθηκε το ανευρεθέν, δημοσιευμένο και ανέκδοτο, αρχειακό υλικό, το απαραίτητο για την εκπόνηση της διατριβής. Το πρωτογενές υλικό το οποίο ήταν χειρόγραφο, στην μεγαλύτερη έκτασή του, ανάλογα με τις περιστάσεις φωτοτυπήθηκε ή φωτογραφήθηκε. Έτσι, κατά το στάδιο της ανάγνωσης και της αντιγραφής των αρχειακών πηγών συναντήσαμε σημαντικές δυσκολίες. Αυτές προέκυψαν από τις κακογραφίες ή τις βραχυγραφίες των χειρογράφων, όμως, πέρα από την ταλαιπωρία η πρώτη ανάγνωση μας επέτρεψε να διαπιστώσουμε την αξία τους ως τεκμήρια.

Κατόπιν το αρχειακό υλικό ταξινομήθηκε οργανώθηκε, αποδελτιώθηκε και καταλογράφηκε κατά ενότητες, ώστε να αντιπροσωπευθούν τα κεφάλαια που διαπραγματεύεται η παρούσα εργασία.

Γ. Το τρίτο στάδιο περιλάμβανε την ολοκλήρωση της μελέτης που στηριζόταν στην ερευνητική προσέγγιση και την τεκμηρίωση του συγκεντρωθέντος υλικού καθώς και στην σύνθεση των πληροφοριών.

Η μέθοδος και οι τεχνικές οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της ερευνητικής προσέγγισης του θέματός μας προσδιορίζονται από τη φύση του προβλήματος το οποίο έχουμε προς εξέταση και τους στόχους που έχουμε θέσει. Η μέθοδος με την οποία προσεγγίσαμε τα ερωτήματα τα οποία έχουμε θέσει, είναι η «Ιστορική Μέθοδος»³

Η έρευνά μας εντάσσεται σε ένα συγκεκριμένο τμήμα των ιστορικών σπουδών, την τοπική ιστορία της εκπαίδευσης⁴ στην επαρχία του Ξηρομέρου, και ειδικότερα της κωμόπολης της Κατούνας στην διάρκεια μισού αιώνα, από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έως τα μέσα του 20^{ου}. Η τοπική ιστορία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, ουσιαστικά, είναι η όλη ιστορία ενός τόπου, καθώς μέσα από την εκπαίδευση προσεγγίζονται όλες οι πτυχές της ιστορίας του τόπου. Ακόμα, μέσα σε αυτό τον μικρόκοσμο γίνεται κατανοητό ότι η ιστορία έχει την ανάγκη όλων των άλλων επιστημών. Μ' άλλα λόγια ένα σημαντικό όφελος που προέρχεται από την τοπική

---

³ Ενδεικτική Βιβλιογραφία για την Ιστορική Μέθοδο: Encyclopedia de la Pleiade, Ιστορία και οι Μέθοδοί της, μτφρ Ε. Στεφανάκη, εκδόσεις MIET, τ. Α' – Ε', Αθήνα 1981-1989 – Σ. Ασδραχάς, Ιστορική Έρευνα και Ιστορική Παιδεία, εκδόσεις ΕΜΝΕ – ΜΝΗΜΩΝ, Αθήνα 1982 – Θ. Βεΐκου, Θεωρία και Μεθοδολογία της Ιστορίας, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1987 – Francois Dosse, Η Ιστορία σε ψίχουλα, μτφρ. Α. Βλαχοπούλου, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1983

⁴ Έχουν εκπονηθεί αρκετές μελέτες που αφορούν την τοπική ιστορία της εκπαίδευσης. Ενδεικτικά αναφέρουμε: Γ. Παπανδρέου, Περί του Ελληνικού Σχολείου Σωποτού των Καλαβρύτων, περ. Δ. Ι. Ε. Ε. Ε., τ. Δ', εν Αθήναις 1892, σσ. 281-285 – Χ. Παπαδοπούλου, Ιστορία της Ριζαρείου Εκκλησιαστικής Σχολής, Αθήναι 1919 – Δ. Πασχάλη, Η εν Κορθίω σχολή της Αγίας Τριάδος, περ. Δ. Ι. Ε. Ε. Ε., τ. Α', 1928 – Ε. Κουρίλα, Η Μοσχόπολις και η Νέα Ακαδημία αυτής, Αθήναι 1935 – Γ. Αποστολόπουλου, Το γυμνάσιον και το οικοτροφείον Τσοτυλίου, 1938 – Γ. Βεργώτη, Η εκπαίδευση εις την Σύμνη, Ρόδος 1938 – του ίδιου, Ιστορικά περί της εκπαιδευσεως εις το Καστελόριζον, Αθήνα 1972 – Σ. Παπαδόπουλου, Η κατάσταση της παιδείας το 1906 στην ύπαιθρο του Κάζα Θεσσαλονίκης, περ. Μακεδονικά, τ. 15, Θεσ/νίκη 1975 – Δ. Μακώνα, Η εκπαίδευση στο Γεράκι, περ. Λακωνικά, έτος ΙΓ', 1976^Α. Σέβη, Το Δημοτικό Σχολείο Πεστών Ιωαννίνων, Γιάννινα 1990 – Α. Αθουσάκη, Η λειτουργία του πρώτου Αλληλοδιδασκτικού Σχολείου Κορίνθου το 1830, Πρακτικά Γ' Τοπικού Συνεδρίου Κορινθιακών Σπουδών, Κόρινθος 28-30 Νοεμβρίου 1997

ιστορία είναι ότι η καλλιέργειά της συντελεί σε μια αποκεντρωτική – και γι’ αυτό πλουραλιστική – θεώρηση του ιστορικού γίνεσθαι

Αξίζει, επίσης, να σημειώσουμε ότι η εκπαίδευση ενός τόπου είναι εξίσου σημαντική για όλες τις εκφάνσεις της ζωής του. Μάλιστα, η σημασία της είναι τέτοια ώστε ο Κοραΐς θεωρούσε πως η ελληνική επανάσταση του 1821 έπρεπε να περιμένει ακόμα πενήντα χρόνια για να ωριμάσει η πνευματική άνθιση που οδηγούσε στην αναγκαιότητα της.

4. ΔΟΜΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Το αρχειακό υλικό είναι αυτό που όρισε τη διάρθρωση της διατριβής μας. Με στόχο την καλύτερη θεματική οργάνωση και ιεράρχηση των προβλημάτων που έθεσε η έρευνά μας, χωρίσαμε τη μελέτη μας σε έξι ενότητες που κάθε μια αποτελείται από δύο ή τρία κεφάλαια

Η πρώτη ενότητα περιλαμβάνει τα κεφάλαια 1,2,3. Μας παρέχει πληροφορίες για την επαρχία του Ξηρόμερου, την κωμόπολη ης Κατούνας, τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες της περιόδου 1896-1914 και για τα σωζόμενα αρχεία των σχολείων της Κατούνας. Το πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζει τη γεωγραφική θέση, την ιστορική σημασία, την κοινωνική, οικονομική, δημογραφική και διοικητική κατάσταση της κωμόπολης της Κατούνας Ξηρομέρου. Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες στο Ξηρόμερο, όπως αυτές παρουσιάζονται μέσα από τις εκθέσεις των επιθεωρητών. Γίνεται αναφορά στους δασκάλους, στους χώρους που φιλοξενούσαν τα σχολικά κτίρια, στις διδακτικές ανάγκες και στις συνθήκες υγιεινής των διδακτηρίων και των μαθητών. Γίνεται επίσης αναφορά στον υλικοτεχνικό εξοπλισμό τους. Το τρίτο κεφάλαιο μας δίνει μια εικόνα των σωζόμενων αρχείων του σχολείου και της συμβολή των Γενικών Αρχείων του Κράτους – Νομού Αιτωλοακαρνανίας στην προστασία αυτών των Αρχείων. Ακόμα, γίνεται μια σφαιρική παρουσίαση των φακέλων που έχουν αρχειοθετηθεί στα Γ. Α. Κ. – Ν. Αιτωλ/νίας.

Η δεύτερη ενότητα περιλαμβάνει τα κεφάλαια 4, 5, και στόχο έχει να προσεγγίσει το στεγαστικό πρόβλημα του συγκεκριμένου σχολείου. Το τέταρτο κεφάλαιο ασχολείται με την ίδρυση του Δημοτικού σχολείου Κατούνας στο νεότευκτο ελληνικό κράτος, τη συγχώνευση των δύο σχολείων σε ένα το έτος 1929, και στις δύο πρώτες φάσεις στέγασης του δημοτικού σχολείου, την περίοδο 1836-1936. Εδώ γίνονται αναφορές στους εκκλησιαστικούς χώρους και αργότερα στις ενοικιαζόμενες κατοικίες που φιλοξένησαν το δημοτικό σχολείο. Το πέμπτο κεφάλαιο διαπραγματεύεται τα όσα έγιναν γύρω από την αγορά του οικοπέδου εκείνου το οποίο προοριζόταν για την ανέγερση του διδακτηρίου, στις διαβουλεύσεις οι οποίες έλαβαν χώρα καθώς και στην αλληλογραφία. Επίσης, έρχονται στο φως οι δύο συμβολαιογραφικές πράξεις οι οποίες έγιναν κατά τη διάρκεια της αγοράς του οικοπέδου.

Η τρίτη ενότητα περιλαμβάνει τα κεφάλαια 6, 7, 8. Το έκτο κεφάλαιο ασχολείται με την ανέγερση του διδακτηρίου, τις κρατικές επιχορηγήσεις και τις τοπικές ενέργειες, με τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία της καθυστέρησης της κατασκευής. Αναλύεται η επιτυχία της ένταξης του σχολείου στο πρόγραμμα Παπανδρέου το 1932 και τα οφέλη από αυτή την ενέργεια, ο ρόλος της αυξητικής τάσης του μαθητικού δυναμικού, ο οποίος μετέτρεψε το τριτάξιο του 1907 στο οκτατάξιο του 1932. Επίσης, γίνεται αναφορά σε κληροδοτήματα και σε τοπικούς εράνους, με στόχο την γρήγορη ολοκλήρωση του διδακτηρίου.

Το έβδομο κεφάλαιο καταπιάνεται με την έγκριση του κρατικού προϋπολογισμού του 1932, στον οποίον περιλαμβάνεται ο μερικός προϋπολογισμός της ανέγερσης του διδακτηρίου Κατούνας. Ερευνούνται τα της Δημοπρασίας (διακήρυξη, δημοσίευση, έγκριση και το πρακτικό της μειοδοτικής Δημοπρασίας) για την ανέγερση του διδακτηρίου και μελετάται η εκάστοτε σχέση ανάμεσα στις μεταβλητές της επιφάνειας του σχολικού γηπέδου και του αριθμού των μαθητών του σχολείου, την περίοδο 1932-1960.

Το όγδοο κεφάλαιο αφορά τη Σχολική Εφορεία, τον τρόπο εκλογής των μελών της, τους προϋπολογισμούς και τους απολογισμούς του πρώτου μισού του εικοστού αιώνα, τις πηγές των εσόδων και τις αιτίες των εξόδων. Γίνεται, ακόμα, αναφορά στις ενοικιάσεις, κατά καιρούς, μέρους της ακίνητης περιουσίας καθώς και στον τρόπο πληρωμής του εργολάβου και στις επισκευές του 1945-50.

Η τέταρτη ενότητα περιλαμβάνει τα κεφάλαια 9, 10, 11. Το ένατο κεφάλαιο δίνει μια εμπειρισταωμένη εικόνα γύρω από διάφορα στοιχεία των μαθητών που φοιτούσαν στο σχολείο. Οι απουσίες είναι ένας παράγοντας που καθιστούσε προβληματική τη λειτουργία του σχολείου διότι απορύθμιζαν τον εκπαιδευτικό προγραμματισμό του δασκάλου και γι' αυτό θα κατηγοριοποιήσουμε τις αιτίες που οδηγούσαν τους μαθητές στο να απουσιάζουν από το σχολείο. Θα καταγράψουμε την άποψη των δασκάλων και των γονέων αναφορικά με το ζήτημα αλλά και τον τρόπο αντιμετώπισής του, ενώ θα αναφερθούμε εκτενώς στις αγροτικές απουσίες, που αποτελούν στατιστικά τη μεγαλύτερη κατηγορία απουσιών. Επίσης, θα ασχοληθούμε με την ηλικία των μαθητών που φοιτούσαν στις διάφορες τάξεις και την καταγωγή τους, με τα μαθήματα που διδάσκονταν και τους βαθμούς των μαθητών, καθώς και με τα επαγγέλματα των γονέων τους.

Στο κεφάλαιο δέκα αναγράφονται τα στατιστικά στοιχεία του μαθητικού δυναμικού της τετραετίας 1925-1929. Εδώ γίνεται ανάλυση του μαθητικού δυναμικού ανά τάξη, όσο αφορά τους εγγραφέντες, φοιτήσαντες, παρουσιασθέντες αλλά και προαχθέντες. Επιπλέον, κατηγοριοποιούνται οι μαθητές ανά τάξη, ανάλογα με το βαθμό με τον οποίο προβιβάστηκαν. Το ενδέκατο κεφάλαιο προσεγγίζει το επώνυμο ως πολιτισμικό στοιχείο της τοπικής κοινωνίας, μέσα από τους μαθητικούς καταλόγους. Η προσπάθεια αυτή γίνεται καθώς το επώνυμο έχει ουσιαστική σχέση με την εκπαίδευση και την τοπική κουλτούρα. Η διαδικασία αυτή μας ορίζει και την κατηγορία των ετεροχθόνων μαθητών η οποία δίνει μια άλλη διάσταση στην πολιτισμική προσέγγιση της κομόπολης.

Η Πέμπτη ενότητα περιλαμβάνει τα κεφάλαια 12, 13, 14. Η νέα ενότητα απαρτίζεται από κεφάλαια στα οποία κύριο αντικείμενο μελέτης αποτελούν τα βιβλία πρακτικών του συλλόγου διδασκόντων. Το δωδέκατο κεφάλαιο ασχολείται με τη δομή και τον τρόπο καταγραφής των πράξεων του συλλόγου διδασκόντων και την έρευνα του περιεχομένου τους. Γίνεται καταγραφή των ενεργειών της σχολικής μονάδας κατά της έναρξη του σχολικού έτους και δίδονται στοιχεία που αφορούν την καθαριότητα, την λειτουργία του σχολικού κήπου και των μαθητικών κοινοτήτων, την οργάνωση απογευματινών περιπάτων και των ημερήσιων εκδρομών. Ακόμα, γίνεται αναλυτική προσέγγιση των εορτών της παλιγγενεσίας, του 1940 και του αγιασμού κατά την έναρξη του σχολικού έτους.

Το δέκατο τρίτο κεφάλαιο ασχολείται με τα ωρολόγια προγράμματα 1929-1949. Γίνεται αναλυτική αναφορά στη λογική και στον τρόπο κατάρτισης τους αλλά και στη σύνταξη των πρακτικών του συλλόγου διδασκόντων που αναφέρονται σε αυτά. Μέσα από τις πράξεις των διδασκόντων προσεγγίζουμε τα προγράμματα όταν το σχολείο ήταν διτάξιο, τριτάξιο, τετρατάξιο, πεντατάξιο και εξατάξιο.

Οι γυμναστικές επιδείξεις, που λάμβαναν χώρα στο τέλος κάθε σχολικής χρονιάς περιλαμβάνονται στο δέκατο τέταρτο κεφάλαιο. Γίνεται καταγραφή των πρακτικών που για τον προγραμματισμό από των σύλλογο διδασκόντων των γυμναστικών επιδείξεων και των αποτελεσμάτων τους. Δίνεται έμφαση στους κύκλους στους οποίους στηρίζονται τα προγράμματα των γυμναστικών επιδείξεων, ανάλογα με τον αριθμό των δασκάλων, και αναλύονται τα δρώμενα, τα οποία αποτελούνται από χορούς, σουηδικές ασκήσεις. Ακόμα, καταγράφονται τα όσα εκτυλίσσονται στην έναρξη και την λήξη αυτών των εκδηλώσεων, όπως, ο λόγος που εκφωνούσε ο διευθυντής, και σημειώνονται οι επίσημοι που παρακολουθούν τις εκδηλώσεις, η επιτροπή απονομής επάθλων και οι βραβευθέντες μαθητές.

Η Έκτη ενότητα περιλαμβάνει τα κεφάλαια 15, 16. Το δέκατο πέμπτο κεφάλαιο ασχολείται με τους δασκάλους που υπηρέτησαν στο δημοτικό σχολείο της Κατούνας. Πληροφορούμαστε σχετικά με τις γνώμες που είχαν οι επιθεωρητές για τους συγκεκριμένους δασκάλους, σχετικά με το χωρισμό των τάξεων και με το ποιες τάξεις αναλάμβανε κάθε δάσκαλος. Γίνεται, επιπλέον, αναφορά στις εξετάσεις προβιβασμού και απόλυσης των μαθητών.

Στο δέκατο έκτο κεφάλαιο υπάρχουν ορισμένα παιδαγωγικά και διδακτικά θέματα. Σημειώνονται οι εξωσχολικοί κανόνες και εκείνοι που διέπουν την συμπεριφορά των μαθητών στο σχολείο, αλλά και επισημαίνεται η ανάγκη να ενδιαφέρονται οι μαθητές για την ατομική τους καθαριότητα. Τέλος περιγράφονται οι θέσεις των δασκάλων σε ζητήματα όπως τα καθήκοντα των επιμελητών, τα πενταμελή συμβούλια, η χρήση του σχολικού κήπου κ.λπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΠΑΡΧΙΑ ΞΗΡΟΜΕΡΟΥ ΚΑΙ Η ΚΩΜΟΠΟΛΗ ΤΗΣ ΚΑΤΟΥΝΑΣ

Α΄. ΓΕΝΙΚΑ

Στο κεφάλαιο αυτό, θα επιχειρήσουμε μια συνοπτική αναφορά στη γεωγραφική θέση, στην ιστορική σημασία, στην κοινωνική, οικονομική, δημογραφική και διοικητική κατάσταση της κωμόπολης της Κατούνα Ξηρόμερου. Η ιδιαιτερότητα της συγκεκριμένης κωμόπολης οφείλεται στην επίκαιρη γεωγραφική της θέση, την ιστορική της σημασία, την εκπαιδευτική της ενασχόληση αλλά και στην οικονομική της ευρωστία. Στο πλαίσιο της εκτενέστερης μελέτης θα επιχειρήσουμε μια ερμηνευτική προσέγγιση του τοπωνυμίου, το οποίο δεν είναι το μοναδικό στον ελλαδικό χώρο, αλλά για τη συγκεκριμένη περίπτωση έχει ιδιαίτερη κοινωνικοπολιτική σημασία.

Η γεωγραφική θέση της Κατούνας – που την καθιστά σταυροδρόμι της επαρχίας Ξηρόμερου αλλά και της ευρύτερης περιοχής – και η ιστορική της πορεία, είχαν σοβαρές επιπτώσεις στην πληθυσμιακή διαστρωμάτωση. Επίσης, συνέβαλαν στη διαμόρφωση νέων οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να επηρεαστούν τόσο η δημογραφική και κοινωνική της εξέλιξη, όσο και τα εκπαιδευτικά πράγματα της κωμόπολης. Ακόμα, αυτή η εξελικτική πορεία αν ειδωθεί αντίστροφα αναδεικνύει τα εκπαιδευτικά δρώμενα ως τον ρυθμιστή ο οποίος μπορεί να οδηγήσει σε μια ευνομούμενη κοινωνία.

Β΄. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ – ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Η επαρχία Ξηρόμερου αποτελείται από σαράντα δύο χωριά, ενώ την περίοδο της Τουρκοκρατίας ονομαζόταν Καζά του Ξηρόμερου και περιελάμβανε σαράντα εννέα χωριά. Κατ' αλφαβητική σειρά τα σαράντα δύο χωριά του Ξηρόμερου είναι τα εξής: Άγιος Νικόλαος, Άγιος Νικόλαος Βόνιτσας, Αγράμπελα, Αετός, Αρχοντοχώρι, Αστακός, Αχυρά, Βάρνακας ή Γεωργαλέικα, Βασιλόπουλο ή Αχίλλειο, Βάτς, Βλυζιανά, Βόνιτσα, Βούστριο, Γουργιώτισα, Δρυμός ή Παλίμι, Θύριο ή Άγιος Βασίλειος, Κανδήλα, Καραϊσκάκη, Κατούνα, Κατοχή, Κομποτή ή Πέρσεβος, Κωνωπίνα, Μαχαίρα, Μοναστηράκι, Μπαμπίνη, Μύτικας, Παλαιοκατούνα, Παλαιομάνινα, Πάλαιρος ή Ζαβέρτα, Παλιάμπελα, Παναγούλα, Παπαδάτου, Πεντάλοφος, Περατιά, Πλαγιά, Πωγωνιά, Πρόδρομος, Ρίγανη, Σκούρτου, Στρογγυλοβούνι, Τρύφου, Φυτείες ή Μαχαλά, Χρυσοβίτσα.

Η Κατούνα είναι το μεγαλύτερο χωριό της επαρχίας Ξηρόμερου ως προς τον πληθυσμό αλλά και την έκταση της. Στην περιοχή του Ξηρόμερου με τον όρο χωριό, πολλές φορές εννοείται και η κωμόπολη, γεγονός που γίνεται δεκτό με την έννοια ότι και οι δύο όροι – κωμόπολη, χωριό – προσδιορίζουν, ή και προσεγγίζουν, την αγροτική ζώνη, ενώ απέχουν αρκετά από την αστική. Στην κωμόπολη της Κατούνας

ανήκουν, επίσης, ο συνοικισμός του Λουτρακίου¹ και ο συνοικισμός του Αγ. Νικολάου.

Ο παραθαλάσσιος συνοικισμός του Λουτρακίου, με τον ομώνυμο μικρό και βαθύ όρμο, βρίσκεται βορειοανατολικά της Κατούνας και άντλησε την επωνυμία του από τις λουτροπηγές οι οποίες παλιότερα υπήρχαν σ' αυτή την τοποθεσία. Ο Άγιος Νικόλαος είναι ένας μικρός συνοικισμός ο οποίος βρίσκεται νοτιοδυτικά της υπό μελέτη κωμόπολης και ο οποίος αποτελούνταν από πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν σε αυτά τα μέρη, μετά τη Μικρασιατική καταστροφή. Μέχρι το 1932, ο συνοικισμός του Άγιου Νικολάου υπαγόταν διοικητικώς στην κοινότητα του χωριού Αετός.

Η Κατούνα βρίσκεται στο βορειοανατολικό τμήμα του Ξηρόμερου. Βρέχεται βορειοανατολικά από τον Αμβρακικό κόλπο και νοτιοανατολικά από την λίμνη Αμβρακία. Απέχει 43 χιλιόμετρα από το Αγρίνιο και είναι χτισμένη περιμετρικά σε λόφο με υψόμετρο 340² m, ακριβώς πάνω από την προαναφερθείσα λίμνη. Μάλιστα, την περίοδο της τουρκοκρατίας, «Εις το περισσότερον μέρος της σημερινής Κατούνας υπήρχε λόγγος από δένδρα»³.

Η κωμόπολη της Κατούνας ή όπως τη συναντάμε σε παλιότερα έγγραφα «κοινότης Κατούνης» βρίσκεται σε κομβικό γεωγραφικό σημείο. Αυτό εξηγεί και τον λόγο για τον οποίο το συγκεκριμένο σημείο επιλέγει προκειμένου να αποτελέσει το σημείο συνένωσης των γύρω συνοικισμών. Σε αυτό το σημείο πρέπει να σημειώσουμε ότι η συγχώνευση συνοικισμών αποτελούσε ένα συνηθισμένο φαινόμενο σε εκείνα τα μέρη και έτσι κάθε χωριό αποτελούνταν από τη συνένωση τουλάχιστον δύο ή τριών συνοικισμών, διακτινισμένων γύρω από ένα κέντρο. Την επιλογή του κεντρικού συνοικισμού καθόριζαν διάφοροι παράγοντες όπως η φυσική θέση, ο πληθυσμός και οποιοδήποτε χαρακτηριστικό μπορούσε να θεωρηθεί από την περιοχή σημαντικό. Ενδεικτικά, αναφέρουμε, το συνηθισμένο φαινόμενο της συνένωσης συνοικισμών γύρω από μια άλλη κωμόπολη του Ξηρόμερου, την κωμόπολη του Μαχαλά, «Κατά το 1421 το χωριό ήταν διασκορπισμένο σε διάφορους συνοικισμούς... Τα μικροχώρια αυτά ηνώθησαν και αποτέλεσαν ένα χωριό ... Ωνομάσθη Μαχαλάς ... Είναι ο κύριος συνοικισμός, που συγκέντρωσε όλους τους άλλους... Έκτοτε οι Τούρκοι το ονόμασαν Μαχαλά ή Μαχαλάδες»⁴

Βέβαια, η κομβική θέση της Κατούνας ανάγεται και σε μεγαλύτερη κλίμακα καθώς βρίσκεται σε ένα τρίστρατο μεταξύ του θαλάσσιου δρόμου του Ιονίου Πελάγους, του ορεινού όγκου της Πίνδου και του δρόμου των χειμαδιών. Η θαλάσσια οδός του Ιονίου Πελάγους αποτελεί τη διαδρομή η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί ως το πέρασμα από τις βενετοκρατούμενες στις τουρκοκρατούμενες περιοχές και

---

¹ Το Λουτράκι κατά τη Βυζαντινή εποχή ονομαζόταν και Καρδοβίτσα (Χρονικό των Τόκκων, στ. 777-778)

² Νίκος Θεοδ. Μήτσης, Κατούνα Ξηρόμερου- Συμβολή στην Ιστορία του κοινωνικού, πολιτισμικού και ιστορικού χώρου κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα, εκδόσεις Δήμος Κατούνας, σ. 13, Αθήνα 1990

³ Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 14, Αθήνα 1972

⁴ στο ίδιο, σ. 135

αντίστροφα. Αποτελεί την οδό που ένωνε την Ιταλική κουλτούρα των Επτανησίων με τα λιμάνια του Αστακού και του Λουτρακίου και η οποία διέρχεται οδικά από την Κατούνα.

Ο θαλάσσιος δρόμος των κατοίκων των νησιών του Ιονίου προς το εσωτερικό της Στερεάς Ελλάδας και ιδιαίτερα προς την Κατούνα πραγματοποιούνταν έμμεσα από το λιμάνι του Αστακού, αλλά και άμεσα από το φυσικό λιμάνι του Λουτρακίου. Ο οικισμός του Λουτρακίου, το οποίο διοικητικά ανήκει στην κωμόπολη της Κατούνας, παλιότερα ήταν κέντρο εμπορικών μεταφορών. Δεν πρέπει να παραλείψουμε ότι ανοικτός ήταν και ο αντίστροφος δρόμος, δηλαδή με κατεύθυνση από την κωμόπολη προς τα Ιόνια νησιά. Τον δρόμο αυτό, επέλεξαν οι κάτοικοι της Στερεάς Ελλάδας για μορφωτικούς και για εμπορικούς σκοπούς. Η πνευματική ανάπτυξη στα Επτάνησα έδινε μια εγγυημένη λύση σ' όσους επέλεξαν τη μόρφωση, ενώ, ταυτόχρονα, η αγορά των νησιών του Ιονίου αποτελούσε πόλο έλξης για όσους ήθελαν να ασχοληθούν με το εμπόριο.

Ωστόσο, ο δρόμος προς τα Ιόνια νησιά επιλέχθηκε στα χρόνια της τουρκοκρατίας προκειμένου να αποτιναχθεί ο τουρκικός ζυγός και να αποφευχθούν οι ληστρικές επιδρομές των Τούρκων. Κατά τις επιδρομές των Τούρκων οι κάτοικοι του Ξηρόμερου έβρισκαν καταφύγιο στα κοντινά στη στεριά νησάκια του Ιονίου πελάγους και κυρίως στη νήσο Κάλαμος⁵. «Την εποχή της Τουρκοκρατίας ... οι Τούρκοι κατέκαυσαν την Κατούναν, αφού επέδραμαν από το Λουτράκι. Οι Κατουνησιώται κατέφυγον εις το νησί Κάλαμος προς την Λευκάδα. Άλλοι ετρύπωσαν μέσα στους λόγγους δια να σωθούν.»⁶ Το δρόμο αυτό ακολουθούσαν για να κάνουν τις συχνές επιδρομές τους στο Κάρλελι, και οι ληστοσυμμορίτες και οι πειρατές για να αποσυρθούν έπειτα στα μικρά νησιά του Ιονίου.⁷

Όπως αναφέραμε παραπάνω, μια άλλη διαδρομή η οποία διέρχεται από την Κατούνα είναι η ορεινή οδός της οροσειράς της Πίνδου, δρόμος πέρασμα από την κωμόπολη στην κάθοδο από τα βόρεια μέρη, από την Αλβανία, προς τη νότια Ελλάδα. Ο δρόμος αυτός, χρησιμοποιήθηκε κατά καιρούς, από τους αρβανίτες μισθοφόρους πολεμιστές που είχαν την Κατούνα ως ενδιάμεσο σταθμό στην πορεία τους προς τα νότια της Πελοποννήσου. Απόδειξη της έντονης παρουσίας του αρβανίτικου στοιχείου στην περιοχή, αποτελεί, ένα από τα πολλά τοπωνύμια που υπάρχουν στην Κατούνα, και το οποίο έχει την επωνομασία «Αλβανία».

Στην τουρκοκρατία, μαζική κάθοδος αλβανικών πληθυσμών παρατηρείται, κυρίως, την εποχή των Ορλωφικών, όπου αρβανίτικα στίφη είχαν εντολή να καταπνίξουν την καθοδηγούμενη από τη Ρωσία επανάσταση. Κάθοδος αλβανών

---

⁵ Της νησίδος ταύτης της μεταξύ Λευκάδος και Ακαρνανίας κειμένης διδάσκαλος προ της επαναστάσεως και κατ' αυτήν ερημάτισεν ο Ευστάθιος Παλαμάς, της Παλαμιαίας σχολής τρῶφιμος και πρώην εν Βυζαντίω οικοδιδάσκαλος», (Τρύφωνος Ε. Ευαγγελίδου, Η παιδεία επί τουρκοκρατίας - Ελληνικά σχολεία από της Αλώσεως μέχρι Καποδιστρίου, Βιβλιοθήκη Ιστορικών Μελετών αριθ. 250, εκδόσεις Βιβλιοπωλείο Νότη Καραβιά, τ. Β', σ. 231, ανατύπωση)

⁶ στο ίδιο, σ. 12

⁷ Κυριάκου Σιμόπουλου, « Ξένοι Ταξιδιώτες στην Ελλάδα 1700-1800», τ. Γ1', εκδόσεις «Στάχυ», Όγδοη έκδοση, σ. 461 Αθήνα 1999

παρατηρείται και στα χρόνια κατά τα οποία ο Αλή Πασάς διοικούσε το Πασαλίκι των Ιωαννίνων. Η διαδρομή αυτή είχε και αντίστροφη πορεία. Πρόκειται για τους κατοίκους από τις περιοχές, κυρίως, της βορειοδυτικής Πελοποννήσου οι οποίοι μετανάστευαν προς τη δυτική Στερεά Ελλάδα. Απόδειξη αποτελούν τα επώνυμα που συναντώνται στην Κατούνα με την κατάληξη –οπουλος και τα οποία δηλώνουν καταγωγή από την Πελοπόννησο, ενώ, ως παράδειγμα οικογένειας που ακολούθησε την παραπάνω πορεία αναφέρουμε τους Μαυρομματαίους, οι οποίοι μετακινήθηκαν από την Αχαΐα στην Κατούνα, με σκοπό να εγκατασταθούν εκεί μόνιμα.⁸

Όσο αφορά το ρόλο της Κατούνας ως πέρασμα του δρόμου των χειμαδιών γνωρίζουμε ότι από εκεί περνούσαν οι δρόμοι των κτηνοτρόφων, οι δρόμοι των χειμαδιών, οι δρόμοι για τους νομάδες, όπως οι κουτσόβλαχοι, οι Σαρακατσαναίοι, Καραγκούνηδες. Έτσι, παρατηρούνταν προσωρινές-εποχιακές εγκαταστάσεις πληθυσμών εξαιτίας του επαγγέλματός τους, όπως οι κτηνοτρόφοι, ενώ οικογένειες που υπάγονταν σε αυτές τις μετακινούμενες πληθυσμιακές ομάδες, σε ορισμένες περιπτώσεις εγκαθίστανται μόνιμα στην κωμόπολη. Άλλωστε, η μορφολογία του εδάφους της βοηθούσε τη φιλοξενία των νομάδων και των κτηνοτρόφων. Μάλιστα, στην Κατούνα υπάρχει και τοπωνύμιο με την επονομασία κονάκια, δηλωτικό του τρόπου καταυλισμού της ποιμενικής – κτηνοτροφικής ζωής και λέξη που γειτνιάζει του όρου κατούνα.

Ο William Martin Leake⁹ στις σημειώσεις από τις περιηγήσεις του στην Ελλάδα αναφέρεται και στην θέα που παρέχει η θέση της Κατούνας, «Η θέα από την Κατούνα, καίτοι περιορίζεται από βουνά προς Δ. και Α., δεσπόζει μακρυνών αντικειμένων από τα προς Β. και Ν. ανοίγματα, ως της Ολύτσικας και Τζουμέρκων προς την πρώτη κατεύθυνση, με το μύλο επάνω της Άρτας, ενώ προς Ν. πέρα της Αιτωλίας φαίνονται οι μεγάλες κορυφές ‘Βωδιά’ και ‘Ωλενου’ στο ‘Μωριά’.»¹⁰ Τα βουνά που βρίσκονται δίπλα στην Κατούνα είναι το Περγαντί και ο Μπούμιστος ή Βούμιστος του αποτελούν σημαντικό στοιχείο για την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας. Το δίκορφο Περγαντί έχει ύψος 1425 m και 1435 m ενώ ο Μπούμιστος έχει ύψος 1581 m.

Η κωμόπολη με την οποία ασχολείται η παρούσα μελέτη «Έχει έκταση 55 km², μέσο σταθμικό υψομέτρου 325 m. Το έδαφός της είναι ημιορεινό και καλύπτει

---

⁸ Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 38, Αθήνα 1972

⁹ Ο άγγλος λοχαγός William Martin Leake ήρθε στην Ελλάδα ως επίσημος απεσταλμένος της Αγγλίας στην Ήπειρο. Περιηγήθηκε τη χώρα για μια ολόκληρη πενταετία (1805-1810). Στις 15 Μαρτίου του 1809 ξεκίνησε ο τέταρτος περιηγητικός – ταξιδιωτικός κύκλος του άγγλου λοχαγού στην Ελλάδα. Στα πλαίσια αυτής της περιόδου επισκέφτηκε στις 17 Μαρτίου του 1809 την κωμόπολη της Κατούνας. Ήρθε κατά τη διάρκεια των Ναπολεόντειων πολέμων με μυστική στρατιωτική και διπλωματική αποστολή. Άλλωστε ο ρόλος για τους περισσότερους εκ των περιηγητών στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα ήταν κατασκοπευτικός. Απώτερος σκοπός τους ήταν η διερεύνηση της πιθανότητας διαμελισμού της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

¹⁰ Νίκος Θεοδ. Μήτσης, Κατούνα Ξηρόμερου - Συμβολή στην Ιστορία του κοινωνικού, πολιτισμικού και ιστορικού χώρου κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα, εκδόσεις Δήμος Κατούνας, σ. 26, Αθήνα 1990

26400 στρέμματα από καλλιεργούμενες εκτάσεις, 22500 στρέμματα από βοσκότοπους, 4600 στρέμματα από δασώδεις εκτάσεις και 1600 στρέμματα από σπίτια, δρόμους, βράχια, νερά κ.α.»¹¹. Αποτελεί τμήμα των γεωγραφικών διαμερισμάτων που προσδιορίζονται με τις ονομασίες Ρούμελη, Δυτική Στερεά Ελλάδα, Ακαρνανία και Ξηρόμερο και οι οποίες αναφέρουμε με την φθίνουσα σειρά της γεωγραφικής τους έκτασης.

Μια σημαντική προσέγγιση που προέρχεται από την περίοδο της ελληνικής επανάστασης του 1821 και αναφέρεται στις σχέσεις που διέπουν τους παραπάνω γεωγραφικούς όρους μας δίνει ο Γεώργιος Γαζής (1795-1855) στο βιβλίο του «Λεξικόν της Επανάστασεως των Ελλήνων περιέχων σύντομον ιστορίαν των ενδόξων ανδρών του αγώνος, πόλεων, εθνών, χωρίων και παντοδαπών συμβεβηκότων» το οποίο εκδόθηκε το 1847. Ο Γ. Γαζής, ο γραμματικός του Καραϊσκάκη κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης, ταυτίζει τους όρους Στερεά Ελλάδα και Ρούμελη.

Στην προσπάθειά του να δώσει στο λεξικό με ακρίβεια την έκταση που εμπερικλείεται στον όρο Ρούμελη, κάνει διαχωρισμό της περιοχής που πήρε την ονομασία Ρούμελη στο ελεύθερο ελληνικό κράτος από την ευρύτερη σημασία που είχε, ο λατινικός αυτός όρος, στα χρόνια των ρωμαίων Αυτοκρατόρων της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας αλλά και στα χρόνια της τουρκοκρατίας. Ακόμα δεν ξεχνά να αναφέρει για να στηρίξει, την ευρύτερη σημασία του όρου πως το διοικητικό αξίωμα, κατά τα χρόνια της τουρκοκρατίας, «Ρούμελη Βελής», εμπνέεται από το γεωγραφικό διαμέρισμα, θέλοντας έτσι να ορίσει τα διοικητικά όρια. Συγκεκριμένα αναφέρει, «Ρούμελη (β) ονομάζεται γενικώς μεν όλη σχεδόν η στερεά της Ευρωπαϊκής Τουρκίας, καθέδρα έχουσα κεντρικήν τα Μπιτώλια, όπου κάθηται ο Γενικός Διευθυντής, ονομαζόμενος τουρκιστί «Ρούμελη Βελής». Εις δε την Ελλάδα λέγεται «Ρούμελη» το ελευθερωμένον ήδη μέρος της όλης Ρούμελης, από την Ακαρνανίαν, Βάλτον, Άγραφα, Καρπενήσιον, Λαμίας και δια της Βοιωτίας έως τας Αθήνας και τον Ισθμόν της Κορίνθου, ήτις και Στερεά Ελλάς λέγεται, διαιρεθείσα πολιτικώς επί της Επανάστασεως εις Ανατολικήν και Δυτικήν Στερεάν. Όθεν η λέξις «Ρούμελη» και «Ρουμελιώτης» ισοδυναμεί με τα ‘Στερεά Ελλάς’ και ‘Στερρεοελλαδίτης’»¹²

¹¹ ΥΔΡΙΑ, Εγκυκλοπαίδεια, Λήμμα : «Κατούνα», εκδόσεις «Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων Α.Ε.», τ. 32, σ. 34, Αθήνα 1984

¹² Στο κείμενο η λέξη Ρούμελη συνοδεύεται από την σημείωση (β) στην οποία αναφέρεται από πού προέρχεται η λέξη Ρούμελη, «Λέξις Λατινική, επικρατήσασα από τον καιρόν των Ρωμαίων αυτοκρατόρων της Κωνσταντινουπόλεως, παραγομένη ίσως από το όνομα Ρωμύλος ή Ρώμυλος και Ρώμουλος λεγόμενον, εξ’ ου και Ρούμελη». Στη ανατύπωση, τις ιστορικές σημειώσεις είχε αναλάβει, ο γνωστός Ηπειρώτης λόγιος, Ν. Πατσέλης, ο οποίος επιμελήθηκε και την έκδοση του βιβλίου. (Γεωργίου Γαζή, Λεξικόν της Επανάστασεως και άλλα έργα, εκδόσεις Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών, Λήμμα «Ρούμελη», σσ. 133-134, Ιωάννινα 1971, ανατύπωση) – Στο λεξικό του Αθανασίου Φλώρου η λέξη Ρούμελη θεωρείται τουρκική « Ρούμελη, η κεντρική Ελλάδα. Η λέξη είναι τουρκική : Rumeli (= χώρα των Ρωμίων = Ελλήνων», (Αθανάσιος Θ. Φλώρος, Νεοελληνικό Ετυμολογικό και Ερμηνευτικό Λεξικό, εκδόσεις « Νέα Σύνορα», σ.561, Αθήνα 1980)

Ο Γ. Γαζής αναφέρει ότι μέρος της Ακαρνανίας είναι το ξακουστό από την ιστορία, Ξηρόμερο. Ο όρος Ξηρόμερο αποδίδει την κυριολεκτική σημασία της περιοχής που ιδιαίτερα το καλοκαίρι εξαιτίας της έλλειψης του νερού είναι ξερό μέρος, «Ξηρόμερον (ήγουν ξηρόν μέρος) ονομάζεται το ήμισυ σχεδόν της Ακαρνανίας, λαβόν την ονομασίαν εκ της ανυδρίας, διότι τα περισσότερα χωρία της επαρχίας ταύτης στερούνται ποσίμου ύδατος το καλοκαίρι»¹³. Επιπλέον, θέλοντας να εξηγήσουμε την αιτία για την οποία δεν υπάρχουν ποτάμια στην επαρχία αυτή, θα παρατηρήσουμε ότι το έδαφος είναι «απορροφητικόν των υδάτων εξ ου η επαρχία στερείται ποταμών.»¹⁴ Το έδαφος, δηλαδή, του Ξηρόμερου διαφέρει από αυτό του κοντινού Βάλτου το οποίο είναι αργιλώδες και έχει την ικανότητα να συγκρατεί τα νερά της βροχής.

---

¹³ στο ίδιο, Λήμμα «Ξηρόμερον», σ. 107 – Αναφορά στο Ξηρόμερο έχουμε και στο Λήμμα «Ακαρνανία», όπου μεταξύ άλλων σημειώνεται, «Ακαρνανία. Η επαρχία αυτή λέγεται και Ξηρόμερον, επειδή στερείται το καλοκαίρι από νερά το κεντρικόν αυτής μέρος.», (στο ίδιο, Λήμμα «Ακαρνανία», σ. 20)

¹⁴ Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκης, εκδόσεις «Εγκυκλοπαιδικές Εκδόσεις Ν. Νίκας & Σία», τ. 3, σ. 400, Αθήναι

Γ'. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

Γ.1. ΑΡΧΑΙΟΙ ΧΡΟΝΟΙ: ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΜΕΔΕΩΝ ή ΜΕΔΙΩΝ ΚΑΙ ΕΧΙΝΟΣ

Επιχειρώντας να προσεγγίσουμε την κωμόπολη της Κατούνας ιστορικά, παρατηρούμε ότι, άμεσα, συνδέεται με την αρχαιότητα εξαιτίας της γειτνίασης της με την αρχαία πόλη-κράτος Μεδεών. Η αρχαία πόλη-κράτος Μεδεών καθώς και η αρχαία πόλη-κράτος Εχίνος, η οποία αποτελούσε, όπως αναφέρει ο Πλίνιος, το λιμάνι του Θυρρείου¹⁵ ανήκαν στις κυριότερες πόλεις-κράτη της αρχαίας Ακαρνανίας με

---

¹⁵«Επιτύμβιο επίγραμμα από την Κω, 4^{ου} -3^{ου} αι. π. Χ., μνημονεύει κάποιον Ακαρνάνα από τον Εχίνο, που είχε ταφεί στο νησί. Η μνεία του ονόματος του ασήμαντου, κατά τον Πλίνιο, τόπου, ίσως δείχνει ότι δεν ήταν μόνον ένα απλό λιμάνι για εξυπηρέτηση του Θυρρείου, αλλά μια μικρή πόλη...», (Πετρόπουλος Μιχάλης, Η Αιτωλοακαρνανία κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο, ανακοίνωση στο Α΄ Διεθνές Ιστορικό και Αρχαιολογικό συνέδριο Αιτωλοακαρνανίας, σ. 108, παρ.103, Αγρίνιο 21-22-23

αποτέλεσμα η γειτνίαση της υπό μελέτη κωμόπολης με αυτές να προσδίδει μια άλλη διάσταση στο ιστορικό περίγραμμα της περιοχής.

Η οχυρή αρχαία πόλη της Μεδιώνας, η οποία βρίσκεται δύο (2) χιλιόμετρα ανατολικά της Κατούνας, ήταν από τις αρχαιότερες πόλεις της Ακαρνανίας και η θέση της ήταν σημαντική, γιατί δέσποζε στη λίμνη Αμβρακία. Αξίζει να σημειώσουμε ότι ο προσωπικού γιατρού του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ονόματι Φίλιππος ο Ακαρνάν¹⁶, είχε ως τόπο καταγωγής του την αρχαία Μεδιώνα.

Οκτωβρίου 1988, Πρακτικά τ. Α, έκδοση Νομαρχία Αιτ/νίας Στ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Αγρίνιο 1991

¹⁶ Ο Φίλιππος ο Ακαρνάν έχαιρε της απολύτου εμπιστοσύνης του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Θα μπορούσαμε να τον ορίσουμε ως τον κυριότερο από τους θεράποντες ιατρούς του μεγάλου στρατηλάτη. Ο Γεώργιος Αθ. Ράπτης στα σχόλια του για το έργο του Πλούταρχου, «Βίοι Παράλληλοι : Αλέξανδρος - Καίσαρ» σημειώνει, «72. Φίλιππος ο Ακαρνάν : Σπουδαίος γιατρός στο πλευρό του Αλεξάνδρου. Η εμπιστοσύνη του βασιλιά απέναντί του, παρά το γεγονός ότι κατηγορήθηκε ως όργανο του Δαρείου για να δηλητηριάσει τον Αλέξανδρο, αποδεικνύει πόσο καλά ήξερε να επιλέγει τους συνεργάτες του ο Αλέξανδρος. Η σκηνή της ταυτόχρονης ανάγνωσης της επιστολής του Παρμενίωνα από το Φίλιππο τον Ακαρνάνα και της πόσης του φαρμάκου από τον Αλέξανδρο είναι άκρως αποκαλυπτική αυτής της εμπιστοσύνης.», (Πλούταρχος Βίοι Παράλληλοι : Αλέξανδρος – Καίσαρ», εισαγωγή-περίληψη-μετάφραση-σχόλια Γεώργιος Αθ. Ράπτης, εκδόσεις ΖΗΤΡΟΣ βιβλίο 1.2, σχόλιο 72, σ. 326, Αθήνα 2005) Η σκηνή, σε μετάφραση Γεώργιος Αθ. Ράπτης, όπως την αποδίδει ο Πλούταρχος έχει ως εξής, «Πήρε περισσότερο θάρρος (ο Δαρείος) καταλογίζοντας δειλία στον Αλέξανδρο, γιατί καθυστέρησε πολύ καιρό στην Κιλικία. Όμως η καθυστέρηση οφειλόταν σε αρρώστια, που άλλοι την αποδίδουν σε υπερκόπωση, κι άλλοι γιατί έπεσε να λουστεί στα παγωμένα νερά του ποταμού Κύνδου. Από τους άλλους γιατρούς κανείς δεν τολμούσε να (τον) βοηθήσει, αλλά θεωρώντας ότι ο κίνδυνος ήταν μεγαλύτερος από κάθε παροχή βοήθειας, φοβούνταν τη διαβολή από πιθανό λάθος τους προς τους Μακεδόνες · ο Φίλιππος ο Ακαρνάν έβλεπε ότι η κατάσταση της υγείας του ήταν άσχημη και έχοντας εμπιστοσύνη στη φιλία τους και θεωρώντας ότι ήταν απαράδεκτο να μην κινδυνεύσει μαζί με τον Αλέξανδρο που κινδύνευε βοηθώντας με όλες του τις γνώσεις και συμπαραστεκόμενος, ετοίμασε το φάρμακο και τον έπεισε να το ανεχθεί και να το πει, καθώς βιαζόταν να αναρρώσει για τον πόλεμο Στο μεταξύ ο Παρμενίωνας του έστειλε επιστολή από το στρατόπεδο, συνιστώντας του να προφυλαχθεί από το Φίλιππο, γιατί είχε τάχα εξαγοραστεί από το Δαρείο να σκοτώσει τον Αλέξανδρο με αντάλλαγμα μεγάλα δώρα και με γάμο με τη θυγατέρα του. Ο Αλέξανδρος διάβασε την επιστολή και χωρίς να τη δείξει σε κανέναν από τους φίλους του την έβαλε κάτω από το προσκέφαλό του. Κι όταν στην κατάλληλη στιγμή μπήκε ο Φίλιππος με τους φίλους κρατώντας στο χέρι το ποτήρι με το φάρμακο (ο Αλέξανδρος) έδωσε σ' εκείνον την επιστολή και (ταυτόχρονα) ο ίδιος δέχτηκε το φάρμακο με προθυμία και χωρίς καμιά υποψία, έτσι που το θέαμα να είναι θαυμαστό και θεατρικό, καθώς ο ένας διάβαζε και ο άλλος έπινε (το φάρμακο) και καθώς ταυτόχρονα ο ένας κοίταζε τον άλλον όχι όμοια, αλλά ο Αλέξανδρος εκδηλώνοντας με χαρούμενο πρόσωπο την αγαθή διάθεση και την εμπιστοσύνη προς το Φίλιππο, κι εκείνος απορώντας για τη συκοφαντία, κι άλλοτε επικαλούμενος τους θεσμούς και σηκώνοντας τα χέρια προς τον ουρανό κι άλλοτε πέφτοντας προς το κρεβάτι και παρακαλώντας τον Αλέξανδρο να μη χάσει τη διάθεσή του και να του έχει εμπιστοσύνη. Γιατί το φάρμακο στην αρχή επέδρασε δυνατά στο σώμα, σα να έδιωξε και εξαφάνισε στα βάθη τη δύναμή του, έτσι ώστε να χάσει τη φωνή του και οι άλλες του αισθήσεις γενικά να υπολειμθούν ελαφρά, γιατί λιποθύμησε. Αλλά όμως συνήλθε γρήγορα με τη βοήθεια του Φιλίππου και έγινε καλά και εμφανίστηκε (γερός) μπροστά στους Μακεδόνες · γιατί δε σταμάτησαν να είναι στενοχωρημένοι, παρά αφού είδαν τον Αλέξανδρο. », (Πλούταρχος Βίοι Παράλληλοι : Αλέξανδρος – Καίσαρ», εισαγωγή-περίληψη-μετάφραση-σχόλια Γεώργιος Αθ. Ράπτης, Εκδόσεις ΖΗΤΡΟΣ, βιβλίο 1.1, παρ.19, σ. 103—107, Αθήνα 2005)

Σε αυτό το σημείο θα αναφέρουμε ορισμένα ιστορικά γεγονότα τα οποία είναι καταγεγραμμένα και στα οποία αναφέρεται η συμμετοχή της Μεδεώνας. Το 413 π.χ. οι Ακαρνανικές πόλεις μετείχαν της Σικελικής εκστρατείας. Ο Θουκυδίδης αναφέρει και τους λόγους που έκαναν τις ακαρνανικές πόλεις να συμμετάσχουν, « ...και Ακαρνάνων τινές άμα μεν κέρδει, το δε πλέον Δημοσθένους φιλία και Αθηναίων ευνοία ζύμμαχοι όντες επεκούρησαν...»¹⁷

Το 231 π. Χ. οι Αιτωλοί εισέβαλαν στην Ακαρνανία και πολιορκήσαν τον Μεδεώνα. Ο θάνατος του Βασιλιά της Μακεδονίας Αντίγονου Γονατά αναζωπύρωσε τις ελπίδες για κατάρρευση της Μακεδονίας μετά την άνοδο στο θρόνο του νόμιμου διαδόχου του Αντίγονου Γονατά, του γιου του Δημήτριου του Β΄. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε στη νότια Ελλάδα τον Δημητριακό πόλεμο (239-229 π. Χ.) μεταξύ των Μακεδόνων και της Αχαϊκής Συμπολιτείας. Η έκρυθμη κατάσταση έδωσε την ευκαιρία στους Αιτωλούς να ανανεώσουν τα επεκτατικά τους σχέδια κατά της Ακαρνανίας. Σημείο κλειδί σε αυτά τα σχέδια, ήταν η κατάληψη του Μεδεώνα. Ο σχεδιασμός αυτός καταδεικνύει την στρατηγική θέση της πόλης.

Όπως αναφέρει ο πολύ μεταγενέστερος συγγραφέας Ιουστίνος, οι Ακαρνάνες ζήτησαν, με τη μεσολάβηση του Συρακούσιου Βασιλέως Ιέρωνος, τη βοήθεια των Ρωμαίων. Εκείνη την εποχή, οι Ρωμαίοι, θέλοντας να αποφύγουν οποιαδήποτε ανάμειξη στα πολιτικά πράγματα της Ελλάδος, περιορίστηκαν σε διπλωματικές, δηλαδή συμβιβαστικές, ενέργειες οι οποίες, όμως, δεν είχαν κανένα αποτέλεσμα. Βέβαια, νεώτεροι ιστορικοί αμφισβητούν το περιστατικό, με την άποψη ότι η μαρτυρία του Ιουστίνου αποτελεί μεταγενέστερο επινόημα.¹⁸

Οι κάτοικοι του Μεδεώνα στράφηκαν στο Δημήτριο το Β΄ ο οποίος μεσολάβησε στον Ιλλυριό Βασιλέα Άγρων προκειμένου να ζητήσει βοήθεια. Οι Ιλλυριοί ανταποκρίθηκαν και, με κάποια καθυστέρηση, αποβιβάστηκαν στο Λουτράκι με 5000 στρατό. Η πολιορκία του Μεδεώνα λύθηκε τη στιγμή που η άμυνα της πόλης είχε εξαντληθεί και οι Αιτωλοί ετοιμάζονταν να την καταλάβουν.

Το 191 π. Χ. πολιορκήσε τον Μεδεώνα ο Σύριος Βασιλιάς Αντίοχος ο Γ΄, ο οποίος είχε έρθει στην Ελλάδα ως απελευθερωτής της από τους Ρωμαίους. Κατόρθωσε να καταλάβει τον Μεδεώνα που τον υπερασπίζονταν 500 στρατιώτες. Η επιτυχία του Αντίοχου του Γ΄ οφείλεται στην εξαγορά του επιφανούς Ακαρνάνα Μνασιλόχου και του Ακαρνάνα στρατηγού Κλύτου.

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Αγρινίου φιλοξενεί εκθέματα από την πόλη του Μεδεώνας τα οποία πιστοποιούν την ύπαρξη αναπτυγμένου πολιτισμού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν νομίσματα της Αρχαίας Μεδιώνας τα οποία χρονολογούνται την περίοδο 350-300 π.χ. Στα νομίσματα αυτά παριστάνεται από τη

---

¹⁷ Θουκυδίδου Ιστοριών Βιβλίον Ζ΄, LVII – Η μετάφραση έχει ως εξής « Και τινές Ακαρνάνες συγχρόνως ένεκα κέρδους, κυρίως δε ένεκα φιλίας προς τον Δημοσθένη και εύνοιας προς τους συμμάχους των Αθηναίων εβοήθησαν.» (Φιλοσοφικής Σχολής Παν/μίου Αθηνών, Θουκυδίδου Ιστοριών Βιβλίον Ζ΄, LVII – κείμενον – μετάφρασις - σχόλια, Μετάφραση Ισαβέλλας Απ. Αργυράκη, σ. 61, Αθήνα 1964)

¹⁸ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Κλασσικός Ελληνισμός, εκδόσεις «Εκδοτική Αθηνών», τ. Δ, σ. 390, Αθήνα 1973

μία πλευρά το κεφάλι του θεού Απόλλωνα ή της θεάς Αθηνάς, ενώ από την άλλη τα χαρακτηριστικά Α ή Μ εντός δάφνινου στεφανιού ή Μ-Ε με τρίποδα. Τα εκθέματα αυτά ανέσυρε η αρχαιολογική σκαπάνη κατά τη διάρκεια των ανασκαφών που άρχισαν το 1908, χωρίς όμως να ολοκληρωθούν από την Αρχαιολογική Εφορεία Πατρών.

Γ.2. ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Η ιστορική πλευρά της κωμόπολης έχει να κάνει, άμεσα, με την τουρκοκρατία και τα νεώτερα χρόνια για τα οποία έχουμε περισσότερες αναφορές. Ολόκληρη η επαρχία Ξηρόμερου κατακτήθηκε από τους τούρκους το 1449-1450. Την περίοδο που ο Αλή Πασάς διοικούσε το Πασαλίκι των Ιωαννίνων, το Ξηρόμερο ανήκε στη διοικητική του επικράτεια. Μάλιστα ο Άγγλος περιηγητής W. M. Leake καταγράφει μια επίσκεψη του Αλή Πασά στην Κατούνα, τον Οκτώβρη του 1809. Η αναφορά του W. M. Leake επικεντρώνεται κυρίως στην προσπάθεια του Αλή πασά να καθαρίσει την περιοχή από όσους θεωρούσε εχθρούς του. «Εκείνες στις μέρες πραγματοποιούσε περιοδεία ο Αλής στην περιοχή με το ασκέρι του. Στην Κατούνα διάλεξε για κατάλυμα το σπίτι του γιού του Μαυρομάτη, ο οποίος είχε δολοφονηθεί με δική του εντολή. Ο Μήτσος Μαυρομάτης¹⁹ ήταν πλούσιος και κοσμαγάπητος στην Ακαρνανία όπου είχε διατελέσει για πολύ καιρό αντιπρόσωπος του Κουρτ-Πασά στη διοίκηση των αρματολών και της αστυνομίας αυτής της επαρχίας. Η φιλία του Κούρτ-Πασά ήταν στα μάτια του Αλή έγκλημα ασυγχώρητο, πολύ περισσότερο όταν έβλεπε τα πλούτη του Μήτσου Μαυρομάτη. Γνωρίζοντας ο Πασάς το μίσος της οικογένειας έδωσε εντολή να γίνη έρευνα στο σπίτι πριν περάση το κατώφλι. Υποκρίθηκε μάλιστα ότι πως δεν ήξερε τίποτα για το θάνατο του Μήτσου. Ύστερα από ένα γεύμα στην Κατούνα ο Αλής προχώρησε προς το Μαχαλά με συνοδεία 1500 Αλβανών.»²⁰ Πρέπει να σημειώσουμε ότι η Κατούνα ανήκε στις οικονομικά ανθηρές κωμοπόλεις του Καζά Ξηρόμερου, τον καιρό που Πασάς του Βερατίου ήταν ο Κουρτ-Πασά, στην εκλογή του οποίου είχε παίξει σημαντικό ρόλο η συνεργασία του με τον Μήτσο Μαυρομάτη.

Η Κατούνα, όπως και όλο το Ξηρόμερο συμμετείχε στα Ορλωφικά, την αποτυχημένη επανάσταση του Ορλώφ. Πλήρωσε γι' αυτό μεγάλο τίμημα καθώς η

---

¹⁹«Μαυρομάτης Μήτσος : Αντιπροεστός (αγιάν βιλαετλής) του Κάρλελι (Αιτωλοακαρνανίας) τον καιρό του Αλή πασά. Όργανο του Αλή πάσχισαν να τον δολοφονήσουν το 1790, μα η απόπειρα δεν πέτυχε. Αναγκάστηκε να φύγει τότε ο Μαυρομάτης στα Εφτάνησα, όπου μετά δύο περίπου χρόνια, το 1792, τον δολοφόνησαν, τελικά, βάλτοϊ του Αλή.» (Στασινόπουλου Χρ., Λεξικό της Ελληνικής Επανάστασεως του 1821, Λήμμα : Μαυρομάτης Μήτσος εκδόσεις Λεβεντιά, τ. 3 (Μ-Ω), σ. 99, Αθήνα 1972)

²⁰ Κυριάκου Σιμόπουλου, « Ξένοι Ταξιδιώτες στην Ελλάδα 1700-1800», τ. Γ1', εκδόσεις «Στάχυ», Όγδοη έκδοση, σ. 458, Αθήνα 1999

κωμόπολη υπέστη καταστροφές από τις επιδρομές των αρβανίτικων συμμοριών τις οποίες ξαμόλησαν οι τούρκοι προκειμένου να καταπνίξουν κάθε εστία αντίστασης και με προορισμό τον πυρήνα της επανάστασης, ο οποίος ήταν στην Πελοπόννησο. Ως αντίποινα των τούρκων αναφέρεται ότι, το 1770, συνελήφθη αλλά και δολοφονήθηκε στο Βραχώρι (Αγρίνιο), ο προύχοντας της Κατούνας Πάνος Μαυρομμάτης ή Πάνος Νικολός²¹. Ο Πάνος Μαυρομμάτης συμμετείχε ενεργά στα Ορλωφικά και ήταν περισσότερο γνωστός με το προσωνύμιο Πάνος-Κατούνας. Σε προεπαναστατικό έγγραφο, αναφέρεται ότι «...Ο Αλέξης Παπαντώνης από Μαχαλάν, χωρίον του Ξηρομέρου, αναφέρει ότι ο Μουσελίμης διέταξε τον αποκεφαλισμόν (των καταδικασθέντων). Σήμερα το πρωί εις το Βραχώρι ο Γεωργάκης Φαταούλας, Αναστάσης Παπασταμάτης, Προύχοντες του Μαχαλά, Πάνος Μαυρομάτης του Νικολού, προύχων της Κατούνας, και Γεωργάκης Μαυρομάτης του Κωνσταντή, ανηψιός του Μήτσου Μαυρομάτη, προύχων Κατούνας, που είχαν και αυτοί συλληφθή, εξετελέστηκαν εις μίαν εκκλησίαν του Αγίου Δημητρίου, κείμενην κάτω του Βραχωρίου, την Τετάρτην το πρωί, και ένας υπηρέτης του Φαταούλα, ονόματι Γιώργος, μετέβη να βεβαιωθή, αν πράγματι είχαν φονευθεί οι προύχοντες και καθ' οδόν συναντήθη με τους Αλβανούς που είχαν διαπράξει το έγκλημα και οι οποίοι έφερον τα φορέματα των νεκρών εις το Βραχώρι (Πιν. 88β)»²²

Ονομαστοί φιλικοί οι οποίοι κατάγονταν από την κωμόπολη της Κατούνας είναι ο γιατρός Επαμεινώνδας Μαυρομμάτης και ο Αναγνώστης Τσετζόνης. Ο Επαμεινώνδας Μαυρομμάτης, μάλιστα, αναφέρεται και στον κατάλογο των φιλικών του Αρχείου του ανώτατου στελέχους της Φιλικής Εταιρείας, Παναγιώτη Σέκερη. Στην λίστα που αποτελείται από 541 ονόματα φιλικών ο Επαμεινώνδας Μαυρομμάτης κατέχει την υπ' αριθμόν 438 θέση.

«438.Επαμεινώνδας Μαυρομμάτης. – Χρόνων 28. Δια Κωνσταντίνου Πεντεδέκα. Γρ. 300

4 Δεκεμβρίου 1819. Βουκουρέστιον.

Προς τον Γεώργιον Μόστραν»²³

---

²¹ Το 1764 με αίτηση των κατοίκων της Κατούνας Ξηρόμερου προς τον ιεροδίκη του Καζά Ξηρόμερου Ισμαήλ ζητούσαν την άδεια να ανοικοδομήσουν το ναό του Αγίου Αθανασίου, που είχε πυρποληθεί το 1558 από αρβανίτες και έλληνες κλέφτες. «Τα ονόματα, που δημοσιεύονται εις το έγγραφον, ανήκουν στους ιερείς και στους προεστώτας της κοινότητας δια εκείνην την εποχήν. Μεταξύ αυτών μνημονεύεται ο Πάνος Νικολός (γράφ. Νικολού), που είναι ο Πάνος Μαυρομμάτης, ή αλλιώς «Πανο- Κατούνας», πατέρας του λογίου Νικολάου Μαυρομμάτη.», (Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 17, Αθήνα 1972)

²² Διονύσης Μιττάκης, Τα Ορλωφικά στην Αιτωλοακαρνανία αναθεωρημένα με νέα στοιχεία, ανακοίνωση στο Διεθνές Ιστορικό και Αρχαιολογικό συνέδριο Αιτωλοακαρνανίας, Αγρίνιο 21-22-23 Οκτωβρίου 1988, Πρακτικά τ. Α, σ. 453, Φάκελος 116/1019. Κρατικόν Αρχαιοφυλακείον Γενικός Προβλεπτής Θαλάσσης. Αγία Μαύρα (Λευκάς), 21 Ιουλίου 1770, έκδοση Νομαρχία Αιτ/νίας Στ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων, Αγρίνιο 1991

²³ Βαλερίου Γ. Μέξα, Οι Φιλικοί – Κατάλογος των μελών της Φιλικής Εταιρείας εκ του Αρχείου Σέκερη, Αθήναι 1937

Ο Επαμεινώνδας Μαυρομμάτης²⁴ ήταν γιος του γιατρού και δάσκαλου του γένους Νικολάου Μαυρομμάτη και, όπως σημειώσαμε και παραπάνω, ακολούθησε το επάγγελμα του γιατρού. Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, αφού κήρυξε την Επανάσταση, διόρισε τον Επαμεινώνδα Μαυρομμάτη ως αρχίατρο, ενώ αργότερα, όταν ο Μαυροκορδάτος κατέβηκε στην Δυτική Ελλάδα, τον διόρισε ως έπαρχο Βλοχού. Ακόμα, διετέλεσε και πληρεξούσιος του Ξηρόμερου σε τοπική συνέλευση της Δυτικής Στερεάς Ελλάδας.

Στα χρόνια της τουρκοκρατίας η Ακαρνανία, και ιδιαίτερα το Ξηρόμερο, αποτέλεσαν προπύργιο της λευτεριάς. Τα δημοτικά τραγούδια που δημιούργησε ο λαός κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας για να υμνήσει την αξιοσύνη και τη λεβεντιά της κλεφτουριάς, τους αγώνες της ενάντια στους τούρκους και το ασίγαστο πόθο του λαού για τη λευτεριά, αποκαλούνται κλέφτικα. Τα κλέφτικα τραγούδια υμνούσαν επίσης και τα μέρη εκείνα που υπήρξαν λημέρια των κλεφτών, όπως τα βουνά Όλυμπο και Κίτσαβο. Ένα από τα λημέρια που αποτέλεσαν προπύργιο της αντίστασης κατά των τούρκων, ήταν το Ξηρόμερο. Σ' αυτή την περιοχή είναι αφιερωμένο το χιλιοτραγουδισμένο δημοτικό τραγούδι «Του Ξηρόμερου»²⁵. Το δημοτικό αυτό τραγούδι αναφέρεται στην τοπική κλεφτουριά, η οποία ήταν το φόβητρο των τούρκων.

Τον 17^ο και 18^ο αιώνα, ο ανώνυμος λαϊκός ποιητής τραγούδησε με θαυμασμό τα κατορθώματα του περίφημου αρματολού Πάνο Μείντάνη. Επίσης η λαϊκή ποίηση ασχολήθηκε με τους Μαυροματαιούς κ.α.

Στην επανάσταση του 1821, όπως φαίνεται από το τμήμα χειρογράφων και Ιστορικών Αρχείων της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας και σύμφωνα με τα Γενικά Αρχεία του Κράτους, μετείχαν πολλοί κατουνιώτες οι οποίοι πολεμούσαν στα σώματα του Γεωργίου Καραϊσκάκη, του Ανδρέα Γριβογιώργου, του Γεωργίου Τσόγκα, του Γεωργίου Βαρνακιώτη, του Γαρδικιώτη Γρίβα, του Κ. Μπότσαρη, κ.α.²⁶ Ανάμεσα στους αγωνιστές από το Ξηρόμερο – κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας – διακρίθηκαν πολεμώντας εναντίον των τούρκων και πολλοί που κατάγονταν από την Κατούνα.

---

²⁴ Χρ. Στασινόπουλου, Λεξικό της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, Λήμμα : Μαυρομμάτης Επαμεινώνδας, εκδόσεις «Λεβεντιά», τ. 3 (Μ-Ω), σ. 98, Αθήνα 1972

²⁵ «Του Ξηρόμερου: Κάτω στου Βάλτου τα χωριά/ Ξηρόμερο και Άγραφα./ εβγάτε να δήτε αδέλφια (ή : φάτε πίεςτε, μωρ' αδέλφια./ Εκεί ειν' οι κλέφτες οι πολλοί/ όλοι ντυμένοι στο φλουρί./ Κάθονται και τρων' και πίνουν/ και την Άρτα φοβερίζουν./ Πιάνουν και γράφουν μια γραφή./ βρίζουν τα γένια του Κατή/ Γράφουνε και στο Κομπότι./ Προσκυνούν και τον Δεσπότη./ «Συλλογιστήτε το καλά./ γιατί σας καίμε τα χωριά./ Γλίγορα στ' αρματολίκι./ γιατ' (ή: στ') ερχόμαστε σαν λύκοι.» (Κ. Παπαρηγόπουλος Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, εκδόσεις Χαρ. Μπούρα, τ. Ζ, σ. 285, Αθήναι, ανατύπωση)

²⁶ Στο βιβλίο του Νίκου Μήτση, ονόματα κατουνιωτών αγωνιστών του 1821 με τα διαπιστευτήρια τους, υπάρχουν στο κεφάλαιο «Μαχητές της Κατούνας Ξηρομέρου στους Αγώνες της Παλιγγενεσίας», (Νίκος Θεοδ. Μήτσης, Κατούνα Ξηρομέρου- Συμβολή στην Ιστορία του κοινωνικού, πολιτισμικού και ιστορικού χώρου κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα, εκδόσεις Δήμος Κατούνας, σ. 127-171 Αθήνα 1990)

Το δεύτερο έτος της ελληνικής επανάστασης του 1821, η κωμόπολη της Κατούνας κήκε από τους Τούρκους. «Μετά την ήττα στο Πέτα ο Μαυροκορδάτος και τα απομεινάρια της ελληνικής δύναμης στρατοπέδευσαν στο Μαχαλά. Ο Κιουταχής αποβάς στο Λουτράκι έκαυσε την Κατούνα»²⁷. Ο όρμος του Λουτρακίου αποτελούσε την πανάρχαια διάβαση από την πλευρά του Αμβρακικού κόλπου στο Ξηρόμερο. «Από την πλευρά του Αμβρακικού υπάρχουν δύο, επίσης, πανάρχαιες διαβάσεις. Η πρώτη αρχίζει από τον όρμο Λουτράκι, εισέρχεται στη στενωπό προς Κατούνα, ανεβαίνει στο υψίπεδο της αρχαίας Μεδεώνος, για να κατέβει...στην κοιλάδα του Αετού...»²⁸, για να κατέβει Στο χωριό Μαχαλά μαζεύτηκαν τρεις χιλιάδες περίπου ένοπλοι Έλληνες και συγκρότησαν στρατόπεδο. Η επιλογή του χωριού Μαχαλά ως στρατοπέδου των ελληνικών δυνάμεων οφείλετε στο γεγονός ότι στο Λουτράκι, το οποίο απείχε από την Κατούνα 13 χιλιόμετρα και κατά την ελληνική επανάσταση ήταν ορμητήριο των τούρκων, είχε αποβιβαστεί και στρατοπεδέυσει ο Κιουταχής.

Το 1844 ξεκίνησε μια σειρά κινήσεων, στάσεων, συγκρούσεων με αιτία την άρνηση των αρχηγών των άτακτων στρατιωτικών σωμάτων να υποταχθούν στην απόφαση του Όθωνα για τη δημιουργία ταχτικού στρατού. Στις αντιδράσεις αυτές πρωτοστάτησε το Ξηρόμερο με το κίνημα του Θεόδωρου Γρίβα, το οποίο τελείωσε με τον αιφνίδιο θάνατο του. Στην απογραφή του 1844 ο πληθυσμός του Δήμου Εχίνου κατανεμόταν ως εξής : Στην Κατούνα ζούσαν 889 κάτοικοι, στην Τρύφου και Αλευρού 336 κάτοικοι, στο Βούστρι 231 κάτοικοι, στην Κομποτί 287 , στον Αετό 323, στην Κωνοπίνα και Καλίτσα 499, στη Μπαμπίνη 442, στο Μαχαλά 721, στου Παπαδάτου 346 και στα Αχυρά 229.²⁹

---

²⁷ Τρικούπης Σπυρίδων, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως, εκδόσεις Γιοβάνη, έκδοση Β', τ. Β'. σ. 299 – Στασινόπουλου Χρ., Λεξικό της Ελληνικής Επανάστασεως του 1821, Εκδόσεις Λεβεντιά, τ. 2 (Η-Λ), σ. 216, Αθήνα 1972

²⁸ Γεράσιμος Ηρ. Παπατρέχας, Βυζαντινά κάστρα του Ξηρόμερου και η στρατηγική τους σημασία, ανακοίνωση στο Α' Διεθνές Ιστορικό και Αρχαιολογικό συνέδριο Αιτωλοακαρνανίας, Αγρίνιο 21-22-23 Οκτωβρίου 1988, Πρακτικά τ. Α, σ. 334, έκδοση Νομαρχία Αιτ/νίας Στ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων, Αγρίνιο 1991

²⁹ΥΔΡΙΑ, Εγκυκλοπαίδεια, Λήμμα : Βόνιτσας και Ξηρομέρου, εκδόσεις «Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων Α. Ε.», τ. 15, σ. 260, Αθήνα 1984

Δ΄. ΔΥΟ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΤΗΣ ΚΩΜΟΠΟΛΗΣ**Δ.1. ΓΕΝΙΚΑ**

Οικογένειες με μεγάλη φήμη και θέση στην τοπική ιστορία της κωμόπολης της Κατούνας είναι η οικογένεια «Μεϊντάνη» αλλά και η οικογένεια «Μαυρομμάτη» οι οποίες, εκτός από την οικονομική δραστηριότητα που τους ανάδειξε σε μεγαλοκτηματίες και κοτσαμπάσηδες της Ακαρνανίας, έχουν να επιδείξουν και γενναίους καπεταναίους. Σημειώνουμε ότι γόνος της πρώτης ήταν ο ατρόμητος καπετάνιος Πάνος Μεϊντάνης ενώ γόνος της δεύτερης ο Πάνο – Κατούνας. Η ξεχωριστή αναφορά που γίνεται στις δύο αυτές οικογένειες οφείλεται στο γεγονός ότι είναι γηγενής και έχουν ταυτιστεί με την ιστορική διαδρομή της Κατούνας.

Το επώνυμο Μεϊντάνης, σχετίζεται με την πολεμική ιστορία της κωμόπολης κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας. Πρέπει να αναφέρουμε ότι σχετίζεται με το επώνυμο Ασβέστης και μάλιστα μεταξύ των δύο επωνύμων υπάρχει σχέση συνέχειας κατά την οποία το επώνυμο Ασβέστης θεωρείται ύστερο. Το επώνυμο, Μαυρομμάτης

σχετίζεται, κυρίως, με την πνευματική και οικονομική δραστηριότητα της κομόπολης. Μέλη της οικογένειας αυτής προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στο ελληνικό κράτος αναλαμβάνοντας ανώτερα αξιώματα του κρατικού μηχανισμού, φτάνοντας μέχρι των αξιωμάτων του διπλωμάτη και του Βουλευτή.

Δ.2. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΕΪΝΤΑΝΗ

Η ερμηνεία της λέξης Μεϊντάνης³⁰, η οποία είναι τούρκικης προέλευσης, σχετίζεται με τα άτακτα σώματα της υπαίθρου. Η λαϊκή φράση « Βγήκε στο μεϊντάνι³¹» δηλώνει ότι κάποιος θέλει, άφοβα, να κάνει φανερή την πράξη του. Χρησιμοποιούταν, την περίοδο τη τουρκοκρατίας για όσους γίνονταν κλέφτες και έχει την ίδια σημασία με τη φράση «βγήκε στο κλαρί».

Ο Μεϊντάνης ήταν ο πρώτος κλέφτης ο οποίος έγινε αρματολός, « Ο συγγραφέας, σημειώνει ο Γ. Βλαχογιάννης που επιμελήθηκε τις σημειώσεις στο βιβλίο του Ν. Κ. Κασομούλη, Ενθυμήματα Στρατιωτικά, ονομάζει κάπου το Μεγδάνη Νικόλα, ο Κ. Σάθας τον ονομάζει Πάνο, και την καταγωγή του την ορίζει από την Κατούνα της Ακαρνανίας. Ο Σάθας έγραψε και σύντομη βιογραφία του Πάνου Μεϊντάνη, περίφημου κλέφτη, που έζησε σύγχρονα με το Σουμίλα και άλλους σημαντικούς κλέφτες του ΙΖ΄ αιώνα.

- Για τα πολεμικά περιστατικά τριγύρω στο Μεγδάνη βλ. και άλλη μελέτη του Σάθα: « Η κατά τον ΙΖ΄ αιώνα επανάσταση της Ελληνικής φυλής» (1685-1715), περιοδ. «Χρυσαιλίδης», τομ. Γ΄, 1865, σ. 692 όπου και η εικόνα του Μεϊντάνη ανατυπωμένη από το πρωτότυπο που βρισκότανε στην εκκλησία της Κατούνας. Ο Σάθας γράφει από γραπτές παραδόσεις, ενώ ο Κασομούλης μονάχα ό,τι άκουσε έχει γράψει. Δύσκολο να κρίνει κανείς οριστικά ποια είναι η πατρίδα του Μεϊντάνη, η Κατούνα ή η Κοζάνη. Το όνομα «μεϊντάνης» σήμαινε

---

³⁰ «Μεϊντάνης, όνομα οικογενειακό. Η λέξη είναι τουρκική: Μεϊντάνηδες έλεγαν τα σώματα των άτάκτων της υπαίθρου.», (Αθανάσιος Θ. Φλώρος, Νεοελληνικό Ετυμολογικό και Ερμηνευτικό Λεξικό, Εκδόσεις « Νέα Σύνορα», σ.370, Αθήνα 1980) – «Μεϊντάνης, Μεϊντάνας, Μεϊντανίδης, Μεϊντανόπουλος, Μεϊδάνης, Μεϊδανίδης, Μεϊτανίδης meydan μεϊντάνι / αγροφύλακας», (Τομπαϊδής Δημήτρης, Ελληνικά Επώνυμα Τουρκικής Προελεύσεως, εκδόσεις Επικαιρότητα, σ. 112, Αθήνα 2002). – Ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης το θεωρεί εκτός από τουρκικής και αραβικής προελεύσεως, «Μεϊντάνης αραβ. τ. meydan αγροφύλακας, υπηρεσία που οργανώθηκε από τους Βενετσιάνους στην Πελοπόννησο για να καθαρίσουν τη χώρα από τους κακοποιούς, «είδος αρματολών», Βλ. Βλαχογιάννη, Κλέφτες του Μοριά, Αθήνα 1935, σ. 293.», (Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε.Σ. Στάθης -Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης- Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών -Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Θεσ/νικη 1995, σ. 43)

³¹ «μεϊντάνι (τουρκ.meydan= επιφάνεια) · πλατεία χωριού, πόλεως», (Επίτομον Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσας Πάπυρος Λαρούς, σ.711, Αθήνα 1972)

στην αρχή ληστής, αυτός που βγαίνει στο μείντάνι, δηλ. αντιστέκεται φανερά στο νόμο. Η Βενετία εφάρμοσε σύστημα αρματωλών στο Μωριά με το όνομα Μείντάνηδες. Το όνομα δεν είχε τη δύναμη να νικήσει το άλλο, το πειο παλιό όνομα των αρματωλών στην Ρούμελη, και έτσι μονάχα έμεινε η λέξη Μείντάνης ως προσηγορικό = Κλέφτης, Αρματωλός, και ύστερα ως επώνυμο προσωπικό. Βρίσκουμε λοιπόν το όνομα και στη Ρούμελη και στη Μακεδονία και στα τραγούδια ακόμα το απαντούμε. Μεγδάνη οικογένεια υπάρχει και στη Βεντίστης Καλαμπάκας. Ο γλωσσικός τύπος Μεγδάνη είναι βορειοελλαδίτικος στη Μακεδονία π.χ. η λέξη μπεγλίδικος, από το μπέης, λέγεται μπεγλίδικος κ.λ.π. Όσο για την πατρίδα του Μείντάνη υποθέτω πως ο Κασομούλης επηρεάστηκε από την ύπαρξη της πολύ γνωστής οικογένειας Μεγδάνη στην Κοζάνη»³²

Στην Βενετοκρατούμενη Πελοπόννησο μείντάνης αποκαλούνταν ο φρουρός των δρόμων. Οι μείντάνηδες ήταν κατάλοιπο της βενετοκρατίας στο Μωριά. Στην αρχή της κατοχής οι βενετοί δυσκολεύτηκαν να εξασφαλίσουν τον έλεγχο των δρόμων, επειδή οι Μωραΐτες και Ρουμελιώτες λιποτάχτες του στόλου είχαν σηκώσει αντάρτικο. Τότε, οι Βενετοί οργάνωσαν την αγροφυλακή, τους μείντάνηδες (τουρκική λέξη που σημαίνει εκείνους που βγαίνουν στο μείντάνι, γίνονται αντάρτες).

Έτσι, οι μείντάνηδες ανέλαβαν να ξεκαθαρίσουν το Μωριά από τους κακοποιούς και να φρουρούν τα στενά, τα δερβένια. Ήταν δηλαδή κλέφτες που μπήκαν στη δούλεψη των Βενετών. Ο Προβλεπτής κατόρθωσε να δημιουργήσει δύο αντίπαλα στρατόπεδα. Αναγνώριζε και μισθοδοτούσε τους μείντάνηδες και τους επιφόρτιζε με την εξόντωση των επικηρυγμένων ανταρτών.

Το σύστημα των μείντάνηδων καταργήθηκε με την επανάκτηση του Μωριά από τους Τούρκους οπότε και την ασφάλεια των δρόμων ανέλαβαν οι ντερβεναγάδες αρβανίτες. Το όνομα όμως «μείντάνης» διατηρήθηκε και συνέχισε να χρησιμοποιείται. Ο περιηγητής Αββάς Fourmont, ο Βάνδαλος³³ (1690-1746) στην μετακίνησή του από την Αθήνα στο Μωριά σημειώνει, «Χωρίς γενίτσαρο ή μείντάνη (φρουρό δρόμου) είναι αδύνατο να μετακινηθή κανείς. Οι ένοπλοι συνοδοί πληρώνονται 15 παράδες την ημέρα. Ο ταξιδιώτης τους προσφέρει επίσης τροφή και άλογο. Ξοδεύεις αλλά είσαι σίγουρος.»³⁴

Η οικογένεια Μείντάνη, απόγονος της οποίας είναι η σημερινή οικογένεια Ασβέστη καταγόταν από το συνοικισμό Άγιος Προκόπιος, έναν από τους συνοικισμούς που αποτέλεσαν την Κατούνα. Στο συνοικισμό αυτό γεννήθηκε ο

³² Νικολάου Ν. Κασομούλη, *Ενθυμήματα στρατιωτικά της Επανάστασεως των Ελλήνων 1821-1833*, εκδόσεις Δημιουργία, τ.1, σ. 6, υπ. 2, Αθήνα 1997

³³ Γνώστης της ελληνικής και εβραϊκής, καθηγητής της συριακής στο College de France και μέλος της Ακαδημίας Επιγραφών και καλών Τεχνών επισκέφτηκε την Ελλάδα το 1729 και αλώνιζε τη χώρα επί διετία. Την επονομασία βάνδαλος, πήρε διότι επιδόθηκε στην συστηματική καταστροφή των αρχαίων μνημείων και αποτέλεσε μια αρνητική σελίδα σ' ότι αφορούσε τον περιηγητισμό και την αρχαιοθηρία.

³⁴ Κυριάκου Σιμόπουλου, « Ξένοι Ταξιδιώτες στην Ελλάδα 1700-1800», τ. Β', εκδόσεις «Στάχυ», Όγδοη έκδοση, σ. 134, Αθήνα 1999

Πάνος Μειντάνης, ξακουστός κλέφτης που αργότερα έγινε ο πρώτος αρματολός, «... οικογένεια, που εγέννησε τον περίφημον αρματολόν Πάνον Μειντάνην... Εκεί (στο συνοικισμό Άγιος Προκόπιος) κοντά σώζεται μια σπηλιά, που λέγεται του «Μειντάνη», όπου εκρύπτετο ο Μειντάνης από τους Τούρκους.»³⁵

Γίνεται αντιληπτό ότι ο Πάνος Μειντάνης ήταν εκείνος που είχε καταφέρει να κάνει το επώνυμο Μειντάνης ξακουστό, δίνοντας του τη δυνατότητα να υπερνικήσει τους Μειντάνηδες του Μοριά, έτσι ώστε σημασιολογικά να ορίζει τον Μειντάνη από την Κατούνα. Ωστόσο, όπως προαναφέραμε, η ιστορική πορεία του εν λόγω επωνύμου διακόπηκε δίνοντας τη σκυτάλη στο επώνυμο Ασβέστης.

Το τέλος του Μειντάνη επήλθε καθώς δολοφονήθηκε από τους τούρκους. Τον 17^ο αιώνα υπολογίζεται η χρονολογία που ο Μειντάνης έγινε αρματολός, αφού η δολοφονία του καθορίζεται στις αρχές του 18^{ου} αιώνα, ως χρονολογία του σκοτωμού του αναφέρεται το 1700 ή το 1715. Η αιτία της δολοφονίας εντοπίζεται στο γεγονός ότι η δύναμη που έδινε το αξίωμα του Μειντάνη ως αρματολός του ασπροπόταμου προβλημάτιζε τους Τούρκους. «Φαίνεται πως δεν άρεσε όμως στους Τούρκους η δύναμη που απόκτησε και αποφάσισαν να τον εξοντώσουν. Τον έπιασαν ή τον σκότωσαν, στο χωριό Γαρδίκι των Τρικάλων, όπου επήγαν τρεις χιλιάδες Τουρκαλβανοί και τον κύκλωσαν. Ο Μειντάνης ήταν εκεί με λίγους συντρόφους του»³⁶

Το ερώτημα είναι: Ποιος άραγε ήταν ο λόγος που ανάγκασε τους απογόνους του Πάνου Μειντάνη να αρνηθούν το ισχυρό τους επώνυμο και να υιοθετήσουν το επώνυμο Ασβέστης; Το επώνυμο Ασβέστης είναι συνήθως δηλωτικό επαγγέλματος και μάλιστα ενός από τα επαγγέλματα που ήταν γνωστά στην ευρύτερη περιοχή. Ωστόσο, παρότι σύννητες, δε φαίνεται να έχει τη δυναμική του επωνύμου Μειντάνης, το οποίο είχε καταφέρει να γίνει μύθος την περίοδο της τουρκοκρατίας και συνδυάστηκε με την αντίσταση κατά των τούρκων.

Εκ των πραγμάτων η δολοφονία του Μειντάνη σηματοδοτούσε εξελίξεις. Ο ίδιος έπαυε να προστατεύει τους συγγενείς του με την επιβλητικότητα του επωνύμου του οποίου η διατήρηση ήταν πλέον επικίνδυνη αφού αποτελούσε για τους Τούρκους «κόκκινο πανί». Μια πιθανή ερμηνεία της αντικατάστασης αυτής σχετίζεται με το φόβο του αφανισμού που κύκλωσε την οικογένεια μετά τη δολοφονία του Πάνου Μειντάνη. Το φαινόμενο αυτό, της αντικατάστασης του επωνύμου μιας οικογένειας από κάποιο άλλο, επειδή είχε μπει στο στόχαστρο της εκδικητικότητας των Τούρκων ήταν κάτι συνηθισμένο την εποχή της Τουρκοκρατίας.

Όποια, όμως, ερμηνεία και να αποδεχτούμε προκύπτει ένα δεύτερο ερώτημα. Γιατί οι απόγονοι του Μειντάνη επέλεξαν συγκεκριμένα το επώνυμο Ασβέστης; Μια βιαστική ερμηνεία είναι ότι κάποιος συγγενής, σπουδαίος για την περιοχή στην κατεργασία του ασβέστη, συνέβαλλε στην επείγουσα αλλαγή του επωνύμου. Μια αλλαγή που επέβαλλε η απειλή του αφανισμού της οικογένειας υπό την πίεση των

³⁵ Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 13, Αθήνα 1972

³⁶ Στασινόπουλου Χρ., Λεξικό της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, εκδόσεις Λεβεντιά, τ. 3 (Μ-Ω), σ. 106, Αθήνα 1972

νέων δεδομένων τα οποία επέφερε η δολοφονία του Μείντάνη. Ωστόσο, θεωρούμε ότι η εξήγηση δεν είναι τόσο απλή.

Το νέο επώνυμο παρήχθη με σκοπό να κρύψει αλλά και ταυτόχρονα να διατηρήσει έντεχνα το παλαιό. Την απάντηση δίνει η αρχαία λέξη «Ασβεστος», στην οποία μας παραπέμπει η ίδιας σημασίας λέξη Ασβέστης. Την ερμηνευτική της σημασία οι κάτοικοι της περιοχής τη γνώριζαν από την κατεργασία του ασβέστη, «άσβεστος και άσβηστος ο μη σβεσθείς, ο αναμμένος ακόμη – ο μη δυνάμενος να σβεστή, ο διαρκής.»³⁷

Μπορούμε, λοιπόν, να αντιληφθούμε ότι η σχέση μεταξύ του επώνυμου Μείντάνης και Ασβέστης είναι σχέση συνέχειας. Η οικογένεια έχει ανακηρύξει τον Πάνο Μείντάνη γενάρχη του επωνύμου και αυτό δεν αλλάζει καθώς και το «Μείντάνης» και το μετέπειτα «Ασβέστης» αφορούν αυτόν. Απλά, υπήρξε η κατάλληλη φροντίδα, για λόγους ασφάλειας, προκειμένου να επικαλυφθεί προσεχτικά το παλιό διακριτικό χαρακτηριστικό που αποτέλεσε πηγή έμπνευσης στη δημιουργία του επωνύμου με ένα νέο, εξίσου δυναμικό.

Δ.3. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗ

Το επώνυμο Μαυρομάτης ανήκει σε παλαιά αρχοντική οικογένεια της Ακαρνανίας. Οι ρίζες του βρίσκονται στην Κωνσταντινούπολη από όπου ξεκίνησε η εν λόγω οικογένεια προκειμένου να καταλήξει στην Κατούνα, με ενδιάμεσο σταθμό την Αχαΐα. «Η οικογένεια των Μαυρομματαίων από την Κατούνα είναι από τις πιο παλαιές και από τις περισσότερον σημαντικές. Όπως οι ίδιοι καταγράφουν εις τα αρχεία των, η ρίζα των κρατεί από την Κωνσταντινούπολι. Από εκεί μετανάστευσαν στην Αχαΐα, και από την Αχαΐα εγκαταστάθησαν στην Κατούνα.»³⁸

Το επώνυμο Μαυρομάτης ανήκει στα επώνυμα που συνήθιζαν οι βυζαντινοί σε όλες τις εποχές, και προπάντων στους τελευταίους αιώνες, οπότε και τα παραχθέντα επώνυμα μοιάζουν περισσότερο προς τα ελληνικά. Εμείς εξοικειωθήκαμε με την κατηγορία αυτή, κυρίως, με τα φαναριώτικα επώνυμα, εξαιτίας της εμπλοκής τους στην Ιστορία της τουρκοκρατούμενης Ελλάδος και των κατοπινών χρόνων. Ο Μανώλης Τριανταφυλλίδης με τον τίτλο «Ονόματα από παρατσούκλια των Βυζαντινών»³⁹ αναφέρει βυζαντινά επώνυμα μέσα στα οποία εντάσσει και το επώνυμο Μαυρομάτης, που ανήκει σε αυτή την κατηγορία.

³⁷ Επίτομον Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσας Πάπυρος Λαρούς, σ. 235, Αθήνα 1972

³⁸ Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες, : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 38, Αθήνα 1972

³⁹ Μανώλης Τριανταφυλλίδης, Τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε.Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. 81, Θεσ/νική 1995

Οι Μαυροματαίοι είχαν οικονομική δύναμη και ήταν κυρίαρχοι στην ευρύτερη περιοχή του Ξηρόμερου. Η οικονομική τους ευημερία ήταν η αιτία να συνδεθεί το όνομά τους με την χρυσή εποχή της κωμόπολης της Κατούνας, η οποία έλαβε χώρα τον ΙΖ΄ και ΙΗ΄ αιώνα. «Η οικογένεια αυτή υπήρξε από τις ισχυροτέρας γαιοκτημονικές οικογενείας της Ακαρνανίας. Ασκούσα επί έτη κατά την Τουρκοκρατίαν τα κοινοτικά της Κατούνας.»⁴⁰

Πολλά μέλη της οικογενείας των Μαυροματαίων, διαδοχικώς, διακρίθησαν, στη Δυτική Ελλάδα στα γράμματα, την πολεμική τέχνη και την πολιτική⁴¹. Ακόμα, το εμπόριο της Κατούνας βρισκόταν στα χέρια των Μαυροματαίων και των συνεταίρων τους της πλούσιας οικογενείας των Μαζαράκηδων, οι οποίοι ήταν κατουνιώτες και αυτοί. Βέβαια, το επώνυμο των Μαζαράκηδων έπαψε να βρίσκεται στα αρχεία της κοινότητας από τις αρχές του ΙΘ΄ αιώνα, εν αντιθέσει με το επώνυμο των Μαυροματαίων που διατηρείται έως τις μέρες μας.

Το επώνυμο Μαυρομαμάτης, όπως γίνεται αντιληπτό, είναι ένα σύνθετο επώνυμο. Προέρχεται από μια λέξη η οποία αναφέρεται σε όργανο του σώματος (μάτι) συνοδευόμενη από ένα επίθετο (μαύρος), το οποίο την προσδιορίζει. Στην προσπάθεια μας να εντοπίσουμε τις ρίζες του εν λόγω επωνύμου, διαπιστώσαμε ότι η ακριβής μετάφραση της ερμηνείας του στην τουρκική γλώσσα μας οδηγεί στην, επίσης σύνθετη, λέξη Karagoz (καραγκιοζ)⁴².

Έτσι, ακολουθώντας πορεία αντίστροφη από εκείνη που ακολουθήθηκε κατά τη δημιουργία του επωνύμου Μαυρομαμάτης, διαπιστώσαμε ότι προέρχεται από την ερμηνεία της τουρκικής λέξης Karagoz για την οποία γνωρίζουμε ότι «Κυριολεκτικώς Καραγκιόζ σημαίνει ‘μαύρα μάτια’»⁴³. Στην μεταφορική σημασία της λέξης «Καραγκιόζης» συναντάμε την εξής ερμηνεία, «...μτφ: άνθρωπος πονηρός, πανούργος όπως ο ήρωας του Θεάτρου σκιών»⁴⁴. Όταν γίνεται χρήση της λέξης στο επώνυμο η μεταφορική σημασία ερμηνεύεται κυριολεκτικά. Η επιλογή του επωνύμου, το οποίο είναι δηλωτικό ενός χαρακτηριστικού των Μαυροματαίων προέρχεται από τον κοινό τόπο καταγωγής με τον καραγκιόζη, την Ανατολή.

Το επώνυμο, λοιπόν, προέκυψε ακολουθώντας την πορεία του εξελληνισμού της λέξης από την τουρκική. Τέτοια παραδείγματα εξελληνισμού των επωνύμων υπάρχουν πολλά, ένα μας δίνει ο Μανώλης Τριανταφυλίδης, «Ένας Καραμιγάλης,

⁴⁰ Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 16, Αθήνα 1972

⁴¹ Το γενεαλογικό δένδρο της οικογενείας Μαυρομάτη (ΥΔΡΙΑ, Εγκυκλοπαίδεια, Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων, τ. 38, σ. 48 – Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκης, Εγκυκλοπαιδικές Εκδόσεις Ν. Νίκας & Σία, τ. 9, σ. 232-233 Αθήνα – Στασινόπουλου Χρ., Λεξικό της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, εκδόσεις Λεβεντιά, τ. (Μ-Ω), .σσ. 98 – 99, Αθήνα 1972)

⁴² «Καραγιόζης, η λέξη είναι τουρκική σύνθετη από το Καρά + γκιόζ (= μαυρομάτης)», (Αθανάσιος Θ. Φλώρος, Νεοελληνικό Ετυμολογικό και Ερμηνευτικό Λεξικό, εκδόσεις « Νέα Σύνορα», σ.224, Αθήνα 1980)

⁴³ Ν. Ι. Λάσκαρης, «Λήμμα Καραγιόζης», Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη , εκδόσεις Ν. Νίκας και Σία, τ. 7, σ. 269, Αθήνα

⁴⁴ Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, Λήμμα «Καραγκιόζης», εκδόσεις Παγουλάτου, τ. 3, σ. 1404

σημειώνει. μετωνομάσθη εις Μαυρομιχάλην, ουδέν έχων κοινόν με τον Πετρόμπετην...»⁴⁵

Όσο αφορά τον τρόπο γραφής του επώνυμου, σημειώνουμε ότι στα αρχεία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας συναντάμε το επώνυμο με ένα ή δύο <μ>. Η γραφή της λέξης με ένα <μ> είναι παλαιότερη αν και το επώνυμο Μαυρομμάτης το συναντάμε με διπλό <μ>. Πρόκειται για τον ορθογραφικό εξελληνισμό που εκδηλώνεται με τη χρήση διπλών συμφώνων. Το πρώτο συνθετικό μαύρο-, είναι η ερμηνεία που αποδίδεται στην τουρκική λέξη καρά-. Το καρα- χρησιμοποιείται ως πρώτο συνθετικό σε πολλά τοπωνύμια και κύρια ονόματα και δηλώνει ότι το σημαινόμενο από το δεύτερο συνθετικό έχει την ιδιότητα του μαύρου και του δυνατού⁴⁶. Ορισμένες φορές χρησιμοποιείται απόφιο, χωρίς δηλαδή να ερμηνευτεί στο επώνυμο, όπως Καραϊσκάκης.

---

⁴⁵ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε.Σ. Στάθης –Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη σ. 148, Θεσ/νικη 1995

⁴⁶ Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, Λήμμα «καρά-», εκδόσεις Παγουλάτου, τ. 3, σ. 1403

**Ε΄. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΣΤΟ ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ
ΞΗΡΟΜΕΡΟ****Ε.1. ΟΙ ΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗΣ,
ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΤΣΕΤΖΟΝΗΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ
ΠΑΜΠΛΕΚΗΣ**

Ο Νικόλαος Μαυρομάτης, ο Αναγνώστης Τσετζόνης και ο Χριστόδουλος Παμπλέκης αποτελούν για τον 18^ο αιώνα, τα αντερείσματα του πρώιμου νεοελληνικού διαφωτισμού. Σε τοπικό επίπεδο αναδείχθηκαν άξια τέκνα της Ξηρομερίτικης γης σε έναν τομέα, αυτόν του πνεύματος, για τον οποίο ο χώρος εκείνος δεν είχε καταζιωθεί. Τα άρματα, η παλικαριά, ο ηρωισμός ήταν τα στοιχεία εκείνα που χαρακτήριζαν τους Ξηρομερίτες και βάση αυτών τραγουδήθηκε η περιοχή στα δημοτικά τραγούδια. Ωστόσο, οι δύο αυτές σημαντικές φυσιογνωμίες, με την

ανάδειξή τους σε πνευματικούς φάρους της τοπικής κοινωνίας. έδωσαν την αφορμή να θαυμαστεί το Ξηρόμερο πέρα από τα «άρματα» και σε επίπεδο πνευματικό.

Ακόμα, η σταδιοδρομία τους αποδεικνύει την παροχή αξιόλογης στοιχειώδους εκπαίδευσης σε αυτή την περιοχή, χωρίς όμως να ήμαστε σε θέση να αναφερθούμε σε συστηματική εκπαίδευση. Πρόκειται, όμως, για μια εκπαίδευση από την οποία αναδύθηκαν οι παραπάνω λόγιοι, η πορεία των οποίων αποτέλεσε εφαλτήριο το οποίο οδήγησε στην αναγέννηση και την ώθηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας σε εκείνα τα μέρη.

Ήταν επόμενο το – σε συνεχή επαναστατικό αναβρασμό – Ξηρόμερο να αναζητήσει την πνευματική του υπόσταση, δεδομένου ότι η εκπαιδευτική κίνηση στον τουρκοκρατούμενο ελληνισμό ενείχε επαναστατικό χαρακτήρα. Άλλωστε, η μόρφωση του λαού αποτελούσε αναπόσπαστο κομμάτι για την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού. Όπως εξηγεί ο Φωτάκος, «Εκ των αποφασισθέντων σχεδίων δύο ήταν τα κυριώτερα, η διάδοσις της παιδείας και η κατ' ευθείαν επανάστασις κατά των Τούρκων. Και η μεν παιδεία να διαδοθή δια της συστάσεως σχολείων εις την κυρίως Ελλάδα και εις την Ανατολήν, όπου εκατοίκουν Έλληνες δια να φωτισθούν και να αισθανθούν τον πόθον της αποκτήσεως της πατρώας ελευθερίας των. Και πράγματι εκατόρθωσαν και εσύστησαν πολλά σχολεία πανταχού.»⁴⁷ Πρέπει εδώ να αναφέρουμε ότι ο ζήλος των επίσημων τοπικών φορέων για το φωτισμό του λαού συνεχίστηκε αμείωτος και κατά τη διάρκεια της επανάστασης του 1821 και αποτέλεσε τη μαγιά των εκπαιδευτικών πραγμάτων στο ελεύθερο μετέπειτα κράτος.

Ε.2.ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ

Τρεις φυσιογνωμίες οι οποίες κοσμούν την περιοχή που, το 1836, στο ελεύθερο ελληνικό κράτος επονομάστηκε δήμος Εχίνου είναι οι λόγιοι Νικόλαος Μαυρομάτης Αναγνώστης Τσετζόνης και ο Χριστόδουλος Παμπλέκης. Οι τρεις αυτές φυσιογνωμίες αποτελούν φωτεινά παραδείγματα της εκπαιδευτικής διεργασίας η οποία έλαβε χώρα στα μέρη αυτά κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας. Επίσης, ανήκουν στη χορεία εκείνη των ελλήνων λογίων του 18^{ου} αιώνα που υπήρξαν προάγγελοι του νεοελληνικού διαφωτισμού, ο οποίος άνθισε στις ελληνικές παροικίες και έδωσε ώθηση στην προσπάθεια του γένους για απελευθέρωση.

Η γενέτειρα του Ν. Μαυρομάτη είναι η κωμόπολη της Κατούνας και μάλιστα ο ίδιος υπήρξε γιος του φημισμένου προύχοντα Πανο-Κατούνα. Ο Νικόλαος, αφού έμαθε τα πρώτα γράμματα στη γενέτειρά του, πήγε στο Μεσολόγγι όπου παρακολούθησε μαθήματα στην Παλαμιαία Σχολή υπό του δασκάλου Παναγιώτη

⁴⁷ Φωτάκου Απομνημονεύματα, εκδόσεις Χαρ. Μπούρα, τ. Α', σσ. 1-5, Αθήνα, ανατύπωση

Παλαμά (1722-1802). Ο Κ. Αραβαντινός έχει συντάξει κατάλογο των μαθητών της Παλαμαϊαίας Σχολής του Μεσολογγίου στον οποίο αναφέρει και τον Ν. Μαυρομάτη.⁴⁸

Ο Ν. Σάθας στο λήμμα όπου συνέγραψε για το Νικόλαο Μαυρομάτη, κάνει μια λεπτομερή αναφορά στο έργο του: «Εγεννήθη εν Κατούνη της Ακαρνανίας τω 1771 ο πατήρ αυτού διάσημος προύχων της Ακαρνανίας Πάνο-Κατούνας επιλεγόμενος, λαβών μέρος εις την εν 1770 ελληνικήν επανάστασιν, εθανατώθη εν Βραχωρίω· Ο Νικόλαος κοιλιόρφανος επιμείνας, επροστατεύθη υπό των θείων του, και μετά την εν πατρίδι και εν Μεσολογγίω εκπαίδευση των εγκυκλίων εστάλη εις Πατάβιο και Βινωνίαν προς σπουδήν της ιατρικής· εν Ιταλία διατριβών συνέταξεν ωδήν Πινδαρικήν εις τον Ναπολέοντα, και άλλα τινά, άπερ ελληνιστήν εξέδωσεν. Επανελθών εις την Ελλάδα, και τα μάλιστα φημιζόμενος ως ιατρός και πολυμαθής, προσεκλήθη υπό του Μουχτάρ- πασά ως ίδιος ιατρός· μη δυνάμενος όμως ο φιλελεύθερος Μαυρομαμάτης ίνα επί πολύ διατρίψη εν τη τυρρανική των Ιωαννίνων αυλή, έφυγε εντεύθεν κρυφά τω 1807 μετά του φίλου του Ιγνατίου Μητροπολίτου Άρτης εις Λευκάδα. Η εν ταις Ιονίοις νήσοις Γαλλική κυβέρνησις τον ετίμησε με έδραν των μαθηματικών και της ελληνικής φιλολογίας εν τω Κερκυραϊκώ αρχιγυμνασίω επί της οποίας ευκλεώς εδίδαξε ταύτα μέχρι του Θανάτου του. Συγχρόνως δε ανετέθη τω Μαυρομαμάτη η λογοκρισία των εκ της Κερκυραϊκής τυπογραφίας εκδιδομένων βιβλίων.

Πάσχων εκ λιθιάσεως μετέβη τω 1817 προς θεραπείαν εις Ιταλίαν, και το αυτό έτος απεβίωσεν εν Λιβόρνω, μέγαν αφείς κενόν εν τη νεοελληνική φιλολογία [Εραμιστής, Κερκύρα, 1858 σ. 389-390]

Ο Χ. Φιλητάς λέγει τάδε περί του εξόχου τούτου ιατρού και δεινού ελληνιστού·

«Με λαμπρόν νουν από την φύσιν προικισμένος και πολλήν χάριν του λόγου, και μνήμην ευτυχή, έκαμε προόδους πρώτον εις τους κλασσικούς λόγους ημετέρους και οθνείους, έπειτα δε εις τας ιατρικάς και φυσικομαθηματικάς επιστήμας εις τοιούτον βαθμόν, ώστε ελληνιστής και φιλόλογος ανεδείχθη των συγχρόνων ομογενών αυτού ουδενός ίσως δεύτερος, ιατρός δε εκ των πάνυ ευδοκίμων, καθώς και μαθηματικός αξιόλογος. Ο άξιος ούτος ανήρ, αν και διάφορα έγγραψε πεζά τε και έμμετρα εις την αρχαίαν και την νεωτέραν γλώσσαν, μετριόφρων ων ολίγα εξέδωκε δια των τύπων, και όσον ημείς εγνωρίσαμεν ειδύλλιον τι, έτι εις την Ιταλίαν διατριβών, και ωδήν εις Ναπολέοντα τον πρώτον· αλλά φέρονται αυτού όμως εν χειρογράφοις πολλά και διάφορα κατ' αμφοτέρας τας ελληνικάς διαλέκτους· εκ τούτων ανεγνώσαμεν ποτε *Προαγώνιον Διατριβήν περί των ελληνικών λόγων* γραμμένην εις την λόγιαν νεωτέραν γλώσσαν, ένθα περί των γενών πραγματεύεται του λόγου, ήτοι της ιστορίας, της ευγλωτίας, της ποιήσεως, και του διαλόγου, περί του αληθούς αυτών σκοπού, καθώς και περί των αρετών και κακών του ύφους· Προσέτι δε ελληνικήν επιστολήν προς Γρηγόριον Μπαλανίδην υπέρ του Κοπερνικανού συστήματος.»

⁴⁸ Κατάλογος Κ. Αραβαντινού, στο Κωνσταντίνος Σάθας Ν., Νεοελληνική Φιλολογία : Βιογραφία των εν τοις Γράμμασι Διαλαμπνάντων Ελλήνων – Από της καταλύσεως της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μέχρι της Ελληνικής Εθνεγερσίας (1453-1821), αριθ. 25, σ. 576, εν Αθήναις 1868

Εκτός τούτων έγραψεν ο Μαυρομμάτης,

- Πνιγμόν της Φροσύνης, ποιήμα δημοσιευθέν εν Κερκύρα, και του οποίου απόσπασμα εστίν, ως λέγεται, το νυν δημοτικόν άσμα φερόμενον περί ου αιματηρού εκείνου επεισοδίου των Αλληπασικών χρόνων.

- Ευγενίου Βουλγάρεως εγκώμιον εις ανθηράν αρχαίαν ελληνικήν, δημοσιευθέν εν ερανιστή (σελ. 390-403)

- Επιστολήν Βουλγάρεως τω προέδρω της εν Ζακύνθω Ακαδημίας περί του 1813 υπό Άγγλων συλληφθέντος προέδρου της εν Ιονικής Ακαδημίας Γαλλου συνταγματάρχου Βωδράνδου, δημοσιευθείσαν εν τω αυτώ περιοδικώ σελ. 487-8

- Λόγοι προς τους νέους το Ιονίου περί ανάγκης της σπουδής της αρχαίας και νέας ελληνικής γλώσσης, αναγνωσθέντα εν τη Ιονίω Ακαδημία.

- Ωδή ετέραν εις τον Ναπολέοντα, αναγνωσθείσα εν τη Ιονίω Ακαδημία.

Μετέφρασεν εις γλαφυρόν νεοελληνικόν ύφος το περί πολιτισμού των Φαιάκων ιταλιστί συνταχθέν δοκίμιον υπό Μαλίκη. Η μετάφρασις ετυπώθη τω 1819 εν Κερκύρα, και εν τω ερανιστή κατά λάθος υπό το όνομα του Μαλίκη.

Την στέρησιν του Μαυρομμάτου περιπαθώς δια πονήματος εθρήνησε ο Δελβινιώτης. Η δε προς τον Μαυρομάτην ιταλική αύτη ελεγεία εδημοσίευθη υπό μουστοξειδου, εν προοιμίω καταλλήλως εγκωμιάσαντος τον υμνούμενον,. Και ο σοφός δε των Σουτσειών συγγραφεύς μετ' εγκωμίων εμνημόνευσε του Ακαρνάνος λογίου.»⁴⁹

Αντιλαμβανόμαστε ότι πρόκειται για έναν πολυμαθή άνθρωπο ο οποίος διέπρεψε ως ελληνιστής και φιλόλογος, διακρίθηκε ως μαθηματικός, τιμήθηκε ως ιατρός. Πολυγραφοτάτος τόσο στην αρχαία αλλά και στην νέα ελληνική ξεχώρισε για την μετριοφροσύνη του.

Αξιόλογη είναι και η συνεισφορά του Νικολάου Μαυρομάτη στην μετάφραση του όρου *civilization* ως πολιτισμός. Ο πρώτος έλληνας συγγραφέας που απέδωσε τον όρο *civilization* στα ελληνικά προσδίδοντας του τη σημασία του πολιτισμού ήταν ο Αδαμάντιος Κοραής.⁵⁰ Βέβαια, ο πρώτος έλληνας λόγιος που μετέφρασε τον όρο αυτό με τον προαναφερθέντα τρόπο στα ελληνικά ήταν ο Νικόλαος Μαυρομμάτης. Ο Π. Κιτρομηλίδης σημειώνει, «Ένδιαφέρουσα είναι και η περίπου σύγχρονη χρήση των όρων *civilization* = πολιτισμός στο δίγλωσσο έργο του Αντωνίου Μελίκη, *Essai sur l'etat de la civilization des Pheaciens/ Δοκίμιον περί πολιτισμού των Φαιάκων, Κέρκυρα 1811...Μεταφραστής του Γαλλικού κειμένου του Μελίκη στα ελληνικά είναι ο Νικόλαος Μαυρομμάτης, με το όνομα του οποίου, παράλληλα προς εκείνο του Κοραή, θα μπορούσε να συνδεθεί η πατρότητα του όρου «πολιτισμός στην ελληνική γλώσσα.»⁵¹*

⁴⁹ Κωνσταντίνος Σάθας Ν., Νεοελληνική Φιλολογία : Βιογραφίαί των εν τοις Γράμμασι Διαλαμπάντων Ελλήνων (1453-1821), Λήμμα : Νικόλαος Μαυρομάτης, σ. 646, εν Αθήναις 1868

⁵⁰ Πασχάλη Μ. Κιτρομηλίδη, Νεοελληνικός Διαφωτισμός – οι πολιτικές και κοινωνικές ιδέες, έκδοση Μ. Ι. Ε. Τ., Β' έκδοση, σ. 393, Αθήνα 1999

⁵¹ στο ίδιο, σημείωση 22, σ. 585

Ο γάλλος ελληνιστής Κλαύδιος, Κάρολος Fauriel (1772-1844) το 1824-25, εξέδωσε το δίτομο έργο «Δημοτικά τραγούδια της Νέας Ελλάδας». Στον πρόλογο του βιβλίου υπάρχει αναφορά σε όσους τον βοήθησαν να συγκεντρώσει τα δημοτικά τραγούδια και στο σημείο αυτό, μεταξύ άλλων, αναφέρει και την ουσιαστική συμβολή του Ν. Μαυρομμάτη στη δημιουργία αυτής της συλλογής. «Δια να αναφέρω όλους τους Έλληνες οι οποίοι με εβοήθησαν με τας συμβουλάς των και τας οδηγίας των θα έπρεπε να αναφέρω όλους όσους γνωρίζω, και είχαν την καλήν τύχην να συναντήσω, εφ' ότου ασχολούμαι με την παρούσα συλλογή, διότι από όλους εδιδάχθην κάτι και από όλους απεκόμισα ή μόρεσα να αποκομίσω κάποιαν ωφέλειαν. Αλλά ημπορώ να μην κατανομάσω τουλάχιστον τους Κλωνάρην, Μακρήν, Μαυρομάτην, και Τριανταφύλλου οι οποίοι ιδιαιτέρως με ενεθάρρυναν και με εβοήθησαν εις την εργασίαν μου. Δια της βοήθειάς των, δια των συμβουλών των ή δια της επιδοκιμασίας των, κατενόησα, διόρθωσα και ηρμήνευσα το κείμενον της παρούσης συγγραφής και προσεπάθησα να εξηγήσω κάποια άγνωστα σημεία της ιστορίας και των ηθών της συγχρόνου Ελλάδος. Εάν δεν υπολόγιζον επί της ιδικής των πείρας, δεν θα αντελάμβανον να δώσω εις την δημοσιότητα την παρούσα συλλογήν ή θα είχαν άδικον αν το επιχειρούσα»⁵²

Σε επιστολή από την Κέρκυρα προς το Περιοδικό «Ερμής ο Λόγιος» την οποία υπογράφει «ο επιστάτη της εν Κερκύρα δημοσίου Σχολής και εξ απορρήτων της Ιονίου Ακαδημίας» Σ. Π. Δ. Προσαλέντης αναφέρονται οι διδάσκοντες στη Σχολή. Μεταξύ αυτών υπάρχει και το όνομα του Νικόλαου Μαυρομμάτη συνοδευόμενο από το εξής βιογραφικό, «Νικόλαος Μαυρομμάτης Διδάσκαλος της Μαθηματικής, Ελληνικής τε και απλοελληνικής Φιλολογίας, ανήρ άλκιμος, και γνωστός εις πάντας τους πεπαιδευμένους ομογενείς δια τας γνώσεις του, τιμά τον τόπον εις τον οποίον διατρίβει και υποθάλλπει της σπουδής τον έρωτα εις τας ψυχάς των νέων.»⁵³

E.3. ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΤΣΕΤΖΟΝΗΣ

Ο Αναγνώστη Τσετζόνης διδάχθηκε Τα πρώτα γράμματα στην Παλαμαία Σχολή του Μεσολογγίου, από το δάσκαλο του γένους Παναγιώτη Παλαμά⁵⁴ Ο Κ.

⁵² «Δημοτικά τραγούδια της Συγχρόνου, Ελλάδος, Εισαγωγή Νίκου Α. Βέη, μτφ. Απ. Δ. Χατζηεμανουήλ, εκδόσεις Ν. Νίκας, σ. 3, Αθήνα 1956

⁵³ Σ. Π. Δ. Προσαλέντης, Επιστολή εκ Κερκύρας, Ερμής ο Λόγιος, εκδόσεις Ε. Λ. Ι. Α., τ. Β', σσ. 190-191, Αθήνα 1989

⁵⁴ Ο Παναγιώτης Παλαμάρης μετονομάστηκε σε Π. Παλαμάς διεκδικώντας συγγένεια με τον Άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά. Καταγόταν από τη Δωρίδα, απ' όπου η οικογένειά του μετακόμισε στο Μεσολόγγι. Δίδαξε στη Σχολή Μεσολογγίου σαράντα χρόνια (1760-1800). Επί των ημερών του η Σχολή απέκτησε μεγάλο κύρος και φήμη και ήταν αυτός η αιτία που επονομασθηκε Παλαμαία Σχολή του Μεσολογγίου. Ο Α Πολυζωίδης αναφέρει για τον Π. Παλαμάς, «Παναγιώτης Παλαμάς ο Μεσολογγίτης πανταχόθεν συνέρρεον μαθηταί (ων ο αριθμός παραυτίκα έφτασεν εις 500) ίν'

Αραβαντινός τον αναφέρει στον κατάλογο των μαθητών του Παναγιώτη Παλαμά, «33) Τσετζόνης εκ Κατούνης της Ακαρνανίας, ευκλεώς διδάξας εις Βουκουρέστιον και άλλα μέρη, συγγραφεύς πολυτόμου Ιστορίας»⁵⁵

Ο Αναγνώστης Τζιτζόνης υπήρξε απόστολος της Φιλικής Εταιρείας. Διωγμένος από του τούρκους κατέφυγε στην Μολδοβλαχία. Θυσίασε τη ζωή του και την οικογένειά του στον αγώνα καθώς το 1822 οι δύο του γιοι σκοτώθηκαν στο Μεσολόγγι.

Ο Νικόλαος Μαυρομάτης με τη διδασκαλία του στην Ιόνιο Ακαδημία στην Κέρκυρα, ο Αναγνώστης Τσετζόνης με τη διδασκαλία του στο Βουκουρέστι αποτελούν φωτεινά παραδείγματα της πνευματικής και εμπορικής κίνησης των Κατουνιωτών τόσο προς την Ιταλία όσο και προς τις Βαλκανικές χώρες.

E.4. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΠΑΜΠΛΕΚΗΣ

Ο Χριστόδουλος Παμπλέκης, γνωστός με το προσωνύμιο Ακαρνάν, υπήρξε από τους σημαντικούς λόγιους του 18^{ου} αιώνα. Ολοκλήρωσε τις σπουδές του στην Αθωνιάδα Σχολή. Δίδαξε στη Βιέννη τα ελληνικά, ενώ ασχολήθηκε με τη φιλοσοφία. Πέθανε στην Λειψία το καλοκαίρι του 1793. Οι μαθητές του τοποθέτησαν στον τάφο του την εξής επιγραφή: «Ενταύθα κείται ο φιλοσοφική σπουδή και τη των όντων θεωρία τον εαυτού βίον αφιερώσας λογιώτατος Χριστόδουλος, πατρός Ευσταθίου ο εξ Ακαρνανίας, γεννηθείς μεν εν έτει 1733, θανών δε τω 1793 Αυγούστου 15»⁵⁶

Η ρήξη του Χριστόδουλου με το εκκλησιαστικό κατεστημένο είχε ως αποτέλεσμα ο ίδιος να θεωρηθεί συμβολικό πρόσωπο του εκκολαπτόμενου νεοελληνικού Διαφωτισμού. Τα πρώτα του έργα τα οποία είδαν το φως της δημοσιότητας δε δικαιολογούν το χαρακτηριστικό που του αποδόθηκε ως φορέας πνευματικής ρήξης. Ο τίτλος αυτός επάξια του αποδόθηκε με την προσωπική του αντίδραση ενάντια της Εκκλησίας, με τα έργα του «Περί φιλοσόφου, φιλοσοφίας, φυσικών, μεταφυσικών, πνευματικών και θείων (Βιέννη 1786)», «Αληθής πολιτική», «Απάντησις ανωνύμου προς τους αυτού άφρονας κατηγορούς, επονομασθείσα περί Θεοκρατίας».

ακούσωσι τον δεύτερον Πλάτωνα.» (Α. Πολυζωίδου, Τα Νεοελληνικά ήτοι Τα κατά την Ελλάδα κυριώτερα, συμβάντα και η κατάσταση της Ελλ. Παιδείας, εκδόσεις Ρησός, τ. Β', σσ. 214-215. Αθήνα 1991, ανατύπωση)

⁵⁵ Κατάλογος Κ. Αραβαντινού, στο Κωνσταντίνος Σάθας Ν., Νεοελληνική Φιλολογία : Βιογραφία των εν τοις Γράμμασι Διαλαμπάντων Ελλήνων – Από της καταλύσεως της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μέχρι της Ελληνικής Εθνεγερσίας (1453-1821), αριθ. 25, σ. 577, εν Αθήναις 1868

⁵⁶ ΥΔΡΙΑ, Εγκυκλοπαίδεια, Λήμμα : Βόνιτσας και Ξηρομέρου, εκδόσεις «Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων Α. Ε.», τ. 26, σ. 298, Αθήνα 1984

Το τελευταίο εκ των προαναφερθέντων έργο εκδόθηκε τη χρονιά του θανάτου του, το 1793. Εκείνη την χρονιά εκδόθηκε η απάντηση στο έργο του Παμπλέκη, «Αλλά η πιο ενδιαφέρουσα εκδήλωση του αντιδραστικού πνεύματος, που εμφανίζεται τόσο έντονα εκείνη τη χρονιά, 1793, είναι χωρίς άλλο η εκδήλωση που βρίσκουμε σ' ένα ανώνυμο φυλλάδιο, τιτλοφορημένο 'ακολουθία ετεροφθάλμου και αντιχρίστου Χριστοδούλου του εξ Ακαρνανίας'»⁵⁷. Η αντίδραση των εκκλησιαστικών κύκλων ολοκληρώθηκε με την άμεση αντίδραση της εκκλησίας η οποία, αν και αποθανόντα, τον αφόρισε. Τον αφορισμό υπέγραψε με εγκύκλιό του ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Νεόφυτος.

Τον τίτλο του φορέα της πνευματικής ρήξης με το εκκλησιαστικό κατεστημένο ανέλαβε ο Παμπλέκης ευθύς μετά τον αφορισμό του καθώς οι οπαδοί του, έστησαν μνημείο σε δημόσιο χώρο. Μια άλλη εκδοχή αναφέρει ο Μανουήλ Γεδεών λέγοντας ότι, «Εις τον τάραχον εκείνον των παθών...επί σκηνης τω 1793 νέον δράμα, του δε δράματος τούτου παρέχεται θύμα μάλλον ασυνεσίας ή φθόνου σχολαστικών ο φιλόσοφος – ως υπό των αυτού μαθητών ωνομάζετο, Χριστόδουλος ο εξ Ακαρνανίας»⁵⁸

---

⁵⁷ Κ. Θ. Δημαράς, Νεοελληνικός Διαφωτισμός, εκδόσεις Ερμής – Νεοελληνική Μελετήματα 2, έκτη έκδοση, σ. 157, Αθήνα 1993

⁵⁸ Μανουήλ Ι. Γεδεών, Η πνευματική κίνησης του γένους κατά τον ΙΗ' και ΙΘ' αιώνα, εκδόσεις Ερμής- Νεοελληνική Μελετήματα 1, σ. 108, Αθήνα 1976, ανατύπωση

Στ ' . ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ

Η τοπική κοινωνία της κωμόπολης της Κατούνας διαθέτει τα τυπικά χαρακτηριστικά που διέπουν τις κοινωνίες του ελλαδικού χώρου συνδυασμένα με τα ιδιαίτερα εκείνα στοιχεία που χαρακτηρίζουν την ευρύτερη κοινωνία του Ξηρόμερου. Προσεγγίζοντας την δομή και τα ενδιαφέροντα της κοινωνίας της συγκεκριμένης κωμόπολης μπορούμε να κατανοήσουμε το βαθμό προτεραιότητας που έχει η μόρφωση των μαθητών και τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία προσπαθεί να εκπληρώσει τις εκπαιδευτικές τις ανάγκες.

Η διεύρυνση των οικογενειών με δεσμούς αίματος δημιουργούσαν τις κλειστές κοινωνίες των συνοικισμών. Η ξηρομερίτικη οικογένεια, η οποία είναι το κύτταρο της τοπικής κοινωνίας, όπως και όλες οι οικογένειες του ελλαδικού χώρου, στηριζόταν στην πατριαρχία. Βέβαια, εδώ, πιο έντονα από κάθε άλλη περιοχή, ο άντρας ασκούσε στον υπέρτατο βαθμό τον κυρίαρχο ρόλο του, χωρίς να ανέχεται αμφισβήτηση των αποφάσεών του.

Σε αυτό το πλαίσιο, γίνεται αντιληπτό ότι για τη γυναίκα, δεν περίσσευε κανένας άλλος ρόλος από αυτόν της υποταγής στον πατέρα, τον αδελφό, το σύζυγο.

Ταυτόχρονα, ο μόνος στίβος στον οποίο η γυναίκα μπορούσε να αναδειχθεί ήταν η φροντίδα της οικογένειας. Θα μπορούσαμε να πούμε, χωρίς να είμαστε βέβαιοι σχετικά με το πιο εκ των δύο είχε μεγαλύτερη ισχύ, ότι ο χώρος της οικογένειας ήταν ο χώρος ο οποίος «ανήκε» η γυναίκα ή αντίστροφα ο χώρος ο οποίος ανήκε στην γυναίκα. Η «φύση» της, δηλαδή η αναπαραγωγική της ικανότητα, ταυτίστηκε με την οικογένεια και αυτή μετατράπηκε σε αυτοσκοπό, προσδίδοντας περιεχόμενο στη ζωή της, σαν ολοκλήρωση της ύπαρξής της.

Η παραπάνω αντίληψη επιβλήθηκε μέσα στους αιώνες και διαμόρφωσε, τόσο στο γυναικείο όσο και στον ανδρικό πληθυσμό, την απόλυτη πεποίθηση ότι αυτός είναι ο ρόλος αλλά και ο λόγος ύπαρξης των γυναικών. Ο περιορισμός της γυναίκας στα αυστηρώς περιχαρακωμένα όρια της οικίας της θεμελίωσε την άποψη ότι η μόρφωση της ήταν μια περιττή διαδικασία. Έτσι, η μόρφωση η οποία συνδέονταν με τη σταδιοδρομία και την εργασία του ανθρώπου, ήταν χωρίς σημασία για τις γυναίκες αφού η εργασία τους περιοριζόταν στα πλαίσια του σπιτιού και του χωραφιού, χώρους οι οποίοι, βάσει των παρωχημένων αντιλήψεων την εποχής, δεν απαιτούσαν επαφή με τα γράμματα. Ουσιαστικά, συνειδητοποιούμε ότι παράχθηκε και εδραιώθηκε ένας παραγωγικός συλλογισμός ο οποίος, όμως, στερείται εγκυρότητας και ορθότητας.

Το προφίλ του άντρα στην περιοχή που εξετάζουμε περιλαμβάνει όλες εκείνες τις ιδιότητες που χαρακτηρίζουν την κυρίαρχη θέση του στην πατριαρχική κοινωνία αλλά και τη δυνατότητά του να συναναστρέφεται χωρίς περιορισμούς με τα μέλη της τοπικής κοινωνίας. Επίσης, λόγω της ευθύνης της προστασίας της οικογένειας ανέπτυξε επιθετικές τάσεις, τις οποίες, άλλωστε, παρότρυνε η ίδια η φύση του. «Στην Κατούνα απαντιέται ο χαρακτηριστικός τύπος του Ξηρομερίτη, όπως τραχύς, σκληροτράχηλος, γενναίος, λεβέντης, αράθυμος, γλεντζές, εγωιστής, ανοιχτοχέρης, φιλόδοξος, , αλλά και φιλέκδικος»⁵⁹.

Ο Γεώργιος Γαζής υποστηρίζει ότι, «Οι Ακαρνάνες κλίνουν μεν πάντοτε εις την φιλοξενίαν, δεν απολείπει αυτούς και η ληστεία.»⁶⁰ Στο λήμμα Ξηρόμερο επαναλαμβάνει τα προηγούμενα κάνοντας λόγο για τις αρπακτικές και πολεμικές τους αρετές, «Είναι δε οι Ξηρομερίται φιλόξενοι, αλλά και φιλάρπαγες, φιλοπόλεμοι, αλλά και φίλοι της ληστείας»⁶¹.

Δεν παραλείπουμε να κάνουμε αναφορά στο στοιχείο του εγωισμού ως κύριο χαρακτηριστικό των Ξηρομεριτών, το οποίο τους ωθεί να απορρίψουν κάθε τι διαφορετικό από εκείνο που έχουν συνηθίσει. Αυτή τη παρατήρηση έκανε στις αρχές του 1800 ο περιηγητής William Leake, «Παρατήρησε ότι στην Ακαρνανία επικρατούσε ένα πνεύμα ξενηλασίας. Υποτιμούσαν όλους σχεδόν τους γείτονες τους, Έλεγαν ότι οι Κερκυραίοι και οι Ζακύνθιοι ήταν αχρείοι και αγγράμματοι. Θαύμαζαν

⁵⁹ Νίκος Θεοδ. Μήτσης, Κατούνα Ξηρομέρου- Συμβολή στην Ιστορία του κοινωνικού, πολιτισμικού και ιστορικού χώρου κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα, εκδόσεις Δήμος Κατούνας, σ. 13, Αθήνα 1990

⁶⁰ Γεωργίου Γαζή, Λεξικόν της Επανάστασεως και άλλα έργα, εκδόσεις Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών, Λήμμα «Ακαρνανία», σ. 20, Ιωάννινα 1971, ανατύπωση

⁶¹ στο ίδιο, Λήμμα «Ξηρόμερον», σ. 107

τους Κεφαλλονίτες το «πνεύμα και τη φιλοξενία», αλλά μιλούσαν με τα χειρότερα λόγια σχετικά με την τιμιότητα και την ειλικρίνειά τους. Οι κάτοικοι του Μεσολογγίου και του Αιτωλικού ήταν «ψαρόμυαλοι». Χρησιμοποιούσαν το όνομα θιακός για να εκφράσουν καταφρόνηση. Μόνο για τους Λευκαδίτες, που ήταν «συγγενείς» τους, εκφράζονταν με ενθουσιασμό»⁶².

---

⁶² Κυριάκου Σιμόπουλου, « Ξένοι Ταξιδιώτες στην Ελλάδα 1700-1800», τόμος Γ1', Εκδόσεις «Στάχυ», Όγδοη έκδοση, σ. 460, Αθήνα 1999

Ζ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Ο οικισμός της Κατούνας είναι απ' τους παλαιότερους του Ξηρόμερου δεδομένου ότι οι πρώτες αναφορές για την ύπαρξη της κωμόπολης μαρτυρούν ότι υπήρχε από τον 13^ο μ.Χ. αιώνα. Σε έγγραφο της Μητρόπολης Ναυπάκτου το 1261 μ.Χ., αναφέρεται η Κατούνα ως χωριό υπαγόμενο στην επισκοπή Αετού Ξηρόμερου. Αναφορά του ονόματος γίνεται και στο χρονικό των Τόκκων (1400-1430) όπου η περιοχή ονομαζόταν Κάρλελι⁶³ (= Karli – illi). Πρωτεύουσα του Κάρλελι μέχρι το

---

⁶³ Κάρλελι, σημαίνει η χώρα του Καρόλου. Αιτία που η περιοχή απέκτησε αυτό το προσωνύμιο ήταν Κάρολος Τόκος ο Α', ο ηγεμόνας των Ιονίων νήσων την περίοδο 1405-1430, ο οποίος ήταν και κυρίαρχος στην περιοχή της Δυτικής Στερεάς. Πάντα τα Ιόνια Νησιά είτε ήταν υπό τον κυριαρχία των Βενετών, των Ρώσων, των Γάλλων, των Άγγλων κατείχαν περιοχές από τα απέναντι παράλια της Δυτικής Στερεάς. Η σημαντική στρατηγική θέση των Ιονίων Νήσων, έχει να κάνει με αυτά τα σημεία στην Στερεά που αποτελούσαν εφελθήρια για τους σχεδιασμούς των μεγάλων δυνάμεων προς κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης. Οι εκάστοτε κυρίαρχοι των Ιονίων Νήσων κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας, εποφθαλμιούσαν μια κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης δια μέσου της βαλκανικής χερσονήσου.

τέλος του 18^{ου} αιώνα – οπότε και μεταφέρθηκε στο Βραχώρι – ήταν το χωριό Αετός Ξηρόμερου. Στα Βενετικά χρόνια, που πασάς στα Γιάννενα ήταν ο Αλής από το Τεπελένι, η κωμόπολη της Κατούνας ανήκε στο πασαλίκι του, «Στα βενετικά χρόνια το πασαλίκι του Αλή έφτασε ως τη Μακεδονία και το Ξηρόμερο»⁶⁴.

Κατά την τουρκοκρατία οι κοινότητες, οι κωμοπόλεις, διοικούνταν από αιρετούς άρχοντες, οι οποίοι επονομάζονταν δημογέροντες, γέροντες, προεστοί. Η εκλογή τους γινόταν για ένα χρόνο από τους κατοίκους της κοινότητας οι οποίοι είχαν δικαίωμα ψήφου. Οι εκλεγέντες, οι οποίοι ήταν από 1-3 άτομα, είχαν δικαίωμα επανεκλογής.⁶⁵ Στην κωμόπολη της Κατούνας προεστοί, το 1764, ήταν οι Πάνος Μαυρομμάτης, Γεωργάκης Κωνσταντής και ο Μήτσος Μαυρούδης.⁶⁶

Ο Βοεβόδας καλούσε μια φορά το χρόνο, υπό την προεδρία του, στην έδρα του βιλαετίου τους προεστούς των κοινοτήτων. Στη συνέλευση αυτή έπαιρναν αποφάσεις για τα προβλήματα της επαρχίας. Εκεί, εκλέγονταν για ένα έτος οι δύο επαρχιακοί προεστοί ή κοτσαμπάσηδες⁶⁷, οι οποίοι πρέπει να σημειώσουμε ότι, στην Ακαρνανία, προέρχονταν, ως επί το πλείστον, από την οικογένεια των Μαυρομματαίων.

Μέσα στα καθήκοντα των κοτσαμπάσηδων⁶⁸ ήταν ο διορισμός του αρχηγού της εκτελεστικής εξουσίας και η επιβολή της ασφάλειας στην επαρχία. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα τη εφαρμογής των προαναφερθέντων καθηκόντων αναφέρουμε ότι οι τούρκοι, στην προσπάθειά τους να σκοτώσουν το φημισμένο και θρυλικό κλέφτη Χρήστο Μηλιώνη, που τάραζε την ηρεμία της επαρχίας, κάλεσαν τον κοτσαμπάση της περιοχής. «Ο μουσελίμης της επαρχίας συνεννοήθηκε με τον

Κάρλελι ή Κάρλιλι, όπως λεγόταν η περιοχή που αντιστοιχούσε περίπου στο σημερινό Ν. Αιτ/νίας, πλην της επαρχίας Ναυπάκτου, καλουμένης Βενετικό ως κατεχομένης από τους Βενετούς. Πολλοί, όπως οι του Πατριαρχείου, παρετυμολογούσαν τη λέξη ως Κάρνενι από την Ακαρνανία, και τους κατοίκους Καρνετίους ή Καρνετίδες.

⁶⁴ Κυριάκου Σιμόπουλου, « Ξένοι Ταξιδιώτες στην Ελλάδα 1700-1800», τόμος Β', Εκδόσεις «Στάχυ», Όγδοη έκδοση, σ. 531, Αθήνα 1999

⁶⁵ Μιχαήλ Οικονόμου, Ιστορικά της Ελληνικής Παλιγγενεσίας ή ο Ιερός των Ελλήνων Αγών, Επιμέλεια – Εισαγωγή – Ευρετήριο Ιωάννας Γιανναροπούλου & Τάσου Αθ. Γριτσόπουλου, εκδόσεις της Δημόσιας βιβλιοθήκης της Σχολής Δημητσάνης, σ. 23, Αθήνα 1976. ανατύπωση – G. L. Maurer, Das griechische volk in offentlicher, kirchlicher und privatrechtlicher beziehung vor und nach dem freiheitskampfe dis zum 31 Juli 1834, Heidelberg 1835, Ελληνική μετάφραση Όλγας Ρουμπάτη, ο Ελληνικός λαός, σ.σ. 66-67, Αθήνα 1976, Ανατύπωση – Φωτάκου Απομνημονεύματα, εκδόσεις Χαρ. Μπούρα, τ. Α', σσ. 34-36, Αθήνα, Ανατύπωση

⁶⁶ Δημητρίου Σ. Καλτσούλα Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 17, Αθήνα 1972

⁶⁷ Ν. Μοσχοβάκης, Το εν Ελλάδι Δημόσιον Δίκαιον επί Τουρκοκρατίας, σ. 96, εν Αθήναις 1882

⁶⁸ Μιχαήλ. Σακελλαρίου, Η Πελοπόννησος κατά την δευτέραν Τουρκοκρατίαν (1715-1821), σσ. 89-90, Αθήνα 1939 – Ν. Μοσχοβάκης, Το εν Ελλάδι Δημόσιον Δίκαιον επί Τουρκοκρατίας, σσ. 97-101, εν Αθήναις 1882

προεστώτα Μαυρομμάτη και τον δερβέναγα Μουχτάρη και ανέθεσαν εις κάποιον Σουλεϊμάνη το έργο να δολοφονήσει τον Μηλιώτην.»⁶⁹

Η κωμόπολη της Κατούνας ανήκει στα χωριά του Ξηρόμερου το οποίο ορίστηκε ως επαρχία την περίοδο της διακυβέρνησης της χώρας από τον κυβερνήτη Καποδίστρια. Επί αντιβασιλείας, κατά την περίοδο του Όθωνα, οργανώθηκε, το 1833, η διοίκηση του ελληνικού κράτους σε 10 νομαρχίες. Με την προσπάθεια διοικητικής διαίρεσης του Ελληνικού Κράτους (Διάταγμα 3/6-4-1833, Φ. Ε. Κ. 12/6-4-1833)⁷⁰, ιδρύθηκε ο νομός Αιτωλίας και Ακαρνανίας. Με το Διάταγμα αυτό οι επαρχίες του νομού ήταν: Ακαρνανίας, Μεσολογίου, Ναυπακτίας, Αγρινίου, και Καλλιδρόμης. Στην επαρχία Ακαρνανίας ανήκε ο δήμος Εχίνου (1836-1912) πρωτεύουσά του οποίου ήταν η κωμόπολη της Κατούνας.

Δώδεκα χρόνια αργότερα, το 1845 με το νόμο ΚΕ της 5/8-12-1845 (ΦΕΚ 32/1845) για τη διοικητική διαίρεση του Κράτους, οι επαρχίες του νομού καθορίστηκαν ως εξής: Βάλτου, «Βόνιτσας και Ξηρομέρου», Μεσολογίου, Ναυπακτίας, Τριχωνίας (Τριχωνίδας) και Ευρυτανίας. Το 1899 με το νόμο ΒΧΔ της 6/8-7-1899 (ΦΕΚ τ. Α΄ 136/1899) η επαρχία Ευρυτανίας αποσπάστηκε από το νομό Αιτωλίας και Ακαρνανίας και σχημάτισε ανεξάρτητο ομώνυμο νομό. Στη νέα διοικητική διαίρεση η κωμόπολη της Κατούνας παρέμεινε στο νομό Αιτωλίας και Ακαρνανίας στην νέα επαρχία «Βονίτσης και Ξηρομέρου».

Η επαρχία «Βονίτσης και Ξηρομέρου» διαιρούνταν σε πέντε δήμους: των Ανακτορίων, του Αστακού, του Εχίνου, της Οινιάδος, και του Σολλίου. Ο Δήμος άντλησε την ονομασία του από την αρχαία πόλη του Εχίνου. Είχε ως πρωτεύουσα την κωμόπολη της Κατούνας και αποτελούνταν από δέκα (10) κοινότητες : «1) Αετού (Αετός και Αγ. Νικόλαος), 2) Αχύρων (Αχυρά), 3) Βουστρίου (Βούστρι τέως Μπούστρι), 4) Κατούνας (Κατούνα, Λουτράκι), 5) Κομποτίου (Κομπότι), 6) Κωνοπίνας (Κωνοπίνα), 7) Μαχαλά (Μαχαλάς), 8) Μπαμπινίου (Μπαμπίνι), 9) Παπαδάτου (Παπαδάτου), 10) Τρύφου (Τρύφου)»⁷¹. Μάλιστα, αξίζει να αναφέρουμε ότι, το 1853, ο Δήμος Εχίνου είχε «Δασονομείο, Υγειονομικό Σταθμό».⁷²

Με το νόμος ΔΝΖ (ΔΝΖ/1912, Β.Δ. 31-8-1912, Φ.Ε.Κ. 216 τεύχος Α΄ στα 1912) που αφορούσε τη σύσταση δήμων και κοινοτήτων δημιουργήθηκε τομή στη

---

⁶⁹ Δημητρίου Σ. Καλτσούλα Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 33, Αθήνα 1972

⁷⁰ Ι. Πετρόπουλου, Αικ. Κουμαριανού, «Περίοδος Βασιλείας του Όθωνος 1833-1862, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΓ΄, Εκδοτική Αθηνών, σ. 40, Αθήνα 1977 – Μ. Γ. Χουλιαράκη, «Γεωγραφική, Διοικητική και Πληθυσμιακή εξέλιξις της Ελλάδος 1821-1971, Αθήναι Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών», σ. 97, Αθήνα 1973 – «Στοιχεία συστάσεως και εξελίξεως των δήμων και κοινοτήτων», Έκδοσις της Κεντρικής Ενώσεως Δήμων και Κοινοτήτων της Ελλάδος, Σεπτέμβριος, τ. 29 σ. 5 Αθήναι 1961

⁷¹ Χ. Μαλλιάρης, Λήμμα : Βόνιτσα, στη Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, εκδόσεις Πυρσός Α. Ε. , τ. Ζ, σ. 539, Αθήνα 1932

⁷² Νίκος Θεοδ. Μήτσης, Κατούνα Ξηρομέρου- Συμβολή στην Ιστορία του κοινωνικού, πολιτισμικού και ιστορικού χώρου κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα, εκδόσεις Δήμος Κατούνας, σ. 13, Αθήνα 1990

διοικητική ιστορία της χώρας. Αποτέλεσε το σημαντικότερο σταθμό στην Ιστορία της Τοπικής αυτοδιοικήσεως, καθώς δημιουργήθηκαν αυτόνομοι δήμοι και κοινότητες στο ελληνικό κράτος. Έτσι, ενώ από το 1845 η κωμόπολη της Κατούνας ανήκει στην επαρχία Βονίτσης και Ξηρομέρου, με τον παραπάνω νόμο, το χωριό Κατούνα έγινε ξεχωριστή κοινότητα.

Στην περίοδο που μελετά η παρούσα εργασία, η Κατούνα ανήκε στον δήμο Εχίνου και στην επαρχία Βονίτσης και Ξηρομέρου ως αυτόνομη κοινότητα. Ακόμα, σημειώνεται ότι από το 1928 η κωμόπολη «Έχει ειρηνοδικείον, δύο πλήρη δημοτικά σχολεία, δασονομικόν σταθμόν, ταχυδρομείον, τηλεγραφείον και τηλεφωνείον.»⁷³ Οι υπηρεσίες αυτές οι οποίες έδρευαν στην Κατούνα, καθώς και η εμπορική της κίνηση, την καθιστούσαν αξιόλογη και πόλο έλξης της ευρύτερης περιοχής.

Κλείνοντας την αναφορά στην διοικητική κατάσταση της κωμόπολης θα προχωρήσουμε πέρα από τα χρονικά όρια της παρούσης μελέτης για να αναφέρουμε ότι η Κατούνα το 1985 αποτέλεσε ξεχωριστό δήμο, ο οποίος περιελάμβανε εκτός από τις κοινότητες του Λουτρακίου και του Αγ. Νικολάου και την κοινότητα των Αχυρών μετά την ενσωμάτωσή της στην κωμόπολη της Κατούνας. Ο δήμος που δημιουργήθηκε, είχε την επωνυμία «Δήμος Κατούνας».

Αργότερα, με το νόμο Καποδίστρια, του 1998, και την νέα ανακατανομή των δήμων της χώρας, ο νομός Αιτωλοακαρνανίας αποτελούνταν από 29 δήμους. Ένας από αυτούς ήταν ο δήμος με την επωνυμία «Δήμος Μεδεών», στον οποίον εντάχθηκε η κωμόπολη της Κατούνας. Ο Δήμος Μεδεών περιελάμβανε τα χωριά Κατούνα, Αετό, Κομποτή, Κωνωπίνα και Τρύφου.

---

⁷³ Χ. Μαλλιαρός, Λήμμα : Βόνιτσα, στη Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Λήμμα : Κατούνα, εκδόσεις Πυρσός Α. Ε., τ. ΙΔ, σ. 127, Αθήνα 1932

Η΄. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Πληροφορίες οι οποίες αναφέρονται σε στοιχεία γύρω από τον πληθυσμό του οικισμού της Κατούνας, κατά την περίοδο 1521 – 1815, έχουμε από τουρκικά αρχεία. Τα αρχεία αυτά αναφέρονται σε απογραφικά στοιχεία που αφορούν το Σαντζάκι του Κάρλελι (= The Sandjak of Karli – illi) την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Το Σαντζάκι του Κάρλελι αποτελούνταν από έξι διοικητικές περιφέρειες. Καζά ήταν η τουρκική διοικητική περιφέρεια που αντιστοιχεί στη επαρχία Ξηρομέρου.

Στο Σαντζάκι του Κάρλελι ανήκε ο Καζά του Ξηρόμερου (the Kaza Xeromeri) τον οποίο, το 1642, αποτελούσαν 49 χωριά. Στην ανακοίνωση του Kiel Machiel στα πλαίσια του Β΄ Διεθνούς Ιστορικού και Αρχαιολογικού συνεδρίου στην Αιτωλοακαρνανία, μια ανακοίνωση που περιέχεται στα αντίστοιχα πρακτικά, υπάρχει πίνακας με βάση τα τουρκικά απογραφικά αρχεία της περιόδου 1521-1815, ο οποίος εξετάζει τη δημογραφική εξέλιξη στον Καζά του Ξηρόμερου. Ο πίνακας αναφέρει τον αριθμό των οικογενειών⁷⁴ ανά χωριό και όσο αφορά την Κατούνα μαθαίνουμε ότι

---

⁷⁴ Η ακριβής λέξη που χρησιμοποιείται στο αγγλικό κείμενο είναι «households», νοικοκυριά. Την εποχή που διαπραγματεύεται ο πίνακας οι όροι νοικοκυριό και οικογένεια δεν ταυτίζονται, ενώ η

τα νοικοκυριά που υπήρχαν στο χωριό ήταν 21 το 1521, 17 το 1562, 66 το 1642, 7 το 1650, 10 το 1684, 20 το 1732, 40 το 1815. Στο σύνολό του ο πίνακας αποτελείται από 43 χωριά, τα περισσότερα από εκείνα που ανήκαν στον Καζά του Ξηρόμερου την παραπάνω περίοδο. Στο τέλος του πίνακα, υπάρχει η εξής παρατήρηση, «This Sample of 43 villages of 49 villages the kaza had in 1642».

Στα πλαίσια της παρούσας μελέτης, από τα στοιχεία του πίνακα, θα απομονώσουμε ορισμένα χωριά του Ξηρόμερου, τα κοντινότερα στην Κατούνα, όπως Αετός, Αχυρά, Βούστρι, Κωνωπίνα, Μπαμπίνι, Παπαδάτου, Φυτείες – Μαχαλάς, Τρύφου, Κομποτί. Εκτός από το κριτήριο της απόστασης, τα χωριά αυτά επιλέγονται διότι ανήκαν στο ίδιο δήμο, ο οποίος είχε ως πρωτεύουσά του την Κατούνα, τόσο στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, κατά το σχηματισμό των δήμων της χώρας όσο και κατά το σχέδιο Καποδίστρια.

Με βάση τα στοιχεία του πίνακα διαπιστώνουμε ότι το χωριό Αετός είχε τα περισσότερα νοικοκυριά από την ομάδα των χωριών που έχει επιλεγεί. Έτσι, δικαιολογείται το γεγονός ότι η Κατούνα θεωρείται, στα 1261 μ.Χ., ως χωριό που ανήκε στην επισκοπή Αετού, σύμφωνα με έγγραφο του τότε μητροπολίτη Ναυπάκτου. Σε όλη την περίοδο που αναφέρεται στον πίνακα, μόνο το 1815 έχει ολοκληρωθεί η φθίνουσα πορεία του πληθυσμού του Αετού, παραχωρώντας την κυριαρχία στα χωριά Κατούνα και Μαχαλά, τα οποία είχαν πλέον τα περισσότερα νοικοκυριά.

Το 1815 ο Καζά του Ξηρομέρου παρουσιάζει τη μεγαλύτερη μείωση σε όλη τη διάρκεια της τουρκοκρατίας όσο αφορά τα χωριά αλλά και τα νοικοκυριά που υπάγονται σε αυτόν. Ο πίνακας, παρότι αναφέρεται σε 43 χωριά, πληροφορούμαστε ότι, το 1815, κατοικούνταν μόνο 20. Μάλιστα, σε αυτά τα 20 χωριά υπάγονταν μόλις 647 νοικοκυριά⁷⁵, ενώ ο αριθμός, ο μέσος όρος, των νοικοκυριών ανά χωριό ήταν $(647/20=)$ 32. Από αυτή τη σχέση φαίνεται η καλύτερη οργάνωση της Κατούνας, στην οποία εκείνη τη χρονική στιγμή υπήρχαν σαράντα (40) νοικοκυριά.

σχέση που τις διέπει είναι «οικοκυριό > οικογένεια». Για κάθε οικογένεια μπορούμε να ορίσουμε έναν μέσο όρο ατόμων, όμως η παραπάνω σχέση δυσκολεύει τα πράγματα και μας εμποδίζει να ορίσουμε, έστω και ένα υποθετικό αριθμό ατόμων που ανήκουν σε κάθε νοικοκυριό.

⁷⁵ Kiel Machiel, “Population and settlement of the Sandjak of Karli-illi – Aetolia/Akarnania – during the Turkokratia (According to unpublished or little-known Ottoman-Turkish Administrative Records From the Years 1489,1521,1562,1642,1732 and 1810)” ανακοίνωση στο Β΄ Διεθνές Ιστορικό και Αρχαιολογικό συνέδριο Αιτωλοακαρνανίας, Αγρίνιο 29-30-31 Μαρτίου 2002, Πρακτικά τ. Β΄, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, έκδοση Ιστορική και Αρχαιολογική Εταιρεία Δυτικής Στερεάς Ελλάδος, σσ. 722-723, Αγρίνιο 2004

Πίνακας 1.1
The Demographic Development of the Kaza Xeromeri between
1521-1815 (in households).

	1521	1562	1642	1650	1684	1732	1815
Achera	[14]	20	22	[20]	15	17	9
Aetos I	230	248	200	108	80	59	15
Aetos II	34	[40]	34	20	20	11	/
Babani/Neochori	11	18	40	34	30	16	40
Katuna (Kosta B.1)	21	17	6	7	10	20	40
Koboti	19	20	18	[14]	7	7	12
Konopina 2	51	82	90	65	55	69	10
Mahale-i Djedid	/	/	/	/	/	53	70
Papadates	64	75	65	44	40	37	20
Tryfos	48	44	50	50	27	15	15
Vustri	60	105	33	[28]	15	[20]	6

Πηγή: Kiel Machiel, “ Population and settlement of the Sandjak og Karli-illi – Aetolia/Akarnania – during the Turkokratia (According to unpublished or little-known Ottoman-Turkish Administrative Records From the Years 1489,1521,1562,1642,1732 and 1810)” ανακοίνωση στο Β΄ Διεθνές Ιστορικό και Αρχαιολογικό συνέδριο Αιτωλοακαρνανίας, Αγρίνιο 29-30-31 Μαρτίου 2002, Πρακτικά τ. Β΄, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, έκδοση Ιστορική και Αρχαιολογική Εταιρεία Δυτικής Στερεάς Ελλάδος, σσ. 722-723, Αγρίνιο 2004

Τον 17^ο και 18^ο αιώνα, ιδιαίτερα μετά το 1684, παρατηρείται μια σταδιακή αυξητική πορεία στον πληθυσμό της Κατούνας. Η αυξητική αυτή τάση του αριθμού των εκεί κατοίκων συμβαδίζει με την χρυσή εποχή της Κατούνας, η οποία στηρίζεται στο εμπόριο. Βέβαια, στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, τα δεδομένα αντιστρέφονται και ακολουθήθηκε φθίνουσα πληθυσμιακή πορεία, ενώ αιτίες μείωσης του πληθυσμού αποτέλεσαν οι επιδρομές των αλβανών αλλά και οι επιδημίες.

Τη φθίνουσα πληθυσμιακή πορεία σημειώνει ο Άγγλος περιηγητής W. M. Leake αναφέροντας και τις αιτίες για αυτή την κατάσταση, οι οποίες, κατά τη γνώμη του, οφείλονταν στην κυριαρχία του Αλή Πασά των Ιωαννίνων και στην ασύδοτη μετακίνηση των αλβανών στην περιοχή. Αναφερόμενος στην επίσκεψή του, στις 16 έως 18 Μαρτίου του 1809, στην Κατούνα, σημειώνει ότι « Από τα 100 σπίτια τα 70 είχαν εγκαταλειφθή γιατί οι νοικοκυραίοι δεν μπορούσαν πια να τρέφουν τους

Αλβανούς που περνούσαν από τα Δερβένια»⁷⁶. Το ίδιο αποδεικνύουν οι σημειώσεις και για το Μαχαλά, ο οποίος σε σχέση με το παρελθόν είχε καταντήσει για τους ίδιους λόγους ένα απλό χωριό.

Οι μετακινήσεις των αλβανών αποτέλεσαν αιτία μείωσης του πληθυσμού της κωμόπολης αναγκάζοντας τον πληθυσμό να μετακινηθεί προς τα βουνά της περιοχής, «Η Ακαρνανία, εκ των δι' αυτής διαβάντων Αλβανών και των περιοδικώς επιστρεφόντων εκ της Πελοποννήσου, υπέφερε πληγάς βαθύτατας, ως δήθεν ούσα συνεννοημένη μετά των επαναστατών της Πελοποννήσου. Αι πόλεις και κώμαι αυτής επί δεκαετίαν έμμενον ακατοίκητοι, ζώντων εν τοις όρεσιν των Ακαρνανών, ων ο πληθυσμός υπέστη έκτοτε μεγίστην ελάττωσιν εκ του θανάτου και της μετοικεσίας. Έκαστος στρατιώτης Οθωμανός ως προνόμιον εκέκτητο το αρπάζειν, το τρέφεσθαι, το ατιμάζειν οιονδήποτε Χριστιανόν, και το φονεύειν αναφανδόν ον ηρέσκετο.»⁷⁷

Μια επιπλέον σοβαρή αιτία μείωσης του πληθυσμού αποτέλεσαν οι επιδημίες. Ύπαρξη θανατηφόρων επιδημιών παρατηρούνται από τα τέλη του 16^{ου} αιώνα έως τις αρχές του 18^{ου} αιώνα. Οι επιδημίες των ετών 1592, 1611, 1620-22, 1667-68, 1717-18 αλλά και του 1742 εξαπλώνονταν γρήγορα ιδιαίτερα σε περιοχές που είχαν εμπορικές συναλλαγές και λιμάνι. Αποτέλεσαν τροχοπέδη στη σταθεροποίηση του πληθυσμού, η οποία ήταν απαραίτητο στοιχείο για την ανάπτυξή του.

Πληθυσμιακά στοιχεία έχουμε και από έναν άλλον περιηγητή, τον Rouquevil, από τον οποίο πληροφορούμαστε ότι, το 1828, η Κατούνα αριθμούσε 120 οικογένειες. Ο Ν. Μήτσης επιχειρεί μια μετάφραση σε κατοίκους της πληροφορίας του Rouquevil λέγοντας ότι κάθε οικογένεια θα είχε περίπου πέντε άτομα δηλαδή (120X5=) 600 κατοίκους. Με βάση τους κατοίκους, ο πληθυσμός της κωμόπολης, το 1830, ανερχόταν στους 775 κατοίκους.⁷⁸ Στην απογραφή του 1844 ο Δήμος Εχίνου είχε πληθυσμό 4303 κατοίκους, ενώ εννιά χρόνια αργότερα ο πληθυσμός του δήμου μειώθηκε κατά 418 κατοίκους, δηλαδή, «Στα 1853 ο Δήμος Εχίνου είχε 3885 κατοίκους»⁷⁹. Στην απογραφή του 1844 ο πληθυσμός του Δήμου Εχίνου ήταν 4303 κάτοικοι εκ των οποίων στην Κατούνα κατοικούσαν 889.⁸⁰

Δύο χρόνια αργότερα, το 1846, ο πληθυσμός της Κατούνας ανερχόταν στους 861 κατοίκους, το 1863 ο αριθμός τους έφτανε τους 840 και το 1890 τους 875. Ο αριθμός των κατοικούντων στην κωμόπολη φτάνει στους 1896, ξεπερνώντας τους χίλιους, το 1908, με την ενσωμάτωση του χωριού Λουτρακίου. Δώδεκα χρόνια αργότερα, το 1920, διατηρώντας αυξητικούς ρυθμούς, η Κατούνα (Κατούνα και

⁷⁶ Κυριάκου Σιμόπουλου, « Ξένοι Ταξιδιώτες στην Ελλάδα 1700-1800», τόμος Γ1', Εκδόσεις «Στάχυ», Όγδοη έκδοση, σσ. 445-446, Αθήνα 1999

⁷⁷ Α. Κ. Αραβαντινού, Χρονογραφία της Ηπείρου, σ. 264 σημ. 1, εν Αθήναις 1856

⁷⁸ Νίκος Θεοδ. Μήτσης, Κατούνα Ξηρομέρου- Συμβολή στην Ιστορία του κοινωνικού, πολιτισμικού και ιστορικού χώρου κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα, εκδόσεις Δήμος Κατούνας, σ. 18, Αθήνα 1990

⁷⁹ στο ίδιο, σ. 13

⁸⁰ ΥΔΡΙΑ, Εγκυκλοπαίδεια, Λήμμα : Βόνιτσας και Ξηρομέρου, εκδόσεις «Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων Α. Ε.», τ. 15, σ. 260, Αθήνα 1984

Λουτράκι) αριθμεί 2018 κατοίκους⁸¹ Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφέρουμε ότι η απόφαση να υπάγεται το Λουτράκι στην κοινότητα της Κατούνας συνοδεύεται και με μετακίνηση του πληθυσμού του σε αυτήν.

Το 1928 στον πληθυσμό της Κατούνας περιελήφθη και ο συνοικισμός του Αγ. Νικολάου. Ο συνολικός πληθυσμός της κωμόπολης ανήλθε στους 2727 κατοίκους, εκ των οποίων μόνο 80 ζούσαν μόνιμα στο Λουτράκι και 85 στον Αγ. Νικόλαο. Το 1940 ο πληθυσμός ανέρχεται σε 3167 κατοίκους εκ των οποίων 69 έμεναν στο Λουτράκι και 97 στον Αγ. Νικόλαο. Στην απογραφή του 1951 ο πληθυσμός της Κατούνας ήταν 3250 εκ των οποίων στο Λουτράκι απογράφηκαν 121 άτομα και στον Αγ. Νικόλαο 86 κάτοικοι. Το 1961 ο πληθυσμός αριθμούσε 3589 εκ των οποίων οι κάτοικοι του Λουτρακίου ήσαν 116 και του Αγ. Νικολάου 72. Το 1971 ο πληθυσμός αριθμούσε 3658 εκ των οποίων το Λουτράκι είχε 89 κατοίκους και ο Αγ. Νικόλαος 151. Το 1981 ο πληθυσμός έφτασε στους 3406 κατοίκους από την Κατούνα, 84 από το Λουτράκι και 158 από τον Αγ. Νικόλαο.⁸²

---

⁸¹ Νίκος Θεοδ. Μήτσης, Κατούνα Ξηρομέρου- Συμβολή στην Ιστορία του κοινωνικού, πολιτισμικού και ιστορικού χώρου κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα, εκδόσεις Δήμος Κατούνας, σ. 18, Αθήνα 1990

⁸² στο ίδιο, σ. 20

Θ΄. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Με τη χρυσή εποχή της Κατούνας είναι αναμφισβήτητα συνδεδεμένος ο 17^{ος} 18^{ος} αιώνας. Σε αυτή την περίοδο η Κατούνα διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο, τόσο στο εμπόριο όσο και σε άλλης φύσης δραστηριότητες, καθώς διατηρούσε βυρσοδεψεία, εμπορικούς οίκους κ.λπ. Το εμπόριο της περιοχής βρισκόταν στα χέρια δύο οικογενειών, των Μαζαράκηδων και των Μαυρομματαίων, οι οποίες συνεταιριζόνταν. Η οικογένεια Μαζαράκη η οποία ήταν πλούσια από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα δεν υπάρχει πολιτογραφημένη στην Κατούνα, σε αντίθεση, με την οικογένεια Μαυρομάτη με την οποία υπήρξαν συνέταιροι και απόγονοί της οποίας υπάρχουν μέχρι και σήμερα στην Κατούνα.

Κύριες εργασίες του πληθυσμού ήταν η «γεωργία και η κτηνοτροφία και η υλοτομία»⁸³. Επαγγελματική μορφή πήρε η υλοτομία στο Ξηρόμερο στα τέλη του ΙΗ΄ αιώνα. Ο J. B. Lassale, έμπορος που διατηρούσε σημαντικό εμπορικό οίκο στη Μασσαλία, αναζωπύρωσε τις εμπορικές σχέσεις της Γαλλίας με το Πασαλίκι των

⁸³ Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Λήμμα : Κατούνα, εκδόσεις Πυρσός Α. Ε. , τ. ΙΔ, σ. 127, Αθήνα 1932

Ιωαννίνων με το εμπόριο ξυλείας και την εκμετάλλευση των δασών. «Υπέγραψε σύμβαση με το γαλλικό υπουργείο Ναυτικών και εξασφάλισε από το Γάλλο πρόξενο στα Γιάννενα το σχετικό προνόμιο. Το 1784 έφτασε στη Ζάκυνθο και ύστερα από έρευνες και συνεννοήσεις έκρινε καταλληλότερη περιοχή για υλοτομία το Ξηρόμερο.»⁸⁴

Την ανάπτυξη στη γεωργία και στην κτηνοτροφία, επέφεραν η ελάφρυνση της φορολογίας και η απελευθέρωση του εξαγωγικού εμπορίου το οποίο διαχειρίζονταν μέχρι το 1715 οι Βενετοί.⁸⁵ Στην Κατούνα η γεωργία ήταν φυσικό να αναπτυχθεί, καθώς το έδαφος της είναι γόνιμο. Όσο για την κτηνοτροφία, τα πέριξ βουνά, ο Μπούμιστος και το Περγαντί, εγγυούνταν την άνθισή της.

Η γεωργία αποτελεί το κύριο επάγγελμα των κατοίκων που συνεπικουρείται από την κτηνοτροφία ή την υλοτομία, χωρίς βέβαια να σημαίνει ότι δεν υπήρχαν μόνο κτηνοτρόφοι ή λοτόμοι. Όσο αφορά την βιοτεχνία, σημειώνουμε ότι, σε τοπικό επίπεδο, η τοπική βιοτεχνία είχε να κάνει με τη βυρσοδεψία, τη σαπυνοποιία, την πυριτιδοποιία κ.α. Στο Λουτράκι υπήρχε το εργοστάσιο βυρσοδεψίας του Μ. Μαυρομμάτη, το οποίο επεξεργαζόταν δέρματα κουναβιών και παρήγαγε μεγάλες ποσότητες. Η πληροφορία για το εν λόγω εργοστάσιο βυρσοδεψίας δίνεται «από μια επιστολή του Μητροπολίτη Ναυπάκτου και Άρτας, Παΐσιου, προς τον Αναστάσιο»⁸⁶

Η ποικιλία των δραστηριοτήτων οι οποίες λάμβαναν χώρα στην κομόπολη της Κατούνας επιβεβαιώνουν τη γνώμη του περιηγητή William Martin Leake, ο οποίος ισχυριζόταν ότι, στα χρόνια του Αλή Πασά των Ιωαννίνων, «Οι Έλληνες του Κάρλελι, ζούσαν ως τότε κάτω από συνθήκες ασφαλείας και ευημερίας. Είχαν αναπτύξει επικερδές εμπόριο κτηνοτροφικών και άλλων προϊόντων με τα Επτάνησα»⁸⁷.

Ακόμα, πρέπει να σταθούμε και στην παραγωγή βαλανιδιών τα οποία εκμεταλλεύονταν οι κάτοικοι της περιοχής από την αρχαιότητα. Τα βαλανίδια, τα οποία ήταν σκορπισμένα στα δάση, χρησίμευαν ως βασική τροφή των χοίρων. Η ενασχόληση με αυτά ήταν ικανή να συντηρήσει κάποτε ένα σημαντικό πληθυσμό στις κόμεις Κατούνας και Μαχαλά. Η παραγωγή βαλανιδιών αποτελούσε για την ευρύτερη περιοχή πραγματικό θησαυρό, σε τέτοιο βαθμό, μάλιστα, που μπορούσε να θεωρηθεί ο καρπός των δρυών ως το «καρνανικό μάννα». Το Βελανιδοδάσος του Ξηρόμερου αποτελείται από ένα ξεχωριστό είδος βελανιδιών τα μακρολέπια βελανίδια (*Quercus macrolepis* Kotschy). Στην περιοχή «έβοςκαν τα γουρνοκόπαδα του Οδυσσέως, όπως γράφει η «Οδύσσεια» : «έσθουσαι βάλανον μενοιεικέα ...» (Ομήρου Οδύσσεια :

⁸⁴ Κυριάκου Σιμόπουλου, « Ξένοι Ταξιδιώτες στην Ελλάδα 1700-1800», τόμος Β', εκδόσεις «Στάχυ», Όγδοη έκδοση, σ. 532, Αθήνα 1999

⁸⁵ Μιχαήλ. Σακελλαρίου, Η Πελοπόννησος κατά την δευτέραν Τουρκοκρατίαν (1715-1821), σσ. 125, Αθήνα 1939

⁸⁶ Νίκος Θεοδ. Μήτσης, Κατούνα Ξηρομέρου- Συμβολή στην Ιστορία του κοινωνικού, πολιτισμικού και ιστορικού χώρου κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα, εκδόσεις Δήμος Κατούνας, σ. 36, Αθήνα 1990

⁸⁷ Κυριάκου Σιμόπουλου, « Ξένοι Ταξιδιώτες στην Ελλάδα 1700-1800», τόμος ΙΓ', εκδόσεις «Στάχυ», Όγδοη έκδοση, σ. 460, Αθήνα 1999

V'409) Δηλαδή 'Εδώ καλοτρέφονται τα γουρούνια χορταίνοντας από βελανίδι νόστιμο...'»⁸⁸

Οι εξαγωγές βελανιδιών πραγματοποιούνταν από τον όρμο του Λουτρακίου. Πρέπει να αναφέρουμε ότι, παρά το γεγονός ότι ο τόπος παραγωγής των φορτωμάτων σε κρασί ή άλλα προϊόντα δεν αναφερόταν, στην περίπτωση των βελανιδιών παρατηρείται διαφοροποίηση. Ως τόπος παραγωγής βελανιδιών αναφέρεται το Λουτράκι, «...βελανίδι Λουτρακίου ένα φόρτωμα (παρ. 5 – 300000 οκάδες) (15 πιάστρα και χίλιες οκάδες)»⁸⁹.

Ο λαός θέλοντας να υμνήσει την οικονομική ευμάρεια που υπήρχε στην κοινότητα της Κατούνας εκφράστηκε ανώνυμα μέσα από τη δημοτική ποίηση, «Θα σου χαρίσω Μπουγιουρδί θα σου χαρίσω βούλα. / Τον αχάε της Βόνιτσας και την Απάν Κατούνα / πόχει μέσα τ'ς αρχόντισσες και τις αρχοντοπούλες»⁹⁰ Οι κοινότητες Κατούνας και Μαχαλά ήταν οι πιο εύπορες κοινότητες του Δήμου Εχίνου, ο οποίος είχε χαρακτηριστεί στο σύνολό του, από το Εποπτικό Συμβούλιο Δημοτικής Εκπαίδευσης Αιτωλοακαρνανίας, ως άπορος δήμος.

Στα τέλη το 19^{οο} αιώνα παρατηρείται ανάπτυξη νέων καλλιεργειών στην ελληνική επικράτεια, οι οποίες έδωσαν νέα ώθηση γεωργική ανάπτυξη του τόπου. Αυτή η εξέλιξη συνοδευόταν με τη σταθερή ζήτηση ελληνικών γεωργικών προϊόντων από την διεθνή αγορά. Η προσπάθεια αναγέννησης της ελληνικής γεωργίας προϋπέθετε την μεταμόρφωση της αγροτικής οικονομίας από ποιμενική, αυτάρκη και οικογενειακή σε κερδοσκοπική. Επίσης, αναδεικνύεται η ανάγκη για συστηματική εκπαίδευση των νέων, και επαναπροσδιορισμό της βασική εκπαίδευσης στην κατεύθυνση άσκησης ενός επαγγέλματος, θεωρώντας το σχολείο ως παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας.

Από τις αρχές του 20^{οο} αιώνα – μετά το 1910 – και στα πλαίσια που αναλύσαμε παραπάνω, η καλλιέργεια του καπνού, άρχισε να αποκτά μεγάλη σημασία για την τοπική κοινωνία. Η ποικιλία του καπνού που καλλιεργούνταν στο Ξηρόμερο με μεγάλη επιτυχία ήταν το τσεμπέλι. Η ποιότητα του καπνού ήταν άριστη, εξαιτίας του ορεινού εδάφους και του κλίματος που επικρατούσε στην περιοχή. Στην Κατούνα παράγονταν τα καλύτερα καπνά και, μάλιστα, η ποιότητα των καπνών τα οποία παράγονταν από τη συγκεκριμένη κωμόπολη βραβεύτηκε για πρώτη φορά το 1932 στη Διεθνή έκθεση Θεσσαλονίκης.

Η αποδοχής που είχε η ποιότητα των καπνών και της αυξημένης ζήτησης που είχαν τα καπνά της κωμόπολης της Κατούνας, τόσο από την εσωτερική κατανάλωση όσο και από το εξωτερικό, είχε ως αποτέλεσμα η καλλιέργεια του προϊόντος αυτού να επεκταθεί και στα γύρω χωριά. Η κερδοφόρα αυτή αγροτική εργασία ανέδειξε την περιοχή σε καπνότοπο γεγονός που σήμαινε ότι η περιοχή κατέληξε να έχει τον καπνό ως μονοκαλλιέργεια.

⁸⁸ Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 29, Αθήνα 1972

⁸⁹ Κυριάκου Σιμόπουλου, « Ξένοι Ταξιδιώτες στην Ελλάδα 1700-1800», τόμος Β', εκδόσεις «Στάχυ», Ογδοη έκδοση, σ. 642, Αθήνα 1999

⁹⁰ Αιτωλοακαρνανική Εγκυκλοπαίδεια, τόμος Γ', Λήμμα : Κατούνα

Δεν πρέπει να παραλείψουμε ότι, παρά τη μεγάλη συμβολή των εύφορων εδαφών της περιοχής, σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη έπαιξε και η εργατικότητα αλλά και η γνώση των εκεί κατοίκων. Όσο για αυτό που ονομάζουμε εκπαίδευση, οι Ξηρομερίτες δεν υστερούσαν, καθώς δεν υπολείπονται είναι έξυπνάδας. Ο Γ. Γαζής αναφέρει για την περιοχή του Ξηρόμερου, «Ο τόπος των είναι ευτυχής, αλλά αυτοί δεν είναι τόσο φιλόπονοι. Τα πνεύματα είναι έξυπνα, και αν καλλιεργηθώσιν δια της ειρήνης, της ομονοίας και ευνομίας, δια της φιλοπονίας και παιδείας, θέλουσιν αναδειχθή εκ της επαρχίας ταύτης πολλοί άνδρες μεγάλοι και κοινωφελείς»⁹¹

---

⁹¹ Γεωργίου Γαζή, Λεξικόν της Επανάστασεως και άλλα έργα, εκδόσεις Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών, Λήμμα «Ακαρνανία», σ. 107, Ιωάννινα 1971, ανατύπωση

Ι'. ΤΟ ΤΟΠΩΝΥΜΙΟ ΚΑΤΟΥΝΑ

Αρχικά γύρω από την Κατούνα υπήρχαν συνοικισμοί. Οι συνοικισμοί αυτοί, – όπως ο Άγιος Προκόπιος, η Αγία Σωτήρα, το Μπόικον (Αγία Παρασκευή), οι Παλιονικολάδες, το Σπανοχώρι, το Κατσώνι, το Παλαιοχώριον και το Παληόκαστρον, – αποτελούνταν από μερικές οικογένειες συγγενικές μεταξύ τους. «Τα μικρά αυτά χωριουδάκια ήσαν μικροί συνοικισμοί – μαχαλάδες – περίπου από τριάντα οικογένειες καθένας»⁹² Η εποχή αυτή των συνοικισμών αποτέλεσε, κατά μία έννοια, αμυντικό μηχανισμό ενάντια στις καταστροφικές επιδημίες της εποχής.

«Η αραιοκατοικημένη ελληνική ύπαιθρος αυτοπροστατεύεται μέσα στην τραγική απομόνωσή της. Με 86.468 κατοίκους, το 1687, η Πελοπόννησος (εκτός από τη Μάνη και την Κόρινθο) μας δίνει τον αριθμό των 5 κατοίκων περίπου κατά τετραγωνικό χιλιόμετρο, πράγμα που αποτελεί την αποτελεσματικότερη

---

⁹² Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 12, Αθήνα 1972

«καραντίνα», χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι αραιοκατοικημένες περιοχές είναι οπωσδήποτε απρόσβητες.»⁹³

Τα μικρά αυτά χωριά – συνοικισμοί που περιτριγύριζαν την κωμόπολη συνενώθηκαν σε ένα. Η ονομασία του νεοδημιουργηθέντος συνόλου ή θα προερχόταν από το μεγαλύτερο από τους συνοικισμούς που ενώθηκαν ή θα είχε μια ονομασία η οποία θα αποτελούσε χαρακτηριστικό όλων αυτών των χωριών. Το κοινό χαρακτηριστικό το οποίο διέκρινε τα χωριά τα οποία ενώθηκαν ήταν ο συνοικισμός, ο μαχαλάς, η κατούνα. Έτσι, ακολουθήθηκε η δεύτερη λογική και η ονομασία που επιλέχθηκε ήταν Κατούνα.

Σε πολλές περιοχές της Ελλάδας οι παραπάνω όροι χρησιμοποιούνται με διαφορετικές λέξεις ή άλλους όρους οι οποίοι, όμως, έχουν την ίδια έννοια, όπως οι λέξεις καλύβια, κονάκια, αχούρια, καθίστρες, καθέδρες, καθοικίες, στάσεις (τη βυζαντινή περίοδο) κλπ.⁹⁴ Στα τοπωνύμια της περιοχής της κωμόπολης της Κατούνας υπάρχει και το τοπωνύμιο Κονάκια. Η περιοχή αυτή, σύμφωνα με τις διηγήσεις των κατοίκων, ονομάστηκε έτσι διότι οι πρώτοι κάτοικοι σε εκείνο το σημείο ήταν ποιμένες κτηνοτρόφοι που ήρθαν από ορεινές περιοχές και εγκαταστάθηκαν σε καλύβες ή κονάκια. Η λέξη κατούνα⁹⁵ έχει κοινά στοιχεία με τις παραπάνω ερμηνείες καθώς σημαίνει τη σκηνή μέσα στην οποία μπορεί κάποιος να διαμείνει.

Το θηλυκό ουσιαστικό «κατούνα» χρησιμοποιείται ως τοπωνύμιο στο Ξηρόμερο και στις επαρχίες της ευρύτερης περιοχής, όπως η Δωρίδα ή η Τριχωνίδα, με σύνθετη μορφή. Στην επαρχία Δωρίδα με το τοπωνύμιο Βλαχοκατούνα και στην επαρχία Τριχωνίδας με το τοπωνύμιο Παλαιοκατούνα. Ακόμα, το τοπωνύμιο κατούνα που συναντάται και στο ευρύτερο ελλαδικό χώρο. Βέβαια, σε μερικές περιπτώσεις έχει αντικατασταθεί από άλλα τοπωνύμια.⁹⁶

⁹³ Βασίλειος Παναγιωτόπουλος, Δημογραφικές Εξελίξεις, στην Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΑ, Εκδοτική Αθηνών, σ. 155, Αθήνα 1975

⁹⁴ Ο όρος κατούνα σύμφωνα με το Αρχείο Σύνταξης του Λεξικού της Νέας Ελληνικής Γλώσσας της Ακαδημίας Αθηνών έχει μεγάλη διάδοση στην Ελλάδα με μερικές αποχρώσεις στη σημασία. Για πρώτη φορά τον συναντάμε στα βυζαντινά κείμενα του 11^{ου} αιώνα (Κεκαυμένου : Στρατηγικόν) και σημαίνει στρατιωτική ή κτηνοτροφική εγκατάσταση (πρβ. Κατουνιάζω = στρατοπεδεύω). Από μερικούς θεωρείται αβαρικής ή αλβανικής προέλευσης αλλά αυτό δεν είναι βέβαιο. Στην Πελοπόννησο έχει τη σημασία κυρίως της αγροτικής γεωργοκτηνοτροφικής εγκατάστασης, στη Μάνη σημαίνει περιουσία, νοικοκυριό, έπιπλα κλπ. γενικά. Δηλώνει επίσης και την προκοπή (απέκτησα κατούνα, δηλαδή απέκτησα περιουσία, νοικοκυριό, έπιπλα κλπ.). Ο όρος υπάρχει και στην Κρήτη και σε μερικά νησιά του Αιγαίου, όπως η Νίσυρος. Τον βρίσκουμε ακόμα και στη Λέσβο, κυρίως στην περιοχή Πλωμαρίου όπου υποστηρίζεται ότι τον έφεραν εκεί ήδη από τον 15^ο αιώνα φυγάδες από την Πελοπόννησο, την Άνδρο και τα άλλα νησιά. Για τη χρήση του όρου στα Βαλκάνια καθώς και αλλού με παρεμφερή σημασία βλ. Vushinich (1975: 149, υπ. 1)

⁹⁵ Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, Λήμμα «κατούνα», Εκδόσεις Παγουλάτου, τ. 3, σ. 1464 – Αθανάσιος Θ. Φλώρος, Λήμμα: «κατούνα» Νεοελληνικό Ετυμολογικό και Ερμηνευτικό Λεξικό, Εκδόσεις «Νέα Σύνορα», σ.239, Αθήνα 1980

⁹⁶ Κατούνα ήταν η παλαιότερη ονομασία του χωριού Άγιος Δημήτριος, της κοιν. Καλαμιτσίου Αμυγδαλίου της επαρχίας Αποκόρωνου του ν. Χανίων. Επίσης, «Κατούν» είναι η παλιά ονομασία του χωριού Διπόταμα, της κοινότητας Σίλλης της επαρχίας και του νομού Δράμας, (ΥΔΡΙΑ, Εγκυκλοπαίδεια, Λήμμα : Βόνιτσας και Ξηρομέρου, εκδόσεις «Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων Α. Ε.», τ. 32, σ.34, Αθήνα 1984

Εδώ χρειάζεται να σημειώσουμε ότι οι κατούνες αποτελούσαν θεσμό. Υπήρχαν διάσπαρτες σε όλο το βαλκανικό χώρο, καθώς δεν υπήρχαν συγκεντρωμένα χωριά. Οι κατοικίες διάσπαρτες απείχαν αισθητά και οι οικισμοί, κυρίως οικογενειακοί, διατηρούσαν αποστάσεις οι οποίες κυμαίνονταν από ένα έως δύο χιλιόμετρα, καθιστώντας τους απομονωμένους. Ο θεσμός αυτός, ο οποίος έχει προεκτάσεις στην κοινωνική οργάνωση κάθε περιοχής έχει μελετηθεί διεξοδικά από τους βαλκάνιους επιστήμονες. Στην Ελλάδα το θέμα έχει αντιμετωπιστεί με σποραδικές αναφορές οι οποίες πλαισιώνουν ιστορικές, οικονομικές, κοινωνικές ή δημογραφικές μελέτες.

Επιχειρώντας μια προσέγγιση της κατούνας ως θεσμού πρέπει να αναφέρουμε ότι «το σύστημα σε κατούνες είναι οργάνωση αραιής οίκησης και χαμηλής πυκνότητας πληθυσμού»⁹⁷. Παρότι οι αποστάσεις των κατοικιών φαινομενικά έδειχναν έλλειψη συνοχής, κάτι τέτοιο δεν μπορούσε να ισχύσει διότι οι κατούνες στηριζόταν σε μεγάλο ποσοστό στη συγγένεια. Σύμφωνα με τις μελέτες, τα στοιχεία που όριζαν τις κατούνες, ήταν η οργάνωση του χώρου, οι οικονομικές σχέσεις, οι γεωργοκτηνοτροφικές ενασχολήσεις των κατοίκων και η κοινωνικοοικονομική εξέλιξη της περιοχής. Την πολλαπλή λογική της οικονομικής οργάνωσης συνόδευαν τα στοιχεία εκείνα που όριζαν «τον πολιτισμό της κατούνας» ή «των καλυβιών».

Στην κωμόπολη Κατούνα Ξηρόμερου με την οποία ασχολείται η παρούσα μελέτη, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ο πληθυντικός αριθμός του ουσιαστικού, αφού μάλιστα οι συνοικισμοί που ενώθηκαν – όπως αναφέρουμε παραπάνω – ήταν πολλοί. Σε εναλλακτική περίπτωση, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί το υποκοριστικό του όρου, δεδομένου ότι οι συνοικισμοί ήταν ιδιαίτερα μικροί.

Ο πληθυντικός ή το υποκοριστικό της λέξης κατούνα συναντάται ως τοπωνύμιο σε χωριά του ελλαδικού χώρου. Ακόμα, αναφέρουμε ότι το ουσιαστικό κατούνα θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι ανήκει στα ουσιαστικά τα οποία είναι διπλοκατάληκτα⁹⁸, αν λάβουμε τους δύο διαφορετικούς τύπους οι οποίοι παρατηρούνται στον πληθυντικό αριθμό. Οι δύο τύποι με τους οποίους συναντάμε το ουσιαστικό στον πληθυντικό είναι «κατούνες» και «κατούνια».

Ο όρος κατούνες⁹⁹ συναντάται στη νήσο Σκύρο, ενώ ο όρος κατούνια¹⁰⁰ στο νομό Λακωνίας και σε δύο περιπτώσεις στη νήσο Εύβοιας. Το υποκοριστικό της εν

---

⁹⁷ Ελευθέριος Π. Αλεξιάκης, Κατούνες στη Ναυπακτία, Ιστορικές παρατηρήσεις στην οικονομική και κοινωνική οργάνωση της περιοχής, ανακοίνωση στο Β΄ Διεθνές Ιστορικό και Αρχαιολογικό συνέδριο Αιτωλοακαρνανίας, Αργίνο 29-30-31 Μαρτίου 2002, Πρακτικά τ. Β΄, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, έκδοση Ιστορική και Αρχαιολογική Εταιρεία Δυτικής Στερεάς Ελλάδος, σ. 1001, Αργίνο 2004

⁹⁸ «Διπλοκατάληκτα λέγονται μερικά ουσιαστικά που σχηματίζουν στον ενικό ή στον πληθυντικό δύο τύπους.», (Νεοελληνική Γραμματική, Αναπροσαρμογή της μικρής Νεοελληνικής Γραμματικής του Μανόλη Τριανταφυλλίδη, εκδόσεις Ο.Ε.Δ.Β., σ. 107, Αθήνα 1977)

⁹⁹ «Κατούνες Περιοχή και ομώνυμος οικισμός του δήμου και της νήσου Σκύρου, στην επ. Καρυστίας, στο ν. Εύβοιας.», ΥΔΡΙΑ, Εγκυκλοπαίδεια, Λήμμα : Βόνιτσας και Ξηρομέρου, εκδόσεις «Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων Α. Ε.», τ. 32, σ. 34, Αθήνα 1984

¹⁰⁰ «Κατούνια Παλιά ονομασία του χωριού Μύλοι της Αγίας Σοφίας, της επ. Χαλκίδας του ν. Εύβοιας

λόγω λέξης, κατουνάκια, συναντάται στο Άγιο Όρος. «Κατουνάκια Εκτός από το μοναστήρι, τις σκήτες και τα κελιά υπάρχουν στο Άγιο Όρος και απομονωμένες καλύβες των ησυχαστών, ασκητήρια ερημιτών, όπως είναι η Κερασιά, η Αγία Άννα, Κ. και τα καρούλια. Τα Κ. βρίσκονται στο ΝΑ άκρο του Ακρωτηρίου του Άθω, μακριά από τα Καυσοκαλύβια. Είναι χώρα των ερημιτών, επικλινή και κρημνώδης, όχι όμως τόσο δυσπρόσιτη όπως τα καρούλια. Αριθμούνται 19 ερημητήρια, από τα οποία το 10 έχουν ναύδρια. Εκεί συναντά ο επισκέπτης χαρισματικές ασκητικές μορφές, όπως ο Εφραίμ¹⁰¹ κ.α.»¹⁰² Η χρήση της υποκοριστικής μορφής στην προκειμένη περίπτωση εξηγείται, καθώς κάθε ερημητήριο αποτελεί αυτόνομο, μονήρη, συνοικισμό.

Η κωμόπολη της Κατούνας βρίσκεται σε ένα τρίστρατο μεταξύ του θαλάσσιου δρόμου του Ιονίου Πελάγους, του ορεινού όγκου της Πίνδου και του δρόμου των χειμαδιών και μάλιστα, κάθε πέρασμα από την Κατούνα έφερνε και την δική του εξήγηση για το όνομα της κωμόπολης. Μελετώντας την ονομασία της κωμόπολης με βάσει της οπτικής της πρώτης πορείας, του Ιονίου Πελάγους, μπορούμε να ισχυριστούμε τη λατινόφωνη προέλευσή της δεδομένου ότι πιθανόν να προέρχεται από τη λέξη καντούνι. Η λατινική λέξη καντούνι¹⁰³ σημαίνει τον μικρό πλακόστρωτο δρόμο και είναι πολύ διαδεδομένη, καθώς τα Επτάνησα με τους μικρούς πλακόστρωτους δρόμους είναι γεμάτα με καντούνια.

Επίσης, η λέξη σημαίνει γωνία και είναι αντιδάνειο που προέρχεται από την ελληνική λέξη κανθός (ντ ~ νθ) (=γωνία ματιού). Η Ιταλική λέξη (cantona) έχει κοινή ρίζα με τη λέξη cantina (=καντίνα) που είναι ο τόπος όπου πηγαίνουν οι στρατιώτες προκειμένου να φάνε και να πιούν. Το περιχαρακωμένο στρατόπεδο δηλώνεται και με άλλες λέξεις οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να ερμηνευτεί η λέξη κατούνα, όπως «φύσσα» ή «άπληκτον» ή «παρεμβολή» ή «χαράκωμα».

Προσεγγίζοντας την ονομασία της κωμόπολης με βάση τη δεύτερη πορεία, της οροσειράς της Πίνδου, που μπορούμε να την θεωρήσουμε ότι κατέχει αλβανικές ρίζες. Η οδός αυτή επέτρεπε μετακίνηση πληθυσμών προς οποιαδήποτε από τις δύο πιθανές κατευθύνσεις, από και προς τον ελλαδικό χώρο. Ως παράδειγμα αναφέρουμε την κάθοδο των Αλβανών στα χρόνια του Δεσποτάτου του Μυστρά. Ο Μανουήλ ο Καντακουζηνός, την εποχή που ήταν Δεσπότης στο Μυστρά, κάλεσε 10000 Αλβανούς πολεμιστές με τις οικογένειές τους, με σκοπό να αποικίσουν την ύπαιθρο της Πελοποννήσου, την οποία είχαν ρημάξει οι επιδρομές των Φράγκων και των

Κατούνια Χωριό της κοιν. Αγίων Αποστόλων της επ. Επιδάουρου Λιμηράς του ν. Λακωνίας, Κατούνια Χωριό της κοιν. Λίμνης της επ. Χαλκίδας του ν. Εύβοιας», στο ίδιο, τ. 32, σ.34

¹⁰¹ Ο Εφραίμ ο Κατουνακιώτης (1912-1998) καταγόταν από το Αμπελοχώρι Θηβών. Το 1934 εκάρη μοναχός στα Κατουνάκια του Αγίου Όρους, εξού και το παρωνύμιο Κατουνακιώτης, και πήρε το όνομα Λογγίνος. Την επόμενη χρονιά, 1935, έγινε μεγαλόσχημος και πήρε το όνομα Εφραίμ. (βλ. «Γέροντας Εφραίμ Κατουνακιώτης», εκδόσεις Ι Ησυχαστηρίου «Άγιος Εφραίμ», Άγιον Όρος)

¹⁰² ΥΔΡΙΑ, Εγκυκλοπαίδεια, Λήμμα : «Κατούνα», εκδόσεις «Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων Α.Ε.», τ. 32, σ.34, Αθήνα 1984

¹⁰³ Αθανάσιος Θ. Φλώρος, Λήμμα: «καντούνι», Νεοελληνικό Ετυμολογικό και Ερμηνευτικό Λεξικό, Εκδόσεις « Νέα Σύνορα», σ.219, Αθήνα 1980 – Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, Λήμμα «καντούνι», Εκδόσεις Παγουλάτου, τ. 3, σ. 1396

Τούρκων. Επίσης, 10000 Αλβανούς με τις οικογένειές τους κάλεσε στην Πελοπόννησο για να κατοικήσουν την ύπαιθρο, ο Δεσπότης του Μυστρά, Θεόδωρος Α΄, ο γιος του Ιωάννη του Ε΄ του Παλαιολόγου.

Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι στην κοινότητα υπάρχει το τοπωνύμιο Αλβανία, ενώ γνωρίζουμε ότι, στην Αλβανία, υπήρχε κοινότητα με την επωνομασία Κατούνα, «Κατούνα Χωριό της αγροτικής περιοχής της διοίκησης Αργυροκάστρου, της Β. Ηπείρου (Αλβανία). Κατά το 1850 ζούσαν στο χωριό 32 Έλληνες-Χριστιανοί που ασχολούνταν με την κτηνοτροφία. Βρισκόταν στην εδαφική περιοχή Δρόπολης, εκκλησιαστικά υπαγόταν στη Μητρόπολη Δρυινοπόλεως και οι κάτοικοι μιλούσαν αλβανικά και ελληνικά. Σήμερα στον αλβανικό οικιστικό χώρο δεν υπάρχει χωριό με αυτήν την ονομασία. Στην περιοχή του χωριού υπήρχε ορθόδοξο μοναστήρι.»¹⁰⁴

Όσο αφορά τη συσχέτιση της ονομασίας με την τρίτη πορεία, που μπορούμε να την ονομάσουμε πορεία των χειμαδιών, παρατηρούμε συσχετισμό με τη λέξη κατούνα (=Katuna), που στη συγκεκριμένη περίπτωση σημαίνει τη σκηνή. «Η λέξη είναι κουτσοβλάχικη: Katuna πληθ. Katuni (= ιδιοκτησία), από το μεσν. λατιν. catuna.»¹⁰⁵

Τέλος, συγγενής ρηματικός τύπος με την ονομασία της υπό μελέτη κωμόπολης είναι το ρήμα κατουνεύω. Από το ουσιαστικό κατούνα + κατάληξη. -εύω «... ‘κατουνεύω’, που σημαίνει : = καταυλίζω, κατασκηνώνω, όπως μνημονεύεται εις το ρομαντικόν έμμετρον βυζαντινό ποιήμα «Λύβιστρος και Ροδάμνη» Κατά την περιγραφή του κάστρου της Ροδάμνης αναφέρεται «... Βραδύν ήτο, όταν ήλθομεν, / φίλε μου, εις το λιβάδιν / κι ευθύς εκατουνεύσαμεν να περιαναπαυθούμε...»¹⁰⁶

Το τοπωνύμιο Κατούνα δηλώνει έναν τρόπο ζωής, μια κοινωνικοοικονομική προσέγγιση, ένα ιδιότυπο πολιτισμό. Παραπέμπει σε λαογραφικούς οικισμούς που έχουν εκλείψει. Ο εκφυλισμός του θεσμού προήλθε καθώς οι πληθυσμοί των οικισμών που όριζαν τις κατούνες πυκνοκατοικήθηκαν αφαιρώντας από τις κατούνες το σημαντικό τους χαρακτηριστικό. Η πυκνοκατοίκηση ήταν αποτέλεσμα είτε από την αύξηση του πληθυσμού είτε από τη συνένωση των συνοικισμών.

¹⁰⁴ ΥΔΡΙΑ, Εγκυκλοπαίδεια, Λήμμα : «Κατούνα», εκδόσεις «Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων Α.Ε.», τ. 32, σ.34, Αθήνα 1984

¹⁰⁵ Αθανάσιος Θ. Φλώρος, Νεοελληνικό Ετυμολογικό και Ερμηνευτικό Λεξικό, Εκδόσεις «Νέα Σύνορα», σ.239, Αθήνα 1980

¹⁰⁶ Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 12, Αθήνα 1972 – Το ερωτικό έμμετρο Βυζαντινό ποιήμα αποτελείτο από 3481 δεκαπεντασύλλαβους στίχους ανομοιοκατάληκτους. Από το «Le roman de Livistros et Rodamne», Amsterdam 1935, Εκδόσεις J. A. Lambert

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ**ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΞΗΡΟΜΕΡΟ
(1896-1914)****Α΄. ΠΕΡΙ ΤΟΥ 1^{ου} ΒΙΒΛΙΟΥ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΤΟΥ
ΕΠΟΠΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ**

Σε αυτό το κεφάλαιο επιχειρούμε να κάνουμε μια προσέγγιση της εκπαιδευτικής κατάστασης από κτιριακής υποδομής, αριθμού μαθητών και δασκάλων στις κοινότητες του Ξηρόμερου στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Η επισκόπηση αυτή σκοπό έχει να συμβάλλει στη διεύρυνση και ανάδειξη των παραγόντων εκείνων που επηρέασαν και οριοθέτησαν τα εκπαιδευτικά πράγματα της περιοχής αυτής από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα μέχρι τα μέσα του 20^{ου} καθώς και το ρόλο που διαδραμάτισε κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, η κωμόπολη της Κατούνας.

A.1. ΤΟ ΕΠΟΠΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

Με βάση τον νόμο ΒΤΜΘ΄, «Περί της στοιχειώδους ή Δημοτικής εκπαίδευσεως», δημιουργήθηκαν, σε καθένα από τους νομούς του ελληνικού

κράτους, Εποπτικά Συμβούλια Δημοτικής Εκπαιδύσεως, τα οποία αντικατέστησαν τον παρωχημένο τρόπο επιθεώρησης των σχολείων¹. Με αυτή την ρύθμιση το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως θέλησε να κάνει ευέλικτη την επικοινωνία των σχολείων με την κεντρική διοίκηση, και να αποκτήσει συχνότερη επαφή με τα σχολεία της χώρας. Ως ενδιάμεσο κρίκο για την εποπτεία των σχολείων χρησιμοποίησε τα Εποπτικά Συμβούλια² και τους αντίστοιχους επιθεωρητές που ήταν μέλη των Συμβουλίων³ αυτών.

Οι διορισμοί των νομαρχιακών επιθεωρητών και η σύγκλιση των Εποπτικών Συμβουλίων έγιναν σε ένα εξάμηνο, χρονικό διάστημα – σχετικά – μικρό, από την έγκριση επικύρωσης της ψήφισης του νόμου ΒΤΜΘ.⁴ Οι διατάξεις του νόμου αυτού όριζαν ότι τα συμβούλια θα αποτελούνταν από πέντε μέλη: Τον πρόεδρο, τον Επιθεωρητή, το Γυμνασιάρχη⁵ ο οποίος εκτελούσε και χρέη γραμματέως⁶ και δύο

¹ Τον τρόπο επιθεώρησης των σχολείων από την ίδρυση του Ελληνικού κράτους, οποίος όμως ήταν δύσκαμπτος, εισήγαγε ο νόμος 1834 που όριζε, «Εις έκαστον δήμον θέλει συστηθή επιτροπή, προς επιθεώρησιν των επιτοπίων σχολείων, συγκείμενη υπό τον δήμαρχον ως πρόεδρον, τον εφημέριον του τόπου, και αν εις τον τόπον εκείνον υπάρχουν πολλοί ιερείς, από ένα παρά του νομάρχου διοριστέον του ανωτέρου ή κατωτέρου κλήρου, τέλος από 2-4 δημότας εκ του δημοτικού συμβουλίου», (Νόμος Περί Δημοτικών Σχολείων, Τμήμα Β΄: Περί των δημοσυντηρητητών δημοτικών σχολείων, Κεφάλαιον Γ΄: Περί Επιθεωρήσεως των δημοτικών σχολείων, άρθρο 34, εν Ναυπλίω 6/18-2-1834)

² «Το Εποπτικόν Συμβούλιον αποτελείται από τον εν τη πόλει καθεδρεύοντα αρχιεπισκοπικόν του νομού, ως πρόεδρον, ή, χηρευούσης της αρχιεπισκοπής από τον πρόεδρον της ενασκούσης τα καθήκοντα αυτού επισκοπής επιτροπείας, από τον γυμνασιάρχη, ή, αν πλείω του ενός υπάρχωσιν εν τη πόλει Γυμνάσια, από τον αρχαιότερον εν τη υπηρεσία, από ένα των εν αυτή κατοικούντων επιστημόνων, από ένα των ευποληπτοτέρων κτηματιών ή εμπόρων, και από τον νομαρχιακόν επιθεωρητήν της δημοτικής εκπαιδύσεως.» (Νόμος ΒΤΜΘ΄, Περί της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαιδύσεως, Κεφάλαιο Γ΄, Περί Εποπτικών Συμβουλίων, αριθ. 37, άρθρο 36, εν Αθήναις 5-10-1895)

³ στον ίδιο νόμο, αριθ. 37, άρθρο 33

⁴ Ο νόμος ΒΤΜΘ΄ υπογράφεται ως εξής:

«Εν Αθήναις τη 3 Σεπτεμβρίου 1895
 Εν ονόματι του Βασιλέως
 ο Αντιβασιλεύς
 Κωνσταντίνος Διάδοχος
 Ο επί των εκκλησιαστικών κλπ. Υπουργός
 Δημήτριος Γ. Πετρίδης
 Εθεωρήθη και ετέθη η μεγάλη σφραγίς του Κράτους.
 Εν Αθήναις τη 27 Σεπτεμβρίου 1895
 Ο επί της δικαιοσύνης Υπουργός
 Φίλιππος Π. Βάρβογλης.»

⁵ Από το 1896 έως το 1914 οι γυμνασιάρχες που έλαβαν μέρος στο Εποπτικό συμβούλιο Δημοτικής εκπαιδύσεως ήσαν : Δημ. Παπαγεωργίου (πράξεις 1-14), Μ. Στυμαλιάδης (πράξεις 18-22) Ν. Παλειράκης (πράξεις 23-39), Σ Καρβούνης (πράξεις 40-43, 50, 70-74), Άγγελος Νικολόπουλος (πράξεις 44-49), Δημ. Ι. Ολύμπιος (πράξεις 51- 69), Γ. Χοϊδός (πράξεις 75-91), Γεώρ. Γρατσιάτος (πράξεις 92-98), Παναγιώτης Λορεντζάτος (πράξη 99), Κων. Γιαννούτος (πράξεις 100-160), Γρ. Γρηγορόπουλος.(161) (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50,πράξεις-συνεδριάσεις 1-162)

αιρετά μέλη⁷, τα οποία είχαν θητεία τριών ετών και επιλέγονταν από τους ευυπόληπτους πολίτες του κάθε νομού.

Η έδρα του Εποπτικού Συμβουλίου εγκαταστάθηκε στην πρωτεύουσα κάθε νομού. Σύμφωνα με τις διατάξεις του εν λόγω νόμου, η περιφέρεια των Δημοτικών Σχολείων Αιτωλοακαρνανίας περιελάμβανε την επαρχία Ξηρομέρου στην οποία ανήκε η κωμόπολη της Κατούνας. Πρέπει, βέβαια να αναφέρουμε ότι μετά το 1914 το συμβούλιο που ήταν υπεύθυνο για τον νομό Αιτωλοακαρνανίας, συνέχισε ως Εποπτικό Συμβούλιο Μεσολογγίου-Ναυπακτίας, χωρίς όμως πλέον να περιλαμβάνει τα σχολεία του Ξηρομέρου.

Με την άφιξη του Επιθεωρητή των Δημοτικών Σχολείων Αιτωλοακαρνανίας κ. Γ. Τσιμικάλη⁸ στο Μεσολόγγι, είχε καταρτισθεί σε σώμα το Εποπτικό Συμβούλιο

---

⁶ «Εν τη συνεδριάσει τα έργα του γραμματέως εκπληροί ο γυμνασιάρχης, όστις γράφει και φυλάσσει τά πρακτικά του Συμβουλίου, τα οποία κατά το τέλος της συνεδρίασεως αναγιγνώσκονται και εγκριθέντα υπογράφονται από τε του προέδρου και των μελών του Συμβουλίου». (Νόμος ΒΤΜΘ΄ Περί της στοιχειώδους ή Δημοτικής εκπαίδευσεως, Έτος 1895, Κεφάλαιο Γ΄, Περί Εποπτικών Συμβουλίων, αριθ. 37, άρθρο 47, εν Αθήναις 5-10-1895). Επίσης ο γυμνασιάρχης αναπληρούσε τον επιθεωρητή, (στον ίδιο νόμο, αριθ. 37, άρθρο 37) Στην περίοδο που εξετάζουμε ο γυμνασιάρχης αντικατέστησε τον επιθεωρητή σε περίπτωση απουσίας του από το Εποπτικό Συμβούλιο. (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 49 / 4-7-1900) ή στο μεσοδιάστημα μέχρι να αναλάβει καθήκοντα ο νέος επιθεωρητής (στο ίδιο Φ. 50, συνεδρίες 63 / 10-9-1902, 64 / 3-10-1902, 65 / 10-10-1902)

⁷ « Ο τε εκ των επιστημόνων και ο εκ των κτηματιών εμπόρων καλούμενος ως μέλος του Εποπτικού Συμβουλίου διορίζονται από του νομάρχου εκ τριών προτεινομένων αυτώ υπό του Δημοτικού Συμβουλίου της πρωτευούσης του νομού, και μετά γνωμοδότησιν του επιθεωρητού, και υπηρετούσιν επί τρία έτη πλήρη άνευ μισθού.» (Νόμος ΒΤΜΘ΄, Περί της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαίδευσεως, Κεφάλαιον Γ΄, Περί Εποπτικών Συμβουλίων, αριθ. 37, άρθρο 42, εν Αθήναις 5-10-1895)

Την περίοδο που εξετάζουμε την θέση των αιρετών μελών κατείχαν : Στο πρώτο Εποπτικό συμβούλιο Αιτωλοακαρνανίας ως αιρετά μέλη μετείχαν ο δικηγόρος Πάνος Ζαβογιάννης και ο κτηματίας Γεωρ. Ι. Παπουτσόπουλος. Μετά την συμπλήρωση τριετίας αντικατεστάθησαν με πρόταση του δημοτικού συμβουλίου από το δικηγόρο κ. Γεώργιος Νιανιάρρα και τον κτηματία κ. Ιωάννη Γιαννόπουλο. Τους αντικαταστάτες διόρισε ο Νομάρχης με το υπ' αριθ. 1629/ 13-2-1899 έγγραφό του [Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 36/15-2-1899] Το 1902 έγινε μετά τη λήξη της θητείας τους ο διορισμός νέων μελών για το εποπτικό συμβούλιο, από το Νομάρχη, με το υπ' αριθ. 2505/17-3-1902 έγγραφό του [στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 63/10-9-1902]. Τα νέα μέλη ήσαν ο δικηγόρος κ. Πάνος Σταΐκος, και ο κτηματίας κ. Πάν. Καρβούνη. Το 1905 με τη λήξη της θητείας των προηγούμενων μελών, με τη Νομαρχιακή απόφαση 3905/ 25-6-1905 διορίστηκαν ως νέα μέλη ο δικηγόρος Πάνος Σταΐκος και ο κτηματίας Πάνος Καρβούνης [στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 91/7-9-1905]. Το 1906 ο Νομάρχης με το υπ' αριθ. 5799 έγγραφό του διόρισε τον γιατρό Ε. Σπετσιέρη στη θέση του παραιτηθέντος Π. Σταΐκου» (στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 102/16-11-1906] και το 1908 διορίστηκε ο κ. Βασιλ. Παπαθεοδώρου αντί του κ. Π. Καρβούνη, του οποίου έληξε η θητεία [στο ίδιο, Φ. 50, πράξις 116/26-10-1908]. Με τη λήξη της θητείας του Ε. Σπετσιέρη το εποπτικό συμβούλιο πρότεινε τρία άτομα στο Δήμαρχο Μεσολογγίου: τον Έ. Σπετσιέρη, το γιατρό Σ. Νίδερ και το δικηγόρο Ν. Χρυσόγελο» [στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξις 128/28-9-1908]. Τη θέση κατέλαβε ο γιατρός Σ. Νίδερ. Από το 1914 σύμφωνα με το άρθρο 10 του 240 νόμου τα αιρετά μέλη εκλέγονταν. Κατά τη διαδικασία εκλέχθησαν ο Γ. Πούλος και Σ. Νίδερ με 88 και 84 ψήφους αντίστοιχα [στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 158/28-6-1914].

Δημοτικής Εκπαίδευσης Αιτωλοακαρνανίας και η εναρκτήρια συνεδρίαση πραγματοποιήθηκε στις 2 Φεβρουαρίου 1896, στην Αρχιεπισκοπή του Μεσολογγίου. Την προεδρία του Εποπτικού Συμβουλίου, όπως οριζόταν από τον νόμο, ΒΤΜΘ', ανέλαβε ο Σεβασμιότατος Αρχιεπίσκοπος Αιτωλίας και Ακαρνανίας Παρθένιος επιβεβαιώνοντας την αδήριτη σχέση Εκκλησίας και Παιδείας. Σε περίπτωση κωλύματος του Αρχιεπισκόπου, τον αναπλήρωνε ο πρωτοσύγγελος Ιερόθεος Ηλιάδης, ο οποίος εκτελούσε χρέη γενικού αρχιερατικού επιτρόπου.

Στην πρώτη αυτή συνεδρίαση, στην εναρκτήρια ομιλία⁹ που εξήγγειλε ο Σεβασμιότατος Αρχιεπίσκοπος Αιτωλίας και Ακαρνανίας Παρθένιος, αναφέρθηκε στις ευχές της Εκκλησίας για την επιτυχία του έργου του Εποπτικού Συμβουλίου: «καθήκον απαραίτητο εθεώρησα ως Πρόεδρος αυτού να συγκαλέσω ημάς παρ' εμοί υπό τας ευχάς της Εκκλησίας και να επικαλεσθώ επί πάντα του υψίστου τας ευλογίας». Σκοπός των μετεχόντων στο Εποπτικό Συμβούλιο ήταν «το ανατεθέν υμίν ιερόν καθήκον εκπληρώσωμεν μετά ζήλου και αφοσιώσεως, ή μάλλον εκ φόβω θεώ επ' αγαθώ της κοινωνίας, βέβαιοι, ότι ούτω θέλομεν δικαιώσει ου μόνον τη προσδοκία παντός φιλοπάτριδος Έλληνος αλλά και των ανδρών εκείνων, οίτινες εν τη σοφή προνοία αυτών έθετο την περί της στοιχειώδους εκπαίδευσεως νόμον». Ο Σεβασμιότατος δεν παρέλειψε να αναφερθεί στο δυσχερές και κοινοφελές έργο που αναλάμβανε το Εποπτικό Συμβούλιο και έπειτα κήρυξε την έναρξη των εργασιών «επί τη ελπίδι πάντες ότι τα αποτελέσματα αυτού έπονται ως το μάλλον βελτίω και επί τη ελπίδι ταύτη κηρύττω σήμερον μετά πνευματικής χαράς και αγαλλιάσεως την έναρξιν των εργασιών του εποπτικού συμβουλίου... »

Την περίοδο που μας απασχολεί, 1895-1914, το Εποπτικό Συμβούλιο Δημοτικής Εκπαίδευσης Αιτωλοακαρνανίας, πραγματοποίησε εκατόν εξήντα δύο (162) πράξεις-συνεδρίες¹⁰. Οι συνεδριάσεις αυτές, οι οποίες εκτός από τακτικές ήσαν και έκτακτες, γίνονταν στο αρχιεπισκοπικό γραφείο. Το διάγραμμα που ακολουθεί μας βοηθά να έχουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα σχετικά με τον αριθμό των συνεδριάσεων αλλά και σχετικά με τον τρόπο που το ετήσιο σύνολό τους κατανεμόταν σε τακτικές και έκτακτες.

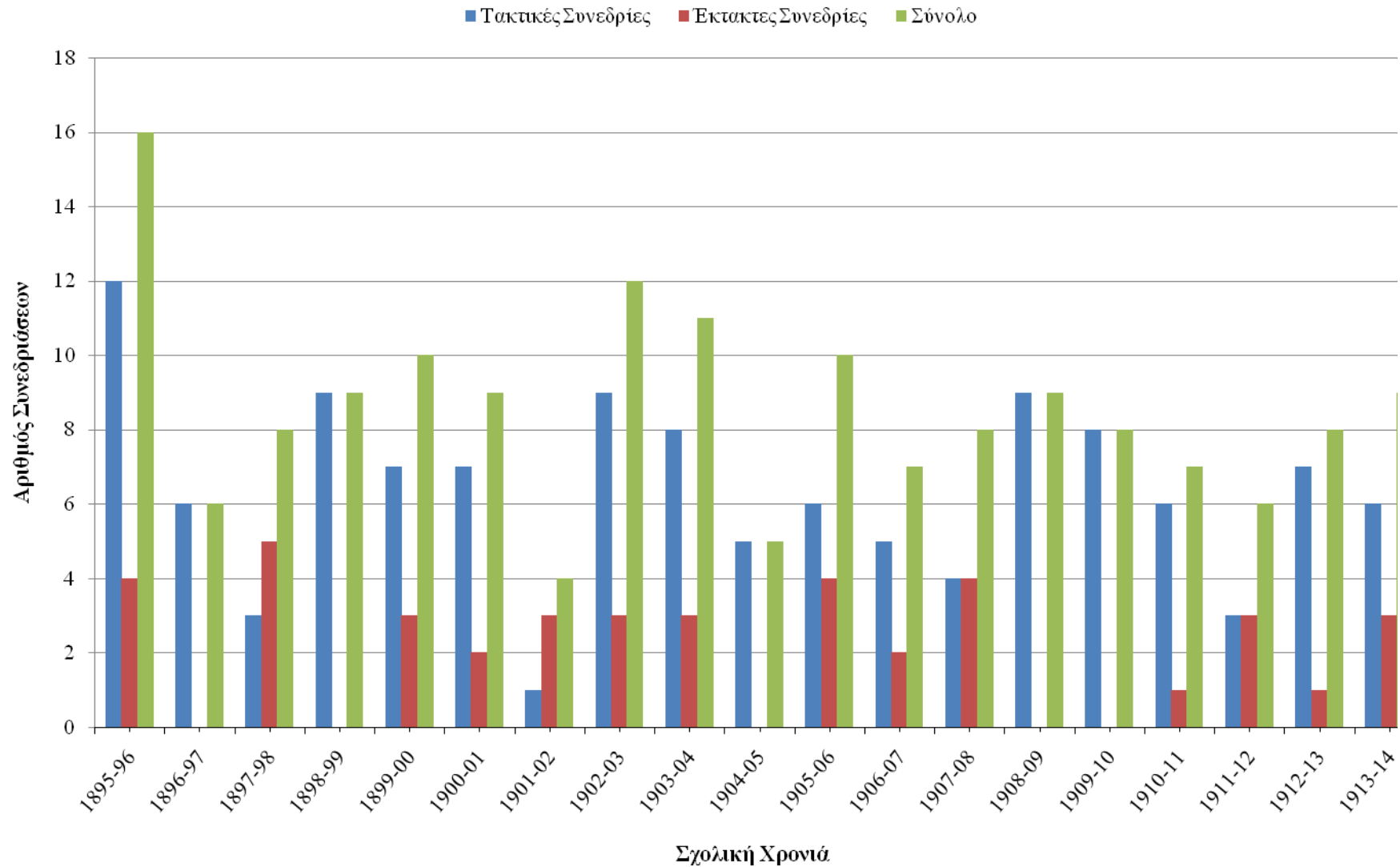
⁸ Από το 1896 έως το 1914 οι επιθεωρητές που είχαν αναλάβει την περιφέρεια Αιτωλοακαρνανίας και μετείχαν στο Εποπτικό Συμβούλιο ήσαν οι εξής: Γ. Τσιμικάλης από 2-2-1896 έως 4-6-1900(πράξεις – συνεδρίες 1 – 49), ο Μ. Καλλίχορος από 6-9-1900 έως 10-9-1902 (συνεδρίες 50 – 62), ο Στυλιανός Καταβάτης από 22-11-1902 έως 6-3-1907 (πράξεις – συνεδρίες 66 –104), ο Α. Παπαντωνίου από 28-3-1907 έως 4-9-1911(πράξεις 106 – 140), ο Β. Ιατρίδης από 6-3-1912 έως 2-6-1913 (πράξεις 141 – 153), ο Γ. Μάζαρης από 13-11-1913 έως 20-10-1914 (πράξεις 154 – 161). Τέλη του 1914, από την πράξη 162 του Εποπτικού Συμβουλίου, με ημερομηνία 25/11/1914 επιθεωρητής της περιφέρειας Αιτωλοακαρνανίας ανέλαβε ο Κων. Γ. Κωνσταντινίδης (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο/1896-1914, Φ. 50, πράξεις-συνεδριάσεις 1 – 162)

⁹ στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 1 / 2-2-1895

¹⁰ Από το 1897, αν εξαιρέσουμε την πρώτη σύγκληση του Εποπτικού Συμβουλίου, οι πράξεις αναγράφονται ως συνεδρίες. Κάθε συνεδρία αποτελείται από πράξεις. Ο χαρακτηρισμός των συνεδριών ως πράξεις επανέρχεται από την 102 έως την 162 συνεδρίαση. (στο ίδιο, Φ. 50)

Ραβδόγραμμα 1.1

Συνεδριάσεις Εποπτικού Συμβουλίου ανά σχολική χρονιά (1895-1914)

Ο νόμος ΒΤΜΘ΄, μεταξύ των άλλων, όριζε ότι ο νομαρχιακός επιθεωρητής ήταν ο αρμόδιος εισηγητής όλων των υποθέσεων που απασχολούσαν το Εποπτικό συμβούλιο¹. Αυτός έκανε την εισήγηση για την σύσταση, τον υποβιβασμό, τον υποβιβασμό αλλά και το κλείσιμο ενός σχολείου. Η ελάττωση του αριθμού των μαθητών είχε ως άμεσο επόμενο τον υποβιβασμό² ή την κατάργηση³ του σχολείου. Ο υποβιβασμός του σχολείου δημιουργούσε πλεονάζουσες θέσεις και μείωνε τον αριθμό των εκπαιδευτικών.

Επίσης, αναλάμβανε την έγκριση για την επισκευή των διδακτηρίων, την επάνδρωση των τάξεων με έδρες, θρανία, την αγορά παιδαγωγικού υλικού ή ό,τι άλλο είναι απαραίτητο για το σχολείο, ενώ πρότεινε και την κατασκευή νέων σχολικών κτιρίων (Νόμος ΒΤΜΘ΄, άρθρο 49.6). Στα καθήκοντά του συμπεριλαμβανόταν και η εισήγησή του για θέματα τα οποία αφορούσαν τους εκπαιδευτικούς όπως ο διορισμός, οι μεταθέσεις, οι απολύσεις και υποβολή προστίμων για πειθαρχικά παραπτώματα.

Σε αυτό το σημείο θα κάνουμε μια μικρή αναφορά στο θέμα των απολύσεων. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η διαφοροποίηση που έχει επέλθει με το πέρασμα των χρόνων στην έννοια της λέξης απόλυση, καθώς τότε ο όρος χρησιμοποιούνταν περισσότερο προσεγγίζοντας την έννοια της λέξης διαθεσιμότητα. Αυτό σημαίνει ότι κάποιος διδάσκων ο οποίος είχε απολυθεί, μπορούσε να διοριστεί ξανά σε άλλο ή και στο ίδιο⁴ σχολείο.

Οι κυριότερες αιτίες απόλυσης ενός εκπαιδευτικού, καταγεγραμμένες σύμφωνα με τις εισηγήσεις του επιθεωρητή στο Εποπτικό Συμβούλιο ήταν:

1. Η εγκατάλειψη του θέσης που κατείχε ο δάσκαλος με τη θέλησή του (= «αυτογνομώνως»)
2. Η ευθύνη που ο δάσκαλος επωμιζόταν για την απομάκρυνση των μαθητών από το σχολείο εξαιτίας της αμάθειας της αμέλειας, της οκνηρίας και ραθυμίας του. Πάνω απ' όλα, όμως, όταν θεωρούνταν «ανεπίδεκτος διορθώσεως»

---

¹ Νόμος ΒΤΜΘ΄, Περί της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαίδευσως, Κεφάλαιο Γ΄, Περί Εποπτικών Συμβουλίων, αριθ. 37, άρθρο 40, εν Αθήναις 5-10-1895

² Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί ο υποβιβασμός του σχολείου Ραφτοπούλου του δήμου Απεραντίων λόγω ελλείψεως μαθητών. (Γ. Α. Κ – Αρχαία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 15β / 9-6-1896)

³ Μια περίπτωση κατάργησης σχολείων αναφέρουμε παρακάτω, «το εν Σιτίστη του δήμου Οφειονείας και το εν Κουτουλιστίσις του αυτού δήμου άτινα ουδέποτε ελειτούργησαν ουδέ δύνανται να λειτουργήσωσι, καθ' όσον οι κάτοικοι αυτών μεταβαίνουν εις τα χειμαδιά κατά το χειμώνα.», (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 28, αριθ. πράξης Α /13-4-1898)

⁴ Παράδειγμα επαναδιορισμού στο ίδιο σχολείο έχουμε τους απολυθέντες γραμματοδιδασκάλους Χρήστος Πουρνάρας και Νικόλαο Α. Νίκου οι οποίοι ξαναδιορίστηκαν στο γραμματοσχολείο του χωριού Βούστρι του Ξηρόμερου. (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 66, αριθ. πράξης Α / 22-11-1902 & συνεδρία 91, αριθ. πράξης Β / 7-9-1905)

3. Η αδυναμία να προσκομίσουν τα απαραίτητα νόμιμα προσόντα, όπως το όριο ηλικίας «Ουδείς όμως δύναται να διορισθή γραμματοδιδασκαλος, εάν δεν συνεπλήρωσε το 17^{ον} έτος της ηλικίας αυτού»⁵ ή το απολυτήριο.
4. Η έλλειψη της πρέπουσας διαγωγή που συνάδει με το επάγγελμά του εκπαιδευτικού.⁶
5. Η ενασχόληση του εκπαιδευτικού με άλλη ιδιωτική εργασία
6. Η ανάμιξη του εκπαιδευτικού στην πολιτική⁷
7. Η ολοκλήρωση της θητείας του εξαιτίας του γήρατος.

Γενικά στο θέμα των απολύσεων υπήρχε καχυποψία, αλλά και πολλές φορές αποδεικνυόταν η υποκειμενική απόφαση του επιθεωρητή. Προκειμένου να δώσουμε ένα στίγμα του ύφους και της διαδικασίας που τηρούνταν στην περίπτωση που ένα μέλος του διδακτικού προσωπικού ενός σχολείου έπρεπε να απολυθεί, αλλά και προκειμένου να καταγράψουμε περιπτώσεις στις οποίες αμφισβητούνταν η ορθότητα της απόφασης του επιθεωρητή, θα χρησιμοποιήσουμε ένα παράδειγμα από την περιφέρεια Αιτωλοακαρνανίας, στην οποία ανήκει και η υπό μελέτη περιοχή του Ξηρομέρου. Πρόκειται για την απόλυση της δασκάλας του Μεσολογγίου, Ιουλίας Οικονομοπούλου, και στην αιτιολόγηση της απόφασης του αυτής, ο τότε επιθεωρητής Στυλιανός Καταιβάτης, είχε σημειώσει: «δι' ασύγγνωστον αμέλειαν και ανεπάρκειαν

---

⁵ Νόμος ΒΤΜΘ', Περί της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαιδύσεως, Κεφάλαιο Α', Περί των σχολείων της δημοτικής εκπαιδύσεως αριθ. 37, άρθρο 13, εν Αθήναις 5-10-1895

⁶ Σε θέματα ηθική τάξεως στο Εποπτικό Συμβούλιο έφταναν υποθέσεις – καταγγελίες οι οποίες μπορεί να στηριζόντουσαν εκτός από την αλήθεια στην σκοπιμότητα ή την κακοήθεια. Το Εποπτικό Συμβούλιο ήταν περισσότερο αυστηρό στις δασκάλες που έπεφταν σε τέτοιου είδους παραπτώματα, ωστόσο δεν έλειπαν τα παραδείγματα και για δασκάλους. Ενδεικτικό παράδειγμα είναι η περίπτωση με το δάσκαλο, το Γεώργιο Οικονόμου, ο οποίος υπηρετούσε στο σχολείο αρένων του χωριού Ποδοβίτσα, «Επίσης τον Γεώργιο Οικονόμου εκ του νομού καταγόμενος εν τη κενή θέση του σχολείου αρένων εν Ποδοβίτση του δήμου Οινιάδος προτείνει όπως διορισθεί ως τριτοβάθμιος. Σε άλλη συνεδρίαση του Εποπτικού Συμβουλίου ο δάσκαλος Γεώργιος Οικονόμου ο οποίος ως τότε υπηρετούσε ως τριτοβάθμιος, λόγω της ευδόκιμης υπηρεσίας του και επειδή είχε πτυχίο δευτεροβάθμιου, αναγνωρίσθηκε ως δευτεροβάθμιος. (Γ. Α. Κ – Αρχαία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξεων 5 / 17-2-1896, 20 / 5-6-1897)

Μετά δύο χρόνια από το διορισμό του ο δάσκαλος Γεώργιος Οικονόμου δημιούργησε σοβαρό πρόβλημα στο χωριό το οποίο ανάγκασε το Εποπτικό συμβούλιο να αποφασίσει την απόλυσή του από την υπηρεσία. Ο δημοδιδασκάλου είχε συνάψει ερωτικές σχέσεις με νεαρά του χωριού, η οποία τα προηγούμενα χρόνια φοιτούσε στο δημοτικό σχολείο της Ποδοβίτσας. Ο δάσκαλος αρραβωνιάστηκε την κοπέλα αφού υποσχέθηκε να την παντρευτεί. Τελικά ο δάσκαλος εγκατέλειψε την μνηστή του και το σχολείο. Ο λόγος της απόλυσης ο οποίος αναγράφεται στα πρακτικά του εποπτικού Συμβουλίου είναι ο εξής, «επί διαγωγή ασυμβιβάστω τω διδασκαλικώ επαγγέλματι», (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 28, αριθ. πράξης Δ / 13-4-1898)

⁷ Συχνά αναφέρονται στα πρακτικά του Εποπτικού Συμβουλίου απολύσεις εξαιτίας εμπλοκής των δασκάλων σε εκλογικούς αγώνες. Ενδεικτικά αναφέρουμε την απόλυση από το γραμματοσχολείο Σκούρτου του Δήμου Αστακού του δασκάλου Νικόλαου Παπαδημητρίου διότι είχε αναμειχθεί στο εκλογικό αγώνα της εποχής εκείνης και είχε εγκαταλείψει τη θέση του την παραμονή των εκλογών. (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 38, αριθ. πράξης Α' /27-3-1899)

περί την εκπλήρωσιν των εαυτής καθηκόντων λόγω της πολυμελούς οικογενείας αυτής.»⁸

Στην συνεδρίαση που αφορούσε την εν λόγω απόφαση, απουσίαζε το αιρετό μέλος του εποπτικού συμβουλίου, κτηματίας Π. Καρβούνης. Ωστόσο, σε επόμενη συνεδρίαση, όποτε και ήταν παρόν, ο Π. Καρβούνης υπεραμύνθηκε της δασκάλας υποστηρίζοντας ότι ήταν «η χρηστοτέρα και φιλοπονητέρα διδασκάλισσα». Υποστήριξε «ότι η απόλυσις είναι παράνομος διότι δεν προηγήθηκε απολογία όπως σαφώς ορίζει ο νόμος, ούτε τιμωρία, ούτε παρατηρήσις, αλλ' ούτε και επιθεώρησις εγένετο ως αποδίδει την απόλυσιν ταύτην ως προσωπικήν εμπάθειαν»⁹. Την προσωπική εμπάθεια, το αιρετό μέλος του εποπτικού συμβουλίου, στήριζε στο ότι εκκρεμούσε σε βάρος του επιθεωρητή κατηγορία στην οποία η απολυθείσα είχε καταθέσει ως μάρτυρας κατηγορίας

Συχνά, το Εποπτικό Συμβούλιο ζητούσε τη γνώμη του τοπικού δημοτικού συμβουλίου για να αποκρυσταλλώσει άποψη γύρω από την εικόνα ορισμένων εκπαιδευτικών για τους οποίους έπρεπε να γνωμοδοτήσει. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι κατά βάση η διαδικασία αυτή ήταν τυπική, καθώς οι δηλώσεις του τοπικού δημοτικού συμβουλίου γινόταν δεχτές, κυρίως, όταν συνηγορούσαν στην εισήγηση του επιθεωρητή.

Πολλές φορές, τα τοπικά δημοτικά συμβούλια εξέφραζαν τη γνώμη τους υπό μορφή αιτήματος, η ευτυχής κατάληξη του οποίου εξαρτιόταν από την άποψη του επιθεωρητή. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η τοποθέτηση δασκάλας στο δημοτικό σχολείο θηλέων του Καραβασαρά. Ο επιθεωρητή πρότεινε για τη θέση αυτή τη δασκάλα Μαρία Λεονάρδου ενώ το οικείο δημοτικό συμβούλιο τη δασκάλα Κλεάνθη Ζαχαροπούλου. Τελικά στο σχολείο τοποθετήθηκε η δασκάλα που είχε προτείνει ο επιθεωρητής.¹⁰

⁸ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 93, αριθ. πράξης Β / 12-10-1905

⁹ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 95, αριθ. πράξης Β / 15-11-1905

¹⁰ Κατά την πρόταση του επιθεωρητή στην κενή θέση του σχολείου θηλέων του Καραβασαρά, έπρεπε να τοποθετηθεί η πρωτοβάθμια δασκάλα Μαρία Λεονάρδου η οποία καταγόταν από το νομό και βρισκόταν εκτός υπηρεσίας. Επίσης είχε όλα τα νόμιμα προσόντα. Την αίτηση του τοπικού δημοτικού συμβουλίου αντέκρουσε με τα εξής επιχειρήματα: Το σχολείο της κωμόπολης Καραβασαρά το οποίο αριθμούσε 2014 κατοίκους είχε ανάγκη από ανώτερη δασκάλα από την Κλεάνθη Ζαχαροπούλου. Ο επιθεωρητής θεώρησε ότι η δασκάλα επιεικώς κρινόμενη παραμένει στην υπηρεσία και ότι δεν είχε ανταποκριθεί στις προσδοκίες της υπηρεσία όταν παλιότερα είχε υπηρετήσει στην κωμόπολη. (στο ίδιο, Φ: 50, συνεδρία 36, αριθ. πράξης Β / 10-2-1899)

Α.2. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΟ ΞΗΡΟΜΕΡΟ ΤΕΛΗ 19^{ου} ΑΡΧΕΣ 20^{ου} ΑΙΩΝΑ

Το 1883 το Υπουργείο Παιδείας είχε κάνει μια πρώτη καταγραφή τις κατάστασης που επικρατούσε στα δημοτικά σχολεία της χώρας, με την αποστολή 14 εκτάκτων επιθεωρητών. Οι εκθέσεις τους, που αφορούν τη φοίτηση των μαθητών και τις γνώσεις που αποκόμιζαν από το σχολείο, την ετοιμότητα των δασκάλων και την κατάσταση των σχολείων, φανέρωναν απογοήτευση από μέρος των γραφόντων¹¹.

Το Εποπτικό Συμβούλιο Δημοτικής Εκπαίδευσης Αιτωλοακαρνανίας, περιλάμβανε τις επαρχίες Μεσολογγίου, Ξηρομέρου και Βάλτου. Οι τρεις αυτές επαρχίες αποτελούνταν από 25 Δήμους. Οι δήμοι, με τη σειρά τους, χωρίζονταν σε δύο κατηγορίες: τους εύπορους και τους άπορου δήμους. Εύποροι δήμοι ήταν του Αιτωλικού, της Ωλενείας, του Αστακού και του Αγρινίου. Άποροι δήμοι ήταν του Μεσολογγίου, της Παραχελωϊτίδος, της Μακρυνείας, της Ναυπακτίδος, του Προσχίου, της Κλεπαϊδος, της Πυλίνης, των Παρευνηνίων, της Αποδοτίας, της Ιδομένης, της Οφιονείας, της Αμβρακίας (Βάλτου), του Στράτου, του Θυάμου, των Ανακτορίων, του Σολλίου, του Εχίνου, της Αμβρακίας (Τριχωνίας) της Οινιάδος, του Θέρμου, της Παμφίας¹².

Ο νόμος ΒΤΜΘ΄ όριζε στα καθήκοντα του επιθεωρητή την σύνταξη των ημερολογίων πορείας και τις εκθέσεις της περιοδείας του καθώς γινόταν σαφές ότι «Υποβάλλει εις το Εποπτικόν Συμβούλιον, άμα εκ της περιοδείας επανελθών, πλήρες το ημερολόγιον αυτής, και λεπτομερή έκθεσιν, εν ή αναγράφονται αι παρατηρήσεις αυτού περί εκάστου των σχολείων, περί της διδασκαλίας των μαθημάτων καθ' ύλην και ως προς τας μεθόδους, περί της ακρίβειας κατά την εφαρμογήν του προγράμματος και των κανονισμών του επί της Εκπαιδύσεως Υπουργείου, περί της προόδου των μαθητών και περί παντός σχετιζομένου προς την λειτουργίαν του σχολείου.»¹³

Αναλυτική αναφορά στις επιθεωρήσεις που πραγματοποίησε ο επιθεωρητής κ. Τσιμικάλης έχουμε μόνο για το έτος 1896. Στα πρακτικά του Εποπτικού Συμβουλίου, εκείνης της σχολικής χρονιάς, καταγράφονται τα ημερολόγια πορείας και οι εκθέσεις από τις τρεις περιοδείες του επιθεωρητή, βάση των οποίων παίρνονταν οι αποφάσεις του συμβουλίου. Η έρευνα από αυτές τις καταγραφές αποκομίζει πολλά στοιχεία για την κατάσταση που επικρατούσε στα σχολεία της περιοχής.

¹¹ Λέφας Χ, Ιστορία της Εκπαιδύσεως, Ο. Ε. Σ. Β., σ. 177, Αθήνα 1942 – Πέπη Γ. Γαβαλά, «Κοινωνία και Εκπαίδευση (Λακωνία, τέλη 19^{ου} – Αρχές 20^{ου} αιώνα)», σειρά Λακωνικά Σπουδαί – Περιοδικόν σύγγραμμα της Εταιρείας Λακωνικών Σπουδών, παράρτημα αρ. 7, σ. 46, Αθήναι 2002

¹² Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 70, αριθ. πράξης Β΄ / 12-4-1903, συνεδρία 86, αριθ. πράξης Α΄ / 20-10-1904 & συνεδρία 96, αριθ. πράξης Στ΄ / 3-1-1906

¹³ Νόμος ΒΤΜΘ΄, Περί της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαιδύσεως, Κεφάλαιο Γ΄, Περί Εποπτικών Συμβουλίων, αριθ. 37, άρθρο 40, παρ. ε, εν Αθήναις 5-10-1895

Τα κατοπινά χρόνια, κατατίθενται τα ημερολόγια πορείας και οι εκθέσεις της περιόδου του επιθεωρητή, όμως δεν καταγράφονται στα πρακτικά του Εποπτικού Συμβουλίου παρά μόνο επιγραμματικά, « Ο επιθεωρητής υποβάλλει ημερολόγιον πορείας και έκθεσιν περί της καταστάσεως 47 σχολείων των επαρχιών Τριχονίας και Ναυπακτίας επιθεωρηθέντων υπ' αυτού.»¹⁴ Οι καταθέσεις των ημερολογίων πορείας και των εκθέσεων του επιθεωρητή γίνονταν ανά εξάμηνο του ημερολογιακού έτους. Τον Ιανουάριο τελείωνε το πρώτο εξάμηνο, «Ο επιθεωρητής υποβάλλει ημερολόγιον πορείας και έκθεσιν περί της καταστάσεως των σχολείων του νομού κατά το πρώτον εξάμηνον του σχολικού τρέχοντος έτους 1904»¹⁵ και τον Ιούνιο τελείωνε το δεύτερο εξάμηνο, «Ο επιθεωρητής υποβάλλει ημερολόγιον πορείας και έκθεσιν περί της καταστάσεως των σχολείων του νομού κατά το β' εξάμηνον του λήξαντος έτους 1903»¹⁶

Παρακάτω, θεωρούμε ουσιαστικό για την παρούσα έρευνα να αναφερθούμε στις τρεις περιόδους του επιθεωρητή οι οποίες έλαβαν χώρα στα σχολεία της περιφέρειας Αιτωλοακαρνανίας και να καταγράψουμε τα συμπεράσματα γύρω από την κατάσταση που επικρατούσε στα σχολεία του νομού. Τα προβλήματα της εκπαίδευσης όπως απεικονίζονται στις εκθέσεις του επιθεωρητή Αιτωλοακαρνανίας στα τέλη 19^{ου} και αρχές 20^{ου} αιώνα αφορούν τα κτιριακά προβλήματα, τη στάση των γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία, τον αριθμό των μαθητών και τις ελλείψεις των σχολείων σε δασκάλους καθώς επίσης και τα προβλήματα που δημιουργούνταν από δασκάλους οι οποίοι δεν εκτελούσαν σωστά τα διδακτικά τους καθήκοντα.

Στις αρχές του 1896 ο Επιθεωρητής Αιτωλοακαρνανίας πραγματοποίησε τρεις περιόδους στα δημοτικά σχολεία και τα γραμματοσχολεία του νομού. Σε όλες τις περιόδους, σε περίπτωση που η κοινότητα διατηρούσε και σχολείο θηλέων, ο επιθεωρητής επιθεωρούσε και τα δύο σχολεία. Η περίοδος είχε σκοπό την επιθεώρηση σχολείων και το σχηματισμό ίδιας αντίληψης γύρω από την κατάσταση που επικρατούσε όσο αφορά το κτιριακό πρόβλημα, τους δασκάλους, και τις γνώσεις που είχαν οι μαθητές.

Κατά την επιστροφή του από τις περιόδους κατέθετε στο Εποπτικό Συμβούλιο, πλήρες ημερολόγιο της περιόδου και λεπτομερή έκθεση, όπου σημειώνονταν παρατηρήσεις για το κτίριο κάθε σχολείου, τον τρόπο και τις μεθόδους διδασκαλίας των μαθημάτων, την ακρίβεια στην εφαρμογή του προγράμματος, του κανονισμού του Υπουργείου της Δημοσίας Εκπαιδύσεως της προόδου των μαθητών και με ότι άλλο σχετίζεται με τη λειτουργία του σχολείου.¹⁷ Και τα επόμενα έτη ο επιθεωρητής έκανε ανά εξάμηνο επιθεώρηση στα σχολεία της περιφέρειάς του, όμως, στα πρακτικά του εποπτικού συμβουλίου δεν παρατηρούνται σημειώσεις ανά

¹⁴ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νιας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νιας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 72, αριθ. πράξης Α / 18-6-1903

¹⁵ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 85, αριθ. πράξης Ζ' / 18-6-1904

¹⁶ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 79, αριθ. πράξης Στ' / 18-1-1904

¹⁷ Νόμος ΒΤΜΘ', Περί της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαίδευσως, Κεφάλαιο Γ', Περί Εποπτικών Συμβουλίων, αριθ. 37, άρθρο 40, παρ. ε, εν Αθήναις 5-10-1895

σχολείο. Πρέπει δε να σημειώσουμε ότι, στις συνεδριάσεις, αναφέρονται μόνο οι αποφάσεις που λαμβάνονταν, «ο επιθεωρητής υποβάλλει ημερολόγιον πορείας και έκθεσιν περί της καταστάσεως 32 σχολείων των επαρχιών Μεσολογγίου και Τριχωνίας και προτείνει διάφορα μέτρα αφορώντα την διόρθωσιν 93 ελλείψεων, τας οποίας κατά την επιθεώρησιν παρατήρησεν.»¹⁸

Όπως προαναφέραμε, ο επιθεωρητής Γ. Τσιμικάλης, πραγματοποίησε το 1896 τρεις επιθεωρήσεις στα δημοτικά σχολεία¹⁹ και τα γραμματοσχολεία της περιφέρειάς του. Η πορεία, ο διαχωρισμός των σχολείων που επισκέφτηκε σε κάθε περιοδεία του, καταγράφεται παρακάτω.

- **Πρώτη επιθεώρηση** : Κατά την πρώτη επιθεώρηση ο Επιθεωρητής περιόδευσε στους Δήμους Μεσολογγίου, Αγρινίου, Αιτωλικού, Ωλενείας, Παραχελωΐτιδος, Οινιάδος, και επιθεώρησε τα δημοτικά σχολεία, του Μεσολογγίου, του Αγρινίου, του Αιτωλικού και των χωριών του Γαλατά, του Νεοχωρίου, της Κατοχή, του Γουργιά, της Σταμινά, του Αγγελόκαστρου και στα γραμματοσχολεία του Ευηνοχωρίου και του Μάστρου.
- **Δεύτερη επιθεώρηση**: Κατά την δεύτερη επιθεώρηση μετέβη στους Δήμους Στράτου, Αμβρακίας <Βάλτου>, Εχίνου, Οινιάδος και στα δημοτικά σχολεία, των χωριών της Λεπενού, του Καραβασαρά (Αμφιλοχία), της Κατούνας, του Μαχαλά και στο γραμματοσχολείο του χωριού Σπολάιτα.

---

¹⁸ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 67, αριθ. πράξης Α / 9-1-1903

¹⁹ Ο νόμος ΒΤΜΘ όριζε τριών ειδών δημοτικά σχολεία. Τα κοινά, τα πλήρη και τα γραμματοσχολεία. Τα κοινά δημοτικά σχολεία αποτελούνταν από τέσσερις τάξεις στις οποίες δίδασκε ένας δάσκαλος αν οι μαθητές ήταν λιγότεροι από ογδόντα και δύο αν υπερέβαιναν τους ογδόντα τρεις αν οι μαθητές ήταν πάνω από εκατόν σαράντα και τέσσερις αν υπερέβαιναν τους διακόσιους. (άρθρα 6, 7). Τα πλήρη δημοτικά σχολεία αποτελούνταν από έξι τάξεις και ήταν υποχρεωτικά σε περιοχές πάνω από έξι χιλιάδες κατοίκους. (άρθρο 4) Τα πρώτα πλήρη σχολεία στην περιφέρεια Αιτωλοακαρνανίας ήταν στο Μεσολόγγι και στο Αγρίνιο.

Τα Γραμματοδιδασκαλεία ιδρύονταν στις περιοχές, όπου δεν μπορούσαν να συσταθούν και να συντηρηθούν δημοτικά σχολεία, « Γραμματοσχολεία συστήνται πανταχού, ένθα δεν είναι δυνατόν να συστηθή και συντηρηθή δημοτικόν σχολείον, είτε δι' ανεπάρκειαν των δημοτικών πόρων, είτε δι' έλλειψιν μαθητών. Αλλ' ουδέ γραμματοσχολεία συστήνται εν οίς χωρίοις ο αριθμός των μαθητών δεν υπερβαίνει τους δέκα πέντε, πλην όπου οι γονείς των παιδων χορηγήσωσιν εξ ιδίων τα προς συντήρησιν των γραμματοσχολείων.» (άρθρο 12), (Νόμος ΒΤΜΘ', Περί της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαίδευσως, Κεφάλαιο Α', Περί των σχολείων της δημοτικής εκπαίδευσως, αριθ. 37, άρθρα 4, 7, 12, εν Αθήναις 5-10-1895). «Τα έξοδα λειτουργίας των σχολείων αυτών βάρυναν τις κοινότητες. Έτσι τα σχολεία ιδρύονταν μόνο αν ήταν οικονομικά δυνατή η συντήρησή τους... Λογικό είναι οι φτωχές κοινότητες να άντεχαν, το πολύ – πολύ, το οικονομικό βάρος του γραμματοσχολείου, όχι όμως και του πλήρους δημοτικού σχολείου» (Πέπη Γ. Γαβαλά, Κοινωνία και Εκπαίδευση (Λακωνία, τέλη 19^{ου} – Αρχές 20^{ου} αιώνα) σειρά Λακωνικά Σπουδαί – Περιοδικόν σύγγραμμα της Εταιρείας Λακωνικών Σπουδών, παράρτημα αρ. 7, σ. 48, Αθήναι 2002 – Νόμος ΒΤΜΘ', Περί της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαίδευσως, Κεφάλαιο Α', Περί των σχολείων της δημοτικής εκπαίδευσως, αριθ. 37, άρθρα 4, 6, 7, 12, εν Αθήναις 5-10-1895)

- **Τρίτη επιθεώρηση** Η τρίτη επιθεώρηση αποτελούνταν από δύο μέρη τα οποία πραγματοποιήθηκαν σχεδόν ταυτόχρονα.
  1. Κατά το πρώτο μέρος της τρίτης του περιόδου ο επιθεωρητής Γ. Τσιμικάλης μετέβη στους Δήμους του Αιτωλικού, Οινιάδος, Αστακού, Εχίνου, Ανακτορίων, και επιθεώρησε τα δημοτικά σχολεία του Αιτωλικού και των χωριών της Ποδολοβίτσας, της Παλαιομάνινας, του Αστακού, του Δραγαμέστου, του Αετού, των Αχυρών, του Κομποτίου, του Μοναστηρακίου, της Βόνιτσας, των Παλιάμπελων, του Πρόδρομου και στα γραμματοσχολεία των χωριών της Ρίγανης, της Χρυσοβίτσας, του Βασιλόπουλου, του Βλυζανών, Αγ. Βασιλείου.
  2. Κατά το δεύτερο μέρος της περιόδου ο βοηθός του επιθεωρητή, Δ. Μαυροκεφάλου, επισκέφτηκε τους Δήμους Ναυπακτίδος, Πυλίνης και επιθεώρησε τα δημοτικά σχολεία της Ναυπάκτου, του Σίμου, της Δορβιτσάς, της Βελβιτσαίνης, της Γαυρολίμνης και τα γραμματοσχολεία Μανουλάδας – Γκινάνι, Στύλιας, Φαμήλας, Αγ. Γεωργίου, Ρίζης ή Νεοκάστρου. Η περιοδεία αυτή ξεφεύγει από τα όρια της παρούσης μελέτης, όμως θα ασχοληθούμε διότι ανήκει στην ίδια εκπαιδευτική περιφέρεια με τα σχολεία της επαρχίας Ξηρομέρου.

Τα σχολεία που επιθεωρήθηκαν κατά τις τρεις επιθεωρήσεις του 1896, με γνώμονα την παρούσα εργασία, διακρίνονται σε τρεις ομόκεντρους κύκλους. Ο μεγαλύτερος κύκλος είναι αυτός που περιλαμβάνει τα σχολεία της περιφέρειας της επιθεώρησης Αιτωλοακαρνανίας, τα οποία επιθεωρήθηκαν εκείνη τη χρονιά στη διάρκεια των τριών περιοδειών. Ο δεύτερος κύκλος περιλαμβάνει ένα τμήμα της περιφέρειας της επιθεώρησης Αιτωλοακαρνανίας, τα σχολεία τα οποία επιθεωρήθηκαν το 1896 και ανήκουν στην Κάζα του Ξηρομέρου, όπως οριζόταν διοικητικά, επί τουρκοκρατίας, η επαρχία Ξηρομέρου. Τα χωριά που ανήκουν σ' αυτό τον κύκλο είναι : Κατοχή (Katochi), Κατούνα (Katuna 'Kosta B.1'), Μαχαλά (Mahale-i Djedid), Ποδολοβίτσα (Podolovitsa), Παλαιομάνινα (Manina), Παπαδάτου (Papadates), Δραγαμέστου (Dragomesto), Αχυρών (Achera) και Κομποτίου (Koboti), Αετού (Aetos I και . Aetos II), Χρυσοβίτσα (Chrysovitsa).

Τέλος, θα σταθούμε περισσότερο στον κύκλο που περιλαμβάνει ένα μέρος της περιφέρειας της επιθεώρησης Αιτωλοακαρνανίας, στα χωριά του Δήμου Εχίνου, του δήμου που ιδρύθηκε το 1836 ως ένας εκ των δήμων του Ξηρομέρου. Θα αναφερθούμε, λοιπόν, στα χωριά αυτού του δήμου, τα οποία απασχολούν τις εκθέσεις της δεύτερης και τρίτης περιόδου του επιθεωρητή Αιτωλοακαρνανίας με στόχο να δούμε την εκπαιδευτική κατάσταση των χωριών που ανήκουν στον ίδιο δήμο με την Κατούνα. Επίσης, θα συγκρίνουμε τα σχολεία του δήμου με το υπόλοιπο Ξηρόμερο αλλά και με τα σχολεία του Νομού Αιτωλοακαρνανίας καθώς και θα αναλύσουμε όλες τις αναφορές που υπάρχουν στα πρακτικά γύρω από την κωμόπολη της Κατούνας με την οποία ασχολείται η παρούσα εργασία.

A.2.1. Η ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

Η πρώτη επιθεώρηση του επιθεωρητή Αιτωλοακαρνανίας²⁰ διάρκεσε δεκαέξι (16) ημέρες. Ξεκίνησε αμέσως μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, στις 2 Φεβρουαρίου του 1896, και κράτησε μέχρι τις 17 του ίδιου μήνα.

Στο πρώτο ημερολόγιο πορείας και στην έκθεση που κατέθεσε ο επιθεωρητής στο Εποπτικό Συμβούλιο φαίνεται ότι η περιοδεία του ξεκίνησε από τους Δήμους Μεσολογγίου, Αγρινίου και τα σχολεία των αστικών κέντρων των δήμων αυτών. Η γενικότερη εικόνα των σχολείων που επισκέφτηκε, συμβάδιζε και καθοριζόταν από το αστικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ήταν ενταγμένα. Προφανώς, όμως, τα εκπαιδευτικά και κτιριακά προβλήματα που αντιμετώπιζαν τα σχολεία της περιφέρειας αυτής δεν θα μπορούσαν να αντιπροσωπεύονται από την κατάσταση στην οποία βρίσκονταν τα προσεγμένα σχολεία των αστικών κέντρων, του Μεσολογγίου και του Αγρινίου.

Τα σχολεία (αρρένων-θηλέων) του Μεσολογγίου ήταν υπό την συνεχή επιτήρηση του επιθεωρητή καθώς σ' αυτή την πόλη είχε την έδρα του. Ωστόσο, όπως φαίνεται σε επόμενο Εποπτικό Συμβούλιο ο επιθεωρητής αντιμετώπιζε προβλήματα με το δημοτικό σχολείο θηλέων. Παρατηρούνταν μεγάλη αταξία κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας και ραθυμία κατά την εκπλήρωση των καθηκόντων τους. Υπεύθυνη γι' αυτά ήταν κυρίως η διευθύντρια Ζηνοβία Ζαλούχου αλλά και η δασκάλα Ηλέκτρα Ζαλούχου. Το μεγαλύτερο παράπονο του επιθεωρητή ήταν ότι, «Πολλάκις εγίνοντο αι δέουσαι παρατηρήσεις υπ' εμού και του βοηθού μου αλλ' αυταί ουδαμώς ελήφθησαν υπ' όψιν υπό της διευθύντριας»²¹ Στο θηλέων Μεσολογγίου υπηρέτησε και η Ειρήνη Πρατούνα η οποία απαλλάχθηκε από τα καθήκοντά της «ένεκα νόσου».²²

---

²⁰ Το βιβλίο των πρακτικών του Εποπτικού Συμβουλίου του νομού Αιτωλοακαρνανίας στην τέταρτη πράξη του περιλαμβάνει το ημερολόγιο-έκθεση της πρώτης περιοδείας του επιθεωρητή το οποίο είχε έκταση οκτώ σελίδες «Ειρήστω εν παρώδω» σημειώνουμε ότι οι δύο επόμενες συνεδριάσεις, η πέμπτη αλλά και η έκτη που καταγράφεται ως έκτακτη έχουν την ίδια ημερομηνία διεξαγωγής με την τέταρτη. (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 4 / 17-2-1896)

²¹ στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 11/10-4-1896 – Επειδή οι δασκάλες στο Δημοτικό Σχολείο Θηλέων Μεσολογγίου παρά τις υποδείξεις του Επιθεωρητή και του βοηθού του δεν συνετίζονταν, το Εποπτικό Συμβούλιο να αναγκαστεί να πάρει αποφάσεις σε βάρος των. Η πρόταση στηρίχθηκε στα παράπονα του δημοτικού συμβουλίου και στη έκθεση του επιθεωρητή. Ο επιθεωρητής ζήτησε την απόλυση της διευθύντριας του σχολείου Ζηνοβίας Ζαλούχου και τη μετάθεση της Ηλέκτρας Ζαλούχου. Ως αιτιολογικό αναφέρει την «ασύγγνωστον» αμέλεια, την αυθάδεια αλλά και την απρεπή συμπεριφοράς που επέδειξαν προς τις προϊσταμένες αρχές. (στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 17 / 10-9-1896)

²² στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 62, αριθ. πράξης Δ / 13-1-1902

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Στο Μεσολόγγι, τα κτίρια όπου στεγαζόντουσαν τα σχολεία των αρρένων και των θηλέων ήταν σε καλή κατάσταση. Επιδιώκοντας μια σύγκριση ο επιθεωρητής θεωρεί καλύτερο το κτίριο που στεγαζόταν το δημοτικό σχολείο θηλέων στο οποίο φοιτούσαν διακόσιες πενήντα (250) μαθήτριες. Σε αυτή την έκθεση ο επιθεωρητής αναφέρεται γενικά στα σχολεία του Μεσολογγίου (αρρένων - θηλέων) και σημειώνει ότι υπάρχουν μικρές ελλείψεις των μαθητριών και των μαθητών οι οποίες, συν τω χρόνω, θα διορθωθούν. Όσο αφορά τους δασκάλους, αναφέρει ότι ακολουθούσαν κατά γράμμα το πρόγραμμα των μαθημάτων.

Στην πρώτη αυτή έκθεση καταγράφεται μια σημαντική παρατήρηση, ότι – τόσο στο σχολείο των αρρένων όσο και στο θηλέων Μεσολογγίου – υπήρχε μεγάλη ανομοιομορφία ανάμεσα στο μαθητικό δυναμικό κάθε τάξης. Αυτή η ανισότητα δυνάμεων οφειλόταν περισσότερο στην παρεμβατικότητα στο έργο των δασκάλων από την πλευρά των γονέων, οι οποίοι θεωρούσαν ότι η σχολική επίδοση και εξέλιξη των παιδιών τους συνδεόταν άρρηκτα και επηρέαζε την κοινωνική τους θέση.

Ουσιαστικά, οι γονείς πίστευαν ότι η αποτυχία των μαθητών στο σχολείο ήταν ικανή να χαλάσει την εικόνα τους και να προκαλέσει αρνητικά σχόλια. Η εμμονή σε μια τέτοιου είδους αντίληψη είχε ως αποτέλεσμα οι γονείς, και ιδιαίτερα οι μητέρες, να απαιτούν από τους δασκάλους να προβιβάσουν τα παιδιά τους στην επόμενη τάξη χωρίς να υπολογίζουν τα μαθησιακά κενά και τις γνωστικές ελλείψεις τους. Συγκεκριμένα σημειώνεται ότι, «...άξιον παρατηρήσεως είνε ότι εκ τοις σχολείοις τούτοις εν εκάστη τάξη υπάρχει ανισότης δυνάμεων μεγάλην τοις διαφόροις μαθήμασι. Τούτο δε προήλθεν διότι οι γονείς μέχρι τούδε επέζον τους διδασκάλους ιδίως δε αι μητέρας, ίνα προβιβάζουσι τα μικρά τους»

Θα σταθούμε λίγο στην περίπτωση της πίεσης που ασκούσαν οι γονείς στο δάσκαλο έτσι ώστε να περάσει το παιδί τους στην επόμενη τάξη, ανεξαρτήτως των ικανοτήτων του. Το φαινόμενο που καταγράφεται από τον επιθεωρητή Αιτωλοακαρνανίας, είναι ένα φαινόμενο που είχε παρατηρηθεί και σε άλλες περιφέρειες. Σημειώνονται δε περιπτώσεις στις οποίες ο δάσκαλος δεχόταν πιέσεις προκειμένου να τροποποιήσει το βαθμό με τον οποίο θα προβίβαζε τον κάθε μαθητή.

Αξίζει να παραθέσουμε ένα χωρίο από το βιβλίο του Θ. Μυλωνά, το οποίο πραγματεύεται την τάση του σχολείου να διαιωνίζει τις κοινωνικές διαβαθμίσεις. Το απόσπασμα που ακολουθεί αποτελεί μια πλήρη ανάλυση του φαινομένου της παρεμβατικότητας των γονέων στο εκπαιδευτικό έργο και παρότι οι απόψεις του Θ. Μυλωνά αναφέρονται στον βαθμό του απολυτηρίου, στο βαθμό με τον οποίο ο μαθητής αποφοιτά από το δημοτικό, έχουν ισχύ και για το βαθμό με τον οποίο προβιβάζεται ο μαθητής στην επόμενη τάξη.

«Ο βαθμός στο Απολυτήριο Δημοτικού Σχολείου δεν είναι μόνο ο μέσος όρος των βαθμών που πέτυχε ο μαθητής σε κάθε μάθημα, είναι μάλλον μια σύνθεση της επίδοσής γενικά του παιδιού στο σχολείο, του κοινωνικο-οικονομικού γοήτρου της οικογένειας, της συμπάθειας του δασκάλου για το παιδί και της γνώμης του για το μέλλον του, σύμφωνα με τα δεδομένα, σχολικά και εξωσχολικά, κριτήρια

Ο βαθμός αυτός λοιπόν είναι μάλλον ένας δείκτης, που βγαίνει από την εκτίμηση, που κάνει ο δάσκαλος των διανοητικών ικανοτήτων του παιδιού, ιδωμένα βέβαια μέσα στο γενικό πλαίσιο της κοινωνικο-οικονομικής καταστάσεως της οικογένειας.

Απ' αυτή την όψη επομένως ο βαθμός του Απολυτηρίου φανερώνει όχι μόνο την απόδοση του παιδιού στο Σχολείο, αλλά εν μέρει και το «επίπεδο» της οικογένειάς του.»²³

ΑΓΡΙΝΙΟ

Ο επόμενος σταθμός του επιθεωρητή, μετά το Μεσολόγγι, τον οποίο επισκέφτηκε, στις 4 Φεβρουαρίου, ήταν το Αγρίνιο. Η πρώτη του ενέργεια εκεί ήταν να καλέσει όλους τους δασκάλους με στόχο την ενημέρωσή τους γύρω από την διδασκαλία, αλλά και τον τρόπο συμπεριφοράς τους, «συνεκάλεσα τους δημοδιδασκάλους και τας δημοδιδασκάλισσας και επέδειξα τα δέοντα γενέσθαι» Η πραγματοποιηθείσα συνάντηση αποτελούσε ένα από τα καινοφανή στοιχεία που έφερνε μαζί της η θέση του επιθεωρητή. Οι συναντήσεις αυτού του τύπου αποτέλεσαν την απαρχή για τη δημιουργία των οργανωμένων εκπαιδευτικών συνεδρίων σε επίπεδο ελληνικής επικράτειας ή περιφέρειας. Η πρώτη ολοκληρωμένη προσπάθεια είναι το εκπαιδευτικό συνέδριο του 1905.

Μετά τις συμβουλές που έδωσε ο επιθεωρητής στους δασκάλους όσο αφορά τον τρόπο διδασκαλίας και τον τρόπο συμπεριφοράς τους επισκέφθηκε τα, εκεί, δημοτικά σχολεία των αρρένων και των θηλέων. Τα δύο δημοτικά σχολεία αρρένων ήταν τριτάξια. Το 1^ο Δημοτικό σχολείο αρρένων Αγρινίου²⁴ το χαρακτήριζε η

²³ Θεόδωρος Ν. Μυλωνάς, «Η αναπαραγωγή των κοινωνικών τάξεων μέσα από τους σχολικούς μηχανισμούς», εκδόσεις Γρηγόρη, σ. 136, Αθήνα 1982

²⁴ Το 1^ο Δημοτικό Σχολείο Αγρινίου – με την απόφαση υπ' αριθ. 190,874,1966,2396 / 17-3-1884 του Υπουργού των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως κ. Δ. Σ. Βουλπιώτη «περί συστάσεως πλήρους Δημοτικού Σχολείου εν Αγρινίω» – ιδρύθηκε το 1884. Βέβαια δημοτικό σχολείο στο Αγρίνιο υπήρχε από τα χρόνια της τουρκοκρατίας. Σύμφωνα με όσα γράφει στο βιβλίο του ο Σχολικός Σύμβουλος πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης Ιωάννης Π. Χριστόπουλος, « Αρχικά το σχολείο στεγάστηκε σε ιδιόκτητο κτίριο που κατά πάσα πιθανότητα δωρίθηκε από τον Δήμο Αγρινίου επί δημαρχίας Μιχ. Μπέλλου (1877-1885). Βρισκόταν το κτίριο αυτό στην αρχή της οδού Παπαϊωάννου έναντι του κινηματοθεάτρου στην πλατεία Μπέλλου, σήμερα Δημοκρατίας, και συνόρευε με το υποκατάστημα της Τράπεζας της Ελλάδος.», (Ιωάννης Χριστόπουλος, Το αρχείο του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Αγρινίου – Μαθητολόγιο 1884-1910, εκδόσεις Νάστας, σ. 19, Αγρίνιο 2002) Το 1898 το σχολείο αρρένων είχε περισσότερους από διακόσιους (200) μαθητές. Αυτός ήταν ο λόγος που το σχολείο μετά από πρόταση του επιθεωρητή προβιβάστηκε σε τετρατάξιο. Στα πρακτικά του Εποπτικού Συμβουλίου αναφέρεται ως εξής η αναβάθμιση του σχολείου, «προβιβάζει το εν Αγρινίω Α^ον σχολείον των αρρένων από τριτάξιον εις τετρατάξιον... εφ' όσον ο αριθμός των μαθητών υπερβαίνει τους διακόσιους μαθητάς συμφώνως τω άρθρω 7 του ΒΤΜΘ' νόμου και ορίζει ίνα διορισθόμενος τέταρτος διδάσκαλος ή τριτοβάθμιος.», (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο/1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 31, αριθ. πράξης Θ / 2 -10-1898)

Η ανέγερση του διδακτηρίου έγινε το 1932 με την δωρεά κατασκευής τους από τους αδελφούς Παπαστράτου. «Με τα εκπαιδευτήρια αυτά, απέκτησε ταυτόχρονα με την συμβολή των

οργάνωση και δίνοντας την αναφορά του ο επιθεωρητής σημειώνει, «εύρον τάξιν». Εξαιτίας αυτού παρατηρεί ότι οι μαθητές ήταν καθαροί, ενώ συγκρίνοντάς τους με τα άλλα δημοτικά σχολεία της πόλης τους βρίσκει επιμελέστερους. Όσο αφορά το διδακτικό προσωπικό, το οποίο αποτελούνταν από τρεις δασκάλους, ο Διευθυντής, Επ. Παπασπυρίδωνος, και η δασκάλα, Αθανασία Σπυρόπουλου, σύμφωνα με τον επιθεωρητή, ήταν ικανοί να διδάξουν κατάλληλα τους μαθητές ενώ ο έτερος δάσκαλος, Αθ. Παπαϊωάννου, παρότι υστερούσε των δύο άλλων διακρινόταν για την επιμέλεια του.

Στο άλλο δημοτικό σχολείο αρρένων του Αγρινίου η κατάσταση ήταν διαφορετική καθώς επικρατούσε αταξία. Την κύρια ευθύνη για αυτή την έλλειψη πειθαρχίας επωμιζόταν η κακή διαχείριση από τη διεύθυνση του σχολείου, την οποία ασκούσε ο ιερέας Αθανάσιος Καψάλης. Οι μαθητές ήταν ακάθαρτοι, ακατάστατοι και με σοβαρές ελλείψεις στο γνωστικό επίπεδο. Κυρίως η αμάθεια των μαθητών των ανώτερων τάξεων ήταν απερίγραπτη. Το πρόγραμμα δεν εφαρμοζόταν σωστά, ενώ ορισμένα μαθήματα όπως η ιστορία και η γεωγραφία είχαν σχεδόν καταργηθεί. Οι άλλοι δύο δάσκαλοι του σχολείου ήταν επιμελείς και δεν ευθύνονταν για την κατάσταση των μαθητών που είχαν αναλάβει, αφού δίδασκαν σε αυτό το σχολείο για μικρό χρονικό διάστημα. Ο επιθεωρητής έκανε τις κατάλληλες συστάσεις παρότι θεωρούσε τον διευθυντή του σχολείου ακατάλληλο γι' αυτή τη θέση.

Στο δημοτικό σχολείο θηλέων του Αγρινίου παρατηρήθηκε πρόβλημα χωρητικότητας. Παρότι το σχολείο ήταν τετρατάξιο, διέθετε μόνο δύο αίθουσες ενώ επιπρόσθετα προβλήματα δημιουργούσε η έλλειψη μαντρότοιχου. Συγκεκριμένα, τα προβλήματα που παρουσιάζονταν τα προξενούσαν εξωσχολικά άτομα, τα οποία ο επιθεωρητής στην έκθεσή του αποκαλεί «αλητόπαιδες». Αρνητικές συνέπειες στην ομαλή λειτουργία του σχολείου δημιουργούσαν, επίσης, οι τσακωμοί της διευθύντριας, Ευγενίας Σβορώνου, με τη δασκάλα, Αικ. Κουντουριώτου²⁵. Η άποψη του επιθεωρητή ήταν ότι αν η κατάσταση συνεχιζόταν, θα προκαλούσαν η χαλάρωση στο σχολείο και θα αποτελούσαν κακό παράδειγμα για τις μαθήτριες. Αναφερόμενος στο θέμα των γνώσεων τις οποίες είχαν αποκτήσει οι μαθήτριες μέχρι το τρέχων σημείο της σχολικής χρονιάς, ο επιθεωρητής δηλώνει πως δεν έμεινε ικανοποιημένος και μάλιστα εύρισκε λίγες τις γνώσεις που είχαν αποκτήσει οι μαθήτριες.

αδελφών Παπαστράτου κι άλλα τρία συγχρονισμένα εκπαιδευτήρια το Αγρίνιο, γιατί οι αδελφοί Παπαστράτου εδέσμευσαν το Υπουργείο Παιδείας με την υποχρέωση, να φτιάξουν αυτοί τα δύο – εκπαιδευτήρια υπό τον όρον, το Κράτος ν' αναγείρη τα άλλα τρία που είχε ανάγκη το Αγρίνιο, για να λυθεί οριστικά αυτό το ζήτημα.» (Θεοδ. Θωμόπουλος Ιστορία του Αγρινίου, σ. 163, Αγρίνιο 1954). Η πράξη αυτή των αδελφών Παπαστράτου διέπεται και από την ευαισθησία τους στα εκπαιδευτικά η οποία πηγάζει από τη Χαρίκλεια Καββαδία. Στο βιβλίο του, ο Ευάγγελος Παπαστράτος, αναφερόμενος στον πατέρα του σημειώνει, «Παντρεύτηκε περασμένα τα τριάντα πέντε του χρόνια, με τη μητέρα μου Χαρίκλεια, δεκαεφτά χρονών, χήρα του Γεωργίου Καββαδία, που ήταν δάσκαλος του μόνου τότε σχολείου στο Αγρίνιο.» (Ευάγγελος Παπαστράτος Η δουλειά και ο κόπος της, σ. 14, Αθήνα 1964)

²⁵ Η Αικ. Κουντουριώτου κρίθηκε ως ανίκανη και ανεπίδεκτη βελτίωσης λόγω γήρατος. (Φ. 50, συνεδρία 24, αριθ. πράξης Α / 31-3-1898). Η υπόθεση της απολύσεως της Αικ. Κουντουριώτου αναβλήθηκε μέχρι να τοποθετηθεί επί του θέματος το δημοτικό συμβούλιο Αγρινίου.

Σε επόμενη²⁶ συνεδρίαση του Εποπτικού Συμβουλίου και βάση των προβλημάτων που ο επιθεωρητής είχε αναφέρει στην έκθεση του από την πρώτη περιοδεία, ζητήθηκε από το Νομάρχη, μεταξύ άλλων, να κτιστεί μαντρότοιχος στο δημοτικό σχολείο των θηλέων. Η ανάγκη μαντρότοιχου ο οποίος θα περιέβαλε το προαύλιο, θα συνέβαλε στο να προστατευθούν οι μαθήτριες από τις παρενοχλήσεις από εξωσχολικά άτομα. Επίσης, στην ίδια συνεδρίαση ζητήθηκε να κατασκευαστεί περίβολος και στο προαύλιο του 1^{ου} δημοτικού σχολείου αρρένων Αγρινίου. Κάτι τέτοιο δεν είχε καταγραφεί στο ημερολόγιο του επιθεωρητή, ωστόσο, τέθηκε ως αίτημα στη συνεδρίαση του Εποπτικού Συμβουλίου με το αιτιολογικό ότι οι μαθητές κινδύνευαν «υπό των αμαξών και κάρρων και των αλητοπαίδων».

Μιλώντας για τα αστικά σχολεία του Μεσολογγίου και του Αγρινίου παρατηρούμε ότι παρέχουν μεγαλύτερη οργάνωση, καλύτερη διδασκαλία και μεγαλύτερο αριθμό δασκάλων ανά σχολείο. Ακόμα, παρείχαν την ευκαιρία, στους φοιτήσαντες εκεί, να συνεχίσουν τις σπουδές τους στο γυμνάσιο, δεδομένου ότι τα αστικά κέντρα είχαν την δυνατότητα ύπαρξης σχολείου της επόμενης βαθμίδας. Πολύ σωστά ο Θ. Μυλωνάς παρατηρεί ότι, «Ο αστικός πληθυσμός, και ιδιαίτερα ο ανδρικός, κατά μέσο όρο, έχει ξεπεράσει το επίπεδο του Δημοτικού και προχωρεί με μεγάλα βήματα προς την κατάκτηση ανωτέρων επιπέδων μορφώσεως, ενώ ο αγροτικός πληθυσμός ανέρχεται γρήγορα, κατά μέσο όρο στο επίπεδο του Δημοτικού, αλλά όχι περισσότερο...»²⁷

ΑΙΤΩΛΙΚΟ

Επόμενος σταθμός της περιοδείας του επιθεωρητή ήταν ο Δήμος Αιτωλικού όπου και έφτασε στις οκτώ (8) του μηνός. Στις οκτώ και μισή το πρωί επισκέφτηκε το δημοτικό σχολείο θηλέων του χωριού στο οποίο υπηρετούσαν δύο δασκάλες. Φτάνοντας την ώρα αυτή, βρήκε τη δασκάλα Σταυρούλα Σεκάκου η οποία αντί να έχει ξεκινήσει το μάθημα, επιτηρούσε, καταστρατηγώντας κάθε μορφή εκπαιδευτικού προγράμματος, τις μαθήτριες οι οποίες με ενδυμασία υπηρεσίας καθάριζαν την αίθουσα των παραδόσεων.

Βρισκόμαστε πολύ μακριά από τον στόχο της εκπαίδευσης των θηλέων που ήταν, εκτός των άλλων, να υπερνικήσει τον «εγκλεισμό» της γυναίκας στο σπίτι και να δώσει στην γυναίκα τη δυνατότητα να νιώσει περισσότερο χρήσιμη στην κοινωνία και να διευρύνει τα ενδιαφέροντα της πέρα από τις οικιακές και αγροτικές εργασίες. Στην προκειμένη περίπτωση, όμως, η υπεύθυνη για την εκπαιδευτική διαδικασία, παράτυπα, την εγκαταλείπει και την αντικαθίσταται με στερεότυπα. Μ' αυτό τον τρόπο συντηρείται μια κατάσταση, την οποία η εφαρμογή της εκπαιδευτικής διαδικασίας επιζητά να ανατρέψει.

²⁶ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 6 / 17-2-1896

²⁷ Θεόδωρος Ν. Μυλωνάς, «Η αναπαραγωγή των κοινωνικών τάξεων μέσα από τους σχολικούς μηχανισμούς», εκδόσεις Γρηγόρη, σ. 74, Αθήνα 1982

Η άλλη δασκάλα του σχολείου θηλέων στο Αιτωλικό, η Ειρήνη Πραντούνα,²⁸ που εκτελούσε χρέη διευθύντριας, έμενε στο Μεσολόγγι και καθυστερούσε να πάει στο σχολείο με αποτέλεσμα να χάνει ώρες διδασκαλίας. Ακόμα, δεδομένης της διοικητικής της ιδιότητας γίνεται σαφές ότι ευθυνόταν για την εφαρμογή του προγράμματος αλλά και για την εκπαιδευτική συμπεριφορά της συναδέλφου της, η οποία, χωρίς επίβλεψη στην διάρκεια της διδασκαλίας, εκτελούσε δικά της προγράμματα με αποτέλεσμα να επικρατεί εκπαιδευτική χαλάρωση.

Ο επιθεωρητής έκανε συστάσεις και στις δύο δασκάλες με σκοπό να διορθωθούν τα «κακώς έχοντα». Κάτι τέτοιο σήμαινε, εφαρμογή του σχολικού προγράμματος, και πραγματοποίηση της διδασκαλίας, καθώς η γνώμη που σχημάτισε ήταν «το ελλειπές της διδασκαλίας αμοτέρων των διδασκαλισσών της διευθύντριας μη διδασκούς και της ετέρας χρηζούσης επιβλέψεως.» Στο δημοτικό σχολείο θηλέων του Αιτωλικού υπηρέτησε και η Δευτεροβάθμια Ευαγγελία Φράγκου.²⁹

Το διδακτήριο του σχολείου των θηλέων ήταν ιδιόκτητο και είχε πολλές ελλείψεις οι οποίες έπρεπε να διορθωθούν από τον ιδιοκτήτη και μάλιστα, προκειμένου να δείξει την ανάγκη της ταχείας επιδιορθώσεως των κτιριακών προβλημάτων, ο επιθεωρητής χρησιμοποιεί τη λέξη «αυθωρεί». Ακόμα, πρότεινε τον διορισμό και τρίτης δασκάλας αφού στο σχολείο φοιτούσαν περισσότερες από εκατό σαράντα (140) μαθήτριες.³⁰

Αντίθετα με το δημοτικό σχολείο θηλέων Αιτωλικού, το διδακτήριο του τριτάξιου δημοτικού σχολείου των αρρένων του χωριού ήταν σε καλύτερη κατάσταση. Ως προς το εποπτικό υλικό, όμως, είχε ελλείψεις οι οποίες αν είχαν καλυφθεί η διδασκαλία, με δεδομένη την διδακτική ικανότητα των δασκάλων που υπηρετούσαν εκεί, θα είχε αποδώσει περισσότερους καρπούς.

Στο τριτάξιο³¹ δημοτικό σχολείο των αρρένων του Αιτωλικού υπηρετούσαν ο Διευθυντής και οι δάσκαλοι Νικ. Γιαννακόπουλος³² και Γεωρ. Κάλλης. Στο σχολείο

---

²⁸ Η Ειρήνη Πραντούνα διορίστηκε αργότερα στο Μεσολόγγι. Το Θηλέων Μεσολογγίου εκείνη την εποχή υποβαθμίστηκε από πέντε θέσεις σε τέσσερις. Όμως, από τη μια η παραίτηση της Ζηνοβίας Ζαλούχου και από την άλλη η απόλυση της Ελένης Δασκαλάκη συνηγόρησαν ώστε να μην θεωρηθεί υπεράριθμη. (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου – Βιβλίο 1^ο/1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 23 / 30-3-1898)

²⁹ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 62, αριθ. πράξης Α / 13-1-1902

³⁰ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 50, αριθ. πράξης 1 / 6-9-1900

³¹ Το 1900 το τριτάξιο δημοτικό των αρρένων προήχθη σε τετρατάξιο διότι είχε περισσότερους από διακόσιους μαθητές (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 48, αριθ. πράξης 3 / 1-6-1900). Σε επόμενη συνεδρίαση ο επιθεωρητής εισηγήθηκε την έγκριση του προϋπολογισμού της δαπάνης που απαιτούνταν ώστε να ανεγερθούν τετρατάξια δημοτικά σχολεία αρρένων και θηλέων στο Αιτωλικό. (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 52, αριθ. πράξης 5 / 6-10-1900)

³² Το 1900, ο Ν. Γιαννακόπουλος διορίστηκε ως δευτεροβάθμιος στην κενή θέση του δημοτικού σχολείου του Αιτωλικού και όπως αναφέρει το πρακτικό του Εποπτικού Συμβουλίου, «τηρηθεισών πασών των διατάξεων του νόμου.», (Φ. 50, συνεδρία 46 / 4-2-1900). Αργότερα υπηρέτησε στο δημοτικό σχολείο των αρρένων του Μοναστηρακίου και έπειτα μετατέθηκε στο Νεοχώριο στη θέση του Νικολάου Παπαδημητρίου. (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 53, αριθ. πράξης 1 / 1-11-1900)

επικρατούσε οργάνωση και οι μαθητές ήταν καθαροί και επιμελείς. Επίσης, οι γνώσεις των μαθητών, πιστοποιούν την επιτυχία του εκπαιδευτικού έργου των δασκάλων.

Η προσπάθεια των δασκάλων του σχολείου για τη σωστή εκπαίδευση των μαθητών αποκτά μεγαλύτερη αξία αν λάβουμε υπόψη ότι οι γονείς δε δείχνουν τον ίδιο ζήλο για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Αυτό το συμπέρασμα βγάζουμε από τη σημείωση του επιθεωρητή ότι, «οι γονείς επιδεικνύουσιν ασυγχώρητον ολιγωρίαν περί των εαυτών τέκνων». Εδώ για πρώτη φορά γίνεται αναφορά σε ένα πρόβλημα που ταλάνιζε όλη την περιοχή την οποία μελετάμε και αφορούσε τη στάση των γονέων απέναντι στο πώς αντιλαμβάνονταν την ανάγκη να μορφώνονται τα παιδιά τους.

Βέβαια, οι γονείς αντιμετώπιζαν διαφορετικά το ενδεχόμενο εκπαίδευσης των αγοριών και κοριτσιών. Οι τοπικές κοινωνίες ανεξάρτητα του πνευματικού επιπέδου των γονέων επιβράβευαν τη φοίτηση των αγοριών στο σχολείο, άλλωστε «...το όνειρο όλων των Ελλήνων είναι τα αγόρια τους να μάθουν γράμματα, να σπουδάσουν.»³³ Η κατάσταση, όμως, χειρότερη όταν επρόκειτο για την εκπαίδευση των κοριτσιών. Το ενδιαφέρον των γονέων για την μόρφωση των κοριτσιών εξαρτιόταν από την κοινωνική θέση που είχε η γυναίκα γενικότερα αλλά και ειδικότερα, σε κάθε τοπική κοινωνία. Έτσι, όσο αφορά τα κορίτσια, η «εκπαίδευση τους εξαρτήθηκε μόνο από τη θέληση των γονιών τους και από τις δυνατότητες που παρείχε ο τόπος κατοικίας για ιδιωτική εκπαίδευση.»³⁴

Η δυσκολία στη φοίτηση των κοριτσιών εκτός από τα κοινωνικά αίτια καθίστατο πολλές φορές αδύνατη και από τεχνικούς, οικονομικούς, πολιτιστικούς κ.λ.π. παράγοντες. Στη στοιχειώδη εκπαίδευση απαραίτητη προϋπόθεση για τη φοίτηση των κοριτσιών ήταν η ίδρυση ενός δεύτερου δημοτικού σχολείου με όλες τις δαπάνες που συνεπάγεται κάτι τέτοιο. Την κατάσταση επιδεινώσε η εγκύκλιος υπ' αριθ. 4077 /10-9-1852, « Περὶ αποχωρίσεως των αρρένων από τα κοράσια στα δημοτικά σχολεία»³⁵ του Υπουργού Σ. Βλάχου με την οποία απαγόρευσε οριστικά τη συνεκπαίδευση των δύο φύλων στη στοιχειώδη εκπαίδευση. Η απόφαση³⁶ του Υπουργού δεν συνηγορούσε με τον κοινωνικό αποκλεισμό των γυναικών ωστόσο η

³³ Θεόδωρος Ν. Μυλωνάς, «Η αναπαραγωγή των κοινωνικών τάξεων μέσα από τους σχολικούς μηχανισμούς», εκδόσεις Γρηγόρη, σ. 104, Αθήνα 1982

³⁴ Πέπη Γ. Γαβαλά, Κοινωνία και Εκπαίδευση (Λακωνία, τέλη 19^{ου} – Αρχές 20^{ου} αιώνα), σειρά Λακωνικά Σπουδαί – Περιοδικόν σύγγραμμα της Εταιρείας Λακωνικών Σπουδών, παράρτημα αρ. 7, σ. 45, Αθήνα 2002

³⁵ Ελ. Φουρναράκη, Εκπαίδευση και αγωγή των κοριτσιών – Ελληνικοί Προβληματισμοί (1830-1910), Ένα Ανθολόγιο, εκδόσεις Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, αρ. 11, σ. 141, Αθήνα 1987 – Αλ. Δημαράς, Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε (τεκμήρια Ιστορίας), Α' 1821-1894, εκδόσεις Ερμής, σσ. 123-124, Αθήνα 1990

³⁶ «Παρά την προτροπή του ίδιου του υπουργού, (4.11.1852) να συσταθούν τέτοια σχολεία σε πρωτεύουσες επαρχιών και σε δήμους το τεχνικό πρόβλημα ήταν ανυπέρβλητο. Επιπλέον, και καθώς οι κυρώσεις για τη μη εφαρμογή της 'υποχρεωτικής εκπαίδευσης' συναρτήθηκε σε ένα μεγάλο βαθμό από τη θέληση των γονιών.», (Πέπη Γ. Γαβαλά, Κοινωνία και Εκπαίδευση (Λακωνία, τέλη 19^{ου} – Αρχές 20^{ου} αιώνα), Περιοδικόν σύγγραμμα της Εταιρείας Λακωνικών Σπουδών αρ. 7, σ. 255, Αθήνα 2002

κατάσταση αυτή εξυπηρετούσε την αντίληψη της ελληνικής κοινωνίας για την εκπαίδευση των δύο φύλων.

Με την πάροδο του χρόνου όλο και αυξάνονται τα ποσοστά των παιδιών που οι γονείς έστελναν στο σχολείο. Μετά το 1950 το Δημοτικό κατάφερε να απορροφήσει όλους τους μαθητές, που έπρεπε να φοιτήσουν στη βαθμίδα αυτή της εκπαίδευσης. Αυτό είχε ως άμεση συνέπεια να αυξηθεί και ο αριθμός των μαθητών που φοιτούσαν στο γυμνάσιο.³⁷ Αυτή η αντιστροφή του πληθυσμού και η στροφή προς τη μόρφωση, τη στιγμή που οι τοπικές κοινωνίες δεν ήταν σε θέση να απορροφήσουν τους μορφωμένους, με άλλα λόγια δεν ήταν σε θέση να τους κρατήσουν στον τόπο τους, δημιούργησε άλλου είδους προβλήματα, «Ο Εμμ. Ρεπούλης, ήδη από το 1911, είχε επισημάνει τη μονομερή αυτή μόρφωση ‘του λαλείν και όχι του πράττειν και του εργάζεσθαι’ ως υπεύθυνη, ανάμεσα σε άλλα, για την υπερπαραγωγή μορφωμένων, που απομακρύνθηκαν από την κύρια πλουτοπαραγωγική πηγή μας, τη γεωργία, και από κάθε μορφής χειρονακτική εργασία, με αποτέλεσμα την αύξηση των επιστημών και των υπαλλήλων, μικροεμπόρων, παντοπωλών, κ.λ.π. επαγγελματιών στις πόλεις, ενώ ο αυξανόμενος πληθυσμός μην έχοντας άλλη διέξοδο, αφού δεν αυξήθηκαν παράλληλα.»³⁸

ΓΑΛΑΤΑ

Την δεκάτη (10) του μηνός, ο επιθεωρητής έφτασε στον επόμενο προορισμό που ήταν τα χωριά Γαλατά και Ευηνοχώρι, του Δήμου Μεσολογγίου. Ουσιαστικά, από αυτά τα χωριά, ξεκινά η γνωριμία του επιθεωρητή με ακραιφνώς αγροτικές περιοχές. Στο Γαλατά το διδακτήριο το οποίο υποδεχόταν τους 40 μαθητές του σχολείου ήταν σε καλή κατάσταση. Ένα από τα στοιχεία που καταγράφεται στις τρεις περιόδους που έκανε ο επιθεωρητής Αιτωλοακαρνανίας το 1896, ήταν ο αριθμός των μαθητών που φοιτούσαν σε καθένα σχολείο από αυτά που επιθεωρούσε. Στο δημοτικό σχολείο του Γαλατά δίδασκε με επιμέλεια, ο δευτεροβάθμιος δάσκαλος Χαράλαμπος Τσουκάτος ο οποίος απολύθηκε την 1 Σεπτεμβρίου 1897.³⁹ Για την επιμέλεια του επεδείκνυε ο δάσκαλος συμφωνούσαν και οι κάτοικοι του χωριού. Μια άλλη παράμετρος, πολύ σημαντική για την τελική κρίση του επιθεωρητή ήταν και η γνώμη που είχαν οι ντόπιοι για την προσφορά του δασκάλου στους μαθητές και στο σχολείο.

Ο δάσκαλος είχε αναλάβει καθήκοντα στο σχολείο του Γαλατά πριν από δύο μήνες, ωστόσο φρόντιζε να μετατεθεί. Η κατάσταση του γνωστικού επιπέδου των μαθητών ήταν φυσικό να μην οφειλόταν σε αυτόν καθώς το διάστημα που δίδασκε στο σχολείο ήταν μικρό. Αναφερόμενος, ο επιθεωρητής στα επιχειρήματα που

³⁷ Θεόδωρος Ν. Μυλωνάς, «Η αναπαραγωγή των κοινωνικών τάξεων μέσα από τους σχολικούς μηχανισμούς», εκδόσεις Γρηγόρη, σ. 55, Αθήνα 1982

³⁸ στο ίδιο, σ. 50

³⁹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 20 / 25-6-1897)

χρησιμοποίησε ο δάσκαλος για να αποποιηθεί τις ευθύνες για το μορφωτικό επίπεδο των μαθητών και την οργάνωση του σχολείου, σημειώνει, «ως έλεγε παρέλαβε τους μαθητάς αδυνάτους δικαιολογούμενος δια της συνήθους δικαιολογίας». Η συνήθης δικαιολογία που συναντάμε και σε άλλα σχολεία ήταν ότι την ευθύνη για την κατάσταση του σχολείου, των μαθητών, την είχε πάντα ο προηγούμενος δάσκαλος.

Το μαθησιακό επίπεδο των φοιτησάντων δεν ήταν ικανοποιητικό διότι παρατηρήθηκε πως οι μαθητές δεν είχαν στοιχειώδεις γνώσεις σε μαθήματα όπως η γεωγραφία, ιστορία, φυσική, πραγματογνωσία γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το σχολείο πρέπει τα προηγούμενα χρόνια να ήταν παραμελημένο. Επιπλέον, η οργάνωση του σχολείου δεν ήταν επαρκής, καθώς δεν υπήρχε πρόγραμμα και παρατηρούνταν μεγάλες ελλείψεις σε εκπαιδευτικό υλικό, όπως χάρτες και ότι άλλο χρήσιμο για τη διδασκαλία.

ΕΥΗΝΟΧΩΡΙ

Στο Ευηνοχώρι λειτουργούσε γραμματοσχολείο με τριανταπέντε 35 μαθητές. Στο σταθμό αυτό επανέρχεται στο προσκήνιο το θέμα της καθαριότητας, « εύρον τους μαθητές ...κατά το πλείστον ξυομένους την κεφαλήν ένεκα της υπερβολικής ακαθαρσίας». Ως προς τις γνώσεις οι μαθητές είχαν πολλές ελλείψεις ενώ ο επιθεωρητής βρήκε το δάσκαλο Νικ. Μπελίτση⁴⁰, να κάθεται μακάριος στην έδρα του. Βέβαια, κατά τη γνώμη του δασκάλου αίτιοι της κατάστασης αυτής ήταν οι κάτοικοι, οι οποίοι αδιαφορούσαν για την εκπαίδευση των παιδιών.

ΝΕΟΧΩΡΙ

Τη δωδεκάτη του μηνός επιθεώρησε τα δημοτικά σχολεία αρρένων και θηλέων τα οποία βρίσκονταν στο Νεοχώρι του Δήμου Παραχελωίτιδος . Στο σχολείο αρρένων φοιτούσαν εβδομήντα (70) μαθητές, ενώ στην αρχή της σχολικής χρονιάς είχαν εγγραφεί ογδόντα εννέα (89). Αναφέρουμε εδώ ότι, το 1897, οι φοιτούντες μαθητές του σχολείου τον αρρένων, υπερέβησαν του ογδόντα (80) και βασιζόμενος στο άρθρο 7 του νόμου ΒΤΜΘ ο επιθεωρητής αποφάσισε να αναγνωρισθεί το σχολείο των αρρένων ως διτάξιο. Έτσι, το 1902, ο επιθεωρητής Αιτωλοακαρνανίας έκανε πρόταση για την έγκριση του προϋπολογισμού για ανέγερση διτάξιου δημοτικού σχολείου αρρένων και μονοταξίου δημοτικού σχολείου θηλέων στο Νεοχώρι⁴¹.

---

⁴⁰ Ο επιθεωρητής ζήτησε την απόλυση τριών γραμματοδιδασκάλων μεταξύ αυτών και του γραμματοδιδασκάλου Νικ. Μπελίτση, «ως παρανόμως κατεχόντων θέσιν δημοδιδασκάλου εν δημοτικοίς σχολείοις και συνεπεία της υπ' αριθ. 318 και χρονολ. 9 Ιανουαρίου ε. ε. εγκυκλίου του επί των εκκλησιαστικών και της δημ. εκπαίδευσέως Υπουργείου προς δε ως ανικάνων. 1. του εν Ευηνοχωρίω Μεσολογγίου Νικολάου Μπελίτση, ούτος προσέτι και απείρου περί το διδάσκειν. (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 26, αριθ. πράξης Θ / 6-4-1898)

⁴¹ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 62, αριθ. πράξης Ε / 13-1-1902

Στα πλαίσια της επίσκεψής του στο δημοτικό σχολείο αρρένων του Νεοχωρίου, στο θέμα της καθαριότητας ο επιθεωρητής κατάγραψε ότι οι μαθητές δεν ήταν καθαροί, ήταν, όμως, επιμελείς. Ακόμα, όσο αφορά στο δάσκαλο ο οποίος υπηρετούσε εκεί, το Σωτήρη Θεοτοκάτο, εκκρεμούσαν καταγγελίες σε βάρος του επειδή πωλούσε τα βιβλία των μαθητών με «τιμάς ολίγον εξωγκωμένας χάριν ωφελείας» και «ότι εξήτησε δίδακτρα παρά των μαθητών».

Το κτίριο του σχολείου των αρρένων ανήκε στο δήμο και ήταν επιτακτική ανάγκη να πραγματοποιηθούν άμεσα επισκευές. Συγκεκριμένα, ο επιθεωρητής αναφέρει ότι «όταν βρέχει οι μαθηταί κολυμβώσιν εν τω ύδατι, όταν δε είχαν ψύχος υπερβολικόν πληρούται καπνού εισερχομένους εκ τινός δωματίου όπερ ο κ. Δήμαρχος έδωκε ως κατοικίαν πτωχώ τινι.». Στην επόμενη συνεδρίαση του Εποπτικού Συμβουλίου, ζητήθηκε από το Νομάρχη να διορθωθεί η στέγη και να μπουν τζάμια στα παράθυρα. Επίσης, τίγεται το θέμα με το δωμάτιο το οποίο είχε παραχωρήσει ο Νομάρχης. Το Εποπτικό συμβούλιο ζητούσε να αδειάσει το δωμάτιο που ανήκε στο σχολείο «...όσοι ανάπτουν πυρ καθίσταται ανυπόφοροι πάροικοι δια τον πολύν καπνόν του εισερχομένου στο σχολείο...»⁴²

Στο δημοτικό σχολείο θηλέων φοιτούσαν σαράντα (40) μαθήτριες ενώ είχαν εγγραφεί στην αρχή της σχολικής χρονιάς πενήντα εννέα (59). Στο θηλέων Νεοχωρίου υπηρέτησε ως τις αρχές του αιώνα η Αικατερίνη Σωτηροπούλου⁴³, ενώ δασκάλα εκεί ήταν και η Παρασκευή Ρούσου, η οποία έδειχνε ιδιαίτερο ζήλο για το σχολείο. Στην φράση «Οι κάτοικοι εξέφρασαν μοι την ευαρέσκειά αυτών περί της διδασκαλίσσης» φαίνεται η αναγνώριση του έργου της από την τοπική κοινωνία ενώ ταυτόχρονα αναφέρεται και η γνώμη του επιθεωρητή, η οποία συνάδει με αυτή των κατοίκων, «... εύρον εργασίαν γενομένην υπό της διδασκαλίσσης κρείττονα παντός επαίνου ως προ την ραπτικήν, την πλεκτικήν εις τα εργόχειρα και τα γράμματα». Το σχολείο δεν ήταν επανδρωμένο με παιδαγωγικό υλικό σε τέτοιο βαθμό ώστε να μην φτάνει η επιμέλεια της δασκάλας να διορθώσει την κατάσταση.

ΚΑΤΟΧΗ

Ο Επιθεωρητής μετέβη στις δεκατρείς (13) του μηνός στο δημοτικό σχολείο αρρένων του χωριού Κατοχή⁴⁴, του Δήμου Οινιάδος. Το χωριό δεν είχε δάσκαλο για δύο χρόνια. Ωστόσο, σε δύο μήνες από την άφιξή του στο χωριό ο δάσκαλος Απόστολος Κοντός κατάφερε να πετύχει πολλά πράγματα και στο σχολείο φοιτούσαν τότε εβδομήντα πέντε (75) μαθητές.

⁴² στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 6 / 17-2-1896

⁴³ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 52, αριθ. πράξης 3 / 6-10-1900

⁴⁴ «Ο επιθεωρητής του δημοτικού σχολείου προτείνει την εκ της υπηρεσίας απόλυσιν της εν Κατοχής, του Δήμου Οινιάδων, δημοδιδασκαλίσσης Φραγκίσκας Απέργη ως ανικάνου εις την εκπλήρωσιν των καθηκόντων αυτής και ανεπιδέκτου βελτιώσεως.» (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 37 αριθ. πράξης Ε' / 2-3-1899) Στο σχολείο διορίστηκε ο δευτεροβάθμιος δάσκαλος Σταμάτιος Μεσημέρης (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 41 αριθ. πράξης 1 / 5-10-1899)

Το 1900 ο δάσκαλος του σχολείου αρρένων της Κατοχής, Ευάγγελος Δούτσιος, κατόπιν εισηγήσεως του επιθεωρητή, η οποία στηρίχθηκε στο άρθρο οκτώ του νόμου ΒΤΜΘ, ο βαθμός του κανονίσθηκε ανάλογα με το πτυχίο του, ως πρωτοβάθμιος.⁴⁵ Στο αντίστοιχο σχολείο των θηλέων, μετά από προσπάθεια της δασκάλας Αικατερίνης Νικολάου φοιτούσαν τακτικώς είκοσι οκτώ (28) μαθήτριες από τις τριάντα πέντε (35) που είχαν εγγραφεί. Ο επιθεωρητής θεωρούσε υπεύθυνη για τις αρκετές γνωστικές ελλείψεις των μαθητριών την προκάτοχο της και σημειώνει ότι το επίτευγμα των μικρών απωλειών ως προς το συνολικό αριθμό των φοιτησάντων μαθητριών συντελέστηκε χάρις τη δασκάλα Αικ. Νικολάου η οποία «κατώρθωσε να επισύρη την αγάπη των μητέρων, αίτινες ήρχισαν φιλοτιμούμεναι να αποστέλλωσιν στο σχολείον τα κοράσια.». Μέσα από τις καταγραφές του επιθεωρητή πληροφορούμαστε ότι η Ευγενία Ανδρούσου και η Μαρία Σ. Λιβαδού⁴⁶ ήταν δασκάλες που, για κάποιο χρονικό διάστημα, υπηρέτησαν στο δημοτικό σχολείο θηλέων.

Το 1902 ο επιθεωρητής Αιτωλοακαρνανίας πρότεινε κατά την έγκριση του προϋπολογισμού, να πραγματοποιηθεί ανέγερση διταξίου δημοτικού σχολείου αρρένων και μονοταξίου δημοτικού σχολείου θηλέων στο ομώνυμο χωριό.⁴⁷ Ωστόσο, το 1906, πρότεινε, λόγω μικρού αριθμού μαθητριών, την κατάργηση του σχολείου των θηλέων της Κατοχής. Εκείνη την εποχή υπηρετούσε στο σχολείο η δασκάλα Αικ. Γ. Πανταζή.⁴⁸

ΜΑΣΤΡΟΥ

Στο χωριό Μάστρου του Δήμου Παραχελωίτιδος, για τους λίγους μαθητές του γραμματοσχολείου, υπήρχαν δύο μικρά δωμάτια, τα οποία ανήκαν στην εκκλησία. Στα δωμάτια αυτά κατοικούσαν άνθρωποι και μάλιστα ένα εξ' αυτών προοριζόταν για τη στέγαση του δασκάλου. Ο δάσκαλος ο οποίος υπηρετούσε στο σχολείο την εποχή εκείνη ήταν ο Δημήτριος Παπαϊωάννου, ο οποίος έμενε στο Νεοχώρι ενώ στο σχολείο του ομώνυμου χωριού δίδαξαν τα πρώτα χρόνια του νέου αιώνα ο Ιωάννης Παράς⁴⁹ και ο Νικόλαος Σώκος⁵⁰

Η πολυχρησιμότητα του οικήματος που στέγαζε το δημοτικό σχολείο του χωριού είχε ως αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται το έργο του διδάσκοντος, καθώς ο χώρος διδασκαλίας ήταν ακατάλληλος για εκπαιδευτική χρήση. Έτσι, σε επόμενο

---

⁴⁵ Το ίδιο συνέβη και με τους παρακάτω δασκάλους που ανήκουν σε σχολεία που συναντάμε στις επόμενες περιόδους του 1896 στις οποίες αναφερόμαστε. Πρόκειται για τους πρωτοβάθμιους δασκάλους Αποστ. Μεντζελέχη του δημοτικού σχολείου αρρένων Μοναστηρίου, Σταμ. Μεσημέρη του σχολείου του Προδρόμου και τη δευτεροβάθμια δασκάλα Κέρκυρα Διαβατού του θηλέων Βόνιτσας. (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 52, αριθ. πράξης 2 /6-10-1900)

⁴⁶ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 71, αριθ. πράξης Α / 28-5-1903

⁴⁷ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 62, αριθ. πράξης Ε / 13-1-1902

⁴⁸ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 96, αριθ. πράξης Δ / 3-1-1906

⁴⁹ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 63, αριθ. πράξης Α / 10-9-1902

⁵⁰ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 66, αριθ. πράξης Γ / 22-11-1902

Εποπτικό Συμβούλιο, και με βάση τα πορίσματα της έκθεσης του επιθεωρητή από την πρώτη περιοδεία, ζητήθηκε μεταξύ άλλων από το Νομάρχη να διευθετηθεί το θέμα του οικήματος. Ως αιτιολογικό του αιτήματος αναφέρεται «διότι είναι λυπηρό να ανοικώσιν εν αυτού άνθρωποι παρακωλύοντες την λειτουργία του σχολείου»⁵¹.

ΓΟΥ(Ρ)ΓΙΑ

Στο δημοτικό σχολείο αρρένων του χωριού Γου(ρ)γιά του ίδιου Δήμου φοιτούσαν τακτικώς εβδομήντα (70) μαθητές, οι γνωστικές ελλείψεις των οποίων ήταν πολλές. Ο δάσκαλος Χρήστος Μακρυνιώτης ήταν επιμελέστατος και εργατικότατος, όμως, εξαιτίας της μεγάλης του ηλικίας δεν μπορούσε να έχει τα ανάλογα αποτελέσματα. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι ο δάσκαλος συνέχιζε να διδάσκει ενώ είχε συμπληρώσει τα συντάξιμα χρόνια, επειδή δεν είχε βρεθεί αντικαταστάτης. Σε επόμενη συνεδρίαση του Εποπτικού Συμβουλίου, συζητήθηκε το θέμα του Χρήστου Μακρυνιώτη και αποφασίστηκε να απολυθεί διότι «ένεκα γήρατος κατέστη ανίκανος περί την εκτέλεσιν της εαυτού υπηρεσίας και παρακαλεί το Σ. Υπουργείον ίνα συστήση υπέρ αυτού την βασιλικήν ευαρέσκειαν δια την μακράν αυτού υπηρεσίαν»⁵².

Αξίζει να αναφέρουμε ότι στο σχολείο του Γουργιά υπηρέτησε ως τριτοβάθμιος δάσκαλος ο Γεώργιος Σταυράκης⁵³ ο οποίος είχε πτυχίο δευτεροβάθμιου. Το εποπτικό Συμβούλιο τον ονόμασε δευτεροβάθμιο λόγω της επιμέλειας και του ζήλου που επέδειξε κατά τη διάρκεια εξασκήσεως των διδασκαλικών του καθηκόντων.

ΣΤΑΜΝΑ

Επόμενος σταθμός ήταν στις δεκατέσσερις (14) του μηνός το χωριό Σταμνά του Δήμου Ωλενείας. Στο δημοτικό σχολείο των αρρένων, όπου το διδακτήριο ήταν ακατάλληλο, φοιτούσαν εξήντα πέντε (65) μαθητές. Ο δάσκαλος, Γεώργιος Κάρμας, ακολουθούσε το πρόγραμμα του σχολείου κατά γράμμα και ήταν επιμελής. Οι κάτοικοι ήταν ευχαριστημένοι από τη συμπεριφορά και την διαγωγή του.

Στο δημοτικό σχολείο θηλέων υπηρέτούσε η δασκάλα Σοφία Γεωργαντά. Η δασκάλα είχε προβεί σε τσακωμούς με τους κατοίκους και έτσι, παρέμενε στο σχολείο, χωρίς να παρουσιάζονται οι μαθήτριες. Ο δήμαρχος με αίτησή του, την οποία υποστήριζε με πράξη το δημοτικό συμβούλιο, ζητούσε να φύγει από το σχολείο η δασκάλα η οποία, υποστήριζε, ότι έπασχε από φυματίωση. Ο ιδιοκτήτης του σχολείου ανέφερε ότι η δασκάλα είχε μετατρέψει το σχολείο σε κατοικία της. Το υπόλοιπο διάστημα έμενε στο Μεσολόγγι. Στις δεκαπέντε (15) του μηνός ο επιθεωρητής επισκέφτηκε το δημοτικό σχολείο των θηλέων, όμως η δασκάλα

⁵¹ στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 6 / 17-2-1896

⁵² στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 24, αριθ. πράξης Β / 31-3-1898

⁵³ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 40, αριθ. πράξης 2 / 2-1899

απουσίαζε. Όπως και να είχαν τα πράγματα, το σχολείο είχε να λειτουργήσει ένα χρόνο.

Μετά από πρόταση του επιθεωρητή το Εποπτικό Συμβούλιο αποφάσισε να απολύσει τη δασκάλα, Σοφία Γεωργαντά. Την απόφασή του στήριζε, με βάση αυτά που αναφέρονται στην έκθεση, στους τσακωμούς της δασκάλας αλλά και στο γεγονός ότι για διάστημα μεγαλύτερο του ενός έτους δεν πήγαινε καμία μαθήτρια στο σχολείο. Αντίρρηση έφερε ο πρόεδρος του Εποπτικού Συμβουλίου ο οποίος ζήτησε την μετάθεσή της.⁵⁴ Τελικά στις 10 Σεπτεμβρίου του 1896 η Σοφία Γεωργαντά διορίστηκε στο δημοτικό Σχολείο Κατούνας με πρόταση του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Εχίνου⁵⁵

Ο επιθεωρητής μετά τρία χρόνια από την πρώτη επιθεώρηση στα χωριά Γουριά και Σταμνά πρότεινε, και η εισήγησή του έγινε δεκτή, την έγκριση⁵⁶ του προϋπολογισμού δια την ανέγερση του σχολείου των αρρένων στο χωριό Γουριά και του σχολείου των θηλέων στο χωριό Σταμνά.

ΑΓΓΕΛΟΚΑΣΤΡΟ

Η πρώτη περιοδεία ολοκληρώθηκε με την επίσκεψη στις δεκαέξι (16) του μηνός στο Αγγελόκαστρο του Δήμου Ωλενείας. Το σχολείο ήταν ακατάλληλο για τη στέγαση μαθητών. Σε αυτό υπηρετούσε ως δάσκαλος ο Σταύρος Τσάλας και δίδασκε τους εξήντα οκτώ (68) μαθητές οι οποίοι φοιτούσαν εκεί. Η ακαταστασία ήταν απερίγραπτη ενώ θέλοντας να δηλώσει τις ελλείψεις σε υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου αναφέρει ότι, το μόνο που υπήρχε στο σχολείο ήταν τα θρανία.

A.2.2. Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ⁵⁷

Η δεύτερη επιθεώρηση του επιθεωρητή Αιτωλοακαρνανίας διάρκεσε δέκα (10) ημέρες. Ξεκίνησε στις 22 Φεβρουαρίου του 1896 και κράτησε μέχρι την 1 Μαρτίου.

⁵⁴ στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 12 / 10-4-1896

⁵⁵ στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 17 / 10-9-1896

⁵⁶ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 41, αριθ. πράξης 3 / 5-10-1899

⁵⁷ Το βιβλίο των πρακτικών του Εποπτικού Συμβουλίου του νομού Αιτωλοακαρνανίας στην έβδομη πράξη του περιλαμβάνει το ημερολόγιο-έκθεση της δεύτερης περιοδείας του επιθεωρητή το οποίο είχε έκταση τρεις σελίδες (στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 7 / 5-3-1896)

ΣΠΟΛΑΪΤΑ

Την εικοστή τρίτη (23) του μηνός έφτασε στο γραμματοσχολείο του χωριού Σπολαΐτα του Δήμου Αγρινίου. Το διδακτήριο ήταν κατάλληλο για να στεγάσει τους τριάντα (30) περίπου μαθητές οι οποίοι φοιτούσαν εκεί. Ωστόσο, υπήρχαν μεγάλες ελλείψεις από άποψη υλικοτεχνικής υποδομής, καθώς δεν υπήρχαν διαθέσιμα τα απολύτως απαραίτητα για τη διδασκαλία.

Την περίοδο εκείνη, στο γραμματοσχολείο, υπηρετούσε ο Χαράλαμπος Αθανασίου, ο οποίος το Νοέμβριο του 1896, εγκατέλειψε τη θέση του.⁵⁸ Το επίπεδο των μαθητών του σχολείου δεν ήταν καθόλου ικανοποιητικό, γεγονός που ανάγκασε τον επιθεωρητή να δηλώσει «ουδεμία γνώσιν των μαθημάτων είχαν». Το φαινόμενο αυτό εξηγείται αν λάβουμε υπόψη ότι ο δάσκαλος είχε αναλάβει υπηρεσία στο χωριό τους δύο τελευταίους μήνες – χρονικό διάστημα αρκετά μικρό - και εκτός αυτού ήταν και άρρωστος.

ΛΕΠΕΝΟΥ

Την επόμενη μέρα, ο επιθεωρητής μετέβηκε στο χωριό Λεπενού, του Δήμου Στράτου. Στην αναφορά του σε αυτό το σταθμό της περιοδείας του σημειώνει ότι το διδακτήριο του χωριού ανήκε σε ιδιώτη και ότι ήταν ακατάλληλο. Όσο αφορά το εκπαιδευτικό προσωπικό, καταγράφει ότι στο σχολείο της Λεπενού υπηρετούσε ο δευτεροβάθμιος δάσκαλος Ευστράτιος Θάνος, ο οποίος δίδασκε επιμελώς και ήταν αφοσιωμένος στα διδακτικά του καθήκοντα.

Παρά την επιμέλεια του δασκάλου, η δυναμικότητα, ο πληθυσμός του χωριού δεν ήταν ανάλογος με τον αριθμό των φοιτησάντων μαθητών. Έτσι, παρότι το χωριό ήταν μεγάλο, στο σχολείο φοιτούσαν πενήντα (50) μόνο μαθητές, ενώ θα έπρεπε να φοιτούν οι υπερδιπλάσιοι. Ως κύρια αίτιο της κατάστασης αυτής καταγράφεται η αδιαφορία των κατοίκων τους οποίους φαίνεται ότι δεν απασχολούσε η μόρφωση των παιδιών τους. Ο επιθεωρητής υπολόγιζε ότι αν οι κάτοικοι μεριμνούσαν περισσότερο, φροντίζοντας τα παιδιά τους να παρακολουθούν τα μαθήματά τους, έπρεπε στο σχολείο να φοιτούν εκατόν είκοσι (120) μαθητές.

ΚΑΡΑΒΑΣΑΡΑ

Την εικοστή πέμπτη (25) του μηνός, ο επιθεωρητής βρισκόταν στο διτάξιο δημοτικό σχολείο αρρένων του Κραβασαρά του Δήμου Αμβρακίας της περιοχής Βάλτου. Στο σχολείο υπηρετούσαν οι δάσκαλοι Ιωάννης Κάρρος και Δημήτριος Θάνου και το μαθητικό δυναμικό του σχολείου αποτελούνταν από εκατόν είκοσι (120) μαθητές, οι οποίοι φοιτούσαν τακτικώς. Στις παρατηρήσεις ως προς την εκπαιδευτική διαδικασία, αναφέρεται ότι παρά την επιμέλεια με την οποία οι

⁵⁸ στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 20 / 25-6-1897)

διδάσκοντες εκτελούσαν το έργο τους, οι μαθητές είχαν ελλείψεις σε ορισμένα μαθήματα, ιδιαίτερα στην γραφή.

Στο σημείο όπου γίνεται αναφορά στον εξοπλισμό του σχολείου αλλά και στην καταλληλότητα του διδακτηρίου, ο επιθεωρητής σημειώνει κάτι που σπάνια συναντάμε. Το σχολείο ήταν εξοπλισμένο με όλα όσα είναι απαραίτητα για να πραγματοποιηθεί σωστά μια διδασκαλία και στεγαζόταν σε μια κατάλληλη ιδιωτική κατοικία. Η καταλληλότητα, αυτή, στηριζόταν σε μια γενικότερη αρχή που αναφέρεται στο κείμενο και διέπει την επιλογή όλων των ιδιωτικών κτιρίων, τα οποία κρίνονταν ικανά για να χρησιμοποιηθούν ως διδακτήρια, «Το διδακτήριον εν ιδιωτική κατοικία ον είνε κατάλληλον μόνον διότι δεν υπάρχει ίσως άλλο καταλληλότερον.»

Στο δημοτικό σχολείο αρρένων Καραβασαρά ο επιθεωρητής πρότεινε το διορισμό και τρίτου δασκάλου αφού στο σχολείο φοιτούσαν περισσότεροι από εκατό σαράντα (140) μαθήτριες.⁵⁹ Ακόμα, το 1906, διευθυντής του διτάξιου στον Καραβασαρά ορίστηκε με απόφαση του Εποπτικού Συμβουλίου, ο δάσκαλος Δημήτριος Θάνου.⁶⁰

Στο σχολείο θηλέων του χωριού φοιτούσαν πενήντα (50) μαθήτριες. Το 1898 η Μαρία Αγαπητού η οποία υπηρετούσε στο σχολείο, προτάθηκε από τον επιθεωρητή για απόλυση. Αιτία ήταν η αμέλεια, η οκνηρία και, κυρίως, το γεγονός ότι ήταν «ανίκανος βελτιώσεως.»⁶¹ Στον Καραβασαρά υπηρέτησε και η πρωτοβάθμια Μαρία Λιναρδοπούλου η οποία προτάθηκε από τον επιθεωρητή να μετατεθεί στο Μεσολόγγι.⁶² Επίσης, η τριτοβάθμια Κλεάνθη Ζαφειροπούλου που μετατέθηκε από το δημοτικό σχολείο θηλέων του Αστακού.⁶³

⁵⁹ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 50, αριθ. πράξης 1 / 6-9-1900

⁶⁰ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 96, αριθ. πράξης Ζ / 3-1-1906

⁶¹ Με την ίδια αιτιολογία προτάθηκε, από τον επιθεωρητή, προς απόλυση η Άννα Κοζανίδου που υπηρετούσε στο χωριό Κεφαλόβρυσο του δήμου Παφίας. Το Εποπτικό Συμβούλιο επιφυλάχθηκε στην έκδοση της τελικής του απόφασης, προσπαθώντας να θεραπεύσει το κυριότερο πρόβλημα, το οποίο ήταν ότι οι δασκάλες θεωρούνταν από τον επιθεωρητή ανεπίδεκτες βελτιώσεως. Θεώρησε, λοιπόν, πριν καταλήξει στην οριστική απόλυση «ότι δύναται να παρασχεθεί ως τελευταίον φάρμακον βελτιώσεως η αμοιβαία μετάθεσις των εν λόγω δύο διδασκαλισσών». Η λύση αυτή για να λειτουργήσει χρειαζόταν, όπως αποφάνθηκε το Εποπτικό Συμβούλιο, να ερωτηθούν τα τοπικά δημοτικά συμβούλια αν δέχονταν να πραγματοποιηθεί αυτή η μετάθεση-ανταλλαγή. (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 29, αριθ. πράξης Α / 15-4-1896) Η λύση αυτή δεν ενεργοποιήθηκε καθώς η Άννα Κοζανίδου εγκατέλειψε τη θέση της. (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 31, αριθ. πράξης Γ / 2-10-1898) Τελικά απολύθηκαν και οι δύο δασκάλες. Στην περίπτωση της Μαρίας Αγαπητού στην απόφαση προστέθηκε και η αιτία «ως στερουμένης του ηθικού γοήτρου, προσόντος αναγκαίου πάσης διδασκαλίσεως». Στην ίδια πράξη καταγράφονται δύο ψηφίσματα τα οποία απέστειλε το δημοτικό συμβούλιο στο Εποπτικό αναφερόμενο στην δασκάλα Μαρία Αγαπητού. Το πρώτο, υπ' αριθ. 449/10-6-1898, θεωρεί ότι η δασκάλα είναι καλή, ενώ στο δεύτερο, υπ' αριθ. 988/10-10-1898, σημειώνεται ότι, «δέον να μετατεθεί η διδασκάλισσα αυτή προς το συμφέρον των μαθητριών και του τόπου.» (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 33, αριθ. πράξης Β / 11-11-1898)

⁶² στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 50, αριθ. πράξης 2 / 6-9-1900

⁶³ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 52, αριθ. πράξης 3 / 6-10-1900

Η δεύτερη αυτή περιοδεία τελείωσε με την επιθεώρηση, στις είκοσι επτά (27) του μηνός, των σχολείων της κωμόπολη της Κατούνας και την επόμενη ημέρα την επιθεώρηση των σχολείων του χωριού Μαχαλά του Δήμου Εχίνου.

A.2.3. Η ΤΡΙΤΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ⁶⁴

A.2.3.a. Η ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗ

Η τρίτη επιθεώρηση διαφέρει σε σχέση με τις άλλες δύο ως προς τον τρόπο υλοποίησής της. Αποτελούνταν από δύο σκέλη εκ των οποίων το ένα πραγματοποίησε ο επιθεωρητής Αιτωλοακαρνανίας και το άλλο ο βοηθός του Δ. Μαυροκέφαλος. Η περιοδεία του επιθεωρητή ξεκίνησε στις 7 Μαρτίου του 1896 και διάρκεσε μέχρι την 15^η Μαρτίου με κατεύθυνση βόρεια προς το Ξηρόμερο ενώ το τμήμα της που είχε αναλάβει ο βοηθός, επιθεωρώντας τα σχολεία τα νοτιοανατολικά του νομού προς την Ναύπακτο, ξεκίνησε στις 5 Μαρτίου του 1896 και διάρκεσε μέχρι την 18^η Μαρτίου.

ΑΙΤΩΛΙΚΟ

Το χωριό Αιτωλικό επισκεπτόταν ο επιθεωρητής για δεύτερη φορά. Η πρώτη ήταν στις 8 Φεβρουαρίου του 1896, κατά τη διάρκεια της πρώτης περιοδείας του. Ένα μήνα μετά, στις 7 Μαρτίου του ίδιου έτους, μετέβη για δεύτερη φορά στο δημοτικό σχολείο θηλέων του Αιτωλικού, τώρα πια στα πλαίσια της τρίτης του περιοδείας. Δίνουμε ιδιαίτερη σημασία στην μικρή απόσταση μεταξύ των δύο επισκέψεων, καθώς δηλώνει ότι υπήρχε κάποιος ιδιαίτερος λόγος.

Ο παράγοντας που επέβαλλε εκ νέου επίσκεψη αποτελεί το γεγονός ότι στο σχολείο επικρατούσε αταξία κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Εκεί, είχε διοριστεί παράτυπα, από τη νομαρχία, με μισθό πενήντα (50) δραχμές το μήνα, «δήθεν» ως επιμελήτρια, κάποια νέα στην ηλικία. Ο επιθεωρητής εξέφρασε τις θέσεις του επ' αυτής της περίπτωσης με έγγραφο που έστειλε στη Νομαρχία και το έγγραφο πρωτοκολλήθηκε στην αλληλογραφία του σχολείου αρρένων του χωριού.

---

⁶⁴ Το βιβλίο των πρακτικών του Εποπτικού Συμβουλίου του νομού Αιτωλοακαρνανίας στην ένατη πράξη του περιλαμβάνει το ημερολόγιο-έκθεση της τρίτης περιοδείας η οποία είχε έκταση δώδεκα σελίδες (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 9 / 18-3-1896)

ΠΟΔΟΛΟΒΙΤΣΑ

Στις οκτώ (8) Μαρτίου μετέβη στα χωριά του Δήμου Οινιάδος, Ποδολοβίτσα, Παλαιομάνινα και Ρίγανον και την πραγματοποίηση της πολλαπλής αυτής επίσκεψης επέτρεψαν οι μικρές αποστάσεις μεταξύ των προαναφερθέντων χωριών. Στο δημοτικό σχολείο αρρένων του χωριού Ποδολοβίτσας, φοιτούσαν τριάντα οκτώ (38) μαθητές. Το επίπεδο τους δεν ήταν ικανοποιητικό και μάλιστα η φράση «ουδέν γινώσκουσι» δείχνει το βαθμό των γνωστικών ελλείψεων που είχαν.

Οι ανεπαρκείς, ελάχιστες γνώσεις, που είχαν οι μαθητές του σχολείου αυτού δικαιολογούνται από το γεγονός ότι, τα δύο τελευταία χρόνια, η θέση του δασκάλου που αναλογούσε στο σχολείο, έμενε κενή και η απουσία εκπαιδευτικού ήταν η αιτία για να μη λειτουργεί το σχολείο. Προκειμένου να επιλύσει το εν λόγω πρόβλημα, το Εποπτικό συμβούλιο, πρόσφατα, με πρόταση του επιθεωρητή, είχε διορίσει ως τριτοβάθμιο δάσκαλο στο δημοτικό σχολείο αρρένων του χωριού Ποδοβίτσα τον καταγόμενο από το νομό Αιτωλοακαρνανίας Γεώργιο Οικονόμου. Αργότερα, το 1901 προτάθηκε από τον επιθεωρητή για διορισμό ο τριτοβάθμιος Ανάργυρος Ντινιόζος⁶⁵ ενώ στο δημοτικό σχολείο αρρένων της Ποδοβίτσης υπηρέτησε και ο δημοδιδάσκαλος Αθανάσιος Κάρμας⁶⁶.

ΠΑΛΑΙΟΜΑΝΙΝΑ

Το σχολείο του χωριού Παλαιομάνινα⁶⁷ στεγαζόταν σε ένα κατάλληλο οίκημα το οποίο ανήκε στην κοινότητα. Εκεί, φοιτούσαν εξήντα πέντε (65) μαθητές, αριθμός αρκετά ικανοποιητικός αν λάβουμε υπόψη τον συνολικό πληθυσμό του χωριού και το συγκρίνουμε με το μαθητικό του δυναμικό. Έπειτα από μια τέτοια σύγκριση καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι στην περίπτωση αυτή παρατηρούνταν το ακριβώς αντίθετο με αυτό που συναντούσαμε στα άλλα σχολεία που μέχρι τότε είχε επισκεφτεί ο επιθεωρητής. Το σχολείο του εν λόγω χωριού, δηλαδή, αποτελούσε εξαίρεση στον κανόνα που ήθελε το μαθητικό δυναμικό και τον τοπικό πληθυσμό να είναι μεγέθη δυσανάλογα.

Ως προς το γνωστικό επίπεδο των μαθητών, ο επιθεωρητής αναφέρει ότι ήσαν ευφυέστατοι, προθυμότατοι και παρείχαν ελπίδες για λαμπρό μέλλον. Αποδίδει το επίτευγμα αυτό στο δάσκαλο και ιερέα του χωριού, Σπυρίδωνα Φλέτσα, ο οποίος

⁶⁵ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 58, αριθ. πράξης 2 / 14-4-1901

⁶⁶ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 76, αριθ. πράξης Γ / 18-10-1903

⁶⁷ « Το αρχαίο κάστρο της Παλαιομάνινας ονομάζεται από όλους τους περιηγητές, ερευνητές, ποιητές, επιστήμονες ως Παλαιο Μάνη. Από την ονομασία του Κάστρου πήρε το όνομα το χωριό. Στην αρχή ονομαζόταν παλαιό Μάνη, αργότερα Παλαιά Μάνινα, στην τοπική διάλεκτο έμεινε μόνο Μάνινα ή Μάνια και κατόπιν πήρε (εξελίχθηκε) στη σημερινή ονομασία Παλαιομάνινα.», (Παναγιώτης Β. Ζιώγας, Από την Μητρόπολη Αρχαίας Ακαρνανίας μέχρι την Παλαιομάνινα – Μια ιστορική περιήγηση από την πανάρχαια έως τη σύγχρονη εποχή, εκδόσεις Ατραπός, σ. 238, Αθήνα 2003)

ήταν, καθώς σημειώνει, ανώτερος κάθε επαίνου, αλλά και στη γενικότερη στάση των ανθρώπων της περιοχής απέναντι στην εκπαίδευση, «των ανθρώπων τούτων οίτινες μέγιστην σπουδήν επιδεικνύουσιν εις τα γράμματα». Ακόμα μεγαλύτερη αξία στην αξιοθαύμαστη πρόοδο των μαθητών δίνει το γεγονός ότι οι κάτοικοι του χωριού είναι Καραγκούνηδες⁶⁸, πρώην σκηνίτες και εξαιτίας της καταγωγής τους περιφρονούνταν από τα γύρω χωριά. Ο επιθεωρητής, μάλιστα, θαυμάζοντας την προσπάθεια των κατοίκων, επιχειρεί και μια πρόβλεψη, σύμφωνα με την οποία το χωριό θα διδάξει στους ντόπιους την αγάπη προς τα γράμματα.

Στο διάστημα που ακολούθησε, ο δάσκαλος της Παλαιομάνινας Ιωάννης Παπανικολάου έκανε, σύμφωνα με πρόταση του επιθεωρητή, εναλλάξ μετάθεση με τον Νικόλαο Πρέζα, δάσκαλο στο χωριό Κατοχή.⁶⁹ Το 1906, το δημοτικό σχολείο των θηλέων που μέχρι τότε λειτουργούσε στο χωριό καταργήθηκε το 1906, με πρόταση του επιθεωρητή, καθώς ο αριθμός των μαθητριών ήταν ελάχιστος. Εκείνη την εποχή δασκάλα ήταν η Μαρία Βαλλιανάτου⁷⁰

ΡΙΓΑΝΟ

Στο γραμματοσχολείο του χωριού Ρίγανη φοιτούσαν δεκαπέντε (15) μαθητές οι οποίοι, κατά τη διδασκαλία, κάθονταν οκλαδόν επειδή δεν υπήρχαν θρανία. Ο επιθεωρητής βρήκε τον ιερέα του χωριού να διδάσκει διότι ο γραμματοδιδάσκαλος Ανδρέας Μπιτσόρης είχε πάει στη Βόνιτσα να παραλάβει το μισθό του. Η πρόταση⁷¹ του επιθεωρητή σε επόμενη συνεδρίαση του Εποπτικού Συμβουλίου ήταν να του επιβληθεί πρόστιμο δεκαπέντε δραχμών (15 δρχ.) και, αργότερα, ζητήθηκε η

---

⁶⁸ Οι Καραγκούνηδες, όπως υποστηρίζουν πολλοί, μεταξύ αυτών και ο Γιάννης Βλαχογιάννης, Διευθυντής των Γενικών αρχείων του Κράτους, προέρχονται από την Αλβανία και εγκαταστάθηκαν στην Ακαρνανία πριν από την Άλωση. Η φυλή των Καραγκούνηδων είναι αποκλειστικά νομαδική. Η μετακίνησή τους γινόταν με ομάδες που τις αποτελούσαν από είκοσι (20) έως πενήντα (50) οικογένειες. Άρθρο στο περιοδικό Πανδώρα με τίτλο «Περί Καραγκούνηδων» αναφέρει ότι ο αποικισμός από Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας έγινε μετά την καταστροφή του Αλή Πασά (1822) ο οποίος συνοικιζόντουσαν στην Αλβανία. Το άρθρο κάνει και μια πρόταση για τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να γίνει η αφομοίωση των Καραγκούνηδων του ελλαδικού χώρου. « Η φύσις των Καραγκούνηδων είναι επιδεκτική βελτιώσεως και διαμορφώσεως, τούτο δε δύναται να κατορθωθεί δια του συμμοικισμού αυτών εις κατάλληλα μέρη της στερεάς Ελλάδας, όπου να συστηθώσι σχολεία, ν' αναγερθώσι εκκλησΐαι και να δοθεί εις αυτούς μερίς τις των εθνικών γαιών προς καλλιέργειαν και οικόπεδα προς ανέγερσιν οικιών, και ούτως εξοικειούμενοι βαθμηδόν με τον πολιτισμόν να αποσβέσωσι τα ιδιόρρυθμα ήθη των και αναβαπτίζόμενοι, ούτως ειπεΐν εις την κολυμβύθραν του ελληνισμού, μεθ' ου ταιτίζονται και συνδέονται δια του ισχυρού δεσμού της θρησκείας, να συγχωνευθώσιν εις την ελληνικήν κοινωνίαν, καθιστάμενοι πολΐται χρήσιμοι και παραγωγικοί», (Περιοδικό Πανδώρα, άρθ. «Περί Καραγκούνηδων», έτος 1867-68, τ. 18^{ος}, σ. 140, Αθήναι 1868)

⁶⁹ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 61, αριθ. πράξης Θ / 14-12-1901

⁷⁰ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 96, αριθ. πράξης Δ / 3-1-1906

⁷¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 10 / 18-3-1896

απόλυση του γραμματοδιδασκάλου για αμέλεια και επανειλημμένη αποχή από τα καθήκοντα του.⁷² Στο γραμματοσχολείο της Ρίναγης στα πρώτα χρόνια του νέου αιώνα υπηρέτησαν ο δάσκαλος Βασίλης Ταπραντζή⁷³ και ο Δημήτριος Α. Παπαγεωργίου⁷⁴

ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ

Στις εννέα (9) του μηνός επιθεωρήθηκαν τα κοντινά χωριά Πρόδρομος και Χρυσοβίτσα, του Δήμου Αστακού. Το χωριό Πρόδρομος στερούνταν δασκάλου τα δύο τελευταία χρόνια. Επαναπαυόμενοι στο γεγονός ότι το σχολείο δε λειτουργούσε, οι κάτοικοι το είχαν μεταβάλει σε ξενώνα, όπου έμεναν επαίτες. Αυτό, όμως, είχε ως αποτέλεσμα τα λίγα θρανία που υπήρχαν στο σχολείο να έχουν καταστραφεί.

Στις πρώτες συνεδριάσεις του Εποπτικού Συμβουλίου μετά το τέλος της περιόδου, εγκρίθηκε η εισήγηση του επιθεωρητή για την επαναλειτουργία του δημοτικού σχολείου. Ουσιαστικά, τα πρακτικά του Εποπτικού Συμβουλίου επικύρωσαν την πράξη του δημοτικού συμβουλίου του δήμου Αστακού με την οποία ζητούσαν να προσληφθεί ως δάσκαλος ο Θωμάς Παπαφωτίου. Η απόφαση του Εποπτικού Συμβουλίου αναφέρει μεταξύ άλλων που αφορούσαν την περιοδεία, «3. να διορισθεί ο Θωμάς Παπαφωτίου ως τριτοβάθμιος δημοδιδάσκαλος εις τω αργούντι σχολείω των αρρένων του Προδρόμου του δήμου Αστακού προταθείς δια της υπό στοιχ. ΚΘ' πράξεως, του δημοτικού συμβουλίου Αστακού την 26 Φεβρουαρίου ε.ε.»⁷⁵ Ο δάσκαλος, εξαιτίας της ευδόκιμης υπηρεσίας του, αναγνωρίστηκε ως δευτεροβάθμιος, «ο του εν Προδρόμω του δήμου Αστακού πρωτοβάθμιος δημοδιδάσκαλος Θωμάς Παπαφωτίου υπηρετούσε ως τριτοβάθμιος να αναγνωρισθεί ως δευτεροβάθμιος»⁷⁶

Ακόμα, στη συνεδρίαση όπου αποφασίστηκε η επαναλειτουργία του σχολείου στο χωριό Πρόδρομος, ο επιθεωρητής πρότεινε την έγκριση προϋπολογισμού για το αντίστοιχο διδακτήριο του μονοταξίου σχολείου αρρένων.⁷⁷ Εκτός από το Θωμά Παπαφωτίου, στο χωριό Πρόδρομος υπηρέτησε και ο δάσκαλος Απόστολος Χαραλάμπους ο οποίος τιμωρήθηκε, το 1903, κατά τη διάρκεια περιόδου της επιθεωρητή διότι δεν βρισκόταν στη θέση του.⁷⁸

⁷² στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 19 / 24-6-1897

⁷³ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 63, αριθ. πράξης Α / 10-9-1902

⁷⁴ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 78, αριθ. πράξης Ε / 17-12-1903

⁷⁵ στη ίδιο πρακτικό αναφέρεται ότι καλύφθηκε με το δάσκαλο Κ. Κολοβό, η θέση «εν τω Αργούντι» γραμματοσχολείο της του χωριού Επισκοπής του δήμου Αγραίων. (στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 11 / 10-4-1896)

⁷⁶ στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 20 / 5-6-1897 – Ο Θωμάς Παπαφωτίου απολύθηκε κατόπιν εισηγήσεως του επιθεωρητή διότι, «πάσχοντος από νόσου μεμαρτυρωμένης υπό ιατρού και δηλώσαντος ότι αφίσαντα των καθηκόντων αυτού δια ταύτην», (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 40, αριθ. πράξης 7 / 2-10-1899)

⁷⁷ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 61, αριθ. πράξης Ζ / 14-12-1901

⁷⁸ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 70, αριθ. πράξης Ε / 12-4-1903

ΧΡΥΣΟΒΙΤΣΑ

Στο γραμματοσχολείο του χωριού Χρυσοβίτσα φοιτούσαν είκοσι (20) μαθητές τους οποίους δίδασκε επιμελώς ο γραμματιστής Ευάγγελος Μανωλίτσας. Το διδακτήριο το οποίο στέγαζε το σχολείο δε θεωρούνταν κατάλληλο, καθώς ήταν σκοτεινό. Αρνητικές επιπτώσεις είχε το γεγονός ότι το οίκημα χρησιμοποιούταν το πρωί ως διδακτήριο και τη νύκτα ως ξενώνας των γκέκηδων εργατών. Αναφέρεται ότι οι μαθητές κάθονταν οκλαδόν στο χώμα, με αποτέλεσμα να γεμίζουν από τις ψείρες που άφηναν τα βράδια οι γκέκηδες.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι ο δάσκαλος, Ευάγγελος Μανωλίτσας, δεν παρέμεινε άπραγος. Εξέφρασε την αντίθεσή του απέναντι στη λανθασμένη χρήση του σχολείου κατά τις νυχτερινές ώρες και προσπάθησε να σταματήσει αυτή την κατάσταση. Ωστόσο, όχι μόνο δεν τα κατάφερε, αλλά κινδύνεψε να δαρθεί και το περιστατικό αυτό δείχνει την επιβολή του νόμου του ισχυρού, ο οποίος ήταν διαδεδομένος σε εκείνα τα μέρη, παραγκωνίζοντας κάθε διάθεση διαλόγου.

Στο δημοτικό σχολείο Χρυσοβίτσας ως γραμματοδιδάσκαλοι ο Χρ. Χολέβας⁷⁹, ο οποίος προτάθηκε για απόλυση από τον επιθεωρητή, και ο Αθανάσιος Μπέλιος.⁸⁰ Στα επόμενα χρόνια, το σχολείο της Χρυσοβίτσας υποβαθμίστηκε. Κατά την υποβάθμιση του, δόθηκε η δυνατότητα στον τότε δάσκαλο Δημήτριο Αντωνόπουλο, να παραμείνει στη θέση του με την προϋπόθεση ότι θα αποδεχόταν να συνεχίσει να δουλεύει ως υποδιδάσκαλος⁸¹. Στο σχολείο υπηρέτησε και ο δάσκαλος Κωνσταντίνος Σταματόπουλος ο οποίος αργότερα απολύθηκε «δι' ανικανότητα, αμέλειαν, και ως ανεπίδεκτος διορθώσεως.»⁸²

ΑΣΤΑΚΟΣ

Στις έντεκα (10) του μηνός, ο επιθεωρητής μετέβη στο χωριό Αστακός, προκειμένου να ελέγξει την κατάσταση στα εκεί δημοτικά σχολεία αρρένων και θηλέων, ενώ, την ίδια ημέρα επισκέφτηκε και το δημοτικό σχολείο στο χωριό Δραγαμέστο, το οποίο ανήκε στον ίδιο Δήμο. Στο διτάξιο σχολείο αρρένων Αστακού υπηρετούσαν οι δάσκαλοι Αθανάσιος Κουφοπάνος και ο Γεώργιος Καντρεβιώτης. Οι δύο ανώτερες τάξεις ήταν περισσότερο κατηρητισμένες. Οι λίγες γνωστικές ελλείψεις στις κατώτερες τάξεις προερχόντουσαν από την μη επαρκή διδασκαλία του προκατόχου⁸³. Ο επιθεωρητής σημείωσε ότι οι δύο δάσκαλοι δίδασκαν «επαρκώς και

⁷⁹ στο ίδιο Φ. 50, συνεδρία 40, αριθ. πράξης 7 / 2-10-1899

⁸⁰ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 49 / 4-7-1900

⁸¹ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 96, αριθ. πράξης Γ / 3-1-1906

⁸² στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 20 / 5-6-1897

⁸³ Προκάτοχος ήταν ο δευτεροβάθμιος δάσκαλος Γεώργιος Παπακωνσταντίνου ο οποίος διορίστηκε στο δημοτικό σχολείο των αρρένων του χωριού Παπαδάτου ως τριτοβάθμιος. Το διορισμό

ευμεθόδως» τους ενενήντα (90) μαθητές που φοιτούσαν στο σχολείο αλλά παρατήρησε ότι υπήρχαν πολλοί που περιφέρονταν στην πόλη. Το 1900 διορίστηκε στο δημοτικό σχολείο αρρένων του Αστακού ο πρωτοβάθμιος δάσκαλος Αθανάσιος Βουκελάτος ως δευτεροβάθμιος.⁸⁴ Το 1906 το Εποπτικό Συμβούλιο όρισε στο διτάξιο αρρένων Αστακού στην θέση του Διευθυντή το δάσκαλο Χαρίλαο Μαγγίνα»⁸⁵

Στο θηλέων όπου επικρατούσε ακαταστασία φοιτούσαν τριάντα πέντε (35) μαθήτριες. Τα διδακτήρια στεγαζόνταν σε κατάλληλες ιδιωτικές κατοικίες. Προτάθηκε η απόλυση αυτής όμως ο επιθεωρητής δεν ασπάστηκε αυτή την άποψη ελπίζοντας ότι μπορεί να συνειστέι στο μέλλον.

ΔΡΑΓΑΜΕΣΤΟ

Το σχολείο του χωριού Δραγαμέστο στεγαζόταν σε ένα καταλληλότατο διδακτήριο, το οποίο ανήκε στην κοινότητα. Σε αυτό φοιτούσαν σαράντα δύο (42) μαθητές τους οποίους δίδασκε ο επιμελής δάσκαλος Δημήτριος Καρούσος. Το 1899 ο ανωτέρω δάσκαλος αναγκάστηκε σε απόλυση, όχι λόγω ανεπάρκειάς του ως προς τα εκπαιδευτικά του καθήκοντα, αλλά για λόγους υγείας, «διότι ένεκα νόσου επάρατης μεμαρτυρωμένης υπό δύο ιατρών δεν δύναται να εξακολουθεί διδάσκων.»⁸⁶ Το σχολείο υποβαθμίστηκε. Κατά την υποβάθμισή του, δόθηκε η δυνατότητα στο δάσκαλο Γεώργιο Κελαδηγό, ο οποίος υπηρετούσε εκεί, να παραμείνει αν αποδεχόταν να συνεχίσει να δουλεύει ως υποδιδάσκαλος⁸⁷

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

Οι επόμενοι σταθμοί της περιόδου, άφιξη στους οποίους πραγματοποιήθηκε την επόμενη μέρα, ήταν τα χωριά Βασιλόπουλο και Βλυζανά, του Δήμου Αστακού. Στο σχολείο του χωριού Βασιλόπουλο, το οποίο στεγαζόταν σε ένα λαμπρό διδακτήριο, που ανήκε στην κοινότητα, φοιτούσαν μόνο επτά (7) μαθητές. Οι υπόλοιποι είχαν εγκαταλείψει το σχολείο εξαιτίας της συμπεριφοράς του δασκάλου

του δασκάλου Γεωργίου Παπακωνσταντίνου ζήτησε ο δήμαρχος Εχίνου με την υπ' αριθμόν 74/4-2-1896 αναφορά του, συνεπικουρούμενος από πράξη του δημοτικού συμβουλίου. (στο ίδιο Φ. 50, αριθ. πράξης 11 / 10-4-1896) Η θητεία του εν λόγω δασκάλου ήταν άσπογη με αποτέλεσμα το Εποπτικό Συμβούλιο, υπό τη μορφή ευαρέσκειας, να βρει τρόπο να τον αποκαταστήσει στο βαθμό του, «επίσης θεωρεί δίκαιον να ονομασθή δευτεροβάθμιος ο δημοδιδάσκαλος του εν Παπαδάτω του δήμου Εχίνου σχολείου Γεωργ. Παπακωνσταντίνου, υπηρετών ήδη ως τριτοβάθμιος και έχων πτυχίο δευτεροβάθμιου. (στο ίδιο Φ. 50, συνεδρία 28, αριθ. πράξης Ζ / 10-4-1898)

⁸⁴ στο ίδιο Φ. 50, συνεδρία 46, αριθ. πράξης Ι / 4-2-1900

⁸⁵ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 96, αριθ. πράξης Ζ / 3-1-1906

⁸⁶ στο ίδιο Φ. 50, συνεδρία 41, αριθ. πράξης Ζ / 5-10-1898. Το εποπτικό συμβούλιο έκανε δεκτή την απόλυση επειδή δεν ήταν δυνατόν εξαιτίας της νόσου να εργαστεί στο σχολείο. Στο Δραγαμέστο υπηρετήσε ο τριτοβάθμιος δάσκαλος Κ. Μπαμπούκης (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 50, αριθ. πράξης 3 / 6-9-1900)

⁸⁷ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 96, αριθ. πράξης Γ / 3-1-1906

Φωκίωνος Θηβαίου. «Ο διδάσκαλος ούτος νυχτός και ημέρας εν μέθη μεγίστη διατελών κατέστη ανυπόφορος εν τω χωρίω». Μάλιστα, έχει καταγραφεί ότι, κατά την διάρκεια της επιθεώρησης, ο δάσκαλος ήταν μεθυσμένος. Αργότερα στο εν λόγω χωριό υπηρέτησε και ο δάσκαλος Δημ. Φικιώτης⁸⁸ ο οποίος απολύθηκε για την εμπλοκή του στις δημοτικές εκλογές.

ΒΛΥΖΑΝΑ

Στο χωριό Βλυζανά δεν υπήρχε διδακτήριο κατάλληλο ώστε να στεγάσει το γραμματοσχολείο και, έτσι, εξαιτίας της ελλείψεως αυτής, τα μαθήματα γίνονταν στο ναό του χωριού. Στο γραμματοσχολείο των Βλυζανών φοιτούσαν τριανταπέντε (35) μαθητές τους οποίους δίδασκε επαρκώς ο γραμματοδιδάσκαλος Γεράσιμος Μαυρουδής στις καταγραφές της περιόδου δηλώνεται η ικανοποίηση από την επιμέλεια του διδάσκοντος, καθώς σημειώνεται ότι ήταν «άξιος επαίνου».

Στις δεκατρείς (13) του μηνός, ο επιθεωρητής μετέβη στα χωριά Αετός, Κομποτί και Αχυρά και την επόμενη, στις δεκατέσσερις (14) του μηνός, επισκέφτηκε τα χωριά Άγιος Βασίλειος και Μοναστηράκι του Δήμου Ανακτορίων. Στον Άγιο Βασίλειο δίδασκε ένας γέροντας δάσκαλος, ο Διονύσιος Πεταλάς και τα μαθήματα πραγματοποιούνταν σε ένα διδακτήριο ακατάλληλο αν λάβουμε υπόψη ότι ο επιθεωρητής το παρομοιάζει με τρώγλη. Σημειώνουμε ότι από τους τριάντα τέσσερις (34) εγγεγραμμένους στο σχολείο μαθητές, φοιτούσαν μόλις δέκα (10) και ο δάσκαλος δεν είχε καταφέρει τίποτα άξιο λόγου, δεδομένου ότι και οι μαθητές που φοιτούσαν οικειοθελώς, φοιτούσαν ατάκτως. Ο αριθμός των φοιτησάντων μαθητών, ή ακόμα και των εγγεγραμμένων δε βρίσκεται σε μια σταθερή αναλογία. Αυτό δεν οφείλεται μόνο σε μια πιθανά αποστροφή λόγω του ηλικιωμένου διδάσκοντος αλλά κυρίως στη στάση που διατηρούσαν οι γονείς για το σχολείο και την οποία μεταβίβαζαν στα παιδιά.

Σε επόμενη συνεδρίαση του Εποπτικού Συμβουλίου, προτάθηκε, λόγω γήρατος, η απόλυση του Διονυσίου Πετάλα, ο οποίος μέχρι τότε δίδασκε στο σχολείο του χωριού Άγιος Βασίλειος «ο του εν Αγίω Βασιλείω του δήμου Ανακτορίων Διονύσιος Πεταλάς ένεκα γήρατος αλλά προτείνει ίνα εκφραστεί αυτό ευαρέσκεια δια την πολυετή και ευδόκιμον υπηρεσίαν του.»⁸⁹ Συγκεκριμένα, θέλοντας να δηλώσει την γενικότερη αρνητική στάση των κατοίκων ως προς την εκπαιδευτική διαδικασία, ο επιθεωρητής αναφέρει «οι κάτοικοι ασχολούνται περί άλλα».

ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ

⁸⁸ στο ίδιο Φ. 50, συνεδρία 40, αριθ. πράξης 10 / 2-10-1899

⁸⁹ στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 20¹ / 5-6-1897 – Αργότερα από τη θέση του δασκάλου απελύθη, διότι την εγκατέλειψε, ο δάσκαλος Ευστάθιος Λάζαρης. (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 45, αριθ. πράξης 5 / 10-1-1900)

Στο χωριό Μοναστηράκι δίδασκε ο δάσκαλος Γεώργιος Μανέτας τους εκατό (100) μαθητές που φοιτούσαν στο σχολείο, σε ένα διδακτήριο το οποίο ανήκε στο δήμο. «Τα όσα είχαν διδαχθεί από το δάσκαλο τα γνώριζαν επαρκέστατα. Ο αριθμός των μαθητών καταδεικνύει την συμπεριφοράν του δημοδιδασκάλου προς τους μαθητάς και των κατοίκων την σπουδὴν εις τα γράμματα». Στο σχολείο των αρρένων δίδασκε και ο τριτοβάθμιος Χρ. Γιαννουλόπουλος, ο οποίος πήρε μετάθεση για σχολείο του Αστακού.⁹⁰ Το 1897 το Εποπτικό Συμβούλιο αποφάσισε να προβιβαστεί και να αναγνωριστεί ως διτάξιο, μεταξύ άλλων, και το δημοτικό σχολείο του χωριού Μοναστηράκι.⁹¹

BONITSA

Την δεκάτη πέμπτη (15) του μηνός ο επιθεωρητής μετέβη στα χωριά Βόνιτσα και Παλιάμπελα, του δήμου Ανακτορίων. Στο χωριό Βόνιτσα, επιθεωρήθηκε το δημοτικό σχολείο των αρρένων αλλά και των θηλέων. Στο σχολείο των αρρένων υπηρετούσαν τρεις δάσκαλοι, ο Π. Αβραμάκης, ο Χαράλαμπος Λεμονής και ο Ιωάννης Βραχωρίτης. Παραθέτουμε εδώ ότι το 1906, στο διτάξιο αρρένων Βόνιτσας, ορίστηκε από το Εποπτικό Συμβούλιο ως διευθυντής ο δάσκαλος Ηλίας Οικονόμου⁹² ενώ την περίοδο κατά την οποία πραγματοποιήθηκε η επιθεώρηση το ρόλο αυτό κατείχε ο Π. Αβραμάκης, ο οποίος δίδασκε στην τρίτη και τετάρτη τάξη.

Οι μαθητές του τότε διευθυντή είχαν ελλείψεις οι οποίες, κατά τη γνώμη του δασκάλου, οφείλονταν στην άτακτη φοίτηση, όμως, ο επιθεωρητής θεωρούσε ότι ο δάσκαλος δεν εκτελούσε με μεγάλη ευσυνειδησία τα παιδαγωγικά του καθήκοντα. Ο Χαράλαμπος Λεμονής δίδασκε με μεγάλη ευσυνειδησία και ο νεοδιορισθής Ιωάννης Βραχωρίτης εργαζόταν με μεγάλο ζήλο. Οι τρεις δάσκαλοι δίδασκαν σε σαράντα τέσσερις (44) μαθητές γεγονός που επέβαλλε στο Εποπτικό Συμβούλιο να μεριμνήσει και να δράσει άμεσα, διορθώνοντας αυτή τη λανθασμένη αναλογία δασκάλων – μαθητών.

Το δημοτικό σχολείο θηλέων Βόνιτσας στεγαζόταν σε καλές ιδιωτικές κατοικίες. Εκεί, φοιτούσαν δέκα (10) μαθήτριες τις οποίες δίδασκε η Αλεξάνδρα Μπάκα. Ο τρόπος διδασκαλίας της ήταν ελλειπέστατος, ενώ δεν υπήρχε πρόγραμμα. Στο δημοτικό σχολείο θηλέων Βονίτσης υπηρέτησε και η δασκάλα Αικατερίνη Ρεκατσίνα.

Σε επόμενη συνεδρίαση του εποπτικού Συμβουλίου, εγκρίθηκε ο προϋπολογισμός για εξατάξιο δημοτικό αρρένων.⁹³ Ο επιθεωρητής πρότεινε, να τιμωρηθεί, με πρόστιμο είκοσι πέντε δραχμές (25 δρχ.), ο Π. Αβραμάκης για την

⁹⁰ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 55, αριθ. πράξης 8 / 10-1-1901

⁹¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 20 / 5-6-1897

⁹² στο ίδιο, Φ. 50, Συνεδρία 96, αριθ. πράξης Ζ / 3-1-1906

⁹³ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 61, αριθ. πράξης Ζ / 14-12-1901

αμέλεια που είχε επιδείξει στην εκπλήρωση των καθηκόντων του, αλλά και για την χωρίς επιτυχία διδασκαλία του⁹⁴. Ακόμα, έγινε πρόταση ο νεοδιορισθείς δάσκαλος, Ιωάννης Βραχωρίτης, ο οποίος υπηρετούσε στο δημοτικό σχολείο Αρρένων της Βόνιτσας, να μετατεθεί στο χωριό Κανδήλα. Η μετάθεση αυτή γινόταν για να εξυπηρετηθούν σχολικές ανάγκες που απασχολούσαν την επιθεώρηση της Αιτωλοακαρνανίας. Συγκεκριμένα, στο πρακτικό αναγράφεται ότι η μετάθεση πραγματοποιούνταν, «κατά παράβασιν του άρθρου 4 του περί δημ. Εκπαιδευσεως νόμου εν τω εις Κανδήλα του δήμου Σουλίου αργούν σχολείου λόγω σχολικής ανάγκης.»⁹⁵ Η δασκάλα Αλεξάνδρα Μπάκα απολύθηκε με το αιτιολογικό της αμέλειας στα καθήκοντά της και της ανικανότητας της στην εκτέλεση του διδακτικού της καθήκοντος με αποτέλεσμα το σχολείο να εγκαταλειφθεί από τις μαθήτριες.⁹⁶ Η αντικαταστάριά της Αικατερίνη Ρεκατσίνα απολύθηκε και εκείνη διότι εγκατέλειψε τη θέση της.⁹⁷

ΠΑΛΙΑΜΠΕΛΑ

Στο χωριό Παλιάμπελα φοιτούσαν τριάντα πέντε (35) μαθητές τους οποίους δίδασκε ο γραμματοδιδάσκαλος Χρήστος Μπέκος. Οι μαθητές δεν διέθεταν τις απαιτούμενες γνώσεις εξαιτίας της μη τακτικής φοιτήσεως και της αδιαφορίας των γονέων, «και της ελλείψεως προνοίας εκ μέρους των γονέων». Οι μαθητές ήταν ακάθαρτοι και ρυπαροί. Οι γονείς δεν άκουγαν τις εκκλήσεις του δασκάλου με αποτέλεσμα να αναγκαστεί και ο επιθεωρητής να κάνει συστάσεις, «να παρακαλέσω πολλούς των γονέων όπως φροντίζουν περι της καθαριότητας των παιδων.»

---

⁹⁴ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 10 / 18-3-1896 – Το 1901 ο Π. Αβραμάκης μετατέθηκε για το συμφέρον της υπηρεσίας στο αρένων Αγρινίου. (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 57, αριθ. πράξης 4 / 1-3-1901)

⁹⁵ στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 13 / 7-5-1896 – Ένας τρόπος εξοικονόμησης δασκάλων προς κάλυψη θέσεων σε σχολεία που δεν λειτουργούσαν, ήταν ο υποβιβασμός άλλων σχολείων. Την ευκαιρία για τον υποβιβασμό του σχολείου άδραξε ο επιθεωρητής από τους λιγοστούς μαθητές που φοιτούσαν στο σχολείο. Μια τέτοια περίπτωση είναι το Δημοτικό Σχολείο Ραυτοπούλου του δήμου Απεραντίων., «ως αριθμούν 20 μόνον μαθητάς δεν υπάρχει δε ελπίς συγκεντρώσεως πλειόνων μαθητών ένεκα της μετακινήσεως των κατοίκων. Βέβαια ο υποβιβασμός του σχολείου προέκυψε από την ανάγκη να εξευρεθεί δάσκαλος για να μετατεθεί «λόγω σχολικής ανάγκης» στο χωριό Βαλαστρά του δήμου Απεραντίων.» (στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 15β / 9-7-1896)

⁹⁶ Με το ίδιο αιτιολογικό, της ερήμωσης του σχολείου, καταγράφεται, στο ίδιο πρακτικό, η απόλυση του δασκάλου Κωνσταντίνου Σταματόπουλου από το σχολείο των αρρένων του χωριού Καινούργιο του δήμου Θέρμου (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 14 / 10-6-1896). Επίσης ο δάσκαλος Κωνσταντίνος Δημητριάδης από το χωριό Γαυρολίμνη του δήμου Ναυπακτίδος. Ακόμα, εξαιτίας ραθυμίας και οκνηρίας του δασκάλου Αλέξανδρου Κουναβίτη, οι μαθητές εγκατέλειψαν το δημοτικό σχολείο αρρένων του χωριού Επινειανής του δήμου Αγράφων. (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 15β / 9-7-1896).

⁹⁷ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 50, αριθ. πράξης 4 / 6-9-1900

Λαμβάνοντας υπόψη τη διάρκεια όλων των περιοδίων του επιθεωρητή και συναθροίζοντας τες συμπεραίνουμε ότι οι τρεις περιοδείες-επιθεωρήσεις⁹⁸ διήρκεσαν τριάντα τέσσερις (34) ημέρες, ενώ περιόδευσε και δεκατριείς ημέρες ο βοηθός του επιθεωρητή.

A.2.3.b Η ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ ΤΟΥ ΒΟΗΘΟΥ ΤΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗ

Η περιοδεία του βοηθού⁹⁹ του επιθεωρητή, Δ. Μαυροκεφάλος, περιελάμβανε την περιοχή του Δήμου Ναυπακτίδος και επιθεώρησε τα σχολεία της Ναυπάκτου, του Σίμου, της Δορβιτσιάς, της Βελβιτσαίνης, της Γαυρολίμνης και τα γραμματοσχολεία της Αφροδίτης, της Μαμουλάδας-Γκινάνι, της Στύλιας, της Φαμήλας, του Αγ. Γεωργίου, της Ρίζης ή Νεοκάστρου. Η περιοδεία αυτή δεν εντάσσεται απόλυτα στα γεωγραφικά όρια της παρούσης μελέτης, όμως, δε θα την προσπεράσουμε διότι ανήκει στην ίδια εκπαιδευτική περιφέρεια με το Ξηρόμερο. Επίσης μας δίνει την εικόνα που είχαν τα σχολεία στη Ναυπακτία.

ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ

Στις πέντε (5) του μηνός Μαρτίου, ο βοηθός επιθεώρησε το δημοτικό σχολείο αρρένων της Ναυπάκτου. Το σχολείο ήταν διτάξιο και ως διδακτήριο χρησιμοποιούνταν ακατάλληλη ιδιωτική οικία η οποία όπως με ορισμένες επιδιορθώσεις μπορούσε να γίνει αξιόπιστη. Ωστόσο, σημειώνεται ότι υπήρχε οικοπέδο το οποίο διέθετε ο δήμος και θα ήταν δυνατό, αν δινόταν μια επιχορήγηση από το κράτος, να κατασκευαστεί ένα άρτιο δημόσιο διδακτήριο.

---

⁹⁸ Ο νόμος ΒΤΜΘ αναφέρει για τις περιοδείες των επιθεωρητών, « Η περιοδεία εκάτερου αυτών καθ' εκάτερον των δύο εξαμήνων του έτους πρέπει να διαρκέσει εξήκοντα τουλάχιστον ή ογδοήκοντα το πολύ ημέρας.», (Νόμος ΒΤΜΘ', Περί της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαίδευσεως, Κεφάλαιον Γ', Περί Εποπτικών Συμβουλίων, αριθ. 37, άρθρο 41, εν Αθήναις 5-10-1895)

⁹⁹ Στον νόμο ΒΤΜΘ' αναφέρονται ορισμένοι νομοί που ο επιθεωρητής είχε τη δυνατότητα να έχει βοηθό. Η Αιτωλοακαρνανία ήταν μεταξύ αυτών των προνομιούχων περιοχών, «...Αλλ' εν τοις νομοίς Ακαρνανίας και Αιτωλίας ...επιτρέπεται νά διορισθῆ διά Β. Διατάγματος, τη προτάσει του επί των Ἐκκλησιαστικῶν και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως Υπουργοῦ ἀνά εἰς βοηθός του νομαρχιακοῦ επιθεωρητοῦ...» (Νόμος ΒΤΜΘ', Περί της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαίδευσεως, Κεφάλαιον Γ', Περί Εποπτικών Συμβουλίων, αριθ. 37, άρθρο 34, εν Αθήναις 5-10-1895). Χρήση του ευεργετήματος έκανε ο πρώτος επιθεωρητής της περιφέρειας Αιτωλοακαρνανίας Γ. Τσιμικάλης καθώς μνημονεύεται ως βοηθός του, ο Δημ. Μαυροκέφαλος, «Επίσης το εποπτικόν Συμβούλιον έλαβε γνώσιν των εκτεθειμένων εν τῷ ημερολογίῳ της επιθεωρήσεως υπό του βοηθοῦ κ. Δημ. Μαυροκεφάλου υποβληθέντι υπό του επιθεωρητοῦ και καταχωρηθέντι ὡδε.» (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας; Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 9 / 18-3-1896

Στο σχολείο αρρένων Ναυπάκτου φοιτούσαν εκατόν τριάντα οκτώ (138) μαθητές. Οι δύο δάσκαλοι που υπηρετούσαν εκεί, ήταν ο παλιότερος στο σχολείο δάσκαλος ο Κωνσταντίνος Γκούρας και ο «άρτι εξελθόντος εκ διδασκαλείου» Αθανάσιος Σμπαρούτης. Η διδασκαλία των μαθημάτων γινόταν και από τους δύο με μεθοδικό τρόπο. Διαπιστώνεται ότι οι δάσκαλοι ήταν φιλότιμοι και θεωρείται ότι ήταν ικανοί να καταστήσουν ευδόκιμο το σχολείο των αρρένων. Στις αρχές του αιώνα υπηρετούσε στο σχολείο Ναυπάκτου ο τριτοβάθμιος δάσκαλος Μιχαήλ Πούλος.¹⁰⁰

Την επόμενη μέρα πραγματοποιήθηκε η επιθεώρηση του δημοτικού σχολείου των θηλέων. Σε αυτό φοιτούσαν σαράντα οκτώ μαθήτριες τις οποίες δίδασκε η Ελένη Κωνσταντίνου. Η διδασκαλία της ήταν μεθοδική αλλά χωρίς πρόγραμμα και, μάλιστα, η ίδια, θέλοντας να δικαιολογηθεί είπε ότι δεν είχε λάβει το πρόγραμμα. Παρ' όλες τις ελλείψεις της δασκάλας, ο βοηθός του επιθεωρητή θεωρεί ότι τα καταφέρει διότι ήταν αρκετά φιλότιμη.

Όσο αφορά την κατάσταση στην οποία βρισκόταν το διδακτήριο σημειώνεται απλά ότι ήταν ανεκτό. Χρειαζόταν, όμως, να επιδιορθωθούν οι τοίχοι και τα πατώματα. Πέρα από τις πρόχειρες και προσωρινές λύσεις που προτείνονται, ο βοηθός θεωρεί ότι η καλύτερη λύση τόσο για το διδακτήριο του δημοτικού σχολείου αρρένων όσο και για εκείνο των θηλέων είναι να εγκαταλειφθούν, προκειμένου να βρεθεί ένα καταλληλότερο κτήριο για να στεγάσει τους μαθητές.

ΑΦΡΟΔΙΤΗ

Στις επτά (7) του μηνός, ο βοηθός του επιθεωρητή μετέβη στο γραμματοσχολείο του χωριού Αφροδίτη. Στο γραμματοσχολείο του χωριού Αφροδίτη υπηρετούσε ως γραμματοδιδάσκαλος ο γραμματιστής ο Αλέξιος Σαπλαούρας. Το διδακτήριο στο οποίο στεγαζόταν το σχολείο του συνοικισμού υπήρχαν ελλείψεις σε θρανία και σε σχολικά όργανα. Οι εικοσιέξι (26) μαθητές που φοιτούσαν εκεί ήταν εντελώς ακάθαρτοι. Η επίδοσή τους ήταν μέτρια σε όλα τα μαθήματα εκτός από το μάθημα της γραφής, όπου θα μπορούσαν να τους ζηλεύουν και τα «κοινά» δημοτικά σχολεία. Στην αναφορά-έκθεση του καταγράφεται πρόταση για να καταργηθεί το γραμματοσχολείο με το αιτιολογικό ότι απέχει πέντε λεπτά από τη Ναύπακτο¹⁰¹.

ΜΑΜΟΥΛΑΔΑ-ΓΚΙΝΑΝΙ

---

¹⁰⁰ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 55, αριθ. πράξης 7 /10-1-1901

¹⁰¹ Η πρόταση που έκανε ο επιθεωρητής το 1896 ήρθε να εγκριθεί, δύο χρόνια αργότερα, από την εξέλιξη των πραγμάτων. Το εποπτικό συμβούλιο αποφάνθηκε την κατάργηση του γραμματοσχολείου στο χωριό Αφροδίτη, «ούτινος οι μαθηταί φοιτώσιν ήδη εις το πλήρες δημοτικόν πλήρες δημοτικόν σχολείον, όπερ απέχει μόλις πέντε λεπτά της ώρας.» (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 28, αριθ. πράξης Α / 13-4-1898)

Την ίδια ημέρα έγινε η επιθεώρηση του γραμματοσχολείου στο χωριό Μαμουλάδα¹⁰²-Γκινάνι. Εκεί υπηρετούσε ως γραμματιστής ο Βασίλειος Τσιούμας ο οποίος δίδασκε σε εννέα (9) μαθητές. Το διδακτήριο στεγαζόταν σε καλύβα από χόρτο η οποία είχε κατασκευαστεί με τρόπο παρόμοιο με εκείνον που κατασκευάζονταν οι καλύβες των σκηνιτών. Οι μαθητές οι οποίοι ήταν ακάθαρτοι, κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας κάθονταν στο χώμα ή πρημηδόν.

Ο βοηθός του επιθεωρητή, κρίνοντας ότι οι συνθήκες στις οποίες λάμβαναν χώρα τα μαθήματα ήταν ακατάλληλες, έθεσε στους κατοίκους την ανάγκη να αλλάξουν οι συνθήκες στέγασης των μαθητών. Κατόρθωσε να αποσπάσει την υπόσχεσή τους ότι θα ενδιαφερθούν για να εγκαταστήσουν το σχολείο σε κατοικία και, επίσης, ζήτησε από αυτούς να κατασκευάσουν θρανία και μελανοπίνακα.

ΣΚΑΛΛΑ

Στις οκτώ (8) του μηνός ο βοηθός μετέβη στο γραμματοσχολείο Σκάλλας στο οποίο υπηρετούσε ο γραμματοδιδάσκαλος Αντώνης Αντωνόπουλος. Το γραμματοσχολείο λειτουργούσε στην εκκλησία και σε αυτό φοιτούσαν οκτώ (8) μαθητές. Όσο αφορά το πρόγραμμα διδασκαλίας που ακολουθούνταν και το γνωστικό επίπεδο των μαθητών, δεν μπορούσε να γίνει λόγος ούτε για πρόγραμμα ούτε για μέθοδο διδασκαλίας αλλά και για οτιδήποτε μπορούσε να αφορά τις εκπαιδευτικές ανάγκες. Σημειώνεται ότι, από τους λίγους μαθητές, μόνο ένας «αναγίνωσκε» ενώ ο γραμματοδιδάσκαλος δεν είχε ούτε απολυτήριο Σχολαρχείου. Επίσης, η δε διέθετε την κατάλληλη ηλικία για αυτή τη θέση με αποτέλεσμα να είναι απαραίτητο να απολυθεί. Στη συνεδρίαση του Εποπτικού Συμβουλίου, μετά το τέλος της τρίτης αυτής επιθεώρησης των σχολείων της περιφέρειας, ο επιθεωρητής πρότεινε την απόλυση του γραμματοδιδασκάλου βασιζόμενος στα εξής αίτια, «δια μεγίστην αμέλειαν περί την εκπλήρωσιν των εαυτού καθηκόντων και ως δεν έχει την νόμιμον ηλικίαν των 17 ετών κατά την ομολογίαν αυτού του ίδιου.»¹⁰³

ΣΤΥΛΙΑ & ΦΑΜΗΛΑ

Στις εννέα (9) του μηνός, επιθεωρήθηκε το γραμματοσχολείο Στύλιας στο οποίο υπηρετούσε ο γραμματοδιδάσκαλος Δημήτριος Φλέγγας. Φοιτούσαν οκτώ (8) μαθητές οι οποίοι είχαν λιγιστές γνώσεις. Ο γραμματοδιδάσκαλος δεν δίδασκε με τακτικότητα και τα διαλείμματα διαρκούσαν αρκετή ώρα.

---

¹⁰² Το 1898 απολύθηκε από το γραμματοσχολείο της Μαμουλάδας ο γραμματιστής Δημήτριος Φράγκος για αμέλεια και για συχνές απουσίες χωρίς να δίνει επαρκής δικαιολογίες και παρά τις παρατηρήσεις που του γινόντουσαν. (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 28, αριθ. πράξης Δ / 13-4-1898)

¹⁰³ στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 10 / 18-3-1896 – Από το γραμματοσχολείο απολύθηκε και ο επόμενος γραμματοδιδάσκαλος Θεόδωρος Μπρούμας, διότι ήταν αμελέστατος, δεν είχε την πρέπουσα συμπεριφορά και ήταν ανεπίδεκτος βελτιώσεως. (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 27, αριθ. πράξης Γ / 7-4-1898)

Την ίδια ημέρα, ο βοηθός μετέβη και σε επόμενο σταθμό της περιοδείας του με σκοπό να επιθεωρήσει το σχολείο Φαμήλας στο οποίο υπηρετούσε ο γραμματοδιδάσκαλος Κωνσταντίνος Σίνης. Εκεί φοιτούσαν μόνο τέσσερις μαθητές, στην Α΄ τάξη, και γνώριζαν μόνο μηχανική ανάγνωση. Το γραμματοσχολείο λειτουργούσε στην εκκλησία ενώ κατά τη διάρκεια των μαθημάτων οι μαθητές κάθονταν οκλαδόν. Όσο αφορά την υλικοτεχνική υποδομή την οποία θα έπρεπε να διαθέτει ένα σχολείο, σημειώνεται ότι δεν υπήρχε κανένα όργανο.

Ο μικρός αριθμός των μαθητών των δύο παραπάνω γραμματοσχολείων αλλά και οι ελλείψεις τους σε υλικοτεχνική υποδομή οδήγησε στην πρόταση ότι τα δύο γραμματοσχολεία θα έπρεπε να καταργηθούν. Ωστόσο, προκειμένου να πραγματοποιηθεί η συγχώνευσή τους, προτάθηκε να ιδρυθεί σχολείο εις το χωριό Σιμιώτικα. Το χωριό Σιμιώτικα επιλέχθηκε διότι είναι στο κέντρο της απόστασης των δύο χωριών Στύλιας και Φαμήλας.

Μετά από δύο χρόνια, το 1898, καταβλήθηκε μια άλλη πρόταση για την τύχη των δύο γραμματοσχολείων και η οποία εγκρίθηκε από το Εποπτικό Συμβούλιο. Η λύση που επιλέχθηκε ήταν η κατάργηση του γραμματοσχολείου στο χωριό Φαμήλα, παρότι το μαθητικό του δυναμικό δε διέφερε πολύ σε σχέση με εκείνο του γραμματοσχολείου του χωριού Στύλια. Το Συμβούλιο μερίμνησε έτσι ώστε η ενέργεια του αυτή να μην αποτελέσει τροχοπέδι στη φοίτηση των μαθητών και αποφασίστηκε ότι οι μαθητές θα συνέχιζαν τη φοίτησή τους στο γραμματοσχολείο του χωριού Στύλια, «ούτινος οι μαθηταί δύνανται να φοιτώσιν εις το εν Στύλια του δήμου Πυλίνης γραμματοσχολείον, όπερ απέχει (20) είκοσι λεπτά της ώρας»¹⁰⁴. Αργότερα, υπήρξε εκ νέου αλλαγή της κατάστασης καθώς ο επιθεωρητής πρότεινε τη σύσταση γραμματοσχολείου στο χωριό Φαμήλα με αιτιολογικό ότι το χωριό έχει περισσότερους από τριακόσιους κατοίκους.¹⁰⁵

ΣΙΜΟΥ

Στις δέκα (10) του μηνός, ο βοηθός του επιθεωρητή μετέβη στο δημοτικό σχολείο Σίμου. Το σχολείο διευθυνόταν από το Θεόδωρο Κωσταβάρα ενώ εκεί δίδαξε, επίσης, ο τριτοβάθμιος Αντ. Ζηρίστας¹⁰⁶. Στο σχολείο αυτό φοιτούσαν είκοσι οκτώ (28) μαθητές. Όσο αφορά τον απαραίτητο εκπαιδευτικό εξοπλισμό σημειώνεται ότι υπήρχαν πολλές ελλείψεις σε χάρτες και εικόνες. Το γνωστικό επίπεδο των μαθητών δεν ήταν ικανοποιητικό καθώς οι γνώσεις τους ήταν ατελείς. Ωστόσο, για την κατάσταση αυτή δεν ευθυνόταν ο δάσκαλος ο οποίος είχε εκείνον τον καιρό μεταταθεί στο σχολείο. Παρόλα αυτά, και λαμβάνοντας υπόψη τα ελαφρυντικά υπέρ του δασκάλου, έγιναν οι απαραίτητες παρατηρήσεις ώστε να διδάσκει ευσυνείδητα και μεθοδικά.

¹⁰⁴ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 28, αριθ. πράξης Α / 13-4-1898

¹⁰⁵ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 54, αριθ. πράξης Ε / 9-12-1900

¹⁰⁶ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 60, αριθ. πράξης Ε / 17-10-1901

Το σχολείο του εν λόγω χωριού στεγαζόταν σε ιδιωτική κατοικία η οποία ήταν εντελώς ακατάλληλη εξαιτίας της μικρής χωρητικότητας και του ανεπαρκούς φωτισμού. Στα παράθυρα υπήρχαν, αντί τζαμιών, υφάσματα προκειμένου να εμποδίσουν τον αέρα και να προστατεύουν την αίθουσα από το κρύο. Ο δάσκαλος εξαιτίας αυτών των ελλείψεων θεώρησε προτιμότερο να διεξάγονται τα μαθήματα στην ύπαιθρο. Σημειώνουμε εδώ ότι υπήρχε κατάλληλο οικόπεδο διαθέσιμο ώστε να οικοδομηθεί σχολείο, κοντά μάλιστα στην εκκλησία του χωριού. Το οικόπεδο ανήκε στους κληρονόμους του Αντωνίου Ξύδη.

ΔΟΡΒΙΤΣΑ

Την ίδια ημέρα επισκέφτηκε το δημοτικό σχολείο Δορβιτσίας. Φοιτούσαν σαράντα (40) μαθητές. Στον δάσκαλο Μιχαήλ Πούλο ο οποίος υπηρετούσε σε αυτό το σχολείο έλλειπε η διδακτική μέθοδος, όμως ήταν επιμελής και φιλόπonos. Οι μαθητές γνώριζαν πολλούς ορισμούς και γραμματικούς κανόνες χωρίς όμως να μπορούν να τους εφαρμόσουν. Επίσης δεν έκαναν καλή ανάγνωση και δεν έγραφαν καλά. Βλέποντας τον ζήλο του ο βοηθός του επιθεωρητή έκανε συστάσεις ώστε η διδασκαλία των μαθημάτων να γίνεται καλύτερα. Το κτίριο στο οποίο στεγαζόταν το σχολείο είχε οικοδομηθεί από την κοινότητα και ήταν σε πολύ καλή κατάσταση. Επίσης υπήρχαν τα αναγκαία σχολικά όργανα.

ΒΕΛΒΙΤΣΑΙΝΑ

Στις έντεκα (11) του μηνός έγινε η επιθεώρηση του σχολείου Βελβιτσαίνης. Στο σχολείο φοιτούσαν δεκαπέντε (15) μαθητές. Με προσωπικές προσπάθειες του βοηθού του επιθεωρητού ο αριθμός των μαθητών του σχολείου αυξήθηκε και έφτασε τους τριάντα πέντε (35). Ο δάσκαλος, Ν. Παπαμιχαήλ είχε αναλάβει το σχολείο πριν από δεκαπέντε μέρες και, παρότι το διάστημα ήταν πολύ μικρό, φαινόταν ευσυνείδητος, επιμελής και χρησιμοποιούσε μέθοδο κατά τη διδασκαλία του. Στο σχολείο της Βελβιτσαίνης υπηρετήσαν, ακόμα, ο δάσκαλος Απόστολος Πράπας¹⁰⁷ και ο δάσκαλος Δημήτριος Μπαλής¹⁰⁸

Όσο αφορά την κτιριακή κατάσταση του διδακτηρίου που στέγαζε το δημοτικό σχολείο Βελβιτσαίνης πρέπει να σημειώσουμε ότι δεν ήταν πολύ ικανοποιητική καθώς δεν υπήρχαν τζάμια στα παράθυρα. Οι ελλείψεις σε εποπτικό υλικό ήταν πολλές. Δεν υπήρχαν χάρτες αλλά ούτε και εικόνες. Ωστόσο, προτρεπόμενοι από το βοηθό του επιθεωρητή και κατανοώντας τις συνθήκες στις οποίες τα παιδιά τους έκαναν μάθημα, οι κάτοικοι υποσχέθηκαν ότι θα αναπληρώσουν τις ελλείψεις με χρήματα τα οποία θα συγκέντρωναν από έρανο τον οποίο θα διεξήγαγαν μεταξύ τους.

¹⁰⁷ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 63, αριθ. πράξης Α / 10-9-1902

¹⁰⁸ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 96, αριθ. πράξης Η / 3-1-1906

ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Στις δώδεκα (12) του μηνός, ο βοηθός έφτασε στον επόμενο σταθμό της περιοδείας του, στο χωριό Άγιος Γεώργιος, το οποίο βρίσκεται στο φρούριο του ακρωτηρίου Αντίρριο. Στο εκεί σχολείο φοιτούσαν σαράντα δύο (42) μαθητές τους οποίους δίδασκε ο γραμματιστής Χαράλαμπος Λελούδας, ο οποίος εκτελούσε με ευσυνειδησία το καθήκον του. Σημειώνεται συγκεκριμένα ότι υπήρχαν εργασίες τις οποίες θα ζήλευαν και οι δάσκαλοι όπως επίσης καταγράφεται ότι οι μαθητές ήταν καθαροί και επικρατούσε τάξη. Μάλιστα, θα γινόταν πρόταση στο Εποπτικό συμβούλιο να εκφράσει την ευαρέσκειά του προς τον γραμματιστή αυτόν.

Το διδακτήριο όπου στεγάζονταν οι μαθητές του γραμματοσχολείου στον Άγιο Γεώργιο ήταν ετοιμόρροπο. Μελετώντας την κατάσταση, ο βοηθός του επιθεωρητή κατέγραψε ότι το χρησιμοποιηθέν διδακτήριο «πρέπει εξ' άπαντος να εγκαταλειφθεί» και ταυτόχρονα διατύπωσε μια πρόταση του, ως εναλλακτική λύση για την εύρεση καινούριου διδακτηρίου, λέγοντας ότι θα ήταν ευτύχημα αν το οίκημα του δημοσίου που βρισκόταν εντός του φρουρίου παραχωρηθεί στο σχολείο. Το οίκημα αυτό άλλοτε χρησιμοποιούνταν ως στρατιωτικός σταθμός, ενώ τώρα ήταν εγκαταλελειμμένο. Η κατάστασή του ήταν τέτοια που αν έμενε πολύ καιρό ακόμα σε αυτή την κατάσταση θα αχρηστεύονταν εντελώς. Οι κάτοικοι προσφέρθηκαν να κατασκευάσουν την πόρτα και τα παράθυρα και να επισκευάσουν το πάτωμα και την στέγη. Επίσης, πέρα από την εκπαιδευτική του χρήση το εν λόγω κτίριο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και από το στρατό, διότι υπάρχει ένα ευρύχωρο δωμάτιο το οποίο δε χρησιμοποιείται για τη διεξαγωγή μαθημάτων.

ΡΙΖΗΣ Ή ΝΕΟΚΑΣΤΡΟΥ

Στις δεκατρείς (13) του μηνός πραγματοποιήθηκε η επιθεώρηση του γραμματοσχολείου Ρίζης ή Νεοκάστρου. Ο γραμματιστής Θεόδωρος Μπρούμας¹⁰⁹ είχε διοριστεί στο χωριό στα μέσα Ιανουαρίου. Το διδακτήριο στεγαζόταν στο ναό και δεν είχε κανένα σχολικό είδος που να βοηθά στη διδασκαλία. Οι εγγεγραμμένοι μαθητές ήταν είκοσι (20) εκ των οποίων οι έντεκα (11) φοιτούσαν στην πρώτη τάξη.

ΓΑΥΡΟΛΙΜΝΗ

Η περιοδεία στα σχολεία τελείωσε με την επίσκεψη στο δημοτικό σχολείο του χωριού Γαυρολίμνη. Ο δάσκαλος Κων/νος Δημητριάδης δίδασκε δεκαοκτώ (18) μαθητές από τους τριάντα τρεις (33) που είχαν εγγραφεί. Οι μαθητές είχαν πολλές

---

¹⁰⁹ Ο γραμματιστής Θεόδωρος Μπρούμας απολύθηκε από τη θέση του στο χωριό Ρίζα της Ναυπάκτου, «διότι ούτως κατά τας εορτάς του Πάσχα μεταβάς εις Λιμνίτσα του δήμου Αποδοτίας διαρρήξας την θύρα του σχολείου έθραυσε τα θρανία και μετέβαλε το σχολείο εις σφαγείον αγελάδος ίνα εκδιώξει τον διδάσκαλον.», (στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 13 / 7-5-1896)

ατέλειες στις γνώσεις και γι αυτό έγιναν παρατηρήσεις στο δάσκαλο. Το διδακτήριο ήταν κατάλληλο. Αισθητή, όμως, ήταν η απουσία μιας έδρας και ενός κινητού μαυροπίνακα.

**Β΄. Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΕΧΙΝΟΥ ΤΟΥ
ΝΟΜΟΥ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ (1896-1914)****B.1. Ο ΔΗΜΟΣ ΕΧΙΝΟΥ 1896-1914**

Ο δήμος Εχίνου αποτελούνταν από τα χωριά του Αετού (Αετός και Αγ. Νικόλαος), των Αχύρων (Αχυρά), του Βουστρίου (Βούστρι τέως Μπούστρι), της Κατούνας (Κατούνα και Λουτράκι), του Κομποτίου (Κομπότι), της Κωνοπίνας, του Μαχαλά, του Μπαμπινίου (Μπαμπίνι), του Παπαδάτου και του Τρύφου.¹¹⁰ Στις τρεις πρώτες περιόδους του επιθεωρητή Αιτωλοακαρνανίας, που αναλύσαμε, καταγράφεται επίσκεψη σε ορισμένα χωριά του δήμου Εχίνου.

---

¹¹⁰ Χ. Μαλλιάρος, Λήμμα : Βόνιτσα , στη Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, εκδόσεις Πυρσός Α. Ε. , τ. Ζ, σ. 539, Αθήνα 1932

ΜΑΧΑΛΑ

Κατά τη δεύτερη περιοδεία του ο επιθεωρητής επισκέφτηκε στις είκοσι επτά (27) Φεβρουαρίου την κωμόπολη της Κατούνας και την επόμενη ημέρα μετέβη στο χωριό Μαχαλά, όπου επιθεώρησε το δημοτικό σχολείο των αρρένων και των θηλέων. Το αρρένων στεγαζόταν σε μια οικία η οποία ανήκε στην κοινότητα και ήταν κατάλληλη να στεγάσει μαθητές. Οι ελλείψεις που είχε σε υλικοτεχνική υποδομή προέρχονταν «ένεκα της αμεριμνότητας και των κατοίκων και του δασκάλου.» Λίγα χρόνια αργότερα, το 1902, ο επιθεωρητής έκανε πρόταση για την έγκριση του προϋπολογισμού του τριταξίου αρρένων Μαχαλά¹¹¹.

Όσο αφορά το γνωστικό επίπεδο των μαθητών του δημοτικού σχολείου των αρρένων αλλά και την επιμέλεια του εκεί διδάσκοντος, ο επιθεωρητής σημειώνει ότι οι μαθητές είχαν ελλείψεις και η διδασκαλία από το δάσκαλο Γεώργιο Φλώρο δεν ήταν η κατάλληλη. Ο δάσκαλος, κατά τον επιθεωρητή, «δεν φρόντιζε να μελετά πρότερον τα διδαχθησόμενα μαθήματα.»

Τρία χρόνια αργότερα, το 1899, σύμφωνα με τα όσα αναφέρονται στα πρακτικά του Εποπτικού Συμβουλίου, ο επιθεωρητής προτείνει την αυστηρά τιμωρία του δημοδιδασκάλου Μαχαλά, Γεωργίου Φλώρου, «κατηγορηθέντος ότι προ των εκλογών εγκαταλίπων την εαυτού θέσιν μετέβη εις διάφορα χωριά χάριν ψηφοθηρίας επί τέσσερες μέρες»¹¹². Έτσι, το 1900 διορίστηκε στο Μαχαλά με υπουργική

¹¹¹ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 62, αριθ. πράξης Ε / 13-1-1902

¹¹² Μετά από επιτόπου εξέταση για να εξακριβωθεί η αλήθεια, αποδείχθηκε ότι ο δάσκαλος Γ. Φλώρος εγκατέλειψε τη θέση του για τέσσερις μέρες για να φέρει σε πέρας επείγουσες οικογενειακές υποθέσεις. Κριτήριο για την τιμωρία του θεωρήθηκε η εγκατάλειψη της θέσης του για τέσσερις μέρες. Η διευθέτηση επείγουσών οικογενειακών του υποθέσεων, ως λόγος που βάρυνε την «ελλιπή περί των καθηκόντων εκτέλεση», ελάφρυνε τη θέση του. Ένα άλλο κριτήριο για την τελική απόφαση του Εποπτικού Συμβουλίου ήταν το γεγονός ότι θεωρήθηκε προσπάθεια να ξεγελάσει το Εποπτικό Συμβούλιο δηλώνοντας, κατά την απολογία, διαφορετικές ημερομηνίες απουσίας του από το σχολείο. Το Εποπτικό Συμβούλιο τιμώρησε τον Γ. Φλώρο με πρόστιμο πενήντα (50) δραχμών. (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 37, αριθ. πράξης Γ / 2-3-1899). Οι μηνιαίες αποδοχές του δασκάλου στα τέλη του 19^{ου} αιώνα κυμαινόταν μεταξύ εκατό (100) δραχμές για τον τριτοβάθμιο και εκατόν είκοσι (120) δραχμές για το δευτεροβάθμιο. Αντίστοιχα για τους γραμματιστές, ο γραμματιστής Γ΄ τάξεως είχε μηνιαίες αποδοχές εξήντα πέντε (65) δραχμές και ο γραμματιστής Β΄ τάξεως είχε μηνιαίες αποδοχές πενήντα πέντε (55) δραχμές. Μέσα σε αυτά τα όρια το πρόστιμο των πενήντα δραχμών ήταν αυστηρό αν συγκριθεί με τον μισθό του δασκάλου εκείνη την εποχή ο οποίος κυμαινόταν από πενήντα πέντε έως εκατό είκοσι χιλιάδες. Στα πρακτικά του εποπτικού Συμβουλίου προτείνεται από τον επιθεωρητή ο διορισμός δασκάλου με συγκεκριμένες αποδοχές. «1. τον διορισμό εν τη κενή θέση του Κωνσταντίνου Αν. Αγγελόπουλου δευτεροβαθμίου επί μηνιαίω μισθώ δραχμών 120 μη προταθέντος άλλου υπό του δημοτ. Συμβουλίου καίπερ προσκληθέντος εν τη κενή θέση του σχολείου των αρρένων εν Ανδρακόβη του δήμου Αρακ...2. τον διορισμό του Γεώργιου Φλωράκη τριτοβαθμίου επί μηνιαίω μισθώ δραχμών 100 εν τη κενή θέση του σχολείου των αρρένων εν Χρυσή του δήμου Αγραιών μη προταθέντος άλλου υπό του δημοτ. Συμβουλίου καίπερ προσκληθέντος...Επίσης τη προτάσει του Επιθεωρητού το Εποπτικό Συμβούλιο προτείνει προς τον κύριον Νομάρχη τον διορισμόν του Ιωάννου Δ. Παπαϊωάννου δευτεροβαθμίου επί μισθού δραχμών 120 κενής ούσης της θέσεως του εν Μακρυνού σχολείου των αρρένων του δήμου Μακρυνείας.» (στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 13 / 7-5-1896). Στα

απόφαση ο δευτεροβάθμιος δάσκαλος Απόστολος Παπαχαράλαμπος.¹¹³ Το 1906 το διτάξιο δημοτικό σχολείο αρρένων Μαχαλά δικαιολογούσε μια θέση δευτεροβάθμιου, η οποία ήταν κενή και μια θέση τριτοβάθμιου, την οποία κατείχε ο δημοδιδάσκαλος Γεώργιος Φλώρος.¹¹⁴

Στο σχολείο των θηλέων του Μαχαλά υπηρετούσε η δασκάλα Βασιλική Κυριακάκη η οποία ήταν επιμελής και δίδασκε με μεγάλη εργατικότητα τις είκοσι πέντε (25) μαθήτριες που φοιτούσαν εκεί. Υπήρχαν μεγάλες ελλείψεις όσο αφορά την υλικοτεχνική υποδομή, καθώς δεν ήταν διαθέσιμα εκπαιδευτικά εργαλεία απαραίτητα για μια σωστή διδασκαλία. Το 1906 ο επιθεωρητής πρότεινε την κατάργηση του σχολείου θηλέων όπου υπηρετούσε η δασκάλα Βασιλική Μιχαλοπούλου. Η πρόταση στηριζόταν στο μικρό αριθμό μαθητριών κατώτερου από αυτόν που όριζε ο νόμος ΒΤΜΘ. Στην ίδια γραμμή κινήθηκε και η πρότασή του για το σχολείο θηλέων της Κατούνας, όπου υπηρετούσε, εκείνη την περίοδο, η Άννα Παπαγιαννοπούλου.¹¹⁵

ΑΕΤΟΣ

Κατά την τρίτη επιθεώρηση, στις δεκατρείς (13) του Μαρτίου, μετέβη στα χωριά Αετός, Κομποτή και Αχυρά. Το χωριό Αετός απέχει οκτώ χιλιόμετρα από την Κατούνα και είναι σκαρφαλωμένο στην πλαγιά του Μπούμιστου. Το διδακτήριο το οποίο στέγαζε το δημοτικό σχολείο του χωριού Αετός βρισκόταν σε πολύ καλή κτιριακή κατάσταση και, μάλιστα, ο επιθεωρητής καταγράφει ότι επρόκειτο για μια καταλληλότερη ιδιωτική κατοικία.

Στο σχολείο του χωριού Αετός¹¹⁶, λοιπόν, φοιτούσαν σαράντα (40) μαθητές τους οποίους δίδασκε ο δημοδιδάσκαλος Σπυρίδων Τσίγκας. Οι γονείς ανέφεραν ότι

πρακτικά γίνεται και αναφορά στο μισθό του γραμματοδιδασκάλου, «2. τον διορισμό του Αθανασίου Μπέλλιου γραμματοδιδασκάλου Γ' τάξεως επί μισθώ δραχ. 55 εν τη κενή θέση του δημ. σχολείου Μακρυνούς του δήμου Μακρυνείας κατά πρότασιν του δημ. Συμβουλίου...4. τον διορισμό του γραμματιστού Β^{ος} τάξεως επί μηνιαίου μισθού 65 Γεωργ. Παπαλάμπρου εν τη κενή θέση του σχολείου εν τω χωριώ Κουτυλιστίων κενής ούσης της θέσης.» (στο ίδιο Φ. 50, αριθ. πράξης 14 / 10-6-1896) Εδώ αφού αναφερόμαστε στους μισθούς των δασκάλων θα σημειώσουμε ότι το 1845 στο σχολείο του χωριού Βετολίστας του δήμου Αποδοτίας έγινε ο διορισμός του Ιωάννη Οικονόμου με μηνιαίο μισθό 50 δραχμές και το 1847 με τον ίδιο μισθό η πρόσληψη του δασκάλου Θεοχάρη Αθανασίου. (Χρήστος Κ. Ρέππας, Εκπαιδευτικά της Ναυπακτίας (1833-1847) εκδόσεις Εταιρεία Ναυπακτιακών Μελετών – Επιστημονική Βιβλιοθήκη, αριθ. σειράς 1, σ. 108 & σ.112, Αθήνα 1998)

¹¹³ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 29, αριθ. πράξης Β / 15-4-1898

¹¹⁴ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 96, αριθ. πράξης Στ / 3-1-1906

¹¹⁵ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 96, αριθ. πράξης Δ / 3-1-1906

¹¹⁶ Το 1898 επήγε στο σχολείο του Αετού ο δάσκαλος Κων. Καρδαράς. «Ο επιθεωρητής προτείνει την μετάθεση του Κων. Καρδαρά από το δημοτικό σχολείο στο χωριό Ζελίστη του δήμου Οφιοειάς στο σχολείο του Αετού. Η μετάθεση έγινε εξαιτίας τιμωρίας του δασκάλου διότι αμελούσε τα μαθήματα του σχολείου και ασχολούνταν με τα πολιτικά του τόπου. Επίσης, με τη συμπεριφορά του είχε ερημώσει το σχολείο. Η μετάθεση έγινε με τη σύμφωνη γνώμη του δημάρχου Εχίνου στον οποίον ανήκε το χωριό Αετός. (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 27, αριθ. πράξης Α / 7-4-1898) Ο Κων. Καρδαράς μετατέθηκε με αίτησή του στην κενή θέση του χωριού Μαχαλά (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 40, αριθ.

«ουδέποτε αμέλισε των εαυτού καθηκόντων.» Έτσι, το χαμηλό γνωστικό επίπεδο των μαθητών αποδόθηκε στην ελλιπή φοίτηση των μαθητών και στην αδιαφορία των γονέων, καθώς παρατηρήθηκε ότι οι γονείς, και ιδιαίτερα οι άνδρες, ασχολούνταν με οτιδήποτε άλλο παρά με την ανατροφή των παιδιών τους. Οι προαναφερθείς παράγοντες δημιουργούσαν μια κατάσταση τέτοια η οποία αποτελούσε τροχοπέδη στο διδακτικό έργο του δασκάλου. Το 1906 το σχολείο υποβιβάστηκε αλλά δόθηκε η δυνατότητα στον τότε δάσκαλο Νικόλαο Γιαννακόπουλο να παραμείνει στη θέση του, αν ο ίδιος αποδεχόταν, με τη διαφορά, όμως, ότι θα συνέχιζε να δουλεύει ως υποδιδάσκαλος¹¹⁷.

ΚΟΜΠΟΤΗ & ΑΧΥΡΑ

Έπειτα, ο επιθεωρητής μετέβη στα χωριά Κομποτή και Αχυρά τα οποία εντάσσονται στον ίδιο Δήμο. Το κοινό στοιχείο που αφορά την χρονολογική εξέλιξη των χωριών Κομποτή και Αχυρά είναι ότι οι κάτοικοι και των δύο αναγκάστηκαν να μετεγκατασταθούν σε άλλο σημείο. Έτσι, στη συγκεκριμένη περιοδεία αναφερόμαστε στα παλιά Αχυρά όπου φθάνει κανείς από το δρόμο προς το Βούστρι και τη Νίσσα. Βρίσκονται στους πρόποδες της κορυφής των Ακαρνανικών, μόλις δώδεκα χιλιόμετρα δυτικά από την Κατούνα. Τα «νέα» Αχυρά, όπως έχουμε ήδη πει, έχουν εγκατασταθεί στην άκρη της κομόπολης της Κατούνας. Το χωριό Κομποτή είναι κτισμένο στην πλαγιά του Μπούμιστου, στα Ακαρνανικά όρη σε υψόμετρο πάνω από 400 μέτρα. Το παλιό μικρό χωριό, το οποίο ονομαζότανε Πέρσεβος ήταν χτισμένο πιο πάνω από το σημερινό χωριό ανάμεσα στις δύο ψηλότερες κορυφές των Ακαρνανικών.

Οι μαθητές των δύο χωριών πήγαιναν στο ίδιο σχολείο έδρα του οποίου είχε οριστεί παλιότερα το χωριό Αχυρά. Ωστόσο, υπήρχαν παράγοντες, όπως οι μεγάλες αποστάσεις και οι ανώμαλοι και δύσβατοι οδοί και δύσβατοι, οι οποίοι όταν έβρεχε γίνονταν αδιάβατοι, οδηγούσαν στο συμπέρασμα ότι το χωριό Αχυρά δεν ήταν δυνατόν να συνεχίσει να είναι η έδρα του σχολείου. Επίσης, ελήφθη υπόψη το γεγονός ότι το χωριό Κομποτή είχε περισσότερους μαθητές. Έτσι, αποφασίστηκε ότι «Το γραμματοσχολείο που φέρει τον τίτλο Αχυρά-Κομποτή όπερ έχει την έδρα εν Αχυρά χωριό που έχει 285 κατοίκους να ονομαστεί γραμματοσχολείο Αχυρών και να συσταθεί γραμματοσχολείο εν Κομποτή όπερ έχει 485 κατοίκους απέχοντι μια ώρα από τα Αχυρά.»¹¹⁸ Σημειώνουμε ότι σε επόμενη συνεδρίαση του Εποπτικού Συμβουλίου συζητήθηκε η κατάργηση του παραπάνω γραμματοσχολείου και η δημιουργία δύο νέων στη θέση του, καθένα από τα οποία θα στέγαζε το μαθητικό δυναμικό καθενός από τα δύο χωριά, «Να καταργηθή : το κοινόν σχολείον Αχυράς-Κομποτή του Νομού Εχίνου και αντ' αυτού να συστηθώσι δύο γραμματοσχολεία

πράξης 6 / 2-10-1899) Στα Αχυρά υπηρέτησε και ο Αλεξ. Μπακογεώργος (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 60, αριθ. πράξης Β / 17-10-1901

¹¹⁷ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 96, αριθ. πράξης Γ / 3-1-1906

¹¹⁸ στο ίδιο, συνεδρία 28, αριθ. πράξης Β / 13-4-1898

διότι η μεταξύ των δύο χωριών απόστασις είνε μιας ώρας η δε οδός δύσβατος και διακοπτομένη υπό χειμάρρου»¹¹⁹

Στα πλαίσια της περιοδείας του ο επιθεωρητής δεν μπόρεσε να εκφέρει κρίση για το γνωστικό επίπεδο των μαθητών. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι την ημέρα που πήγε στα Αχυρά, οι μαθητές από τη Κομποτή δεν είχαν πάει στο σχολείο. Ο δάσκαλος, Μιχαήλ Ρεντέας, με βάση τα όσα πληροφορήθηκε ο επιθεωρητής, ήταν αμελής και περνούσε τον περισσότερο χρόνο του στο χωριό Μαχαλά. Ως προς την κατάσταση του διδακτηρίου που στέγαζε το σχολείο στα Αχυρά, καταγράφεται ότι πρόκειται για ιδιωτική κατοικία η οποία, όμως, δεν ήταν κατάλληλη για εκπαιδευτική χρήση. Ελλείψεις υπήρχαν και από άποψη παιδαγωγικού υλικού καθώς από το σχολείο έλλειπαν τα θρανία και τα σχολικά όργανα.

Το 1900 έγινε αμοιβαία μετάθεση μεταξύ του γραμματοδιδασκάλου που υπηρετούσε στα Αχυρά και του γραμματοδιδασκάλου που υπηρετούσε στην Κομποτή Αλεξάνδρου Μπακογεώργου¹²⁰, ο οποίος απολύθηκε από το γραμματοσχολείο των Αχυρών¹²¹ την ίδια χρονιά. Στα Αχυρά υπηρέτησαν τα πρώτα χρόνια του νέου αιώνα ο Παναγιώτης Γκόλιας¹²², ο Αθανάσιος Μπακαγεώργος¹²³, και ο Στυλιανός

---

¹¹⁹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 15β, μέρος Γ, παρ. 2 / 9-7-1896 – η πρόταση του επιθεωρητή για τη δημιουργία δύο γραμματοσχολείων ευοδώθηκε μετά δύο χρόνια. Το Εποπτικό Συμβούλιο αποφάνθηκε «3. Να ονομασθή το γραμματοσχολείο Αχυρών-Κομποτή, όπερ έχει την έδρα αυτού εν Αχυρά, χωριώ έχοντι 285 κατοίκους, γραμματοσχολείον Αχυρά και 4. να συσταθή γραμματοσχολείον εν Κομποτή του δήμου Εχίνου, χωριώ έχοντι 485 κατοίκους και απέχοντι μιαν ώραν τω χωριώ Αχυρά.» (στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης Β / 13-4-1898). Το 1899 το Εποπτικό Συμβούλιο ενέκρινε την πρόταση του επιθεωρητή για τον «διορισμόν εν τη από πολλού χρόνου κενή θέση του γραμματοσχολείου Αχυρά, του δήμου Εχίνου, του Ιωάννου Σβεντζούρη» (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 39, αριθ. πράξης Α / 11-5-1899). Τον Οκτώβριο του 1899 μετατέθηκε στο γραμματοσχολείο Αχυρών ο γραμματιστής Βασίλειος Σίμος από το γραμματοσχολείο Τρύφου του ίδιου δήμου. Η μετάθεση είχε τη μορφή τιμωρίας, «διότι ο γραμματιστής ούτως επανειλημμένος επιθεωρηθείς ευρέθη αμελών ...το μεν στα της κοινότητος πράγματα σκανδαλωδώς αναμειγνυόταν περισπώμενος υπό συμφερόντων ιδιωτικών εν υστέρω τήησι τα της ευημερίας του σχολείου» (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 40, αριθ. πράξης 5 / 2-10-1899) στην ίδια συνεδρία προτάθηκε από τον επιθεωρητή η απόλυση του Ιωάννου Σβεντούρη. (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 40, αριθ. πράξης 7 / 2-10-1899) Ο Β. Σίμος όσο υπηρετούσε στο σχολείο του Τρύφου είχε ξαναδημιουργήσει πρόβλημα, «3. Επίσης λαβών υπ' όψιν το προς του εν Τρύφω, του Δήμου Εχίνου, γραμματιστήν Βασιλ. Σίμον, έγγραφον του βοηθού αυτού υπό χρον. 21 Ιουνίου ε. ε. ...καλείτο ούτος εις απολογίαν επί τω ότι ημέλησεν των μαθημάτων του σχολείου αυτού, την απολογίαν αυτού, ην δεν ευρίσκη επαρκή, προτείνει όπως επιβληθή αυτώ πρόστιμο δραχμών 26» (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 32, αριθ. πράξης Δ / 7-11-1898). Τελικά το Εποπτικό Συμβούλιο ασχολήθηκε με νέα μετάθεση του Β. Σίμου αυτή τη φορά, αντίστροφα, από τα Αχυρά στου Τρύφου. Αυτή τη μετάθεση την επιδίωξε ο ίδιος ο γραμματοδιδάσκαλος. Αυτό συνέβη διότι ο Β. Σίμος χειροτονήθηκε ιερέας με αποτέλεσμα το χωριό, πλέον, να έχει την ανάγκη του. Η μετάθεση πραγματοποιήθηκε με την υπόσχεση ότι δεν θα ξαναπαραβλέψει το σχολείο (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 44, αριθ. πράξης 3 / 6-11-1899).

¹²⁰ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 47, αριθ. πράξης 1 / 1-4-1900

¹²¹ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 49 / 4-6-1900

¹²² στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 66, αριθ. πράξης Γ / 22-11-1902

¹²³ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 89, αριθ. πράξης Η / 18-1-1905

Στουρνάρας¹²⁴ Στο γραμματοσχολείο της Κομποτής υπηρέτησε ο Χριστόδουλος Κατσίκας¹²⁵

ΤΡΥΦΟΥ & ΜΠΑΜΠΙΝΗ

Στα χωριά Τρύφου και Μπαμπίνη, είχε κάνει περιοδεία στα τέλη του 19^{ου} αιώνα ο βοηθός του επιθεωρητή και, στο Εποπτικό Συμβούλιο, οι αποφάσεις που τα αφορούσαν παίρνονταν βάση των δικών του εισηγήσεων. Στο δημοτικό σχολείο του χωριού Μπαμπίνι υπηρετούσε ο Ευστάθιος Θάνος, ο οποίος είχε τιμωρηθεί από τον επιθεωρητή για αμέλεια των διδακτικών του καθηκόντων, « Λαβών υπ' όψιν το προς του δημοδιδασκάλου του εν Παμπίνι δημοτ. Σχολείου Ευστάθιον Θάνον του Δήμου Εχίνου, έγγραφον του βοηθού αυτού της 14 Ιουνίου ε. ε. καλείτο ούτος εις απολογίαν επί αμελεία και την απολογίαν αυτού, ην δεν θεωρεί επαρκή, προτείνει όπως επιβληθή αυτώ πρόστιμο δραχμών 30»¹²⁶ Στο χωριό Τρύφου, υπηρετούσε ως γραμματοδιδάσκαλος ο Βασίλης. Σίμος¹²⁷ και ο ιερέας Δημήτριος Β. Κώστας ιερέας.¹²⁸ Ακόμα, υπηρέτησαν εκεί και οι γραμματιστές Γεώργιος Π. Τουρλίδης¹²⁹ Κων/νος Α. Σακελλαρίου¹³⁰.

ΒΟΥΣΤΡΙ

Στο γραμματοδιδασκαλείο του χωριού Βούστρι του δήμου Εχίνου διορίστηκε το 1896 ο Χρήστος Πουρνάρας ως γραμματοδιδάσκαλος με πρόταση του δημοτικού συμβουλίου Εχίνου.¹³¹ Ωστόσο, δύο χρόνια μετά από το διορισμό του, απολύθηκε με πρόταση του επιθεωρητή «ως εγκαταλιπόντος αυτογνωμόνος την θέσιν αυτού, επιδείξαντος δε διαγωγήν ανάρμοστον εις διδάσκαλον ως αποστείλη πλαστά

¹²⁴ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 91, αριθ. πράξης Β / 7-9-1905

¹²⁵ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 62, αριθ. πράξης Α / 13-1-1902

¹²⁶ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 32, αριθ. πράξης Δ / 7-11-1898

¹²⁷ «Επίσης λαβών υπ' όψιν το προς του εν Τρύφω, του Δήμου Εχίνου, γραμματιστήν Βασίλ. Σίμον, έγγραφον του βοηθού αυτού υπό χρον. 21 Ιουνίου ε. ε. ...καλείτο ούτος εις απολογίαν επί τω ότι ημέλησεν των μαθημάτων του σχολείου αυτού, την απολογίαν αυτού, ην δεν ευρίσκει επαρκή, προτείνει όπως επιβληθή αυτώ πρόστιμο δραχμών 26» (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 32, αριθ. πράξης Δ / 7-11-1898) Πολλοί λένε ότι η περιοχή γύρω από το χωριό Τρύφος είναι ένα τεράστιο οικολογικό πάρκο, αφού ο ορεινός όγκος των Ακαρνανικών βουνών, τα τρεχούμενα νερά του ποταμού Νίσσα, τα ιαματικά νερά και ο υδροβιότοπος του Αμβρακικού, έχουν διαμορφώσει την περιοχή σαν ένα οικολογικό παράδεισο... Παλαιότερα μαζί με την Κατούνα θεωρούνταν η «Μέκκα του Καπνού» αφού παρήγαγαν με τον παραδοσιακό τρόπο την καλύτερη ποιότητα καπνού στην Ελλάδα, που ήταν το «τσεμπέλι»

¹²⁸ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 49 / 4-7-1900

¹²⁹ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 86, αριθ. πράξης Β / 20-10-1904

¹³⁰ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 87, αριθ. πράξης Στ / 15-11-1904

¹³¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914,, Φ. 50, αριθ. πράξης 13 / 7-5-1896

αποτελέσματα δημοσίων εξετάσεων του μηνός Ιουνίου ε. ε. εις τον επιθεωρητήν, ενώ ουδόλως ενήργησε δημοσίας εξετάσεις.»¹³² Στο γραμματοσχολείο του Βουστρίου δίδαξαν, επίσης, ο γραμματοδιδάσκαλος Νικόλαος Νίκου, ο οποίος απολύθηκε από το σχολείο, το 1900, δι' άκρα ανικανότητα¹³³ και ο Αθανάσιος Μπακογεώργος¹³⁴ Στο σχολείο, αργότερα, ξαναδιορίστηκαν οι απολυθέντες Χρήστος Πουρνάρας¹³⁵ και Νικόλαος Α. Νίκου¹³⁶

ΚΩΝΩΠΙΝΑ

Στο γραμματοσχολείο του χωριού Κωνωπίνα υπηρέτησαν στην αλλαγή του αιώνα οι γραμματοδιδάσκαλοι Κων/νος Βρετός «εγκαταλιπόντος την εαυτού θέσιν»¹³⁷, ο Νικόλαος Μαργιόλης¹³⁸, ο Ευστάθιος Κούρτας ή Σκούρτας ο οποίος διορίστηκε στο γραμματοσχολείο της Κωνωπίνας όπου είχε διατελέσει και παλαιότερα.¹³⁹ Επίσης υπηρέτησε στο γραμματοσχολείο του χωριού Κωνωπίνα ο Δημ. Κομπορόζος¹⁴⁰

ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

Στο σχολείο του χωριού Παπαδάτου υπηρετούσε ο Γεώργιος Παπακωνσταντίνου. Το διορισμό του Γ. Παπακωνσταντίνου, ως τριτοβάθμιου, στην κενή θέση του δημοτικού σχολείου αρρένων, πρότεινε ο επιθεωρητής «στηριζόμενος επί του νόμου και της υπ' αριθ. 74 της 4^{ης} Φεβρουαρίου αναφορά του δημάρχου Εχίνου μετά της επισυνημμένης ΙΑ' πράξεως του δημοτ. Συμβουλίου»¹⁴¹ Βάση της αξιολόγησης του ως δάσκαλος, ο Γ. Παπακωνσταντίνου ονομάστηκε δευτεροβάθμιος, «Να ονομασθή δευτεροβάθμιος ο εν παπαδάτω εχίνου Γεώργιος Παπακωνσταντίνου υπηρετών ήδη ως τριτοβάθμιος δημοδιδάσκαλος ως έχων πτυχίον δευτεροβαθμίου και ευδοκίμως διδάσκων.»¹⁴² Το 1901 προτάθηκε και εγκρίθηκε από το Εποπτικό Συμβούλιο ο προϋπολογισμός για την ανέγερση διτάξιο δημοτικό σχολείο αρρένων στο χωριό Παπαδάτου¹⁴³

¹³² στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 31, αριθ. πράξης Γ / 2-10-1898

¹³³ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 48, αριθ. πράξης 1 / 1-6-1900

¹³⁴ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 49 / 4-7-1900

¹³⁵ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 66, αριθ. πράξης Α / 22-11-1902

¹³⁶ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 91, αριθ. πράξης Β / 7-9-1905

¹³⁷ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914,, Φ. 50, αριθ. πράξης 13 / 7-5-1896

¹³⁸ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 56, αριθ. πράξης 4 / 10-2-1901

¹³⁹ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 66, αριθ. πράξης Α / 22-11-1902

¹⁴⁰ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 91, αριθ. πράξης Β / 7-9-1905

¹⁴¹ στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 5 / 17-2-1896

¹⁴² στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 28, αριθ. πράξης Ζ / 13-4-1898

¹⁴³ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 61, αριθ. πράξης Ζ / 14-12-1901

Σε αυτό το σημείο, έχοντας ήδη μια εικόνα για τα εκπαιδευτικά πράγματα στο δήμο Εχίνου, δε θα επιχειρήσουμε να κάνουμε εκτενή αναφορά σχετικά με τους μαθητές ή τους δασκάλους, αλλά θα περιοριστούμε στην καταγραφή της δυναμικότητας των σχολείων του δήμου Εχίνου, στα πλαίσια της τριετίας 1903 - 1906. Έτσι, με κριτήριο τον παράγοντα αυτό θα διεξάγουμε συγκρίσεις αλλά και θα εντοπίσουμε τη θέση της Κατούνας, η οποία αποτελούσε το κεφαλοχώρι της περιοχής.

Η δυναμικότητα ενός σχολείου σε δασκάλους εξαρτάται από τον αριθμό των εγγραφέντων μαθητών αλλά και από το κύρος της κοινότητας. Αντίστοιχα, η δυναμικότητα των μαθητών των δημοτικών σχολείων επηρεάζεται από τη στάση των δασκάλων, των γονέων αλλά και από τη γενικότερη νοοτροπία των κατοίκων. Τα στοιχεία των σχολείων, όσο αφορά το μαθητικό δυναμικό, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα πρέπει να μελετηθούν και να αξιολογηθούν με αυτά τα δεδομένα, ενώ, συγχρόνως πρέπει να συνυπολογιστεί το ποσοστό αποχής.

Πίνακας 2.1
Θέσεις δασκάλων των σχολείων του δήμου Εχίνου (1904)

ΣΧΟΛΕΙΟ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ	ΦΥΛΟ	ΧΩΡΙΟ	ΘΕΣΗ ΔΑΣΚΑΛΟΥ
Δημοτικό	Διτάξιο	Αρρένων	Κατούνα	Πρωτοβάθμιου & Δευτεροβάθμιου
Δημοτικό	Μονοτάξιο	Θηλέων	Κατούνα	Δευτεροβάθμιου
Δημοτικό	Μονοτάξιο	Αρρένων	Μαχαλά	τριτοβάθμιου
Δημοτικό	Μονοτάξιο	Θηλέων	Μαχαλά	πρωτοβάθμιου
Δημοτικό	Μονοτάξιο	Αρρένων	Παπαδάτου	Δευτεροβάθμιου
Δημοτικό	Μονοτάξιο	Αρρένων	Αετού	τριτοβάθμιου
Γραμ/σχολείο			Κομποτή	πρωτοβάθμιου
Γραμ/σχολείο			Τρύφου	Δευτεροβάθμιου
Γραμ/σχολείο			Αχυρά	τριτοβάθμιου
Γραμ/σχολείο			Βουστρίου	τριτοβάθμιου
Γραμ/σχολείο			Κωνωπίνης	τριτοβάθμιου

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 86, αριθ. πράξης Α- ΙΗ / 20-10-1904

Ο Πίνακας 2.1 έχει δημιουργηθεί με βάση τα πρακτικά του Εποπτικού Συμβουλίου και μας δίνει μια εικόνα σχετικά με τον αριθμό των δασκάλων που απασχολούσε το κάθε σχολείο του εν λόγω δήμου. Ο Πίνακας 2.2 έχει κατασκευαστεί με βάση τα στοιχεία που συλλέξαμε από το Βιβλίο Φοιτούντων Μαθητών της πρωτοβάθμιας Διεύθυνσης Νομού Αιτωλοακαρνανίας και αφορά την τριετία 1903 – 1906, περίοδο που εντάσσεται στο χρονικό διάστημα που μελετά το παρών κεφάλαιο.

Πίνακας 2.2
Δυναμικότητα σχολείων σε μαθητές (1903-1906)

Σχολική Χρονιά		1903-04				1904-05				1905-06			
Σχολεία	Μαθητές	Ε	Φ	Εξ	Π	Ε	Φ	Εξ	Π	Ε	Φ	Εξ	Π
		Δ. Σ. Αρρένων Κατούνης	150	143	139	67	178	140	140	138	168	144	144
	Δ. Σ. Θηλέων Κατούνης	71	52	52	44	58	46	46	37	74	53	53	33
	Δ. Σ. Αρρένων Μπαμπίνης	89	82	80	65	94	75	75	67	90	53	53	28
	Δ. Σ. Αρρένων Μαχαλά	107	88	81	71	121	121	101	85	109	83	83	39
	Δ. Σ. Θηλέων Μαχαλά	55	40	20	20	68	55	55	52	99	79	65	31
	Δ. Σ. Αρρένων Παπαδάτου	50	41	35	23	60	49	42	27	55	42	37	36
	Δ. Σ. Αρρένων Αετού	42	37	37	24	57	40	44	15	60	52	52	25
	Γραμματοσχολείο Κομποτής	45	41	41	22	48	41	40	24	48	44	38	28
	Γραμματοσχολείο Αχυράς	18	18	14	8	14	10	8	2				
	Γραμματοσχολείο Κωνωπίνης					23	23	23	20	38	34	33	12
	Γραμματοσχολείο Τρύφου	33	31	30	26	43	39	32	18	44	41	39	34
	Γραμματοσχολείο Βουστρίου	22	18	18	7	23	18	18	5	30	27	27	16

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. :178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλοακαρνανίας, Βιβλίο Φοιτούντων Μαθητών, Φ. 65β, α. / α 142-153, σ.σ. 48-51 & Φ. 65α

Με βάση, λοιπόν, τους Πίνακες 2.1 και 2.2, τους οποίους παραθέτουμε στην επόμενη σελίδα αξίζει να καταγράψουμε κάποιες παρατηρήσεις οι οποίες αφορούν την κωμόπολη της Κατούνας, η οποία αποτελεί και το κέντρο του ενδιαφέροντος σε αυτή την εργασία. Όσο αφορά τον αριθμό των δασκάλων που απασχολούνταν από τα δημοτικά σχολεία αρρένων και θηλέων της κωμόπολης, πληροφορούμαστε ότι τα δύο

σχολεία απασχολούσαν τους περισσότερους δασκάλους σε σχέση με τα υπόλοιπα χωριά του δήμου. Συγκεκριμένα, το δημοτικό σχολείο αρρένων απασχολούσε ένα πρωτοβάθμιο και ένα δευτεροβάθμιο δάσκαλο ενώ το δημοτικό σχολείο θηλέων απασχολούσε μια δευτεροβάθμια διδασκάλισσα.

Όσο αφορά το μαθητικό δυναμικό, κατά τις σχολικές χρονιές που μεσολαβούν από το 1903 μέχρι το 1906, το Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Κατούνας είχε το μεγαλύτερο αριθμό εγγραφέντων, φοιτούντων και εξετασθέντων μαθητών, ενώ, μαζί με το σχολείο του Μαχαλά, προηγείται και όσο αφορά τον αριθμό των προβιβασθέντων. Ακόμα, το Δημοτικό Σχολείο Θηλέων Κατούνας, περιορίζεται, όπως ήταν αναμενόμενο, σε μικρότερες τιμές δυναμικότητας, όμως, ο αριθμός των φοιτούντων μαθητριών δεν είναι ευκαταφρόνητος.

B.2. ΟΙ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ (1902-1904)

Η πρώτη επιδότηση που αναγράφεται στα πρακτικά του Εποπτικού Συμβουλίου για τα σχολεία της Περιφέρειας Αιτωλοακαρνανίας από το Ξηρόμερο περιελάμβανε μόνο το χωριό Μπαμπίνη. Η επιδότηση ήταν της τάξεως των πενήντα (50) δραχμών και ήταν πολύ μικρή σε σχέση με τις αντίστοιχες επιδοτήσεις άλλων σχολείων. Συγκεκριμένα, η συνεδρίαση του Εποπτικού Συμβουλίου ζητούσε, ακόμα, από το δήμο Μεσολογγίου να επιχορηγηθεί με το ποσό των τετρακοσίων είκοσι εννέα (429) δραχμών για την κατασκευή θρανίων και οργάνων το πλήρες δημοτικό σχολείο αρρένων Μεσολογγίου και εξακοσίων (600) δραχμών για το θηλέων. Επίσης, να επιχορηγηθεί με διακόσιες εβδομήντα (270) δραχμές το σχολείο Προστοβάς του δήμου Παμφίας και με τρακόσιες πενήντα (350) δραχμές το σχολείο στο Ευηνοχώρι.¹⁴⁴

Στον αναλυτικό πίνακα για τις δαπάνες προς κατασκευή θρανίων και μελανοπινάκων του Εποπτικού Συμβουλίου Περιφέρειας Αιτωλοακαρνανίας, το σχολικό έτος 1903-04, αναφέρεται ότι στα δώδεκα (12) σχολεία του δήμου Εχίνου δόθηκαν οκτακόσιες εβδομήντα πέντε (875) δραχμές. Το ποσό κατανεμήθηκε ως εξής: Το σχολείο αρρένων Μαχαλά πήρε 200 δραχμές. Από 100 δραχμές πήραν τα σχολεία των αρρένων Κατούνης και το θηλέων Μαχαλά, από 75 δραχμές πήρε μόνο το σχολείο Κομποτής και από 50 δραχμές το Θηλέων Κατούνης, το αρρένων Μπαμπίνης, το αρρένων Παπαδάτου, το σχολείο Αετού, το σχολείο Αχυρών, το σχολείο Κωνοπίνης, το σχολείο Τρύφου και το σχολείο Βουστρίου. Τα σχολεία αρρένων και θηλέων Μαχαλά με τρακόσιες συνολικά δραχμές και τα σχολεία αρρένων και θηλέων Κατούνης με εκατόν πενήντα συνολικά δραχμές απορρόφησαν το μισό ποσό της επιδότησης που πήρε ο δήμος Εχίνου.

¹⁴⁴ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 66, αριθ. πράξης Δ / 22-11-1902

Το 1904 στο δήμο Εχίνου υπήρχαν πέντε (5) γραμματοσχολεία και πέντε (5) μονοτάξια και ένα (1) διτάξιο σχολείο. Η δυναμικότητα των σχολείων αναγράφεται στον παρακάτω πίνακα.

Το Εποπτικό Συμβούλιο ενέκρινε κατάλογο τον οποίον κατέθετε ο επιθεωρητής με όσα ήταν αναγκαία να αγοραστούν – σκευή έπιπλα και όργανα – για κάθε δημοτικό σχολείο ή γραμματοσχολείο της περιφέρειας για την καλύτερη λειτουργία του. Η επιχορήγηση κάθε σχολικής μονάδας υπολογιζόταν σύμφωνα με τα κονδύλια που μπορούσαν να διατεθούν.

Ο επιθεωρητής Αιτωλοακαρνανίας, Γ. Τσιμικάλης, ένα χρόνο μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, στις αρχές του σχολικού έτους 1897-1898, έκανε την πρώτη ουσιαστική προσπάθεια να προμηθευθούν τα σχολεία εποπτικό υλικό καταθέτοντας ενώπιον του Εποπτικού Συμβουλίου κατάλογο με τις άμεσες ανάγκες που παρουσιάζονταν σε κάθε δημοτικό σχολείο ή γραμματοσχολείο της περιφέρειας. Το Εποπτικό Συμβούλιο δέχθηκε την εισήγηση του επιθεωρητή και ενέκρινε την δαπάνη η οποία χαρακτηρίστηκε ως επείγουσα. Ο κατάλογος των επιμέρους αναγκών των σχολείων δημιουργήθηκε έχοντας υπόψη την υλικοτεχνική υποδομή τους, όπως την είχε καταγράψει στις εκθέσεις του, κατά τη διάρκεια των επιθεωρήσεων που είχε πραγματοποιήσει αυτός και ο βοηθός του.

Ο κατάλογος που κατέθεσε ο επιθεωρητής την 1 Οκτωβρίου 1897 εγκρίθηκε από το Εποπτικό Συμβούλιο τον Απρίλιο του ίδιου σχολικού έτους και σκοπό είχε να διευκολύνει τη σωστή λειτουργία των σχολείων. Στα πρακτικά του Εποπτικού Συμβουλίου καταγράφεται η έγκριση ως εξής, «εγκρίνει τον υπό χρονολογίαν 1 Οκτωβρίου 1897 κατάλογον του επιθεωρητή περί αγοράς σχολικών οργάνων και σκευών προς κανονικήν, τελεσφόρον και ορθήν λειτουργίαν των σχολείων.»¹⁴⁵

Τον Απρίλιο του σχολικού έτους 1902-1903, ο επιθεωρητής Στυλιανός Καταιβάτης, υπέβαλλε στο Εποπτικό Συμβούλιο ημερολόγιο πορείας και έκθεση περί της κατάστασης 51 δημοτικών σχολείων και γραμματοσχολείων της περιοχής του Μεσολογγίου, Ξηρότερου και Βάλτου. Επίσης, κατέθεσε, προς έγκριση, κατάλογο ο οποίος περιελάμβανε τις ανάγκες των σχολείων.

Το 1903 εγκρίθηκε από το Εποπτικό Συμβούλιο η επιδότηση των σχολείων ανά δήμο της περιφέρειας Αιτωλοακαρνανίας. Στα πρακτικά της συνεδρίασης κατά την οποία πραγματοποιήθηκε η έγκριση καταγράφονται αναλυτικά τα ποσά που εστάλησαν στους δήμους και δόθηκαν σε κάθε σχολείο για την επισκευή ή αντικατάσταση σκευών επίπλων και οργάνων. Έτσι, πριν από την αναλυτική καταγραφή των διανεμηθέντων χρηματικών ποσών σημειώνεται, «Ο επιθεωρητής προτείνει την κατά το άρθ. 49, εδάφιο 7 του ΒΤΜΘ νόμου επισκευήν συμπλήρωσιν και αντικατάστασιν των εν τοις δημοτικοίς εκπαιδευτηρίοις του Νόμου σκευής επίπλων και οργάνων διδασκαλίας και υποβάλλω υπό την έγκρισιν του Εποπτικού Συμβουλίου τον εξής πίνακα εν ω καθορίζεται το χρηματικόν ποσόν το επαρκούν εις τας χρείας εκάστου σχολείου του Νομού δια το σχολ. Έτος 1902-1903».

¹⁴⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 28, αριθ. πράξης Θ / 13-4-1898

Πίνακας 2.3
Δαπάνες κατασκευής θρανίων και μελανοπινάκων ανά δήμο περιφέρειας
Αιτωλοακαρνανίας (1904)

α./α.	Δήμος	Ποσόν	Σχολεία
1	Μεσολογγίου	1350 δρχ	7
2	Αιτωλικού	700 δρχ	3
3	Ωλενείας	820 δρχ	7
4	Παραχελωΐτιδος	650 δρχ	4
5	Μακρυνείας	710 δρχ	10
6	Ναυπακτίδος	590 δρχ	9
7	Προσχίου	450 δρχ	7
8	Κλεπαΐδος	500 δρχ	7
9	Πυλίνης	350 δρχ	7
10	Παρευηνίου	150 δρχ.	3
11	Αποδοτίας	1025 δρχ	15
12	Οφιονείας	400 δρχ	7
13	Αμβρακίας (Βάλτου)	650 δρχ	9
14	Στράτου	800 δρχ	8
15	Ιδομένης	500 δρχ	10
16	Θυάμου	300 δρχ	9
17	Ανακτορίων	830 δρχ	13
18	Εχίνου	875 δρχ	12
19	Σολλίου	750 δρχ	6
20	Αστακού	570 δρχ	11
21	Οινιάδος	650 δρχ	7
22	Αγρινίου	825 δρχ	9
23	Θέρμου	600 δρχ	11
24	Αμβρακίας	325 δρχ	6
25	Παμφίας	1050 δρχ.	13
Σ	25 Δήμοι	16420 δρχ.	210 Σχολεία

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 70, αριθ. πράξης Β / 12-4-1903

Ακόμα, αναφέρεται ότι τα χρήματα που θα χορηγούνταν στα σχολεία έπρεπε να χρησιμοποιηθούν για να καλυφθούν άμεσες ανάγκες των σχολείων, και συγκεκριμένα οι ανάγκες σε μελανοπίνακες και θρανία. Ο περιορισμός αυτός ορίστηκε από το βασιλικό διάταγμα της 4^{ης} Δεκεμβρίου του 1898 και το διάταγμα ανέφερε, λεπτομερώς, και τους τύπους των θρανίων που αναλογούσαν στα αναστήματα των μαθητών του δημοτικού σχολείου.

Το Εποπτικό Συμβούλιο εγκρίνει τον υποβληθέντα πίνακα και προτείνει «όπως δια των αναγεγραμμένων εν τω πίνακι χρηματικών ποσόν κατασκευασθώσιν επί του παρόντος θρανία και μελανοπίνακες συμφώνως τω από 4 Δεκεμβρίου 1898 βασιλικό Διατάγματι δι ου κανονίζονται κατά τους υπό του κ. Καλλίου εκπονηθέντας τύπους αι διαστάσεις των θρανίων αι αναλογούσαι προς τα συνήθη αναστήματα του εις τα δημοτικά σχολεία φοιτούντων παιδων.»¹⁴⁶

Το συνολικό ποσό που χορηγούσε το Υπουργείο στην περιφέρεια Αιτωλοακαρνανίας ήταν δεκαέξι χιλιάδες τετρακόσιες είκοσι (16.420) δραχμές. Το ποσό αυτό θα μοιραζόταν, με βάση την κρίση του Εποπτικού Συμβουλίου και βάσει των αναγκών κάθε σχολικής μονάδας όπως αυτές είχαν καταγραφεί κατά τη διάρκεια των περιόδων του επιθεωρητή, από τον ίδιο ή το βοηθό του.

Στη συνέχεια, παραθέτουμε τους Πίνακες 2.4, 2.5 και 2.6, οι οποίοι αποτελούν αναλυτική προσέγγιση του Πίνακα 2.3. Δηλαδή, ενώ ο Πίνακας 2.3 μας δίνει μια εικόνα σχετικά με τη συνολική επιχορήγηση που έλαβε ο κάθε δήμος του νομού Αιτωλοακαρνανίας, οι Πίνακες 2.4, 2.5 και 2.6, παρουσιάζουν το ακριβές ποσό που έλαβε το κάθε σχολείο.

Στον πίνακα 2.3, βλέπουμε το ποσό της επιχορήγησης που διατέθηκε σε κάθε δήμο καθώς και τον αριθμό των σχολείων, σε κάθε περίπτωση, στα οποία έπρεπε στη συνέχεια να διανεμηθεί. Μελετώντας τον πίνακα αυτό και πραγματοποιώντας και το τελευταίο στάδιο του επιμερισμού, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι, κατά μέσο όρο, το ποσό που αντιστοιχεί σε καθένα από τα διακόσια δέκα (210) σχολεία της περιφέρειας ήταν εβδομήντα οκτώ ($16420/210 =$) 78 δραχμές. Ωστόσο, γνωρίζουμε ότι τα πράγματα δεν ήταν έτσι, καθώς, όπως καθίσταται προφανές βάσει των Πινάκων 2.3 και 2.4, στους οποίους καταγράφονται οι ακριβείς επιχορηγήσεις που έλαβε το κάθε σχολείο, τα σχολεία τα οποία ανήκαν σε πόλεις ή μεγάλες κωμοπόλεις αντιμετωπίστηκαν διαφορετικά και πήραν το μεγαλύτερο κομμάτι της επιχορήγησης.

Τέλος, αναφέρουμε ότι τη σχολική χρονιά 1903-1904 στο δήμο Εχίνου, χωρίς να λάβουμε υπόψη την κωμόπολη της Κατούνας, την οποία θα αναφέρουμε παρακάτω, εγκρίθηκε η χορήγηση των εξής εποπτικών μέσων:

- Στο γραμματοσχολείο Βουστρίου εστάλησαν ένας μελανοπίνακας, ένα αριθμητήριο, χάρτες Ελλάδας, Ευρώπης, ελληνικών Χερσονήσων, και της Παλαιστίνης.

---

¹⁴⁶ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 70, αριθ. πράξης Ζ / 12-4-1903

Πίνακας 2.4

Δαπάνες κατασκευής θρανίων και μελανοπινάκων ανά σχολείο περιφέρειας Αιτωλοακαρνανίας (1904)

Δήμοι	Σχολεία	Ποσό (δρχ)	Δήμοι	Σχολεία	Ποσό (δρχ)	Δήμοι	Σχολεία	Ποσό (δρχ)	Δήμοι	Σχολεία	Ποσό (δρχ)
Μεσολογγίου	Πλήρες Αρρένων	200	Ωλεναίας	Αρρένων Σταμινών	50	Κλεπαΐδος	Αρρένων Κλέπας	50	Ουνιάδος	Αρρ. Κατοχής	50
	2 ^{ov} Αρρένων	800		Θηλέων Σταμινών	200		Αραχώβης	100		Θηλ. Κατοχής	100
	Θηλέων	150		Ζευγαρακίου	50		Νεοχωρίου	50		Ποδολιβίτσης	50
	Γαλατά	50		Μουρστιάνου	60		Αβύρανης	50		Αρρ. Παλαιομανίνης	150
	Ευηνοχωρίου	50		Αγγελοκάστρου	250		Συνίστης	50		Θηλ. Παλαιομανίνης	200
	Ριτσίνων	50		Χρυσοβεργίου	150		Αγίου Δημητρίου	50		Ρίγανης	50
	Αγίου Γεωργίου	50		Αγίου Ηλία	60		Τερνόβης	150		Παλαιοκατούνας	50
Μακρυνείας	Αρρένων Γαβαλού	50	Ϊδομένης	Σακαρετσίου	50	Αστακού	Αρρένων Αστακού	50	Θέρμιου	Καινουρίου	50
	Αρρένων Μακρυνούς	100		Χαλκιοπούλων	50		Θηλέων Αστακού	50		Παραβόλας	50
	Αρρένων Παπαδατών	40		Μπονικέβου	50		Δραγαμέστου	50		Μουσταφουλίου	100
	Ματαράγκας	40		Δουνίστης	50		Προδρόμου	50		Ζακονίνων	50
	Άνω Κερασόβου	100		Αλευράδος	50		Βασιλόπουλου	50		Ζελιχόβου	50
	Κάτω Κερασόβου	40		Γιαννοπούλων	50		Μαχαιράς	50		Κερασιάς	50
	Γραμματικού	50		Εμπεσού	50		Σκουρτού	50		Λυκοχωρίου	50
	Μεσαρίστης	50		Μαλεστάδος	50		Γουργιοτίσης	50		Σιτομένων	50
	Μπουρλέσιας	200		Πριάντζης	50		Βλυζανών	50		Σκουτισιάδος	50
	Άνω Μποτίνου	40		Δερβίστης	50		Χρυσοβίτσης	50		Λιγουντιάνων	50
								Αγραμπέλου		70	Σκουτίρων

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 70, αριθ. πράξης Β / 12-4-1903

Πίνακας 2.5

Δαπάνες κατασκευής θρανίων και μελανοπινάκων ανά σχολείο περιφέρειας Αιτωλοακαρνανίας (1904)

Δήμοι	Σχολεία	Ποσό (δρχ)	Δήμοι	Σχολεία	Ποσό (δρχ)	Δήμοι	Σχολεία	Ποσό (δρχ)	Δήμοι	Σχολεία	Ποσό (δρχ)
Προσχίου	Αρρένων Πλατάνου	50	Πυλίνης	Αρρένων Σίμου	50	Οφονείας	Ζηλίστης	50	Θυάμου	Συντέκνου	50
	Θηλέων Πλατάνου	50		Αρρ. Δορβιτσιάς	50		Βοϊτσάς	50		Αγριδίου	50
	Πέρκου	50		Βελβιτσαίων	50		Συτίστης	50		Βαλμάδος	50
	Περίστης	50		Ελευθέριανης	50		Μικρ. Παλουκόβης	50		Θεριακισίου	50
	Σέλυζας-Αρτοτύβης	50		Στύλιας	50		Μεγ. Παλουκόβης	50		Λαγκάδας	50
	Χόμωρης	50		Στρανώμης	50		Κουτιλιστίων	50		Φλωριάδος	50
	Καστανιάς	50		Ποκίστης	50		Γρηγόρη	50			
Αποδοτίας	Αρρένων Μεγάλης Λομποτινιάς	50	Ανακτορίων	Αρρένων Βονίτσης	100	Παμφιάς	Αρρένων Κεφαλοβρύσης	150	Παραγελοῦτιδος	Αρρένων Νεοχωρίου	250
	Θηλέων Μεγάλης Λομποτινιάς	250		Θηλέων Βονίτσης	50		Θηλέων Κεφαλοβρύσης	50		Θηλέων Νεοχωρίου	100
	Αρρένων Βετολίστης	75		Αρρ.Μοναστηρακίου	50		Δερβεκίστης	75		Γουριά	200
	Θηλέων Βετολίστης	200		Θηλ.Μοναστηρακίου	50		Χρυσοβίτσης	75		Μάστρου	100
	Αρρένων Αμώρανης	40		Αρρένων Ζαβέρδας	50		Πορστοβάς	150			
	Λυμνίστης-Χρυσόβου	40		Θηλέων Ζαβέρδας	50		Γουρίτσης	50			
	Αρρένων Κοζίστης	40		Αρρ. Αγ. Βασιλείου	200		Καλουδίου	100	Σολλίου	Αρρένων Μύτικα	150
	Ελετσούς	40		Αρρένων Περατιάς	50		Μυροσκλάβου	75		Θηλέων Μύτικα	50
	Βετοζίστης	40		Παλιαμπέλων	50		Σπαρτιάς	50		Κανδήλας	250
	Ασωριάς	50		Πλαγιάς	50		Κωκίστης	50		Ζαβίτσης	100
	Γρανίτσης	50		Δερσοβάς	50		Σομπονίκου	75		Βαρνάκα	50
	Μικρής Λομποτινιάς	50		Παλήμπετη	50		Πετροχωρίου	50		Μερδινίκου	150
	Δέλλας-Γολέμης	50		Παγωνιάς	50		Αβαρικού	100			
	Πόδου	50									
	Ανδριβίτσης	50									

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλνίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλνίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 70, αριθ. πράξης Β / 12-4-1903

Πίνακας 2.6

Δαπάνες κατασκευής θρανίων και μελανοπινάκων ανά σχολείο περιφέρειας Αιτωλοακαρνανίας (1904)

Δήμοι	Σχολεία	Ποσό (δρχ)	Δήμοι	Σχολεία	Ποσό (δρχ)	Δήμοι	Σχολεία	Ποσό (δρχ)	Δήμοι	Σχολεία	Ποσό (δρχ)
Ναυπακτίδος	Αρρένων Ναυπάκτου	150	Αμβρακίας (Βάλτου)	Αρρ. Καρβασαρά	200	Στράτου	Αρρένων Λεπενούς	250	Αγρινίου	Α° Αρρ. Αγρινίου	150
	Θηλέων Ναυπάκτου	50		Θηλ. Καρβασαρά	100		Θηλέων Λεπενούς	200		Β° Αρρ. Αγρινίου	150
	Γαυρολίμνης	50		Αρρένων Λουτρού	50		Αμοργιανών	50		Θηλέων Αγρινίου	150
	Αγίου Γεωργίου	50		Κεχρινιάς	50		Βαρετάδος	50		Σπολάιτα	75
	Μαμουλάδος	50		Σαρδηνίων	50		Κριεκουκίου	50		Δοκιμίου	50
	Ρίζης Μαμάκου	50		Στάνου	50		Οχθίων	50		Βελαούστης	100
	Σκάλας	50		Σπάρτου	50		Σοροβιγλίου	100		Καλυβίων	50
	Βρύστιανης	50		Αμπελακίων	50		Μαρατεϊκών	50		Πλατάνου	50
	Φαμήλας	100		Αρεάδος	50					Σμόλιανης	50
Αμβρακίας (Τριχωνιάς)	Μπερικού	75	Αιτωλικού	Αρρένων	500	Παρευνητών	Αρρένων Κονίσκης	50	Εχίνου	Αρρένων Κατούνης	100
	Αμβρακιάς	50		Θηλέων	100		Θηλέων Κονίσκης	50		Θηλέων Κατούνης	50
	Γκερτόβου	50		Συβίστης	100		Αρρένων Τερπίτσης	50		Αρρένων Μπαμπίνης	50
	Κοσίνας	50								Αρρένων Μαχαλά	200
	Τσεβελιάσης	50								Θηλέων Μαχαλά	100
	Στριγανιάς	50								Αρρένων Παπαδάτου	50
										Αετού	50
										Κομποτής	75
										Αχυρών	50
										Κωνοπίνης	50
										Τρύφου	50
										Βουστρίου	50

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 70, αριθ. πράξης Β / 12-4-1903

- Στο γραμματοσχολείο Κομποτής παραδόθηκαν πέντε θρανία, δύο μελανοπίνακες, αριθμητήριο, κινητό αλφάβητο, χάρτες Ελλάδας, Ευρώπης, ελληνικών Χερσονήσων και της Παλαιστίνης.
- Στο δημοτικό σχολείο αρρένων Αετού παραλήφθηκαν δύο θρανία και ζητήθηκε να επισκευασθούν τα υπάρχοντα.

Στο δημοτικό σχολείο Θηλέων Μαχαλά εστάλησαν τέσσερα θρανία, ένας μελανοπίνακας, μια τράπεζα, ένα κάθισμα, ένα αριθμητήριο, ένα αναγνωστήριο, χάρτες Ελλάδας, Ευρώπης, ελληνικών Χερσονήσων και της Παλαιστίνης.¹

---

¹ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 86, αριθ. πράξης Ζ / 20-10-1904

Γ'. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΩΝ**Γ. 1. Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ**

Μελετώντας τις καταγραφές του επιθεωρητή από τις περιόδους του και τις αναφορές που κάνει στους δασκάλους των διαφόρων χωριών τα οποία επισκέφτηκε, αποκτούμε μια εικόνα για την κατάσταση που επικρατούσε στα σχολεία στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}.

Εκείνη την εποχή, σε πολλά σχολεία, παρατηρούνταν μεγάλη αταξία κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας και ραθυμία κατά την εκπλήρωση των καθηκόντων των δασκάλων. Σε ορισμένες περιπτώσεις καταστρατηγούνταν κάθε μορφή εκπαιδευτικού προγράμματος. Βέβαια, κατά κύριο λόγο η αταξία, η αναστάτωση και η αναταραχή στη σχολική μονάδα αποδίδονταν στην έλλειψη οργάνωσης της μαθησιακής διαδικασίας από την πλευρά του δασκάλου ή τη δασκάλας αλλά προερχόταν, επίσης, και από την κακή διαχείριση του σχολείου από το διευθυντή. Ο επιθεωρητής Γ. Τσιμικάλης έκανε συστάσεις με σκοπό να διορθωθούν τα «κακώς έχοντα» και

επεδείκνυε στους «δημοδιδασκάλους και τας δημοδιδασκάλισσας» τα δέοντα γενέσθαι όσο αφορά τον τρόπο διδασκαλίας και τον τρόπο συμπεριφοράς τους.

Μιλώντας για τα σχολεία των αστικών κέντρων, του Μεσολογγίου και του Αγρινίου, παρατηρούμε ότι είχαν μεγαλύτερη οργάνωση. Ο σύλλογος διδασκόντων αποτελούνταν από μεγαλύτερο αριθμό δασκάλων σε σχέση με εκείνο των γύρω χωριών και οι διδάσκοντες ακολουθούσαν όλοι μεθοδευμένη διδασκαλία. Μεγάλο πλεονέκτημα των σχολείων των πόλεων είναι ότι παρείχαν στους μαθητές την ευκαιρία να συνεχίσουν τις σπουδές τους στο γυμνάσιο, καθώς τα αστικά κέντρα είχαν την δυνατότητα ύπαρξης σχολείου της επόμενης βαθμίδας.

Οι δάσκαλοι ακολουθούσαν κατά γράμμα το πρόγραμμα των μαθημάτων. Αυτό αποτελούσε δείγμα οργάνωσης και ευχαριστούσε τον επιθεωρητή, ο οποίος γι' αυτές τις περιπτώσεις χρησιμοποιούσε τη φράση, «εύρον τάξιν». Οι ελλείψεις στο πρόγραμμα που παρατηρούνται στα διάφορα σχολεία της περιφέρειας Αιτωλοακαρνανίας είχαν να κάνουν και με την επιλογή στα μαθήματα που έκαναν οι δάσκαλοι, εξαιτίας της ανικανότητάς ορισμένων να ανταπεξέλθουν σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα. Υπήρχαν σχολεία όπου οι δάσκαλοι είχαν καταργήσει κάποια μαθήματα όπως την ιστορία και τη γεωγραφία κ. α. Στην Γενική Εισηγητική Έκθεση, στα εκπαιδευτικά νομοσχέδια του 1913, αναφέρεται ότι «...και εκ των αναγραφόμενων στοιχειωδών μαθημάτων, πολλά δια την ανικανότητα των διδασκάλων ουδαμώς εδιδάσκοντο, τα δε πρακτικά μαθήματα εκείνα της αγρονομίας και βομβυκοτροφίας και μελισσοτροφίας εξακολούθουν ως γνωστόν και σήμερον ακόμη να είναι ευσεβής πόθος και ουδέν πλέον.»²

Στη διαμόρφωση της γνώμης του επιθεωρητή, γύρω από το δάσκαλο, συνέβαλε και η τοπική κοινωνία καθώς οι κάτοικοι αναφέρονταν στην συμπεριφορά και την επιμέλεια του δασκάλου. Παράμετρος, πολύ σημαντική για την τελική κρίση του επιθεωρητή ήταν και η γνώμη που είχαν οι ντόπιοι για την προσφορά του στους μαθητές και στο σχολείο. Συχνά, αναγνωριζόταν το έργο του δασκάλου και επιβραβεύονταν από τον επιθεωρητή η επιμέλεια, η εργατικότητα και ο ζήλος που επέδειξε κατά τη διάρκεια εξασκήσεως των διδασκαλικών του καθηκόντων. Ιδιαίτερα όταν το σχολείο δεν ήταν επανδρωμένο με παιδαγωγικό υλικό σε τέτοιο βαθμό ώστε να μην φτάνει η επιμέλεια του δασκάλου να διορθώσει την κατάσταση.

Οι γνώσεις των μαθητών πιστοποιούν την επιτυχία του εκπαιδευτικού έργου των δασκάλων, η προσπάθεια των οποίων, για τη σωστή εκπαίδευση των μαθητών, αποκτά μεγαλύτερη αξία στις περιοχές όπου οι γονείς έδειχναν τον ίδιο ζήλο για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Η κατάσταση δεν ήταν πάντα έτσι και μια σχολική μονάδα δεν αναπτυσσόταν πάντοτε με θετικές προϋποθέσεις, καθώς πολλοί γονείς αρνούσαν να ακούσουν τις εκκλήσεις του δασκάλου και αδιαφορούσαν για τα γράμματα, συμπαρασύροντας σε αυτή τη θεώρηση τα παιδιά τους. Ο επιθεωρητής, παρατηρεί ακόμα ότι οι γονείς αποτελούσαν αιτία για το γεγονός ότι οι μαθητές ήταν ακάθαρτοι, ακατάστατοι και με σοβαρές ελλείψεις στο γνωστικό επίπεδο. Ο

---

² Σήφη Μπουζάκης, Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα, Gutenberg, Έκδοση Γ', τ. Α' - Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες 19^{ος} αιώνας, 1913, 1929, σ. 497, Αθήνα 2002

πληθυσμός ορισμένων χωριών ήταν αρκετός, εξαιτίας όμως της συμπεριφοράς των γονέων τα παιδιά είχαν αρνητική στάση για το σχολείο. Σε τέτοιες περιπτώσεις ο δάσκαλος ήταν ανίσχυρος, δεν κατάφερνε τίποτα άξιο λόγου αφού ακόμα και οι μαθητές που φοιτούσαν οικειοθελώς, φοιτούσαν ατάκτως. Επιστρατευόταν δε αμέσως ο επιθεωρητής καθώς ήταν ο μόνος που θα μπορούσε να δώσει λύσεις κάνοντας συστάσεις.

Πέρα από τις περιπτώσεις των γονέων που στέκονταν εμπόδιο στη μάθηση των τέκνων τους λόγω αμάθειας και αδιαφορίας, ή ακόμα και λόγω τοπικών αντιλήψεων, ο επιθεωρητής στέκεται και σε εξίσου λανθασμένες συμπεριφορές διαφορετικής φύσεως. Πρόκειται για το φαινόμενο που ήθελε τους γονείς να ασκούν πίεση στους δασκάλους προκειμένου να προβιάσουν τα παιδιά τους. Η πίεση προερχόταν από την προσπάθεια των γονέων να αποφύγουν το στίγμα της τοπικής κοινωνίας σε περίπτωση αποτυχίας του παιδιού τους στο σχολείο.

Γ. 2. ΤΑ ΚΤΙΡΙΑ

Από τις επιθεωρήσεις του επιθεωρητή του έτους 1896 έχουμε μια εικόνα γύρω από την κατάσταση των διδακτηρίων που ανήκαν στην επίβλεψη του Εποπτικού συμβουλίου Αιτωλίας και Ακαρνανίας. Στις εισηγήσεις του επιθεωρητή για τα αποτελέσματα των περιοδειών γίνεται αναφορά στα διδακτήρια που ήταν ένα σημαντικό στοιχείο για την εκπαιδευτική κοινότητα. Ο νόμος ΒΤΜΘ αναφέρεται σε δύο τύπων κτίρια: όσα ανήκαν στην ιδιοκτησία του δημοσίου και όσα ήταν μισθωμένες ιδιωτικές κατοικίες.

Δύσκολα συναντάμε ιδιωτικές κατοικίες που να στεγάζουν διδακτήρια και να πληρούν τις προϋποθέσεις ώστε να θεωρούνται κατάλληλα για σχολεία. Ο άμεσος κίνδυνος που προκαλούσαν οι πολλές ελλείψεις επέβαλλαν να προταθεί στον ιδιοκτήτη η «αυθωρεί» επισκευή των ζημιών. Οι ιδιοκτήτες αδιαφορούσαν για την κατάσταση των κτιρίων, κυρίως επειδή έπαιρναν μικρό μίσθωμα αλλά και επειδή συχνά καθυστερούσε η πληρωμή του ενοικίου. Συχνά, ο επιθεωρητής θεωρούσε ιδιωτικές οικίες στις οποίες στεγάζονταν σχολεία ως κατάλληλες για διδακτήρια μόνο σε περιπτώσεις που δεν υπήρχε άλλο καταλληλότερο. Η αδυναμία εύρεσης καλύτερης λύσης οφειλόταν στο γεγονός ότι δεν υπήρχαν σπίτια των οποίων οι ιδιοκτήτες να προθυμοποιούνται να τα νοικιάσουν ως διδακτήρια σε σχολεία, με αποτέλεσμα το κατάλληλο να θεωρηθεί συνώνυμο με το ανεκτό.

Τα περισσότερα κοινά ή γραμματοσχολεία στεγάζονταν σε ιδιωτικά κτίρια. Οι τάξεις ήταν δωμάτια οικίας και δεν είχαν μεγάλες αυλές με αποτέλεσμα οι μαθητές να συμπιέζονται σε λίγα τετραγωνικά. Ωστόσο, υπήρχαν και ιδιωτικά κτίρια τα οποία ήταν σε καλή κατάσταση, όπως συνέβαινε στο σχολείο του Αετού, το αρρένων και θηλέων Βονίτσης, το αρρένων και θηλέων Αστακού κ. α. Πρέπει, βέβαια, να

υπογραμμίσουμε ότι τα επιμελημένα ιδιωτικά κτίρια ανήκαν σε περισσότερο εύπορες περιοχές.

Τα καλύτερα διδακτήρια της περιφέρειας ήταν τα σχολεία που φιλοξενούνταν σε δημόσια κτίρια, όπως το σχολείο στα Παλιάμπελα, στο Μοναστηράκι, στο Δραγαμάστο, στην Παλαιομάνινα-Καραγκούνηδες, στο Βασιλόπουλο όπου το κοινοτικό κτίριο ήταν λαμπρό, στο αρρένων Μαχαλά το οποίο ήταν το μόνο σχολείο του Δήμου Εχίνου το οποίο στεγαζόταν σε οίκημα που ανήκε στο δημόσιο. Σπάνια τα κοινοτικά κτίρια δεν ήταν κατάλληλα για εκπαιδευτικούς σκοπούς όπως συνέβαινε στο σχολείο αρρένων του χωριού Κατοχή.

Η καταλληλότητα, στηριζόταν σε μια γενικότερη αρχή που αναφέρεται στο κείμενο των πρακτικών του Εποπτικού Συμβουλίου και διέπει την επιλογή όλων των ιδιωτικών κτιρίων, τα οποία κρίνονταν ικανά για να χρησιμοποιηθούν ως διδακτήρια, «Το διδακτήριον εν ιδιωτική κατοικία ον είνε κατάλληλον μόνον διότι δεν υπάρχει ίσως άλλο καταλληλότερον.»³

Σημειώνεται ότι, κατά τη διάρκεια στέγασης σε ιδιωτικά κτίρια, η εκπαιδευτική κοινότητα έμενε με την ελπίδα της ανεγέρσεως δημοσίου κτιρίου από την κοινότητα ή το κράτος. Ένωσαν ότι το ιδιωτικό κτίριο ήταν προσωρινή λύση και έτσι, πέρα από τις αντιρρήσεις των ιδιοκτητών, δεν είχαν διάθεση να δραστηριοποιηθούν με σκοπό να βελτιώσουν τις ατέλειες του οικοδομήματος. Ο συντάκτης των εκθέσεων πεπραγμένων του δημοτικού σχολείου Κατούνας, της περιόδου 1930-1942 επαναλαμβάνει σε όλες τις εκθέσεις ότι δεν έγιναν προσπάθειες βελτίωσης του κτιρίου διότι αυτό ήταν ιδιωτικό.

Γ.3. ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ

Ευθύνη για την κατάσταση των διδακτηρίων είχε όλη η κοινότητα αλλά ιδίως οι γονείς οι οποίοι ήσαν αδιάφοροι. Στην κοινότητα Προδρόμου το σχολείο δεν είχε για δύο χρόνια δάσκαλο και αντί να γίνουν συντονισμένες προσπάθειες για να καλυφθεί το κενό, οι κάτοικοι μετέβαλλαν το σχολείο σε ξενώνα. Πολλές φορές, το διδακτήριο μετατρέποταν σε χώρο φιλοξενίας εργατών με αποτέλεσμα να αχρηστευτούν και τα λίγα θρανία που πιθανόν να υπήρχαν. Η ίδια κατάσταση, υπό την ανοχή των γονέων, παρατηρείται και στην κοινότητα Χρυσοβίτσα όπου το σκοτεινό διδακτήριο χρησιμοποιούταν τη νύκτα ως ξενώνας γκέγκηδων εργατών οι οποίοι ήταν και υπεύθυνοι για τις ψείρες που κολλούσαν οι μαθητές και την ημέρα το

---

³ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 50, αριθ. πράξης 1 / 6-9-1900)

οίκημα φιλοξενούσε τους μαθητές οι οποίοι κάθονταν οκλαδόν στο χώμα κατά τη διάρκεια διεξαγωγής του μαθήματος.

Η αδιαφορία των γονέων έφτανε μέχρι το σημείο να μην τους νοιάζει αν τα παιδιά τους δεν πηγαίνουν σχολείο. Απροθυμίας των κατοίκων στο χωριό Λεπενού να στείλουν τα παιδιά στο σχολείο είχε ως αποτέλεσμα να φοιτούν εκεί πενήντα (50) μαθητές ενώ το μαθητικό δυναμικό θα έπρεπε, αναλογικά με τον πληθυσμό του χωριού, να ανέρχεται σε υπερδιπλάσιο αριθμό μαθητών. Τούτο βέβαια συνέβαινε διότι οι γονείς ασχολούνταν με άλλα πράγματα που τα θεωρούσαν περισσότερο σημαντικά από τη εκπαίδευση.

Στην κοινότητα Άγιος Βασίλειος ένας γέροντας δίδασκε μόλις δέκα (10) μαθητές από τους τριάντα τέσσερις (34) που είχαν εγγραφεί. Το σχολείο στεγαζόταν σε μια τρώγλη. Στην κοινότητα Μανουλάδας – Γκινάνι το διδακτήριο είχε εγκατασταθεί σε μια καλύβα από χόρτο, όπως αυτές που κατασκεύαζαν οι σκηνίτες. Οι μαθητές ακάθαρτοι κάθονταν πρηνηδόν ή με άλλους τρόπους στο χώμα. Μόλις που κατόρθωσα σημειώνει ο επιθεωρητής στην αναφορά του να πείσει τους κατοίκους να μεταφέρουν το σχολείο σε οικία.

Η όψη όλων των παιδιών απεικόνιζε τους γονείς που ασχολούνται με οτιδήποτε άλλο παρά με την ανατροφή των παιδιών τους. Η ολιγωρία, η έλλειψη ενδιαφέροντος και κάθε πρόνοιας εκ μέρους των γονέων για τα παιδιά τους και η γενικότερη αμεριμνησία των κατοίκων πολλές φορές παρακώλυε και το ίδιο το έργο του δασκάλου ή τον παρέσερνε στην αδιαφορία. Την αδιαφορία των γονέων έδειχνε και η έλλειψη θρανίων από τα σχολεία αλλά και κάθε χρήσιμου εργαλείου για τη διδασκαλία.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφέρουμε ότι η στάση των γονέων δεν ερμηνεύεται με εχθρικότητα ενάντια στα γράμματα. Επρόκειτο, κυρίως για άγνοια και έλλειψη ανθρώπων για να τους καθοδηγήσουν. Το σχολείο Παλαιομάνινα-Καραγκούνηδες προόδευε με την καθοδήγηση του δασκάλου – παπά, τόσο όσο αφορά το επίπεδο των μαθητών αλλά και όσο αφορά το θέμα της συμπεριφοράς των γονέων, οι οποίοι έδειχναν μεγάλο ενδιαφέρον για να πάει μπροστά το σχολείο και τα παιδιά τους. Το ενδιαφέρον των γονέων και γενικότερα των κατοίκων, όπως στην κοινότητα Μοναστηρίου, εκδηλωνόταν με την αθρόα συμμετοχή των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Στην τρίτη επιθεώρηση που πραγματοποίησε ο επιθεωρητής Γ. Τσιμικάλης το 1896 καταγράφει συνοπτικά και περιεκτικά τα συμπεράσματά του. Σημειώνει, λοιπόν, ότι, «Επί τούτης παρατήρησα εν πάσι τοις χωρίοις ελλείπει πατρική πρόνοια περί της αποστολής των παιδων εις το σχολειον ως εκ τούτου δε είχε ανάγκη όπως τάχιστα η κυβερνητική πρόνοια θέση φραγμό εις την άθλιαν ταύτην κατάστασιν καθ' ην τα παιδιά περιφερόμενα μάλιστα εν τοις χωρίοις...την κλοπήν ορνίθων και άλλων μικρών αντικειμένων...όπως μετά της αναπτύξεως της ηλικίας διαπράττωσι έτι μεγαλείτερα»⁴

---

4 Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 9 / 18-3-1896

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ**ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΤΟΥΝΑΣ
(1890-1950)****Α΄. ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΤΟΥ
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ****A.1. ΓΕΝΙΚΑ**

Το αρχειακό υλικό, που έχει διασωθεί από την ίδρυση του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας βρίσκεται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους - Ν. Αιτωλοακαρνανίας. Το αρχειακό αυτό υλικό αποτελεί τμήμα της συνολικής προσπάθειας για τον εμπλουτισμό των Αρχείων Ν. Αιτωλοακαρνανίας με Εκπαιδευτικά Αρχεία από τα σχολεία της περιφέρειας. Η προϊσταμένη των Γενικών Αρχείων του Κράτους Ν. Αιτωλοακαρνανίας, φιλόλογος, κ. Μπακαδήμα Μαρία, στην ανακοίνωσή της, στο συνέδριο¹ της Εταιρείας των Ναυπακτιακών σπουδών, αναφερόμενη στα νεοσύστατα, τότε, Αρχεία Ν. Αιτωλοακαρνανίας, σημειώνει, ότι

---

¹ Μαρία Μπακαδήμα, Τα αρχεία των Ελληνικών Σχολείων Ναυπάκτου, Πλατάνου και Βετολίστας κατά το διάστημα 1889-1929, στα Ναυπακτιακά, έκδοση της Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών, τ. Στ΄, σ. 597, Αθήνα 1994

αποτελέσει πρωταρχικό μέλημα η συγκέντρωση, ταξινόμηση και αρχειοθέτηση των σωζόμενων αρχείων των σχολείων του νομού, από την ίδρυση του Ελληνικού κράτους έως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η υπηρεσία των Αρχείων Ν. Αιτωλοακαρνανίας που λειτουργεί ως παράρτημα των Γενικών Αρχείων του Κράτους, εδρεύει στο Μεσολόγγι και στεγάζεται στο πρώην στρατόπεδο Καψάλη.

Η μεταφορά του Αρχείου του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας οφείλεται στην προσπάθεια της κ. Μπακαδήμα Μαρίας, η οποία κατάγεται από την Κατούνα και υπηρετεί ως προϊσταμένη των Γενικών Αρχείων από το 1988 όπου άρχισε η λειτουργία² τους. Για να συμφωνηθεί η μεταφορά των αρχείων συνεργάστηκε με την τότε Διευθύντρια του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, κ. Καρέλου Βασιλική, η οποία επίσης κατάγεται από την Κατούνα και ήταν Διευθύντρια στο ομώνυμο Δημοτικό την τετραετία 1990-1994.

Στις 27-5-1994 έγινε η παραλαβή του αρχειακού υλικού του Σχολείου βάση του νόμου 1946/1991 που αφορούσε τα Γενικά Αρχεία του Κράτους και των Προεδρικών Διαταγμάτων α) 162/1979 που αναφερόταν στις εκκαθαρίσεις των Αρχείων των Δημοσίων Υπηρεσιών και β) 899/1981 που αναφερόταν στις εκκαθαρίσεις των Αρχείων των Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων και των Σχολικών Ταμείων. Η παραλαβή του Αρχείου καταγράφεται, όπως και κάθε εισαγωγή αρχείου, στο αντίστοιχο βιβλίο³. Το πρωτόκολλο παράδοσης - παραλαβής το οποίο υπογράφεται από την προϊσταμένη των Γενικών Αρχείων και τον Υποδιευθυντή του Σχολείου Μπακογιάννη Παναγιώτη, συντάχθηκε στο Μεσολόγγι. Το κείμενο του πρωτοκόλλου βρίσκεται στο φάκελο πρωτοκόλλων παράδοσης-παραλαβής.

Στο πρωτόκολλο παράδοσης - παραλαβής υπάρχει επισυναπτόμενη, η καταγραφή του αρχειακού υλικού που παραδόθηκε στα Γενικά Αρχεία του Κράτους - Ν. Αιτωλ/νίας. Με βάση την «Κατάσταση μεταφερόμενου Υλικού» η κ. Μπακαδήμα συνέταξε, μετά από μερικούς μήνες, στις 27 Ιανουαρίου 1995 (27-1-1995) στο Μεσολόγγι το «Συνοπτικό Ευρετήριο του Αρχείου του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας». Σκοπός της σύνταξης του συνοπτικού αυτού ευρετηρίου είναι να καταγραφεί αναλυτικά το υλικό που είχε συγκεντρωθεί και αρχειοθετηθεί, έτσι ώστε να αποτελέσει ένα εργαλείο διευκόλυνσης για τον εκάστοτε μελετητή.

Η επισυναπτόμενη στο πρωτόκολλο παράδοσης-παραλαβής, «Κατάσταση μεταφερόμενου Υλικού» χωρίζεται σε δύο κατηγορίες με βάση το Αρχειακό Υλικό, σε αυτή των Βιβλίων των Σχολείων Κατούνας, Αχυρών, Νυχτερινού Σχολείου Κατούνας και σε αυτή των Εγγράφων των Σχολείων Κατούνας, Αχυρών. Ο χωρισμός στο «Σύντομο Ευρετήριο» διαφέρει. Υπάρχουν τρεις κατηγορίες με βάση τα σχολεία στα οποία ανήκουν τα έγγραφα και τα βιβλία.

---

² Στο εισαγωγικό σημείωμα του καταλόγου - ευρετηρίου του 2003 της υπηρεσίας των Γενικών Αρχείων του Κράτους αναφέρεται ως έτος έναρξης της λειτουργίας των Αρχείων του Νομού Αιτωλ/νίας το 1988. (Κατάλογος - Ευρετήριο Περιεχομένων Γ. Α. Κ. - Αρχείων Ν. Αιτωλ/νίας, Επιμέλεια Μαρία Μπακαδήμα - Σωτηρία Τσατσά, εκδόσεις Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας,, Β΄ έκδοση συμπληρωμένη, σ. 3, Ιερά Πόλη Μεσολογγίου 2003)

³ Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Βιβλίο Εισαγωγής, αριθ. 106/1994

«ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΓΕΝΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
ΑΡΧΕΙΑ Ν. ΑΙΤΩΛ/ΝΙΑΣ

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ – ΠΑΡΑΛΑΒΗΣ

Στην Κατούνα σήμερα 27 Μαΐου, ημέρα Παρασκευή και ώρα 11.00 π.μ. στα γραφεία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας οι παρακάτω υπογράφοντες:

- α) Καρέλου Βασιλική, Διευθύντρια του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας
β) Μπακοδήμα Μαρία, Προϊσταμένη των Γ.Α.Κ.- Αρχείων Ν.

Αιτωλοακαρνανίας

παρέδωσε η πρώτη και παρέλαβε η δεύτερη, σύμφωνα με όσα ορίζει ο νόμος 1946/1991 «Γενικά Αρχεία του Κράτους και άλλες διατάξεις» και έχοντες υπόψιν τα Π.Δ. 162/1979 «περί εκκαθαρίσεως των αρχείων των δημοσίων υπηρεσιών» και 899/1981 «περί εκκαθαρίσεως των αρχείων της Κεντρικής και των περιφερειακών Υπηρεσιών του ΥΠΕΠΘ και των Σχολικών Ταμείων.» αρχειακό υλικό του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, του καταργηθέντος Δημοτικού Σχολείου Αχυρών και τον καταργηθέντος Νυχτερινού Σχολείου Κατούνας, σύμφωνα με την επισυναπτόμενη κατάσταση μεταφερόμενου υλικού.

Αφού συντάχθηκε το παρόν υπογράφεται:

Η Παραδούσα
Μπακογιάννης Παναγιώτης
Υποδιευθυντής

Η Παραλαμβάνουσα
Μπακοδήμα Μαρία»⁴

Το «Σύντομο Ευρετήριο» αποτελείται από πέντε σελίδες και αναφέρει τα περιεχόμενα καθενός από τους φακέλους στους οποίους έχουν κατανεμηθεί τα διασωθέντα αρχεία. Τα αρχεία αυτά, αρκετά από τα οποία χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα εργασία καλύπτουν χρονολογικά την περίοδο 1925-1979 και αφορούν την πρωτοβάθμια εκπαίδευση στην περιοχή της Κατούνας. Ο πλήρης τίτλος του ευρετηρίου, «Συνοπτικό Ευρετήριο του Αρχείου του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας (Συμπεριλαμβανομένων των Αρχείων Νυχτερινού Δημοτικού Σχολείου Κατούνας και Δημοτικού Σχολείου Αχυρών)», μαρτυρά ότι το υλικό που έχει καταχωρηθεί στους φακέλους δεν αφορά μόνο στο Δημοτικό Σχολείο της κωμόπολης (σ. 1-4), με το οποίο θα ασχοληθούμε στην παρούσα εργασία. Υπάρχουν, επίσης, φάκελοι που αναφέρονται στο Αρχείο του Νυχτερινού Δημοτικού Σχολείου Κατούνας (σ. 4) και στο Αρχείο του Δημοτικού Σχολείου Αχυρών (σ. 4-5) το οποίο ενσωματώθηκε στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας μετά την ομαδική μετακίνηση των κατοίκων του χωριού Αχυρά⁵ στην κωμόπολη.

⁴ Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Φάκελος Πρωτοκόλλων παράδοσης - παραλαβής

⁵ Το χωριό Άχυρα ή Αχυρά βρίσκεται δυτικά της Κατούνας σε απόσταση 12 χιλιομέτρων. Το χωριό παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στην οικιστική ιστορία της νεωτέρας Ελλάδας το 1836 (Φ.Ε.Κ.

A.2. ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ

Στο πρώτο μέρος του ευρετηρίου βρίσκουμε τα αρχεία του Δημοτικού⁶ Σχολείου Κατούνας, με στοιχεία Α Β Ε 106/1994, Α Ε Ε: ΕΚΠ 39⁷. Είναι καταναμημένα σε 21 φακέλους, οι οποίοι είναι χωρισμένοι σε έξι Ομάδες-Κεφάλαια, με κριτήριο το περιεχόμενό τους. Οι έξι ομάδες περιέχουν τα εξής αρχεία : «Βιβλία

80/ 28-12-1936). Την περίοδο 1836-1912 υπαγόταν στο Δήμο Εχίνου με πρωτεύουσα την Κατούνα. Με το νόμο για την τοπική Αυτοδιοίκησης, ΔΝΖ /1912 (Φ. Ε. Κ. 58 & 59) «Περί συστάσεως Δήμων και Κοινοτήτων», η επαρχία Βονίτισης και Ξηρομέρου διαιρέθηκε σε κοινότητες. Τα Αχυρά αποτέλεσαν με το Β. Διάταγμα 31-8-1912 (Φ. Ε. Κ. 261/1912, τ. Α'). συνοικισμό της κοινότητας Βουστρίου. Το 1919 τα Αχυρά, με το Β. Διάταγμα 22-5-1919 (Φ. Ε. Κ. 112 τεύχος Α'), αποσπάστηκαν από την κοινότητα Βουστρίου για να αποτελέσουν ξεχωριστή κοινότητα. Μετά το 1950 οι κάτοικοι της κοινότητας των Αχυρών μετακινήθηκαν, κυρίως, προς την κωμόπολη της Κατούνας. Η εγκατάλειψη της κοινότητας των Αχυρών ολοκληρώθηκε την δεκαετία του 1980. Η επικυρώθηκε της ερήμωσης του χωριού έγινε από το κράτος, με το νόμο 1622/1986, όπου ο συνοικισμός τα «νέα» Αχυρά, που δημιούργησαν οι Αχυριάτες στην άκρη της κωμόπολης της Κατούνας, ενώθηκε με τον Δήμο Κατούνας, ο οποίος αργότερα επονομάστηκε Δήμος Μεδεών.

⁶ Ο κατάλογος – ευρετήριο περιεχομένων τον οποίον εξέδωσαν το 2003 τα Γ. Α. Κ. – Ν. Αιτωλ/νίας, περιέχεται με αύξοντα αριθμό 155, στη σειρά Εκπαιδευτικά Αρχεία, το Αρχείο του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας. Επίσης γίνεται καταγραφή των επιμέρους αρχείων τα οποία περιέχονται στο συγκεκριμένο αρχείο. Ουσιαστικά αναφέρονται όσα σημειώνονται στην αντίστοιχη αρχειοθετημένη καρτέλα αναζήτησης του αρχείου.

«155. Αρχείο: Δημοτικού Σχολείου Κατούνας.

Α Ε Ε : ΕΚΠ. 39

Α. Β. Ε. : 106/1994

Όγκος : 21 φακέλλοι

Περιεχόμενα : Βιβλία Γενικού και Ημερησίου Ελέγχου, Πιστοποιητικών Σπουδής, Μαθητολογίου, Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων, Υλικού Σχολικής Εφορείας, Απολογισμών Σχολικού Ταμείου, Πρωτόκολλα αλληλογραφίας, φάκελλοι χρηματικών ενταλμάτων, Μαθητικών συσσιτίων, προϋπολογισμών και απολογισμών, αναλυτικών προγραμμάτων και διαταγών επιθεωρητού.

Χρονολόγηση : 1925-1979», (Κατάλογος – Ευρετήριο Περιεχομένων Γ. Α. Κ. – Αρχείων Ν. Αιτωλ/νίας, Επιμέλεια Μαρία Μπακαδήμα – Σωτηρία Τσατσά, Εκδόσεις Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Β' έκδοση συμπληρωμένη, σ. 37, Ιερά Πόλη Μεσολογγίου 2003)

⁷ Η προϊσταμένη των Γ. Α. Κ. – Αρχείων Νομού Αιτωλ/νίας, Μαρία Μπακαδήμα, στο εισαγωγικό σημείωμα, του καταλόγου – ευρετηρίου του 2003 θέλοντας να εξηγήσει το σύστημα αρίθμησης των αρχείων και των φακέλων αναφέρει, « Στον κατάλογο – ευρετήριο που ακολουθεί για κάθε αρχείο δίνεται ο τίτλος του, που συνήθως ταυτίζεται με την υπηρεσία παράδοσής του – η οποία καθορίζει τον Αριθμό Ειδικού Ευρετηρίου (Α. Ε. Ε.) που ακολουθεί. Στην περίπτωση που από την ίδια υπηρεσία έχουν παραδοθεί αρχεία περισσότερες από μία φορά αυτό σημειώνεται στον Α. Ε. Ε. με τελεία και ένα δεύτερο νούμερο.: π.χ. από τον Δήμο Μεσολογγίου έχουν γίνει συνολικά 19 παραλαβές σε όλο το διάστημα λειτουργίας της υπηρεσίας και αυτό δηλώνεται με την ένδειξη ΔΗΜ. 1.1 για την πρώτη παραλαβή, ΔΗΜ. 1.2 για τη δεύτερη κ.ο.κ. μέχρι τη ΔΗΜ. 1.19 για την τελευταία που πραγματοποιήθηκε. Επόμενο στοιχείο που καταγράφεται είναι ο Αριθμός Βιβλίου Εισαγωγής (Α. Β. Ε.), η απόλυτη δηλαδή χρονολογική σειρά με την οποία είχε εισαχθεί στην υπηρεσία το αρχείο και για το λόγο αυτό ακολουθείται από το έτος εισαγωγής», (Κατάλογος – Ευρετήριο Περιεχομένων Γ. Α. Κ. – Αρχείων Ν. Αιτωλ/νίας, Επιμέλεια Μαρία Μπακαδήμα – Σωτηρία Τσατσά, εκδόσεις Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Β' έκδοση συμπληρωμένη, σ. 37, Ιερά Πόλη Μεσολογγίου 2003)

μαθητών», «Υπηρεσιακά Βιβλία», «Πιστοποιητικά εγγραφής και Τίτλοι Σπουδών μαθητών», «Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου», « Μαθητικών συσσιτίων», «Εγγραφα Αλληλογραφίας». Πολλοί φάκελοι αποτελούνται από έγγραφα τα οποία είναι λυτά ή είναι δεμένα χωρίς να υπάρχει αρίθμηση σελίδων.

Η πρώτη ομάδα φέρει τον τίτλο «Βιβλία Μαθητών». Περιλαμβάνει δύο φακέλους (Φ.1, Φ.2) στους οποίους περιέχονται όλα τα αρχεία εκείνα στα οποία είναι καταχωρημένα στοιχεία που αφορούν τη φοίτηση των μαθητών αλλά και προσωπικά τους στοιχεία. Ο πρώτος φάκελος Φ.1 αποτελείται από τρεις υποφακέλους (υπ). Ο υπ.1 περιέχει τα έξι διασωθέντα αρχεία Γενικών Ελέγχων της περιόδου 1925-1945, ο υπ.2 δύο ημερήσιους ελέγχους του σχολικού έτους 1945-1946 και ο υπ.3 το βιβλίο Πιστοποιητικών Σπουδής των ετών 1936-1943. Στο Φ.2 βρίσκουμε το Μαθητολόγιο του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας που καλύπτει το διάστημα ανάμεσα στις σχολικές χρονιές 1939-40 και 1943-44.

Στην δεύτερη ομάδα καταγράφονται σε τέσσερις φακέλους (Φ.3, Φ.4, Φ.5, Φ.6) τα σωζόμενα υπηρεσιακά βιβλία του σχολείου. Ο Φ.3 περιέχει τα Πρωτόκολλα Αλληλογραφίας του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας της περιόδου 1940-1953 και ο Φ.4 τα Πρωτόκολλα Αλληλογραφίας της περιόδου 1953-1957. Πρωτόκολλα Αλληλογραφίας περιλαμβάνει και ο Φ.5 ενώ ο Φ.6 αναφέρεται με τέσσερις υποφακέλους (υπ.1, υπ.2, υπ.3, υπ. 4) στο διδακτικό προσωπικό του Σχολείου. Ο υπ.1 περιέχει τέσσερα βιβλία πράξεων του Συλλόγου Διδασκόντων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας από το 1930 έως το 1963, στα οποία δεν περιλαμβάνονται, δεδομένου ότι δε σώζονται, οι πράξεις του Συλλόγου των Διδασκόντων στα χρόνια της Κατοχής. Ο υπ.2 περιέχει το βιβλίο του προσωπικού, στο οποίο καταγράφονται σχετικά στοιχεία του προσωπικού του Σχολείου από το 1948 μέχρι το 1966, και ο υπ.3 το βιβλίο Παρουσίας Προσωπικού των ετών 1977-1978. Τα βιβλία Υλικού του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας βρίσκεται στον υπ.4 ο οποίος χωρίζεται σε πέντε υποενότητες. Η υποενότητα 4α περιέχει το βιβλίο Υλικού στο οποίο άρχισαν καταγραφές το έτος 1947. Ακολουθεί η υποενότητα 4β με το βιβλίο υλικού του 1965, η υποενότητα 4γ για το βιβλίο Υλικού του 1970, η 4δ με το βιβλίο Υλικού για το έτος 1971 και η 4ε για το βιβλίο Υλικού του έτους 1972.

Η τρίτη ομάδα συνίσταται από δύο φακέλους (Φ7, Φ.14) στους οποίους περιέχονται τα σωζόμενα Πιστοποιητικά εγγραφής και οι Τίτλοι Σπουδών των μαθητών του Σχολείου. Ο Φ.7 περιέχει τα Πιστοποιητικά εγγραφής μαθητών στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας κατά έτη γεννήσεως από το 1936 μέχρι το 1968. Ο Φ.14 αποτελείται από πέντε υποφακέλους. Ο υπ.1 περιέχει αιτήσεις εκδόσεως πιστοποιητικών και αποδεικτικών μετεγγραφής μαθητών σε άλλα σχολεία, ο υπ.2 Πιστοποιητικά εγγραφής των μαθητών της Πρώτης (Α΄) τάξεως οι οποίοι είχαν γεννηθεί τα έτη 1964-65 και 1970-71. Οι τρεις επόμενοι υποφάκελοι περιέχουν τίτλους εγγραφής. Ο υπ.3 περιέχει τίτλους εγγραφής των μαθητών, με αύξοντα αριθμό από 1 μέχρι 422, για το σχολικό έτος 1972-1973. Ενώ οι υπ.4 και υπ.5 περιέχουν και οι δύο τίτλους εγγραφής μαθητών για τη σχολική χρονιά 1973-1974, διαχωρίζονται διότι ο πρώτος περιλαμβάνει τους μαθητές με αύξοντα αριθμό από 1 έως 260 και ο δεύτερος από το 261 έως το 425.

Η τέταρτη ομάδα αποτελείται από τέσσερις φακέλους (Φ.8, Φ.9, Φ.10, Φ.11) με θέμα τη Σχολική Εφορεία και το Σχολικό Ταμείο. Ο Φ.8 αποτελείται από τρεις υποφακέλους (υπ.1, υπ.2, υπ.3). Ο υπ.1 περιέχει Πρακτικά της Σχολικής Εφορείας Δημοτικού Σχολείου Κατούνας των ετών 1932-1938 και 1939-1940, ο υπ.2 βιβλία Πράξεων των ετών 1945-1964, 1964-1968, 1969-1970 και 1970 και ο υπ.3 το βιβλίο του ταμείου της Σχολικής Εφορείας των ετών 1932-1968. Ο Φ.9 αποτελείται και αυτός από τρεις υποφακέλους (υπ.1, υπ.2, υπ.3) από τους οποίους ο υπ.1 περιέχει είκοσι (20) μπλοκ χρηματικών ενταλμάτων του Σχολικού Ταμείου του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας των ετών 1960-1974, ο υπ.2 έξη (6) μπλοκ εισπράξεων του Σχολικού Ταμείου εκ των οποίων τρία (3) είναι του 1960 και από ένα των ετών 1962, 1964, 1966. Ο υπ.3 έχει ένα μπλοκ δελτίων εισαγωγής υλικού του Δημοτικού Σχολείου των ετών 1961-1963. Στο Φ.10 περιέχονται φάκελοι απολογισμών του Σχολικού Ταμείου των οικονομικών ετών 1961, 1962, 1964, 1965, 1966, 1968. Η ομάδα αυτή κλείνει με τον Φ.11 που αποτελείται και αυτός από τρεις υποφακέλους (υπ.1, υπ.2, υπ.3). Ο υπ.1 περιέχει δέκα (10) φακέλους απολογισμών εσόδων-εξόδων και χρηματικά εντάλματα των οικονομικών ετών 1946-1956, ο υπ.2 επτά (7) βιβλία χρηματικών ενταλμάτων σχολικής εφορείας που αντίστοιχα αναφέρονται στα έτη 1932-38, 1946-48, 1948-50, 1950-53, 1953-1955, 1955-1958 και 1958-1960 και ο υπ.3 έχει δύο βιβλία χρηματικών ενταλμάτων Εφορείας Μαθητικών Συσσιτίων των ετών 1946-1949 και 1956-1959.

Η πέμπτη ομάδα αποτελείται από δύο φακέλους (Φ.12, Φ.13) μαθητικών συσσιτίων. Ο Φ.12 αποτελείται από επτά υποφακέλους (υπ.1, υπ.2, υπ.3...). Ο υπ.1 έχει βιβλία των μαθητικών Συσσιτίων Δημοτικού Σχολείου Κατούνας των ετών 1946-1959 και 1965-1967 και 1968 ενώ ο υπ.2 περιέχει βιβλία αποθήκης τροφίμων εκ των οποίων ένα είναι του έτους 1961, τρία (3) των ετών 1965-66 και πέντε (5) των ετών 1967-1968. Ο υπ.3 περιέχει δύο (2) ημερολόγια μαθητικών συσσιτίων των ετών 1966-1967, ο υπ. 4 δύο (2) πρόχειρα βιβλία μαθητικών συσσιτίων των ετών 1965-1966, ο υπ. 5 το μητρώο συσσιτούντων μαθητών για το έτος 1966, ο υπ. 6 τρία (3) μπλοκ μαθητικών συσσιτίων και εξόδων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας για τις χρονιές 1965-66, 1966 και 1967 και ο υπ.7 το βιβλίο (μπλοκ) τριπλότυπου δελτίου εισαγωγής τροφίμων από το 1958 μέχρι το 1962.

Ο Φ.13 αποτελείται από έντεκα υποφακέλους (υπ.1, υπ.2, υπ.3...). Στον υπ.1 βρίσκουμε τις καταστάσεις επιχορηγήσεως των απόρων μαθητών από κονδύλια της Ε. Μ. Συσσιτίων Αμφιλοχίας από τον Ιανουάριο μέχρι τον Απρίλιο του 1968. Στον υπ.2 βρίσκουμε δύο (2) βιβλία πράξεων της Εφορείας Μαθητικών Συσσιτίων των ετών 1966-67 και 1968-69 και στον Υπ.3 ένα φάκελο εγκεκριμένων προϋπολογισμών και υπολογισμών των οικονομικών ετών στον οποίο υπάρχουν οι προϋπολογισμοί των ετών 1945-1946, 1963-1968 και οι απολογισμοί των 1947-1949, 1952-1953, 1957, 1962-1967. Οι εγκύκλιοι και οι διαταγές περί μαθητικών συσσιτίων των ετών 1965-1968, οι προϋπολογισμοί των μαθητικών συσσιτίων των ετών 1966-67, τα τριπλότυπα εξαγωγής και τα διπλότυπα εισαγωγής τροφίμων ετών 1963-1967 περιλαμβάνονται στους υποφακέλους υπ.4, υπ.5, υπ.6, υπ.7. Ο υπ. 8 περιέχει ένα μπλοκ εισαγωγής τροφίμων του έτους 1968, ο υπ.9 σχέδια, αντίγραφα, συμφωνητικά, δημοπρασίες και άλλα τα οποία αφορούν τα μαθητικά συσσίτια των ετών 1966-1967,

ο υπ. 10 περιέχει έναν φάκελο απολογισμών διαχείρισης μαθητικών συσσιτίων των ετών 1949-50, 1950-51, 1951-52, 1957, 1958, 1959 και ο υπ. 11 ένα φάκελο εμβολιασμού των ετών 1967-68, 1969-1970, 1971-72 και 1973-74.

Η έκτη ομάδα που αναφέρεται στα σωζόμενα Έγγραφα Αλληλογραφίας και αποτελείται από επτά φακέλους (Φ.15, Φ.16, Φ.17, Φ.18, Φ.19, Φ.20, Φ.21). Ο Φ.15 αποτελείται από τέσσερις (4) υποφακέλους (υπ.1, υπ.2, υπ.3, υπ.4). Ο υπ.1 περιέχει το φάκελο του αναλυτικού προγράμματος του σχολικού έτους 1972 καθώς και διατάγματα Φ.Ε.Κ. των ετών 1969-1970, ο υπ.2 περιέχει το φάκελο αναλυτικού προγράμματος του σχολικού έτους 1969-70, ο υπ.3 το φάκελο της Εκπαιδευτικής Τηλεόρασης. Στον υπ.4 βρίσκουμε το αρχείο του Κέντρου επιμόρφωσης Ενηλίκων Κατούνας και συγκεκριμένα βρίσκουμε: Εκθέσεις Πεπραγμένων της σχολικής χρονιάς 1972-73, το Βιβλίο δράσης Κ. Ε. Ε. των ετών 1969-1979, εγκυκλίους και διαταγές ΝΕΛΕ - επιθεωρητού των ετών 1969-1976 και εγκυκλίους και διαταγές των ετών 1969-1973, τη Γενική Αλληλογραφία του Κέντρου Ε.Ε. Κατούνας, το Μαθητολόγιο του κέντρου διδασκαλίας ενηλίκων των ετών 1965-1968, τον φάκελο γραφικής ύλης και αντιγράφων αλληλογραφίας των ετών 1971-1976 και το Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας του Κ. Ε. Ε. Κατούνας των ετών 1971-1976. Ο Φ.16 περιέχει εγκυκλίους του Επιθεωρητού των ετών 1961-71. Ο Φ.17, όπως και όλοι οι υπόλοιποι φάκελοι αυτής της ομάδας, αποτελείται από υποφακέλους και συγκεκριμένα από τέσσερις (υπ.1, υπ.2, υπ.3, υπ.4). Οι υποφάκελοι υπ.1 και υπ.2 περιέχουν εγκυκλίους του Επιθεωρητού καλύπτοντας χρονικά ο πρώτος τα έτη 1971-1972, ο δεύτερος τα 1964-1977. Ο υπ.3 περιέχει εισερχόμενα έγγραφα του Επιθεωρητή των ετών 1966-1976 και ο υπ.4 εγκυκλίους διαρκούς ισχύος του επιθεωρητή των ετών 1953-1961.

Ο Φ.18 αποτελείται από τρεις υποφακέλους (υπ.1, υπ.2, υπ.3). Οι δύο πρώτοι υποφάκελοι περιέχουν εισερχόμενα έγγραφα της Νομαρχίας ετών 1952-1975 (υπ.1) και του Υπουργείου Παιδείας των ετών 1952-1974 ενώ ο τρίτος περιέχει Διαταγές Επιθεωρητών των ετών 1971-1975. Στο Φ.19 υπάρχουν τέσσερις υποφάκελοι (υπ.1, υπ.2, υπ.3, υπ.4). Περιέχουν φάκελο με έγγραφα του Διδασκαλικού Συλλόγου των ετών 1950-1966 (υπ.1), με έγγραφα που αφορούν ειδικά το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας των ετών 1957-1965 (υπ.2), φάκελο που αναφέρεται στους παραχειμάζοντες μαθητές των ετών 1963-1965 (υπ.3), φάκελο με διαταγές όλων των αρχών των ετών 1961-1964 (υπ.4), με έγγραφα Παραλλήλων Αρχών των ετών 1952-1966 (υπ.5) και φάκελος εγγράφων των Επιθεωρητών των Δημοτικών Σχολείων Αμφιλοχίας των ετών 1961-1964 (υπ.6). Στους πέντε υποφακέλους του Φ.20 υπάρχουν εγκύκλιοι και διαταγές των ετών 1946-1957 (υπ.1), εγκύκλιοι του Υπουργείου και της Νομαρχίας των ετών 1946-1951 (υπ.2), εγκύκλιοι Παραλλήλων Αρχών των ετών 1947-1950 (υπ.3), έγγραφα του Διδασκαλικού Συλλόγου των ετών 1947-1950 (υπ.4), έγγραφα και διατακτικές μαθητικών συσσιτίων των ετών 1946-1948 (υπ.5). Με το φάκελο Φ.21 κλείνει αυτή η έκτη και τελευταία ομάδα και παράλληλα κλείνει και το αρχείο που αφορά το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας. Στο φάκελο αυτό υπάρχουν εγκύκλιοι και διαταγές του Επιθεωρητή από την 30.9.1956 μέχρι την 16.6.1961 (υπ.1) καθώς και γενικά έγγραφα της σχολικής Εφορείας,

διαφόρων αρχών εγκεκριμένων υπολογισμών, ανεγέρσεως οκτατάξιου Διδακτηρίου κ.λπ. των ετών 1930-1962 (υπ.2).

A. 3. ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ ΝΥΧΤΕΡΙΝΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ

Το δεύτερο μέρος του Συνοπτικού Ευρετηρίου αναφέρεται στο Αρχείο του Νυχτερινού⁸ Δημοτικού Σχολείου Κατούνας. Στοιχεία υπάρχουν από το σχολικό έτος 1956-1957. Ο Νόμος 4397/1929 αναφέρει ως σκοπό της ίδρυσης των νυχτερινών σχολείων την καταπολέμηση του αναλφαβητισμού σε όσους είχαν υπερβεί την ηλικία της νόμιμης φοίτησης, των δεκατεσσάρων ετών, στο δημοτικό σχολείο⁹. Το νυχτερινό δημοτικό σχολείο Κατούνας στεγάζονταν στο κτίριο του δημόσιου δημοτικού σχολείου¹⁰. Το επιμίσθιο των δασκάλων, τα έξοδα θερμάνσεως φωτισμού

---

⁸ Ο κατάλογος – ευρετήριο περιεχομένων τον οποίον εξέδωσαν το 2003 τα Γ. Α. Κ. – Ν. Αιτωλ/νίας, περιέχεται με αύξοντα αριθμό 156, στη σειρά Εκπαιδευτικά Αρχεία, το Αρχείο του Νυχτερινού Δημοτικού Σχολείου Κατούνας. Επίσης γίνεται καταγραφή των επιμέρους αρχείων τα οποία περιέχονται στο συγκεκριμένο αρχείο. Ουσιαστικά αναφέρονται όσα σημειώνονται στην αντίστοιχη αρχειοθετημένη καρτέλα αναζήτησης του αρχείου.

«156. Αρχείο: Νυχτερινό Δημοτικό Σχολείο Κατούνας.

Α Ε Ε : ΕΚΠ. 40

Α. Β. Ε. : 106/1994

Όγκος : 2 φάκελλοι

Περιεχόμενα : Βιβλία Γενικού Ελέγχου, Μαθητολογίου, Πράξεων Επιτροπής, Πρωτόκολλα αλληλογραφίας, φάκελλοι τίτλων εγγραφής μαθητών, απολυτηρίων εξετάσεων, εγκυκλίων διαταγών, αλληλογραφίας

Χρονολόγηση : 1954-1976», (Κατάλογος – Ευρετήριο Περιεχομένων Γ. Α. Κ. – Αρχείων Ν. Αιτωλ/νίας, Επιμέλεια Μαρία Μπακαδήμα – Σωτηρία Τσατσά, Εκδόσεις Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας,, Β΄ έκδοση συμπληρωμένη, σ. 37, Ιερά Πόλη Μεσολογγίου 2003)

⁹ Νόμος 4397/24-8-1929, Φ. Ε. Κ. 309, «Περί στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως», Κεφάλαιο Ε΄, άρθρο. 12.1, στο βιβλίο του Σήφη Μπουζάκης, Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα, Gutenberg, Έκδοση Γ΄, τ. Α΄ - Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες 19^{ος} αιώνας, 1913, 1929, σ. 859, Αθήνα 2002 και όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαιδεύσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχύουσας εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 2^{ος} (Ε - Ξ), σ. 589, Κέρκυρα 1952

¹⁰ «Αι νυκτεριναί σχολαί λειτουργούν εν τω διδακτηρίω ενός των εν τη αυτή πόλει λειτουργούντων δημοτικών σχολείων της δημοτικής εκπαιδεύσεως, υπό του οικείου Επιθεωρητού οριζομένω κατά προτίμησιν δε εν εκείνοις, εν οίς υπάρχει εγκατάστασις ηλεκτρικού φωτός ή αεριοφωτός», (Π. Διάταγμα 20/11/2/11/29, άρθρο 4), όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαιδεύσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχύουσας εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 2^{ος} (Ε - Ξ), σ. 590, Κέρκυρα 1952)

καθαριότητας καταβάλλονταν ως ετήσια κρατική αποζημίωση στο σχολικό ταμείο του δημόσιου σχολείου¹¹.

Το «Συνοπτικό Ευρετήριο» αναφέρει το Αρχείο του Νυχτερινού Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, με στοιχεία Α. Β. Ε: 106/94 και Α. Ε. Ε: ΕΚΠ.40. Το αρχείο αυτό, λοιπόν, είναι καταχωρημένο σε δύο (2) φακέλους οι οποίοι είναι χωρισμένοι σε υποφακέλους για την καλύτερη αρχειοθέτηση και την ευκολότερη διαχείριση του υλικού.

Ο πρώτος φάκελος Φ.1 αποτελείται από τέσσερις (4) υποφακέλους (υπ.1, υπ.2, υπ.3, υπ.4). Ο υπ.1 περιέχει το Μαθητολόγιο Νυχτερινής Σχολής Κατούνας των σχολικών ετών 1956-57 έως 1959-60. Κάτω από τα περιεχόμενα του υπ.1 υπάρχει εντός παρενθέσεως επεξήγηση που αφορά τη Νυχτερινή Σχολή Κατούνας « (Το σχολικό έτος 1958-59 λειτουργεί το σχολείο ως Κέντρο Διδασκαλίας Ελληνικών εκδίδοντας βεβαιώσεις και όχι απολυτήρια. Το σχολικό έτος 1959-60 λειτουργεί ως νυχτερινό δημοτικό σχολείο)». Ο υπ.2 περιέχει το Μαθητολόγιο Νυχτερινού Δημοτικού Σχολείου Κατούνας των σχολικών ετών από το 1964-1965 έως το 1975-1976. Στον υπ.3 βρίσκουμε το Γενικό Έλεγχο της Νυχτερινής Σχολής Κατούνας των Σχολικών ετών 1956-57 έως 1959-60 και στον υπ.4 το Γενικό Έλεγχο του Νυχτερινού Δημοτικού Σχολείου Κατούνας των σχολικών ετών από το 1964-65 έως 1975-76.

Ακολουθεί ο Φ.2 ο οποίος αποτελείται από έξη (6) υποφακέλους. Οι υποφάκελοι αυτοί περιλαμβάνουν πρωτόκολλα Αλληλογραφίας των σχολικών ετών 1957-60, 1964-1966, 1968-1976 (υπ.1) και βιβλίο πράξεων της Επιτροπής Κατατακτηρίων Εξετάσεων για το Σχολικό έτος 1975-1976 (υπ.2) του Νυχτερινού Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, τίτλους εγγραφής των μαθητών στο Νυχτερινό Δημοτικό Κατούνας των ετών 1964-65, 1965-66, 1968, 1975-76 (υπ.3), Φάκελο απολυτήριων εξετάσεων ιδιωτών των σχολικών ετών 1968-1972 (υπ.4), Φάκελο εγκυκλίων διαταγών – αλληλογραφίας - στατιστικών των σχολικών ετών 1954-1976 (υπ.5) και φάκελο αλληλογραφίας με την Επιθεώρηση Δημοτικών Σχολείων για τα σχολικά έτη 1966-1976 (υπ.6) όπου περιέχονται εκθέσεις λειτουργίας, στατιστικά και άλλα.

A. 4. ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΑΧΥΡΩΝ

Το τρίτο και τελευταίο μέρος του «Συνοπτικού Ευρετηρίου του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας» αναφέρεται στο μονοθέσιο Δημοτικό Σχολείο των Αχυρών¹². Το

¹¹ Νόμος 4397/1929, τροποποιημένος με νεότερες διατάξεις, άρθρο. 12.4 όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαίδευσης Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχύουσας εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 2^{ος} (Ε - Ξ), σ. 589-590, Κέρκυρα 1952 – ο ίδιος Νόμος όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Σήφη Μπουζάκης, Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα, Gutenberg, Έκδοση Γ', τ. Α' - Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες 19^{ος} αιώνας, 1913, 1929, σ. 859, Αθήνα 2002

αρχειακό υλικό, που έχει διασωθεί από το μονοθέσιο Δημοτικό Σχολείο Αχυρών ξεκινά από το 1949. Είναι το αρχειακό υλικό που διασώθηκε μετά την κατάργηση του σχολείου και την ενσωμάτωσή του στο δωδεκαθέσιο Δημοτικό σχολείο Κατούνας. Για την εκπαιδευτική Ιστορία αναφέρουμε ότι το σχολείο των Αχυρών ταλαιπωρείτο από την ίδρυσή του τον 19^ο αιώνα. Τότε υπήρχε το Κοινό Δημοτικό Σχολείο Αχυρών-Κομποτής το οποίο λειτουργούσε με πολλές δυσκολίες ιδίως την περίοδο του χειμώνα. Ο Επιθεωρητής της περιφέρειας Αιτωλίας- Ακαρνανίας κ. Γ. Τσιμικάλης, κατά την τρίτη, μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, περιοδεία στα σχολεία της περιοχής, επισκέφτηκε το σχολείο Αχυρών-Κομποτής τη σχολική χρονιά 1896-1897. Στην αναφορά του προς το αντίστοιχο Εποπτικό Συμβούλιο, σημειώνει, «Το χωρίον Αχυρά ορισθέν άλλοτε ως έδρα του σχολείου κείται εν τω μέσω του χωρίου Κομποτί απέχοντος ακριβώς 50 λεπτά της ώρας και του χωρίου Βούστρι απέχοντος μίαν ώρα και δέκα λεπτά. Επειδή αι αποστάσεις είνε μεγάλαι οι δε οδοί ανώμαλοι και δύσβατοι και όταν βρέχη αδιάβατοι το χωρίον Αχυρά δεν δύναται νά χρησιμεύση του λοιπού ως έδρα του σχολείου αλλά το Κομποτί όπερ είνε πολυπληθέστερον και έχει τους περισσότερους μαθητάς. Περί των μαθητών δεν λέγω τι, διότι καθ' ην ημέραν μετέβην εις Αχυρά, πάντες οι μαθηταί του χωριού δεν είχαν έλθει εις το σχολείον. Εν παρόδω ειρήσθω, ότι ο δημοδιάσκαλος Μιχαήλ Ρεντέας είχε ορίσει ως έδρα του σχολείου το χωρίον Κομποτί. Θρανία και τα λοιπά σχολικά όργανα ελλείπουσι, το δε διδακτήριον το εν ιδιωτική οικία καθιδρυμένον εν Αχυρά ήτο ακαταλληλότατον. Περί του δασκάλου επληροφορήθην ότι είναι αμελής και ότι το πολύ διέτριβεν εν Μαχαλά»¹³. Επειδή όποια κοινότητα και να ήταν έδρα του σχολείου δεν λυνόταν το πρόβλημα που δημιουργούσαν οι αδιάβατοι δρόμοι την περίοδο του χειμώνα, γι' αυτό αποφασίστηκε να καταργηθεί το Κοινό Δημοτικό Σχολείο Αχυρών-Κομποτής και να δημιουργηθούν δύο γραμματοσχολεία, ένα για κάθε κοινότητα Η πρόταση του κ. Επιθεωρητή είχε ως εξής : «2^ο Να καταργηθεί το κοινόν σχολείον Αχυρά-Κομποτί

¹² Ο κατάλογος – ευρετήριο περιεχομένων τον οποίον εξέδωσαν το 2003 τα Γ. Α. Κ. – Ν. Αιτωλ/νίας, περιέχεται με αύξοντα αριθμό 157, στη σειρά Εκπαιδευτικά Αρχεία, το Αρχείο του Δημοτικού Σχολείου Αχυρών. Επίσης γίνεται καταγραφή των επιμέρους αρχείων τα οποία περιέχονται στο συγκεκριμένο αρχείο. Ουσιαστικά αναφέρονται όσα σημειώνονται στην αντίστοιχη αρχειοθετημένη καρτέλα αναζήτησης του αρχείου.

«157. Αρχείο: Δημοτικού Σχολείου Αχυρών.

Α Ε Ε : ΕΚΠ. 41

Α. Β. Ε. : 106/1994

Όγκος : 5 φάκελοι

Περιεχόμενα : Βιβλία Γενικού Ελέγχου, Μητρώου και Προόδου Μαθητών, Πιστοποιητικών Σπουδής, Πρωτόκολλα αλληλογραφίας, Πρακτικά Σχολικής Εφορείας, Βιβλίο Ταμείου, μπλόκ χρηματικών ενταλμάτων, φάκελλοι προϋπολογισμών και απολογισμών, εισηγητικών εκθέσεων και εγκρίσεων

Χρονολόγηση : 1949-1979», (Κατάλογος – Ευρετήριο Περιεχομένων Γ. Α. Κ. – Αρχείων Ν. Αιτωλ/νίας, Επιμέλεια Μαρία Μπακαδήμα – Σωτηρία Τσατσά, Εκδόσεις Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας,, Β' έκδοση συμπληρωμένη, σ. 37, Ιερά Πόλη Μεσολογγίου 2003)

¹³ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : Ε.ΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας, Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 9 / 18-3-1896

του δήμου Εχίνου και αντ' αυτού να συσταθώσι δύο γραμματοσχολεία διότι η μεταξύ των δύο χωρίων απόστασις είνε μιάς ώρας η δε οδός δύσβατος .και διακοπτομένη από χειμάρρους.»¹⁴ Ο επιθεωρητής της περιφέρειας Αιτωλίας- Ακαρνανίας μετά δύο χρόνια εισηγήθηκε εκ νέου την πρόταση, την οποία ενέκρινε το Εποπτικό Συμβούλιο, «3. Το γραμματοσχολείον, όπερ φέρει τον τίτλον Αχυρά-Κομποτή και όπερ έχει την έδρα εν Αχυρά χωρίω έχοντι 285 κατοίκους, να ονομασθεί γραμματοσχολείο Αχυρά και 4. Να συστηθή γραμματοσχολείον εν Κομποτή του δήμου Εχίνου, χωρίω όπερ έχει 485 κατοίκους απέχοντι μίαν ώραν του χωρίου Αχυρά»¹⁵

Το τελευταίο μέρος του «Συνοπτικού Ευρετηρίου του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας» που αναφέρεται στο μονοθέσιο Δημοτικό Σχολείο των Αχυρών, περιλαμβάνει πέντε (5) φακέλους στους οποίους έχει καταχωρηθεί το Αρχείο του Δημοτικού Σχολείου Αχυρών, με στοιχεία Α. Β. Ε : 106/94 Α. Ε. Ε. : ΕΚΠ.41.

«Το 1/θέσιο Δημοτικό Σχολείο Αχυρών, με τελευταίο δάσκαλο το Βασίλειο Τσούκα καταργείται με το Π.Δ. 589/79 (Φ. Ε. Κ. 178/8-8-1979), γίνεται η μετεγκατάσταση του χωριού στην Κατούνα και οι μαθητές φοιτούν πια στο 12/θέσιο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας»¹⁶ Η εσωτερική μετανάστευση των κατοίκων και η εγκατάστασή τους, κυρίως, στο συνοικισμό που ίδρυσαν στα δυτικά περίχωρα της κωμόπολης της Κατούνας είχε αρχίσει χρόνια πριν. Οι κάτοικοι της κοινότητας των Αχυρών μετακόμισαν στα δυτικά περίχωρα της κωμόπολης στη θέση που έχει το τοπωνύμιο «Πρέτζα»¹⁷ Οι μαθητές του σχολείου εντάχθηκαν στο δωδεκαθέσιο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας και τα Αχυρά, από τότε μέχρι και σήμερα, αποτελούν έναν από τους συνοικισμούς της κωμόπολης.

Ο πρώτος φάκελος Φ.1 περιέχει τα μαθητολόγια του Δημοτικού Σχολείου Αχυρών από το σχολικό έτος 1949-1950 έως το 1976-77. Ο Φ.2 αποτελείται από τρεις (3) υποφακέλους που περιέχουν το Γενικό Έλεγχο Δημοτικού Σχολείου Αχυρών από το σχολικό έτος 1960-61 έως 1976-77 (υπ.1), το Βιβλίο Μητρώου και Προόδου μαθητών του για το σχολικό έτος 1977-1978 (υπ.2) και Βιβλίο Πιστοποιητικών Σπουδής από τη σχολική χρονιά 1957-58 έως 1976-1977 και το έτος 1978 (υπ.3).

¹⁴ στο ίδιο, αριθ. πράξης 15β /2-7-1896

¹⁵ Στην ίδια συνεδρίαση του Εποπτικού Συμβουλίου εξετάστηκε και η παρόμοια περίπτωση του γραμματοσχολείου Σκούρτου-Μαχαιρά. Στα πρακτικά αναφέρεται, «Το γραμματοσχολείο όπερ φέρει τον τίτλο Σκούρτου-Μαχαιρά να ονομασθεί γραμματοσχολείο Μαχαιρά όπερ χωρίο έχει 360 κατοίκους.

Να συσταθή έτερον γραμματοσχολείον εν Σκουρτού έχοντα 332 κατοίκους. Τα σχολεία χωρίζονται και για τον αριθμό των κατοίκων αλλά και γιατί χωρίζονται με χείμμαρο που τον χείμωνα είναι αδιάβατος. Επίσης τα δύο χωριά απέχουν μεταξύ τους μίαν ώρα.» (στο ίδιο, συνεδρία 28, αριθ. πράξης β / 13-4-1898)

¹⁶ Ενάγγελος Δημ. Κουτιβής, Αχυρά Ξηρομέρου-Αιτωλοακαρνανίας, Εκδόσεις: Πολιτιστικός Σύλλογος Αετινών Αθήνας «Ο Μπούμστος»-Πολιτιστικός Σύλλογος Κατουνηιωτών Αθήνας «Φίλιππος ο Ακαρνάν», σ. 55

¹⁷ Ανώνυμο άρθρο, 'Τοπωνύμια του χωριού', στην Εφημερίδα Η Κατούνα - Μεδεών, Έκδοση του Συλλόγου Κατουνηιωτών «Φίλιππος ο Ακαρνάν», έτος 4, αριθ. φ. 20, σ. 19, Μάιος-Ιούλιος 2005

Ο Φ.3 αποτελείται από δύο υποφακέλους με Πρωτόκολλα Αλληλογραφίας του Δημοτικού Σχολείου Αχυρών των σχολικών ετών 1958-1964, 1965-1970, 1971-1973, 1974-1979 (υπ.1) και Πρωτόκολλα Αλληλογραφίας της Σχολικής Εφορείας του εν λόγω σχολείου των ετών 1972-1977 (υπ.2). Στον Φ.4 υπάρχει το βιβλίο Πράξεων της Σχολικής Εφορείας του Δημοτικού σχολείου Αχυρών των σχολικών ετών 1966-1979. Ο φάκελος Φ.5 είναι εκείνος με τον οποίο κλείνει το αρχείο του Δημοτικού Σχολείου Αχυρών αλλά και όλο το Ευρετήριο. Το περιεχόμενο του κινείται γύρω από τη Σχολική Εφορεία και αποτελείται από έξι (6) υποφακέλους στους οποίους βρίσκουμε : Βιβλίο Καταθέσεων αναλήψεων των ετών 1970-1978 (υπ.1), Βιβλίο Ταμείου 1973-1978 (υπ.2), δύο (2) μπλοκ χρηματικών ανταλλαγμάτων 1974-19763 κα 1977 (υπ. 3), Προϋπολογισμούς, εισηγητικές εκθέσεις και εγκρίσεις προϋπολογισμών των οικονομικών ετών 1972-1978 (υπ.4). Τέλος, στους υποφακέλους υπ.5 και υπ.6 βρίσκουμε τον απολογισμό της Σχολικής Εφορείας για τα έτη 1972 και 1973 αντίστοιχα.

**Β΄. ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
ΚΑΤΟΥΝΑΣ – ΞΗΡΟΜΕΡΟΥ (1889-1918)**

Το ελληνικό σχολείο Κατούνας ιδρύθηκε το 1889. στεγαζόταν Το αρχειακό υλικό που διασώζεται από την ίδρυση του βρίσκεται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους – Τοπικό Ιστορικό Αρχείο Ι. Π. Μεσολογγίου Το υλικό αυτό αποτελεί τμήμα της συνολικής προσπάθειας για τον εμπλουτισμό των Αρχείων με Εκπαιδευτικά Αρχεία από τα σχολεία της περιφέρειας. Επίσης, εντάσσεται στην προσπάθεια της προϊσταμένης των Γενικών Αρχείων του Κράτους – Ν. Αιτωλοακαρνανίας, φιλόλογος, κ. Μπακαδήμα Μαρίας, να προστατεύσει την εκπαιδευτική κληρονομιά της γενέτειράς της. Μαζί με τα διασωθέντα αρχεία του Δημοτικού σχολείου Κατούνας αποτελούν ένα σημαντικό κορμό στην εκπαιδευτική ιστορία της κομόπολης.

Στις 3-3-1989 έγινε η παραλαβή του αρχειακού υλικού¹⁸ του Ελληνικού Σχολείου βάση του νόμου 12027/1939 που αφορούσε τα Γενικά Αρχεία του Κράτους και της εγκυκλίου ΙΣΤ/Φ.5/582/12-10-88 Η παραλαβή του Αρχείου καταγράφεται, όπως και κάθε εισαγωγή αρχείου, στο αντίστοιχο βιβλίο¹⁹. Το πρωτόκολλο παράδοσης - παραλαβής το οποίο υπογράφεται από την προϊσταμένη των Γενικών Αρχείων και τον Λυκειάρχη Μπλήτσα Χρήστο. Το κείμενο συντάχθηκε στο γραφείο του Λυκείου Κατούνας Ξηρομέρου και βρίσκεται στο φάκελο πρωτοκόλλων παράδοσης - παραλαβής των Γενικών Αρχείων του Κράτους - Ν. Αιτωλοακαρνανίας.

Το υλικό έχει αρχειοθετηθεί στα Γενικά Αρχεία του Κράτους - Ν. Αιτωλοακαρνανίας σε εννιά (9) φακέλους σύμφωνα με τη σειρά παραλαβής του υλικού. Ο φάκελος Φ.1 περιέχει το Μαθητολόγιο του Ελληνικού Σχολείου Κατούνας - Ξηρόμερο την περίοδο 1889-1932. Ο φάκελος Φ.2 περιέχει δύο υποφακέλους²⁰. Τον υπ. 1 που περιέχει τους Γενικούς Ελέγχους, της περιόδου 1889-1930 και τον υπ.2 που περιέχει τους Γενικούς Ελέγχους, της περιόδου 1930-1941. Ο φάκελος Φ.3 που περιέχει τους Ειδικούς Ελέγχους του αστικού σχολείου αρρένων 1937-41. Ο φάκελος Φ.4 που περιέχει το Βιβλίο Πιστοποιητικών Σπουδής 1892-1953. Ο φάκελος Φ.5 που περιέχει τον Ειδικό Έλεγχο 1889-1939. Ο φάκελος Φ.6 που περιέχει το Μαθητολόγιο Ημιγυμνασίου Κατούνας 1932-1942. Ο φάκελος Φ.7 που περιέχει το Βιβλίο Πράξεων συλλόγου αστικού σχολείου Κατούνας 1940-42. Ο φάκελος Φ.8 που περιέχει το Βιβλίο Πράξεων Σχολικής Εφορείας αστικού σχολείου Κατούνας 1940-42 Ο φάκελος Φ.9 που περιέχει το Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1933-1942 σε δύο υποφακέλους. Ο υπ 1 που περιέχει το Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας του Ημιγυμνασίου Κατούνας και ο υπ. 2 που περιέχει το Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας του Αστικού Σχολείου Κατούνας

---

¹⁸ Ο κατάλογος - ευρετήριο περιεχομένων τον οποίον εξέδωσαν το 2003 τα Γ. Α. Κ. - Ν. Αιτωλ/νίας, περιέχεται με αύξοντα αριθμό 132, στη σειρά Εκπαιδευτικά Αρχεία, το Αρχείο του Ελληνικού Σχολείου Κατούνας Ξηρομέρου. Επίσης γίνεται καταγραφή των επιμέρους αρχείων τα οποία περιέχονται στο συγκεκριμένο αρχείο. Ουσιαστικά αναφέρονται όσα σημειώνονται στην αντίστοιχη αρχειοθετημένη καρτέλα αναζήτησης του αρχείου.

«132. Αρχείο: Ελληνικού Σχολείου Κατούνας Ξηρομέρου

Α Ε Ε : ΕΚΠ. 20

Α. Β. Ε. : 20/1989

Όγκος : 10 φάκελλοι

Περιεχόμενα : Βιβλία Γενικού Ελέγχου Μαθητών, Ειδικού Ελέγχου, Πιστοποιητικών Σπουδής, Μαθητολόγιο, Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων, Πράξεων Σχολικής Εφορείας, Πρωτόκολλο αλληλογραφίας.

Χρονολόγηση : 1889-1953», (Κατάλογος - Ευρετήριο Περιεχομένων Γ. Α. Κ. - Αρχείων Ν. Αιτωλ/νίας, Επιμέλεια Μαρία Μπακαδήμα - Σωτηρία Τσατσά, Εκδόσεις Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας,, Β' έκδοση συμπληρωμένη, σ. 32, Ιερά Πόλη Μεσολογγίου 2003)

¹⁹ Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Βιβλίο Εισαγωγής, αριθ. 20/1989

²⁰ Οι δύο υποφάκελοι υπ.1 και υπ. 2 του φακέλου Φ.2 αντιστοιχούν στα θέματα 4 και 2 που καταγράφονται στο πρωτόκολλο Παράδοσης - Παραλαβής. Γι αυτό παρατηρείται η εξής αναντιστοιχία, να υπάρχουν δέκα θέματα στο πρωτόκολλο Παράδοσης - Παραλαβής αλλά εννιά αρχειοθετημένοι φάκελοι στο Γενικά Αρχεία του Κράτους - Ν. Αιτωλοακαρνανίας.

« ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
& ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΤΟΠΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ
ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΑΙΤΩΛΙΑΣ & ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ
Ι. Π. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΛΥΚΕΙΟ ΚΑΤΟΥΝΑΣ

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ – ΠΑΡΑΛΑΒΗΣ

Στην Κατούνα σήμερα 3.3.1989 ημέρα Παρασκευή και ώρα 11.30 π.μ. στα γραφεία του Λυκείου οι παρακάτω υπογράφωντες: α) Μπλήτσας Χρήστος του Λυκείου β) Μπακοδήμα Μαρία, Προϊσταμένη του Τοπικού Ιστορικού Αρχείου Μεσολογγίου, παρέδωσε ο πρώτος και παρέλαβε η δεύτερη, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου 2027/1939 περί Αρχείων των Αρχειακών υλικών και ύστερα από την εγκύκλιο ΙΣΤ/Φ5/582/12,10,88 του ΥΠΕΠΘ το κάτωθι αρχειακό υλικό του Λυκείου Κατούνας:

Μαθητολόγιο Ελληνικού Σχολείου Κατούνας 1889-1932

Γενικός Έλεγχος 1930-1941

Ειδικός Έλεγχος αστικού σχολείου αρρένων 1937-41

Γενικός Έλεγχος Ελληνικού Σχολείου 1889-1930

Βιβλίο Πιστοποιητικών Σπουδής 1892-1953

Ειδικός Έλεγχος 1889-1939

Μαθητολόγιο Ημιγυμνασίου Κατούνας 1932-1942

Βιβλίο Πράξεων συλλόγου 1940-42

Βιβλίο Πράξεων Σχολικής Εφορίας 1940-1942

Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1940-42

Αφού συντάχθηκε και διαβάστηκε το ανωτέρω υπογράφεται

Αυτός που παραδίδει Η Παραλαμβάνουσα

Χρήστος Μπλήτσας Μπακοδήμα Μαρία»²¹

---

²¹ Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Φάκελος Πρωτοκόλλων παράδοσης - παραλαβής

**Γ'. ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΕΛΕΓΧΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ (1925-1945)****Γ.1. ΓΕΝΙΚΑ**

Στα Γενικά Αρχεία του Κράτους του Ν. Αιτωλοακαρνανίας υπάρχουν τα βιβλία των Γενικών Ελέγχων των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας από το 1925 έως το 1945. Δυστυχώς, οι Γενικοί Έλεγχοι των Δημοτικών Σχολείων Αρρένων και Θηλέων Κατούνας που αφορούν σχολικές χρονιές πριν το 1925 έχουν απολεσθεί.

Τα διασωθέντα, λοιπόν, αρχεία των Γενικών Ελέγχων της εικοσαετίας 1925-45 περιέχονται σε έξι (6) βιβλία. Ακριβέστερα, σύμφωνα με την επισυναπτόμενη στο πρωτόκολλο παράδοσης-παραλαβής, «Κατάσταση μεταφερόμενου Υλικού» αλλά και το «Συνοπτικό Ευρετήριο του Αρχείου του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας» τα έξι

αυτά βιβλία αναφέρονται στο διάστημα 1925-44, χωρίς να συμπεριλαμβάνεται η σχολική χρονιά 1944-1945.

Το πρώτο βιβλίο περιέχει τους Γενικούς Ελέγχους της τετραετίας από το σχολικό έτος 1925-26 έως το 1928-29. Ωστόσο, όπως αναφέρεται στο «Σύντομο Ευρετήριο του Αρχείου του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας», που υπάρχει στα Γενικά Αρχεία του Κράτους του Μεσολογγίου, το πρώτο βιβλίο δεν περιέχει μόνο την τετραετία 1925-29 αλλά στα τελευταία φύλλα του καταγράφεται και ο Γενικός Έλεγχος του σχολικού έτους 1944-45. Αιτία ήταν η έλλειψη οικονομικών πόρων από το ταμείο της Σχολικής Εφορείας του σχολείου, η οποία ήταν υπεύθυνη για την αγορά κάθε βιβλίου που ήταν απαραίτητο για τη λειτουργία του σχολείου. Ας μην ξεχνάμε ότι η σχολική χρονιά 1944-1945 ήταν η πρώτη σχολική χρονιά μετά την απελευθέρωση του Ελληνικού Κράτους από τους Γερμανούς. Η δύσκολη εκείνη περίοδος της ανασυγκρότησης αντανακλάται στην εκπαίδευση με την έλλειψη οικονομικών πόρων αλλά και με την καθυστέρηση της έναρξης της σχολικής χρονιάς, η οποία πραγματοποιήθηκε τη δεκάτη έκτη Απριλίου του 1945 (16/4/1945).

Η αποφυγή, λοιπόν, της δαπάνης αγοράς²² νέου βιβλίου Γενικού Ελέγχου είχε ως αποτέλεσμα να αναγκαστεί ο σύλλογος διδασκόντων να χρησιμοποιήσει, για τη σχολική χρονιά 1944-45, τις τελευταίες σελίδες από το βιβλίο του Γενικού Ελέγχου της τετραετίας 1925-29. Οι άδειες σελίδες από το βιβλίο του Γενικού Ελέγχου της τετραετίας αυτής δεν μπορούν να καταλογισθούν ως σπατάλη στο σύλλογο διδασκόντων. Η ύπαρξη τους οφειλόταν στη συγχώνευση που πραγματοποιήθηκε τη σχολική χρονιά 1929-30 ανάμεσα στα Δημοτικά Σχολεία Αρρένων και Θηλέων Κατούνας.

Τα υπόλοιπα πέντε βιβλία Γενικών Ελέγχων περιέχουν το καθένα από δύο σχολικά έτη. Το δεύτερο²³ βιβλίο τους Γενικούς Ελέγχους τις διετίες 1932-34, το τρίτο²⁴ βιβλίο τη διετία 1934-36, το τέταρτο²⁵ βιβλίο τη διετία 1938-40, το πέμπτο²⁶

²² Καταγραφές αγορά βιβλίου γενικού ελέγχου την περίοδο 1932-1938 έχουμε στην ψήφιση του προϋπολογισμού χρήσεως 1935-1936. Καταγράφεται στα έξοδα η αγορά «ενός γενικού ελέγχου» χωρίς να μπορούμε να προσδιορίσουμε την ακριβή αξία του διότι καταγράφεται μαζί με άλλα αντικείμενα γραφικής ύλης (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1932-1938), Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 14 / 17-2-1935) Στην έγκριση του απολογισμού του λογιστικού έτους 1934-35 αναφέρεται ως έξοδο η «αγορά ενός μαθητολογίου και ενός γενικού ελέγχου» χωρίς να γίνεται αναφορά στη τιμή τους, (στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 16 / 30-4-1935). Στο Βιβλίο Ταμείου σχολικής χρήσεως 1933-34 καταγράφεται στα έξοδα ότι πληρώθηκαν 135 δραχμές «δια αγοράν 1 μαθητολογίου και ενός γενικού ελέγχου » (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Βιβλίο Ταμείου Σχολικής Εφορείας (1932-1968), Φ. 8, υπ. 3, έξοδα 1933-34). Στον απολογισμό, όμως του λογιστικού έτους 1937-38 καταγράφεται στα έξοδα η αξία της αγοράς ενός τέτοιου βιβλίου, «Δι' αγορά ενός γενικού ελέγχου 50 δρχ.», (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1932-1938), Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 34)

²³ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών : Γενικοί έλεγχοι (1925 – 45) Φ. 1, υπ. 1β

²⁴ στο ίδιο, Φ. 1, υπ. 1γ

²⁵ στο ίδιο, Φ. 1, υπ. 1δ

βιβλίο τη διετία 1940-42 και το έκτο²⁷ βιβλίο τη διετία 1942-44. Η μείωση σε δύο των ετών που περιλαμβάνει κάθε βιβλίο, σε αντίθεση με το πρώτο²⁸ βιβλίο το οποίο περιελάμβανε πέντε έτη [τον Γενικό Έλεγχο της τετραετίας 1925-29 και του σχολικού έτους 1944-45], δεν οφείλεται σε αγορά βιβλίων με λιγότερα φύλλα. Αιτία αυτής της διαφοροποίησης αποτελεί η συγχώνευση που πραγματοποιήθηκε τη σχολική χρονιά 1929-30 ανάμεσα στα Δημοτικά Σχολεία Αρρένων και Θηλέων Κατούνας και η οποία είχε ως αποτέλεσμα την άθροιση των εγγραφών. Ενδεικτικά αναφέρουμε τη σχολική χρονιά 1925-26 όπου στο Δημοτικό Σχολείο Θηλέων Κατούνας γράφτηκαν 110 μαθήτριες ενώ τη σχολική χρονιά 1932-33, από τις πρώτες χρονιές της συγχώνευσης, στο 1^ο Μεικτό Δημοτικό Σχολείο Κατούνας γράφτηκαν 383 μαθητές.

Την αλυσίδα της εικοσαετίας διασπά η έλλειψη του Γενικού Ελέγχου των πρώτων σχολικών ετών λειτουργίας του 1^{ου} Μεικτού Δημοτικού Σχολείου Κατούνας (1929-30, 1930-31, 1931-32) αλλά και του 1937-38. Ωστόσο, για τη σχολική χρονιά 1937-38, γνωρίζουμε τους μαθητές που προήχθησαν και το βαθμό με τον οποίο προήχθησαν στην επόμενη τάξη εκείνη τη σχολική χρονιά από το βιβλίο των Πιστοποιητικών Σπουδής 1936-1943²⁹. Εκείνο που δεν γνωρίζουμε για τη σχολική χρονιά 1937-38 είναι ποιοι μαθητές, ενώ γράφτηκαν στην αρχή της σχολικής χρονιάς δεν φοίτησαν καθόλου, ποιοι απεφοίτησαν, ποιοι απεσύρθησαν, ποιοι αρρώστησαν καθώς και με ποιον βαθμό απερρίφθησαν οι μαθητές που θα επαναλάμβαναν την τάξη το σχολικό έτος 1938-39.

Από τους Γενικούς Ελέγχους του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας που διασώζονται διακρίνουμε δυο περιόδους οι οποίες περιλαμβάνουν τρεις κύκλους αποφοίτησης. Η πρώτη, την οποία και θα εξετάσουμε, αναφέρεται στα τέλη της δεκαετίας του '30 και συγκεκριμένα στην τετραετία 1925-29. Περιλαμβάνει τους Γενικούς Ελέγχους του Δημοτικού Σχολείου Θηλέων Κατούνας καθώς δεν διασώζονται οι Γενικοί Έλεγχοι του Δημοτικού Σχολείου Αρρένων. Η περίοδος αυτή είναι η τελευταία κατά την οποία λειτουργούν στην Κατούνα δύο δημοτικά σχολεία : ένα αρρένων και ένα θηλέων. Επιλέγεται η τετραετία 1925-29 καθώς τα σχολεία ήταν τετραθέσια και οι εγγραφέντες του 1925 αποφοιτούν το 1929 από το τετρατάξιο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας, κλείνοντας έναν κύκλο αποφοίτησης. Η δεύτερη περίοδος περιλαμβάνει δύο κύκλους αποφοίτησης 1932-38 και 1938-44. Καθένας από τους δυο αυτούς κύκλους αποτελείται από έξη χρόνια καθώς το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας λειτουργούσε την περίοδο αυτή με έξη τάξεις. Ο κύκλος 1932-38 περιλαμβάνει τα πρώτα χρόνια του σχολείου ως 1^{ου} Μεικτού Δημοτικού Σχολείου Κατούνας ενώ ο δεύτερος κύκλος έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον διότι περιλαμβάνει τα στοιχεία των μαθητών - μαθητριών οι οποίοι φοίτησαν στο σχολείο τα δύσκολα χρόνια της κατοχής.

---

²⁶ στο ίδιο, Φ. 1, υπ. 1ε

²⁷ στο ίδιο, Φ. 1, υπ. 1στ

²⁸ στο ίδιο, Φ. 1, υπ. 1α

²⁹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Βιβλίο Πιστοποιητικών Σπουδής (1936-43), Φ. 1, υπ. 3

Ερευνώντας τους Γενικούς Ελέγχους έχουμε τη δυνατότητα να βγάλουμε συμπεράσματα για το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας ως προς το μαθητικό δυναμικό, την κατανομή αγοριών και κοριτσιών ανά τάξη, τον αριθμό των απουσιών των μαθητών και τα αίτια τους, τον αριθμό των προβιβασθέντων και απορριφθέντων καθώς και συμπεράσματα για τη βαθμολογία των μαθητών κάθε τάξης αλλά και συνολικά των μαθητών του σχολείου την κάθε σχολική χρονιά. Επίσης, μπορούμε να παρακολουθήσουμε την πορεία του κάθε μαθητή, δηλαδή, αν τελείωσε το σχολείο σε τέσσερα χρόνια, με τι βαθμούς το τελείωσε, αν ήταν διετής ή τριετής και αν διέκοψε το σχολείο. Μπορούμε να καταγράψουμε τα ποσοστά των μαθητών που γράφτηκαν σε σχέση με όσους φοίτησαν και σε σχέση με όσους προήχθησαν ανά τάξη και συνολικά κατά σχολική χρονιά. Ακόμα μας δίνεται η δυνατότητα να κάνουμε μια κοινωνική προσέγγιση με βάση το ονοματεπώνυμο των μαθητών που καταγράφονται στους Γενικούς Ελέγχους, να καταγράψουμε τα επώνυμα που υπάρχουν στην τοπική κοινωνία της Κατούνας και να προσεγγίσουμε την αιτία της παρουσίας αρχαιοελληνικών ονομάτων των μαθητών που φοιτούσαν στο σχολείο. Τέλος μπορούμε να ερευνήσουμε τα γλωσσικά τοπικά ιδιώματα όπως καταγράφονται από τους δασκάλους στους γενικούς ελέγχους.

Με σκοπό να κατανοήσουμε περισσότερο τα στοιχεία που έχουμε από τα Αρχεία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας θα παραθέτουμε χωρία όπου θα κάνουμε συγκρίσεις με στοιχεία από τα Αρχεία από το Πλήρες Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Βύρωνας³⁰. Η επιλογή γίνεται με κριτήριο τις αντιξοότητες που αντιμετώπιζαν και τα δυο σχολεία.

---

³⁰ Στην Αθήνα μέχρι το 1926 είχαν κατασκευαστεί, μόνο, τρία δημόσια διδακτήρια για τη δημοτική εκπαίδευση. Μεταξύ αυτών ήταν και το δημοτικό σχολείο στον προσφυγικό οικισμό του Βύρωνος, του οποίου το αρχείο χρησιμοποιούμε με σκοπό να βγάλουμε συγκριτικά συμπεράσματα. Τα άλλα δύο μια και αναφέρθηκαν ήταν το Α΄ Δ. Σ. στην οδό Αθηνάς και το Β΄ Δ. Σ. στην οδό Αδριανού (Εμμ. Λαμπαδάριος, Σχολική Υγιεινή, 1928, 2^η έκδοση, σ. 95-100) Το 1^ο Πλήρες Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Βύρωνος κτίστηκε το 1922 με σκοπό την κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών των προσφύγων, από την Μικρά Ασία, που εγκαταστάθηκαν στο Παγκράτι και στο Βύρωνος, μετά την Μικρασιατική καταστροφή του 1922. Το σχολείο αρχικά ονομαζόταν 1^ο Μεικτό Προσφυγικό Σχολείο Παγκρατίου. Από το 1925 ονομαζόταν 1^ο Μεικτό Δημοτικό Σχολείο Συνοικισμού Βύρωνος μέχρι το 1927 όποτε και ονομάστηκε 1^ο Πλήρες Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Βύρωνος. Όπως φαίνεται από τα Μαθητολόγια 1923-1934, που βρίσκονται στο Αρχείο του 1^ο Δημοτικού Σχολείου Βύρωνος, το 1^ο Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Βύρωνος ονομαζόταν «Προσφυγικών Δημοτικών Σχολείων Παγκρατίου» έως τη σχολική χρονιά 1924-1925. «εκ των συγκεντρωθέντων πληροφοριών συνάγεται ότι το Σχολείον ιδρύθη περί τα τέλη Αυγούστου του 1923 υπό του πατριωτικού Ιδρύματος και υπό τον τίτλον «Μικτόν Σχολείον Προσφυγοπαίδων Σταδίου», (Αρχεία 1^ο Δ. Σ. Βύρωνος : Ιστορία 1^ο Δημοτικού Σχολείου Βύρωνος <ιδιόχειρη>, σ. 7). Αργότερα επονομάσθηκε «Πλήρες Δημοτικών Σχολείων Αρρένων Βύρωνος» (Αρχεία 1^ο Δ. Σ. Βύρωνος : Μαθητολόγιο 1923-1934, βιβλίο 2)

Γ.2. ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΕΛΕΓΧΩΝ

Στο υποκεφάλαιο αυτό, θα προσπαθήσουμε να δώσουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα των βιβλίων των Γενικών Ελέγχων. Αρχικά θα περιγράψουμε πως κατανέμονται οι πληροφορίες στις σελίδες των εξεταζόμενων βιβλίων. Στη συνέχεια θα κάνουμε εμπειριστατωμένη προσέγγιση όλων των στοιχείων που αντλούμε από τις πληροφορίες που καταγράφονται για τον κάθε μαθητή με σκοπό να βγάλουμε συμπεράσματα που αφορούν το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας. Στα βιβλία των Γενικών Ελέγχων καταγράφονται προσωπικά στοιχεία των μαθητών καθώς και στοιχεία που αφορούν τη φοίτησή τους. Το γεγονός, όμως, ότι το περιεχόμενο όλων κυμαίνεται στα ίδια πλαίσια δε συνεπάγεται ότι είναι υποχρεωτικό να ακολουθούν όλα την ίδια γραμμή, το ίδιο μοτίβο. Οι διαφορές που μπορεί να παρατηρηθούν δεν είναι τόσο σημαντικές, ώστε να αλλάζουν το περιεχόμενό και το σκοπό αυτών των βιβλίων. Συνήθως, αφορούν στον εξωτερικό τίτλο των βιβλίων και στην διάρθρωση των στοιχείων που περιέχουν.

Έτσι, τα βιβλία αυτά μπορεί να διαφέρουν από σχολείο σε σχολείο. Ενδεικτικά, αναφέρουμε την περίπτωση του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Βύρωνα, όπου το βιβλίο της βαθμολογίας των μαθητών την περίοδο 1927-32, που το σχολείο ονομαζόταν 1^ο Πλήρες Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Βύρωνα, είχε τον εξωτερικό τίτλο «Ειδικός Έλεγχος». Πέραν, όμως, από τον εξωτερικό τίτλο του βιβλίου, μεταξύ του Γενικού Ελέγχου στο τετρατάξιο Δημοτικό Σχολείο Θηλέων Κατούνας και στο 1^ο Πλήρες Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Βύρωνα³¹ υπάρχουν και διαφορές ως προς τον αριθμό των στηλών που εμπεριέχουν τα στοιχεία των μαθητών και των στηλών των μαθημάτων.

Πολλές φορές, βέβαια, παρατηρούνται και διαφορές ανάμεσα στα βιβλία του ίδιου σχολείου μέσα σε μια χρονική περίοδο, φαινόμενο που παρατηρείται και στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας τα χρόνια της περιόδου 1925-1945, την οποία μελετάμε. Στα βιβλία των Γενικών Ελέγχων της τετραετίας 1925-1929, όπου καταγράφεται και η σχολική χρονιά 1944-1945, υπάρχουν ενιαία δισέλιδα που αποτελούνται από γραμμές και στήλες. Το κάθε δισέλιδο χωρίζεται σε τριάντα επτά (37) γραμμές και είκοσι τρεις (23), διαφορετικού πλάτους, στήλες, οι οποίες απλώνονται στο μήκος των δύο συνεχόμενων σελίδων. Πολλές από τις στήλες διαιρούνται σε υποστήλες συνήθως με κριτήριο τις βαθμολογικές περιόδους. Οι στήλες που αναγράφονται σε κάθε δισέλιδο είναι οι εξής: η στήλη «Αριθμοί», η στήλη «Όνομα και Επώνυμο του μαθητού», η στήλη «Ηλικία», η στήλη «Πατρίς», η στήλη «Επάγγελμα του πατρός», οι δεκατρείς στήλες των μαθημάτων, η στήλη «Απουσίες Περιόδων» και η στήλη «Σύνολο Απουσιών», η στήλη «Διαγωγή Περιόδων» και η στήλη «Γενική Διαγωγή», η στήλη «Γενικός Βαθμός» και η στήλη «Παρατηρήσεις».

Την επόμενη τετραετία, της οποίας τα βιβλία των Γενικών Ελέγχων έχουν διασωθεί, δηλ. 1932-1936, οι στήλες στις οποίες διαιρούνται τα δισέλιδα είναι οι

³¹ Αρχείο 1^{ου} Δ. Σ. Βύρωνα : Ειδικός Έλεγχος Σχολικών Ετών από 1927-1928 έως 1931-1932.

ίδιες. Οι διαφοροποιήσεις αφορούν τον τίτλο ορισμένων στηλών, χωρίς όμως να αλλάζει το περιεχόμενό τους, π.χ. η στήλη «Γενική Διαγωγή» λέγεται απλά «Διαγωγή». Ακόμα, οι στήλες των μαθημάτων παραμένουν σταθερές σε αριθμό δεκατρείς (13) και συνεχίζουν να υποδιαιρούνται σε μικρότερες στήλες με κριτήριο τις βαθμολογικές περιόδους. Με βάση τις βαθμολογικές περιόδους, υποδιαιρείται σε μικρότερες στήλες και η στήλη «Απουσία». Ωστόσο, διδάσκονται άλλα μαθήματα και πλέον η διάρκεια των περιόδων στις οποίες χωρίζεται η σχολική χρονιά έχει αλλάξει, δεδομένου ότι πλέον αναφερόμαστε σε δύο εξάμηνα, τα οποία αποτελούνται από δύο δίμηνα και μία περίοδο γραπτών εξετάσεων.

Στα επόμενα υπό εξέταση χρόνια, 1942-1944, στα βιβλία των Γενικών Ελέγχων παρατηρείται η τάση για ομαδοποίηση των στηλών από τις οποίες αποτελείται το κάθε δισέλιδο. Παρότι, όμως, αλλάζει ριζικά ο τρόπος με τον οποίο διαρθρώνονται τα στοιχεία και ορισμένα από αυτά κρίνεται ότι δεν είναι πλέον απαραίτητα, οι τρεις πρώτες στήλες («Αριθμοί», «Ονοματεπώνυμο μαθητού», «Ηλικία»), που είχαμε εντοπίσει σε βιβλία προηγούμενων ετών, συνεχίζουν να υπάρχουν. Η διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι πλέον, οι στήλες «Ονοματεπώνυμο» και «Ηλικία», μαζί με τη νέα στήλη «Τάξις» αποτελούν την ομάδα (στήλαι) «Του Μαθητού». Πλέον, στα προσωπικά στοιχεία του μαθητή που είναι απαραίτητο να καταγραφούν συμπεριλαμβάνονται η πατρίδα και το επάγγελμα του Πατρός.

Στη συνέχεια ακολουθεί η ομάδα «Στήλαι Κατωτέρων Τάξεων (Α', Β', Γ' και Δ')». Οι στήλες που αποτελούν την ομάδα αυτή έχουν δημιουργηθεί με κριτήριο τις βαθμολογικές περιόδους στις οποίες χωρίζεται η σχολική χρονιά και οι οποίες, για τις τέσσερις πρώτες τάξεις του Δημοτικού είναι τέσσερα (4) δίμηνα. Τα μαθήματα τα οποία διδάσκονται σε κάθε ομάδα είναι η βάση στην υποδιαίρεση των στηλών. Έτσι, κάθε στήλη αποτελείται από 12 υποστήλες, έντεκα (11) μαθημάτων και μία απουσιών («Απουσία»). Με την ίδια λογική δημιουργείται και η ομάδα «Στήλαι Ανωτέρων Τάξεων (Ε' και ΣΤ')». Για τις δύο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου η σχολική χρονιά χωρίζεται σε δύο (2) εξάμηνα και διδάσκονται δεκατρία (13) μαθήματα. Η διαφορά σε σχέση με την προηγούμενη ομάδα έχει να κάνει με τη στήλη «Γραπτή Απολυτήριος ή Προαγωγική Εξέταση», η οποία υποδιαιρείται όπως οι στήλες των εξαμήνων. Το ίδιο ισχύει για τη «Στήλη δι' όλας τας τάξεις» που ακολουθεί και η οποία αφορά την «Ετήσια Πρόοδο Κάθε Μαθητού». Το δισέλιδο κλείνουν η στήλη «Διαγωγή», η ομάδα «Γενικόν Εξαγόμενον», που αποτελείται από τις στήλες «Βαθμός» και «Απουσία», και η στήλη «Παρατηρήσεις».

Παρά τις διαφορές που παρατηρούνται στα βιβλία, συνεχίζει να ισχύει ότι τα στοιχεία που περιέχονται σε κάθε γραμμή αφορούν έναν συγκεκριμένο μαθητή. Δίνουν μια αναλυτική εικόνα έτσι ώστε ανά πάσα στιγμή ο δάσκαλος να μπορεί να ανατρέξει εκεί προκειμένου να αντλήσει απαιτούμενες πληροφορίες για τον μαθητή που τον ενδιαφέρει. Όταν ήθελε να αναζητήσει κάποιο συγκεκριμένο στοιχείο, αρκούσε να ακολουθήσει την κάθετη πορεία της στήλης ώσπου να συναντήσει την τομή της με τη γραμμή που αντιστοιχούσε σε αυτόν τον μαθητή.

Γ.2.1. Η ΣΤΗΛΗ «ΑΡΙΘΜΟΙ»

Από τα αριστερά προς τα δεξιά, συναντάμε πρώτα τη στήλη «Αριθμοί» που αποτελείται από τρεις ίσου πλάτους μικρότερες υποστήλες. Η κάθε γραμμή έχει τρεις αριθμούς που συνοδεύουν κάθε μαθητή. Αυτοί είναι:

α) ο αύξων αριθμός του Γενικού Ελέγχου, που δηλώνει τον αριθμό που έχει ο κάθε μαθητής στο ομώνυμο βιβλίο,

β) ο αύξων αριθμός του Μαθητολογίου³², που δηλώνει τον αριθμό που έχει ο κάθε μαθητής στο μαθητολόγιο και

γ) ο αύξων αριθμός που κάθε μαθητής είχε στην τάξη του κατά τη διάρκεια της φοίτησής του.

Οι δύο πρώτοι αριθμοί είναι απαραίτητοι, διότι τα βιβλία του Γενικού Ελέγχου και το Μαθητολόγιο δίνουν την πλήρη εικόνα των στοιχείων των μαθητών. Ιδιαίτερα, τα στοιχεία αυτά χρειάζονται όταν πρόκειται οι μαθητές να μετεγγραφούν ή να ζητήσουν κάποιο χαρτί από το σχολείο. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι σε κάθε σχολική χρονιά ο αριθμός των μετεγγραφών ήταν περιορισμένος και δεν ξεπερνούσε τις τρεις ή τέσσερις μετεγγραφές.

Κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου 1925-1945 υπήρχαν σχολικές χρονιές κατά τις οποίες η υποστήλη που συμπληρωνόταν με τον αριθμό της τάξεως παρέμενε κενή. Την τετραετία 1925-29, παρατηρείται μια διαφοροποίηση άλλου είδους στη στήλη «Αριθμοί», σε σχέση με τα υπόλοιπα έτη, είναι ότι στην τρίτη υποστήλη δεν αναγραφόταν ο αύξων αριθμός που κάθε μαθητής είχε στην τάξη του, αλλά ή τάξη στην οποία φοιτούσε (Α, Β, Γ ή Δ).

Τη σχολική χρονιά 1925-26, στα βιβλία των Γενικών Ελέγχων του Δημοτικού Σχολείου Θηλέων Κατούνας, τα ονόματα των μαθητριών γράφονται με την σειρά των τάξεων αρχίζοντας από την Πρώτη τάξη και ακολουθώντας αύξουσα σειρά. Ωστόσο, δεν υπάρχουν επικεφαλίδες που να λειτουργούν ως διαχωριστικά, ορίζοντας πότε αρχίζει η καταγραφή των μαθητριών της επόμενης τάξης. Συνεπώς, η ένδειξη της τάξης (Α, Β, Γ ή Δ) στην οποία φοιτούσε η κάθε μαθήτρια και η οποία αναγράφεται στην τρίτη υποστήλη, στη θέση του αριθμού της τάξης, είναι απαραίτητη, προκειμένου να γνωρίζουμε πότε αρχίζει και πότε τελειώνει ο κατάλογος των μαθητριών της κάθε τάξης. Στην κατανόηση της σημασίας της ένδειξης της τάξης στην οποία φοιτούσαν οι μαθήτριες, την εν λόγω σχολική χρονιά, μας βοηθάει η περίπτωση της μαθήτριας της Πρώτης τάξης Καλλιόπης Αθαν. Καρύδα. Το όνομα της μαθήτριας αυτής αναγράφεται, εκτός σειράς, στο τέλος των μαθητριών της Δευτέρας τάξης με αποτέλεσμα η ένδειξη «Α'» στο κουτάκι του αριθμού της τάξης να παίζει σημαντικό ρόλο.

---

³² Τα μαθητολόγια που σώζονται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας είναι από τη σχολική περίοδο 1939-44, που αναφέρεται στα χρόνια της Γερμανικής κατοχής. (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Μαθητολόγιο 1939-44, Φ. 2)

Τέλος, στη διετία 1926-28 η καταγραφή των μαθητριών ακολουθεί φθίνουσα σειρά και οι τάξεις χωρίζονται μεταξύ τους με επικεφαλίδες με την ένδειξη (Α, Β, Γ, Δ ή Ε) της κάθε τάξης. Η ένδειξη της τάξης στα κουτάκια του αριθμού της τάξης συνεχίζει να αναγράφεται όμως είναι περιττή.

Γ.2.2. Η ΣΤΗΛΗ «ΟΝΟΜΑ ΚΑΙ ΕΠΩΝΥΜΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ»

Η στήλη αυτή, η οποία σε μερικά βιβλία των Γενικών Ελέγχων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας περιγράφεται με τη σύνθετη λέξη «Ονοματεπώνυμο», βρίσκεται μετά τις στήλες των αριθμών και περιέχει το όνομα και το επώνυμο του μαθητή. Ο τρόπος καταγραφής του πλήρους ονόματος του μαθητή ποικίλει. Αυτό εξαρτάται από το εάν σημειώνεται ή όχι το πατρώνυμο, το όνομα του πατέρα, καθώς και από τη θέση του ονόματος και του επωνύμου σε σχέση με το πατρώνυμο. Την τετραετία 1925-29 το πλήρες όνομα του μαθητή αναγράφεται με τρεις τύπους :

- i. Τη σχολική χρονιά 1925-26 το πατρώνυμο σημειώνεται κατά πως πρέπει, ανάμεσα στο ατομικό όνομα και το επώνυμο.
- ii. Την τριετία 1926-29 το πατρώνυμο σημειώνεται αντίστροφα ανάμεσα στο επώνυμο και το ατομικό όνομα
- iii. Μερικές φορές το πλήρες όνομα του μαθητή συναντιέται χωρίς το πατρώνυμο.

Τη σχολική χρονιά 1944-45 συναντάται ένας διαφορετικός τρόπος καταγραφής του πλήρους ονόματος του μαθητή. Το πατρώνυμο αναγράφεται στο τέλος της φράσης, δηλαδή μετά το ονοματεπώνυμο, με την μορφή γενικής κτητικής χωρίς, όμως, να αναγράφεται το άρθρο της γενικής (π.χ. Ασβέστης Κων/νος Δημητρίου).

Γ.2.3. Η ΣΤΗΛΗ «ΠΑΤΡΙΣ»

Στην στήλη «Πατρίς» αναφέρεται η γενέτειρα των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, στοιχείο που δεν αναγράφεται στα βιβλία των ετών 1942-1944. Το σχολείο δεχόταν μαθητές από την κωμόπολη της Κατούνας, που αποτελούσαν τον κορμό του μαθητικού πληθυσμού του, αλλά και μαθητές εκτός αυτής. Οι μαθητές αυτοί ήταν από οικογένειες που εγκαταστάθηκαν στην Κατούνα λόγω μετάθεσης κάποιου γονέα ή έμεναν στην κωμόπολη για μια περίοδο της σχολικής χρονιάς, για επαγγελματικούς λόγους ή κατάγονταν από τα γύρω χωριά..

Γ.2.4. Η ΣΤΗΛΗ «ΗΛΙΚΙΑ»

Στη στήλη « Ηλικία», όπως μαρτυρά και το όνομά της, αναγράφεται η ηλικία του κάθε μαθητή την αντίστοιχη σχολική χρονιά. Τα όρια φοίτησης στο Δημοτικό Σχολείο, σε όλες τις εξεταζόμενες περιόδους, κυμαίνονται από 5-7 χρονών, ανάλογα με την ηλικία που όριζε ο εκάστοτε νόμος ως ηλικία εισαγωγής στο δημοτικό σχολείο, έως 12 ή 15³³ χρονών, που ήταν η ηλικία αποφοίτησης. Σε κάθε τάξη υπήρχαν το λιγότερο τέσσερις διαφορετικές ηλικίες. Τους λόγους για τους οποίους παρατηρείται το φαινόμενο αυτό θα τους αναλύσουμε σε άλλο σημείο.

Γ.2.5. Η ΣΤΗΛΗ «ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ»

Στη στήλη αυτή αναγράφεται το κύριο επάγγελμα του γονέα, ανεξάρτητα εάν ασκούσε και κάποιο άλλο ως πάρεργο. Η πλειοψηφία των γονέων των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας ασχολούνταν με τη γεωργία, που ήταν και η κύρια ενασχόληση των κατοίκων της περιοχής του Ξηρομέρου. Τα υπόλοιπα επαγγέλματα που καταγράφονται, είναι ελάχιστα. Επίσης, στη στήλη «Επάγγελμα Πατρός», αν και η στήλη δεν είναι η κατάλληλη για τέτοιου είδους στοιχεία, σημειώνεται, αντί του επαγγέλματος του γονέα ποιοι μαθητές είναι ορφανοί. Όπως και η στήλη «Πατρίς», έτσι και αυτή η στήλη δεν περιλαμβάνεται στο τελευταίο βιβλίο Γενικών Ελέγχων της εξεταζόμενης περιόδου, που περιέχει τη διετία 1942-1944.

Γ.2.6. ΟΙ ΣΤΗΛΕΣ «ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ»

Τα βιβλία Γενικών Ελέγχων που έχουν διασωθεί και αφορούν την περίοδο 1925-1945, την οποία μελετάμε, δεν υπακούουν στο ίδιο μοτίβο. Αυτό σημαίνει, όπως έχουμε προαναφέρει, ότι παρατηρούνται διαφορές ως προς τα στοιχεία των μαθητών που καταγράφονται αλλά κυρίως ως προς τον τρόπο καταγραφής τους.

---

³³ Ο Νόμος 4397 αναφέροντας τους λόγους που κάποιος μαθητής απαλλάσσεται από τη φοίτηση στο δημοτικό σχολείο αναφέρει επίσης χρονικό όριο πέραν του οποίου παύει κάποιος να μπορεί να φοιτήσει στο δημοτικό σχολείο, « δ) οι συμπληρώσαντες ήδη το 14ο έτος της ηλικίας», (Νόμος 4397/24-8-1929, Φ. Ε. Κ. 309, Περί στοιχειώδους εκπαίδευσεως, Κεφάλαιον Δ', Υποχρεωτική Φοίτησις, Άρθρον 6.1. παρατίθεται στο βιβλίο του Σήφη Μπουζάκης, Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα, Gutenberg, Έκδοση Γ', τ. Α' - Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες 19^{ος} αιώνας, 1913, 1929, σ. 859, Αθήνα 2002)

Αναφορικά με τις στήλες των μαθημάτων παρατηρούμε ότι διαφέρει ο αριθμός των στηλών των μαθημάτων αλλά και το ποια είναι τα μαθήματα που διδάσκονται. Επιπλέον, υπάρχουν βιβλία στα οποία αποτελούν κριτήριο χωρισμού υποστηλών ενώ οι στήλες δημιουργούνται με βάση τις βαθμολογικές περιόδους.

Γ.2.7. ΟΙ ΣΤΗΛΕΣ «ΑΠΟΥΣΙΕΣ»

Όπως και η στήλη των μαθημάτων, έτσι και η στήλη των Απουσιών αλλάζει καθώς αλλάζουν τα βιβλία των Γενικών Ελέγχων. Ενώ, λοιπόν, στο Βιβλίο Γενικού Ελέγχου 1925-29 σε κάθε δισέλιδο υπάρχει μια στήλη στην οποία καταγράφονται οι απουσίες των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας και η οποία ονομάζεται «Απουσίοι Περιόδων», σε άλλα βιβλία δεν υπάρχει ξεχωριστή στήλη. Οι Απουσίες σημειώνονται σε υποστήλες οι οποίες αντιστοιχούν στις βαθμολογικές περιόδους της σχολικής χρονιάς.

Γ.2.8. ΟΙ ΣΤΗΛΗ «ΔΙΑΓΩΓΗ»

Στο Βιβλίο Γενικού Ελέγχου 1925-29 σε κάθε δισέλιδο υπάρχει μια στήλη στην οποία καταγράφονται καταγράφεται η διαγωγή των μαθητών του Δημοτικού σχολείου Κατούνας και η οποία ονομάζεται «Διαγωγή Περιόδων». Η στήλη αυτή αποτελείται από τρεις ίσου πλάτους μικρότερες υποστήλες οι οποίες αντιστοιχούν στις τρεις βαθμολογικές περιόδους της σχολικής χρονιάς. (Α, Β, Γ). Κάθε μια από τις υποστήλες συμπληρώνεται με βαθμό στην κλίμακα του Γενικού Βαθμού, δηλαδή στην άριστη διαγωγή αντιστοιχεί το έξι, ανάλογα με τη διαγωγή του κάθε μαθητή την αντίστοιχη βαθμολογική περίοδο. Μετά τη στήλη «Διαγωγή Περιόδων», ακολουθεί μια ακόμα στήλη που ονομάζεται «Γενική Διαγωγή» και περιέχει το μέσο όρο της βαθμολογίας των τριών περιόδων. Την περίοδο αυτή η πλειοψηφία των μαθητριών, ένα ποσοστό 79% = [151/191], είχαν βαθμό διαγωγής «Άριστα» (6). Δεκαεφτά μαθήτριες, 9% = [17/191], είχαν βαθμό (5), είκοσι μία μαθήτριες, ένα ποσοστό 11% = [21/191], είχαν διαγωγή με βαθμό (4) και δύο μαθήτριες, 1,04% = [2/191], με βαθμό (3). Στη στήλη των παρατηρήσεων δεν υπάρχει καμία σημείωση που να διευκρινίζει το λόγο για τον οποίο οι σαράντα παραπάνω μαθήτριες δεν είχαν Άριστη διαγωγή.

Μετά τη σχολική χρονιά 1929-1930 υπάρχει για τη διαγωγή μόνο μία στήλη που ονομάζεται «Διαγωγή». Η στήλη «Διαγωγή Περιόδων», γίνεται περιττή διότι καταργείται η αριθμητική βαθμολογία της διαγωγής. Πλέον ο χαρακτηρισμός είναι περιγραφικός και στην άριστη διαγωγή αντιστοιχεί η ένδειξη «Κοσμιωτάτη».

Γ.2.9. Η ΣΤΗΛΗ «ΓΕΝΙΚΟΣ ΒΑΘΜΟΣ»

Η στήλη «Γενικός βαθμός» συμπληρώνεται με το μέσο όρο που συγκεντρώνει ο μαθητής, με βάση τους βαθμούς του σε όλα τα μαθήματα της τάξης του, καθ' όλη τη σχολική χρονιά. Η βαθμολογική κλίμακα δεν είναι πάντα η ίδια. Η Βαθμολογία των μαθητών πριν τη σχολική χρονιά 1929-1930 κυμαίνονταν στην κλίμακα 0 έως 6 όπου οι προβιβάσιμοι βαθμοί ήταν από 4 έως 6. Έπειτα η βαθμολογία κυμαινόταν στην κλίμακα 0 έως 10 με προβιβάσιμους βαθμούς από 5 έως 10. Αυτό το σύστημα βαθμολόγησης ισχύει μέχρι σήμερα σε ορισμένες τάξεις του δημοτικού σχολείου (Πέμπτη και Έκτη τάξη) Η στήλη «Γενικός Βαθμός» αποτελείται από δύο μικρότερες στήλες που αναγράφουν το γενικό βαθμό του κάθε μαθητή, η μια «ολογράφως» και η άλλη «αριθμητικώς». Στην υποστήλη «ολογράφως» σημειώνεται ο χαρακτηρισμός που αντιστοιχεί στην βαθμολογία του μαθητή που αναγράφεται στη στήλη «Αριθμητικώς», όπως ορίζεται από το Διάταγμα 18/21-11-1929 (Φ. Ε. Κ. 414)³⁴. Αξίζει να σημειωθεί ότι στα τελευταία βιβλία Γενικών Ελέγχων της περιόδου 1925-1945, εκείνα που περιέχουν τη διετία 1942-1944, η στήλη «Γενικός Βαθμός» ανήκει στην ομάδα στηλών με τίτλο «Γενικών Εξαγόμενων».

Γ.2.10. Η ΣΤΗΛΗ «ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ»

Στην τελευταία στήλη, «Παρατηρήσεις», σημειώνονται τυχόν παρατηρήσεις που αφορούσαν το μαθητή και ήταν διοικητικής και όχι παιδαγωγικής φύσεως. Σημειώνεται, για παράδειγμα, αν μια μαθήτρια είναι σοβαρά άρρωστη ώστε να χρειάζεται να διακόψει τη φοίτησή της από το σχολείο. Πιο συγκεκριμένα, στη στήλη αυτή χρησιμοποιούνται φράσεις που αφορούν στοιχεία τα οποία είναι απαραίτητα, στοιχεία τα οποία πρέπει να γνωρίζει ο δάσκαλος για τον κάθε μαθητή, που έχουν να

³⁴ «Βαθμός ικανότητας και προόδου των μαθητών είναι οι επόμενοι και σημειούνται δι' ακεραίων αριθμών ως εξής:

- α) Κακώς ..... δια του 0
- β) Μετριώτατα..... δια του 1 και 2
- γ) Μετρίως..... δια του 3 και 4
- δ) Σχεδόν καλώς..... δια του 5
- ε) Καλώς..... δια του 6 και 7
- στ) Λ. Καλώς..... δια του 8 και 9

ζ) Άριστα..... δια του 10» (Διάταγμα 18/21-11-1929, Φ.Ε.Κ. 414 «Περί εγγραφών εξετάσεων κτλ εν τοις σχολείοις της στοιχ. Εκπαιδεύσεως», άρθρο 13, όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαιδεύσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυρούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 2^{ος} (Ε - Ξ), σ. 329-330, Κέρκυρα 1952)

κάνουν με αστάθμητους παράγοντες και δεν αναγράφονταν στις προηγούμενες στήλες. Τέτοιες φράσεις είναι οι εξής: «ησθένησε». «μετώκοισε προς θεραπείαν», «απεφοίτησεν», «ουδόλωσ εφοίτησεν», «απεχώρησεν» απεβίωσεν». Μετά τη σχολική χρονιά 1929-1930 ατόνησαν οι σημειώσεις στη στήλη των παρατηρήσεων, και πλέον σημειωνόταν μόνο η ένδειξη «απεφοίτησεν».

**Δ'. ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΛΟΓΙΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ (1939-1944)****Δ.1. ΓΕΝΙΚΑ**

Στα διασωθέντα αρχεία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, τα οποία διατηρούνται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους του Ν. Αιτωλοακαρνανίας, μεταξύ των άλλων βιβλίων των μαθητών του δημοτικού, βρίσκεται και το Μαθητολόγιο. Στο βιβλίο αυτό καταγράφονται τα στοιχεία των μαθητών που εγγράφονται στο εν λόγω δημοτικό σχολείο από το 1936 έως το 1944. Δυστυχώς, βέβαια, οι τελευταίες σελίδες του έχουν καταστραφεί με αποτέλεσμα να σώζονται μόνο οι διακόσιοι ογδόντα επτά (287) πρώτοι εγγραφέντες της σχολικής χρονιάς 1943-1944.

Στο βιβλίο «Μαθητολόγιο 1936-1944»³⁵, λοιπόν, σώζονται 49 αριθμημένα δισέλιδα. Το κάθε δισέλιδο αποτελείται από δεκατέσσερις (14) στήλες, πολλές από τις οποίες υποδιαιρούνται με σκοπό την πιο οργανωμένη καταγραφή των στοιχείων. Οι στήλες αυτές είναι: η στήλη «Αύξων Αριθμός», «Όνομα και Επώνυμο Μαθητού», «Ηλικία», η στήλη «Τόπος», η στήλη «Δήμος ή Κοινότης εν η ο μαθητής είναι εγγεγραμμένος», «Αριθμός Μητρώου Δήμου ή Κοινότητος», «Έτος Γεννήσεως», η στήλη «Θρησκεία», «Επάγγελμα Πατρός», «Χρόνος Εγγραφής», η στήλη «Τίτλος Εγγραφής», «Τάξις εν η εγγράφη», «Αύξων Αριθμός Βιβλίου Εμβολιασμού» και τέλος η στήλη «Παρατηρήσεις».

Δ.2. ΤΑ ΔΙΣΕΛΙΔΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΛΟΓΙΟΥ

Δ.2.1. ΟΙ ΣΤΗΛΕΣ «ΑΥΞΩΝ ΑΡΙΘΜΟΣ» ΚΑΙ «ΑΥΞΩΝ ΑΡΙΘΜΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ ΕΜΒΟΛΙΑΣΜΟΥ»

Παρατηρώντας τα δισέλιδα του Μαθητολογίου, από αριστερά προς τα δεξιά, η πρώτη στήλη που συναντάμε είναι η στήλη «Αύξων Αριθμός» και συμπληρώνεται με τον αριθμό ο οποίος αντιστοιχεί σε κάθε μαθητή με βάση τη σειρά εγγραφής του. Ο αριθμός αυτό σημειώνεται και στα βιβλία Γενικών Ελέγχων στη στήλη «Αριθμός Μαθητολογίου». Άλλη μια στήλη στην οποία αντιστοιχείται ένας αριθμός σε κάθε μαθητή είναι και η στήλη «Αύξων αριθμός βιβλίου εμβολιασμού» η οποία βρίσκεται, βέβαια, στο τέλος του δισέλιδου. Ωστόσο, η στήλη αυτή παραμένει κενή.

Το βιβλίο εμβολιασμού των μαθητών κυρίως αφορούσε τους εμβολιασμού δαμαλισμού που ήταν υποχρεωτικοί με τον αναγκαστικό Νόμο 171/1936 (Φ.Ε.Κ. 439/30-9-1939, τ. Α'). Ο Νόμος ήταν υποχρεωτικός «Δια πάντας τους μαθητάς αμφοτέρων των φύλλων οιοσδήποτε σχολείου μεταξύ 8^{ου} και 10^{ου} έτους της ηλικίας των» (άρθρο 1.2.). Επίσης ο Νόμος υποχρέωνε όπως «Πάσαι αι δημοτικά και κοινοτικά αρχαί ως και οι Διευθυνταί σχολείου Κατωτάτης Εκπαιδεύσεως και οι ιδιώται ιατροί υποχρεούνται όπως τηρώσι βιβλία δαμαλισμού...» (άρθρο 6 Εδάφιο 1).³⁶ Στο Β. Διάταγμα 20/29-5-1939 (Φ.Ε.Κ. 208) «Περί εκτελέσεως του Α.Ν. 171/1939» αναφέρεται ότι «Οι Διευθυνταί Σχολείων είναι υπόχρεοι όπως άμα τη εγγραφή μαθητών αμφοτέρων των φύλων ηλικίας 8 ετών, αιτώσιν από τους

³⁵ Γ. Α. Κ – Αρχαία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Μαθητολόγιο 1939-44, Φ. 2

³⁶ Νόμος 171/1936, Άρθρο 1.2 & Άρθρο 6 Εδάφιο 1, όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαιδεύσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχύουσας εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 1^{ος} (Α - Δ), σ. 225-226, Κέρκυρα 1952

εγγραφομένους μαθητάς εφ' απλού χάρτου πιστοποιητικόν αναδαμαλισμού, γενομένου ουχί παλαιότερον του ενός έτους»

Δ.2.2. ΟΙ ΣΤΗΛΕΣ «ΤΟΠΟΣ» ΚΑΙ «ΔΗΜΟΣ Η ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΕΝ Η Ο ΜΑΘΗΤΗΣ ΕΙΝΑΙ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΣ»

Η στήλη «Τόπος» ακολουθεί τις στήλες «Αύξων Αριθμός», «Όνομα και Επώνυμο του μαθητού» και «Ηλικία». Χωρίζεται σε δύο υποστήλες εκ των οποίων η μία ονομάζεται «Γεννήσεως» (Τόπος Γεννήσεως) και αντιστοιχεί στη στήλη «Πατρίς» των βιβλίων των Γενικών Ελέγχων, ενώ η άλλη «Διαμονής-οδός και αριθμός –συνοικία» (Τόπος Διαμονής). Έπειτα, ακολουθεί η στήλη «Δήμος ή Κοινότης εν η ο μαθητής είναι εγγεγραμμένος» η οποία, όπως και η προηγούμενη στήλη, είναι απαραίτητες μόνο στα σχολεία των μεγαλουπόλεων. Στο σχολείο της κωμόπολης της Κατούνας, συνήθως, για ένα μαθητή έχουν και οι δύο την ένδειξη «Κατούνα». Έτσι, η ύπαρξη τους απλώς κάνει πιο διακριτή την ομάδα των μαθητών που κατάγονταν από μέρη εκτός της κωμόπολης.

Δ.2.3. «ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ Η ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ», «ΕΤΟΣ ΓΕΝΝΗΣΕΩΣ», «ΘΡΗΣΚΕΙΑ»

Οι τρεις στήλες που ακολουθούν είναι οι «Αριθμός Μητρώου του Δήμου ή της Κοινότητας», «Έτος γεννήσεως» και «Θρησκεία» και συμπληρώνονται από στοιχεία τα οποία μπορούσε να επιβεβαιώσει η κοινότητα. Έτσι, ο Διευθυντής του σχολείου ζητούσε, στην αρχή της σχολικής χρονιάς, πριν ακόμα ξεκινήσουν οι εγγραφές, από τον πρόεδρο της κοινότητας³⁷ τον κατάλογο με τα ονόματα που ήταν η σειρά τους να εγγραφούν στη Πρώτη τάξη του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας. Βέβαια, ο κατάλογος αυτός δεν ήταν πάντα ακριβής. Συναντάμε στη στήλη «παρατηρήσεις» του σχολικού έτος 1939-40 περιπτώσεις μαθητών οι οποίοι δεν ήταν εγγεγραμμένοι στα βιβλία της κοινότητας³⁸.

³⁷ «Προ της ενάρξεως των εγγραφών εξητήθη παρά του κ. προέδρου ο πίναξ των υποχρέων», (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε .Κ. Π : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 12 / 1932)

³⁸ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α .Β. Ε. 1061994, Α. Ε. Ε : Ε. Κ. Π : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Μαθητολόγιο 1939-44, Φ. 2, σ. 11, ελλιπές

Στη στήλη «Θρησκεία», πρέπει να σημειώσουμε ότι, την περίοδο 1939-1943, στις σειρές όλων των μαθητών αναγράφεται η λέξη ορθόδοξος, που σημαίνει ότι δεν παρατηρείται καμιά περίπτωση ετεροδοξίας.

Δ.2.4. «ΧΡΟΝΟΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ»

Η στήλη «Χρόνος εγγραφής» υποδιαιρείται σε τρεις μικρότερες στήλες οι οποίες ονομάζονται «Μην» (Μήνας), «Ημέρα», «Έτος». Σκοπός του χωρισμού αυτού είναι να σημειώνεται η ακριβής ημερομηνία εγγραφής η οποία αλλάζει πολλές φορές από έτος σε έτος. Για παράδειγμα, η ημερομηνία έναρξης των εγγραφών τη σχολική χρονιά 1939-40 είναι η 15^η Σεπτεμβρίου 1939, τις σχολικές χρονιές 1940-41 και 1941-42 η 10^η Σεπτεμβρίου, τη σχολική χρονιά 1942-1943 η 1^η Ιανουαρίου 1943. Τη σχολική χρονιά 1943-1944 η ημερομηνία εγγραφής δεν αναγράφεται.

Όπως γίνεται αντιληπτό, οι εγγραφές γίνονταν, κυρίως, τις πρώτες μέρες της έναρξης της σχολικής χρονιάς ενώ όσες εγγραφές πραγματοποιούνταν κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς δηλώνουν, μαζί με τις αποφοιτήσεις, την κίνηση και τις μεταβολές στο μαθητικό δυναμικό του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας. Όσο αφορά τη σειρά με την οποία καταγράφονται οι εγγραφέντες συμπεραίνουμε ότι πρώτα σημειώνονται οι διετής μαθητές κάθε τάξης και ακολουθούν εκείνοι που προβιβάζονται κανονικά.

Δ.2.5. ΟΙ ΣΤΗΛΕΣ «ΤΙΤΛΟΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ» ΚΑΙ «ΤΑΞΙΣ ΕΝ Η ΕΓΓΡΑΦΗ»

Έπεται η στήλη «Τίτλος εγγραφής» η οποία χωρίζεται σε δύο υποστήλες: «Πιστοποιητικού δι' ου ενεγράφη» και «Σχολείο εξ ου προέρχεται». Η πρώτη περιλαμβάνει την υποστήλη «Αριθμός», που αναφέρεται στον αριθμό που έχει ο μαθητής στο βιβλίο «Πιστοποιητικό σπουδής», το οποίο όμως έχει απολεσθεί και δε διασώζεται σήμερα, και την «Χρονολογία». Η υποστήλη «Χρονολογία» υποδιαιρείται με τον ίδιο τρόπο με τη στήλη «Χρόνος εγγραφής», με σκοπό να υπάρξει μεγαλύτερη ακρίβεια, και συμπληρώνεται με την ημερομηνία την οποία τελείωσε η προηγούμενη σχολική χρονιά.

Στην στήλη «Σχολείο εξ ου προέρχεται» κανονικά πληροφορούμαστε για τα σχολεία από τα οποία μεταγράφονται μαθητές στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας. Όμως, στη στήλη αυτή σημειώνεται, χωρίς να πρέπει να αναφερθεί εδώ, ποιοι μαθητές είναι διετής σε κάθε τάξη. Κατά την καταγραφή των μαθητών της Πρώτης

(Α'), αφού έχουν πρώτα σημειωθεί τα ονόματα των διетών μαθητών, ακολουθούν τα ονόματα των νέων μαθητών. Για τους μαθητές αυτούς, στη στήλη «Σχολείο εξ ου προέρχεται», αναφέρεται η ένδειξη «οίκοθεν», επειδή δεν προέρχονται από κανένα σχολείο.

Στην στήλη «Τάξις εν η ενεγράφη», η οποία βρίσκεται δεξιά της στήλης «Τίτλος Εγγραφής», σημειώνεται η τάξη στην οποία θα φοιτήσουν οι μαθητές μετά την εγγραφή τους, τη νέα σχολική χρονιά. Θα μπορούσαμε να την χαρακτηρίσουμε ως τη στήλη κριτήριο στη σειρά καταγραφής των μαθητών δεδομένου ότι οι εγγραφές στο μαθητολόγιο ξεκινούν από τη μικρότερη τάξη και καταλήγουν στη μεγαλύτερη. Στο τέλος της κατάστασης των εγγραφέντων για κάθε σχολική χρονιά, παρατηρούμε ότι καταγράφονται στοιχεία μαθητών από διάφορες τάξεις, ανεξάρτητα με τη σειρά που θα έπρεπε να ακολουθείται. Κυρίως πρόκειται για μαθητές που εγράφησαν καθυστερημένα.

Δ.2.6. ΟΙ ΥΠΟΛΟΙΠΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

Σε αυτό το σημείο θεωρήθηκε σκόπιμο να αναφερθούμε, σε μία παράγραφο, στις υπόλοιπες στήλες που βρίσκουμε στα δισέλιδα του «Μαθητολογίου», δηλαδή τις στήλες «Όνομα και επώνυμο του μαθητή», «Ηλικία», «Επάγγελμα Πατρός» και «Παρατηρήσεις». Κριτήριο για την ομαδοποίηση αυτή υπήρξε το γεγονός ότι οι στήλες αυτές υπάρχουν και στα δισέλιδα των βιβλίων των Γενικών Ελέγχων με αποτέλεσμα να υπάρχουν ορισμένα στοιχεία των μαθητών τα οποία είναι καταγεγραμμένα δύο φορές στο Αρχείο του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας.

Η επανάληψη αυτή, ή αλλιώς η διπλή καταγραφή, μπορεί δικαίως να χαρακτηριστεί περιττή. Ωστόσο, κρίνουμε ότι είναι απαραίτητη όχι μόνο για να εξασφαλίζεται η ολοκληρωμένη καταγραφή των στοιχείων των μαθητών και στα δύο βιβλία, αλλά και γιατί ορισμένα στοιχεία, όπως το ονοματεπώνυμο, χρειάζονται για να ορίζεται ο μαθητής στον οποίον γίνεται αναφορά.

Επιπλέον, το γεγονός ότι οι στήλες που προαναφέρθηκαν υπάρχουν και στα δύο βιβλία, συνέβαλλε σε σημαντικό βαθμό στην παρούσα εργασία διότι στοιχεία τα οποία δεν ήταν ευανάγνωστα ή δεν αναφέρονταν καθόλου στα βιβλία των Γενικών Ελέγχων της περιόδου που μελετάμε, μπορέσαμε να τα συγκεντρώσουμε από το Μαθητολόγιο. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρουμε ότι στα βιβλία των Γενικών Ελέγχων την περίοδο 1942-1944 η στήλη «Επάγγελμα Πατρός» δε συμπληρώνεται και επιπλέον σε άλλες σχολικές χρονιές υπάρχουν κενά στη στήλη «Όνομα και Επώνυμο».

Το ίδιο συμβαίνει και με τη στήλη των παρατηρήσεων, η οποία είναι και η τελευταία στήλη στο κάθε δισέλιδο του Μαθητολογίου. Δεν είναι πλούσια σε σημειώσεις και διευκρινήσεις, όμως, μας παρέχει σημαντικά στοιχεία και πολλές πληροφορίες, όπως ποιοι μαθητές απεβίωσαν κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους,

ποιοι αποφοιτούν κάθε σχολική χρονιά καθώς και την ημερομηνία της αποφοίτησης τους, και τα έγγραφα που έστειλε το σχολείο ζητώντας να διατάξει ο κ. Νομάρχης την εγγραφή ορισμένων μαθητών. Εν αντιθέσει, η αντίστοιχη στήλη των παρατηρήσεων του βιβλίου των Γενικών Ελέγχων, παραμένει κενή, χωρίς σημειώσεις, κατά τη διάρκεια πολλών σχολικών ετών.

**Ε΄. ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ (1940-1950)****E.1.ΓΕΝΙΚΑ**

Το πρωτόκολλο αλληλογραφίας βρίσκεται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους – Ν. Αιτωλ/νίας, όπως και τα άλλα βιβλία που συνιστούν το διασωθέν Αρχείο του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας. Στο βιβλίο αυτό καταγράφεται η αλληλογραφία του σχολείου, δηλαδή τα εισερχόμενα έγγραφα, τα οποία λάμβανε, αλλά και τα εξερχόμενα, τα οποία έστελνε σε διάφορους φορείς. Συνεπώς, μέσα από τις σελίδες του πρωτοκόλλου αλληλογραφίας, όπου αντικατοπτρίζεται η επικοινωνία του, αναδύεται ενδιαφέρον υλικό που καταδεικνύει τη ζωή, τις ανάγκες και τα προβλήματα της συγκεκριμένης σχολικής μονάδας.

Στα Αρχεία του Κράτους, λοιπόν, διατηρούνται τρία βιβλία τα οποία περιέχουν πρωτόκολλα αλληλογραφίας διαφορετικών περιόδων. Το πρώτο αναφέρεται στη διετία

1900-1902, το δεύτερο στην περίοδο 1940-1947 και το τρίτο στην περίοδο 1947-1953. Σε αυτή την εργασία επιλέξαμε να διερευνήσουμε τα πρωτόκολλα αλληλογραφίας τη δεκαετία 1940-1950. Η επιλογή αυτή δεν έγινε με μόνο κριτήριο το γεγονός ότι τα διασωθέντα βιβλία αυτού του είδους αφορούν κυρίως αυτό το χρονικό διάστημα. Σημαντικό ρόλο έπαιξε ότι η δεκαετία 1940-1950 είναι η δεκαετία που κλείνει το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, που είναι το τελευταίο τμήμα της περιόδου που μελετάμε, αλλά και γιατί υπήρξε μια ιδιαίτερα παραγμένη περίοδος για την ελληνική ιστορία.

E.2. ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΑ - ΕΞΕΡΧΟΜΕΝΑ

Όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο καταγράφονται, στα εν λόγω βιβλία, οι πληροφορίες σχετικά με την αλληλογραφία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας αναφέρουμε ότι αποτελούνται από δισέλιδα τα οποία είναι χωρισμένα σε δεκατρείς (13) στήλες, πολλές από τις οποίες διαιρούνται σε υποστήλες, και σε έντεκα (11) πλατιές γραμμές. Η διαφορά τους με τα βιβλία των Γενικών Ελέγχων και το Μαθητολόγιο, ως προς τη δομή, είναι ότι τα δισέλιδα στα πρωτόκολλα αλληλογραφίας δεν είναι ενιαία. Συγκεκριμένα, στην αριστερή σελίδα καταγράφονται πληροφορίες σχετικά με τα εισερχόμενα έγγραφα, ενώ στη δεξιά σελίδα σχετικά με τα εξερχόμενα.

Τα εισερχόμενα αφορούν εντολές που έδιναν προς εφαρμογή από τις σχολικές μονάδες του Υπουργείου Παιδείας, του Επιθεωρητή και των διάφορων υπηρεσιών. Ακόμα μαθαίνουμε τα βιβλία τα οποία πρότειναν οι διάφοροι φορείς, κυρίως το Υπουργείο Παιδείας για τους δασκάλους και τους μαθητές. Τα εξερχόμενα έγγραφα είναι τα έγγραφα που δείχνουν πως διαχειριζόταν το σχολείο τις εντολές αυτές, αλλά και τον τρόπο που επικοινωνούσε το σχολείο με τους διάφορους φορείς εντός της κομπόλης αλλά και εκτός αυτής. Επίσης παίρνουμε πληροφορίες που αφορούν το Σχολείο αλλά και αναδεικνύουν τη φυσιογνωμία του.

Τα απαραίτητα στοιχεία που σημειώνονταν σχετικά με τα έγγραφα τα οποία λάμβανε το σχολείο ήταν ο «Αριθμός του Εισερχόμενου Εγγράφου», η «Ημερομηνία Αυτού», εννοώντας την ημερομηνία αποστολής, ο «Τόπος όθεν εξεδόθει», η «Χρονολογία Λήψεως», η «Εκδίδουσα Αρχή» και μια μικρή «Περίληψις του Εισερχόμενου Εγγράφου». Οι στήλες «Χρονολογία Λήψεως» και «Ημερομηνία αυτού» χωρίζονται σε δύο (2) και τρεις (3) στήλες αντίστοιχα. Η υποδιαίρεση αυτή έχει στόχο την πλήρη καταγραφή της ημερομηνίας (Μήνας – Ημέρα - Έτος) ενώ η διαφορά στον αριθμό των υποστηλών (δύο-τρεις) προέκυψε από την παράλειψη της υποστήλης που συμπληρώνεται με το έτος, δεδομένου ότι το έτος λήψεως ταυτίζεται με το έτος αποστολής.

Ανάλογες ήταν και οι στήλες στις δεξιές σελίδες με τη διαφορά ότι ήταν πλέον προσαρμοσμένες για να συμπληρώνονται με στοιχεία που αφορούσαν τα εξερχόμενα έγγραφα. «Αποφάσεις Εξερχομένων», «Ημερομηνία», εννοώντας την

ημερομηνία αποστολής, «Αρχή προς ην Απευθύνεται» και «Τόπος προς ον διευθύνεται» ήταν οι στήλες που σχετίζονταν αποκλειστικά με τα έγγραφα που είχαν ως αφετηρία το σχολείο. Βέβαια, στα δισέλιδα υπήρχαν και οι στήλες «Παρατηρήσεις», «Αύξων Αριθμός» και «Σχετικοί Αριθμοί» οι οποίες αφορούν και τις δύο κατηγορίες εγγράφων.

Δυστυχώς, στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας, στις στήλες «Περίληψις του εισερχόμενου εγγράφου» και «Αποφάσεις εξερχομένων» αναγράφεται μόνο το περιεχόμενο των εισερχόμενων και των εξερχόμενων εγγράφων αντίστοιχα. Θα ήταν σημαντικό να είχαμε τα ακριβή έγγραφα, τα οποία δεν έχουν διασωθεί. Ωστόσο, ακόμα και από αυτή την επιγραμματική αναφορά των θεμάτων μπορούμε να έχουμε μια σημαντική εικόνα των πραγμάτων στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας. Μελετώντας, λοιπόν, τις δύο προαναφερθείσες στήλες συμπεραίνουμε ότι τα θέματα των εξερχόμενων εγγράφων αφορούν:

1. Διεκπεραίωση εισερχόμενων εγγράφων
2. κοινοποίηση των εισερχομένων εγγράφων
3. αντιμετώπιση των αναγκών του σχολείου

E.2.1. ΔΙΕΚΠΕΡΑΙΩΣΗ ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

Το σχολείο αλληλογραφούσε κυρίως με το Υπουργείο Παιδείας και τον Επιθεωρητή των δημοτικών σχολείων. Τα έγγραφα που ελάμβανε από τους φορείς αυτούς έθεται ερωτήματα τα οποία στόχο είχαν να εξασφαλίσουν την εύρυθμη λειτουργία του, ερωτήματα που σχετίζονταν με το διδακτικό προσωπικό αλλά και με το μαθητικό δυναμικό. Αφορούσαν τις αποσπάσεις, τις άδειες, τις μεταθέσεις και τη νομιμοφροσύνη προς την κυβέρνηση, την περίοδο μετά τον εμφύλιο, των διδασκόντων, την υγιεινή και τη γενικότερη κατάσταση των μαθητών. Επιπλέον, οι φορείς ζητούσαν πίνακες αποτελεσμάτων, απολογισμό της Σχολικής Εφορείας, στοιχεία – όπως πίνακες στατιστικής- των σχολείων που ανήκαν στο τμήμα το οποίο είχε ως επικεφαλή το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας. Συχνή ήταν η ενημέρωση σχετικά με τις ανάγκες των απόρων μαθητών σε τετράδια-βιβλία και σχετικά με τον έρανο που πραγματοποιούνταν για να συλλεχθούν μάλλινα ρούχα για το στρατό.

Αλληλογραφία πραγματοποιούνταν και με τα γυμνάσια στα οποία πήγαιναν οι μαθητές του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας μετά το πέρας της φοίτησης του στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Τέτοιου είδους επικοινωνία είχε πραγματοποιηθεί με το Ε΄ Γυμνάσιο Πειραιά (Αριθμός Πρωτοκόλλου 176, εκδοθέν το 1947), την Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης Αθηνών (Αριθμός Πρωτοκόλλου 202, εκδοθέν το 1947), το 6^ο Νυκτερινό Γυμνάσιο Αθήνας, το Γυμνάσιο Αστακού (Αριθμός Πρωτοκόλλου 177, εκδοθέν το 1948) και σκοπό είχε οι γυμνασιάρχες να βεβαιώσουν τη γνησιότητα εκδοθέντων τίτλων.

E.2.2. ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΩΝ

Το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας ήταν επικεφαλής του τμήματος στο οποίο ανήκαν, σύμφωνα με τα πληροφορίες που παίρνουμε από τη στήλη «Τόπος προς ον διευθύνεται», τα σχολεία των Μαχαλά, Παπαδάτου, Κωνωπίνας, Αγ. Νικολάου, Αετού, Τρύφου, Αχυρών, Βουστρίου και Κομποτής. Ο ρόλος του αυτός το επιφορτίζε με ευθύνη όσο αφορά την αλληλογραφία. Είχε την υποχρέωση να αποστέλλει, ως εξερχόμενα πλέον, σε όλα τα σχολεία του τμήματος του τα περισσότερα από τα έγγραφα εκείνα τα οποία ελάμβανε. Έτσι, κοινοποιούνταν αυθημερόν³⁹ όλες οι εισερχόμενες εγκύκλιοι ή διαταγές. Στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας όταν υπήρχαν εισερχόμενα που έπρεπε να αποσταλούν στο σχολεία του τμήματος, στη αντίστοιχη θέση των εξερχομένων σημειωνόνταν κυρίως φράσεις όπως «Κοινοποιήσις αυθημερόν εις σχολεία της περιφέρειας», «Κοινοποιήσις έναντι διαταγής εις σχολεία τμήματος», «Κοινοποιήσις αυθημερόν εις τα χωριά της περιφέρειας», «Κοινοποιούμεν την έναντι διαταγή προς γνώσιν και συμμόρφωσιν.».

Ο Επιθεωρητής Δημοτικών Σχολείων της Περιφέρειας Ξηρομέρου στέλνει στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας έγγραφο (48/15-10-1944)⁴⁰ με το οποίο το όρισε ως κέντρο της αλληλογραφίας, δίνοντας του τη θέση που μέχρι τότε κατείχε η κοινότητα Μαχαλά. Η αλλαγή του κέντρου αλληλογραφίας δεν ήταν μόνιμη και έγινε καθώς στο χωριό Μαχαλά μεταφέρθηκε προσωρινά η έδρα του Εποπτικού Συμβουλίου (49/15-10-1944)⁴¹. Στα τέλη Νοεμβρίου του ίδιου έτους (141/29-11-1944)⁴², το Εποπτικό Συμβούλιο, με νέα εγκύκλιό του, ανακοίνωσε τη μεταφορά της έδρας στην κοινότητα του Αστακού επαναφέροντας στους αρχικούς τους ρόλους τα Δημοτικά του Μαχαλά και της Κατούνας. Βέβαια, στα μέσα του 1946, λόγω στρατεύσεως των δημοδιδασκάλων του Δημοτικού Σχολείου Μαχαλάς ορίστηκε, με εγκύκλιο (Δ.Υ./11-6-1946) του επιθεωρητή, ως κέντρο αλληλογραφίας και πάλι το Δημοτικό Σχολείο Κατούνης.

E.2.3. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Το σχολείο, όπως προαναφέραμε, λάμβανε κάθε μήνα σχεδόν έγγραφα από τον Επιθεωρητή Δημοτικών Σχολείων ή το Υπουργείο Παιδείας έτσι ώστε να ελέγχεται συχνά το διδακτικό προσωπικό και το μαθητικό δυναμικό. Με στόχο, όμως

³⁹ Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε ΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), Φ. 3α, 3β

⁴⁰ στο ίδιο, Φ. 3α, εισερχόμενο από επιθεωρητή Δημοτικών Σχολείων, α. / α. 1 / 17-10-1944

⁴¹ στο ίδιο, Φ. 3α, εισερχόμενο από εποπτικό συμβούλιο α. / α. 2 / 17-10-1944

⁴² στο ίδιο, Φ. 3α, εισερχόμενο από επιθεωρητή Δημοτικών Σχολείων, α. / α. 6 / 2-12-1944

την εύρυθμη λειτουργία του έκανε βήματα και το ίδιο το σχολείο καθώς έστελνε από πρωτοβουλία του έγγραφα. Έστειλε έγγραφα:

- i. προς τον Σταθμό χωροφυλακής – αγροφύλακα με θέμα άσχημες-ακραίες πράξεις μαθητών και με σκοπό την ενημέρωση των αρχών και την τιμωρία τους,
- ii. προς το κοινό Κατούνας, τους γονείς και τους κηδεμόνες,
- iii. προς αρμόδιους φορείς με σκοπό την κτιριακή βελτίωση του σχολείου, π.χ. περί δημιουργίας γυμναστηρίου, περί ενοικιάσεων τμήματος του σχολείου, κατασκευή κτιρίου, επιδιορθώσεις,
- iv. για προκηρύξεις μειοδοτικών διαγωνισμών κυρίως για την ολοκλήρωση ή τις επιδιορθώσεις του διδακτηρίου.

Πίνακας 3.1

Αριθμός πρωτοκόλλου αλληλογραφίας ανά σχολική χρονιά

Σχολική χρονιά	Αριθμός Πρωτοκόλλου Αλληλογραφίας
1941	100
1942	152
1943	
1944	
1945	89
1946	118
1947	244
1948	263
1949	308
1950	289

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία α. Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947) β. Φ. 3β, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1947-1953)

Ο αριθμός των εισερχόμενων και εξερχόμενων εγγράφων που καταχωρούνται στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας είναι: 1941:100, 1942: 152, 1945: 89, 1946: 118,

1947: 244, 1948:263, 1949: 308, 1950: 289. Τις χρονιές 1943,1944, καταγράφονται ελάχιστα έγγραφα⁴³.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι ο μέσος όρος των εισερχομένων και εξερχόμενων εγγράφων κάθε σχολικής χρονιάς δεν μπορεί να υπολογιστεί καθώς οι σχολικές χρονιές της δεκαετίας 1940-1950 δεν έχουν την ίδια χρονική διάρκεια. Ωστόσο, στο δεύτερο μισό της δεκαετίας, όποτε και σταθεροποιούνται τα όρια του σχολικού έτους, παρατηρείται ότι ο αριθμός των εγγράφων που το σχολείο λαμβάνει και στέλνει κυμαίνεται γύρω από συγκεκριμένα όρια. Επιπλέον, στο τέλος της δεκαετίας, καθώς επουλωνόντουσαν οι πληγές από την Γερμανική κατοχή και τον εμφύλιο, υπάρχει μια τάση αύξησης του αριθμού των εισερχόμενων – εξερχόμενων εγγράφων κάθε χρονιάς, γεγονός που μαρτυρά ότι πλέον η ζωή του σχολείου έβρισκε τον κανονικό της ρυθμό.

---

⁴³ στο ίδιο, Φ. 3 & Φ. 4

**Στ΄. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ
(1930-1957)**

Στ.1. ΓΕΝΙΚΑ

Τα πρακτικά των συνελεύσεων του συλλόγου των διδασκόντων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, τα οποία έχουν διασωθεί, βρίσκονται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους της Αιτωλ/νίας. Αφορούν συνελεύσεις που έγιναν την περίοδο 1930-1963 και περιέχονται σε τρία τετράδια-βιβλία τα οποία αναφέρονται στα χρόνια από το 1930 μέχρι το 1963. Δεδομένης της περιόδου την οποία μελετάμε και την οποία καλύπτει αυτή η εργασία, θα ασχοληθούμε εκτενώς μόνο με τα δύο πρώτα.

Το πρώτο τετράδιο-βιβλίο, λοιπόν, αποτελείται από ογδόντα τέσσερις (84) σελίδες οι οποίες, όμως, δεν είναι αριθμημένες και περιέχει πράξεις των συνελεύσεων εκείνων που έλαβαν χώρα κατά την περίοδο 1930-1941. Στις σελίδες του περιέχονται

πενήντα τρεις (53) πράξεις του Συλλόγου Διδασκόντων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, αρχίζοντας από την πράξη υπ' αριθμόν 69/30-9-1929, ως συνέχεια του προηγούμενου βιβλίου πρακτικών που έχει απολεστεί. Μετά από τρεις πράξεις η αρίθμηση αρχίζει πάλι από τη μονάδα και φτάνει έως την πράξη υπ' αριθμόν 50/17-9-1941 με την οποία κλείνει και το εν λόγω βιβλίο.

Το δεύτερο τετράδιο-βιβλίο περιέχει πρακτικά ογδόντα τριών (83) συνελεύσεων της περιόδου 1945-1957. Η πρώτη πράξη, με αύξοντα αριθμό ένα (1), συντάχθηκε την 6^η Ιουνίου 1946. Στην πορεία η αρίθμηση έχει πολλές φορές αρχίσει από τη μονάδα και έτσι η τελευταία, συντάχθηκε το 1957 και έχει αύξοντα αριθμό είκοσι τρία (23). Όπως και στο πρώτο βιβλίο, έτσι και σε αυτό οι σελίδες δεν αριθμούνται γεγονός στο οποίο δίνουμε έμφαση γιατί αργότερα, όπως και στις μέρες μας οι σελίδες των πρακτικών του συλλόγου των διδασκόντων των σχολείων έχουν αρίθμηση⁴⁴.

Αυτό, όμως, που διαφοροποιεί το δεύτερο βιβλίο και αξίζει να σημειωθεί είναι ότι είναι χειροποίητο⁴⁵. Αποτελείται από σκόρπια φύλλα τα οποία προστατεύονται από μπλε κόλλα η οποία εκτελούσε χρέη εξώφυλλου. Πρόκειται για τη μπλε κόλλα που παλαιότερα χρησιμοποιούνταν για την επένδυση των σχολικών βιβλίων και τετραδίων, προκειμένου να τα προστατεύσουμε από τη φθορά⁴⁶. Το εξώφυλλο και τα σκόρπια φύλλα είναι ραμμένα με μαύρη κλωστή έτσι ώστε να πάρουν το σχήμα τετραδίου. Η κόλλα μάλιστα είναι διπλωμένη στα τέσσερα για να είναι περισσότερο ανθεκτική (τεχνική της διπλωτικής, δίπλωμα χαρτιού σε δύο μέρη ή σε τέσσερα⁴⁷). Βέβαια, η χρονολογία κατασκευής του δεύτερου αυτού βιβλίου δεν αναφέρεται πουθενά. Ωστόσο, γνωρίζουμε τον τρόπο κατασκευής του και ότι η πρώτη πράξη που περιέχει αφορά το σχολικό έτος 1945-1946 και έχει αύξοντα αριθμό ένα (1). Συμπεραίνουμε έτσι ότι κατασκευάστηκε μετά από αυτό το σχολικό έτος 1945-1946 σε μια προσπάθεια να ομαδοποιηθεί και να διατηρηθεί το υλικό που παλαιότερα βρισκόταν σε σκόρπια φύλλα.

Παρατηρούμε, λοιπόν, δεδομένου ότι το πρώτο βιβλίο περιέχει πρακτικά του συλλόγου του συλλόγου διδασκόντων τα οποία συντάχθηκαν την περίοδο 1930-1941 και το δεύτερο πρακτικά που συντάχθηκαν την περίοδο 1946-1957, ότι δεν έχουν

⁴⁴ Στην τελευταία σελίδα των βιβλίων των πρακτικών υπάρχει πρόταση που αναφέρει τον αριθμό των σελίδων του βιβλίου, υπογεγραμμένη από τον Διευθυντή του σχολείου.

⁴⁵ Οι δάσκαλοι της εποχής είχαν διδαχτεί την βιβλιοδεσία στα δασκαλεία. Στο πρόγραμμα των δημοτικών σχολείων των Διδασκαλείων της δημοτικής εκπαίδευσης περιελάμβανε στην χειροτεχνία- χαρτοτεχνία, τη διδασκαλία της βιβλιοδετικής. Στην Γ' τάξη του δημοτικού σχολείου εδιδάσκετο η βιβλιοδετική. Κάθε μαθητής έφτιαχνε τουλάχιστον τέσσερα βιβλία ή τετράδια για να κάνει κτήμα του, όλους τους τρόπους της βιβλιοδετικής. (Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, Τα Εκπαιδευτικά Συνέδρια του 1930 : II Συνέδριον Διευθυντών και Υποδιευθυντών Διδασκαλείων της Δημοτικής Εκπαιδύσεως, Ημέρα 3η, τοποθέτηση Παρασκευά Παρασκευόπουλου, Διευθυντή του Διδασκαλείου Μικτού Τριπόλεως, σ. 287, Αθήνα 2004, ανατύπωση)

⁴⁶ Στην Ε' και Στ' τάξη του δημοτικού σχολείου οι μαθητές κατασκεύαζαν περικαλύμματα βιβλίων. (στο ίδιο, Ημέρα 1^η Εισήγηση Παρασκευά Παρασκευόπουλου, Διευθυντή του Διδασκαλείου Μικτού Τριπόλεως, σ. 67)

⁴⁷ στο ίδιο, Ημέρα 1^η, τοποθέτηση Παρασκευά Παρασκευόπουλου, Διευθυντή του Διδασκαλείου Μικτού Τριπόλεως, σ. 285

βρεθεί πράξεις που να έχουν συνταχθεί τα δύσκολα χρόνια της κατοχής. Για την ακρίβεια, για τα σχολικά έτη 1940-1941 και 1941-1942 υπάρχει από μια πράξη, στις τελευταίες σελίδες του πρώτου τετραδίου-βιβλίου. Δεν υπάρχουν, όμως, πράξεις του συλλόγου για τα σχολικά έτη 1942-1943, 1943-1944 και 1944-1945. Πιστεύουμε, λοιπόν, ότι κατά την διάρκεια των ετών αυτών ή δεν συντάχθηκαν πρακτικά ή οι πράξεις των ετών αυτών υπήρχαν σε σκόρπια φύλλα, τα οποία δεν βρέθηκαν στο σχολείο, για να συμπεριληφθούν στην πρόχειρη βιβλιοδεσία με την οποία δημιουργήθηκε το δεύτερο τετράδιο – βιβλίο των πρακτικών του συλλόγου διδασκόντων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας 1945 – 1957.

Τέλος, το πρώτο πρακτικό του χειροποίητου τετραδίου-βιβλίου συντάχθηκε τον μήνα Ιούνιο (6/6/1946) του σχολικού έτους 1945-1946. Η χρονιά εκείνη έκλεισε με δύο (2) πρακτικά που αφορούσαν στην τέλεση των γυμναστικών επιδείξεων της σχολικής χρονιάς 1945-1946. Συνεπώς, εκείνη τη χρονιά δεν υπήρξαν πρακτικά που κατ' έτος συμπεριλαμβάνοντουσαν σε κάθε σχολικό έτος, όπως η κατανομή τάξεων και η σύνταξη ωρολογίου προγράμματος ή η έκθεση πεπραγμένων της απελευθέρωσης σχολικής χρονιάς. Το γεγονός αυτό συνηγορεί στον ισχυρό ότι τα χρόνια της κατοχής δεν συντάχθηκαν στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας πρακτικά του συλλόγου των διδασκόντων.

Στ.2. Η ΑΡΙΘΜΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΝ

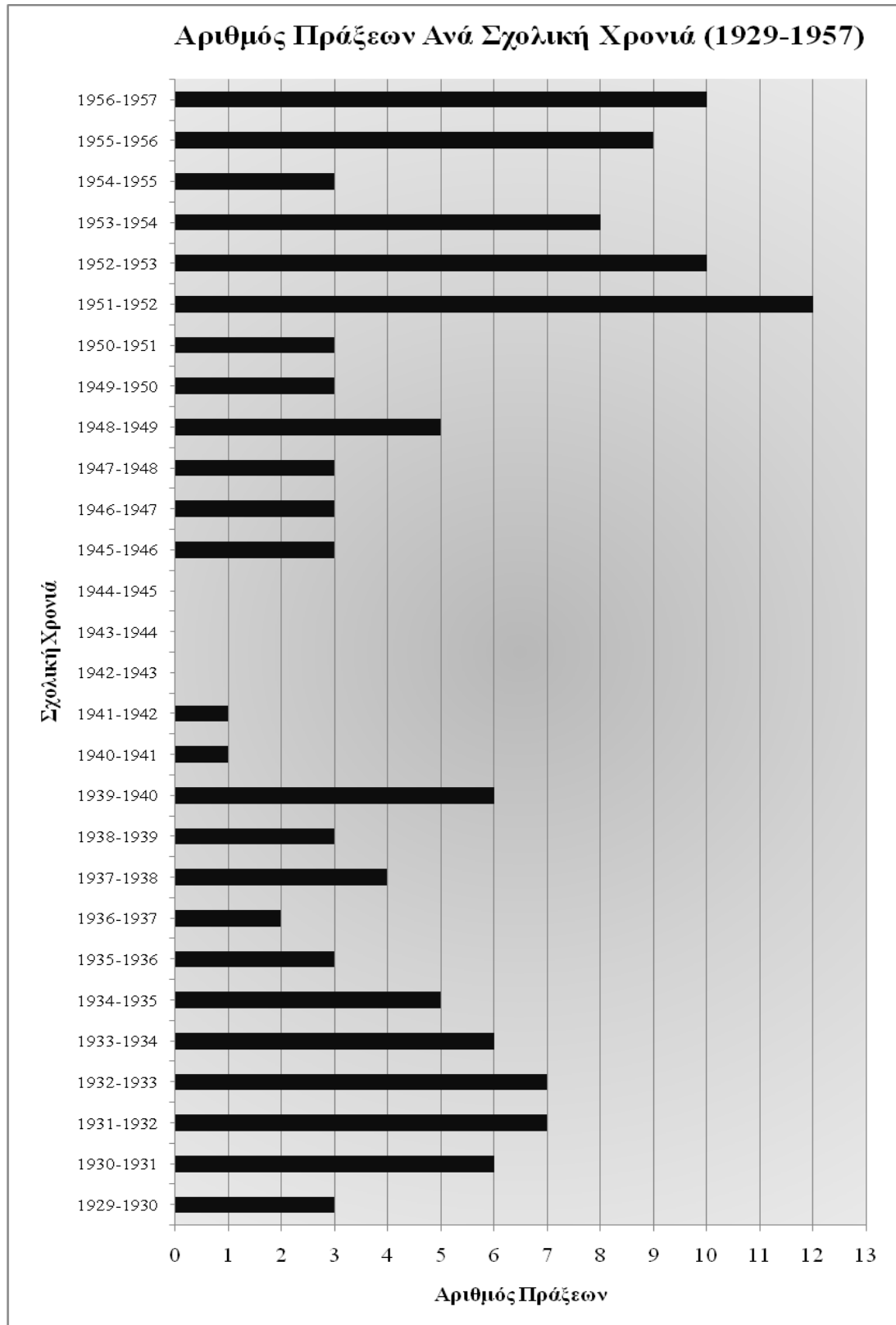
Σε κάθε πράξη, ο αριθμός (X) του πρακτικού εμπεριέχεται στην επικεφαλίδα η οποία εμφανίζεται με τρεις διαφορετικές μορφές. Οι τρεις μορφές αυτές είναι οι «Αριθ. Πράξεως X», «Αριθ. X» και «Πράξις X». Αν και η πρώτη είναι πληρέστερη, σε σχέση με τις άλλες δύο, οι οποίες θεωρούνται συμπυκνωμένες ή ελλιπείς εκδοχές της, δεν υπάρχει κάποια ουσιαστική διαφορά μεταξύ τους. Έτσι, η μορφή με την οποία θα σημειωνόταν ο αριθμός του πρακτικού εξαρτιόνταν από το διδάσκοντα που αναλάμβανε να καταγράψει τα πρακτικά στο αντίστοιχο βιβλίο. Στο πρώτο τετράδιο-βιβλίο, λοιπόν, το οποίο περιέχει πράξεις των ετών 1930-1941, συναντάμε τις δύο πρώτες μορφές «Αριθ. X»⁴⁸ και «Αριθ. Πράξεως X»⁴⁹. Στο δεύτερο τετράδιο-βιβλίο, που καλύπτει χρονικά τα έτη 1945-1957, υπάρχουν και οι τρεις μορφές επικεφαλίδας

---

⁴⁸ Αριθ. X : Η μορφή αυτή επικεφαλίδας εμφανίζεται σε σαράντα τέσσερις (44) πράξεις., Από την πράξη 3 του σχολικού έτους 1930-1931, με ορισμένες εξαιρέσεις, έως το σχολικό έτος 1941-1942 (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ-νίας, Α .Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία:Βιβλία Πράξεων Συλλόγου διδασκόντων (1930-1941), Φ. 6 , υπ. 1α)

⁴⁹ Αριθ. Πράξεως X : Η μορφή αυτή τίτλου εμφανίζεται σε εννιά (9) πράξεις της περιόδου αυτής. Στις πράξεις 69, 70, 71 του σχολικού έτους 1929-1930, στις δύο πρώτες πράξεις (1, 2) του σχολικού έτους 1930-1931, στην πράξη 21 του σχολικού έτους 1933-1934 και στις πράξεις 46,47,48 του σχολικού έτους 1939-1940, (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α)

Ραβδόγραμμα 3.1

«Αριθ. Χ»⁵⁰, « Πράξεις Χ»⁵¹, «Αριθ. Πράξεως Χ»⁵² ενώ παρατηρείται ότι ορισμένες πράξεις δεν έχουν αρίθμηση⁵³.

Η αρίθμηση των πράξεων του συλλόγου διδασκόντων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας γίνεται με τρεις τρόπους οι οποίοι διαφέρουν ως προς τη συχνότητα με την οποία εμφανίζεται ο αριθμός ένα (1) ως αύξων αριθμός πρακτικού, δηλαδή ως προς το κριτήριο με το οποίο η αρίθμηση επανέρχεται σε μηδενική βάση ξεκινώντας από τη μονάδα. Οι τρεις αυτοί τρόποι είναι οι εξής:

α. Αρίθμηση με βάση το σχολικό έτος

β. Αρίθμηση με βάση το ημερολογιακό έτος

γ. Απλή αρίθμηση

Στην τρίτη περίπτωση (γ), της απλής αρίθμησης των πρακτικών, δεν υπάρχει κανόνας που να διέπει την αρίθμηση με την έννοια ότι η κάθε πράξη ακολουθούσε την αριθμητική σειρά της προηγούμενης χωρίς να υπάρχει κάποιο κριτήριο, π.χ. ανά έτη, με βάση το οποίο να ομαδοποιούνται. Στο πρώτο βιβλίο-τετράδιο πρακτικών (1930-1941) παρατηρούμε ότι οι αριθμοί των τριών πρώτων πράξεων του είναι 69,70,71. Οι αριθμοί αυτοί, που αποτελούν συνδετικό κρίκο με τα απολεσθέντα πρακτικά, επιβεβαιώνουν ότι ο εν λόγω τρόπος αρίθμησης αφορά τα βιβλία εκείνα που δεν έχουν διασωθεί, ή τουλάχιστον ορισμένα από αυτά.

Ο αριθμός των πρακτικών που εξέδιδε η σχολική μονάδα κατά τη διάρκεια ενός έτους, όπως συμπεραίνουμε από την δεκαετία 1930-1940, ήταν περίπου τρία (3). Με βάση αυτόν τον αριθμό, μπορούμε να υπολογίσουμε ότι, στην περίπτωση της απλής αρίθμησης, το πρακτικό με αριθμό ένα (1), συντάχθηκε την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα. Ως αιτία για την οποία διακόπηκε η συνεχόμενη αρίθμηση και οι πράξεις επανήλθαν στον αριθμό ένα (1), υπήρξε η συγχώνευση των δύο μεικτών Δημοτικών Σχολείων της κοινότητας Κατούνας, η οποία πραγματοποιήθηκε τη σχολική χρονιά 1930-1931. Αφού καταγράφηκε το πρώτο πρακτικό του σχολικού έτους 1930-1931, η αρίθμηση των πράξεων συνεχίζεται ακολουθώντας την ίδια λογική, δηλαδή την απλή συνεχόμενη αρίθμηση, και φτάνει έως την πράξη υπ' αριθμόν πενήντα (50), η οποία είναι και η τελευταία πράξη του πρώτου τετραδίου-βιβλίου.

Στο δεύτερο τετράδιο-βιβλίο, της περιόδου 1945-1957, αλλάζει ο τρόπος αρίθμησης των πράξεων ακολουθώντας τον τύπο (α) και πλέον το σχολικό έτος

⁵⁰ Αριθ. Χ : Η μορφή αυτή επικεφαλίδας εμφανίζεται σε δεκαπέντε (15) πράξεις. Στις πράξεις 4,5 του σχολικού έτους 1951-1952, στις 4,5 του σχολικού έτους 1952-1953, στις 4,8 του σχολικού έτους 1953-1954, στις 15,3,5 του σχολικού έτους 1954-1955, στις 11,12,14 του σχολικού έτους 1955-1956, στις 19,20,24 του σχολικού έτους 1956-1957, (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β)

⁵¹ Πράξεις Χ : Η μορφή αυτή επικεφαλίδας εμφανίζεται σε εξήντα ένα (61) πράξεις. Ισχύει από το σχολικό έτος 1946-1947. (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β)

⁵² Αριθ. Πράξεως Χ : Η μορφή αυτή επικεφαλίδας εμφανίζεται σε τέσσερις (4) πράξεις της περιόδου αυτής. Στις πράξεις 1,2,3 του σχολικού έτους 1945-1946 και στην πράξη 9 του σχολικού έτους 1954-1955, (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β)

⁵³ Χωρίς αρίθμηση : Χωρίς επικεφαλίδα υπάρχουν τρεις πράξεις. Δύο πράξεις το σχολικό έτος 1951-1952 και μία πράξη το σχολικό έτος 1952-1953, (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β)

γίνεται κριτήριο με το οποίο καθορίζεται η συχνότητα της εμφάνισης του ένα (1) ως αύξοντα αριθμού πρακτικών. Από τη σχολική χρονιά 1945-1946 έως την 1953-1954 το πρώτο πρακτικό κάθε σχολικής χρονιάς συντασσόταν το μήνα Σεπτέμβριο⁵⁴. Ωστόσο, το σχολικό έτος 1954-1955 η αρίθμηση των πράξεων πλέον γίνεται με βάση την έναρξη του ημερολογιακού έτους, [τύπος (β)], χωρίς, όμως, αυτό να ισχύσει για τις επόμενες δύο χρονιές, 1956 και 1957, οι οποίες καταγράφονται στο δεύτερο βιβλίο. Ουσιαστικά, η έναρξη του νέου ημερολογιακού έτους αποτέλεσε απλά την αφορμή να ξεκινήσει από την αρχή η αρίθμηση των πρακτικών συνεχίζοντας, όμως, υπό τη μορφή της απλής συνεχόμενης αρίθμησης. Έτσι, το πρακτικό υπ' αριθμόν ένα (1) υπογράφηκε στις 24/1/1955 και η αρίθμηση των πράξεων συνεχίζεται χωρίς να διακοπεί.

Στ.3. Η ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ ΚΑΘΕ ΠΡΑΞΗΣ

Η πρώτη παράγραφος κάθε πράξης του συλλόγου των διδασκόντων, που εκτελεί χρέη εισαγωγικής παραγράφου, ταυτίζεται με την πρώτη περίοδο. Καταλαμβάνει από έξη (6) έως εννέα (9) γραμμές και έχει συγκεκριμένη δομή, βάση της οποίας αποτελείται από δύο σκέλη. Στο πρώτο σκέλος, ο συντάκτης, που είναι ο Διευθυντής του Σχολείου, στην παράγραφο αυτή δηλώνει τον τόπο (Τ) και το χώρο (Χ) διεξαγωγής της συνεδρίασης, την ημερομηνία (Η) την οποία η συνεδρίαση έλαβε χώρα, τη συμμετοχή του διδακτικού Προσωπικού (Δ) οι οποίοι και υπογράφουν τα πρακτικά. Στο δεύτερο σκέλος, με το οποίο κλείνει, αναφέρει το θέμα το οποίο θα πραγματευτούν στη συνέλευση αλλά και στοιχεία, όπως έγγραφα διαφόρων φορέων ή γεγονότα που αφορούν τη σχολική ζωή, στα οποία βασίζονται προκειμένου να προβούν σε αποφάσεις. Ουσιαστικά, όπως βλέπουμε και στο παράδειγμα που ακολουθεί, αναφέρει τους προσδιοριστικούς όρους εκείνους οι οποίοι είναι απαραίτητο να αναφερθούν σύμφωνα με το τυπικό καταγραφής πρακτικών.

---

⁵⁴ Όπως έχουμε αναφέρει εξαίρεση αποτελεί το σχολικό έτος 1945-1946 που η αρίθμηση των πράξεων του συλλόγου των διδασκόντων αρχικά με αύξοντα αριθμό ένα (1) αλλά η πρώτη πράξη του σχολικού έτους γίνεται τον μήνα Ιούνιο.

Α΄ ΣΚΕΛΟΣ

«[Εν Κατούνη] και [εν τω γραφείω του πλήρους πενταταξίου δημοτικού σχολείου]

— **ΤΟΠΟΣ** —   — **ΧΩΡΟΣ (ΠΛΗΡΗΣ ΤΙΤΛΟΣ ΣΧΟΛΕΙΟΥ)** —

σήμερον [την 20ην Σ/βρίου του έτους 1930 ημέραν Σάββατον και ώραν 10 π.μ]

————— **ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ** —————

[συνελθόν ο σύλλογος των διδασκόντων του ανωτέρω Σχολείου]

————— **ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΩΝ** —————

Β΄ ΣΚΕΛΟΣ

[όπως αποφασίση δια την εισαγωγήν των διδακτικών βιβλίων κατά το σχολικό έτος

————— **ΘΕΜΑ** —————

1930- 1931] [λαβών υπ' όψιν το άρθρον 9 του 1932 νόμου περί των διδακτικών

βιβλίων ως και τις διαφόρους εγκυκλίους του υπουργείου περί των εγκριθέντων

————— **ΑΙΤΙΑ ΣΥΓΚΛΗΣΗΣ** —————

τούτων].

[Αποφασίζουμε] »⁵⁵

— **ΑΠΟΦΑΣΗ** —

Με σκοπό την καλύτερη ανάλυση της εισαγωγικής παραγράφου θα χωρίσουμε το πρώτο σκέλος της σε τέσσερα (4) τμήματα, σε καθένα από τα οποία σημειώνεται και ένας από τους παραπάνω όρους. Στο πρώτο τμήμα καταγράφεται ο τόπος (Τ) στον οποίο γίνονταν οι συνεδριάσεις του συλλόγου των διδασκόντων,

⁵⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ-νίας, Α .Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία:Βιβλία Πράξεων Συλλόγου διδασκόντων (1930-1941), Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 1 / 20-9-1930

δηλαδή αναφέρεται η κωμόπολη στην οποία ανήκε το σχολείο. Δεδομένου ότι τα βιβλία των πρακτικών που μελετάμε αναφέρονται όλα στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας το πρώτο αυτό τμήμα είναι ίδιο σε όλες τις πράξεις: «Εν Κατούνη».

Στο δεύτερο τμήμα, γίνεται η αναφορά στο χώρο (X) και συγκεκριμένα σημειώνεται η ακριβής αίθουσα του κτιρίου στην οποία τελούνταν οι συνεδριάσεις καθώς και ο πλήρης τίτλος του σχολείου, συμπεριλαμβανομένης της οργανικότητας του. Στις πράξεις της περιόδου 1930-1941 συναντώνται οι εξής φόρμες όσο αφορά τον τρόπο καταγραφής του χώρου:

- «εν τω διδακτηρίω του 1^{ου} μεικτού ν-ταξίου δημοτικού σχολείου Κατούνας»,
- «εν τω διδακτηρίω του ν-ταξίου δημοτικού σχολείου Κατούνης»,
- «εν τω γραφείω του ν-ταξίου δημοτικού σχολείου Κατούνης»,
- «εν τω γραφείω του ως άνω σχολείου»,
- όπου ν ο αριθμός των τάξεων που υπάρχουν στο σχολείο.

Η ύπαρξη διαφόρων τύπων στην καταγραφή του χώρου οφείλεται, όχι τόσο στην αλλαγή της αίθουσας στην οποία γινόταν η συνεδρίαση, στο διδακτήριο ή στο γραφείο, όσο στις μεταβολές στην οργανικότητα του σχολείου. Οι δύο πρώτες πράξεις, υπ' αριθμόν 69 και 70, του πρώτου τετραδίου βιβλίου έχουν συνταχθεί το 1929 όποτε και στην κωμόπολη της Κατούνας υπήρχαν δύο μεικτά δημοτικά σχολεία. Η φόρμα, λοιπόν, που χρησιμοποιείται ως βάση είναι η (α), διδακτηρίω του 1^{ου} μεικτού τριταξίου δημοτικού σχολείου Κατούνας».

Η επόμενη πράξη, η υπ' αριθμόν 71, χρησιμοποιεί την ίδια φόρμα με την προσθήκη του επιθέτου «τέως», «εν τω διδακτηρίω του τέως 1^{ου} μεικτού τριταξίου δημοτικού σχολείου Κατούνας», ως δευτέρου προσδιοριστικού δίπλα στο επίθετο τριτάξιος και δηλωτικού της αλλαγής στα εκπαιδευτικά πράγματα της κοινότητας της Κατούνης. Πρόκειται για την απόφαση που πάρθηκε στη συνεδρίαση εκείνη, η οποία θεωρείται μεταβατική, για συγχώνευση των δύο μεικτών σχολείων και τη δημιουργία ενός πεντατάξιου δημοτικού.

Η αλλαγή αυτή γίνεται εμφανής στα πρακτικά επειδή η αρίθμηση αρχίζει πάλι από τη μονάδα. Επιπλέον, όμως, για την αναφορά του χώρου χρησιμοποιούνται οι φόρμες (γ), «εν τω γραφείω του πεντατάξιου δημοτικού σχολείου Κατούνης», και (β), «εν τω διδακτηρίω του πεντατάξιου δημοτικού σχολείου Κατούνης». Στις δύο νέες φόρμες που πλέον χρησιμοποιούνται παρατηρούμε ότι από τον καινούριο τίτλο του σχολείου, που προέκυψε από τη συγχώνευση, απουσιάζει ο ονοματικός προσδιορισμός «μεικτό». Αυτό συμβαίνει γιατί θεωρούνταν δεδομένο ότι από τη συνένωση δύο μεικτών δημοτικών σχολείων θα προέκυπτε ένα νέο μεικτό. Βέβαια, μιλάμε για ένα μονόδρομο εάν λάβουμε υπόψη ότι το νεοσύστατο σχολείο θα ήταν το μοναδικό σχολείο της κωμόπολης.

Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι μετά τη συγχώνευση του πρώτου και δεύτερου μεικτών δημοτικών σχολείων Κατούνας, το νέο πεντατάξιο σχολείο λειτουργούσε συχνά με ελλείψεις σε διδακτικό προσωπικό. Όταν λειτουργούσε χωρίς κενά, τότε στον ολοκληρωμένο τίτλο του σχολείου προστίθετο η προσδιοριστική φράση

«πλήρους» μπροστά από την οργανικότητα του. Συνεπώς η φόρμα (β), που χρησιμοποιείται περισσότερο σε αυτή την περίπτωση, διατυπωνόταν ως εξής: «εν τω διδακτηρίω του πλήρους πεντατάξιου δημοτικού σχολείου Κατούνης». Στη φόρμα (δ) δεν κάνουμε κάποια ιδιαίτερη αναφορά διότι χρησιμοποιείται μόνο όταν οι ανάγκες της σύνταξης το επιβάλλουν, όπως θα δούμε παρακάτω.

Στις πράξεις της περιόδου 1945-1957, η αναφορά στο χώρο, υπακούει στην τρίτη περίπτωση (γ), η οποία συχνά συναντάται και χωρίς τη λέξη που ορίζει την οργανικότητα του σχολείου (ν-τάξιο), «εν τω γραφείω του δημοτικού σχολείου Κατούνης»⁵⁶. Από το σχολικό έτος 1955-1956 το σχολείο λειτουργεί πλέον ως εξατάξιο και όχι ως πεντατάξιο, με ελλείψεις, όμως, τις περισσότερες φορές σε διδακτικό προσωπικό. Η αύξηση αυτή στην οργανικότητα του σχολείου επέφερε αλλαγές στην φόρμα που χρησιμοποιούνταν και η οποία από «εν τω διδακτηρίω του πεντατάξιου δημοτικού σχολείου Κατούνης» έγινε «εν τω διδακτηρίω του εξαταξίου δημοτικού σχολείου Κατούνης».

Στο τρίτο τμήμα της εισαγωγικής παραγράφου – περιόδου των πράξεων του συλλόγου διδασκόντων καταγράφεται η πλήρης⁵⁷ ημερομηνία (Η) καθώς και η ώρα την οποία έλαβε χώρα η συνεδρίαση και συμπληρώθηκαν τα πρακτικά, για παράδειγμα «την 30ην Σεπτεμβρίου του έτους 1929 ημέραν Δευτέρα και ώραν 10 π.μ.».

Στο πρώτο τετράδιο-βιβλίο, της περιόδου 1930-1941, το έτος αναγράφεται αριθμητικά ενώ στο δεύτερο βιβλίο, της περιόδου 1945-1957, το έτος αναγράφεται μέχρι το 1947 αριθμητικά και μετά το πρώτο πρακτικό της σχολικής χρονιάς 1947-1948 αναγράφεται και ολογράφως, «σήμερον την 16^{ην} του μηνός Ιουλίου του χιλιοστού εννεακοσιοστού πεντηκοστού πέμπτου (1956) έτους ημέραν της εβδομάδος Σάββατον και ώραν 9.30 π. μ.».

Οι ώρες που επιλέγονται για τις συνεδριάσεις είναι ως επί το πλείστον ώρες διαλειμμάτων, κάποια χρονική στιγμή πριν από την έναρξη ή μετά το πέρας των μαθημάτων ή ακόμα και την Κυριακή, που δεν γίνονταν μαθήματα. Οι περισσότερες συνεδριάσεις ξεκινούσαν 10.00 π. μ., ενώ υπάρχουν και συνεδριάσεις που ξεκινούν νωρίτερα. Σε κάθε μέρα συνεδρίασης αντιστοιχούσε και ένα πρακτικό. Υπάρχουν, όμως, ορισμένες φορές που την ίδια ημέρα ο σύλλογος των διδασκόντων ασχολήθηκε με δύο διαφορετικά θέματα τα οποία δεν σημειώνονται στην ίδια συνεδρίαση αλλά συντάσσονται δύο πρακτικά. Η περίπτωση αυτή, ο σύλλογος διδασκόντων να υπογράφει την ίδια ημέρα δύο πράξεις, συναντάται τέσσερις (4) φορές. Οι περιπτώσεις αυτές είναι οι εξής:

α) Οι πράξεις 20 και 21 που υπογράφηκαν από το σύλλογο διδασκόντων στις 25/9/1933. Ως ώρα έναρξης της πράξης 20 ορίζεται η 10 π.μ. και της πράξης 21 ορίζεται η 10.30 π.μ.

⁵⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 9 / 10-9-1954

⁵⁷ Η σειρά που αναγράφεται η ημερομηνία σε όλες τις πράξεις είναι: ο αριθμός της ημέρας του μήνα, ο μήνας, το έτος, η ημέρα, και η ώρα της συνεδρίασης. Ενδεικτικό παράδειγμα, «την 27^{ην} του μηνός Σεβρίου του έτους 1930 ημέραν της εβδομάδος Σαββάτον και ώραν 10 π.μ.», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 2 / 27-9-1930)

β) Οι πράξεις 26 και 27 που υπογράφηκαν από το σύλλογο διδασκόντων στις 24/9/1934. Ως ώρα έναρξης της πράξης 26 ορίζεται η 10 π.μ. και της πράξης 27 ορίζεται η 10.30 π.μ.

γ) Οι πράξεις 40 και 41 που υπογράφηκαν από το σύλλογο διδασκόντων στις 26/9/1938. Ως ώρα έναρξης και στις δύο πράξεις ορίζεται η 10 π.μ.

δ) Οι πράξεις 7 και 8 που υπογράφηκαν από το σύλλογο διδασκόντων στις 20/9/1955. Ως ώρα έναρξης και στις δύο πράξεις ορίζεται η 4 μ.μ.

Οι τρεις πρώτες περιπτώσεις ανήκουν στο τετράδιο-βιβλίο των πρακτικών της περιόδου (1930-1941) και η τέταρτη στο τετράδιο-βιβλίο των πρακτικών της περιόδου (1946-1957).⁵⁸ Όλες συντάχθηκαν κατά το μήνα Σεπτέμβριο, δηλαδή πριν την έναρξη του σχολικού έτους. Από τη χρονική διαφορά μεταξύ των δύο συνεδριάσεων της ίδιας ημέρας [βλ. περιπτώσεις (α) και (β)], που ήταν μισή ώρα, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η μισή ώρα ήταν το μέτρο της ελάχιστης διάρκειας των συνεδριάσεων.

Μελετώντας τις πράξεις του συλλόγου των διδασκόντων του Δημοτικού σχολείου Κατούνας (1930-1957), προκύπτει ότι η ημέρα η οποία προτιμούνταν για να πραγματοποιηθούν συνελεύσεις ήταν η Δευτέρα. Μάλιστα, σύμφωνα πάντα, με τα στοιχεία που έχουμε τη Δευτέρα είχαν γίνει οι περισσότερες συνεδριάσεις, τριανταπέντε (35) σε αριθμό. Η διαπίστωση αυτή δεν αναιρεί τη δυνατότητα να πραγματοποιούνταν συνεδριάσεις οποιαδήποτε ημέρα της εβδομάδας. Σημειώνουμε ότι είκοσι-μία (21) συνεδριάσεις είχαν πραγματοποιηθεί ημέρα Κυριακή, δεκαπέντε (15) Παρασκευή, δεκατέσσερις (14) Τρίτη, δεκατρείς (13) Τετάρτη, ενώ έντεκα (11) συνελεύσεις είχαν πραγματοποιηθεί Πέμπτη και ισάριθμες Σάββατο. Βέβαια, υπάρχουν και ορισμένα πρακτικά, δεκαέξι (16) σε αριθμό, όπου δεν γίνεται αναφορά ούτε στην ημέρα αλλά ούτε και στην ώρα διεξαγωγής της συνεδρίασης.

Στο τέταρτο και τελευταίο τμήμα του πρώτου σκέλους της εισαγωγικής παραγράφου δηλώνεται από τον εκάστοτε Διευθυντή - συντάκτη των πρακτικών η παρουσία του συλλόγου των διδασκόντων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας με τη χρήση πάντα της μετοχής συνελθών, στον ενικό ή τον πληθυντικό. Η αναφορά αυτή στους δασκάλους συναντάται σε διάφορες παραλλαγές. Στο τετράδιο των πράξεων της περιόδου 1929-1941 αποκαλούνται απλά ως «οι διδάσκαλοι» ή, με τη προσθήκη του προθέματος δημο-, «δημοδιδάσκαλοι». Η παραπάνω προσφώνηση συνοδεύεται, όπως προαναφέραμε, πάντα από τη μετοχή «συνελθόντες» και πολλές φορές από τις μετοχές⁵⁹ «οι υπογεγραμμένοι», «οι υποφαινόμενοι». Ενίοτε, πριν από τη μετοχή «υπογεγραμμένοι» υπάρχει το επίρρημα «κάτωθι»⁶⁰ ή ακολουθεί η γενική κτητική

⁵⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, & 1β

⁵⁹ Για πρώτη φορά συναντώνται οι φράσεις στα εξής πρακτικά: «οι υπογεγραμμένοι διδάσκαλοι» (στο ίδιο Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 10 / 22-5-1932) και «οι υποφαινόμενοι δημ/λοι» (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 41 / 26-9-38)

⁶⁰ Οι φράσεις «οι κάτωθι υπογεγραμμένοι δημ/λοι» (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 70 / 21-10-1929), «οι υπογεγραμμένοι διδάσκαλοι» υπάρχει μόνο μία φορά (στο ίδιο Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 1 / 6-6-1946) και «οι κάτωθι υπογεγραμμένοι δημοδ/λοι του ανωτέρω σχολείου» (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 25 / 18-6-1934)

που διευκρινίζει για ποιους δασκάλους πρόκειται, «οι υπογεγραμμένοι διδάσκαλοι του ανωτέρω σχολείου» ή «οι υπογεγραμμένοι διδάσκαλοι του ως άνω σχολείου».

Στο τετράδιο των πράξεων του συλλόγου των διδασκόντων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, της περιόδου 1945-1957 η παρουσία του διδακτικού προσωπικού του σχολείου, υπονοείται στη φράση «ο εν αυτό σύλλογος»⁶¹, δηλαδή ο εντός του σχολείου σύλλογος, ή δηλώνεται ευθέως στη φράση «ο σύλλογος των δημοδιδασκάλων»⁶². Πλέον, η μετοχή συνελθών χρησιμοποιείται στον ενικό, δεδομένου ότι προσδιορίζει το σύλλογο. Ο συνδυασμός των δύο παραπάνω φράσεων παράγει μια περιγραφική αναφορά του διδακτικού προσωπικού που συχνά χρησιμοποιήθηκε στις πράξεις αυτής της περιόδου, «ο σύλλογος των εν αυτό υπηρετούντων δημοδιδασκάλων»⁶³. Στις πράξεις της περιόδου αυτής συχνά συναντάμε τη φράση «δημοδιδασκάλων και δημοδιδασκαλισσών», που περιλαμβάνει και τον αρσενικό και το θηλυκό τύπο. Δεν είναι τυχαία η χρήση της αλλά ο συντάκτης επιδιώκει να κάνει πιο εμφανή την παρουσία των γυναικών.

Πρέπει να σημειωθεί ότι από το σχολικό έτος 1946-1947 παρατηρούνται ορισμένες αλλαγές στον τρόπο σύγκλησης των διδασκάλων. Στις εισαγωγικές παραγράφους των πρακτικών αναφέρεται ότι η σύγκληση του συλλόγου των διδασκόντων γινόταν «κατόπιν εγγράφου προσκλήσεως του Διευθυντού του σχολείου». Η πρώτη αναφορά που γίνεται στα πρακτικά αφορά την έγγραφη πρόσκληση την οποία απεύθυνε ο Διευθυντής στο προσωπικό του σχολείου είναι το σχολικό έτος 1946-1947⁶⁴. Στις 83 πράξεις του τετραδίου- βιβλίου της περιόδου 1946-1957 η φράση «κατόπιν εγγράφου προσκλήσεως» ή «δι' εγγράφου προσκλήσεως» ή «τη εγγράφω προσκλήσει», απαντάται δεκαπέντε φορές, ενώ η φράση «κατόπιν προσκλήσεως» ή «τη προσκλήσει» ή «προσκλήσει», χωρίς τη λέξη «έγγραφος», απαντάται 39 φορές.

Σε μία περίπτωση, αναφέρεται σε πράξη του τετραδίου-βιβλίου των πρακτικών της περιόδου 1945-1957, και ο αριθμός πρωτοκόλλου της προσκλήσεως - «...συνελθόν εις συνεδρίασιν ο σύλλογος των εν αυτό υπηρετούντων δημοδιδασκάλων κατόπιν της υπ' αριθ. 145 εγγράφου προσκλήσεως του Διευθυντού, ίνα συσκεφθή και αποφασίση...»⁶⁵. Συμπεραίνουμε, έτσι, ότι την πρόσκληση, που απεύθυνε ο Διευθυντής στο σύλλογο των διδασκόντων του σχολείου, κατέγραφε στο βιβλίο πρωτοκόλλου ως εξερχόμενο.

---

⁶¹ Η φράση «ο εν αυτό σύλλογος», συναντάται για πρώτη φορά στο δεύτερο τετράδιο των πράξεων του συλλόγου των διδασκόντων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνης, της περιόδου 1945-1957 (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 11-12-1948)

⁶² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης. 2 / 27-9-1930

⁶³ Η φράση «ο σύλλογος των εν αυτό υπηρετούντων δημοδιδασκάλων», συναντάται για πρώτη φορά στο δεύτερο τετράδιο των πράξεων του συλλόγου των διδασκόντων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνης, της περιόδου 1945-1957, (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 1 / 21-4-1947)

⁶⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 1 / 21-4-1947

⁶⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 1/14-9-1947

Ακόμα, σε έξη⁶⁶ πράξεις, στην πρώτη και εισαγωγική περίοδο - παράγραφο εκτός από το γενικό «ο σύλλογος των εν αυτό υπηρετούντων δημοδιδασκάλων» αναγράφονται και τα ονόματα των δασκάλων που μετέχουν του συλλόγου των διδασκόντων. Με τις λέξεις «συγκείμενος» ή «αποτελούμενος», εισάγονται στην παράγραφο τα ονόματα των δασκάλων του συλλόγου του δημοτικού σχολείου Κατούνας. Πρώτο γράφεται το όνομα του διευθυντού και ακολουθούν τα υπόλοιπα των οποίων η σειρά καταγραφής καθορίζεται από την αρχαιότητα των μελών του συλλόγου των διδασκόντων⁶⁷. Η αναφορά των ονομάτων των δασκάλων στην εισαγωγική παράγραφο των πράξεων έχει καθιερωθεί και ισχύει ακόμα και σήμερα στα πρακτικά που συντάσσονται στα Δημοτικά.

Στις πράξεις-εκθέσεις (γυμναστικών επιδείξεων- πεπραγμένων- εορτασμού εθνικών επετείων κ.α.) που συντάσσονται στα τετράδια-βιβλία πράξεων ή στις πράξεις που έχουν ως θέμα κατανομή τάξεων, η συμμετοχή των δασκάλων στη συνεδρίαση γίνεται, αν και με διαφορετικό τρόπο, αντιληπτή, «μετά του διδακτικού προσωπικού»⁶⁸. Ως απλώς «προσωπικό» αναφέρονται μόνο μια φορά στη φράση «το προσωπικόν αμφοτέρων των σχολείων»⁶⁹, η οποία χρησιμοποιήθηκε στη συνεδρίαση στην οποία αποφασίστηκε η συγχώνευση των δύο μεικτών δημοτικών σχολείων της κωμόπολης της Κατούνας.

Η σειρά με την οποία αναφερθήκαμε στα τέσσερα αυτοτελή τμήματα που συνθέτουν την εισαγωγική παράγραφο-περίοδο δεν είναι πάντα και η σειρά εμφάνισής τους στο κείμενο. Έτσι, ανάλογα με τη σύνταξη της παραγράφου, υπάρχουν τέσσερις παραπλήσιοι τύποι:

Τύπος 1: Τ-Χ-Η-Δ (Τόπος- Χώρος- Ημερομηνία- Δάσκαλοι)

Τύπος 2: Τ-Η-Χ-Δ (Τόπος- Ημερομηνία -Χώρος- Δάσκαλοι)

Τύπος 3: Τ-Η-Δ-Χ (Τόπος- Ημερομηνία -Δάσκαλοι -Χώρος)

Τύπος 4: Τ-Η-Δ (Τόπος- Ημερομηνία -Δάσκαλοι)

Ενώ στο τετράδιο -βιβλίο της περιόδου 1945-1957 ο συντάκτης των πρακτικών χρησιμοποιεί μόνο τον τύπο 1, στο τετράδιο-βιβλίο της περιόδου 1930-1941 εναλλάσσονται και οι τέσσερις τύποι. Πρώτος εμφανίζεται ο τύπος 1 (Τ-Χ-Η-Δ)⁷⁰ όπου με την παρακάτω σειρά δηλώνονται η κοινότητα, ο χώρος, και η ημερομηνία

⁶⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξεων. 2 / 29-11-1947, 1 / 20-9-1949, 1 / 22-9-1951, 3 / 21-9-52, 11 / 21-9-54, 12 / 27-9-54

⁶⁷ Ως παράδειγμα αναφέρουμε την πρώτη πράξη που καταγράφεται με αυτόν τον τρόπο, «συγκείμενος εκ του Διευθυντού του Σχολείου Κων. Παπαδημητρίου και των κ.κ. δημοδιδασκάλων Αθανασίου Μπακογεώργου, Παναγιώτου Βαλάρη και Σοφίας Σαμαντάς...», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 29-11-1947). Αλλού τα ονόματα αναφέρονται αριθμημένα, «αποτελούμενος 1^{ον} εκ του Διευθυντού του Σχολείου Κων. Παπαδημητρίου, 2^{ον} του δημοδιδασκάλου Παναγιώτη Βαλάρη, 3^{ον} της δημοδιδασκαλίσσης Σοφίας Σαμαντά και 4^{ον} της δημοδιδασκαλίσσης Μαρίας Τασιπούλου», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 1 / 20-9-1949)

⁶⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 1947-1948

⁶⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 71 / 25-11-29

⁷⁰ Ως ενδεικτικό παράδειγμα του τύπου 1 (Τ-Χ-Η-Δ) αναφέρουμε την πρώτη παράγραφο του πρώτου πρακτικού της περιόδου 1929-1957, «Εν Κατούνη και εν τω διδακτηρίω του 1^{ου} μεικτού τριταξίου δημοτ. Σχολείου Κατούνης σήμερον την 30ην Σεπτεμβρίου του έτους 1929 ημέραν

της συνέλευσης και τέλος η παρουσία του διδακτικού προσωπικού. Ο τύπος αυτός διατηρείται έως και το πρακτικό υπ' αριθμόν 30 το οποίο συντάχθηκε στις 17-9-1935. Στα επόμενα πρακτικά χρησιμοποιείται από το συντάκτη ο τύπος 2 (Τ-Η-Χ-Δ)⁷¹. Διαφέρει από τον προηγούμενο τύπο ως προς την αντιστροφή του δεύτερου και του τρίτου όρου. Το σύμπλεγμα Χώρος-Ημερομηνία (Χ-Η) γίνεται Ημερομηνία-Χώρος (Η-Χ).

Στο πρώτο βιβλίο – τετράδιο πρακτικών, συναντάμε δύο (2) διαδοχικές πράξεις του συλλόγου διδασκόντων εκ των οποίων η πρώτη έχει δομημένη την εισαγωγική της παράγραφο βάση του τύπου 2 και η δεύτερη βάση του τύπου 3 (Τ-Η-Δ-Χ)⁷². Ο τύπος 3 διαφέρει από τον τύπο 2 στην αντιστροφή του τρίτου και του τέταρτου όρου. Το σύμπλεγμα Δάσκαλοι –Χώρος (Δ-Χ) γίνεται Χώρος- Δάσκαλοι (Χ-Δ). Τα δύο πρακτικά έχουν συνταχθεί την ίδια ημερομηνία και πιθανολογούμε ότι ο συντάκτης του κειμένου θέλησε, ακριβώς επειδή οι πράξεις εγράφησαν την ίδια ημέρα, να επιφέρει ορισμένες αλλαγές στην σύνταξη της παραγράφου. Σε άλλες περιπτώσεις, χρησιμοποιείται και ο τύπος 4 (Τ-Η-Δ)⁷³ ο οποίος είναι μια ελλιπής μορφή του τύπου 3, αφού δεν περιλαμβάνει το χώρο που έγινε η συνεδρίαση του συλλόγου των διδασκόντων.

Οι φράσεις προσδιορισμοί «εν τω ως άνω Σχολείω»⁷⁴, «εν τω ως ανωτέρω Σχολείω»⁷⁵, «εν τώ Σχολείω τούτω»⁷⁶, χρησιμοποιούνται στους τύπους 1 (Τ-Χ-Η-Δ),

Δευτέραν και ώραν 10 π.μ. οι κάτωθι υπογεγραμμένοι δημ/λοι, ...», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 69 / 30-9-1929)

⁷¹ Ως ενδεικτικό παράδειγμα του τύπου 2 (Τ-Η-Χ-Δ) αναφέρουμε το παρακάτω πρακτικό από το Βιβλίου Πρακτικών της περιόδου 1929-1941, «Εν Κατούνη σήμερον τη εικοστή έκτη (26) του μηνός Σ/βρίου 1938 ημέραν Δευτέραν και ώραν 10 π.μ. εν τω γραφείω του πενταταξίου Δημοτικού Σχολείου Κατούνης συνελθόν ο σύλλογος των διδασκόντων του ανωτέρω σχολείου...», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 40 / 26-9-1938)

⁷² Ενδεικτικό παράδειγμα του τύπου 3 (Τ-Η-Δ-Χ) είναι το εξής, «Εν Κατούνη σήμερον την εικοστήν έκτην (26) του μηνός Σ/βρίου του έτους 1938 ημέραν Δευτέραν και ώραν 10 π.μ. οι υποφαινόμενοι διδ/λοι του δημοτικού σχολείου Κατούνης συνελθόντες εν τω γραφείω του ως άνω σχολείου...», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 41 / 26-9-1938)

⁷³ Ως ενδεικτικό παράδειγμα του τύπου 4 (Τ-Η-Δ) αναφέρουμε το προτελευταίο πρακτικό του Βιβλίου Πρακτικών της περιόδου 1929-1941, «Εν Κατούνη σήμερον 16^{ην} του μηνός Σεπτεμβρίου του έτους 1940 ημέραν Δευ/ραν και ώραν 10 π.μ. οι υποφαινόμενοι δημοδιδάσκαλοι του δημοτικού σχολείου Κατούνης...», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 49 / 16-9-1940)

⁷⁴ «ο σύλλογος των εν τω ως άνω Σχολείω υπηρετούντων δημοδιδασκάλων», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 29-11-1947) και αντίστροφα έχοντας τον προσδιορισμό των δημοδιδασκάλων στον ενικό, «ο εν τω ως άνω Σχολείω υπηρετών Σύλλογος των δημοδιδασκάλων», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 1 / 20-9-1949)

⁷⁵ «ο σύλλογος των εν τω ως ανωτέρω Σχολείω υπηρετούντων δημοδιδασκάλων», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, πράξη 7 / 22-3-1953) ή ο σύλλογος των εν τώ ως ανωτέρω Σχολείω τούτω υπηρετούντων Δημοδιδασκάλων και Δημοδιδασκαλισσών (στο ίδιο, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17 / 19-9-1956)

⁷⁶ «ο σύλλογος των εν τώ Σχολείω τούτω υπηρετούντων δημοδιδασκάλων», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 6 / 28-11-1952) ή αντίστροφα «ο σύλλογος των Δημοδιδασκάλων και Δημοδιδασκαλισσών των εν τώ Σχολείω τούτω υπηρετούντων» (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 20-9-1955) ή «ο σύλλογος των δημοδιδασκάλων και Δημοδιδασκαλισσών του Σχολείου τούτου», (στο ίδιο, υπ. 1β, αριθ. πράξης 16 / 18-9-1956)

και 2 (Τ-Η-Χ-Δ), στο σημείο που αναγράφεται η παρουσία του διδακτικού προσωπικού. Σκοπός της χρήσης τους είναι να αποφευχθεί η επανάληψη του τίτλου του σχολείου, δεδομένου ότι έχει ήδη συμπεριληφθεί στην αναφορά του χώρου. Οι παραπάνω φράσεις χρησιμοποιούνται για τον ίδιο σκοπό και στον τύπο 3 (Τ-Η-Δ-Χ) με τη διαφορά ότι δεν τις συναντάμε στο σημείο όπου καταγράφεται ο χώρος στον οποίο έλαβε χώρα η συνεδρίαση. Σε αυτή την περίπτωση, ο πλήρης τίτλος του σχολείου δεν έχει παραλειφθεί αλλά έχει σημειωθεί κατά την αναφορά στο σύλλογο διδασκόντων.

Αφού, λοιπόν, έχει γίνει η αναφορά των παραπάνω προσδιοριστικών όρων, ακολουθεί το δεύτερο σκέλος της εισαγωγικής παραγράφου. Το σκέλος αυτό αποτελείται από τρία τμήματα εκ των οποίων το πρώτο δηλώνει το θέμα το οποίο θα απασχολήσει το σύλλογο διδασκόντων στη συνέλευση και το οποίο θα αναλύσουμε σε ξεχωριστή υποπαραγράφο.

Το δεύτερο τμήμα ασχολείται με την αιτία σύγκλησης. Συγκεκριμένα, σε αυτό το σημείο γίνεται ενημέρωση του συλλόγου των διδασκόντων για το θέμα της συνεδρίασης πάνω στο οποίο πρέπει να ληφθούν αποφάσεις. Με χρήσης των φράσεων «λαβόντες υπ' όψιν» ή «λαβών υπ' όψιν», των οποίων οι μετοχές έχουν ως υποκείμενο τους διδάσκοντες και το σύλλογο το διδασκόντων αντίστοιχα, ο συντάκτης βρίσκει αφορμή να αναφερθεί σε όλες τις εγκυκλίους και τις διατάξεις εκείνες οι οποίες αποτέλεσαν αφορμή για την σύγκληση του συλλόγου.

Στο τετράδιο-βιβλίο των πράξεων της περιόδου 1930-1941, δεν αναφέρεται ποιος είναι εκείνος που ανέλαμβανε να ενημερώσει τον σύλλογο, έτσι ώστε να αποφασίσει, «λαβών υπ' όψιν» περί του θέματος της συνεδρίασης. Ωστόσο, από το σχολικό έτος 1946-1947, όποτε και ο σύλλογος συγκαλείται ύστερα από επίσημη πρόσκληση του Διευθυντή του Δημοτικού Σχολείου, αναφέρεται ρητά ότι του θέματος της συνεδρίασης εισηγείται ο Διευθυντής του σχολείου, «Εισηγούμενος ο Διευθυντής ανέπτυξε και είπεν». Η αλλαγή, λοιπόν, στον τρόπο σύγκλησης αντικατοπτρίζεται και στο τμήμα της εισαγωγικής παραγράφου στο οποίο αναφέρεται η αιτία σύγκλησης. Η φράση «λαβόντες υπ' όψιν» ή «λαβών υπ' όψιν» αντικαθίσταται με την φράση «Ο σύλλογος των δημοδιδασκάλων ακούσας την εισήγησιν του Διευθυντού».⁷⁷

Το τρίτο και τελευταίο τμήμα του δεύτερου σκέλους της εισαγωγικής παραγράφου μας εισάγει στις αποφάσεις, οι οποίες θα ακολουθήσουν, γραμμένες αναλυτικά, στο κυρίως θέμα των πρακτικών. Τονίζουμε ότι σε κανένα από τα πρακτικά της περιόδου 1930-1957 δεν καταγράφεται περίπτωση διχογνωμίας του συλλόγου των διδασκόντων σε θέματα που διαπραγματεύονται στις πράξεις. Μάλιστα, από το σχολικό έτος 1946-1947 η έγκριση των συζητηθέντων γίνεται ομόφωνα και η ομοφωνία τονίζεται καθώς αναγράφεται στα πρακτικά, βεβαιώνοντας έτσι τη σύμπνοια του συλλόγου στις αποφάσεις των συνεδριάσεων.

⁷⁷ Οι φράσεις «κατόπιν εγγράφου προσκλήσεως του Διευθυντού του σχολείου» και «Ο σύλλογος των δημοδιδασκάλων ακούσας την εισήγησιν του Διευθυντού», συναντώνται για πρώτη φορά στο δεύτερο τετράδιο των πράξεων του συλλόγου των διδασκόντων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνης, της περιόδου 1945-1957, (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 1 / 21-4-47)

Στ.4. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΝ

Οι συνεδριάσεις που πραγματοποιούσε ο Σύλλογος Διδασκόντων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας χωρίζονται στις εξής δύο κατηγορίες:

α) Τις **προγραμματισμένες συνεδριάσεις**, οι οποίες επαναλαμβάνονται κάθε χρόνο και είναι αυτές που συντελούν στην εύρυθμη λειτουργία της σχολικής μονάδας,

β) Τις **έκτακτες συνεδριάσεις**, οι οποίες συγκαλούνταν προκειμένου να αντιμετωπιστεί κάποια δυσλειτουργία του σχολείου η οποία είχε προκύψει.

Η έναρξη της κάθε συνέλευσης του συλλόγου ορίζεται με τη φράση «...συνελθόν εις συνεδρίασιν ο σύλλογος...», όπου το ουσιαστικό «συνεδρίασιν» πολλές φορές συνοδεύεται από ένα εκ των επιθέτων έκτακτος, κανονική, ειδική. Τα επίθετα «έκτακτος» και «ειδική», παρά τη σημασία τους, η οποία δηλώνει το απρόοπτο και το απρογραμμάτιστο, χρησιμοποιούνται πιο συχνά σε πρακτικά συνεδριάσεων οι οποίες επαναλαμβάνονται κάθε χρόνο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να ατονεί η πραγματική τους σημασία αλλά ταυτόχρονα προσδίδει στο κείμενο μια ιδιαίτερη χροιά.

Έτσι, τα παραπάνω επίθετα, καθώς και το επίθετο κανονική, συναντώνται στις πράξεις κατάρτισης προγραμμάτων σχολικών εορτών ή δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα κάθε χρόνο, όπως οι εθνικές επέτειοι της 25^{ης} Μαρτίου και της 28^{ης} Οκτωβρίου, η εορτή της σημαίας και οι γυμναστικές επιδείξεις. Επιπλέον, ο συντάκτης τα χρησιμοποιεί στα επαναλαμβανόμενα πρακτικά που αφορούν τον κανονισμό της λειτουργίας του σχολείου και την καλή συμπεριφορά των μαθητών. Συγκεκριμένα, γίνεται χρήση του επιθέτου «κανονικός» όταν πρόκειται για την κατανομή των τάξεων και την κατάρτιση του εβδομαδιαίου ωρολογίου προγράμματος στην αρχή κάθε σχολικού έτους.

Το επίθετο «έκτακτος» χρησιμοποιούταν με την κυριολεκτική του σημασία σε πρακτικά που έχουν ως θέμα την εκ νέου κατανομή των τάξεων ή τροποποίηση πρακτικού κατανομής τάξεων, αλλά και την εφημερία του διδακτικού προσωπικού. Ως συνώνυμο του έκτακτος, το επίθετο ειδικός χρησιμοποιούταν όπου συγκαλούνταν ο σύλλογος για να ενημερωθεί και να τοποθετηθεί πάνω σε διαταγές που έστελνε το υπουργείο ή ο επιθεωρητής με τηλεγραφήματα («τηλεγραφική διαταγή»), προκειμένου δηλαδή να λάβει γνώση το διδακτικό προσωπικό των σχολείων για θέματα που είχαν τον χαρακτήρα του επείγοντος.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί, ότι υπάρχει ένα πρακτικό στο οποίο το ουσιαστικό «συνεδρίασιν» συνοδεύεται από το επίθετο κοινή. Πρόκειται για την πράξη υπ' αριθμόν 71 η οποία συντάχθηκε την 25^η Νοεμβρίου του 1929 και βρίσκεται στο πρώτο τετράδιο – βιβλίο. Στο πρακτικό αυτό, όπως έχουμε προαναφέρει, αποφασίστηκε η συγχώνευση των δύο μεικτών δημοτικών σχολείων Κατούνας.

Στ.5. ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΝ

Το θέμα της συνεδρίασης του συλλόγου των διδασκόντων, όπως προαναφέραμε αναφέρεται στην εισαγωγική παράγραφο, την πρώτη παράγραφο κάθε πράξης. Υπάρχουν, βέβαια, και πράξεις-εκθέσεις στις οποίες το θέμα σημειώνεται ως υπότιτλος κάτω από τον αριθμό της πράξεως. Αυτό το φαινόμενο παρατηρείται κυρίως σε εκθέσεις και σε αυτή την περίπτωση συνήθως η εισαγωγική παράγραφος παραλείπεται και ο συντάκτης, κατά την καταγραφή του πρακτικού, εισέρχεται κατευθείαν στο θέμα για το οποίο συνεκλήθη ο σύλλογος διδασκόντων. Επιπλέον, από την πρώτη πράξη του σχολικού έτους 1951-1952, σε ορισμένα από τα πρακτικά, εμφανίζεται στο περιθώριο, στα αριστερά της σελίδας, περίληψη του θέματος το οποίο διαπραγματεύεται η πράξη, παρότι αυτό αναγράφεται και στην πρώτη παράγραφο. Η συνήθεια αυτή διατηρείται ακόμα και σήμερα στα πρακτικά πολλών Δημοτικών Σχολείων.

Ανεξάρτητα με τη θέση τους, η μελέτη των θεμάτων μας δίνει τη δυνατότητα να ενημερωθούμε, πριν μελετήσουμε σε βάθος τις πράξεις του συλλόγου, σχετικά με το τι απασχολούσε τη σχολική κοινότητα κάθε σχολική χρονιά. Ανάμεσα στα δύο βιβλία -τετράδια πρακτικών τα οποία μελετάμε σε αυτή την εργασία παρατηρούνται μικρές διαφορές ως προς τον τρόπο αναφοράς του θέματος αλλά και ως προς το πλήθος των θεμάτων τα οποία έχουν απασχολήσει τις εκάστοτε χρονιές το σύλλογο των διδασκόντων. Συγκεκριμένα, την περίοδο 1930-1941, το θέμα της κάθε συνέλευσης καταγράφεται αφού γίνει αναφορά στον τόπο, το χρόνο και το χώρο και αφού δηλωθεί η παρουσία του διδακτικού προσωπικού. Την περίοδο 1945-1957, στην κάθε συνεδρίαση αντιστοιχεί ένας πλήρης τίτλος, ο οποίος βρίσκεται εντός εισαγωγικών και καταγράφεται, όπως και πριν, μετά τους υπόλοιπους προσδιοριστικούς όρους, προσδίδοντας, όμως, πλέον στο θέμα μεγαλύτερο κύρος.

Θέματα προγραμματισμένων συνεδριάσεων του συλλόγου των διδασκόντων του Δημοτικού σχολείου Κατούνας που καταγράφονται στο τετράδιο-βιβλίο της περιόδου 1930-1941 και τα οποία επαναλαμβάνονται κάθε χρονιά είναι τα εξής:

- i. Η κατανομή των τάξεων ανάμεσα στο διδακτικό προσωπικό και η σύνταξη του ωρολογίου προγράμματος.
- ii. Η έγκριση από το σύλλογο των διδασκόντων της εισαγωγής των διδακτικών βιβλίων του νέου σχολικού έτους.
- iii. Ο προγραμματισμός της τέλεσης των γυμναστικών επιδείξεων.
- iv. Έκθεση που αναφέρεται στην τέλεση των γυμναστικών επιδείξεων.
- v. Έκθεση πεπραγμένων του εκάστοτε σχολικού έτους.

Όσο αφορά τις έκτακτες συνεδριάσεις που έλαβαν χώρα την περίοδο αυτή, τα θέματα που απασχόλησαν το σύλλογο των διδασκόντων του Δημοτικού σχολείου Κατούνας είναι τα εξής:

- i. Η συγχώνευση των δύο Μεικτών δημοτικών σχολείων της Κατούνας
- ii. Η ανακατανομή των τάξεων και η σύνταξη του ωρολογίου προγράμματος εξαιτίας αλλαγών στο δυναμικό του διδακτικού προσωπικού.⁷⁸
- iii. Η ψήφιση για την ελάχιστη υπερτίμηση των ενδεικτικών των μαθητών.
- iv. Πρόταση θεμάτων που έπρεπε να συζητηθούν σε κάποιο συνέδριο

Τα θέματα που συναντάμε στο πρώτο τετράδιο – βιβλίο και τα οποία δεν παρατηρούνται, δεν επαναλαμβάνονται, την περίοδο 1945-1957, είναι τα εξής:

- Εισαγωγή Διδακτικών Βιβλίων
- Έκθεση Πεπραγμένων (Εκτός από την έκθεση πεπραγμένων του Σχολικού έτους 1945-1946 που είναι και η τελευταία)

Την περίοδο 1945-1957, στις προγραμματισμένες συνεδριάσεις, το διδακτικό προσωπικό συνεχίζει να πραγματεύεται την κατανομή των τάξεων και την κατάρτιση ωρολογίου προγράμματος, το πρόγραμμα και η έκθεση τέλεσης γυμναστικών επιδείξεων. Υπάρχουν, όμως, και νέα θέματα τα οποία καταγράφονται στα πρακτικά και τα οποία είναι:

- i. Κανόνες λειτουργίας σχολείου και συμπεριφοράς μαθητών
- ii. Κατάρτιση προγράμματος εορτασμού της 25^{ης} Μαρτίου
- iii. Έκθεση εορτασμού της 25^{ης} Μαρτίου
- iv. Κατάρτιση προγράμματος εορτασμού της 28^{ης} Οκτωβρίου
- v. Έκθεση εορτασμού της 28^{ης} Οκτωβρίου
- vi. Έκθεση εορτασμού της Σημαίας
- vii. Επιλογή εγκεκριμένων βοηθητικών βιβλίων

Τα θέματα των εκτάκτων συνεδριάσεων του συλλόγου των διδασκόντων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας την περίοδο 1945-1957 διαφέρουν από εκείνα της περιόδου 1930-1941. Το γεγονός αυτό ήταν αναμενόμενο διότι, πέρα από τις συνήθεις ανάγκες και υποχρεώσεις που έχει μια σχολική μονάδα, υπάρχουν και θέματα που απασχολούν το σύλλογο, απαιτούν άμεση συζήτηση και τα οποία φυσικά διαφέρουν από περίοδο σε περίοδο και από τη μία σχολική χρονιά στην άλλη. Τέτοια θέματα είναι τα εξής:

- i. Επιβράβευση αριστευσάντων μαθητών.
- ii. Εφημερίες
- iii. Εκπαιδευτική συνεδρίαση

---

⁷⁸ Αναλυτικά για τις έκτακτες συνεδριάσεις που αφορούσαν την ανακατανομή των τάξεων και την σύνταξη ωρολογίου προγράμματος γίνεται αναφορά στο κεφάλαιο, της παρούσης εργασίας, που ασχολείται με τα Ωρολόγια Προγράμματα: του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας.

Πίνακας 3.2
Κατανομή ανά θέμα των πρακτικών του συλλόγου των διδασκόντων (1929-1957)

Σχολική Χρονιά	Αρ. Πρακτικών ανά θέμα	Κ.Τ. - Ω.Π.	Ε.Δ.Β.	Π.Τ.Γ.Ε.	Ε.Τ.Γ.Ε.	Ε.Π.	Διάφορα	Σύνολο	Παρατηρήσεις
1929-1930		3						3	
1930-1931		1	2	1	1	1		6	
1931-1932		1	2	1	1	1	1*	7	*Προτεινόμενα θέματα σε ορισθέν συνεδρίου
1932-1933		2	2	1	1		1*	7	*υπερτίμησις ενδεικτικών
1933-1934		1	2	1	1	1		6	
1934-1935		2	1		1	1		5	
1935-1936		1	1			1		3	
1936-1937			1			1		2	
1937-1938			1	1	1	1		4	
1938-1939		1		1		1		3	
1939-1940		2	1	1	1	1		6	
1940-1941		1						1	
1941-1942		1						1	
1945-1946		*	*	1	1	1		3	*Δεν ευρέθησαν οι πράξεις αναγράφονται
1946-1947		1		1	1			3	
1947-1948		1			1		1*	3	*Κ. Λ. Σ & Σ. Μ.
1948-1949		2			1		2*	5	*Ε. Τ. Α. & Ε. Ε. 25ης Μ.
1949-1950		3						3	
1950-1951		1		1	1			3	
1951-1952		6		1	4		1*	12	* Ε. Ε. Β. Π.
1952-1953		3	1		3		3*	10	*Β. Α. Μ.
1953-1954		2		2	3	1		8	
1954-1955		5	1	2	3	1	1*	13	*Εφημερίες
1955-1956		1	1	2	3	1	1*	9	*Εκπαιδευτική συνεδρίαση
1956-1957		3	1	2	3	1		10	

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ: 1α, 1β

Τέλος, υπάρχουν θέματα τα οποία συναντώνται μια μόνο φορά καθώς δεν αποτελούν θέματα πράξεων έκτακτων ή προγραμματισμένων συνελεύσεων. Οι συνεδριάσεις αυτές είχαν πραγματοποιηθεί στα πλαίσια μιας προσπάθειας του συλλόγου διδασκόντων για οργάνωση της σχολικής ζωής και καταγραφή γεγονότων που έδιναν το στίγμα της συγκεκριμένης σχολικής μονάδας. Μην ξεχνάμε ότι βρισκόμαστε σε μια εποχή ευρύτερης οργάνωσης της ελληνικής κοινωνίας η οποία πάλευε να εξελιχθεί έπειτα από μια δεκαετία, 1940-1950, κακουχιών. Τέτοια θέματα είναι: η Σύνταξη έκθεσης τελέσεως αγιασμού με την έναρξη των μαθημάτων του σχολικού έτους 1948-1949 – η Έκθεση εορτασμού της πενήνταετηρίδος της Α. Μ. Β. Παύλου.

Στ.6. Η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ- ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΚΑΘΕ ΠΡΑΞΗΣ

Η παράγραφος-επίλογος με την οποία κλείνουν τα πρακτικά ήταν επιγραμματική. Ακολουθούσε τις αποφάσεις του συλλόγου και επιβεβαίωνε το κλείσιμο της συνεδρίασης καθώς και την έγκριση του πρακτικού από το σύλλογο διδασκόντων.

Ο επίλογος των πρακτικών στην πιο απλή του μορφή έχει ως εξής: «Εφ' ω συνετάγη η παρούσα [1] και υπογράφεται ως έπεται». Στην πρόταση επήλθαν ορισμένες αλλαγές όπως, η φράση «ως έπεται» αντικαθιστάται από το «δεόντως». Το νόημα της πρότασης διατηρείται ακέραιο, ενώ προσδίδεται περισσότερο κύρος.

Ακόμα, προσθήκες, όπως αυτή της φράσης «ήτις αναγνωσθείσα [2] και βεβαιωθείσα» στη θέση [1], μετά την ενεστωτική μετοχή «παρούσα». Εδώ διαπιστώνουμε την διαδικασία που προηγούνταν της υπογραφής των πρακτικών από το σύλλογο των διδασκόντων. Ενώπιον του συλλόγου γινόταν ανάγνωση του πρακτικού προκειμένου να βεβαιωθεί ο σύλλογος ότι αναφέρονται στο κείμενο τα συμφωνηθέντα κατά την συνεδρίαση αλλά και για να μην υπάρχουν αμφισβητήσεις. Η διάθεση του συντάκτη να γίνουν όλα νομότυπα εκφράζεται συχνά σε πράξεις της περιόδου 1946-1957, με την προσθήκη της φράσης «εις επήκουον πάντων», στη θέση [2].

Την παραπάνω περίοδο σε ορισμένα πρακτικά οι μετοχές της αρχικής φράσης «Εφ' ω συνετάγη η παρούσα και υπογράφεται ως έπεται», καθώς και οι μετοχές οποιασδήποτε προσθήκης, αλλάζουν ως προς το γένος και από θηλυκού γένους γίνονται ουδέτερου. Τούτο συμβαίνει διότι αλλάζει το γένος του υποκειμένου. Πλέον, ο συντάκτης των πρακτικών δε χρησιμοποιεί ως υποκείμενο τη λέξη «πράξη», την οποία προσδιόριζε με μετοχές θηλυκού γένους. Χρησιμοποιεί τη λέξη «πρακτικό», ένα υποκείμενο ίδιο σημασιολογικά αλλά σε γένος ουδέτερο, με αποτέλεσμα να αλλάζουν τα επίθετα και οι μετοχές που το προσδιορίζουν προκειμένου να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα. Για παράδειγμα, «η παρούσα» γινόταν το «παρόν» και η φράση «ήτις αναγνωσθείσα και βεβαιωθείσα», που παραπάνω

συναντήσαμε ως προσθήκη, μετασχηματίζεται στη φράση «όπερ αναγνωσθέν και βεβαιωθέν» [3].

Συχνά, στην παράγραφο με την οποία κλείνουν τα πρακτικά αναφέρονται οι ενέργειες που έπρεπε να πραγματοποιηθούν από το Διευθυντή του Σχολείου μετά το πέρας της συνεδριάσεως και την έγκριση του πρακτικού από το προσωπικό του σχολείου. Αφορούν συνήθως την αποστολή ενός αντίγραφου του πρακτικού της συνεδρίασης στον Επιθεωρητή Δημοτικών Σχολείων της περιφέρειας, «εν αντίγραφον εις διπλούν υποβληθήσεται τω κ. επιθεωρητή συμφώνως της κεκανονισμένης», μόνο, όμως, στα πρακτικά που είναι απαραίτητη τέτοιου είδους ενημέρωση. Η φράση «συμφώνως της κεκανονισμένης» συχνά αντικαθίσταται με τις φράσεις «προς έγκρισιν» ή «δια τα περαιτέρω».

Στα πρακτικά εκείνα της περιόδου 1946-1957 τα οποία ασχολούνται με εκθέσεις δεν καταγράφεται η ημερομηνία έκδοσης του πρακτικού. Το γεγονός αυτό δικαιολογείται δεδομένου ότι στις εκθέσεις δεν υπάρχει εισαγωγική παράγραφος δομημένη με τον τρόπο που έχουμε ήδη περιγράψει και η οποία περιγράφει αναλυτικά τον πλήρη χρόνο συγγραφής του πρακτικού καθώς και τους άλλους προσδιοριστικούς όρους. Ωστόσο, υπάρχουν εκθέσεις στις οποίες ο χρόνος συγγραφής του πρακτικού δεν παραλείπεται εντελώς, αλλά αντί στην αρχή του κειμένου, αναφέρεται στον επίλογο. Εάν συγκρίνουμε τις εκθέσεις στις οποίες σημειωνόταν η ημερομηνία με αυτές στις οποίες παραλειπόταν, μπορούμε να υποθέσουμε ότι στη δεύτερη περίπτωση, γράφτηκαν την ίδια μέρα ή την επομένη των εκδηλώσεων που περιγράφουν και η καταγραφή της ημερομηνίας θεωρούταν περιττή.

Τέλος, μετά την μικρή περίοδο η οποία λαμβάνει τη θέση του επιλόγου μπαίνουν, στο αριστερό μέρος της σελίδας, οι υπογραφές του διδακτικού προσωπικού με πρώτη εκείνη του Διευθυντή του σχολείου. Σε μερικά πρακτικά της περιόδου 1930-1941 αυτής και σε όλα της περιόδου 1946-1957, η υπογραφή του Διευθυντή του σχολείου ξεχωρίζει από αυτές του υπολοίπου προσωπικού, καθώς ο Διευθυντής υπογράφει στο τέλος του πρακτικού και στο αριστερό μέρος της σελίδας ενώ οι υπόλοιποι δάσκαλοι υπογράφουν στο δεξιό μέρος.

**Z'. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ****Z.1. ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΝ
ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ**

Τα Πρακτικά Σχολικής Εφορείας του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας που έχουν διασωθεί εμπεριέχονται σε τρία βιβλία. Ανήκουν στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα και βρίσκονται σήμερα στα Γενικά Αρχεία του Κράτους –Ν. Αιτωλ/νίας. Το πρώτο βιβλίο της Σχολικής Εφορείας αφορά την περίοδο 1932-38¹, που αριθμεί τριάντα εννέα (39) σελίδες και περιέχει 37 πράξεις. Το δεύτερο βιβλίο αφορά τη

---

¹ Γ .Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1932-38), Φ. 8, υπ. 1β

σχολική χρονιά 1939-40². Αριθμεί σαράντα τρεις (43) σελίδες και περιέχει τριάντα πέντε (35) πράξεις. Το τρίτο βιβλίο περιέχει πρακτικά των ετών 1945-64³ και αποτελείται από εκατόν ενενήντα τέσσερις (194) σελίδες.

Οι συνεδριάσεις της σχολικής επιτροπής γίνονταν στο γραφείο του Διευθυντή του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας. Ελάχιστες είναι αυτές που γίνονται στο κοινοτικό γραφείο, όπως η πρώτη πράξη της περιόδου 1932-1938. Η πράξη αυτή έλαβε χώρα την 6^η Ιανουαρίου 1932 με θέμα «Περί εκλογής Προεδρείου των μελών της Σχολικής Εφορείας του ενταύθα Δημοτικού Σχολείου»⁴. Πιθανός λόγος που αυτή η συνεδρίαση έγινε στο κοινοτικό γραφείο ήταν για να προσδώσει κύρος και επισιμότητα στο νεοσυσταθέν προεδρείο της σχολικής Επιτροπής.

Τα θέματα που διαπραγματεύονται οι πράξεις της Σχολικής Εφορείας είναι :

- i. Η εκλογή των μελών της σχολικής εφορείας του σχολείου.
- ii. Η Παράδοση της Σχολικής Εφορείας και του ταμείου στην νεοδιόριστη Εφορεία..
- iii. Η ψήφιση του προϋπολογισμού και του απολογισμού κάθε λογιστικού - οικονομικού έτους
- iv. Η διαχείριση των χρημάτων που σχετίζονταν με την οικοδόμηση του σχολείου.
- v. Εξουσιοδοτήσεις μελών της Σχολικής Εφορείας για παραλαβή χρημάτων από τράπεζες.
- vi. Θέματα σχετικά με τα μαθητικά συσσίτια

Όσον αφορά την δομή, τα πρακτικά της Σχολικής Εφορείας είναι γραμμένα στο ίδιο μοτίβο, στην ίδια γραμμή με τα πρακτικά του Συλλόγου των Διδασκόντων. Τούτο εξηγείται καθώς συγγραφέας του κειμένου και στις δύο περιπτώσεις, είναι ο Διευθυντής του σχολείου. Η ομοιότητα στη δομή, βέβαια, δε σημαίνει σε καμία περίπτωση και ομοιότητα στα θέματα καθώς στα παραπάνω βιβλία καταγράφεται η οικονομική συναλλαγή του σχολείου κάθε σχολική χρονιά αλλά και τα ονόματα των κατοίκων που έπαιρναν την εντολή να διαχειριστούν το ταμείο της Σχολικής Εφορείας προς όφελος του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας.

Συγκεκριμένα, σχετικά με τα πρακτικά της Σχολικής Επιτροπής στα οποία καταγράφονται αναλυτικά οι προϋπολογισμοί και οι απολογισμοί του κάθε λογιστικού έτους, σημειώνουμε ότι καταγράφονται λεπτομερώς όλα τα έσοδα, αλλά και τα έξοδα της σχολικής εφορείας για κάθε σχολική-λογιστική χρονιά. Αναφέρονται, δηλαδή, τα χρήματα τα οποία εισέπραττε η Σχολική Εφορεία και οι πηγές από τις οποίες τα εισέπραττε, τα χρήματα που ξόδευε και οι λόγοι που

---

² στο ίδιο, Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1939-40), Φ. 8, υπ. 1α

³ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ./νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας Φάκελοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου: Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1945-64) , Φ 8, υπ. 2α

⁴ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1932-38), Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 1 / 6-2-1932

προέβαινε σε αγορές οι οποίες σκοπό είχαν την κάλυψη λειτουργικών αναγκών της σχολικής μονάδας. Τα χρήματα που διαχειριζόταν έπρεπε να βρίσκονται σε μια ισορροπία τέτοια ώστε να υπάρχει πάντα έστω και ένα μικρό υπόλοιπο, το οποίο καταγράφεται στα έσοδα του επόμενου απολογισμού με την ένδειξη, «υπόλοιπο εκ προηγούμενης χρήσεως». Μόνο το πρακτικό του προϋπολογισμού 1932-33, δεν καταγράφει αναλυτικά τα έσοδα και τα έξοδα της οικονομικής-λογιστικής χρονιάς. Απλώς, αναφέρει ότι η Σχολική Εφορεία «εξετάσασα μετά προσοχής τόσον τα έσοδα όσον και τα έξοδα του σχολικού ταμείου του δημοτικού σχολείου επιψηφίζει άπαντα τα κονδύλια τα αναγραφόμενα εις τον συνταχθέντα προϋπολογισμόν»⁵ Ακόμα, στους απολογισμούς, όπου γίνεται εκτενής αναφορά στις κρατήσεις από τους προμηθευτές υπέρ της Σχολικής Εφορείας αναφέρονται και τα ονόματα τους με αποτέλεσμα να μπορούμε να γνωρίζουμε τα ονόματα όλων όσων προμήθευαν υλικά το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας.

Οι αναλήψεις που γίνονταν από το βιβλιάριο της Σχολικής Εφορείας όσο και ο τρόπος με τον οποίο γίνονταν αναφέρονται στο πρακτικό της Σχολικής Εφορείας. Πραγματοποιούνταν έπειτα από ενημέρωση και έγκριση του επιθεωρητή των Δημοτικών Σχολείων της περιφέρειας. Έτσι, σε κάθε πρακτικό της Σχολικής Εφορείας το οποίο αφορούσε δοσοληψίες, όπως για παράδειγμα η πληρωμή του εργολάβου, αναφέρονταν δύο απαραίτητες ενέργειες οι οποίες ήταν: η έγκριση από τα μέλη της Σχολικής Εφορείας της ανάληψης του εκάστοτε χρηματικού ποσού και η ανάθεση στον Πρόεδρό της να ζητήσει από τον επιθεωρητή να εγκρίνει αυτή τη δοσοληψία.

Το μέτρο αυτό, ή αλλιώς αυτός ο περιορισμός, είχε ως στόχο να αποφευχθεί κάθε πιθανότητα κατάχρησης. Παρότι δεν καταγράφεται στο εν λόγω βιβλίο καμία κατάχρηση στο ταμείο της Σχολικής Εφορείας του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, όπως θα δούμε αναλυτικά σε επόμενο κεφάλαιο είχε υπάρξει μια πολλή σοβαρή κατάχρηση από μέρος του προέδρου της Σχολικής Επιτροπής την περίοδο της ανέγερσης του σχολείου, τότε δηλαδή που στο ταμείο διακινούνταν μεγάλα χρηματικά ποσά. Σημειώνουμε, βέβαια, ότι πέρα από τις εγκρίσεις για τις αναλήψεις από το βιβλιάριο της Σχολικής Επιτροπής, ο επιθεωρητής ενέκρινε τον προϋπολογισμό και τον απολογισμό του κάθε οικονομικού έτους και πολλές φορές παρενέβαινε κάνοντας αλλαγές στο ποσό των εσόδων ή των εξόδων που προϋπολόγιζε η Σχολική Εφορεία.

Οι Πράξεις, στο βιβλίο των Πρακτικών της Σχολικής Εφορείας, στις οποίες γίνεται αναφορά στα σχολικά συσσίτια, ασχολούνται με τις καταβολές της υποχρεωτικής εισφοράς των 30 δραχμών⁶ υπέρ των μαθητικών συσσιτίων. Επί τη ευκαιρία ασχολούνται και με τους μαθητές που δεν καταβάλλουν την υποχρεωτική

⁵ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 4 / 15-5-1932

⁶ « Ετήσια υποχρεωτική εισφορά εκ δραχμών τριάκοντα (30) επιβαλλομένη επί εκάστου μαθητού των σχολείων Μέσης και Δημοτικής εκπαίδευσης από του σχολικού έτους 1939-40», (Α.Ν. 1787/1939 Φ.Ε.Κ. 23 / 9-3-39, «Περί οργανώσεως των Μαθητικών Συσσιτίων άρθρο 5-1β, όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαίδευσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχύουσας εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 2^{ος} (Ε - Ξ), σ. 490, Κέρκυρα 1952)

εισφορά των 10 δραχμών. Συντάσσονται κατάλογοι με τα ονόματα των μαθητών αυτών ανά τάξη χωρίς ο αριθμός τους να ξεπερνά το επιτρεπτό ποσοστό 20% επί του συνόλου των μαθητών του Σχολείου, όπως ορίζει ο νόμος⁷.

Ως αιτία για την οποία οι γονείς των μαθητών δεν ανταποκρίνονται στις οικονομικές υποχρεώσεις τους αναφέρεται η δύσκολη οικονομική τους κατάσταση, με τη χρήση της φράσης «λόγω ενδεΐας».⁸ Βέβαια, στον κατάλογο των ονομάτων των γονέων και κηδεμόνων της σχολικής χρονιάς του 1939-1940, που δεν κατέβαλλαν τις υποχρεωτικές εισφορές των 10 δραχμών υπέρ της σχολικής υγιεινής και Μαθητικής αντιλήψεως καθώς και το 30δραχμο υπέρ των μαθητικών συσσιτίων, υπάρχει και η σημείωση «εκ δυστροπίας»⁹ η οποία μαρτυρά και έναν ακόμα λόγο.

---

⁷ «Της ανωτέρω υποχρεωτικής εισφοράς[των τριάντα (30) δραχμών] απαλλάσσονται αποφάσει της οικείας Εφορείας του Σχολείου προκειμένου περί μαθητών Στοιχειώδους εκπαίδευσεως, του Συλλόγου δε των καθηγητών περί Μέσης εκπαίδευσεως, οι άποροι μαθηταί μέχρι ποσοστού 20% επί του όλου αριθμού των μαθητών εκάστης τάξεως.» (Α. Ν. 1787/1939 Φ. Ε. Κ. 23/9-3-39, «Περί οργανώσεως των Μαθητικών Συσσιτίων άρθρο 5-3, όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαίδευσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 2^{ος} (Ε - Ξ), σ. 490, Κέρκυρα 1952)

⁸ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1939-40), Φ. 8, υπ. 1α, αριθ. πράξης 20 / 8-10-1939

⁹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε. Κ. Π : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας Φάκελοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1945-1964), Φ. 8, υπ. 2α

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ**ΙΔΡΥΣΗ – ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗ – Α΄ & Β΄ ΦΑΣΗ ΣΤΕΓΑΣΗ ΤΟΥ
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ (1836-1936)****Α΄. ΙΔΡΥΣΗ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
ΚΑΤΟΥΝΑΣ****A.1. ΤΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΗΣ**

Στα αρχεία του δημοτικού σχολείου Κατούνας του βρίσκονται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους του Ν. Αιτωλοακαρνανίας υπάρχει το Δελτίο Στατιστικής που εξέδωσε η Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, παράρτημα του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, για τη σχολική χρονιά 1939-1940. Το Δελτίο είχε σταλεί, όπως κάθε χρόνο στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας, προκειμένου να επιστραφεί συμπληρωμένο. Στην ερώτηση «Πότε εδημοσιεύθη η ιδρύουσα το σχολείο πράξις», ο Διευθυντής του σχολείου αναγράφει ως έτος ίδρυσης, το 1833.

Η ίδρυση Δημοτικού Σχολείου στην κωμόπολη της Κατούνας πραγματοποιήθηκε πριν από την ψήφιση του πρώτου εκπαιδευτικού νόμου του 1834. Τοποθετείται στην περίοδο κατά την οποία ιδρύονταν σχολεία χωρίς να ακολουθείται κανένα νομοθετικό πλαίσιο. Ήταν στην διακριτική ευχέρεια των τοπικών κοινωνιών αν θα ήταν ελαστικοί ή αν θα απαγόρευαν την ίδρυση κάποιου σχολείου το οποίο δεν

πληρούσε τις κατάλληλες προϋποθέσεις και προδιαγραφές. Η διαφορά που επέρχεται με το νόμο του 1834, είναι ότι πλέον υπήρχαν ορισμένες περιοριστικές νομικές διατάξεις οι οποίες όμως δεν ήταν αρκετές προκειμένου να εξασφαλίσουν την ίδρυση ενός άρτιου σχολείου.

Στα επόμενα χρόνια, οι προϋποθέσεις που ίσχυσαν για την ίδρυση ενός σχολείου της στοιχειώδους εκπαίδευσης του ελλαδικού χώρου τον 19^ο αιώνα μας δίνουν την κρατική φιλοσοφία που διέπει την ίδρυση των σχολείων. Συγκεκριμένα, η ίδρυση ενός σχολείου στοιχειώδους εκπαίδευσης έπρεπε να καλύπτει προδιαγραφές που ορίζονται από τις εγκυκλίους αρ. 32661/ 22-11-1845 (βρίσκεται στο Δ. Α. Ν., Φ. Ρ36, 37/1842)¹ και αρ. 3483/5-5-1867 (βρίσκεται στο βιβλίο Βενδύλος Γ. Θεσμολόγιον της Δημοτικής Εκπαιδεύσεως, τ. 1 (1833-1883), σ.385)² και οι οποίες στην ουσία δεν θα εφαρμοστούν. Η εγκύκλιος αρ. 32661 της 22^{ης} Νοεμβρίου 1845 ορίζει ότι για να δοθεί στους δήμους κρατική επιχορήγηση έπρεπε να διατηρούν τα διδακτήρια και το παιδαγωγικό-διδασκτικό υλικό τους σε καλή κατάσταση. Η εγκύκλιος αρ. 3483 της 5^{ης} Μαΐου 1867 ορίζει ότι προαπαιτούμενο για την ίδρυση δημοτικού σχολείου εθεωρείτο η διαρρύθμιση και ο εξοπλισμός ενός κατάλληλου κτιρίου. Η εγκύκλιος αυτή αναφέρει ότι χρειαζόταν και βεβαίωση από το νομάρχη, ότι ο δήμος ή η κοινότητα που ενδιαφέρεται για την ίδρυση δημοτικού σχολείου, διαθέτει αρκετά έσοδα ώστε να συντηρήσει το κτίριο σε καλή κατάσταση και να λειτουργήσει το σχολείο τουλάχιστον για μια πενταετία.

Ο Γ. Ν. Θεοτόκης (1844-1916) στις συζητήσεις στην Βουλή για το νόμο ΒΤΜΘ³ σημειώνει ότι « Τα δημοτικά σχολεία κατά την εποχήν εκείνην ιδρύοντο αυθαιρέτως μη υπάρχοντος ούτε νόμου τινός, ούτε Β. Διατάγματος, κανονίζοντος τα της ιδρύσεως αυτών, ...ήρκει η σύστασις είτε Βουλευτού, είτε δημοτικού άρχοντος, πολλάκις δε αναφορά κατοίκων κώμης ή χωρίου, όπως ιδρυθώσι σχολεία, ουδεμία δε βάσις υπήρχεν ως προς την ίδρυσιν αυτών...»³.

Η παραπάνω τοποθέτηση του Γ. Θεοτόκη αναφέρεται στην ευρύτερη περίοδο (1828-1890), δεδομένου, όμως, ότι μετά το 1834 υπήρξαν νομοθετικές ρυθμίσεις, κυριολεκτεί ιδιαίτέρως όσο αφορά τα πρώτα χρόνια του ελεύθερου ελληνικού κράτους (1828-1834). Την περίοδο εκείνη, όπου δεν υπήρχε κανένα νομοθετικό πλαίσιο, αν κάποιος είχε πρόσβαση στην κεντρική εξουσία ή ανήκε σε αυτήν, αρκούσε η παρότρυνσή του για να ιδρυθεί σχολική μονάδα.

Ένα τέτοιο πρόσωπο κοντά, δηλαδή, στην εξουσία, που θα ενδιαφερόταν για την ίδρυση σχολείου στην κωμόπολη της Κατούνας ήταν ο Γεώργιος Μαυρομάτης⁴

¹ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 122, παραπ. 1, Αθήνα 1988

² στο ίδιο, σ. 122, παραπ. 2

³ Πρακτικά Βουλής, Νόμος ΒΤΜΘ³ (1895) – «Περί της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαίδευσεως», Μεταμεσημβρινή Συνεδρίαση 31/23-6-1895, Ομιλητής : Γ. Ν. Θεοτόκης, στο βιβλίο του Σήφη Μπουζάκης, Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα, Gutenberg ; Έκδοση Γ', τ. Α' - Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες 19^{ου} αιώνας, 1913, 1929, σ. 267, Αθήνα 2002

⁴ Επιχειρώντας ένα σύντομο πολιτικό βιογραφικό του Γ. Μαυρομάτη αναφέρουμε ότι διατέλεσε κοτζαμπάσης στο Ξηρόμερο. Με βάση αυτή τη θέση εξελέγη το 1821 μέλος της προσωρινής

(1771-1836), ο οποίος καταγόταν από την εν λόγω κωμόπολη. Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι ο Γ. Μαυρομάτης ήταν, όπως άλλωστε και πολλά μέλη της οικογένειάς του, κοτζαμπάσης, όχι μόνο στην γενέτειρά του, την Κατούνα, αλλά και σε ολόκληρη την περιοχή του Ξηρομέρου. Υπήρξε από τους αγωνιστές και τους πολιτικούς της ελληνικής επανάστασης του 1821 και υπηρέτησε ως πολιτικός σε πολλές σημαντικές θέσεις.

Το έτος 1833, λοιπόν, σηματοδοτεί το έτος κατά το οποίο ιδρύθηκε το Δημοτικό Σχολείο της Κατούνας στο ελεύθερο ελληνικό κράτος. Σηματοδοτεί τη μετάβαση από τα δρώμενα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, όπως αυτή καταγράφεται στην τοπική κοινωνία, – κατά διάρκεια της μακροχρόνιας περιόδου της τουρκοκρατίας – στις εκπαιδευτικές πρακτικές του ελεύθερου ελληνικού κράτους. Αποτελεί δε αλλαγή σελίδας στα σχολικά δεδομένα και τα εκπαιδευτικά πράγματα καθώς, από τα χρόνια της τουρκοκρατίας και μέχρι τότε, σχολείο στοιχειώδους

διοίκησης Αιτωλοακαρνανίας στο Βραχώρι, όπως επονομαζόταν το Αγρίνιο. Έπειτα, εξελέγη μέλος της Γερουσίας της Δυτικής Χέρσου Ελλάδας με το Μαυροκορδάτο. Υπήρξε πληρεξούσιος στις εθνικές συνελεύσεις.–Πληρεξούσιος στην Α΄ Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου (1822) και αντιπρόεδρος της Δ΄ Εθνοσυνέλευσης του Άργους (1828). Ακόμα, εκτέλεσε χρέη γραμματέα στο βουλευτικό σώμα. Το 1827 επί Αντικυβερνητικής Επιτροπής διορίστηκε υπουργός της Οικονομίας. Το 1828 επί Καποδίστρια, διορίστηκε έκτακτος επίτροπος Αχαΐας. Την εποχή εκείνη, σε συνεργασία με τα γαλλικά στρατεύματα, συνέβαλε στην παράδοση του φρουρίου των Πατρών. Τα κλειδιά του φρουρίου των Πατρών παρέδωσαν οι τούρκοι στο γραμματέα του Γ. Μαυρομάτη, Δημήτριο Αινιάν. Λίγες μέρες πριν πεθάνει διορίστηκε από τον Όθωνα Σύμβουλος Επικρατείας. (Χρ. Στασινόπουλου, Λεξικό της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, Λήμμα : Μαυρομάτης Γεώργιος, εκδόσεις «Λεβεντιά», τ. 3, σ. 98, Αθήνα 1972 – ΥΔΡΙΑ, Εγκυκλοπαίδεια, Λήμμα : Μαυρομάτης, εκδόσεις «Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων Α. Ε.», τ. 38, σ. 48, Αθήνα 1984 – Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκης, Λήμμα Μαυρομάτης, εκδόσεις «Εγκυκλοπαιδικές Εκδόσεις Ν. Νίκας & Σία», τ. 9, σ. 232-233 Αθήνα – Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Λήμμα : Μαυρομάτης Γεώργιος, εκδόσεις Πυρσός Α. Ε., τ. Στ΄, σ. 793)

Ο γραμματικός του Καραϊσκάκη, Γεωργίου Γαζή (1795-1855), γράφει στο βιβλίο του «Λεξικόν της Επανάστασης των Ελλήνων περιέχων σύντομον ιστορίαν των ενδόξων ανδρών του αγώνος, πόλεων, εθνών, χωρίων και παντοδαπών συμβεβηκότων» (εκδοθέν το 1847), ότι ο «Γεώργιος Μαυρομάτης ην από την Κατούναν (όχι την παλαιάν) της Ακαρνανίας και εξ οικογενείας αρχοντικής (οτσάκι), διό και έγινε παραστάτης και βουλευτής Ακαρνανίας εις όλον το διάστημα της Επανάστασεως. Ελθών δε ο Ιωάννης Καποδίστριας Κυβερνήτης της Ελλάδος, έλαβεν εις μεγάλην εύνοιαν και υπόληψιν τον Γεώργιον Μαυρομάτην ως άνδρα τίμιον, ευγενή, πιστόν και συντόμως ειπείν ενάρτεον. Φονευθέντος δε του Κυβερνήτου και ελθούσης της Αντιβασιλείας, απέθανε και αυτός ως φονευμένος από την φθονεράν καταδρομήν και ανοικονόμητον πενίαν.» (Γεωργίου Γαζή, Λεξικόν της Επανάστασεως και άλλα έργα, Λήμμα : Γεώργιος Μαυρομάτης, εκδόσεις «Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών», σ. 45, Ιωάννινα 1971, ανατύπωση)

Ο Χρ. Στασινόπουλος θεωρεί τον Γ. Μαυρομάτη όργανο του Μαυροκορδάτου, από τον οποίο πήρε μαθήματα φαναριώτικης δολιότητας, μηχανορραφίας και ραδιουργίας, τα οποία εφάρμοζε μ' επιτυχία. Προς επίρρωση των λεγομένων του αναφέρει ένα περιστατικό στο οποίο φαίνεται κατά τη γνώμη του η διγλωσσία του Μαυρομάτη, «Όταν, τέλη του 1824, είχε διοριστή και ο Μαυρομάτης μέλος στην τριμελή καθησυχαστική επιτροπή, καθώς την έλεγαν, άλλα έγραφε ως μέλος της επιτροπής, και υπέγραφε, προς την κυβέρνηση, και άλλα ως άτομο, ιδιαίτερα, έγραφε στον πρόεδρο εκείνης της Κυβερνήσεως Γεώργιο Κουντουριώτη. (Χρ. Στασινόπουλου, Λεξικό της Ελληνικής Επανάστασεως του 1821, Λήμμα : Μαυρομάτης Γεώργιος, εκδόσεις «Λεβεντιά», τ. 3, σ. 98, Αθήνα 1972)

εκπαίδευσης λειτουργούσε άτυπα στην κωμόπολη. Με άλλα λόγια αποτέλεσε το έναυσμα για το πέρασμα από την εκπαίδευση που φιλοξενούνταν στην εκκλησία ή μίσθωνε ιδιωτικές κατοικίες στην οργανωμένη μορφή, το έναυσμα για το πέρασμα της εκπαίδευσης από τα χέρια των τοπικών αρχών στη κρατική οργάνωση, που παρείχε – σταδιακά και με δυσκολία – το ελεύθερο ελληνικό κράτος.

Στα Αρχεία του Πρωτοκόλλου αλληλογραφίας του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας καταγράφεται ως εξερχόμενο έγγραφο μια πρόταση του Συλλόγου Διδασκόντων προς τον επιθεωρητή των Δημοτικών Σχολείων της περιοχής και η οποία αφορούσε στην ίδρυση ενός δεύτερου σχολείου στην κωμόπολη. Η πρόταση κατατέθηκε το 1947, περισσότερο από έναν αιώνα μετά την ίδρυση του πρώτου Δημοτικού Σχολείου το οποίο πλέον στεγαζόταν σε κρατικό διδακτήριο.

Η σκέψη για την ίδρυση ενός δεύτερου δημοτικού σχολείου ειπώθηκε τότε για πρώτη φορά, ωστόσο δεν ήταν κάτι καινούργιο για την κωμόπολη της Κατούνας, αφού για πολλά χρόνια, μέχρι και το 1929, λειτουργούσαν παράλληλα δύο δημοτικά σχολεία. Υπήρχε, λοιπόν, το δημοτικό σχολείο των αρρένων και εκείνο των θηλέων καθώς κριτήριο της ύπαρξης τους αποτελούσε το φύλλο των μαθητών. Βέβαια εκείνα τα σχολεία είχαν άνισο αριθμό μαθητών αφού ο αριθμός των κοριτσιών που πήγαινα σχολείο ήταν μικρός με αυξητικές τάσεις όσο πλησιάζαμε στα μέσα του 20^{ου} αιώνα. Το κριτήριο που οδήγησε στην πρόταση ίδρυσης δεύτερου δημοτικού σχολείου δεν ήταν το φύλλο – καθώς πλέον τα δημοτικά σχολεία ήταν μεικτά – ούτε η ηλικία. Η πρωτοβουλία του Συλλόγου Διδασκόντων προέκυψε από την πληθυσμιακή κατανομή της Κατούνας και κοιτούσε στο μέλλον. Στο έγγραφο το οποίο εστάλη στον επιθεωρητή ζητούσε να αυξηθούν οι οργανικές θέσεις των διδασκόντων σε έξη⁵. Η πρόταση του συλλόγου διδασκόντων η οποία στηριζόταν στην αύξηση των μαθητών επεκτεινόταν και στην ανάγκη δημιουργία δημοτικού σχολείου στην περιοχή κατωμερίσια. Δεν γνωρίζουμε την απάντηση του επιθεωρητή, καθώς, η περίληψη του εγγράφου που έστειλε ο επιθεωρητής, και καταχωρήθηκε στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας του σχολείου με αριθ. πρωτ. 140 / 27-7-147 αναφέρεται γενικά, «Περί προτάσεως προαγωγή του σχολείου εις εξατάξιο και ίδρυση ετέρου»⁶. Ωστόσο η μη εξέλιξη στο θέμα δείχνει ότι η απάντηση ήταν αρνητική.

Η κωμόπολη ουσιαστικά ήταν χωρισμένη – όπως συνέβαινε στους περισσότερους συνοικισμούς του ελλαδικού χώρου – σε δύο συνοικίες. «Εχωρίζετο, όπως και σήμερα, εις δύο μέρη : Το πάνω, πού ελέγετο ‘Πανωφερίσια’, και το κάτω μέρος, ‘Κατωφερίσια’.»⁷ Η ντοπιολαλιά, προκειμένου να προσδιορίσει τις συνοικίες, χρησιμοποιεί τις φράσεις πανωμερίσια και κατωμερίσια, με βάση το μέρος – τοποθεσία σε αντίθεση με τις λόγιες ονομασίες οι οποίες ως χαρακτηριστικό διάκρισης χρησιμοποιούν τη φορά.

⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), Φ. 3α, εξ. εγγρ. προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α 134 / 27-6-1947

⁶ στο ίδιο, Φ. 3α, εισ. εγγρ από επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α 140 / 27-7-1945

⁷ Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 14, Αθήνα 1972

Ο πληθυσμός των δύο συνοικιών είχε αυξητική τάση, γεγονός που οδηγούσε στον πολλαπλασιασμό του μαθητικού δυναμικού και την γενικότερη επέκταση των ορίων του «πολεοδομικού σχεδίου». Στην ουσία, λοιπόν, ένας ακριβής καταμερισμός του μαθητικού πληθυσμού όριζε δύο εκπαιδευτικά κέντρα, ένα για κάθε μια από τις δύο συνοικίες της κωμόπολης. Τούτο προϋπέθετε δύο μεικτά δημοτικά σχολεία που θα εξυπηρετούσαν τον μαθητικό πληθυσμό κάθε συνοικίας.

Η φιλοσοφία της απόφασης του συλλόγου των διδασκόντων στηριζόταν στους παιδαγωγικούς κανόνες που χαρακτηρίζουν και την περίοδο που εξετάζουμε. Σκοπός ήταν να γίνει το μοίρασμα του μαθητικού πληθυσμού, έτσι ώστε να περιορίζεται στο ελάχιστο η απόσταση που είχαν να διατρέξουν οι μαθητές και να μην ταλαιπωρούνται όσοι μαθητές ερχόντουσαν στο σχολείο από τα κατωφερίσια δεδομένου ότι το διδακτήριο το οποίο είχε ανεγερθεί βρισκόταν στο συνοικισμό πανωφερίσια. Το ίδιο σκεπτικό, κατά μια έννοια, διέπει και την απόφαση που πάρθηκε «περί μοιράσματος των πνευματικών ιδρυμάτων της κωμόπολης» στις δύο μεγάλες συνοικίες και η οποία επέφερε τη δημιουργία του γυμνασίου στα κατωφερίσια. Διακρίνει κανείς στην ανέγερση του γυμνασίου το δίκαιο χωρισμό, κατά τον οποίο η στοιχειώδης, πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι στο συνοικισμό πανωφερίσια και η δευτεροβάθμια εκπαίδευση, είναι στην άλλη συνοικία της κωμόπολης, τα κατωφερίσια.

Το περιεχόμενο του εγγράφου το οποίο κατατέθηκε στον επιθεωρητή, το 1947, επισημοποιώντας το θέμα της δημιουργίας και δεύτερου δημοτικού σχολείου το πληροφορούμαστε από την περίληψη που καταχωρήθηκε στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας του σχολείου. Ο διευθυντής του σχολείου διατυπώνει ξεκάθαρα τη λύση στην οποία προσανατολίζονταν ο σύλλογος διδασκόντων, «Υποβάλω κατάστασιν επικούντων μαθητών εις κατωφερίσια προς ίδρυσιν εκεί ετέρου σχολείου»⁸ Τούτο θα διεκόλυε και τους μαθητές των κατωμερίσιων, οι οποίοι έκαναν μεγάλη διαδρομή ώσπου να φτάσουν στο σχολείο

Η αποστολή του ονομαστικού καταλόγου των μαθητών λειτουργούσε ως απόδειξη η οποία θα στήριζε την υποβληθείσα πρόταση καθώς οι δύο συνοικίες ήταν σχεδόν ίσες πληθυσμιακά. Βέβαια, εκ μέρους του Συλλόγου Διδασκόντων είχε σταλεί στον επιθεωρητή των σχολείων της περιφέρειας ένα ακόμα έγγραφο το οποίο περιελάμβανε πρόταση για την προαγωγή του σχολείου, «Περί προτάσεως προαγωγής του σχολείου σε δτάξιο.»⁹ Το έγγραφο αυτό αποτελούσε έναν ακόμα τομέα πίεσης και σκοπός του ήταν να δηλώσει, όπως άλλωστε δήλωνε και ο ονομαστικός κατάλογος, την αύξηση του αριθμού των μαθητών και την αναγκαιότητα μιας άμεσης λύσης.

Οι προαναφερθείσες προτάσεις, σχετικά με την ίδρυση άλλου δημοτικού σχολείου στην κωμόπολη και της προαγωγής του υπάρχοντος σε δτάξιο, ανήκουν στο ίδιο πλαίσιο. Καμία από αυτές δεν ήταν μικρόπνοη καθώς και οι δύο δεν προτείνουν την ημίμετρη λύση της δημιουργίας παραρτήματος του δημοτικού σχολείου στα

⁸ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά βιβλία: Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1940-1947, Φ. 3α, εξ. εγγρ. προς κ. Επιθεωρητή Δ. Σ. Μεσολογγίου, α. / α. 123 / 23-6-1947

⁹ στο ίδιο, Φ. 3α, εξ. εγγρ. προς κ. Επιθεωρητή Δ. Σ. Μεσολογγίου, α. / α. 134 / 27-6-1947

κατωφερίσια. Η απάντηση του επιθεωρητή στάλθηκε ακριβώς μετά από ένα μήνα με το υπ' αριθ. Δ.Υ./19-7-1947 έγγραφο του το οποίο τις αντιμετωπίζει ενιαία. Επιγραμματικά σημειώνεται στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας του σχολείου, « Περὶ προτάσεως προαγωγῆς του σχολείου εις δτάξιον και ιδρύσεως ετέρου.»¹⁰

Τελικά, δεν πραγματοποιήθηκε η ίδρυση ενός ακόμα Δημοτικού Σχολείου στην κωμόπολη. Αν είχε υλοποιηθεί τότε το σχολείο που θα ιδρύονταν στα κατωφερίσια, έστω και αν λειτουργούσε σε ενοικιαζόμενες κατοικίες θα έδινε άλλη πνοή στο χωριό και θα αναβάθμιζε το κάτω τμήμα του. Οι ενοικιαζόμενες κατοικίες, σε καμία περίπτωση, δε σήμαιναν ότι θα γυρνούσε ξανά η εκπαίδευση στην κωμόπολη σε παλιές εποχές, όπου ταλαιπωρείτο σε ακατάλληλες κατοικίες. Τα χρόνια είχαν αλλάξει και πλέον ήταν πιο εύκολη η ανέγερση ενός νέου διδακτηρίου για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Βέβαια, η εν λόγω πρόταση, ανεξάρτητα με το αν δεν αξιοποιήθηκε, παρέμενε μια ανοικτή πρόταση στο μέλλον. Αν τα χρόνια που ήρθαν την κατέστησαν ανενεργή, αυτό δεν οφείλεται στην άρνηση κανενός αρμοδίου κυβερνητικού – εκπαιδευτικού παράγοντα. Υπεύθυνες θεωρούνται οι οικονομικές επιλογές της εκάστοτε κυβέρνησης οι οποίες, τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, οδήγησαν τις γεωργικές δραστηριότητες της κωμόπολης, με αιχμή του δόρατος τις καλλιέργειες καπνού στον οικονομικό μαρασμό. Φυσικό επόμενο ήταν να προκληθεί η φθίνουσα πληθυσμιακή πορεία της Κατούνας, ιδιαίτερα μετά το 1990.

Η ίδρυση του δημοτικού σχολείου Κατούνας στο ελεύθερο ελληνικό κράτος αποτελεί σημαντικό γεγονός. Ιδιαίτερη σημασία κατέχει και η ανεπιτυχής πρόταση για ίδρυση δεύτερου δημοτικού σχολείου στην κωμόπολη. Ουσιαστική όμως καμπή στα εκπαιδευτικά πράγματα της κωμόπολης επέφερε και η ανέγερση του διδακτηρίου της στοιχειώδους εκπαίδευσης. Χαρακτηρίζεται ουσιαστική καθόσον, όπως θα δούμε, τα σχολικά κτίρια αποτελούσαν το σημείο αναφοράς των εκπαιδευτικών πραγμάτων ενός τόπου, την αιτία αύξησης του αριθμού των μαθητών, ιδίως, στα χρόνια που η υποχρεωτική εκπαίδευση δεν μπορούσε να επιβληθεί, αλλά και κτιριακό στολίδι στη ρυμοτομία της περιοχής.

A.2. Η ΠΡΑΞΗ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΤΟΥΝΑΣ

Στην κωμόπολη της Κατούνας λειτουργούσαν δύο δημοτικά σχολεία: το πρώτο (1^ο) Μεικτό Δημοτικό Σχολείο και το (2^ο) Μεικτό Δημοτικό Σχολείο.¹¹ Τα

¹⁰ στο ίδιο, Φ. 3α, εξ. εγγρ. προς κ. Επιθεωρητή Δ. Σ. Μεσολογγίου, α. / α. 140 / 27-7-1947

¹¹ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά βιβλία: Βιβλία Πράξεων Συλλόγου διδασκόντων (1929-1941), Φ. 6 υπ. 1α, αριθ. πράξης. 69 / 30-9-1929

δύο μεικτά σχολεία αντικατέστησαν το αρρένων και το θηλέων Κατούνας. Το 1^ο μεικτό δημοτικό σχολείο Κατούνης λειτουργούσε ως διτάξιο με τέσσερις τάξεις. Τις σχολικές χρονιές 1925-1926 και 1926-1927 υπηρετούσαν οι δασκάλες Χριστίνα Βογιατζόγλου και Δήμητρα Δεληγιάννη, ενώ τις σχολικές χρονιές 1927-1928 και 1928-1929 υπηρετούσαν οι δασκάλες Χριστίνα Βογιατζόγλου και Δ. Μαγειροπούλου.¹² Τη σχολική χρονιά 1929-1930 το 1^ο Μεικτό Δημοτικό Σχολείο λειτουργούσε ως τριτάξιο¹³. Το εκπαιδευτικό προσωπικό αποτελείτο από τη δασκάλα Χρ. Βογιατζόγλου, και τους δασκάλους Ιωάννη Καλλιγιάς και Μάρκο Παπαδημητρίου.

Τα δύο δημοτικά σχολεία Κατούνας, το αρρένων και το θηλέων, συγχωνεύτηκαν τη σχολική χρονιά 1929-1930 και ο ακριβής όρος που χρησιμοποιούνταν εκείνη της εποχή για να περιγράψει την μεταρρύθμιση αυτή, ήταν «μικτοποίηση»¹⁴. Στο τετράδιο-βιβλίο των πρακτικών του συλλόγου των διδασκόντων της περιόδου 1929-1942, οι πρώτες τρεις πράξεις 69,70,71 δεν αναφέρονται στο νεοϊδρυθέν σχολείο αλλά στο 1^ο πρώτο μεικτό δημοτικό σχολείο Κατούνας. Τούτο συμβαίνει διότι το νεοϊδρυθέν σχολείο αποτέλεσε κατά μια έννοια συνέχεια του 1^{ου} μεικτού δημοτικού σχολείου Κατούνας. Αυτό αποτελεί και την αιτία ύπαρξης σωζόμενων πράξεων από πρακτικά του 1^{ου} μεικτού δημοτικού σχολείου.

Οι τρεις πρώτες πράξεις του παραπάνω τετραδίου-βιβλίου αριθμούνται 69, 70,71 που σημαίνει ότι το προηγούμενο βιβλίο ή τα βιβλία πρακτικών του συλλόγου διδασκόντων του 1^{ου} μεικτού δημοτικού σχολείου Κατούνας, το οποίο έχει απολεστεί αποτελείτο από 68 πράξεις χωρίς να γνωρίζουμε πότε αρχινά χρονολογικά η υπ' αριθμόν 1 πράξη του. Επειδή η πράξη 71 που είναι η πράξης συγχώνευσης των δύο μεικτών δημοτικών σχολείων Κατούνης ανήκει αριθμητικά στις απολεσθέντες πράξεις του 1^{ου} μεικτού δημοτικού σχολείου Κατούνης, μπορούμε να πούμε ότι η σχολική χρονιά 1929-1930 είναι η τελευταία της προηγούμενης περιόδου των δυο

¹² Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών : Γενικοί έλεγχοι (1925 – 1929), Φ. 1, υπ. 1α

¹³ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά βιβλία: Βιβλία Πράξεων Συλλόγου διδασκόντων (1930-1941), Φ. 6 υπ. 1α, αριθ. πράξης. 69 / 30-9-1929

¹⁴ Συγχωνεύσεις – μικτοποιήσεις σχολείων έγιναν τη σχολική χρονιά 1929-1930 και στόχευαν εκτός των άλλων στο να γίνουν τα σχολεία μεικτά. Το παρακάτω απόσπασμα αφορά την μετατροπή των δύο αρρένων και δύο θηλέων δημοτικών σχολείων σε τέσσερα μεικτά βάση της συνεκπαίδευσης των μαθητών των δύο φύλλων, ή με άλλα λόγια της μικτοποίησης, «Το ιστορικό τούτο αφορά και τα 4 σχολεία. Βύρωνος διότι εκ του ενός του των Ποσφυγογοπαιδών Σταδίου, εσηματίσθησαν τα δύο 1^ον Αρρένων και 1^ον Θηλέων. Εκ της διαιρέσεως δε τούτων βραδύτερον εσηματίσθησαν έτερα δύο το 2^ον Αρρένων και 2^ον Θηλέων, κατά δε το έτος 1929-1930 με τον Νόμον της μικτοποιήσεως τα ήδη υπάρχοντα 1^ον, 2^ον, 3^ον, 4^ον Βύρωνος.», (Αρχεία 1^{ου} Δ. Σ. Βύρωνα, Ιστορία 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Βύρωνος <ιδιόχειρη>, σ. 7).

Το ίδιο σημειώνεται και στην ιστορία του 2^{ου} Δημοτικού Σχολείου Βύρωνα, «Κατά το έτος 1929-30 τα σχολεία του Κράτους δια Νόμου έγιναν μεικτά και ούτω το μεν των αρρένων μετωνομάσθη 1^ο Δημ. Σχολ. Βύρωνος το δε 1^ον θηλέων μετωνομάσθη 2^ο Δημ. Σχολείον Βύρωνος.», (Αρχεία 2^{ου} Δ. Σ. Βύρωνα, Φάκελος περιέχον το ιδρυτικόν του Διδακτηρίου – Ιστορική Έκθεσις του διδακτηρίου του 2^{ου} Δημ. Σχολείου Βύρωνος από του σχολικού έτους 1924 <δακτυλογραφημένη>, σ σ. 5-6).

μεικτών δημοτικών σχολείων και αποτέλεσε την αρχή σημαντικών εξελίξεων στα εκπαιδευτικά πράγματα της κοινωνία της Κατούνας. Οι πράξεις 69,70,71 αποτελούν συνδυαστικό κρίκο της περιόδου που έχουν απολεστεί τα πρακτικά και της περιόδου 1929-1957 και συγχρόνως την μετάβαση των σχολικών πραγμάτων της κομμόπολης σε μια άλλη κατάσταση. Το σχολικό έτος 1929-1930, σε διάστημα δύο μηνών από την έναρξη των μαθημάτων, έγιναν τρεις συνεδριάσεις του συλλόγου των διδασκόντων. Οι πράξεις αυτές είναι οι εξής:

- Πράξη 69, 30 Σεπτεμβρίου 1929 ημέρα Δευτέρα και ώρα 10 π. μ.
- Πράξη 70, 21 Οκτωβρίου 1929 ημέρα Δευτέρα και ώρα 10 π. μ.
- Πράξη 71, 25 Νοεμβρίου 1929 ημέρα Δευτέρα και ώρα 10 π. μ.

Ο σύλλογος των διδασκόντων στις δύο πρώτες πράξεις συνεκλήθη «εις έκτακτον συνεδρίασιν»¹⁵. Στην τρίτη πράξη, την πράξη της συγχώνευσης των σχολείων, «συνεδρίασεν το προσωπικόν αμφοτέρων των σχολείων εις κοινήν συνεδρίασιν». Εδώ η έννοια της λέξης «κοινήν» δεν έχει τη σημασία της συνηθισμένης αλλά την από κοινού συνεδρίαση. Η χρήση του επιθέτου «κοινήν» αφαιρεί τη δυνατότητα από τον συγγραφέα της πράξης να την χαρακτηρίσει «έκτακτη» που όμως είναι εκ των πραγμάτων έκτακτη και μόνο από την αιτία σύγκλισής της. Η αιτία που η συνεδρίαση, πράξη 69, χαρακτηρίζεται ως «έκτακτη», ήταν η αύξηση του αριθμού των τάξεων του σχολείου. Αναφέρει το πρακτικό εκείνης της ημέρας, «το σχολείον εφέτος θα λειτουργήση ως τριτάξιον μετά Ε' και ΣΤ' τάξεως». Αιτία που καθιστά έκτακτη την συνεδρίαση της πράξης 69 ήταν η αύξηση του αριθμού των τάξεων του σχολείου. Αναφέρει το πρακτικό εκείνης της ημέρας, «το σχολείον εφέτος θα λειτουργήση ως τριτάξιον μετά Ε' και ΣΤ' τάξεως»¹⁶. Η προσθήκη στο 1^ο Μεικτό Δημοτικό Σχολείο Κατούνας της Ε' και ΣΤ' τάξεως έδινε άλλη δυναμική στο σχολείο, αφού έως τότε λειτουργούσε με τέσσερις τάξεις (Α!, Β!, Γ!, Δ!). Από το 1925 έως το 1929 το σχολείο λειτουργούσε ως διτάξιο με τέσσερις τάξεις¹⁷. Εξαιρέση αποτελεί η σχολική χρονιά 1927-1928, όπου υπάρχει Πέμπτη τάξη που αποτελείται από πέντε μαθήτριες, η οποία όμως δεν ήταν ξεχωριστή τάξη αλλά ενσωματωμένη στο ανώτερο τμήμα του διτάξιου 1^{ου} μεικτού δημοτικού σχολείου Κατούνης. Στην παραπάνω φράση των πρακτικών, «το σχολείον εφέτος θα λειτουργήση ως τριτάξιον μετά Ε' και ΣΤ' τάξεως», η αλλαγή υποδηλώνεται στην απουσία του «και» δίπλα από τη λέξη «εφέτος». Η φράση «και εφέτος» συνηθίζεται στα πρακτικά του σχολείου όταν υπήρχε συνέχεια, όταν δηλαδή δεν υπήρχε μεταβολή από το προηγούμενο σχολικό έτος. Σε αντίθετη περίπτωση η έλλειψη του «και» ήταν δηλωτική της μεταβολής που είχε επέλθει. Οι φράσεις «εφέτος»¹⁸ - «και εφέτος»¹⁹ στα

¹⁵ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά βιβλία: Βιβλία Πράξεων Συλλόγου διδασκόντων (1929-1941), Φ. 6 υπ. 1α, αριθ. πράξης. 69 / 30-9-1929 & 70 / 21-10-1929

¹⁶ στο ίδιο, Φ. 6 υπ. 1α, αριθ. πράξης. 69 / 30-9-1929

¹⁷ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών : Γενικοί έλεγχοι (1925 – 1929 & 1944 – 45), Φ. 1, υπ. 1α

¹⁸ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά βιβλία: Βιβλία Πράξεων Συλλόγου διδασκόντων (1929-1941), Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης.

πρακτικά έχουν αντίθετη σημασία καθώς η πρώτη υπονοεί διακοπή προϋπάρχουσας κατάστασης και η δεύτερη συνέχεια. Στα κατοπινά πρακτικά μετά το πρακτικό με αριθμό πράξεως 27/24-9-34 η πρόταση έγινε, «το σχολείον θα λειτουργήση ως...». Η εξάλειψη της λέξης «εφέτος» αφαίρεσε τη δυνατότητα στο μελετητή να αντιληφθεί αμέσως τη σχέση με το προηγούμενο σχολικό έτος. Το δεύτερο πρακτικό της σχολικής χρονιάς 1929-1930 συντάχθηκε διότι το τριτάξιο 1^ο μεικτό δημοτικό σχολείο Κατούνης γινόταν ξανά διαθέσιμο λόγω της «αναχωρήσεως του δημ/λου κ. Ιωάν. Καλλιγά εις το μονοτάξιον διδασκαλείον Ιωαννίνων»²⁰. Πρώτη φορά αναγκαζόταν το 1^ο μεικτό δημοτικό σχολείο Κατούνης να λειτουργήσει με δύο δασκάλους και έξη τάξεις.

Αιτία της τρίτης και καθοριστικής συνεδρίασης ήταν να αυξηθεί ο αριθμός των τάξεων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας. Αυτή ήταν η δεύτερη προσπάθεια μέσα στην ίδια σχολική χρονιά. Αρχικά το σχολείο έγινε από διτάξιο σε τριτάξιο²¹ Η νέα αύξηση των τάξεων του σχολείου προϋπέθετε τη συγχώνευση των δύο μεικτών διτάξιων δημοτικών σχολείων που υπήρχαν στην Κωμόπολη. Η συγχώνευση δημιούργησε το πεντατάξιο Δημοτικό σχολείο Κατούνας το οποίο όμως λειτούργησε αρκετές φορές ως τετρατάξιο λόγω αναγκών σε διδακτικό προσωπικό. Η συνεδρίαση των συλλόγων των διδασκόντων των δύο μεικτών δημοτικών σχολείων Κατούνας έγινε κατόπιν της διαταγής της 13-11-1929 του Επιθεωρητού που ενέκρινε το εποπτικό συμβούλιο να γίνει στην Κωμόπολη της Κατούνας ένα πεντατάξιο δημοτικό σχολείο, «συνεδρίασεν το προσωπικόν αμφοτέρων των σχολείων εις κοινήν συνεδρίασιν και λαβών υπ' όψιν την από 13-11-29 διαταγήν του κ. επιθεωρητού των Δημοτ. Σχολείων Αγρινίου δια μιας ανακοίνου ότι το εποπτικόν συμβούλιον προέτεινε την συγχώνευσιν αμφοτέρων των σχολείων εις εν πεντατάξιον...»²² Το πρακτικό της συνεδρίασης υπογράφουν κατά σειρά οι Χαραλ. Βερριώτης, Χριστίνα Βογιατζόγλου, Μάρκος Παπαδημητρίου, Ευαγγελία Νάκκου. Εκ μέρους του 1^{ου} Δημοτικού σχολείου Κατούνας μετείχαν οι εναπομείναντες δάσκαλοι του δημοτικού, μετά την αναχώρηση του δασκάλου Ιωάννη Καλλιγά, Χριστίνα Βογιατζόγλου και Μάρκος Παπαδημητρίου και εκ μέρους του 2^{ου} δημοτικού ο δάσκαλος Χαράλαμπος Βερριώτης και η δασκάλα Ευαγγελία Νάκκου.

Το νέο Σχολείο που προέκυψε από τη συγχώνευση των δύο μεικτών δημοτικών, στεγάστηκε στα κτίρια που στεγαζόντουσαν τα δύο πρώην μεικτά δημοτικά σχολεία. Για να λειτουργήσει σωστά το πρόγραμμα οι Α!, Γ! και Δ! τάξεις στεγάστηκαν στο κτίριο του πρώην 1^{ου} μεικτού σχολείου και οι Β!, Ε! και Στ! τάξεις στεγάστηκαν στο κτίριο του πρώην 2^{ου} μεικτού σχολείου.

2/27-9-1930 & 21/25-9-1933

¹⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 15 / 27-9-1932 & 27 / 24-9-1932

²⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 70 / 21-10-1929

²¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 69 / 30-9-1929

²² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 70 / 21-10-1929

**Β΄. ΟΙ ΦΑΣΕΙΣ ΣΤΕΓΑΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
ΚΑΤΟΥΝΑΣ (1833 – 1950)****B.1. ΓΕΝΙΚΑ**

Το Δημοτικό σχολείο Κατούνας μπορούμε να ισχυριστούμε ότι ιστορικά πέρασε από δύο φάσεις έχοντας ως κριτήριο την τομή που επέφερε η ελληνική επανάσταση, αυτή της τουρκοκρατίας και του ελεύθερου κράτους. Ως χρονολογία η οποία σηματοδοτεί των χωρισμό των δύο φάσεων, μπορεί να οριστεί η χρονολογία έναρξης της ελληνικής επανάστασης του 1821 ή ο ερχομός του κυβερνήτη Καποδίστρια στην Ελλάδα. το 1828.

Ωστόσο, μπορεί να πραγματοποιηθεί μια διαφορετική διαίρεση των περιόδων που διάνυσε το σχολείο και η οποία θα έχει ως βάση το χώρο που στεγαζόταν το δημοτικό σχολείο Κατούνας. Εδώ διακρίνουμε τρεις φάσεις. Πρώτη είναι η φάση

κατά την οποία το δημοτικό σχολείο φιλοξενήθηκε από την εκκλησία και η οποία καλύπτει, κυρίως, τα χρόνια της τουρκοκρατίας. Δεύτερη είναι η περίοδος εκείνη κατά την οποία διάφορες ιδιωτικές κατοικίες νοικιάζονταν προκειμένου να λειτουργήσει το σχολείο και χρονολογείται στο ελεύθερο ελληνικό κράτος. Ο διαχωρισμός αυτός ολοκληρώνεται με την κατασκευή του δώροφου πλινθόκτιστου διδακτηρίου το οποίο στεγάζει έως τις ημέρες μας το Δημοτικό σχολείο της κωμόπολης.

Στην παρούσα εργασία θα ακολουθήσουμε τον τριμερή χωρισμό, εκκλησία-κατοικία- ανέγερση διδακτηρίου, τον οποίο επιβάλλει το διάστημα που μελετάμε. Στο διάστημα αυτό εμπλέκονται οι ιδιόκτητες κατοικίες στις οποίες στεγάστηκε το δημοτικό σχολείο αλλά και η ανέγερση του διδακτηρίου. Βέβαια θα αντλήσουμε στοιχεία και θα κάνουμε αναφορά και στο διμερή-χρονολογικό χωρισμό της ιστορίας του δημοτικού σχολείου και θα επικεντρωθούμε στην τομή η οποία χωρίζει τις δύο φάσεις και στην οποία χρονολογείται η ίδρυση του δημοτικού σχολείου στο ελεύθερο ελληνικό κράτος.

B.2. Α΄ ΦΑΣΗ ΣΤΕΓΑΣΗΣ: ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΤΟΥΝΑΣ ΣΕ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ

Μετά την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως και την επικράτηση στον ελλαδικό χώρο του Μωάμεθ του Β΄ (1432-1481) του «πορθητή», υπήρξε μια περίοδος κατά την οποία τα γράμματα ήταν παραγκωνισμένα. Οι κοινότητες του σκλαβωμένου ελληνισμού προσπαθούσαν με τις τοπικές τους δυνάμεις, – και γι’ αυτό διαφέρει η στιγμή που κάθε μια τα κατάφερε – να αντιστρέψουν την αρνητική για τα εκπαιδευτικά δεδομένα κατάσταση. Στην κοινότητα της Κατούνας, η χρονολογία την οποία λειτούργησε για πρώτη φορά σχολείο στοιχειώδους εκπαίδευσης στα χρόνια της τουρκοκρατίας, δεν μας είναι γνωστή. Σύμφωνα όμως με ορισμένα δεδομένα της περιόδου αυτής θα προσπαθήσουμε να κάνουμε μια προσέγγιση.

Η πλειοψηφία των σχολείων εκείνης της περιόδου, τα οποία επονομάζονταν «κοινά», και μέχρι τον 18^ο αιώνα, είχαν ως χαρακτηριστικό τους στοιχείο ότι δημιουργούνταν και συντηρούνταν στην αφάνεια. Αυτό αποτελεί την κύρια αιτία για την οποία δεν γνωρίζουμε την ακριβή χρονολογία σύστασης και λειτουργίας του σχολείου της Κατούνας. Τα ενοποιητικά τους χαρακτηριστικά και τα στοιχεία επιβίωσής τους ενίσχυναν, για τα κοινά εκείνα σχολεία της στοιχειώδους εκπαίδευσης, την προσπάθειά τους να μείνουν απαρατήρητα και να διατηρήσουν τον «θρησκευτικό» χαρακτήρα των προηγούμενων αιώνων. Το χαρακτήρα αυτό του σχολείου διατηρούσε η παράδοση, υπό την καθοδήγηση κάποιου ιερωμένου, κυρίως μοναχού.

Οι κοινότητες στις οποίες λειτουργούσε σχολείο κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας ήταν οικονομικά εύπορες και πληθυσμιακά ισχυρές. Στα χρόνια μετά

την άλωση, η εκπαίδευση των παιδιών στηρίχθηκε στην εκκλησία. Καταλαβαίνουμε, έτσι, ότι επιπρόσθετη προϋπόθεση, προκειμένου να δημιουργηθεί σχολείο, ήταν η συμβολή του ιερωμένου – εφημέριου της κοινότητας Έστω και αν ήξερε «κολλυβογράμματα», θεωρούνταν ο περισσότερο μορφωμένος και είχε χρέος να διδάξει τα πρώτα γράμματα σε όσους κατοίκους της αναζητούσαν τη μόρφωση, ανεξαρτήτου οικονομικής κατάστασης και ηλικίας.

Συγκεκριμένα, στην Κατούνα τα γράμματα στην διάρκεια της τουρκοκρατίας όπως αναφέρει ο Δ. Καλτσούλας²³ διδάσκονταν στον Άγιο Γεώργιο²⁴ ο οποίος βρίσκεται στην περιοχή της Βελαώρας και στη Μονή της Αγίας Δευτέρας η οποία βρισκόταν στη δυτική πλευρά της κωμόπολης, ένα χιλιόμετρο μακριά, προς το χωριό Βούστρι.

Στις εκκλησίες τα μοναστήρια αλλά και στα σχολεία οι μαθητές²⁵ μάθαιναν

---

²³ Ο Δημήτριος Σ. Καλτσούλας υπήρξε καθηγητής φιλόλογος και θεολόγος. Δίδαξε στο γυμνάσιο της Κατούνας τη χρονική περίοδο 1967-1973. Ο ίδιος κάνοντας μια αναδρομή και μια αποτίμηση της σταδιοδρομίας του ως καθηγητής στο γυμνάσιο της κωμόπολης της Κατούνας γράφει, «Στις 13 Δεκεμβρίου 1967 ταξίδεψα για το Ξηρόμερο. Πήρα διοριστήριο από το Υπουργείο Παιδείας να υπηρετήσω ως καθηγητής στο Γυμνάσιο Κατούνας. Αρχικά με διακατείχε και κάποια προκατάληψη φόβου από διάφορες διαδόσεις, που άκουγα ότι οι Ξηρομερίτες είναι κάπως τραχείς και σκληροί. Αλλά όλα αυτά ξεπεράστηκαν γρήγορα μετά τις πρώτες επαφές μου με τους ντόπιους ανθρώπους. Διένυε άλλωστε τα πρώτα χρόνια της εκπαιδευτικής μας καριέρας και ο ενθουσιασμός μας αυτός παραμέριζε κάθε ενδοιασμό. Όμως εδώ που τα λέμε, δίδαξα στο Σχολείο αυτό κάπου 5 χρόνια και διατηρώ τις καλύτερες αναμνήσεις από το πέρασμα μου στο Ξηρόμερο.», (Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, άρθρο 'Ένα πέρασμα από το Ξηρόμερο και την Κατούνα', στην εφημερίδα Η Κατούνα – Μεδεών, Έκδοση του Συλλόγου Κατουνιωτών «Φίλιππος ο Ακαρνάν», έτος, 2, αριθ. φ. 10, σ. 10, Ιουλ-Αυγ 2003)

Εξαιτίας της αγάπης του για το Ξηρόμερο και ιδιαίτερα την Κατούνα συνέγραψε ένα ιστορικό λαογραφικό βιβλίο που προσεγγίζει την ιστορία, τα μνημεία, τις παραδόσεις, του θρύλους, τα ήθη και τα έθιμα των χωριών του Ξηρομέρου. Στον πρόλογο του βιβλίου του αναφέρει για τον τρόπο που έκανε την συγκέντρωση και την καταγραφή του υλικού καθώς επίσης και τους «συνεργάτες» του μαθητές ή κατοίκους της Κατούνας, «Είναι άξια επαίνου η συμπαράστασις των Ξηρομεριτών. Προθυμότητα παρέσχον πληροφορίας είτε προφορικής, είτε, αν είχαν, γραπτάς πηγάς. Οι μαθηταί του Γυμνασίου, και ιδίως αι μαθήτριά της Γ' τάξεως του σχολ. έτους 1970-71, συνέτρεξαν με συγκινητική προθυμίαν επίσης.» (Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Έθιμα, σ. 9, Αθήνα 1972) Το παραπάνω απόσπασμα δείχνει και το ενδιαφέρον των μαθητών του γυμνασίου της κωμόπολης σ' ότι αφορά την πνευματική ανάδειξη του τόπου τους. Επίσης, επιβεβαιώνει ότι και στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα η κωμόπολη της Κατούνας συνέχισε να παραμένει το κομβικό μορφωτικό σημείο της όλης περιοχής και ότι το γυμνάσιο αποτελούσε συμπύλημα μαθητών από τα γύρω χωριά. Το βιβλίο αναφέρεται στα χωριά του Ξηρομέρου Κατούνα, Τρύφου, Κομποτή, Αετός, Άγιος Νικόλαος, Βούστρι, Αχυρά, Κωνοπίνα, Παπαδάτου, Μαχαλάς, Μπαμπίνη-Σκούρτου, Αρχοντοχώρι, Γεωργαλείκα-Βάρνακας, Μύτικας, Κανδήλα. Ο συγγραφέας του ευτύχησε να διδάσκει στο εκεί γυμνάσιο, στο οποίο φοιτούσαν (και φοιτούν ακόμα) για να αποκτήσουν την γυμνασιακή τους μόρφωση μαθητές από τα γύρω χωριά.

²⁴ Στο υποκεφάλαιο «προσκυνήματα-τοποθεσίες» του βιβλίου του Δ. Σ. Καλτσούλα σημειώνεται για την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου ότι, «(2) Άγιος Γεώργιος: Είναι παλαιόν, κτισμένο επί Τουρκοκρατίας. Τότε τα χωριατόπουλα ετρύπωναν στον Άγιο Γεώργιο και στην Αγίαν Δευτέρα, ως κρυφά σχολεία, δια να μάθουν γράμματα από το ψαλτήρι ή την οκτώηχο.», (Δημητρίου Σ. Καλτσούλα., Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Έθιμα, σ. 50, Αθήνα 1972)

²⁵ Μια εικόνα που μας περιγράφει το μαθητή που πηγαίνει στο σχολείο, μας παρέχει στο βιβλίο του Τρ. Ευαγγελίδη, «Ο μαθητής μεταβαίνων εις το σχολειόν ώφειλε να φέρη μεθ' εαυτού

γράμματα από τα βιβλία. εκκλησιαστικά – λειτουργικά όπως Οκτάηχος, Ψαλτήρι, Απόστολος, Τριώδιο, Ανθολόγιο ενώ διδάσκονταν – αν υπήρχε – από την Χρήσιμο Παιδαγωγία, το αλφαβητάρι της τουρκοκρατίας. Ο Πολυζώης Κοντός στο βιβλίο του «Ποικίλη διδασκαλία, ήτοι Αλφαβητάριον ευμαθείας εν ω ευρίσκονται μαθήματα ωφέλιμα ίνα διδάσκονται τα εις Τουρκίαν μικρά παιδιά των χριστιανών» που εκδόθηκε στη Βιέννη το 1818 σημειώνει «οι Διδάσκαλοι των απλών σχολείων εις την πρώτην μας τρυφεράν ηλικίαν, δια να μας καλλιεργήσωσι το ανίδεον πνεύμα, διδάσκοντές μας εκείνο το χειρόγραφον Άλφα, Βήτα, το Αλφάω, τον Προοιμακόν ψαλμόν, την Ωκτάηχον, και αυτό το ιερόν Ψαλτήριον βιβλία όντως άγια και θεολογικά, εις ωραίαν φράσιν ελληνικήν, όπου, όχι μόνον μικρά παιδιά, αλλά και πολλοί διδάσκαλοι δεν γινώσκουσι ποσώς, τι αναγινώσκουσιν»²⁶

Όστόσο, η εκπαίδευση ήταν καλύτερη στα μοναστήρια απ' ό τι στις εκκλησίες, διότι υπήρχαν μορφωμένοι μοναχοί και τα μαθήματα γίνονταν οργανωμένα. Στην περίπτωση της Μονής της Αγίας Δευτέρας υπήρχαν πολλοί μοναχοί αν σκεφτεί κανείς ότι η παράδοση θέλει ο αριθμός τους να φτάνει μέχρι και τους 40²⁷, και μάλιστα ήταν ικανοί να αναλάβουν ένα τέτοιο εγχείρημα. Υπήρχαν και άλλοι λόγοι που συνηγορούσαν ότι τα μοναστήρια ήταν τα πλέον κατάλληλα να λειτουργήσουν ως εκπαιδευτήρια. Μερικούς από τους λόγους αυτούς αναφέρει η Ε. Καλαφάτη: «Τα κτίρια που προσφέρονται περισσότερο για την εγκατάστασή τους είναι τα μοναστήρια. Το γεγονός ότι τα οι δάσκαλοι ανήκουν στον κλήρο, καθώς επίσης ότι τα μοναστήρια συχνά διαθέτουν βιβλιοθήκη συνηγορούν υπέρ αυτής της λύσης.»²⁸

μαρσίπιον (= τσάντα), ή δερμάτινον σάκκον (=δέρην), όστις είτε ελέγετο θύλακος ή φύλακας ή πέτσα, εν ω ενατέθετε το πινακίδιον, το αβάκιον (αβάκιον = πλάκα) και το καλαμάριον (καλαμαρέαν) εκ σωλήνος μεταλλικού, εν ω ετίθεντο οι κάλαμοι, ήτοι αι γραφίδες (κονδύλια) ούτω κληθέντα ως κατασκευαζόμενα εκ τεμαχίου καλάμου λαμβανομένου μεταξύ δύο κονδύλων και ο κανών (ρίγα) και εκ δοχείου κατά το έτερον άκρον, εν ω ην το μελάνιν ή μελανίτιν (άλαβα) μετά τεμαχίου σπόγγου ή νηματίων μεταξύ ή στυπείου, ίνα μη χύνεται ή μελάνη ή να μη εμβυθίζεται ο κάλαμος και είτα κατά την γραφήν εκφεύγη και στυλώνει τα χαρτιά, τας περγαμηνάς. Την μελάνην κατεσκεύαζον οι παίδες ή εκ του μέλανος υγρού της σηπίας ή καλαμαρίου ή εκ κηκίδων ... Πολλάκις ο εις το σχολείον απερχόμενος μαθητής πλην των άνω εφοδίων, έπρεπε να κομίση και εν ή δύο ξύλα, ως αλλαχού μέχρι σήμερον γίνεται εν τοις χωρίοις, προς θερμασιν της παραδόσεως, και ενίοτε και προβέαν (προβιάν), όπως καθίση επ' αυτής εν τη τάξει, ως λέγει ο Νικήτας ο Χωνιάτης. Έχομεν μαρτυρίας ότι ο μαθητής εκάθητο οκλαδόν επί ψάθης (πολλάκις υπήρχον ριπές (ψάθαι) εστρωμέναι, εφ' ων εκάθητο οι μαθηταί, τα δε θρανία είναι νεώτερον εύρημα, λέγει ο Γ. Γεννάδιος.) ή προβέας, εν τη θέσει του, αλλ' υπήρχον και σχολεία, ων οι μαθηταί εκάθητο επί θρανίων (βάθρων). Εισερχόμενοι προσηγόρευον τον διδάσκαλον, είτα, της προσευχής αναπεμφθείσης προς τον φωτοδότην θεόν, εκάθητο πάντες και ήρχετο η διδασκαλία, του δασκάλου καθημένου εφ' υψηλής έδρας.» (Τρύφωνος Ε. Ευαγγελίδου - Πρώην Γυμνασιάρχου, Η παιδεία επί τουρκοκρατίας - Ελληνικά σχολεία από της Αλώσεως μέχρι Καποδιστρίου, Βιβλιοθήκη Ιστορικών Μελετών αριθ. 250, Εκδόσεις Βιβλιοπωλείο Νότη Καραβιά, τ. Α', σ. LXXIV-LXXV, Αθήνα MCMXCII, ανατύπωση).

²⁶ Μανουήλ Ι. Γεδεών, Η πνευματική κίνησης του γένους κατά τον ΙΗ' και ΙΘ' αιώνα, εκδόσεις Ερμής- Νεοελληνική Μελετήματα Ι, σ. 153, Αθήνα 1976, ανατύπωση

²⁷ Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 16, Αθήνα 1972

²⁸ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 54, Αθήνα 1988 – Στα οφέλη από την φιλοξενία μιας σχολής στο μοναστήρι αναφέρει και ο Α. Αγγέλου το

Το πνευματικό επίπεδο των μοναχών δηλώνουν ορισμένα από τα χαρακτηριστικά της εν λόγω Μονής. Η Μονή της Αγία Δευτέρας ήταν οικονομικά ανεξάρτητη, «Είχε 1000 στρέμματα χωράφια στον κάμπο της Βελαώρας και άλλα 500 σε άλλες τοποθεσίες»²⁹ Επίσης ήταν Πατριαρχική ή Σταυροπηγιακή.

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι μονές εκείνες στον οποίων τα θεμέλια τοποθετείται ένας σταυρός που στέλνει ο Πατριάρχης στον οποίον υπάγονται. Τα πατριαρχικά ή σταυροπηγιακά μοναστήρια υπάγονται απευθείας στον οικείο πατριάρχη, στην προκειμένη περίπτωση στην πνευματική δικαιοδοσία του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως.

Ανάμεσα στις Πατριαρχικές ή Σταυροπηγιακές και τις άλλες Μονές υπήρχαν διαφοροποιήσεις. Οι ηγούμενοι των Σταυροπηγιακών Πατριαρχικών Μονών αλληλογραφούσαν απευθείας με τον προϊστάμενό τους Πατριάρχη και υποχρεώνονταν να στέλνουν κάθε χρόνο στο πατριαρχείο, από το οποίο εξαρτώνται, ποσότητα χρημάτων ή άλλων ειδών, όπως είναι το μέλι, το κερί, το λάδι κλπ. Ακόμα, σε αυτές μνημονευόταν κατά τις ιερές ακολουθίες το όνομα του Πατριάρχη ενώ οι χειροτονίες πρεσβυτέρων και διακόνων γίνονταν σύμφωνα με τις διατάξεις των πατριαρχικών σιγιλίων.

Το τυπικό αυτό – αναφορά του Πατριαρχικού ονόματος, η αλληλογραφία, οι χειροτονίες βάση πατριαρχικών σιγιλίων –, έκανε τη σύνδεση με το πατριαρχείο άμεση και δημιουργούσε πνευματική ατμόσφαιρα. Ήταν λοιπόν επόμενο για την κωμόπολη της Κατούνας αλλά και για όσους ήθελαν από τη γύρω περιοχή, η ύπαρξη σχολείου με ιερωμένους ικανούς να αναλάβουν και να φέρουν σε πέρας το δύσκολο έργο της πνευματικής αναγέννησης της περιοχής.

Τα τούρκικα απογραφικά αρχεία που δημοσιεύθηκαν πρόσφατα στα πρακτικά του Β΄ Ιστορικού και Αρχαιολογικού Συνεδρίου Αιτωλοακαρνανίας (Αγρίνιο 2002) μαθαίνουμε, επίσης, ότι ο πληθυσμός της Κατούνας από το 1521 και έπειτα παρουσιάζει αυξομειώσεις καθώς η Κατούνα το 1521 είχε 21 οικογένειες και τα επόμενα χρόνια αρχίζει μια σταδιακή μείωση του πληθυσμού για να φτάσει το 1642 η κωμόπολη να έχει 6 οικογένειες. Από το 1642 άρχισε μια σταδιακή αύξηση του πληθυσμού έτσι ώστε στα μέσα του 18^{ου} αι. να είχε 20 οικογένειες, ενώ στα 1815 οι οικογένειες που κατοικούσαν την κωμόπολη να είναι διπλάσιες και να φτάνουν τις 40. Τότε η Κατούνα ήταν από τα μεγαλύτερα χωριά της περιοχής. Αυτή η πληθυσμιακή πορεία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την πορεία των εκπαιδευτικών πραγμάτων της κωμόπολης. Με άλλα λόγια η ύπαρξη και η άνθιση του σχολείου εκείνη την εποχή ακολούθησε την αυξομείωση του πληθυσμού.

Σ' αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι η Αγία Δευτέρα ήταν για την

τετράπτυχο δάσκαλοι – κτίριο – βιβλιοθήκη – βοήθεια σπουδαστών, «...το προσωπικό που ανήκει κατά κανόνα στον κλήρο εξυπηρετείται άμεσα η ίδια η σχολή επιβοηθείται από την ενδεχόμενη ύπαρξη βιβλιοθήκης στο εκκλησιαστικό κτίσμα τέλος, υπάρχει πάντοτε η δυνατότητα να βοηθηθεί ο σπουδαστής στις βιοτικές του ανάγκες.», (Αλκης Αγγέλου, Η εκπαίδευση, στην Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τουρκοκρατία – Λατινοκρατία, εκδόσεις Εκδοτική Αθηνών, τ. ΙΑ΄, σ. 311, Αθήνα 1980)

²⁹ Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 15, Αθήνα 1972

ευρύτερη περιοχή σημαντικό μοναστήρι και εξελίχθηκε σε κέντρο θρησκευτικό και μορφωτικό. Αποτέλεσε η Μονή το χώρο από τον οποίο αναγεννήθηκε η παιδεία και ο οποίος αποτέλεσε το αντέρεισμα για τη δημιουργία της «Σχολής Κατούνας». Με τη «Σχολή Κατούνας» η ομώνυμη κωμόπολη έλαβε μέρος στην πνευματική ανάπτυξη του Ξηρομέρου.

Συμβολή σε αυτή την ανάπτυξη είχαν και οι Ηγούμενοι της Μονής όπως ο Συμεών Καβάσιλας, ο Ραφαήλ Κουσοκαλυβίτης, Ο Συμεών Καβάσιλας υπήρξε λόγιος και κληρικός του ΙΣΤ αιώνα. Η καταγωγή του ήταν από την Ακαρνανία και σπούδασε «εν Παταβίω». Έζησε για μεγάλο χρονικό διάστημα στην Κωνσταντινούπολη, όπου και edίδαξε τα ελληνικά γράμματα και τις θεωρητικές επιστήμες. Επίσης δίδαξε φυσικομαθηματικά³⁰

Τη δεκαετία (1570-1580) όσο ο Συμεών Καβάσιλας ήταν διάκονος στην Μονή δίδασκε στη Σχολή Κατούνας ελληνικά και μετάφρασε Αίσωπο και Ισοκράτη. Ηγούμενος στη Μονή διατέλεσε και ο Ραφαήλ Κουσοκαλυβίτης που γεννήθηκε το 1723 στο χωριό Στάνου. Προερχόταν από την οικογένεια Φακιάλα. Σπούδασε στις σχολές Κατούνας και Γούβας, πήγε στο Άγιο Όρος και μόνασε στη Σκήτη Κουσοκαλυβίτου. Γύρισε αργότερα και έγινε ηγούμενος της Μονής όπου βρήκε τραγικό τέλος από τους Τούρκους. Τραγικό τέλος είχε και ένας άλλος ηγούμενος της Μονής ο Ιωάσαφ, ο οποίος είχε έρθει σε μικρή ηλικία από τα Ιεροσόλυμα όπου ασκήτευε στον Πανάγιο Τάφο. Ο τελευταίος ηγούμενος της Μονής ήταν ο Αγάπιος, ο οποίος καταγόταν από το χωριό Κατοχή. Προερχόταν από την Οικογένεια Ρόμπολα. Σπούδασε στη Μεγάλη του Γένους σχολή. Ανακαίνισε τη Μονή και ευτύχισε να δει ελεύθερη την πατρίδα του.³¹

Σημαντική ήταν και η συμβολή της Μονής στη διατήρηση άσβεστης της ελπίδας για την απελευθέρωση από τον τουρκικό ζυγό. Γι' αυτό μάλιστα πλήρωσε και το ανάλογο τίμημα. Οι τούρκοι κρέμασαν τον Ηγούμενο Ραφαήλ Κουσοκαλυβίτης σε ένα πουρνάρι έξω από τη Μονή, ενώ παλούκωσαν τον Ηγούμενο Ιωάσαφ. Στα τέλη του 1824 – αρχές 1825 οι Τούρκοι την λεηλάτησαν και την πυρπόλησαν καίγοντας τους μοναχούς μέσα στη Μονή. Αυτό το συμβάν αποτελεί καθοριστικό γεγονός για την ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων για το σχολείο της στοιχειώδους εκπαίδευσης της κωμόπολης διότι οι τούρκοι, καίγοντας τη Μονή της Αγίας Δευτέρας, παρέσυραν στην πυρά και κάθε στοιχείο που θα μπορούσε να αποτελέσει ιστορική πηγή για την εκπαιδευτική ιστορία της περιοχής.

Η Μονή πήρε το όνομά της σε ανάμνηση νίκης των ελλήνων κατά των τούρκων, η οποία έλαβε χώρα στη γύρω από τη Μονή περιοχή τον 16^ο αιώνα, τη Δευτέρα του Πάσχα του 1585. Κατ' άλλους κτίστηκε το 1594 για να θυμίζει το παραπάνω γεγονός. Όμως, τα τούρκικα απογραφικά αρχεία που δημοσιεύθηκαν πρόσφατα στα πρακτικά και ανακοινώθηκαν στο Β' Ιστορικό και Αρχαιολογικό

³⁰ Νικόλαος Α. Βέης Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη, Λήμμα :Καβάσιλας, εκδόσεις Ν. Νίκας, τρίτη έκδοση, τ. 7, σ. 10, Αθήνα

³¹ Γεώργιος Δ. Παπαδημητρίου άρθρο 'Το Ιστορικό Μοναστήρι της Αγίας Δευτέρας', στην εφημερίδα 'Το Ξηρόμερο', αριθ. φ. 34, σ. Αθήνα 1992 – άρθρο 'Ηγούμενοι της Αγίας Δευτέρας', στην εφημερίδα 'Η Κατούνα – Μεδεών', έτος. 3, αριθ. φ. 13, σ. 11, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 2004

Συνέδριο Αιτωλοακαρνανίας (Αγρίνιο 2002) αναφέρουν στο 1521 την ύπαρξη της Μονής της Παναγιάς στην Κατούνα, «Katuna Kuskari, 1521 – Mon. of Panaya, tax/akce – 60, Fol. No 26b, (Total monasteries mentioned in Tahrir : 1521 – 10 mon. and 1562 – 29 mon.) ».³²

Προσπαθώντας να συγκεράσουμε τις δύο απόψεις θεωρούμε ότι αργότερα προστέθηκε δίπλα στην ονομασία Μονή Παναγιάς η προσωνυμία Αγία Δευτέρα. Μονές αφιερωμένες στην Αγία Δευτέρα βρίσκουμε μόνο στο Ξηρόμερο (στην Κατούνα, στο χωριό Τρύφου και στα Βρύζανα). Κλείνοντας την ιστορική αναφορά στο μοναστήρι σημειώνουμε ότι ο Αρχιστράτηγος της Δυτικής Στερεάς Ελλάδας, Γεωργάκης Νικολού Βαρνακιώτης, ύψωσε, εκεί, πρώτος τη σημαία της επανάστασης την 6^η Μαΐου του 1821.

Συμβολή στην μορφωτική ανύψωση της κωμόπολης της Κατούνας έχει και ο Κοσμάς ο Αιτωλός (1714-1779), ο οποίος κατά τις περιόδους του πέρασε από την Αιτωλοακαρνανίας και επισκέφτηκε την κωμόπολη. Ο Πάτερ-Κοσμάς αφιέρωνε μεγάλο μέρος του κηρύγματος του να πείσει τους κατοίκους των χωριών να ιδρύσουν σχολεία και τους γονείς να στείλουν τα παιδιά τους να μάθουν γράμματα.³³ «Λέγεται

---

³² Kiel Machiel, “ Population and settlement of the Sandjak of Karli-illi – Aetolia/Akarnania – during the Turkokratia (According to unpublished or little-known Ottoman-Turkish Administrative Records From the Years 1489,1521,1562,1642,1732 and 1810)” ανακοίνωση στο Β΄ Διεθνές Ιστορικό και Αρχαιολογικό συνέδριο Αιτωλοακαρνανίας, Illustr. 14 (Monasteries on the Territory of the Sandjak of Karli-illi in 1521and 1562 according to the Tahrir Defters T. D. 367 and T. K. G. M. No 77 / Research and design : M. Kiel (Utrecht), 2002), Αγρίνιο 29-30-31 Μαρτίου 2002, Πρακτικά τ. Β΄, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, έκδοση Ιστορική και Αρχαιολογική Εταιρεία Δυτικής Στερεάς Ελλάδος, σσ. 726-727, Αγρίνιο 2004

³³ Στις περιόδους του Κοσμάς ο Αιτωλός μόχθησε για την παιδεία. Αξίζει να αναφέρουμε ορισμένα από τα θερμά λόγια με τα οποία επιδίωκε να προσεγγίσει και να πείσει τους ακροατές του. Μεγάλο μέρος του κηρύγματος του αφιέρωνε να καταφέρει τους κατοίκους της υπαίθρου να χτίσουν σχολεία. «Σας συμβουλεύω και επιμένω να συμμορφωθήτε με τας συμβουλάς μου. Θέλω να κάμετε ελληνικό σχολείο στο χωριό σας. Να σπουδάσετε τα παιδιά σας να μαθαίνουν ελληνικά, διότι και η εκκλησία μας είναι εις την ελληνικήν και το γένος μας είναι ελληνικόν. Καλύτερα, αδελφέ μου, να έχεις ελληνικόν σχολείον εις την χώραν σου παρά να έχεις βρύσες», (Φάνης Μιχαλόπουλος, Κοσμάς ο Αιτωλός, σ. 66, Αθήνα 1969). Θεωρούσε ότι το ζύπνημα του ελληνισμού περνούσε από την εκπαίδευση στην ελληνική γλώσσα του τουρκοκρατούμενου πληθυσμού, «Κατάκρινε όσους μιλούσαν βλαχικά ή αρβανίτικα και σύσταινε παντού την ελληνική γλώσσα, σαν γλώσσα επίσημη της εκκλησίας και των ιδιωτικών σχέσεων. Η ελληνοποίηση των ασθενέστερων στοιχείων, η ελληνοποίηση των δίγλωσσων ομοεθνών μας, ήταν για τον Κοσμά το πάθος του», (στο ίδιο, σ. 67). Μόνιμη προτροπή του ήταν, «Σας συμβουλεύω και επιμένω να συμμορφωθήτε με τας συμβουλάς μου. Θέλω να κάμετε ελληνικό σχολείο στο χωριό σας. Να σπουδάσετε τα παιδιά σας να μαθαίνουν ελληνικά, διότι και η εκκλησία μας είναι εις την ελληνικήν και το γένος μας είναι ελληνικόν. Καλύτερα, αδελφέ μου, να έχεις ελληνικόν σχολείον εις την χώραν σου παρά να έχεις βρύσες» (στο ίδιο, σ. 66) Όμως δε σταματούσε στην πειθώ των αγροτικών πληθυσμών για την κατασκευή σχολείων, αλλά επιχειρούσε να τους μάθει πώς να οργανώσουν τα σχολεία ώστε να έχουν στέρεα «θεμέλια» και διάρκεια στο μέλλον, «Να μαζωχτήτε όλοι να κάμετε ένα σχολείον κοινόν, να βάλετε και επιτρόπους να το κυβερνούν, να βάλουν δάσκαλον, να μαθαίνουν όλα τα παιδιά, πλούσια και φτωγά, (Κώστας Σαρδελής, Ο Άγιος των Σκλάβων: Κοσμάς ο Αιτωλός, σειρά Νεοελληνική λογοτεχνία 113, Εκδόσεις «Εστία», έκτη έκδοση, σ. 310, Αθήνα 1990)

Ο Κοσμάς ο Αιτωλός έδωσε ιδιαίτερη σημασία στην παιδεία. Με την προτροπή του ιδρύθηκαν πολλά σχολεία κατά τη διάρκεια των περιοδίων του. Το μεγάλο έργο του για την παιδεία

ότι ο Κοσμάς ο Αιτωλός ίδρυσε στην Αη-Δευτέρα Κατούνας Σχολή στην οποία δίδασκε ο δάσκαλος Κώστας Καραπάνος από Ζάβιτσα και αποτελούσε κέντρο πνευματικής μόρφωσης της γύρω περιοχής.»³⁴ Οι μελετητές του έργου του Κοσμά του Αιτωλού δεν ξεχνούν να κάνουν αναφορές στο στόχο του που ήταν η ανύψωση του πνευματικού επιπέδου των ραγιάδων.

Κατά τις περιόδους του ο Κοσμάς ο Αιτωλός, περνούσε από το Ξηρόμερο και επισκεπτόταν τη Μονή της Αγίας Δευτέρας η οποία ήταν το ορμητήριό του στην ευρύτερη περιοχή. Οι πολλές περιόδους του Άγιου πατέρα οφείλονταν στην προστασία που παρείχαν σε αυτόν, με έγγραφο το οποίο είχε μαζί του, οι Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως, ο Πατριάρχης Σεραφείμ ο Β΄(1757-1761) και ο Πατριάρχης Σαμουήλ ο Χαντζέρης (1763-1768 & 1773-1774). Ο Κοσμάς ο Αιτωλός είχε χριστεί από τον Πατριάρχη Σεραφείμ τον Β΄ γενικό ιεροκήρυκα της κατ' ανατολάς Εκκλησίας και του είχε χορηγηθεί άδεια από την ενδημούσα Σύνοδο.³⁵ Ο Πατριάρχης Σαμουήλ ο Χαντζέρης (1763-1768 & 1773-1774) του ανανέωσε την άδεια κατά την δεύτερή του περιόδειά (1763-1773).

Ήταν επόμενο να υπάρξει αμέριστη φιλοξενία του μοναστηριού, το οποίο ήταν Σταυροπηγιακό, προς τον Κοσμά που ήταν εκπρόσωπος του Πατριάρχη. Πέρα όμως από αυτό η Μονή παρείχε και συνοδεία στο Πάτερ Κοσμά κατά τη διάρκεια των κηρυγμάτων του στην ευρύτερη περιοχή. Επίσης είναι φυσικό επόμενο οι προτροπές του για ίδρυση σχολείων να καρπίσουν ή να γίνουν πιο ένθερμες στην Μονή που αναφερόμαστε. Ο Γεώργιος Παπαδημητρίου μιλώντας για την δεύτερη περιόδειά του Κοσμά γράφει για την αναχώρησή του από τη Μονή της Αγίας Δευτέρας «ότι στο Αγιασματάριον μετά προσθήκης ερανισθείσης εκ του Εκλογίου, Ενετίσιν 1767, παρά Αντωνίου του Βόλταρι, ο μοναχός Αλέξανδρος σημειώνει: 'Σήμερα επέστρεψεν από την ιεράν μονήν Αγίου Γεωργίου της Πόρτας ο ηγούμενος Βησσαρίων, ο οποίος είχε συνοδεύσει τον πάτερ Κοσμά εις την περιόδειάν του. Ο άγιος ανεχώρησεν δια την βασιλεύουσαν. Μοναχός Αλέξανδρος της Ιεράς Μονής Αγίας Δευτέρας. 1769'»³⁶.

φαίνεται στον αριθμό των σχολείων που κατάφερε να ιδρύσει. Ο τέως βουλευτής και υπουργός Γ. Παπαδημητρίου γράφει ότι «Ο Πρόδρομος των ελληνικών γραμμάτων Πάτερ Κοσμάς ίδρυσε 210 ελληνικά σχολεία και 1200 κοινά. Με προσωπική του δε παρέμβαση είχε ιδρυθεί και το σχολείο Αρχοντοχωρίου Ξηρομέρου, στον ιερό ναό της Ζωοδόχου πηγής.», (Παπαδημητρίου Γεωργίου Δ., Πολιτικά και Κοινωνικά Κείμενα – Μνήμη Ανδρείας και Αρετής, εκδόσεις Κάκτος, τ. 1, σ. 523, Αθήνα 1999). Ο ίδιος ο Κοσμάς ο Αιτωλός, κάνοντας τον απολογισμό του από τις περιόδους, εκπλήσσεται με όσα κατάφερε. Αναφέρει, λοιπόν, σε γράμμα που έγραψε το 1779, τον αριθμό των σχολείων που ίδρυσε, «Το κατ' εμέ δε και περί εμέ φαίνονται πολλά και απίστευτα εις τους πολλούς και μήτε εγώ δύναμαι να τα καταλάβω... έως τριάκοντα επαρχίας περιήλθον, δέκα σχολεία ελληνικά εποίησα, διακόσια για κοινά γράμματα.», (Αγγέλου Άλκης, Η εκπαίδευση, στην Ιστορία του Ελληνικού Έθνους: Τουρκοκρατία – Λατινοκρατία, εκδόσεις Εκδοτική Αθηνών, τ. ΙΑ, σ. 307, Αθήνα 1980)

³⁴ Νίκος Θεοδ. Μήτσης., Κατούνα Ξηρομέρου – Συμβολή στην Ιστορία του κοινωνικού, πολιτιστικού, και ιστορικού χώρου της περιοχής κατά τον 18^ο & 19^ο αιώνα, Εκδόσεις Δήμου Κατούνας, σ. 18, Αθήνα 1990

³⁵ Κώστας Σαρδελής, Ο Άγιος των Σκλάβων: Κοσμάς ο Αιτωλός, σειρά Νεοελληνική λογοτεχνία 113, Εκδόσεις «Εστία», έκτη έκδοση, σ. 125-126, Αθήνα 1990

³⁶ Γεώργιος Δ. Παπαδημητρίου, Πολιτικά και Κοινωνικά Κείμενα – Μνήμη Ανδρείας και

Ο Τρ. Ευαγγελίδης αναφέρει στο βιβλίο του «Η παιδεία στην Τουρκοκρατία» αναφορικά με την ίδρυση σχολείου στην κωμόπολη της Κατούνας τα εξής: «Κατούνης: Ίδρυθείσα αυτή κατά τας αρχάς του ΙΘ΄ αιώνας έσχε διδάσκαλον τον Κωνσταντίνον Καραπάνον (+ 1840 εν Άρτη) μεθ' ον εδίδασκεν ο Ακαρνάν Γαλάνης Σαλαμπάνης μέχρι το 1821»³⁷. Ο Κων/νος Καραπάνος από τη Ζάβιτσα υπήρξε μαθητής του Παναγιώτη Παλαμά και τον διαδέχθηκε στην Σχολή Κατούνας ο επίσης μαθητής του Παλαμά Γαλάνης Σκλαμπάνης, ο Ακαρνάς. Ο Κ. Αραβαντινός στον κατάλογο των μαθητών του Π. Παλαμά αναφέρει, «21) Κωνσταντίνος Καραπάνος, από Ζάβιτσας, κόμης της Ακαρνανίας, όστις περί τα τέλη του ΙΗ΄ αιώνα χρηματίσας διδάσκαλος εν Κωνσταντινουπόλει και επανακάμψας εις την πατρίδα του κατέστη διδάσκαλος της Ελληνικής εν τη κωμοπόλει της Κατούνας· μετά ταυτ' αποκατέστη εις Αγρίνιον (1821), και κατά το 1826 πανοικί μετοικήσας εις Ήπειρον, εδίδαξε την Ελληνικήν εις Πρέβεζαν και Άρταν, όπου και απεβίωσε πλήρης ημερών τω 1840.»³⁸

Διάφορα περιστατικά και θλιβερά γεγονότα τα οποία έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας στην περιοχή, μερικά από τα οποία ακροθιγώς αναφέραμε, είχαν ως αποτέλεσμα να υπάρχουν διαστήματα κατά τα οποία αναγκαστικά διέκοψαν τη λειτουργία του σχολείου. Αυτή, άλλωστε, η συνέχεια ήταν χαρακτηριστικό των σχολείων της τουρκοκρατίας. Πολλές φορές τα διαστήματα αυτά ήταν αρκετά μεγάλα με αποτέλεσμα η επαναλειτουργία του σχολείου να ορίζεται ως επανίδρυση.

Β.3. Β΄ ΦΑΣΗ ΣΤΕΓΑΣΗΣ : ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΤΟΥΝΑΣ ΣΕ ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ

Β.3.1. Η ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΙΣ ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΕΣ ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ

Η σχέση του σχολείου με το εκκλησιαστικό περιβάλλον ακόμα και όταν το σχολείο αυτονομήθηκε από το κτιριακό εκκλησιαστικό συγκρότημα , ιδιαίτερα στις μικρές κοινωνίες, παρέμεινε άρρηκτη. Προς επίρρωση αναφέρουμε την παρομοίωση, διανθισμένη με θρησκευτική ορολογία, που χρησιμοποίησε ο Απ. Αλεξανδρής (1879 - 1961) στην συνεδρίαση της 28 Νοεμβρίου 1911 της Β΄ Αναθεωρητικής Βουλής

Αρετής, εκδόσεις Κάκτος, τ. 1, σ. 528, Αθήνα 1999

³⁷ Τρύφωνος Ε. Ευαγγελίδου, Η παιδεία επί τουρκοκρατίας – (Ελληνικά σχολεία από της Αλώσεως μέχρι Καποδιστρίου), Βιβλιοθήκη Ιστορικών Μελετών αριθ. 250, Εκδόσεις Βιβλιοπωλείο Νότη Καραβιά, τ. Α΄, σ. 288, εν Αθήναις 1936

³⁸ Κωνσταντίνος Σάθας Ν., Νεοελληνική Φιλολογία : Βιογραφίαι των εν τοις Γράμμασι Διαλαμψάντων Ελλήνων (1453-1821), σ. 577, εν Αθήναις 1868

λέγοντας «ότι εις τα μικρά προ πάντων μέρη το σχολείον δεν είναι ή ο εκπαιδευτικός ναός, ο οποίος πρέπει να προσηλυτίση τον άπιστον παιδα»³⁹.

Εκδηλώνεται ξεκάθαρα από την αρχή ότι το οίκημα που επιλέγεται ως χώρος για να γίνεται η σχολική εκπαίδευση των μαθητών πρέπει να προφυλάσσει το παιδί από κακές εξωτερικές επιρροές. Γίνεται έτσι πιο σαφής η συνειδητοποίηση του σχολικού κτιρίου ως χώρου κλειστού και προστατευμένου από κάθε δραστηριότητα ηθικά ή φυσικά βλαβερή. Ως τρόπος να επιτευχθεί αυτή η απαίτηση διατηρείται, όπως ήδη ίσχυε, η εκκλησιαστική και ιδιαίτερα η μοναστηριακή κατασκευή καθώς το παιδί θεωρείται ότι είναι προφυλαγμένο από τέτοιου είδους κινδύνους στο οικογενειακό και στο εκκλησιαστικό - μοναστικό περιβάλλον.

Ο επόμενος χώρος στέγασης του σχολείου της κωμόπολης της Κατούνας είναι οι ενοικιαζόμενες κατοικίες. Η δεύτερη αυτή φάση αποτελεί το μεσοδιάστημα ώσπου το σχολείο να αποκτήσει δικό του διδακτήριο. Το μεσοδιάστημα κυμαινόταν σε κάθε σχολείο και έληγε με την ανέγερση ή αγορά διδακτηρίου. Στην κωμόπολη της Κατούνας το μεσοδιάστημα, δηλαδή, το διάστημα που το σχολείο νοίκιαζε κατοικίες, με σκοπό να χρησιμεύσουν ως διδακτήρια, ήταν μεγαλύτερο του αιώνα. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφέρουμε ότι ακόμα και μετά την ανέγερση του διδακτηρίου, κατά την περίοδο 1940-1944, λόγω τις επίταξης του κτιρίου, όπως θα αναλύσουμε παρακάτω, το σχολείο φιλοξενήθηκε, κατ' ανάγκη, σε κατοικίες της κωμόπολης.

Σπαργανική μορφή της ιδιωτικής κατοικίας ως διδακτήριο είναι η κατ' οίκον διδασκαλία. Η κατ' οίκον διδασκαλία, η οποία δεν κατάφερε να επικρατήσει στο σύνολο του πληθυσμού αποτέλεσε πρωτογενής μορφή του ιδιωτικού σχολείου και προστάδιο της ομαδικής διδασκαλίας. Η κατ' οίκον διδασκαλία από ιδιωτικούς εκπαιδευτικούς που δίδασκαν, έναντι αμοιβής, τα παιδιά των ευπόρων οικογενειών, όπως οι πρόκριτοι, «Πρέπει εδώ να λεχθεί ότι στα χρόνια του Καταρτζή, και, ακόμη, αργότερα, στα κοινά σχολεία, δηλαδή στα σχολεία όπου εμαζεύονταν πολλά παιδιά, για να διδαχθούν, από οικογένειες άσχετες αναμεταξύ τους, δεν εφοιτούσαν τα παιδιά των αξιωματούχων και των ευπόρων.»⁴⁰

Η κατ' οίκον διδασκαλία είχε τους θιασώτες της. Στους θιασώτες συμπεριλαμβάνεται και ο γιατρός Π. Ηπίτης. Κατά τον προαναφερόμενο η πνευματική ανατροφή του παιδιού είναι καλύτερα να γίνεται στο σπίτι. Στο προεπαναστατικό περιοδικό 'Ερμή ο Λόγιος' με άρθρο του επιχειρεί τη σύγκριση ανάμεσα στη δημόσια εκπαίδευση και στην εκπαίδευση στο σπίτι, «Τέλος πάντων η χρηστοίθεια των παιδιών εις τον πατρικόν οίκον είναι εις ασφαλέστερον οχύρωμα παρ' εις δημόσια σχολεία και συσσίτια.»⁴¹

Ο εν λόγω τρόπος διδασκαλίας διατηρήθηκε πέρα από τις εύπορες οικογένειες

---

³⁹ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 183, Αθήνα 1988

⁴⁰ Κ. Θ. Δημαράς, Νεοελληνικός Διαφωτισμός, εκδόσεις Ερμής - Νεοελληνική Μελετήματα 2, έκτη έκδοση, σ. 228, Αθήνα 1993

⁴¹ Περί τινός Ιατρού, Φυσική ανατροφή των παιδων, στο περιοδικό «Ερμής ο Λόγιος», εκδόσεις ΕΛΙΑ, τόμος Στ', έτος 1816, τχ. 16/15-9-1816, σ. 280, Αθήνα 1989, ανατύπωση

κατά μια έννοια και στα άλλα πληθυσμιακά στρώματα, όσο οι μαθητές ήταν τόσο ώστε να χωρούν στο δωμάτιο της κατοικίας του δασκάλου. Με την αύξηση του αριθμού των μαθητών έγινε φανερό το πρόβλημα των στεγαστικών αναγκών. Η ανάγκη για άμεση κτιριακή ικανοποίηση με μόνιμα διδακτήρια ή ενοικιαζόμενα, η οποία θα εξασφάλιζε και τη συμμετοχή μαθητών απ' όλες τις οικονομικές βαθμίδες του πληθυσμού, είχε ως αποτέλεσμα να αυξηθούν οι επικριτές της κατ' οίκον διδασκαλίας και σταδιακά οδήγησε στο να υπερισχύσει η ομαδική διδασκαλία.

Οι φωνές των επικριτών της κατ' οίκον διδασκαλίας πλήθαιναν ιδιαίτερα όσο πλησιάζαμε στην ελληνική επανάσταση και η ομαδική διδασκαλία με έγκριτους δασκάλους αποκτούσε ισχύ. Τα κύρια επιχειρήματα για αυτή την αλλαγή στάσης σχετίζονται με την οικονομική κατάσταση του πληθυσμού αλλά και με το πνευματικό υπόβαθρο των γονέων. Δεν μπορούσαν όλοι οι γονείς να έχουν τις εξειδικευμένες γνώσεις που απαιτούσε η εκπαίδευση των παιδιών αλλά και ούτε τις οικονομικές δυνατότητες για να πληρώνουν δάσκαλο για την κατ' οίκον διδασκαλία.

Πέρα όμως από αυτές τις δυσκολίες υπάρχουν και άλλα επιχειρήματα τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για να αποδείξουν ότι η φοίτηση στα δημόσια σχολεία είναι ωφέλιμη, αναγκαία και πολλές φορές αναπόφευκτη. «Τούτο απησχόλει και τους σοφούς δασκάλους του Φιλολογικού γυμνασίου Σμύρνης, και προς τους ληρούς των ουκ ορθώς φρονούντων απελογείτο το 1814 ο εξ Οικονόμων Κωνσταντίνος: Η πείρα πολλάκις απέδειξεν ότι το παιδίον διαφθείρεται υπ' αυτών των γονέων με τα κάκιστα παραδείγματα της οικίας του. Επειδή αυτού βλέπει και ακούει πράγματα, άτινα έπρεπε να αγνοή δι' όλης της ζωής, και άτινα γίνονται εις αυτό έξις και φύσις έπειτα αμετάβλητος»⁴²

B.3.2. ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΑ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΑ ΣΤΗΝ ΚΑΤΟΥΝΑ

Σε πολλές περιοχές του ελλαδικού χώρου, οι κοινότητες, ιδιαίτερα οι εύπορες, διέθεταν κάποιο κτίριο το οποίο χρησιμοποιούσαν για να φιλοξενήσουν το σχολείο, ενώ υπήρχαν και περιπτώσεις όπου το διδακτήριο στεγαζόταν σε οικήματα τα οποία ήταν προϊόν δωρεάς. Όσο αφορά την κωμόπολη της Κατούνας, δεν υπήρχε διαθέσιμο κτίριο (κρατικό ή κοινοτικό) αλλά ούτε κάποια δωρεά με αποτέλεσμα να ακολουθηθεί η λύση των ενοικιαζόμενων κατοικιών έως ότου πραγματοποιήθηκε η ανέγερση του διδακτηρίου. Επιπρόσθετη αιτία που επέβαλε και διαιώνισε τη λύση αυτή ήταν ο μικρός αριθμός των μαθητών, τουλάχιστον μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα.

Δυστυχώς, στα διασωθέντα αρχεία των Δημοτικών Σχολείων Κατούνας, αρρένων και θηλέων, δεν υπάρχουν αναφορές σε όλες τις ιδιωτικές κατοικίες οι οποίες τα φιλοξένησαν. Ωστόσο, οι κατοικίες εκείνες οι οποίες καταγράφονται έχουν

⁴² Μανουήλ Ι. Γεδεών, Η πνευματική κίνησης του γένους κατά τον ΙΗ' και ΙΘ' αιώνα, εκδόσεις Ερμής- Νεοελληνική Μελετήματα 1, Αθήνα 1976, σ. 232, ανατύπωση

το εξής χαρακτηριστικό: η σχέση τους ως προς τη ρυμοτομία της κωμόπολης είναι τέτοια ώστε να απομακρύνονται από την κεντρική πλατεία της και να προσεγγίζουν το γήπεδο το οποίο έμελλε να αγοραστεί κάποια χρόνια αργότερα από το δημόσιο με σκοπό να χρησιμοποιηθεί για την ανέγερση του διδακτηρίου.

Υπάρχουν πολλά οφέλη τα οποία προκύπτουν από τη θέση του σχολείου σε σχέση με την πλατεία. Αυτό συμβαίνει διότι η πλατεία κατέχει κεντρική θέση στην πολεοδομική περιοχή. Έτσι το σχολείο καθίσταται σημείο λειτουργικό δεδομένου ότι η τυπική απόκλιση⁴³ των αποστάσεων που έπρεπε να διανύσουν οι μαθητές είναι αρκετά μικρή. Ακόμα, δεδομένου ότι η πλατεία είναι το οικονομικό – κοινωνικό – πολιτιστικό κέντρο της κωμόπολης το σχολείο δίνει καθημερινά απέναντι στους κατοίκους της εξετάσεις υγιεινής. Το σχολείο βρίσκεται σε σημείο τέτοιο που του επιτρέπει, περισσότερο από κάθε άλλο μέρος, να προφυλαχθεί από τους κινδύνους της ζωής, του δρόμου και της κοινωνίας.

Τα διδακτήρια, λοιπόν, της Κατούνας, εξ όσων γνωρίζουμε, δεν αποτελούσαν τμήμα του συγκροτήματος των κατοικιών που περιστοιχίζαν την πλατεία της κοινότητας παρά το γεγονός ότι σε άλλες περιοχές βρίσκουμε τα σχολικά κτίρια εντεταγμένα σ' ένα ευρύτερο σύνολο δημοσίων κτιρίων που τοποθετούνται στην πλατεία ως κέντρο αναφοράς αλλά και στολισμού της πόλης ή του χωριού. Βέβαια, το σχολείο ενώ κατείχε θέση στην πλατεία είχε δομή και οργάνωση που ήταν τελείως εσωστρεφής και απομονωμένη, χωρίς να μπορεί να απαρνηθεί το ότι προσέγγιζε την μοναστηριακή δομή.

Η θέση των ενοικιαζόμενων κατοικιών που στέγαζαν το διδακτήριο καθώς και το γήπεδο το οποίο αργότερα αγοράστηκε για τον ίδιο σκοπό φαινομενικά δίνουν την εντύπωση ότι αποκλίνουν από το γενικό κανόνα που θέλει το σχολείο να ανήκει στο σύνολο των κτιρίων της πλατείας. Ωστόσο, δεν αποτελούν εξαίρεση αλλά εντάσσονται στον κανόνα με τρόπο ιδιόμορφο. Η πληθυσμιακή αύξηση της κωμόπολης οδήγησε στην επέκτασή της προς τη μεριά που βρίσκεται το αγορασθέν οικοπέδο. Η επέκταση αυτή αναβαθμίζει τη θέση του γηπέδου καθώς το καθιστά νοητό κέντρο του νέου «πολεοδομικού σχεδίου». Η πλατεία παραμένει το κέντρο των δραστηριοτήτων αλλά το αρχιτεκτονικό κέντρο της κωμόπολης είχε πλέον

---

⁴³ Κατά τη μελέτη μιας κατανομής (στην περίπτωση μας η κατανομή που μελετάμε αφορά τις αποστάσεις των οικιών των μαθητών από το σχολείο), προκειμένου να γίνουμε περισσότερο ακριβής και να αποφύγουμε πιθανά σφάλματα, είναι απαραίτητο να χρησιμοποιήσουμε κάποια αριθμητικά μεγέθη. Τα μεγέθη αυτά τα χωρίζουμε σε δύο κατηγορίες: τα μέτρα θέσης (location measures) και τα μέτρα διασποράς ή μεταβλητότητας (measures of variability). Τα μέτρα θέσης χρησιμοποιούνται με σκοπό να εντοπιστούν οι κεντρικές τιμές γύρω από τις οποίες κινούνται οι τιμές της μεταβλητής. Τα μέτρα διασποράς μας βοηθούν να ερευνήσουμε τις αποκλίσεις των τιμών μιας μεταβλητής, δηλαδή το πόσο συγκεντρωμένες είναι οι τιμές της γύρω από τα κέντρα θέσης. Η τυπική απόκλιση αποτελεί μέτρο διασποράς και ορίζεται η τετραγωνική ρίζα του μέσου όρου των τετραγώνων των αποκλίσεων των τιμών της μεταβλητής από τη μέση τιμή της κατανομής. Ουσιαστικά, πρόκειται για ένα αξιόπιστο μέγεθος το οποίο μας βοηθά να εντοπίσουμε πόσο απέχουν κατά μέσο όρο οι τιμές της μεταβλητής από τη μέση τιμή. (Συγγραφική ομάδα, Ε. Μ. Π. Τομέας Φυσικής Γενικό Τμήμα, Εργαστηριακές Ασκήσεις Φυσικής, συντονισμός και επιμέλεια της έκδοσης Α. Α. Κώνστας – Κ. Χριστοδουλίδης, εκδόσεις Συμμετρία, τ. 1. σ. 21 Αθήνα 1999 – ΥΠ. Ε. Π. Θ. / Π. Ι. Μαθηματικά και Στοιχεία Στατιστικής, Γ' Ενιαίου Λυκείου. Εκδόσεις Ο. Ε. Δ. Β., έκδοση Ζ', σσ. 81, 91, 95, Αθήνα 2005)

μετατοπισθεί και είχε ταυτισθεί με το εκπαιδευτικό της κέντρο.

Έτσι το δημοτικό Σχολείο Κατούνας παρότι δεν ανήκε στην πλατεία της κωμόπολης συνδύαζε και το ευρύχωρο γήπεδο αλλά και τη θέση του στο νοητό κέντρο όπου διατηρούσε μια απομόνωση, καθώς «Το σχολείο πρέπει να βρίσκεται στο κέντρο του οικισμού, ώστε να περιορίζεται στο ελάχιστο η απόσταση που έχουν να διατρέξουν οι μαθητές. Συγχρόνως όμως είναι απαραίτητο να περιβάλλεται από ελεύθερο κοινόχρηστο χώρο και να είναι μακριά από μέρη θορυβώδη και ανθυγιεινά»⁴⁴

Θέλοντας να κλείσουμε το θέμα της σχέσης του κέντρου μιας περιοχής και του σχολείου που λειτουργεί σε αυτή, θα λέγαμε ότι ο τελικός μελλοντικός προορισμός του κέντρου της συγκεκριμένης κωμόπολης είναι η διάσπασή του σε δύο κέντρα. Αυτά ήταν τα σημεία των δύο συνοικιών που ανθούσαν στην κωμόπολη, αυτή των πανωμερισίων και η άλλη των κατωμερισίων. Αν η πρόταση του 1947 για την ίδρυση δεύτερου δημοτικού σχολείου ευοδωνόταν το σχολείο που θα ιδρύονταν στα κατωμερίσια, τουλάχιστον, θα εξυπηρετούσε τις ανάγκες που θα λύνονταν με τη διάσπαση του κέντρου. Όπως και να έχει, η μοιρασιά των γραμμάτων της στοιχειώδους εκπαίδευσης σε δύο κτίρια, ένα για κάθε συνοικία, έλυνε το πρόβλημα της μετακίνησης των μαθητών και έδινε την ακριβή σημασία στη φράσης «Το σχολείο πρέπει να βρίσκεται στο κέντρο του οικισμού...».

B.3.2.a. Η ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΙΑΣ ΤΗΣ ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ Γ. ΚΑΛΛΙΓΑ

Το 1901 το σχολείο θηλέων Κατούνης εγκαταστάθηκε στην κατοικία της χήρας Αγγελικής Γ. Καλλιγά που βρισκόταν στην αριστερή πλευρά του δημόσιου-επαρχιακού δρόμου Αστακού – Κατούνας. Για την ακρίβεια, βρισκόταν στο μέσο σχεδόν της διαδρομής που χώριζε το γήπεδο που αγοράστηκε μερικά χρόνια αργότερα - το 1907 – για να ανεγερθεί το Δημοτικό Σχολείο, με την πλατεία της κωμόπολης. Προηγουμένως, το διδακτήριο στεγαζόταν σε άλλο οίκημα το οποίο κρίθηκε ακατάλληλο, «Ότι ακατάλληλον το να χρησιμεύει ως διδακτήριον, κατάλληλον δε προς τούτο η οικία της Χήρας Αγγελικής Γ. Καλλιγά»⁴⁵.

Η οικία της Αγγελικής Καλλιγά νοικιάστηκε για τρία χρόνια και το ενοίκιο που θα πλήρωνε το σχολείο ήταν τριάντα (30) δραχμές το μήνα, «ίνα μισθωθή επί

---

⁴⁴ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 154, Αθήνα 1988

⁴⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε.: 178/2000, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας, Φ. 2, Πρωτόκολλα Αλληλογραφίας από 450 / 14-9-1900 έως 609 / 31-12-1902, αριθ. 118.6

τρία χρόνια προς 30 δρχ το μήνα».⁴⁶ Εκείνη την εποχή ο γιος της Αγγελικής, ο κατουνιώτης Ιωάννης Καλλιγιάς, υπηρετούσε ως δημοδιδάσκαλος στο χωριό Αετός που ανήκε στον δήμο Εχίνου. Στον ίδιο δήμο υπαγόταν και η κοινότητα της Κατούνας από την οποία ο Αετός απέχει περίπου δέκα (10) χιλιόμετρα. Στις 28 Δεκεμβρίου 1902, ο πρωτοβάθμιος δημοδιδάσκαλος μετατέθηκε με το Β. Διάταγμα της 5 Δεκεμβρίου 1902 (Φ.Ε.Κ. 304, υπ' αρ. 22039 / 20-12-1902)⁴⁷ από τον Αετό στην γενέτειρά του στην κενή θέση που υπήρχε στο διτάξιο σχολείο αρρένων, αντικαθιστώντας τον δημοδιδάσκαλο Χαράλαμπο Κοζώνη. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, τον άμεσο ή έμμεσο ρόλο που είχε ο Ι. Καλλιγιάς στην επιλογή και την ενοικίαση της εν λόγω κατοικίας.

Το σχολείο θηλέων εγκαταστάθηκε στην κατοικία που ανήκε στην Αγγελική Γ. Καλλιγιά, όπως αναφέρεται στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας χωρίς έγγραφη επικύρωση, αλλά με προφορική εντολή του επιθεωρητή και χωρίς να έχει γίνει η γνωμάτευση περί μισθώσεως της οικίας, το σχολείο είχε ήδη εγκατασταθεί⁴⁸ Η βιασύνη δικαιολογείται σε ορισμένες έκτακτες περιπτώσεις σύμφωνα με το νόμο 347/1914 «Περί μισθώσεως ιδιωτικών οικημάτων ως διδακτηρίων των σχολείων του κράτους», ο οποίος παρείχε τη δυνατότητα, όταν ένα σχολικό ενοικιαζόμενο κτίριο έπρεπε να εγκαταλειφθεί άμεσα, να παρακάμπτονται όχι μόνο ορισμένες διαδικασίες αλλά και αυτή η δημοπρασία.

Με το νόμο 347/1914 δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή στην συγκρότηση της επιτροπής που θα διεξήγαγε τους μειοδοτικούς διαγωνισμούς ενοικίασης διδακτηρίων. Η επιτροπή δημοπρασίας αποτελείτο, στους μικρούς οικισμούς, κυρίως, από το δήμαρχο ή τον πρόεδρο και το διευθυντή του σχολείου. Ο ρόλους του κατά τόπους επιθεωρητή περιοριζόταν απλώς στο να επικυρώνει την δημοπρασία, χωρίς να έχει βαρύνουσα γνώμη.

Η παραπάνω διάταξη τροποποιήθηκε σύμφωνα με παρέμβαση του Κ. Γόντικα (1872-1938) που θεωρούσε ότι οι τοπικές αρχές δεν είχαν το δικαίωμα να αποφασίσουν μόνοι τους για την εκλογή της ενοικίασης ενός διδακτηρίου και ότι κάτι τέτοιο ενέχει τον κίνδυνο ρουσφετιού. Ο Κ. Γόντικας στην αγόρευσή του επέστησε την προσοχή στο ότι «εις τα μικρά χωριά είναι μέγιστον το συμφέρον των 30, 40 και 50 δραχμών δια τα διδακτήρια. Μη αφήνετε ποτέ τον πρόεδρον της κοινότητος ν' αποφασίση εκείνος περί της ενοικιάσεως του διδακτηρίου είναι το μεγαλύτερο

---

⁴⁶ στο ίδιο, αριθ. 273.7

⁴⁷ Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε.: 178/2000, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας Φ. 71, Μητρώο Προσωπικού βιβλίο 1^ο, σελ. 146 – Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας, Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ 50, συνεδρία 64, αριθ. πράξης Α / 3-10-1902

⁴⁸ «Ινα γνωματεύσωμεν περί μισθώσεως της εν Κατούνη οικίας της Αγγελικής Γ. Καλλιγιάς ως διδακτηρίου του Σχολείου των θηλέων εν η τη προφορική ημών εντολή <εγκαταστάθηκε ήδη> », (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε.: 178/2000, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας, Φ. 2, Πρωτόκολλα Αλληλογραφίας από 450 / 14-9-1900 έως 609 / 31-12-1902, αριθ. 273.6)

ρουσφέτι, το οποίον εμπορεί να πάρη εις χωρικός»⁴⁹ Από τα λεγόμενα του βουλευτή ορίζεται ως κατώτερη τιμή το ενοίκιο των 30 δραχμών, όσο ήταν το αντίτιμο του ενοικίου για το δημοτικό σχολείο Κατούνας.

Η παρέμβασή του Κ. Γόντικα, η οποία όριζε και τα όρια στα οποία έπρεπε να κυμαίνεται το ενοίκιο, έγινε κατά την ψήφιση του νόμου, το 1914, δηλαδή, δεκατρία (13) χρόνια μετά από την ενοικίαση της οικίας Καλλιγά. Ακόμα, από όσα γνωρίζουμε, το μέσο ετήσιο ενοίκιο ενός σχολικού κτιρίου, το 1911, δηλαδή, δέκα (10) χρόνια μετά την ενοικίαση της κατοικίας Καλλιγά., ήταν 416,80⁵⁰ δρχ. Το παραπάνω στοιχείο μαρτυρά ότι το μέσο μηνιαίο μίσθωμα που αναλογεί στο παραπάνω μέσο ετήσιο ενοίκιο δεν ξεπερνούσε τις τριανταπέντε (35) δραχμές (416,80 / 12 =34,733). Η χρονική αυτή, λοιπόν, διάρκεια, δεδομένων των τιμαριθμικών προσαρμογών που αναλογών στο διάστημα των δέκα (10) ετών, κρίνει την τιμή του ενοικίου που καταβαλλόταν στη χήρα Καλλιγά υπερβολική, όχι μόνο δικαιολογώντας τους προβληματισμούς του Κ. Γόντικα αλλά και επιβεβαιώνοντας τα όσα ανέφερε περί υποψιών.

B.3.2.b. Η ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΝΑΚΟΥ

Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα έως την εγκατάσταση δημοτικού σχολείου Κατούνας στο νεόκτιστο δημόσιο διδακτήριο, τα δημοτικά σχολεία αρρένων και θηλέων στεγαζόνταν σε κατοικίες της οικογένειας Νάκου. Το δημοτικό σχολείο των αρρένων στεγαζόταν στο σπίτι της οικογένειας του Δημητρίου Νάκου. Το δημοτικό σχολείο θηλέων στεγαζόταν στην κατοικία της οικογένειας του Επαμεινώνδα Νάκου. Η κατοικία σήμερα δεν υφίσταται διότι έχει κατεδαφιστεί προκειμένου να κτιστεί στην ίδια θέση το σπίτι του γιού του Επαμεινώνδα, του Χρήστου Νάκου.

Η κατοικία του Επαμεινώνδα Νάκου ήταν κτισμένη στην βορειοανατολική πλευρά του γηπέδου που είχε αγοραστεί από το ελληνικό δημόσιο για την κατασκευή διδακτηρίου. Η πλευρά αυτή είναι η μοναδική πλευρά στην οποία το γήπεδο του σχολείου δε συνορεύει με δρόμο, αλλά, με άλλο γήπεδο. Η εν λόγω οικία είχε την είσοδό της στον κοινοτικό δρόμο που βρίσκεται στο πάνω μέρος του σχολικού γηπέδου. Η κατοικία του Δημητρίου Νάκου είναι κτισμένη επί του κοινοτικού δρόμου ο οποίος βρίσκεται στο κάτω μέρος του σχολικού γηπέδου. Δεν ανήκει στο ίδιο πολεοδομικό τετράγωνο με το γήπεδο καθώς βρίσκονται στις απέναντι πλευρές του ίδιου κοινοτικού δρόμου. Οι δύο κατοικίες, του Επαμεινώνδα και του Δημητρίου,

⁴⁹ Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, περίοδος. ΙΘ', συνεδρίαση Γ', τ. Α', σσ. 225-226

⁵⁰ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 209, Αθήνα 1988

που βρισκόντουσαν στους παράλληλους κοινοτικούς δρόμους απέχουν μεταξύ τους γύρω στα 100 μέτρα.

Οι προαναφερθείσες κατοικίες αποτελούν ουσιαστικά το τέλος της Οδύσσειας της στέγασης του διδακτηρίου για δύο λόγους. Πρώτον, οι κατοικίες αυτές είναι οι τελευταίες ενοικιαζόμενες κατοικίες ως διδακτήρια πριν την ανέγερση του δημόσιου διδακτηρίου της κωμόπολης. Δεύτερον, ήταν στην ίδια περιοχή, πολύ κοντά μάλιστα, με το γήπεδο που αγοράστηκε από το ελληνικό δημόσιο για την ανέγερση του δημοτικού σχολείου της κωμόπολης της Κατούνας και η οποία επειδή ήταν ιδιοκτησία των Νακαίων ονομάζεται Νακαίικα.

B.3.3. Η ΕΠΙΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ

Η προσπάθειά μας να ολοκληρώσουμε την αναφορά μας στις ενοικιαζόμενες κατοικίες οδηγεί στη χρήση της τεχνικής του εγκιβωτισμού. Σύμφωνα με την τεχνική αυτή, θα αναφερθούμε σε αυτό το σημείο στην περίοδο της επίταξης του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, αν και χρονικά ανήκει σε άλλο κεφάλαιο.

Το 1936 η έναρξη των εργασιών κατασκευής του νέου διδακτηρίου ήταν πραγματικότητα. Σύμφωνα με τα πρακτικά του Συλλόγου των Διδασκόντων η ολοκλήρωση των εργασιών ενός τμήματος του διδακτηρίου θα αποτελούσε το έναυσμα για την εγκατάσταση ορισμένων τάξεων στο καινούριο πλέον κτίριο, γεγονός που θα σηματοδοτούσε το τέλος της περιόδου στέγασης του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας σε ενοικιαζόμενες κατοικίες. Οι εξελίξεις, ωστόσο, δρομολογήθηκαν αντίθετα με τη φυσιολογική ροή των πραγμάτων.

Ενώ ακόμα δεν είχε ολοκληρωθεί το κυριότερο τμήμα των εργασιών της ανέγερσης του διδακτηρίου που θα στέγαζε το εκπαιδευτήριο, ακολούθησε μια δύσκολη περίοδος για τα τεκταινόμενα στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας η οποία εκτείνεται στην τετραετία 1940-1944 και αποτέλεσε αιτία αναβολής οποιουδήποτε σχεδιασμού είχε προηγηθεί. Η τετραετία αυτή εντάσσεται στην περίοδο που, κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1939 – 1945), η Ελλάδα κατακτήθηκε από τις δυνάμεις του άξονα.

Χαρακτηρίζεται δύσκολη γιατί, στα χρόνια του Γερμανοϊταλικού πολέμου, η κρισιμότητα των περιστάσεων οδήγησε στην επίταξη του νεοανεγερθέντος διδακτηρίου, αρχικά στον ελληνικό στρατό και κατόπιν, κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής, από τους Ιταλούς. Παρέστη, λοιπόν, ανάγκη πριν την εγκατάσταση των μαθητών στο πλινθόκτιστο διδακτήριο να συνεχίσουν την γνώριμη και νωπή ακόμα φιλοξενία του σχολείου σε κατοικίες της κωμόπολης. Έτσι, επιστρέφουμε στο παλιό καθεστώς, που ταλαιπώρησε χρόνια μαθητές και δασκάλους, και το οποίο είχε εγκαταλειφθεί μετά την ανέγερση του διδακτηρίου. Η στέγαση του δημοτικού σχολείου γινόταν πάλι, σε κατοικίες της κωμόπολης και αυτή η περίοδος της εξορίας διάρκεσε όσο η κατοχή από τα ξένα στρατεύματα.

Το διδακτήριο, από τον Μάιο του 1940 έπαψε να λειτουργεί ως σχολείο. Αρχικά με πρωτόκολλο παράδοσης δόθηκε στον ελληνικό στρατό. Η επίταξη αυτή έγινε στα πλαίσια του σχεδιασμού της τροφοδοσίας και ενίσχυσης των ελληνικών δυνάμεων του μετώπου. Στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας υπάρχει εξερχόμενο έγγραφο προς τον επιθεωρητή στο οποίο αναφέρεται ότι, «Υπεβλήθη πρωτόκολλον παράδοσης σχολείου και αυλής προς στρατωνισμό»⁵¹.

Έτσι, το Δημοτικό Σχολείο της Κατούνας, από την έναρξη του Ελληνοϊταλικού πολέμου (28 Οκτωβρίου 1940) αποτέλεσε το σημείο συγκέντρωσης της βοήθειας που έστελνε η κωμόπολη στους έλληνες φαντάρους. Στις 5-3-1941 υπεβλήθη από τη Διεύθυνση του σχολείου στο «Κέντρο Σχολικής Αλληλογραφίας» που έδρευε στην κωμόπολη του Μαχαλά, συνοπτική έκθεση που όμως, δεν σώζεται στο αρχείο του σχολείου. Η έκθεση αναφέρεται στη συμμετοχή του σχολείου στην δράση των μετόπισθεν κατά τη διάρκεια του τετράμηνου, από την έναρξη των πολεμικών επιχειρήσεων στα αλβανικό μέτωπο της Πίνδου έως τις 28 Φεβρουαρίου 1941. Σκοπός της δράσης αυτής ήταν να σταλεί βοήθεια, σε τρόφιμα και μάλλινα, στον ελληνικό στρατό που μαχόταν στα χιονισμένα βουνά της Πίνδου, υπερασπίζοντας το πάτριο έδαφος εναντίον των εισβολέων Ιταλικών δυνάμεων. Η αποστολή του εγγράφου – έκθεσης αναφέρεται στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας του σχολείου όπου σημειώνεται περιληπτικά, «Υποβολή συνοπτικής εκθέσεως περί πολεμικής δράσεως Σχολείου Κατούνης από 28-10-1940 μέχρι 28-2-1941»⁵²

Στις 4 Ιουνίου 1941, ο διευθυντής του σχολείου απάντησε σε έγγραφο που είχε σταλεί από το «Κέντρο Αλληλογραφίας», το οποίο έδρευε στην κοινότητα του Μαχαλά. Σκοπός του εισερχόμενου αυτού εγγράφου, υπ' αριθ. 40/29-5-1941, ήταν να πληροφορηθεί η διορισμένη από τους γερμανούς κεντρική διοίκηση σχετικά με ορισμένα ζητήματα όπως, αν το διδακτήριο είχε υποστεί ζημιές εξαιτίας βομβαρδισμού, αν είχε επιταχθεί από τα στρατεύματα κατοχής και κάποια άλλα θέματα, ελάχιστος σημασίας για το σχολείο, και τα οποία έκαναν τον υπεύθυνο για το πρωτόκολλο αλληλογραφίας να μην τα αναφέρει προσπερνώντας τα με τη συντομογραφία κ.λ.π., «Να αναφέρω ζημίας σχολείου εκ βομβαρδισμού, αν επιτάχθη, κ.λ.π.»⁵³

Όσο αφορά, λοιπόν, την πληροφόρηση γύρω από τα δύο προαναφερόμενα ζητήματα έγινε ενημέρωση του επιθεωρητή Μεσολογγίου με δύο διαφορετικά εξερχόμενα έγγραφα. Το πρώτο έγγραφο αφορούσε το ερώτημα «το σχολείο είχε επιταχθεί;». Με το απαντητικό του έγγραφο ο Διευθυντής του σχολείου ανακοίνωνε στον επιθεωρητή Μεσολογγίου την επίταξη του σχολείου. Στο περιληπτικό σημείωμα που καταγράφεται στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας του σχολείου αναφέρεται ότι ο Ιταλικός λόχος είχε εγκατασταθεί και είχε αναλάβει στην ευθύνη του την επιτήρηση της κωμόπολης της Κατούνας. Το διδακτήριο είχε επιταχθεί για να το χρησιμοποιήσει

⁵¹ Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1940-1947, Φ. 3α, εξ. εγγρ. προς τον επιθεωρητή Δ.Σ. Μεσολογγίου, α. / α. 2/12-5-1940

⁵² στο ίδιο, Φ. 3α, εξ. εγγρ. προς κέντρο αλληλογραφίας Μαχαλά, α. / α. 22 / 5-3-1941

⁵³ στο ίδιο, Φ. 3α, εισ. εγγρ. από κέντρο αλληλογραφίας Μαχαλά, α. / α. 47 / 4-6-1941

ως στρατώνα των Ιταλικών στρατευμάτων και χαρακτηριστικά σημειώνεται ότι, «Αναφέρω ότι σχολείον καταλήφθη υπό λόχου Ιταλικού προς στρατονισμόν»⁵⁴

Την επόμενη ημέρα, στις 5 Ιουνίου 1941, δόθηκε η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα που αφορούσε τις ζημιές που είχαν επέλθει στο διδακτήριο κατά την διάρκεια του πολέμου. Το έγγραφο στάλθηκε με τηλεγράφημα του Διευθυντή με το οποίο ενημερωνόταν ο επιθεωρητής για την κλοπή που είχε διαπραχθεί στο διδακτήριο. Κάποιοι, σε εκείνες τις δύσκολες ώρες για τον ελληνισμό, παραβίασαν το κτίριο και έκλεψαν το υλικό του Δημοτικού σχολείου. Στο πρωτόκολλο σημειώνεται συνοπτικά, «Τηλεγραφικώς αναφέρω λεηλάτησιν υλικού Δημοτικού Κατούνης»⁵⁵ Η παραπάνω τηλεγραφική ομολογία μας αποδεικνύει ότι η καταστροφή που έχει επέλθει στο αρχείο του σχολείου δεν οφείλεται σε αδιαφορία για την προστασία του από το εκπαιδευτικό προσωπικό, σε αμέλεια κατά τις κατά καιρούς διάφορες μετακινήσεις του αρχείου από τις ενοικιαζόμενες κατοικίες και ούτε σε έλλειψη ενδιαφέροντος από το διδακτικό προσωπικό για την προστασία του αρχείου κατά την επίταξη. Η πράξη είναι συμβολική καθώς λεηλατήθηκε το αρχείο του εκπαιδευτηρίου της στοιχειώδους εκπαίδευσης, το υλικό και η ιστορία του σχολείου, ακριβώς, μετά την κατάληψη της Ελλάδας από τα Γερμανοϊταλικά στρατεύματα και λίγο πριν παραδοθεί το σχολείο στα χέρια των Ιταλών.

Η ομηρία του διδακτηρίου έληξε με την απελευθέρωση της χώρας όμως η εγκατάσταση των μαθητών στο διδακτήριο πραγματοποιήθηκε στις 26 Νοεμβρίου 1945. Μπορώντας πλέον να κάνουμε έναν απολογισμό πρέπει να σημειώσουμε ότι η επίταξη αποτέλεσε τροχοπέδη στην εγκατάσταση των μαθητών στο πλινθόκτιστο διδακτήριο και παρέτεινε τη στέγαση του Δημοτικού Σχολείου σε ενοικιαζόμενες κατοικίες. Τέλος, η επίταξη του σχολείου από το στρατό κατοχής, δεν επηρέασε μόνο τους μαθητές και τους δασκάλους οι οποίοι σχετίζονταν άμεσα, αλλά και την τοπική κοινωνία που έβλεπε το στολίδι της, που τόσα χρόνια αγωνίστηκε για να δημιουργήσει, να λεηλατείται, παραδομένο στους κατακτητές.

Η επίταξη αποτέλεσε τροχοπέδη στην εκπαιδευτική εξέλιξη της κωμόπολης. Αυτό έγινε ιδιαίτερα ορατό κατά την απελευθέρωση, όπου το σχολείο λειτουργούσε με άθλιες συνθήκες. Συνθήκες που το σχολείο δεν είχε ούτε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Πράγματι το σχολείο είχε περισσότερο από μισό αιώνα να λειτουργήσει ως μονοτάξιο. Με έγγραφό του, προς τον επιθεωρητή, ο διευθυντής του σχολείου αναφέρει τη δύσκολη κατάσταση που περνούσε το σχολείο σημειώνοντας περιληπτικά στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας, «Γνωρίζω ότι το Δημ. Σχολ. Κατούνης είναι άνευ υπηρετού, επίσης αναφέρω ότι κατά το τρέχον Σχολικόν έτος το Σχολείον θα λειτουργήσει ως μονοτάξιον και ότι ευρισκόμεθα άνευ διδακτηρίου»⁵⁶. Εκτός αυτού δεν υπήρχε διδακτήριο για να στεγαστεί.

⁵⁴ στο ίδιο, Φ. 3α, εξ. εγγρ. προς τον επιθεωρητή Δ. Σ. Μεσολογγίου, α. / α. 48 / 4-6-1941

⁵⁵ στο ίδιο, Φ. 3α, εξ. εγγρ προς τον επιθεωρητή Δ.Σ. Μεσολογγίου, α. / α. 42/6-5-1941

⁵⁶ ίδιο, Φ. 3α, εξ. εγγρ προς τον επιθεωρητή Δ.Σ. Μεσολογγίου, α. / α. 44 / 31-8-1945

B.3.4. ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΕΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ: ΝΟΜΟΙ - ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

Η εναλλαγή οικιών οι οποίες στέγαζαν το σχολείο έκανε δυσκολότερη την επίτευξη του σκοπού της εκπαιδευτικής διαδικασίας, ευνοούσε, όμως, τα πολιτικά και ιδιωτικά συμφέροντα της τοπικής κοινωνίας. Το Υπουργείο Παιδείας έως το 1888 είχε αφήσει ανεξέλεγκτες τις τοπικές αρχές να παίρνουν αποφάσεις για το ποια κατοικία θα ήταν αυτή που θα φιλοξενούσε το δημοτικό σχολείο. Ο Χ. Λέφας παρατηρεί ότι έτσι άνοιγε ο δρόμος για την εξυπηρέτηση πολιτικών φιλιών, ιδιωτικών συμφερόντων με αποτέλεσμα τα ακατάλληλα κτίρια και τις συχνές αλλαγές σχολικών κτιρίων⁵⁷.

Δεδομένου ότι στο τέλος του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου} τα σχολικά κτίρια που λειτουργούσαν σε ενοικιαζόμενες κατοικίες ήταν πάνω από το 50% του συνόλου του κρατικού σχολικού δικτύου⁵⁸ γίνεται πλέον επιτακτική η ανάγκη να τεθεί υπό έλεγχο το «καθεστώς των ενοικιαζόμενων κατοικιών». Έτσι, σε αυτό το σημείο, κρίνουμε απαραίτητο να αναφερθούμε στους νόμους και τα διατάγματα εκείνα τα οποία κινήθηκαν σε αυτή την κατεύθυνση.

Με το θέμα της στέγασης διδακτηρίων σε ενοικιαζόμενες κατοικίες ασχολήθηκαν άμεσα οι νόμοι ΑΧΜΑ΄ της 9^{ης} Ιανουαρίου 1888 και ΒΠΕ΄ της 16^{ης} Σεπτεμβρίου 1892. Ο νόμος ΑΧΜΑ΄ είναι ο πρώτος νόμος στο ελεύθερο ελληνικό κράτος ο οποίος θίγει το εν λόγω θέμα. Με σκοπό την αποφυγή της κατάχρησης του ενοικίου όριζε ότι η πληρωμή του ενοικίου που θα αποδιδόταν στον ιδιοκτήτη της οικίας θα γινόταν με χρηματικό ένταλμα στο δημόσιο ταμείο. Ο νόμος ΒΠΕ΄ προσβλέποντας σε μεγαλύτερο έλεγχο επέβαλε την απευθείας πληρωμή του ενοικίου από το δημόσιο ταμείο. Η συστηματική κρατική παρέμβαση θα συμπληρωθεί στα 1896 με τον διορισμό σε κάθε περιφέρεια επιθεωρητών, των οποίων ο ρόλος απαιτούσε να διενεργούν επιθεωρήσεις, προκειμένου να βοηθήσουν στην βελτίωση του ελέγχου.

Το 1911 την ημέρα της παρουσίασης του εκπαιδευτικού προγράμματος της πρώτης κυβέρνησης Βενιζέλου, ο υπουργός Παιδείας Απ. Αλεξανδρής κατέθεσε νομοσχέδιο που αφορούσε τα διδακτήρια της δημοτικής εκπαίδευσης. Το νομοσχέδιο αυτό το οποίο ψηφίστηκε ως «υπηρεσιακό» με συνοπτική συζήτηση στις 18 Ιουλίου

⁵⁷ Λέφας Χ, Ιστορία της Εκπαίδευσως, Ο. Ε. Σ. Β., σ. 479, Αθήνα 1942

⁵⁸ Στην τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αιώνα τα σχολικά κτίρια που φιλοξενούνται σε ιδιόκτητες κατοικίες αντιπροσωπεύουν το 55% (σ. 172). των διδακτηρίων του σχολικού δικτύου της χώρας. Την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα τα σχολεία που στεγάζονται σε ιδιωτικές κατοικίες ανέρχονται στα 2178 διδακτήρια ποσοστό 61% (σ. 178) Το 1911 το ποσοστό των σχολείων που στεγάζονται σε ιδιωτικές κατοικίες μειώνεται στο 45% (σ. 209). Είναι η πρώτη φορά από την απελευθέρωση του ελληνικού κράτους όπου τα ενοικιαζόμενα διδακτήρια είναι λιγότερα του 50% του συνόλου των διδακτηρίων του σχολικού δικτύου της χώρας (Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 54, Αθήνα 1988)

του 1911, επιταχύνοντας τη διαδικασία της επεξεργασίας και της ψήφισης του νέου εκπαιδευτικού νομοσχεδίου. Ο νέος νόμος ΓΩΚΖ΄ της 18 Ιουλίου 1911 «Περί διδακτηρίων και της οργανώσεως της σχετικής υπηρεσίας»⁵⁹, όριζε, ως προς τις ανεγέρσεις κτιρίων, ως απαραίτητη προϋπόθεση να λειτουργεί το δημοτικό σχολείο για χρονικό διάστημα που να υπερβαίνει την τριετία. Ταυτόχρονα έπρεπε να μην υπάρχουν στην κοινότητα κτίρια κατάλληλα προς ενοικίαση, με την έννοια ότι εξασφαλίζουν υγιεινές συνθήκες και χώρους ικανούς να φιλοξενήσουν τους μαθητές. Προτεραιότητα δίνεται ιδιαίτερα στις περιπτώσεις όπου η κοινότητα προσφέρει δωρεάν γήπεδο και το μεγαλύτερο ποσοστό από την προϋπολογιζόμενη δαπάνη.

Στα πλαίσια της λογικής του περιορισμού των εξόδων εντάσσεται ο νόμος ΓΩΚΖ΄ του 1911, ο νόμος 347 του 1914 «περί μισθώσεως ιδιωτικών οικημάτων ως διδακτηρίων των σχολείων του Κράτους»⁶⁰ που αποτελεί συνέχεια των εκπαιδευτικών νομοσχεδίων του 1913, το Β.Δ. της 16 Απριλίου 1915, η Εγκύκλιος υπ΄ αρ. 9248/29-3-1917 «περί του τρόπου ενεργείας της μισθώσεως των διδακτηρίων»⁶¹ ο νόμος 1068 του 1917⁶².

Πέρα από τους νόμους και τα διατάγματα, το Υπουργείο Παιδείας, στην προσπάθεια του να βελτιώσει τις συνθήκες που επικρατούσαν στις υπάρχουσες ενοικιαζόμενες σχολικές μονάδες, εφάρμοσε μια σειρά ευέλικτα μέτρα. Παρέχει στον κάθε ιδιοκτήτη γηπέδου τη δυνατότητα ανέγερσης διδακτηρίου προς ενοικίαση. Βέβαια, η λύση της αγοράς ή της κατασκευής κτιρίων από ιδιώτες για την στέγαση δημοτικών σχολείων στόχο είχε, κυρίως, τις μεγαλουπόλεις, όπου οι ανάγκες ήταν μεγαλύτερες και τα προβλήματα, όπως, η έλλειψη γηπέδων για αγορά, περισσότερο εμφανή. Επίσης, το Υπουργείο προσανατολίστηκε στην αγορά από το ελληνικό δημόσιο ιδιωτικών κατοικιών προτιμώντας κτίρια τα οποία ήδη φιλοξενούσαν με ενοίκιο σχολεία.

Τα παραπάνω μέτρα που έλαβε το ελληνικό κράτος καθώς και οι νόμοι και τα διατάγματα που εξέδωσε είχαν ως αποτέλεσμα να προσεγγίζεται πλέον διαφορετικά το θέμα της ενοικίασης ή αγοράς διδακτηρίων. Ο έλεγχος της καταλληλότητας και τα κριτήρια επιλογής υπαρχόντων κτιρίων για τη στέγαση των σχολείων γίνονται πιο απαιτητικά καθώς εντάσσεται στα κριτήρια επιλογής κατοικιών το ζήτημα της υγιεινής.

Τα διδακτήρια του σχολικού χάρτη της Ελλάδας, ιδιαίτερα, όσο απομακρυνόμαστε από την κεντρική διοίκηση, παρά τις παραινέσεις για καλύτερες συνθήκες, για αρκετά χρόνια, παρά το γεγονός ότι είχε μεσολαβήσει η δημοσίευση σχετικών εγκυκλίων, βρίσκονταν σε άσχημη κατάσταση. Από τις επιθεωρήσεις της περιόδου 1896-1914 του επιθεωρητή Αιτωλοακαρνανίας στα σχολεία που ανήκαν στην επίβλεψη του εποπτικού συμβουλίου Αιτωλίας και Ακαρνανίας, και έχουν διασωθεί στα αρχεία του Εποπτικού Συμβουλίου του Νομού Αιτωλίας & Ακαρνανίας, αρκετά από τα διδακτήρια της περιοχή δεν είχαν όμορφη εικόνα από άποψης υγιεινής

⁵⁹ Φ. Ε. Κ., τ. Α΄, αριθ. φ. 191/ 18 - 7 - 1911

⁶⁰ Φ. Ε. Κ., τ. Α΄, αριθ. φ. 325/ - -1914

⁶¹ Εμμ. Λαμπαδάριος, Κώδιξ Σχολικής Υγιεινής, δεύτερη έκδοση, σ. 177, Αθήνα 1922

⁶² Φ. Ε. Κ., τ. Α΄, αριθ. φ. 268/ 21 - 11 - 1917

και καταλληλότητας των κτιρίων. Στην επιθεώρηση Αιτωλοακαρνανίας δύσκολα συναντάμε ιδιωτικές κατοικίες που να στεγάζουν διδασκτήρια και να πληρούν τις προϋποθέσεις ώστε να θεωρούνται κατάλληλα για σχολεία.

Μια αιτία όπως φαίνεται από τις εισηγήσεις του αρμόδιου επιθεωρητή στο αντίστοιχο Εποπτικό Συμβούλιο, είναι ότι οι ιδιοκτήτες αδιαφορούσαν για την κατάσταση των κτιρίων κυρίως επειδή έπαιρναν μικρό μίσθωμα αλλά και επειδή συχνά καθυστερούσε η πληρωμή του ενοικίου. Στην «Έκθεση πεπραγμένων» των πρακτικών του συλλόγου διδασκόντων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας του σχολικού έτους 1936-1937 αναφέρεται ότι ο ιδιοκτήτης της κατοικίας η οποία ενοικιαζόταν ως διδασκτήριο είχε να πληρωθεί το αναλογούν μίσθωμα για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο του έτους.⁶³

Επίσης οι επιλογές ιδιωτικών κατοικιών για διδασκτήρια ήταν λίγες με αποτέλεσμα η επιλογή του κτιρίου που νοίκιαζε η κοινότητα για να στεγάσει το σχολείο να γίνεται κατ' ανάγκη. Συχνά επιλεγόταν κάποια κατοικία για διδασκτήριο με γνώμονα ότι δεν υπήρχε άλλη διαθέσιμη, καταλληλότερη ιδιωτική κατοικία.

Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι η, κατάλληλης αρχιτεκτονικής, λύση δίνει απάντηση και σε ένα άλλο πρόβλημα που, όντας πλέον στον 20^ο αιώνα, απαιτούνταν να λυθεί το πρόβλημα της υγιεινής των σχολικών συγκροτημάτων. Η υγιεινή στα σχολεία τέθηκε με την εγκύκλιο του Υπουργείου Παιδείας υπ' αρ. 14612/2-7-1912 όπου διατυπώθηκαν οι απαραίτητες προϋποθέσεις υγιεινής για την επιλογή ενοικίασης ή αγοράς σχολικού κτιρίου. Αναβαθμίστηκε, λοιπόν, ο ρόλος των μηχανικών και των αρχιτεκτόνων με αποτέλεσμα η κεντρική υπηρεσία μισθώσεως διδασκτηρίων να υπαχθεί, το 1916, στις αρμοδιότητες του αρχιτεκτονικού τμήματος του Υπουργείου Παιδείας.

Όσο αφορά τη περίπτωση της Κατούνας το δημοτικό σχολείο, ως το 1929, ήταν χωρισμένο στο σχολείο των αρρένων και το σχολείο των θηλέων τα οποία στεγάζονταν σε διαφορετικά διδασκτήρια. Προπομπός της ένταξης όλων των σχολείων αρρένων, θηλέων και νηπιαγωγείων σε έναν ενιαίο χώρο αποτέλεσε το διάταγμα της 17^{ης} Μαΐου 1894. Το άρθρο 9 του παραπάνω διατάγματος επιτρέπει την κατασκευή, στο ίδιο γήπεδο, διαφορετικών σχολείων, όπως αρρένων, θηλέων και νηπιαγωγείου μόνο υπό την προϋπόθεση ότι υπάρχει ανεξαρτητοποίηση του κάθε κτιρίου και χωριστή είσοδος.

Το μέτρο της αγοράς ή της κατασκευής κτιρίων από ιδιώτες για την στέγαση δημοτικών σχολείων δεν λειτούργησε στην κωμόπολη της Κατούνας διότι υπήρχαν απαγορευτικές αιτίες. Οι κατοικίες στις οποίες στέγαζαν τα δύο σχολεία, το θηλέων και το αρρένων, απείχαν μεταξύ τους και καμιά κατοικία εξ' αυτών δεν επαρκούσε για να στεγάσει όλον τον μαθητικό πληθυσμό διότι οι μαθητές που φοιτούσαν στο σχολείο, παρά τις διαρροές, για λόγους που θα αναλύσουμε σε άλλο κεφάλαιο, ήταν αρκετοί. Περιοριστικό λόγο αποτελούσε και η ύπαρξη γηπέδου που προοριζόταν για να ανεγερθεί σχολείο και το οποίο ατονούσε κάθε άλλο μικρόπνοο σχεδιασμό.

⁶³ Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά βιβλία: Βιβλία Πράξεων Συλλόγου διδασκόντων (1929-1941), Φ. 6 υπ. 1α, αριθ. πράξης 35 / 1936-1937

Η λύση της ανοικοδόμησης του Δημοτικού σχολείου της κοινότητας της Κατούνας από εθελοντική εργασία των κατοίκων της δεν ευοδώθηκε. Το ναυάγιο μιας τέτοιας λύσης οφείλεται κατά τα όσα έχουν ειπωθεί σε δύο πιθανά αίτια. Αφενός, η αδιαφορία των κατοίκων, όσο αφορά την κατασκευή ενός διδακτηρίου, κυρίως λόγω έλλειψης ενημέρωσης σχετικά με τα οφέλη και την αναγκαιότητα ενός τέτοιου οικοδομήματος. Αφ' ετέρου η αδυναμία να αποφευχθούν σημαντικά κατασκευαστικά λάθη, είτε από έλλειψη γνώσεων είτε εξαιτίας ατομικών πρωτοβουλιών, ακόμα και αν υπήρχε αρχιτεκτονική μελέτη.

Άλλη μία επιλογή που δε βρήκε εφαρμογή στην περίπτωση της Κατούνας είναι εκείνη του νομοσχεδίου του υπουργού της πρώτης κυβέρνησης του Βενιζέλου Απ. Αλεξανδρή, «περί διδακτηρίων της δημοτικής εκπαίδευσεως» το οποίο ψηφίστηκε με συνοπτική διαδικασία. Βάσει των όσων αναφέρονται στο νομοσχέδιο, η κωμόπολη της Κατούνας πληρούσε τα απαιτούμενα κριτήρια για να πραγματοποιηθεί ανέγερση διδακτηρίου καθώς διέθετε από το 1907 γήπεδο το οποίο δεν ήταν προϊόν δωρεάς, αλλά αγορασμένο με κρατική επιχορήγηση.

Επίσης, δεν υπήρχαν διαθέσιμα κτίρια τα οποία μπορούσαν να ενοικιαστούν ως διδακτήρια. Παρότι έχουμε αναφέρει ότι κατοικίες έχουν χρησιμοποιηθεί για να στεγάσουν το δημοτικό σχολείο έχουμε τονίσει ότι τα ενοικιαζόμενα αυτά κτίρια δεν είχαν τις κατάλληλες προδιαγραφές, καθώς δεν παρείχαν χώρους πρόσφορους για την εκπαίδευση των μαθητών και τις συνθήκες υγιεινής που απαιτούσαν τα νομοθετήματα του 20^{ου} αιώνα.

Υποθέτουμε, λοιπόν, ότι ο λόγος για τον οποίο τελικά δεν ευδοκίμησε τέτοιου είδους λύση είναι επειδή δεν μπορούσε να καταβληθεί από την κοινότητα το μερίδιο που της αναλογούσε από την προϋπολογιζόμενη δαπάνη, το οποίο σύμφωνα με το νομοσχέδιο κάλυπτε το μεγαλύτερο μέρος του προϋπολογισμού του έργου. Έτσι χάθηκε μια ακόμα ευκαιρία για ανέγερση του διδακτηρίου.

Τελικά, όσο και να προσπάθησε το κράτος να υπεκφύγει, αναγκάστηκε να παραδεχτεί, με την εγκύκλιο αρ. 9248/29 Μαρτίου 1917 «περί του τρόπου ενεργείας της μισθώσεως των διδακτηρίων», την πραγματικότητα: την αδυναμία του, δηλαδή, να συνδράμει κατά την περίοδο 1910 – 1920 στην εξυπηρέτηση των αόρητων αναγκών του σχολικού δικτύου για ανέγερση σχολικών κτιρίων. Τροχοπέδη αποτελούσε ο στρατιωτικός του εξοπλισμός κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους και τον Α Παγκόσμιο Πόλεμο αλλά και μέχρι την Μικρασιατική Καταστροφή. «λόγω των περιστάσεων, η υπό του Κράτους ανέγερσις νέων διδακτηρίων θέλει ατυχώς επιβραδυνθή επί τινά χρόνον εισέτι»⁶⁴.

⁶⁴ Εμμ. Λαμπαδάριος, Κώδιξ Σχολικής Υγιεινής, δεύτερη έκδοση, σ. 177, Αθήνα 1922

B.3.5. ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ ΤΗΣ ΚΩΜΟΠΟΛΗΣ

Τα χρόνια που μεσολάβησαν από την αγορά του γηπέδου το οποίο επρόκειτο να στεγάσει το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας μέχρι την ολοκλήρωση των εργασιών ανέγερσης είναι περίπου μισός αιώνας. Μέχρις ότου να εγκριθεί η ανέγερση του Δημοτικού Σχολείου, κατά τη διάρκεια της εκτέλεσης των εργασιών αλλά και στα χρόνια κατά τα οποία το σχολείο είχε επιταχθεί από τις δυνάμεις κατοχής, το ρόλο του διδακτηρίου συνέχιζαν να παίζουν οι ενοικιαζόμενες κατοικίες, οι οποίες, όπως γίνεται αντιληπτό, αποτελούν μια λύση ανάγκης.

Η προτίμηση των οικιών αυτών σε σχέση με άλλα οικήματα της κοινότητας, προκειμένου να στεγάσουν το σχολείο, οφείλεται κατά βάση στη λειτουργική δομή τους. Η δομή της αγροικίας στην περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας συνηγορούσε στη χρησιμοποίησή της για σχολική μονάδα τη στιγμή μάλιστα που ο αριθμός των μαθητών ήταν μικρός, «...περιγραφές των παλαιότερων γεωργοκτηνοτροφικών κατοικιών (αγροικιών) αλλά και ο τρόπος κατασκευής τους, ότι αποτελούνταν από ένα μόνο ή το πολύ δύο δωμάτια με στρογγυλή εστία στο κέντρο του δωματίου...»⁶⁵ Δεδομένης της ενασχόλησης του ντόπιου πληθυσμού με τον καπνό, τα αγροτικά σπίτια της περιοχής του Ξηρόμερου είναι δομημένα έτσι ώστε να λειτουργούν ταυτόχρονα ως αγροτικές αποθήκες. Έτσι, υπάρχει πάντα ένα μεγάλο δωμάτιο, το οποίο είναι ευρύχωρο και ισόγειο. Στο δωμάτιο – αποθήκη πραγματοποιούνται οι εργασίες εκείνες που αφορούν την επεξεργασία του καπνού και οι οποίες δεν είναι απαραίτητο να γίνουν στο χωράφι, όπως το βελόνιασμα, που γίνεται το καλοκαίρι, και το δεμάτιασμα, που γίνεται το χειμώνα.

Παρά την μερική λειτουργικότητα των χώρων την οποία παρείχαν τα σπίτια της κωμόπολης, τα οποία στέγαζαν το Δημοτικό Σχολείο, λόγω του μεγάλου δωματίου – αποθήκης που διέθεταν, είχαν αρκετά μειονεκτήματα τα οποία δυσχέραιναν την άρτια λειτουργία του σχολείου. Ένα από τα μειονεκτήματα αυτά είναι ότι οι ιδιωτικές κατοικίες σπάνια παρείχαν αύλειο χώρο και όταν παρείχαν δεν ήταν αρκετός για την κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών. Ο χώρος αυτός ήταν απαραίτητος για τη διεξαγωγή του μαθήματος της γυμναστικής, τη δημιουργία σχολικού κήπου, τη διεξαγωγή των επιδείξεων που λάμβαναν χώρα στο τέλος της χρονιάς.

Σημειώνουμε ότι, στην περίπτωση του Δημοτικού Σχολείου της Κατούνας, την οποία και αναλύουμε εδώ, το πρόβλημα της έλλειψης του αύλειου χώρου, εν

---

⁶⁵ Ελευθέριος Π. Αλεξιάκης, Κατούνες στη Ναυπακτία, Ιστορικές παρατηρήσεις στην οικονομική και κοινωνική οργάνωση της περιοχής, ανακοίνωση στο Β΄ Διεθνές Ιστορικό και Αρχαιολογικό συνέδριο Αιτωλοακαρνανίας, Αγρίνιο 29-30-31 Μαρτίου 2002, Πρακτικά τ. Β΄, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, έκδοση Ιστορική και Αρχαιολογική Εταιρεία Δυτικής Στερεάς Ελλάδος, σ. 997, Αγρίνιο 2004

μέρει, λύθηκε μετά το 1907, όποτε και έγινε η αγορά του γηπέδου στο οποίο θα χτιζόταν το πλινθόκτιστο σχολείο. Με σκοπό να μπορεί να γίνει χρήση του αγορασθέντος γηπέδου καθίστατο απαραίτητο να είναι μικρή η απόστασή του από τις ενοικιαζόμενες κατοικίες, έτσι ώστε η πρόσβαση των μαθητών σε αυτό να είναι εύκολη. Επιβεβαιώθηκε, έτσι, η σχέση των ενοικιαζόμενων διδακτηρίων με το γήπεδο και εξηγήθηκε γιατί η επιλογή τους γινόταν με αυτό ως κέντρο.

Εξαιτίας του γεγονότος ότι τα ενοικιαζόμενα διδακτήρια αποτελούσαν λύση στην οποία αναγκαστικά κατέληγε το σχολείο, είχε ως αποτέλεσμα τις περισσότερες φορές να είναι ακατάλληλα, όχι τόσο ως προς την κτιριακή δομή τους αλλά κυρίως όσο αφορά τις συνθήκες υγιεινής. Τα ενοικιαζόμενα κτίρια-σχολεία επιδρούσαν αρνητικά στην υγεία των μαθητών. Οι άσχημα σχεδιασμένοι χώροι με τις μικρές αίθουσες - στις οποίες αναγκάζονταν να συνωστίζονται οι μαθητές-, τα λίγα παράθυρα για τον απαιτούμενο αερισμό και φωτισμό και γενικότερα τις κακές συνθήκες διαβίωσης κατά τη διάρκεια των μαθημάτων προκαλούσαν βλάβες στην υγεία των μαθητών.

Είναι γνωστό, όμως, ότι η υγιεινή του χώρου στον οποίο περνούν ένα σημαντικό κομμάτι του χρόνου τους οι μαθητές αποτελεί προϋπόθεση αναγκαία προκειμένου να διασφαλιστεί η σωματική τους υγεία. Ακόμα, σύμφωνα με τις παιδαγωγικές αρχές, η καταλληλότητα του διδακτηρίου αποτελεί συνθήκη αναγκαία έτσι ώστε οι μαθητές να μπορούν να αγαπήσουν το χώρο στον οποίο διεξάγεται τα μάθημα, να μπορούν να νιώθουν ευχάριστα και να προσεγγίσουν με άλλη διάθεση τη γνώση και την παιδαγωγική διαδικασία.

Η παρουσία του επιθεωρητή, ο οποίος έπαιρνε την τελική απόφαση σχετικά με την κατοικία εκείνη η οποία θα ενοικιαζόταν προκειμένου να στεγασθεί το σχολείο, έδινε έμφαση στην καταλληλότητα του ενοικιαζόμενου κτιρίου και στην αναγκαιότητα του να τηρούνται οι συνθήκες υγιεινής. Όμως, οι τοπικές αρχές ήταν εκείνες που παρείχαν πληροφορίες στον επιθεωρητή σχετικά με τις προσφορές που είχαν διαθέσιμες, και μάλιστα χωρίς καμία σαφή διατύπωση και κανέναν περιορισμό αναφορικά με τη διαδικασία και τα κριτήρια επιλογής του προς ενοικίαση κτιρίου. Συνεπώς, αν λάβουμε υπόψη ότι ζούσαν από κοντά το τοπικό χωροταξικό περιβάλλον, ήταν οι μόνες υπεύθυνες ως οι πλέον αρμόδιες για την ενοικίαση σχολικών κτιρίων.

Ο ρυθμιστικός ρόλος των τοπικών αρχών πολλές φορές αδικούσε τους ιδιοκτήτες, καθώς, στα κριτήρια επιλογής της προσφοράς εκείνης που θεωρούνταν η περισσότερο κατάλληλη, υπεισέρχονταν και προσωπικές παράμετροι. Η ιδιοτέλεια από πλευράς των τοπικών αρχών ήταν το ζήτημα το οποίο προσπάθησαν να περιορίσουν οι νόμοι περί ενοικιαζόμενων κατοικιών. Δεν κατάφεραν να επιτύχουν την οριστική θεραπεία του προβλήματος, αλλά τον περιορισμό μονάχα των τοπικών πιέσεων, διότι, ουσιαστικά, ήλεγχαν την καταβολή του ενοικίου. Αποτέλεσαν μ' άλλα λόγια απόπειρες άσκησης κεντρικού ελέγχου που αφορούσαν την κατάθεση των χρημάτων των ενοικίων στο δημόσιο ταμείο.

Πρόβλημα, ως προς τη στέγαση του σχολείου σε ενοικιαζόμενες κατοικίες, ήταν το γεγονός ότι συχνά παρουσιαζόταν η ανάγκη για μετακίνηση από τη μία

ενοικιαζόμενη κατοικία σε μία άλλη. Οι αλλαγές αυτού του είδους, οφείλονταν σε πολλά αίτια, όπως η θέληση του ιδιοκτήτη να χρησιμοποιήσει το χώρο για ιδιωτικούς σκοπούς ή η πρόθεση των δασκάλων προς αναζήτηση καταλληλότερου διδακτηρίου από άποψη παιδαγωγική ή υγιεινής. Ανεξαρτήτως, όμως, του λόγου για τον οποίον το διδακτήριο έπρεπε να στεγαστεί σε άλλο οίκημα υπήρχαν σοβαρές συνέπειες στη σχολική κοινότητα.

Καταρχήν, οι συχνές αλλαγές διέκοπταν την ροή της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Αποπροσανατόλιζαν τους μαθητές και δυσχέραιναν τη συντήρηση του ενδιαφέροντος τους για τα σχολικά δρώμενα, καθώς αποτελούσαν τροχοπέδη στην εξοικείωση τους με το νέο περιβάλλον. Το εκπαιδευτικό έργο αποσυντονιζόταν, καθιστώντας αδύνατο για την εκπαιδευτική διαδικασία να διατηρήσει ένα σταθερό ρυθμό. Φυσικά, τέτοιες συνέπειες αποκτούσαν μεγαλύτερη βαρύτητα και γίνονταν περισσότερο αισθητές στην περίπτωση που οι μετακινήσεις του σχολείου σε άλλες κατοικίες, δεν πραγματοποιούνταν σε περιόδους σχολικών διακοπών όποτε και το σχολείο ήταν κλειστό. Τότε, η μετακίνηση σε μια νέα ενοικιαζόμενη κατοικία επέβαλε τη διακοπή των μαθημάτων για μεγάλο χρονικό διάστημα, μέχρις ότου να προετοιμασθεί ο νέος χώρος που επρόκειτο να χρησιμοποιηθεί ως διδακτήριο.

Είναι φανερό ότι η έλλειψη σταθερής μόνιμης ενοικιαζόμενης κατοικίας δε βοηθούσε τους διδάσκοντες στο δύσκολο έργο που έπρεπε να επιτελέσουν. Μάλιστα, στις δυσκολίες εκείνες που αντιμετώπιζαν οι εκπαιδευτικοί και αφορούσαν τη διεξαγωγή του μαθήματος, πρέπει να συναθροίσουμε και τις δυσκολίες εκείνες που αφορούσαν τον προγραμματισμό τους. Οι ενοικιαζόμενες κατοικίες δεν ήταν κατασκευασμένες εξ' αρχής με σκοπό να παίξουν το ρόλο του διδακτηρίου. Προέκυπτε, λοιπόν, η ανάγκη να οργανωθούν και να διαρρυθμιστούν έτσι ώστε προσομοιωθούν με το σχολικό περιβάλλον. Προς επίρρωση αναφέρουμε το δάσκαλο Κλεόβουλο⁶⁶ ο οποίος, «αφιερώνει σημαντικό χρόνο για να διαρρυθμίσει σύμφωνα με την αλληλοδιδακτική μέθοδο, το σπίτι που νοίκιασε στο Ιάσιο για να φιλοξενήσει το σχολείο του.»⁶⁷

Ωστόσο, ανασταλτικός παράγοντας στην προσαρμογή των μαθητών και των εκπαιδευτικών σε κάθε προσωρινό διδακτήριο αποτελούσε το γεγονός ότι δεν μπορούσαν να γίνουν σημαντικές παρεμβάσεις – διαμορφώσεις στους χώρους προκειμένου να γίνει οικείο προς τους μαθητές και εκπαιδευτικά κατάλληλο. Αυτό οφειλόταν όχι μόνο στην επίγνωση των «συχών» μετακομίσεων του σχολείου αλλά και στη σκέψη ότι οι κατοικίες ανήκαν σε ιδιώτες, οι οποίοι ως ιδιοκτήτες των ενοικιαζόμενων κατοικιών, συνήθως ανέγειραν υπερβολικές αξιώσεις. Αξίζει να αναφέρουμε ότι σε όλες τις σωζόμενες εκθέσεις πεπραγμένων των πρακτικών του συλλόγου διδασκόντων του σχολείου της Κατούνας, της περιόδου 1927-1941

⁶⁶ Σακκάς Γ., Γ. Κλεόβουλος, «Ο Φιλιππουπολίτης» : Ο πρώτος Έλλην επιστήμων και αγνοημένος Παιδαγωγός, Αθήνα 1956 - Ανώνυμος, βιογραφία θανόντος δασκάλου, Γ. Κλεοβούλου, Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, φ. 62 / 1828, σσ. 259-260

⁶⁷ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 60, Αθήνα 1988

αναφέρεται η πρόταση «Δια την βελτίωσιν του διδακτηρίου ουδέν ενεργήσαμεν ούτος ιδιωτικού.»⁶⁸

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι οι ενοικιαζόμενες κατοικίες δεν πληρούσαν σε πολλά σημεία τις ανάγκες της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου. Ωστόσο, δε δίνονταν μεγάλη έμφαση στα προβλήματα τα οποία εμφανίζονταν, όσο ο αριθμός των μαθητών στην κωμόπολη της Κατούνας δεν αρκετά μεγάλος ώστε να χρειάζεται μια ιδιαίτερα μεγάλη αίθουσα διδασκαλίας. Η αναγκαιότητα της δημιουργίας ενός χώρου ο οποίος θα χρησιμοποιούνταν αποκλειστικά και μόνο για τη στέγαση του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας ήταν φανερή και έγινε ακόμα πιο άμεση με τον χωρισμό της αλληλοδιδασκτικής αίθουσας στις τάξεις της συνδιδασκτικής μεθόδου και με την αύξηση συγχρόνως του αριθμού των φοιτούντων μαθητών.

---

⁶⁸ Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε : 106/1994, Α. Ε. Ε: ΕΚΠ: 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1929-1941), Φ. 6, Εκθέσεις πεπραγμένων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ**Γ΄ ΦΑΣΗ ΣΤΕΓΑΣΗΣ– ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟ****1. ΓΕΝΙΚΑ**

Η τρίτη φάση στέγασης του δημοτικού σχολείου Κατούνας αποσκοπεί στην ανέγερση του διδακτηρίου, η οποία έστω και αν πραγματοποιήθηκε καθυστερημένα, αποτελεί το τέλος μιας επίπονης πορείας που σηματοδοτείται από το εκκλησιαστικό περιβάλλον και το ιδιωτικό καθεστώς των κατοικιών που το φιλοξένησαν. Η φάση αυτή αποτελεί την κορύφωση των φάσεων στέγασης δεδομένου ότι μέσω αυτής το σχολείο εξασφαλίζει την κτιριακή αυτονομία του. Διατρέχει σχεδόν το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα και αποτελείται από δύο εξίσου σημαντικά στάδια που οδήγησαν στην κατασκευή του σχολικού οικοδομήματος μέσα στο οποίο, ακόμα και στις μέρες μας, μορφώνονται και διαπαιδαγωγούνται, στα πλαίσια της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι νέοι της κωμόπολης.

Το πρώτο στάδιο της τρίτης φάσης στέγασης του Δημοτικού Σχολείου

Κατούνας αφορά την αγορά του γηπέδου στο οποίο θα χτιζόταν το πλινθόκτιστο διδακτήριο. Η επιλογή του τελικού γηπέδου, για λόγους που θα αναλύσουμε παρακάτω, αποδείχθηκε δύσκολη και γι' αυτό καθυστέρησε να πραγματοποιηθεί η αγορά του. Ήταν ένα αποφασιστικό βήμα για τις εξελίξεις στα εκπαιδευτικά πράγματα της κωμόπολης παρότι μεσολάβησε πάνω από ένα τέταρτο του αιώνα μέχρι να αρχίσουν οι εργασίες για την ανέγερση του διδακτηρίου, γεγονός που σηματοδοτεί τη μετάβαση στο δεύτερο στάδιο στέγασης.

2. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΓΗΠΕΔΟΥ

Τα κριτήρια τα οποία απαιτούνταν να πληρούνται για την επιλογή ενός γηπέδου το οποίο προοριζόταν να χρησιμοποιηθεί για την κατασκευή ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι επικεντρώνονται τόσο στην χωροθέτηση του γηπέδου όσο και στο οικονομικό πλαίσιο της αγοροπωλησίας. Υπάρχουν περιορισμοί και προϋποθέσεις που δεν αφορούν μόνο στη θέση και την φύση του γηπέδου αλλά και στο χρηματικό τίμημα που θα καταβληθεί για την πραγματοποίηση της αγοράς του.

Συγκεκριμένα, την εποχή που εξετάσουμε, δεν είχε θεσμοθετηθεί ολοκληρωμένη νομοθεσία η οποία να περιλαμβάνει αναλυτική περιγραφή των προαναφερθέντων κριτηρίων. Ωστόσο, παρότι φαίνεται ότι οι ενδιαφερόμενοι αναγκάζονταν να κινούνται σε ένα γενικό πλαίσιο, πρέπει να σημειώσουμε ότι τα κριτήρια τοποθετούνται στο επίπεδο του συνηθισμένου μεν, ουσιώδους δε, προβληματισμού που περιστρεφόταν γύρω από την ασφάλεια των μαθητών και την καλή τους σχέση με τον περιβάλλοντα χώρο. Η κεντρική θέση, ο καλός αερισμός και η απόσταση από δραστηριότητες θορυβώδης, ανθυγιεινές ή επικίνδυνες για το μαθητικό πληθυσμό¹ αποτελούσαν παράγοντες που λαμβάνονταν αυστηρά υπ' όψη.

Στο παραπάνω πλαίσιο, του γενικού αλλά γόνιμου προβληματισμού, εντάσσεται και η εγκύκλιος αρ. 11844/15-9-1897 του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών «Περί των γηπέδων εφ' ων ιδρυθήσονται τα δημοτικά σχολεία εις τους δήμους τρίτης τάξεως», αριθμεί κριτήρια επιλογής που προωθούν την παιδαγωγική και την υγιεινή. Αναφέρει χαρακτηριστικά που πρέπει να διαθέτει το γήπεδο, όπως ευάερο, ευήλιο, ευρύχωρο και ήρεμο, χαρακτηριστικά τα οποία είναι ήδη γνωστά καθώς καταγράφονται στον Οδηγό² της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου του

---

¹ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σσ. 173, 190, 167-168, Αθήνα 1988

² Η εκδοτική διαδρομή του «Οδηγού», έχει ως εξής: Πρώτη φορά εκδόθηκε το 1830 στην Αίγινα. Εκδόθηκε το 1842 βάση του διατάγματος υπ' αριθ. 2000/24-7-1841. Η β' έκδοση η οποία στηρίχθηκε στο ίδιο διάταγμα τυπώθηκε στα τέλη του 1850 αφού είχε εξαντληθεί η α' έκδοση. Στην β' έκδοση παρατηρούνται προσθήκες και τροποποιήσεις. Η έκδοση του 1950 επανεκδόθηκε δέκα χρόνια

Π. Ι. Κοκκώνη αλλά και στις οδηγίες της συνδιδασκτικής μεθόδου όπως την περιέγραψαν οι Σπ.Μωραΐτης και Δ. Γ. Πετρίδη. Εκείνο που τη διαφοροποιεί είναι ότι καθορίζεται ως απαραίτητη προϋπόθεση το γήπεδο να βρίσκεται «μακράν σφαγείων, αγοράς, παντοπωλείων, και να παράκηται ταις εκκλησίαις, ένθα τούτο είνε δυνατόν»³

Καθίσταται σαφές ότι τα κριτήρια χωροθέτησης του γηπέδου, τα οποία ταυτίζονται με τα κριτήρια που πρέπει να πληροί ένα διδάκτήριο, αποσκοπούν στο να εξασφαλίσουν απομόνωση από τον κοινωνικό περίγυρο, ηρεμία για την περισυλλογή των μαθητών και απομάκρυνση από συνοικίες οι οποίες δε συνάδουν με το εκπαιδευτικό έργο. Προς επίρρωση αναφέρουμε την περίπτωση της Σχολής Δημητσάνας, η οποία ανήκε στον περίγυρο της πλατείας ενώ ταυτόχρονα ήταν απομονωμένη από το «σχολείο των ενηλίκων».

Πέρα όμως από τα κριτήρια που αφορούν τη φύση και τη θέση του γηπέδου, στην ουσία, η επιλογή του επαφιόταν στην συνείδηση και το βαθμό ευθύνης των τοπικών αρχών και όσων εμπλέκονταν σε τέτοιου είδους αποφάσεις. Έτσι, θεσμοθετήθηκαν προδιαγραφές οι οποίες πρέπει να τηρούνται στο οικονομικό σκέλος της επιλογής του γηπέδου προκειμένου το Υπουργείο Παιδείας να βλέπει με λιγότερη καχυποψία τις κινήσεις των τοπικών κοινωνιών καθώς πλέον θα περιοριζόταν η πιθανότητα να υπεισέρχεται ιδιοτέλεια. Ουσιαστικά, οι περιπτώσεις οποιασδήποτε παρέκκλισης αντιμετωπιζόταν με τις ίδιες μεθόδους που χρησιμοποιούνταν και την περίοδο που το σχολείο αναγκαζόταν να στεγασθεί σε ενοικιαζόμενες κατοικίες. Υπενθυμίζουμε ότι ο Κ. Γόντικας είχε ισχυριστεί στη βουλή ότι πρέπει να είμαστε πολύ προσεχτικοί για να αποφύγουμε τον κίνδυνο της επιλογής βάσει ατομικών συμφερόντων.

3. ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΓΗΠΕΔΟΥ – ΟΙΚΟΠΕΔΟΥ ΣΤΗΝ ΚΩΜΟΠΟΛΗ

Κατά τον 19^ο αιώνα, κυρίως, η Ελλάδα βρισκόταν σε δεινή οικονομική κατάσταση, με αποτέλεσμα να αδυνατεί να δαπανήσει χρήματα στην ανοικοδόμηση σχολικών μονάδων. Δεδομένης της ανάγκης, όμως, να ενισχυθεί η παιδεία το κράτος παραχώρησε στους δήμους πρωτοβουλίες στις οποίες το ίδιο συμμετείχε. Η αγορά

αργότερα, το 1860, με βελτιώσεις και προσθήκες. (Αποστόλης Ανδρέου, Αναλυτικά Προγράμματα Δημοτικού Σχολείου - Συλλογή κειμένων, εκδόσεις Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Π. Τ. Δ. Ε., σ. 13, Θεσ/νίκη 1996) – Η Μάρω Καρδαμίτση – Αδάμη αναφέρει και την έκδοση του 1963. Η έκδοση, όμως, αυτή δεν είναι ακραιφνώς αλληλοδιδασκτική καθώς εισάγει το μικτό σύστημα διδασκαλίας στα αλληλοδιδασκτικά σχολεία. (Μάρω Καρδαμίτση – Αδάμη, Ο Δ. Καλλιός και το Σχολικό κτίριο, Ε. Μ. Π. – Τμήμα Αρχιτεκτόνων Σπουδαστήριο Αρχιτεκτονικών Συνθέσεων – Καθηγητής Δ. Ζήβας, Δημοσιεύσεις Επιστημονικών Εργασιών, αρ. 1, σσ. 3 & 4, Αθήνα 1986)

³ Πετρούλιας Η., Η νεωτέρα παρ' ημίν σχολική νομοθεσία, εκδόσεις Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδύσεως, αριθ. 9, σ. 112, Αθήνα 1898

γηπέδων ήταν αποτέλεσμα της πολιτικής του Υπουργείου Παιδείας, στα πλαίσια της ευρύτερης φιλοσοφίας που ακολουθούνταν, να συμμετέχει στην χρηματοδότηση των σχολικών εγκαταστάσεων, πολιτική που εφαρμόστηκε από το 1830 και μέχρις ότου το κράτος να είναι πλέον σε θέση να χρηματοδοτήσει εξ' ολοκλήρου την κατασκευή διδασκαστηρίων. Ακόμα, όταν κάποιος Δήμος αναλάμβανε την κατασκευή του σχολικού οικοδομήματος το Υπουργείο παιδείας αναλάμβανε τη μισθοδοσία των δασκάλων όσο καιρό διαρκούσε η κατασκευή του σχολείου.

Σε άλλες περιπτώσεις το ελληνικό κράτος παραχωρούσε στους Δήμους οικοπέδα ή οικήματα που ήταν περιουσία του ελληνικού κράτους ή ανήκαν σε μοναστήρια τα οποία είχαν εγκαταλειφθεί. Από τις πρώτες κρατικές παραχωρήσεις οικημάτων ή οικοπέδων στην ευρύτερη περιοχή που εξετάζουμε είναι η παραχώρηση στο δήμο Στράτου⁴ της υποδιοικήσεως Βάλτου μιας ερειπωμένης εθνικής αποθήκης στη θέση Λεπίδι για να χρησιμοποιηθεί «μετά από κατάλληλη επισκευή» σαν αλληλοδιδασκαστικό σχολείο. Επίσης είχαμε μια παραχώρηση οικοπέδου 2000 τ.μ. στο Δήμο Αργινίου⁵.

Όλα τα χρόνια ύπαρξης του δημοτικού σχολείου Κατούνας, ιδιαίτερα μετά την δημιουργία του ελεύθερου Ελληνικού κράτους χαρακτηρίζονται από την ελπίδα απόκτησης δημόσιου εκπαιδευτηρίου. Έχοντας υπόψη την ανέχεια του ελληνικού κράτους, μπορούμε να χαρακτηρίσουμε ως ενθαρρυντικό στοιχείο ότι η κωμόπολη της Κατούνας ήταν εύπορη γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα τη συντήρηση του δημοτικού σχολείου, χωρίς καμία διακοπή, στη δυσμενή περίοδο του 19^{ου} αιώνα. Βέβαια, παρότι αναγκαία, η οικονομική ευμάρεια δεν αποτελούσε και ικανή προϋπόθεση για ένα τέτοιο εγχείρημα.

Στην περίπτωση της Κατούνας, ο παράγοντας που καθιστούσε το πρόβλημα οξύ ήταν η απουσία κοινοτικού γηπέδου, που να πληροί τις προϋποθέσεις ανέγερσης ενός διδασκαστηρίου. Βέβαια, βάσει των πηγών που έχουμε στα χέρια μας, μας είναι άγνωστο αν κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα υπήρξαν προσπάθειες για την αγορά γηπέδου προς ανέγερση διδασκαστηρίου και ακόμα και αν υπήρξαν, δεν είχαν επιτυχή κατάληξη.

Αυτό που γνωρίζουμε σίγουρα, με βάση τα Αρχεία του Εποπτικού Συμβουλίου του νομού Αιτωλοακαρνανίας και συγκεκριμένα με βάση τα πρακτικά των συνεδριάσεών του, είναι ότι, με την έναρξη του νέου αιώνα, η καθυστέρηση στην εύρεση γηπέδου από την τοπική κοινωνία οδηγεί σε μία αντιστροφή των εξελίξεων. Ο επιθεωρητής, σε δύο διαδοχικές συνεδριάσεις, προτείνει την έγκριση του προϋπολογισμού τόσο του Δημοτικού Σχολείου Αρρένων, «να εγκριθώσι οι προϋπολογισμοί των διδασκαστηρίων... του σχολείου των αρρένων (τετραταξίου) Κατούνης Εχίνου»⁶, όσο και του Δημοτικού Σχολείου Θηλέων, «να εγκριθώσι οι

⁴ Γ. Α. Κ., Αρχείο Όθωνος, Υπουργείο Παιδείας, Δημοτική Εκπαίδευσις, (1835-1862), Σειρά L, Φ. 40, Έκθεση του Γραμματέας προς το Βασιλέα, 16 / 28-7-1837

⁵ Γ. Α. Κ., Αρχείο Όθωνος, Υπουργείο Παιδείας, Δημοτική Εκπαίδευσις, (1835-1862), Σειρά L, Φ. 40, Β. Διάταγμα. αρ. 23400 / 1-16 Ιουλίου 1837

⁶ Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας, Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου- Βιβλίο 1^ο

προϋπολογισμοί των διδακτηρίων... του σχολείου των Θηλέων (διταξίου) Κατούνης Εχίνου»⁷.

Η τοπική κοινωνία, λόγω της δυσκαμψίας της στην υπόθεση της εύρεσης γηπέδου, αδυνατεί να παρακολουθήσει τις εξελίξεις. Φτάνουμε, λοιπόν, στα 1906, πέντε χρόνια μετά την πρώτη πρόταση του επιθεωρητή, όποτε και το Εποπτικό Συμβούλιο εγκρίνει μόνο τη μία εκ των δύο προτάσεων του επιθεωρητή, η οποία αφορά την ανοικοδόμηση του τριτάξιου Δημοτικού Σχολείου Αρρένων, «Τό Συμβούλιον αποφάσισε προτάσει του κ. επιθεωρητού εγκρίνει την οικοδομή τετρατάξιου διδακτηρίου αρρένων εν Καρβασαρά (Αμβρακίας)... και την οικοδομήν τριτάξιου εν Κατούνη (Εχίνου)»⁸. Η απόφαση αυτή κρούει τον κώδωνα αλλά και φέρνει τις τοπικές αρχές μπροστά στις ευθύνες τους, καθιστώντας πλέον επιτακτική ανάγκη, αλλά και μονόδρομο, την εξασφάλιση του γηπέδου εκείνου το οποίο θα στεγάσει το διδακτήριο της Κατούνας.

Η αδυναμία της τοπικής κοινωνίας να είναι προετοιμασμένη να δεχτεί τις προτάσεις του επιθεωρητή αλλά και τις αποφάσεις του Εποπτικού Συμβουλίου οδηγεί στο να μην είναι πια εφικτό να ακολουθηθεί η θεωρητικά βέλτιστη λύση για τα εκπαιδευτικά πράγματα στην Κατούνα. Αν και δε γίνεται αντιληπτό βραχυπρόθεσμα, η κωμώπολη πλήττεται. Σε πρώτο στάδιο, χάνει τη δυνατότητα που της προσφερόταν, και που άλλες κοινότητες είχαν αδράξει, να ανοικοδομήσει δύο σχολεία, ένα θηλέων και ένα αρρένων, και αναγκάζεται να περιοριστεί σε ένα. Είναι σαφές ότι το Εποπτικό Συμβούλιο δε θα είχε κανέναν ενδοιασμό να εγκρίνει και τις δύο προτάσεις του επιθεωρητή αν οι τοπικές αρχές είχαν προνοήσει, σε όλη αυτή τη χρονική περίοδο του 19^{ου} αιώνα, να εξασφαλίσουν τα απαραίτητα γήπεδα. Η πρόταση του συλλόγου διδασκόντων του 1947 για τη δημιουργία – στην περιοχή Κατωμερίσια – δεύτερου μεικτού Δημοτικού Σχολείου στην Κατούνα, σύμφωνα με τη μεταρρύθμιση του 1929, λόγω αδυναμίας του ήδη υπάρχοντος να στεγάσει όλο το μαθητικό πληθυσμό, επιβεβαιώνει ότι θα ήταν περισσότερο συνετό και ωφέλιμο αν είχε γίνει εκμετάλλευση μιας τέτοιας ευκαιρίας.

Σε δεύτερο στάδιο, η καθυστέρηση στο θέμα της εξεύρεσης γηπέδου, είχε αντίκτυπο στην διαδικασία της ανέγερσης του διδακτηρίου. Με δεδομένη την έγκριση του 1906 για ανοικοδόμηση σχολικού κτιρίου και την αγορά του οικοπέδου το 1907 με την καταβολή ενός αρκετά σεβαστού ποσού, καταλαβαίνουμε ότι η πρόταση του Εποπτικού Συμβουλίου στο Υπουργείο Εκκλησιαστικών και Δημόσιας Εκπαίδευσης έμεινε στις καλένδες καθώς τα χρήματα της επιχορήγησης απορροφήθηκαν μόνο στην αγορά του γηπέδου.

Η πιο αποφασιστική κίνηση, για την οποία πληροφορούμαστε από τα διασωθέντα Αρχεία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, πραγματοποιήθηκε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, το 1907, όποτε και αναζωπυρώθηκε η ελπίδα ανέγερσης διδακτηρίου, με την εξεύρεση από την τοπική κοινωνία γηπέδου – οικοπέδου

/1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 61, αριθ. πράξης Ζ / 14-12-1901

⁷ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 62, αριθ. πράξης Ε / 13-1-1902

⁸ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 102 / 6 -12 -1906

κατάλληλου για αυτό το σκοπό. Η υπόθεση απασχόλησε για αρκετό καιρό το υπουργείο και την τοπική κοινωνία και τελικά οδήγησε στην αγορά του γηπέδου από το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαίδευσης το οποίο μέχρι σήμερα στεγάζει το Δημοτικό Σχολείο της περιοχής.

Αρχικός σκοπός ήταν να ανεγερθεί εκεί διδακτήριο ικανό να στεγάσει το τριτάξιο «Διδακτήριον του Δημοτικού Σχολείου αρρένων»⁹, που, μετά από τα μεταρρυθμιστικά του 1929, με τη δημιουργία των μεικτών δημοτικών σχολείων ανά την επικράτεια της χώρας, έμελλε να φιλοξενήσει όλο το μαθητικό πληθυσμό της κομμοπολής. Το γήπεδο, που σύμφωνα με το σχεδιάγραμμα του μηχανικού Βάλτου το 1927 είχε εμβαδόν 4.520 τ.μ.¹⁰ και είχε επιλεγεί από την τοπική κοινωνία. Βέβαια, την τελική έγκριση επρόκειτο να δώσει η κεντρική διοίκηση ελέγχοντας κατά βάση δύο παραμέτρους: την καταλληλότητα του χώρου για ανέγερση διδακτηρίου και την αγοροπωλησία ως προς το αν ήταν η τιμή αγοράς του οικοπέδου οικονομικά συμφέρουσα για το δημόσιο.

Η εμπλοκή του επιθεωρητή στις αγοροπωλησίες οικοπέδων για ανέγερση σχολικών κτιρίων γίνεται εμφανής από το νόμο ΒΤΜΘ' του 1895. Ο νόμος αυτός ορίζει τον επιθεωρητή αρμόδιο στην επιλογή του γηπέδου προς ανέγερση διδακτηρίου, «...ο δ' επιθεωρητής προβαίνει εις την εκτέλεσιν των προς απόκτησιν του αναγκαίου γηπέδου, και μετά τούτο των προς έναρξιν και περάτωσιν της νέας οικοδομής...».¹¹

Η αγορά του γηπέδου – οικοπέδου για την ανέγερση του δημοτικού σχολείου Κατούνας έγινε μετά από διαβουλεύσεις μεταξύ του Υπουργείου και των επιθεωρητών στοιχειώδους εκπαίδευσης Αιτωλοακαρνανίας καθώς το υπουργείο, που είχε και την εποπτεία της σωστής αξιοποίησης των δημοσίων χρημάτων, θεωρούσε το οικοπέδο ακριβό και επιζητούσε μια άλλη πιο οικονομική λύση. Έτσι, σε πρώτο στάδιο, το Υπουργείο, ζήτησε, με την υπ' αριθ. 6276¹² τηλεγραφική διαταγή, από τον Επιθεωρητή των δημοτικών σχολείων της περιφέρειας, Αιτωλοακαρνανίας, στη δικαιοδοσία του οποίου ανήκε το δημοτικό σχολείο της Κατούνας, να διερευνήσει, με επιτόπου έλεγχο, τη δυνατότητα αγοράς κάποιου άλλου οικοπέδου με πιο προσιτή τιμή.

Γίνεται εμφανής για μια ακόμα φορά η επιφυλακτικότητα την οποία

---

⁹ Συμβολαιογραφικός Σύλλογος εφετείων Αθηνών – Πειραιώς Αιγαίου & Δωδεκανήσου, Αρχαιοφυλακείον Αθηνών, Διαχείριση Αντιγράφων, Αρχείο Συμβολαιογράφου Αθηνών Ιωάννου Δ. Σταμάτη, αριθ. συμβολαίου 8828 / 26-3-1907, σ.3

¹⁰ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφο Αλληλογραφίας, : Έγγραφο Σχολικής Εφορείας, Φ. 21, υπ. 2, Σχεδιάγραμμα γηπέδου Α-Β-Γ-Δ-Ε-Ζ-Η-Α δια την ανέγερσιν Δημοτ. Σχολείων εις Κατούναν, λυτά

¹¹ Νόμος ΒΤΜΘ'/5-10-1895 – «Περί της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαιδευσεως», Κεφάλαιον Ε', «Περί δημοτικών διδακτηρίων», Άρθρον 72, στο βιβλίο του Σήφη Μπουζάκης, Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα, Gutenberg, Έκδοση Γ', τ. Α' - Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες 19^{ος} αιώνας, 1913, 1929, σ. 319, Αθήνα 2002

¹² Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφο Αλληλογραφίας, : Έγγραφο Σχολικής Εφορείας, Φ. 21, υπ. 2, έγγραφο υπ' αριθ. 153-154 / 15-5-1907, του Επιθεωρητή Δ.Σ. Μεσολογγίου προς το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών κ.λ.π., λυτά

διατηρούσε το υπουργείο σε αυτές τις υποθέσεις και η οποία ήταν ίδιας φύσης με την καχυποψία με την οποία αντιμετωπίζονταν θέματα όπως η ενοικίαση διδακτηρίων. Αυτό οφειλόταν στην πιθανότητα η απόφαση της επιλογής για την αγορά του οικοπέδου να είχε ιδιοτελή κίνητρα. Συγκεκριμένα, η συμμετοχή των τοπικών αρχών σε αυτές τις αποφάσεις δημιουργούσε την υποψία πως άνοιγε ο δρόμος για την εξυπηρέτηση πελατειακών σχέσεων.

Σημειώνουμε ότι στην παρούσα εργασία θα χρησιμοποιούμε τη λέξη «γήπεδο» αντί για τη λέξη «οικόπεδο», ακολουθώντας την ορολογία των τεχνικών υπηρεσιών. Πέρα όμως από την ειδική ορολογία των τεχνικών υπηρεσιών παρατηρούμε ότι είναι και η ορολογία της εποχής, η οποία χρησιμοποιείται, ως επί το πολύ και στα υπόλοιπα έγγραφα, όπως η αλληλογραφία του επιθεωρητή των δημοτικών σχολείων με την κεντρική διοίκηση.

4. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΑΡΡΕΝΩΝ ΤΗΣ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ

Επιδιώκοντας να ρίξουμε φως στην υπόθεση της αγοράς γηπέδου προς ανέγερση διδακτηρίου στην περιοχή της Κατούνας επιλέξαμε να ασχοληθούμε με το δημοτικό σχολείο αρρένων της Ναυπάκτου. Η επιλογή αυτή έγινε, καταρχάς, διότι, η πόλη της Ναυπάκτου ανήκει στην ευρύτερη περιοχή την οποία εξετάζει η παρούσα μελέτη και ακόμα, όπως θα γίνει αντιληπτό μετά την ανάλυση που ακολουθεί, η περίπτωση της αγοράς του εκεί γηπέδου επηρεάζεται από μια διαφορετική σε σχέση με όσες έχουμε προαναφέρει, αλλά και εξίσου σημαντική, παράμετρο.

Η παράμετρος εκείνη την οποία καταδεικνύει η περίπτωση της Ναυπάκτου έχει να κάνει με τις διενέξεις μεταξύ των ντόπιων κατοίκων, φαινόμενο που παρατηρούνταν συχνά σε τέτοια ζητήματα, και το οποίο αποτελούσε πηγή ουσιαστικής καθυστέρησης. Πρέπει να αναφέρουμε εδώ ότι οι αντιδικίες αυτές είχαν ως βάση τον άξονα που πηγή του είχε το καλό της κωμόπολης και αυτό ίσχυε όταν οι γηγενείς μοχθούσαν πραγματικά για την επιβολή της καλύτερης λύσης για την εκπαιδευτική και τοπική κοινότητα. Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις, ελλόχευε η επιβολή των οικονομικών συμφερόντων που προσπαθούσαν να επιβάλλουν λύσεις οι οποίες δεν συμβάδισαν με τα συμφέροντα της εκπαιδευτικής κοινότητας.

Στο περιοδικό Τεχνικά Χρονικά, στην αναφορά του για το σχολικό περιβάλλον σημειώνει, «Μελετώντας τη σχέση «υποκείμενο (άτομο ή ομάδα) – κτισμένο περιβάλλον – κοινωνία, ένας μεγάλος αριθμός από κοινωνιολογικές και κοινωνικοψυχολογικές έρευνες θεωρεί πως το κτισμένο περιβάλλον αποτελεί την υλική καταγραφή των χαρακτηριστικών μιας κοινωνίας, καθώς και των εντάσεων, και συγκρούσεων και ισορροπίας δυνάμεων που την διέπουν...Εδώ παρεμβαίνουν το πλέγμα των κοινωνικών σχέσεων που αναπτύσσονται στο δεδομένο χώρο, καθώς και οι ανάγκες, τα συμφέροντα και οι προσδοκίες οι αξίες και τα μοντέλα συμπεριφοράς

των ατόμων και των ομάδων που τον χρησιμοποιούν.»¹³

Βέβαια, η παραπάνω διαπίστωση παρατηρείται και στην εύρεση και αγορά του σχολικού γηπέδου, η οποία αποτελεί προστάδιο, αλλά και προϋπόθεση, του κτισίματος μιας σχολικής μονάδας, στο οποίο εμπλέκεται άμεσα η τοπική κοινωνία. Με αυτό το δεδομένο, στην άποψη που εμπεριέχεται στο περιοδικό τεχνικά χρονικά, εμείς θα προσθέσουμε ότι ουσιαστικά το κτισμένο περιβάλλον κληρονομεί μια κατάσταση που ήδη υπάρχει καθώς το έναυσμα όλου αυτού του πλέγματος αναδύεται τόσο κατά τις διαβουλεύσεις γύρω από την αγορά σχολικού γηπέδου τόσο και αργότερα όταν διαρκεί η αναμονή της ανέγερσης.

Έτσι, η περίπτωση του γηπέδου του δημοτικού σχολείου της Ναυπάκτου φωτίζει το πλέγμα των κοινωνικών σχέσεων που αναπτύσσονται στη συγκεκριμένη κοινωνία, τις τοπικές ανάγκες, τα ατομικά συμφέροντα, τις προσωπικές προσδοκίες, τις αξίες, τις συμπεριφορές των ατόμων και των ομάδων, τις εντάσεις και συγκρούσεις που τη διέπουν. Φωτίζει όλα τα χαρακτηριστικά της που αποκρυσταλλώνονται στον τρόπο με τον οποίο γίνονται οι διαπραγματεύσεις για την αγορά του γηπέδου. Επίσης αποτελεί στοιχείο που αποδεικνύει την παρουσία και την εμπλοκή της κοινωνίας στο σχολικό γίνεσθαι. Γίνεται αισθητή η αναγκαιότητα να εγκαταλειφθεί η εσωστρεφής οργάνωση και η «αυτάρκεια» της σχολικής μονάδας στα πλαίσια μια πορεία η οποία θα βγάλει το σχολείο από το συντομικό του περίγραμμα με σκοπό να αποτελέσει μονάδα ενταγμένη στην κοινωνία, κατεύθυνση την οποία σηματοδοτεί το σύνθημα της εκπαιδευτικής πολιτικής του 21^{ου} αιώνα για «σχολείο ανοικτό στην κοινωνία»¹⁴.

Το γήπεδο το οποίο επρόκειτο να χρησιμοποιηθεί για την ανέγερση εξεταζίου δημοτικού σχολείου στην πόλη της Ναυπάκτου είχε προσδιοριστεί από τον προκάτοχο, και προταθεί από τον νυν, επιθεωρητή της περιφέρειας στο Εποπτικό Συμβούλιο. Όπως αναφέρεται στα πρακτικά του Εποπτικού Συμβουλίου, βρισκόταν

¹³ Τεχνικά Χρονικά - Α, 1984, τομ.4, τχ. 1-2, σ. 35

¹⁴ Ενδεικτικά, προκειμένου να διευκρινίσουμε το σύνθημα της εκπαιδευτικής πολιτικής του 21^{ου} αιώνα για «σχολείο ανοικτό στην κοινωνία» επιλέξαμε ένα έγγραφο για τη σχολική χρονιά του 2004-2005, την πρώτη σχολική χρονιά μετά από τους Ολυμπιακούς Αγώνες που διεξάχθηκαν στην Αθήνα το καλοκαίρι του 2004. Ήταν ένα έγγραφο ρουτίνας με την έννοια ότι ανάλογο έστειλε η Διεύθυνση Σπουδών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, στα δημοτικά σχολεία της χώρας με την έναρξη κάθε σχολικής χρονιάς. Το περιεχόμενό του, με θέμα «Λειτουργία σχολείων με την έναρξη του νέου σχολικού έτους», αναφερόταν στις οδηγίες που εστάλησαν στα δημοτικά σχολεία για τη σχολική χρονιά του 2004-2005.

Στην προσπάθεια για την ποιοτική ανασυγκρότηση του σχολείου, στο συγκεκριμένο έγγραφο, ο συντάκτης, ο Ειδικός Γραμματέας ΥΠ. Ε. Π. Θ., ο Κ.ων/νος Ράμμος, επιχειρεί να δώσει το πλαίσιο μέσα στο οποίο κινούνταν οι προθέσεις και οι οραματισμοί του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων για το σχολείο του 21^{ου} αιώνα, μακριά από την απομόνωση και την εσωστρέφεια, επιδιώκοντας την ολοκλήρωση του μαθητή. Στο έγγραφο σημειώνεται, «Πιστεύουμε ότι το σχολείο του μέλλοντος είναι το σχολείο της συλλογικότητας όπου συναντιέται η πολιτεία με την κοινωνία, τους εκπαιδευτικούς και την τοπική αυτοδιοίκηση, στην πιο γόνιμη και δημιουργική σχέση, με σκοπό την εξασφάλιση υψηλής ποιότητας εκπαίδευσης για όλα τα παιδιά καθώς και ίσων ευκαιριών για προσωπική και κοινωνική ολοκλήρωσή τους, με γνώμονα ότι κάθε παιδί αποτελεί μια μοναδική και ανεπανάληπτη προσωπικότητα.», (ΥΠ. Ε. Π. Θ. – Δ/ΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ Π. Ε., «Λειτουργία σχολείων με την έναρξη του νέου σχολικού έτους», Φ.3/523/87914/Γ1/1-9-2004, σ. 1)

στο ανατολικό σχεδόν άκρον της πόλης και η επιλογή του είχε επιφέρει αντιδικίες. Οι έριδες που ξέσπασαν ανάμεσα στους κατοίκους οφείλονται στην ύπαρξη και άλλων γηπέδων που ανήκαν σε ισχυρούς παράγοντες της περιοχής, και τα οποία παρότι είχαν προταθεί, απορρίφθηκαν.

Συγκεκριμένα, κέντρο της αντιπαλότητας ήταν η καταλληλότητα του γηπέδου που επιλέχθηκε. Στο Υπουργείο της Παιδείας είχαν σταλεί δύο αναφορές σχετικά με αυτό το θέμα, αντιπροσωπευτικές των αντίθετων απόψεων. Η μια υπογραφόταν από ενενήντα τρεις (93) κατοίκους, αντιμαχόταν την καταλληλότητα του γηπέδου και συνοδευόταν από έκθεση τριών γιατρών, περί της υγιεινής του χώρου. Την άλλη αναφορά, που υποστήριζε την επιλογή των επιθεωρητών, υπέγραφαν περισσότεροι από τριακόσιους κάτοικοι της πόλεως της Ναυπάκτου και συνοδευόταν από έκθεση επίσης τριών γιατρών. Στα πρακτικά της συνεδρίασης, η καταγραφή των όσων συζητήθηκαν γύρω από αυτή την υπόθεση καταλαμβάνει έξη (6) σελίδες. Παρότι δε συνηθιζόταν να καταλαμβάνεται τέτοια έκταση για ένα θέμα, θεωρούμε ότι υπάρχει εξήγηση, αν αναλογιστούμε ότι η υπόθεση είχε πάρει διαστάσεις, δεδομένου ότι είχαν γίνει αναφορές στο υπουργείο.

Τα επιχειρήματα και των δύο πλευρών έχουν ως κεντρικό άξονα την ισχύουσα νομοθεσία και τις απόψεις της παιδαγωγικής όπως διατυπώθηκαν από τους οδηγούς της αλληλοδιδασκτικής και της συνδιδασκτικής μεθόδου, καθώς και τις υγειονομικές κατευθύνσεις που έπαιζαν σημαντικό ρόλο στην αγορά γηπέδων και την κατασκευή σχολείων από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Τελικά, επικυρώθηκε η πρόταση του επιθεωρητή, και η αγορά θα πραγματοποιούνταν μόνο με την προϋπόθεση ότι η τιμή ανά τετραγωνικό μέτρο θα μειωνόταν από οκτώ δραχμές σε πέντε. Η επιτροπή, αιτιολόγησε την απόφασή της αφού αντίκρουσε λεπτομερώς όλα τα επιχειρήματα της αναφοράς των «ενενήντα τριών» κατοίκων της Ναυπάκτου.

Βασικό επιχείρημα της αναφοράς αυτής – το οποίο στα πρακτικά αντιμετωπίζεται με τις φράσεις «δήθεν» και «ψευδέστατο» – ήταν ότι το γήπεδο βρίσκεται εκτός της πόλεως, και μάλιστα ότι «απέχει της πόλεως 20/60 της ώρας». Ωστόσο, σε αυτό το σημείο της αναφοράς τους οι ενενήντα τρεις κάτοικοι πέφτουν σε αντίφαση. Ομολογούν ότι το δημοτικό σχολείο των θηλέων βρίσκεται στο κέντρο της πόλης και ισχυρίζονται ότι απέχει από το δημοτικό σχολείο αρρένων περισσότερα από εκατόν είκοσι πέντε μέτρα (125 μ.). Το Εποπτικό συμβούλιο σημειώνει «έπεται από το των αρρένων, αν μη κείται επίσης εν τω κέντρω πάντος δεν κείται εκτός της πόλεως και δη εις απόστασιν 20/60 της ώρας.»¹⁵.

Η άποψη της επιτροπής ήταν ότι το γήπεδο για την ανέγερση του σχολείου των αρρένων βρισκόταν στο ανατολικό σχεδόν άκρον της πόλης. Αυτό σήμαινε ότι τα εκπαιδευτικά συμφέροντα των κατοίκων της πόλεως Ναυπάκτου, δεν βλάπτονταν αφού το δυτικό άκρο της απείχε από το ανατολικό γύρω στα πεντακόσια μέτρα (500 μ) . Επίσης, η θέση του γηπέδου εξυπηρετούσε τους δύο συνοικισμούς που βρίσκονταν στην ίδια πλευρά της πόλης. Οι συνοικισμοί αυτοί ήταν της Αφροδίτης,

¹⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : Ε.ΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας, Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ 50, συνεδρία 55 / 10-1-1901, αριθ. πράξης 11

με τριακόσιους (300) κατοίκους, και του Ξηροπηγάδου, με εκατό (100) κατοίκους και απείχαν από το ανατολικό άκρο πέντε και είκοσι λεπτά αντίστοιχα. Η μικρή, μάλιστα, απόσταση του συνοικισμού της Αφροδίτης από την πόλη της Ναυπάκτου είχε ως συνέπεια, μετά από προγενέστερη πρόταση του Εποπτικού Συμβουλίου, να καταργηθεί το γραμματοσχολείο που λειτουργούσε στο συνοικισμό.

Η έκθεση των τριών γιατρών που συνοδεύει την αναφορά των «ενενήντα τριών» κατοίκων στηρίζεται σε επιχειρήματα τα οποία σχετίζονται άμεσα με την ιατρική τους ιδιότητα και επικεντρώνονται σε χαρακτηριστικά του γηπέδου που το αναδεικνύουν ως υγρό και ανθυγιεινό, και συνεπώς ακατάλληλο. Ωστόσο, στα πρακτικά του Εποπτικού συμβουλίου, καταρρίπτεται ο ισχυρισμός περί υγρασίας καθώς σημειώνεται ότι «ούτε ύδατα αναβρύζουσιν εν τω προσδιορισθέντι γηπέδω ούτε τοιαύτα λιμνάζουσιν εν αυτώ» και όσο αφορά τις ανησυχίες εξαιτίας υπονόμου που υπάρχει εκεί κοντά, σημειώνεται ότι ο υπόνομος δεν είναι επικίνδυνος διότι ρέει άφθονο νερό. Με σκοπό να εξαλειφθεί οποιαδήποτε αμφιβολία περί υγιεινής του γηπέδου, αναφέρεται ότι εκεί κοντά υπάρχει ελαιοτριβείο, «το δε ελαιοτριβείον και εις τον ελάχιστην γνώσιν έχοντα της εν αυτώ τελουμένης εργασίας είνε γνωστά ότε δεν αποτελεί μiasματικής εστίας».

Η επιτροπή θεωρεί ότι κάθε επιχείρημα που χρησιμοποιείται στην αναφορά που τοποθετείται κατά της καταλληλότητας του γηπέδου «είναι ψευδές και προϊόν επιπολαίου παρατηρήσεως». Επίσης, στηρίζεται στην αναφορά των τριακοσίων κατοίκων και την έκθεση των τριών γιατρών που τη συνοδεύει προκειμένου να επιβεβαιώσει ότι το γήπεδο πληροί «Πάσας τας υπό της υγιεινής και της παιδαγωγικής οριζόμενας αρετάς το ευήλιον, το ευρύχωρον, το ευάερρον και το ήρεμον»¹⁶. Έχοντας μια ολοκληρωμένη εικόνα, η επιτροπή θεωρεί ότι η αιτία αυτής της αντιπαλότητας είναι λόγοι «αδιοτελούς επιβουλής ή πολιτικής εμπαθείας» διότι το υπό αγορά γήπεδο ανήκει κατά το ήμισυ στο βουλευτή Δημητρ. Φαρμάκη. Αναφέρει δε ότι οι τρεις γιατροί που αντιμάχονται την αγορά έχουν δικά τους ή συγγενικά γήπεδα τα οποία απορρίφθηκαν διότι δεν κάλυπταν τις προδιαγραφές, υγιεινή θέση και κατάλληλο εμβαδόν.

Στη διαδικασία εξεύρεσης και έγκρισης της αγοράς των γηπέδων που προορίζονταν για την κατασκευή δημοτικών σχολείων στην πόλη της Ναυπάκτου και στην κωμόπολη της Κατούνας υπάρχουν κοινά αλλά και διαφορετικά σημεία που αξίζει να καταγραφούν. Καταρχάς, και στις δύο περιπτώσεις γίνεται λόγος για το υπέρογκο της τιμής και οι πωλητές αναγκάστηκαν να αλλάξουν τις προσφορές τους προκειμένου να πραγματοποιηθεί η αγοροπωλησία. Η τιμή στην οποία πωλούνταν το γήπεδο στη Ναύπακτο μειώθηκε από οκτώ σε πέντε δραχμές ανά τετραγωνικό μέτρο γεγονός που αποδεικνύει ότι η τιμή των πέντε δραχμών ανά τετραγωνικό μέτρο, η οποία ζητούνταν για το γήπεδο της Κατούνας, ήταν συγκριτικά υπερβολική. Η σύγκριση των τιμών γίνεται με βάση το γεγονός ότι η Ναύπακτος είναι η πρωτεύουσα του νομού Αιτωλοακαρνανίας ενώ η Κατούνα μια κωμόπολη. Ένα άλλο κοινό σημείο των δύο αγοροπωλησιών είναι ότι εμπλέκονται, είτε έμμεσα είτε άμεσα βουλευτές. Στην περίπτωση του δημοτικού σχολείου της Ναυπάκτου συμμετέχει άμεσα ο

¹⁶ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 55 / 10-1-1901, αριθ. πράξης 11

βουλευτής Δ. Φαρμάκης ενώ στην περίπτωση του δημοτικού σχολείου της Κατούνας ο Ξ. Μαυρομάτης.

Η διαφοροποίηση της διαδικασίας έγκρισης της αγοράς του γηπέδου στη Ναύπακτο και την Κατούνα έγκειται στην πολλαπλότητα των επιλογών που δόθηκαν στον επιθεωρητή και κατά συνέπεια στο Υπουργείο. Στην περίπτωση της Ναυπάκτου πληρούνται οι προϋποθέσεις διεξαγωγής μειοδοτικού διαγωνισμού, καθώς υπήρχαν τρεις προτάσεις, και ήταν έτσι δυνατό να πραγματοποιηθούν συγκρίσεις μεταξύ των υποψήφιων γηπέδων όσο αφορά την τιμή αλλά και τα φυσικά χαρακτηριστικά των γηπέδων. Στην περίπτωση της Κατούνας δεν υπήρχε αντιπρόταση. Σε αντίθεση με την πολυπληθυσμικότερη Ναύπακτο, στην κωμόπολη δεν υπήρχε αντίπαλο δέος το οποίο μπορούσε να ανταγωνιστεί την οικογένεια των Μαυρομματαίων, είτε οικονομικά είτε προτάσσοντας την πνευματική της θέση. Πρέπει να σημειώσουμε ότι η έλλειψη αντιπαράθεσης είναι ο παράγοντας εκείνος που οδηγεί στην επεικέστερη αντιμετώπιση αρνητικών χαρακτηριστικών του γηπέδου που πωλείται, όπως το γεγονός ότι βρισκόταν σε τοποθεσία στην οποία υπήρχαν, κατά τους χειμερινούς μήνες, λιμνάζοντα ύδατα καθώς επίσης και ότι το γήπεδο περιβάλλεται από δρόμους, στοιχείο αρνητικό για την απομόνωση του σχολείου.

Όπως φαίνεται, από τα όσα αναφέραμε για το γήπεδο του δημοτικού σχολείου αρρένων Ναυπάκτου, προκειμένου να καταδειχθούν τα αρνητικά στοιχεία ενός γηπέδου που προοριζόταν για ανέγερση σχολικής μονάδας, χρειαζόνταν ισχυρές φωνές οι οποίες δεν θα προσπερνούσαν πιθανά προβλήματα. Απαραίτητη προϋπόθεση για να μπορέσει να πραγματοποιηθεί νομιμότερα η έγκριση της αγοράς ενός γηπέδου είναι να υπάρχουν και άλλες επιλογές. Όπως θα δούμε αναλυτικότερα παρακάτω στην περίπτωση του δημοτικού σχολείου Κατούνας, υπήρχαν αντικριτήρια στην επιλογή του γηπέδου που τελικά αγοράστηκε για σχολική χρήση ανεξάρτητα αν στην πορεία του χρόνου οι κοινωνικές, εκπαιδευτικές, τεχνολογικές και οικονομικές εξελίξεις ξεπέρασαν τέτοιους περιορισμούς. Τελικά δεν υπήρξε αντίλογος τόσο γιατί δεν υπήρξε άλλη επιλογή, όσο και γιατί στην κωμόπολη δεν υπήρχε κάποια ισχυρή φωνή για να αναδείξει τα αρνητικά στοιχεία.

5. ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΓΗΠΕΔΟΥ ΣΤΗΝ ΚΩΜΟΠΟΛΗ

Το θέμα της αγοράς γηπέδου για την ανέγερση του Δημοτικού Σχολείου στην Κατούνα δημιουργήθηκε από τη στιγμή που η τοπική κοινωνία δεν ήταν σε θέση να λύσει το πρόβλημα είτε με εκκλησιαστική δωρεά είτε με δωρεά κάποιου εύπορου κτηματία. Ακόμα, η δυνατότητα εράνου μεταξύ των κατοίκων της κωμόπολης, που όπως θα δούμε λειτούργησε κατά την περίοδο της ανέγερσης του κτιρίου, δεν είχε την ικανότητα να καλύψει τα έξοδα της αγοράς ενός μεγάλου οικοπέδου. Σε γενικές γραμμές η αβελτηρία αυτή αποτελεί το λόγο για τον οποίο η αγορά γηπέδου δεν είχε

ευοδωθεί για μία παρατεταμένη περίοδο.

Η ενημέρωση του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Διοίκησης γύρω από τις ενέργειες της τοπικής κοινωνίας της Κατούνας για την αγορά οικοπέδου γινόταν μέσω του επιθεωρητή των Δημοτικών Σχολείων Αιτωλοακαρνανίας. Η αλληλογραφία αυτή γέννησε ορισμένες ενστάσεις από τη μεριά του Υπουργείου, όσο αφορά την αγορά του γηπέδου, και οι οποίες εκφράστηκαν με την υπ' αριθ. 6276 τηλεγραφική διαταγή. Στους προβληματισμούς αυτούς απάντησε με το υπ' αρ.153&154 /15-5-1907 έγγραφό του, ο αρμόδιος, γι αυτό το θέμα, επιθεωρητής των Δημοτικών Σχολείων Αιτωλοακαρνανίας, κ. Αριστοτέλης Παπαντωνίου.

Ο κ. Παπαντωνίου συνέταξε το απαντητικό έγγραφο υπ' αριθμόν 153 – 154/ 15 – 5 – 1907¹⁷ μετά από την μετάβαση του στην κωμόπολη με σκοπό να διερευνήσει τη δυνατότητα αγοράς ενός άλλου γηπέδου, όπως του είχε ζητηθεί από το Υπουργείο. Σε όλο το κείμενο διαφαίνεται ότι ο επιθεωρητής έχει τη συναίσθηση της ανάγκης να βρεθεί λύση σε αυτό το θέμα που ταλάνιζε την τοπική κοινότητα. Ο λόγος του προσπαθεί να καταδείξει την αναγκαιότητα της αγοράς και αυτό εκδηλώνεται περισσότερο με τις επιμέρους λύσεις που προτείνει.

Στο παραπάνω απαντητικό έγγραφο του επιθεωρητού των Δημοτικών Σχολείων Αιτωλοακαρνανίας, Α. Παπαντωνίου, με ημερομηνία 15 Μαΐου 1907, από την έδρα της επιθεώρησης στο Μεσολόγγι, φαίνεται ότι η αγορά οικοπέδου για ανέγερση δημοτικού σχολείου στην κωμόπολη της Κατούνας απασχολούσε την επιθεώρηση Αιτωλοακαρνανίας. Όπως αναφέρει, το οικόπεδο είχε επιλεγεί και η αγορά του είχε εγκριθεί από τον προκάτοχο του επιθεωρητή Σ. Καταβέτη. Το «υπό του προκατόχου ημών ορισθέντος γηπέδου»¹⁸ ήταν έκτασης 5991 τ.μ. και στοίχιζε 25.000 δρχ. Αυτή η τιμή δεν ήταν η τελική καθώς αγοράστηκε μόνο έκταση 4520 τ.μ.

Η επιτόπου παρουσία του επιθεωρητή στην κωμόπολη και η επαφή του με τις τοπικές αρχές θεμελίωσε την επιχειρηματολογία του βάση της οποίας προσπάθησε να αντικρούσει τις αναστολές της διοίκησης σχετικά με την αγορά του συγκεκριμένου γηπέδου. Τοποθετείται άμεσα, και ταυτόχρονα περιοριστικά, δηλώνοντας ότι δε μπορεί να βρει άλλη λύση. Κάτι τέτοιο, βέβαια, έρχεται σε αντίθεση με τις επιδιώξεις του υπουργείου να μπορεί να διεξάγει μειοδοτική δημοπρασία. Επιπλέον, φροντίζει να επισημάνει τα θετικά στοιχεία του γηπέδου αποδεικνύοντας έμμεσα ότι δεν θα υπάρξουν άλλα έξοδα πέρα από τα έξοδα της αγοράς. Η μέθοδος αυτή πειθούς χρησιμοποιείται για να τονίσει την καταλληλότητα του συγκεκριμένου γηπέδου γιατί, όπως θα δούμε παρακάτω, το έδαφος των περισσότερων γηπέδων της Κατούνας ήταν βραχώδες ή ημιβραχώδες, επειδή η κωμόπολη βρισκόταν πάνω σε λόφο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να απαιτούνται επιπρόσθετα έξοδα εκσκαφής στα οποία περιλαμβάνονταν η εκμίσθωση μηχανημάτων και αγορά εκρηκτικών υλών. Ο επιθεωρητής,

¹⁷ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας, Φ. 21, υπ. 2, έγγραφο υπ' αριθ. 153-154 / 15-5-1907, του Επιθεωρητή Δ.Σ. Μεσολογγίου προς το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών κ.λ.π., λυτά

¹⁸ στο ίδιο Φ. 21, υπ. 2, έγγραφο υπ' αριθ. 153-154 / 15-5-1907, του Επιθεωρητή Δ.Σ. Μεσολογγίου προς το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών κ.λ.π., λυτά

γνωρίζοντας τις θεωρίες σχετικά με τη σωστή θέση των σχολικών κτιρίων, θέμα που απασχόλησε έντονα την ελληνική εκπαίδευση δεν παραλείπει να εκθειάσει τη θέση του συγκεκριμένου οικοπέδου, σύμφωνα με τα όσα όριζαν οι διατάξεις για την επιλογή γηπέδου.

Όσο αφορά την αξία του γηπέδου, ο επιθεωρητής φαίνεται να συμφωνεί με την άποψη του Υπουργείου σχετικά με τη υπέρρογκο της τιμής. Η σύμπλευσή του επιβεβαιώνεται καθώς παραδέχεται ότι η τιμή «θεωρήθη, και πολύ δικαίως ως ασύμφορος δια το δημόσιον». Στην δε προτροπή της κεντρικής διοίκησης για την ανέρευση άλλου οικοπέδου, με σκοπό τη διεξαγωγή μειοδοτικής δημοπρασίας, σημειώνει με τρόπο που δεν επιδέχεται αμφισβήτηση «ότι καθίσταται πάντη αδύνατος η εξεύρεσις και εκλογή ετέρου γηπέδου».

Η παραδοχή της απρόσιτης τιμής, ή όπως αναφέρει σε άλλο σημείο «της υπερβολικής ούτης δαπάνης», αλλά και η αδυναμία εύρεσης άλλου γηπέδου, ανάλογο με την έκταση που απαιτούσε ένα τριτάξιο σχολείο αποτελούσε μονόδρομο, οδηγώντας αναγκαστικά στην αγορά του αρχικά επιλεχθέντος οικοπέδου. Ουσιαστικά, λοιπόν, ο συντάκτης εξηγεί γιατί δεν ήταν η τιμή του γηπέδου προσιτή στηριζόμενος, ακόμα και αν δεν είναι προφανές, στους νόμους «της προσφοράς και της ζήτησης»¹⁹ που διέπουν την οικονομία. Υπονοεί με άλλα λόγια ότι η έλλειψη επιλογών, στην προκειμένη περίπτωση η έλλειψη γηπέδων προς πώληση, αυξάνει την αξία, και κατά συνέπεια την τιμή, και αντίστροφα η πληθώρα επιλογών αυξάνει τον ανταγωνισμό και μειώνει τις τιμές.

Το έδαφος του γηπέδου έπαιξε σημαντικό ρόλο στην τελική απόφαση διότι από αυτό εξαρτιόταν αν θα υπήρχαν επιπλέον έξοδα πέραν από εκείνα τα οποία απαιτούνταν για την αγορά του. Ο συντάκτης ήταν επόμενο να χρησιμοποιήσει επιχείρημα τέτοιας φύσεως, τη στιγμή μάλιστα που το οικόπεδο ήταν επίπεδο. Βέβαια, όπως θα δούμε αναλυτικότερα σε επόμενο κεφάλαιο, το έδαφος του γηπέδου μπορεί να ήταν επίπεδο αλλά δεν ήταν εξ' ολοκλήρου μαλακό. Συγκεκριμένα, κατά την ανέγερση του διδακτηρίου φάνηκε ότι ήταν τριών διαφορετικών ειδών: μαλακό, ημιβραχώδες και βραχώδες. Αναφέρουμε ότι η εκσκαφή στο μαλακό τμήμα έγινε με σκαπάνη, στο ημιβραχώδες με πικουνίου και στο βραχώδες με εκρηκτικές ύλες²⁰. Σε μαλακό έδαφος ο όγκος της εκσκαφής των χωμάτων ήταν 229,34 μ. κυβ. ενώ ο όγκος της εκσκαφής των χωμάτων σε ημιβραχώδες έδαφος ήταν 63,14 μ. κυβ.²¹

Η καταλληλότητα του εδάφους, όντας επίπεδο και μαλακό, ήταν ένα ακόμα τεκμήριο για την προτίμηση του γηπέδου, διότι δεν υπήρχαν άλλα μεγάλα, και πλησιέστερα προς το συνοικισμό, επίπεδα γήπεδα στην περιοχή της κωμόπολης. Το γεγονός αυτό αποτελούσε περιοριστικό στοιχείο όσο αφορά την ανεύρεση άλλων

¹⁹ ΥΠ. Ε. Π. Θ. – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Γ' τάξη ενιαίου Λυκείου – Μάθημα Επιλογής, Αρχές Οικονομικής Θεωρίας, εκδόσεις Ο. Α. Ε. Δ., κεφ. Δ' & Ε', σσ. 79 - 105

²⁰ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας, Φ. 21, υπ. 2, Μερικός Προϋπολογισμός της απαιτούμενης δαπάνης δια την ανέγερσιν Οκτατάξιου Διδακτηρίου Κατούνης (Ξηρομέρου), λυτά

²¹ στο ίδιο, Φ. 21, υπ. 2, Πρωτόκολλο εκσκαφών και δια Σκυροκονιάματος Θεμελιώσεων, λυτά

λύσεων.

Το ανώμαλο έδαφος της κωμόπολης, οφείλεται στο ότι είναι περιμετρικά κτισμένη πάνω σε χαμηλό και βραχώδη λόφο ο οποίος έχει υψόμετρο 340 μέτρων. Η θέση στην οποία έχει κτιστεί έχει ως αποτέλεσμα το έδαφος των περισσότερων γηπέδων δυσχεραίνει οποιαδήποτε δραστηριότητα ανοικοδόμησης. Έτσι, ακόμα και αν υπήρχε κάποιο διαθέσιμο, θα χρειαζόταν να ξοδευτούν μεγάλα ποσά για να πραγματοποιηθεί ο εκβραχισμός και η ισοπέδωση του εδάφους. Αυτό σημαίνει ότι στην υποθετική περίπτωση που βρισκόταν κάποιο οικόπεδο, το οποίο θα πληρούσε τις προδιαγραφές και θα ήταν φθηνότερο, η διαφορά στην τιμή σε σχέση με το ήδη υπάρχον θα οφειλόταν στην αναγκαιότητα να καταβληθούν επιπλέον έξοδα. Χαρακτηριστικά ο επιθεωρητής αναφέρει ότι «το δε ανώμαλον του εδάφους θ' απήτη μέγιστα ποσά δια εκβραχισμού και ισοπεδώσεις εάν ήτο δυνατόν να εξευρεθή που αρκετός χώρος δια τον σκοπόν τούτον».

Ο επιθεωρητής ήθελε το απαντητικό έγγραφο που θα συνέτασσε να είναι πλήρες και αξιόπιστο δεδομένου ότι απευθυνόταν στους προϊσταμένους του. Φροντίζει η έρευνα που του ζητήθηκε να διεξάγει να είναι όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένη και γι' αυτό εξετάζει ακόμα και την περίπτωση ανεύρεσης γηπέδου εκτός του οικιστικού σχεδίου της κωμόπολης. Γνώριζε ότι κατηγορίζοντας το λόφο θα μπορούσε να βρεθεί μεγάλη ποικιλία διαθέσιμων γηπέδων περιμετρικά της κωμόπολης, τα οποία θα κάλυπταν τις προδιαγραφές που όριζε το υπουργείο τόσο στην καταλληλότητα του εδάφους, καθώς θα ήταν επίπεδα, αλλά και την καταλληλότητα στην τιμή, η οποία θα ήταν πιο προσιτή.

Ωστόσο, παρόλα τα θετικά της, μια τέτοια λύση θα ήταν εντελώς ασύμφορη αν λάβουμε υπόψη ότι θα παραγκωνιζόταν η κατηγορία εκείνη των κριτηρίων επιλογής τα οποία σχετίζονται με τη λειτουργική θέση του γηπέδου. Ένα γήπεδο το οποίο θα βρισκόταν εκτός του οικιστικού σχεδίου της κωμόπολης δεν είναι δυνατόν να προορίζεται για την ανέγερση διδακτηρίου δεδομένου ότι η απόστασή του από το κέντρο της κωμόπολης θα ξεπερνούσε τα επιτρεπτά όρια. Τέτοια οικόπεδα καθίστανται κατάλληλα όταν πρόκειται να αποτελέσουν, όχι το κέντρο του οικισμού, αλλά το κέντρο μεταξύ οικισμών και είναι επιλογές που προκρίνονται όταν οι οικισμοί από μόνοι τους δε μπορούν να συντηρήσουν αυτόνομο σχολείο.

Στην περίπτωση της κωμόπολης της Κατούνας, όμως, όπου ο μαθητικός πληθυσμός ήταν τέτοιος ώστε να δικαιολογεί την αναγκαιότητα της κατασκευής αυτόνομου διδακτηρίου η επιλογή ενός γηπέδου εκτός οικιστικού σχεδίου δεν είχε καμία τύχη, τη στιγμή μάλιστα που δεν υπήρχε άλλος οικισμός σε κοντινή ακτίνα. Η μεγάλη απόσταση ενός τέτοιου γηπέδου από το κέντρο της κωμόπολης αποτελούσε σοβαρό και αξεπέραστο μειονέκτημα. Θα δημιουργούσε προβλήματα, κυρίως, στο μαθητικό πληθυσμό καθώς η πρόσβαση στο σχολείο για την μεγαλύτερη μερίδα των μαθητών θα ήταν δύσκολη. Σε μια τέτοια περίπτωση πρέπει να ληφθεί υπόψη η μετακίνηση των μαθητών κατά τους χειμερινούς μήνες, οι ηλικίες των οποίων κυμαίνονται κατά μέσο όρο από 6 έως 12 ετών, και ιδιαίτερα εκείνων που φοιτούν σε μικρότερες τάξεις.

Πρέπει εδώ να πούμε ότι μια τέτοια λύση δεν ήταν δυνατόν να επιλεγεί από

την κεντρική εξουσία αφού ήταν ενάντια στην φιλοσοφία που πρυτάνευε γύρω από τη θέση που έπρεπε να κατέχει το σχολείο σε σχέση με τον οικισμό στον οποίον ανήκε. Ουσιαστικά ο επιθεωρητής-συντάκτης σημειώνοντας στην αναφορά του ότι, «η εκλογήν γηπέδου εκτός της κωμοπόλεως και κάτωθι του λόφου εφ' ου κείται η Κατούνα θ' απεμάκρυνε κατά πολύ το σχολείον εκ της κωμοπόλεως και κατά πολύ θα εδυσχέραινε την λειτουργίαν αυτού», αναφέρει, εκ του ασφαλούς, τους λόγους για τους οποίους και η κεντρική διοίκηση θα απέρριπτε μια τέτοια λύση. Όμως με τη φράση «δυσχερής η λειτουργία» του σχολείου αναφέρεται και στην επικοινωνία του σχολείου με την κωμόπολη καθώς η απομάκρυνσή του από τα κεντρικά σημεία αυτής θα απέκοπτε την σχολική κοινότητα από τη ζωή της κωμόπολης.

Υπήρχε όμως και μια άλλη αιτία για την οποία η περίπτωση αγοράς γηπέδου εκτός της κωμόπολης δεν συνέτρεχε λόγος να εξεταστεί. Όπως προαναφέραμε, η κωμόπολη της Κατούνας ήταν κτισμένη σε χαμηλό λόφο με αποτέλεσμα τα γήπεδα εκτός του οικιστικού σχεδίου αυτής να βρίσκονται σε χαμηλότερες υψομετρικά θέσεις. Τα σχολεία πρέπει να είναι σε περίοπτα σημεία στα χωριά και γενικότερα σε μικρές κοινωνίες όπου αποτελούν τα μοναδικά σημεία εκπαίδευσης και κατ' αυτή την έννοια λειτουργούν ως πολιτιστικοί φάροι. Κάτι τέτοιο όριζε ως κριτήριο επιλογής του γηπέδου στο οποίο επρόκειτο να χτιστεί το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας το ψηλότερο επίπεδο, στοιχείο που χαρακτηρίζει και τις εκκλησίες, σε σχέση με τα άλλα μέρη του χωριού. Η αναφορά του Ι. Π. Κοκκώνη «Εις δε τα χωριά πρέπει κατά προτίμησιν να κτίζηται το σχολείον εις ύψωμα»²² κατά αρχήν εξυπηρετούσε τις ανάγκες υγιεινής της σχολικής μονάδας. Η πρόταση, όμως, αποτελεί και ένα είδος προβολή του σχολείου στην περιοχή, αν δεχτούμε ότι η τήρηση των κανόνων υγιεινής μπορεί να επιτευχθεί και με άλλους τρόπους.

Ο συντάκτης κατανοούσε πως δεν έφτανε μόνο να υπερασπίζεται την ανάγκη αγοράς του συγκεκριμένου γηπέδου διότι το υπουργείο θα πρόβαλε και πάλι ενστάσεις σχετικά με το υπέρογκο της τιμής, θέμα το οποίο το προβλημάτιζε ιδιαίτερος. Προσανατολίστηκε, λοιπόν, στην κατεύθυνση του να προτείνει λύσεις ώστε να αποφύγει το υπουργείο την ασύμφορη οικονομικά αγορά και αυτός ήταν κατά βάση ο σκοπός του απαντητικού εγγράφου. Η απόφασή αυτή του επιθεωρητή, να μπει στην λογική να βρει τον τρόπο να ξεπεραστεί το αδιέξοδο, φαίνεται στην πρόταση, « Δια το γήπεδον εξεύρομεν την ακόλουθον λύσιν».

Η λύση που προτείνει είναι το τελευταίο επιχείρημα του στην προσπάθειά του να πείσει το Υπουργείο για την ανάγκη αγοράς του συγκεκριμένου οικοπέδου. Η πρότασή του ήταν να μειωθεί η αρχική έκταση και γίνεται σαφής καθώς σημειώνει ότι «περιορίσθημεν εις το απαραίτητως αναγκαίον γήπεδον». Ως απολύτως αναγκαία έκταση θεωρεί τα 3645 τ.μ. και τα οποία ζητά να αγοραστούν. Όσο αφορά τα υπόλοιπα τετραγωνικά μέτρα ζητά να γίνει κατ' επιλογήν απαλλοτρίωση. Έτσι, η πρόταση του επιθεωρητή περιέχει δύο νέα στοιχεία: την μείωση των τετραγωνικών του γηπέδου και την απαλλοτρίωση με τα οποία στοχεύει να εξασφαλίσει τη

---

²² Κοκκώνη Ι.Π., Εγχειρίδιον ή Οδηγός της Αλληλοδιδασκτικής Μεθόδου Νέος, τελειοποιημένος και πληρέστερος του μέχρι τούδε εν χρήσει Οδηγού του Σαραζινού . Εκδοθείς κατά το υπ' αριθ. 2000 (24 Ιουλίου 1941) Β. Διάταγμα, σ. 2, Αθήνα 1942

συγκατάθεση του υπουργείου. Με την μείωση της προς αγορά έκτασης επιτυγχάνεται η ελάττωση της αγοραστικής αξίας ενώ με την απαλλοτρίωση επιτυγχάνεται, η μετάβαση της κυριότητας της ακίνητης περιουσίας στο κράτος, χωρίς τη συγκατάθεση του ιδιοκτήτη. Η μέθοδος αυτή, στηριζόμενη στην κοινή ωφέλεια και την απόλυτη ανάγκη, καθιστά το κράτος σε θέση να καθορίσει την τιμή της έκτασης που θα απαλλοτριωθεί σύμφωνα με το νόμο. Στην προκειμένη περίπτωση, όμως, η απαλλοτρίωση ήταν μια πρόταση στα χαρτιά η οποία καθίστατο δύσκαμπτη στην πράξη, τη στιγμή που ο ιδιοκτήτης του προς πώληση γηπέδου ήταν βουλευτής.

Η απαλλοτρίωση δεν ήταν κάτι πρωτόγνωρο. Ο πρωθυπουργός της Ελλάδας, Θ. Π. Δηλιγιάννης (1820-1905) στην ομιλία του στην Βουλή κατά τη διάρκεια της συζήτησης του νόμου ΒΤΜΘ' περί της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαίδευσεως αναφέρει γύρω από την απαλλοτρίωση γηπέδων για ανοικοδόμηση δημοτικών σχολείων, «Όπου δε δεν υπάρχουν δημοτικά τοιαύτα κτίρια, θέλει καταλαμβάνεσθαι χώρος, ο οποίος ήθελε κριθή ως κατάλληλος, κατά τους κανόνες της απαλοτριώσεως της ιδιοκτησίας ένεκα δημοσίας ανάγκης...»²³ Ακόμα, η Ε. Καλαφάτη σημειώνει, αναφερόμενη γενικότερα στον 19^ο αιώνα, ότι «Από τη στιγμή που θα αποφασιστεί η παρέμβαση, και ειδικά όταν πρόκειται για κατασκευή, ενημερώνεται ο δήμαρχος για να παραχωρήσει – στις περιπτώσεις που πρόκειται για δημοτικό κτήμα – ή να εξασφαλίσει με τη διαδικασία της απαλλοτρίωσης το γήπεδο που ο επιθεωρητής σε συνεργασία με το νομομηχανικό έχει επιλέξει για την ανέγερση του σχολείου.»²⁴ Βέβαια, στην περίπτωση του σχολείου που μελετάμε ο επιθεωρητής, στο θέμα της επιλογής του γηπέδου προς ανέγερση διδακτηρίου, δεν πρέπει να συνεργάστηκε με το μηχανικό του νομού. Κάποια τέτοια συνεργασία δε διαφαίνεται από το απαντητικό έγγραφο του προς την κεντρική διοίκηση, καθώς δεν αναφέρεται πουθενά ο νομομηχανικός και η γνώμη που είχε γύρω από το θέμα.

---

²³ Πρακτικά Βουλής, Νόμος ΒΤΜΘ' (1895), – «Περί της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαίδευσεως», Μεταμεσημβρινή Συνεδρίαση 31/23-6-1895, Ομιλητής Θ. Π. Δηλιγιάννης, στο βιβλίο του Σήφη Μπουζάκης, Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα, Gutenberg, Έκδοση Γ', τ. Α' - Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες 19^{ος} αιώνας, 1913, 1929, σ. 293, Αθήνα 2002

²⁴ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 190, Αθήνα 1988

6. ΟΙ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ
υπ' αριθ. 8828/ 26-3-1907 , 9159/1-6-1907
ΚΑΙ ΤΟ ΕΓΓΡΑΦΟ υπ' αριθ. 153&154 /15-5-1907

6.1. ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΑ ΣΥΜΒΟΛΑΙΑ

Το συμβόλαιο το οποίο πιστοποίησε την αγορά του συγκεκριμένου γηπέδου από το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως προκειμένου να ανεγερθεί το Δημοτικό Σχολείο είναι το συμβόλαιο υπ' αριθμόν 9159/1-6-1907. Ωστόσο, το συμβόλαιο αυτό δεν επαρκεί για τη δημιουργία μιας πλήρους εικόνας σχετικά με την αγοροπωλησία του γηπέδου. Η εικόνα αυτή ολοκληρώνεται με μια ακόμα συμβολαιογραφική πράξη, την υπ' αριθμόν 8828/26-3-1907, η οποία συντάχθηκε δυο μήνες νωρίτερα από την υπογραφή της συμβολαιογραφικής πράξης υπ' αριθμόν 9159/1-6-1907.

Οι παραπάνω συμβολαιογραφικές πράξεις που αφορούν την αγοροπωλησία του ίδιου γηπέδου συντάχθηκαν στο συμβολαιογραφείο του συμβολαιογράφου Αθηνών Ιωάννη Δ. Σταμάτη, «κατοικούντος και εδρεύοντος εν Αθήναις». Η ακριβής θέση που βρισκόταν το συμβολαιογραφείο αναγράφεται, όπως συνηθίζεται, στο τέλος του συμβολαίου, «...εν τω συμβολαιογραφείω μου κειμένω εν τω επί της διασταυρώσεως των οδών Απελλού και Ευπόλιδος μαγειρείω του Ανδρέα Κορδέλλα...»²⁵

Στα σωζόμενα αρχεία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας υπάρχουν δύο καταγραφές αναφορικά με τις συμβολαιογραφικές πράξεις αγοροπωλησίας του γηπέδου. Η πρώτη γίνεται στα πρακτικά της σχολικής Εφορείας της περιόδου 1932-1938 στα πλαίσια μια αντιδικίας, που θα εξετασθεί σε άλλο κεφάλαιο, με τα γήπεδα με τα οποία συνόρευε το σχολείο. Στα πρακτικά της συγκεκριμένης συνεδρίασης της σχολικής Εφορείας πληροφορούμαστε για το συμβολαιογράφο ο οποίος συνέταξε το συμβόλαιο υπ' αριθμόν 9159²⁶.

Η δεύτερη αναφορά γίνεται στην καταγραφή της κινητής και ακίνητης περιουσίας του Σχολείου της περιόδου 1909-1940. Εκεί αναφέρεται η ύπαρξη και

---

²⁵ Σύμφωνα με το χάρτη του Δήμου Αθηναίων, η διασταύρωση Απελλού και Ευπόλιδος βρίσκεται κοντά στην πλατεία Ομονοίας. Η οδός Απελλού είναι μία μικρή οδός, η οποία βρίσκεται ανάμεσα στις παράλληλες κεντρικές οδούς Αθηνάς και Αιόλου και είναι παράλληλη προς αυτές. Η οδός Ευπόλιδος ενώνει την οδό Αθηνάς και την οδό Αιόλου είναι κάθετη προς αυτές και επίσης κάθετη προς την οδό Απελλού. Η οδός Απελλού ενώνει κάθετα τις παράλληλες οδούς Ευπολίδου και Λυκούργου. Η διασταύρωση Απελλού και Ευπόλιδος βρίσκεται στο τετράγωνο που περικλείεται από τις οδούς Αθηνάς – Ευπόλιδος – Απελλού – Λυκούργου. ([www.forthnet.gr/templates/drive me](http://www.forthnet.gr/templates/drive%20me))

²⁶ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ :39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου: Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1932-1938), Φ. 8, υπ . 1β, αριθ. πράξης 11 / 26-11-1934

ενός προγενέστερου συμβολαίου υπ' αριθμόν 8828 που αφορά την αγοροπωλησία του συγκεκριμένου γηπέδου. Συγκεκριμένα, η σελίδα στην οποία σημειώνεται η ακίνητη περιουσία του σχολείου αποτελεί τη μοναδική περίπτωση στα σωζόμενα αρχεία του σχολείου όπου γίνεται καταγραφή και των δύο συμβολαίων συγχρόνως: « 1) Γήπεδον 4500 □ μέτρων (τ. μ.) αγορασθέν δυνάμει των υπ' αριθ.8828/26-3-1907 και 9159/1-6-1907 συμβολαίων»²⁷.

Η συμβολή των πηγών αυτών είναι ουσιαστική καθώς μας παρέιχε στοιχεία αρκετά ώστε να αποτελέσει έναυσμα για την αναζήτηση των δύο συμβολαίων στο Αρχαιοφυλακείο Αθηνών του Συμβολαιογραφικού Συλλόγου Εφετείων Αθηνών, Πειραιώς, Αιγαίου και Δωδεκανήσων. Μας παραχωρήθηκαν από το αρχείο του συμβολαιογράφου Αθηνών Ιωάννη Σταμάτη τα παραπάνω συμβολαιογραφικά έγγραφα στις 23 – 7 – 2007, έναν αιώνα μετά την σύνταξή τους. Πλέον, είμαστε σε θέση να καταγράψουμε το περιεχόμενο τους και να παράσχουμε περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την μελέτη του θέματος της αγοράς του γηπέδου που προοριζόταν για την ανέγερση του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας.

6.2. Η ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

υπ' αριθ. 8828/ 26-3-1907

Το συμβόλαιο υπ' αριθ. 8828/26-3-1907 συντάχθηκε τη Δευτέρα στις 26 Μαρτίου 1907 και είχε επικεφαλίδα «Πωλητήριον δραχ 22500». Συγκεκριμένα, οι κληρονόμοι του Γεωργίου Μαυρομμάτη πώλησαν στην «Περσεφώνη χήρα Νικολάου Τσόγκα» το γήπεδο των πέντε στρεμμάτων «εις θέσιν Καρυά της περιφέρειας του Δήμου Εχίνου»²⁸ Πρόκειται για το ίδιο γήπεδο για το οποίο μετά από δύο μήνες πραγματοποιήθηκε νέα αγοροπωλησία κατά την οποία η Περσεφώνη Τσόγκα μεταβίβασε το γήπεδο στην ιδιοκτησία του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως.

Οι κληρονόμοι του Γ. Μαυρομμάτη ήταν οι πέντε γιοι του, Ξενοφών, Νικόλαος, Γρηγόριος, Επαμεινώνδας και Ιωάννης. Ο Ξενοφών Γ. Μαυρομμάτη (+1940) ήταν το σημαντικότερο πρόσωπο της οικογένειας, καθώς ήταν «Γιατρός και πολιτικός. Εξελέγη δήμαρχος Εχίνου και Βουλευτής Βονίτσης και Ξηρομέρου, από το 1903 ως και το 1934. Το 1934 ήταν γενικός διοικητής Ηπείρου»²⁹. Τοπικός πολιτικός

²⁷ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας, Φ. 21, υπ. 2, Κινητή και Ακίνητος περιουσία του Δ. Σ. Κατούνης, (1909-1940), σ. 2, λυτά

²⁸ Συμβολαιογραφικός Σύλλογος εφετείων Αθηνών – Πειραιώς Αιγαίου & Δωδεκανήσου, Αρχαιοφυλακείον Αθηνών, Διαχείριση Αντιγράφων, Αρχείο Συμβολαιογράφου Αθηνών Ιωάννου Δ. Σταμάτη, αριθ. συμβολαίου 8828/26-3-1907, σ. 2 & αριθ. συμβολαίου 9159/1-6-1907, σ. 2

²⁹ ΥΔΡΙΑ, Εγκυκλοπαίδεια, Λήμμα : Μαυρομάτης, Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων, τ. 38, σ. 48, Αθήνα 1984 – Η Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια σημειώνει, «Γιατρός και πολιτικός, υιός του Γ.

παράγοντας ήταν και ο Γρηγόριος Γ. Μαυρομμάτη ο οποίος διατέλεσε Δήμαρχος Εχίνου. Τα άλλα τρία αδέρφια – ο Νικόλαος, ο Επαμεινώνδας και ο Ιωάννης –, παρότι δεν συμμετείχαν ενεργά στα κοινά της ευρύτερης περιοχής, με την ιδιότητά τους ως κτηματίες, ήταν σημαντικοί οικονομικοί παράγοντες, με μεγάλη επιρροή στην κοινωνία της Κατούνας.

Η Περσεφόνη Τσόγκα ήταν κάτοικος Κατούνας. Ήταν χήρα του Νικολάου Τσόγκα και διέμενε προσωρινά στην Αθήνα, χωρίς να ασκεί κανένα επάγγελμα. Στη συμβολαιογραφική πράξη, η ανεπάγγελτη ιδιότητά της αναφέρεται ως «οικοδέσποινα άνευ ειδικού επαγγέλματος»³⁰.

Στην διαδικασία της υπογραφής του συμβολαίου, με το οποίο παραχωρούσαν το γήπεδο που μέχρι τότε βρισκόταν στην ιδιοκτησία τους στην χήρα Π. Τσόγκα, παρευρέθηκαν οι Ξενοφώντας και Νικόλαος ως πληρεξούσιοι και των υπόλοιπων αδελφών τους, βάσει του πληρεξουσίου υπ' αριθμόν 57/21-3-1907 που προσκόμισαν από τον Ειρηνοδίκη Εχίνου Μιλ. Γεραμάνη. Ακόμα, προκειμένου να πιστοποιηθεί η εγκυρότητα της διαδικασίας, παρευρέθηκαν δύο μάρτυρες, «παρουσία και των προσυπογεγραμμένων γνωστών μοι ικανών και μη εξαιρουμένων υπό του Νόμου μαρτύρων κ. κ. Δημητρίου Γολεμάτη δικηγόρου και Σταύρου Καπελούζου, δικαστικού κλητήρος, κατοίκων αμοτέρων Αθηνών»³¹. Η συμβολαιογραφική πράξη υπογράφηκε μπροστά στο συμβολαιογράφο κ. Ιωάννη Δ. Σταμάτη από όλους τους παρευρεθέντες, και ο ίδιος την επικύρωσε με την υπογραφή του σημειώνοντας «όπερ αναγνωσθέν ευκρινώς και μεγαλοφώνως εις επήκοον αυτών και των μαρτύρων και βεβαιωθέν υπογράφεται παρ' όλων και εμού.»³²

Η αγοροπωλησία στηρίχθηκε στο γεγονός ότι το γήπεδο ανήκε χωρίς καμιά απολύτως αμφιβολία στην περιουσία των γιων του Γ. Μαυρομμάτη, «ότι εκ πατρικής τους κληρονομιάς έχουσιν εις την αποκλειστικήν και αδιαφειλονείκητον κυριότητα και διάνοια κυριών και νομήν και κατοχήν των εν οικόπεδον κείμενον εν Κατούνη»³³. Η συμβολαιογραφική πράξη, μάλιστα, βεβαίωνε ότι για το γήπεδο δεν εκκρεμούσε καμία δέσμευση, αναφέροντας όλες τις περιπτώσεις που στερούσαν τη δυνατότητα αγοροπωλησίας, «Ότι το οικόπεδον τούτο ελεύθερον παντός βάρους, υποθήκης προσημειώσεως, κατασχέσεως, προικωτού δικαίου, τρίτου εκ νοικιάσεως καταπάσης άλλης υποχρεώσεως...»³⁴

Μαυρομμάτη, όστις επικεφαλής σώματος Ακαρνάνων επολέμησεν εν Ηπείρω τω 1854. Εξελέγη πολλάκις βουλευτής και πληρεξούσιος Βονίτης και Ξηρομέρου, ως και του νομού Αιτωλοακαρνανίας και διετέλεσεν αντιπρόεδρος της Βουλής (1906) και γενικός διοικητής Ηπείρου.(1927). Από του 1905, ότε το πρώτον εξελέγη βουλευτής, ηκολούθησε το θεοτοκικόν κόμμα και είτα το λαϊκόν. Συνεργάτης της 'Μεγάλης Ελληνικής Εγκυκλοπαιδείας', (Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαιδεία, Λήμμα : Μαυρομμάτης, εκδόσεις ΠΥΡΣΟΣ, τ. ΙΣΤ', σ. 794, Αθήναι 1931)

³⁰ Συμβολαιογραφικός Σύλλογος εφετείων Αθηνών – Πειραιώς Αιγαίου & Δωδεκανήσου, Αρχαιοφυλακείον Αθηνών, Διαχείριση Αντιγράφων, Αρχείο Συμβολαιογράφου Αθηνών Ιωάννου Δ. Σταμάτη, αριθ. συμβολαίου 8828/26-3-1907, σ. 2 & αριθ. συμβολαίου 9159/1-6-1907, σ. 1

³¹ στο ίδιο, αριθ. συμβολαίου 8828/26-3-1907, σ. 1

³² στο ίδιο, αριθ. συμβολαίου 8828/26-3-1907, σ. 4

³³ στο ίδιο, αριθ. συμβολαίου 8828/26-3-1907, σ. 2

³⁴ στο ίδιο, αριθ. συμβολαίου 8828/26-3-1907, σ. 2

Σύμφωνα με τους νόμους που διέπουν τις αγοροπωλησίες, οι κληρονόμοι παραιτούνταν από κάθε δικαιώματός τους επί του γηπέδου, «απεκδύομενοι και αποξενούμενοι οι πωληταί παντός επί του άνω οικοπέδου δικαιώματός των και μεταβιβάζοντες απάντα τα επ' αυτού εμπράγματα και προσωπικά δικαιώματά των και απάσας τας διεκδικητικές και άλλας αγωγάς των προς την αγοράστριαν προς δε παραιτούμενοι της περί υπερόγκου βλάβης αγωγής και πάσης άλλης αγωγής και ενστάσεώς των προς διάρρηξιν και ακύρωσιν της παρούσης συμβάσεως»³⁵.

Η χρηματική αποζημίωση την οποία ζητούσαν οι κληρονόμοι του Γ. Μαυρομάτη για την παραχώρηση του γηπέδου ανερχόταν στις είκοσι δύο χιλιάδες πεντακόσιες (22.500) δραχμές που αντιστοιχούσαν στα πέντε (5) στρέμματα του γηπέδου. Βάσει της συνολικής τιμής, υπολογίζουμε ότι η τιμή η οποία αναλογούσε σε κάθε τετραγωνικό μέτρο ήταν τεσσεράμισι (4,5) δραχμές. Με την καταβολή του παραπάνω ποσού, η συμβολαιογραφική πράξη καθιστούσε, όπως διαφαίνεται και από τα παραπάνω, την αγοράστρια απόλυτη ιδιοκτήτρια του γηπέδου, καθώς ξεκάθαρα καταγράφεται ότι η Π. Τσόγκα ήταν, πλέον, «τελείαν κυρίαν και κάτοχον του άνω οικοπέδου δυναμένην να το διακατέχη νέμηται και διαθέτη αυτό του λοιπού ελευθέρως και ως βούληται καταπλήρως καθ' απόλυτον ιδιοκτησίας δικαίωμα»³⁶.

Ο συμβολαιογράφος επέστησε την προσοχή της νέας αγοράστριας, στην υποχρέωση που είχε να μεταγράψει το γήπεδο στο υποθηκοφυλακείο της περιφέρειας Εχίνου, «προς ην υπέμνησα τας διατάξεις του περί μεταγραφή νόμου και τας συνεπείας της παραλείψεως αυτής.»³⁷. Στο συμβόλαιο 9159 ο συμβολαιογράφος περιγράφοντας την προηγούμενη αγοροπωλησία έκανε μνεία αυτής της μετεγγραφής, αναφέροντας την μερίδα την οποία είχε ανοίξει στο υποθηκοφυλακείο της Κατούνας η Π. Τσόγκα μεταγράφοντας το γήπεδο, «...δυνάμει του υπ' αριθμόν οκτώ χιλιάδες οκτακόσια είκοσι οκτώ <8828> της εικοστής έκτης Μαρτίου ενεστώτος 1907 έτους πωλητήριου συμβολαίου συνταχθέντος ενώπιόν μου μεταγγραμμένου εν τοις βιβλίοις των μεταγραφών του Δήμου Εχίνου εν τόμω δεκάτω εβδόμω υπ' αριθμόν 92...»³⁸

6.3. Η ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

υπ' αριθ. 9159/ 1 – 6 – 1907

Το συμβόλαιο 9159 συντάχθηκε την Παρασκευή την 1 Ιουνίου 1907 και είχε

³⁵ στο ίδιο, αριθ. συμβολαίου 8828/26-3-1907, σ. 3

³⁶ στο ίδιο, αριθ. συμβολαίου 8828/26-3-1907, σ. 3

³⁷ στο ίδιο, αριθ. συμβολαίου 8828/26-3-1907, σ. 3 & 4

³⁸ Η Περσεφόνη Τσόγκα σύμφωνα με το συμβόλαιο «προσεφέρθη να παραχωρήση δωρεάν χίλια εξακόσια τετραγωνικά μέτρα υπό τον όρον της καταλήψεως ολοκλήρου του υπό της επιτροπής ορισθέντος γηπέδου και υπό την αυτήν τιμήν ήτοι προς δραχμάς πέντε <5> κατά μέτρον». (στο ίδιο, αριθ. συμβολαίου 9159/1-6-1907, σ. 3 & 4)

επικεφαλίδα «Δωρεά εν ζωή δραχ. 8000». Πιστοποιούσε την ολοκλήρωση της αγοροπωλησίας του γηπέδου, το οποίο περιήλθε στην κατοχή του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως με σκοπό να αποτελέσει τη θέση στην οποία επρόκειτο να ανεγερθεί Δημοτικό Σχολείο στην κωμόπολη της Κατούνας.

Παρευρισκόμενοι κατά την σύνταξη και υπογραφή του συμβολαίου ήταν καταρχάς τα απαραίτητα πρόσωπα για τη διεξαγωγή της αγοροπωλησίας, δηλαδή η πωλήτρια Π. Τσόγκα και ο αγοραστής ο επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως Υπουργός, τον οποίον αντικαθιστούσε ο Ιωάννης Μαυρουδής, ο οποίος ήταν γραφέας πρώτης τάξεως του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως. Μάλιστα, ο Ι. Μαυρουδής παρουσίασε το υπ' αριθμόν 6807 πληρεξούσιο έγγραφο της 31^{ης} Μαΐου του 1907, το οποίο επιβεβαίωνε ότι ο γραφέας πρώτης τάξεως του Υπουργείου, ενεργούσε βάσει εντολών που είχε πάρει από τον Υπουργό. Ακόμα, η εγκυρότητα της διαδικασίας εξασφαλιζόταν με την παρουσία δύο μαρτύρων, του Ευριπίδη Ζαχαροπούλου, ο οποίος ήταν μεσίτης, και του Δημητρίου Παναγιώτου, ο οποίος ήταν μεσίτης σιτηρών.

Πρέπει να σημειώσουμε σε αυτό σημείο ότι ο τίτλος του συμβολαίου «Δωρεά εν ζωή δραχ. 8000» δεν είναι πλήρης διότι πρόκειται μεν για μια δωρεά αλλά σε συνδυασμό με αγοροπωλησία. Η σχέση της δωρεάς με την αγοροπωλησία ήταν συγκεκριμένη. Σύμφωνα με τη συμβολαιογραφική πράξη, η Π. Τσόγκα δεχόταν να κάνει την δωρεά ενός τμήματος του γηπέδου, η οποία αντιστοιχούσε σε χίλια εξακόσια τετραγωνικά μέτρα, με έναν ρητό και αδιαπραγμάτευτο όρο. Το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως έπρεπε να αγοράσει το υπόλοιπο γήπεδο, το οποίο αντιστοιχούσε τρεις χιλιάδες τετρακόσια τετραγωνικά μέτρα (3400 τ.μ.), έκταση η οποία προέκυπτε από την αφαίρεση των δωρηθέντων τετραγωνικών μέτρων από τη συνολική έκταση του γηπέδου, με την τιμή των πέντε (5) δραχμών ανά τετραγωνικό μέτρο.³⁹

Δεν είναι τυχαίο ότι ο συμβολαιογράφος φροντίζει να επισημάνει, στο κείμενο της συμβολαιογραφικής πράξης ότι «Η αξία των δωρουμένων χιλίων εξακοσίων <1600> μέτρων υπολογίσθη συμφώνως με την γενομένην εκτίμησιν εις δραχμάς πέντε κατά μέτρον ήτοι εν όλω εις δραχμάς οκτώ χιλιάδας <8000>», αλλά και στην επικεφαλίδα της, «Δωρεά εν ζωή δραχ. 8000», ότι ως χρηματική αξία της δωρεάς των χιλίων εξακοσίων τετραγωνικών μέτρων ορίζεται η τιμή των οκτώ χιλιάδων (8000) δραχμών. Σκοπός της αναφοράς της αγοραστικής αξίας του τμήματος που δωρίζεται είναι να αποτελέσει ένα ακόμα επιχείρημα το οποίο θα ενισχύσει την προσπάθεια της επιβολής της τιμής των πέντε δραχμών ανά τετραγωνικό μέτρο. Με τον τρόπο αυτό, το Υπουργείο προκαταβάλλεται στον ρητό όρο της Π. Τσόγκα, και έτσι ορίζεται η συνολική τιμή της δωρεάς που εξάγεται από την τιμή των πέντε δραχμών ανά

³⁹ Στο συμβόλαιο σημειώνεται ότι η Περσεφόνη Τσόγκα «...δωρείται δια δωρεάς μεταξύ ζώντων στερεάς και αμετακλήτου προς το δημόσιον εκ του ως άνω περιγραφόμενου οικοπέδου της ένθα ανεγερθήσεται το Διδακτήριον του Δημοτικού Σχολείου αρρένων χίλια εξακόσια τετραγωνικά μέτρα εξ αδιαίρετου υπό τον ρητόν όρον του να καταλάβη το Δημόσιον ολόκληρον την υπόλοιπον έκτασιν του γηπέδου τούτου υπό την αυτήν τιμήν ήτοι των δραχμών πέντε κατά τετραγωνικόν μέτρον...», (στο ίδιο, αριθ. συμβολαίου 9159/1-6-1907, σ. 3)

τετραγωνικό μέτρο ($5 \times 1600 = 8000$).⁴⁰

Η αγοροπωλησία ολοκληρώθηκε με τη συγκατάθεση του γραφέα πρώτης τάξεως του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως. Ο Ι. Μαυρουδής, ως αντιπρόσωπος του Υπουργού επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως, βάση του πληρεξούσιου που του είχε δοθεί από το Υπουργείο, δήλωσε ότι δέχεται τον όρο που έθεσε η πωλήτρια του γηπέδου, τα υπόλοιπα τρεις χιλιάδες τετρακόσια τετραγωνικά μέτρα να αγοραστούν στην τιμή των πέντε δραχμών το τετραγωνικό μέτρο.⁴¹

6.4. Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΣΥΜΒΟΛΑΙΩΝ

Η ανεύρεση γηπέδου στην Κατούνα ήταν μια δύσκολη υπόθεση. Τα μεγάλα και διαθέσιμα γήπεδα, ιδιαίτερα στην κωμόπολη, ήταν λίγα και στην πλειοψηφία τους ανήκαν σε μεγαλοκτηματίες της οικογένειας των Μαυροματταίων. Σε περίπτωση που ένας αγρότης διέθετε κατάλληλη έκταση προς ανέγερση Δημοτικού Σχολείου, όσο και αν κατανοούσε την σημασία του να πουλήσει το κτήμα του για εκπαιδευτικούς σκοπούς, μια τέτοια πράξη αποτελούσε γι' αυτόν αδιέξοδο καθώς πλέον δε θα διέθετε έκταση διαθέσιμη για καλλιέργεια. Αντίθετα, ένας μεγαλοκτηματίας δε θα αντιμετώπιζε πρόβλημα αν πουλούσε ένα από τα πολλά γήπεδα που είχε στην ιδιοκτησία του.

Η παραπάνω λογική μας βοηθά να αποκτήσουμε μια εικόνα σχετικά με το πόσο ισχυρή ήταν η οικογένεια των Μαυροματταίων στην ευρύτερη περιοχή, και ακόμα περισσότερο στην κωμόπολη της Κατούνας. Το γεγονός ότι η ύπαρξη μεγάλων οικοπέδων έχει να κάνει και με την παρουσία μεγαλοκτηματιών είχε ως αποτέλεσμα η αγοροπωλησία μεγάλων γηπέδων να συνδυαστεί με τους Μαυροματταίους. Βάση των συμβολαίων διαπιστώνουμε ότι παρόλη την μεγάλη έκταση που αγοράστηκε, το γήπεδο συνέχισε να συνορεύει με ιδιοκτησία του Γ. Μαυρομμάτη.

Η έλλειψη επιλογών αποτελεί περιοριστικό παράγοντα. Είναι η αιτία που αναγκάζει τον επιθεωρητή Αρ. Παπαντωνίου να παραδεχθεί ότι ήταν αδύνατον να βρεθεί άλλο γήπεδο διαθέσιμο, πέρα από εκείνο που είχε επιλέξει ο προκάτοχός του Σ. Καταβέτης. Προς επίρρωση, αναφέρουμε ότι το γήπεδο το οποίο τελικά αγοράστηκε από το δημόσιο με σκοπό την κατασκευή του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας πρέπει να το διαπραγματεύονταν τουλάχιστον από το 1902, οπότε και ανέλαβε επιθεωρητής των Δημοτικών Σχολείων Αιτωλοακαρνανίας, ο Σ. Καταβέτης.

⁴⁰ στο ίδιο, αριθ. συμβολαίου 9159/1-6-1907, σ. 4

⁴¹ «Ο δε Ιωάννης Μαυρουδής υπό την ιδιότητα του αντιπροσώπου του κ. επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως Υπουργού εδήλωσεν ότι δέχεται την δωρεάν ταύτην υπό τον εν τη αιτήσει και ως άνω αναφερόμενον όρον και αποδέχεται απάντα τ' ανωτέρω εκτεθέντα.», (στο ίδιο, αριθ. συμβολαίου 9159/1-6-1907, σ. 4)

Επιπλέον, σε συνδυασμό με την ανάγκη για ανεύρεση γηπέδου προς ανέγερση σχολείου, έφερνε τους Μαυροματαίους σε πλεονεκτική θέση καθώς, όπως έχουμε προαναφέρει, η έλλειψη γηπέδων προς πώληση, αύξανε την τιμή ανά τετραγωνικό μέτρο και κατ' επέκταση την συνολική αξία αγοράς ενός οικοπέδου.

Όσο αφορά στην τιμή στην οποία πωλούνταν το τετραγωνικό μέτρο, ο επιθεωρητής των Δημοτικών Σχολείων Αιτωλοακαρνανίας, Αριστοτέλης Παπαντωνίου, στο έγγραφο υπ' αρ.153&154 /15-5-1907, συμφωνεί με την άποψη του Υπουργείου και παραδέχεται ότι η τιμή «θεωρήθη, και πολύ δικαίως ως ασύμφορος δια το δημόσιον» καθώς κυμαινόταν από τέσσερις έως πέντε δραχμές. Στο ίδιο έγγραφο του επιθεωρητή, η έκταση των πέντε χιλιάδων εννιακοσίων ενενήντα ένα τετραγωνικών μέτρων (5991 m^2) πωλείται με το χρηματικό αντίτιμο των είκοσι πέντε χιλιάδων δραχμών (25000 δρχ), τιμή που αναλογούσε σε ($25000/5991 =$) 4,17 δραχμές ανά τετραγωνικό μέτρο.

Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι «Το 1849 η κατασκευή ενός διδακτηρίου κοστίζει περίπου 5000 δραχμές»⁴², ενώ στην αλλαγή του αιώνα και συγκεκριμένα στο διάστημα μεταξύ 1895 και 1907 «το κόστος κατασκευής ενός μονοταξίου σχολείου ανέρχεται κατά μέσον όρο σε 14000 δρχ, ενός διτάξιου σχολείου σε 20000δρχ, ενός τετρατάξιου σε 47000 δρχ και ενός εξατάξιου σε 80000 δρχ. Και θα πρέπει επίσης να συνυπολογιστούν τα έξοδα λειτουργίας του μηχανισμού σχεδιασμού και επίβλεψης των εργασιών.»⁴³

Στο συμβόλαιο 8828/26-3-1907, με το οποίο η κυριότητα του γηπέδου μεταβιβάζεται από τους κληρονόμους του Γ. Μαυρομμάτη στην Περσεφόνη Τσόγκα, η έκταση των πέντε στρεμμάτων πωλείται με χρηματικό αντάλλαγμα είκοσι δύο χιλιάδων πεντακοσίων δραχμών (22500 δρχ), τιμή που αναλογούσε σε ($22500/5000 =$) 4,5 δραχμές ανά τετραγωνικό μέτρο. Στο συμβόλαιο 9159/1-6-1907, με το οποίο πραγματοποιείται η αγοροπωλησία του γηπέδου μεταξύ της Π. Τσόγκα και του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Διοίκησης, ο περιοριστικός όρος που θα εξασφάλιζε τη δωρεά των χιλίων εξακοσίων τετραγωνικών μέτρων (1600 τ.μ.) από την «νέα» ιδιοκτήτρια του γηπέδου ήταν η υπόλοιπη έκταση του γηπέδου να πουληθεί με πέντε δραχμές το τετραγωνικό μέτρο.

Τελικά, το γήπεδο πουλήθηκε θεωρητικά στην τιμή των πέντε δραχμών ανά τετραγωνικό μέτρο και το χρηματικό τίμημα που καταβλήθηκε στην ιδιοκτήτρια ανέρχεται στις δεκαεπτά χιλιάδες δραχμές. Το παραπάνω ποσό προκύπτει αν αφαιρέσουμε τη δωρηθείσα από τη συνολική έκταση του γηπέδου και πολλαπλασιάσουμε το αποτέλεσμα με την τιμή του τετραγωνικού μέτρου [$(5000-1600) \times 5 = 17000$]. Βέβαια, στην πράξη δόθηκαν δεκαεπτά χιλιάδες δραχμές (17000 δρχ) για πέντε στρέμματα που σημαίνει ότι ουσιαστικά το γήπεδο πουλήθηκε με ($17000/5000 =$) 3,4 δραχμές ανά τετραγωνικό μέτρο.

Με αυτή την έννοια το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας

⁴² Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 122, Αθήνα 1988

⁴³ στο ίδιο, σ. 178

Εκπαίδευσης κατάφερε, και αυτό ήταν επιτυχία από μέρους του, στην διάρκεια των διαπραγματεύσεων να μειώσει την τιμή του τετραγωνικού μέτρου κατά μία δραχμή και εξήντα λεπτά (1,6 δραχμές) ανεξάρτητα αν τυπικά φαίνεται ότι διατηρήθηκε το ανυποχώρητο της Π. Τσόγκα, προκειμένου να πραγματοποιηθεί η αγορά, ως προς την τιμή των πέντε δραχμών ανά τετραγωνικό μέτρο. Δεδομένου ότι, σύμφωνα με τις συμβολαιογραφικές πράξεις 8828/26-3-1907 και 9159/1-6-1907, η Π. Τσόγκα αγόρασε το γήπεδο από τους κληρονόμους του Γ. Μαυρομάτη έναντι του ποσού των είκοσι δύο χιλιάδων πεντακοσίων δραχμών (22500 δρχ) και το μεταπούλησε στο Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Διοίκησης στην τιμή των δεκαεπτά χιλιάδων (17000 δρχ), συμπεραίνουμε ότι, από αυτή την αγοροπωλησία, βρέθηκε ζημιωμένη, μέσα σε ενάμισι μήνα, κατά πέντε χιλιάδες πεντακόσιες δραχμές (5500 δρχ). Το ποσό αυτό θεωρείται υπερβολικό για τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, όποτε και πραγματοποιήθηκε η αγοροπωλησία η οποία δε μπορεί να χαρακτηριστεί συμφέρουσα.

Ανάμεσα στα δύο συμβόλαια παρεμβάλλεται η αίτηση της Περσεφόνης Τσόγκα για να αγοραστεί από το Υπουργείο το γήπεδο που είχε αγοράσει ενάμισι μήνα πριν από τους γιούς του Γ. Μαυρομάτη, καθώς και το έγγραφο του επιθεωρητή προς το Υπουργείο. Η αίτηση της Π. Τσόγκα, η οποία συντάχθηκε την 6^η Μαΐου 1907, αναφέρει τους λόγους για τους οποίους ήθελε να πουλήσει το γήπεδο στο δημόσιο.⁴⁴ Κάνει, επίσης, λόγο για τη δωρεά που σκόπευε να κάνει και για την τιμή ανά τετραγωνικό μέτρο στην οποία θα πουλούσε το υπόλοιπο γήπεδο, όρος που θεωρείται προαπαιτούμενος για την δωρεά.. Η αίτηση για την οποία δεν γνωρίζουμε περισσότερα από όσα αναφέρει το συμβόλαιο 9159/1-6-1907, αποτελεί πρωτοτυπία καθώς η αλληλογραφία με το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαίδευσης δεν ήταν κάτι συνηθισμένο και μάλιστα θέτοντας όρους, έστω και αν οι όροι αυτοί ήταν δελεαστικοί.

Η απάντηση του Επιθεωρητή με το έγγραφο υπ' αρ.153&154 /15-5-1907 στο Υπουργείο μιλά τελικά για την ανάγκη να αγοραστεί η απολύτως απαραίτητη έκταση των τρεις χιλιάδες εξακόσια σαράντα πέντε τετραγωνικά μέτρα (3645 τ.μ.). Σύμφωνα με την Π. Τσόγκα, η οποία θεωρεί ως έκταση προς πώληση τα πέντε χιλιάδες τετραγωνικά μέτρα (5000 τ.μ.), προτείνεται να αγοραστούν από το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαίδευσης τρεις χιλιάδες τετρακόσια τετραγωνικά μέτρα (3400 τ.μ.) και τα υπόλοιπα να παραχωρηθούν ως δωρεά. Με άλλα λόγια τα δύο κομμάτια της έκτασης του γηπέδου τα οποία, σύμφωνα με την πρόταση του επιθεωρητή, δεν θεωρούνται απαραίτητα και προορίζονται για απαλλοτρίωση, η Π. Τσόγκα προτείνει να τα παραχωρήσει ως δωρεά.

Προβληματισμό προκαλεί το γεγονός ότι οι κληρονόμοι του Γ. Μαυρομάτη

⁴⁴ «Ότι εκ του άνω περιγραφόμενου οικοπέδου η ειρημένη Περσεφώνη χήρα Νικολάου Τσόγκα δια της από έκτης Μαΐου ενεστάτος 1907 έτους αιτήσεώς της προς τον κ. επί των εκκλησιαστικών και της Δημοσίας εκπαιδεύσεως Υπουργόν και δια τους εν αυτή αναφερομένους λόγους προσεφέρθη να παραχωρήση...», (Συμβολαιογραφικός Σύλλογος εφετείων Αθηνών – Πειραιώς Αιγαίου & Δωδεκανήσου, Αρχαιοφυλακείον Αθηνών, Διαχείριση Αντιγράφων, Αρχείο Συμβολαιογράφου Αθηνών Ιωάννου Δ. Σταμάτη, αριθ. συμβολαίου αριθ. συμβολαίου 9159/1-6-1907, σ. 2)

επέλεξαν το γήπεδο να πουληθεί στην Π. Τσόγκα, παρά το γεγονός ότι το γήπεδο είχε επιλεγεί από τον προκάτοχο του επιθεωρητή Α. Παπαντωνίου, Σ. Καταβέτη, όταν ακόμα βρισκόταν στην ιδιοκτησία τους. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το ασυνήθιστο φαινόμενο της βραχείας ιδιοκτησίας της Π. Τσόγκα, η οποία πούλησε αμέσως το γήπεδο που είχε αγοράσει. Βλέποντας το μικρό διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ των δύο συμβολαίων θα μπορούσε να υποθέσει κανείς ότι στο υπ' αριθμόν 9159/1-6-1907 συμβόλαιο οι συμβαλλόμενοι παρουσιάστηκαν με τους «πληρεξούσιους τους». Η πλευρά του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαίδευσης με τον άμεσο αντιπρόσωπό της, γραφέα πρώτης τάξεως, Γ. Μαυρουδή, και η πλευρά των γιων του Γ. Μαυρομάτη με έμμεσο αντιπρόσωπο την Π. Τσόγκα. Αν αυτή η υπόθεση θεωρηθεί ισχυρή μπορεί να στηριχθεί στο ότι δύο εκ των τεσσάρων γιων του Γ. Μαυρομάτη ήταν εκείνη την εποχή ενεργοί πολιτικοί. Ο Ξενοφώντας Μαυρομάτης βουλευτής και ο Γρηγόριος Μαυρομάτης Δήμαρχος του Δήμου Εχίνου και μια τέτοια αγοροπωλησία μπορούσε να βλάψει την πολιτική τους καριέρα. Ο μονόδρομος της εξ ολοκλήρου δωρεάς του γηπέδου ανάγκασε να πουλήσουν αυτό στο Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαίδευσης μέσω της Π. Τσόγκα.

7. ΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΓΗΠΕΔΟΥ

7.1. Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΓΗΠΕΔΟΥ ΒΑΣΕΙ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ

Σύμφωνα με τους υπολογισμούς του σχολικού πληθυσμού κατά τον Ι. Π. Κοκκώνη και σύμφωνα με το διάταγμα του 1894, η επιφάνεια του γηπέδου οριζόταν από τον αριθμό των μαθητών που φοιτούσαν στο αντίστοιχο δημοτικό σχολείο. Όπως θα εξηγήσουμε αναλυτικά στο κεφάλαιο που θα διαπραγματευτούμε την αρχιτεκτονική του διδακτηρίου και την σημασία της έκτασης του γηπέδου, η έκταση του αγορασθέντος γηπέδου έπρεπε να κυμαίνεται από 1896 έως 2330 τετραγωνικά μέτρα. Συνεπώς, η επιφάνεια των πέντε χιλιάδων εννιακοσίων ενενήντα ενός τετραγωνικών μέτρων (5991 τ.μ.) η οποία δινόταν προς πώληση ήταν σχεδόν η τριπλάσια από ότι αναλογούσε στα δεδομένα του δημοτικού σχολείου Κατούνας.

Ο επιθεωρητής, στο απαντητικό του έγγραφο⁴⁵ υπ' αρ.153&154 /15-5-1907 προς το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαιδευσεως επιχείρησε

---

⁴⁵ Η ονομασία των κορυφών που χρησιμοποιείται παρακάτω για τα σχήματα που αντιστοιχούν στα τεμάχια που πρόκειται να αγοραστούν από το Υπουργείο, είναι εκείνη η οποία είχε σημειωθεί επάνω στο κτηματολογικό διάγραμμα το οποίο είχε επισυνάψει ο επιθεωρητής στο απαντητικό του έγγραφο υπ' αρ.153 &154 / 15-5-1907 προς το Υπουργείο.

να πραγματοποιήσει μείωση των τετραγωνικών μέτρων του γηπέδου που επρόκειτο να αγοραστούν. Γίνεται, λοιπόν, κατανοητό ότι σκοπός της ενέργειάς του αυτής δεν είναι μόνο να δημιουργήσει μια οικονομικά συμφέρουσα λύση, καθώς η αγορά της έκτασης των τριών χιλιάδων εξακοσίων σαράντα πέντε τετραγωνικών μέτρων (3645 τ.μ.) ήταν ένας τρόπος ώστε να ελαττωθεί το χρηματικό ποσό που θα χρειαζόταν. Προσπαθούσε, ακόμα, να προσαρμόσει την απαιτούμενη έκταση στις διατάξεις εκείνες βάση των οποίων η επιφάνεια του γηπέδου οριζόταν από τον αριθμό των μαθητών που φοιτούσαν στο αντίστοιχο δημοτικό σχολείο.

Επίσης, ο επιθεωρητής χωρίζει την τελική έκταση που προτείνει προς αγορά (3645 τ.μ.) σε τρία τεμάχια, προσπαθώντας να μειώσει και άλλο ακόμα την έκταση του γηπέδου. Ωστόσο, δεν επιδιώκει περαιτέρω ελάττωση καθώς κάτι τέτοιο το θεωρεί ως την έσχατη λύση. Πάνω στο κτηματολογικό διάγραμμα, το οποίο επισυνάπτεται του εγγράφου υπ' αρ.153&154 /15-5-1907 αλλά δεν βρέθηκε, είχαν γίνει από τον επιθεωρητή, οι κατάλληλες παρεμβάσεις-τροποποιήσεις για να γίνονται ευδιάκριτα τα τρία τεμάχια τα οποία αναφέρονται στο έγγραφο. Το πρώτο και ουσιαστικά αυτόνομο είναι το τεμάχιο της έκτασης των (3645 τ.μ.-885τ.μ.-560τ.μ. =) 2200 τ.μ., με τα στοιχεία ΑΒΓΔΕΖΗΚ. Την έκταση των δύο χιλιάδων διακοσίων τετραγωνικών μέτρων (2200 τ.μ.) επιλέγει ο επιθεωρητής διότι θέλει η επιλογή του να ευθυγραμμίζεται με τις υπάρχουσες διατάξεις του Ι. Π. Κοκκώνη και με το διάταγμα του 1894, που καθορίζουν την έκταση του σχολικού γηπέδου και η οποία, στην περίπτωση του δημοτικού σχολείου Κατούνας, κυμαίνεται από 1896 έως 2330 τετραγωνικά μέτρα.

Στο έγγραφο που συνέταξε ο Αρ. Παπαντωνίου ακολουθούν άλλα δύο τεμάχια τα οποία αποτελούν υποσύνολα του βασικού τεμαχίου ΑΒΓΔΕΖΗΚ. Όσο αφορά τα δύο αυτά τεμάχια, ο συντάκτης – επιθεωρητής δεν θεωρεί ότι πλεονάζουν, αλλά τα θεωρεί συμπληρωματικά και αναγκαία προκειμένου να εξασφαλιστεί η αρτιότητα του γηπέδου στο οποίο θα ανεγερθεί το δημοτικό σχολείο της Κατούνας. Ωστόσο, μελετώντας το έγγραφο, καθίσταται σαφές ότι παρέχει μία εναλλακτική λύση, στην περίπτωση που παρουσιαστούν από το Υπουργείο προσκόμματα ως προς την απαιτούμενη έκταση. Εάν λοιπόν, για οποιονδήποτε λόγο, απαιτείται να πραγματοποιηθεί περαιτέρω μείωση της έκτασης προς αγορά, ο επιθεωρητής κάνει πρόταση για την αφαίρεση των δύο τεμαχίων και μόνον αυτών. Έτσι, θα καταλήξουμε στην έκταση των 2200 τ.μ. που είναι η ελάχιστη δυνατή η οποία συμβαδίζει και με τους υπολογισμούς των υπαρχουσών διατάξεων.

7.2. Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΓΗΠΕΔΟΥ 3645 τ.μ.

Ο επιθεωρητής, στο απαντητικό του έγγραφο υπ' αρ.153&154 /15-5-1907 προς το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Παδείας, φροντίζει να υποστηρίξει την αναγκαιότητα όχι μόνο του απολύτως απαραίτητου τεμαχίου, των

δύο χιλιάδων διακοσίων μέτρων (2200 τ.μ.) αλλά και των υπολοίπων. Το τεμάχιο με τα στοιχεία ΖΗΛΜ – όπως αυτά σημειώνονται στο κτηματολογικό διάγραμμα – είχε έκταση 560 τ.μ. και ανήκε στη βόρεια πλευρά του σχολικού γηπέδου. Το πλάτος του τεμαχίου αυτού, αθροισμένο με το πλάτος του κοινοτικού δρόμου, εξασφάλιζαν την κατάλληλη απόσταση από το γήπεδο στο οποίο ήταν κτισμένη η κατοικία Ν. Σκουλικαρίτη και το οποίο βρισκόταν στην άλλη μεριά του δρόμου.

Η απόσταση αυτή ήταν απαραίτητη προκειμένου να μη μειώνεται η θέα και να μην εμποδίζεται ο κατάλληλος αερισμός και φωτισμός του σχολικού κτιρίου που επρόκειτο να ανοικοδομηθεί. Οι παραπάνω προϋποθέσεις, σχετικά με τη θέα και τον αερισμό του σχολικού κτιρίου, διασφαλιζόνταν ακόμα και στην περίπτωση που κατασκευαζόταν κατοικία στο γήπεδο το οποίο βρισκόταν δίπλα σε εκείνο του Ν. Σκουλικαρίτη και ανήκε στον Γ. Καραμπούλη, όπως και συνέβη το 1934. Βέβαια, όπως θα δούμε παρακάτω, μέρος του τεμαχίου ΖΗΛΜ, παρότι είχε τελικά αγοραστεί ολόκληρο από το Υπουργείο Παιδείας, κατά τη χάραξη – διαπλάτυνση των δημοτικών οδών της κοινότητας, προσαρτήθηκε στον κοινοτικό δρόμο με τον οποίο συνορεύει η βόρεια πλευρά του γηπέδου, διατηρώντας σταθερή την απόσταση των συνόρων του σχολικού γηπέδου με τις απέναντι κατοικίες. Σύμφωνα με το άρθρο 19 του διατάγματος της 17^{ης} Μαΐου 1894 τα παράθυρα του διδακτηρίου, στην προκειμένη περίπτωση, τα παράθυρα της βόρειας πλευράς, έπρεπε να απέχουν, τουλάχιστον, οκτώ μέτρα (8 μ.) από τις γειτονικές κατοικίες.

Όσο αφορά το τεμάχιο με τα στοιχεία ΑΒΓΔΕΖ, του οποίου η έκταση ήταν 885 τ.μ. αναφέρει ότι βρίσκεται στη δυτική πλευρά του γηπέδου, και εφάπτεται με τη δημόσια ή επαρχιακή οδό Αστακού – Κατούνης. Η πλευρά αυτή είναι απαραίτητη διότι εξαιτίας του κεκλιμένου επιπέδου προσφέρεται να γίνει εκεί μια ακόμα είσοδος του σχολείου που εξυπηρετεί, όπως θα δούμε σε επόμενο κεφάλαιο, τον πρώτο όροφο. Επίσης, η αφαίρεσή του τεμαχίου αυτού θα αποτελούσε πρόβλημα στην οπτική του σχολείου από τον δημόσιο δρόμο, πράγμα που δεν ήταν θεμιτό βάση της φιλοσοφίας της κεντρικής διοίκησης, σύμφωνα με την οποία τα δημόσια κτίρια πρέπει να είναι σε ευδιάκριτα σημεία.

Στα 1830 ο Κλεάνθης και ο Schaubert, με αφορμή το σχολείο της Ύδρας, τονίζουν ότι τα δημόσια κτίρια πρέπει να βρίσκονται σε περίοπτες θέσεις, «Κάθε θέσις δημοσίου κτηρίου, πρέπει να είναι επιτήδειος εις τον σκοπόν, δια τον οποίον κτίζεται. Το αλληλοδιδασκτικόν σχολείον απαιτεί θέσιν κεντρικήν της πόλεως... Παρόμοια δημόσια κτήρια πρέπει να κτίζονται όσον το δυνατόν εις τα επιφανέστερα μέρη των πόλεων, δια να φέρη στολισμόν εις αυτάς και δια να είναι υπ' όψιν του καθενός»⁴⁶. Το σχολείο, κατά τη γνώμη του κ. Ι. Π. Κοκκώνη, όπως αυτή εκφράστηκε στο Νέο Οδηγό του 1842, πρέπει να βρίσκεται σε θέση που απέχει από τις πολυσύχναστες γειτονιές, «είναι ευχής έργο να οικοδομήται... όχι επάνω εις τον δρόμον, αλλά να περικυκλώνηται, από προαύλιον και κήπον, δια να μη ταράττηται η παράδοσις από τον θόρυβον των διαβαινόντων»⁴⁷.

⁴⁶ Δασκαλάκης Α., Κείμενα-Πηγαί της ιστορίας της ελληνικής επανάστασης, Σειρά τρίτη, Τα περί Παιδείας, Έκθεση της 5 Αυγούστου 1830, τεκμ. αρ. 565, σ. 1233, Αθήνα 1968

⁴⁷ Κοκκώνη Ι. Π., Εγχειρίδιον ή Οδηγός της Αλληλοδιδασκτικής Μεθόδου Νέος,

Η ανάγκη να κατέχει το σχολείο κεντρική θέση στο χωριό, στην κωμόπολη, στην πόλη γίνεται πιο έντονο στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα όπου τα σχολικά κτίρια έχουν αρχιτεκτονικά στοιχεία από την προγονική αίγλη. Την ανάγκη της προβολής του σχολικού κτιρίου πολύ εύστοχα σημειώνει η Ελένη Καλαφάτη. «Η επιλογή του γηπέδου του σχολείου δεν καθοδηγείται αποκλειστικά από τη φροντίδα να προστατευτούν τα παιδιά από τους «πειρασμούς» της ζωής ή του δρόμου ή ακόμα από εκείνους ενός πραγματικού ή υποτιθέμενου θρησκευτικού προσηλυτισμού. Αποτελεί επίσης αντικείμενο των πολεοδομικών προβληματισμών της εποχής, από διπλή σκοπιά : να οργανωθεί καλύτερα η λειτουργία αλλά και το θέαμα της πόλης χάρις στην κατάλληλη κατανομή των εξοπλιστικών κτιρίων.»⁴⁸ Η θέση αυτή ουσιαστικά επιβεβαιώνει ότι, πέρα από το γεγονός ότι η επιλογή του γηπέδου στην κωμόπολη της Κατούνας ήταν μονόδρομος, οι διάφοροι φορείς, και κυρίως οι τοπικές αρχές, το επέλεξαν με γνώμονα την εύρυθμη λειτουργία του και τον καλλωπισμό της κωμόπολης.

Η Ελένη Καλαφάτη θεωρεί απαραίτητη την ανάγκη η επιλογή του γηπέδου να στηρίζεται επίσης στην εκπαιδευτική – μορφωτική διάσταση αλλά και στην προστασία του μαθητικού πληθυσμού, και σημειώνει ότι «Αν λοιπόν η εκπαιδευτική πολιτική που επιδιώκει τη γενικευμένη φοίτηση, συνεπάγεται την εύκολη πρόσβαση στο σχολείο και άρα την κατασκευή των σχολείων μέσα στους οικισμούς, στο κέντρο των πληθυσμών που αλφαβητίζουν και εκπαιδεύουν, είναι συγχρόνως απαραίτητο να εξασφαλιστεί η διεξαγωγή των μαθημάτων μέσα σε ηρεμία, και άρα να μειωθούν στο ελάχιστο οι πιθανοί περισπασμοί»⁴⁹ Βέβαια, αν ανάγουμε την παρατήρηση αυτή στην περίπτωση της κωμόπολης της Κατούνας, διαπιστώνουμε ότι τα περί προστασίας των παιδιών από τους διάφορους κινδύνους και τα περί προσήλωσης στα μαθήματα, περνούν σε δεύτερη μοίρα, καθώς το γήπεδο από τις τρεις πλευρές του ήταν εκτεθειμένο σε έναν δημόσιο και δύο κοινοτικούς δρόμους.

Στο έγγραφο που συνέταξε ο επιθεωρητής διαφαίνεται η ανησυχία όλης της κωμόπολης να τελειώσει το θέμα της αγοράς του γηπέδου και κατ' επέκταση της κατασκευής του σχολείου. Γίνεται αντιληπτό κυρίως στον επίλογο του εγγράφου όπου ο Επιθεωρητή των δημοτικών σχολείων Αιτωλοακαρνανίας κ. Αριστοτέλης Παπαντωνίου παρακαλεί να επιτραπεί η έγκριση του σχεδίου που προτείνει. Η επιχειρηματολογία του ταυτίζεται πλήρως με τη διάθεση των κατοίκων της κοινότητας. Νιώθει κανείς ότι γίνεται ένα με την ανησυχία τους και την προσπάθειά τους να φτιάξουν ένα σχολείο που να αντέχει στο χρόνο και να τους κάνει

τελειοποιημένος και πληρέστερος του μέχρι τούδε εν χρήσει Οδηγού του Σαραζινού . Εκδοθείς κατά το υπ' αρ. 2000 (24 Ιουλίου 1941) Β. Διάταγμα, σ. 1, Αθήνα 1942

⁴⁸ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 139, Αθήνα 1988

⁴⁹ στο ίδιο, σ. 65 – Στην ίδια σελίδα αναφέρεται και μια άλλη διάσταση που αφορά τη χωροθέτηση του σχολείου: «εκτός από την προστασία της διεξαγωγής των μαθημάτων από τους θορύβους και τους περισπασμούς του δρόμου επιδιώκεται επίσης η προστασία του παιδιού από «ανήθικους χώρους» που μπορεί να συναντήσει στο κέντρο ή στις πολυάνθρωπες γειτονιές των οικισμών».

υπερήφανους. Πρέπει να σημειώσουμε ότι ο τρόπος με τον οποίο ο επιθεωρητής χειρίστηκε την υπόθεση δείχνει υπευθυνότητα, καθώς κατάφερε να πείσει το υπουργείο για τις αγνές προθέσεις όλων όσων εμπλέκονταν στην υπόθεση ανεύρεσης για να ανεγερθεί το δημοτικό σχολείο της κωμόπολης.

Σύμφωνα με τα σωζόμενα σχεδιαγράμματα του γηπέδου που είχαν σχεδιαστεί το 1927⁵⁰ από το μηχανικό της περιοχής Βάλτου και το 1936⁵¹ από το σχολικό αρχιτέκτονα Αιτωλοακαρνανίας⁵² το γήπεδο συνορεύει προς τα δυτικά με τη δημόσια ή επαρχιακή⁵³ οδό που ενώνει τον κωμόπολη του Αστακού με την κωμόπολη της Κατούνας. Το μήκος της πλευράς, η οποία είναι τεθλασμένη, είναι 82 μέτρα. Η νότια-μεσημβρινή πλευρά του γηπέδου έχει μήκος 40 μέτρα, ενώ η βόρεια πλευρά είναι κατά δέκα μέτρα μεγαλύτερη. Οι δύο αυτές πλευρές (η βόρεια και η νότια) του γηπέδου, οι οποίες είναι παράλληλες, βρίσκονται επί κοινοτικών ή αγροτικών⁵⁴ οδών και η κάθετη μεταξύ τους απόσταση είναι 70 μέτρα. Προς την ανατολική πλευρά το γήπεδο συνορεύει με αγροκτήματα χωρίς να αναφέρονται οι ιδιοκτήτες τους. Ο μόνος ιδιοκτήτης αγροκτήματος το οποίο συνορεύει με το γήπεδο προς τη βορειανατολική πλευρά, όπως σημειώνεται πάνω στο σχεδιάγραμμα του 1927, είναι ο Θ. Νάκος⁵⁵. Η αναφορά αυτή οφείλεται κατά βάση στο γεγονός ότι στο κτήμα του Θ. Νάκου υπάρχει οικοδομή.

Επίσημη καταγραφή των συνόρων του σχολικού γηπέδου αλλά και αναφορά στους ιδιοκτήτες των γηπέδων με τα οποία συνόρευε δίνουν τα συμβόλαια της αγοροπωλησίας του τόσο το συμβόλαιο υπ' αριθμόν 8828/26-3-1907 με το οποίο οι

---

⁵⁰ Στο σχεδιάγραμμα του γηπέδου, που σχεδιάστηκε στην Αμφιλοχία στις 22 - 11 - 1927 έχει κλίμακα 1/1000, αναφέρεται ότι το εμβαδόν του γηπέδου είναι 4520,00 τ.μ. Επίσης, σε σημείωση επί του σχεδιαγράμματος αναφέρεται ότι «Τα όρια του γηπέδου ετοποθέτησαν εις δε το διάγραμμα και επί τόπου, επί τη βάσει του εις το πωλητήριο συμβόλαιον αναγραφόμενων και τινά μοι υπεδείχθησαν επί τόπου, υπό του διευθυντού του Ελληνικού σχολείου Κατούνης και του προέδρου της κοινότητος του αυτού χωρίου.», (Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας, Φ. 21, υπ. 2, Σχεδιάγραμμα γηπέδου Α-Β-Γ-Δ-Ε-Ζ-Η-Α δια την ανέγερσιν Δημοτ. Σχολείων εις Κατούναν, λυτά)

⁵¹ Το σχεδιάγραμμα που έχει σχεδιαστεί σε κλίμακα 1/500, στο Αγρίνιο, στις 15 Φεβρουαρίου 1936 υπογράφει ο σχολικός αρχιτέκτονας Ραφτόπουλος (Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας, Φ. 21, υπ. 2, Γενικό Διάγραμμα γηπέδου Πολυταξίων διδασκαστηρίων Κατούνης, λυτά)

⁵² Το γραφείο του Σχολικού Αρχιτέκτονα υπαγόταν στην Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών Αιτωλίας και Ακαρνανίας

⁵³ «Επαρχιακοί οδοί είναι αι συνδέουσαι τας πρωτεύουσας των Δήμων της αυτής επαρχίας προς αλλήλας, ή προς ομοίας των δήμων των όμορων επαρχιών, ή προς εθνικήν οδόν ή προς λιμένα.», (Εφημερίς της κυβερνήσεως, Νόμος ΣΞΓ' / 17-1-1868, «Περί οδοποιίας», Κεφάλαιον Α': Ορισμός και κατάταξις των οδών, αριθ. 3,)

⁵⁴ «Αγροτικοί οδοί είναι αι καθιστάμενοι προς χρήσιν εις χωρίον ή συνοικίας.», (Εφημερίς της κυβερνήσεως, Νόμος ΣΞΓ' / 17-1-1868, «Περί οδοποιίας», Κεφάλαιον Α': Ορισμός και κατάταξις των οδών, αρθ. 5,)

⁵⁵ Το σχεδιάγραμμα του 1927 αναφέρει ότι το αγροτεμάχιο που το δημοτικό σχολείο συνορεύει βόρεια, είναι του Β. Νάκου. (Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας, Φ. 21, υπ. 2, Σχεδιάγραμμα γηπέδου Α-Β-Γ-Δ-Ε-Ζ-Η-Α δια την ανέγερσιν Δημοτ. Σχολείων εις Κατούναν, λυτά)

κληρονόμοι του Γ. Μαυρομμάτη πούλησαν στην Π. Τσόγκα όσο και το υπ' αριθμόν 9159/1-6-1907 με το οποίο η Π. Τσόγκα δώρισε ένα τεμάχιο αυτού και το υπόλοιπο πούλησε στο δημόσιο προς ανέγερση του Δημοτικού Σχολείου Αρρένων Κατούνας. Και στα δύο αυτά συμβόλαια σημειώνεται με τις ίδιες ακριβώς λέξεις και με κάθε λεπτομέρεια τα εξής : «...ως έγγιστα συνορευόμενον δυτικώς με δημοσίαν αμαχωτήν οδόν αρκτικώς με δημοτικήν οδόν και οικίαν Νικολάου Σκουλικαρίτου ανατολικώς με οικίαν αδελφών Αθ. Νάκου και οικόπεδον ιδίων αδελφών Γ. Μαυρομμάτη και μεσηβρινώς με δημοτικήν οδόν και οικόπεδον Νάκου.»⁵⁶

Κλείνοντας το θέμα των διαπραγματεύσεων για τη μείωση της έκτασης του γηπέδου, πρέπει να σημειώσουμε ότι στα συμβόλαια αγοροπωλησίας του γηπέδου του σχολείου αναφέρεται και η επίσημη τοποθεσία στην οποία βρίσκεται. Η τοποθεσία αυτή ονομάζεται «Καρυά»⁵⁷ ενώ οι ντόπιοι συνηθίζουν να χρησιμοποιούν το τοπωνύμιο Λουλούδου⁵⁸ ή Λουλούδω. Τα παλιά χρόνια, όπως οι διηγήσεις των παλαιότερων αναφέρουν, κατά τους χειμερινούς μήνες, η τοποθεσία αυτή μάζευε νερό από τις βροχές και δημιουργούνταν μια μικρή λίμνη. Οι καλλιεργητές, όταν ακόμα τα χωράφια αυτά καλλιεργούνταν, περίμεναν την άνοιξη, όποτε και θα στέγνωνε η περιοχή από τα νερά, προκειμένου να καλλιεργήσουν με καπνό τα χωράφια τους. Στη Λουλούδω βρίσκονται τα Νακαίικα χωράφια και το γεγονός ότι τα νερά εκεί λίμναζαν αποτελεί την αιτία για την οποία το σπίτι του Επαμεινώνδα Νάκου, αλλά και το πλινθόκτιστο σχολείο με το οποίο συνορεύει, είναι κτισμένα στο ανώτατο σημείο του κεκλιμένου επιπέδου.

7.3. ΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΚΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΓΗΠΕΔΟΥ ΤΟ 1934

Τριάντα περίπου χρόνια μετά την αγορά του σχολικού γηπέδου, χρόνια κατά τα οποία δεν είχε πραγματοποιηθεί καμία ουσιαστική κίνηση με σκοπό την ανέγερση του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, εγέρθηκαν οι πρώτες έμμεσες αξιώσεις εγκυρότητας των συνόρων του. Πιθανόν να είχαν προηγηθεί και άλλα περιστατικά διεκδίκησης τμήματος του σχολικού γηπέδου για τα οποία δεν υπάρχει κάποια πηγή

⁵⁶ Συμβολαιογραφικός Σύλλογος εφετείων Αθηνών – Πειραιώς Αιγαίου & Δωδεκανήσου, Αρχαιοφυλακείον Αθηνών, Διαχείριση Αντιγράφων, Αρχείο Συμβολαιογράφου Αθηνών Ιωάννου Δ. Σταμάτη, αριθ. συμβολαίου 8828/26-3-1907, σ. 2 & αριθ. συμβολαίου 9159/1-6-1907, σ. 2

⁵⁷ στο ίδιο, αριθ. συμβολαίου 8828/26-3-1907, σ.2 & 9159/1-6-1907, αριθ. συμβολαίου σ. 2

⁵⁸ Ανώνυμο άρθρο, 'Τοπωνύμια του χωριού', στην Εφημερίδα Η Κατούνα - Μεδεών, Έκδοση του Συλλόγου Κατουνησιτών «Φίλιππος ο Ακαρνάν», έτος 4, αριθ. φ. 20, σ. 19, Μάιος-Ιούλιος 2005 – Το παραδοσιακό τοπωνύμιο Λουλούδου. ή Λουλούδω, επίσης, συναντάμε στις προφορικές διηγήσεις των ντόπιων. Το τοπωνύμιο «Καρυά» που αναγράφεται στα συμβόλαια δεν αναφέρεται στον κατάλογο των τοπωνυμίων που υπάρχει στο παραπάνω άρθρο «Τοπωνύμια του χωριού» της εφημερίδας «Η Κατούνα – Μεδεών».

που να μας πληροφορεί. Αυτό μπορεί να συμβαίνει είτε επειδή δεν έχουν διασωθεί τα πρακτικά τα οποία αναφέρονταν στα περιστατικά αυτά είτε επειδή δεν έχουν καν καταγραφεί λόγω της ελάσσονος σημασίας τους.

Το γεγονός ότι οι τρεις πλευρές του σχολικού γηπέδου συνορεύουν με δημόσιους δρόμους περιόρισε τον αριθμό των αξιώσεων που παρουσιάστηκαν παρότι η χάραξη – διαπλάτυνση των οδών της κοινότητας αποτέλεσε μια αιτία μείωσης του συνολικού εμβαδού του γηπέδου. Βάση της συμβολαιογραφικής πράξης 9159/ 1-6-1907, η Π. Τσόγκα πούλησε στο Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Παιδείας πέντε στρέμματα (5 στρ.) ενώ κατά το σχεδιάγραμμα του μηχανικού του Βάλτου του 1927 η έκταση του σχολικού γηπέδου ήταν τέσσερις χιλιάδες πεντακόσια είκοσι τετραγωνικά μέτρα (4520 τ.μ.). Ωστόσο, η αιτία μείωσης της έκτασης του σχολικού γηπέδου εντοπίζεται στην πράξη υπ' αριθμόν 12 / 5 - 12 - 1934 της Σχολικής Εφορείας, καθώς σημειώνεται η φράση «λόγω της διελεύσεως της δημοτικής οδού».

Γίνεται φανερό, με την αφαίρεση του αρχικού (5000 τ. μ.) και του τελικού (4520 τ. μ.) εμβαδού του γηπέδου ότι η μείωση η οποία επήλθε ήταν τετρακόσια ογδόντα τετραγωνικά μέτρα (480 τ.μ.). Τα τετραγωνικά αυτά μέτρα αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος από την έκταση ΖΗΛΜ, την οποία θεωρούσε απαραίτητη ο επιθεωρητής, στο απαντητικό του έγγραφο υπ' αρ.153&154 /15-5-1907 προς το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Διοίκησης, προκειμένου να διασφαλίζεται από εκείνη την πλευρά του γηπέδου κατάλληλος αερισμός και θέα του σχολείου. Στην ουσία η αφαίρεση του τμήματος αυτού μείωσε τον αύλειο χώρο της βόρειας πλευράς του σχολείου αλλά, καθώς δόθηκε στον δημόσιο δρόμο, διατήρησε την απόσταση από τις απέναντι κατοικίες η οποία ήταν αναγκαία για τον αερισμό κυρίως του σχολείου.

Η έκταση η οποία αφαιρέθηκε από το γήπεδο στο οποίο επρόκειτο να ανεγερθεί το δημοτικό σχολείο, και συγκεκριμένα από το τεμάχιο ΖΗΛΜ των 480 τ.μ., με σκοπό να χρησιμοποιηθεί κατά τη χάραξη – διαπλάτυνση των δρόμων, ήταν τετρακόσια πενήντα εννέα τετραγωνικά μέτρα (459 τ.μ.). Το τμήμα αυτό βρισκόταν στο βόρειο – αρκτικό τμήμα του γηπέδου, κατά μήκος του ήδη υπάρχοντος κοινοτικού δρόμου, και εντασσόταν στα πλαίσια της προσφοράς σε γη που υποχρεούνταν να κάνουν οι ιδιοκτήτες των γηπέδων, προκειμένου να επιτευχθεί η διαπλάτυνση των δρόμων. Εκτός από τη φράση «προσφορά σε γη», η κατ' ανάγκη μείωση των γηπέδων για να πραγματοποιηθούν κρατικά έργα, συναντάται και ως «δουλεία – εξυπηρέτηση»

Ως παρενέργεια από τη χάραξη του δρόμου προέκυψε η δημιουργία ενός τεμαχίου είκοσι ενός τετραγωνικών μέτρων (21 τ.μ.) στο βορειοανατολικό άκρο του σχολικού γηπέδου και στην απέναντι πλευρά του δρόμου. Το τεμάχιο αυτό ήταν αποκομμένο και για αυτό το λόγο άχρηστο για το σχολείο, δεδομένου όμως ότι η ιδιοκτησία τους συνόρευε σε εκείνο το σημείο με το σχολικό γήπεδο, την κυριότητα των 21 τ.μ. διεκδικούσαν και οι αδελφοί Νάκου.

Η πρώτη, λοιπόν, προσπάθεια καταπάτησης η οποία καταγράφεται στα πρακτικά της Σχολικής Εφορείας του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας είχε

παρουσιαστεί το 1934 και αφορούσε αυτά τα είκοσι ένα τετραγωνικά μέτρα (21 τ.μ.). Αφορμή ήταν η έναρξη των εργασιών της οικοδομής του Γ. Καραμπούλη η οποία είχε ως αποτέλεσμα οι αδελφοί Νάκου, ισχυριζόμενοι ότι ο Γ. Καραμπούλης καταπάτησε με την ανέγερση της οικοδομής από την ιδιοκτησία τους, να κάνουν αγωγή και να λάβουν προσωρινά μέτρα σε βάρος του.

Όπως αποδείχθηκε, παρόλη τη διένεξη μεταξύ των δύο ιδιοκτητών, το κομμάτι των 21 τ. μ. ανήκε στο γήπεδο του σχολείου. Συνεπώς, το ρόλο των αντιδίκων στην υπόθεση αυτή δεν έπρεπε να έχουν οι αδερφοί Νάκου και ο Γ. Καραμπούλης, αλλά στην θέση των πρώτων έπρεπε να βρίσκονται οι υπεύθυνοι για το σχολικό γήπεδο. Μετά τη διαπίστωση, λοιπόν, ότι το τμήμα που καταπατείται και γύρω από το οποίο γίνεται λόγος ανήκε στο σχολικό γήπεδο, είχε συγκληθεί μετά από πρόσκληση του προέδρου δύο φορές η σχολική εφορεία, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η κατάσταση.

Πλέον, με την υπόθεση θα ασχολούνταν η σχολική εφορεία και ο Διευθυντής του δημοτικού σχολείου. Η σχολική εφορεία απαρτιζόταν από τον Γ. Χαντζόπουλο ως Πρόεδρο, το Διευθυντή του Δημοτικού Σχολείου Γ. Μπαλαγεώργα ως γραμματέα και τους Ι. Κατσίκια, Ι. Μαυρομμάτη και Ι. Καλλιγά ως μέλη. Πρέπει να σημειώσουμε εδώ, ότι υπερασπίζοντας την υπό συζήτηση έκταση, και προκειμένου να σταθούν στο ύψος των περιστάσεων, η θέση της σχολικής επιτροπής έπρεπε να ήταν διττή. Έπρεπε να αποδείξει στους αδερφούς Νάκου ότι θεωρούν ως ιδιοκτησία τους, τμήμα το οποίο ανήκει στο σχολικό γήπεδο, και ταυτόχρονα έπρεπε να διεκδικήσει με νόμιμα ένδικα μέσα τα δικαιώματά τους επί της ιδιοκτησίας των 21 τ.μ. τα οποία χρησιμοποιούσε παράτυπα ο Γ. Καραμπούλης για την ανέγερση οικοδομής.

Η πρώτη συνεδρίαση έγινε στο γραφείο του ενοικιαζόμενου κτιρίου το οποίο στέγαζε το Δημοτικό Σχολείο στις 26 Νοεμβρίου του 1934, μια μέρα πριν την εκδίκαση των προσωρινών μέτρων. Από τα πρακτικά μαθαίνουμε ότι αποφασίστηκε ομόφωνα να χειριστούν την υπόθεση ο πρόεδρος της σχολικής εφορείας και ο διευθυντής του σχολείου. Καθήκον τους ήταν να παρευρεθούν στην δίκη και να χρησιμοποιήσουν κάθε νόμιμο μέσο για να προστατεύσουν την σχολική περιουσία. Επίσης η σχολική επιτροπή διόρισε ως δικηγόρο των συμφερόντων του σχολείου στην δίκη, τον κατουنيώτη Βασίλειο Πουρνάρα και ψήφισε υπέρ των δικαστικών εξόδων που ανέρχονταν στις τριακόσιες δραχμές.⁵⁹

Μια τέτοια λογική, του να προβούν σε δικαστικά μέτρα δε συνάδει με τη λογική της εκπαιδευτικής κοινότητας, ωστόσο, ήταν επόμενο δεδομένης της αγωγής των αδερφών Νάκου που είχε προηγηθεί και η οποία όριζε τον τρόπο λύσης της υπόθεσης. Η εκδοθείσα δικαστική απόφαση επί των προσωρινών μέτρων αναγνώριζε ότι τα 21 τ.μ. βρίσκονταν στην ιδιοκτησία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας. Ακόμα, επέτρεπε στον Γ. Καραμπούλη να χρησιμοποιήσει την έκταση αυτή κατά την ανέγερση της οικοδομής με την προϋπόθεση ότι θα αποζημιώσει τη σχολική εφορεία για τη χρήση.

⁵⁹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1932-1938), Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 26-11-1934

Η δεύτερη συνεδρίαση της σχολικής εφορείας έγινε στον ίδιο χώρο, στις 5 Δεκεμβρίου του 1934, μετά την έκδοση της απόφασης επί των προσωρινών μέτρων. Ο πρόεδρος στην εισήγησή του ανέφερε ότι το κομμάτι των 21 τ. μ. ήταν άχρηστο για το σχολείο καθώς έμεινε ξεκομμένο μετά την χάραξη της δημοτικής – κοινοτικής οδού. Το κομμάτι αυτό σύμφωνα με το νόμο θα παραχωρούνταν στον Γ. Καραμπούλη καθώς συνόρευε με την ιδιοκτησία του, όμως ο κ. Καραμπούλης ήταν υποχρεωμένος να αποζημιώσει το σχολείο.

Ο πρόεδρος όριζε ως αποζημίωση την καταβολή πενήντα δραχμών (50 δρχ.) ανά τετραγωνικό μέτρο. Το συνολικό ποσό των (50X21 =) 1050 δραχμών έπρεπε να καταβληθεί αμέσως και αποτελούσε μια προσωρινή αποζημίωση της Σχολικής Εφορείας μέχρις ότου να βγει η απόφαση της οριστικής οικονομικής εκτιμήσεως της εκτάσεως. Ο Γ. Καραμπούλης όφειλε να υπογράψει εγγυητική δήλωση - επιστολή την οποία θα προσυπέγραφε έγκριτος εγγυητής και με την οποία θα βεβαίωνε ότι θα υποχρεούνταν να πληρώσει οποιαδήποτε επιπλέον χρηματική διαφορά προκύψει από την επιτροπή που νόμιμα θα συντασσόταν.⁶⁰ Στις 6 του μηνός Δεκεμβρίου, την επομένη της διεξαγωγής της δεύτερης συνεδρίασης της σχολικής εφορείας, στους κληρονόμους του Γ. Καραμπούλη, με εγγυητή το Δ. Ι. Κατσίκας, υπέγραψαν υπεύθυνη δήλωση με την οποία αποδέχονταν να καταβάλλουν οποιοδήποτε επιπλέον αντίτιμο όριζε η επιτροπή που θα εξέταζε το θέμα, προκειμένου να αποκτήσουν την πλήρη κυριότητα των 21 τ.μ. που ανήκαν στο σχολικό γήπεδο. Στην εγγυητική επιστολή που έχει κεφαλίδα «Μια υπεύθυνη δήλωση» οι κληρονόμοι του Γ. Καραμπούλη και ο εγγυητής Δ. Ι. Κατσίκας υπογράφουν το παρακάτω κείμενο, «Οι κάτωθι υπογεγραμμένοι Ιωάννης και Δημήτριος Γ. Καραμπούλη μετά του προσυπογεγραμμένου εγγυητού Δημητρίου Ι. Κατσίκας δηλούμε υπευθύνως : ότι θέλουμε πληρώσει το επιπλέον τυχόν αντίτιμον του καταληφθέντος οικοπέδου εξ 21 τ.μ. κανονισθησόμενον υπό της νομίμου συσταθησομένης επιτροπή άμα τω κανονισμώ τούτου.»⁶¹

⁶⁰ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 12 / 5-12-34

⁶¹ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 1β, Υπεύθυνη δήλωση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ**ΑΝΕΓΕΡΣΗ – ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ – ΤΟΠΙΚΕΣ
ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ****Α΄. ΠΕΡΙ ΑΝΕΓΕΡΣΕΩΣ****Α.1. ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΡΑΤΟΥΣ-
ΤΟΠΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ**

Μετά έναν αιώνα από την απελευθέρωση της Ελλάδας από τον τουρκικό ζυγό, η ελληνική κοινωνία έδειχνε ώριμη και έτοιμη για να προχωρήσει σύμφωνα με την πυραμίδα ιεράρχησης των αναγκών του Α. Maslow¹ στην ικανοποίηση ανώτερων αναγκών στις οποίες ανήκει η μόρφωση και η ανάγκη κατασκευής σχολικών κτιρίων. Έχοντας πλέον ικανοποιήσει τις βασικές φυσιολογικές-βιολογικές ανάγκες, οι οποίες προηγούνται στην κλίμακα κατέχοντας το πρώτο σκαλί της πυραμίδας, ήταν έτοιμη να διαχειριστεί ανάγκες οι οποίες ανήκαν σε επόμενα επίπεδα, όπως είναι οι ανάγκες για ασφάλεια, μόνιμη απασχόληση, σύνταξη και οι κοινωνικές ανάγκες.

---

¹ ΥΠ.Ε.Π.Θ – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Γ΄ τάξη Ενιαίου Λυκείου (Τεχνολογική Κατεύθυνση), Αρχές Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων και Υπηρεσιών, εκδόσεις Ο.Α.Ε.Δ., Αθήνα 1999, σσ. 129-131

Η Ελένη Καλαφάτη σημειώνει «Η πύκνωση των μετακινήσεων και των ανταλλαγών γεννά ανάγκες επικοινωνίας και διαχείρισης. Η βελτίωση των συνθηκών ζωής εξασφαλίζει εκείνο το χρονικό πλεόνασμα που είναι απαραίτητο ώστε να αναπτυχθεί το ενδιαφέρον για όσα ξεπερνούν την άμεση ικανοποίηση των βασικών αναγκών.»² Με άλλα λόγια η ελληνική κοινωνία έδειχνε ώριμη και έτοιμη για να υποδεχθεί ένα μεγαλεπήβολο σχέδιο ανέγερσης σχολικών κτιρίων.

Τα διδακτήρια, όπως και οι εκκλησίες, ανήκουν σε εκείνη την κατηγορία των εγκαταστάσεων οι οποίες θεωρούνται απαραίτητες για τη ζωή της κοινότητας. Αποτελούν παράγοντες συνοχής αλλά και σημεία αναφοράς για τους κατοίκους, ιδιαίτερα των μικρών κοινωνιών. Το γεγονός αυτό μαρτυρά ότι το σχολικό κτίριο αποτελεί οργανικό κομμάτι της ζωής του τόπου, βασικό και αναπόσπαστο στοιχείο του συστήματος κοινωνικού εξοπλισμού. Το σχολείο, όμως, είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το χώρο στον οποίο στεγάζεται και δε μπορεί να αποκτήσει οντότητα και να λειτουργήσει ως βασικό τμήμα του χωροταξικού σχεδίου, εάν δεν έχει τη δυνατότητα να στεγαστεί σε δικό του αυτόνομο κτίριο.

Το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας είχε διανύσει περιόδους, πριν την ίδρυση ελεύθερου ελληνικού κράτους, κατά τις οποίες στεγαζόταν σε χώρους που παρείχε η εκκλησία. Στο διάστημα που μεσολάβησε από την επίσημη ίδρυση του σχολείου μέχρι να αγοραστεί το σχολικό γήπεδο και αργότερα μέχρι να ολοκληρωθούν οι εργασίες της ανέγερσης, φιλοξενούνταν, επί μισθώσει, σε ιδιωτικά οικήματα της ομώνυμης κοινότητας. Τα εκάστοτε υποκατάστατα του διδακτηρίου δεν ήταν πάντοτε κατάλληλα για τη διεξαγωγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας είτε διότι δεν ανταποκρίνονταν στους κανόνες υγιεινής είτε διότι δε διέθεταν λειτουργικούς χώρους.

Η στέγαση του Δημοτικού Σχολείου της κωμόπολης στο δικό του, δημόσιο διδακτήριο έγινε μετά την απελευθέρωση από τους Γερμανούς και αποτέλεσε σε πρώτο επίπεδο γεγονός μεγάλης σημασίας για τα εκπαιδευτικά δρώμενα της κωμόπολης. Ας μην ξεχνάμε ότι στις μικρές κοινωνίες, όπως είναι οι κοινότητες, οι κωμοπόλεις και οι μικρές επαρχιακές πόλεις, τα διδακτήρια αποτελούσαν πνευματικά κέντρα καθώς οι επιλογές μόρφωσης σε αυτές τις κοινωνίες του ελλαδικού χώρου, το 17^ο και 18^ο αιώνα, ήταν ελάχιστες. Έτσι, η ανέγερση διδακτηρίου έχει τη δυνατότητα να αλλάξει τα εκπαιδευτικά δεδομένα μιας περιοχής. Η παρουσία εκπαιδευτικού ιδρύματος μεταβάλλει τη συμπεριφορά του συνόλου του πληθυσμού και κατέχει τη θέση πνευματικού φάρου στην κωμόπολη που αντιμετωπίζεται κατανυχτικά. Δικαίως η Ε. Καλαφάτη σημειώνει, «Η παρουσία του σχολείου σηματοδοτεί, εκτός από την εν δυνάμει διεύθυνση του αναλφαβητισμού, μια άλλου τύπου ποιοτική μεταβολή: την εμφάνιση ενός νέου μηχανισμού αγωγής.»³

Ο τρόπος με τον οποίο πραγματοποιήθηκαν οι απαραίτητες ενέργειες, οι οποίες μεσολάβησαν μέχρι να εγκριθεί και να ολοκληρωθεί η ανέγερση του

---

² Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 13, Αθήνα 1988

³ στο ίδιο, σ. 168

διδασκασίας αποδεικνύει ότι το δημοτικό σχολείο αποτέλεσε κομβικό σημείο στις σχέσεις του κράτους με τις τοπικές αρχές. Η ενοικίαση κατοικιών οι οποίες φιλοξενούσαν προσωρινά το σχολείο, ο σχεδιασμός και η κατασκευή διδασκασίας, οι εργασίες συντήρησης και επισκευής ήταν ζητήματα τα οποία διευθετούνταν ύστερα από μεσολάβηση των τοπικών αρχών και έγκριση της κεντρικής εξουσίας. Αναπτύχθηκε, έτσι, μεταξύ τους ένα είδος επικοινωνίας που σκοπό είχε την δημιουργία του τοπικού σχολείου της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Η επικοινωνία αυτή, που κατά κύριο λόγο εκφραζόταν με τη μορφή αλληλογραφίας, υπήρξε ιδιαίτερα ευχάριστη για τις τοπικές κοινωνίες διότι τους δινόταν η ευκαιρία να παίρνουν πρωτοβουλίες και να συμμετέχουν ενεργά σε θέματα τα οποία τους αφορούσαν άμεσα. Η αίσθηση ότι η κεντρική διοίκηση δεν τους είχε ξεχάσει, αποτελούσε εφελτήριο για την περαιτέρω οργάνωση και ανάπτυξη του εκπαιδευτικού τους προγραμματισμού, δίνοντας έτσι μια νότα πολιτισμού και διευρύνοντας τους πνευματικούς τους ορίζοντες.

A.2. ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΓΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΓΕΡΣΗΣ

Η έγκριση της ανέγερσης του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας αποτέλεσε δικαίωση των αγώνων όσων μόχθησαν για να αποκτήσει η κωμόπολη κρατικό διδασκαστήριο το οποίο θα στέγαζε τους μαθητές, ιδιαίτερα αν λάβουμε υπόψη ότι σε πολλές κοινότητες, ακόμα και στην Κατούνα, δεν υπήρχε το ανάλογο ενδιαφέρον από πλευράς της πλειοψηφίας των κατοίκων σχετικά με το θέμα της ανέγερσης δημοτικού σχολείου. Το 1835 ο Γραμματέας «επί των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαιδύσεως» επιβεβαιώνει τα παραπάνω λέγοντας ότι «σε μεγάλο αριθμό οικισμών, ακόμα και σε σημαντικές πόλεις, δεν υπάρχει κτίριο κατάλληλο για σχολείο, ή, αν βρίσκεται κάποιον, δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί, επειδή λείπει το αναγκαίο υλικό», και αποδίδει το γεγονός στην «κατακριτέα αδιαφορία που δείχνουν οι περισσότεροι κάτοικοι για την συντήρηση και την πρόοδο του σχολείου.»⁴

Ιδιαίτερα κατά τον 20^ο αιώνα, προκειμένου να πραγματοποιηθεί η ανέγερση ενός κτιρίου το οποίο θα στέγαζε δημοτικό σχολείο, απαιτούνταν να καταβληθεί φάκελος στο αρμόδιο Υπουργείο. Στον φάκελο αυτό θα περιέχονταν τα απαραίτητα δικαιολογητικά τα οποία θα πιστοποιούσαν την αναγκαιότητα μιας τέτοιας ενέργειας. Την εποχή που αγοράστηκε από το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαιδύσεως το γήπεδο στο οποίο επρόκειτο να κατασκευαστεί διδασκαστήριο του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, πληροφορούμαστε για τα δικαιολογητικά που απαιτούνταν από τα πρακτικά του Εποπτικού Συμβουλίου.

Σε πράξη η οποία αναφέρεται στην κατασκευή μονοτάξιου δημοτικού

---

⁴ Γ. Α. Κ., Αρχείο Όθωνος, Υπουργείο Παιδείας, Δημοτική Εκπαίδευση, (1835-1862), Σειρά L, Φ. 40, Έκθεση του Γραμματέα προς το Βασίλειον, Αθήνα, 16/28 Δεκεμβρίου 1835

σχολείου αρρένων στις περιοχές Σμόλιανο, Δοκίμι, Καλύβια και Μακρυνεία, χωριά τα οποία υπάγονται στο Δήμο Αγρινίου, σημειώνεται ότι: «Ο Επιθεωρητής υποβάλλει α! Μελέτην αφορώσαν την κατασκευήν μονοταξίου δημοτικού σχολείου αρρένων εν τοις Σμόλιανι, Δοκιμίω και Καλυβίοις του δήμου Αγρινίου, συνταχθείσαν υπό του μηχανικού Τριχωνίας και θεωρηθείσαν υπό του ενταύθα Νομομηχανικού επί τη βάση των εκλεγέντων οικοπέδων, αποτελουμένην δε εκ των εξής τευχών. 1. προϋπολογισμού της απαιτουμένης δαπάνης, 2. προκαταμετρήσεις, 3. Τιμολογίου των διαφόρων εργασιών και 4. συγγραφής υποχρεώσεων. β! Μελέτην αφορώσαν την κατασκευήν μονοταξίου δημοτικού σχολείου αρρένων εν Μακρυνού – Μακρυνείας ευρεθείσαν εν τω γραφείω του ενταύθα Νομομηχανικού αποτελουμένων εκ των εξής τευχών 1. προϋπολογισμού, 2. προκαταμετρήσεις, 3. αναλύσεις τιμών, 4. τιμολογίου, 5. συγγραφής υποχρεώσεων. Το Εποπτικόν Συμβούλιον εγκρίνει πάντα και παρακαλεί το Σεβαστόν υπουργείον ίνα προκηρύξει την μειοδοτικήν δημοπρασίαν.»⁵

Με το πέρασμα τον χρόνων, τα δικαιολογητικά τα οποία έπρεπε να υποβάλλει κάθε κοινότητα γίνονταν όλο και πιο απαιτητικά. Η επιτυχία της έγκρισης της ανέγερσης του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας το 1932, η οποία μάλιστα θα υλοποιούνταν με κρατικά έξοδα, παίρνει μεγαλύτερη διάσταση καθώς έλαβε χώρα σε μια εποχή καμψής για τη σχετική νομοθεσία. Το 1935 το Υπουργείο Θρησκευμάτων & Παιδείας, με την υπ' αριθ. 80404 διαταγής του, έκανε γνωστό ότι όσες κοινότητες, κωμοπόλεις ή πόλεις ήθελαν να ανεγερθεί στην περιοχή τους διδακτήριο έπρεπε να υποβάλλουν νέες αιτήσεις, για τη χορήγηση Κρατικής αρωγής για την ανέγερση, αποπεράτωση και σκευή διδακτηρίου. Η νέα αυτή διαταγή ακύρωνε όσες αιτήσεις είχαν μέχρι τότε υποβληθεί και οι οποίες δεν είχαν ακόμα εγκριθεί, καθιστώντας σαφές ότι δεν θα λαμβάνονταν υπόψη. Επίσης, ριζική ήταν και η αλλαγή που επήλθε στο σύστημα υποβολής των αιτήσεων καθώς, πλέον, δε θα γινόταν άμεση υποβολή τους στο Υπουργείο. Οι αιτήσεις θα υποβάλλονταν στις κατά τόπους επιθεωρήσεις, οι οποίες με τη σειρά τους θα τις διαβίβαζαν προς το Υπουργείο.

Με έγγραφό του προς τους διευθυντές σχολείων της Περιφέρειάς του, ο επιθεωρητής Μεσολογγίου κ. Θ. Παπαβασιλείου αναφέρει τα δικαιολογητικά που, βάση της διαταγής 80404 του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Παιδείας, θα συνοδεύουν την αίτηση που έπρεπε να υποβληθεί για την κατασκευή διδακτηρίου ή για τις επισκευές του. Στα στοιχεία και τα δικαιολογητικά που θα περιείχε ο φάκελος που έπρεπε να κατατεθεί στο Υπουργείο για την ανέγερση ενός σχολείου περιλαμβάνονταν: « 1) Το νέον όνομα πόλεως ή χωρίου και εντός παρενθέσεως το παλαιόν. 2) Το είδος του αναγειρόμενου διδακτηρίου. 3) Πόσων αιθουσών είναι 4) αν είναι μονόροφον ή διόροφον και 5) Το είδος και το ποσόν των εκτελεσθεισών εργασιών μετ' ακριβείας. 6) Το χορηγηθέν παρά του Δημοσίου ποσού. 7) Το διατεθέν ποσόν υπό διαφόρων τοπικών πόρων 8) Το τυχόν οφειλόμενων ποσών εκ των μέχρι τούδε εργασιών. 9) Το αδιάθετων εις χείρας της σχολ. Εφορείας ποσόν. 10) Το είδος του απολειπομένου προς πλήρη αποπεράτωση εργασιών. 11) Των

---

⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας : Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, , Φ. 50, συνεδρία 70, αριθ. πράξης Ζ / 12-4-1903

προϋπολογιζομένων προς αποπεράτωσιν δαπανών. 12) Το ποσόν το υπάρχον διαθέσιμον εκ τοπικών πόρων και τέλος το διατεθειμένον παρά του δημοσίου ποσόν. Επίσης δέον εν τη αυτή αναφορά ν' αναφέρεται που στεγάζεται σήμερα το σχολείον, εις ποίον ανήκει το οίκημα εάν καταβάλλεται ενοίκιον και ποία η εν γένει κατάστασις τούτου.»⁶

Το έγγραφο του, απευθυνόταν, κυρίως, στους διευθυντές των δημοτικών σχολείων διότι αυτοί ήταν συνήθως εκείνοι οι οποίοι θα συνέτασσαν το φάκελο με τα στοιχεία, σύμφωνα με τα οποία θα αιτούνταν την ανέγερση σχολικής μονάδας ή τις επισκευές ήδη υπάρχοντος σχολικού κτιρίου. Έδινε μάλιστα ιδιαίτερη σημασία στην περίπτωση που η αίτηση επρόκειτο να συμπληρωθεί από κάποιο νεοδιόριστο δάσκαλο. Γνωρίζοντας την απειρία που μπορεί να είχαν σε τέτοια ζητήματα, επισημαίνει ότι πρέπει να συμπληρώνουν τα στοιχεία αναλυτικά με τη βοήθεια των συναδέλφων των από άλλα κοντινά σχολεία.

Όπως φαίνεται από την αξιώση που επιβάλλει ο Επιθεωρητής Μεσολογγίου, η αιτία της απόφασης σχετικά με την αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο καταβάλλονταν οι αιτήσεις έδειχνε να οφείλεται κατά βάση στα λανθασμένα στοιχεία που είχαν οι προηγούμενες αιτήσεις. Έχοντας, λοιπόν, ο ίδιος επίγνωση του φαινομένου των πολλαπλών λαθών που παρουσιαζόταν συχνά πριν τις αλλαγές στο καθεστώς της υποβολής των αιτήσεων, αξίωνε μεγάλη προσοχή στην σύνταξη των δικαιολογητικών. Σκοπός του δεν ήταν μόνο η δική του διευκόλυνση, καθώς θα ήταν ο πρώτος ο οποίος θα έλεγχε τις αιτήσεις. Στόχευε ακόμα στη δημιουργία μιας σαφούς εικόνας των θεμάτων που απασχολούσαν τις κοινότητες, έτσι ώστε να είναι η κεντρική διοίκηση σε θέση να διαβαθμίσει τις ανάγκες και να δώσει κατάλληλες απαντήσεις σε όλα τα ζητήματα.

A.3. ΑΠΟ ΤΟ ΤΡΙΤΑΕΙΟ ΤΟΥ 1907 ΣΤΟ ΟΚΤΑΤΑΕΙΟ ΤΟΥ 1932

Σύμφωνα με τις εγγραφές στα δύο δημοτικά σχολεία της κωμόπολης, αρρένων και θηλέων, την τριετία 1903-1906⁷, όποτε και τα δύο σχολεία στεγάζονταν σε ενοικιαζόμενες κατοικίες, ο μαθητικός πληθυσμός ανερχόταν, κατά μέσο όρο, στους 232 μαθητές και μαθήτριες. Από τους μαθητές αυτούς, οι οποίοι ήταν επίσημα καταγεγραμμένοι στα αρχεία των σχολείων, μόνο οι 197, ήταν εκείνοι οι οποίοι φοίτησαν καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Μπορούμε ακόμα να έχουμε μια εικόνα για τον πληθυσμό της Κατούνας την περίοδο εκείνη καθώς γνωρίζουμε

⁶ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφο Αλληλογραφίας : Έγγραφο Σχολικής Εφορείας, Φ. 21, υπ. 2, Έγγραφο του Επιθεωρητού Θ. Παπαθασίλειου προς τους Διευθυντές σχολείων Περιφέρειας, αριθ. 2215 / 21-11-1935, Λυτά

⁷ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. :178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλοακαρνανίας, Βιβλίο Φοιτούντων Μαθητών, Φ. 56β, α. / α. 142 (Αρρένων Κατούνης) & 143 (Θηλέων Κατούνης), σ. 48

ότι, το 1908, η κωμόπολη, μαζί με το επίνειό της το Λουτράκι, είχε πληθυσμό 1896 κατοίκους. Ο αριθμός των κατοίκων της Κατούνας αυξάνεται σταδιακά και καταλήγουμε λίγα χρόνια πριν από την έγκριση της ανέγερσης του διδακτηρίου, και συγκεκριμένα το 1928, ο πληθυσμός της κωμόπολης να έχει διπλασιαστεί και μάλιστα να ανέρχεται, μαζί με τον πληθυσμό του Λουτρακίου, στους 2642⁸ κατοίκους. Η αύξηση αυτή γίνεται αισθητή και στην καταγραφή του μαθητικού πληθυσμού, καθώς την τετραετία 1932-1936⁹, σύμφωνα με τις εγγραφές, ο μέσος όρος των μαθητών του μεικτού, πλέον, δημοτικού σχολείου ήταν 385 μαθητές, ενώ φοιτούσαν, κατά μέσο όρο 350 μαθητές.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, το 1907, αγοράστηκε από το Υπουργείο Εκκλησιαστικών και Δημόσιας Εκπαιδεύσεως το γήπεδο στο οποίο επρόκειτο να ανεγερθεί το διδακτήριο που θα στέγαζε το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας. Το γήπεδο είχε αγοραστεί, με την προϋπόθεση να ανοικοδομηθεί σε αυτό τριτάξιο δημοτικό σχολείο αρρένων, απόφαση που πάρθηκε με βάση τα δεδομένα που αφορούσαν τον πληθυσμό της κωμόπολης και τον αριθμό των μαθητών. Τον Απρίλη του 1932, εγκρίθηκε η ανέγερση του σχολικού κτιρίου της κωμόπολης. Η έγκριση της ανέγερσης στηρίχτηκε στην ύπαρξη του σχολικού γηπέδου, το οποίο είχε αγοραστεί εικοσιπέντε χρόνια πριν.

Σε αυτά τα εικοσιπέντε χρόνια που μεσολάβησαν, όμως, όπως γίνεται φανερό και από τα νούμερα που παρέχονται παραπάνω, είχε επέλθει μεγάλη αύξηση στον πληθυσμό της κωμόπολης. Ακόμα, οι αλλαγές στη νομοθεσία σχετικά με τη φοίτηση των μαθητών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση είχαν προκαλέσει μια περαιτέρω αύξηση του μαθητικού πληθυσμού, η οποία οφειλόταν στον ουσιαστικότερο έλεγχο της υποχρεωτικής φοίτησης των μαθητών.

Με κριτήριο τον διπλασιασμό του πληθυσμού της κωμόπολης, τη συγχώνευση – το σχολικό έτος 1929-1930 – των διδακτηρίων αρρένων και θηλέων, του αριθμού των μαθητών που φοιτούσαν τη σχολική χρονιά 1931-1932 σε σχέση με τις αρχές του αιώνα, αλλά και την αυξητική τάση του μαθητικού δυναμικού του σχολείου τα κατοπινά χρόνια, κρίθηκε απαραίτητο, όταν αποφασίστηκε η ανέγερση του σχολείου, να αυξηθεί ο αριθμός των αιθουσών. Η απόφαση αυτή σήμαινε στροφή στον προγραμματισμό που είχε πραγματοποιηθεί το 1907 και σύμφωνα με τον οποίο στο αγορασθέν γήπεδο θα ανοικοδομούταν τριθέσιο διδακτήριο. Μια τέτοια αλλαγή, ωστόσο, δεν αποτέλεσε πρόβλημα, διότι το γήπεδο που είχε αγοραστεί το 1907 ήταν αρκετά ευρύχωρο. Έτσι, η έκτασή του δεν αποτέλεσε εμπόδιο στην μεταγενέστερη απόφαση που πάρθηκε το 1932 σχετικά με την ανοικοδόμηση οκτατάξιου διδακτηρίου.

---

⁸ Νίκος Θεοδ. Μήτσης, Κατούνα Ξηρομέρου – Συμβολή στην Ιστορία του κοινωνικού, πολιτιστικού, και ιστορικού χώρου της περιοχής κατά τον 18^ο & 19^ο αιώνα, Εκδόσεις Δήμου Κατούνας, Αθήνα 1990, σ. 20

⁹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών : Γενικοί έλεγχοι Φ. 1, υπ. 1β & 1γ

A.4. ΤΑ ΥΠΕΡ ΚΑΙ ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΕΓΕΡΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΥ

Το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας ιδρύθηκε επίσημα το 1833 γεγονός που αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα για τα εκπαιδευτικά δρώμενα της κωμόπολης. Το 1907 αγοράστηκε το γήπεδο στο οποίο θα κατασκευαζόταν το διδακτήριο και το 1932, εικοσιπέντε χρόνια αργότερα, εγκρίθηκε η ανέγερση του. Παρατηρούμε, δηλαδή, ότι το σχολείο στην κωμόπολη κατέβαλλε έναν αγώνα ο οποίος διάρκεσε περισσότερο από έναν αιώνα προκειμένου να μπορέσει, λίγο μετά το τέλος της Γερμανικής κατοχής, τέλη του 1945, να στεγασθεί στο δικό του αυτόνομο διδακτήριο.

Την εποχή κατά την οποία το σχολείο στην Κατούνα πάλευε για να αποκτήσει το δικό του οίκημα, η απόκτηση διδακτηρίου δεν σήμαινε κατ' ανάγκη νέα οικοδομή, ιδιαίτερα όταν δεν υπήρχε διαθέσιμο γήπεδο για να συμβεί κάτι τέτοιο. Πολλές φορές, όταν αυτό ήταν δυνατόν, το γήπεδο παραχωρούνταν από τη δημόσια ή την εκκλησιαστική περιουσία ενώ σε άλλες περιπτώσεις παρατηρούνταν το φαινόμενο της δωρεάς, πάλι από τη δημοτική αρχή ή την εκκλησία, κτιρίου στο οποίο θα μπορούσε να στεγαστεί το σχολείο. Μια τέτοια δωρεά πιθανώς να ενεργοποιούσε το νόμο ΒΤΜΘ' του 1895 «περί της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαίδευσεως», ο οποίος αναφέρει τη δυνατότητα πώλησης παλαιού διδακτηρίου προκειμένου να αξιοποιηθεί το χρηματικό ποσό για την αγορά γηπέδου ή την ανέγερση νέου διδακτηρίου.¹⁰ Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω περιπτώσεις, η Ε. Καλαφάτη επιβραβεύει τον αγώνα της τοπικής κοινωνίας για ένα αξιοπρεπές σχολικό κτίριο και σημειώνει ότι «Η πραγματικότητα έδειξε τις σημαντικές δυσκολίες για την εξασφάλιση καταλλήλων εγκαταστάσεων. Η χρησιμοποίηση παλαιών κτιρίων με διαφορετικό αρχικά προορισμό είναι περισσότερο διαδεδομένη απ' όσο η κατασκευή νέων διδακτηρίων και τα οικονομικά δεν επιτρέπουν, ή τουλάχιστον όχι πάντα, την ακριβή εφαρμογή όλων των προδιαγραφών.»¹¹

Όσο αφορά την κωμόπολη της Κατούνας, δεν υπήρξε καμιά τέτοια δωρεά από πλευράς της εκκλησίας ή της δημοτικής ή κοινοτικής αρχής, η οποία θα μπορούσε να

¹⁰ Ο νόμος ΒΤΜΘ' αναφέρεται στην περίπτωση πώλησης κτιρίου του δήμου ή της εκκλησίας ή ιδιωτικής δωρεάς με σκοπό να συγκεντρωθούν χρήματα για την ανέγερση διδακτηρίου σύμφωνα με τις απαραίτητες προδιαγραφές, «β) να εξετάσωσιν εκ παραλλήλου πόσα είναι δυνατόν πιθανώς να εισπραχθώσιν εκ της εκποιήσεως των τοιούτων οικοδομημάτων, πόσα δ' απαιτούνται να δαπανηθώσι προς απόκτησιν του αναγκαίου γηπέδου εν καταλλήλω θέσει και προς οικοδομήν επί του γηπέδου τούτου νέου οικοδομήματος, ομοίου καθ' όλα προς ένα των ειρημένων τύπων», (Νόμος ΒΤΜΘ', Περί της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαίδευσεως, Κεφάλαιο Ε' : Περί δημοτικών διδακτηρίων, άρθρα 71β, στο βιβλίο του Σήφη Μπουζάκης, Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα, Gutenberg, Έκδοση Γ', τ. Α' - Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες 19^{ος} αιώνας, 1913, 1929, σ. 318-319, Αθήνα 2002)

¹¹ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 134, Αθήνα 1988

λάβει το ρόλο της κινητήριας δύναμης, προσφέροντας ώθηση ώστε να επισπευσθεί η κατασκευή ενός αξιόλογου νέου διδακτηρίου. Το έργο των τοπικών αρχών έγινε ακόμα πιο δύσκολο, αν και κωμόπολη αποτελούσε κομβικό σημείο και το κεφαλοχώρι της περιοχής, και μπορούμε να ισχυριστούμε ότι αυτή η έλλειψη της δωρεάς αποτελούσε ανασταλτικό παράγοντα. Αποτελούσε έναν από τους λόγους για τους οποίους στο χρονικό διάστημα, το μεγαλύτερο του ενός αιώνα από την ίδρυσή του σχολείου έως την ανέγερση του διδακτηρίου, δεν καρποφόρησαν οι προσπάθειες των κατοίκων για επίσπευση των απαραίτητων ενεργειών και εργασιών.

Στα εκατό αυτά χρόνια τα οποία μεσολάβησαν από την ίδρυση του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας μέχρι τη στιγμή που του δόθηκε η άδεια να εγκατασταθεί στο πλινθόκτιστο διδακτήριο, συγκαταλέγονται και αρκετά χρόνια αδράνειας. Πρόκειται για χρόνια κατά τα οποία δεν πραγματοποιήθηκε καμία ενέργεια η οποία να κάνει περισσότερο εφικτή την ανέγερση της σχολικής μονάδας, χρόνια κατά τα οποία απλά παρατεινόταν η στέγαση του σχολείου σε ενοικιαζόμενες κατοικίες.

Εκείνο που θα έκανε ιδανική την εξέλιξη για την υπόθεση του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας ήταν να μην βίωνε σε τόσο μεγάλο βαθμό τη δυσλειτουργία του συστήματος που πηγαζε από την έλλειψη κεφαλαίων, τη νωθρότητα των δήμων, και τη βραδύτητα των διαδικασιών. Όλες οι παραπάνω παράμετροι δεν εμπόδισαν την κατασκευή του διδακτηρίου αλλά την ανέβαλλαν. Η καθυστέρηση αυτή οδήγησε στην υιοθέτηση μιας λύσης η οποία είχε θετικά και αρνητικά στοιχεία, ανάλογα με το αν η περίοδος της ανέγερσης ήταν η κατάλληλη και αν η κατασκευή είχε προοπτικές στο βάθος του χρόνου.

Στα αρνητικά στοιχεία τα οποία επέφερε η καθυστέρηση της ανέγερσης του οικήματος που θα στέγαζε το Δημοτικό Σχολείο της κωμόπολης, συγκαταλέγεται η έλλειψη δημοτικού ή κρατικού διδακτηρίου. Ένωσαν, δηλαδή, όλοι οι κάτοικοι της περιοχής, είτε είχαν άμεση σχέση με το σχολείο είτε όχι, την απουσία ενός οικήματος το οποίο θα ήταν φιλικό προς τους μαθητές και θα αποτελούσε έναυσμα για την αύξηση του αριθμού τους. Συνειδητοποιούσαν την αναγκαιότητα της κατασκευής ενός διδακτηρίου προκειμένου να υπάρξει περιβάλλον προσαρμοσμένο κατάλληλα στις ανάγκες του έργου των εκπαιδευτικών. Έτσι, όλες οι οργανωμένες κοινότητες του ελλαδικού χώρου έβλεπαν το διδακτήριο ως το κτίριο-στολίδι της κωμόπολης και θεωρούσαν απαραίτητη την εύρεση λύσης στο κτιριακό πρόβλημα του σχολείου τους.

Το σχολείο του 19^{ου} αιώνα στην Ελλάδα, από άποψη αρχιτεκτονικής, δεν ήταν πολυσύνθετο στην κατασκευή μια και αποτελούνταν από μια στενόμακρη αίθουσα. Η έλλειψη χρημάτων αποτελούσε σοβαρό εμπόδιο και έκανε το εγχείρημα της κατασκευής δύσκολο, όχι μόνο για τα χωριά αλλά και για τις μικρές και φτωχές πόλεις. Οι κτιριακές ανάγκες, συνεπώς, μπορούσαν και έπρεπε να ικανοποιηθούν με την ευκαιριακή χρησιμοποίηση κτιρίων κατασκευασμένων για άλλους σκοπούς. Κτίρια που αγοράστηκαν από το δημόσιο ή παραχωρήθηκαν για να χρησιμοποιηθούν ως διδακτήρια, αποτέλεσαν εύκολες λύσεις, κυρίως στις μικρές πληθυσμιακά κωμοπόλεις.

Στα χωριά αντίστοιχο ρόλο έπαιξαν, εκκλησίες ή μοναστηριακοί χώροι που είχαν εγκαταλειφθεί, αγροτικές οικίες με περισσότερο επικρατέστερες αυτές που το

σχολείο ενοικίαζε ως διδακτήρια, αποθήκες αγρησιμοποίητες, κ.α. «Θα μπορούσε, σημειώνει η Ε. Καλαφάτη, εύκολα να χρησιμοποιηθούν για το σκοπό αυτό μια αγροτική οικία αφού στη Στερεά Ελλάδα και στην Πελοπόννησο», αφού, σύμφωνα με τον Ι. Κοκκώνη (1796 –1864)¹², «όλες οι κατοικίες των χωρικών έχουν αυτό το σχήμα...»¹³ Η γεωργική καλλιέργεια της περιοχής της Κατούνας, ο καπνός, ωθούσε τους κατοίκους στο να φτιάχνουν αποθήκες ή να διαρρυθμίζουν τα σπίτια τους έτσι ώστε να λειτουργούν και ως αποθηκευτική χώροι. Συνεπώς, η χρήση των αποθηκών ως υποκατάστατο του διδακτηρίου ήταν μια εύκολα επιτεύξιμη λύση. Αξίζει να αναφέρουμε ότι ακόμα και στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα, και συγκεκριμένα στη δεκαετία του 1970, ως λύση στέγασης του διδακτηρίου του γυμνασίου της Κατούνας, χρησιμοποιήθηκε προσωρινά η μια από τις δύο αποθήκες του αγροτικού συνεταιρισμού.

Το γεγονός ότι για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα ο αριθμός των μαθητών ήταν περιορισμένος (η έκρηξη στην αύξηση του μαθητικού πληθυσμού παρατηρείται τον επόμενο αιώνα), βοήθουσε ώστε οι στεγαστικές ανάγκες να αποτελούν πρόβλημα το οποίο λυνόταν εύκολα. Αυτό, όμως, δεν αποτελούσε συνθήκη επαρκή για να μπορεί να διαιωνιστεί η στέγαση του δημοτικού σχολείου σε ενοικιαζόμενες κατοικίες, διότι οι συνεχείς μετακινήσεις στερούσαν από τους μαθητές τη δυνατότητα να προσαρμοστούν στη ροή της εκπαιδευτικής διαδικασίας, όπως έχουμε αναφέρει σε προηγούμενη παράγραφο αυτού του κεφαλαίου.

Γίνεται αντιληπτό ότι η αναβολή της κατασκευής του διδακτηρίου αποτελούσε πλήγμα για το εκπαιδευτικό γίνεσθαι στην κωμόπολη χωρίς να παρέχει κανένα άμεσο όφελος. Ωστόσο, η φράση «ουδέν κακό αμιγές καλού» έχει πλήρη εφαρμογή στην περίπτωση της Κατούνας, διότι οι εξελίξεις, κυρίως, στην εκπαιδευτική κοινότητα, με αλλαγές στην νομοθεσία που διέπει τη στοιχειώδη εκπαίδευση αλλά και στον τρόπο κατασκευής των διδακτηρίων, είχαν ως αποτέλεσμα να μπορεί η καθυστέρηση αυτή να επιφέρει θετικά δεδομένα αλλά και ταυτόχρονα να δημιουργήσει μεγαλύτερες απαιτήσεις σχετικά με το οικοδόμημα που επρόκειτο να κατασκευασθεί. Η πάροδος του χρόνου συνοδευόταν με την ωρίμανση μιας πιο ολοκληρωμένης προσέγγισης την οποία είχε υιοθετήσει η εκπαιδευτική κοινότητα αλλά και όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς όσο αφορά την κατασκευή των σχολικών κτιρίων. Πλέον, εκείνο που ενδιέφερε δεν ήταν μόνο η ύπαρξη ενός διδακτηρίου αλλά και η ανάγκη αυτό το διδακτήριο να είναι κατάλληλο από ποιοτικής πλευράς και παιδαγωγική απόψεως.

Το 1880, με την καθιέρωση της συνδιδασκτικής μεθόδου στην παιδαγωγική οργάνωση των σχολείων, δικαίως, θεωρείται χρονικό σημείο της προσέγγισης του διδακτηρίου από παιδαγωγικής σκοπιάς, καθώς τότε αναδεικνύεται η ανάγκη να

---

¹² Ο Ιωάννης Κοκκώνης σπούδασε στην Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης. Είναι ο πρώτος έλληνας παιδαγωγός. Παιδαγωγικά Σπούδασε στο Παρίσι με καθηγητή τον Sarazin. Εισηγάγε και επέβαλε στην Ελλάδα για τουλάχιστο πενήντα χρόνια, χωρίς καμιά αμφισβήτηση, τις διδακτικές μεθόδους του δασκάλου του Γάλλου Sarazin.

¹³ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 135, Αθήνα 1988

πολλαπλασιαστούν οι χώροι του διδακτηρίου για να γίνει περισσότερο σύνθετη η κάτοψη. Πρέπει, βέβαια να λάβουμε υπόψη ότι τα σχολεία της υπαίθρου και των μικρών πόλεων πορεύονται με διαφορετικούς ρυθμούς οι οποίοι καθορίζονται, κυρίως, με βάση την απόσταση από την κεντρική διοίκηση και τις οικονομικές τους δυνατότητες. Η διαφορά στον τρόπο με τον οποίο ενσωματώνουν τις αλλαγές έχει ως συνέπεια να τοποθετούμε χρονικά την εποχή του τέλους της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου πολύ μετά το 1880.

Η συνδιδασκτική μέθοδος προτάθηκε από το γενικό επιθεωρητή των δημοτικών σχολείων Δ. Γ. Πετρίδη με το βιβλίο του «Στοιχειώδεις Πρακτικά Οδηγία περί διδασκαλίας Μαθημάτων εν τοις Δημοτικοίς Σχολείοις», και τον οπαδό της συνδιδασκτικής μεθόδου, με σπουδές στην Πρωσσία και μετέπειτα διευθυντή του Διδασκαλείου, παιδαγωγό Σπ. Μωραΐτη με το έργο του Διδασκαλική ή Σύντομοι Οδηγία περί της χρήσεως της νέας μεθόδου διδασκαλίας, που εκδόθηκε το 1880. Την προσπάθεια υπέρβασης της αλληλοδιδασκτικής, υποστήριξαν και οι έλληνες παιδαγωγοί που είχαν σπουδάσει στη Γερμανία και ο «Σύλλογο Ελλήνων Διδασκάλων».

Ο νέος Οδηγός που αντικατέστησε τον Οδηγό του Ι. Π. Κοκκώνη υιοθετήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας. Οι μεταβολές που επέφερε έγιναν υποχρεωτικές και περιγράφονται λεπτομερώς στα νομοθετικά¹⁴ κείμενα τις διετίες 1878-1880. Οι καινοτομίες προέβλεπαν εκ των πραγμάτων και αλλαγή στον σχεδιασμό των διδακτηρίων. Η συγκεκριμένη εφαρμογή της συνδιδασκτικής μεθόδου που προτείνουν ο Μωραΐτης και ο Πετρίδης και υιοθετεί το υπουργείο, προβλέπει το χωρισμό των μαθητών σε τέσσερις τάξεις με ομοιογένεια επιπέδου στην κάθε μια από αυτές, που αντιστοιχούν λίγο ή πολύ σε τέσσερις τάξεις ηλικιών.¹⁵ Ο χωρισμός των μαθητών σε τάξεις¹⁶ απαιτούσε διαφορετικές αίθουσες και η καλύτερη διευθέτηση των χώρων του κτιρίου ενεργούσε ως ωθητικό στοιχείο της διδασκαλίας. Αν υπάρχουν τέσσερις αίθουσες και τέσσερις δάσκαλοι, δηλαδή το σχολείο είναι «κανονικό», τότε ο δάσκαλος βρίσκεται θεωρητικά μπροστά σ' ένα σύνολο μαθητών ομοιογενές από την άποψη των γνώσεων και της ηλικίας.

Η εισαγωγή και η εφαρμογή της συνδιδασκτικής μεθόδου στα σχολεία της Δημ. Εκπ/σης, είχε δρομολογηθεί και ολοκληρώθηκε, επί υπουργίας του Ν. Α.

¹⁴ «Κυβερνητικά μέτρα θα υπάρξουν στα επόμενα χρόνια με τους νόμους ΧΘ' (1787) και ΩΝΘ' (1880) και τα εκτελεστικά τους διατάγματα (για τον καθορισμό των μαθημάτων του δημοτικού σχολείου και την ίδρυση διδασκαλείων στην Αθήνα, στην Τρίπολη και στην Κέρκυρα), και το Β.Δ. της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1880 (για τη σταδιακή γενίκευση της συνδιδασκτικής μεθόδου στη διδασκαλία, και την κατάργηση της αλληλοδιδασκτικής, «ην ως πάντη μηχανικήν και της του πνεύματος αναπτύξεως κωλυτικήν κατεδίκασεν η επιστήμην»), (Δημαράς Αλ., Εκπαίδευση, στην Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΓ, Εκδοτική Αθηνών, σ. 490, Αθήνα 1977)

¹⁵ Λέφας Χ, Ιστορία της Εκπαιδευσεως, Ο. Ε. Σ. Β., σ. 9, Αθήνα 1942

¹⁶ Στα κεφάλαια του διατάγματος της 17^{ης} Μαΐου 1894, το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στη σχολική τάξη. Στο διάταγμα του 1894 ο όρος «τάξη», χρησιμοποιείται για πρώτη φορά με τη σημασία της αίθουσας διδασκαλίας. Στο εξής στην σχολική βιβλιογραφία οι δύο όροι «αίθουσα», «τάξη» θα χρησιμοποιούνται με την ίδια εννοιολογική σημασία. (Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 167, Αθήνα 1988)

Μαυροκορδάτου, με το διάταγμα 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1880. Η ελληνική κοινωνία, την περίοδο εκείνη, ήταν σε θέση να δεχτεί τέτοιες καινοτομίες, έχοντας την οικονομική δυνατότητα να τις στηρίξει. Βέβαια, στα ευρύτερα πλαίσια του ευρωπαϊκού χώρου, «Η κατάργηση της αλληλοδιδασκτικής και η εισαγωγή της συνδιδασκτικής μεθόδου ήταν και αποτέλεσμα μιας σύγκρουσης μεταξύ του Γερμανικού και Γαλλικού «προτύπου» που έληξε υπέρ του πρώτου.»¹⁷

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι, αν και από το 1833, όποτε και ιδρύθηκε το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας, θεωρείτο αναγκαία η παρουσία ενός σχολικού κτιρίου άλλο τόσο ίσως να επέδρασε θετικά το ότι στα χρόνια που εφαρμόστηκε η αλληλοδιδασκτική μέθοδος ¹⁸ δεν υπήρξε κρατικό ή δημοτικό διδακτήριο στην Κατούνα. Στην περίπτωση που συνέβαινε κάτι τέτοιο, οι αλλαγές που επήλθαν στην αρχιτεκτονική των σχολικών κτιρίων με την εφαρμογή της συνδιδασκτικής μεθόδου, θα δημιουργούσαν συμπληρωματικά κτίσματα στην προσπάθεια να κατασκευαστούν και άλλες αίθουσες.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η χρονική περίοδο την οποία εξετάζουμε ορίζει τρεις φάσεις που θεωρούνται καθοριστικές στην εξέλιξη του σχολικού κτιρίου. Η πρώτη φάση αρχίζει το 1834, διαρκεί έως το 1880 και χαρακτηρίζεται από τα διδακτήρια της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου και τον οδηγό του Κοκκώνη. Η δεύτερη φάση αποτελεί την περίοδο κατά την οποία η στενόμακρη αίθουσα – διδακτήριο διασπάται σε περισσότερες αίθουσες οι οποίες στέγασαν την συνδιδασκτική μέθοδο. Η κτιριακή επανάσταση, όμως, για τον ελλαδικό χώρο λαμβάνει χώρα στην τρίτη φάση εξέλιξης του σχολικού κτιρίου, η οποία έρχεται τη δεκαετία του 1930. Η κτιριακή επανάσταση ακολουθεί την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929 και ορίζεται από την αύξηση του αριθμού των αιθουσών, ο οποίος υπερέβη τις τέσσερις, όπως όριζε η συνδιδασκτική μέθοδος.

Στο κλίμα αυτό της εκπαιδευτικής αναγέννησης συγκαταλέγονται και τα εκπαιδευτικά συνέδρια¹⁹ του 1930 που διοργάνωσε το Υπουργείο Παιδείας. Ο

---

¹⁷ Αποστόλης Ανδρέου, Αναλυτικά Προγράμματα Δημοτικού Σχολείου - Συλλογή κειμένων, εκδόσεις Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Π. Τ. Δ. Ε., σ. 27, Θεσ/νίκη 1996

¹⁸ Η αλληλοδιδασκτική μέθοδος υιοθετήθηκε επί Καποδίστρια και εισήχθη επίσημα σ' όλα τα σχολεία το 1830 με το διάταγμα 1032/12-7-1830 (Τζήκας Χ., «γ. Η εισαγωγή της συνδιδασκτικής μεθόδου και το πρώτο επίσημο πρόγραμμα του δημ. σχολείου», στο «Προγράμματα Δημοτικού Σχολείου (Αναλυτικά και Ωρολόγια) – Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία (για τα προγράμματα του Δημοτικού Σχολείου) », Εισαγωγικό σημείωμα Αποστόλης Ανδρέου, εκδόσεις Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Π. Τ. Δ. Ε, σ. 40, Θεσ/νίκη 1988).

¹⁹ Στο συνέδριο παραβρέθηκαν σε όλες της συνεδριάσεις δείχνοντας τη σημασία που έδιναν στο συνέδριο, ο Υπουργός Παιδείας κ. Γ. Παπανδρέου, τα μέλη του Εκπαιδευτικού Γνωμοδοτικού Συμβουλίου, τα περισσότερα των μελών των εκπαιδευτικών Διοικητικών Συμβουλίων της Δημοτικής και Μέσης Εκπαίδευσης, πολλοί εκ των ανωτέρων υπαλλήλων του Υπουργείου της Παιδείας και πλείστοι εκπαιδευτικοί. Ακόμα συμμετείχαν οι εξήντα οκτώ (68) Επιθεωρητές δημοτικών Σχολείων. Μεταξύ αυτών ο επιθεωρητής Μεσολογγίου Γεώργιος Σπερνοβασίλης και ο επιθεωρητής Αργινίου Ιωάννης Δρομάζος (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Τα εκπαιδευτικά συνέδρια του 1930 : 1 Το Συνέδριο των Επιθεωρητών των Δημοτικών Σχολείων, σσ. 13-14, Αθήναι). Μετά το 1914 η επιθεώρηση Μεσολογγίου χωρίστηκε με σκοπό να γίνει πιο ευέλικτη η αντιμετώπιση των προβλημάτων. Αποτέλεσμα αυτής της αλλαγής ήταν δημιουργία επιθεώρηση Αργινίου.

αριθμός του συνεδρίου, δεύτερο κατά σειρά εκπαιδευτικό συνέδριο των επιθεωρητών της δημοτικής εκπαίδευσης, που πραγματοποιήθηκε από 1 έως 6 Σεπτεμβρίου στην αίθουσα της αρχαιολογικής Εταιρείας, δείχνει την αδιαφορία και αυτής της πολιτείας για τα εκπαιδευτικά δρώμενα. Ο Υπουργός Παιδείας κ. Γ. Παπανδρέου, στην ομιλία με την οποία εγκαινίασε το συνέδριο παραδέχθηκε, «...Δυστυχώς η πολιτεία μέχρι τούδε είχε αμελήσει την σύγκλησιν των Εκπαιδευτικών Συνεδρίων. Από του 1919, οπότε δια πρώτην φοράν συνεκλήθη Συνέδριον Επιθεωρητών, μόλις σήμερον καλείται το δεύτερον.»²⁰, δείχνοντας παράλληλα τη διάθεση για αλλαγή πορείας.

Είναι πολλά τα οφέλη που πηγάζουν από το γεγονός ότι το διδακτήριο στην κωμόπολη της Κατούνας ανοικοδομήθηκε κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου κατά την οποία παρατηρείται στον ελλαδικό χώρο εκπαιδευτική και κτιριακή ανάταση. Το πιο σημαντικό θετικό στοιχείο που πηγάζει από την επιλογή της εποχής της ανέγερσης του Δημοτικού Σχολείου της κοινότητας είναι ότι οι μελέτες ανέγερσης σχολείων είχαν περάσει στα χέρια ειδικών αρχιτεκτόνων, ακόμα και αν επρόκειτο για την πιο απλή κατασκευή. Η αρχιτεκτονική των σχολικών μονάδων ερχόταν ως αυτόνομη οντότητα του διδακτηριακού οικοδομήματος, ως ένας ξεχωριστός πυλώνας με δικά του χαρακτηριστικά να προστεθεί δίπλα στην εκκλησία, το δημαρχείο και τα άλλα κρατικά τοπικά οικοδομήματα ως νέο αυτόφωτο στολίδι στην τοπική ρυμοτομία. Η σύγχρονη αντίληψη για το σχολικό κτίριο υλοποιήθηκε με το πρόγραμμα Παπανδρέου το οποίο στηρίχθηκε σε σχετικό θεσμικό πλαίσιο και έναν ειδικό κρατικό μηχανισμό, που σταδιακά διαμορφώθηκε στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι σε παλαιότερες εποχές, ιδιαίτερα τον 19^ο αιώνα, την επιτήρηση της κατασκευής των σχολικών κτιρίων είχαν αναλάβει οι δάσκαλοι, είτε εκείνοι που ανήκαν στο συγκεκριμένο σχολείο, είτε άλλοι που στέλνονταν επιτόπου ειδικά γι' αυτόν τον σκοπό. Ωστόσο, κυρίως σε μικρούς οικισμούς, δεν υπήρχαν πολλές επιλογές από άποψη εργατικού δυναμικού και κατασκευαστικών δυνατοτήτων, με αποτέλεσμα να επιλέγονται εργάτες οι οποίοι δεν είχαν την απαιτούμενη εξειδίκευση για τέτοιες κατασκευές. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να παρουσιάζονται κακοτεχνίες κατά την κατασκευή, ενώ υπήρξαν πολλά παραδείγματα σχολικών κτιρίων με σοβαρά κατασκευαστικά προβλήματα. Πολλές κατασκευές σχολικών κτιρίων βγήκαν σε αχρηστία, παρότι τα σχέδια τους τα έδιναν μηχανικοί, και τέτοιες ατασθαλίες γίνονταν περισσότερες όταν τα σχολικά κτίρια κατασκευάζονταν εθελοντικά από το δήμο ή την κοινότητα.

Ένα ακόμα θετικό στοιχείο ήταν η χρηματοδότηση του έργου από την κεντρική εξουσία και ο προγραμματισμός του ως προϊόν της κρατικής μέριμνας. Το διδακτήριο της Κατούνας κτίστηκε σε μια περίοδο κατά την οποία είχε επιτευχθεί η δημιουργία σχολείου να γίνεται με κρατική μέριμνα και τέτοιου είδους αποφάσεις να μη λαμβάνονται από την κοινότητα, καθώς πολλές φορές χαρακτηρίζονταν από την άγνοια και την έλλειψη προδιαγραφών. Ο ρόλος των τοπικών αρχών περιοριζόταν αλλά συνέχιζε να είναι σημαντικός αφού είχε εγκαινιαστεί μια νέα μορφή

²⁰ Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Τα εκπαιδευτικά συνέδρια του 1930 : 1 Το Συνέδριο των Επιθεωρητών των Δημοτικών Σχολείων, σ. 15, Αθήναι

επικοινωνίας της κοινότητας με την κρατική εξουσία, στα πλαίσια της πολιτικής της εποχής να αξιοποιείται ο τοπικός παράγοντας με την ένταξή του σε ένα ενιαίο διαχειριστικό κεντρικό σύστημα. Κύριο στοιχείο υπήρξε η αναβάθμιση της αλληλογραφίας η οποία έγινε συχνότερη και αυτή η συχνή επικοινωνία ωφέλησε πολλαπλά την επαρχία, κάνοντας αμεσότερη την επαφή της με την κεντρική διοίκηση.

Τελικά, στην κωμόπολη της Κατούνας κατασκευάστηκε ένα κτίριο το οποίο είχε διάρκεια και αντοχή στο χρόνο. Τέτοια διδακτήρια είναι όσα κατασκευάστηκαν εκπληρώνοντας τις απαιτήσεις των κατοίκων και των τοπικών αρχών. Πρόκειται για ένα μόνιμο κτίριο με την χορηγία του κράτους, το οποίο να είναι κατάλληλο από εκπαιδευτικής και παιδαγωγικής σκοπιάς και να είναι χώρος ικανός να περάσουν ευχάριστα τις ώρες που μένουν εκεί οι μαθητές. Η καταλληλότητα έχει να κάνει με τον χώρο, τη θέση, την υγιεινή και την αρτιότητα, προϋποθέσεις που καλύπτονταν κατά το μέγιστο στο πλινθόκτιστο διδακτήριο, παρά την καθυστέρηση της κατασκευής του.

A.5. ΤΑ ΟΦΕΛΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΕΓΕΡΣΗ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΥ

Η ανέγερση διδακτηρίου αποτελεί για τις μικρές, ιδιαίτερα, κοινωνίες κομβικό σημείο και πυλώνα της πνευματική, εκπαιδευτικής, πολιτιστικής, ανάπτυξη της περιοχής καθώς οι κάτοικοι των μικρών κοινωνιών δεν γίνονται αποδέκτες, όπως συμβαίνει στα αστικά κέντρα, ποικίλων ερεθισμάτων τέτοιου είδους. Το δημόσιο διδακτήριο αποτελεί τον πνευματικό φάρο κατά κύριο λόγο του μαθητικού πληθυσμού αλλά και του όλου πληθυσμού του οικισμού, του χωριού, της κοινότητας. Παράδειγμα της συμμετοχής του συνόλου του πληθυσμού αποτελεί και το ενδιαφέρον των γονέων και κηδεμόνων για τα παιδιά του, ενδιαφέρον που δεν εκδηλωνόταν όταν το σχολείο στεγαζόταν σε ιδιωτικές κατοικίες.

Τη σχολική χρονιά 1937-1938, όταν δηλαδή έχει αρχίσει να διαφαίνεται η παρουσία του διδακτηρίου στην κωμόπολη της Κατούνας, παρότι ακόμα δεν έχει γίνει η εγκατάσταση των μαθητών, αλλάζει η στάση των γονέων και κηδεμόνων προς την εκπαιδευτική κοινότητα. Αλλάζουν οι σχέσεις δημοδιδασκάλων και γονέων παρότι και αυτή τη σχολική χρονιά δεν έγιναν τακτικές συνεδριάσεις μεταξύ του συλλόγου διδασκόντων και των γονέων. Η αλλαγή έχει να κάνει με τις επισκέψεις των γονέων στο σχολείο για να ρωτήσουν για την πρόοδο των παιδιών τους. Οι συχνές επισκέψεις των γονέων είχαν να κάνουν με το σχολικό κτίριο που κτιζόταν και αποτελούσε πόλο έλξης αλλά και αναβάθμισης του σχολείου στην τοπική κοινωνία, «Πλην όμως κατά το λήξαν έτος εν αντιθέσει προς τα προηγούμενα έτη οπότε ουδείς των γονέων και κηδεμόνων επισκέπτοντο το σχολείον προς παρακολούθησιν της προόδου των τέκνων των ήρξατο η επίσκεψις υπό πολλών γονέων

προσηλυκωμένων εν τη ανεγέρσει του διδακτηρίου.»^{21α}. Αυτό χαροποιούσε το διδακτικό προσωπικό που το θεωρούσε ένα πρώτο βήμα και μια νέα αρχή στις σχέσεις σχολείου και οικογένειας, «Τούτο ως θεωρήθη το πρώτον βήμα συνεννοήσεως σχολείου και οικογενείας καθόσον μέχρι σήμερον η οικογένεια ουδόλως συνεβοήθει το έργον του σχολείου είτε μάλλον κατέστρεφε δια της τελείας αδιαφορίας εις η παρεμβολή πραγμάτων εις το έργον του σχολείου.»^{21β} Η παρακολούθηση της προόδου των μαθητών από τους γονείς τους συνεχίστηκε και τα επόμενα χρόνια.

Μικρό δείγμα των αποτελεσμάτων που μπορεί να επιφέρει η ανέγερση διδακτηρίου έχουμε στην έκθεση πεπραγμένων του δημοτικού σχολείου Κατούνας της σχολικής χρονιάς 1937-1938 όπου ο συντάξας επιχειρεί με δεδομένη, πλέον, την ανέγερση του διδακτηρίου μια σύγκριση με βάση την επίδραση που είχε στη συμπεριφορά των γονέων. Ενώ παραδέχεται ότι στα προηγούμενα χρόνια, υπήρχε καθολική αδιαφορία των κατουνιωτών για την πρόοδο των παιδιών τους η ανέγερση του διδακτηρίου άλλαξε την κατάσταση. Η αδιαφορία των κατοίκων όπου κανένας γονέας ή κηδεμόνας δεν επισκέπτονταν το σχολείο για να ρωτήσει για την πρόοδο των τέκνων του ήταν παράπονο του δασκάλων του σχολείου που, όπως θα δούμε σε άλλο κεφάλαιο, συχνά καταγράφεται στα πρακτικά του συλλόγου διδασκόντων χωρίς να μπορούν οι δάσκαλοι να βρουν αντίδοτο σε αυτήν την κατάσταση. Το κλίμα άλλαξε με την έναρξη των εργασιών για την ανέγερση του διδακτηρίου. Η νέα κατάσταση προσέελκυσε τους γονείς και πολλαπλασίασε τις επισκέψεις τους αποτελώντας βάση για τη επιθυμητή συνεργασία δασκάλων οικογένειας των μαθητών που ήταν για το εκπαιδευτικό προσωπικό, χρόνια το ζητούμενο. Συγκεκριμένα στο πρακτικό σημειώνεται, «Τακτικές συνεδριάσεις προσωπικού και γονέων δια σχολικά ζητήματα δεν εγένοντο. Πλην όμως κατά το λήξαν έτος εν αντιθέσει προς τα προηγούμενα έτη οπότε ουδείς των γονέων και κηδεμόνων επισκέπτοντο το σχολείον προς παρακολούθησιν της προόδου των τέκνων των ήρξατο η επίσκεψις των πολλών γονέων προσηλυκωμένων εν τη ανεγέρσει του διδακτηρίου. Τούτο ως θεωρήθη το πρώτον βήμα συνεννοήσεως σχολείου και οικογενείας καθόσον μέχρι σήμερον η οικογένεια ουδόλως συνεβοήθει το έργον του σχολείου είτε μάλλον κατέστρεφε δια της τελείας αδιαφορίας εις η παρεμβολή πραγμάτων εις το έργον του σχολείου.»^{21γ}

Άλλοι λόγοι για τους οποίους οι μαθητές επωφελούνται από την ανέγερση διδακτηρίου ήταν ότι αυτό ισαπέχε από τις κατοικίες της τοπικής κοινωνίας με αποτέλεσμα να είναι εύκολα προσβάσιμο από όλους τους μαθητές. Κάτι που δεν μπορούσαν να το παρέχουν οι ιδιωτικές κατοικίες-εκπαιδευτήρια διότι η επιλογή τους είχε σε δεύτερη μοίρα τέτοιου είδους κριτήρια.

Επίσης, συχνά παρουσιαζόταν η ανάγκη για μετακίνηση από τη μια ενοικιαζόμενη κατοικία σε μια άλλη. Οι αλλαγές αυτού του είδους, οφείλονταν σε πολλά αίτια, όπως η θέληση του ιδιοκτήτη να χρησιμοποιήσει το χώρο για ιδιωτικούς σκοπούς ή η πρόθεση των δασκάλων προς αναζήτηση καταλληλότερου διδακτηρίου

---

^{21α, 21β, 21γ} Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1929-41, Φ. 6, υπ. 1α , αριθ. πράξης. 39 / 1938

από άποψη παιδαγωγικής ή υγιεινής. Ανεξαρτήτως του λόγου για τον οποίον το διδακτήριο έπρεπε να στεγαστεί σε άλλο οίκημα, με αποτέλεσμα τις συχνές μετακινήσεις από τη μια ιδιωτική κατοικία στην άλλη, υπήρχαν σοβαρές συνέπειες στη σχολική κοινότητα που ο μόνος τρόπος για να θεραπευτούν ήταν το μόνιμο διδακτήριο.

Η αλλαγή κατοικίας αποσυντόνιζε το εκπαιδευτικό έργο, καθιστώντας αδύνατο για την εκπαιδευτική διαδικασία την διατήρηση ενός σταθερού ρυθμού. Η έλλειψη σταθερής μόνιμης ενοικιαζόμενης κατοικίας αποπροσανατόλιζε τους μαθητές, γεγονός που δυσχέραινε τη συντήρηση του ενδιαφέροντος των παιδιών για το σχολικό περιβάλλον. Τέτοιες συνέπειες γίνονταν περισσότερο αισθητές όταν οι μετακινήσεις επέβαλαν διακοπή των μαθημάτων για μεγάλο χρονικό διάστημα. Ακόμα η περίοδος προσαρμογής στο νέο χώρο παρέτεινε την έλλειψη προσήλωσης στην εκπαιδευτική διαδικασία. Πέρα όμως από την εξοικείωση των μαθητών παρατηρούνταν δυσκαμψία και από την πλευρά των δασκάλων οι οποίοι δεν επιτρέπονταν από τους ιδιοκτήτες να κάνουν σημαντικές παρεμβάσεις στη διαμόρφωση των χώρων. Πέρα όμως από τις αντιρρήσεις των ιδιοκτητών δεν υπήρχε ορισμένες φορές διάθεση από τη μεριά των δασκάλων καθώς τη φρέναρε η σκέψη της μετακόμισης.

Η ανέγερση διδακτηρίου έβαζε τέρμα στις διακοπές του σχολείου χάρη της αλλαγή εκπαιδευτικού χώρου που κρατούσαν τους μαθητές για αρκετές μέρες μακριά από τα μαθήματά τους. Η ανέγερση διδακτηρίου πρέπει να σημειώσουμε ότι συνέβαλε στην εξαφάνιση των τοπικών πιέσεων ως προς το οίκημα που τελικά θα νοικιαζόταν ως διδακτήριο καθώς οι τοπικές αρχές ήταν οι μόνες υπεύθυνες ως οι πλέον αρμόδιες για την ενοικίαση σχολικών κτιρίων, αφού ζούσαν από κοντά το τοπικό χωροταξικό περιβάλλον, χωρίς, όμως, καμία σαφή διατύπωση και κανέναν περιορισμό ως αφορά τη διαδικασία και τα κριτήρια επιλογής του προς ενοικίαση κτιρίου.

**Β΄. ΟΙ ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ
ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΤΟΥΝΑΣ (1836-1936)****B.1. ΓΕΝΙΚΑ**

Τα χρόνια που ακολούθησαν μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας από τον τουρκικό ζυγό και μετά τη δημιουργία του ελεύθερου ελληνικού κράτους, το ζήτημα που απασχόλησε τους κρατικούς φορείς, εκτός από την ίδρυση δημοτικών σχολείων, ήταν η ανέγερση διδακτηρίων. Στα πρώτα βήματα του ελληνικού κράτους, οι κατασκευές διδακτηρίων εντάχθηκαν στην γενικότερη προσπάθεια ανασυγκρότησης της χώρας διότι οι οικονομικές δυνατότητες δεν επέτρεπαν να αντιμετωπιστεί αυτόνομα το στεγαστικό πρόβλημα του σχολικού δικτύου της. Ουσιαστική, όπως θα δούμε, αντιμετώπιση του προβλήματος έχουμε στις αρχές τις δεκαετίας του 1930 όπου το χρηματοδοτικό πρόγραμμα που ονομάστηκε πρόγραμμα Παπανδρέου, έδωσε μια σημαντική ώθηση στο κτιριακό ζήτημα.

Η έγκριση της απόφασης για ανέγερση σχολείου στην κοινότητα της Κατούνας, δεν αναφερόταν στα προγράμματα της περιόδου 1830-1930. Σε αυτά τα εκατό χρόνια, το Δημοτικό σχολείο Κατούνας με την συμπαράσταση των τοπικών αρχών και των κατοίκων κατάφερε να επιβιώσει. Σημειώνουμε ότι η συντήρηση ενός σχολείου δεν ήταν μικρή υπόθεση για μια μικρή κοινωνία και «Φυσικά τα σχολεία αυτά δεν είναι πάντα βιώσιμα. Συχνά, οι δημοτικές αρχές κάτω από την πίεση του νομάρχη ή των κατοίκων, ανοίγουν σχολεία χωρίς να έχουν εξασφαλίσει τα μέσα συντήρησής τους.»²² Όπως αναφέρει η Ε. Καλαφάτη, υπήρχαν περιπτώσεις στις οποίες σημαίνοντα πρόσωπα της τοπικής κοινωνίας, πίεζαν για το άνοιγμα σχολείων καταστρατηγώντας τις νόμιμες διαδικασίες. Ιδρύονται αυθαίρετα με αυτό τον τρόπο σχολεία, χωρίς την ύπαρξη νόμου ή διατάγματος, τα οποία, όμως, πολλές φορές ήταν καταδικασμένα, ιδιαίτερα όταν δεν είχαν προνοήσει σε βάθος χρόνου ώστε να εξασφαλίσουν τους πόρους για τη συντήρησή τους.

Γίνεται ιδιαίτερη μνεία στα χρήματα που συγκεντρώνονται από τους τοπικούς φόρους και στα χρήματα που υπάρχουν στο ταμείο της σχολικής εφορείας διότι πρόκειται για δύο πηγές χρημάτων οι οποίες μπορούν να συνεισφέρουν σημαντικά στην ανέγερση μιας σχολικής μονάδας. Τα σχολεία κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας συντηρούνταν από τους τοπικούς πόρους οι οποίοι κυρίως συγκεντρώνονταν από προαιρετικές εισφορές των κατοίκων. Η σχολική εφορεία ήταν ένας θεσμός του ελεύθερου ελληνικού κράτους στην προσπάθειά του να στηριχθεί στην συλλογικότητα των μικρών κοινωνιών, να οργανώσει επίσημα και να στηρίξει νομοθετικά τις προσπάθειες συλλογής χρημάτων για την συντήρηση ή ανέγερση σχολείων.

B.2. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ο Καποδίστριας, ως κυβερνήτης της Ελλάδος, ενέταξε την κατασκευή διδακτηρίων στην ευρύτερη προσπάθειά του για συγκρότηση του ελληνικού κράτους. Η ανοικοδόμηση της ερειπωμένης χώρας δεν ήταν εύκολο εγχείρημα και για την χρηματοδότηση ενός τέτοιου προγράμματος, χρειάζονταν πόροι. Όπως αναφέρει το ψήφισμα Η²³, της 4^{ης} Φεβρουαρίου 1830, ο Κυβερνήτης αναζήτησε τρόπους έμμεσης

²² Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 105, Αθήνα 1988

²³ Αντωνιάδη Σ., Τα δημοτικά, ήτοι Βιβλίον περιέχον το Δημοτικόν Νόμον εξηγημένον, μετάφρασιν της θεωρίας του Δημοτικού Δικαίου, τας επί Τουρκοκρατίας, Δημοκρατίας και επί Κυβερνήτου Δημοτικής θεσμοθεσίας και Νόμους, Διατάγματα και εγκυκλίους αναφερόμενα εις το ενυπάρχον δημοτικόν σύστημα, τ. Α΄, ψήφισμα Η΄ της 4^{ης} Φεβρουαρίου 1830, σ. σ. 161-163, Αθήνα 1842 – Δημακόπουλος Γ., Ο Κώδιξ των ψηφισμάτων της Ελληνικής Πολιτείας Β΄ (1829-1832) Επετ. Κέντρου Ιστ. Ελλ. Δικ. Ακαδ. Αθηνών, ψήφισμα Η΄ της 4^{ης} Φεβρουαρίου 1830, σσ. 92-94, 15 (1968), Αθήνα 1972

χρηματικής ενίσχυσης με τη θέσπιση των επιτόπιων πόρων.

Οι επιτόπιοι πόροι συγκεντρώνονταν από τα επαρχιακά συμβούλια και κατέληγαν στο εθνικό ταμείο με αποτέλεσμα τη διαχείρισή τους να έχει η κυβέρνηση. Με τα χρήματα αυτά θα ξεκινούσε η προσπάθεια ανασυγκρότησης του ελληνικού κράτους στην οποία περιλαμβάνονταν οι ανάγκες της χώρας σε σχολικά κτίρια. Στο ψήφισμα Η΄ της 4 Φεβρουαρίου 1830 σημειώνεται, «... του συστηθώσιν εις τας διαφόρους πόλεις της Ελλάδος, τας τε ανεγειρομένας εξ ερειπίων και τας διασωθείσας από την εκ του πολέμου καταστροφήν, καταστήματα κοινωφελή, οίον ναοί, σχολεία, νοσοκομεία, διοικητήρια, να κατασταθώσιν υδραγωγεία, δρόμοι, γέφυραι, και λοιπά τοιαύτα, και να χορηγηθώσι τα διοικητικά έξοδα.»

Τα εκπαιδευτικά πράγματα περνούσαν από την επιστασία των κοινοτήτων και των προυχόντων στην κεντρική κρατική διοίκηση. Μια τέτοια μετάβαση, ο Β. Σφυρόερας τη χαρακτηρίζει, ιδιαίτερα για την εποχή του Καποδίστρια, καινοτόμα και θεωρεί ότι στόχευε στο να αποδυναμώσει τους Κοτσαμπάσηδες. «Αν λάβουμε υπ' όψιν ότι τόσο κατά την Τουρκοκρατία όσο και κατά τη διάρκεια της επανάστασης η πρωτοβουλία για την ίδρυση των σχολείων και για την λειτουργία τους προερχόταν κυρίως από την Εκκλησία και από τις κοινότητες, πρέπει να θεωρήσουμε ριζοσπαστική την ανάθεση της εποπτείας των σχολείων σε κρατικούς υπαλλήλους. Έχει παρατηρηθεί ότι η ανάπτυξη της παιδείας σε πλάτος, που αποτελούσε βασικό στοιχείο της πολιτικής Καποδίστρια, και που οδηγούσε στην χειραφέτηση του λαού, στρεφόταν εναντίον των προκρίτων».²⁴ Μην ξεχνάμε ότι τα ελληνικά σχολεία που λειτουργούσαν στα χρόνια της τουρκοκρατίας αλλά και μεγαλούργησαν τον 18^ο αιώνα μέχρι και την ελληνική επανάσταση του 1821, όπως η Ακαδημία Κυδωνιών στην ομώνυμη κοινότητα των Κυδωνιών (Αίβαλί) της Μ. Ασίας, η ακαδημία της Μοσχόπολης, η Σχολή Δημητσάνης στην Πελοπόννησο, η Σχολή στις Μηλιές του Πηλίου κ. α., ήταν δημιούργημα των κοινοτήτων των οποίων την επιστασία είχαν οι πρόκριτοι.

Η κατασκευή διδακτηρίων ήταν απολύτως αναγκαία για την οργάνωση της εκπαίδευσης. Ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδος, ο Ι. Καποδίστριας σε απαντητική του επιστολή στις 5 Νοεμβρίου του 1829 προς τον Αδ. Κοραή αναφέρει, «Εις σύστασιν σχολείου απαιτείτο προ πάντων ανάλογον οίκημα και δεν εύρον φτάσας εις την Ελλάδα μήτε καλύβας, ικανάς να σκεπάσωσι χιλιάδας οικογενειών λοιμοκτονούσας.»²⁵ Προαπαιτούμενο αλλά και κυρίαρχος στόχος, λοιπόν, είναι η επάνδρωση με διδακτήρια του εθνικού σχολικού δικτύου. Ο κυβερνήτης με επιστολή²⁶ του στις 21 Οκτωβρίου. 1829 προς την επί της Προπαιδείας επιτροπή,

²⁴ Σφυρόερας Β., Οι στόχοι της εκπαιδευτικής πολιτικής του Καποδίστρια, στο βιβλίο Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του Ελληνικού Κράτους, εκδόσεις university studio press, σ.76, Θεσ/νίκη 1983

²⁵ Βαλέτας Γ., Κοραΐς: Άπαντα τα πρωτότυπα έργα – Επιστολές 1774-1833, επ. 1201, Ο Ιωάννης Καποδίστριας προς Κοραή, Ναύπλιο 5 Νοεμβρίου 1929, εκδόσεις Δωρικός, τ. Β2, σ. 588

²⁶ Δασκαλάκη Α., Κείμενα-Πηγαί της ιστορίας της ελληνικής Επανάστασης. Σειρά τρίτη, Τα περί Παιδείας, επιστολή του Κυβερνήτη προς την επί της Προπαιδείας επιτροπή, 21 Οκτ. 1829, τεκμ. αριθ. 202, σ. 340 Αθήνα 1968 – Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία

οριοθετεί τον προγραμματισμό που είχε τεθεί από την Κυβέρνηση και αφορούσε την κατανομή σε όλη τη χώρα, τριακοσίων-τετρακοσίων αλληλοδιδασκτικών²⁷ σχολείων, κυρίως σε πόλεις αλλά και χωριά. Ο στόχος αυτός ήταν ιδιαίτερα υψηλός, αν σκεφθεί κανείς τη δυσκολία του ελληνικού κράτους να ορθοποδήσει και να βγει από την οικονομική δυσπραγία.

Είχε γίνει κατανοητό ότι το κτιριακό πρόβλημα αποτελούσε τροχοπέδη για τη σύσταση και λειτουργία των σχολείων αλλά και το γεγονός ότι η Ελλάδα πάλευε να ανασυσταθεί μετά από παρατεταμένη περίοδο δουλείας αποτέλεσε με τη σειρά του εμπόδιο στην άμεση εφαρμογή των σχεδίων της κυβέρνησης. Η δυσκολία ευρείας χρηματοδότησης της σχολικής πολιτικής του Καποδίστρια οφειλόταν, όπως αναφέρεται στην έκθεση του Γραμματέα επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Παιδείας, της 30 Μαΐου / 11 Ιουνίου 1833²⁸, στις ανάγκες σε εθνικό επίπεδο, όπως τα έξοδα του πολέμου, η βοήθεια στους πρόσφυγες κ.α., απορρόφησαν τη μεγαλύτερη μερίδα των εσόδων από τους επιτόπιους φόρους.

Β.3. ΟΘΩΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ : ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ (1842)

Το νεοσύστατο κράτος κατάφερε να εξασφαλίσει τη χρηματοδότηση

Νέας Γενιάς, σ. 79, Αθήνα 1988

²⁷ Η αλληλοδιδασκτική μέθοδος ή Λαγκαστριανή εφαρμόστηκε στη Γαλλία από τα μέσα του 17^{ου} αιώνα. Η μέθοδος θα συστηματοποιηθεί στην παιδαγωγική της μορφή στην Αγγλία από τον J. Lancaster και τον A. Bell για να εισαχθεί την περίοδο της παλινόρθωσης στη Γαλλία με την αποκατάσταση των σχέσεων των δύο χωρών. Η Ελληνική Εκπαίδευση θα γνωρίσει την αλληλοδιδασκτική από τη Γαλλία. Έλληνες υμνητές της υπήρξαν ο Γ. Κλεόβουλος, ο Αθ. Πολίτης και ο Ι. Κοκκώνης. Ο Ι.Π. Κοκκώνης αναδείχθηκε σε κυρίαρχη φυσιογνωμία στο χώρο της δημοτικής εκπαίδευσης την Καποδιστριακή και την Οθωνική περίοδο (βλ. Αμαριώτου Μ., Ι. Π. Κοκκώνη : Ο πρώτος μας παιδαγωγός, Αθήνα 1937). Σε αυτόν ανήκει η συγγραφή του «Οδηγού της Αλληλοδιδασκτικής», με τον πλήρη τίτλο «Εγχειρίδιον δια τα Αλληλοδιδασκτικά Σχολεία ή οδηγός της Αλληλοδιδασκτικής Μεθόδου υπό Σαραζίνου, Διευθυντού του εν Παρισίοις Προτύπου Σχολείου, και επιστατούντος τα του Τμήματος της Σαΐνας Σχολεία (...) Εξετασθέν δε και εγκριθέν υπό της επί της Προπαιδείας Επιτροπής, και κατ' επίκρισιν της Κυβερνήσεως μεταφρασθέν μεθρημοσμένον εις την γλώσσαν ημών, προς τον ομοιότροπον κανονισμόν των αλληλοδιδασκτικών σχολείων της Ελλάδος. (...) Εν Αιγίνη εν τη Εθνική Τυπογραφία Διευθυνομένη υπό του Γ. Αποστολίδου Κοσμητού, 1830». Κείμενα για την αλληλοδιδασκτική μέθοδο φιλοξένησε από το 1816 το περιοδικό του παροικιακού ελληνισμού «Ερμής ο Λόγιος». (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Π. Τ. Δ. Ε , Εισαγωγικό σημείωμα Αποστόλης Ανδρέου, «Προγράμματα Δημοτικού Σχολείου (Αναλυτικά και Ωρολόγια) – Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία (για τα προγράμματα του Δημοτικού Σχολείου) », σσ. 9 & 17, Θεσ/νίκη 1988)

²⁸ Γ. Α. Κ., Αρχείο Όθωνος, Υπουργείο Παιδείας, Δημοτική Εκπαίδευσις, (1835-1862), Σειρά L, Φ. 40, Έκθεση του Γραμματέα επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Παιδείας, της 30 Μαΐου/ 11 Ιουνίου 1833 Γραμματέας προς το Βασίλεα, 16 / 28-7-1837

μικρότερης ή μεγαλύτερης εμβέλειας προγραμμάτων κατασκευής σχολικών κτιρίων. Η πρώτη περίοδος ουσιαστικής κρατικής χρηματοδότησης στην ανέγερση σχολικών κτιρίων ολοκληρώνεται το 1842²⁹. Έκτοτε, διακόπηκε, η κρατική συνδρομή στην ανέγερση σχολικών κτιρίων, ως επικουρία στους Δήμους και τις κοινότητες, που ως τότε, αναγραφόταν στο προϋπολογισμό του κράτους. Με το διάταγμα της 17^{ης} Μαΐου 1894 «περί του τρόπου της κατασκευής των σχολείων» κατασκευάστηκαν ελάχιστα σχολεία.³⁰

Την κατάσταση που είχε περιέλθει η εκπαίδευση από αυτή την απόφαση περιέγραψε ως ελεεινή ο πρωθυπουργός Θ. Π. Δηλιγιάννης στην Βουλή κατά τη διάρκεια της ημερησίας διατάξεως του νόμου ΒΤΜΘ΄ 1895.³¹ Το διάταγμα της 17^{ης} Μαΐου 1894 και ο νόμος ΒΤΜΘ΄/1895 αποτέλεσαν τη βάση για το πρώτο κρατικό πρόγραμμα κατασκευής σχολικών κτιρίων το οποίο όμως εφαρμόστηκε μετά το 1898, όποτε και συντελέστηκε η ανέγερση ενός σημαντικού αριθμού κρατικών σχολικών κτιρίων.³² Σημειώνουμε ότι τη χρονική περίοδο από τα 1898 ως τα 1911 κατασκευάστηκαν 407³³ σχολικά κτίρια έχοντας ως πηγή χρηματοδότησης τα εκπαιδευτικά τέλη³⁴.

---

²⁹ Γ. Α. Κ., Αρχείο Όθωνος, Υπουργείο Παιδείας, Δημοτική Εκπαίδευσις, (1835-1862), Σειρά L, Φ. 40, & L΄ 41

³⁰ Λέφας Χ, Ιστορία της Εκπαιδευσεως, Ο. Ε. Σ. Β, σ. 485, Αθήνα 1942

³¹ «Προ του νόμου του 1888, διήλθομεν περίοδον πλήρη ετών 32, κατά την οποίαν ελειτούργησεν άλλο σύστημα, το οποίον κρίνω μάλλον σύμφωνον με τας διατάξεις του Συντάγματος. Κατά το σύστημα εκείνο, οι δήμοι κατέβαλλον τας δαπάνας της δημοτικής εκπαιδευσεως, το δε δημόσιον ταμείον ήρχετο επίκουρον εις αυτούς, και ανεγράφετο πράγματι εν τω ετησίω προϋπολογισμώ του Κράτους ποσόν εκατοστών τινών χιλιάδων δραχμών, το οποίον προώρισε προς συνδρομήν εις τους δήμους, των οποίων τα έσοδα δεν επήρκουν, ίνα καταβάλωσι τας δαπάνας της δημοτικής εκπαιδευσεως. Αλλά και το ποσόν τούτο το οποίον ανεγράφετο εν τω προϋπολογισμώ, ήτο ανεπαρκές προ του 1856 μάλιστα, ότε και η βοήθεια αυτή του Δημοσίου δεν καταβάλλετο, η δημοτική εκπαίδευσις ήτο εις ελεεινήν κατάστασιν, διότι οι δήμοι δεν είχαν τα αναγκαία μέσα, ίνα συντηρώσι την δημοτικήν εκπαίδευσιν' αλλ' ήτο εις ελεεινήν κατάστασιν και δι' άλλον λόγον, διότι το Κράτος δεν είχε παρασκευάσει όργανον προς διδασκαλίαν της δημοτικής εκπαιδευσεως.» (Πρακτικά Βουλής, Νόμος ΒΤΜΘ΄ (1895) – «Περί της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαιδευσεως», Μεταμεσημβρινή Συνεδρίαση 31/23-6-1895, Ομιλητής : Γ. Ν. Θεοτόκης, στο βιβλίο του Σήφη Μπουζάκης, Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα, Gutenberg, Έκδοση Γ΄, τ. Α΄ - Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες 19^{ου} αιώνας, 1913, 1929, σ. 280, Αθήνα 2002)

³² Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σσ. 121 & 170, Αθήνα 1988

³³ Δελτίον του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαιδευσεως, τχ. 3/ Μάρτ. 1919, σ. 13

³⁴ Ο νόμος ΑΧΜΑ΄ του 1888, στο πρώτο άρθρο του ασχολήθηκε και με τις ανεγέρσεις διδαστηρίων αλλάζοντας το μέχρι τότε καθεστώς. Το σχολικό κτίριο παύει να ανήκει στη αρμοδιότητα των τοπικών αρχών. Το κράτος που αποτέλεσε το νέο φορέα, ίδρυσε ένα ειδικό ταμείο, το Ταμείο Δημοτικής Εκπαιδευσεως. Μέρος από τους πόρους του χρησιμοποιήθηκε για την ανέγερση διδαστηρίων. Η ανάγκη ανεύρεσης πόρων για την ανοικοδόμηση σχολικών κτιρίων υπήρχε από τα πρώτα βήματα του ελεύθερου ελληνικού κράτους. Το ψήφισμα της ΙΑ΄ Εθνοσυνέλευσης της Τροιζήνας, προέβλεπε το «Γαζοφυλάκιο» ως ειδικό εκπαιδευτικό ταμείο, ανεξάρτητα αν δεν λειτούργησε όπως έπρεπε, ώστε να συμβάλλει στον προγραμματισμό της κατασκευής σχολικών

Το πρωτοβάθμιο σχολικό δίκτυο, λοιπόν, τα πρώτα χρόνια του ελεύθερου ελληνικού κράτους, θα δεχτεί μια οργανωμένη ώθηση από την κεντρική διοίκηση που θα οριστεί ως η πρώτη περίοδο συγκρότησης του. Στην πρώτη αυτή περίοδο ανασυγκρότησης του σχολικού δικτύου ιδρύεται επίσημα από το ελληνικό Κράτος, το 1833, το Δημοτικό σχολείο Κατούνας και λειτουργεί σε ενοικιαζόμενες τοπικές κατοικίες. Στα χρόνια που ακολούθησαν μέχρι το 1920, η ανάπτυξή του σχολικού χάρτη οφείλεται στην χρηματοδότηση κατά κύριο λόγο από τους δήμους.³⁵

B.4. ΕΜΠΟΛΕΜΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1912-1922)

Φρένο σε εκτεταμένες χρηματοδοτήσεις που θα περιλάμβαναν μεγάλο μέρος του επαρχιακού-αγροτικού δικτύου αποτέλεσε η πτώχευση του 1893 και η ήττα στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Όμως, ιδιαίτερο πρόβλημα αποτέλεσε για την οικοδόμηση του σχολικού δικτύου η περίοδος 1912-1922. Η εμπλοκή της Ελλάδας σε μια παρατεταμένη περίοδο εμπόλεμης κατάστασης, που περιελάμβανε τους Βαλκανικούς πολέμους (1912-1913), τον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο (1914-1918) και που κορυφώθηκε με την καταστροφή της Σμύρνης (1922), εκ των πραγμάτων, όριζε περικοπές εξόδων. Η πολιτική που θα ακολουθούταν στο θέμα της χρηματοδότησης των σχολικών εγκαταστάσεων ήταν ότι ο κρατικός προϋπολογισμός αδυνατούσε να κάνει επιχορηγήσεις ή να συνάψει δάνεια. Κατά την ευρύτερη περίοδο 1911 - 1929 ελαχιστοποιήθηκε η επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού σε αυτόν τον τομέα, παρότι οι ανάγκες διπλασιάζονταν. Η περίοδος των ισχνών αγγελάδων αντιμετωπίστηκε με συγκεκριμένους τρόπους από τον κρατικό μηχανισμό, ώστε να ξεπεραστεί ο σκόπελος των ανοικοδομήσεων νέων διδακτηρίων.

Την έκρηξη της ανοικοδόμησης της δεκαετίας του 1930, μπορούμε να πούμε ότι από πλευράς αρχιτεκτονικών σχεδίων την προετοίμασε το αρχιτεκτονικό τμήμα του Υπουργείου Παιδείας από την προηγούμενη δεκαετία, τη δεκαετία του 1920. Τη δεκαετία αυτή έχουμε πλούσια παραγωγή σχεδίων. Σχέδια που προκύπτουν είτε από παραγγελίες που κάνουν συγκεκριμένα σχολεία, και «αναγκάζουν» το αρχιτεκτονικό τμήμα του Υπουργείου Παιδείας να δημιουργεί τύπους σχεδίων που να ανταποκρίνονται σε ειδικές συνθήκες είτε από δημιουργίες που επεξεργάζονταν οι αρχιτέκτονες του τμήματος, στηριζόμενοι σε διάφορα αφηρημένα υποδείγματα. Προς επίρρωση αναφέρουμε ότι, «στο Αρχείο της Τεχνικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Παιδείας εντοπίσαμε 31 τύπους και υποδείγματα διταξίων διδακτηρίων, 23 τριταξίων,

---

κτιρίων. Στην προσπάθεια ανεύρεσης πόρων για το εθνικό ταμείο που θα βοηθούσαν στην ανασυγκρότηση της χώρας που έμμεσα περιλάμβανε και τις ανάγκες για σχολικά κτίρια ήρθε οι επιτόπιοι πόροι με το ψήφισμα Η΄ τις 4 Φεβρουαρίου 1830.

³⁵ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 100, Αθήνα 1988

20 τετραταξίων, 6 πενταταξίων και 28 εξαταξίων διδακτηρίων, όλα της περιόδου 1920-1928»³⁶

Ο αριθμός αυτών των τύπων των σχεδίων λειτούργησε ευεργετικά καθώς ο φόρτος εργασίας και οι ελλείψεις στο προσωπικό του αρχιτεκτονικού τμήματος περιόρισαν τις επιτόπιες επισκέψεις των αρχιτεκτόνων προς δημιουργία του σχεδίου του εκάστοτε διδακτηρίου. Επιτόπιες μελέτες συντάσσονταν σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, όπως σε διδακτήρια μεγαλύτερα από τετρατάξια, με κτιριακές ή γηπεδικές ιδιομορφίες και αξεπέραστα προβλήματα. Στις άλλες περιπτώσεις το Αρχιτεκτονικό τμήμα επιλέγει από το αρχείο των διδακτηριακών τύπων, λαμβάνοντας υπόψη της χωροταξικές απαιτήσεις και τις τοπικές ιδιαιτερότητες.

B.5. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Σημείο σταθμό στην ανέγερση σχολικών κτιρίων αποτελεί η χρονιά 1930, όπου με τη σύναψη ενός σουηδικού δανείου από την κυβέρνηση Βενιζέλου, εκείνη τη χρονιά, εξασφαλίστηκε η χρηματοδότηση ενός μεγάλου προγράμματος κατασκευής σχολικών κτιρίων το γνωστό ως πρόγραμμα Γεωργίου Παπανδρέου (1888-1967). Το πρόγραμμα πήρε αυτή την προσωνυμία επειδή εκπονήθηκε όταν ο Γεώργιος Παπανδρέου ήταν υπουργός της πέμπτης κατά σειρά κυβερνήσεως υπό την προεδρία του Ελ. Βενιζέλου ως αρχηγού του κόμματος των φιλελευθέρων, την τετραετία 1928-1932³⁷. Στόχος του μεγαλεπήβολου προγράμματος ήταν να ανεγερθούν όσο το

³⁶ στο ίδιο, σ. 206, παραπ. 2, Αθήνα 1988

³⁷ «...το 1928 την τετραετία του Βενιζέλου τα σημαντικότερα επιτεύγματα ανήκουν στο χώρο της Παιδείας. Δίδεται βάρος στην υλικοτεχνική υποδομή, αναδιοργανώνεται η τεχνική υπηρεσία του Υπουργείου Παιδείας με επικεφαλής τον αρχιτέκτονα Ν. Μητσάκη, όπου δημιουργείται μια ομάδα από τους πιο ενθουσιώδεις και προικισμένους, κυρίως νέους, αρχιτέκτονες της εποχής.», (Διδακτική Ομάδα : Μάχη Καραλή – Αγνή Παπαϊωάννου, Τα σχολεία του '30, Ε. Μ. Π. – Τμήμα Αρχιτεκτονικής – Τομέας 1. Αρχ. Σχεδιασμού : Ειδικά Θέματα Κτιριολογίας, εκδόσεις Τμήματος Αρχιτεκτόνων Ε. Μ. Π., Αθήνα 1989, σ. 8). Υπό την επιστασία και την φυσιογνωμία του Ν. Μητσάκη η ομάδα των προικισμένων αρχιτεκτόνων αποτελούνταν, από τους παρακάτω, « Ο Νίκος Μητσάκης με διευθυντική θέση κατά τη διάρκεια εφαρμογής του σημαντικού αυτού προγράμματος θα γίνει σημείο αναφοράς για τους αρχιτέκτονες που θα προσανατολιστούν προς τη μοντέρνα αρχιτεκτονική και θα συνεργαστούν για την υλοποίηση του προγράμματος. Μερικοί απ' αυτούς είναι ο Πάτροκλος Καραντινός, ο Δημήτριος Πικιώνης, ο Κυριάκος Παναγιωτάκος, ο Θουκιδίδης Βαλέντης, ο Ιωάννης Δεσποτόπουλος, ο Παναγιώτης Τζελέπης.» (σ. 59). Η Κ. Τσουκαλά σημειώνει για τα κτίρια εκείνης της εποχής «Τα «Σχολεία του '30», όπως αποκαλούνται, αποτέλεσαν εξαιρετικά δείγματα της νεώτερης ελληνικής αρχιτεκτονικής με απήχηση που ξεπέρασε τα εθνικά όρια και σχολιάστηκε θετικά σε διεθνούς κύρους περιοδικά» (σ.60-61), (Τσουκαλά Κυριακή, Τάσεις στη σχολική Σχολική Αρχιτεκτονική : Από την παιδοκεντρική λειτουργικότητα στη μεταμοντέρνα προσέγγιση, εκδόσεις Παρατηρητής, β' έκδοση, σ. 59, Θεσσαλονίκη 2000) Εδώ πρέπει να γίνει αναφορά στον εξέχοντα αρχιτέκτονα Θουκιδίδη Βαλέντη, «Ο αρχιτέκτων Θουκιδίδης Βαλέντης (1908-1982) υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους εκπροσώπους του Μοντέρνου Κινήματος στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Με απόψεις και συμμετοχή στα κοινά (γύρω από την αρχιτεκτονική), είναι μια απ' τις σπάνιες περιπτώσεις της γενιάς του με έργο

δυνατόν περισσότερα διδακτήρια, ώστε να καλυφθούν, στο μέτρο των περιθωρίων της χρηματοδότησης του προγράμματος, κτιριακές ανάγκες του σχολικού δικτύου σε εθνικό επίπεδο.

«Η υπουργεία του Παπανδρέου, από 2 Ιανουαρίου 1930 ως 26 Μαΐου 1932, χαρακτηρίζεται από έναν αληθινό οικοδομικό οργασμό που εκδηλώθηκε με την ανέγερση εκατοντάδων νέων σχολικών κτιρίων»³⁸ Το πρόγραμμα κατασκευής σχολικών κτιρίων του Γεωργίου Παπανδρέου, ευτύχησε, κατά την διάρκεια των τριάντα μηνών κατά τους οποίους ο Γεώργιος Παπανδρέου ήταν Υπουργός Παιδείας διότι κατάφεραν να αναγερθούν 3167 διδακτήρια σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια, αξίας ενάμιση δισεκατομμυρίου δραχμών.³⁹ Το 90% των διδακτηρίων που κατασκευάστηκαν ήταν κτίρια που επάνδρωσαν το αγροτικό σχολικό δίκτυο της χώρας. Η απόδειξη ότι το πρόγραμμα έδωσε έμφαση στην ανέγερση διδακτηρίων σε κωμοπόλεις, χωριά και οικισμούς αποτέλεσαν τα 330⁴⁰ μονάχα πολυτάξια διδακτήρια που κτίστηκαν στα αστικά κέντρα.

Ο ίδιος ο Γ. Παπανδρέου, ως Υπουργός της Παιδείας, στην ομιλία του με την οποία κήρυξε την έναρξη του δεύτερου εκπαιδευτικού συνεδρίου (1-6 Σεπτεμβρίου 1930), παρατήρησε ότι «...Έγινε σοβαρά και αποτελεσματική προσπάθεια για την ανέγερση των σχολικών κτιρίων. Εντός του τρέχοντος έτους παρέσχομεν επικουρίαν εις 1500 σχολεία κοινοτήτων, ελπίζομεν δε, ότι με το δάνειον του ενός εκατομμυρίου λιρών, θα λύσωμεν εντός διετίας κατά μέγα μέρος το πρόβλημα των σχολικών κτιρίων των πόλεων. Και επιθυμώ εις το σημείον τούτο να εξάρω και να αποδώσω

και μετά τον πόλεμο, σύμφωνα με τις ίδιες αρχές. Δίδαξε στο ΕΜΠ ως επιμελητής (1943-50) και ως καθηγητής (1964-75), καθώς και στο ΑΠΘ ως καθηγητής (1961-1964)» (Διδακτική Ομάδα : Μάχη Καραλή – Αγνή Παπαϊωάννου, Τα σχολεία του '30, Ε. Μ. Π. – Τμήμα Αρχιτεκτονικής – Τομέας 1. Αρχ. Σχεδιασμού : Ειδικά Θέματα Κτιριολογίας, εκδόσεις Τμήματος Αρχιτεκτόνων Ε. Μ. Π., σ. 38, Αθήνα 1989). Οι αρχιτέκτονες που πρωτοστάτησαν στο πρόγραμμα Παπανδρέου και τα ονόματά τους αναφέρουμε παραπάνω είχαν επιρροές από ευρωπαίους που ασπάζονταν το κίνημα του μοντερνισμού, «Τα περισσότερα σχολικά, κτίρια του προγράμματος Παπανδρέου, αρκετές πολυκατοικίες, μερικές επαύλεις και ορισμένα άλλα ειδικά κτίρια που σχεδιάστηκαν και κτίστηκαν εκείνη την περίοδο από τους πρωτοπόρους αυτούς φέρνουν τη σφραγίδα ενός γνήσιου μοντερνισμού, εμπνευσμένου κυρίως από το Bauhaus και τον Le Corbusier», (Διδακτική Ομάδα : Μάχη Καραλή – Αγνή Παπαϊωάννου, Τα σχολεία του '30, Ε. Μ. Π. – Τμήμα Αρχιτεκτονικής – Τομέας 1. Αρχ. Σχεδιασμού : Ειδικά Θέματα Κτιριολογίας, εκδόσεις Τμήματος Αρχιτεκτόνων Ε. Μ. Π., σ. 32, Αθήνα 1989)

³⁸ Νικόλαος Οικονόμου, Η περίοδος από το Σεπτέμβριο του 1926 ως το Φεβρουάριο του 1935, στην Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, εκδόσεις Εκδοτική Αθηνών, τ. ΙΕ', σ. 316, Αθήνα 1978

³⁹ Επετηρίς της Δημοτικής Εκπαιδευσεως, Αθήνα 1932, σ. 392-393 – Αλλού ο αριθμός των διδακτηρίων που χτίστηκαν την περίοδο της τελευταίας πρωθυπουργίας του Ελ. Βενιζέλου, ανέρχονται σε 3500. (Στ. Ταβουλάρης, Λήμμα : Παπανδρέου Γεώργιος του Ανδρέα, εγκυκλοπαίδεια ΥΔΡΙΑ, εκδόσεις Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων, τ. 43, σ. 9, Αθήνα 1987) – Στην προσπάθεια να στρογγυλοποιηθεί ο αριθμός σημειώνεται, «Την περίοδο του μεσοπολέμου πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα πρόγραμμα ανέγερσης 4000 σχολικών κτιρίων, η πιο αξιόλογη οικοδομική δραστηριότητα της εποχής. Σ' αυτά ανήκουν τα πρώτα κατ' εξοχήν έργα του Μοντέρνου Κινήματος στην Ελλάδα.», (Διδακτική Ομάδα : Μάχη Καραλή – Αγνή Παπαϊωάννου, Τα σχολεία του '30, Ε. Μ. Π. – Τμήμα Αρχιτεκτονικής – Τομέας 1. Αρχ. Σχεδιασμού : Ειδικά Θέματα Κτιριολογίας, εκδόσεις Τμήματος Αρχιτεκτόνων Ε. Μ. Π., σ. 7, Αθήνα 1989)

⁴⁰ Επετηρίς της Δημοτικής Εκπαιδευσεως, σσ. 392-393, Αθήνα 1932

τον πρόποντα δημόσιον έπαινον εις τους διδασκάλους και τους επιθεωρητάς. Διότι εάν αι κοινότητες υπέστησαν πράγματι προθύμως και αξιοπαίμως τας μεγαλυτέρας θυσίας δια την ανέγερσιν των σχολείων, ο ζήλος αυτών οφείλεται εξ ίσου εις τον ενθουσιασμόν των διδασκάλων και των επιθεωρητών, οι οποίοι δικαίως ετοποθέτησαν την υπερησιακήν των φιλοτιμίαν εις τη ανέγερσιν του μεγαλυτέρου δυνατού αριθμού σχολείων...»⁴¹

Η δαπάνη για το Διδακτήριο του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας περιλαμβανόταν στο γενικό προϋπολογισμό του 1932. Τέλη Μαΐου, ο Ελ. Βενιζέλος (1864-1936) υπέβαλε την παραίτηση της κυβέρνησής του. Έτσι, το διδακτήριο κτίστηκε με καθυστέρηση, το 1936, χάνοντας την ευκαιρία να ανεγερθεί και με το πρώτο κρατικό πρόγραμμα κατασκευής σχολικών κτιρίων που ουσιαστικά εφαρμόστηκε μετά το 1898, αλλά και την ευκαιρία να ανεγερθεί την περίοδο των μαζικών κατασκευών των σχολικών διδακτηρίων στα πλαίσια του προγράμματος των τριάντα μηνών του 1930. Αυτές ήταν δύο σοβαρές απώλειες οι οποίες αποδεικνύουν ότι οι τοπικές αρχές ολιγόρησαν σε δύο σημαντικές χρονικές στιγμές, αλλά και ότι δεν υπήρξαν οι κατάλληλοι άνθρωποι στην κεντρική εξουσία για να προωθήσουν την ένταξη της κατασκευής του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας με το πρόγραμμα Παπανδρέου.

Ειδικά στη δεύτερη περίπτωση, η ευκαιρία που χάθηκε παίρνει μεγαλύτερες διαστάσεις αν αναλογιστούμε ότι στο πρόγραμμα αυτό ανοικοδομήθηκαν στα αστικά κέντρα μόνον 330 πολυτάξια διδακτήρια ενώ τα υπόλοιπα, ο μεγαλύτερος δηλαδή αριθμός διδακτηρίων, ανοικοδομήθηκαν σε ελληνικές κοινότητες.⁴² Ατονεί και το ελαφρυντικό ότι το πρόγραμμα Παπανδρέου βρήκε τις τοπικές αρχές απροετοίμαστες καθώς από το 1927 υπήρχε τοπογραφικό του γηπέδου του προ ανέγερση διδακτηρίου της Κατούνας σε κλίμακα 1/1000, που είχε σχεδιάσει στην Αμφιλοχία ο μηχανικός Βάλτου κ. Δωφαλληνός στις 22 Νοεμβρίου 1927.⁴³ Μια συσχέτιση η οποία μπορεί να γίνει με τα δυο αυτά προγράμματα ήταν ότι το πρώτο αυτό του 1898, στην δύση του 19^{ου} αιώνα, αποτέλεσε τον προπομπό της αγοράς του γηπέδου, που έγινε μετά περίπου μια δεκαετία, ενώ το δεύτερο του 1930 αποτέλεσε τον προπομπό της ανέγερσης του Δημοτικού Σχολείου μετά μια εξαετία.

B.6. ΔΩΡΕΕΣ- ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑΤΑ

Στο υποκεφάλαιο αυτό αναφερόμαστε στις δωρεές-κληροδοτήματα διότι

---

⁴¹ Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Τα εκπαιδευτικά συνέδρια του 1930: 1. Το Συνέδριο των Επιθεωρητών των Δημοτικών Σχολείων, σ. 17, Αθήναι

⁴² Επετηρίς της Δημοτικής Εκπαιδεύσεως, σσ. 392-393, Αθήνα 1932

⁴³ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας, Φ. 21, υπ. 2, Σχεδιάγραμμα γηπέδου ΑΒΓΔΕΖΗΑ δια την ανέγερσιν Δημοτ. σχολείων εις Κατούναν, Λυτά

θεωρούνται ως ένα είδος ιδιωτικής επιχορήγησης της οποίας η συμβολή ήταν καθοριστική. Στο διάστημα 1920-1928 ανεγέρθηκαν 967 νέα σχολεία στις νεοπροσαρτημένες περιοχές που χρηματοδοτήθηκαν με το ποσό των 35000000 δραχμών από εκπαιδευτικά κληροδοτήματα, με το Ν.Δ. 21 Ιουλίου 1925, «περί ανεγέρσεως σχολικών κτιρίων εν ταις Νέαις χώρες εξ εκπαιδευτικών κληροδοτημάτων»⁴⁴.

Στα πρακτικά του Εποπτικού Συμβουλίου Αιτωλοακαρνανίας τη σχολική χρονιά 1912-1913 καταγράφονται, χωρίς να αναφέρεται η πηγή της δωρεάς, τρεις περιπτώσεις γηπέδων τα οποία είχαν δωριθεί, με σκοπό την ανέγερση δημοτικών σχολείων. Οι αναφορές αυτές είχαν σημειωθεί στις σχετικές εκθέσεις και στο ημερολόγιο που συνέτασσε ο επιθεωρητής και υπέβαλλε στις συνεδριάσεις του Εποπτικού Συμβουλίου προς ενημέρωση και έγκριση των προτάσεών του. Συγκεκριμένα αναφερόμαστε στις κοινότητες Δραγαμέστου και Βασιλόπουλου, «...από τις 15-19 Ιανουαρίου μετέβην εις Δραγαμέστον και Βασιλόπουλον και δια την εκτίμησιν του δωρουμένου γηπέδου, εφ ου ανεγερθήσεται το δημόσιον διδαστήριον...»⁴⁵ και στην κοινότητα Κεφαλόβρυσου, «...από δε της 28-31 μετέβην μετά του υπομηχανικού Τριχωνίας εις Κεφαλόβρυσον δια την εκτίμησιν της καταλληλότητος του εκεί δωρουμένου γηπέδου»⁴⁶.

Όσο αφορά την περίπτωση της κομόπολης της Κατούνας δεν έχει σημειωθεί κάποια δωρεά γηπέδου ή κτιρίου η οποία θα απέβλεπε στην ανέγερση σχολικής μονάδας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η μόνη δωρεά η οποία καταγράφεται είναι αυτή των χιλίων εξακοσίων τετραγωνικών μέτρων (1600 τ.μ.) και η οποία αφορά μέρος του γηπέδου το οποίο είχε αγοραστεί από το Υπουργείο Εκκλησιαστικών και Δημόσιας Εκπαιδύσεως. Η δωρεά αυτή, όμως, πρέπει να σημειώσουμε ότι έπαιξε ένα διαπραγματευτικό ρόλο στην προσπάθεια της ιδιοκτήτρια του γηπέδου Π. Τσόγκα έτσι ώστε να διασφαλίσει την πώληση του υπολοίπου τεμαχίου.

Εδώ πρέπει να αναφέρουμε και σε ένα κληροδοτήμα, το οποίο δεν έχει σχέση με το διδαστήριον αλλά με τους μαθητές του σχολείου. Πρόκειται για το κληροδοτήμα που άφησε ο Σ. Μαυρομάτης. Το Υπουργείο Οικονομικών με το υπ' αριθ. 15874/6-9-41 έγγραφό του το οποίο εστάλη στο δημοτικό σχολείο Κατούνας «υπομνησκει ημίν το υπ' αριθμόν 21727/20-6-40 έγγραφόν όπως γνωρίσωμεν περί της εισπράξεως του υπέρ ημίν κληροδοτήματος Σ. Μαυρομάτη»⁴⁷ Το Υπουργείο με το υπ' αριθ. 12854 / 1-7-1946 έγγραφό του όρισε συγκεκριμένα το ποσό του κληροδοτήματος σε

---

⁴⁴ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σσ. 215-216, Αθήνα 1988

⁴⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : Ε.ΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 2^ο, Φ. 50, αριθ. πράξης 149 / 10-2-1913

⁴⁶ στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 150 / 20-4-1913

⁴⁷ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία, 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εισ. εγγρ. από Υπουργείο Οικονομικών α. / α. 79 / 16-9-1941

δέκα χιλιάδες δραχμές (10000 δραχ.)⁴⁸.

---

⁴⁸ στο ίδιο, εισ. εγγρ. από Υπουργείο Οικονομικών α. / α. 148 / 9-7-1946 – Ο Διευθυντής του Δημοτικού σχολείου απάντησε ότι «Γνωρίζω ότι δεν εισπράχθη το εκ 10000 δραχ. Κληροδοτηθέν ποσόν.», (στο ίδιο, εξ. εγγρ. προς Υπουργείο Οικονομικών α. / α. 149 / 10-7-1946

Γ'. ΤΡΟΠΟΙ ΕΞΕΥΡΕΣΕΙΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ

Τα σχολικά κτίρια που κτίστηκαν κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας είναι προϊόντα της συνοχής και της οικονομικής ευμάρειας των ελληνικών κοινοτήτων. Τον 19^ο αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}, το βάρος και την ευθύνη της συντήρησης του διδακτηρίου είχαν οι δημοτικές αρχές με την συνδρομή των τοπικών σχολικών εφορειών. Διατηρήθηκε, δηλαδή, η ίδια συνταγή η οποία είχε χρησιμοποιήθηκε για την διατήρηση των σχολείων επί τουρκοκρατίας. «Η ανοικοδόμηση διδακτηρίων με τοπικούς πόρους γνώρισε επιτυχία βασικά μόνο στην ύπαιθρο, στους μικρούς οικισμούς όπου υπήρχε ήδη η παράδοση της πρωτοβουλιακής δράσης των πληθυσμών σε σχέση με το σχολείο, και τους οικισμούς αυτούς η κοινότητα, η σχολική επιτροπή ή μόνον ο διευθυντής του σχολείου, αρκετές φορές κάποια ομάδα κατοίκων, αρκεί για να κινήσει τη σχετική διαδικασία»⁴⁹

⁴⁹ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 215, Αθήνα 1988

Γ.1 ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΕΙΣΦΟΡΕΣ

Η αδυναμία της κυβέρνησης να παράσχει επιχορηγήσεις που θα επαρκούσαν για τη δημιουργία σχολικών μονάδων γινόταν αντιληπτή από τις τοπικές αρχές αλλά και από τους κατοίκους των κοινοτήτων. Η συνειδητοποίηση αυτή οδήγησε στην ανάληψη πρωτοβουλιών με σκοπό τη συλλογή της απαραίτητης χρηματικής δαπάνης. «Η κατασκευή των σχολικών κτιρίων πραγματοποιείται κυρίως χάρη σε ειδικούς εράνους μεταξύ των κατοίκων μιας πόλης, ή μιας περιοχής. Η κυβέρνηση βοηθά στην συμπλήρωση του αναγκαίου ποσού με ειδικές επιχορηγήσεις. Συχνά ο τοπικός πληθυσμός συνεισφερε, πολλές φορές από το υστέρημά του, στην κατασκευή του σχολείου με την παραχώρηση οικοδομικών υλικών ή με την προσωπική εργασία στο εργοτάξιο.»⁵⁰

Έτσι, στις ελληνικές κοινότητες οι οποίες είχαν οικονομική άνεση, αλλά και στις φτωχότερες ελληνικές κοινότητες οι οποίες, όμως, είχαν ασίγαστη την φλόγα των γραμμάτων οι κάτοικοι κινητοποιήθηκαν προκειμένου να εξασφαλίσουν τη δημιουργία ενός διδακτηρίου ή τη συντήρησή του. Ανθούσαν οι προαιρετικές εισφορές, κυρίως εκ μέρους των πλούσιων κατοίκων, και οι εκούσιοι έρανοι ενώ πολλές φορές, ενέργειες τέτοιας φύσεως γίνονταν υποχρεωτικές και αφορούσαν το υστέρημα των κατοίκων, ανεξάρτητα από την οικονομική τους κατάσταση. Ο ρόλος του κλήρου στις πρωτοβουλίες των κατοίκων ήταν ενεργός καθώς έρανοι λάμβαναν χώρα και στις εκκλησίες υπέρ των τοπικών σχολικών μονάδων και, συχνά, οι ιερείς παρότρυναν τους ενορίτες έτσι ώστε να κάνουν δωρεές στα σχολεία με σκοπό τη συντήρηση του σχολικού εξοπλισμού.

Η εξεύρεση χρημάτων χάριν του σχολείου, μέσω των προαιρετικών εισφορών των κατοίκων, αποτελούσε σημαντικό όπλο των τοπικών κοινωνιών. Η κοινότητα της Κατούνας δεν μπορούσε να απέχει από τέτοιου είδους κινήσεις τόσο κατά την περίοδο ανέγερσης του διδακτηρίου το οποίο θα στέγαζε το Δημοτικό της Σχολείο, όσο και μεταπολεμικά κατά την διάρκεια των επισκευών και της αποπεράτωσης των εργασιών. Απόδειξη αποτελούν οι ερανικοί κατάλογοι στους οποίους καταγράφονταν τα ονόματα των κατοίκων οι οποίοι είχαν συνεισφέρει υπέρ του εράνου. Στα πρακτικά, τόσο της σχολικής εφορείας της κωμόπολης της Κατούνας όσο και του συλλόγου διδασκόντων του δημοτικού της σχολείου, και τα οποία αφορούσαν τους απολογισμούς, συχνά καταγράφονται ερανιστικοί κατάλογοι των κατοίκων της κοινότητας, οι οποίοι συνέβαλλαν, είτε με χρήματα είτε με προϊόντα της προσωπικής τους παραγωγής.

---

⁵⁰ στο ίδιο, σ. 80

Γ.2. ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η δυσκαμψία της κυβέρνησης σχετικά με την παροχή χρηματικών πόρων είναι φανερή και η ίδια φροντίζει να βρει εναλλακτικούς τρόπους εξοικονόμησης χρημάτων στρεφόμενη προς τους κατοίκους των κοινοτήτων. Ένα μέτρο από πλευρά της κυβέρνησης, στα πλαίσια της λογικής αυτής, είναι η προώθηση της τακτικής της προτροπής προς τους κατοίκους των χωριών, των οικισμών, των κοινοτήτων, με στόχο την ανοικοδόμηση διδακτηρίων με εθελοντική εργασία. Παρατηρούμε ότι την περίοδο 1911-1929 οι παραινήσεις της κυβέρνησης βρήκαν υποστηριχτές καθώς τα διδακτήρια που κατασκευάστηκαν με αυτόν τον τρόπο αντιπροσώπευαν «το 1911 το 13% του συνόλου των διδακτηρίων της χώρας, ενώ το ποσοστό αυτό ανέρχεται το 1918 σε 18 %»⁵¹.

Η προτροπή της κυβέρνησης για εθελοντική κατασκευή διδακτηρίων προς τους κατοίκους των αγροτικών οικισμών, είχε ξαναχρησιμοποιηθεί σε παρεμφερή περίπου κατάσταση, εκείνη του 1833, όταν η ελληνική κοινωνία προσπαθούσε να ορθοποδήσει μέσα από τα ερείπια που είχε αφήσει η τουρκοκρατία. Το άρθρο 34 του νόμου 1833 προέβλεπε την προσωπική εργασία για την κατασκευή διδακτηρίων. Όμως, εκείνη την εποχή ήταν ευρέως διαδεδομένη η αλληλοδιδασκτική μέθοδο διδασκαλίας σύμφωνα με τις απαιτήσεις της οποίας το διδακτήριο ήταν μια μακρόστενη αίθουσα. Η αίθουσα διδασκαλίας έμοιαζε με τις κατοικίες των χωρικών με αποτέλεσμα να είναι εύκολο για αυτούς η κατασκευή μιας τέτοιου είδους οικοδομής.

Η κατάσταση των κτιρίων που κατασκευάστηκαν με εθελοντική εργασία των κατοίκων των περιοχών, σύμφωνα με οργανωμένο σχέδιο το οποίο τους είχε παρέχει ο κρατικός μηχανισμός, τη χρονική περίοδο 1898-1909 ήταν η εξής: «96 σχολεία είναι σε καλή κατάσταση, 29 είχαν κακοτεχνίες, ενώ 16 είναι ετοιμόρροπα και δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν»⁵². Στο σύνολο, δηλαδή, των κτιρίων που κατασκευάστηκαν αυτή την περίοδο το 31% αυτών των διδακτηρίων απαιτούσε επισκευές καθώς είχαν προκύψει σφάλματα κατά την ανέγερση, ενώ το 11% ετοιμόρροπα, καθώς, λόγω κακής κατασκευής, είχαν προβλήματα στη στατικότητα. Αναλογικά, γίνεται σαφές ότι η επικινδυνότητα τέτοιων πρωτοβουλιών είναι μεγαλύτερη, επειδή οι κάτοικοι, ακόμα και αν διέθεταν στοιχειώσεις γνώσεις μαστόρων, οι γνώσεις τους αυτές περιορίζονταν στην κατασκευή απλών κατοικιών. Συνεπώς, δεν μπορούσαν να αντιμετωπίσουν σωστά το καινούριο είδος των σχολικών οικοδομών.

---

⁵¹ στο ίδιο, σ. 216

⁵² στο ίδιο, σ. 196

Γ. 3. ΤΟΠΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΠΡΟΣ ΑΝΕΓΕΡΣΗ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΚΑΤΟΥΝΑΣ

Σημείο σταθμό στην ανέγερση σχολικών κτιρίων αποτελεί, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, η χρονιά 1930 με το πρόγραμμα της κυβέρνησης Βενιζέλου για την κατασκευή σχολικών κτιρίων. Στην ευφορία της εποχή για τα εκπαιδευτικά δρώμενα είχε συμβάλει η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929. Την ευκαιρία και την ανάγκη ένταξης της ανέγερσης του διδακτηρίου Κατούνας στο πρόγραμμα Παπανδρέου προσπάθησαν, με τον τρόπο του ο καθένας, να διεκδικήσουν οι διάφοροι εμπλεκόμενοι στην υπόθεση φορείς της κομόπολης.

Μια πληροφόρηση για τα όσα συνέβαιναν γύρω από τις ενέργειες για την ανοικοδόμηση του σχολικής μονάδας έχουμε από την «Έκθεση πεπραγμένων» των πρακτικών του συλλόγου διδασκόντων της κάθε σχολικής χρονιάς η οποία συντασσόταν βάση του εδαφίου 22 της από 16 Απριλίου 1915 Β. Διαταγής και της υπ' αριθ. 904/21-5-31 εγκυκλίου διαταγής του επιθεωρητή των δημοτικών σχολείων Αργινίου. Σκοπός της έκθεσης ήταν ουσιαστικά να απαντήσει σε ορισμένα ερωτήματα. Παρατηρούμε ότι το θέμα της ανέγερσης σχολικού κτιρίου αναφέρεται σε όλες τις εκθέσεις.

Στην Έκθεση πεπραγμένων των πρακτικών του συλλόγου διδασκόντων, λοιπόν, κατά το σχολικό έτος 1930-1931, αναφέρεται ότι έγιναν συντονισμένες ενέργειες με στόχο να βρεθεί άμεσα λύση στο θέμα της ανέγερσης του διδακτηρίου στο γήπεδο των 4550 τ.μ. που είχε αγοραστεί γι' αυτό τον σκοπό από το 1907 και είχε ξεχαστεί στις καλένδες. Στις ενέργειες συμμετείχαν, ο καθένας με το δικό του τρόπο, οι πολιτικοί της περιφέρειας, η κοινότητα, το ταμείο πρόνοιας, οι δάσκαλοι του σχολείου, οι γονείς.⁵³

Οι διδάσκοντες στο σχολείο έκριναν απαραίτητο να ενημερώσουν τους γονείς σχετικά με την υπόθεση της ανέγερσης του διδακτηρίου δίνοντας έμφαση στην υπερβολική καθυστέρηση και στην ανάγκη που υπήρχε να ξεκινήσουν οργανωμένες ενέργειες για την ανέγερση νέου διδακτηρίου. Επιχείρημά τους σε αυτήν την πίεση που ασκούσαν ήταν η ύπαρξη του αναξιοποίητου γηπέδου. Το επιχείρημα αυτό ήταν αρκετά ισχυρό διότι η εικοσιπενταετία αδράνειας της εκμετάλλευσης του αναξιοποίητου χώρου προβλημάτιζε όλη την κοινότητα.

Πέραν από τα θέματα ενημέρωσης, ο σύλλογος Διδασκόντων κινήθηκε και στην κατεύθυνση της εξεύρεσης χρηματικών πόρων. Ανέλαβε να οργανωθεί έρανος, μέσω του ταμείου πρόνοιας, και συνέβαλε ώστε να συζητηθεί η ψήφιση από την κοινότητα χρηματικού ποσού έτσι ώστε να ενισχυθεί η προσπάθεια για την ανέγερση του διδακτηρίου. Με άλλα λόγια, συνέβαλλε στο να δημιουργηθεί ένα ταμείο το οποίο να συνδράμει την οικονομική ενίσχυση που προερχόταν από την κρατική

⁵³ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά βιβλία: Βιβλία Πράξεων Συλλόγου διδασκόντων (1929-1941), Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης. 6 / 15-6-1931

επιχορήγηση.

Τα ταμεία εκπαιδευτικής πρόνοιας ήταν νομικά πρόσωπα υπό την αυστηρή εποπτεία του Υπουργείου Παιδείας. Ιδρύθηκαν με το νόμο 2442/1920 «περί ιδρύσεως ταμείων εκπαιδευτικής πρόνοιας προς κατασκευήν διδακτηρίων καθ' άπαν το κράτος και προμήθειαν σχολικών επίπλων και διδακτικών οργάνων» [Εφημερίς της Κυβερνήσεως, αρ. 181, τχ. Α', 11 Αυγούστου 1920]. Το τοπικό ταμείο πρόνοιας, κινήθηκε γραφειοκρατικά, στην ίδια πολιτευτική γραμμή, με το κύρος που του προσέδιδε το νομοθετικό πλαίσιο ύπαρξής του. Έκανε καθοριστικές κινήσεις οι οποίες αποσκοπούσαν στην απόκτηση αρχιτεκτονικού σχεδίου με βάση το οποίο θα κατασκευαζόταν το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας. Με αναφορά του προς τον κ. Γενικό επιθεωρητή της ΙΒ' περιφέρειας, ζήτησε να σταλεί σχέδιο ανέγερσης διδακτηρίου στην Κατούνα και ο Γενικός επιθεωρητής, με τη σειρά του, διαβίβασε το αίτημα προς το Υπουργείο Παιδείας με την υπ' αριθ. 978 αναφορά του.⁵⁴ Το Τεχνικό Τμήμα του Υπουργείου Παιδείας απάντησε με την αποστολή αρχιτεκτονικού σχεδίου το οποίο συνοδευόταν από τη σχετική μελέτη⁵⁵ που το καθιστούσε εφικτό για το συγκεκριμένο γήπεδο.

Προσπάθειες καταβάλλονταν, επίσης, από τους πολιτικούς της περιοχή έτσι ώστε να ενταχθεί η κατασκευή του διδακτηρίου της κωμόπολης της Κατούνας στο πρόγραμμα ανέγερσης σχολικών μονάδων του κρατικού προϋπολογισμού. Άλλωστε, οι πολιτικοί ήταν κοντά στην κεντρική διοίκηση και μπορούσαν, με τις εισηγήσεις τους υπέρ του συγκεκριμένου έργου, να ασκήσουν ουσιαστικότερες πιέσεις στο Υπουργείο Παιδείας προκειμένου να επιτευχθεί μια γρήγορη λύση. Η συμβολή των πολιτικών της περιοχής στις προσπάθειες ευόδωσης της ανέγερσης του σχολείου μνημονεύεται συχνά στις «Εκθέσεις πεπραγμένων»⁵⁶. Γίνεται αντιληπτό ότι οι πολιτικοί υπολογίζονται ως σημαντικός παράγοντας πίεσης στην κεντρική διοίκηση του Υπουργείου για να επιτευχθεί μια γρήγορη λύση. Τη δύναμη των πολιτικών της περιοχής θεωρούσαν ως αιχμή του δόρατος για την επίτευξη του ποθητού στόχου όσο το δυνατόν γρηγορότερα.

Η κινητοποίηση όλων αυτών των φορέων δημιούργησε την πεποίθηση ότι η ανέγερση του κτιρίου θα άρχιζε κατά το επόμενο σχολικό έτος, παρά τις προσδοκίες,

---

⁵⁴ «Εστάλη εκ του υπουργείου το ζητηθέν σχέδιον ως και η σχετική μελέτη...», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 12/1932)

⁵⁵ «...Πλην όμως το ταμείον προνοίας εζήτησεν δι' αναφοράς προς τον κ. Γενικόν επιθεωρητήν ΙΒ' περιφέρειας την αποστολήν σχεδίου δι' ανέγερσιν διδακτηρίου (δεδομένου ότι υπέρχει οικόπεδον 4550 m²) ως υπέβαλε προς το υπουργείον δια της υπ' αριθ. 978 αναφοράς του...», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 6/1931)

⁵⁶ Σημαντικός παράγοντας πίεσης ώστε να αρχίσουν οι εργασίες όσο το δυνατόν γρηγορότερα θεωρούντο οι πολιτικοί της περιοχής, «Πιστεύεται ότι κατά τάς καταβαλλομένας ενέργειαι των πολιτικών ότι θέλει αρχίσει η ανέγερσις κατά το αρχόμενον σχολικόν έτος.» (στο ίδιο, Φ. 6, αριθ. πράξης 6/15-6-1931) Στην δύναμη των πολιτικών της περιοχής επανέρχεται η έκθεση πεπραγμένων τρία χρόνια αργότερα επαναλαμβάνοντας ότι, «προβλέπεται ότι θέλει αρχίσει η ανέγερσις κατά το επόμενο έτος κατόπιν των καταβαλλομένων ενεργειών των πολιτικών.» και βεβαιώνοντας ότι οι πολιτικοί πίεζαν (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 24 / 1934)

όμως, η υπόθεση παρέμεινε στάσιμη. Η οργανωμένη αυτή προσπάθεια μπορεί να μην απέφερε «καρπούς» το επόμενο σχολικό έτος – όπως αναμενόταν – αλλά κατάφερε να βάλει τις βάσεις για την έγκριση της ανέγερσης στα αμέσως επόμενα χρόνια.

Γ.4. ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΚΟΝΔΥΛΙΩΝ

Γ.4.1. Η ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΧΡΗΜΑΤΩΝ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1930 - 1936

Ο Διευθυντής του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας σημειώνει, στην έκθεση των πεπραγμένων του σχολικού έτους 1930-31, ότι, σύμφωνα με πληροφορίες οι οποίες προφανώς προέρχονταν από τους πολιτικούς της περιφέρειας που πίεζαν την κεντρική διοίκηση σχετικά με το θέμα της κωμόπολης, σε περίπτωση εγκρίσεως της μελέτης, θα υπάρξει επιχορήγηση για την ανέγερση του διδακτηρίου, η οποία θα ανέρχεται στο ποσό των διακοσίων ογδόντα χιλιάδων δραχμών (280000 δρχ.).^{57α} Με γνώμονα την συμπλήρωση του ποσού αυτού της κρατικής επιχορήγησης, κινήθηκε ο σύλλογος των διδασκόντων του δημοτικού σχολείου και επεδίωξε να εξασφαλιστεί η ψήφιση κονδυλίου εκατό χιλιάδων δραχμών (100000 δρχ.) από την κοινότητα. Στο ίδιο πλαίσιο κινούνταν και η οργάνωση του εράνου με συγκεκριμένο χρηματικό πλάνο κατά το οποίο έπρεπε να συγκεντρωθεί ποσό ίσο με εκείνο της συνεισφοράς της κοινότητας με αποτέλεσμα η συνολική εισφορά να ανέλθει στις διακόσιες χιλιάδες δραχμές (200000 δρχ.).^{57β}

Ο σύλλογος διδασκόντων γνώριζε ότι η κρατική επιχορήγηση κάλυπτε ένα μέρος του ποσού που χρειαζόταν για την ανέγερση του διδακτηρίου διότι «...το κράτος έρχεται αρωγός με ποσά που κυμαίνονται από τα $\frac{3}{5}$ έως το $\frac{1}{4}$ της δαπάνης του υπό ανέγερση διδακτηρίου. Την υλοποίηση του έργου αναλαμβάνει η διοικητική επιτροπή του ταμείου [εκπαιδευτικής πρόνοιας] ή η σχολική επιτροπή του συγκεκριμένου σχολείου»⁵⁸. Ανάλογα, δηλαδή, με το ποσό που θα παρείχε η κεντρική διοίκηση, τα $\frac{2}{5}$ ή $\frac{3}{4}$ της συνολικής δαπάνης έπρεπε να αναζητηθούν από τη Σχολική Εφορεία.

Στην «Έκθεση πεπραγμένων» της επόμενης σχολικής χρονιάς, 1931-1932, η κοινότητα ψήφισε να καταβληθεί, προς συνδρομή στην ανέγερση του σχολείου, το

---

^{57α, 57β} «...καθ' ας έχουμε πληροφορίας απέστειλε το σχέδιον γνωρίζον ότι θα χορηγήσει περί τας 280 χιλ. δραχμάς.» (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, πράξης 6 / 1931)

⁵⁸ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σσ. 214-215, Αθήνα 1988

χρηματικό ποσό των εκατό χιλιάδων δραχμών (100000 δρχ.) και το οποίο είχε συμφωνηθεί από την προηγούμενη χρονιά. Τα αποτελέσματα, όμως, του έρανου ο οποίος αποφασίστηκε να διεξαχθεί την ίδια περίοδο κατά την οποία ψηφίστηκε το κονδύλι, καθυστέρησαν να φανούν. Αυτό συνέβη διότι ο έρανος ήταν συνυφασμένος με την εξαγορά των καπνών της παρελθούσης σοδειάς, τα οποία εκείνη την χρονιά, ως γνωστόν, είχαν παραμείνει απούλητα. Πάντως, από την κοινότητα είχε καταρτιστεί ερανικός κατάλογος, χωρίς καταβολή χρημάτων, με την υπόσχεση, ενώ οι συμμετέχοντες είχαν δεσμευτεί ότι το ποσό θα συγκεντρωνόταν μόλις πωλούνταν τα αζήτητα καπνά.⁵⁹

Στην «Έκθεση πεπραγμένων» της σχολικής χρονιάς 1934-1935 αναφέρεται ότι το ποσό το οποίο είχε εισπραχθεί από τον ερανικό κατάλογο ήταν ελάχιστο. Βέβαια, γίνεται η πρόβλεψη ότι μετά την εξαγορά των καπνών θα έχει συγκεντρωθεί τουλάχιστον τα 2/3 του ποσού.⁶⁰ Σύμφωνα με τον ερανικό κατάλογο το ποσό που θα συγκεντρωνόταν από τις εισφορές των κατοίκων ξεπερνούσε το στόχο των εκατό χιλιάδων δραχμών που είχε αρχικά τεθεί. Συγκεκριμένα, ανερχόταν στις τριακόσιες δεκαοκτώ χιλιάδες δραχμές (318000 δρχ.) και από αυτές είχαν εισπραχθεί μόνο οι εκατό πενήντα χιλιάδες δραχμές (150000 δρχ.).⁶¹ Το ποσό που είχε συγκεντρωθεί τελικά από τον έρανο, μετά την πώληση των αζήτητων καπνών, όντως, ξεπερνούσε τον αρχικό στόχο. Ωστόσο, δεν συμβάδιζε με τις προβλέψεις που ήθελαν το ποσό που θα μαζευόταν από τον έρανο να έφτανε το λιγότερο τα 2/3 του συνολικού ποσού, δηλαδή, υπολόγιζαν ότι ο έρανος θα απέφερε το λιγότερο (318000X2/3 =) 212000 χιλιάδες δραχμές.

Τη σχολική χρονιά 1935-1936, η προσπάθεια για ανέγερση σχολικού κτιρίου είχε, πλέον, ευοδωθεί. Στην «Έκθεση πεπραγμένων» εκείνης της χρονιάς, στο χωρίο που αφορά το συγκεκριμένο θέμα, τρία είναι τα σημεία τα οποία κρίνεται απαραίτητο να αναφερθούν προκειμένου να υπάρξει επαρκής ενημέρωση σχετικά με τις εξελίξεις. Επιβεβαιώνεται, καταρχάς, ότι δεν είχαμε καμία μεταβολή στο ποσό που είχε συγκεντρωθεί από τον έρανο. Επίσης, σημειώνεται ότι το κοινοτικό συμβούλιο ψήφισε για την ανέγερση του σχολείου να δοθεί οικονομική βοήθεια διακοσίων χιλιάδων δραχμών (200000 δρχ.), «εψηφίσθη παρά του Κοινοτικού Συμβουλίου κονδύλιον δραχ. 200 χιλ.» και, τέλος, αναφέρεται η οριστικοποίηση της έναρξης των

⁵⁹ «Εγένετο ερανικός κατάλογος υπό της κοινότητος οι έρανοι του οποίου θα συναχθούν ως βεβαιώνεται μόλις της εξαγοράς των καπνών της παρελθούσης εσοδείας άτινα; Ως γνωστόν παραμένουν αζήτητα.» (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. : 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά βιβλία: Βιβλία Πράξεων Συλλόγου διδασκόντων (1929-1941), Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 12 / 1932)

⁶⁰ «Δια την βελτίωσιν του διδακτηρίου ουδέν ενεργήσαμεν όντος ιδιωτικού. Εκ του υπάρχοντος ερανικού καταλόγου δια την ανέγερσιν τοιούτου ελάχιστον ποσόν εισεπράχθη παρά του δημοσίου ταμείου αλλά κατόπιν εξαγοράς του τοιούτου υπό του κράτους προβλέπεται _____ η είσπραξη ολοκλήρου του ποσού τουλάχιστον των 2/3 προς δε υπάρχει και κονδύλιον ψηφισθέν εξ 100 χιλιαδ. δραχμών ως ούτω πιστεύεται ότι θέλει αρχίση η ανέγερσις κατά το επόμενο έτος κατόπιν των καταβαλλομένων ενεργειών των πολιτικών.» (στο ίδιο, . Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 24 / 1934)

⁶¹ « Δια την ανέγερσιν ενεργήθη είσπραξις εκ του ερανικού καταλόγου 150 χιλ. δραχμάς του όλου ποσού ανερχομένου εις 318.000 εψηφίσθη παρά του Κοινοτικού Συμβουλίου κονδύλιον δραχ. 100 χιλ.» (στο ίδιο, . Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης. 30 / 17-5-1935)

εργασιών ανέγερσης με την επιχορήγηση των πεντακοσίων χιλιάδων δραχμών (500000 δρχ.) από το Υπουργείο Παιδείας και την τέλεση της δημοπρασίας.⁶²

Το ποσό των 500 χιλιάδων δραχμών εισπράχθηκε με σκοπό την ανέγερση των θεμελίων και την κατασκευή των τοίχων του οικοδομήματος, «Ἡρξάτο η ανέγερσις διδαστηρίου της γενομένης δημοπρασίας εκ. δραχ. 500 χιλ. πλην όμως αυτή εσταμάτησε αποπερατωθισσών των θεμελίων και της τοιχοποιΐας τούτου».^{63α} Η συνέχιση των εργασιών στηριζόταν σε νέα κρατική επιχορήγηση και στα χρήματα που θα χορηγούσε η κοινότητα έτσι ώστε το συνολικό ποσό που θα συγκεντρωνόταν να ανέρχεται στις διακόσιες χιλιάδες δραχμές (200000).

Λανθασμένες ενέργειες της κοινότητας είχαν ως αποτέλεσμα η Νομαρχία να λάβει μέτρα σύμφωνα με τα οποία δεν της επέτρεπε— όπως θα δούμε σε άλλο κεφάλαιο – να δώσει στη σχολική εφορεία τα χρήματα που προορίζονταν για την ανέγερση του διδαστηρίου. Η στάση αυτή είχε ως αποτέλεσμα να υποβληθούν αναφορές, οι οποίες, όμως, δεν είχαν απαντηθεί την ημέρα που συντάχθηκε η έκθεση πεπραγμένων του σχολικού έτους 1936-37. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι στην διαχείριση των χρημάτων ανέγερσης διδαστηρίων υπήρχε αυστηρότητα και έλεγχος για να αποφευχθούν, στο μέτρο του δυνατού οι οικονομικές καταχρήσεις. Η άρνηση, όμως, αυτή της Νομαρχίας να εγκρίνει την εισφορά των 200 χιλιάδων του κονδυλίου της κοινότητας υπέρ της σχολικής εφορείας αποτέλεσε τροχοπέδη στη συνέχιση του έργου της ανέγερσης του διδαστηρίου.

Η Έκθεση πεπραγμένων των πρακτικών του συλλόγου των διδασκόντων για τη σχολική χρονιά 1936-1937 αναφέρει ότι οι εργασίες που αφορούσαν τη κατασκευή των θεμελίων και των τοίχων του διδαστηρίου σταμάτησαν «λόγω της παρεμβολής προσκομμάτων υπό της Νομαρχίας αρνουμένης να εγκρίνη την ανάληψιν των χρημάτων εγκριθέντων κονδυλίων εκ 200 χιλ. δραχ. παρά της κοινότητος υπέρ σχολικής εφορείας δια την εξακολούθησιν του έργου.»^{63β} Οι ενέργειες που έγιναν για να κατορθωθεί ο απεγκλωβισμός του ποσού ώστε να προχωρήσουν οι εργασίες δεν είχαν κανένα αποτέλεσμα, «Περί τούτου έχουν υποβληθή και ιδιαίτεροι αναφοραί χωρίς μέχρι σήμερον να τύχωμεν ουδεμιᾶς απαντήσεως»^{63γ}

Γ.4.2. Ο ΕΡΑΝΟΣ ΤΟΥ 1937

Στις αρχές του 1937 στην αλληλογραφία που διατηρούσε η κοινότητα της Κατούνας με τη Νομαρχία Αιτωλοακαρνανίας, αλλά και στα πρακτικά της σχολικής Εφορείας καταγράφεται η διεξαγωγή ενός νέου εράνου μεταξύ των κατοίκων της κοινότητας κατά τον οποίο είχε συγκεντρωθεί το αρκετά σημαντικό ποσό των εκατόν πέντε χιλιάδων δραχμών (105000 δρχ.). Ουσιαστικά, ο έρανος αυτός

⁶² το ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 33 / 1935

^{63α, 63β, 63γ} το ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 35 / 1937

πραγματοποιήθηκε ύστερα από πρωτοβουλία της τοπικής κοινωνίας και είχε ως σκοπό την ανεύρεση πόρων έτσι ώστε να μην αναγκάζονται να διακόπτονται οι εργασίες ανέγερσης του διδακτηρίου λόγω ελλείψεως χρημάτων.⁶⁴

Μετά το πέρας της διεξαγωγής του εράνου στην κοινότητα της Κατούνας, συνεκλήθη κοινοτικό συμβούλιο στο οποίο συζητήθηκε το θέμα του πού θα δίνονταν τα χρήματα του εράνου. Η 4^η πράξη του κοινοτικού συμβουλίου για το έτος 1937 απεφάσισε επίσημα να δοθούν τα χρήματα στο ταμείο της σχολικής εφορείας του δημοτικού σχολείου της κωμόπολης, προκειμένου να τα χρησιμοποιήσει για τις εργασίες αποπεράτωσης του διδακτηρίου και, παρακινούμενο από αυτή την συλλογική προσπάθεια των κατοίκων της Κατούνας υπέρ του ανεγειρόμενου σχολείου, αποφάσισε με ψήφισμα του να διαθέσει ισόποση πίστωση στο ταμείο της σχολικής εφορείας. Η απόφαση που έλαβε το κοινοτικό συμβούλιο, να συνεισφέρει με το ποσό των 105000 δραχμών προς οικονομική ενίσχυση της σχολικής Εφορείας, πάρθηκε εις βάρος του προϋπολογισμού της κοινότητας για το οικονομικό έτος 1936-1937, και συγκεκριμένα εις βάρος του κονδυλίου άλλης πιστώσεως που είχε εξαχθεί από τα ειδικά έξοδα του Κεφαλ. Α', Αριθ. 2, τμήμα Α'.

Με την υπ' αριθμόν 129 αναφορά της, η κοινότητα της Κατούνας ζητούσε να μάθει από την Νομαρχία Αιτωλοακαρνανίας αν η απόφαση να δοθούν τα χρήματα του εράνου στο ταμείο της σχολικής εφορείας εγκρίνεται ως νόμιμη. Η ερώτηση που τέθηκε στην Νομαρχία είχε περισσότερο στόχο να νομιμοποιήσει την αλλαγή που είχε κάνει το κοινοτικό συμβούλιο με τις πιστώσεις. Η απάντηση της Νομαρχίας εκδόθηκε στις 17 Φεβρουαρίου 1937 με αριθμό πρωτοκόλλου 4888 και κοινοποιήθηκε και στη σχολική εφορεία. Το έγγραφο της Νομαρχίας το οποίο δεν υπογράφει ο Νομάρχης αλλά αντ' αυτού ο Διευθυντής Π. Πετρόπουλος, θεωρούσε την απόφαση που καταγράφηκε στην 4^η πράξη του κοινοτικού συμβουλίου ως νόμιμη. Σημειωνόταν ότι το ποσό το οποίο συγκεντρώθηκε από τον έρανο που διεξήχθη μεταξύ των μελών της κοινότητας θα καταβαλλόταν στο ταμείο της σχολικής εφορείας και την ίδια κατάληξη θα είχε και το ποσό των 105000 δραχμών με το οποίο η κοινότητα την είχε πιστώσει. Πλέον, αρκούσε απλά η κοινότητα να εκδώσει χρηματικό ένταλμα στο όνομα της Σχολικής Εφορείας.⁶⁵

Τελικά, το ταμείο της σχολικής εφορείας εισέπραξε τις 105000 δρχ. τις οποίες

⁶⁴ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφο Αλληλογραφίας, : Έγγραφο Σχολικής Εφορείας, Φ. 21, υπ. 2, Έγγραφο Νομαρχίας Αιτωλ/νίας: Προς τον κ. Πρόεδρον της κοινότητος Κατούνης, αρ. πρωτ. 4888/ 17-2-1937 - Επίσης το ανωτέρω ποσό σημειώνεται και στα πρακτικά συνεδρίασης της σχολικής Εφορείας με θέμα την εξουσιοδότηση μέλους της για να παραλάβει τα χρήματα από το δημόσιο ταμείο του Αστακού, « ίνα αποφασίση περί εξουσιοδότησεως ενός μέλους αυτής ίνα μεταβή εις Αστακόν και παραλάβη παρά του ταμείου το ποσόν των εκατόν πέντε χιλιάδων (105000) δραχμών το εγκριθέν δια την ανέγερσιν διδδακτηρίου και προερχομενον εξ επιβληθέντος ερανικού καταλόγου δια την ως άνω αιτία...εγκρίνει ομοφώνως όπως αποσταλή ως τοιούτος ο Γ. Μπαλαγεώργας » (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1932-1938), Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 21 / 23-2-1937)

⁶⁵ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφο Αλληλογραφίας, : Έγγραφο Σχολικής Εφορείας, Φ. 21, υπ. 2, Έγγραφο Νομαρχίας Αιτωλ/νίας προς τον κ. Πρόεδρον της κοινότητος Κατούνης, αριθ. πρωτ. 4888 / 17-2-1937

είχε συγκεντρώσει μέσω του ερανικού καταλόγου. Ωστόσο, το επόμενο έτος, στις 30 Απριλίου 1938, η Νομαρχία, με το υπ' αριθμόν 13299 έγγραφο, απάντησε στην υπ' αριθ. 5 νέα αναφορά της κοινότητας. Στο έγγραφο αυτό, το οποίο υπογράφει αντί του Νομάρχη ο Διευθυντής Κ. Παπαδόπουλος, διευκρινίζεται τι επρόκειτο να γίνει με το ποσό των 105000 δρχ. το οποίο θα κατάβαλλε η κοινότητα προς ενίσχυση του ταμείου της σχολικής εφορείας. Σημειώνεται ότι η πίστωση που είχε ψηφιστεί ήταν σε βάρος του προϋπολογισμού και η μετάβαση του ποσού στη σχολική εφορεία δεν ήταν εφικτή. Αιτιολογεί την απόφαση αυτή αναφέροντας ότι, προκειμένου να νομιμοποιηθεί μια τέτοια ενέργεια, έπρεπε να είχε γίνει ειδική πράξη του κοινοτικού Συμβουλίου κατά τη διάρκεια του οικονομικού έτους 1937-1938.⁶⁶, η οποία, όμως, δεν είχε γίνει.

Γ.4.3 Η ΚΡΑΤΙΚΗ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ ΤΟΥ 1938

Η πληροφορία ότι είχε θετική έκβαση η αίτηση που είχε γίνει στο υπουργείο για έγκριση νέων πόρων, «Ως δε έχομεν πληροφορίας έχουσιν εγκριθή παρά του Σ^{ου} Υπουργείου δραχ. 200 χιλ. ως κρατική αρωγή κατόπιν αιτήσεως προς χορήγησιν τιαύτης.»^{67α} έδινε νέα ώθηση στις εργασίες ανέγερσης. Αυτή η εξέλιξη έδινε το δικαίωμα για την δημιουργία σχεδίων καθώς σημειωνόταν ότι «Αν γίνει η χορήγησις αυτή και έγκρισις των 200 χιλ. παρά της κοινότητος δυνατόν κατά τας αρχάς του σχολικού έτους να τελειώση είς των ορόφων και να στεγασθή τμήμα του σχολείου.»^{67β} Το ποσό, μετά την έγκρισή του από το Υπουργείο Παιδείας, εστάλη στον επιθεωρητή και η σχολική εφορεία αποφάσισε, στις αρχές Σεπτεμβρίου, να εξουσιοδοτήσει τον γραμματέα Γ. Μπαλαγεώργα, ο οποίος έπρεπε, αφού αναλάβει το ποσό, να το καταθέσει στο Ταμειυτήριο.⁶⁸

Η οικονομική δυσπραγία που υπήρχε και ο κίνδυνος να σταματήσουν οι

---

⁶⁶ στο ίδιο, Έγγραφο Νομαρχίας Αιτωλ/νίας προς τον κ. Πρόεδρον της Σχολικής Εφορείας Κατούνης, αριθ. πρωτ. 13299 / 30-4- 1938)

^{67α-67β} Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Α. Β. Ε. 106/1994, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά βιβλία: Βιβλία Πράξεων Συλλόγου διδασκόντων (1929-1941), Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης. 35 / 1937

⁶⁸ Κατά τη συνεδρίαση της σχολικής εφορείας υπήρξε ομόφωνη απόφαση βάση της εισήγησης του προέδρου, «Ο πρόεδρος εισηγείται ότι το Σ. υπουργείον δια του υπ αριθ. 1309 χρηματικού εντάλματος απέστειλε προς τον κ. επιθεωρητή δημοτ. Σχολείων Αγρινίου δραχ. διακοσίους χιλ. (200000) ως αρωγή για την ανέγερση του διδακτηρίου.

Όθεν ανάγκη πάσα όπως προς ανάληψιν τούτου απαιτείται όπως εξουσιοδοτηθεί εν μέλος και μεταβή εις Αγρίνιον προς παραλαβην τούτων προσκομίζοντας πάντα τα σχετικά.

Η εφορεία ακούσασα του προέδρου εγκρίνει ομοφώνως όπως αποσταλή δια την ανάληψιν ο γραμματέυς της εφορείας κ. Γεωργ. Μπαλαγεώργας...», (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1932-1938), Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 26 / 9 -9-1937)

εργασίες για την αποπεράτωση του διδακτηρίου οδήγησαν σε περαιτέρω πίεση από την κοινότητα και τη σχολική εφορεία. Οι δύο φορείς πραγματοποιούσαν συντονισμένες ή μεμονωμένες προσπάθειες προς τη Νομαρχία προκειμένου να αποσπάσουν κάποια επιχορήγηση. Η Νομαρχία με τη σειρά της μετέφερε αυτή την πίεση στο Υπουργείο Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας καταδεικνύοντας το πρόβλημα των οικονομικών αναγκών της Σχολικής Εφορείας Κατούνας. Οι πιέσεις είχαν θετική έκβαση καθώς ο Διευθυντής του γραφείου της Διεύθυνσης της Τεχνικής Υπηρεσίας του Υπουργείου, κ. Γ. Παντζάρης, προανήγγελλε στη Νομαρχία Αιτωλοακαρνανίας και κοινοποίησε στη Σχολική Εφορεία Κατούνας το αίσιο τέλος του οικονομικού προβλήματος.

Στο έγγραφό⁶⁹ του, με ημερομηνία 6 Ιουνίου 1938, ο κ. Γ. Παντζάρης δηλώνει ότι γνώριζε πως για να συνεχιστούν οι εργασίες του διδακτηρίου της κοινότητας της Κατούνας χρειαζόταν κρατική επιχορήγηση 200000 χιλιάδων δραχμών. Τρεις μέρες αργότερα εστάλη η απόφαση⁷⁰ του Υπουργού Κ. Γεωργόπουλου με την οποία ενέκρινε τη χορήγηση χρηματικής συνδρομής διακοσίων χιλιάδων δραχμών (200000) για την αποπεράτωση του διδακτηρίου Κατούνας, χρήματα τα οποία εξοικονομήθηκαν σε βάρος της πιστώσεως του κεφ. 24 αρθ. 4 του προϋπολογισμού εξόδων του Υπουργείου 1937-1938.

Το χρηματικό ένταλμα εκδόθηκε στο όνομα της Σχολικής Εφορείας Κατούνας με εντολή εξόφλησης στο Δημόσιο Ταμείο Αστακού και με συγκεκριμένες εντολές για τη χρήση του ποσού. Η Σχολική Εφορεία όφειλε να καταθέσει το ποσό μετά την ανάληψή του από το Δημόσιο ταμείο Αστακού, στην Εθνική Τράπεζα ή στο Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο, σε λογαριασμό βιβλιαρίου στο όνομα της και μετέπειτα έπρεπε να στείλει στο υπουργείο απόδειξη της καταθέσεως. Με αυτό τον τρόπο ήταν δυνατό να αποφευχθεί η εκμετάλλευση των χρημάτων, για ιδιωτικούς σκοπούς, έστω και για μικρό χρονικό διάστημα.

Η ανάληψη και η κατάθεση των χρημάτων έγινε στις 26 Ιουνίου 1938. Οι αποδείξεις που εστάλησαν στο Υπουργείο ήταν δύο. Η μια των 100000 και η άλλη 92000 χιλιάδων δραχμών. Η πληροφορία αυτή έχει σημειωθεί με στυλό στο πάνω μέρος του εγγράφου της απόφασης του Υπουργού, «απεστάλησαν αι υπ' αριθ. 109 δια δρ. 100000 και υπ' αριθ. 110 /26-6-38 δια δρ. 92000 δια της υπ. αριθ. 145». Η Σχολική Εφορεία παρέλαβε το παραπάνω ποσό από το Δημόσιο Ταμείου Αστακού μειωμένο. Η μείωση του ποσού κατά 8000 χιλιάδες δραχμές οφείλεται στις κρατήσεις 3 % υπέρ του Μ. Τ. Π. Υ. δηλαδή $(200000 \times 3/100 = 6000)$ έξη χιλιάδες δραχμές και 1 % υπέρ του Τ. Σ. Μ. Ε. δηλαδή $(200000 \times 1/100 = 2000)$ δύο χιλιάδες δραχμές.

Η απόφαση έγκρισης της κρατικής επιχορήγησης των διακοσίων χιλιάδων δραχμών (2000000 δρχ.) συνοδεύεται, όπως προαναφέραμε, και από συγκεκριμένες εντολές. Δηλώνεται ότι για κάθε ανάληψη, η Σχολική Εφορεία έπρεπε να ζητάει την

---

⁶⁹ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφο Αλληλογραφίας, : Έγγραφο Σχολικής Εφορείας, Φ. 21, υπ. 2, Έγγραφο Υπουργείου Θρησκευμάτων και Παιδείας προς τον κ. Νομάρχη Αιτωλοακαρνανίας, αριθ. πρωτ. 45429 / 6-6- 1938

⁷⁰ στο ίδιο, Φ. 21, υπ. 2, Έγγραφο Υπουργείου Θρησκευμάτων και Παιδείας προς τον κ. Νομάρχη Αιτωλοακαρνανίας, αριθ. πρωτ. 38889 / 9-6- 1938

έγκριση του οικείου επιθεωρητή. Επίσης, οι εργασίες που επρόκειτο να εκτελεστούν έπρεπε να γίνονται σύμφωνα με τις υποδείξεις και τις οδηγίες της Τεχνικής Υπηρεσίας του Υπουργείου και του Επιθεωρητή της Εκπαίδευσης. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι αυτές τις εντολές τις έχουμε ξανασυναντήσει, στο έγγραφο του Υπουργού Κ. Γεωργακόπουλου «Προς Την Σχολικήν Εφορείαν του Δημοτικού Σχολείου Κατούνης» με το οποίο έγινε η έγκριση της μειοδοτικής δημοπρασίας της Σχολικής Εφορίας του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας. Στο έγγραφο αυτό ο υπουργός αναφέρει ότι « Εν τω εργολαβικώ συμβολαίω δέον απαραίτητως να τίθεται ο όρος εν περιπτώσει ανεπάρκειας χρημάτων δια την αποπεράτωσιν του έργου, θα εκτελεσθώσιν εργασίαι ανάλογοι προς τους υπάρχοντας πόρους κατά την σειράν την υποδειχθησομένην υπό της Τεχνικής Υπηρεσίας, άνευ ουδεμιάς αντιρρήσεως του εργολάβου»⁷¹.

Τα έγγραφο της Υπουργικής απόφασης κοινοποιήθηκε στην Υπηρεσία εντελλομένων εξόδων δια την έκδοση του χρηματικού εντάλματος και σε όλους τους φορείς τους εμπλεκόμενους με την ανέγερση του διδακτηρίου στην κοινότητα της Κατούνας, δηλαδή, στη Σχολική Εφορεία Κατούνας, στον επιθεωρητή Δημοτικών Σχολείων Αγρινίου και στο Σχολικό Μηχανικό Β. Ραφτόπουλο. Ο τίτλος «μηχανικός» που αναγράφεται στο δακτυλογραφημένο κείμενο της Υπουργικής απόφασης, δίπλα στο όνομα Β. Ραφτόπουλος είναι λάθος εκ παραδρομής. Ο Β. Ραφτόπουλος σ' όλα τα έγγραφα υπογράφει ως αρχιτέκτονας.

Γ.4.4. Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ 1938

Το επόμενο οικονομικό έτος 1938-1939, το κοινοτικό συμβούλιο της Κατούνας αποφάσισε να συνεισφέρει προς οικονομική ενίσχυση της Σχολικής Εφορείας. Την περίοδο εκείνη οι εργασίες στο δημοτικό σχολείο της κωμόπολης είχαν σταματήσει και ήταν ορατός ο κίνδυνος να διακοπούν οι εργασίες για μεγάλο χρονικό διάστημα, εξαιτίας της έλλειψης χρημάτων. Τα μέλη του κοινοτικού Συμβουλίου αντιλαμβάνονταν ότι υπήρχε άμεση ανάγκη οικονομικής υποστήριξης της Σχολικής Εφορείας προς αποπεράτωση του ανεγειρόμενου σχολείου και αποφάσισαν να δοθεί οικονομική εισφορά διακοσίων χιλιάδων δραχμών (200000 δρχ.), σε βάρος της υπό κεφ. Α άρθρ. 1 των εξόδων του 1^{ου} τμήματος του ειδικού μέρους προϋπολογισμού της Κοινότητας για την ανέγερση του διδακτηρίου.

Στο έγγραφο του προς τον Πρόεδρο της Κοινότητας⁷², ο Νομάρχης Αντ. Λεμπέσης, ενέκρινε ως νόμιμη, την επιχορήγηση αυτή της κοινότητας προκειμένου

⁷¹ στο ίδιο, Φ. 21, υπ. 2, Έγγραφο Υπουργείου Θρησκευμάτων και Παιδείας προς τον κ. Νομάρχη Αιτωλοακαρνανίας, αριθ. πρωτ. 45429 / 6-6-1938

⁷² στο ίδιο, Φ. 21, υπ. 2, Έγγραφο Νομαρχίας Αιτωλ/νίας προς τον κ. Πρόεδρον Κοινότητος Κατούνης, αριθ. πρωτ. 28209 / 7-8-1938

το κοινοτικό συμβούλιο να διεκπεραιώσει την απόφαση που έλαβε με την πράξη 39, για χρηματική βοήθεια προς την Σχολική Εφορεία. Η έγκριση πραγματοποιήθηκε διότι το κοινοτικό συμβούλιο είχε αποφύγει να επαναλάβει το λάθος της προηγούμενης χρονιάς κατά το οποίο είχε ζητήσει την έγκριση του Νομάρχη για να δοθούν χρήματα από τον προϋπολογισμό, χωρίς να συντάξει ειδική πράξη. Το ποσό αυτό των διακοσίων δέκα χιλιάδων εκατόν εξήντα τριών δραχμών (210.163 δρχ.) που δόθηκε στην Σχολική Εφορεία του Δημοτικού Σχολείου είχε κατατεθεί στο Κοινοτικό Ταμείο Κατούνας ως κοινοτικό έσοδο του οικονομικού έτους 1938-39, εκ φόρου καπνού του Νόμου Γ. Σ. Μ. Ε. Το κοινοτικό συμβούλιο με την 39 ε.ε. πράξη του, εκτός των άλλων εξουσιοδοτούσε τον Δ/ντη του Ταμείου Αστακού να κάνει ανάληψη από το υποκατάστημα της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, του ποσού των 210.163 χιλιάδων που ανήκε στην Κοινότητα Κατούνης. Το χρηματικό ένταλμα εκδόθηκε στο όνομα του Ταμείου της Σχολικής Εφορείας.

Το Ταμείο Αστακού, σε έγγραφό⁷³ του με την ένδειξη εξαιρετικά επείγον, ζητούσε από το Ταμείο Τριχωνίδος να κάνει ανάληψη του ποσού από το υποκατάστημα της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος. Το έγγραφο συνόδευαν ως συνημμένα αντίγραφα της πράξης 39 του κοινοτικού συμβουλίου και της απόφασης 28209 της Νομαρχίας Αιτ/νίας. Γνωρίζοντας την ανάγκη των χρημάτων για την Σχολική Εφορεία σημειώνεται η ανάγκη να γίνει άμεσα η ανάληψη των χρημάτων, και η αποστολή τους με τη μορφή χρηματικού γραμματίου. Ως αιτία αυτής της βιάσης οφείλεται στην έλλειψη χρημάτων για να συνεχιστεί ένα, όπως το ονομάζει το έγγραφο, «κοινοφελές έργο» και θέλει να φωτογραφήσει με αυτή την φράση την αποπεράτωση της ανέγερσης του διδακτηρίου στην Κατούνα.

Γ.4.5. ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ ΠΡΙΝ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Η πορεία της ολοκλήρωσης των εργασιών για την ανέγερση του διδακτηρίου που επρόκειτο να στεγάσει το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας έμοιαζε να φτάνει στο τέλος της. Στην «Εκθεση πεπραγμένων» των πρακτικών του συλλόγου διδασκόντων για το σχολικό έτος 1938-1939, αναφέρεται ότι τη νέα σχολική χρονιά ελπίζεται να μπορούν να στεγασθούν στο νέο διδακτήριο μερικά τμήματα του Δημοτικού Σχολείου της κωμόπολης καθώς σημειώνεται ότι «κατά τας αρχάς του νέου σχολικού έτους να δυνηθή να στεγασθή όχι ολόκληρον τουλάχιστον δύο και τρία ή και περισσότερα τμήματα αυτού.»^{74α}

Η δυνατότητα διεξαγωγής μαθημάτων στο νέο διδακτήριο, βέβαια,

⁷³ στο ίδιο, Φ. 21, υπ. 2, Ταμείο Αστακού προς το Ταμείο Τριχωνίδος, αριθ. πρωτ. 13016 / 18-6-1938, Λυτά

^{74α, 74β} Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά βιβλία: Βιβλία Πράξεων Συλλόγου διδασκόντων (1929-1941), Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης. 42 / 1939

αποτελούσε στόχο ο οποίος προϋπόθετε ακόμα κάποιες επιπρόσθετες εργασίες. Αναγκαία ήταν η κατασκευή της στέγης του κτιρίου και η επίστρωση του δαπέδου του κάτω ορόφου με πλάκες, ενέργειες οι οποίες επρόκειτο να πραγματοποιηθούν από τα χρήματα που είχε στη διάθεσή της η Σχολική Εφορεία, «με τα υπάρχοντα δε εις χείρας της σχολικής εφορείας χρήματα ελπίζεται να γίνει και η στέγασις του άνω ορόφου και η στρώσις του δαπέδου του κάτω ορόφου δια πλακός.»^{74β} Ακόμα, με την νέα επιχορήγηση του υπουργείου και τη βοήθεια της κοινότητας, ο σύλλογος διδασκόντων πίστευε ότι θα κατασκευαστούν τα κουφώματα, οι σκάλες και τα εσωτερικά σοβατίσματα και σημειώνει ότι «...δια της εξ 100 χιλιάδων αρωγής του Σ^ο Υπουργείου Παιδείας και της εκ 300 χιλ. δραχ. αρωγής της κοινότητας⁷⁵ ελπίζεται να κλεισθώσιν τα κουφώματα να σοφατισθή εσωτερικώς και κατασκευασθώσιν αι κλίμακες»⁷⁶. Αναφέρουμε εδώ ότι ο Ι. Κατσίκας ήταν εκείνος που είχε εξουσιοδοτηθεί από τη Σχολική Εφορεία προκειμένου να παραλάβει από το ταμείο Τριχωνίδας την επιχορήγηση των εκατό χιλιάδων δραχμών (100000 δρχ.).⁷⁷

Στα τέλη του 1938, ο Σχολικός Αρχιτέκτονας Αιτ/νίας, κ. Ραφτόπουλος, έστειλε έγγραφο⁷⁸ στην Δ' Διεύθυνση των τεχνικών υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων προσπαθώντας να βρει μια λύση για την αποπεράτωση και του δεύτερου μέρους της ανέγερσης του οκτατάξιου διδακτηρίου. Οι εργασίες που απέμεναν περιελάμβαναν την κεραμοσκεπή του διδακτηρίου και όλα τα

---

⁷⁵ Τα μέλη της Σχολικής Εφορείας συνήλθαν σε συνεδρίαση για να εξουσιοδοτήσουν το μέλος της σχολικής εφορείας που θα παραλάμβανε από το Ταμείο του Αστακού το ποσόν των τριακοσίων μία χιλιάδων δραχμών (301000) που είχε προσφέρει η κοινότητα για την επιτάχυνση των εργασιών του διδακτηρίου. Στα πρακτικά αναφέρεται η υπ' αριθ. 39574 εξοφλητικής διαταγής κ. Νομάρχη Αιτωλ/νίας. Πλέον η κοινότητα ήταν προσεχτική μετά την άρνηση του Νομάρχη να δώσει προηγούμενη εισφορά της κοινότητας διότι δεν είχαν ακολουθηθεί οι αρμόζουσες διαδικασίες. Η Εφορεία εξουσιοδότησε για την παραλαβή των χρημάτων τον πρόεδρο της Σχολικής Εφορείας κ. Ιωάννη Μαυρομάτη ο οποίος συνοδεύτηκε από τον ταμία κ. Ιωάννη Κατσίκας. (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1932-1938), Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17 / 30-8-1939)

⁷⁶ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά βιβλία: Βιβλία Πράξεων Συλλόγου διδασκόντων (1929-1941), Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 42 / 1939

⁷⁷ Κατά τη συνεδρίαση της Σχολικής Εφορείας, τα μέλη της συμφώνησαν με την εισήγηση του προέδρου, «Τον κ. πρόεδρον ότι τυγχάνει απαραίτητον όπως μεταβή εν των μελών εις Αγρίνιον εγκρίνει ομοφώνως όπως αποσταλή ως τοιούτος ο Ταμίας κ. Ιωάννης Κατσίκας και εξουσιοδοτεί τούτον όπως παραλάβει το ως άνω ποσόν των 100000 χιλ. δραχμών παρά του ταμείου Τριχωνίδος και καταθέσει τούτο αμέσως εν ονόματι της Σχολ. Εφορείας εις την Τράπεζαν της Ελλάδος και μέσω ταύτης εις την Εθνική Τράπεζα συμφωνεί προς την υπ' αριθ. 20285 διαταγή του Σ. Υπουργείου Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας, των εξόδων της μεταβάσεως του επιβαρυνομένων του ταμείου της Σχολικής. Εφορείας» (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1932-1938), Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξη 6 / 15-6-1939)

⁷⁸ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας, Φ. 21, υπ. 2, Έγγραφο του Σχολ. Αρχιτέκτονα Αιτ/νίας (Δ/νση Δ' Τεχν. Υπηρεσιών Γραφείον Αγρινίου) προς το Σον Υπουργείον Θρησκ. & Εθν. Παιδείας, αριθ. πρωτ. 2433 / 14-11-1938, Αυτά

κουφώματα καθώς και το δάπεδο του κτιρίου και η διεκπεραίωσή τους καθιστούσε δυνατή την, έστω προσωρινή, στέγαση των μαθητών στο νεοανεγερθέν κτίριο.

Επέστησε, λοιπόν, την προσοχή του υπουργείου στην ανάγκη νέας επιχορήγησης διακοσίων χιλιάδων δραχμών (200.000 δρχ.) έτσι ώστε να μπορεί να ολοκληρωθεί η κατασκευή του διδακτηρίου. Το επιχείρημά που χρησιμοποίησε στο έγγραφό του ο Σχολικός Αρχιτέκτονας προκειμένου να πείσει την κεντρική διοίκηση σχετικά με την αναγκαιότητα της επιχορήγησης ήταν ότι η περαιτέρω παραμονή των μαθητών στο παλιό σχολείο καθίστατο ανθυγιεινή. Το επιχείρημά του αυτό επαναλαμβάνει και στο τέλος του εγγράφου, όπου παρακαλεί το Υπουργείο να συναινέσει στη νέα επιχορήγηση, λέγοντας ότι με τη φοίτησή της σε ένα νέο κτίριο, με προδιαγραφές, θα εξασφαλιστεί η υγεία της νεολαίας. Η αναφορά στα περί υγιεινής είναι ένα θέμα που ορθά χρησιμοποιείται εδώ ως τομέας πίεσης. Ωστόσο, η υγιεινή του σχολείου πρέπει να αποτέλεσε αιτία για την σύνταξη πολλών εγγράφων προς το Υπουργείο από τους εκάστοτε διευθυντές του σχολείου, τη σχολική εφορεία και τον επιθεωρητή της περιφέρειας, ιδίως με την ανατολή του 20^{ου} αιώνα όποτε και υπήρχε μια στροφή και ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον της πολιτείας σε θέματα σχολικής υγιεινής.

Στο παραπάνω έγγραφο του αρχιτέκτονα κ. Ραφτόπουλου γίνεται αντιληπτό ότι, μέχρι εκείνη τη στιγμή, δηλαδή, μέχρι την 14^η Νοεμβρίου 1938, το συνολικό ποσό το οποίο είχε συγκεντρωθεί με σκοπό την ανέγερση του διδακτηρίου, ανέρχονταν στις οκτακόσιες χιλιάδες δραχμές (800000 δρχ.). Από τα χρήματα αυτά, οι τετρακόσιες χιλιάδες δραχμές (400000 δρχ.) προέρχονταν από τις επιχορηγήσεις του Υπουργείου, ενώ οι άλλες 400000 δρχ. προέρχονταν από την οικονομική βοήθεια την οποία είχε παράσχει η κοινότητα της Κατούνας. Τα χρήματα τα οποία είχε προσφέρει η κοινότητα για την αποπεράτωση του διδακτηρίου είτε είχαν δοθεί σε βάρος του προϋπολογισμού της είτε είχαν συγκεντρωθεί από εράνους μεταξύ των κατοίκων της κοινότητας. Αν ο σχολικός αρχιτέκτονας δεν αναφέρει ξεχωριστά το ποσό που μαζεύτηκε από τον έρανο υπέρ της ανέγερσης του σχολείου οφείλτε στη λογική που ήθελε τα χρήματα που συγκεντρώνονταν από εράνους, όπως άλλωστε παρατηρεί και η κ. Ελένη Καλαφάτη⁷⁹, να θεωρούνται δημόσια χρήματα.

Ως την περίοδο κατά την οποία ο σχολικός αρχιτέκτονας Αιτωλοακαρνανίας συντάσσει το προς το Υπουργείο έγγραφο, τα χρήματα που είχαν διατεθεί για την κατασκευή «του 1^{ου} μέρους της ανεγέρσεως του Διδ/ρίου» και τα οποία ανέρχονταν, όπως αναφέρει, στο ποσό των εξακοσίων ογδόντα πέντε χιλιάδων τετρακοσίων δύο δραχμών (685402 δρχ.). Αν από το ποσό που είχε στη διάθεσή της η Σχολική Εφορεία (800000 δρχ.), ποσό που προερχόταν από τις άθροισμα των επιχορηγήσεων της κοινότητας (400000 δρχ.) και του Υπουργείου (400000 δρχ.), αφαιρεθεί το ποσό που είχε ξοδευτεί (685402 δρχ.), προκύπτει ότι το υπόλοιπο που μπορεί να διατεθεί ήταν εκατόν δεκατέσσερις χιλιάδες πεντακόσιες ενενήντα οκτώ δραχμές (114598 δρχ.).

Προκειμένου να συμπληρωθεί η συνολική δαπάνη που απαιτείται για την ολοκλήρωση αυτού του μέρους των εργασιών, ο κ. Ραφτόπουλος, υπολογίζει ότι είναι

---

⁷⁹ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 82, Αθήνα 1988

απαραίτητη η καταβολή τετρακοσίων χιλιάδων δραχμών (400000 δραχ.). Διατηρώντας την τακτική των ισόποσων εισφορών μεταξύ Υπουργείου και κοινότητας, ζητά από τον καθένα από τους δύο φορείς, ποσό της τάξεως των διακοσίων χιλιάδων δραχμών (200000 δραχ.). Ζητώντας αυτό το ποσό από το Υπουργείο, με το έγγραφο που αποστέλλει, θα λέγαμε ότι την κοινότητα τη χρεώνει με το ποσό των ογδόντα πέντε χιλιάδων δραχμών (85000 δραχ) καθώς θεωρεί ότι της ανήκουν τα χρήματα που συμπληρώνουν το υπόλοιπο των εκατόν δεκαπέντε χιλιάδων δραχμών (115000 δραχ.) από τις προηγούμενες επιχορηγήσεις. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι το τελικό κόστος της κατασκευής του πλινθόκτιστου Οκτατάξιου διδακτηρίου της Κατούνας θα υπερέβαινε το ποσό του ενός εκατομμυρίου ($685402+400000=1085402$).

Παραμονές του ελληνοϊταλικού πολέμου, δεν είχε πραγματοποιηθεί η αποπεράτωση του διδακτηρίου. Στην Έκθεση πεπραγμένων του σχολικού έτους 1939-1940 αναφέρονται οι εργασίες που πραγματοποιήθηκαν. Αυτές ήταν η στέγασις των οροφών του αναγερθέντος διδακτηρίου, η τοποθέτηση των υαλοπινάκων των παραθύρων, η των εσωτερικών θυρών ως και των δύο εισόδων, και η στρώση του πρώτου πατώματος δια μπετού με τα χρήματα που είχε η Σχολική Εφορεία. Με την επιχορήγηση των 200000 χιλιάδων δραχμών από την κοινότητα και το Υπουργείο θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας, ελπίζεται να σοφατισθή εσωτερικώς, να στρωθώσι τα δάπεδα των δύο ορόφων δια πλακών να κτισθώσι αι κλίμακαι και περιμανδρωθή το προαύλιο του Σχολείου.⁸⁰

---

⁸⁰ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά βιβλία: Βιβλία Πράξεων Συλλόγου διδασκόντων (1929-1941), Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης.48 / 1940

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ**ΕΓΚΡΙΣΗ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ - ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΑ –
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ****Α΄. ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ****Α.1. Ο ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ 1932**

Στον γενικό προϋπολογισμό του ελληνικού κράτους για τη χρονιά 1932 αναγράφεται το κόστος της ανέγερσης του διδακτηρίου της Κατούνας, όσο αφορά την εκσκαφή των θεμελίων, την λιθοδομή, και το κόστος των σιδηροπαγών σκυροκονιαμάτων. Το κόστος της δαπάνης ανερχόταν στις πεντακόσιες χιλιάδες δραχμές (500000 δρχ.)¹ και είχε υπολογιστεί, αναλυτικά, από το σχολικό αρχιτέκτονα Αιτωλοακαρνανίας Β. Ραφτόπουλο στο δισέλιδο μερικό προϋπολογισμό που είχε συντάξει στο Αγρίνιο στις 25 Φεβρουαρίου 1932. Ο μερικός προϋπολογισμός των

---

¹ Στην «Έκθεση πεπραγμένων» των πρακτικών του συλλόγου διδασκόντων της σχολικής χρονιάς 1935-1936 σημειώνεται ότι «εγένετο δημοπρασία δια την λιθοδομήν αξίας πεντακοσίων χιλιάδων (500 χιλ.) των σχετικών υποβληθέντων εις το υπουργείον προς έγκρισιν.», (Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε: 106/1994, Α. Ε. Ε: ΕΚΠ: 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία : Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1929-1941), Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 33 / 1935-1936)

εργασιών της ανέγερσης του διδακτηρίου Κατούνας καταγράφεται στην απόφαση του γενικού προϋπολογισμού υπ' αριθμόν 23236/28-4-1932 του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων².

Όπως γίνεται αντιληπτό, το χρηματικό ποσό των 500000 δραχμών, που αντιστοιχεί στην ανέγερση, επιμερίζεται στις παραπάνω τρεις κατηγορίες εξόδων τα οποία αφορούν την εκσκαφή, τη λιθοδομή και τα σιδηροπαγή σκυροκονιάματα. Ωστόσο, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι υπάρχει και μία τέταρτη άτυπη κατηγορία εξόδων και η οποία ουσιαστικά είχε δημιουργηθεί προκειμένου να καλύψει την πιθανότητα απόκλισης του κόστους των εργασιών από τον προϋπολογισμό του διδακτηρίου. Σε αυτή την άτυπη κατηγορία συμπεριλαμβάνεται το χρηματικό ποσό που αναλογεί σε δαπάνες οι οποίες ίσως να προκύψουν εξαιτίας εργασιών οι οποίες είχαν υπερβεί τους υπολογισμούς που είχε καταθέσει ο σχολικός αρχιτέκτονας.

Βέβαια, παρότι υπάρχει η πιθανότητα να παρουσιαστούν, οι αποκλίσεις από τις τιμές που είχε υπολογίσει ο σχολικός αρχιτέκτονας δε θα μπορούσαν να είναι μεγάλες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το ποσό που αναλογεί στη συνολική δαπάνη, συμπεριλαμβανομένης και αυτής της κατηγορίας, να είναι ίσο με το άθροισμα του κόστους των τριών πρώτων κατηγοριών, στρογγυλοποιημένου στις δεκάδες χιλιάδων.

A.2. Ο ΜΕΡΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΝΕΓΕΡΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ

A.2.1. Η ΕΚΣΚΑΦΗ ΤΟΥ ΓΗΠΕΔΟΥ

Η πρώτη κατηγορία εργασιών που αναλύεται στα πλαίσια του μερικού προϋπολογισμού της ανέγερσης του διδακτηρίου, είναι αυτή της εκσκαφής. Το είδος της εκσκαφής εξαρτάται από τα συστατικά του εδάφους και στην περίπτωση του σχολικού γηπέδου συναντάται σε τρεις διαφορετικές μορφές:

- α) των θεμελίων επί εδάφους μαλακού,
- β) των θεμελίων όπου το έδαφος ήταν ημιβραχώδες και
- γ) των θεμελίων όπου το έδαφος ήταν βραχώδες.

Η τελική τιμή της εκσκαφής, η οποία συμπεριλήφθηκε και στο μερικό προϋπολογισμό της ανέγερσης του διδακτηρίου, τον οποίο συνέταξε ο σχολικός αρχιτέκτονας, καθορίστηκε ανάλογα με το είδος της εκσκαφής που απαιτούνταν να πραγματοποιηθεί σε κάθε τμήμα του σχολικού γηπέδου. Στο σημείο που θα γινόταν η

---

² Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας Φ. 21, υπ. 2, Μερικός Προϋπολογισμός Αυτά

ανέγερση του κτιρίου, το έδαφος ήταν στο μεγαλύτερο μέρος του μαλακό, ενώ το ημιβραχώδες και το βραχώδες τμήμα κάλυπταν σχεδόν το 1/5 της εκσκαφής των θεμελίων.

Αυτή η αναλογία στη σύσταση του εδάφους ήταν οικονομικά συμφέρουσα. Η εκσκαφή του μαλακού εδάφους πραγματοποιήθηκε με σκαπάνη και είχε και την φθηνότερη τιμή ανά κυβικό μέτρο, με αποτέλεσμα να είναι οικονομική η δαπάνη που απαιτούνταν για τα 4/5 της εκσκαφής των θεμελίων, αναλογία η οποία αντιστοιχεί σε ποσοστό 82,5% επί της συνολικής εργασίας αυτού του είδους. Συγκεκριμένα, η εκσκαφή του μαλακού εδάφους στοίχιζε τριάντα δραχμές και είκοσι λεπτά (30,80 δρχ.) ανά κυβικό μέτρο και, δεδομένου ότι αφαιρέθηκαν τριακόσια τριάντα κυβικά μέτρα (330 m³) χώματος, η εκσκαφή του μαλακού τμήματος των θεμελίων του γηπέδου στοίχισε δέκα χιλιάδες εκατόν εξήντα τέσσερις δραχμές (330X30,80 = 10.164 δρχ.)

Η εκσκαφή των θεμελίων του ημιβραχώδους τμήματος του εδάφους του γηπέδου ήταν πενήντα κυβικά μέτρα (50 m³) και αντιστοιχούσε σε ποσοστό 12,5% επί της συνολικής εκσκαφής. Σε αυτή την περίπτωση, ο τρόπος με τον οποίο γινόταν η εκσκαφή ήταν «δια πικουνίου», δηλαδή με σφυροκάλαμο. Η τιμή ανά κυβικό μέτρο της εκσκαφής στο ημιβραχώδες τμήμα ήταν πενήντα πέντε δραχμές και εβδομήντα λεπτά (55,70 δρχ.), τιμή σχεδόν διπλάσια της εκσκαφής του μαλακού εδάφους, σύμφωνα με τις αντίστοιχες τιμές. Έτσι, η εκσκαφή του ημιβραχώδους τμήματος των θεμελίων του γηπέδου στοίχισε δύο χιλιάδες επτακόσιες ογδόντα πέντε δραχμές (50X55,70 = 2785 δρχ.).

Η εκσκαφή των θεμελίων του βραχώδους εδάφους του γηπέδου γινόταν με εκρηκτικές ύλες. Αντιστοιχούσε στο 5% της συνολικής εκσκαφής και ήταν συνολικά είκοσι κυβικά μέτρα (20 m³). Η χρήση εκρηκτικών υλών στην εκσκαφή του βραχώδους εδάφους είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της τιμής ανά κυβικό μέτρο, η οποία, σύμφωνα με τον προϋπολογισμό, ήταν εβδομήντα πέντε δραχμές και εβδομήντα λεπτά (75,70 δρχ.). Η εκσκαφή του βραχώδους τμήματος του γηπέδου στοίχισε χίλιες πεντακόσιες δέκα τέσσερις δραχμές (20X75,70 = 1514 δρχ.).

Σύμφωνα με την αναλυτική παράθεση των στοιχείων στον μερικό απολογισμό δια την ανέγερση του Οκτατάξιου Δημοτικού Σχολείου στην Κατούνα, συνολικά η εκσκαφή των θεμελίων και για τις τρεις μορφές του εδάφους στοίχισε δεκατέσσερις χιλιάδες τετρακόσιες εξήντα τρεις δραχμές (14463 δρχ.), ενώ αφαιρέθηκαν, κατά την πραγματοποίησή της, τετρακόσια κυβικά μέτρα (400 m³) μαλακού, ημιβραχώδους και βραχώδους εδάφους. Βάσει αυτών των στοιχείων, προκύπτει ότι το κυβικό μέτρο, κατά μέσο όρο, στοίχισε τριάντα έξι δραχμές και δεκαπέντε λεπτά (14463 / 400 = 36,15) και, συγκριτικά, η τιμή αυτή βρίσκεται κοντά στην τιμή που αντιστοιχούσε στην εκσκαφή ενός κυβικού μέτρου μαλακού εδάφους.

Η παραπάνω διαπίστωση είναι απόρροια και των μικρών ποσοτήτων εκσκαφής του ημιβραχώδους και βραχώδους εδάφους, σε σχέση με την ποσότητα εκσκαφής του μαλακού εδάφους. Υπενθυμίζουμε πως το γεγονός ότι το γήπεδο είχε, κυρίως, μαλακό χώμα ήταν ένα από τα επιχειρήματα που επιστράτευσε ο τότε επιθεωρητής, κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για την αγορά του σχολικού

γηπέδου, στο απαντητικό του έγγραφο υπ' αριθμόν 153-154/15-5-1907 προς το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαιδεύσεως – «το δε ανώμαλον του εδάφους θ' απήτει μέγιστα ποσά δια εκβραχισμούς και ισοπεδώσεις»³ – για να αντιπαρέλθει την ακριβή του αγοραστική τιμή.

A.2.2 Η ΛΙΘΟΔΟΜΗ

Η δεύτερη κατηγορία εργασιών την οποία διαπραγματεύεται ο μερικός προϋπολογισμός είναι η λιθοδομή, εργασία απαραίτητη δεδομένου ότι την εποχή εκείνη όλα τα σχολεία ήταν πλινθόκτιστα, δηλαδή, το κτίσιμο τους γινόταν με λίθους. Η λιθοδομή χωριζόταν σε έξι (6) μέρη: α) τη θεμελίωση δια σκυροκονιάματος, β) τη λιθοδομή κοινή θεμελίων δι' ισχυράς θηραϊκοκονίας, γ) τη λιθοδομή κοινή άνω θεμελίων δια μετρίας θηραϊκοκονίας, δ) την επιπρόσθετη δαπάνη δια τη διαμόρφωση με την ξεστή λιθοδομή των προσόψεων, ε) την επιπρόσθετη δαπάνη της ξεστής λιθοδομής πορτασιάς και στ) τη λιθοδομή άνω δομής δια νέων αργών λίθων και αμμοκονίας.

Το σκυροκονίαμα ή λιθοκονίαμα ή σκυρόδεμα χρησιμοποιείται ως οικοδομικό υλικό. Είναι μείγμα από χαλίκια, άμμο, νερό και τσιμέντο. Τα χαλίκια είναι μικρά κομμάτια πέτρας ακανόνιστου σχήματος, που ονομάζονται αλλιώς «σκύρο». Με αυτήν την παλαιότερη ονομασία εξηγείται και το πρώτο συνθετικό των λέξεων σκυρόδεμα, σκυροκονίαμα. Η θεμελίωση με σκυροκονίαμα στοίχισε τριακόσιες εβδομήντα οκτώ δραχμές και ογδόντα λεπτά (378,80 δρχ.) ανά κυβικό μέτρο. Χρειάστηκαν εκατόν είκοσι κυβικά μέτρα (120 m³) για την θεμελίωση με σκυροκονίαμα, δηλαδή σαράντα πέντε χιλιάδες τετρακόσιες πενήντα έξι δραχμές (120X378,80 = 45456 δρχ.).

Η θηραϊκοκονία χρησιμοποιείται στην οικοδομική και είναι χόμα από ηφαιστιογενή εδάφη. Στην Ελλάδα τέτοιο είδος χόματος υπάρχει στο ηφαιστιογενές νησί του νοτίου Αιγαίου, τη Σαντορίνη. Η Σαντορίνη, που ανήκει στο νομό Κυκλάδων, επονομάζεται Θήρα και αυτή η αρχαιότερη ονομασία χρησιμοποιείται ως το πρώτο συνθετικό για την περιγραφή του ηφαιστιογενούς κονιάματος, το οποίο ονομάζεται θηραϊκό. Το σύντριμμα της θηραϊκής ηφαιστειακής πέτρας με το νερό δημιουργεί υδραυλικό κονίαμα το οποίο αργότερα στερεοποιείται.

Στην κατασκευή του διδακτηρίου που θα στέγαζε το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας, για το κτίσιμο της πέτρας χρειάστηκε ισχυρή και μέτρια θηραϊκοκονία. Ισχυρή θηραϊκοκονία χρησιμοποιήθηκε για το κτίσιμο του πρώτου ορόφου του σχολείου και απαιτήθηκαν, σύμφωνα με τον μερικό προϋπολογισμό, 240 κυβικά

³ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε: 106/1994, Α. Ε. Ε: ΕΚΠ: 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας, Φ. 21, υπ. 2, έγγραφο, υπ' αριθ. 153-154 / 15-5-1907, του Επιθεωρητή Δ.Σ. Μεσολογγίου προς το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών κ.λ.π.

μέτρα αυτού του υλικού. Η τιμή ανά κυβικό ανερχόταν στις 350,50 δραχμές και, έτσι, γι' αυτή την εργασία δαπανήθηκαν ογδόντα τέσσερις χιλιάδες εκατόν είκοσι δραχμές ($240 \times 350,50 = 84120$ δραχ.).

Στο κτίσιμο του επάνω ορόφου του σχολείου χρησιμοποιήθηκε μέτρια θηραϊκοκονία. Καταναλώθηκαν εκατόν εξήντα κυβικά μέτρα (160 m^3) από το υλικό αυτό του οποίου η τιμή ανά κυβικό μέτρο ήταν μικρότερη σε σχέση με εκείνη της ισχυρής θηραϊκοκονίας, καθώς στοίχιζε τριακόσιες είκοσι οκτώ δραχμές (328 δραχ.). Το κόστος της χρησιμοποίησης της μέτριας θηραϊκοκονίας υπολογιζόταν στις πενήντα δύο χιλιάδες τετρακόσιες ογδόντα δραχμές ($160 \times 328 = 52480$ δραχ.). Συνολικά, η θηραϊκοκονία, ισχυρή ή μέτρια, που θα χρειαζόταν στο κτίσιμο των δύο ορόφων στοίχιζε εκατόν τριάντα έξι χιλιάδες εξακόσιες δραχμές (136600 δραχ.).

Μια επιπρόσθετη δαπάνη είναι αυτή που καταβλήθηκε για την ξεστή λιθοδομή. Για την ξεστή λιθοδομή των προσώπων μήκους σαράντα οκτώ τετραγωνικών μέτρων (48 m^2), όπου το τετραγωνικό μέτρο στοίχιζε διακόσιες επτά δραχμές (207 δραχ.), δαπανήθηκαν εννέα χιλιάδες εννιακόσιες τριάντα έξι δραχμές ($48 \times 207 = 9936$ δραχ.). Για την ξεστή λιθοδομή της πορτασιάς που ήταν μήκους δέκα τετραγωνικών μέτρων (10 m^2), ξοδεύτηκαν δύο χιλιάδες επτακόσιες εξήντα δραχμές (2760 δραχ.) καθώς το τετραγωνικό μέτρο ήταν ακριβότερο και στοίχιζε διακόσιες εβδομήντα έξι δραχμές (276 δραχ.). Συνολικά για τη ξεστή λιθοδομή δαπανήθηκαν δώδεκα χιλιάδες εξακόσιες ενενήντα έξι δραχμές (12696 δραχ.).

Τα έξοδα της λιθοδομής έκλεισαν με τη λιθοδομή της ανωδομής με νέους αργούς λίθους και την αμμοκονία. Τα υλικά που χρειάστηκαν ήταν για πεντακόσια είκοσι ένα και ογδόντα πέντε κυβικά μέτρα ($521,85 \text{ m}^3$) με τιμή κυβικού τριακόσιες τρεις δραχμές και σαράντα λεπτά (303,40 δραχμές). Δαπανήθηκαν εκατόν πενήντα οκτώ χιλιάδες τριακόσιες είκοσι εννέα δραχμές και είκοσι εννέα λεπτά ($521,85 \times 303,40 = 158329,29$ δραχ.). Τέλος, το σύνολο των εξόδων της λιθοδομής κάλυπτε το μεγαλύτερο μέρος του μερικού προϋπολογισμού και ανερχόταν στις τριακόσιες πενήντα τρεις χιλιάδες ογδόντα μία δραχμές και είκοσι εννέα λεπτά (353081,29 δραχ.).

A.2.3. ΤΑ ΣΙΔΗΡΟΠΑΓΗ ΣΚΥΡΟΚΟΝΙΑΜΑΤΑ

Η τρίτη κατηγορία εξόδων την οποία διαπραγματεύεται ο μερικός προϋπολογισμός αναφέρεται στα σιδηροπαγή σκυροκονιάματα και αποτελείται από: α) την κατασκευή σιδηροπαγών πλακών πλήρεις και τσόλνερ και β) τη επιπρόσθετης δαπάνη για τη λιθοδομή της προσώψως «κατά το ισόδομον σύστημα και το σχετικόν».

Οι πλήρεις πλάκες με σιδηροπαγές σκυροκονίαμα ήταν τριακόσια τετραγωνικά μέτρα (300 m^2) και δεδομένου ότι η τιμή του ενός τετραγωνικού μέτρου στοίχιζε διακόσιες μία δραχμές και είκοσι λεπτά (201,20 δραχ.) προκύπτει ότι

ξοδεύτηκαν εξήντα χιλιάδες τριακόσιες εξήντα δραχμές ($300 \times 201,20 = 60.360$ δρχ.). Οι πλάκες τσόλνερ είναι σύμφωνα με το μερικό προϋπολογισμό εκατό τετραγωνικά μέτρα (100 m^2). Το ένα τετραγωνικό μέτρο κόστιζε εκατόν εξήντα έξι δραχμές και σαράντα λεπτά ($166,40$ δρχ.) και στοίχισαν δηλαδή δέκα έξι χιλιάδες εξακόσιες σαράντα δραχμές ($100 \times 166,40 = 16640$ δρχ.). Επίσης, η λιθοδομή της προσόψεως με το ισόδομο σύστημα, της αράδας, και το σχετικό με τσιμεντοκονία αρμολόγημα, μετρήθηκε τετρακόσια τετραγωνικά μέτρα (400 m^2) με τιμή τετραγωνικού τις σαράντα δραχμές (40 δρχ.) και η απαιτούμενη δαπάνη υπολογίστηκε ότι θα ανέλθει στις δέκα έξι χιλιάδες δραχμές ($400 \times 40 = 16000$ δρχ.).

Το συνολικό ποσό της δαπάνης η οποία απαιτούνταν για την ανέγερση του οκτατάξιου δημοτικού σχολείου Κατούνας, όπως αναγράφεται στο μερικό προϋπολογισμό, ήταν τετρακόσιες εξήντα χιλιάδες πεντακόσιες σαράντα τέσσερις δραχμές και είκοσι εννέα λεπτά ($460544,29$ δρχ.). Το ποσό των τριάντα εννέα χιλιάδων τετρακοσίων πενήντα πέντε δραχμών και εβδομήντα ενός λεπτών ($39455,71$ δρχ.) καταχωρήθηκε στο μερικό προϋπολογισμό ως ποσό «δι' απροόπτους δαπάνας» και προκύπτει αν αφαιρέσουμε το ποσό της συνολικής δαπάνης του έργου ($460544,29$ δρχ.) από το στρογγυλοποιημένο ποσό το οποίο ζήτησε ο αρχιτέκτονας από το Υπουργείο πεντακόσιες χιλιάδες δραχμές (500000 δρχ.).

Ως απρόοπτες δαπάνες καταλογίζονται τα επιπρόσθετα έξοδα εκείνα τα οποία προκύπτουν εξαιτίας αποκλίσεων από τον προϋπολογισμό και ακόμα τα έξοδα εργασιών οι οποίες πρέπει να πραγματοποιηθούν παρότι δεν είχαν αναφερθεί στο προϋπολογισμό. Οι απρόοπτες δαπάνες αφορούσαν τον εργολάβο που είχε αναλάβει το έργο. Αν οι υπολογισμοί του είχαν γίνει με απόλυτη ακρίβεια, με αποτέλεσμα να μην προκύπτει ανάγκη για επιπλέον δαπάνες, το ποσό το οποίο είχε ζητηθεί από το Υπουργείο για τέτοιου είδους περιπτώσεις δεν μπορούσε να το εκμεταλλευτεί. Μάλιστα, στην δεύτερη σελίδα του μερικού προϋπολογισμού αναφέρεται ρητά, όσο αφορά το ποσό των $39455,71$ δραχμών, ότι, «ουδέν δικαιούται ο εργολάβος αν δεν εκτελέσει ανάλογα έργα». Διερευνούνται, βέβαια, και η πιθανότητα οι απρόοπτες δαπάνες να υπερέβαιναν το ποσό των $39455,71$ δραχμών με αποτέλεσμα να μην καλύπτονται τα έξοδα με το συμφωνηθέν ποσό των 500000 χιλιάδων δραχμών. Στην περίπτωση αυτή γινόταν ξεκάθαρο ότι το δημόσιο δεν έφερε καμία ευθύνη. Υπεύθυνος θεωρούνταν ο εργολάβος, καθώς είχε πραγματοποιήσει λανθασμένους υπολογισμούς, και όφειλε ο ίδιος να πληρώσει τη διαφορά της νέας συνολικής δαπάνης από το ποσό των 500000 δρχ. που του είχε διατεθεί.

Β΄. Η ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΑ

B.1. Η ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΜΕΙΟΔΟΤΙΚΗΣ ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΑΣ

Οι νομοθετικές διατάξεις που σχετίζονται με την κατασκευή δημοσίων έργων επιβάλλουν τη διεξαγωγή διαγωνισμού μειοδοτικής δημοπρασίας προκειμένου να επιλεγεί ο εργολάβος εκείνος που θα οριστεί υπεύθυνος του έργου. Στην περίπτωση της ανέγερσης του οκτατάξιου δημοτικού σχολείου Κατούνας, την ευθύνη της διακήρυξης και της διεξαγωγής ενός τέτοιου διαγωνισμού είχε η αντίστοιχη Σχολική Εφορεία. Έτσι, στις 12 Μαρτίου 1936 υπογράφηκε από τον πρόεδρο της Σχολικής Εφορείας Κατούνας, Γ. Χατζόπουλο, η υπ' αριθμόν 82/12-3-1936 διακήρυξη μειοδοτικού διαγωνισμού με την οποία εγκαινιάστηκαν οι πρακτικές φύσεως ενέργειες που δρομολογούσαν την ανέγερση διδακτηρίου στην κωμόπολη.

Ο κάθε εργολάβος που λάμβανε μέρος στη μειοδοτική δημοπρασία όφειλε να καταθέσει μια αναλυτική χρηματική προσφορά στην οποία έπρεπε να αναφέρονται

τιμολογημένες οι τριών μορφών εργασίες που θα πραγματοποιούνταν σε αυτό το στάδιο της ανέγερσης, γεγονός που σημαίνει ότι έπρεπε να γίνεται διακριτός επιμερισμός της συνολικής δαπάνης του έργου σε τρεις κατηγορίες εξόδων. Σύμφωνα με τη διακήρυξη, για να επιτευχθεί το αδιάβλητο του διαγωνισμού, οι προσφορές των εργολάβων που ήθελαν να αναλάβουν το έργο, για να γίνονταν δεκτές, έπρεπε να ήταν «ενσφραγισμένες»⁴ και να ανοίγονταν μόνο ενώπιον της σχολικής εφορείας την ημέρα που θα διεξαγόταν η δημοπρασία.

Οι τρεις κατηγορίες εξόδων στις οποίες έπρεπε να επιμεριστεί η δαπάνη αναφέρονταν επακριβώς στη διακήρυξη την οποία είχε εκδώσει η Σχολική Εφορεία και μάλιστα γίνεται σαφές ότι έπρεπε να ταυτίζονται με εκείνες τις κατηγορίες εξόδων που περιελάμβανε η μελέτη την οποία είχε συντάξει ο σχολικός αρχιτέκτονας Β. Ραφτόπουλος και η οποία είχε καταχωρηθεί ως μερικός προϋπολογισμός στον κρατικό προϋπολογισμό του έτους 1932. «Εκτίθεται εις διαγωνισμόν μειοδοτικής δημοπρασίας δι' ενσφραγίστων προσφορών και κατά τη διάταξιν του από 12 Ιουλίου 1932 Δ. περί εκτελέσεως των Δημ. Έργων και άνευ ορίου η εκτέλεση των εργασιών εκσκαφής θεμελίων, θεμελιώσεως δια σκυροκονιάματος, λιθοδομής θεμελίων μέχρι της λιθοδομής της άνω δομής και κατασκευής πλακός σιδηροπαγούς σκυροκονιάματος του Οκτατάξιου Διδ/ρίου Κατούνης, συμφώνως προς την υπό του σχολικού αρχιτέκτονος Αιτωλ/νίας συνταχθείσαν μελέτην, εγκριθείσαν δια της υπ' αριθ. 23236 ε. ε. αποφάσεως του Υπουργείου θρησκευμάτων και Παιδείας...»⁵

Στην διακήρυξη της μειοδοτικής δημοπρασίας αναφέρονται έξι άρθρα τα οποία είχαν ως σκοπό να εξασφαλίσουν τη νομιμότητα, το κύρος και το αδιάβλητο των διαδικασιών. Στο πρώτο άρθρο – όρο αναφέρεται ότι το συνολικό ποσό που είχε στη διάθεσή της η Σχολική Εφορεία, έπειτα από την παραλαβή της πρώτης επιχορήγησης, ανερχόταν στις πεντακόσιες χιλιάδες δραχμές (500000 δρχ.). Ωστόσο, διευκρινίζεται ότι ο εργολάβος ο οποίος θα αναδεικνυόταν από την δημοπρασία για την ανέγερση του διδακτηρίου ήταν υποχρεωμένος να πραγματοποιήσει εργασίες οι οποίες δε θα υπερέβαιναν το ποσό των τριακοσίων πενήντα χιλιάδων δραχμών (350000 δρχ.). Το υπόλοιπο ποσό των εκατόν πενήντα χιλιάδων δραχμών (150000 δρχ.) θα το διαχειριζόταν βάση των υποδείξεων της Σχολικής Εφορείας και φυσικά με την προϋπόθεση ότι θα υπήρχαν χρήματα στο ταμείο της έτσι ώστε να μπορούν να συνεχιστούν οι εργασίες.

---

⁴ Οι δημοπρασίες, ως προς τον τρόπο που γίνονται δεκτές οι προσφορές είναι φανερές ή μυστικές. Η δημοπρασία για την ανέγερση διδακτηρίου διεξάγεται με μυστικές ή ενσφραγισμένες προσφορές. Η διαδικασία των μυστικών ή ενσφραγισμένων προσφορών έχει ως εξής: «Μυστικά ή δι' ενσφραγίστων προσφορών, κατά τας οποίας οι πλειοδότη ή οι μειοδότη (αναλόγως του είδους της δημοπρασίας) προσφέρουσιν εντός ενσφραγισμένων φακέλλων μίαν τιμήν επί τοις % επί της καθωρισμένης τιμής μονάδος υπό της Σχολικής Εφορείας ...», (Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαιδεύσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυρούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 1 (Α - Δ), σ.228, Κέρκυρα 1952)

⁵ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε: 106/1994, Α. Ε. Ε: ΕΚΠ: 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας Φ. 21, υπ. 2, Διακήρυξη Μειοδοτικής Δημοπρασίας, αριθ. πρωτ. 82 / 12-3-1936, Λυτά

Το Τμήμα Τεχνικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Παιδείας, στο έγγραφο του «προς την Σχολικήν Εφορείαν του Δημοτικού Σχολείου Κατούνης», με το οποίο ενέκρινε το αποτέλεσμα της μειοδοτικής δημοπρασίας, επέστησε την προσοχή στους σχολικούς εφόρους, στην διευθέτηση των εργασιών στην περίπτωση που μειωθούν σημαντικά τα χρήματα που είχαν στην διάθεσή τους. Στην προσπάθειά του, λοιπόν, να προφυλάξει τη σχολική εφορεία από απαιτήσεις που μπορούσε να εγείρει ο εργολάβος, το αρμόδιο τμήμα, προτρέπει να τεθεί όρος στο εργολαβικό συμβόλαιο που να διασφαλίζει, «δέον απαραίτητως», ότι ο εργολάβος πρέπει να εκτελεί τις εργασίες σύμφωνα με την σειρά που ορίζονται από την Τεχνική Υπηρεσία και ακολουθώντας τις εντολές που παίρνει από τη σχολική εφορεία. Ιδίως σε περίπτωση ανεπάρκειας χρημάτων για την αποπεράτωση του έργου, ο εργολάβος πρέπει να γνωρίζει ότι είναι δεσμευμένος έτσι ώστε να εκτελέσει εργασίες σύμφωνα με τους πόρους που είναι διαθέσιμοι. Δεν έχει δικαίωμα να απαιτεί διαφυγόντα κέρδη ή όποιας μορφής αποζημίωση εξαιτίας διακοπής εργασιών ή την μη εκτέλεση εργασιών που είχε αναλάβει και αυτό, σύμφωνα με το Τμήμα Τεχνικών Υπηρεσιών έπρεπε να διασφαλιστεί στο εργολαβικό συμβόλαιο. Η προτροπή του τμήματος των Τεχνικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας έχει ως εξής: «Εν τω εργολαβικώ συμβολαίω δέον απαραίτητως να τίθεται ο όρος εν περιπτώσει ανεπάρκειας χρημάτων δια την αποπεράτωσιν του έργου, θα εκτελεσθώσιν εργασίαι ανάλογοι προς τους υπάρχοντας πόρους κατά την σειράν την υποδειχθησομένην υπό της Τεχνικής Υπηρεσίας, άνευ ουδεμιάς αντιρρήσεως του εργολάβου και χωρίς να αποκτά ούτος ουδέν δικαίωμα απαιτήσεως διαφυγόντος κέρδους ή άλλης τινός αποζημιώσεως δια την διακοπήν των εργασιών και την μη εκτέλεσιν όλων των υπ' αυτού αναληφθεισών τοιούτων.»⁶.

Το χρονικό διάγραμμα της κατασκευής ορίζει τη διετία ως τελική προθεσμία περάτωσης των εργασιών⁷ οι οποίες πρέπει να διεξάγονται «εξακολουθητικώς» και μάλιστα η «εκτέλεσιν» τους έπρεπε να είναι «τμηματικήν». Οι χαρακτηρισμοί αυτοί δηλώνουν τη διάθεση του υπεύθυνου φορέα να ενημερώσει τον εργολάβο σχετικά με την αναγκαιότητα να διατηρηθεί συνέπεια ως προς την κατασκευή του διδακτηρίου αλλά και να μπορεί να γίνεται έλεγχος επί των εργασιών που κάθε φορά έχουν ολοκληρωθεί.

Στο δεύτερο άρθρο της διακήρυξης της μειοδοτικής δημοπρασίας γινόταν αναφορά στον τόπο και το χρόνο (ημερομηνία και ώρα) διεξαγωγής του διαγωνισμού. Συγκεκριμένα ανακοινωνόταν ότι την Κυριακή, 19^η Απριλίου 1936, τις πρωινές ώρες μεταξύ 10-12 π.μ, στην κωμόπολη της Κατούνας επρόκειτο να συγκεντρωθεί η Αρμόδια Επιτροπή, την προεδρία της οποίας αναλάμβανε ο Επιθεωρητής των Δημοτικών Σχολείων Αγρινίου, προκειμένου να μελετήσει τις προσφορές που είχαν κατατεθεί. Στο έγγραφο της διακήρυξης αναφέρεται μόνο ο πρόεδρος της Αρμοδίας Επιτροπής ενώ τα υπόλοιπα μέλη που την συγκροτούν, τα οποία είναι κυρίως μέλη

⁶ στο ίδιο, Φ. 21, υπ. 2, αριθ. πρωτ. 54952/14-8-1936, Λυτά

⁷ στο ίδιο, Φ. 21, υπ. 2, Διακήρυξη Μειοδοτικής Δημοπρασίας, αρθ. πρωτ. 82 / 12-3-1936, άρθρο 1 & 2, Λυτά

της υπεύθυνης σχολικής εφορείας, αναγράφονται στα πρακτικά της μειοδοτικής δημοπρασίας.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να παρατηρήσουμε ότι ο ρόλος του επιθεωρητή σε όλη αυτή τη διαδικασία, από την αγορά του γηπέδου το οποίο είχε αγοραστεί για να στεγάσει το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας έως και την ανέγερση του διδακτηρίου, ήταν κεντρικός και ρυθμιστικός, θέση την οποία κατά βάση καλλιεργούσε και η κεντρική εξουσία. «Με μια ενδιαφέρουσα ευελιξία την κατάσταση αυτή θα κωδικοποιήσει η κεντρική υπηρεσία του υπουργείου το 1927 εκδίδοντας οδηγίες για τον τρόπο ενεργείας των επιθεωρητών σε όλα τα στάδια παρέμβασης στην μεταρρύθμιση, επισκευή ή κατασκευή ενός σχολικού κτιρίου»⁸

Ο επιθεωρητής αποτελούσε κατά κύριο λόγο το συνδετικό κρίκο ανάμεσα στην κρατική παρέμβαση και στην τοπική κοινωνία. Από τη μια πλευρά, συμμετείχε στο τρίγωνο το οποίο εκτιμούσε τις διδακτηριακές ανάγκες των τοπικών κοινωνιών καθώς είχε άμεση συνεργασία με το αρχιτεκτονικό τμήμα του υπουργείου και με το περιφερειακό τμήμα που εκπροσωπούσε το γραφείο του σχολικού αρχιτέκτονα. Από την άλλη, ο επιθεωρητής κατείχε σημαντικό ρόλο στις αποφάσεις της τοπικής κοινωνίας. Αυτός «παροτρύνει τους κατοίκους και προτείνει μεταρρυθμίσεις ή νέες κατασκευές, οργανώνει τη συνεισφορά σε υλικό και εργασία, και προτείνει μέσα για τη συμπλήρωση των αναγκαίων χρηματικών πόρων, ζητά την αρωγή του δημοσίου, επιλέγει το γήπεδο και διατυπώνει τους ειδικούς όρους του κτιριολογικού προγράμματος για κάθε σχολείο.»⁹

Στο τρίτο άρθρο της διακήρυξης αναγράφονταν τα στοιχεία που έπρεπε να προσκομίσει στην Αρμόδια Επιτροπή κάθε μειοδότης ώστε να μπορεί να εξασφαλίσει δυνατότητα συμμετοχής. Διευκρινιζόταν ότι η προσφορά κάθε συμμετέχοντα εργολάβου έπρεπε να συνοδεύεται «υπό του δελτίου ταυτότητος μετά της φωτογραφίας», «του οικείου δελτίου εργολάβου δι' έργου οικοδομικού α' τάξεως του προβλεπομένου υπό του Νόμου 5367», «αποδείξεως δηλώσεως Φ.Κ.Π. μετά του σχετικών διπλοτύπων πληρωμής αυτού.», «της αδείας ασκήσεως επιτηδεύματος τρεχ. Έτους μετά του σχετικού διπλοτύπου πληρωμής του παγίου τέλους συμφώνως ταις κείμεναις διατάξεις» και «γραμματίου βεβαιούντος την εις τε των Δημοσίων ταμείων κατάθεσιν λόγω εγγυήσεως ποσού εκ δραχ. 20000»¹⁰ Μετά το πέρας της διαδικασίας, η εγγύηση των είκοσι χιλιάδων δραχμών (20000 δρχ.) επιστρεφόταν σε όλους τους

---

⁸ Καλαφάτη Ε., Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 215, Αθήνα 1988. – Η εγκύκλιο του Υπουργείου που δείχνει τη διάθεση του Υπουργείου να αναβαθμίσει το ρόλο του επιθεωρητού σε θέματα που αφορούν κτιριακά ζητήματα, είναι η υπ' αριθ. 16742/26-4-1927, «Περί αποστολής οδηγιών αφορωσών την ανέγερσιν κλπ των διδακτηρίων του Κράτους», (Μαντουδης Μ., Διδακτηριακή νομοθεσία από του 1929 έως το 1927, σ. 273, Αθήνα 1927)

⁹ Καλαφάτη Ε., Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 215, Αθήνα 1988

¹⁰ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε: 106/1994, Α. Ε. Ε: ΕΚΠ: 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας Φ. 21, υπ. 2, Διακήρυξη Μειοδοτικής Δημοπρασίας, αριθ. πρωτ. 82 / 12-3-1936, άρθρο 3, Αυτά

συμμετέχοντες του διαγωνισμού, πλην του εργολάβου ο οποίος είχε μειοδοτήσει. Το ποσό αυτό αποτελούσε εγγύηση για τον μειοδότη εργολάβο. Είχε το ρόλο της δέσμευσης του αλλά και σημείο πίεσης από την αρμόδια επιτροπή, ώστε ο επιλεγθείς εργολάβος να μην εγκαταλείψει στην μέση την ανέγερση του σχολείου.

Στο τέταρτο άρθρο σημειώνεται ότι η διαδικασία θα καταγραφεί στα πρακτικά της δημοπρασίας τα οποία εγκρίνονται από τη Σχολική Εφορεία, τον Επιθεωρητή των Δημοτικών Σχολείων Αγρινίου και το Υπουργείο Θρησκευμάτων & Παιδείας¹¹. Στο πέμπτο άρθρο αναφέρεται ότι τα κηρυκτικά δικαιώματα, τα έξοδα δημοπρασίας της διακήρυξης το τέλος του χαρτοσήμου του εργολαβικού συμβολαίου, το 2% υπέρ Μ.Τ.Π.Υ. και το 1% υπέρ ταμείου Σ.Μ.Χ.Ε. Δημ. Έργων.¹² χρεώνονται στον εργολάβο ο οποίος επίσημα θα ορισθεί ως υπεύθυνος του έργου. Τέλος, στο έκτο άρθρο της διακήρυξης της μειοδοτικής δημοπρασίας, γίνεται μια ενημέρωση των ενδιαφερομένων εργολάβων σχετικά με το πού μπορούν να πληροφορηθούν για την εγκριθείσα μελέτη της ανέγερσης του Δημοτικού σχολείου της κωμόπολης αλλά και για άλλα ζητήματα που αφορούσαν στη δημοπρασία και δηλώνονται ως διαθέσιμα «σημεία πληροφόρησης» το γραφείο του Διευθυντή του Δημοτικού Σχολείου και το γραφείο του Σχολικού Αρχιτέκτονα ο οποίος είχε συντάξει τη μελέτη στις ώρες λειτουργίας των γραφείων.

B.2. Η ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΑΣ

Η σχολική επιτροπή, αφού συνέταξε τη διακήρυξη της μειοδοτικής δημοπρασίας, όφειλε να την κοινοποιήσει ένα μήνα πριν τη διεξαγωγή του διαγωνισμού προκειμένου να διαφυλαχτεί η εγκυρότητα και η νομιμότητα των διαδικασιών. Η κοινοποίηση της συγκεκριμένης δημοπρασίας έγινε με δύο τρόπους. Πρώτα, πραγματοποιήθηκε η ανάρτηση της διακήρυξης στην κεντρική πλατεία του Μεσολογγίου και μετά από πέντε ημέρες έγινε η δημοσίευση λεπτομερούς περίληψης της στην ημερήσια πρωινή εφημερίδα «Δημοπρασιών και Πλειστηριασμών». Το αποδεικτικό έγγραφο της τοιχοκόλλησης στην κεντρική πλατεία του Μεσολογγίου της διακήρυξης της δημοπρασίας καθώς και φωτοτυπία της «Περίληψης Δημοπρασίας» που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «Δημοπρασιών και Πλειστηριασμών» διασώζονται στα αρχεία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, τα οποία βρίσκονται στα Γ. Α. Κ. – Ν. Αιτωλοακαρνανίας.

Στις 14 Μαρτίου 1936, ο δημαρχιακός κλητήρας Μεσολογγίου κ. Π. Τσάλας κατόπιν εντολής του Δημάρχου Μεσολογγίου τοιχοκόλλησε τη διακήρυξη της μειοδοτικής δημοπρασίας, υπ' αριθμόν 82/12-3-1936 για την ανέγερση του

¹¹ στο ίδιο, Φ. 21, υπ. 2, Διακήρυξη Μειοδοτικής Δημοπρασίας, αριθ. πρωτ. 82 / 12-3-1936, άρθρο 4, Αυτά

¹² στο ίδιο, Φ. 21, υπ. 2, Διακήρυξη Μειοδοτικής Δημοπρασίας, αριθ. πρωτ. 82 / 12-3-1936, άρθρο 5, Αυτά

Δημοτικού Σχολείου της Κατούνας, «εις το δημοσιότερον μέρος της πόλεως», την κεντρική πλατεία Μεσολογγίου. Για να χρησιμοποιηθεί ως πειστήριο εστάλη, στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας, έγγραφο το οποίο πιστοποιούσε την ανάρτηση στην πλατεία Μεσολογγίου της διακήρυξης. Το έγγραφο υπογράφεται από το δημαρχιακό κλητήρα και από δύο τυχαίους Μεσολογγίτες οι οποίοι παρευρίσκονταν την ώρα εκείνη στην πλατεία. Τα ονόματα των μαρτύρων δεν είναι ευδιάκριτα διότι υπογράφουν μονάχα με τις μονογραφές τους.

Στην ημερήσια πρωινή εφημερίδα «Δημοπρασιών και Πλειστηριασμών» δημοσιεύθηκε, την Πέμπτη 19 Μαρτίου 1936, η περίληψη της μειοδοτικής δημοπρασίας, ακριβώς ένα μήνα πριν τη διεξαγωγή του διαγωνισμού και πέντε μέρες μετά την ανάρτηση της διακήρυξης στην πλατεία του Μεσολογγίου. Το κείμενο της περίληψης, με ημερομηνία 6 Μαρτίου 1936, υπογράφει ο πρόεδρος της σχολικής επιτροπής του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας. Παρότι ακολουθήθηκε η σωστή σειρά, δηλαδή, πρώτα έγινε η ανάρτηση της υπ. αριθ. 82 διακήρυξης της μειοδοτικής δημοπρασίας στην πλατεία Μεσολογγίου και έπειτα από λίγες ημέρες η περίληψή της στην εφημερίδα «Δημοπρασιών και Πλειστηριασμών» που αναλάμβανε την προβολή τέτοιου είδους γεγονότων υπήρξε μια φαινομενική ανακολουθία ως προς τις ημερομηνίες, που ωστόσο δεν αποτέλεσε πρόσκομμα για την διαδικασία και αναφέρεται εδώ κυρίως, για να καλύψει την αναλυτική προσέγγιση του θέματος, αλλά και να αναδείξει ορισμένα σημεία που ορισμένες φορές διαφεύγουν της προσοχής των ατόμων που καλούνται να κινηθούν με απόλυτη τήρηση των όσων επιβάλλουν τέτοιες διαδικασίες. Το έγγραφο της διακήρυξης της μειοδοτικής δημοπρασίας εστάλη, στο Δημαρχείο Μεσολογγίου, για τοιχοκόλληση στην κεντρική πλατεία της πόλεως, στις 12 Μαρτίου 1936. Η περίληψη της διακήρυξης που εστάλη στην ημερήσια εφημερίδα «Δημοπρασιών και Πλειστηριασμών» έχει ημερομηνία 6 Μαρτίου 1936, με αποτέλεσμα να φαίνεται ότι πρώτα παρήχθη η περίληψη και μετά το κείμενο. Μια εξήγηση ήταν ότι η διακήρυξη προϋπήρχε τις 6 Μαρτίου αλλά δεν χρειάστηκε να σταλεί διότι η εφημερίδα ήθελε μόνο την περίληψη. Ολόκληρο το κείμενο της διακήρυξης στάλθηκε στο Δημαρχείο Μεσολογγίου για να τοιχοκολληθεί στην πλατεία, αργότερα, στις 12 Μαρτίου. Ουσιαστικά, δεν θα υπήρχε ανακολουθία ως προς τις ημερομηνίες, αν με την ίδια ημερομηνία που στάλθηκε η περίληψη της διακήρυξης στην ημερήσια εφημερίδα «Δημοπρασιών και Πλειστηριασμών», ο πρόεδρος της σχολικής εφορείας έστελνε όλο το κείμενο της διακήρυξης στο Δημαρχείο Μεσολογγίου ορίζοντας την ημέρα που ήθελε αυτό να αναρτηθεί στην κεντρική πλατεία της πόλης ή υπέγραφε το κείμενο της διακήρυξης της μειοδοτικής διαδικασίας, προφανώς πριν (η την ίδια ημέρα) από την 6^η Μαρτίου και με αυτή την ημερομηνία το έστελνε για να τοιχοκολληθεί στην πλατεία του Μεσολογγίου.

B.3. ΤΟ ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΤΗΣ ΜΕΙΟΔΟΤΙΚΗΣ ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΑΣ

Η διαδικασία επιλογής του εργολάβου εκείνου που θα προσέφερε την ικανοποιητικότερη χρηματική προσφορά πραγματοποιήθηκε βάσει των διατάξεων του διατάγματος της 12^{ης} Ιουλίου 1932 που αναφερόταν στα «περί εκτελέσεως των Δημοσίων Έργων». Έλαβε χώρα στο ενοικιαζόμενο κτίριο που εκείνη την περίοδο λειτουργούσε ως σχολείο και καταγράφηκε αναλυτικά στο ανάλογο πρακτικό της μειοδοτικής δημοπρασίας. Χάριν στο τρισελίδο αυτό πρακτικό για την ανέγερση του οκτατάξιου Δημοτικού Σχολείου Κατούνας Ξηρομέρου έχουμε μια σαφή εικόνα για τα όσα έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια της διαδικασίας.

Η αρμόδια για την διεξαγωγή της δημοπρασίας επιτροπή ήταν τετραμελής και καταρτίστηκε βάση της υπ' αριθ. 23623 του 1932 διαταγής του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Παιδείας. Αποτελούνταν από τον επιθεωρητή των Δημοσίων Σχολείων Αργινίου, Θεόδωρο Παπαβασιλείου, ως προεδρεύον, το σχολικό αρχιτέκτονα Νομού Αιτωλοακαρνανίας Βασίλη Ραφτόπουλο, τον Πρόεδρο της Σχολικής Εφορείας του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Γεώργιο Χατζόπουλο και το Διευθυντή του σχολείου, Γεώργιο Μπαλαγεώργα, ο οποίος μάλιστα εκτελούσε χρέη γραμματέα της επιτροπής. Τα τέσσερα αυτά μέλη που αποτελούσαν την αρμόδια επιτροπή, μετά το πέρας της συνεδρίασης, όφειλαν να υπογράψουν, μαζί με το μειοδότη εργολάβο, το πρακτικό της δημοπρασίας το οποίο σήμαινε τη λήξη της διαδικασίας επιλογής.

Η επιτροπή είχε ορίσει ως τελευταία προθεσμία για την καταβολή των ενσφραγισμένων προσφορών από τους συμμετέχοντες στο διαγωνισμό εργολάβους τη δωδέκατη μεσημβρινή ώρα (12 μ.μ) της Κυριακής 19 Μαρτίου 1936. Μετά το πέρας της ορισθείσας ώρας (12 μ.μ.) ο κήρυκας που είχε διορισθεί από την αρμόδια επιτροπή κάλεσε τυχόν αργοπορημένους ενδιαφερόμενους να επιδώσουν προσφορές. Αφού στην κλήση του κήρυκα, η οποία είχε τυπικό – διαδικαστικό χαρακτήρα, κανένας άλλος δεν παρουσιάστηκε, ο πρόεδρος της επιτροπής κήρυξε την λήξη της διαδικασίας της επίδοσης των προσφορών και την έναρξη της συνεδρίασης.

Αρχική κίνηση της αρμόδιας επιτροπής ήταν η αποσφράγιση και η απογραφή των προσφορών που είχαν κατατεθεί κάθε μια από τις οποίες επικύρωναν με τις υπογραφές τους τα μέλη. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι το τμήμα αυτό της διαδικασίας διεξαγωγής του διαγωνισμού έγινε με την παρουσία των υποψηφίων. Σκοπός της απόφασής αυτής ήταν η αποφυγή οποιασδήποτε ένστασης που μπορούσε να αρθεί. Ενδεικτικά αναφέρουμε την περίπτωση που κάποιος υποψήφιος δεν είχε ένα δικαιολογητικό στο φάκελό του και ενίστατο, ισχυριζόμενος ότι η επιτροπή αποσιώπησε το έγγραφο υπέρ του άλλου υποψηφίου.

Στο σημείο αυτό, της αποσφράγισης των φακέλων, διαπιστώνουμε, βάσει του πρακτικού, ότι οι ενδιαφερόμενοι για την κατασκευή του έργου εργολάβοι ήταν δύο. Η σειρά παράδοσης των προσφορών ήταν και η σειρά αποσφράγισης τους. Έτσι, δεδομένου ότι ο κ. Γ. Μακρυγιάννης ήταν ο πρώτος συμμετέχον που κατέθεσε

προσφορά στο φάκελό του αποδόθηκε αύξοντας αριθμός ένα (1) ενώ, με το ίδιο σκεπτικό, ο φάκελος του Γ. Ταμπάκη καταγράφηκε με αύξοντα αριθμό δύο (2).

Ο φάκελος του Γ. Μακρυγιάννη, με τον αριθμό ένα, περιείχε τα εξής δικαιολογητικά: το υπ' αριθ. 269 πτυχίο εργολάβου β' τάξεως για έργα οικοδομικής φύσεως, το υπ' αριθ. 24 ε. ε. γραμμάτιο παρακαταθηκών και δανείων του ταμείου Τριγωνίδας στο οποίο αναγραφόταν το ποσό της εγγύησης των είκοσι χιλιάδων δραχμών (20000 δρχ.) που είχαν κατατεθεί από τον εργολάβο κ. Γ. Μακρυγιάννη δι' ιδίου λογαριασμού, την Άδεια ασκήσεως επιτηδεύματος τρέχοντος έτους μαζί με το διπλότυπο πληρωμής παγίου τέλους και ένα διπλότυπο υπ' αριθ. 47 είσπραξης του ταμείου Ναυπάκτου πληρωμής φόρου «καθαράς προσόδου»¹³

Αντίστοιχα, ο φάκελος του Γ. Ταμπάκη, με τον αριθμό δύο, περιείχε τα εξής δικαιολογητικά: το υπ' αριθ. 710 πτυχίο εργολάβου α' τάξεως για οικοδομικά έργα, το υπ' αριθ. 25 ε. ε. γραμμάτιο παρακαταθηκών και δανείων του ταμείου Τριγωνίδας με καταγεγραμμένο το ποσό των είκοσι χιλιάδων δραχμών (20000 δρχ.) που είχαν κατατεθεί από τον εργολάβο κ. Γ. Ταμπάκη για να έχει δικαίωμα συμμετοχής στον Μειοδοτικό διαγωνισμό. Ακόμα, περιέχονταν η άδεια ασκήσεως επιτηδεύματος τρέχοντος έτους με διπλότυπο πληρωμής παγίου τέλους και ένα διπλότυπο υπ' αριθ. 5 εισπράξεως οικονομικής εφορείας Τριγωνίδας πληρωμής φόρου «καθαράς προσόδου».

Μόλις έγινε η καταγραφή των δικαιολογητικών που περικλείονταν στους δύο φακέλους διαπιστώθηκε ότι και οι δύο ενδιαφερόμενοι είχαν προσκομίσει όλα τα απαιτούμενα δικαιολογητικά που αναλυτικά αναφέρονταν στο τρίτο άρθρο της διακήρυξης της μειοδοτικής δημοπρασίας, το οποίο είχε συντάξει ο πρόεδρος της σχολικής επιτροπής του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας κ. Γ. Χατζόπουλος. Μετά το πέρας της καταγραφής του περιεχομένου των δύο φακέλων, οι δύο υποψήφιοι εξήλθαν της αίθουσας και το ακόλουθο στάδιο της συνεδρίασης, στο οποίο θα πραγματοποιούνταν η σύγκριση των δικαιολογητικών, διεξήχθη μυστικά.

Ο έλεγχος των δικαιολογητικών έγινε με κριτήριο τα όσα αναφέρονταν στη διακήρυξη της μειοδοτικής δημοπρασίας και τα όσα αναφέρονται στις διατάξεις των νόμων που διέπουν ανάλογους διαγωνισμούς. Η μόνη σημαντική διαφορά στα δικαιολογητικά, η οποία θα μπορούσε να αναλογιστεί υπέρ του κ. Ταμπάκη ήταν ότι ο ίδιος διέθετε το πτυχίο υπ' αριθ. 710, εργολάβου για έργα οικοδομικά α' τάξεως του προβλεπομένου υπό του Νόμου 5367, ενώ ο Γ. Μακρυγιάννης διέθετε το πτυχίο υπ' αριθ. 269, εργολάβου για έργα οικοδομικά β' τάξεως. Ωστόσο, ο πρόεδρος ανακοίνωσε ότι, μετά την πρώτη κρίση της επιτροπής, κανένας από τους δύο υποψήφιους δεν αποκλείστηκε και τους κάλεσε να παραστούν στο άνοιγμα των προσφορών τους.

Η συνεδρίαση γινόταν και πάλι δημόσια καθώς σε αυτό το στάδιο, της αποσφράγισης των εσωτερικών φακέλων οι οποίοι περιείχαν τις προσφορές, θα

¹³ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε: 106/1994, Α. Ε. Ε: ΕΚΠ: 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας Φ. 21, υπ. 2, Πρακτικά μειοδοτικής δημοπρασίας δι' ενσφραγίστων προσφορών δια την ανέγερση του Οκτωταξίου δημοτικού σχολείου Κατούνας Ξηρομέρου, σ. 2, Αυτά

εκτυλισσόταν παρουσία των διαγωνιζόμενων. Κατά τη σύγκριση των προσφορών παρατηρήθηκε η διαφορά εκείνη η οποία έπαιξε καθοριστικό ρόλο για την τελική επιλογή της επιτροπής. Στο κείμενο που προσκομίστηκε στην αρμόδια επιτροπή από τον Γ. Ταμπάκη σημειώνεται « Δια την ανάληψιν και εκτέλεσιν της ανωτέρω εργασίας προσφέρω και μειοδοτώ επί έλαττον του προϋπολογισθέντος ποσού και των τιμών του τιμολογίου Δύο 2% επί τοις εκατόν.»¹⁴, που σημαίνει ότι ο εν λόγω εργολάβος έκανε έκπτωση 2%.^{15α} επί του προϋπολογισμού και του τιμολογίου σε αντίθεση με τον Γ. Μακρυγιάννη ο οποίος προσέφερε υποδιπλάσια έκπτωση (1%).

Η επιτροπή, συνεπώς, ανακήρυξε ως μειοδότη τον Γ. Ταμπάκη και του ανέθεσε το έργο της ανέγερσης του Οκτατάξιου Δημοτικού σχολείου Κατούνας, δεδομένου ότι παρείχε την καλύτερη χρηματική προσφορά αλλά συνυπολογίζοντας και το πτυχίο α΄ τάξεως που διέθετε. Σημειώνουμε ότι η μειοδοτική προσφορά του Γ. Ταμπάκη είναι η μόνη εκ των δύο κατατεθειμένων προσφορών η οποία σώζεται. Είναι δακτυλογραφημένη, καθώς ο κ. Ταμπάκης ήταν εργολάβος δημοσίων έργων και χρειαζόταν ένα πρότυπο μοτίβο προσφοράς το οποίο θα μπορούσε να συμπληρώνει ανάλογα με την περίπτωση.

Το πρακτικό της Μειοδοτικής Δημοπρασίας που υπογράφει η επιτροπή αλλά και ο επιλεγείς εργολάβος κλείνει με την σημείωση ότι «Το παρόν πρακτικόν υπόκειται εις την έγκρισιν του κ. υπουργού επί των Θρησκευτικών και Παιδείας»^{15β}. Θυμίζουμε ότι η απαίτηση αυτή καταγράφεται στο τέταρτο άρθρο της διακήρυξης της μειοδοτικής δημοπρασίας που δημοσιεύθηκε στο τύπο και τοιχοκολλήθηκε στην κεντρική πλατεία του Μεσολογγίου διότι αναφέρει ότι «Τα πρακτικά της δημοπρασίας υπόκεινται εις την έγκρισιν της Σχολικής Εφορείας του κ. Επιθεωρητού των Δημ. Σχολείων Αργινίου και του υπουργείου Θρησκευμ. & Παιδείας»¹⁶.

Το πρακτικό καλύπτει πλήρως τα δύο σκέλη της απαραίτητης προϋπόθεσης καθώς ο επιθεωρητής των δημοτικών σχολείων Αργινίου και ο πρόεδρος της σχολικής εφορείας του ομώνυμου σχολείου ήταν μέλη της αρμόδιας επιτροπής που διενήργησε την δημοπρασία και ενέκριναν το αποτέλεσμα της διαδικασίας επιλογής υπογράφοντας το πρακτικό. Το τρίτο σκέλος καλύφθηκε με την υποβολή των πρακτικών της δημοπρασίας για την ανέγερση του διδακτηρίου του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας στο Υπουργείο Θρησκευμάτων και Παιδείας, με την υπ' αριθ. 856 έγγραφη αναφορά του επιθεωρητή των δημοτικών Σχολείων Αργινίου, Θεόδωρου Παπαβασιλείου.¹⁷

¹⁴ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε: 106/1994, Α. Ε. Ε: ΕΚΠ: 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας Φ. 21, υπ. 2, Μειοδοτική προσφορά Γ. Ταμπάκη, Λυτά

¹⁵ στο ίδιο, Φ. 21, υπ. 2, Μειοδοτική προσφορά Γ. Ταμπάκη, σ. 3, Λυτά

¹⁶ Απόφαση υπ' αριθ. 23236 / 28-4-1932 του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων του γενικού προϋπολογισμού – Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε: 106/1994, Α. Ε. Ε: ΕΚΠ: 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας Φ. 21, υπ. 2, Διακήρυξη Μειοδοτικής Δημοπρασίας, αρθ. πρωτ. 82 / 12-3-1936, άρθρο 4

¹⁷ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε: 106/1994, Α. Ε. Ε: ΕΚΠ: 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας Φ. 21, υπ. 2, εισ. εγγρ. από τη Δ/ση Τεχνικών Υπηρεσιών προς Σχολική Εφορεία, αριθ. πρωτ. 54952/14-8-1936, Λυτά

B. 4. Η ΕΓΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΑΣ

Την αλληλογραφία που αφορούσε την ανέγερση του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας συνέχισε το Τμήμα Τεχνικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Παιδείας, με έγγραφο του «προς την Σχολική Εφορεία του Δημοτικού Σχολείου» το οποίο κοινοποιήθηκε για ενημέρωση στον Επιθεωρητή δημοτικών Σχολείων Αργινίου και στον Σχολικό Αρχιτέκτονα. Το έγγραφο αυτό υπογράφεται από τον Υπουργό του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Παιδείας Κ. Γεωργακόπουλο, πρωτοκολλήθηκε ως εισερχόμενο στο βιβλίο αλληλογραφίας της Σχολικής Εφορείας (υπ. αριθ. 1598/26-8-1936) μετά από 12 ημέρες από την έκδοσή του.

Σκοπός του εγγράφου ήταν η έγκριση της δημοπρασίας που είχε πραγματοποιηθεί στο δημοτικό σχολείο Κατούνας διότι χωρίς αυτή δεν μπορούσαν να προχωρήσουν οι εργασίες ανέγερσης του σχολείου. Η τελική έγκριση του Υπουργείου στηρίζεται στα πρακτικά της δημοπρασίας τα οποία είχε στείλει στο Υπουργείο ο επιθεωρητής και συνοψίζεται στην φράση «ιδόντες αυτή διεξήχθη νομίμως» υπέρ του τελευταίου μειοδότη Γεωργίου Ταμπάκη ο οποίος μειοδότησε 2 % επί του προϋπολογισθέντος ποσού των πεντακοσίων χιλιάδων δραχμών (500000 δρχ.) δηλαδή μειώνοντας το ποσό κατά δέκα χιλιάδες δραχμές (10000 δρχ.). Επέστρεψε επίσης συνημμένα όλα τα σχετικά έγγραφα και το υπ' αριθμόν 25 γραμμάτιο του μειοδοτούντος εργολάβου.

Το γραμμάτιο υπ. αριθ. 25 ήταν από το ταμείο παρακαταθηκών και δανείων Τριγωνίδας και ήταν η εγγύηση του Γ. Ταμπάκη για να συμμετέχει στη Δημοπρασία. Το αντίστοιχο γραμμάτιο του Γ. Μακρυγιάννη είχε κατατεθεί πιο πριν με τον αριθ. 24 στο ίδιο ταμείο παρακαταθηκών και δανείων της Τριγωνίδας. Το γραμμάτιο 24 του κ. Μακρυγιάννη, είχε επιστραφεί στον κάτοχό του αμέσως μετά την ανακοίνωση του αποτελέσματος του διαγωνισμού. Η εγγύηση του κ. Ταμπάκη θα επιστρεφόταν στον εργολάβο μόνο όταν είχε κάνει εργασίες που αντιστοιχούσαν στο ποσό που είχε καταθέσει ως εγγύησης.

Το έγγραφο που είχε αποσταλεί από το Τμήμα Τεχνικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Παιδείας κλείνει παρέχοντας οδηγίες και συμβουλές για την σύνταξη του εργολαβικού συμβολαίου. Εργολαβικό συμβόλαιο συντασσόταν κάθε φορά που πραγματοποιούνταν ένας διαφορετικός κύκλος εργασιών αλλά στο συγκεκριμένο δόθηκε ιδιαίτερη σημασία καθώς ήταν το πρώτο συμβόλαιο τέτοιας φύσεως που συντάχθηκε για την ανέγερση του Δημοτικού Σχολείου.

Γ'. Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ

Γ.1. ΓΕΝΙΚΑ

Η ίδρυση ενός σχολείου είναι μια πράξη η οποία υποδηλώνει την διάθεση και τον προσανατολισμό μιας κοινωνίας στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η ανέγερση ενός σχολείου αποτελεί την οριστικοποίηση της ίδρυσής του ή αλλιώς την «θεμελίωσή της». Η άποψη αυτή διατυπώνεται και από τον Σπ. Μωραΐτη διότι , όπως αναφέρει στον Οδηγό του, «Η οικοδομή και ο καταρτισμός του διδακτηρίου πρέπει να θεωρήται ως το ήμισυ της όλης επιχειρήσεως της συστάσεως σχολείου τινός. Διο απαιτείται μεγάλη επιμέλεια και πρόνοια όπως το οικοδόμημα ανεγερθή σύμφωνον

προς τα αξιώματα της παιδαγωγικής και επαρκή ου μόνον εις τας παρούσας ανάγκας, αλλά και εις εν τω μέλλοντι.»¹⁸

Ενώ, λοιπόν, η οικία αλλά και η εκκλησία εξελίχθησαν με αργούς ρυθμούς, το διδακτήριο είχε γρήγορη εξέλιξη. Η καθυστέρηση στην εξέλιξη του ναού και της οικίας είχε να κάνει με την ταυτόχρονη αργή εξέλιξη του ανθρώπου. Η σχολική μονάδα, όμως, βρήκε μια δεδομένη-παγιωμένη κατάσταση η οποία το ενέτασσε σε πολιτικοκοινωνικό σύστημα το οποίο έδινε συγκεκριμένες εντολές στους αρχιτέκτονες και προσπαθούσε να ικανοποιήσει τους παιδαγωγικούς προσανατολισμούς. Με άλλα λόγια, το σχολικό κτίριο δεν αναπτύχθηκε αργά όπως η εκκλησία ή η οικία διότι αποτέλεσε για μεγάλο χρονικό διάστημα τμήμα της εκκλησίας, του μοναστηριού ή της κατοικίας.

Στο θέμα της κατασκευής σχολικών κτιρίων υπήρξε μια γρήγορη εξέλιξη η οποία δεν οφειλόταν μόνο στο ότι η κατασκευή σχολικών κτιρίων στηρίχθηκε στον τύπο της οικίας, της εκκλησίας και του μοναστηριού αλλά και στις επιστημονικές γνώσεις που κόμιζε η νεοελληνική αρχιτεκτονική. Στα 1911, σε άρθρο του ο Εμμ. Κριεζής αναφέρει ότι, «Ενώ ο ναός και ο οίκος του χωρικού υπέστησαν την εξέλιξιν των δια μέσου πολλών αιώνων, ήτο βραδέως και διαδοχικώς έφθανεν από βαθμίδα εις βαθμίδα, το σχολείον καταλαμβάνει άλλην θέσιν ως νεώτατον δημιούργημα αναβλάστησεν ταχέως από τα πρώτα του σπέρματα και εξελίχθη ιδιαιτέρως κατά τας τελευταίας δεκαετηρίδας, εις νέαν εκδήλωσιν του δημοσίου βίου.»¹⁹

Γ.2 Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΕΓΕΡΣΗ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΩΝ

Στα προηγούμενα κεφάλαια είδαμε ότι η ανάγκη της κατασκευής διδακτηρίων απασχόλησε το ελληνικό κράτος από τα πρώτα του βήματα, καθώς αποτελούσαν μέρος του ευρύτερου προγράμματος ανοικοδόμησης. Ζητήματα όπως η καταλληλότητα, η χωροθέτηση και το μέγεθος των διδακτηρίων ήταν η αιχμή του δόρατος. Κυριότερο όμως πρόβλημα ήταν η έλλειψη, λόγω του εύρους του σχολικού δικτύου, ικανού αριθμού μηχανικών και αρχιτεκτόνων οι οποίοι θα μπορούσαν να προσεγγίσουν επιστημονικά το θέμα.

Ο ρόλος των μηχανικών και των αρχιτεκτόνων ήταν σημαντικός στην γενικότερη πορεία ανοικοδόμησης του ελεύθερου Ελληνικού κράτους. Όσο αφορά την οργάνωση του εκπαιδευτικού σκέλους, η συμβολή των ειδικοτήτων αυτών εστιάζει στην ανέγερση των διδακτηρίων. Οι αρχιτέκτονες και οι μηχανικοί, ανέλαβαν, από τα πρώτα κιόλας χρόνια ύπαρξης του ελεύθερου ελληνικού κράτους,

¹⁸ Σπ. Μωραΐτης, Διδασκαλική ή Σύντομοι οδηγίαί περί της χρήσεως της νέας μεθόδου διδασκαλίας, σ. 9, Αθήνα 1880

¹⁹ Κριεζής Ε., άρθρο «Δημιώδης Αρχιτεκτονική», περ. Αρχιμήδης, τ. ΙΓ', σ. 6, Αθήνα 1912

να επανδρώσουν το στρατιωτικό μηχανισμό και τους ειδικούς διοικητικούς κλάδους και υπηρεσίες που διαμορφώθηκαν με σκοπό να μπορούν να ικανοποιούνται οι κρατικές ανάγκες. Μέλημά τους ήταν να φέρουν σε πέρας το δύσκολο, ιδίως τον 19^ο αιώνα, έργο του σχεδιασμού της ρυμοτομίας των πόλεων και του σχεδιασμού των δημοσίων κτιρίων συμπεριλαμβανομένων και των διδακτηρίων. Συνέτασσαν τους προϋπολογισμούς, οργάνωναν τις δημοπρασίες των έργων, σχεδίαζαν, κατασκεύαζαν και συντηρούσαν τα κρατικά κτίρια και τις σχολικές μονάδες.

Η αναδιοργάνωσή της χώρας στα πλαίσια μιας μεθοδευμένης προσπάθειας ήταν κίνηση πρωτόγνωρη για την Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα. Ο Καποδίστριας ήταν εκείνος που προσέλαβε τους πρώτους μηχανικούς, αρχιτέκτονες και πολεοδόμους για την ανοικοδόμηση του ερειπωμένου ελληνικού κράτους, καθώς τον Ιούλιο του 1829 συγκρότησε ειδικό σώμα. Ουσιαστικά επρόκειτο για μια έμπειρη ομάδα Ελλήνων και ξένων «αξιωματούχων οχυροματοποιών και αρχιτεκτόνων» η οποία ασχολήθηκε, πέρα από τις άλλες αρμοδιότητές της, και με την κατασκευή διδακτηρίων. Αρχηγός του σώματος ήταν ο Γάλλος υποσυνταγματάρχης Garnot, ο ταγματάρχης Θ. Βαλλιάνος, ο Γάλλος λοχαγός De Vaud, ο υπολοχαγός Δημ. Σταυρίδης και οι ανθυπολοχαγοί Ησαΐας Μανιατάκης και Καλλέργης,²⁰

Την ίδια εποχή διορίστηκαν μηχανικοί, αρχιτέκτονες, πολεοδόμοι και υδραυλικοί μεταξύ των οποίων ήταν ο Σταμάτης Βούλγαρης, ο Σταμάτης Κλεάνθης, ο Carl de Schaumbourg (Schonburg), ο Eduard Schaubert.²¹ Επίσης ο Δημήτριος Σταυρίδης, ο Διονύσιος Βαλσαμάκης, ο Λάμπρος Ζαβός, ο Ανδρέας Κάλανδρος, ο Peytier, ο Audoy d' Isay, ο Cerulli κ. α.²² Αξίζει να σημειώσουμε ότι στον Σταμάτη Βούλγαρη, τον Κερκυραίο αξιωματικό του γαλλικού στρατού και κυριότερο σύμβουλο του Καποδίστρια καθώς και στα μέλη της γαλλικής στρατιωτικής αποστολής της στρατιάς του Μαΐζωνος οφείλεται η ανοικοδόμηση αρκετών ελληνικών πόλεων. Ο Peytier συνέταξε τα σχέδια για την Κόρινθο, ο Audoy για την Μεθώνη, ο R. de Boroczyn για το Άργος, ο βαρόνος Schaumbourg για το Μεσολόγγι.²³

Ο αρχιτέκτονας Κάλανδρος ως Έκτακτος Επίτροπος ήταν υπεύθυνος για τη μελέτη και την επίβλεψη της κατασκευής σχολικών κτιρίων σε ένα τμήμα της Στερεάς Ελλάδας. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα περιελάμβανε την ταυτόχρονη κατασκευή εννέα σχολείων και την επισκευή ενός δεκάτου. Την χρηματοδότηση του προγράμματος εξασφάλισε η κυβέρνηση κάνοντας περικοπές σε ποσά που προορίζονταν για την παροχή βοήθειας στους κατοίκους αυτής της περιοχής και για την ευρύτερη ανοικοδόμηση της, δεδομένου ότι είχε ερημώσει εξαιτίας του πολέμου. Στο πρόγραμμα κατασκευής των εννέα σχολείων της Στερεάς Ελλάδας ο Κάλανδρος

²⁰ Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, Διάταγμα υπ' αρ. 13559 / 28 Ιουλίου 1829, έτος Δ', αριθ. φ. 56, σσ. 228-229, 17-9-1829

²¹ Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, Διάταγμα υπ' αρ. 13560 / 28 Ιουλίου 1829, έτος Δ', αριθ. φ. 58, σ. 23, 24-9-1829

²² Δημακόπουλος Χ., Θεόδωρος Βαλιάνος – αγωνιστής και αρχιτέκτων, Επετηρίς Ιδρύματος Νεοελληνικών Σπουδών, τ. Β, (1981-1982), σ. 121

²³ Τραυλός Ι.- Κούκκου Α., αρθ. Πολεοδομία και Αρχιτεκτονική, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΓ, εκδόσεις Εκδοτική, Αθηνών, σ. 515, Αθήνα 1977

εκπόνησε και εφάρμοσε τρία σχέδια-τύπους σχολείων. Τα σχέδιά του στηρίζονται στην έννοια του μοναδικού σχολείου και τη λογική της τάξης και της ομοιομορφίας. Έτσι, επιτυγχάνεται οικονομία και διευκολύνεται η διαχείριση και ο έλεγχος του σχεδιασμού και της κατασκευής.²⁴

Πρέπει να αναφέρουμε ότι πολλές φορές λόγω ελλείψεως μηχανικών αναλάμβαναν το ρόλο του κατασκευαστή σχολικών κτιρίων και δάσκαλοι. Αναφέρεται η περίπτωση του δασκάλου Π. Μπούα στην ανέγερση του διδακτηρίου στην Καλαμάτα ο οποίος κατάφερε να βγάλει σε πέρας την εντολή αυτή τηρώντας απαρέγκλιτα τα στοιχεία που αναφέρει στον Οδηγού, ο Ι. Π. Κοκκώνης σχετικά με το σχεδιασμό τις προγραφές.²⁵ Το 1830 στην περιοχή που αργότερα ανήκε στην επιθεώρηση της Αιτωλοακαρνανίας, ο δημοδιδάσκαλος Ι. Δραϊκής διέυθυνε την κατασκευή του αλληλοδιδακτικού σχολείου στο Μεσολόγγι, το οποίο αποτελούσε και την έδρα της επιθεώρησης, «έχων ανά χείρας το μεταφρασθέν εγχειρίδιον του κου Σαραζίνου»²⁶ Μπορούμε να πούμε ότι το εγχειρίδιο του Sarazin και ο οδηγός του Ι. Π. Κοκκώνη εκείνη την εποχή λειτουργούσαν ως «βίβλος».

Γ.3 Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΓΗΠΕΔΟΥ - ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΟ Δ.Σ. ΚΑΤΟΥΝΑΣ (1932-1960)

Η αγορά του σχολικού γηπέδου των πέντε στρεμμάτων (5 στρ. = 5000 τ.μ.) ήταν ένα σημαντικό επίτευγμα για την τοπική κοινωνία. Πέρα από την γενικότερη πνοή που δημιούργησε στα εκπαιδευτικά πράγματα της κοινότητας, η αγορά αυτή έδωσε τη δυνατότητα να επιτευχθεί η βέλτιστη αναλογία των μαθητών του σχολείου σε σχέση με το εμβαδόν του αύλειου χώρου. Ο παραπάνω συντελεστής διατηρήθηκε σε ικανοποιητικά επίπεδα τόσο μετά τη μείωση την οποία υπέστη το σχολικό γήπεδο, λόγω της χάραξης – διαπλάτυνσης του κοινοτικού δρόμου που βρίσκεται στη βόρεια πλευρά του με αποτέλεσμα να οριοθετηθεί τελικά στα 4520 τ. μ., όσο και από την αυξητική τάση των μαθητών του σχολείου.

Σύμφωνα με τους υπολογισμούς του σχολικού πληθυσμού κατά τον Ι. Π. Κοκκώνη, ο μαθητικός πληθυσμός ανέρχεται στο 10% του συνολικού πληθυσμού μιας περιοχής. Το ποσοστό αυτό που μπορεί να θεωρηθεί μάλλον αυθαίρετο, χρησιμοποιούταν για τον υπολογισμό του πληθυσμού της σχολικής ηλικίας ακόμη και

²⁴ Δασκαλάκη Α., Κείμενα-Πηγαί της ιστορίας της ελληνικής Επανάστασης. Σειρά τρίτη, Τα περί Παιδείας, τεκμ. αριθ. 839 σσ. 1771-1773 & τεκμ. αριθ. 985, σ.2038, Αθήνα 1968

²⁵ στο ίδιο, τεκμ. αριθ. 528, σ. 1115-1117

²⁶ Καλαφάτη Ε., Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 82 παρ.2, & σ. 137 & σ 143, Αθήνα 1988,– Δασκαλάκη Α., Κείμενα-Πηγαί της ιστορίας της ελληνικής Επανάστασης. Σειρά τρίτη, Τα περί Παιδείας, τεκμ., αριθ., 636, σ. 1380, Αθήνα 1968

το 1888²⁷. Οι απόψεις του Ι. Π. Κοκκώνη που μεσουρανούσαν στα εκπαιδευτικά πράγματα της χώρας τον 19^ο αιώνα γίνονταν δεκτές καθώς η στατιστική υπηρεσία καταγραφής του πληθυσμού στην Ελλάδα ήταν σχεδόν ανύπαρκτη.

Σύμφωνα με το διάταγμα της 17^{ης} Μαΐου 1894 «περί του τρόπου της κατασκευής των σχολείων», αναλογούσαν 10 τετραγωνικά μέτρα ανά μαθητή, μέγεθος το οποίο προβλέπεται και από το γαλλικό κανονισμό. Ωστόσο, στις μεγάλες πόλεις, ο αριθμός του μαθητικού πληθυσμού ήταν μεγαλύτερος σε σχέση με την επαρχία με αποτέλεσμα, σε περίπτωση που έπρεπε να γίνει αυστηρή τήρηση της αναλογίας, να απαιτείται η αγορά μεγάλων εκτάσεων. Τέτοιου είδους αγορά ήταν δύσκολο να πραγματοποιηθεί διότι χρειαζόταν να δαπανηθούν μεγάλα χρηματικά ποσά. Αυτός είναι ο λόγος που στο άρθρο 4 του παραπάνω διατάγματος αναφέρεται ότι η αναλογία 1 προς 10 ίσχυε υποχρεωτικά μόνο για τις μικρές πόλεις, τα χωριά και τις κωμοπόλεις και σημειώνεται ότι «ο όρος δεν είνε απαραίτητος δια τας πόλεις ή κώμας, ένθα η αξία του γηπέδου είνε μεγάλη»²⁸

Στα πλαίσια της μελέτης του γηπέδου του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, προσπαθήσαμε να ερευνήσουμε κατά πόσο λήφθηκε υπόψη στην αγορά του σχετική η νομοθεσία της τότε περιόδου. Θα εφαρμόσουμε, λοιπόν, το διάταγμα του 1894, χωρίς να χρησιμοποιήσουμε τα στατιστικά στοιχεία των σχολείων της κωμόπολης, αλλά ακολουθώντας τον Οδηγό του Ι. Π. Κοκκώνη, σύμφωνα με τον οποίο ο μαθητικός πληθυσμός είναι το 10%²⁹ του συνολικού πληθυσμού.

Ο πληθυσμός της κοινότητας της Κατούνας το 1908 ήταν μαζί με το επίνειο της, τον οικισμό του Λουτρακίου, χίλιοι οκτακόσιοι ενενήντα έξι (1896) κάτοικοι.³⁰ Με γνώμονα το ποσοστό 10% του συνολικού πληθυσμού μιας περιοχής, στα σχολεία αρρένων και θηλέων της κοινότητας έπρεπε να φοιτούν εκατόν ενενήντα (190) μαθητές ($1/10 \times 1896 = 189,6$). Βέβαια ο υποθετικός αυτός συλλογισμός δεν ανταποκρινόταν στον πραγματικό μαθητικό πληθυσμό της κωμόπολης, όπως βλέπουμε στον Πίνακα (7.1). Με βάση, όμως, το διάταγμα του 1894, ο αριθμός των μαθητών θα αντιστοιχούσε σε γήπεδο έκτασης χιλίων οκτακοσίων ενενήντα έξι τετραγωνικών μέτρων (1896 τ.μ.). Ουσιαστικά, καταλήγουμε σε ένα γενικότερο συμπέρασμα ότι το αναλογούν γήπεδο πρέπει να είναι αριθμητικά τόσα τετραγωνικά μέτρα όσα ο πληθυσμός της κωμόπολης.

Στον Πίνακα (7.1) βλέπουμε την δυναμικότητα των δημοτικών σχολείων αρρένων και θηλέων της κωμόπολης. Στην περίπτωση του μαθητικού δυναμικού των σχολείων της Κατούνας, δεδομένου ότι έχουμε ακριβή στοιχεία, αρκεί να προσθέσουμε τους μαθητές που φοιτούσαν στα δύο σχολεία για να δούμε το σύνολο

²⁷ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929, εκδόσεις Ι.Α.Ε.Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 76, Αθήνα 1988

²⁸ στο ίδιο, σ. 168 – Στις μεγάλες πόλεις η αναλογία ήταν μικρότερη. (στο ίδιο, σ. 190)

²⁹ Εγχειρίδιον δια τα αλληλοδιδασκτικά σχολεία ή Οδηγός της Αλληλοδιδασκτικής Μεθόδου υπό Σαραζινού, σ. 126, Αίγινα 1830

³⁰ Νίκος Θεοδ. Μήτσης, Κατούνα Ξηρομέρου – Συμβολή στην Ιστορία του κοινωνικού, πολιτιστικού, και ιστορικού χώρου της περιοχής κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα, Εκδόσεις Δήμου Κατούνας, σ.18, Αθήνα 1990

των φοιτησάντων μαθητών και να μπορέσουμε στη συνέχεια να καταλήξουμε σε ένα συμπέρασμα σχετικά με το πόσα τετραγωνικά μέτρα δικαιούνταν το αντίστοιχο δημοτικό σχολείο.

Πίνακας 7.1
Δυναμικότητα των Δημοτικών Σχολείων της κομόπολης της Κατούνας
1903-1906

Μαθητές	Χρονολογία	Αρ. Μαθητών Σχ. Αρρένων	Αρ. Μαθητών Σχ. Θηλέων	Σύνολο
εγγεγραμμένοι	1903-1904	150	71	221
	1904-1905	143	52	195
	1905-1906	143	52	195
Τακτικά φοιτήσαντες	1903-1904	178	58	236
	1904-1905	140	46	186
	1905-1906	140	46	186
Εξετασθέντες	1903-1904	168	74	242
	1904-1905	144	53	197
	1905-1906	144	53	197

Πηγές: Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, ΑΒΕ : 178, ΑΕΕ: ΕΚΠ: 42.2, Φ. 65, Εκ του Βιβλίου Φοιτούντων Μαθητών: α/α 142 (Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Κατούνας), α/α 143 (Δημοτικό Σχολείο Θηλέων Κατούνα), σ. 48

Με βάση, λοιπόν, τις εγγραφές που είναι και πιο διαπραγματεύσιμο στοιχείο, βλέπουμε ότι το σύνολο των μαθητών κατά μέσο όρο την τριετία 1903-1906 είναι διακόσιοι τριάντα τρεις (233) μαθητές. Ακόμα, σύμφωνα με το βασιλικό Διάταγμα του 1894, το οποίο επικυρώνει ότι σε κάθε μαθητή αντιστοιχούν 10 τ.μ. αύλειου χώρου, υπολογίζουμε ότι το εμβαδόν του γηπέδου που θα χρησιμοποιούνταν για την ανέγερση του διδακτηρίου δεν θα έπρεπε να είναι μικρότερο των δύο χιλιάδων τριακοσίων τριάντα τετραγωνικών μέτρων (2330 τ. μ.).

Παρατηρώντας τον Πίνακα 7.1, διαπιστώνουμε καταρχάς σταθερή άνοδο στον αριθμό των εγγεγραμμένων στα δύο σχολεία μαθητών. Επίσης, ότι ο αριθμός των τακτικά φοιτησάντων ταυτίζεται με τον αριθμό των εξετασθέντων στο τέλος της χρονιάς και μάλιστα γίνεται αντιληπτή μια, έστω και, μικρή αυξητική τάση κατά την

τριετία 1903-1906. Ανάλογα στατιστικά στοιχεία που αφορούσαν το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας υπήρχαν στην Επιθεώρηση του Μεσολογγίου και ακόμα, σε περίπτωση που του ζητούνταν, το εν λόγω σχολείο παρείχε εκτενή ενημέρωση σχετικά με τον αριθμό των μαθητών του.

Θεωρείται βέβαιο, λοιπόν, ότι ο επιθεωρητής είχε σαφή επίγνωση της κατάστασης στην κωμόπολη. Ως απόδειξη μπορούμε να θεωρήσουμε και την τελική πρόταση του επιθεωρητή για μείωση της έκτασης του σχολικού γηπέδου. Έλαβε υπόψη την έκταση που αναλογούσε στο υπό αγορά γήπεδο και συνυπολογίζοντας την αυξητική τάση του μαθητικού δυναμικού, υπέδειξε, τεκμηριώνοντας την απόφασή του, μείωση της αρχικής έκτασης του γηπέδου που επρόκειτο να αγορασθεί από 5991 τ. μ. σε 3645 τ. μ.

Το γήπεδο που είχε αγορασθεί προς ανέγερση δημοτικού σχολείου, παρότι αξιοποιήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας σχεδόν τριάντα χρόνια αργότερα, δεν έμεινε αναξιοποίητο από την τοπική σχολική μονάδα. Τούτο αποδεικνύεται από το γεγονός ότι το γήπεδο αποτέλεσε προέκταση του σχολικού χώρου. Το σχολείο, πριν την κατασκευή κατάλληλου διδακτηρίου, ήταν μοιρασμένο σε δύο κατοικίες οι οποίες στέγαζαν αρχικά τα δημοτικά των αρρένων και των θηλέων, και αργότερα, δηλαδή μετά τη μικτοποίηση του 1929, τα δύο μεικτά σχολεία. Συνεπώς, η κατάσταση αυτή είχε εξοικειώσει τους εμπλεκόμενους με τους σχολικούς χώρους, δασκάλους και μαθητές, με την έλλειψη ενιαίου κτιρίου.

Το γήπεδο, λοιπόν, πέρα από το ρόλο του φορέα της ελπίδας για ανοικοδόμηση διδακτηρίου, έγινε δεκτό και ως συμπληρωματικός χώρος που αποσυμφόριζε τις κατοικίες-διδακτήρια από την έλλειψη αύλειου χώρου. Πολλές φορές φιλοξενούσε τους μαθητές την ώρα του διαλείμματος ή κατά τη διάρκεια της γυμναστικής. Ακόμα, χρησιμοποιήθηκε στα πλαίσια της διεξαγωγής των επιδείξεων στο τέλος του σχολικού έτους ή λειτούργησε ως σχολικός κήπος. Αξίζει να αναφέρουμε ότι στην ίδια φιλοσοφία κινήθηκε και η χρήση του γηπέδου που αγοράστηκε στην περιοχή Κατωμερίσια, δίπλα στην εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, για ανέγερση του γυμνασίου της κωμόπολης.

Γίνεται σαφής η αναγκαία και απαραίτητη χρήση του γηπέδου από το σχολείο, η διάθεση των δασκάλων και των μαθητών να το καταστήσουν κέντρο και όχι δορυφόρο του σχολικού συμπλέγματος αλλά και να προετοιμάσουν με αυτόν τον τρόπο την ολική τους παρουσία στο γήπεδο με την εγκατάσταση του διδακτηρίου. Με τον τρόπο αυτό καθιστούσαν τη θέση του γηπέδου τέτοια ώστε να θεωρείται προαπαιτούμενη η μικρή απόσταση μεταξύ ενοικιαζόμενων κατοικιών και γηπέδου, ώστε η πρόσβαση σε αυτό να είναι εύκολη.

Καθώς οι ενοικιαζόμενες κατοικίες δεν είχαν αυλή, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η χρήση του γηπέδου αποτελούσε μια ενέργεια που σκοπό είχε, κατά μια έννοια, την αύξηση του συντελεστή που αντιστοιχεί στη συνάρτηση που περιγράφει τη σχέση της επιφάνειας του σχολικού χώρου σε σχέση με τον αριθμός των μαθητών (Συντελεστής = Επιφάνεια Σχολικού Χώρου / Αριθμός Μαθητών). Εδώ παράτυπα αθροίζουμε το ενοικιαζόμενο διδακτήριο με το κρατικό γήπεδο προσπαθώντας να ορίσουμε την επιφάνεια του σχολικού χώρου που αποτελείται από

Πίνακας 7.2
Η διαφοροποίηση του αριθμού των τετραγωνικών μέτρων ανά μαθητή (1930-1960)

1930-1940	30-31	31-32	32-33	33-34	34-35	35-36	36-37	37-38	38-39	39-40
A. E. M.			383	366	398	391			394	454
E. Γ. / A. E. M.			11,8	12,35	11,36	11,56			11,47	9,95
A. Φ. M.			343	332	352	373			374	422
E. Γ. / A. Φ. M.			13,17	13,61	12,84	12,11			12,08	10,71
1940-1950	40-41	41-42	42-43	43-44	44-45	45-46	46-47	47-48	48-49	49-50
A. E. M.	453	410	362	403	434	420	497	522	571	553
E. Γ. / A. E. M.	9,98	11,02	12,49	11,22	10,41	10,76	9,09	8,66	7,92	8,17
A. Φ. M.	378	276	175	385	434	395	474	506	551	539
E. Γ. / A. Φ. M.	11,96	16,38	25,82	11,74	10,41	11,44	9,54	8,93	8,3	8,2
1950-1960	50-51	51-52	52-53	53-54	54-55	55-56	56-57	57-58	58-59	59-60
A. E. M.	503	442	438	400	396	364	385	397	377	361
E. Γ. / A. E. M.	8,99	10,22	10,32	11,3	11,41	12,41	11,74	11,39	11,99	12,52
A. Φ. M.	501	432	393	333	335	315	328	342	352	336
E. Γ. / A. Φ. M.	9,02	10,46	11,5	13,57	13,49	14,35	13,78	13,21	12,84	13,45

Πηγές : Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. :178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλοακαρνανίας, Βιβλίο Φοιτούντων Μαθητών, Φ. 56α, σ. 147

Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι, Φ. 1, υπ. 1α, 1β, 1γ, 1δ, 1ε, 1στ

το κτίριο και τον αύλειο χώρο, όμως νομιμοποιούμαστε από τις ειδικές συνθήκες που ενυπήρχαν στην διάσπαρτη σχολική μονάδα της συγκεκριμένης κωμόπολης.

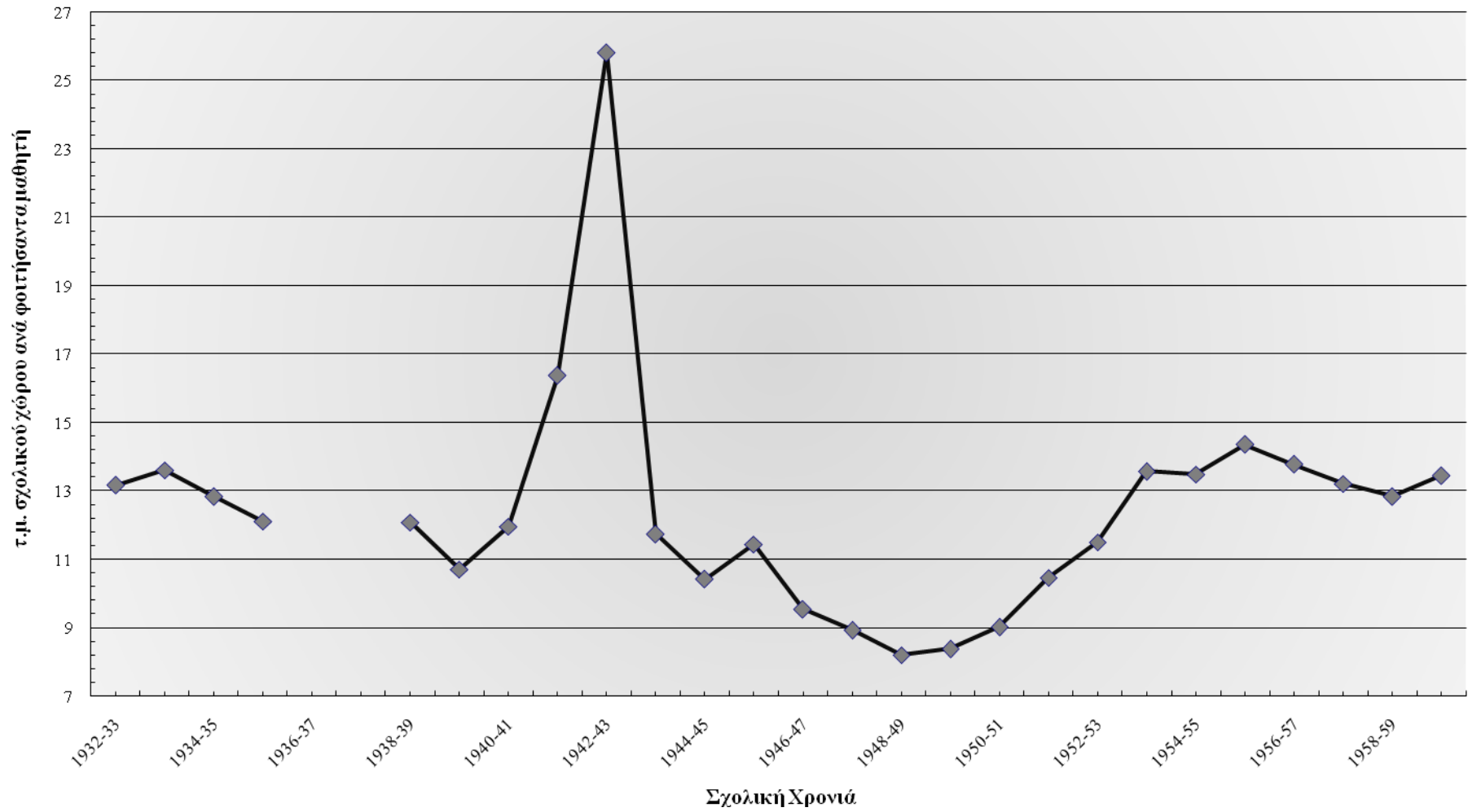
Κατά την περίοδο στέγασης του δημοτικού σχολείου στις ενοικιαζόμενες κατοικίες, ο συντελεστής αναλογίας της σχολικής επιφάνειας ανά μαθητή ταυτιζόταν, ελλείψει αύλειου χώρου, με το αποτέλεσμα που προκύπτει εάν θεωρήσουμε ως συνολική εμβαδόν μόνο την επιφάνεια των διδακτικών αιθουσών. Εδώ οφείλουμε να σημειώσουμε ότι ο αγώνας να κατοχυρωθεί η απόκτηση του οικοπέδου των τεσσάρων χιλιάδων πεντακοσίων τετραγωνικών μέτρων (4.500 m²) και η επιτυχία όλων των εμπλεκόμενων φορέων με αιχμή τις απόψεις, όπως είδαμε, του επιθεωρητή προς την κεντρική διοίκηση με σκοπό να μη ελαττωθεί η επιφάνεια του γηπέδου είχαν ως αποτέλεσμα να επιτευχθεί η διατήρηση του συντελεστή σε ικανοποιητικά επίπεδα ακόμα και ως τις μέρες μας.

Τα δεδομένα του Πίνακα 7.2 μας επιτρέπουν να έχουμε μια σαφή εικόνα του αριθμού των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας κατά την τριακονταετία 1930-1960, καθώς και τον αριθμό των τετραγωνικών μέτρων της έκτασης του γηπέδου που αντιστοιχούσαν στον καθένα. Ο Πίνακας αυτός αποτελείται από τρία υποτήματα, στα οποία εμπεριέχονται τα στοιχεία που αφορούν καθεμία από τις ισάριθμες δεκαετίες. Το τμήμα που αφορά την κάθε δεκαετία διαιρείται με τη σειρά του σε τέσσερις σειρές στις οποίες καταγράφονται ο αριθμός των εγγραφέντων μαθητών της κάθε σχολικής χρονιάς, για μια δεκαετία, και το αποτέλεσμα της διαίρεσης του αριθμού αυτού με την επιφάνεια της αυλής, ο αριθμός των φοιτησάντων μαθητών της ίδιας περιόδου και το αποτέλεσμα της διαίρεσης του αριθμού αυτού με την επιφάνεια της αυλής.

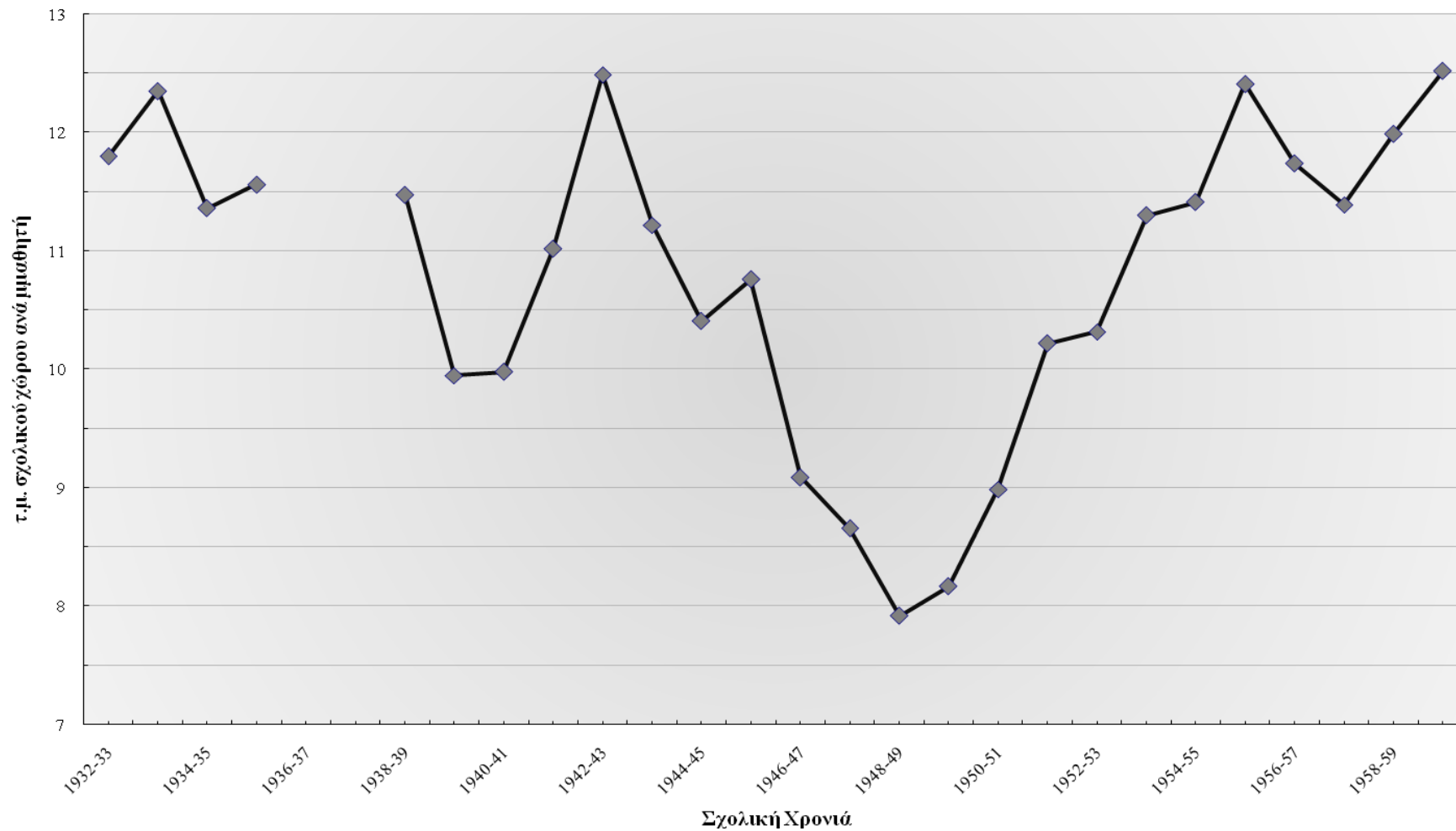
Αποτέλεσμα της επεξεργασίας των στοιχείων που καταγράφονται στον Πίνακα 7.2 είναι η κατασκευή των Διαγραμμάτων 7.1 και 7.2. Στο Διάγραμμα 7.1 βρίσκουμε τη γραφική παράσταση της μεταβολής του πληθίκου της διαίρεσης της επιφάνειας της αυλής με τον αριθμό των μαθητών που φοιτούν στο σχολείο, δηλαδή, τη μεταβολή του συντελεστή αναλογίας σε συνάρτηση με το χρόνο, για την κάθε σχολική χρονιά της τριακονταετίας 1930-1960. Στο Διάγραμμα 7.2 βρίσκουμε πάλι τη γραφική παράσταση της συνάρτησης του συντελεστή αναλογίας με το χρόνο με τη διαφορά ότι, σε αυτή την περίπτωση, ο συντελεστής αναλογίας έχει προκύψει από τη διαίρεση του εμβαδού της αυλής με τον αριθμό των εγγραφέντων στο σχολείο μαθητών.

Διάγραμμα 7.1

Διάγραμμα Επιφάνειας Σχολικού χώρου ανά Φοιτήσαντα Μαθητή
(1932-1960)

Διάγραμμα 7.2
Διάγραμμα Επιφάνειας Σχολικού χώρου ανά Εγγραφέντα Μαθητή
(1932-1960)

Θεωρητικά, πιο έγκριτο είναι το Διάγραμμα 7.2 που έχει προκύψει βάσει υπολογισμών οι οποίοι βασίστηκαν στον αριθμό των εγγραφέντων μαθητών, διότι ανάλογα με τις εγγραφές υπολογίζεται ο αριθμός των μαθητών του σχολείου. Ωστόσο, πρέπει να σημειώσουμε ότι δεν είχαν επιβληθεί, ακόμα, οι νόμοι που αφορούσαν την υποχρεωτική εκπαίδευση με αποτέλεσμα να υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των αριθμών που αντιστοιχούσαν στους εγγραφέντες και στους φοιτήσαντες μαθητές, κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Παρατηρώντας το Διάγραμμα 7.2 διαπιστώνουμε ότι η ελάχιστη τιμή της συνάρτησης, η τιμή που αντιπροσωπεύει τον κατώτερο συντελεστή είναι 1 προς 7,97 τ. μ, τιμή που αντιστοιχεί σε αναλογία μαθητή ανά τετραγωνικά μέτρα και η οποία συναντιέται τη σχολική χρονιά 1948-1949. Η μέγιστη τιμή της συνάρτησης αντιστοιχεί στην αναλογία 1 προς 12,6 τ. μ. και την βρίσκουμε τη σχολική χρονιά 1959-1960. Διαπιστώνουμε ότι συντελεστής αναλογίας με τιμή μεγαλύτερη του δέκα (10) παρατηρείται σε είκοσι μία (21) εκ των είκοσι έξι (26) σχολικών ετών τα οποία αποτελούν το δείγμα, δηλαδή σε ποσοστό 80,77 % ενώ μόνο σε ποσοστό 19,23%, μόνο σε πέντε (5) σχολικές χρονιές, ο συντελεστής είναι κάτω από δέκα (10). Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι ο μέσος όρος των τετραγωνικών της συνολικής έκτασης του γηπέδου που αναλογούν σε κάθε έναν από τους εγγεγραμμένους μαθητές είναι 9,05 τ. μ.

Σε πρακτικό, όμως, πλέον, και όχι σε θεωρητικό επίπεδο, πιο έγκριτο διάγραμμα είναι το Διάγραμμα 7.1, το οποίο προέκυψε βάσει υπολογισμών στους οποίους χρησιμοποιήθηκε ο αριθμός των φοιτησάντων μαθητών. Χαρακτηρίζεται ως πιο έγκριτο, σε πρακτική βάση, δεδομένου ότι οι μαθητές που φοιτούν στο σχολείο, και που δεν είναι μόνο τυπικά εγγεγραμμένοι σε αυτό, είναι αυτοί που βιώνουν και καθορίζουν τη σχολική ζωή με την καθημερινή τους παρουσία στο σχολείο και αυτούς άλλωστε αφορά η μέτρηση, ανεξάρτητα αν ο αριθμός τους θα έπρεπε να ταυτίζεται με τον αριθμό των εγγεγραμμένων μαθητών.

Όσο αφορά το Διάγραμμα 7.1, λοιπόν, παρατηρούμε ότι ο κατώτερος συντελεστής αντιστοιχεί σε αναλογία μαθητή – τετραγωνικά μέτρα, 1 προς 8,3 τ. μ. και συναντιέται τη σχολική χρονιά 1948-1949. Το μέγιστο της εν λόγω συνάρτησης, η υψηλότερη τιμή της υπό μελέτη αναλογίας είναι 1 προς 16,5 τ. μ. και την βρίσκουμε τη σχολική χρονιά 1941-1942. Βέβαια, πρέπει να αναφέρουμε ότι τη σχολική χρονιά 1942-43 παρουσιάστηκε ο μικρότερος αριθμός εξετασθέντων, φοιτούντων μαθητών και ο συντελεστής εκτοξεύτηκε στο είκοσι έξι (26). Ο συντελεστής αυτός, για λόγους που έχουμε αναφέρει, είναι αποτέλεσμα ειδικών συνθηκών με αποτέλεσμα να μη λαμβάνεται υπόψη κατά την προσπάθεια εντοπισμού του σημείου του διαγράμματος με τη μεγαλύτερη τεταγμένη (y).

Στις είκοσι έξι (26) σχολικές χρονιές που αποτελούν το δείγμα της έρευνας αυτής, υπάρχουν πέντε μόνο περιπτώσεις στις οποίες ο συντελεστής δεν ξεπερνά το δέκα (10), ποσοστό 19,23%. Οι υπόλοιπες ενδείξεις είναι πάνω από δέκα (10) με τις περισσότερες από αυτές, έντεκα (11) τον αριθμό, να κυμαίνονται από 12,9 έως 14,4. Ο μέσος όρος των τετραγωνικών της συνολικής έκτασης του γηπέδου που αναλογούν σε κάθε έναν από τους φοιτούντες μαθητές είναι 12,5 τ. μ. και το αποτέλεσμα αυτό

πρέπει να το συγκρίνουμε με τον αριθμό δέκα (10), διότι η αναλογία 1 προς 10 μας δόθηκε επίσημα τόσο το 1894 όσο και το 1930.

Παρατηρώντας και τα δύο διαγράμματα, καταλήγουμε σε ένα συμπέρασμα, για τις σχολικές χρονιές που μελετάμε, έπειτα από τη σύγκριση της αναλογίας του αριθμού των μαθητών προς το εμβαδόν της σχολικής επιφάνειας με την αναλογία 1 προς 10 που είχε ορίσει το Υπουργείο Παιδείας ως ελάχιστη επιτρεπτή. Όσο αφορά τους εγγεγραμμένους παρατηρούμε ότι η μέση τιμή του συντελεστή αναλογίας είναι κατά μια μονάδα μικρότερη, ενώ όσο αφορά τους εξετασθέντες, που για να έχουν το δικαίωμα της εξέτασης ήταν και φοιτούντες, η αναλογία του μέσου όρου είναι δύο μονάδες πάνω από την επίσημη αναλογία.

Δεν πρέπει να παραλείψουμε ότι υπάρχουν υποπερίοδοι, οι οποίες εντάσσονται στα πλαίσια του δείγματος, κατά τις οποίες ο συντελεστής αναλογίας του αριθμού των εγγεγραμμένων και φοιτούντων μαθητών είναι εικονικός εξαιτίας των εκάστοτε συνθηκών. Η δεκαετία 1930-1939 μπορεί να συμπεριληφθεί στην παραπάνω περίπτωση διότι οι μαθητές δεν είχαν ακόμα εγκατασταθεί στο σχολείο και το ίδιο συμβαίνει και κατά την πενταετία 1940-45, όπου το γεγονός ότι ο συντελεστής είναι εικονικός οφείλονται στην επίταξη του σχολείου. Ουσιαστικά, μπορούμε να πούμε ότι οι τιμές του συντελεστή της δεκαπενταετία 1945-1960 ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

Ακόμα, πρέπει να διευκρινίσουμε ότι οι μεγάλες αποκλίσεις από το μέσο όρο που παρατηρούνται στις τιμές του συντελεστή οφείλονται και αυτές σε αλλαγή των συνθηκών. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται τη σχολική χρονιά 1942-1943 και οφείλεται στο γεγονός ότι οι μαθητές που φοιτούσαν στο σχολείο ήταν λίγοι, οι λιγότεροι που φοίτησαν στο σχολείο κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής, με αποτέλεσμα ο υποθετικός συντελεστής να είναι αρκετά υψηλός, αλλάζοντας τα πορίσματα του διαγράμματος. Σημειώνουμε ότι, επειδή με την τιμή αυτή κινδυνεύαμε να αποπροσανατολιστούμε αλλά και να διακόψουμε τη συνέχεια του διαγράμματος, προτιμήσαμε να αντικαταστήσουμε τον αντίστοιχο συντελεστή με αυτόν που προκύπτει από το κλάσμα της έκτασης του γηπέδου προς τους εγγεγραμμένους μαθητές της χρονιάς αυτής

Περνώντας στα συμπεράσματα που προκύπτουν από τη μελέτη των δύο διαγραμμάτων, πρέπει να αναφερθούμε στην μακρόπνοη λογική των εμπλεκόμενων με το σχολείο φορέων, διότι η επιμονή τους στην αγορά του οικοπέδου των 4520τ. μ. οδήγησε στην διατήρηση του συντελεστή σε επίπεδα πάνω από την επίσημη πυκνότητα του μαθητικού πληθυσμού στην σχολική επιφάνεια. Επίσης, κρίνεται λογική η πρόταση, του 1947, του συλλόγου διδασκόντων για τη δημιουργία ενός ακόμα δημοτικού σχολείου στην κωμόπολη.

Το 1947 εμπλέκεται με δύο σχολικές χρονιές την 1946-47 & την 1947-48, χρονιές κατά τις οποίες η πυκνότητα των μαθητών ως προς την έκταση του γηπέδου είναι κάτω από τα όρια της επίσημης αναλογίας. Συγκεκριμένα, τη σχολική χρονιά 1946-47 η πυκνότητα των μαθητών σύμφωνα με τις εγγραφές ήταν 1 προς 9,2 και η πυκνότητα σύμφωνα με τους φοιτούντες ήταν 1 προς 9,6, ενώ τη σχολική χρονιά 1947-48 η πυκνότητα των μαθητών σύμφωνα με τις εγγραφές ήταν 1 προς 8,7 και η

πυκνότητα σύμφωνα με τους φοιτούντες ήταν 1 προς 9. Σ' όλες τις περιπτώσεις παρατηρείται ότι στην διετία αυτή η πυκνότητα είναι από 0,4 έως 1,3 κάτω από το επίσημο όριο.

Η διετία αυτή εντάσσεται στην περίοδο 1946-1951, όπου σημειώνονται οι μικρότερες τιμές στην πυκνότητα των μαθητών στην έκταση του γηπέδου και παρατηρείται συμπίεση των σχετικών μεγεθών. Οι αυξητικές τάσεις του μαθητικού πληθυσμού στην περίοδο 1946-1951 και οι οποίες προϋπέθεταν την μείωση του συντελεστή επιφάνειας σχολικού γηπέδου ανά μαθητή, δηλώνουν κάποια γενικότερη πληθυσμιακή αύξηση της κωμόπολης, αλλά την διάθεση του συστήματος να μην απορρίπτει και να μην απομακρύνει τους μαθητές από το σχολείο. Την τάση για παραμονή των μαθητών στο σχολείο εκφράζει το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, «μετά το 1950...το Δημοτικό τότε έφτασε να απορροφήσει όλους τους μαθητές, που έπρεπε να φοιτήσουν σ' αυτό...»¹

Τα στατιστικά στοιχεία της σχολικής αρχιτεκτονικής αποτελούν, επίσης, ένδειξη μιας νέας αντιμετώπισης του χώρου και των αρχών αξιολόγησής του, καθώς και καλύτερη προσέγγιση του εκπαιδευτικού έργου. Η κατανομή της επιφάνειας του σχολικού γηπέδου σε συνάρτηση με τον αριθμό των μαθητών της περιόδου (1932-1960) αλλά και η κατανομή των μαθητών σε συνάρτηση με το εμβαδόν της σχολικής αίθουσας της περιόδου (1946-1957) του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, επιτρέπουν στους υπευθύνους της κατασκευής να ισχυριστούν ότι υπολόγισαν σωστά τις ανάγκες σε χώρο της νέας σχολικής εγκατάστασης

Δεδομένου ότι το σχολικό κτίριο αποτελεί, πλέον, συνάθροισμα αιθουσών, η επιφάνεια της κάθε αίθουσας αλλά και του αύλειου χώρου σε συνάρτηση με τους μαθητές είναι τα μεγέθη που επιτρέπουν στους υπευθύνους της κατασκευής να υπολογίσουν τις ανάγκες σε χώρο των νέων σχολικών εγκαταστάσεων και να προχωρήσουν στην επιλογή του γηπέδου στη βάση αυτών των αναγκών. Η υιοθέτηση του μεγέθους επιφάνεια ανά μαθητή στην τάξη αλλά και στον αύλειο χώρο ως καθοριστικής παραμέτρου της σχολικής αρχιτεκτονικής, είχαν ως αποτέλεσμα την προσέγγιση της κατασκευής από εκπαιδευτική και παιδαγωγική σκοπιά.

Γ.4 Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΙΘΟΥΣΑΣ - ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΟ Δ.Σ. ΚΑΤΟΥΝΑΣ (1946-1957)

Η αίθουσα διδασκαλίας στην αλληλοδιδασκτική μέθοδο ταυτιζόταν με το σχολικό κτίριο. Μετά το 1880 και την επικράτηση της συνδιδασκτικής μεθόδου το σχολικό διδακτήριο έπαψε να ταυτίζεται με την σχολική αίθουσα και αποτέλεσε την

---

¹ Θεόδωρος Ν. Μυλωνάς, «Η αναπαραγωγή των κοινωνικών τάξεων μέσα από τους σχολικούς μηχανισμούς», εκδόσεις Γρηγόρη, σ. 55, Αθήνα 1982

στέγη πολλών αιθουσών², ο αριθμός των οποίων εξαρτιόταν από τρεις ρυθμιστικούς παράγοντες. Πρωτεύων ρυθμιστικός παράγοντας ήταν ο μαθητικός πληθυσμός που φοιτούσε στο Δημοτικό Σχολείο της κωμόπολης και βάσει του αριθμού αυτού οριοθετούνταν οι άλλοι δύο παράγοντες, δηλαδή ο αριθμός των δασκάλων και ο αριθμός των διαθέσιμων αιθουσών.

Η κεντρική εξουσία αντιμετώπιζε με διαφορετική διάθεση το κτιριακό πρόβλημα και τις ανάγκες σε διδακτικό προσωπικό στις διάφορες περιοχές του ελλαδικού χώρου ανάλογα με τον πληθυσμό και την έκτασή τους. Στα χωριά και στις κωμοπόλεις, οι κάτοικοι, για να αντιμετωπίσουν τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες σε διδακτικό προσωπικό και σε σχολικούς χώρους, απευθύνονταν στην κοινότητα η οποία δεν είχε πάντα τις οικονομικές δυνατότητες για να αντεπεξέλθει.

Ο Διευθυντής του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας στην εισήγησή του, όπως καταγράφεται στην συνεδρίαση του συλλόγου διδασκόντων τη σχολική χρονιά 1949-1950, με θέμα «Νέα κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού και σύνταξις νέου προγράμματος», που πραγματοποιήθηκε, για να αντιμετωπιστούν ελλείψεις στο διδακτικό προσωπικό του σχολείου, αναφέρει, «Επρότεινα εις το κοινοτικόν συμβούλιον, όπως προβή λόγω της πληθωρικότητας του Σχολείου εις διορισμόν ιδιωτικού Δημοδιδασκάλου, πλην όμως ημοί εδήλωσε τούτο στερείται πόρων, καθ' όσον εξήντησεν αυτοίς δια την αποπεράτωσιν του διδακτηρίου χορηγήσαν 35.000.000 κατά το οικονομικόν έτος 1948-1949, ην δε εψήφισεν ετέραν πίστωσιν 15.000.000 δι' επίστρωσιν του δαπέδου του κάτω ορόφου δια μωσαϊκών πλακιδίων.»³ Μέσα από αυτό το ενδεικτικό παράδειγμα γίνεται αντιληπτό το γεγονός ότι η σχολική κοινότητα απευθυνόταν, κατά βάση, στις τοπικές αρχές για τη διευθέτηση των προβλημάτων που αντιμετώπιζε. Στην προκειμένη περίπτωση η κοινότητα δηλώνει την αδυναμία της να καλύψει τις οικονομικές ανάγκες του σχολείου. Μια στάση που δεν οφείλεται σε απροθυμία αλλά στο ότι έχει ήδη εξαντληθεί σηκώνοντας το βάρος από προηγούμενες απαιτούμενες χρηματικές δαπάνες για την κατασκευή αλλά και επισκευή του.

Μια άλλη διαφοροποίηση μεταξύ των πόλεων και της επαρχίας, ως προς τα μεγέθη που συντελούν στον υπολογισμό της κατάλληλης επιφάνειας της σχολικής αίθουσας, εισάγει επίσημα ο Μωραΐτης στη «διδασκαλική ή Σύντομοι οδηγία περί της χρήσεως της νέας μεθόδου διδασκαλίας», (Αθήνα 1880). Πρόκειται για το συντελεστή που προκύπτει από το κλάσμα του εμβαδού της επιφάνειας του δαπέδου της αίθουσας δια του αριθμού των μαθητών (Συντελεστής = Επιφάνεια Σχολικής Αίθουσας / Αριθμός Μαθητών). Έτσι, «Η χωρητικότητα της αίθουσας ορίζεται για τα χωριά και τις κωμοπόλεις σε 80-90 μαθητάς, ενώ στις πόλεις σε 60-70. Η επιφάνεια

² «Ο Μωραΐτης είναι ο πρώτος που επισημαίνει την ανάγκη του να υπάρχουν περισσότερες από μία αίθουσες διδασκαλίας (μέχρι τέσσερις) και να περιοριστεί ο αριθμός των μαθητών στους 60-80.» (Μάρω Καρδαμίτση – Αδάμη, Ο Δ. Καλλιός και το Σχολικό κτίριο, Ε. Μ. Π. – Τμήμα Αρχιτεκτόνων Σπουδαστήριο Αρχιτεκτονικών Συνθέσεων – Καθηγητής Δ. Ζήβας, Δημοσιεύσεις Επιστημονικών Εργασιών, αριθ. 1, σ. 5, Αθήνα 1986)

³ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλία Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1946-1957), Φ. 6, υπ: 1β, αριθ. πράξης 3 / 7-12-1949

της υπολογίζεται στην βάση ενός ποσοστού ανά μαθητή που ο Μωραΐτης ορίζει 0,75-1,02 μ² για τα χωριά και 1,0-1,25 μ² για τις πόλεις. Κάθε αίθουσα λοιπόν πρέπει να έχει επιφάνεια 60-90 μ² στα χωριά και 50-70μ² στις πόλεις.»⁴

Γ.5 ΤΟ ΚΤΙΣΜΕΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ

Γ.5.1 ΠΑΡΑΛΛΗΛΙΣΜΟΣ ΜΕ ΤΟ ΚΤΙΣΜΕΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥ 1^{ου} Δ. Σ. ΗΛΙΟΥΠΟΛΗΣ

Στο υποκεφάλαιο αυτό θα προσπαθήσουμε να κάνουμε κάποιους παραλληλισμούς του κτιριακού περιβάλλοντος του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας με εκείνο του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Ηλιούπολης, στην Αθήνα. Η επιλογή της πραγματοποίησης της σύγκρισης αυτής μεταξύ των δύο σχολείων βασίστηκε στα σκελετικά κοινά στοιχεία μεταξύ των δύο σχολείων και σκοπό έχει να δείξει την ευελιξία που υπήρχε από πλευράς των κατασκευαστικών φορέων ως προς την προσαρμογή του διδακτηρίου στις ανάλογες απαιτήσεις.

Το διδακτήριο το οποίο στεγάζει το σχολείο της Ηλιούπολης είναι εξαθέσιο και εκ των πραγμάτων δεν έχει κατακόρυφο άξονα συμμετρίας, δεδομένου ότι κάθε όροφος έχει τρεις αίθουσες, σε αντίθεση με το υπό μελέτη σχολείο που είναι οκταθέσιο. Ωστόσο, παρά τη φαινομενική διαφορά τους ως προς τον αριθμό αιθουσών, τα δύο σχολεία έχουν διάφορα διδακτήρια και τα σχέδιά τους παρουσιάζουν μεγάλες ομοιότητες. Το κοινό τους αρχιτεκτονικό μοτίβο, με τις διαφοροποιήσεις οι οποίες προέκυψαν από τις ανάγκες κάθε σχολείου, αποδεικνύει το γεγονός ότι το Υπουργείο διέθετε πληθώρα σχεδίων και εναλλακτικών επιλογών ως προς αυτά.

Τα δύο σχολεία χτίστηκαν σε διαφορετικές περιόδους και μάλιστα το κτίριο που στεγάζει το εν λόγω δημοτικό της Ηλιούπολης, στην Αθήνα, κτίστηκε το 1959, είκοσι τρία (23) χρόνια μετά την έναρξη των εργασιών στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας. Παρά το χρονικό διάστημα της, σχεδόν, εικοσιπενταετίας που μεσολαβεί μεταξύ της ανέγερσης των δύο σχολείων, οι ομοιότητες ως προς την αρχιτεκτονική δομή τους δικαιολογούνται αν λάβουμε υπόψη ότι παρεμβλήθηκαν ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος, η Κατοχή, ο εμφύλιος. Τα γεγονότα αυτά αποτέλεσαν εμπόδιο στην εξέλιξη και ριζική αλλαγή στη σχολική αρχιτεκτονική, με αποτέλεσμα σχέδια

---

⁴ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 155, Αθήνα 1988

του «Προγράμματος Παπανδρέου» να ισχύουν ακόμα. Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφέρουμε πώς το γεγονός ότι είκοσι τρία (23) χρόνια μετά την έναρξη των εργασιών ανέγερσης για την κατασκευή του διδακτηρίου στην Κατούνα κατασκευάστηκε, στα περίχωρα της πρωτεύουσας της χώρας, παρόμοιο σχολείο, πιστοποιεί την αξία του διδακτηρίου της Κατούνας, η οποία δεν έχει προκύψει αποκλειστικά στα πλαίσια της σύγκρισης του με τα άλλα διδακτήρια της ευρύτερης περιοχής Ξηρόμερου.

Γ.5.2. ΤΑ ΔΙΠΑΤΑ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΑ

Η κατασκευή των διδακτηρίων με την προσθήκη ενός επιπλέον ορόφου ήταν μια αναγκαιότητα την οποία επέβαλε η αύξηση του αριθμού των αιθουσών διδασκαλίας. Έτσι, με την ανέγερση του διώροφου διδακτηρίου επιτυγχάνεται ο διπλασιασμός του αριθμού των αιθουσών διδασκαλίας ενώ ταυτόχρονα παραμένει σταθερό το εμβαδόν της επιφάνειας του γηπέδου που καλύπτει η κάτοψη του κτιρίου. Η αρχιτεκτονική αυτή αλλαγή είναι μεγάλης σημασίας γεγονός που γίνεται περισσότερο αντιληπτό στις πόλεις, όπου τα γήπεδα που αγοράζονται για την ανέγερση σχολείων είναι μικρά, εξαιτίας του κόστους. Σε τέτοιες περιπτώσεις, καταστρατηγείται η σχέση εκείνη που θέλει το πηλίκο της διαίρεσης του εμβαδού της αυλής προς το εμβαδόν της κάτοψης του κτισμένου περιβάλλοντος να υπερβαίνει το δύο.

Οι αντιθέσεις που εγέρθηκαν σχετικά με την ανέγερση δίπατων διδακτηρίων στηρίζονταν κυρίως σε θέματα εκπαιδευτικά. Επικεντρώνονταν στους κινδύνους που πιθανόν να αντιμετώπιζαν οι μαθητές εξαιτίας του συνωστισμού και ατυχημάτων στις σκάλες, κατά την είσοδο και έξοδο τους στο σχολικό κτίριο. Οι αντιθέσεις αυτές οφείλονταν στο ότι οι εκπαιδευτικοί έπρεπε να μελετήσουν νέες παραμέτρους με τις οποίες δεν ήταν εξοικειωμένοι διότι μέχρι τότε δεν απασχολούσαν το εκπαιδευτικό έργο. Πρέπει να συνυπολογίσουμε και την δυσκαμψία των εκπαιδευτικών να ξεπεραστεί η πάγια εικόνα που ήθελε το σχολείο να είναι ισόγειο.

Όσο αναφορά το κατασκευαστικό σκέλος, υπήρξαν και εκεί δισταγμοί σχετικά με την πρόθεση για ανέγερση δίπατων διδακτηρίων. Η βάση τους ήταν η έλλειψη τεχνογνωσίας. Βέβαια, υπήρχαν ειδικοί παραδοσιακοί μάστοροι που είχαν εμπειρία δίπατων κτισμάτων, τα οποία όμως, είτε ήταν σχήματος κυλίνδρου είτε παραλληλόγραμμου, είχαν μικρό εμβαδόν κάτοψης. Κτίσματα με αμυντικό προσανατολισμό (χοντρούς τοίχους, τυφεκιοθυρίδες) τα οποία οικοδομήθηκαν σε περιόδους έντονης κοινωνικής ανασφάλειας. Το μικρό εμβαδόν κάτοψης αποτελούσε σημαντικό στοιχείο το οποίο ήταν σε θέση να εγγυηθεί την στατικότητα και την στερεότητα. Τέτοια οικοδομήματα ήταν ο πύργος ο οποίος ανήκε στον τύπο των τουρκοανατολικών οικοδομημάτων. Η ονομασία «κούλα» ή «κούλια», προερχόταν από το αραβοτουρκικό Kule που σημαίνει πύργος ή ακρόπολη και το μεσαιωνικό και

βυζαντινό «Κουλάς» - όρο που συναντάμε στην Άννα την Κομνηνή (95, 96, 101, 103) ή «Γουλάς» όρος που συναντάμε στο Χρονικό του Μορέως (στ. 8223, 8241). Στην ευρύτερη περιοχή υπάρχει η κούλια στο κάστρο του Βρωμιάρι⁵ το τρίπατο οικοδόμημα - η κούλια στο «Ζευγοστάσιο Μαχαρίνα»⁶ στο κάστρο του Αετού Ξηρομέρου, ο πύργος της κυρα-Βασιλικής στην Κατοχή.⁷ Οι κούλιες ήταν κυρίως ιδιοκτησία μεγαλοτσιφλικάδων. Ήταν ιδιωτικά οικοδομήματα που η αρχιτεκτονική τους υπηρετούσε την προστασία του αγροκτήματος, του τιμαριούχου ή του τσιφλικά. Στην κωμόπολη της Κατούνας σώζεται η «κούλια» των Τσιλιπαναίων⁸ και η «κούλιαν», του παπα-Τσούλος⁹ στο συνοικισμό Παληόκαστρο.

Το διάφορο διδακτήριο, με το μεγάλο εμβαδόν κάτοψης, προϋποθέτει οργανωμένο σχεδιασμό και μελέτη επιπρόσθετων παραγόντων, απαιτεί η παρουσία του μηχανικού ή του αρχιτέκτονα να είναι συνεχής ώστε να αποφεύγονται τυχόν κατασκευαστικά λάθη και να μην παίρνονται αποφάσεις χωρίς τη συγκατάθεση των ειδικών. Ωστόσο, παρουσιάστηκαν ζητήματα κακοτεχνίας, στα οποία, μάλιστα, δεν υπήρχε η πολυτέλεια να διορθωθούν. Προβλήματα εμφανίστηκαν και αργότερα, όταν έγινε εφαρμογή απλούστερων τύπων – σχεδίων. Ως αιτία θεωρείται η ανεπαρκής επίβλεψη της ανέγερσης των διδακτηρίων, καθώς υπήρχαν ελλείψεις στο προσωπικό των σχολικών αρχιτεκτόνων.

Η παρέμβαση του αρχιτέκτονα ή του μηχανικού κόμιζε μορφολογικές επιλογές οι οποίες εφαρμόστηκαν, χωρίς διάκριση, στους αστικούς και αγροτικούς χώρους. Επίσης, κόμιζε χαρακτηριστικά ξένα προς την παραδοσιακή αρχιτεκτονική, στοιχεία της οποίας χρειάστηκε καιρός να εντοπιστούν από τους αρχιτέκτονες και να ενταχθούν στους σχεδιασμούς τους. Με τον τρόπο αυτό εισήχθη στους αγροτικούς οικισμούς η παραδοσιακή αρχιτεκτονική και ο τοπικός παραδοσιακός διάκοσμος. Αναδύθηκε η λαϊκή αρχιτεκτονική, στηριζόμενη στο κίνημα του εκπαιδευτικού δημοτικισμού ο οποίος συνεπικουρείται από τη διάθεση του υπουργείου για κατασκευή διδακτηρίων έτσι ώστε να επιτευχθεί η βελτίωση της λειτουργικότητάς τους σε συνδυασμό με τη μείωση του κόστους. Προτείνονται, λοιπόν, αρχιτεκτονικές λύσεις, πιο συγκεκριμένες για κάθε σχολείο, απλούστερες και οικονομικότερες.

---

⁵ Η κούλια στο κάστρο του Βρωμιάρι έχει « μήκος 7,40, και πλάτος 4,50 μ.» (Κ.Ι. Τριανταφυλλίδης, Το Φρούριο «Βρωμιάριν» στο Βενετικό Ναυπακτίας – Συμβολή στη μελέτη των παραποτάμιων οχυρώσεων, ανακοίνωση Α΄ Αρχαιολογικού και Ιστορικού συνεδρίου Αιτωλοακαρνανίας, Αγρίνιο 21-22-23 Οκτωβρίου 1988, Πρακτικά, έκδοση Νομαρχία Αιτωλοακαρνανίας – Στ΄ Εφορεία προϊστορικών και κλασσικών αρχαιοτήτων, σ. 348, Αγρίνιο 1991

⁶ Ελένη Γιαννακοπούλου, Το «Ζευγοστάσιον Μαχαρίνα» – Μια περίπτωση εξέλιξης της εγγείου ιδιοκτησίας στην Αιτωλία, ανακοίνωση στο Α΄ Αρχαιολογικού και Ιστορικού συνεδρίου Αιτωλοακαρνανίας, Αγρίνιο 21-22-23 Οκτωβρίου 1988, Πρακτικά, έκδοση Νομαρχία Αιτωλοακαρνανίας – Στ΄ Εφορεία προϊστορικών και κλασσικών αρχαιοτήτων, σσ. 777 – 793, Αγρίνιο 1991

⁷ Βασίλης Κασταρός, Συμβολή στη ιστορία και μνημειακή τοπογραφία του χωριού Κατοχή Ακαρνανίας, περ. Ελληνικά, τχ. 30 (1977-1978), σσ. 307-320, Θεσσαλονίκη

⁸ Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 15, Αθήνα 1972

⁹ στο ίδιο, σ. 13

Τα πρώτα δείγματα του απόλυτου ελέγχου των μηχανικών επί των κτισμάτων του σχολικού χώρου δόθηκαν με το διάταγμα της 17^{ης} Μαΐου 1894. Η αλλαγή αυτή δηλώνεται με την εμπλοκή και την καθοδήγηση στο παραπάνω διάταγμα του Δ. Καλλία. Ο Δ. Καλλίας γεννήθηκε στη Χαλκίδα το 1858 και δεν ανήκε στην παιδαγωγική κοινότητα αλλά ήταν μηχανικός, «Πολιτικός μηχανικός, διευθυντής της τεχνικής υπηρεσίας του νομού Αττικής, ο Δ. Καλλίας σπούδασε στο πολυτεχνείο της Γάνδης».¹⁰ Η κατασκευή των διδακτηρίων βάση του διατάγματος αυτού στηρίχθηκε στη σχεδίαση των διδακτηρίων, με τα σχέδια – τύπους «Καλλία» και τις κατασκευαστικές τεχνικές συμβουλές που περιείχαν. «Η προσφορά του Δημ. Καλλία, στην αρχιτεκτονική του σχολικού κτιρίου, άσχετα από την καθαρή αρχιτεκτονική της αξιολόγηση, είναι σημαντική. Σχολεία Καλλία συναντάμε στις περισσότερες πόλεις και χωριά της χώρας μας να λειτουργούν ακόμα και σήμερα. Ελάχιστα κατεδαφίστηκαν (ωρισμένα υπέστησαν σημαντικές ζημιές στη διάρκεια του τελευταίου πολέμου). Τα περισσότερα σώζονται σε πολύ καλή κατάσταση και εξακολουθούν να αποτελούν σημεία αναφοράς του πολεοδομικού ιστού.»¹¹ Μπορεί το διάταγμα της 17^{ης} Μαΐου 1894 αλλά και η εμπλοκή του Δ. Καλλία να αποτέλεσαν βασικά βήματα προς την επιθυμητή κατεύθυνση, όμως, στην οριστική εγκατάλειψη των πειραματισμών και του τυχαίου αυτοσχεδιασμού συνέβαλλαν το «Πρόγραμμα Παπανδρέου» (1930), η εμφάνιση στον ελλαδικό χώρο του Κινήματος της Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής και το τέταρτο (IV) Διεθνές Συνέδριο Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής (CIAM) που οργανώθηκε στην Αθήνα τον Αύγουστο 1933.

Η χρήση αρχιτεκτονικών και τοπογραφικών χαρακτηριστικών στην οργάνωση της ανέγερσης των σχολικών κτιρίων, η ανάλυση του οριζόντιου και κάθετου σχήματος λειτουργίας, από τεχνοδομικής αλλά και εκπαιδευτικής πλευράς, των διδακτηρίων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αντιπροσωπεύουν την εξέλιξη της επίσημης σχολικής αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα. Έτσι, οριοθετήθηκε η αποφασιστική συμβολή των αρχιτεκτόνων στην οργάνωση και ανοικοδόμηση των σχολικών κτιρίων, συνεπικουρούμενη με την οικονομική δυσπραγία για τις κατασκευές κιονοκράνων και αετωμάτων. Προς επίρρωση αναφέρουμε ότι η ελληνική ομάδα που συμμετείχε στο Διεθνές Συνέδριο Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής που οργανώθηκε στην Αθήνα, έδωσε μεγάλη έμφαση στα σχολικά κτίρια και μάλιστα η συνηθισμένη ξενάγηση των συνέδρων το πρόγραμμα περιελάμβανε και επισκέψεις στα νέα σχολικά κτίρια¹²

---

¹⁰ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 167, Αθήνα 1988

¹¹ Μάρω Καρδαμίτση – Αδάμη, Ο Δ. Καλλίας και το Σχολικό κτίριο, Ε. Μ. Π. – Τμήμα Αρχιτεκτόνων Σπουδαστήριο Αρχιτεκτονικών Συνθέσεων – Καθηγητής Δ. Ζήβας, Δημοσιεύσεις Επιστημονικών Εργασιών, αριθ. 1, σσ. 20-21, Αθήνα 1986

¹² Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 215, Αθήνα 1988

Γ.5.3. ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ

Τα κτίρια αυτού του τύπου, όπως το Δημοτικό σχολείο Κατούνας, είναι μακρόστενα, σχήματος ορθογώνιου παραλληλεπίπεδου. Βέβαια, τα κτίρια της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου δεν μπορούσαν να ήταν διαφορετικά τη στιγμή που το αλληλοδιδασκτήριο αποτελείτο από μια αίθουσα η οποία έπρεπε να φιλοξενήσει μεγάλο αριθμό μαθητών. Η διατήρηση του διδακτηρίου στο επίμηκες σχήμα έβρισκε σύμφωνο και τον Σπ. Μωραΐτη με τη διαφορά ότι η συνδιδασκτική μέθοδος επέβαλλε τον διαχωρισμό της μεγάλης αυτής αίθουσας σε υπομονάδες.

Η θέση που κατέχει το κτισμένο περιβάλλον του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας στο χώρο του γηπέδου είναι προϊόν μελέτης. Διερευνάται η θέση του διδακτηρίου ως προς τον κατάλληλο προσανατολισμό του στα σημεία του ορίζοντα, ως προς την κατάλληλη θέση σε σχέση με τους τρεις δρόμους που εφάπτονται του γηπέδου ενώ ρυθμιστικό παράγοντα αποτέλεσε η κλίση του. Σκοπός ήταν να επιτευχθεί η καλύτερη επικοινωνία του διδακτηρίου με τους εξωτερικούς χώρους, η καλύτερη προσέγγιση των μαθητών και η δημιουργία ενός περιβάλλοντος στο οποίο θα μπορούσαν να διατηρούνται συνθήκες υγιεινής.

Στα πλαίσια της μελέτης αυτής, όμως, δε λήφθηκαν υπόψη μόνο οι παράμετροι εκείνες οι οποίες είχαν, κυρίως, αρχιτεκτονικό και κατασκευαστικό ενδιαφέρον. Εντάχθηκαν και οι προβληματισμοί που αφορούσαν παιδαγωγικά ζητήματα, όπως η προστασία της διεξαγωγής των μαθημάτων από τους θορύβους και τους περισπασμούς του δρόμου καθώς και η προστασία του παιδιού από «ανήθικους χώρους».

Ο προσανατολισμός του διδακτηρίου με βάση τα σημεία του ορίζοντα είναι τέτοιος ούτως ώστε το διδακτήριο καθ' όλη την πορεία του ήλιου ως τη δύση να είναι ηλιόλουστο. Σε αυτό βοηθά το γεγονός ότι οι αίθουσες είναι παραταγμένες κατά μήκος της μεγαλύτερης πλευράς του σχολείου έτσι ώστε να μπορούν να καρπωθούν τα ίδια οφέλη από τον ευνοϊκό προσανατολισμό του. Μετά από τόσα χρόνια στέγασης σε ενοικιαζόμενες κατοικίες, όπου το αν ήταν ευήλια ή όχι δεν ήταν και από τα κυρίαρχα ζητούμενα, αντιστρέφονται οι όροι. Πλέον, η θέση του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας είναι αναγκαία και ικανή συνθήκη για την ανέγερσή του.

Τον προσανατολισμό του κτιρίου όριζε το γραφείο της σχολικής υγιεινής. Βάση αυτού η πρόσοψη του διδακτηρίου, επειδή η Κατούνα ανήκει στις βόρειες περιοχές της Ελλάδας, έπρεπε να κοιτάζει νοτιοανατολικά, με κλίση προς τα νότια. Στην τελική κλίση της πρόσοψης του διδακτηρίου προς το νότο υπολογίζεται ξεχωριστά για κάθε περίπτωση και η κατεύθυνση των ανέμων που πνέουν. Ο κανόνας στον οποίο πρέπει να υπακούουν τα διδακτήρια κατά τον καθορισμό της θέσης τους ως προς τα σημεία του ορίζοντα, όπως περιγράφεται από το γραφείο υγιεινής, έχει ως εξής: «Η κυριωτέρα πρόσοψις του διδακτηρίου πρέπει να τοποθετήται πάντοτε προς Α. ή ΝΑ, και εις μεν τα βορειότερα μέρη της Ελλάδος ν' αποκλίνη ο τοιούτος

προσανατολισμός εφ' όσον είναι δυνατόν μάλλον προς Ν, εις δε τα μεσημβρινώτερα μάλλον προς Β»¹³.

Το σχέδιο του διδακτηρίου ήταν ευέλικτο καθώς υπήρχαν πολλές παραλλαγές τύπων σχεδίου ως προς την θέση της εισόδου και των διαδρόμων ώστε να επιτρέπουν την κατάλληλη κάθε φορά τοποθέτηση του διδακτηρίου στο γήπεδο έτσι ώστε να εξασφαλίζεται ο νότιος προσανατολισμός των αιθουσών και του προαυλίου. Όσο αφορά την κυρία είσοδο των διδακτηρίων τα οποία κατασκευάστηκαν κατά το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, σημειώνουμε ότι βρισκόταν στην πλευρά εκείνη του διδακτηρίου με το μεγαλύτερο μήκος, υπακούοντας στη συμμετρία.

Το διδακτήριο επιλέχθηκε να ανεγερθεί στη βορειοδυτική γωνία του γηπέδου εκεί που τέμνονται ο επαρχιακός δρόμος και ο κοινοτικός δρόμος που βρίσκεται από την επάνω, αντίστοιχη μεριά του γηπέδου, ακολουθώντας τον κανόνα στον οποίο υπακούν και τα περισσότερα διδακτήρια. «Τα περισσότερα δημοσιευμένα σχολεία είναι τοποθετημένα κοντά στο βόρειο όριο του οικοπέδου (χωρίς να εφάπτονται). Όταν το έδαφος έχει κλίση, ως επί το πλείστον είναι το ψηλότερο (Υπάρχει δηλαδή ευχέρεια επιλογής γηπέδου). Η αυλή είναι στο νότο, προστατευμένη απ' το βοριά, οι τάξεις βλέπουν σε αυτή και όταν υπάρχει κλίση το κτίριο βρίσκονται ψηλά. Η απόσταση από το όριο τα απομακρύνει από τη γειτονική ιδιοκτησία ή όταν υπάρχει δρόμος – όπως τις περισσότερες φορές – δημιουργεί ένα φίλτρο, ένα χώρο ενδιάμεσο πριν την είσοδο στο κτίριο.»¹⁴ Ελάχιστες περιπτώσεις διδακτηρίων είναι τοποθετημένα στο νότο και αιτία για να συμβεί κάτι τέτοιο είναι η κλίση του γηπέδου να είναι τέτοια ώστε το ψηλότερο σημείο να μην είναι στο βοριά, αλλά στο νότο. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι παράδειγμα σχολείου που υπάγεται στην προαναφερθείσα εξαίρεση αποτελεί το Δημοτικό Σχολείο στην Επάνω σκάλα (Μυτιλήνη).

Το διδακτήριο περιβάλλεται από ελεύθερο κοινόχρηστο χώρο, όμως, δε βρίσκεται στο κέντρο του γηπέδου επιδιώκοντας ισομετρικές αποστάσεις από τις πλευρές και στο σημείο που προσεγγίζει τις πλευρές του γηπέδου ο ελεύθερος κοινόχρηστος χώρος είναι μικρός. Ενώ, δηλαδή, ο σχεδιασμός προϋπέθετε το σχολείο να τοποθετηθεί στο κέντρο της μια πλευράς, στην περίπτωση του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, για λόγους που εξυπηρετούσαν την καλύτερη λειτουργία, επιλέχθηκε η συγκεκριμένη θέση στη βορειοδυτική πλευρά του γηπέδου. Η επιλογή αυτή παρατηρούμε ότι είχε ως αποτέλεσμα να επιτευχθεί ο μεγαλύτερος δυνατός έλεγχος του αύλειου χώρου από το προσωπικό του σχολείου. Ταυτόχρονα, εξασφαλιζόταν η ασφάλεια του κτηρίου από τα νερά της βροχής καθώς η θέση στο κέντρο του οικοπέδου δεν ενδεικνυόταν και για τον λόγο ότι το χειμώνα η τοποθεσία αυτή μάζευε νερό από τις βροχές και έφτιαχνε μια μικρή λίμνη. Επίσης δημιουργείται και η δυνατότητα μιας δεύτερης πόρτας εισόδου-εξόδου η οποία λόγω της

¹³ Εμμ. Λαμπαδάριος, Σχολική Υγιεινή, 1928, 2^η έκδοση, σ.38 – Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 204, Αθήνα 1988

¹⁴ Διδακτική Ομάδα : Μάχη Καραλή – Αγνή Παπαϊωάννου, Τα σχολεία του '30, Ε. Μ. Π. – Τμήμα Αρχιτεκτονικής – Τομέας 1. Αρχ. Σχεδιασμού : Ειδικά Θέματα Κτιριολογίας, εκδόσεις Τμήματος Αρχιτεκτόνων Ε. Μ. Π., σ. 39, Αθήνα 1989

υψομετρικής διαφορά δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει αν το κτίριο ήταν στο μέσον του γηπέδου

Το παραλληλεπίπεδο διδακτήριο συνηθιζόταν, όταν αυτό ήταν εφικτό, να κατασκευάζεται στο πίσω μέρος του γηπέδου, στο βάθος, και μάλιστα, πλησιέστερα στην πλευρά εκείνη της αυλής που είναι παράλληλη με τον πολυσύχναστο δρόμο. Σκοπός της κατασκευής του διδακτηρίου στην θέση αυτή, είναι η κάθετη απόσταση που προκύπτει από την παραλληλία, και η οποία ορίζει την απομάκρυνση του διδακτηρίου από τον δρόμο να είναι όσο το δυνατόν μεγαλύτερη. Με αυτή την επιλογή αυξάνεται η ηρεμία του κτιρίου από εξωτερικούς θορύβους. Με άλλα λόγια, «Στην περίπτωση που το γήπεδο του σχολείου βρίσκεται σε πολυσύχναστο δρόμο, τότε το κτίριο κατασκευάζεται στο βάθος της αυλής, η οποία μετατρέπεται έτσι σε φίλτρο για τους θορύβους και προστατεύει τη διεξαγωγή της διδασκαλίας από κάθε παρενόχληση.»¹⁵

Σημαντικός παράγοντας στην επιλογή της βέλτιστης δυνατής θέσης στην οποία θα κατασκευαζόταν το διδακτήριο ήταν η κλίση του γηπέδου. Το γήπεδο κλίνει προς δύο διαδοχικές πλευρές του. Η κλίση προς τη μία του πλευρά οφείλεται στην υψομετρική διαφορά μεταξύ των κοινοτικών δρόμων, η οποία αποτυπώνεται επί του επαρχιακού δρόμου, ενώ η κλίση προς την άλλη πλευρά ακολουθεί το μήκος του σχολείου. Το σημείο εκείνο το οποίο τελικά επιλέγεται για να χτιστεί το διδακτήριο είναι το σημείο τομής των επιπέδων των δύο κεκλιμένων επιπέδων που έχουν προκύψει.

Γ.5.4. Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΕΜΒΑΔΩΝ ΤΗΣ ΑΥΛΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΟΨΗΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΥ

Τη σχέση του εμβαδού της αυλής του σχολείου (X) και του εμβαδού της κάτοψης (Ψ) του κτισμένου περιβάλλοντος διέπει μια αναλογία η οποία πρέπει να τηρείται. Το πηλίκο της αναλογίας αυτής, το οποίο πρέπει να είναι μεγαλύτερο ή ίσο ($\geq$) του δύο (2), δηλώνει το σεβασμό στους μαθητές διότι με τον τρόπο αυτό ορίζεται και ο χώρος που διατίθεται από το σχολείο για παιχνίδι στα διαλείμματα. «Το διδακτήριο πρέπει να έχει αυλή τουλάχιστον διπλάσια από την επιφάνεια του κυρίως οικοδομήματος.»¹⁶

Προκειμένου να εξετάσουμε, λοιπόν, στην περίπτωση του υπό μελέτη σχολείου αν ισχύει η ανισότητα που πρέπει να διέπει τη σχέση του εμβαδού της αυλής με το εμβαδόν της κάτοψης του κτισμένου περιβάλλοντος (≥ 2), πρέπει να

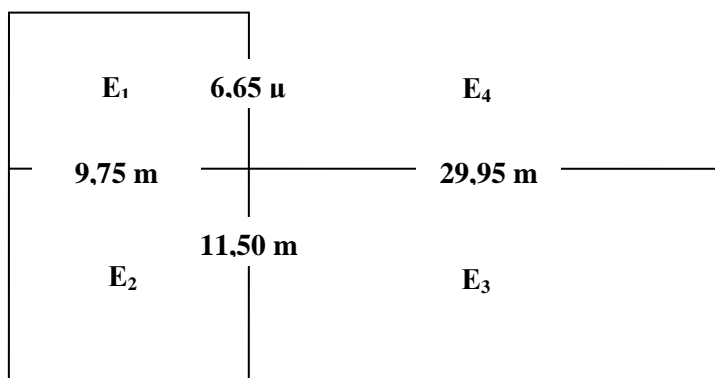
¹⁵ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σσ. 154-155, Αθήνα 1988

¹⁶ στο ίδιο, σ. 154

διαιρέσουμε το εμβαδόν της αυλής δια του εμβαδού της επιφάνειας της κάτοψης του κτισμένου περιβάλλοντος και να συγκρίνουμε το πηλίκο με το δύο (2).

Το εμβαδόν της επιφάνειας της κάτοψης του κτισμένου περιβάλλοντος είναι $521,3875 \text{ m}^2$. και ο υπολογισμός της τιμής αυτής γίνεται με πολλούς τρόπους. Εμείς θα αναφέρουμε τρεις διαφορετικούς τρόπους αντιμετώπισης οι οποίοι έχουν ως βάση τους το παραλληλόγραμμο. Στον πρώτο τρόπο (α) αντιμετωπίζουμε το σκαρίφημα της κάτοψης ως ένα σχήμα που αποτελείται από τρία αυτοτελή μέρη, σχήματος παραλληλογράμμου και αφού υπολογίσουμε το κάθε εμβαδόν ξεχωριστά τα αθροίζουμε. Στον δεύτερο τρόπο (β), αντιμετωπίζουμε το σχέδιο της κάτοψης θεωρώντας ότι αποτελείται από δύο υπομήματα. Ουσιαστικά, σε κάθε υποπερίπτωση, ενοποιούμε τα παραλληλόγραμμα με εμβαδόν $E_1 - E_2$ και εκείνα με εμβαδόν $E_2 - E_3$ αντίστοιχα. Τέλος, στον τρίτο και τελευταίο τρόπο, υπολογίζουμε το εμβαδόν του παραλληλογράμμου που προκύπτει εάν λάβουμε υπόψη και την διακεκομμένη γραμμή και στη συνέχεια αφαιρούμε το τμήμα E_4 , δεδομένου ότι αποτελεί ακάλυπτο χώρο και είναι απλά βοηθητικό, χωρίς να εντάσσεται στην κάτοψη.

**Σκαρίφημα
της κάτοψης
του διδακτηρίου
του Δημοτικού
Σχολείου
Κατούνας**

Βάση του σκαριφήματος η κάτοψη του κτισμένου περιβάλλοντος του Δημοτικού Σχολείου αποτελείται από τρεις επιφάνειες την E_1 , E_2 και E_3 καθώς και την επιφάνεια E_4 η οποία δεν αποτελεί τμήμα του διδακτηρίου αλλά χρησιμοποιείται ως βοηθητικό σχήμα. Παρακάτω καταγράφουμε τους τρεις τρόπους υπολογισμού της επιφάνειας της κάτοψης και αξίζει να αναφέρουμε ότι στις δύο υποπεριπτώσεις του δεύτερου τρόπου χρησιμοποιήσαμε την επιμεριστική ιδιότητα της πρόσθεσης ως προς τον πολλαπλασιασμό $[(\alpha + \beta) (\alpha + \gamma) = \alpha (\beta + \gamma)]$ προκειμένου να διευκολυνθούμε στους υπολογισμούς.

$$\alpha. E_1 + E_2 + E_3 = (6,65 \text{ m} \cdot 9,75 \text{ m}) + (11,50 \text{ m} \cdot 9,75 \text{ m}) + (11,50 \text{ m} \cdot 29,95 \text{ m}) = \\ = 64,8375 \text{ m}^2 + 112,125 \text{ m}^2 + 344,425 \text{ m}^2 = \underline{521,3875 \text{ m}^2}$$

$$\beta. \text{ i.) } E_{1+2} + E_3 = (6,65 \text{ m} + 11,50 \text{ m}) \cdot 9,75 \text{ m} + (11,50 \text{ m} \cdot 29,95 \text{ m}) = \\ = (18,15 \text{ m} \cdot 9,75 \text{ m}) + 344,425 \text{ m}^2 = \\ = 176,9625 \text{ m}^2 + 344,425 \text{ m}^2 = \underline{521,3875 \text{ m}^2}$$

$$\text{ ii.) } E_1 + E_{2+3} = (6,65 \text{ m} \cdot 9,5 \text{ m}) + (11,50 \text{ m} \cdot 39,7 \text{ m}) = 64,8375 \text{ m}^2 + 456,55 \text{ m}^2 = \\ = \underline{521,3875 \text{ m}^2}$$

$$\gamma. E_{1+2+3+4} - E_4 = [(6,65 \text{ m} + 11,50 \text{ m}) \cdot (9,75 \text{ m} + 29,95 \text{ m})] - (6,65 \text{ m} \cdot 29,95 \text{ m}) = \\ = (18,15 \text{ m} \cdot 39,7 \text{ m}) - 199,1675 \text{ m}^2 = \\ = 720,555 \text{ m}^2 - 199,1675 \text{ m}^2 = \underline{521,3875 \text{ m}^2}$$

Το εμβαδόν της αυλής προκύπτει αν από το εμβαδόν του γηπέδου (Γ) αφαιρέσουμε το εμβαδόν της κάτοψης (Ψ) του κτισμένου περιβάλλοντος ($X = \Gamma - \Psi = 4520 \text{ τ. μ} - 521,3875 \text{ τ. μ.} = 3998,6125 \text{ m}^2$). Το αποτέλεσμα της διαίρεση του εμβαδού της αυλής του σχολείου με το εμβαδόν της κάτοψης του κτισμένου περιβάλλοντος μας δίνει ως αποτέλεσμα $X / \Psi = 3998,6125 / 521,3875 = 7,6691 \geq 2$. Το γεγονός, δηλαδή, ότι η επιφάνεια της αυλής στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας είναι περισσότερο από επτά φορές μεγαλύτερη από την επιφάνεια που καταλαμβάνει το κτίριο έχει ως αποτέλεσμα να επαληθεύεται η απαιτούμενη ανισότητα. Άρα, επιτεύχθηκαν πλήρως οι επιδιώξεις όλων των εμπλεκόμενων φορέων με το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας για ένα σχολείο το οποίο να παρέχει στους μαθητές το κατάλληλο παιδαγωγικό περιβάλλον.

Γ.5.5. Η ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΚΤΙΣΜΕΝΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΟΥ Δ. Σ. ΚΑΤΟΥΝΑΣ

Η μορφολογία του κτιρίου δεν είναι άσχετη με την κατεύθυνση της εκπαίδευσης η οποία ήταν, «Το σχολικό σύστημα ...προετοιμάζει τους μαθητές για το Πανεπιστήμιο... Έτσι εξηγείται η μεγάλη αποχή ή σύντομη αποχώρηση από το Δημοτικό Σχολείο.»¹⁷ Η νεοκλασική μορφολογία των διδακτηρίων, βαθιά επηρεασμένη από αρχιτεκτονική ορολογία της αρχαίας Ελλάδας, είχε ως δείγμα το αρχιτεκτονικό σχέδιο του Πανεπιστημίου Αθηνών. Πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η μορφολογία αυτή ακολουθήθηκε ακόμα και στα διδακτήρια που ανοικοδομήθηκαν στους αγροτικούς πληθυσμούς, όπου δεν υπήρχε η ανάλογη γνώση για να κατανοηθεί

¹⁷ Θεόδωρος Ν. Μυλωνάς, «Η αναπαραγωγή των κοινωνικών τάξεων μέσα από τους σχολικούς μηχανισμούς», εκδόσεις Γρηγόρη, σ. 51, Αθήνα 1982

η σημασία στοιχείων, όπως κιονόκρανα, αετώματα. Προσπαθώντας τα εξηγήσουμε την εμμονή σε τέτοιου είδους κατασκευές στο αγροτικό περιβάλλον, δεχόμαστε την χρήση νεοκλασικής μορφολογίας ως μέσο επιβολής στον αγροτικό πληθυσμό και συνεισφορά στην ενίσχυση του εκπαιδευτικού μηχανισμού που δεχόταν σοβαρή αμφισβήτηση στην επαρχία.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι ήδη από την τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αιώνα εμφανίζονται οι πρώτες «ενστάσεις» στη νεοκλασική μορφολογία των κτιρίων. Ο βουλευτής Ν. Βελέντζας έδωσε ανάγλυφη την εικόνα του προβλήματος κατά την συζήτηση των νομοσχεδίων Ι. Τσιριμώκου στη Βουλή το 1914: «Κατασκευάστησαν εις ορεινούς πληθυσμούς σχολεία με κιονόκρανα και πάσαν μηχανικήν πολυτέλειαν, ήν δεν δύναμαι να περιγράψω, περιορισμένα όμως εις την πρώτην καταιγίδα να καταρρεύσωσι· κατασκευάστησαν εν ένι λόγω σχολεία πολυτελή και άχρηστα, με την δικαιολογία ότι ανωκοδομήθησαν όπως χρησιμεύσωσιν ως πρότυπα οικοδομημάτων εις τους χωρικούς πληθυσμούς, ωσανεί να επρόκειτο ούτοι να μεταβάλωσι τας καλύβας αυτών εις μέγαραν»¹⁸

Το διδακτήριο που ανεγέρθη στην κωμόπολη, στην τελική μορφή του σχεδίου κατασκευής του, διαμορφώθηκε έτσι ώστε να στεγάσει το οκτατάξιο, πια, Δημοτικό Σχολείο της Κωμόπολης. Σε κάθε όροφο υπάρχουν τέσσερις αίθουσες και δύο δωμάτια εναλλακτικής χρήσης καθώς ανάλογα με τις ενίοτε ανάγκες χρησιμοποιούνταν ως αποθηκευτικοί χώροι, γραφεία ή αίθουσες διδασκαλίας. Η επικοινωνία όλων των παραπάνω χώρων επιτυγχάνεται μέσω ενός διαδρόμου στη νότια πλευρά του οποίου, στον πρώτο όροφο του κτιρίου, βρίσκεται το γραφείο του διευθυντή, τοποθετημένο σε σημείο τέτοιο ώστε να έχει δεξιά και αριστερά του ίσο αριθμό αιθουσών.

Όταν αναφερόμαστε στο κτισμένο περιβάλλον του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας ουσιαστικά έχουμε στο μυαλό μας μια αρχιτεκτονική κατασκευή που αποτελείται από δύο ορόφους. Η εφαρμογή ενός τέτοιου σχεδίου δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί κατά την διάρκεια της κυριαρχίας της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου, όπου το διδακτήριο ταυτιζόταν με την αίθουσα. Κατά συνέπεια, στόχος ενός σχολείου οργανωμένου αποκλειστικά επί τη βάση της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου ήταν η αίθουσα – διδακτήριο να μην είναι σε όροφο.

Χρησιμοποιήσαμε τη λέξη «αποκλειστικά» διότι στο μεταίχμιο της αλλαγής των μεθόδων μπορούσαμε να δούμε, στο ίδιο σχολείο, να συνυπάρχουν, σε διαφορετικές αίθουσες, οι δύο μέθοδοι διδασκαλίας· η αλληλοδιδασκτική και η συνδιδασκτική. Σε αυτή την περίπτωση, η αρχιτεκτονική λύση των δύο ορόφων μπορεί να δικαιολογηθεί. Πρέπει εδώ να σημειώσουμε ότι μια τέτοια εκδοχή δεν ανταποκρίνεται στους σχεδιασμούς του Σπ. Μωραΐτη. Βέβαια, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}, φαίνεται να συζητιέται ευρύτερα η περίπτωση

¹⁸ Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, Περ. ΙΘ', Συν. Γ', τ. Α', σ. 55 στο βιβλίο Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ.199, Αθήνα 1988

κατασκευής διώροφων διδακτηρίων¹⁹, παρότι σχολικά κτίρια με τέτοιες προδιαγραφές σπάνια συναντάμε.

¹⁹ Το σχέδιο των δίπατων διδακτηρίων παρατηρείται και στις εύπορες ελληνικές κοινότητες της τουρκοκρατίας. Κριτήριο για την πραγματοποίηση κατασκευής τέτοιου τύπου ήταν ο αριθμός των μαθητών και προϋπόθεση η οικονομική ευμάρεια της κοινότητας. Η αύξηση των μαθητών οφειλόταν στην παρουσία σημαντικών δασκάλων του γένους οι οποίοι είχαν αναλάβει να διδάσκουν στις συγκεκριμένες σχολές. Η ευρεία προσέλευση μαθητών, η οποία δεν κατάγονταν αποκλειστικά από την κοινότητα στην οποία βρισκόταν το διδακτήριο, είχε ως αποτέλεσμα να συναντάμε τις σχολές αυτές και με την ονομασία Ακαδημίες. Κατά βάση, οι Ακαδημίες εκτελούσαν και χρέη οικοτροφείου, καθώς ορισμένοι από τους μαθητές οι οποίοι συνέρεαν για να παρακολουθήσουν μαθήματα δεν ήταν γηγενείς. Έτσι, μη μπορώντας να επιστρέφουν κάθε μέρα, μετά τη λήξη των μαθημάτων, στο σπίτι τους, στεγάζονταν στους χώρους της σχολής.

Γίνεται αντιληπτό ότι στα διώροφα διδακτήρια του ευρύτερου ελλαδικού χώρου τα οποία άκμασαν κατά την προεπαναστατική εποχή, επικρατούσαν άλλες αρχές οργάνωσης, αλλά και δόμησης των χώρων. Ήταν εξοπλισμένα με τρόπο τέτοιο ώστε να μπορούν να εξυπηρετήσουν τη διαμονή των ετεροχθόνων μαθητών παρέχοντας δωμάτια, κουζίνα, εστιατόριο, αποθηκευτικούς χώρους κ.λπ. Στον όροφο, υπήρχαν οι αίθουσες διδασκαλίας η βιβλιοθήκη και τα δωμάτια των καθηγητών της Ακαδημίας. Ενδεικτικά παραδείγματα τέτοιων Ακαδημιών, οι οποίες μάλιστα δημιουργήθηκαν σε περιοχές του ευρύτερου ελληνισμού, αποτελούν, μεταξύ άλλων, η Ακαδημία των Κυδωνιών (Αϊβαλί) της Μ. Ασίας και η Ακαδημία της Μοσχόπολης της Αλβανίας. Η επιλογή αναφοράς των δύο παραπάνω Ακαδημιών ως χαρακτηριστικά παραδείγματα οφείλεται στο γεγονός ότι αποτελούν, για την εποχή στην οποία άνθισαν, αντερείσματα του ελληνισμού. Ως επιπρόσθετο κοινό στοιχείο των δύο περιπτώσεων κοινό μπορεί να αναφερθεί ο τρόπος με το οποίο ανακόπηκε η εκπαιδευτική λειτουργία τους, δεδομένου ότι οι επαναστάσεις κατά του τουρκικού ζυγού ήταν αιτία να καταστραφούν ως αντεκδίκηση. Η Ακαδημία της Μοσχόπολης καταστράφηκε μαζί με την πόλη το 1769 κατά την αποτυχημένη επανάσταση του Ορλώφ, τα λεγόμενα Ορλωφικά από την εκδικητική μανία των αρβανιτών και η Ακαδημία των Κυδωνιών καταστράφηκε, μαζί με την πόλη και αυτή, στις 3 Ιουνίου του 1821 από την εκδικητικότητα των Τούρκων για την έναρξη της επιτυχημένης ελληνικής επανάστασης του 1821.

Η Ακαδημία των Κυδωνιών στην οποία αναφέρθηκε με τα κολακευτικότερα λόγια το περιοδικό «Ερμής ο Λόγιος» (τεύχος 16/15-8-1920, σ.) αποτέλεσε αντικείμενο ενασχόλησης για πολλούς περιηγητές, καθώς η φήμη της, αλλά και η αθρόα προσέλευση μαθητών, ξεπέρασε κάθε ελπιδοφόρα σκέψη. Σ' αυτό βέβαια συνέβαλαν το γεγονός ότι στα πλαίσια της Ακαδημίας αυτής υπηρετούσαν δάσκαλοι του διαμετρήματος του Βενιαμίν του Λέσβιου, του Θεόφιλου Καΐρη κ.α. «Ο Γουίλλιαμ Τζόουετ γράφει στο ημερολόγιό του για την Ακαδημία των Κυδωνιών, «Πρόκειται για ένα τετράπλευρο κτίριο... εκατόν σαράντα ποδιών μήκους και εννεήντα πλάτους. Γύρω στις τρεις πλευρές του υπάρχουν επί τα εβδομήντα μικρά δωμάτια ξενώνες. Τα δωμάτια αυτά χρησίμευαν ως καταλύματα δια τους φοιτητές που έρχονται από άλλα μέρη... Το κτίριο είναι διώροφο. Στον επάνω όροφο υπάρχει μια μεγάλη στρογγυλή αίθουσα όπου γίνονται συγκεντρώσεις και διαλέξεις. Και μια άλλη επίσης μεγάλη στενόμακρη, ορθογώνια αίθουσα που τη χρησιμοποιούν περισσότερο οι κατώτεροι δάσκαλοι...» Στην ανατολική πλευρά του κτιρίου υπήρχαν αίθουσες διδασκαλίας των κατωτέρων τάξεων, ενώ στη δυτική των ανωτέρων. Υπήρχε μεγάλη αίθουσα φυσικών επιστημών μεγάλη αίθουσα βιβλιοθήκης (ο αριθμός των βιβλίων ξεπερνούσε τα 1000) και αίθουσα ομαδικής προσευχής.» [Παπαϊωάννου Δημήτριος, άρθρο «Η Σχολή των Κυδωνιών» Περιοδ. Αέροπος, σ. 14) Στη Ακαδημία της Μοσχόπολης «Το περίφημο σχολείον το Ελληνικόν, ο άκρος στολισμός της πολιτείας» [Γεωργιάδης Θεόφραστος, Μοσχόπολης, Έκδοσις Συλλόγου προς Διάδοσιν των Ελληνικών γραμμάτων, Αθήναι 1975, σ. 42], λειτουργούσε το πρώτο, μετά το τυπογραφείο του Πατριαρχείου, τυπογραφείο της τουρκοκρατούμενης Ελλάδας, βιβλιοθήκη στην οποία με πολλά σπάνια βιβλία, «τα περισσότερα βιβλία ήταν δωρεές των αποδήμων και εμπόρων της Μοσχόπολης, οι οποίοι με κάθε εμπορικό караβάνι έφερναν στην πατρίδα ξύλινες κασέλες γεμάτες με πολύτιμα βιβλία» {Ζαφείρης Χρήστος, Βαλκάνιος Πραγματευτής, εκδόσεις Εξάντας, σ. 139, Αθήνα 1998} Ήταν η Ακαδημία με τη

Γ.5.6.a. ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ

Σ' όλους τους τύπους σχολείου προβλέπεται ένα ιδιαίτερο δωμάτιο που θα φιλοξενεί το γραφείο του δασκάλου για το μονοθέσιο σχολείο, το σχολείο δηλαδή με μία αίθουσα, ή το γραφείο του διευθυντή για τα πολυθέσια σχολεία, τα σχολεία δηλαδή με δύο, τρεις, τέσσερις ή περισσότερες αίθουσες. Στην περίπτωση του υπό μελέτη οκτατάξιου σχολείου υπάρχουν τέσσερις αίθουσες σε κάθε όροφο, οι οποίες είναι χωροθετημένες σε σειρά κατά μήκος του διαδρόμου. Ανάμεσα στις δύο дуάδες αιθουσών, παρεμβάλλεται, στον πρώτο όροφο μια μικρή αίθουσα η οποία έχει εμβαδόν επιφάνειας του δαπέδου σχεδόν είκοσι επτά τετραγωνικά μέτρα ($4,70 \text{ m} \times 5,75 \text{ m} = 27,02 \text{ m}^2$), ενώ στο ισόγειο ο ισεμβαδικός χώρος διατέθηκε για την κατασκευή του διαδρόμου της εισόδου

Ο χώρος του πρώτου ορόφου, που συμμετρικά διακόπτει τη συνέχεια των αιθουσών διδασκαλίας, προοριζόταν για να εγκατασταθεί το γραφείο του Διευθυντή του Σχολείου. Στην συνέχεια του χώρου αυτού υπήρχε μπαλκόνι το οποίο ουσιαστικά προεξείχε του επιπέδου της πρόσοψης έχοντας θέα τον αύλειο χώρο. Η μπαλκονόπορτα έχει τοποθετηθεί σε σημείο τέτοιο ώστε να παρέχει την καλύτερη οπτική γωνία, ακολουθώντας την ίδια γραμμή με τα άλλα παράθυρα του σχολείου των οποίων ο ρόλος είναι, πέρα του φωτισμού των τάξεων, να ελέγχεται ο αύλειος χώρος, «ώστε να επιβλέπεται εκ των παραθύρων αυτού.»²⁰. Είναι η σκοπιά από την οποία παρατηρεί, όταν θελήσει η διεύθυνση, τη συμπεριφορά των μαθητών στο διάλειμμα. Λειτουργεί ως το «μάτι» του διευθυντή που φροντίζει για την ύπαρξη πειθαρχίας και τάξης κατά την ώρα του διαλείμματος, πολλές φορές, χωρίς να κοιτάζει επηρεάζει τη συμπεριφορά των μαθητών κατά τα διαλείμματα.

Ο σχεδιασμός του γραφείου που φιλοξενείται η διεύθυνση του σχολείου εξασφαλίζει τη δυνατότητα να επιβλέπεται, συνεχώς, η κίνηση των μαθητών στον αύλειο χώρο, συμβάλλοντας στην σχολική πειθαρχία. Θα λέγαμε, ότι ρόλο ανάλογο, κατέχει η εξέδρα, σκοπιά ή βάνο που τοποθετείται στην αίθουσα διδασκαλίας και πάνω στο οποίο στήνεται το γραφείο του δασκάλου. Μάλιστα, η λειτουργία της εξέδρας αυτής είναι διττή διότι αποτελεί τον προσωπικό του χώρο και συγχρόνως το κέντρο από το οποίο οργανώνεται και επιβάλλεται ο έλεγχος της συμπεριφοράς των μαθητών μέσα στην τάξη, «...αυτή η ειδική διαρρύθμιση που τοποθετεί το δάσκαλο στο σημείο σύγκλισης των βλεμμάτων των μαθητών και συγχρόνως «υπεράνω» όλων προσφέρει τους υλικούς και συμβολικούς όρους της «παιδαγωγικής» απόστασης,

---

βαλκανική ακτινοβολία. Με την πνευματική της προσπάθεια για συνεννόηση των βαλκανικών λαών, υπήρξε προπομπός του Ρήγα Φεραίου.

²⁰ Σπ. Μωραΐτης, Διδασκαλική ή Σύντομοι οδηγία περί της χρήσεως της νέας μεθόδου διδασκαλίας, σ. 2, Αθήνα 1880

επιτρέπει την επιβολή της τάξης και της πειθαρχίας χωρίς να θίγεται η μετριοπαθής στάση του δασκάλου.»²¹.

Διαπιστώνουμε ότι η συμμετρική αυτή θέση του γραφείου είναι η πιο κατάλληλη, διότι παρέχει τη δυνατότητα πλήρους εποπτείας των αιθουσών του ορόφου αλλά και πλήρη έλεγχο, ανά πάσα στιγμή, του αύλειου χώρου, μέσω του μπαλκονιού. Ακόμα, η θέση του γραφείου στο κέντρο της πρόσοψης του κτιρίου υπενθυμίζει την κυριαρχία την οποία προσδίδει αλλά και ταυτόχρονα οφείλει να τονίσει η αρχιτεκτονική σχολικών κτιρίων στο πρόσωπο του διευθυντή της σχολικής μονάδας. Αυτό είναι επόμενο και φυσικό, καθώς στο θεσμικό πλαίσιο της εκπαίδευσης, εντάσσεται το κτισμένο σχολικό περιβάλλον. Έτσι, ο μηχανικός ή ο αρχιτέκτονας είναι υποχρεωμένος να παράγει στα σχέδιά του την κυρίαρχη εκπαιδευτική και κοινωνική ιδεολογία της εποχής, με βάση την οποία καλείται να χτίσει το διδακτήριο. Με άλλα λόγια να οργανώνει τη δουλειά του με προδιαγραφές, κτιριολογικά προγράμματα και προσεγγίσεις που αντικατοπτρίζουν την κοινωνία και αναπαράγουν την εκπαιδευτική της πολιτική.

Το προστώο ή πρόστυλο τονίζει την εικόνα του σχολείου ως δημοσίου κτιρίου. Είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την αρχιτεκτονική των σχολικών μονάδων και λειτουργεί ως χώρος υποδοχής των μαθητών, κυρίως, όταν η είσοδος του σχολείου είναι κοντά στο δρόμο. Στο δημοτικό σχολείο Κατούνας, το προστώο βρίσκεται στο βάθος της αυλής και καλύπτει μικρή έκταση. Ωστόσο, διατηρείται με σκοπό να συμβάλλει στη διαμόρφωση της «επίσημης» εικόνας του σχολείου.

Σημειώνουμε ότι στην περίπτωση του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, ο χώρος που φιλοξενούσε το γραφείο του Διευθυντή δεν ήταν πάντα η αίθουσα που προοριζόταν γι' αυτό τον σκοπό. Στα κατοπινά χρόνια, το γραφείο του διευθυντή μετακόμισε στην αίθουσα που βρίσκεται στο τέλος του διαδρόμου του πάνω ορόφου και ήταν αίθουσα, όπως και η αντίστοιχη του ισογείου, αποθήκευσης εκπαιδευτικού υλικού. Ουσιαστικά, πραγματοποιήθηκε εναλλαγή των χώρων, δεδομένου ότι, σύμφωνα με τους απαραίτητους υπολογισμούς, το εμβαδόν της επιφάνειας του δαπέδου της είναι (3,57 m X 2,75 m =) 9,81 m², δηλαδή είναι μικρότερη περίπου κατά το (27,02/ 9,81 =) 1/3 από το κανονικό γραφείο του Διευθυντή. Η εφαρμογή μιας τέτοιας απόφασης, για διαφοροποίηση στη χρησιμότητα των χώρων, οφείλεται στις ανάγκες του σχολείου να εξοικονομηθούν, εξαιτίας του μεγάλου αριθμού των μαθητών, και άλλες, κατάλληλου εμβαδού, αίθουσες. Η νέα αυτή θέση του γραφείου του Διευθυντή, στο τέλος του διαδρόμου, μπορεί να παρείχε ίση δυνατότητα με την προηγούμενη, όσο αφορά τον έλεγχο του ορόφου, αφού υπήρχε οπτική επαφή με όλες τις εσωτερικές εισόδους των τάξεων, όμως, υπολείπεται της δυνατότητας ελέγχου της αυλής.

---

²¹ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 71, Αθήνα 1988

Γ.5.6.b. ΟΙ ΑΙΘΟΥΣΕΣ

Η αλλαγή της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου σάλπισε και την αλλαγή στο τρόπο λειτουργίας του διδακτηρίου. Η αίθουσα - διδακτήριο της αλληλοδιδασκτικής, αν ήταν μεγάλη, διαιρέθηκε σε δύο ή περισσότερες αίθουσες, ιδιαίτερα στην περίπτωση που το αλληλοδιδασκτήριο ήταν μακρόστενη αγορασμένη κατοικία ή αποθήκη εργοστασίου, προσπαθώντας να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις που επέβαλλαν τα νέα δεδομένα. Αν η αίθουσα ήταν μικρή αποτέλεσε πυρήνα επανάληψης, αναπαραγωγής και πολλαπλασιασμού.

Γίνεται σαφές, λοιπόν, ότι η συνδιδασκτική μέθοδος έφερε καινούριο άνεμο στις κατασκευές σχολικών κτιρίων. Κατασκευάστηκαν τα διδακτήρια με αριθμό αιθουσών ανάλογο με τις ανάγκες του οικισμού στον οποίο ανοικοδομούνταν και πλέον, οι αίθουσες που συγκρότησαν τα νέου τύπου διδακτήρια αποτελούσαν ένα συνάθροισμα τα συστατικά του οποίου, όμως, λειτουργούσαν ως ανεξάρτητες μονάδες.

Στο διδακτήριο της Κατούνας, οι διαστάσεις της επιφάνειας του δαπέδου της καθεμιάς εκ των τεσσάρων αιθουσών του κάθε ορόφου είναι διαφορετικές με αποτέλεσμα να διαφέρουν και οι τιμές του εμβαδού τους. Ωστόσο, κάθε αίθουσα έχει ίσο εμβαδόν με την αντίστοιχη συμμετρική αίθουσα του άλλου ορόφου. Από τις τέσσερις αίθουσες που προορίζονταν να φιλοξενήσουν τμήματα, η μικρότερη έχει εμβαδόν (5,65 m X 7,55 m =) 43, 4 m². ενώ η μεγαλύτερη (5,75 m X 8,6 m² =) 49,4 m². Οι άλλες δύο έχουν μικρή απόκλιση ως προς το εμβαδόν με τιμές (5,75 m X 8,4 m =) 48,3 m² και (5,75 m X 8,45 m =) 48,6 m² αντίστοιχα.

Αίθουσα εκδηλώσεων, στην οποία γινόντουσαν διάφορες εκδηλώσεις όπως, θεατρικά έργα στις εθνικές επετείες, δεν υπήρχε στο κτίριο. Οι μηχανικοί γνώριζαν ότι έπρεπε να βρεθεί τρόπος να εξασφαλίσουν χώρο ο οποίος θα μπορεί να λειτουργεί ως αίθουσα εκδηλώσεων στο σχολείο, χωρίς να επιβαρύνουν με επιπλέον κατασκευές το γήπεδο αλλά και χωρίς να ξοδευτούν παραπάνω χρήματα. Αποφάσισαν, λοιπόν, να εκμεταλλευτούν τη διαδοχικότητα των αιθουσών δημιουργώντας ένα χώρο διεξαγωγής των εκδηλώσεων «εκ των ενόντων». Ο τρόπος που χρησιμοποιήθηκε γι' αυτή την επέκταση ήταν πανομοιότυπος με την επέκταση που γινόταν στα σαλόνια της εποχής, όπου ένας τοίχος αποτελούνταν από ξύλινα φύλλα, τα οποία μάζευαν και από τις δύο μεριές έτσι δύο δωμάτια γίνονταν ένα για τις ανάγκες της περίπτωσης και έπειτα ξανάκλειναν και τα δωμάτια επανέρχονταν στην αρχική τους μορφή.

Αυτή η μέθοδος χρησιμοποιήθηκε για την εικονική κατασκευή αίθουσας εκδηλώσεων του σχολείου. Ο τοίχος που χώριζε δύο συνεχόμενες τάξεις ήταν μετακινούμενος. Αποτελούνταν από φύλλα ξύλινης φουσαρμόνικας όπως μια μεγάλη μπαλκονόπορτα (μισά μαζεύονταν από τη μια μεριά και τα υπόλοιπα από την άλλη). Με αυτό το trick (κόλπο) μπορούσε να δημιουργηθεί ενιαίος χώρος ικανός να φιλοξενήσει τους μαθητές και τους γονείς τους που θα παρακολουθούσαν την παράσταση. Μετά το πέρας των εκδηλώσεων ο ξύλινος τοίχος έκλεινε και οι αίθουσες επανερχόντουσαν στην καθημερινή τους λειτουργία.

Γ.5.6.c. ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΕΙΣΟΔΟΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ - ΑΠΟΘΗΚΕΥΤΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ - ΣΚΑΛΕΣ

Ένας άλλος παράγοντας ο οποίος επέβαλλε την ανάγκη δημιουργίας δίπατου διδακτηρίου αποτελεί το επικλινές έδαφος του σχολικού γηπέδου. Στην κατηγορία των γηπέδων στα οποία η γεωγραφική τους θέση είναι επικλινή, με αποτέλεσμα να καθορίζει και την αρχιτεκτονική του σχολικού κτιρίου, ανήκει και το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας. Δεδομένης της ιδιομορφίας του εδάφους, δίνεται η δυνατότητα στον πρώτο όροφο να λειτουργεί ως ισόγειο στο υπερυψωμένο επίπεδο. Στην προέκταση της, αυτή η διαφοροποίηση δίνει το δικαίωμα στο μηχανικό ή τον αρχιτέκτονα να κατασκευάσει ή να σχεδιάσει δύο κυρίες εισόδους, η κάθε μια από τις οποίες να βρίσκεται στο επίπεδο του εδάφους, σύμφωνα με την κλίση του.

Όσο αφορά το διδακτήριο της κωμόπολης, η μια είσοδος, η οποία είναι κατασκευασμένη στον πρώτο όροφο, βρίσκεται στην μικρού μήκους πλευρά ή στην μικρή όψη του κτιρίου, επί του επαρχιακού δρόμου Αστακού – Κατούνας, και συγκεκριμένα στο σημείο στο οποίο μεγιστοποιείται η κλίση του γηπέδου. Η άλλη είσοδος έχει σχεδιασθεί στο ισόγειο του διδακτηρίου και βρίσκεται στη μεγάλη πλευρά ή τη μεγάλη όψη του κτιρίου, την παράλληλη με τον κοινοτικό δρόμο που αντιστοιχεί με το επίπεδο του εδάφους που ευθυγραμμίζεται με το τέλος της κλίσης του γηπέδου.

Η είσοδος στην μεγάλη πλευρά έχει κατασκευαστεί ως η κυρία είσοδος του κτιρίου, όμως, και οι δύο εισοδοί είναι κεντρικές. Η μια είσοδος δέχεται, γιατί διευκολύνει, τους μαθητές που έρχονται από τα πανωμ(φ)ερίσια και η άλλη τους μαθητές που έρχονται από τα κατωμ(φ)ερίσια. Βέβαια, πρέπει να σημειώσουμε ότι η είσοδος η οποία βρίσκεται επί της επαρχιακής οδού Αστακού – Κατούνας απέκτησε το τοπικό κύρος που της έδωσε τη δυνατότητα να χρησιμοποιείται ως κεντρική. Η κύρια είσοδος του διδακτηρίου της Κατούνας τοποθετείται από τον αρχιτέκτονα ως είθισται, στο μέσον της πλευράς με το μεγαλύτερο μήκος, η οποία θεωρείται και η κυρία όψη, η πρόσοψη του κτιρίου. Το επίπεδο του δαπέδου της εισόδου απέχει κατακόρυφα από το επίπεδο της αυλής. Η υψομετρική αυτή διαφορά της τάξεως των 0,65 μέτρων είναι σκόπιμη²² και καλύπτεται με ορισμένα σκαλιά.

Το δάπεδο του σχολείου κατασκευάζεται με τέτοιο τρόπο ώστε να απέχει αρκετά εκατοστά από το έδαφος. Σκοπός της ενέργειας αυτής ήταν να μειωθεί η υγρασία που παράγεται από την μεταξύ τους επαφή. Σε πολλές περιπτώσεις, ο

---

²² Σύμφωνα με την αναθεωρητική έκδοση του Οδηγού του 1842, για να επιτευχθεί προστασία του δαπέδου του ισόγειου από την υγρασία και το θόρυβο, στην περίπτωση όπου δεν έχει κατασκευαστεί υπόγειο, έπρεπε να υπερυψωθεί το δάπεδο και το δημιουργούμενο κενό να καλυφθεί με σκουριά σιδήρου και καρβουνόσκονη. (Κοκκώνη Ι.Π., Εγχειρίδιον ή Οδηγός της Αλληλοδιδασκτικής Μεθόδου Νέος, τελειοποιημένος και πληρέστερος του μέχρι τούδε εν χρήσει Οδηγού του Σαραζίνου . Εκδοθείς κατά το υπ' αρ. 2000 (24 Ιουλίου 1941) Β. Διάταγμα, σ. 2, Αθήνα 1942– Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ.134, Αθήνα 1988)

υπερυψωμένος χώρος μένει ανεκμετάλλευτος ή κατασκευάζεται υπόγειο, για να καλύψει τις ανάγκες του σχολείου. Η κατασκευή του υπογείου είναι δαπανηρή με αποτέλεσμα να επιλέγεται, ως λύση εξισορρόπησης των απαιτήσεων του σχολείου και των διαθέσιμων χρηματικών αποθεμάτων, να μην κατασκευάζεται κατά μήκος όλου του κτιρίου αλλά να δημιουργείται τουλάχιστον μια αίθουσα. Στα πλαίσια των συγκρίσεων με το 1^ο Δημοτικό Σχολείο Ηλιούπολης, αναφέρουμε ότι στη σχολική μονάδα του αθηναϊκού προαστίου, επιλέχθηκε να κατασκευαστεί υπόγειο, το οποίο έχει εμβαδόν περίπου όσο μια αίθουσα καθώς το γήπεδο αντιμετώπιζε αμελητέα προβλήματα κλίσης.

Όσο αφορά την κύρια είσοδο του Δημοτικού Σχολείου της κωμόπολης, παρατηρούμε ότι μετά τα σκαλιά, προηγείται της κυρίας εισόδου το ανοικτό προστώο κατασκευασμένο από δύο πεσσούς, κυλινδρικές κολώνες, οι οποίες στηρίζουν το μπαλκόνι του πρώτου ορόφου το οποίο βρίσκεται στο γραφείο που είναι κατασκευασμένο να φιλοξενήσει το Διευθυντή του σχολείου. Μετά την είσοδο ακολουθεί διάδρομος μήκους 5,75 μέτρων που σχηματίζει το σχήμα « $\parallel$ » με το διάδρομο που περνά μπροστά από τις τάξεις, όντας κάθετος ως προς αυτόν.

Σημειώνουμε ότι ο διάδρομος της εισόδου αποτελεί βάση του επιπέδου στο οποίο εφάπτεται ο άξονας συμμετρίας του διδακτηρίου. Ο άξονας συμμετρίας του διδακτηρίου αποτελεί το ισχυρό στοιχείο της αρχιτεκτονικής σύνθεσης και είναι αυτός που δίνει κύρος και οντότητα στον διάκοσμο της πλευράς της πρόσοψης. Ο διάκοσμος ως προς τον άξονα της κεντρικής εισόδου στηρίζεται στη συμμετρική θέση, το σταθερό ρυθμό επανάληψης αλλά και στο τετραγωνισμό των παραθύρων στον φόντο της ακανόνιστης λιθοδομής.

Ο διάδρομος της εισόδου στο 1^ο Δημοτικό Σχολείο Ηλιούπολης δε σχηματίζει το σχήμα « $\parallel$ » με τον διάδρομο των τάξεων αλλά το σχήμα « $\perp$ » καθώς το κτίριο είναι διαμπερές και στην ίδια ευθεία δημιουργείται πόρτα εισόδου - εξόδου και από την πίσω πλευρά του κτιρίου. Το διαμπερές σχήμα δημιουργείται με σκοπό να επιτύχει, και τα καταφέρνει το μέγιστο του χώρου της εισόδου. Οι σκάλες – κλίμακες των δύο εισόδων έχουν τα ίδια σκαλιά διότι το έδαφος του γηπέδου είναι σχεδόν επίπεδο.

Ως μια διαφορετική περίπτωση, ως προς τρόπο που επιλέχθηκε να σχεδιασθεί – οργανωθεί η πρόσοψη του σχολικού κτιρίου αναφέρουμε εκείνη του προσφυγικού σχολείου του 1924, του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Βύρωνα. Εδώ στην πρόσοψη είναι κατασκευασμένες δύο εισοδοί έτσι ώστε να εξασφαλίζεται απόλυτη συμμετρία. Η συμμετρία ισχύει ως προς τις εισόδους και στηρίζεται στο σχήμα των δύο ($\perp \perp$) ή το σχήμα του ($\perp \perp$), δηλαδή, το σχήμα των δύο εισόδων που επικοινωνούν με το διάδρομο που οδηγεί στις τάξεις του ισόγειου ή τις σκάλες που οδηγούν στις τάξεις του πρώτου ορόφου.

Στο διδακτήριο του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας υπάρχουν δύο έξοδοι-είσοδοι στο ισόγειο, και βρίσκονται στη βορινή, πίσω, πλευρά του κτιρίου, στο διάδρομο των τάξεων. Η μια εξ αυτών βρίσκεται στο ημιεπίπεδο αριστερά της νοητής καθέτου, η οποία διέρχεται από την κεντρική είσοδο και ενώνει τη βορινή και νότια πλευρά του κτιρίου. Αυτή η είσοδος – έξοδος είναι εφαπτόμενη στο σημείο όπου το

κτίριο κάνει γωνία, δημιουργώντας το σχήμα Γάμα. Έτσι, έχει μόνο μια σκάλα καθώς από την άλλη πλευρά είναι ο τοίχος του κτιρίου.

Η άλλη είσοδος – έξοδος βρίσκεται στο ημιεπίπεδο δεξιά της νοτιής καθέτου, η οποία διέρχεται από την κεντρική είσοδο και ενώνει τη βορινή και νότια πλευρά του κτιρίου. Σε σχέση με την πρώτη είσοδο της βορινής, πίσω, πλευράς στην άλλη άκρη στο βάθος του δεξιού μέρους του διαδρόμου. Επειδή στο σημείο εκείνο δεν υπάρχει μεγάλη υψομετρική διαφορά χρειάζεται για να βγουν στην πίσω αυλή οι μαθητές να κατέβουν, μόνο, μερικά σκαλιά από τις δύο συμμετρικές εφαπτόμενες στον τοίχο σκάλες που βρίσκονται δεξιά και αριστερά της εν λόγω εισόδου – εξόδου.

Οι πίσω εξοδοί, βοηθούσε στην επικοινωνία με τα αποχωρητήρια, τα οποία ήταν σε εξωτερικό χώρο, ξεχωριστό τμήμα του κτιριακού συγκροτήματος, που κατά μία έννοια, όπως θα δούμε παρακάτω, αποτελούσε συνέχειά του. Τις εισόδους – εξόδους στο πίσω μέρος του κτιρίου, χρησιμοποιούσαν οι μαθητές όταν πήγαιναν στο αποχωρητήριο κατά την διάρκεια του μαθήματος. Την μια είσοδο, στο γάμα του κτιρίου χρησιμοποιούσαν, κυρίως, οι μαθητές του πάνω ορόφου, ενώ την άλλη στο βάθος του διαδρόμου οι μαθητές του κάτω ορόφου. Αυτό συνέβαινε όχι μόνο γιατί εάν χρησιμοποιούσαν την κεντρική είσοδο θα έπρεπε να διανύσουν μεγαλύτερη απόσταση αλλά και για να μην φαίνεται, στους περαστικούς, ότι υπάρχουν μαθητές που κινούνται στο κτίριο κατά την ώρα της διδασκαλίας.

Ο ρόλος των θυρών εκείνων οι οποίες δε χρησιμοποιούνται ως κεντρικές, δεν είναι μόνο να εξυπηρετήσουν το σχολικό πληθυσμό στην ευκολότερη μετάβαση του σε διάφορα σημεία του γηπέδου, κατά τις καθημερινές δραστηριότητες. Κατασκευάστηκαν, κυρίως, για να λειτουργήσουν ως εξοδοί διαφυγής. Έτσι, οι δύο εξωτερικές πόρτες του ισογείου και η εξωτερική πόρτα του πρώτου ορόφου διευκολύνουν την έξοδο από το κτίριο σε δύσκολες καταστάσεις όπως ο σεισμός²³, ώστε να μην παρατηρείται συνωστισμός στην κυρία είσοδο και να μειώνονται στο ελάχιστο δυνατό οι πιθανότητες εγκλωβισμού των μαθητών. Επίσης, από πλευράς υγιεινής, οι επιπρόσθετες αυτές εισοδοί – εξοδοί, βοηθούσαν στην ανανέωση – ανακύκλωση του αέρα, ενέργεια που πραγματοποιούνταν και μέσω των παραθύρων.

Η θεωρία της συμμετρίας είναι το ισχυρό στοιχείο της σύνθεσης το οποίο διατηρήθηκε από τη γενικότερη συλλογιστική του διατάγματος του 1894 το οποίο ήθελε να επικρατεί το πομπώδες στοιχείο στην κατασκευή. «Αλλά αυτά τα ‘μικρά πανεπιστήμια’, ακριβή αντίγραφα του ίδιου προτύπου, διασκορπισμένα σε ολόκληρη τη χώρα, με έντονη αντίθεση με το αρχιτεκτονικό τους περιβάλλον – αφού ο νόμος εφαρμόστηκε και τα σχολεία αυτά κατασκευάστηκαν κατά προτεραιότητα σε

---

²³ Χρησιμοποιήσαμε ως παράδειγμα το σεισμό διότι η ευρύτερη περιοχή επηρεάζεται από τη σεισμικότητα των νησιών του Ιονίου και έχει ταλαιπωρηθεί πολλές φορές. Το 1948 ο Διευθυντής του δημοτικού σχολείου Κατούτσας με τηλεγραφική του αναφορά προς το Αστεροσκοπείο Αθηνών ενημέρωσε για το σεισμό που είχε γίνει στις 22 Απριλίου. Στο πρωτόκολλο του σχολείου αναφέρεται η περίληψη του εγγράφου, «Περί του γενομένου σεισμού της 22ας 4 ώρα – έντασις διάρκειας» [Παρατηρήσεις : Τηλ/κη αναφορά], (Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ :39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία : Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1947-1953, Φ. 3β, εξ. εγγρ. : προς Αστεροσκοπείο Αθηνών, α. / α., 70/26-4-1948)

αγροτικούς οικισμούς – έγιναν για μια ολόκληρη εποχή η ίδια η εικόνα του σχολείου»²⁴

Η επιλογή της επαφής της εισόδου με το δρόμο, όπως συμβαίνει στην είσοδο του εν λόγω σχολείου η οποία είναι κατασκευασμένη στην πλάγια από αριστερά όψη, ήταν μια πρακτική που αφορούσε προηγούμενες περιόδους. Η πρακτική αυτή, της εισόδου στο σχολείο κατευθείαν από το δρόμο, ήθελε να τονίσει τον αστικό και επίσημο χαρακτήρα του σχολείου και το ενέτασσε στην λογική που επικρατούσε για την είσοδο στα δημόσια κτίρια.

Η συμμετρία ως προς την είσοδο η οποία, όπως αναλύσαμε, παρατηρείται στην πρόσοψη του διδακτηρίου, παρατηρείται και στην πλάγια αριστερά όψη, η οποία έχει θέα τον επαρχιακό δρόμο Αστακού – Κατούνας. Ο μηχανικός – αρχιτέκτονας προκειμένου να αποφύγει την πιθανότητα η είσοδος στην πλευρά αυτή να είναι ελλειπής ως προς τη συμμετρία του διαδρόμου, κατασκεύασε μία επιπλέον αίθουσα, δημιουργώντας ένα παραπάνω χώρο τόσο στο ισόγειο όσο και στον πρώτο όροφο.

Η κατασκευή αυτή είναι ένα τρικ (trick) με το οποίο ο μηχανικός – αρχιτέκτονας καταφέρνει να δημιουργήσει την αίσθηση της συμμετρίας του πρώτου ορόφου ως προς το διάδρομο. Βέβαια, η συμμετρία την οποία επινόησε είναι νοητή και κάλπικη, διότι δεν εφαρμόζεται σε όλο το μήκος του οικοδομήματος. Το επιπρόσθετο αυτό δίπλο τμήμα αποτελεί άλλο ένα σημείο στο οποίο διαφοροποιεί το σχέδιο από εκείνο του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Ηλιούπολης.

Η λειτουργικότητα του χώρου αυτού, ο οποίος βρίσκεται απέναντι από τις αίθουσες, έγκειται στο γεγονός ότι είναι σχεδιασμένος για να φιλοξενεί την σκάλα της εσωτερικής επικοινωνίας του ισόγειου με τον όροφο καθώς και αποθηκευτικούς χώρους. Στο 1^ο Δημοτικό σχολείο Ηλιούπολης όπου δεν υπάρχουν οι επιπρόσθετοι χώροι, η σκάλα εσωτερικής επικοινωνίας βρίσκεται στο τέλος του διαδρόμου. Κάτι τέτοιο βέβαια στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας προϋπέθετε ότι δεν θα υπήρχε είσοδος από την πλευρά προς τον επαρχιακό δρόμο Αστακού-Κατούνας.

Επειδή το εμβαδόν της επιπρόσθετης κατασκευής ήταν (5,65 m X 7,55 m =) 42,65 m², επιφάνεια αρκετά μεγάλη για να χρησιμοποιηθεί ολόκληρη για σκάλα, χωρίστηκε σε δύο τμήματα. Το εμβαδόν που δόθηκε για τη σκάλα σε κάθε όροφο ήταν (5,65 m X 1,875 m =) 10,59 m² και στο χώρο ο οποίος δε χρησιμοποιήθηκε για την κατασκευή της σκάλας δημιουργήθηκαν δύο αίθουσες, οι οποίες εντάχθηκαν στους αποθηκευτικούς χώρους του σχολείου. Έχουν εμβαδόν (3,4 m X 5,65 m =) 19,21 m² και κατά καιρούς λειτουργούσαν ως αίθουσες διδασκαλίας.

Η μία εκ των δύο αυτών αιθουσών ήταν για να χρησιμοποιηθεί από τον επιστάτη, σε περίπτωση που υπήρχε υπάλληλος που να εκτελεί τέτοια καθήκοντα στο σχολείο. Η Ε. Καλαφάτη σημειώνει για τα σχολεία με περισσότερες από μια αίθουσα ότι, «προστίθεται ένα είδος προθαλάμου, που χρησιμεύει για την παραμονή του

---

²⁴ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ.178, Αθήνα 1988

επιστάτη, ιματοθήκη, κ.λπ.,...»²⁵ Κατάλληλες για τέτοιου είδους χρήση ήταν και οι δύο αίθουσες καθώς παρείχαν άμεσο έλεγχο των δύο κεντρικών εισόδων. Η αίθουσα του πάνω ορόφου έχει άμεση πρόσβαση στην είσοδο επί του επαρχιακού δρόμου Αστακού – Κατούνας και θα μπορούσε να θεωρηθεί η επιλογή της αίθουσα του ορόφου διότι έχει μεγαλύτερη επικοινωνία με την κωμόπολη, ενώ η αίθουσα του κάτω ορόφου έχει πρόσβαση στην κεντρική και κύρια είσοδο.

Ως προς τις δύο κεντρικές εισόδους του σχολείου, έχουμε να δηλώσουμε ότι η μια ορίζει την επιβλητικότητα του κτιρίου και της επιβολή του στο χώρο. Επίσης δίνει την εικόνα του οκτατάξιου δημοτικού. Η άλλη, αυτή στην μικρή πλευρά που βλέπει στον επαρχιακό δρόμο Αστακού – Κατούνας δίνει στο σχολείο την όψη μονοταξίου.

Γ.5.7. Η ΑΥΛΗ

Το σχολείο ορίζεται ως ένας χώρος κλειστός ο οποίος με αυτόν τον τρόπο αποσκοπεί στην προστασία του μαθητή από τους κινδύνους της καθημερινής δημόσιας ζωής, με άλλα λόγια εξυπηρετείται «Η έγνοια να κρατηθεί το παιδί μακριά από το σχολείο των ενηλίκων.»²⁶ Βέβαια, η απομόνωση του διδακτηρίου καθιστά αναγκαία την υδροδότηση, την ύπαρξη αποχωρητηρίων και την κατασκευή του μαντρότοιχου της αυλής. Στην αξιοποίηση του αύλειου χώρου, θέμα το οποίο επιμελείται το διδακτικό προσωπικό, περιλαμβάνεται η συντήρηση του σχολικού κήπου, η διεξαγωγή του μαθήματος της γυμναστικής, η οργάνωση των γυμναστικών επιδείξεων και η χρήση του για υπαίθρια διδασκαλία.

Επίσης, στην αυλή του σχολείου είχε κατασκευαστεί το επιπρόσθετο μεταπολεμικό κτίριο των συσσιτίων. Στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας γίνεται νύξη για τα μαθητικά συσσίτια το 1948 με έγγραφη αναφορά του διευθυντή του σχολείου προς τον Επιθεωρητή, ότι έφτασαν στο σχολείο τα μαθητικά συσσίτια, «Περί παραλαβής τροφίμων Μαθητικών συσσιτίων»²⁷. Το κτίριο στο οποίο γίνονταν τα μαθητικά συσσίτια ήταν μια απλή κατασκευή δύο αιθουσών, κάθετη προς το κυρίως κτίριο. Το λιτό αυτό οικοδόμημα εφάπτονταν του επαρχιακού δρόμου Αστακού – Κατούνας και οι δύο πόρτες του έβλεπαν το προαύλιο. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι το εν λόγω κτίριο δε διατηρείται μέχρι σήμερα. Γκρεμίστηκε όταν πλέον έκλεισε ο κύκλος του προγράμματος των συσσιτίων.

²⁵ στο ίδιο, σ. 161

²⁶ στο ίδιο, σ. 66

²⁷ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ :39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία : Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1947-1953, Φ. 3β, εξ. εγγρ : προς Επιθεωρητή, α. / α. 72 / 1-5-1948

Γ.5.7.a. Ο ΜΑΝΤΡΟΤΟΙΧΟΣ ΤΗΣ ΑΥΛΗΣ

Η ανάγκη της περιφραξης του αύλειου χώρου του σχολείου με μαντρότοιχου είχε αναφερθεί στον Οδηγό του Ι. Π. Κοκκώνη, όπου σημειώνεται ότι «Το σχολείο πρέπει να έχει αυλήν περιστοιχισμένην, όπου γίνεται και το προ του διδασκασίου προαύλιον»²⁸ και στην «Διδασκαλική...» του Σπ. Μωραΐτη, ο οποίος, σε κάθε περίπτωση, θεωρεί αναγκαίο να υπάρχει ψηλός μαντρότοιχος που να προφυλάσσει την αυλή, «υπό περιβόλου ικανώς υψηλού και δυσυπερβλήτου»²⁹ Το Διάταγμα της 17^{ης} Μαΐου 1894, στο άρθρο 3, κινείται στην ίδια γραμμή περισυλλογής, απομόνωσης και εσωστρέφειας και διευκρινίζεται ότι «το σχολείο μετά των παραρτημάτων αυτού δέον μα περιβάλλεται υπό αυλότοιχου» συνεχίζοντας την αρχή της απομόνωσης και του ελέγχου του σχολικού χώρου»³⁰

Στο ημερολόγιο του επιθεωρητή Μεσολογγίου, που αφορούσε την επιθεώρηση σχολείων της περιφέρειάς του και το οποίο κατέθεσε στην έκτακτη συνεδρίαση του Εποπτικού Συμβουλίου της 17^{ης} Φεβρουαρίου 1896, αναφέρεται η περίπτωση του σχολείου Θηλέων Αγρινίου. Στο σχολείο αυτό παρατηρήθηκε υψηλός βαθμός επικινδυνότητας εξαιτίας της έλλειψης αυλόγυρου και παρουσιάστηκε επιτακτική ανάγκη να περιμανδρωθεί ο χώρος ως μόνη λύση για την προστασία των μαθητών, «Εν μεν τω πρώτω να περιβληθή το προαύλιον διά περιβόλου ίνα μη διακινδυνεύσωσιν οι μαθηταί την ζωήν υπό των κάρρων και αμαξών και την ηθικήν υπό των αλητοπαίδων, οίτινες αθρόα και πολλοί υβρίζουσι καί τους διδασκάλους αποτρέποντας αυτούς του να αναστρέφονται εν τω προαυλίω...»³¹

Το 1947, με την έναρξη των εργασιών, στα πλαίσια της επισκευής και αποπεράτωσης του διδασκασίου εντάχθηκε και η κατασκευή του μαντρότοιχου. Η ευκαιρία για να κατασκευαστεί η περιτοίχιση του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας δόθηκε με την επικύρωση του κατοχικού νομοθετικού διατάγματος υπ' αριθ. 1415 του 1942, με την υπ' αριθ. 298 του 1946 πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου. Το διάταγμα αφορούσε τα εθνικά, δημοτικά ή κοινοτικά, σχολικά, γυμναστήρια. Η σχέση που έχει το Δημοτικό σχολείο Κατούνας με το παραπάνω Διάταγμα, εστιάζεται

²⁸ Ι. Π. Κοκκώνη, Εγχειρίδιον δια τα αλληλοδιδασκασια σχολεία ή Οδηγός της Αλληλοδιδασκασιας Μεθόδου υπό Σαραζίνου σ. 13, Αίγινα 1830 – Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 67, Αθήνα 1988

²⁹ Σπ. Μωραΐτη, Διδασκαλική ή Σύντομοι οδηγίαί περί της χρήσεως της νέας μεθόδου διδασκαλίας, σ. 2, Αθήνα 1880 – Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σσ.154-155 Αθήνα 1988

³⁰ Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ.168, Αθήνα 1988

³¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου 1896-1929 – Βιβλίο 1^ο/1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 4 / 17-2-1896

σε δύο σημεία. Καταρχάς, το σχολικό γυμναστήριο θεωρείτο αναγκαίο και απαραίτητο τμήμα του σχολικού συγκροτήματος – «Η δαπάνη της ιδρύσεως των Σχολικών Γυμναστηρίων περιλαμβάνεται εις την δαπάνην του όλου διδακτηρίου, του οποίου θεωρείται προσάρτημα...»^{32α}. Ακόμα, και το σημείο αυτό είναι το ουσιαστικότερο, η περιφραξη του σχολικού γηπέδου, αν υπάρχει, συνιστά σχολικό γυμναστήριο – «Σχολικά Γυμναστήρια θεωρούνται τα εις γυμναστήρια οργανωμένα προαύλια των σχολείων, ουδενός δε διδακτηρίου νοείται εις το μέλλον ή ανοικοδόμησις ή ενοικίασις, εάν δεν εξασφαλισθή ανάλογος χώρος και δια σχολικόν γυμναστήριον».^{58β}

Γίνεται, έτσι, αντιληπτό ότι ο όρος για να δοθεί η επιχορήγηση της ίδρυσης σχολικού γυμναστηρίου στο Δημοτικό σχολείο Κατούνας ήταν η ύπαρξη αύλειου χώρου, όρο τον οποίο υπερκάλυπτε το σχολείο της κωμόπολης. Μετά σαράντα χρόνια, λοιπόν, από την αγορά του γηπέδου, είχε βρεθεί ο τρόπος για να επιχορηγηθεί η κατασκευή του μαντρότοιχου. Σχετικά με το ζήτημα αυτό της κατασκευής περιφραξης, εστάλησαν από το Υπουργείο Παιδείας προς το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας τρία έγγραφα. Τα έγγραφα αυτά, παρότι είχαν χρονική μεταξύ τους απόσταση μεγαλύτερη του ενός μηνός, είχαν τον ίδιο αριθμό πρωτοκόλλου (αριθ. πρωτ. 19581).

Το πρώτο έγγραφο εκδόθηκε στις 8 Μαρτίου 1947. Το Υπουργείο ενημέρωνε για την επιχορήγηση των δύο εκατομμυρίων δραχμών (2000000 δρχ.) που πήρε το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας, για την περιτοίχιση του διδακτηρίου, βάση της υπ. αριθ. 298/46 Απόφασης του Υπουργικού Συμβουλίου περί σχολικών γυμναστηρίων. Το έγγραφο έφτασε στο σχολείο στις 2 Απριλίου του 1947 και καταχωρήθηκε στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας με την ενδεικτική φράση, «Περί χορηγήσεως 2000000 δι' ίδρυσιν Σχολικού γυμναστηρίου»³³ Από το χρηματικό ποσό των δύο εκατομμυρίων έπρεπε να αφαιρεθούν οι κρατήσεις για τα διάφορα ταμεία, οι οποίες ανέρχονται στο ποσό των εξήντα χιλιάδων δραχμών (60000 δρχ.) και έχουν ως αποτέλεσμα το καθαρό ποσό της επιχορήγησης να μειώνεται στο ένα εκατομμύριο εννιακόσιες σαράντα χιλιάδες δραχμές (1940000 δρχ.).

Τα δύο άλλα έγγραφα έχουν ημερομηνία αποστολής την 17 Μαρτίου και έφτασαν στο σχολείο μετά από πέντε ημέρες. Το πρώτο εξ αυτών είχε ως σκοπό να ενημερωθεί ο σύλλογος διδασκόντων και η σχολική εφορεία σχετικά με το ποιος είναι ο φορέας και πως γίνεται η διάθεση του ποσού, « Η διάθεσις των 2000000 δια γυμναστήριο θα γίνει κατά παράκκλησιν του Ν. Σ. Ι. β.»³⁴. Περισσότερα μαθαίνουμε από την εισήγηση³⁵ του προέδρου της σχολικής εφορείας στην συνεδρίαση των μελών

^{32α, 58β} Ν. Διάταγμα 1415/42, άρθρο 10.- 2 [Φ.Ε.Κ. 151], όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαιδεύσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 1 (Α - Δ), σ. 211, Κέρκυρα 1952

³³ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ :39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά βιβλία: Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1940-1947, Φ. 3α, εισ. εγγρ : από Υπουργείο Παιδείας, α. / α. 39/2-4-1947

³⁴ στο ίδιο, Φ. 3α, , εισ. εγγρ : από Υπουργείο Παιδείας α. / α. 47 / 21-4-1947

³⁵ «το άνω ποσό εχορηγήθη δια του υπ' αριθ. 31 χρηματικού εντάλματος του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας εις βάρος των πιστώσεων του ειδικού λογαριασμού του κεφ. Σχολικής γυμναστικής

της όπου σημειώνει ότι το χρηματικό ποσό δόθηκε σε βάρος των πιστώσεων του ειδικού λογαριασμού του κεφ. Σχολικής γυμναστικής και Σκοποβολής, με σκοπό την ίδρυση Σχολικού Γυμναστηρίου. Το δεύτερο έγγραφο ανέφερε από που μπορούσαν να πάρουν το ποσό της επιχορήγησης, «Περί αναλήψεως εκ της Τραπέζης Ελλάδος των 2000000 δρχ. δια ίδρυσιν γυμναστηρίου»³⁶

Ο Διευθυντής του σχολείου, με έγγραφό του, ενημέρωσε τον Επιθεωρητή για την θετική εξέλιξη της υπόθεσης της περιφραξης του γηπέδου, «Περί χορηγήσεως του Κράτους 2000000 δρχ προς ίδρυσιν σχολικού γυμναστηρίου»³⁷ Επιπλέον, με δύο ακόμα έγγραφά του ζήτησε την επίσημη οριοθέτηση του σχολικού γηπέδου. Το πρώτο στάλθηκε στις 25 Απριλίου του 1947 και απευθυνόταν στον έπαρχο Βάλτου – Ξηρομέρου από τον οποίο ζητούνταν να σταλεί στην Κατούνα ο σχολικός μηχανικός Βάλτου, προκειμένου να χαράξει τα σύνορα του γηπέδου, με βάση τα συμβόλαια. Στο πρωτόκολλο, το εξερχόμενο αυτό έγγραφο καταχωρείται ως εξής «Περί αποστολής μηχανικού Βάλτου χάραξιν γραμμής δια σχολικού γυμναστηρίου»³⁸. Το δεύτερο έγγραφο που είχε συντάξει ο Διευθυντής, με ημερομηνία 7 του Μαΐου και με θέμα ίδιο με αυτό του προηγούμενου εγγράφου, είχε ως αποδέκτη τον επιθεωρητή. Στο παρών έγγραφο επαναλάμβανε την ανάγκη της χάραξης των συνόρων του γηπέδου από τον αρχιτέκτονα. Επίσης, ζητούσε στην διεξαγωγή των παραπάνω ενεργειών να είναι παρών και ο επιθεωρητής, «Περί προσελεύσεως του μετά του σχολικού Αρχιτέκτονος προς καθορισμόν ορίων γηπέδου διδακτηρίου»³⁹.

Η παρουσία του σχολικού αρχιτέκτονα κρίνεται επιβεβλημένη διότι, αν δεν υπήρχε επίσημη καταμέτρηση και οριοθέτηση, δεν μπορούσε να γίνει ο απαιτούμενος προϋπολογισμός και να προχωρήσουν οι εργασίες. Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφέρουμε ότι, όταν επρόκειτο να κατασκευαστεί μαντρότοιχος σε σχολικά γήπεδα, ιδιαίτερα σε περίπτωση όπου για μεγάλο διάστημα δεν είχε γίνει επίσημη οριοθέτηση τους, οι μετρήσεις των συνόρων των γηπέδων αποτελούσαν πολλές φορές αιτία να δημιουργηθούν εντάσεις. Η παρουσία όλων των αρμόδιων και νομικών προσώπων λειτουργούσε έτσι ώστε να αποφεύγονται οι διχογνωμίες. Ενδεικτικό παράδειγμα τέτοιου είδους προβλημάτων, τα οποία συχνά αντιμετώπιζαν οι επιθεωρητές, είναι η υπόθεση του 1896, που αφορά το δημοτικό σχολείο θηλέων Αγρινίου. Στην αναφορά του ο επιθεωρητής σημειώνει, «Επίσης πρέπει να αποδοθή ες το σχολείον ο καταλυφθής υπό του γείτονος Λαζάρου Ιωαννίδου χώρος χρησιμεύον απ' αυτόν προς

και Σκοποβολής, προς ίδρυσιν Σχολικού Γυμναστηρίου και ότι οι εργασίες θα γίνουν κατά παρέκκλιση των διατάξεων του Ν.Σ.Ι.β. Το ως άνω ποσόν των 1940000 κατατέθη προσωρινώς εις Ταχυδρομικόν Ταμειυτήριον Αγρινίου, (Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ :39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου: Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1945-1964), Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης 3 / 9-5-1947)

³⁶ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ :39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά βιβλία: Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1940-1947, Φ. 3α, εισ. εγγρ :από Υπουργείο Παιδείας, α. / α. 48 / 21-4-1947

³⁷ στο ίδιο, Φ. 3α, εξ. εγγρ : προς Επιθεωρητή, α. / α. 54 / 26-4-1947

³⁸ στο ίδιο, Φ. 3α, εξ. εγγρ : προς έπαρχον Βάλτου – Ξηρομέρου, α. / α. 53 / 25-4-1947

³⁹ στο ίδιο, Φ. 3α, εξ. εγγρ : προς Επιθεωρητή, α. / α. 65 / 7-5-1947

λαχαισμόν καί ορνιθοτροφίαν ενώ προ τριών ετών εχρησίμευε δια γυμναστικήν των μαθητών»⁴⁰

Το γήπεδο του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας από τις τρεις πλευρές του συνόρευε με δρόμους και μειώνονταν οι πιθανότητες να προκύψουν συμβάντα όπως τα προαναφερόμενα. Ωστόσο, ο Διευθυντής, ο οποίος θα είχε πληροφορηθεί την υπόθεση του 1934 που αφορούσε τμήμα του σχολικού γηπέδου και οδήγησε στα δικαστήρια, ζητούσε την παρουσία του επιθεωρητή, διότι αποτελούσε το έγκριτο πρόσωπο της εξουσίας, και θα εξασφάλιζε την απουσία των όποιων αντιρρήσεων.

Με αντικείμενο το ζήτημα της περιφραξης του γηπέδου η σχολικής εφορεία συνεδρίασε δύο φορές. Στις 27 Απριλίου συνεκλήθη για να διεξαγάγει την απαιτούμενη δημοπρασία για να ορισθεί ο κατασκευαστής εκείνος που θα αναλάμβανε την περιτοίχιση του γηπέδου. Στην συνεδρίαση συμμετείχαν ο πρόεδρος Σ. Κασούρας, ο ταμίας Γ. Κατσίκας και ο Διευθυντής του σχολείου Κ. Παπαδημητρίου εκτελώντας καθήκοντα γραμματέα. Ο πρόεδρος, στην εισήγησή του, την οποία ενέκριναν τα μέλη της σχολικής εφορείας, ανέφερε τα εξής: «η καταχωρηθείσα σήμερον μειοδοτική δημοπρασία δια την περιτείχισιν του διδακτηρίου επ' ονόματι του εμπειροτέχνου κτίστου Θωμά Τσάγκα προσφέροντος δρχ. 8000 δι' έκαστον τετραγωνικόν πήχυν είναι λίαν συμφέρουσα έναντι των σημερινών τιμών των εργατικών ημερομισθίων και ως εκ τούτου εισηγούμαι, όπως θεωρηθή η δημοπρασία τελικώς κατακυρωμένη και μη προβώμεν εις άλλην επαναληπτικήν»⁴¹.

Η δεύτερη συνεδρίαση της σχολικής εφορείας πραγματοποιήθηκε στις 9 Μαΐου και θέμα της ήταν η εκταμίευση ολόκληρου του ποσού των 1940000 δραχμών. Η συνεδρίαση κρίθηκε απαραίτητη γιατί χρειαζόταν ομόφωνη απόφαση για να γίνει ανάληψη ενός τόσο μεγάλου χρηματικού ποσού, δεδομένων των κρατικών περιορισμών που υπήρχαν, καθώς συχνά αναφερόταν στα έγγραφα του Υπουργείου ότι η σχολική επιτροπή δεν μπορούσε να κάνει ανάληψη ποσού το οποίο θα υπερέβαινε τις τριακόσιες χιλιάδες δραχμές (300000 δρχ.). Βέβαια, σε περιπτώσεις που κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο και αναπόφευκτο, το Υπουργείο κατέγραφε ξεκάθαρα τον τρόπο με τον οποίο έπρεπε να κινηθεί η σχολική εφορεία ώστε να καταφέρει να πάρει μια ανάλογη έγκριση, «Δια την ανάληψιν ποσού άνω των τριακοσίων χιλιάδων (300000) δρχ. και μέχρι του ποσού των δραχμών του ενός εκατομμυρίου (1000000) θα ζητήτε την έγκρισιν του οικείου επιθεωρητή άνω δε του ποσού των δρχμ.(1000000) θα ζητήτε την έγκρισιν του οικείου Νομάρχου.»⁴²

⁴⁰ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας : Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου 1896-1929 – Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 4 / 17-2-1896

⁴¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1945-1964), Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξη 2 / 27-5-1947

⁴² Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας, Φ. 21, υπ. 2, εισ. εγγρ. : από τη Δ/ση Τεχνικών Υπηρεσιών προς Σχολική Εφορεία, αριθ. πρωτ.. 75114 / 18-10-1947 Λυτά

Ο πρόεδρος, κατά την εισήγησή του στη συνεδρίαση αυτή, εξήγησε τους λόγους εκείνους οι οποίοι έκριναν αναγκαία την εκταμίευση ενός τέτοιου ποσού, «Κατετέθη προσωρινώς εις ταχυδρομικού ταμειυτηρίου Αγρινίου επειδή νυν έχει συντελεστεί εργασία περιστοιχίσεως του διδακτηρίου δια σχολικού γυμναστηρίου ανταποκρινόμενη εις το ως ανωτέρω ποσό όπερ εχορήγησε το Σ. Υπουργείο και επειδή είναι ανάγκη να γίνουν πληρωμαί επί της συντελεσθείσης εργασίας, δέον όπως εξουσιοδοτηθεί ο ταμίας της σχολικής εφορείας και προβή εις την ανάληψιν εκ του ταχυδρομικού ταμειυτηρίου Αγρινίου του ως ανωτέρου ποσού των 1940000 δια την πληρωμήν των κτιστών.»⁴³

Τα πρακτικά της συνεδρίασης υποβλήθηκαν στο Νομάρχη αφού, όπως είπαμε παραπάνω, αυτός ήταν που μπορούσε να εγκρίνει μια εκταμίευση της τάξεως των 2000000 δραχμών. Το τελευταίο έγγραφο της αλληλογραφίας πάνω σ' αυτό το θέμα ήταν το εισερχόμενο υπ' αριθμόν 904 / 13-5-1947 αποστολέας του οποίου ήταν ο επιθεωρητής. Η περίληψη του εγγράφου που αναγράφεται στο πρωτόκολλο αναφέρει, «Περί λήψεως πρακτικών δημοπρασίας περιτοιχίσεως διδακτηρίου»⁴⁴.

Γ.5.7.b. ΒΡΥΣΕΣ – ΑΠΟΧΩΡΗΤΗΡΙΑ – ΚΟΛΥΜΒΗΤΙΚΗ ΔΕΞΑΜΕΝΗ

Η υδροδότηση και τα αποχωρητήρια είναι αναπόσπαστα τμήματα που σχολικού περιβάλλοντος, καθώς υπήρχε ανέκαθεν η διάθεση του σχολείου να αυτονομηθεί από την πόλη και να στηριχθεί στην εσωστρεφή του οργάνωση⁴⁵. Στην προσπάθειά ένταξης των τμημάτων αυτών στο σχολικό συγκρότημα, ακολουθήθηκε σχεδιασμός τέτοιος ο οποίος ήθελε τα τμήματα αυτά να βρίσκονται στον αύλειο χώρο. Αργότερα, βέβαια, τα αποχωρητήρια ενσωματώθηκαν στο κυρίως διδακτήριο ενώ οι βρύσες παρέμειναν στον αύλειο χώρο.

Σύμφωνα με το μοτίβο εκείνο που θέλει τις βρύσες και τα αποχωρητήρια να αποτελούν κομμάτι της αυλής της σχολικής μονάδας έχει κατασκευαστεί το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας αλλά και όλα τα πετρόκτιστα διδακτήρια. Οι βρύσες του συγκεκριμένου σχολείου τοποθετήθηκαν προς τη γωνία της βορειοανατολικής

⁴³ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π :39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου: Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1945-1964), Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξη 3 / 9-5-1947

⁴⁴ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ :39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά βιβλία: Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1940-1947, Φ. 3α, προς Επιθεωρητή, εισ. εγγρ α. / α. 72 / 13-5-1947

⁴⁵ Ι. Π. Κοκκώνη, Εγχειρίδιον δια τα αλληλοδιδασκτικά σχολεία ή Οδηγός της Αλληλοδιδασκτικής Μεθόδου υπό Σαραζίνου σ. 3, Αίγινα 1830 – Ελένη Καλαφάτη, Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. Ε. Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σ. 67, Αθήνα 1988

πλευράς του γηπέδου, κατά μήκος της πλευράς που συνορεύει με τον κοινοτικό δρόμο. Τα αποχωρητήρια, ήταν και αυτά κατασκευασμένα στον εξωτερικό χώρο, όπως συνηθιζόταν στις κατασκευές των διδακτηρίων, αλλά και των σπιτιών, εκείνης της εποχής. Αρχικά, βρίσκονταν στην κατά μήκος προέκταση του κτιρίου, παράλληλα με την κατά πλάτος πλευρά του κτιρίου. Η θέση τους αυτή φαινόταν ως συνέχεια - προέκταση του διδακτηρίου, ενώ εκείνο που τα διαχώριζε από το κυρίως κτίσμα του γηπέδου ήταν η παρεμβολή ενός διαδρόμου. Αργότερα, τα αποχωρητήρια γκρεμίστηκαν και κατασκευάστηκαν στην βορειοανατολική γωνία του κτιρίου δίπλα στις βρύσες.

Στα πλαίσια της μεγαλύτερη οργάνωσης του σχολείου και της προσφοράς του στην υγιεινή των μαθητών εντάσσεται και η προσπάθεια να δημιουργηθεί κολυμβητική δεξαμενή, πρόταση στην οποία συνηγορούσε και η κλίση του γηπέδου. Με έγγραφο που υπέγραψε ο τότε Υπουργός Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας, κ. Κ. Γεωργακόπουλος και το οποίο κοινοποιήθηκε: στον επιθεωρητή Δημοτικών Σχολείων Αγρινίου και στην σχολική εφορεία Κατούνας ζητούσε από τον Σχολικό αρχιτέκτονα Αιτωλ/νίας να επισκεφτεί, με την πρώτη ευκαιρία, την Κατούνα και σε συνεργασία με τη σχολική εφορεία να καταμετρήσει την έκταση που παραχωρούνταν για την κατασκευή κολυμβητικής δεξαμενής. Του ζητούσε, ακόμα, να υποβάλει υψομετρικό διάγραμμα του γηπέδου και όσα άλλα στοιχεία ήταν απαραίτητα, καθώς και σχετική έκθεση στην οποία θα αναφερόταν η άποψη του αρχιτέκτονα για αυτή την κατασκευή.⁴⁶

Όπως φαίνεται, από αχρονολόγητη αίτηση- προσχέδιο που απευθυνόταν στο τμήμα Φυσικής Αγωγής του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας, μέσω του κ. επιθεωρητού των δημοτικών Σχολείων της Περιφέρειας, η σχολική εφορεία του εξατάξιου Δημοτικού Σχολείου Κατούνας ζητούσε την δημιουργία της κολυμβητικής δεξαμενής χρησιμοποιώντας αρκετά επιχειρήματα. Όσο αφορά τις κατασκευαστικές συνθήκες οι οποίες ευνοούσαν ένα τέτοιο έργο σημειωνόταν ότι μπορούσε να γίνει σωστή και δημιουργική εκμετάλλευση του επικλινούς εδάφους αλλά και του άφθονου ελεύθερου χώρου στην αυλή του σχολείου. Ως επιπρόσθετο επιχειρήμα αναφέρθηκε ότι το νερό θα το παρείχε άφθονο η κοινότητα, γεγονός που θα διευκόλυνε την κατασκευή και θα μείωνε την απαιτούμενη δαπάνη.

Επιπλέον, καταγράφηκαν τα οφέλη που θα μπορούσε να έχει η δημιουργία μιας κολυμβητικής δεξαμενής στους μαθητές του σχολείου, οι οποίοι ξεπερνούσαν τους πεντακόσιους. Σημειώνεται ότι οι μαθητές δεν γνωρίζουν κολύμπι, καθώς η κοινότητα απέχει από τη θάλασσα 12 χιλιόμετρα. Δίνεται βάση στο γεγονός ότι η δημιουργία δεξαμενής θα συμβάλλει στην υγιεινή και σωματική διάπλαση της νεολαίας της κοινότητας και αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι οι μαθητές έχουν να λουστούν από τη μέρα που βαπτίστηκαν.

---

⁴⁶ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας, Φ. 21, υπ. 2, αριθ. πρωτ. 52319/ 25-7-1938, εισ. εγγρ. : από το Υπουργείο Θρησκευμάτων και Παιδείας προς το σχολικό αρχιτέκτονα Αιτωλ/νίας, Αυτά

Αναφέρεται, επίσης, ότι η κοινότητα για αυτό το έργο χορήγησε στην σχολική εφορεία εκ του προϋπολογισμού το ποσό των δεκαπέντε χιλιάδων δραχμών (15000 δρχ) και, ακόμα, ποσό ικανό να καλύψει τα έξοδα διοχετεύσεως και αποχετεύσεως των υδάτων. Πέρα από όλα αυτά, αλλά και εκμεταλλευόμενη τη διάθεση του Υπουργείου να εξυπηρετήσει, η σχολική εφορεία ζητούσε να της χορηγηθεί βοήθημα 25000 χιλιάδων δραχ για την κατασκευή δεξαμενής.⁴⁷

---

⁴⁷ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας, Φ. 21, υπ. . 2, Αχρονολόγητο προσχέδιο – αίτηση της Σχολικής Εφορείας προς το τμήμα Φυσικής Αγωγής του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας, μέσω του επιθεωρητού Δημ. Σχολείων Αγρινίου, Λυτά

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ**Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΦΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
ΚΑΤΟΥΝΑΣ****Α΄. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ****A.1. ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ**

Τα πρακτικά σχολικής εφορείας του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας που έχουν διασωθεί χρονολογούνται στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα και βρίσκονται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους –Ν. Αιτωλ/νίας. Συγκεκριμένα, πρόκειται για το βιβλίο της σχολικής Εφορείας της περιόδου 1932-38¹, το οποίο αριθμεί τριάντα εννέα (39) σελίδες και περιέχει τριάντα επτά (37) πράξεις, το βιβλίο της σχολικής χρονιάς 1939-

---

¹ Γ.Α.Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας 1932-38, Φ. 8, υπ. 1β

40² που αριθμεί σαράντα τρεις (43) σελίδες και περιέχει τριάντα πέντε (35) πράξεις και το βιβλίο του 1945-64³, με εκατόν ενενήντα τέσσερις (194) σελίδες.

Στα παραπάνω βιβλία καταγράφεται η οικονομική συναλλαγή του σχολείου κάθε σχολική χρονιά καθώς και τα ονόματα των κατοίκων που έπαιρναν την εντολή να διαχειριστούν το ταμείο της σχολικής εφορείας προς όφελος του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας. Τα πρακτικά που συντάσσονται έχουν την ίδια δομή με τα πρακτικά του Συλλόγου των Διδασκόντων, γεγονός που εξηγείται δεδομένου ότι ο συγγραφέας του κειμένου και στις δύο περιπτώσεις είναι ο Διευθυντής του σχολείου.

Η πρώτη πράξη του βιβλίου της σχολικής εφορείας της περιόδου 1932-38 ξεκινάει με ημερομηνία 6 Ιανουαρίου 1932 και θέμα «Περί εκλογής προεδρείου των μελών της σχολικής εφορείας του ενταύθα σχολείου». Η πρώτη αυτή συνεδρίαση, όπως και οι δύο επόμενες, είχε γίνει στο κοινοτικό γραφείο. Οι τρεις πρώτες συνεδριάσεις αποτελούν εξαίρεση στο γενικό κανόνα καθώς οι υπόλοιπες συνεδριάσεις λάμβαναν χώρα στο γραφείο του διευθυντή του δημοτικού σχολείου.

Τα θέματα που πραγματεύονται οι πράξεις της σχολικής εφορείας είναι:

- Η εκλογή των μελών της σχολικής εφορείας του σχολείου.
- Η Παράδοση της Σχολικής Εφορείας και του ταμείου στην νεοδιόριστη Εφορεία.
- Η ψήφιση του προϋπολογισμού και του απολογισμού κάθε λογιστικού οικονομικού έτους
- Η διαχείριση των χρημάτων που σχετίζονταν με την οικοδόμηση του σχολείου.
- Οι εξουσιοδοτήσεις μελών της Σχολικής Εφορείας προκειμένου να αναλάβουν για παραλαβή χρημάτων από τράπεζες.

A.2. ΠΡΑΞΕΙΣ ΕΚΛΟΓΗΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ

Σε ορισμένες πράξεις γίνεται αναφορά στον τρόπο που επιλεγόταν ο πρόεδρος, ο γραμματέας αλλά και τα μέλη της Σχολικής Εφορείας, με άλλα λόγια

---

² Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας 1939-40, Φ. 8, υπ. 1α

³ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Βιβλία Πράξεων Σχολικής Εφορείας 1945-64, Φ. 8, υπ. 2α

γίνεται αναφορά στον τρόπο συγκρότησης της σχολικής επιτροπής και καταμερισμού των αρμοδιοτήτων.

Γραμματέας της σχολικής εφορείας αναλάμβανε ο Διευθυντής του Σχολείου. Όσο αφορά την εκλογή των μελών πληροφορούμαστε ότι ένα εξ' αυτών προτεινόταν από το κοινοτικό συμβούλιο, ένα άλλο από το εκκλησιαστικό συμβούλιο, ενώ δύο μέλη πρότεινε ο σύλλογος γονέων και κηδεμόνων των μαθητών του σχολείου μέσω της γενικής συνελεύσεώς του.

Το πρακτικό της επιλογής των μελών της σχολικής εφορείας της διετίας 1932-34, μεταξύ άλλων αναφέρει, «...συνελθόντες οι κάτωθι υπογεγραμμένοι, Ιωάννης Γ. Μαυρομαμάτης προταθείς ως μέλος της Σχολικής Εφορείας υπό του Κοινοτικού Συμβουλίου, Ιωάννης Γ. Κατσίκας προταθείς ως μέλος υπό του Εκκλησιαστικού Συμβουλίου και οι κ. Αντώνιος Καραμπλιάνης και Κων/νος Καλλιγιάς εκλεγέντες υπό της 25^{ης} Οκτωβρίου π. ε. γενικής συνελεύσεως των γονέων και κηδεμόνων των μαθητών ως και η κ. Χριστίνα Βογιατζόγλου διευθύντρια του ενταύθα δημοτικού σχολείου...εν τω κοινοτικό καταστήματι, ίνα συμφώνως της παραγράφου 11 του άρθρου 3 του περί ιδρύσεως σχολικού ταμείου και σχολικής εφορείας νόμου 5019 προβώσι εις την εκλογήν προέδρου, αντιπροέδρου και ταμίου εκλέγουσι δια φανεράς ψηφοφορίας τους κ. Ι. Μαυρομαμάτης πρόεδρον, κ. Αν. Καραμπλιάνης αντιπρόεδρον και κ. Ι. Κατσίκας ταμίαν.»⁴

Η θητεία των μελών της Σχολικής Εφορείας ήταν διετής. Τα μέλη της επόμενης Σχολικής Εφορείας 1934-36, τα οποία εξελέγησαν στις 25 Ιανουαρίου 1934, ήταν ο Ιωάννης Γ. Μαυρομαμάτης, ο οποίος είχε προταθεί ως μέλος της σχολικής εφορείας υπό του Κοινοτικού Συμβουλίου και κατέλαβε τη θέση του αντιπροέδρου, ο Ιωάννης Γ. Κατσίκας, ο οποίος είχε προταθεί ως μέλος υπό του Εκκλησιαστικού Συμβουλίου και κατέλαβε πάλι τη θέση του ταμία, και οι κ. Αντώνιος Καραμπλιάνης και Γεώργιος Χατζόπουλος, οι οποίοι εξελέγησαν την 22 Οκτωβρίου από τη γενική συνέλευση των γονέων και κηδεμόνων των μαθητών. Ο Γεώργιος Χατζόπουλος ανέλαβε την προεδρία της Σχολικής Εφορείας, ενώ Γραμματέας ήταν ο Διευθυντής του Σχολείου Γεώργιος Μπαλαγεώργας.⁵

Τέλος, στις 23 Φεβρουαρίου 1936 εξελέγη η επόμενη Σχολική Εφορεία για τη διετία 1936-38. Η καινούρια σχολική εφορεία είχε ακριβώς την ίδια σύνθεση, τόσο στις επιλογές των προσώπων όσο και στις θέσεις τις οποίες κατέλαβαν.⁶

⁴ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 1 / 25-1-1932

⁵ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 7 / 25-1-1934

⁶ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17 / 23-2-1936

Πεντατάξιον Δημοτ. Σχολείον Κατούνης
Κατάστασις Προτεινομένων ως μέλων Σχολικής Εφορείας Δημοτικού Σχολείου
Κατούνης παρά του Προέδρου της Κοινότητος και του Διευθυντού.

A/A	Όνοματεπώνυμον προτεινομένων	Επάγγελμα	Παρατηρήσεις
1	Ιωάν. Γ. Μαυρομμάτης	Κτηματίας	Νυν πρόεδρος Σχολ. Εφορείας
2	Ιωάν. Γ. Κατσίκας	Κτηματίας	Νυν ταμίας Σχολ. Εφορείας
3	Αντώνιος Καραμπλιάνος	Ιατρός	Νυν μέλος Σχολ. Εφορείας
4	Ξενοφ. Μαυρομμάτης	Ιατρός	
5	Βασίλειος Κασούρας	Γεωργοκτηματίας	
6	Κων/νος Καλλιγιάς	Γεωργοκτηματίας	
7	Γεώργιος Νάκος	Γεωργοκτηματίας	
8	Βασίλειος Ζέλος	Γεωργοκτηματίας	
9	Νίκος Καρούσος	Γεωργοκτηματίας	
10	Ιωάννης Καρέλος	Έμπορος	

Εν Κατούνη τη 15 Ν/βρίου 1938
Ο Πρόεδρος
Ο Δ/ντης του Σχολείου

Στις 20 Απριλίου 1939, διορίσθη⁷ η επόμενη Σχολική Εφορεία, με πρόεδρο τον κ Ιωάννη Μαυρομμάτη και ταμία τον Ιωάννη Κατσίκα. Η επιλογή της σχολικής εφορείας όπως φαίνεται στην ανάλογη πράξη, δεν στηρίχθηκε μόνο στην παράγραφο 11 του άρθρου 3 του Νόμου 5019, αλλά και στις διατάξεις του άρθρου 2 του Α.Ν. 1927/1938 και της διαταγής υπ' αριθμόν 20249/28-2-39 του Νομάρχη Αιτωλοακαρνανίας.⁸

Με το Νόμο 1297/1938 έγιναν τροποποιήσεις επί του Νόμου 5019. Όσο αφορά τη σχολική εφορεία αναφέρεται ότι «Ο Διευθυντής του Σχολείου συντάσσει πίνακα εν συνεργασία μετά του Προέδρου της Κοινότητος ή του Δημάρχου

⁷ «Τα μέλη της Σχολικής Εφορείας συνέρχονται μετά τον διορισμόν των ως τοιούτων εκλέγουσι, τον Πρόεδρον και τον Ταμίαν της Εφορείας...», [(εδ. 4, αριθ. 3 Α. Δ. 1297 / 38), όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαιδεύσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυρούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 3 (Ο -Ω), σ. 803, Κέρκυρα 1952]

⁸ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου, Πρακτικά Σχολικής Εφορείας 1939-40, Φ. 8, υπ. 1α, αριθ. πράξης 1 / 20-4-1939

επιλέγοντες τα καλύτερα πρόσωπα από απόψεως κοινωνικής θέσεως, δράσεως και ενδιαφέροντος, αξιοπρεπή και ηθικά. Ο πίνακας ούτως πρέπει να περιλαμβάνη οκτώ πρόσωπα. Εις την στήλην των παρατηρήσεων γράφεται η διαφωνία, εάν υπάρχει, του Δ/του του Σχολείου ή του Προέδρου. Ο Δ/της υποβάλων τον πίνακα εις τον Επιθεωρητήν εκφέρει υπευθύνως την γνώμην του περί των καλυτέρων όπως διορισθώσι. Ο Επιθεωρητής εισηγείται αναλόγως εις τον Νομάρχην.»⁹

Η επόμενη σχολική εφορεία στηριζόμενη στην ίδια διάταξη του Ν. 5019 (παράγραφος 11 άρθρο 3) και με την υπ' αριθ. 36047/30-8-40 διαταγή του Νομάρχη Αιτωλοακαρνανίας, εξελέγη στις 24 Οκτωβρίου 1940, δύο μέρες πριν την έναρξη του Ελληνοϊταλικού Πολέμου. Πρόεδρος ανέλαβε πάλι ο Ιωάννης Μαυρομμάτης και ταμίας ο Ιωάννης Κατσίκας, ο επανειλημμένα επιλεγόμενος ταμίας της Σχολικής Εφορείας την δεκαετία 1930-40. Το 1941 ο πρόεδρος της Σχολικής Εφορείας, Ι. Μαυρομμάτης λόγω ασθένειας ζήτησε να αντικατασταθεί. Την πληροφορία αντλούμε από το πρωτόκολλο αλληλογραφίας του σχολείου όπου αναφέρεται περιληπτικά σε αποστολή εγγράφου του διευθυντή του σχολείου στον επιθεωρητή, «Αναφέρω ότι πρόεδρος Σχολ. Εφορείας αδυνατή εκπληρώση καθηκοντα του λόγω ασθενείας και ζητή τίνα των αναπληρωτών προσλάβωμεν εις το συμβούλιον»¹⁰

Το 1945 τα μέλη της σχολικής εφορείας διόρισε ο Νομάρχης Αν. Πιττακός. Με τη διαταγής 12563/31-8-45 η οποία εστάλη στο δημοτικό σχολείου οριζόντουσαν τα τακτικά και τα αναπληρωματικά μέλη της σχολικής εφορείας, «Διορισμός Σχολικής Εφορείας Δημοτικού σχολείου Κατούνης Τακτικούς μεν τους κ. Σωτηρ. Κασούραν και κ. Γεώργ. Κατσίκαν αναπληρωματικούς δε τους κ. Άγγελον Ασβέστην και Αθανάσιον Μαγκλάραν.»¹¹ Στο βιβλίο των πρακτικών της σχολικής εφορείας της περιόδου 1945-1964 βρίσκουμε το πρακτικό¹² για τη συγκρότηση της σχολικής εφορείας του 1945 κατόπιν της διαταγής 12563/31-8-45. Το πρακτικό αυτό διόριζε τα μέλη της σχολικής Εφορείας, εκ των οποίων, μετά από ψηφοφορία, πρόεδρος ανέλαβε ο Σωκράτης Κασούρας, ταμίας ο Γεώργιος Σ. Κατσίκας και γραμματέας η τότε Διευθύντρια του Δημοτικού Σχολείου Σοφία Σαμαντά. Αργότερα, γραμματέας ανέλαβε ο διαδεχθείς την Διευθύντρια, Κων/νος Παπαδημητρίου. Αυτή ήταν η σύνθεση της σχολικής Εφορείας μέχρι το 1950.

---

⁹ Νόμος 5019/1931, Φ.Ε.Κ. 15-6-1931 ως τροποποιήθησαν άρθρα τινά δια του Αναγκ. Νόμου 1297/38, «Περί ιδρύσεως Σχολικών Ταμείων και Σχολικών Εφορειών», [(άρθρο 1 , Παραπομπή 1) όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαιδεύσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 3 (Ο -Ω), σ.800, Κέρκυρα 1952]

¹⁰ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία, Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εξ. εγγρ. προς επιθεωρητή, α. / α. 24 / 6-3-1941

¹¹ στο ίδιο, Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εισ. εγγρ. από Νομάρχη Αν. Πιττακό, α. / α. 24 / 6-3-1941

¹² Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου, Βιβλία Πράξεων Σχολικής Εφορείας 1945-64, Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης 1 / 18-11-1945

Η επόμενη σχολική Εφορεία συγκροτήθηκε βάση του Νόμου 5019 και της 18650/19-9-50 απόφασης του Νομάρχη. Πρόεδρος εξελέγη ο Σωκράτης Κασούρας και ταμίας ο Θεόδωρος Κατσίκας με γραμματέα τον Διευθυντή Κω/νο Παπαδημητρίου.

Τέλος, οι πράξεις εκλογής των μελών συμπληρώνονται από ανάλογα πρακτικά παράδοσης και παραλαβής της Σχολικής Εφορείας και, κυρίως του ταμείου, από την επερχόμενη στη νεοσύστατη Εφορεία. «Η σχολική Επιτροπή παρέδωσε προς την σχολική Εφορείαν το ταμείον του δημοτικού σχολείου Κατούνης.»¹³ Το πρακτικό υπογράφουν ο νυν και ο τέως πρόεδρος. Επίσης, στα πλαίσια της ολοκλήρωσης των διαδικασιών, σε ξεχωριστό πρακτικό σημειώνεται ότι υπογράφεται από τη νεοσύστατη Εφορεία το βιβλιάριο καταθέσεων του Σχολικής Εφορείας, «...η ήδη υφιστάμενη επιτροπή μεταβιβάζει το υπ' αριθ.235972 βιβλιάριον του Ταχ. Ταμιευτηρίου και πάντα τα επί τούτου δικαιώματά της εις την νεοσυσταθείσαν σχολικήν εφορείαν του δημοτικού σχολείου»¹⁴.

---

¹³ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 12-1-1932

¹⁴ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 12-1-1932

Β'. ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ**Β.1. ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ**

Στους προϋπολογισμούς και απολογισμούς των λογιστικών-οικονομικών ετών αναφέρονται τα έσοδα αλλά και τα έξοδα της σχολικής εφορείας για κάθε λογιστική χρονιά. Ο οικονομικός προγραμματισμός, όπως διαπιστώνεται, είναι τέτοιος ώστε να υπάρχει πάντα έστω και ένα μικρό υπόλοιπο, το οποίο καταγράφεται στα έσοδα του επόμενου απολογισμού με την ένδειξη, «υπόλοιπο εκ προηγούμενης χρήσεως».

Ο Νόμος ΣΙΒ΄ του 1852 διατύπωσε για πρώτη φορά τον ορισμό του προϋπολογισμού. «Σχολικός προϋπολογισμός είναι η πρόβλεψις των εσόδων του Σχολείου και τα όρια των εξόδων αυτού, δι' έκαστον οικονομικόν έτος»¹⁵ Έτσι, μελετώντας τις πράξεις που αναφέρονται στους προϋπολογισμούς και τους απολογισμούς κάθε σχολικής χρονιάς ενημερωνόμαστε σχετικά με τα έσοδα και τα έξοδα της σχολικής εφορεία. Ενημερωνόμαστε, δηλαδή, για τα χρηματικά ποσά που εισέπραττε και για τις πηγές από τις οποίες τα εισέπραττε, για τα ποσά που η σχολική εφορεία ξόδευε και για τους λόγους για τους οποίους προέβαινε σε αγορές.¹⁶

Εξαίρεση στον προαναφερθέντα κανόνα αποτελεί το πρακτικό του προϋπολογισμού 1932-33, καθώς δεν αναφέρει αναλυτικά τα έσοδα και τα έξοδα της οικονομικής-λογιστικής χρονιάς. Απλώς, αναφέρει ότι η σχολική εφορεία «εξετάσασα μετά προσοχής τόσον τα έσοδα όσον και τα έξοδα του σχολικού ταμείου του δημοτικού σχολείου επισηφίζει άπαντα τα κονδύλια τα αναγραφόμενα εις τον συνταχθέντα προϋπολογισμόν»¹⁷

B.2. ΤΑ ΕΣΟΔΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΞΟΔΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ

B.2.1. ΠΗΓΕΣ ΕΣΟΔΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΦΟΡΕΙΑ

Τα έσοδα της Σχολικής Εφορείας του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, όπως διαπιστώνουμε μελετώντας τα ανάλογα πρακτικά, προέρχονται από συγκεκριμένους πόρους. Οι πόροι αυτοί αποτελούσαν πάγια πηγή εσόδων για το σχολείο και ήταν:

- Η ενοικίαση της ακίνητης περιουσίας του σχολείου
- Τα τοκομερίδια των ομολόγων

---

¹⁵ Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαίδευσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 3 (Ο -Ω), σ.724, Κέρκυρα. 1952

¹⁶ προϋπολογισμοί : αριθ. πράξεων 5 / 1933-34, 8 / 1934-35, 14 / 1935-36, 18 / 1936-37, 20 / 1937-38, 27 / 1938-39 & απολογισμοί : αριθ. πράξεων 6 / 1932-33, 10 / 1933-34, 16 / 1934-35, 19β / 1935-36, 25 / 1936-37, 34 / 1937-38 (Φ. 8, υπ. 1β) – προϋπολογισμοί : αριθ. πράξης 26 / 1940-41 & απολογισμοί : αριθ. πράξεων 3 / 1938-39, 28 / 1939-40 (Φ. 8, υπ. 1α) – προϋπολογισμοί : αριθ. πράξεων 2 / 1945-46, 8 / 1946-47, 9 / 1947-48, 5 / 1948-49, 3 / 1949-50 & απολογισμοί : αριθ. πράξεων 10 / 1946-47, 7 / 1947-48, 6 / 1948-49, 5 / 1949-50 (Φ. 8, υπ. 2α) [Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Ε. Β. 106, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου: Πρακτικά Σχολικής Εφορείας, Φ. 8, υπ. 1α, υπ. 1β, υπ. 2α]

¹⁷ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 4 / 15-5-1932

- Οι συνεισφορές της εκκλησίας, με σκοπό την οικονομική ενίσχυση του σχολείου. Το ποσό της συνδρομής της εκκλησίας ήταν διακόσιες (200) δραχμές ετησίως.
- Τα χρηματικά ποσά που προέρχονται από συνεισφορές της κοινότητας¹⁸. Το ποσό της κοινοτικής εισφοράς ανερχόταν στις χίλιες (1000) δραχμές και διαφοροποιείται μόνο κατά τα χρόνια της οικοδόμησης του σχολείου. Τότε, τα χρήματα που πρόσφερε η κοινότητα στη Σχολική Εφορεία αυξάνονται. Εκτός του πάγιου χρηματικού ποσού των χιλίων (1000) δραχμών, η κοινότητα συνεισφέρει, σχεδόν κάθε χρόνο, ένα σεβαστό ποσό προκειμένου να ενισχύσει την ανέγερση του σχολείου¹⁹.
- Τα ποσά από εισφορές από κρατική αρωγή, υπέρ ανεγέρσεως σχολείου.²⁰ Σημαντικές κρατικές επιχορηγήσεις πήρε το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας την περίοδο που πραγματοποιούνταν η ανέγερση του διδακτηρίου.²¹

¹⁸ «Εκαστος Δήμος ή Κοινότης υποχρεούται να εισφέρει δια τους σκοπούς των Σχολικών Ταμείων:

α) Δι' αναγραφής χορηγίας εν τοις ετησίοις προϋπολογισμοίς αναλόγως των πόρων των...

γ) Δια της επιβολής ειδικής τοπικής φορολογίας κατά τα εν τω άρθρω 12 του παρόντος νόμου οριζόμενα.

δ) Δια της οργανώσεως μικρών τοπικών λαχείων αδεία του Υπουργείου της Παιδείας, των οποίων η λειτουργία θέλει ρυθμισθή δια Π. Διατάγματος.», (Νόμος 5019/1931, Φ.Ε.Κ. 15-6-1931 ως τροποποιήθησαν άρθρα τινά δια του Αναγκ. Νόμου 1297/38, «Περί ιδρύσεως Σχολικών Ταμείων και Σχολικών Εφορειών», άρθρο 10 κατηγορήθη), όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαίδευσως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 3 (Ο - Ω), σ.806, Κέρκυρα 1952).

¹⁹ Στο απολογισμό του 1936-37 η κοινότητα πρόσφερε 105.000 χιλιάδες δραχμές (Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 25 / 27-4-1937) Και στον απολογισμό του 1937-38 η κοινότητα πρόσφερε 100000 χιλιάδες δραχμές (Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 34 / 28-4-38) Πρέπει να σημειώσουμε ότι η προσφορά της κοινότητας ήταν η μισή από ότι είχε γραφτεί δηλαδή 200.000 χιλιάδες δραχμές (Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξεων 18 / 24-2-1936, 20 / 30-1-1937) στους αντίστοιχους προϋπολογισμού, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ήταν ευκαταφρόνητη. Όμως η προσφορά της κοινότητας όπως καταγράφεται στον απολογισμό της επόμενης οικονομικής χρονιάς 1938-39 ήταν 200000 χιλιάδες δραχμές (Φ. 8, υπ. 1α, αριθ. πράξεων 3 / 8-5-1939) και στο απολογισμό της οικονομικής χρονιάς 1939-40 έφτασε τις 301000 χιλιάδες δραχμές (Φ. 8, υπ. 1α, αριθ. πράξεων 28 / 25-4-1940) Η κοινότητα πάντα ήταν αγωγός του σχολείου. Ενδεικτικά αναφέρω τον απολογισμό του οικονομικού έτους 1949-50 όπου η συνεισφορά της κοινότητας ήταν 15000000 εκατομμύρια (Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης 5 / 7-6-1949), [Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αττωλ./νιας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου , Φ. 8, υπ. 1α , υπ. 1β, υπ. 2α]

²⁰ Προς εκπλήρωσιν των σκοπών εκάστου Σχολικού Ταμείου παρέχεται εις αυτό αποφάσει του Υπουργείου της Παιδείας χρηματική συνδρομή εκ του ειδικού Πρ/σμού «κατασκευής κλπ διδακτηρίων (εκπαιδευτικών τελών) και εφ' όσον κατά τας διατάξεις του από 1 Δεκεμβρίου 1930 Π. Διατάγματος υφίσταται διαθέσιμον υπόλοιπον, ή εκ του ειδικού Πρ/σμού Υπουργείου Παιδείας ή εκ άλλων διαθέσιμων χρηματικών κεφαλαίων κατόπιν αιτήσεως της Σχολικής Εφορείας και εκθέσεως του οικείου Επιθεωρητού ή του σχολικού Αρχιτέκτονος ή τεχνικού υπαλλήλου του Υπουργείου της Παιδείας μεταβόντος επί τόπου», (όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαίδευσως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 3 (Ο - Ω), σ.807, Κέρκυρα 1952).

- Τα χρήματα που συγκεντρώνονταν από τις σχολικές εορτές και παραστάσεις που πραγματοποιούσε το σχολείο.
- Τα χρήματα που συγκεντρώνονταν από την οργάνωση μικρής τοπικής λαχειοφόρου αγοράς υπό της κοινότητας²², μεταξύ των κατοίκων της κωμόπολης. Το αντίστοιχο χρηματικό ποσό αναγραφόταν δίπλα στην ένδειξη « Εξ οργανώσεως μικρού τοπικού λαχείου»²³
- Τα χρηματικά ποσά εξαιτίας κρατήσεων από τους προμηθευτές του σχολείου, υπέρ του Μ. Τ. Δ. Υ. Στην περίπτωση αυτή αναφέρονται και τα ονόματα των προμηθευτών από τους οποίους πραγματοποιούνται οι κρατήσεις, με αποτέλεσμα να μπορούμε να γνωρίζουμε τα ονόματα όσων προμήθευαν υλικά το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας. Οι προμηθευτές ήσαν οι : Α. Καραγιάννης, Στ. Καζάζης, Χ. Ντόκας, Δ. Κατσίκας, Αθ. Δημητριάδης.²⁴
- Τα ποσά που συγκεντρώνονταν από τις προαιρετικές εισφορές των γονέων κατά την εγγραφή των παιδιών τους στο σχολείο.²⁵ Τα χρηματικά ποσά

²¹ Η πρώτη κρατική επιχορήγηση που δόθηκε στην Σχολική Εφορία κατά τη διάρκεια της ανέγερσης του διδακτηρίου του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας ήταν το ποσό των 200000 χιλιάδων δραχμών και αναγράφεται στον απολογισμό του 1937-38 (Φ. 8, υπ. 1β., αριθ. πράξης 34 / 28-4-38). Όπως αναγράφεται στον απολογισμό του 1938-39 η Σχολική Εφορία επιχορηγήθηκε με το ίδιο ποσό (Φ. 8, υπ. 1β., αριθ. πράξης 3 / 8-5-1939). Τόσο στον απολογισμό του 1939-40 (Φ. 8, υπ. 1α. αριθ. πράξης 28 / 25-4-1940) όσο και στον προϋπολογισμό του 1940-41 (Φ. 8, υπ. 1α., αριθ. πράξης 35 / 5-3-41) αναγράφεται το ποσό των 100000 χιλιάδων δραχμών. [Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου, Φ. 8, υπ. 1α., υπ. 1β.)

²² «Η οργάνωση του λαχείου τούτου κατά δήμον ή κοινότητα γίνεται από του οικείου δημοτικού ή κοινοτικού συμβουλίου...», (Δ/μα 26-1-1931 «Περί οργανώσεως μικρών τοπικών λαχείων προς ενίσχυσιν των Σχολικών Ταμείων», άρθρο 3, όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαίδευσως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυρούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 2 (Ε - Ξ), σ. 478, Κέρκυρα 1952).

²³ Τα χρήματα που συγκεντρώνονταν από τη λαχειοφόρο αγορά ήταν 2000 χιλιάδες δραχμές (Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξεων 14 / 17-2-1935, 18 / 24-2-1936, 20 / 30-1-1937, 27 / 30-1-1938) Το τοπικό λαχείο επέφερε περισσότερα κέρδη 5000 χιλιάδες δραχμές το 1934-35 (Φ. 8, υπ. 1β. αριθ. πράξης 8 / 30-1-1934) και 4000 χιλιάδες δραχμές το 1935-36 (Φ. 8, υπ. 1β., αριθ. πράξης 14 / 17-2- 1935). Στα χρόνια του πληθωρισμού υπολογίστηκε ότι το τοπικό λαχείο θα επέφερε το 1947-48 το ποσό των 100000 χιλιάδων δραχμών και στο προϋπολογισμό του 1948-49 το ποσό των 30000 χιλιάδων δραχμών. (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου, Φ. 8, υπ. 1β., υπ. 2α.)

²⁴ στο ίδιο, Ταμείου, Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 6 / 2-4-1933

²⁵ «Αι προαιρετικά εισφορά των γονέων ή κηδεμόνων κατά την εγγραφήν των μαθητών των σχολείων, την προαγωγήν των ή την απόλυσιν των εκ του σχολείου», (Α. Ν. 1297/38, Πόροι των Σχολικών Ταμείων, άρθρο 9-1.α., όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαίδευσως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυρούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 3 (Ο -Ω), σ.805, Κέρκυρα 1952)

τέτοιας φύσης αναγράφονται δίπλα στην φράση «Εκ προαιρετικών εισφορών γονέων κατά την εγγραφήν»²⁶

- Τα χρήματα προαιρετικών μαθητικών εράνων²⁷ Τέτοιου είδους εράνους συναντάμε στα πρακτικά προϋπολογισμού μετά τη σχολική χρονιά 1945.²⁸
- Τα χρήματα που έπαιρνε το σχολείο από το ένσημο της εκπαιδευτικής προνοίας²⁹. Με το πέρασμα των ετών η τιμή του ενσήμου αυτού παραμένει σταθερή ή παρατηρείται μια μικρή αύξηση.³⁰
- Η υπερτίμηση των χορηγηθέντων ενδεικτικών. Τη σχολική χρονιά 1931-1932, το ταμείο της σχολικής εφορείας είχε επιπρόσθετα κέρδη με την ψήφιση από το σύλλογο διδασκόντων της υπερτίμησης των ενδεικτικών των μαθητών. Στο πρακτικό αναφέρεται ότι ο σύλλογος διδασκόντων «ψηφίζει και αποφασίζει την ελαχίστην υπερτίμησιν των ενδεικτικών των

²⁶ Το ποσό που συγκεντρωνόταν την περίοδο 1932-38 ήταν 1000 δραχμές εκτός από μια χρονιά που ήταν 1500 δραχμές (Φ. 8, υπ. 1α, αριθ. πράξης 26 / 1940-41). Στα χρόνια μετά το 1945 η εισφορά των γονέων και κηδεμόνων στον προϋπολογισμό του 1945-46 ήταν 80000 χιλιάδες δραχμές (Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης 2 / 18-11-1945), στον προϋπολογισμό του 1947-48 ήταν 100000 χιλιάδες δραχμές [Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης 9 / 26-1-1947], του 1948-49 ήταν 200000 χιλιάδες δραχμές (Φ. 8, υπ., 2α., αριθ. πράξης 5 / 11-1-1948), και το 1949-50 ήταν 250.000 χιλιάδες δραχμές [Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης 3 / 12-1-1949] όπου αναφέρεται ότι η προαιρετική εισφορά ήταν έρανος κατά την διάρκεια των εξετάσεων. (Γ. Α. Κ – Αρχαία Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου, Φ. 8, υπ. 1α, υπ. 1β., υπ. 2α.)

²⁷ «Αι εισπράξεις εκ προαιρετικών εράνων ενεργουμένων εν τω Εσωτερικώ ή τω Εξωτερικώ αδεία του αρμοδίου Υπουργείου.», (Α. Ν. 1297/38, Πόροι των Σχολικών Ταμείων, άρθρο 9 - 1.ι., όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαιδευσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυρούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 3 (Ο -Ω), σ.805, Κέρκυρα 1952)

²⁸ Στον προϋπολογισμό του 1945-46 υπολογίζεται σε 5000 χιλιάδες δραχμές [Φ. 8, υπ. 2α., αριθ. πράξης 2 / 18-11-1945], στους υπολογισμούς της διετίας 1947-49 υπολογίζεται σε 100000 χιλιάδες δραχμές [Φ. 8, υπ. 2α., αριθ. πράξεων 9 / 26-1-1947, 5 / 11-1-1948]. Στον προϋπολογισμό του 1949-50 ήταν 150000 δραχμές [Φ. 8, υπ. 2α., αριθ. πράξης 3 / 12-1-1949]. Εκείνο το έτος ο έρανος μεταξύ των μαθητών ήταν έρανος για τις εορτές των Χριστουγέννων. (Γ. Α. Κ – Αρχαία Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου, Φ. 8, υπ. 2α.)

²⁹ «Τούτο καταργήθη ως και η κονή υπ' αρ. 63534/3 απόφασις Υπουρ. Παιδείας και Οικονομικών δια του Ν. 1729/42 (Φ.Ε.Κ. 228) προβλέποντος απόδοσιν του εσόδου τούτου εις Σωματικήν Αγωγήν», (Ν. 5019, Ένσημον Εκπαιδευτικής Πρόνοιας, άρθρο 13, όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαιδευσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυρούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 3 (Ο -Ω), σ.807, Κέρκυρα 1952)

³⁰ Το χρηματικό ποσό του ενσήμου της εκπαιδευτικής πρόνοιας ήταν 500 δραχμές στους προϋπολογισμούς της διετίας 1934-36 (υπ. 1β., αριθ. πράξεων 8 / 30-1-1934, 14 / 17-2-1935), 700 δραχμές στον προϋπολογισμό 1936-37 (υπ. 1β., αριθ. πράξης 18 / 24-2-1936), 800 δραχμές στον προϋπολογισμό του 1937-38 (υπ. 1β., αριθ. πράξης 20 / 30-1-1937) και 1000 δραχμές στους προϋπολογισμούς 1938-39 και 1940-41 (υπ. 1β., αριθ. πράξης 27/1938-39 και υπ. 1α., αριθ. πράξης 26 / 15-2-1940]. Επίσης 2000 δραχμές στον προϋπολογισμό 1945-46 (υπ. 2α., αριθ. πράξης 2 / 18-11-1945), 100000 χιλιάδες δραχμές στον προϋπολογισμό 1947-48 (υπ. 2α., αριθ. πράξης 9 / 26-1-1947), 50000 χιλιάδες δραχμές στους προϋπολογισμούς της διετίας 1948-50 (υπ. 2α., αριθ. πράξεων 3 / 12-1-1949, 5 / 11-1-1948), [Γ. Α. Κ – Αρχαία Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου, Φ. 8, υπ. 1α, 1β, 2α.]

μαθητών. Το ποσόν δε της υπερτιμήσεως ανερχόμενον εις δραχμάς διακοσίας (200) καταθέτει εις το σχολικόν ταμείον καταχωρούμενον εις το βιβλίον ίνα το χρησιμοποιήσωμεν εις τας ανάγκας του σχολείου.»³¹

B.2.2. ΑΙΤΙΕΣ ΕΞΟΔΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΦΟΡΕΙΑ

Οι αγορές για τη κάλυψη λειτουργικών αναγκών του σχολείου γίνονταν μετά από έγκριση της σχολικής εφορείας. Πραγματοποιούνταν με χρήματα τα οποία η ίδια διέθετε από το ταμείο της και τα οποία καταγράφονταν στα έξοδα του λογιστικού έτους. Τα έξοδα της Σχολικής Εφορείας, όπως σημειώνονται στα πρακτικά της σχολικής εφορείας, οφείλονταν:

- Στην προμήθεια απαραίτητου υλικού για τις τάξεις ή για το γραφείο του Διευθυντή. Στο υλικό αυτό εντάσσονταν γραφική ύλη - κυρίως χαρτί αλληλογραφίας -, μελάνη, κιμωλίες, σφραγίδες για το σχολείο, κινητά γράμματα, διδακτικά όργανα, υλικό υπέρ μορφωτικού κινηματογράφου κλπ
- Στην ίδρυση και συντήρηση του σχολικού κήπου. Χρήματα διατίθεντο για την αγορά εργαλείων κηπουρικής και για σπόρους προς καλλιέργεια.
- Στην αγορά των βιβλίων που χρειάζονταν για την άρτια συντήρηση του αρχείου του σχολείου, όπως βιβλία πρακτικών σχολικής εφορείας, βιβλία ταμείου και βιβλία ενταλμάτων, διπλότυπο αποδείξεων. Ακόμα, βιβλία Γενικού Ελέγχου, Μαθητολογίου, βιβλία ύλης κλπ..
- Στην αγορά ειδών καθαριότητας, όπως σάραθρο.
- Σε ποσά που απαιτούνταν για εργασίες που στόχευαν στη βελτίωση των παροχών του σχολείου, όπως χρήματα για την επισκευή θρανίων, τον εμπλουτισμό της βιβλιοθήκης και την παροχή βιβλίων σε άπορους μαθητές, πληρωμή δικηγόρων για αντιδικίες στην ανέγερση σχολείου, πληρωμή αρχιτέκτονα.
- Στην αγορά βραβείων τα οποία δίδονταν σε μαθητές που πρώτευσαν στις γυμναστικές επιδείξεις.
- Στην αγορά εικόνων Α.Μ. Β., του πρωθυπουργού ή ηρώων του 1821.

---

³¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης, 16 / 5-6-1932 – Στον απολογισμό του λογιστικού έτους 1932-33 αναφέρεται ως έσοδο η υπερτίμηση των χορηγηθέντων ενδεικτικών, «από υπερτίμησι χορηγηθέντων ενδεικτικών δρχ. 200», (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 1061994, Α. Ε. Ε : Ε. Κ. Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου, Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 6 / 2-4-1933)

- Στην πληρωμή των οδοιπορικών των μελών της σχολικής εφορείας τα οποία αναγκάζονταν να μετακινούνται εκτός της κωμόπολης της Κατούνας για υποθέσεις της Εφορείας, κυρίως, οικονομικού χαρακτήρα.

Επίσης, στα έξοδα της Σχολικής Εφορείας περιλαμβάνονται και οι έκτακτες εισφορές. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα αναφέρουμε το ποσό των τετρακοσίων ογδόντα (480) δραχμών που καταγράφεται στον απολογισμό του λογιστικού έτους 1939-1940³². Τα χρήματα δόθηκαν για την αγορά στεφάνιου το οποίο κατέθεσε η σχολική εφορεία στην κηδεία του Ξενοφώντος Μαυρομάτη. Το στεφάνι κατέθεσε ο Γραμματέας της σχολικής Εφορείας και Διευθυντής του Δημοτικού Σχολείου της κωμόπολης Ιωάννης Α. Καλλιγιάς.

Η απόφαση σχετικά με την αγορά του εν λόγω στεφάνου πάρθηκε σε έκτακτη συνεδρίαση της Σχολικής Εφορείας η οποία πραγματοποιήθηκε αμέσως μετά την αναγγελία του θανάτου του Ξενοφώντος Γ. Μαυρομάτη. Τα μέλη της Σχολικής Εφορείας εξήγησαν στο πρακτικό το λόγο για τον οποίο αποδόθηκε αυτή η τιμή στον εκλιπόντα, «...του Ξενοφώντα Μαυρομάτη ανδρός δαπανήσαντος ολόκληρον τον βίον του δια την εκπαίδευση του τόπου του όσον και δια παν το οποίον αφορούσε την ευημερίαν των συμπολιτών του...»³³. Στο ίδιο πρακτικό αναφέρονται και άλλες σχετικές αποφάσεις που πάρθηκαν και οι οποίες ήταν να εκφραστούν τα συλλυπητήρια στην οικογένεια του μεταστάντος, να παραστούν όλα τα μέλη της Σχολικής Εφορείας και να παρακολουθήσουν τη νεκρώσιμη κηδεία και, τέλος, να κατατεθεί στεφάνι από τον γραμματέα της σχολικής εφορείας Ιωάννης Α. Καλλιγιά.

Στο βιβλίο 1945-64, τα έσοδα και τα έξοδα των προϋπολογισμών και των απολογισμών καταγράφονται περισσότερο συγκεκριμένα αφού κάθε έξοδο ή έσοδο δικαιολογείται με το αντίστοιχο άρθρο του νόμου π.χ. «Άρθρο 6. εκ της εκποιήσεως προϊόντων Σχολικού κήπου». Πλέον, κάθε λογιστική χρονιά μηδενίζεται η αρίθμηση των πράξεων ξεκινώντας με την πράξη υπ' αριθμόν 1. Στους πόρους οι οποίοι συνιστούν τα έσοδα της Σχολικής εφορείας προστίθενται η ειδική τοπική φορολογία³⁴, όπως το πότισμα ιδιωτικών κήπων από το υδραγωγείο.

---

³² Τις τετρακόσιες ογδόντα (480) δραχμές πλήρωσε ο ταμίας της Σχολικής Εφορείας και αναλυτικά τα έξοδα καταγράφονται σε άλλο πρακτικό όπου έγινε και η έγκρισή του ποσού από τα μέλη της σχολικής εφορείας, «Εγκρίνει 480 δρχ για κατάθεση στεφάνου στη σωρό του απεβιώσαντος Ξενοφώντος Γ. Μαυρομάτη πληρωθέντα παρά του ταμία της σχολικής εφορείας Ι. Γ. Κατσίκας .1) εις πάρκον Παπαστράτου δια αγορά ανθέων δρχ 200. 2) κατάστημα Παπαϊωάννου δ' αγορά ταινιών 150 δρχ 3) εις Απόστ. Ν. Χατζόπουλο δι' εκτύπωσιν ταινιών 130 δρχ. Σύνολο 480 δρχ.», (στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 1α. 27 / 22-2-1940). Αναφορά στα έξοδα της σχολικής εφορείας και στην έγκριση της απολογιστικής χρήσης του 1939-1940 όπου αναφέρεται, «Δια την αγορά στεφάνου κατατεθέντος εις την κηδείαν Ξ. Μαυρομάτην 480 δραχμές», (στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 1α, αριθ. πράξης 28 / 25-4-1940)

³³ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 1α, αριθ. πράξης 25 / 10-2-1940

³⁴ «Τα δημοτικά ή κοινοτικά συμβούλια τη αιτήσει των οικείων Σχολικών Εφορειών αποφασίζουν περι της επιβλητέας ειδικής φορολογίας υπέρ των τοπικών Σχολικών Εφορειών, επιβαλλομένης κατά τας διατάξεις της Δημοτικής και Κοινοτικής νομοθεσίας», », (Α. Ν. 1297/38, Περί ειδικής φορολογίας, άρθρο 12.1, όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαίδευσέως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυρούς εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 3 (Ο -Ω), σ.806, Κέρκυρα 1952)

Πίνακας 12.1
ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ – ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ 1933- 1950

Λογιστική- Οικονομική Χρονιά	Προϋπολογισμοί			Απολογισμοί		
	Έσοδα	Έξοδα	Υπόλοιπο	Έσοδα	Έξοδα	Υπόλοιπο
1932-33				263,05	310,3	
1933-34	3145	800	2345	2003*	138	1865
1934-35	8745	4350	4395	1867,45	247,45	1620
1935-36	13245	5310	7935	2809,6	489,6	2320
1936-37	207445	5880	201565	113536,9	99793,9	13743
1937-38	205545	4700	200845	316905	125648,4	191256,6
1938-39	405745	405300	445	661148,6	473594	187554,6
1939-40**	506245	506200***	45	625546,1	382428,8	243117,3
1940-41	506245****	505900****	345			
1941-42	663412,25	509100*****				
1942-43	423000	115000				
1943-44	435000	160000				
1944-45	8745	4350				
1945-46	1955000	1900000	55000	*****0	0	0
1946-47	247550000	2470000	50000	8720000	8588250	131750
1947-48	31850000	31800000	50000	12931700	12542200	389500
1948-49	24755000	24700000	50000	35589500	21409921	14179579
1949-50	46350000	45627000	723000	31379579	17824000	13555579

Πηγή: Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου, 1. Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1932-1938), Φ. 8, υπ. 1β – 2. Βιβλίο Ταμείου Σχολικής Εφορείας (1932-1968), Φ.: 8, υπ. 3

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ 12.1

* Ο απολογισμός του 1933-34 δεν αναφέρεται σε έσοδα. Στα έσοδα αναφέρει μόνο το υπόλοιπο από την προηγούμενη λογιστική χρονιά

** Ο προϋπολογισμός 1939-1940³⁵ δεν υπάρχει στο βιβλίο πρακτικών 1939-40, όμως βρίσκεται σε υποφάκελο λυτών εγγράφων με αριθ. 55/4-3-1939 του φακέλου «έγγραφα αλληλογραφίας»

*** Στον προϋπολογισμό του 1940-1941 ο επιθεωρητής ενέκρινε ως ποσό εξόδων το ποσό 505900 δραχμών

**** Στον προϋπολογισμό του 1940-1941 ο επιθεωρητής ενέκρινε ως ποσό εσόδων το ποσό 504245 και ως ποσό εξόδων το ποσό 503900 διατηρώντας το ίδιο υπόλοιπο

***** Στον προϋπολογισμό του 1941-1942 ο επιθεωρητής ενέκρινε ως ποσό εξόδων το ποσό 512102

***** Στον απολογισμό του 1933-34 αναφέρεται ότι η σχολική εφορεία «ψηφίζει τον ειρημένον απολογισμόν με έσοδα μηδέν και έξοδα μηδέν.»

Ο επιθεωρητής ενέκρινε τον προϋπολογισμό του κάθε οικονομικού έτους και πολλές φορές παρενέβαινε κάνοντας αλλαγές στο ποσό των εσόδων ή των εξόδων τα οποία προϋπολόγιζε η Σχολική Εφορεία. Εκτός από τους προϋπολογισμούς και τους απολογισμούς, κάθε χρηματικό ποσό για το οποίο γινόταν ανάληψη από το βιβλιάριο της Σχολικής Εφορείας έπρεπε να είχε την έγκριση του επιθεωρητή προκειμένου να αποφευχθεί κάθε πιθανότητα κατάχρησης.

Στο κλείσιμο κάθε πρακτικού της Σχολικής Εφορείας το οποίο αφορούσε πληρωμή εξωτερικού παράγοντα που παρείχε υπηρεσίες στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας ή το προμήθευε με απαραίτητο υλικό, αναφέρονται, μεταξύ των άλλων αποφάσεων, δύο απαραίτητες ενέργειες. Οι ενέργειες αυτές είναι η έγκριση της ανάληψης του ζητούμενου ποσού από τη Σχολική Εφορεία και η ανάθεση στον Πρόεδρο να ζητήσει την απαιτούμενη έγκριση του Επιθεωρητή.

---

³⁵ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας., Α Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Έγγραφα Αλληλογραφίας (1930-1980) : Λυτά Έγγραφα Σχολικής Εφορείας 1930-1962, Φ. 21, υπ. 2 , αριθ. πράξης 55 / 4-3-1939

**Γ'. ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
ΚΑΤΟΥΝΑΣ****Γ.1 ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΤΟΥ ΓΗΠΕΔΟΥ**

Η αγορά του σχολικού γηπέδου δημιούργησε άλλα δεδομένα αφού υπήρχε πλέον επικοινωνία μεταξύ της νοικιασμένης κατοικίας που λειτουργούσε ως διδακτήριο και του σχολικού γηπέδου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα το γήπεδο να αποτελεί περιοριστικό κριτήριο για την ενοικίαση μιας κατοικίας. Η απόσταση σχολικού γηπέδου – ενοικιαζόμενου διδακτηρίου έπρεπε να ήταν μικρή αφού εκ των πραγμάτων το γήπεδο αποτελούσε μέρος της σχολικού περιβάλλοντος και της

σχολικής ζωής. Εκφάνσεις της σχολικής ζωής ήσαν οι γυμναστικές επιδείξεις, ο σχολικός κήπος και οι ώρες εκγύμνασης των μαθητών.

Μια άλλη χρήση του γηπέδου ήταν η ενοικίαση. Με αυτόν τον τρόπο, τουλάχιστον, αντισταθμιζόταν το ενοίκιο που πλήρωνε το σχολείο σε ιδιωτικές κατοικίες. Το γήπεδο στο οποίο ανεγέρθηκε το διδακτήριο πριν αγοραστεί από το δημόσιο ήταν καπνοχώραφο. Μετά την αγορά του εύκολα μπορούσε να νοικιαστεί από καπνοκαλλιεργητές δεδομένου ότι η περίοδος του καπνού άρχιζε τον μήνα Μάρτιο ή Απρίλιο και τελείωνε αρχές Σεπτεμβρίου.

Στην έκθεση πεπραγμένων του σχολικού έτους 1931-1932 γίνεται αναφορά στην πρόθεση του σχολείου να ενοικιάσει το σχολικό γήπεδο, «Σχολικόν κήπον δεν εκκαλιεργήσαμεν καθ' ότι υπήρχε η σκέψις το χρησιμοποιούμενον οικόπεδον του σχολείου να ενοικιασθή»³⁶. Είναι προφανές ότι η ενοικίαση του σχολικού γηπέδου επηρέαζε άμεσα τη συντήρηση σχολικού κήπου και γι αυτό το λόγο, τις περιόδους που ο σύλλογος διδασκόντων λάμβανε απόφαση για δημιουργία σχολικού κήπου, αποφευγόταν η ενοικίαση του γηπέδου.

Η ακίνητη περιουσία του σχολείου πάντα αποτελούσε πηγή εσόδων για τη σχολική εφορεία και μάλιστα, παραπάνω, έχουμε αναφερθεί στην ενοικίαση του οικοπέδου για καπνοφυτεία. Τα έσοδα που οφείλονταν στην καταβολή του σχετικού ενοικίου ανέρχονταν στις δύο χιλιάδες (2000) δραχμές³⁷. Ενοικίαση του σχολικού οικοπέδου δεν γινόταν κάθε χρονιά. Επίσης, δεν γνωρίζουμε, διότι δεν καταγράφεται στα πρακτικά της σχολικής Εφορείας, ο τρόπος με τον οποίον επιλέγεται ο ενοικιαστής του χώρου με αποτέλεσμα να μην μπορούμε να κρίνουμε τη διαφάνεια της διαδικασίας.

Ένας άλλος τρόπος εκμετάλλευσης της ακίνητης σχολικής περιουσίας πραγματοποιούνταν με την καλλιέργεια αγροτικών προϊόντων παραγωγής του σχολικού κήπου. Τα προϊόντα αυτά το σχολείο φρόντιζε να πουλήσει και αξίζει να σημειώσουμε ότι τα έσοδα από τέτοιου είδους δραστηριότητα δεν ήταν αμελητέα. Στον προϋπολογισμό του 1935-36 καταγράφονται στα έσοδα έξι χιλιάδες δραχμές (6000δρχ.) από την εκποίηση προϊόντων καπνού από το σχολικό κήπο.³⁸

Η ενοικίαση του σχολικού γηπέδου δημιουργούσε μια παγιωμένη κατάσταση σύμφωνα με την οποία η ανέγερση διδακτηρίου θα καταστρατηγούσε ιδιωτικά συμφέροντα. Ωστόσο, αποτελούσε σημαντική οικονομική ενίσχυση του ταμείου της Σχολικής Εφορείας του σχολείου. Ακόμα, πέρα από τη συγκέντρωση του απαραίτητου ποσού που καταβαλλόταν ως ενοίκιο στους ιδιοκτήτες που

---

³⁶ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Β. Υπηρεσιακά βιβλία : Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης χ. χ. 12 / 1931-32

³⁷ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας 1932-38, Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 15-5-1932

³⁸ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 14 / 17-2-1935

παραχωρούσαν την κατοικία τους για τη στέγαση του διδακτηρίου, έλυνε και άλλα προβλήματα που παρουσιάζονταν στα πλαίσια της σχολικής κοινότητας.

Στην πρακτικά της σχολικής εφορείας καταγράφεται το πρακτικό μιας συνεδρίασης η οποία ασχολείται με την ενοικίαση του σχολικού γηπέδου. Το συγκεκριμένο πρακτικό μας δίνει τη δυνατότητα να διερευνήσουμε περισσότερο το θέμα δεδομένου ότι σε αυτό αναφέρονται οι λόγοι που οδηγούσαν σε απόφαση για ενοικίαση του διδακτηρίου.

Το πρακτικό αυτό καταγράφηκε κατά το σχολικό έτος 1934-1935 και αναφέρει ότι τα μέλη της σχολικής εφορείας συγκεντρώθηκαν, κατόπιν προσκλήσεως του προέδρου, για να εξετάσουν την πιθανότητα ενοικίασης του σχολικού γηπέδου. Η συνεδρίαση πραγματοποιήθηκε το μήνα Φεβρουάριο, λίγο πριν αρχίσουν οι προετοιμασίες για την καινούρια καλλιέργεια, και, μάλιστα, σημειώνεται ότι είχε απαρτία. Το θέμα της, όπως αυτό καταγράφεται στην συγκεκριμένη πράξη αφορά τη «χορήγηση του γηπέδου του σχολείου προς σεμπρική καλλιέργεια», ενώ υποψήφιος για την ενοικίαση του γηπέδου κατά το καλλιεργητικό έτος 1934-1935 ήταν ο καλλιεργητής Γεώργιος Σ. Σκουλικαρίτης.

Ο πρόεδρος της σχολικής εφορείας, στην εισήγησή του, αναφέρει τους λόγους οι οποίοι οδήγησαν στην απόφαση να ενοικιαστεί το γήπεδο. Αυτοί είναι η αναγκαιότητα για προμήθεια οργάνων απαραίτητων για την κανονική λειτουργία του σχολείου και άμεση ανάγκη για την κατασκευή θρανίων. Η λύση της ενοικίασης του γηπέδου επιλέγεται διότι, τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή, η σχολική εφορεία δεν είχε τη δυνατότητα να προβεί σε εξεύρεση νέων πόρων.

Το, κατά γενική ομολογία των μελών της σχολικής εφορείας, σεβαστό ποσό από την ενοικίαση του γηπέδου για καπνοφυτεία έλυνε το οικονομικό πρόβλημα. Ο πρόεδρος εξουσιοδοτήθηκε να συντάξει το συμφωνητικό της ενοικίασης εξασφαλίζοντας τα συμφέροντα του σχολείου.³⁹ Εκείνο που δεν αναφέρεται αναλυτικά στα πλαίσια του εν λόγω πρακτικού είναι ο τρόπος επιλογής του ενοικιαστή του σχολικού γηπέδου με αποτέλεσμα να μη μπορούμε να αποφανθούμε για τη διαφάνεια της διαδικασίας.

Γ.2. ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΤΗΣ ΑΥΛΗΣ

Το σχολείο συνέχιζε να εκμεταλλεύεται το γήπεδο, ακόμα και μετά την ανέγερση του διδακτηρίου. Βέβαια, ο χώρος προς ενοικίαση περιορίστηκε μόνο στην αυλή του σχολείου και μάλιστα δεν παρεχόταν με σκοπό να πραγματοποιηθεί

---

³⁹ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας 1932-38, Φ. 8, υπ. 1β, πράξη 13 / 5-2-1935

καλλιέργεια του καπνού, δεδομένου ότι την περίοδο Μαρτίου – Σεπτεμβρίου, περίοδο κατάλληλη για καπνοκαλλιέργεια, το σχολείο λειτουργούσε. Η διάρκεια της ενοικίασης περιοριζόταν στους μήνες του καλοκαιριού, διάστημα κατά το οποίο το σχολείο παρέμενε κλειστό.

Ο περιορισμός αυτός δέσμευε τους καπνοκαλλιεργητές που νοίκιαζαν την αυλή του σχολείου. Ωστόσο, παρά τα όρια χρήσης, η ενοικίαση του χώρου αποτελούσε διευκόλυνση γι' αυτούς. Συνέχιζαν να καλλιεργούν καπνό στα γύρω χωράφια και χρησιμοποίησαν την αυλή του σχολείου για ένα επόμενο στάδιο της επεξεργασίας του προϊόντος. Την καλοκαιρινή περίοδο, κατά την οποία δεν πραγματοποιούνταν μαθήματα, το μόνο στάδιο της καλλιέργειας του καπνού που μπορούσε να εξυπηρετηθεί στην αυλή του σχολείου ήταν το λιάσιμο.

Ανάμνηση, ιδιαίτερα για παλαιότερες γενιές, αποτελούν οι λιάστρες που στήνονταν από τους εκάστοτε ενοικιαστές μετά το κλείσιμο του σχολείου. Η εικόνα του οικήματος άλλαζε εντελώς μέχρι τη στιγμή που ερχόταν ο Σεπτέμβριος. Τότε, όλα επανέρχονταν στην κανονική τους μορφή και ο αύλειος χώρος του σχολείου ήταν έτοιμος να υποδεχθεί τους μαθητές.

Γ.3. ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΑΙΘΟΥΣΩΝ

Πέρα από το χώρο της αυλής, πληροφορούμαστε, από τα αρχεία του σχολείου, ότι έχουν προταθεί και πραγματοποιηθεί ενοικιάσεις χώρων του διδακτηρίου, οι οποίοι παρέμεναν αχρησιμοποίητοι. Το 1946 η Αγροτική τράπεζα είχε ζητήσει δύο δωμάτια του πάνω ορόφου προκειμένου να τα χρησιμοποιήσει ως αποθήκη, «Αναφέρω ότι η Αγροτική τράπεζα Αγρινίου εξήτησε δύο δωμάτια του επάνω πατώματος ίνα τα χρησιμοποιήσει ως αποθήκη».⁴⁰

Στα τέλη του 1947, λόγω πυρκαγιάς η οποία είχε πλήξει ορισμένους αγρότες, η διεύθυνση του σχολείου, με έγγραφο της προς τον επιθεωρητή, αναφερόταν στο κατά πόσο είναι δυνατό να ενοικιαστεί μια κενή αίθουσα του πάνω ορόφου του σχολείου. Δεδομένης της κατάστασης, γίνεται αντιληπτό ότι, έμμεσα, η διεύθυνση του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας ζητούσε από το επιθεωρητή την άδεια προς ενοικίαση αιθουσών για να τοποθετηθούν καπνά αγροτών που είχαν πληγεί από την πυρκαγιά., «Περί δυνατού ενοικιάσεως μιας αίθουσας δια καπνά πυροπαθών»⁴¹ Η

⁴⁰ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π :39, Φ. 3α, Υπηρεσιακά βιβλία: Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1940-1947, εξερχόμενο προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α. 102 / 22-2-1946

⁴¹ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας,, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π :39, Φ. 3β, Υπηρεσιακά βιβλία: Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1947-1953, εξερχόμενο προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α. 223 / 2-12-1947

στάση αυτή αποδεικνύει ότι το σχολείο πάντα διευκόλυνε τους αγρότες, όπως με την ελαστικότητα που έδειχνε στην απουσία των μαθητών από τα μαθήματα κατά τη διάρκεια του φυτέματος του καπνού.

Τον Αύγουστο του 1948 το σχολείο ανέφερε στον επιθεωρητή ένα πρόβλημα που είχε προκύψει από την τοποθέτηση καπνών στο σχολείο, «περί τοποθετήσεως καπνών εντός του σχολείου»⁴². Ένα ανάλογο έγγραφο στάλθηκε στον πρόεδρο της σχολικής εφορείας, το οποίο κοινοποιήθηκε προς ενημέρωση στον πρόεδρο της κοινότητας και στον ταμία της σχολικής εφορείας. Αιτία αποτέλεσε η αυθαίρετη τοποθέτηση καπνών μέσα στο διδακτήριο από τον αγρότη Δημήτριο Νάκο, «περί τοποθετήσεως καπνών εις το διδακτήριον αυθαιρέτως υπό Δημητρίου Νάκου»⁴³

Η απάντηση του επιθεωρητή δόθηκε με το υπ' αριθ.1273/3-9-1948 και ζητούσε την άμεση απομάκρυνση των καπνών του Δ. Νάκου από το διδακτήριο, «Περί εκκενώσεως του διδακτηρίου εκ των καπνών Δ. Νάκου».⁴⁴ Το σχολείο προσπαθώντας να υπερασπίσει τα δικαιώματά του, έναντι της ενοικίασης χώρου που του ανήκε, προέβη και στην πρόσκληση των Μ. Νάκου, Δ. Νάκου, Αθ. Νάκου να περάσουν από το σχολείο. Θα μπορούσε, έτσι, να διευθετηθεί η πληρωμή των ενοικίων του πάνω ορόφου του διδακτηρίου τα οποία είχαν καθυστερήσει να καταβάλλουν, «Περί προσελεύσεως προς πληρωμήν καθυστερουμένων ενοικίων άνω ορόφου»⁴⁵

Οι ενοικιάσεις του γηπέδου, της αυλής ή των αιθουσών είχαν ως άμεση συνέπεια την οικονομική διευκόλυνσή του. Βέβαια, σε επόμενο επίπεδο, με βάση την επιλογή του σχολείου να διαθέσει χώρους του διαπιστώνεται ότι το συγκεκριμένο σχολείο, πέρα από τις θέσεις του για εσωστρέφεια και απομόνωση, ήταν δεκτικό στο σύνθημα που διέπει το σύγχρονο σχολείο για « ένα σχολείο ανοικτό στην κοινωνία». Επίσης διαπιστώνουμε ότι μηνύματα της παραπάνω κατεύθυνσης είχαν γίνει εν μέρει πράξη στα σχολεία της επαρχίας, ξεπερνώντας και τα σχολεία των αστικών κέντρων.

Γ.4. ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΥ ΠΡΟΣ ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΗ

Ακόμα, στις παραχωρήσεις - ενοικιάσεις του σχολικού χώρου περιλαμβάνεται και η παραχώρηση του σχολικού συγκροτήματος προκειμένου να χρησιμοποιηθεί, κατά τους θερινούς μήνες, ως παιδική κατασκήνωση. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της λειτουργίας της κατασκήνωσης έγιναν ζημιές, για την αποκατάσταση των οποίων

⁴² στο ίδιο, Φ. 3β, εξερχόμενο προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων, α. / α. 128 / 13-8-1948

⁴³ στο ίδιο, Φ. 3β, εξερχόμενο προς Πρόεδρον σχολικής εφορείας α. / α. 130 / 13-8-1948

⁴⁴ στο ίδιο, Φ. 3β, εισερχόμενο από επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α. 144 / 3-9-1948

⁴⁵ στο ίδιο, Φ. 3β, εξερχόμενο προς Μ. Νάκου, Δ. Νάκου, Αθ. Νάκου, α. / α. 142 / 6-9-1948

είχαν δραστηριοποιηθεί ο Διευθυντής του σχολείου αλλά και ο Πρόεδρος της σχολικής εφορείας. Ο μεν διευθυντής φρόντισε να αποστείλει άμεσα έγγραφο στον επιθεωρητή ενώ ο δε πρόεδρος της σχολικής εφορείας έπραξε ανάλογα, ενημερώνοντας με έγγραφό του το Νομάρχη Αιτωλοακαρνανίας.

Τα παραπάνω έγγραφα εστάλησαν το δεύτερο δεκαπενθήμερο του μήνα Αύγουστου. Σχετικά με το έγγραφο που έστειλε ο Διευθυντής του σχολείου προς τον επιθεωρητή, στις δεκαοκτώ του μηνός, πληροφορούμαστε από τη σύντομη περιγραφή του, η οποία καταγράφεται στο πρωτόκολλο Αλληλογραφίας του σχολείου, «περί προξενθεισών ζημιών από κατασκήνωσης εις διδακτήριον»⁴⁶ Η σύντομη αυτή σημείωση υπήρξε και η πηγή από όπου πληροφορηθήκαμε για την επιλογή του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας να παραχωρήσει το κτίριο στο οποίο στεγαζόταν με σκοπό να λειτουργήσει ως χώρος παιδικής κατασκήνωσης αλλά ταυτόχρονα μαθαίνουμε και ότι η κατασκήνωση είχε προξενήσει ζημιές στους χώρους του σχολείου κατά τη διάρκεια της λειτουργίας της.

Το έγγραφο του προέδρου της σχολικής εφορείας διαβιβάστηκε στις εικοσιοκτώ του Αυγούστου του 1950, στο Νομάρχη μέσω του δημοτικού Σχολείου. Στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας καταγράφεται περιληπτικά η αποστολή του εγγράφου, «Διαβιβάζω την υπ' αριθ. 24 (αναφορά) Προέδρου Σχολικής Εφορείας»⁴⁷ και πρέπει να σημειώσουμε ότι η καταγραφή δεν είναι καθόλου κατατοπιστική. Στο πρωτόκολλο Αλληλογραφίας του δημοτικού σχολείου Κατούνας, στα έγγραφα που αφορούσαν τη σχολική εφορεία, αναφέρεται μόνο ο αριθμός του εγγράφου χωρίς, όμως, να περιγράφεται το θέμα του. Καταλήγουμε, όμως, με βεβαιότητα στην άποψη σχετικά με το θέμα του εγγράφου διότι το έγγραφο της Νομαρχίας αναφέρει ότι η απάντηση που έστειλε στον επιθεωρητή, στηρίζεται στην «υπ' αριθ. 24 ε. ε. αναφορά της Σχολικής Εφορείας Κατούνης».

Αξίζει να σημειώσουμε ότι οι κινήσεις που πραγματοποιήθηκαν σχετικά με την αποκατάσταση των ζημιών είναι δίχως άλλο μεθοδευμένες. Αυτό επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι με την ίδια ημερομηνία διαβιβάστηκαν από το Δημοτικό Σχολείο δύο ακόμα αναφορές της σχολικής εφορείας, η υπ' αριθ. 25, προς τον 10β' Τομέα οικισμού και ανοικοδόμησης (180/28-8-1950) και, η υπ' αριθ. 26, προς τον Μηχανικό Τριχωνίδας (181/28-8-1950) προφανώς έχουν το ίδιο θέμα, αν και αυτό δεν πιστοποιείται από τα σωζόμενα έγγραφα της Σχολικής Εφορείας.

Το απαντητικό έγγραφο⁴⁸ της Νομαρχίας στην σχολική εφορεία, όπου προτρέπει να επισκευαστούν όλες οι ζημιές που είχαν προξενήσει στο διδακτήριο από

⁴⁶ στο ίδιο, Φ. 3β, εξερχόμενο προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α. 212 / 13-8-1950

⁴⁷ στο ίδιο, Φ. 3β, εξερχόμενο από Σχολική Εφορεία προς κ. Νομάρχη Αιτωλοακαρνανίας, α. / α. 179 / 28-8-1950

⁴⁸ Το έγγραφο υπ' αριθ. 17919 / 22-9-1950 της Νομαρχίας που στάλθηκε στον επιθεωρητή δημοτικών Σχολείων και κοινοποιήθηκε στη Σχολική Εφορεία Κατούνας σημειώνει. «...περί επισκευής των ζημιών του χρησιμοποιηθέντος δια τας παιδικάς κατασκήνώσεις διδακτηρίου και παρακαλούμε όπως ενεργήσετε δια την επισκευήν πάσης προξενθείσης ζημίας», (Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Έγγραφα

τη παραχώρησή του στις παιδικές κατασκηνώσεις, ελήφθη πρώτο. Ακολούθησε η απάντηση του επιθεωρητή με το υπ' αριθ. 123/3-11-1950 έγγραφο που αφορούσε την έγκριση ενός μέρους των χρημάτων για την αποκατάσταση των ζημιών, «Περί εγκρίσεως δαπάνης 1000000 δια μερικήν επισκευήν φθορών διδακτηρίου από κατασκήνωσιν»⁴⁹

Η σχολική εφορεία επανήλθε με έγγραφό της, το οποίο, επίσης, διαβιβάστηκε από το Δημοτικό Σχολείο, «Διαβιβάζω την υπ' αριθ. 38 αναφορά της Σχολικής Εφορείας»⁵⁰ Με το έγγραφο αυτό η Σχολική Εφορεία συνεχίζει την προσπάθεια της για να επισκευαστούν οι ζημιές. Κάτι τέτοιο δεν φαίνεται στην περίληψη που καταγράφεται στο πρωτόκολλο αλλά με τον ίδιο τρόπο που περιγράψαμε παραπάνω η θεματολογία του εγγράφου διαπιστώνεται από την αναφορά σε αυτό στα πλαίσια του αντίστοιχου εγγράφου της Νομαρχίας.

Στο έγγραφο αυτό της Νομαρχίας δε σημειώνεται κάτι διαφορετικό από εκείνο που είχε ήδη διατυπώσει στο έγγραφό του ο επιθεωρητής, ο οποίος μιλούσε για επιδότηση ενός εκατομμυρίου δραχμών (1000000). Εκείνο που προστίθεται, ή πιο σωστά που διασαφηνίζεται, είναι ότι τα χρήματα αυτά θα εξοικονομηθούν από τα χρήματα της επιτροπής μαθητικών συσσιτίων, «ο Επιθεωρητής Δημοτικών Σχολείων Μεσολογγίου ανέφερον ημίν ότι εχορηγήθη εις υμάς πίστωσις δραχ. 1000000 υπό της Επιτροπής Μαθητικών Συσσιτίων προς επισκευήν των προξενηθεισών ζημιών εις το διδακτήριον κατά τον χρόνον της κατασκηνώσεως.»⁵¹

Οι μεθοδευμένες αλλά και συγχρονισμένες κινήσεις του Διευθυντή του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας και του προέδρου της αντίστοιχης σχολικής εφορείας είχαν ως αποτέλεσμα την άμεση επιδιόρθωση των ζημιών. Έτσι, οι επισκευές έγιναν αμέσως καθώς τον ίδιο μήνα υποβλήθηκαν στον επιθεωρητή οι αποδείξεις επισκευής των ζημιών, «υποβάλλω αποδείξεις επισκευής διδακτηρίου λόγω ζημιών παιδικής κατασκηνώσεως»⁵²

Αλληλογραφίας (1930-1980), Φ. 21, υπ. 2 (Λυτά Έγγραφα Σχολικής Εφορείας 1930-1962), έγγραφο υπ' αριθ. 17919 / 22-9-1950)

⁴⁹ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π :39, Φ. 3β, Υπηρεσιακά βιβλία: Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1947-1953, εισερχόμενο προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α. 235/3-10-1950

⁵⁰ στο ίδιο, Φ. 3β, εξερχόμενο προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α. 230 / 2-11-1950

⁵¹ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Έγγραφα Αλληλογραφίας (1930-1980): Λυτά Έγγραφα Σχολικής Εφορείας 1930-1962, Φ. 21, υπ. 2, έγγραφο υπ' αριθ. 24596/2-12-50 από Νομαρχία Αιτωλοακαρνανίας προς Σχολική Εφορεία Δημοτικού Σχολείου Κατούνας

⁵² στο ίδιο, Φ. 3β, εξερχόμενο προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α. 251 / 22-11-1950

Δ΄. ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΦΟΡΕΙΑ - ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΡΓΟΛΑΒΟΣ**Δ.1. ΕΓΚΡΙΣΗ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΡΓΟΛΑΒΟΥ**

Σύμφωνα με τη νομοθεσία, η επιλογή του εργολάβου εκείνου ο οποίος θα αναλάμβανε την ανέγερση του διδακτηρίου του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας θα πραγματοποιούνταν μετά από διεξαγωγή μειοδοτικού διαγωνισμού. Στο έγγραφο - έγκριση της δημοπρασίας υπ' αριθ. 54952/14-8-1939, περιλαμβάνονται οι εντολές του Υπουργείου προς τη Σχολική Εφορεία, η οποία ήταν ο εργοδότης και διαχειριζόταν τις πληρωμές. Ζητήθηκε από τους Σχολικούς Εφόρους να μεριμνήσουν για την υπογραφή του εργολαβικού συμβολαίου μεταξύ της σχολικής Εφορείας, ως

εργοδότης, και του κ. Γ. Ταμπάκη ο οποίος είχε τελικά αναλάβει την εργολαβία. Το εργολαβικό συμβόλαιο του Ειρηνοδίκου Κατούνας, υπ. αριθ. 147/1936, περί της ανεγέρσεως του Οκτατάξιου Διδακτηρίου Κατούνας, υπογράφηκε μεταξύ της σχολικής εφορείας και του εργολάβου κ. Ταμπάκη στο Ειρηνοδικείο. Στη συνέχεια, το Υπουργείο ασχολήθηκε με την γρήγορη έγκριση του εργολαβικού συμβολαίου διότι, από τη στιγμή που είχε πραγματοποιηθεί η δημοπρασία, αυτό αποτελούσε το μόνο εμπόδιο για την έναρξη των εργασιών.

Επίσης, η τεχνική υπηρεσία του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Παιδείας ασχολήθηκε με την υπ' αριθ. 141 ε. ε. αναφορά της σχολικής εφορείας προς το Υπουργείο. Θέμα της αναφοράς ήταν η αργοπορία του Υπουργείου στην έγκριση των πρακτικών της μειοδοτικής δημοπρασίας. Στην τελευταία παράγραφο του εγγράφου υπ' αριθ. 54952/14-8-1936 και ενώ είχε εξαντληθεί το κυρίως θέμα, δίνεται μια απάντηση σύμφωνα με την οποία, το υπουργείο απέδωσε αυτή την καθυστέρηση αυτή στο ότι δεν υποβλήθηκε άμεσα πλήρης φάκελος με τα σχετικά της δημοπρασίας, γεγονός που αποτέλεσε κατασταλτικό παράγοντα για την έκδοση της απόφασης.

Στο ίδιο έγγραφο, το τμήμα τεχνικών υπηρεσιών του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Παιδείας, έχοντας εγκρίνει τη μειοδοτική δημοπρασία, φροντίζει να εξασφαλίσει τα συμφέροντα του σχολείου. Έτσι, προσθέτει ότι, στο εργολαβικό συμβόλαιο, πρέπει να σημειωθεί ότι, σε περίπτωση ανεπάρκειας χρημάτων για την αποπεράτωση του έργου, ο εργολάβος δε θα πρέπει να αρνηθεί να εκτελέσει εργασίες και υποχρεούται να προσαρμοστεί στους πόρους που διαθέτει η Σχολική Εφορεία. Αξίζει να αναφέρουμε ότι ο κίνδυνος να διακοπούν οι εργασίες ελλείψει χρημάτων προβλημάτιζε τους τοπικούς φορείς και ο πάγιος τρόπος αντιμετώπισης τέτοιων καταστάσεων, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, ήταν ο έρανος και οι δωρεές.

Δ.2. ΠΡΟΣΩΡΙΝΕΣ ΒΕΒΑΙΩΣΗΣ ΠΛΗΡΩΜΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΡΓΟΛΑΒΟΥ

Δ.2.1. ΕΚΔΟΣΗ ΒΕΒΑΙΩΣΕΩΝ

Οι προσωρινές βεβαιώσεις εκδίδονταν κατόπιν επιμέτρησης από το σχολικό αρχιτέκτονα, ύστερα από επί τόπου μετάβασή του στο ανεγειρόμενο διδακτήριο και έλεγχο των έργων που είχαν συντελεστεί στο Οκτατάξιο Διδακτήριο από τον εργολάβο Γ. Ταμπάκη. Οι προσωρινές βεβαιώσεις ήταν δακτυλογραφημένα τυποποιημένα κείμενα στα οποία αναγραφόταν αρχικά το ποσό των χρημάτων που είχαν δαπανηθεί από την έναρξη των εργασιών της ανεγέρσεως του σχολείου. Στο

κείμενο καθεμίας εξ' αυτών υπάρχει ένα χωρίο στο οποίο εξηγείται η αιτία για την οποία οι βεβαιώσεις που παρέχονται στον υπεύθυνο εργολάβο συνοδεύονται από τον προσδιορισμό προσωρινές. «Η παρούσα μου βεβαίωση, αναφέρει ο σχολικός αρχιτέκτονας, είναι προσωρινή θα αντικατασταθή δια τακτικής πιστοποιήσεως μετά της συνημμένης αυτής επιμετρήσεως κατόπιν της αποπερατώσεως των εργασιών και παραλαβής τούτων από της αρμοδίας Επιτροπής».

Σε κάθε υπεύθυνη προσωρινή βεβαίωση πληρωμής αναγραφόταν τελικώς το ποσό που θα εισέπραττε ο εργολάβος μετά από κάθε επιμέτρηση. Επίσης, αναγραφόταν το συνολικό ποσό που αντιπροσώπευε τις μέχρι τότε εργασίες ανέγερσης του διδακτηρίου βάσει του συμβολαίου που είχε υπογράψει ο εργολάβος. Ως παράδειγμα χρησιμοποιούμε τη δεύτερη υπεύθυνη προσωρινή βεβαίωση πληρωμής του κ. Γ. Ταμπάκη από την έναρξη των εργασιών ανοικοδόμησης του διδακτηρίου, η οποία εκδόθηκε από το σχολικό αρχιτέκτονα, Β. Ραφτόπουλο, στις 25 Φεβρουαρίου 1937, δύο μήνες μετά την έκδοση της πρώτης βεβαίωσης. Το αναγραφόμενο συνολικό ποσό ήταν ογδόντα τρεις χιλιάδες δραχμές (87300 δρχ.) και αντιπροσώπευε τις εργασίες οι οποίες είχαν πραγματοποιηθεί από την έναρξη της ανέγερσης του διδακτηρίου μέχρι εκείνη τη στιγμή. Το ποσό που εισέπραξε ο εργολάβος ήταν πενήντα δύο χιλιάδες οκτακόσιες δραχμές (52800 δρχ.) Το πόσο αυτό προκύπτει αν αφαιρεθεί από το προαναφερθέν ποσόν, το ποσόν της πρώτης προσωρινής βεβαίωσης των τριάντα τεσσάρων χιλιάδων πεντακοσίων δραχμών (34500 δρχ.).

Δ.2.2. ΕΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΒΕΒΑΙΩΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΦΟΡΕΙΑ

Βέβαια, η έκδοση υπεύθυνης προσωρινής βεβαίωσης του Σχολικού Αρχιτέκτονα Β. Ραφτόπουλου αποτελούσε την αρχή ενός κύκλου εγγράφων με σκοπό την τελική πληρωμή του αρμόδιου για την ανέγερση εργολάβου. Το παραπάνω έγγραφο διαδεχόταν ανάλογο έγγραφο του Σχολικού Αρχιτέκτονα προς τον πρόεδρο της σχολικής εφορείας Κατούνας, με το οποίο ενημέρωνε για τις μέχρι στιγμής ολοκληρωμένες εργασίες και στο οποίο ζητούσε από τη σχολική εφορεία την έκδοση εντάλματος πληρωμής του εργολάβου. Τα δύο αυτά έγγραφα εκδίδονταν με τον ίδιο αριθμό πρωτοκόλλου και την ίδια ημερομηνία.

Στη συνέχεια, η σχολική Εφορεία συγκαλούσε τα μέλη της σε συνεδρίαση η οποία είχε ως σκοπό την έγκριση του ποσού το οποίο εισηγούνταν ο σχολικός αρχιτέκτονας. Στα πρακτικά που αναφέρονται σε έγκριση βεβαιώσεων επαναλαμβάνεται η αιτία αυτής της έγκρισης, «Περί πληρωμής εκτελεσθείσης εργασίας ανεγέρσεως διδακτηρίου υπό του εργολάβου κ. Γ. Ταμπάκη κατόπιν των

υποβληθείσων υπευθύνων βεβαιώσεων του σχολικού αρχιτέκτονος Αιτωλ/νίας Ραυτοπούλου Βασιλείου.»

Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα πρακτικού από σχετική συνεδρίαση της Σχολικής Εφορείας παραθέτουμε απόσπασμα από το πρακτικό υπ' αριθ. 22/28-2-1937 όπου σημειώνεται «Ο πρόεδρος της ως άνω επιτροπής εισηγείται ότι κατόπιν της υπ' αριθ. 1483/21-12-36 και 1680/25-2-37 υπευθύνων βεβαιώσεων του σχολικού αρχιτέκτονος Αιτωλ/νίας εξ' ων εμφανίζονται ότι ο εργολάβος της ανεγέρσεως του διδακτηρίου Γεώργιος Ταμπάκης εξετέλεσε εκ της αναληφθείσας εργασίας, εργασία ογδόντα επτά χιλιάδων τρακοσίων δραχ. (87.300) και δέον ούτως να εγκριθή το ποσόν.» Πρόκειται για τις υπεύθυνες προσωρινές βεβαιώσεις υπ' αριθ. 1 & 2 στις οποίες επανέρχεται η συνεδρίαση 24/26-4-1937 συνολικά με την υπ' αριθ. 3, «Ο Πρόεδρος της ως άνω επιτροπής εισηγείται ότι κατόπιν των υπ' αριθμών 1483-1680-1768 υπευθύνων βεβαιώσεων του σχολικού αρχιτέκτονος Αιτωλ/νίας ο εργολάβος της ανεγέρσεως του διδακτηρίου Γεώργιος Ταμπάκης εξετέλεσεν εκ της αναληφθείσας εργασίας, εργασία εννενήκοντα επτά χιλιάδων τριακοσίων (97300) και δέον να πληρωθή.»

Αφού επικυρωνόταν η έγκριση του αναγραφόμενου στις βεβαιώσεις ποσού στις συνεδριάσεις της σχολικής επιτροπής, πραγματοποιούνταν η πληρωμή του εργολάβου. Έτσι, ο «κύκλος» των απαιτούμενων ενεργειών για την πληρωμή του Γ. Ταμπάκη κλείνει με την αντίστοιχη απόδειξη του ιδίου με την οποία πιστοποιούσε ότι έλαβε το ποσό που αντιστοιχούσε στην πληρωμή του, ενώ στη συνέχεια ο ίδιος αναλάμβανε την υποχρέωση πληρωμής των κρατήσεων που του αναλογούσαν για τα διάφορα ταμεία. Ακόμα, δεν πρέπει να παραλείψουμε ότι με την ίδια ημερομηνία, εκείνη της πληρωμής, γινόταν καταγραφή του καταβληθέντος ποσού στο Βιβλίο Ταμείου. Μοναδική περίπτωση ίδιας ημερομηνίας συνεδρίασης Σχολικής Εφορείας και καταγραφής στο Βιβλίο Ταμείου έχουμε στην πληρωμή, η οποία έγινε και συνολικά, των τριών πρώτων βεβαιώσεων.

Στις πράξεις της σχολικής εφορείας οι οποίες επικυρώνουν τις υπεύθυνες προσωρινές βεβαιώσεις γίνεται αναφορά και στο συμβόλαιο που είχε υπογραφεί μεταξύ αυτής και του εργολάβου ενώπιον του ειρηνοδίκη ο οποίος λειτουργούσε ως εγγυητής. Με αυτό τον τρόπο υπάρχει δυνατότητα υπενθύμισης των ευθυνών των δύο πλευρών αλλά και ελέγχου των ποσών που σταδιακά δαπανούνται. Μια άλλη πηγή ανάλογης ενημέρωσης αποτελεί το Βιβλίο Ταμείου της σχολικής εφορείας.

Στις πρώτες υπεύθυνες βεβαιώσεις ο σχολικός αρχιτέκτονας μνημονεύει το έγγραφο με αριθ. πρωτ. 54952/14-8-1936, την έγκριση του Υπουργείου προς την προσφορά Γ. Ταμπάκη, που αφορούσε το ποσό των πεντακοσίων χιλιάδων δραχμών (500000 δρχ.). Το 1939 όπου οι εργασίες αφορούσαν άλλα κονδύλια ο πρόεδρος της σχολικής Εφορείας εισηγείται την έγκριση των βεβαιώσεων του σχολικού αρχιτέκτονα Αιτωλοακαρνανίας βάση του νέου «υπ' αριθ. 69/27-9-39 εργολαβικού

συμβολαίου αναληφθείσα εργασία δρχ 400000»⁵³.

Αναφέρουμε ότι στις βεβαιώσεις υπ' αριθ. 4, 5, 6 δεν καταγράφεται ανάλογη συνεδρίαση στο βιβλίο Πρακτικών της Σχολικής Εφορείας η οποία να τις εγκρίνει με αποτέλεσμα μετά τη βεβαίωση 3 να περνάμε στη βεβαίωση 7. Ωστόσο, υπάρχουν καταγραφές στο Βιβλίο Ταμείου της Σχολικής Εφορείας όπου καταγράφονται τα αντίστοιχα καταβληθέντα ποσά. Εκεί αναφέρονται τρεις υπεύθυνες προσωρινές βεβαιώσεις οι οποίες δεν αριθμούνται. Όλα, όμως, πιστοποιούν ότι πρόκειται για τις βεβαιώσεις 4, 5, 6 τόσο γιατί ανταποκρίνονται στη ροή των ποσών αλλά και γιατί αυτό απαιτεί η συνέχεια των καταγραφών, καθώς στα τρία πρώτα απολογιστικά έτη ήταν συνεχόμενος ο αριθμός των βεβαιώσεων.

Τέλος, πρέπει να αναφέρουμε ότι στον κύκλο των απαραίτητων για την πληρωμή του εργολάβου εγγράφων συμπεριλαμβάνεται ενημέρωση της Νομαρχίας Αιτωλοακαρνανίας. Όπως γίνεται αντιληπτό από έγγραφο της Νομαρχίας, με αριθ. πρωτ. 4888 / 17-2-1937, προς τον πρόεδρο της Σχολικής Εφορείας Κατούνας η πρώτη λάμβανε γνώση σχετικά με τα απαιτούμενα για την πληρωμή δικαιολογητικά. «Συνημμένως επιστρέφομεν τα δια της από 31 Δ/ρίου π. ε. αναφοράς σας υποβληθέντα δικαιολογητικά πληρωμής του εργολάβου του Σχολικού Διδακτηρίου.»⁵⁴

Α.2.3. ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΕΚΔΟΣΗΣ ΒΕΒΑΙΩΣΕΩΝ

Τα χρήματα που συνολικά ξοδεύτηκαν για την ολοκλήρωση της ανέγερσης του διδακτηρίου του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας ανήλθαν στις εξακόσιες ογδόντα πέντε χιλιάδες τετρακόσιες δύο δραχμές (685402 δρχ.). Στο διάστημα που περικλείεται από την έναρξη των εργασιών του εν λόγω έργου έως τον απολογισμό του λογιστικού έτους 1938-1939 υπογράφηκαν είκοσι τρεις (23) υπεύθυνες προσωρινές βεβαιώσεις από το σχολικό αρχιτέκτονα Αιτωλοακαρνανίας και, μάλιστα, στον Πίνακα 1 γίνεται αναλυτική αναφορά σε αυτές.

---

⁵³ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας 1932-38, Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 12 / 12-8-1939

⁵⁴ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Έγγραφα Αλληλογραφίας (1930-1980) : Λυτά Έγγραφα Σχολικής Εφορείας 1930-1962, Φ. 21, υπ. 2, προς τον κ. Πρόεδρον της κοινότητας Κατούνης

Πίνακας 12.2
Πίνακας δαπανών για την ανέγερση του διδακτηρίου (1936-1940)

Απολ. Έτος	Α*	Β*	Γ*	Δ*	Σ
1936-1937	υπ' αριθ. 1			34500	97300
	υπ' αριθ. 2			52800	
	υπ' αριθ. 3	24/26-4-1937		10000	
1937-1938	υπ' αριθ. 4		1/2/1938	62300	122300
	υπ' αριθ. 5		18/3/1938	30000	
	υπ' αριθ. 6		21/3/1938	30000	
1938-1939	υπ' αριθ. 7	31/4-4-1938	10/4/1938	30000	465802
	υπ' αριθ. 8	32/19-4-1938	20-4-1398	30000	
	υπ' αριθ. 9	33/28-4-1938	1/5/1938	30000	
	υπ' αριθ. 10	35/5-5-1938	20/5/1938	30000	
	υπ' αριθ. 11	36/25-5-1938	30/5/1938	30000	
	υπ' αριθ. 12	37/31-5-1938	6/6/1938	30000	
	υπ' αριθ. 13**		27/6/1938	30000	
	υπ' αριθ. 14		30/6/1938	29000	
	υπ' αριθ. 15		31/7/1938	30000	
	υπ' αριθ. 16		31/7/1938	30000	
	υπ' αριθ. 17		2/8/1938	30000	
	υπ' αριθ. 18		8/8/1938	30000	
	υπ' αριθ. 19		22/8/1938	30000	
	υπ' αριθ. 20		13/9/1938	10660	
υπ' αριθ. 21		15/9/1938	22930		
υπ' αριθ. 21 ^α		26/11/1938	20000		
υπ' αριθ. 22		27/3/1939	23212		
1939-1940	υπ' αριθ. 1	2/9-5-1939		30000	399600
	υπ' αριθ. 2	4/12-5-1939		30000	
	υπ' αριθ. 3	5/6-6-1939		30000	
	υπ' αριθ. 4	8/6-6-1939		30000	
	υπ' αριθ. 5	9/20-6-1939		30000	
	υπ' αριθ. 6	12/12-7-1939		30000	
	υπ' αριθ. 7	13/15-7-1939		30000	
	υπ' αριθ. 8	14/17-7-1939		30000	
	υπ' αριθ. 9	16/31-7-1939		30000	
	υπ' αριθ. 10	18/1-9-1939		29900	
	υπ' αριθ. 11	19/3-9-1939		30000	
	υπ' αριθ. 12	22/25-9-1939		20000	
	υπ' αριθ. 13	24/16-11-1939		20000	
	υπ' αριθ. 14	29/6-6-1940		30700	

Πηγή: Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου, 1. Πρακτικά Σχολικής Εφορείας, Φ. 8, υπ. 1β / 1932-1938 2. Βιβλίο Ταμείου Σχολικής Εφορείας (1932-1968), Φ.: 8, υπ. 3

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ 12.2

* Α : Υπεύθυνες προσωρινές βεβαιώσεις , Β : Συνεδρίαση Σχολικής Εφορείας, Γ : Βιβλίο Ταμείου Σχολικής Εφορείας, Δ : Χρηματικά εντάλματα

** Οι υπόλοιπες συνεδριάσεις του απολογιστικού έτους 1938-1939 δεν έχουν διασωθεί με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν συνεδριάσεις οι οποίες να εγκρίνουν τις υπόλοιπες υπεύθυνες προσωρινές βεβαιώσεις του σχολικού αρχιτέκτονα Αιτ/νίας

Την πρώτη περίοδο των εργασιών, η οποία εκτείνεται μέχρι τον πόλεμο του 1940, τα χρήματα για την ανέγερση του διδακτηρίου απασχόλησαν τους απολογισμούς των σχολικών ετών 1936-37,1937-38,1939-40. Οι εργασίες πραγματοποιούνταν με γρήγορους ρυθμούς γεγονός που επιβεβαιώνεται από τη συχνότητα της έκδοσης των υπεύθυνων προσωρινών βεβαιώσεων. Η έκδοση των βεβαιώσεων είχε διακοπεί για κάποιο διάστημα, ανάμεσα στην τρίτη και στην τέταρτη βεβίωση, δηλαδή, το χρονικό διάστημα από 26-4-1937 έως 1-2-1938. Ωστόσο, αργότερα συνεχίστηκε με ρυθμό που έφτανε την έκδοση δύο ή και τριών βεβαιώσεων κάθε μήνα που σημαίνει ότι οι εργασίες συνεχίζονταν χωρίς διακοπή.

Πέρα από την κανονική πληρωμή του εργολάβου, οι βεβαιώσεις, μας πληροφορούν και σχετικά με το χρηματικό ποσό το οποίο δαπανήθηκε την κάθε χρονική περίοδο για την ανέγερση του διδακτηρίου. Τα χρήματα που δαπανήθηκαν προπολεμικά για το παρών έργο, και τα οποία αντιστοιχούν στα απολογιστικά έτη από το 1936 έως το 1940, αναφέρονται αναλυτικά στον παρακάτω πίνακα δαπανών για την ανέγερση του διδακτηρίου. Τα χρηματικά ποσά της περιόδου αυτής έχουν ανά απολογιστικό έτος ως εξής: Το απολογιστικό έτος 1936-1937 δόθηκε, κατανεμημένο σε τρεις βεβαιώσεις, το ποσό των ενενήντα επτά χιλιάδες τριακόσιες δραχμές (97300 δρχ.), το 1937-1938 ξοδεύτηκαν, κατανεμημένα σε ισάριθμο αριθμό βεβαιώσεων, εκατόν είκοσι δύο χιλιάδες τριακόσιες δραχμές (122300 δρχ.). Το απολογιστικό έτος 1937-1938 ξοδεύτηκε, όπως αναγράφεται στις δεκαεπτά (17) βεβαιώσεις της απολογιστικής εκείνης χρονιάς, σχεδόν τετραπλάσιο ποσό, δηλαδή τετρακόσιες εξήντα πέντε χιλιάδες οκτακόσιες δύο δραχμές (465802 δρχ.). Ακόμα τη χρονιά 1939-1940 δαπανήθηκαν τετρακόσιες χιλιάδες δραχμές (400000 δρχ.).

Δ.2.4. ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΕΓΓΥΗΣΗΣ

Το 1939 ο εργολάβος Γ. Ταμπάκης έκανε τις απαραίτητες ενέργειες προκειμένου να του επιστραφεί η εγγύηση των είκοσι χιλιάδων (20000) δραχμών, την οποία είχε καταβάλλει προκειμένου να συμμετάσχει στο μειοδοτικό διαγωνισμό που

διεξήχθη με σκοπό την επιλογή του εργολάβου εκείνου που θα αναλάμβανε την ανέγερση του δημοτικού σχολείου Κατούνας. Στην αίτησή του, με αριθ. πρωτ. 2778 / 7-6-1939, απευθυνόμενος τον Σχολικό Αρχιτέκτονα Αιτωλ/νίας, ο Γ. Ταμπάκης, ζητούσε να του επιστραφεί η εγγύηση, καθώς με τις εργασίες που είχε επιτελέσει στο Οκτατάξιο Δημοτικό Κατούνας είχε καλύψει το ποσό που είχε καταθέσει, «Λαμβάνω την τιμήν να παρακαλέσω υμάς όπως μοι επιστρέψητε το παρ' υμίν ευρισκόμενον γραμμάτιον συστάσεως παρακαταθήκης ταμείου Τριγωνίδος δραχμών 15000 Λόγω συμμετοχής μου εις την δημοπρασίαν δεδομένου ότι αι μέχρι τούδε εκτελεσθείσαι εργασίαι και τα κρατηθέντα λόγω εγγυήσεως δέκατα υπερβαίνουν την ως άνω αρχικήν εγγύησιν»⁵⁵.

Το ποσό που αναλογούσε στις εργασίες που είχαν ολοκληρωθεί, έως εκείνη τη στιγμή, ήταν τριάντα τέσσερις χιλιάδες πεντακόσιες (34500) δραχμές. Ανάλογο έγγραφο με εκείνο που έλαβε από τον κ. Ταμπάκη και με αριθ. πρωτ. 1483/21-12-1936 εστάλη από το σχολικό αρχιτέκτονα προς τον πρόεδρο της Σχολικής Εφορείας Κατούνας (Ξηρομέρου), δεδομένου ότι η σχολική εφορεία εξέδιδε τα εντάλματα πληρωμής. Στο παραπάνω έγγραφο ο σχολικός αρχιτέκτονας, Β. Ραφτόπουλος σημειώνει, «να παρακαλέσω όπως εκδόσητε το σχετικόν χρηματικόν ένταλμα πληρωμής επ' ονόματι του δικαιούχου.»⁵⁶.

---

⁵⁵ στο ίδιο, Φ. 21, υπ. 2, Αίτησις του Γ. Ταμπάκη,

⁵⁶ στο ίδιο, Φ. 21, υπ. 2, Προς τον κ. Πρόεδρον της Σχολικής Εφορείας

Ε΄. ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΑΝΕΓΕΡΣΗΣ**Ε.1. ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΚΑΙ ΕΚΣΚΑΦΗ**

Την 19^η Δεκεμβρίου 1936, ο Σχολικός Αρχιτέκτονας Β. Ραφτόπουλος και ο επιλεγθείς εργολάβος Γ. Ταμπάκης μετέβησαν στο υπό ανέγερση Οκτατάξιο Διδακτήριο της κοινότητας της Κατούνας. Η επίσκεψη πραγματοποιήθηκε με σκοπό να επιμετρηθούν οι εργασίες που είχαν γίνει από τον εργολάβο Γ. Ταμπάκη. Η επιμέτρηση αποσκοπούσε στο να εκδοθεί μετά δύο μέρες, στις 21 Δεκεμβρίου 1936, η πρώτη υπεύθυνη προσωρινή βεβαίωση πληρωμής του εργολάβου. Σημειώνουμε ότι μέχρι και το απολογιστικό έτος 1939-1940 είχαν εκδοθεί τριάντα επτά (37) υπεύθυνες

προσωρινές βεβαιώσεις από τον σχολικό αρχιτέκτονα, οι οποίες στην πλειοψηφία τους ανέγραφαν το ποσό των τριάντα χιλιάδων (30000) δραχμών.

Οι εργασίες της ανέγερσης του διδακτηρίου είχαν φτάσει μέχρι την εκσκαφή και την θεμελίωση με τσιμεντοσκυροκονίαμα. Η επιμέτρηση της εκσκαφής έγινε κατ' αντιπαράσταση, έτσι ώστε να μετρηθεί ο όγκος των χωμάτων που αφαιρέθηκαν. Ουσιαστικά πρόκειται για την αναγκαιότητα να μετρηθούν τα κυβικά μέτρα χώματος που αφαιρέθηκαν από την επιφάνεια του εδάφους έως τον πυθμένα για να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις κατασκευής των θεμελίων του υπό κατασκευή διδακτηρίου της Κατούνας.

Στηριζόμενοι στην εσωτερική σχετική επιμέτρηση και στα λεπτομερή στοιχεία που αναγράφονται επί των διαγραμμάτων του υπό ανέγερση σχολείου συμπεραίνεται ότι δεν έχει σημειωθεί εκσκαφή βραχώδους γηπέδου. Ο όγκος της εκσκαφής και των θεμελιώσεων που είχε ολοκληρωθεί από τον εργολάβο ήταν ο εξής:

- « α) ο όγκος της εκσκαφής των χωμάτων επί εδάφους μαλακού είναι εν όλω (292,48-63,14= 229,34) διακόσια είκοσι εννέα & 34% μ. κυβ.
β) ο όγκος της εκσκαφής των χωμάτων επί εδάφους ημιβραχώδους είναι εν όλω (63,14) εξήκοντα τρία και 14% μ. κυβ.
γ) ο όγκος των δια τσιμεντοσκυροκονιάματος θεμελιώσεων είναι (44,14) τεσσαράκοντα τέσσερα και 14% μ. κυβ. »⁵⁷

Οι διαφορές του καταλόγου των εργασιών που είχαν πραγματοποιηθεί από το σχολικό εργολάβο με το μερικό απολογισμό του 1932, που υπογράφει ο ίδιος σχολικός αρχιτέκτονας, Β. Ραφτόπουλος, είναι, όσο αφορά την εκσκαφή, σχεδόν ασήμαντες. Στον μερικό προϋπολογισμό, ο όγκος χώματος που αναμενόταν να αφαιρεθεί, ανερχόταν, σύμφωνα με το σχολικό αρχιτέκτονα στα τριακόσια κυβικά μέτρα (300 m³). Στην επιμέτρηση καταγράφηκαν διακόσια ενενήντα δύο κυβικά μέτρα και σαράντα οκτώ κυβικά εκατοστά (292,48 m³) και μάλιστα στο μέγεθος αυτό περιλαμβάνεται εκσκαφή δύο ειδών.

Όσο αφορά την εκσκαφή μαλακού χώματος οι μετρήσεις ήταν ακριβώς οι ίδιες, καθώς η επιμέτρηση ήταν διακόσια είκοσι εννέα κυβικά μέτρα και τριάντα τέσσερα κυβικά εκατοστά (229,34 m³) και το αντίστοιχο νόμμερο που καταγραφόταν στο μερικό προϋπολογισμό ήταν διακόσια τριάντα κυβικά μέτρα (230 m³). Η απόκλιση των (230-229,34=) 0,66 m³ είναι αμελητέα.

Ουσιαστική διαφορά παρατηρήθηκε στη μέτρηση του ημιβραχώδους όγκου. Αυτό συνέβη διότι στην επιμέτρηση διαπιστώθηκε ότι δεν υπήρχε στο γήπεδο βραχώδες έδαφος ώστε να απαιτείται η χρήση εκρηκτικών για την εκσκαφή του. Στο μερικό προϋπολογισμό ο όγκος του ημιβραχώδους εδάφους ανερχόταν στα πενήντα κυβικά μέτρα (50 m³) ενώ στην επιμέτρηση καταμετρήθηκαν εξήντα τρία κυβικά μέτρα και δεκατέσσερα κυβικά εκατοστά (63,14 m³). Πρόκειται για μια απόκλιση της

---

⁵⁷ στο ίδιο, Φ. 21, υπ. 2, Ανέγερσις Οκταταξίου Διδακτηρίου Κατούνης- Ξηρομέρου: Πρωτόκολλο εκσκαφής και δια σκυροκονιάματος θεμελιώσεων

τάξεως των 13,14 κυβικών μέτρων, η οποία, όμως, είναι φαινομενική. Η πραγματική διαφορά δεν είναι τόσο μεγάλη αν παρατηρήσουμε ότι ο ημιβραχώδης και βραχώδης όγκος του μερικού προϋπολογισμού αθροίζεται στα εβδομήντα κυβικά μέτρα (70 m^3). Για την ακρίβεια είναι $(70-63,14 =) 6,86$ κυβικά μέτρα. Συγκρίνοντας τους δύο αριθμούς διαπιστώνουμε ότι η πραγματική απόκλιση είναι περίπου η μισή της φαινομενικής, δηλαδή, Φαινομενική απόκλιση / 2 $\approx$ πραγματική απόκλιση.

Το απαραίτητο πρωτόκολλο προκειμένου να πραγματοποιηθεί η εκσκαφή και η θεμελίωση συνετάχθη από τον σχολικό αρχιτέκτονα. Όπως αναφέρεται, η σύνταξη του εν λόγω εγγράφου στηρίχθηκε στην απόφαση 54952/14-8-1936, η οποία ενέκρινε τα πρακτικά της δημοπρασίας με σκοπό την ανέγερση του διδακτηρίου της Κατούνας, στο υπ' αριθ. 147/1936 εργολαβικό συμβόλαιο του Ειρηνοδίκου Κατούνας και στα όσα αφορούσαν την συγκεκριμένη εργολαβία. Ακόμα, το πρωτόκολλο εκσκαφής και θεμελίωσης με σκυροκονίαμα συνετάχθη στηριζόμενο στην εσωτερική επιμέτρηση και στα διαγράμματα, κυρίως κάτοψης, στα οποία αναγράφονταν λεπτομερή στοιχεία και μετρήσεις.

Το παραπάνω πρωτόκολλο έγινε δεκτό και από τον κ. Γ. Ταμπάκη, γεγονός που επιβεβαιώνεται από την ύπαρξη της υπογραφής του. Βέβαια, ενώ στο έγγραφο αυτό υπάρχει η υπογραφή από τον εργολάβο, στο σημείο όπου αναγράφεται η ένδειξη «ο Σχολικός Αρχιτέκτων» δεν ακολουθεί η ανάλογη υπογραφή. Αυτό δεν αποτελεί πρόβλημα καθώς, στο έγγραφο, το ζητούμενο δεν ήταν η υπογραφή του σχολικού αρχιτέκτονα.

Ακόμα, το έγγραφο περιείχε το «Πρωτόκολλο εκσκαφών και δια σκυροκονιάματος θεμελιώσεων», μια λεπτομερή κάτοψη του διδακτηρίου σε κλίμακα 1:200 με κεφαλίδα «Οκτατάξιο Διδακτήριο Κατούνης – Κάτοψης Θεμελίων», καθώς επίσης και ένα δισέλιδο υπόμνημα που αναφέρεται λεπτομερώς στις εργασίες, στις διαστάσεις κάθε εκσκαφής σε μήκος, πλάτος, ύψος και τις επιμέρους ποσότητες σε κυβικά μέτρα της εκσκαφής των θεμελίων⁵⁸. Η κάτοψη των θεμελίων, με τις λεπτομερές ενδείξεις που αναγράφονται στο σχέδιο, είναι απαραίτητη προκειμένου να μπορέσουμε να διαπιστώσουμε την αντιστοιχία των πλευρών του σχολικού γηπέδου με τις διαστάσεις που τους αναλογούν αλλά και με τα κυβικά μέτρα που αναγράφονται στο δισέλιδο υπόμνημα. Η σχέση της κάτοψης των θεμελίων και του υπομνήματος είναι άρρηκτη καθώς δεν μπορεί να κατανοηθεί το ένα χωρίς το άλλο.

Χρονολόγηση δεν υπάρχει ούτε στο πρωτόκολλο αλλά ούτε στην κάτοψη και στο υπόμνημα. Η μόνη χρονολογία που αναφέρεται μέσα στο κείμενο είναι η 19^η Δεκεμβρίου 1936. Ίσως αυτή να είναι και η ημερομηνία σύνταξης του πρωτοκόλλου. Αυτό μπορεί να ειπωθεί με μεγάλη βεβαιότητα και μάλιστα σε αυτό συνηγορεί η «1^η υπεύθυνος προσωρινή βεβαίωση» προς τον κ. Γ. Ταμπάκη η οποία αναφέρεται στην πληρωμή του, σύμφωνα με τις εργασίες που είχαν εκτελεστεί από αυτόν. Η ημερομηνία έκδοσης της πρώτης υπεύθυνης προσωρινής βεβαίωσης πληρωμής του εργολάβου, την οποία υπογράφει ο σχολικός αρχιτέκτονας, ήταν η 21^η Δεκεμβρίου

⁵⁸ στο ίδιο, Φ. 21, υπ. 2, Ανέγερσις Οκταταξίου Διδακτηρίου Κατούνης- Ξηρομέρου: Πρωτόκολλο εκσκαφής και δια σκυροκονιάματος θεμελιώσεων

1936, δηλαδή δύο μέρες μετά την επιμέτρηση των εργασιών. Το χρονικό διάστημα είναι περιοριστικό διότι η βεβαίωση των εργασιών δεν θα εκδιδόταν αν ο εργολάβος δεν είχε υπογράψει το πρωτόκολλο εργασιών.

Ε.2. ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΙΣ 1945-1950

Η περίοδος 1945-1950 υπήρξε περίοδος ανασυγκρότησης και επισκευών στο διδακτήριο που δείχνουν τις μεγάλες φθορές που είχε υποστεί από την επίταξή του κατά τη διάρκεια της γερμανοϊταλικής κατοχής. Με αναφορά του στον επιθεωρητή, στις 27 Σεπτεμβρίου 1945, ο διευθυντής του σχολείου δηλώνει ότι το χορό της επισκευής του διδακτηρίου τον ξεκίνησαν οι κάτοικοι της κωμόπολης.

Ο αγώνας για την επισκευή του σχολείου άρχισε με έναν προαιρετικό έρανο. Ο έρανος οργανώθηκε και πραγματοποιήθηκε από κοινοτική επιτροπή. Στόχος της κοινοτικής επιτροπής ήταν να επισκευαστούν τρεις αίθουσες οι οποίες στο πρωτόκολλο του Δημοτικού Σχολείου αναφέρονται ως δωμάτια. Εκ του αποτελέσματος φαίνεται ότι η κοινοτική επιτροπή είχε ορίσει τα πράγματα που θα ήταν αποδεκτά ως προϊόντα εράνου με αποτέλεσμα κατά τη διάρκεια του να γίνονται αποδεκτά μόνο χρήματα και αλεύρι.

Η επιλογή των χρημάτων ήταν για όσους είχαν οικονομική άνεση και είχαν τη δυνατότητα να προσφέρουν κάποιο ποσό. Στην προσπάθεια να μην αποκλειστούν όσοι δεν είχαν οικονομική άνεση και ήθελαν να συνδράμουν στον έρανο προσφέροντας κάτι άλλο, άλλωστε οι καιροί ήταν δύσκολοι, υπήρχε η εναλλακτική λύση να προσφέρουν ένα μόνο προϊόν, αλεύρι. Η απόφαση της κοινοτικής επιτροπής να καταλήξει σε ένα μόνο προϊόν έγινε με σκοπό να έχουν τη δυνατότητα να το πουλήσουν στο τέλος του εράνου και αφού είχε συγκεντρωθεί μια ικανοποιητική ποσότητα από αυτό. Τελικά από τον έρανο μαζεύτηκαν πενήντα τρεις χιλιάδες (53000 δραχ.) και εκατό εξήντα (160) οκάδες αλεύρι, πληροφορίες τις οποίες συλλέγουμε από το περιληπτικό σημείωμα που αναγράφεται στο πρωτόκολλο, « Αναφέρω ενέργειας γενομένης προς στέγασιν του Δημ. Σχ. Ότι έγινε προαιρετικός έρανος από κοινοτική επιτροπή και ότι συνέλεξαν 53 χιλ. δραχ. και 160 οκάδες αλεύρι άτινα θα διατεθούν προς επισκευήν 3 δωματίων του δημοσίου σχολείου.»⁵⁹

Το σχολείο και η σχολική εφορεία, όσο αφορούσε θέματα σχετικά με τις εργασίες για την επισκευή και αποπεράτωση του πάνω ορόφου, επικοινωνούσαν, εκτός από τον επιθεωρητή και το Νομάρχη, με το Υπουργείο Ανοικοδομήσεως, τον τομεάρχη της 10^{ης} περιφερειακή Διεύθυνσης του Τομέα Β΄ του Υπουργείου

⁵⁹ Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε ΚΠ : 39, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), Φ. 3α, εξ. εγγρ. αριθ. πρωτ. 52 / 27-9-1945

Ανοικοδομήσεως, και την Δ' επιθεώρηση Ανοικοδομήσεως. Οι επισκευές που έπρεπε να γίνουν στο διδακτήριο στη συγκεκριμένη φάση είχαν το χαρακτήρα του επείγοντος. Σε έγγραφό της η Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας με το υπ' αριθ. 75114/18-10-1947 σημειώνει, « Εν τέλει γνωρίζομεν υμίν ότι λόγω του επείγοντος εγκρίνομεν την εκτέλεσιν κατά παράκλισιν των κειμένων διατάξεων περί Δημοσίου Λογιστικού και περί εκτελέσεως Δημοσίων έργων αλλ' επί τη βάσει των όρων της μελέτης και των διαταγών της επιβλεπούσης υπηρεσίας»⁶⁰

Στο ίδιο έγγραφο παίρνονται ορισμένα μέτρα που λήφθηκαν προκειμένου να ελεγχθούν, στο βαθμό που ήταν δυνατόν, τόσο τα κατασκευαστικά λάθη όσο και οι τυχόν οικονομικές καταχρήσεις. Πλέον όλες οι εργασίες περνούσαν από την έγκριση μηχανικού για να αποφευχθούν κατασκευαστικά προβλήματα. «Το έργο θα εκτελεσθή, υπό την επίβλεψιν του αρμοδίου γραφείου Νομομηχανικού, ως επίσης και η παραλαβή του έργου. Μετά την παραλαβή της σχετικής εργολαβικής συμβάσεως θέλετε ζητήσῃ παρά του ρηθέντος Γραφείου την παρ' αυτού ανάληψιν της επιβλέψεως.»

Βήματα έγιναν και στην κατεύθυνση του ελέγχου των χρημάτων που διαχειριζόταν η σχολική εφορεία και τα οποία προορίζονταν για την επισκευή των ζημιών. Έτσι, προτάθηκε από το υπουργείο συγκεκριμένος τρόπος ανάληψης των απαραίτητων ποσών ενώ τέθηκε ως χρηματικό όριο το οποίο μπορεί η σχολική επιτροπή να διαχειριστεί, χωρίς έγκριση από τους αρμόδιους, το ποσό των τριακοσίων χιλιάδων δραχμών (300000 δρχ.).

Η καταγραφή των ζημιών είχε ολοκληρωθεί και πλέον, έπρεπε να γίνει ο προϋπολογισμός της δαπάνης που χρειαζόταν από τον αρμόδιο μηχανικό. Την επόμενη χρονιά, το 1946, ο Νομάρχης έστειλε έγγραφο υπ' αριθμόν 10131/11-6-1946 το οποίο πρωτοκολλήθηκε στο ανάλογο βιβλίο του δημοτικού σχολείου μετά από δέκα μέρες, στις 21 Ιουνίου, σύμφωνα με το οποίο ο Νομομηχανικός όφειλε να στείλει μηχανικό στην Κατούνα, και στα άλλα χωριά. Σκοπός του μηχανικού θα ήταν να συντάξει τον προϋπολογισμό των ζημιών, δηλαδή να υπολογίσει και να καταγράψει το χρηματικό ποσό που απαιτούνταν να δαπανηθεί και να το υποβάλει στο Υπουργείο προς έγκριση. «Όπως διατάζει ο κ. Νομομηχανικός μηχανικόν ίνα μεταβή εις Κατούνα και λοιπά σχολεία και συντάξη και υποβάλη προϋπολογισμό δαπάνης επισκευής του οικήματος, δια την σχετικήν ενέργεια εις το υπουργείο.»⁶¹

Η ανάθεση του έργου δόθηκε με μειοδοτική δημοπρασία και ο φάκελος με τα δικαιολογητικά στάλθηκε στον επιθεωρητή Δημοτικών Σχολείων, ο οποίος εκείνη την εποχή έδρευε στην παραθαλάσσια κωμόπολη του Αστακού, διότι εκεί είχε μεταφερθεί το Εποπτικό Συμβούλιο. Όπως μας ενημερώνει το πρωτόκολλο

⁶⁰ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας 1932-38, Φ. 8, υπ. 1β, από Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας

⁶¹ Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε ΚΠ : 39, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), Φ. 3α, εξ. εγγρ. α. / α. 144 / 21-6-1946

αλληλογραφίας που αντιστοιχεί σε αυτή την περίοδο, «Υποβάλλονται δικαιολογητικά γενόμενης μειοδοτικής δημοπρασίας επισκευής διδακτηρίου»⁶²

Συνεχίζοντας τις προσπάθειές τους για την αποπεράτωση του σχολείου, ο Διευθυντής και η σχολική εφορεία έστειλαν στον επιθεωρητή έγγραφο με το οποίο ζητούσαν οικονομική ενίσχυση προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι ζημιές που είχε το κτίριο, «Περί εισηγήσεως δια κρατικήν οικονομικήν ενίσχυσιν προς αποπεράτωσιν του διδακτηρίου»⁶³ Ο επιθεωρητής με το υπ' αριθ. 1164/9-7-1947 αναφέρεται στην πρόταση που είχαν κάνει ο Διευθυντής και η σχολική εφορεία για πίστωση από το Υπουργείο Παιδείας προς το συγκεκριμένο διδακτήριο, «Περί αιτήσεως εκ του υπουργείου Παιδείας πιστώσεως 5000000 δι' επισκευήν του διδακτηρίου»⁶⁴

Στην συγκέντρωση χρημάτων επρόκειτο να συνεισφέρει και η σχολική εφορεία προσφέροντας για τις επισκευές του διδακτηρίου όσα χρήματα είχε στο ταμείο της. Την απόφασή της σχολικής εφορείας του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας να κινηθεί σε αυτή την κατεύθυνση διευκρίνισε ο διευθυντής του σχολείου στον επιθεωρητή, μέσα από το προαναφερθέν έγγραφο που του είχε αποστείλει στις 27 Σεπτεμβρίου 1945. Στο έγγραφο αυτό ο Διευθυντής ανέφερε ότι η Σχολική εφορεία ήταν αποφασισμένη να χρησιμοποιήσει για τις επισκευές του διδακτηρίου το ποσό των τριών εκατομμυρίων. Στο πρωτόκολλο αναγράφεται με συντομία, «Αναφέρω ότι η σχολική εφορεία απεφάσισε όπως χρησιμοποιήσει το ποσόν των 3000000 και το εις χείρας της χρηματικόν ποσόν δια την επισκευήν του διδακτηρίου»⁶⁵.

Η Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας με το υπ' αριθ. 75114/18-10-1947 έγγραφό⁶⁶ της χορήγησε 3000000 δραχμές για την επισκευή του διδακτηρίου και σε βάρος του Κεφ. 22, αρθρ. 4 του προϋπολογισμού του Υπουργείου χρήσεως 1947-1948. Το χρηματικό ένταλμα των 3000000 δραχμών ήταν αποκλειστικά για την επισκευή του κτιρίου, «και θέλετε χρησιμοποιήσει μόνο δια την επισκευήν του διδακτηρίου».

Προφανώς, το ποσό των 3000000 δραχμών που στο γράμμα του διευθυντή του σχολείου προς τον επιθεωρητή αναφέρεται ότι θα διατίθεντο από τη σχολική εφορεία ήταν το ποσό που μετά από ένα μήνα ενέκρινε το Υπουργείο Παιδείας για το δημοτικό σχολείο της Κατούνας. Η έγκριση της επιχορήγησης των 3000000 δραχμών επιβεβαιώθηκε από το υπουργείο Παιδείας με υπ' αριθμόν 70021/17-10-1946. Στην περίληψη του εν λόγω εγγράφου, η οποία αναγράφεται στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας, αναφέρεται ότι το Υπουργείο Παιδείας, «Γνωρίζει ότι εχορηγήθη χρηματικήν συνδρομή εκ δρχ 3000000 δι' επισκευήν του διδακτηρίου Κατούνης»⁶⁷.

⁶² στο ίδιο, Φ. 3α, εξ. εγγρ. α. / α.. 181 / 2-11-1946

⁶³ στο ίδιο, Φ. 3α, εξ. εγγρ. α. / α. 129 / 6-7-1947

⁶⁴ στο ίδιο, Φ. 3α, εισ. εγγρ. α. / α. 131 / 16-7-1947

⁶⁵ στο ίδιο, Φ. 3α, εξ. εγγρ. α. / α.. 159 / 18-9-1946

⁶⁶ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Έγγραφα Αλληλογραφίας (1930-1980) : Λυτά Έγγραφα Σχολικής Εφορείας 1930-1962, Φ. 21, υπ. 2, 75114 / 18-10-1947

⁶⁷ στο ίδιο, Φ. 3α, εξ. εγγρ. α. / α. 186 / 7-11-1946

Τέλη Οκτωβρίου άρχισαν οι διαδικασίες για τις επισκευές στη στέγη και σε εννέα (9) παράθυρα του διδακτηρίου, με την προκήρυξη μειοδοτικής δημοπρασίας του έργου. Στο πρωτόκολλο αναφέρεται περιληπτικά, «Προκήρυξις μειοδοτικής δημοπρασίας επισκευής στέγης και 9 παραθύρων του διδακτηρίου».⁶⁸ Με την ίδια ημερομηνία, 21 Οκτωβρίου 1947, πρωτοκολλήθηκε η διακήρυξη της μειοδοτικής διαδικασίας η οποία αναρτήθηκε στην κωμόπολη έτσι ώστε να λάβουν γνώση όσοι από τους κατοίκους ενδιαφέρονταν να συμμετέχουν στη διαδικασία, «υποβάλλω διακήρυξιν μειοδοτικής δημοπρασίας επισκευής διδακτηρίου»⁶⁹ Τα δικαιολογητικά της δημοπρασίας στάλθηκαν μετά από πέντε μέρες στον επιθεωρητή ενώ στο πρωτόκολλο αναφέρεται επιγραμματικά, «Περί υποβολής δικαιολογητικών μειοδοτικής δημοπρασίας επισκευής διδακτηρίου».⁷⁰

Αξίζει να σημειώσουμε ότι το θέμα της σκεπής του διδακτηρίου επανήλθε το 1949, όπου ο τομεάρχης της 10^{ης} περιφερειακής Διεύθυνσης του Τομέα Β΄ του Υπουργείου Ανοικοδομήσεως, που έδρευε στην Αμφιλοχία, απέστειλε απαντητική επιστολή στη σχολική εφορεία για αυτό το θέμα. Αντί απάντησης ο Τομεάρχης κοινοποίησε⁷¹ στη σχολική εφορεία τη διαταγή της Δ΄ επιθεώρησης Ανοικοδομήσεως και η οποία όριζε ότι έπρεπε να δοθεί προτεραιότητα, σε σχέση με τις άλλες επισκευαστικές ανάγκες του σχολείου, στην αντικατάσταση της σκεπής, «...γνωρίζομεν, ότι εφ' όσον δύναται η Κοινότης να εκτελέση τας άλλας εργασίας θα ήτο προτιμωτέρα η παρ' αυτής εκτέλεσις της εργασίας αντικαταστάσεως της στέγης.»⁷²

Ο εργολάβος Χ. Δημητρίου με έγγραφό του δήλωνε στον τομεάρχη το αδιέξοδο που είχαν επέλθει οι αναγκαίες εργασίες επειδή είχαν εξαντληθεί οι πιστώσεις. Το έγγραφο δεν έχει διασωθεί, όμως το περιεχόμενό του φαίνεται από την απάντηση του τομεάρχη, ο οποίος δήλωσε στην σχολική εφορεία ότι η επικεράμωση πρέπει να γίνει με τα χρήματα του σχολικού ταμείου. Το έγγραφο που κοινοποιήθηκε στην «Λαβόντες υπ' όψιν αναφοράν του Εργολάβου κ. Χαραλάμπους Δημητρίου εν τη οποία ούτος αναφέρει ότι η στέγη του Σχολείου Κατούνης έχει πάθει φθοράς τοιαύτας ώστε να εισέρχονται τα όμβρια ύδατα, εξαντληθείσης δε της πιστώσεως

⁶⁸ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Υπηρεσιακά βιβλία: Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1940-1947, Φ. 3β, εξερ. εγγρ. α. / α., 183 / 21-10-1947.

⁶⁹ στο ίδιο, Προς το κοινό Κατούνης Φ. 3α, εξ. εγγρ. α. / α. 184 / 21-10-1947

⁷⁰ στο ίδιο, Φ. 3α, Προς κ. Επιθεωρητή Δημοτ. Σχολείων, εξ. εγγρ. α. / αριθ. 190 / 26-10-1947

⁷¹ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Έγγραφα Αλληλογραφίας (1930-1980) : Λυτά Έγγραφα Σχολικής Εφορείας 1930-1962, Φ. 21, υπ. 2, έγγραφο του τομεάρχη της 10^{ης} Περιφερειακής Διεύθυνσης του Β΄ τομέα του Υπουργείου Ανοικοδομήσεως προς Σχολική Εφορεία Κατούνας υπ' αριθ. 127 / 1-7-49

⁷² Το έγγραφο κοινοποιήθηκε στη Σχολική Εφορεία ως επισυναπτόμενο και είχε ως εισερχόμενο το ίδιο πρωτόκολλο. (στο ίδιο, Φ. 21, υπ. 2, έγγραφο του τομεάρχη της 10^{ης} Περιφερειακής Διεύθυνσης του Β΄ τομέα του Υπουργείου Ανοικοδομήσεως προς Σχολική Εφορεία Κατούνας υπ' αριθ. 127 / 1-7-49)

ημών και ενόψει του επερχόμενου χειμώνα, παρακαλούμε όπως προβή εις την επικεράμωσιν του σχολείου δαπάναις του Ταμείου της Σχολικής Εφορείας.»⁷³

Το 1948 υποβλήθηκε στον επιθεωρητή νέα διακήρυξη μειοδοτικού διαγωνισμού της σχολικής εφορείας η οποία περιλάμβανε τους ελαιοχρωματισμούς που έπρεπε να γίνουν στα παράθυρα και στις πόρτες του διδακτηρίου. Στο πρωτόκολλο αναφέρεται, «υποβάλλω διακηρύξεως μειοδοτικής δημοπρασίας Σχολ. Εφορείας ελαιοχρωματισμού θυρών και παραθύρων διδακτηρίου»⁷⁴.

Η Νομαρχία με έγγραφό της στο νομομηχανικό ζητούσε «όπως διατάξητε ίνα εκ των παρ' υμίν μηχανικών ή τοιούτων του Επαρχιακού Γραφείου Τριχωνίδος ή Βάλτου, ίνα μεταβή εκείσε και συντάξη μελέτην επισκευής του εν λόγω Σχολείου, ην να παραδώση εις την Σχολικήν Εφορείαν του Σχολείου τούτου, ίνα αυτή βάσει ταύτης συντάξη και την διακήρυξιν της δημοπρασίας.» Επίσης ζητούσε από τον νομομηχανικό να συνεργαστεί με την σχολική εφορεία για τη σύνταξη νέας ολοκληρωμένης μειοδοτικής διακήρυξης, η οποία να διασφαλίζει πλήρως τα συμφέροντα του Σχολείου. Στο πνεύμα αυτό το έγγραφο ζητούσε να πραγματοποιηθεί δημοπρασία στο γραφείο του Επαρχιακού Μηχανικού Βάλτου, θωρακίζοντας έτσι τη δημοπρασία από τυχόν παραλείψεις που θα απέβαιναν σε βάρος του σχολείου.⁷⁵

Το έργο καθυστέρησε λόγω του ότι ο μηχανικός δεν είχε δώσει το παρόν προκειμένου να μπορέσει να συντάξει τη μελέτη. Η κατάσταση αυτή ώθησε το διευθυντή του σχολείου να συντάξει, όπως αναφέρονται στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας, τρία έγγραφα: δύο προς τον επιθεωρητή και ένα προς το μηχανικό Βάλτου. Μέσα από αυτά εξέφραζε τα παράπονά του για την καθυστέρηση άφιξης στην Κατούνα του μηχανικού που θα συνέτασσε τη μελέτη. Τα έγγραφα προς τον επιθεωρητή, όπως περιγράφονται στο πρωτόκολλο, στάλθηκαν το ένα τον Αύγουστο, «Περί μη άφιξεως μηχανικού προς σύνταξιν μελέτης επισκευής διδακτηρίου ελαιοχ. Παραθύρων.» και το άλλο το Σεπτέμβριο, «Περί καθυστερήσεως εκτελέσεως έργου ελαιοχρωματισμού παραθύρων ελλείψει μηχανικού»⁷⁶. Το έγγραφο προς τον Μηχανικό Βάλτου περιγράφεται ως εξής: «περί ελεύσεως του και συντάξεως μελέτης επισκευής του διδακτηρίου»⁷⁷

Ο Νομάρχης, Π. Βεντουρής, ασχολήθηκε με το ίδιο θέμα μετά από προώθηση του αιτήματος του Προέδρου της Σχολικής Εφορείας από τον επιθεωρητή. Με το υπ.

⁷³ στο ίδιο, Φ. 21, υπ. 2, υπ' αριθ. 302340 / 28-6-49, έγγραφο του Τομεάρχη 10^{ου} τομέα προς Σχολική Εφορεία Κατούνας.

⁷⁴ Γ Α. Κ – Αρχεία, Ν. Αιτωλ/νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π :39, Υπηρεσιακά βιβλία: Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1940-1947, Φ. 3β, εξερ. εγγρ α. / α. 106 / 18-6-1948

⁷⁵ Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, , Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Έγγραφα Αλληλογραφίας (1930-1980) : Λυτά Έγγραφα Σχολικής Εφορείας 1930-1962, Φ. 21, υπ. 2, έγγραφο της Νομαρχίας προς Νομομηχανικό Αιτ/νίας υπ' αριθ. 10005/23-7-48

⁷⁶ Γ Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π :39, Υπηρεσιακά βιβλία: Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1948-1953, Φ. 3β, Προς κ. Επιθεωρητή Δημοτ. Σχολείων, εξ. εγγρ. α. / α. 132 / 20-8-1948 & 146 / 11-9-1948

⁷⁷ στο ίδιο, Προς κ. Μηχανικών βάλτου, Φ. 3β., εξ. εγγρ. α. / α. 129 / 13-8-1948

αριθ. 12307/2-9-48 έγγραφό του ζητούσε από τον μηχανικό Βάλτου να μεταβεί στην Κατούνα για να συντάξει τη μελέτη των εργασιών, «Παρακαλούμεν όπως διατάξητε τον Επαρχιακόν Μηχανικόν Βάλτου ίνα επισπεύση την μετάβασίν του εις Κατούναν προς σύνταξιν της μελέτης επισκευής του διδακτηρίου του Δημ. Σχολείου.»⁷⁸

Η κίνηση των εγγράφων από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, όσο αφορά την καθυστέρηση εξαιτίας ολιγορίας ή φόρτου εργασίας του μηχανικού Βάλτου, ανάγκασε τον Νομομηχανικό να ασχοληθεί ο ίδιος με τη λύση του θέματος. Στο έγγραφό του προς τον μηχανικό Βάλτου αναφέρεται στα αντίστοιχα έγγραφα ζητώντας από το Μηχανικό Βάλτου να επιταχύνει τη σύνταξη και την υποβολή της μελέτης των εργασιών. Με σκοπό να δηλώσει ότι εκτελέστηκε η διαταγή του το παραπάνω έγγραφο κοινοποιήθηκε στο Νομάρχη και στον Επιθεωρητή, στη σχολική εφορεία και στο Διευθυντή του πενταταξίου Δημοτικού Σχολείου, ως απάντηση στα έγγρατά τους, «Εν συνεχεία της υπ' αριθ. 2683 από 8/3/48 υμετέρας Διαταγής διαβιβάζομεν την υπ' αριθμ. 14 ε. ε. αναφοράν της Σχολικής Εφορείας Κατούνης ως και την υπ' αριθμ. 132 τοιαύτην του πενταταξίου Δημοτικού Σχολείου Κατούνης περί επισπεύσεως της συντάξεως της μελέτης επισκευής του εν λόγω Διδακτηρίου και εντελλόμεθα ίνα το ταχύτερον μεταβαίνοντες επί τόπου προβήτε εις την σύνταξιν και υποβολήν της διαταχθείσης μελέτης.»⁷⁹

Το θέμα που είχε προκύψει με την καθυστέρηση της μελέτης του Μηχανικού Βάλτου, λύθηκε καθώς τέλη Σεπτεμβρίου υποβλήθηκαν στον επιθεωρητή τα πρακτικά της μειοδοτικής δημοπρασίας της επισκευής. Στο πρωτόκολλο σημειώνεται, «υποβάλλω πρακτικά μειοδοτικής δημοπρασίας επισκευής διδακτηρίου επί τη βάσει μελέτης Μηχανικού βάλτου»⁸⁰ Τελικά, στα τέλη του 1948 ολοκληρώθηκε το έργο, όπως ενημερωνόμαστε από το πρωτόκολλο, «Περί παραλαβής έργων ελαιοχρωματισμού διδακτηρίου Θυρών και παραθύρων»⁸¹

---

⁷⁸ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Έγγραφα Αλληλογραφίας (1930-1980) : Λυτά Έγγραφα Σχολικής Εφορείας 1930-1962, Φ. 21, υπ. 2, υπ' αριθ. 18 / 12-9-48, έγγραφο της Νομαρχίας προς Νομομηχανικό Αιτωλ/νίας και υπ' αριθ. 12307/2-9-48 έγγραφο της Νομαρχίας προς Νομομηχανικό Αιτ/νίας

⁷⁹ στο ίδιο, Φ. 21, υπ. 2, έγγραφο υπ' αριθ. 19 / 15-9-48, του Νομομηχανικού Αιτωλ/νίας προς Μηχανικό Βάλτου υπ' αριθ. 3058/9-9-48

⁸⁰ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Υπηρεσιακά βιβλία: Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1948-1953, Φ. 3β, προς κ. Επιθεωρητή Δημοτ. Σχολείων, εξ. εγγρ., προς κ. Επιθεωρητή Δημοτ. Σχολείων, α. / α. 169 / 27-9-1948

⁸¹ στο ίδιο, Φ. 3β, εξ. εγγρ., προς κων Μηχανικόν Βάλτου - Αμφιλοχία, α. / α. 209 / 11-11-1948

Ε.3. ΕΓΚΡΙΣΗ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗΣ

Στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας του σχολείου υπάρχει η περίληψη αίτησης της σχολικής εφορείας, η οποία διαβιβάστηκε στον επιθεωρητή και στο Υπουργείο Παιδείας. Στόχο είχε να ενταχθούν οι επισκευές του διδακτηρίου στα έργα ανοικοδόμησης. Πρώτα στάλθηκε προς τον επιθεωρητή ως διαμεσολαβητή με το Υπουργείο, «Διαβιβάζω αίτησιν Σχολ. Εφορείας προς Σ. υπουργείον Παιδείας όπως συμπεριληφθή το διδακτήριον εις τα έργα ανοικοδομήσεως»⁸². Τρεις μήνες αργότερα στάλθηκε στο Υπουργείο Ανοικοδομήσεως, «Υποβολή υπ' αριθ. 27/8/11/1948 αναφοράς σχολ. Εφορ. Περί επισκευής του διδακτηρίου»⁸³ ενώ την επόμενη χρονιά συνεχίστηκε η προσπάθεια μέσω της σχολικής εφορείας, να ενταχθούν τα έργα επισκευής του σχολείου στα γενικότερα έργα ανοικοδόμησης, «υποβάλλω αναφοράν προέδρου δι' επισκευήν διδακτηρίου μέσω ανοικοδομήσεως»⁸⁴.

Το 1948 έγινε η επισκευή των επιχρισμάτων και των ταβανιών του πάνω ορόφου. Στο πρωτόκολλο σημειώνεται, «περί επισκευής άνω ορόφου διδακτηρίου δι' επιχρισμάτων και ταβανιών»⁸⁵ Στα τέλη της ίδιας χρονιάς, με έγγραφο προς τον επιθεωρητή, το σχολείο κοινοποιούσε την απόφαση της κοινότητας να συνδράμει στις επισκευές με δεκαπέντε εκατομμύρια δραχμές (15000000 δρχ.) ενώ ταυτόχρονα με το έγγραφο αυτό ζητούσε την γρήγορη έγκριση, «Αναφέρω ότι η κοινότης εψήφισεν υπέρ του διδακτηρίου δρχ. 15.000000 προς σχετικήν ενέργειαν ταχείας εγκρίσεως»⁸⁶.

Με τη σειρά του ο επιθεωρητής με το υπ' αριθ. 1854/17-11-1948, ζήτησε από τον έπαρχο του Βάλτου την έγκριση του παραπάνω ποσού για την αποπεράτωση των εργασιών του κάτω ορόφου, « Κοινοποιούμεν έγγραφον προς τον έπαρχον βάλτου ζητώντας την έγκρισιν 15000000 δρχ. ψηφισθείσαν υπό της κοινότητος δι' αποπεράτωσιν διδακτηρίου»⁸⁷. Επίσης, για την σύνταξη της μελέτη του έργου η οποία αναμενόταν να γίνει από μέρος του μηχανικού, το σχολείο απέστειλε έγγραφο στο Νομόρχη Αιτωλοακαρνανίας «Περί μελέτης μηχανικού δι' επισκευήν διδακτηρίου επί ποσού 15000000»⁸⁸ και στον επιθεωρητή, «Περί συστάσεως μελέτης και προϋπολογισμού εργασιών επιχρισμάτων κάτω ορόφου ποσού δρχ. 15000000»⁸⁹ αλλά και επίσπευση της μελέτης, «Περί επισπεύσεως συντάξεως μελέτης υπό

⁸² στο ίδιο, Φ. 3β, εξ. εγγρ., προς κ. Επιθεωρητή Δημοτ. Σχολείων, α. / α. 137 / 29-8-1948

⁸³ στο ίδιο, Φ. 3β, εξ. εγγρ., προς κ. Επιθεωρητή Δημοτ. Σχολείων, α. / α. 206 / 8-11-1948

⁸⁴ στο ίδιο, Φ. 3β, εξ. εγγρ., προς κ. Επιθεωρητή Δημοτ. Σχολείων, α. / α. 86 / 8-4-1949

⁸⁵ στο ίδιο, Φ. 3β, εξ. εγγρ., προς κ. Επιθεωρητή Δημοτ. Σχολείων, α. / α. 196 / 18-10-1948

⁸⁶ στο ίδιο, Φ. 3β, εξ. εγγρ., προς κ. Επιθεωρητή Δημοτ. Σχολείων, α. / α. 208 / 11-11-1948

⁸⁷ στο ίδιο, Φ. 3β, εξ. εγγρ., προς κ. Επιθεωρητή Δημοτ. Σχολείων, α. / α. 215 / 21-11-1948

⁸⁸ στο ίδιο, Φ. 3β, εξ. εγγρ., προς κ. Νομόρχην Αιτ/νίας, α. / α. 236 / 3-12-1948

⁸⁹ στο ίδιο, Φ. 3β, εξ. εγγρ., προς κ. Επιθεωρητή Δημοτ. Σχολείων, α. / α. 222 / 27-11-1948

μηχανικού δι' επισκευήν του διδακτηρίου»⁹⁰. Η καθυστέρηση άφιξης στην Κατούνα του μηχανικού είχε ως αποτέλεσμα να επανέλθει ο Διευθυντής με έγγραφό του, «Περί μη προσελεύσεως εισέτι μηχανικού δια σύνταξιν μελέτης επισκευής του σχολείου»⁹¹.

Με σκοπό την επίσπευση της μελέτης από τον μηχανικό έδωσε διαταγή ο έπαρχος Βάλτου με το υπ' αριθ. 14/15-1-1949 έγγραφό του, «Περί διαταγής αφίξεως μηχανικού δια μελέτην διδακτηρίου»⁹² και ο Νομάρχης Αιτωλοακαρνανίας, όπως αναφέρει στο υπ' αριθ. 31/14-1-1949 έγγραφό του, « Περί διαταγής του Νομάρχην, όπως αφιχθή μηχανικός προς σύνταξιν μελέτης επισκευής διδακτηρίου»⁹³. Στις 22-1-1949 ο Μηχανικός Βάλτου έστειλε στο δημοτικό σχολείο Κατούνας έγγραφο στο οποίο περιλαμβανόταν η μελέτη επισκευής των ζημιών καθώς και ο προϋπολογισμός τους που έφτανε τις 14700000 δραχμές. Στο πρωτόκολλο σημειώνεται, «Περί μελέτης επισκευής διδακτηρίου και προϋπολογισμού δαπάνης 14700000»⁹⁴.

Αμέσως ετοιμάστηκε η προκήρυξη της μειοδοτικής δημοπρασίας της επισκευής του διδακτηρίου η οποία διαβιβάστηκε την ίδια ημερομηνία στο νομομηχανικό Αιτωλοακαρνανίας (α.α. 20/31-1-1949), στους μηχανικούς Τριχωνίδος (α.α. 21/31-1-1949), Ναυπακτίδος (α.α. 22/31-1-1949), Βάλτου (α.α. 23/31-1-1949) και την επόμενη μέρα στο επιθεωρητή δημοτικών σχολείων (27/1-2-1949). Η διαδικασία τελείωσε με την υποβολή στο Νομάρχη των δικαιολογητικών δύο δημοπρασιών για τις εργασίες στον κάτω όροφο «υποβάλλω δικαιολογητικά δύο δημοπρασιών Σχολικής εφορείας επισκευής κάτω ορόφου διδακτηρίου»⁹⁵. Εργολάβος και στις δύο δημοπρασίες αναδείχθηκε μειοδότης ο Γ. Ταμπάκης. Αξίζει να υπενθυμίσουμε ότι ο Γ. Ταμπάκης είναι ο εργολάβος εκείνος που είχε επιλεγεί στη Μειοδοτική δημοπρασία που έλαβε χώρα στις 19 Απριλίου 1936 στο ενοικιαζόμενο διδακτήριο του σχολείου προκειμένου να αναλάβει την ανέγερση του Οκταταξίου δημοτικού σχολείου στην Κατούνα Ξηρομέρου. Το γεγονός αυτό καταγράφεται και στα δύο⁹⁶ έγγραφα που στάλθηκαν μετά τις δημοπρασίες από τη σχολική εφορεία στον Μηχανικό Βάλτου και στο Μηχανικό Τριχωνίδος ήταν ο και την ανέγερση του διδακτηρίου

Στην προσπάθεια αποπεράτωσης του σχολείου, συνέβαλλε οικονομικά και η κοινότητα της Κατούνας Στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας υπάρχουν τρία εξερχόμενα

⁹⁰ στο ίδιο, Φ. 3β, εξ. εγγρ., προς κ. Επιθεωρητή Δημοτ. Σχολείων, α. / α. 253 / 12-12-1948

⁹¹ στο ίδιο, Φ. 3β, εξ. εγγρ., προς κ. Επιθεωρητή Δημοτ. Σχολείων, α. / α. 6 / 12-1-1949

⁹² στο ίδιο, Φ. 3β, εισ. εγγρ., από Έπαρχο Βάλτου, α. / α. 14 / 20-1-1949

⁹³ στο ίδιο, Φ. 3β, εισ. εγγρ., από κ. Επιθεωρητή Δημοτ. Σχολείων, α. / α. 17 / 24-1-1949

⁹⁴ στο ίδιο, Φ. 3β, εισ. εγγρ., από κ. Επιθεωρητή Δημοτ. Σχολείων, α. / α. 15 / 23-1-1949

⁹⁵ στο ίδιο, Φ. 3β, εξ. εγγρ., προς τον κων Νομάρχη Αιτ/λίας, α. / α. 52 / 24-2-1949

⁹⁶ Το όνομα του εργολάβου Γ. Ταμπάκη αναφέρεται στις περιλήψεις που καταγράφονται στο πρωτόκολλο για τα έγγραφα που ανακοινώνουν το αποτέλεσμα των δημοπρασιών στο Μηχανικό Βάλτου, « Διαβιβάζω το υπ' αριθ' 10/24/2/49 έγγραφον σχολ. Εφορείας εν σχέσει με ανάθεσιν εργασιών διδακτηρίου εις εργολάβον Ταμπάκην» (52/24-2-1949) και στο Μηχανικό Τριχωνίδος, «Διαβιβάζομεν το υπ' αριθ' 9/24/2/49 έγγραφον σχολ. Εφορείας εν σχέσει με ανάθεσιν εργασιών διδακτηρίου εις εργολάβον Ταμπάκην» (στο ίδιο, Φ. 3β, εξ. εγγρ., προς το Μηχανικό Βάλτου, α. / α. 53 / 24-2-1949)

έγγραφα του σχολείου τα οποία αναφέρουν την ανάγκη να εγκριθεί γρήγορα από τη Νομαρχία το ποσό που ψηφίστηκε από το κοινοτικό συμβούλιο και αναφέρεται στην αντίστοιχη πράξη του κοινοτικού συμβουλίου, ώστε να συνεχιστούν με γρήγορους ρυθμούς οι εργασίες. Τα δύο έγγραφα απευθύνονται στο επιθεωρητή, «περί χορηγήσεως πιστώσεως 15000000 δρχ κοινότητας δι' επισκευήν του διδακτηρίου και ενέργειαν εις νομαρχίαν δια ταχείαν έγκρισιν»⁹⁷ και «Περί ψηφίσεως πιστώσεως 15000000 παρά κοινότητος προς αποπεράτωσιν επιστρώσεις δαπέδου κάτω ορόφου.»⁹⁸ Το τρίτο απευθύνεται στο Νομάρχη Αιτωλοακαρνανίας, «Υποβάλλω την υπ' αριθ. 51 αναφοράν Σχολ. Εφορείας δι' έγκρισιν πράξεως κοιν. Συμβουλίου πιστώσεως 15000000 δι' αποπεράτωσιν του διδακτηρίου»⁹⁹

Το σχολείο απέστειλε έγγραφο στον τομεάρχη του 10^{ου} τομέα του Υπουργείου Ανοικοδομήσεως για να διατεθεί πίστωση 3000000 δραχμών για να επισκευαστούν οι πόρτες και τα παράθυρα του επάνω ορόφου, «Περί διαθέσεως πιστώσεως 3000000 υπουρ. Ανοικοδομήσεως δι' επισκευήν παραθύρων θυρών άνω ορόφου διδακτηρίου»¹⁰⁰ Ο τομεάρχης της 10^{ης} Περιφερειακής Διοίκησης του Β' τομέα του Υπουργείου Ανοικοδομήσεως, Θ. Γκιώνης, απάντησε πως είχε ενημερωθεί ο εργολάβος Χαράλαμπος Δημητρίου που είχε αναλάβει την επισκευή των κουφωμάτων να κάνει εργασίες οι οποίες να μην υπερβαίνουν το ορισθέν ποσό των 3000000 δραχμών. «Εις απάντησιν υμέτερου υπ' αριθ. πρωτ. 87/10-4-49 εγγράφου έχομεν την τιμήν να γνωρίσωμεν υμίν ότι διετάξωμεν τον οικείον εργολάβον, ίνα προβή εντός του ορισθέντος ποσού των 3000000 δραχ. εις επισκευάς κουφωμάτων περί ων το υμέτερον έγγραφον. Συναφώς γνωρίζομεν υμίν ότι εις το ποσόν των 3000000 περιλαμβάνεται κατά τας οικείας διατάξεις έργων Τρίτων και η αξία υλικών της Υπηρεσίας.»¹⁰¹ Το έγγραφο κοινοποιήθηκε στον εργολάβο και στον κ. Βασιλάκη από τον οποίο ζητείτο να παρίσταται των εργασιών.

Η Σχολική Εφορεία με σκοπό την ταχύτερη αποπεράτωση των εργασιών ζήτησε από τον τομεάρχη του 10^{ου} τομέα του Υπουργείου Ανοικοδομήσεως επιχορήγηση τεσσάρων εκατομμυρίων τετρακοσίων χιλιάδων δραχμών (44000000 δρχ.), « Διαβιβάζομεν το υπ' αριθ' 21/26/5/49 έγγραφον σχολ. Εφορείας εν σχέσει με επιτάχυνση εργασιών διδακτηρίου επιχορηγηθείσης πιστώσεως 44000000»¹⁰². Η

⁹⁷ στο ίδιο, Φ. 3β, εξ. εγγρ., προς κ. Επιθεωρητή Δημοτ. Σχολείων, α. / α. 117 / 23-5-1949

⁹⁸ στο ίδιο, Φ. 3β, εξ. εγγρ., προς κ. Επιθεωρητή Δημοτ. Σχολείων, α. / α. 199 / 25-9-1949

⁹⁹ στο ίδιο, Φ. 3β, εξ. εγγρ., προς κ. Επιθεωρητή Δημοτ. Σχολείων, α. / α. 299 / 10-12-1949

¹⁰⁰ στο ίδιο, Φ. 3β, εξ. εγγρ., προς κ. τομεάρχη 10^{ου} τομέως υπουργείου ανοικοδομήσεως, α. / α. 87 / 10-4-1949

¹⁰¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νιας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Έγγραφα Αλληλογραφίας (1930-1980) : Λυτά Έγγραφα Σχολικής Εφορείας 1930-1962, Φ. 21, υπ. 2, εισ. έγγρ. υπ' αριθ.300903/14-4-49, έγγραφο του τομεάρχη της 10^{ης} Περιφερειακής Διοίκησης του Β' τομέα του Υπουργείου Ανοικοδομήσεως προς Σχολική Εφορεία Κατούνας

¹⁰² Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νιας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Υπηρεσιακά βιβλία: Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1948-1953, Φ. 3β,

απάντηση του τομέαρχη Ανοικοδομήσεως εστάλη στο δημοτικό σχολείο Κατούνας 301327/7-6-1949. Περιληπτικά αναφέρει ότι, τις εργασίες αναλάμβανε το Υπουργείο ανοικοδομήσεως, «Περί εργασιών άνω ορόφου υπό ανοικοδομήσεως»¹⁰³. Επίσης, ενημερώθηκε ο επιθεωρητής, « Περί χορηγήσεως πιστώσεως 44000000 εις ανοικοδόμησιν δι' αποπεράτωσιν διδακτηρίου (άνω ορόφου)»¹⁰⁴.

Τελικά, με βάση την πορεία των επιδιορθώσεων στο σχολείο συμπεραίνουμε ότι η παραπάνω εξέλιξη αποτελούσε μια επιτυχία των εμπλεκόμενων με τα πράγματα του σχολείου. Αποτελούσε επίτευγμα των δασκάλων, της σχολικής εφορείας, των τοπικών αρχών που ζητούσαν επίμονα οι εργασίες αποπεράτωσης να ενταχθούν στα προγράμματα του Υπουργείου ανοικοδομήσεως.

Προς κ. Επιθεωρητή Δημοτ. Σχολείων, εξ. εγγρ., προς κ. τομέαρχην 10^{ου} τομέως υπουργείου ανοικοδομήσεως, α. / α. 118 / 26-5-1949

¹⁰³ στο ίδιο, Φ. 3β, εισ. εγγρ., από κ. τομέαρχην ανοικοδομήσεως, α. / α. 138 / 8-6-1949

¹⁰⁴ στο ίδιο, Φ. 3β, εξ. εγγρ., προς κ. Επιθεωρητή Δημοτ. Σχολείων, α. / α. 136 / 7-6-1949

**ΣΤ΄. ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ
ΕΦΟΡΙΑΣ**

Η σχολική εφορεία Κατούνας εμπλέκεται σε μια υπόθεση κατάχρησης την περίοδο που, λόγω ανεγέρσεως του διδακτηρίου, γινόταν διαχείριση μεγάλων χρηματικών ποσών. Η κατάχρηση έγινε από τον εκλιπόν Πρόεδρο της Σχολικής Εφορείας Γ.Ν. Χαντζόπουλου και το θέμα αυτό έκλεισε στο τέλος του 1938.

Λεπτομέρειες για την εν λόγω υπόθεση μαθαίνουμε από την επιστολή ^{105α} της σχολικής εφορείας του Δημοτικού. Σχολείου Κατούνας προς τον κ. Γενικόν Δ/την

---

^{105α, 105β} Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Έγγραφα Αλληλογραφίας (1930-1980) : Αυτά Έγγραφα Σχολικής Εφορείας 1930-1962, Φ. 21, υπ. 2, εξ. εγγρ. προς τον κ. Γενικόν Δ/την Ταχ. Ταμιευτηρίων , υπ' αριθ. 7 / 18-11-1938

Ταχ. Ταμειυτηρίων Αθήνας. Στην επιστολή της σχολικής εφορείας- την οποία υπογράφει ο νέος πρόεδρος της σχολικής εφορείας Ι. Μαυρομάτης και ο Διευθυντής του οικείου Δημοτικού Σχολείου, Γραμματέας της σχολικής εφορείας, Γ. Μπαλαγεώργας- θεωρούνται ανήκουστες οι καταχρήσεις που διαπράχθηκαν εις βάρος του Ταμειυτηρίου και της κοινωνίας. Ο σκοπός της επιστολής ήταν να αποδειχθεί ότι τα άλλα μέλη της σχολικής εφορείας είχαν άγνοια της κατάστασης και δεν είχαν οποιαδήποτε ανάμειξη. Ακόμα, διευκρινιζόταν ότι η Σχολική Εφορεία δεν ήθελε να έρθει σε αντιδικία με το Ταχυδρομικό Ταμειυτήριο.

Ο Γ.Ν. Χαντζόπουλος ήταν Διευθυντής του Ταχυδρομικού Ταμειυτηρίου Κατούνας. Μετά το θάνατό του και εξαιτίας των ατασθαλιών που παρουσιάστηκαν στους λογαριασμούς των βιβλιαρίων της σχολικής εφορείας πραγματοποιήθηκε έκτακτη αποστολή υπό του ειδικού Επιθεωρητή Τ.Τ.Τ. κ. Άγγελου Φαφούτη, ο οποίος πραγματοποίησε διαχειριστικό έλεγχο και εκκαθάριση των δοσοληψιών της σχολικής εφορείας Κατούνας με το Ταχυδρομικό Ταμειυτήριο. Αποδείχθηκε τότε η «αδιοποίησις εις βάρος της Σχολικής Εφορείας υπό του τότε Δ/του Γ.Ν. Χαντζοπούλου εκ δρχ. 24750»^{105β}

Κατά τον έλεγχο διαπιστώθηκαν τρεις ατασθαλίες. Η πρώτη αφορούσε ανάληψη δέκα χιλιάδων δραχμών (10000 δρχ.) από το λογαριασμό του βιβλιαρίου 787716 του Ταχυδρομικού Ταμειυτηρίου Κατούνας με πλαστογραφημένη απόδειξη. Η δεύτερη αφορούσε ανάληψη τριάντα χιλιάδων δραχμών (30000 δρχ.) από το λογαριασμό του βιβλιαρίου 787717 του Ταχυδρομικού Ταμειυτηρίου Κατούνας με απόδειξη ανυπόγραφη, η οποία βρέθηκε στο χρηματοκιβώτιο του διαχειριστή κ. Χαντζόπουλου. Η τρίτη αφορούσε ανάληψη δεκατεσσάρων χιλιάδων επτακοσίων τριάντα έξι δραχμών και εβδομήντα λεπτών (14736,70 δρχ.) με πλαστή απόδειξη από το λογαριασμό του βιβλιαρίου 673751 του Ταχυδρομικού Ταμειυτηρίου Αγρινίου. Η ανάληψη διενεργήθηκε παράνομα και παράτυπα, χωρίς- σύμφωνα με το νόμο- απόφαση της σχολικής εφορείας και χωρίς να υποβληθεί πρακτικό είτε γνήσιο είτε πλαστό.

Μετά την ανακάλυψη των ατασθαλιών από τον ειδικό επιθεωρητή των Τ.Τ.Τ. Άγγελο Φαφούτη, ενημερώθηκαν από τον ίδιο τα μέλη της σχολικής εφορείας. Επέτρεψε δε στον ταμία, Ιωάννη Γ. Κατσίκας, να υπογράψει την ανυπόγραφη απόδειξη των τριάντα χιλιάδων δραχμών (30000 δρχ.), απαλλάσσοντας τον Γ. Χαντζόπουλο από αυτό το έλλειμμα. Ωστόσο, για την περίπτωση της κατάχρησης των δεκατεσσάρων χιλιάδων επτακοσίων τριάντα έξι δραχμών και εβδομήντα λεπτών (14736,70 δρχ.), ο ταμίας Γ. Κατσίκας αλλά και κανένα άλλο μέλος της σχολικής εφορείας, δε γνώριζε τίποτα. Η υπογραφή του ταμία στην απόδειξη αυτή είχε ληφθεί εν λευκώ, διότι ο ταμίας πίστευε ότι επρόκειτο για την απόδειξη των τριάντα χιλιάδων δραχμών (30000 δρχ.) η οποία βρέθηκε ενυπόγραφη. Η προσωπική παρέμβαση του επιθεωρητή σε αυτή την περίπτωση ήταν υπέρ του ταμία και της σχολικής εφορείας.

Οι κληρονόμοι του Γ. Χαντζοπούλου, οι οποίοι καλέστηκαν να ενημερωθούν από τον κ. Αγ. Φαφούτη. Επέλεξαν ως λύση στο παρουσιασθέν πρόβλημα να

καταβάλουν τα χρήματα που είχε καταχραστεί. Αν δεν συνέβαινε αυτό ο Γ. Χαντζόπουλος θα κηρυσσόταν αναπόφευκτα ελλειμματίας και καταχραστής.

Z'. ΜΑΘΗΤΙΚΑ ΣΥΣΣΙΤΙΑ

Στο βιβλίο των Πρακτικών της σχολικής εφορείας γίνεται αναφορά στα σχολικά συσσίτια. Συγκεκριμένα, αναγράφονται τα ονόματα των μαθητών οι οποίοι δεν μπορούν να καταβάλουν τις υποχρεωτικές εισφορές των δέκα (10) δραχμών υπέρ της σχολικής υγιεινής και Μαθητικής αντιλήψεως καθώς και το 30 δραχμο¹⁰⁶ υπέρ

---

¹⁰⁶ « Ετήσια υποχρεωτική εισφορά εκ δραχμών τριάκοντα (30) επιβαλλομένη επί εκάστου μαθητού των σχολείων Μέσης και Δημοτικής εκπαίδευσης από του σχολικού έτους 1939-40», (Α.Ν. 1787/1939 Φ.Ε.Κ. 23/9-3-39, «Περί οργάνωσης των Μαθητικών Συσσιτίων άρθρο 5-1β, όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαίδευσης Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχύουσας εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 2 (Ε - Ξ), σ.490, Κέρκυρα 1952)

των μαθητικών συσσιτίων. Κατά το νόμο¹⁰⁷ το επιτρεπτό ποσοστό των μαθητών εκείνων οι οποίοι μπορούσαν να απαλλαγτούν από την καταβολή του απαραίτητου ποσού για συμμετοχή στα μαθητικά συσσίτια ανερχόταν στο 20% του συνόλου των μαθητών.

Το 1939, στα πρακτικά της σχολικής Εφορείας, ο κατάλογος των μαθητών που δεν ανταποκρίνονται στις οικονομικές υποχρεώσεις τους περιλαμβάνει 94 ονόματα. Ως αιτία γιατί την οποία οι μαθητές αυτοί αδυνατούν να καταβάλλουν την υποχρεωτική εισφορά σημειώνεται «λόγω ενδείας».¹⁰⁸ Ο κατάλογος αριθμείται ανά τάξη με αποτέλεσμα να μπορούμε να βρούμε τον αριθμό των μαθητών σε κάθε τάξη. Από την Α΄ τάξη καταγράφονται 20 μαθητές, από την Β΄ τάξη 20, από την Γ΄ τάξη 21, από την Δ΄ τάξη 10, από την Ε΄ τάξη 12, από την Στ΄ τάξη 11.

Με την ίδια αιτία «λόγω ενδείας» συντάσσεται και ο κατάλογος της επόμενης χρονιάς που περιελάμβανε 87 μαθητές. Σε κάθε τάξη αντιστοιχούσαν: 22 μαθητές στην Α΄ τάξη, 19 στην Β΄, 18 στην Γ΄ τάξη, 9 μαθητές στην Δ΄ τάξη και άλλη τόσος στην Ε΄ τάξη, ενώ στην Στ΄ τάξη ήσαν 10 μαθητές. Σε επόμενη χρονιά στον κατάλογο των ονοματεπώνυμων των γονέων και κηδεμόνων οι οποίοι δεν κατέβαλλαν τις εισφορές των τριάντα (30) δραχμών για τα μαθητικά συσσίτια και των δέκα (10) δραχμών για τη σχολική υγιεινή βάσει του Α. Ν. 1805/39 και 1787/39, ως λόγος αναφέρεται «εκ δυστροπίας»¹⁰⁹

Τη σχολική χρονιά 1946-1947 η σχολική Εφορεία καλείται να απαγορεύσει σε ορισμένους μαθητές τη συμμετοχή στα μαθητικά συσσίτια βάση της εγκυκλίου 50775/23-9-46. Η εγκύκλιος ζητούσε από τα μέλη της σχολικής εφορείας να αφαιρεθούν από τους καταλόγους των μαθητικών συσσιτίων οι μαθητές που ανήκαν σε εύπορες οικογένειες. Στη συνεδρίαση με θέμα : « Περί καθορισμού ευπόρων μαθητών μη δικαιωμένων συσσιτίων» ο πρόεδρος της εφορείας εισηγήθηκε και η πρότασή του εγκρίθηκε παμψηφεί, να εξαιρεθούν μόνο δέκα (10) μαθητές από τους τετρακόσιους εξήντα επτά (467), ποσοστό περίπου 2% επί του συνόλου. Η επιλογή μικρού αριθμού μαθητών αιτιολογήθηκε από το ότι μεγάλος αριθμός ευπόρων οικογενειών, λόγω των δυσκολιών της εποχής, είχαν χάσει την οικονομική του άνεση. Συγκεκριμένα είπε ο πρόεδρος της εφορείας, «Επειδή όμως οι πλείστοι των τοιούτων ευπόρων οικογενειών τυγχάνουσιν εξ ολοκλήρου πυρποληθέντες, το ποσοστό των ευπόρων οικογενειών ανέρχεται επί ολοκλήρου του αριθμού των μέχρι τούδε εγγραφέντων και φοιτούντων 467 μαθητών, εις το ανώτερο όριο των 10 ευπόρων μαθητών, των λοιπών 457 δικαιωμένων συσσιτίων»¹¹⁰.

¹⁰⁷ Της ανωτέρω υποχρεωτικής εισφοράς[των τριάντα (30) δραχμών] απαλλάσσονται αποφάσει της οικείας Εφορείας του Σχολείου προκειμένου περί μαθητών Στοιχειώδους εκπαίδευσης, του Συλλόγου δε των καθηγητών περί Μέσης εκπαίδευσης, οι άποροι μαθηταί μέχρι ποσοστού 20% επί του όλου αριθμού των μαθητών εκάστης τάξεως.» (στο ίδιο)

¹⁰⁸ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας 1939-40, Φ. 8, υπ. 1α, αριθ. πράξης 20 / 8-10-1939

¹⁰⁹ στο ίδιο, Φ. 8, Υπ. 2α

¹¹⁰ στο ίδιο, Φ. 8, Υπ. 2α, αριθ. πράξης 6 / 6-12-1946

Την επόμενη χρονιά την σχολική Εφορεία απασχολεί το θέμα «Περί καθορισμού ποσοστού μαθητών δυναμένων να καταθέσουν την 100 δραχμον ημερησίαν εισφοράν υπέρ των συσσιτίων.». Η εισήγηση του προέδρου στηρίχθηκε στο κατά πόσο είναι εφικτό να πληρώνει μηνιαίως ο κάθε μαθητής 2600 δραχμές, βάση της «Στ» σημείωσης της υπ' αριθμού 50775/23-9-46 εγκυκλίου του Σ^ο Υπουργείου Εθνικής Παιδείας. Υποστήριξε ότι στην κωμόπολη υπήρχε ανέχεια και υπολόγισε ότι δύσκολα θα μπορέσει να ανταποκριθεί το 50% των γονέων των μαθητών σε αυτό το ποσό. Συγκεκριμένα είπε: «Επειδή όμως οι πλείστοι των μαθητών αδυνατούν να καταβάλουν μηνιαίως το ποσόν τούτο, καθ' όσον τυγχάνουσι και υιοί εξ ολοκλήρου κατεστραφέντων γονέων εκ πυρπολήσεως των οικιών των και διαρπαγής των υπάρχοντων αυτών επί ξενικής κατοχής, εξ άλλου οι γονείς μετά δυσκολίας ανταπεξέρχονται εις την προμήθειαν των τροφίμων της Ουνρρα, δι' αυτό νομίζω ότι επί του συνόλου των μαθητών μόνον τα 50% και αυτά δυσκόλως θα δυνηθούν να εισφέρουν έκαστον μήνα την εκ 2600 δρχ. εισφοράν των δια τα μαθητικά συσσίτια.»¹¹¹ Η εισήγηση του Προέδρου εγκρίθηκε από τα υπόλοιπα μέλη της σχολικής Εφορείας.

Το Φεβρουάριο του 1948 η σχολική εφορεία συνεδρίασε με βάση την 91/15-1-1948 διαταγή του Επιθεωρητή των δημοτικών Σχολείων. Σκοπός ήταν να καθοριστεί ο αριθμός των απόρων μαθητών, με γνώμονα το 20% του συνόλου των εγγεγραμμένων και φοιτούντων, έτσι ώστε να απαλλαγούν από τη μηνιαία χρηματική εισφορά των 2600 δραχμών. Η προσεχής λειτουργία των μαθητικών συσσιτίων θα πραγματοποιούνταν λαμβάνοντας υπόψη ότι από τους τριακόσιους εβδομήντα οκτώ (378) μαθητές που συνολικά φοιτούσαν στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας, οι εβδομήντα έξι (76) μαθητές που καταγράφονται στον κατάλογο θα απαλλάσσονταν από την καταβολή οποιασδήποτε εισφοράς.¹¹²

---

¹¹¹ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης. 1 / 6-4-1947

¹¹² στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης. 6 / 8-2-1948

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ**ΜΑΘΗΤΕΣ****ΓΕΝΙΚΑ**

Στο κεφάλαιο αυτό θα επιχειρήσουμε μια αναλυτική προσέγγιση των σωζόμενων βιβλίων των Γενικών Ελέγχων του Δημοτικού Σχολείου. Έτσι θα αποκτήσουμε μια εμπεριστατωμένη εικόνα γύρω από διάφορα στοιχεία των μαθητών που φοιτούσαν στο σχολείο. Εκτός από το ονοματεπώνυμο των μαθητών το οποίο αναλύσαμε σε άλλο κεφάλαιο θα προσεγγίσουμε και θα κατηγοριοποιήσουμε τις αιτίες που οδηγούσαν τους μαθητές να απουσιάζουν από το σχολείο, τη φοίτησή τους και τις μετεγγραφές. Επίσης θα ασχοληθούμε με την ηλικία των μαθητών που φοιτούσαν στις διάφορες τάξεις και την καταγωγή τους. Ακόμα με τα μαθήματα που διδασκόντουσαν και τους βαθμούς, τα επαγγέλματα των γονέων τους και τις σημειώσεις που έγραφαν στο βιβλίο των Γενικών Ελέγχων οι δάσκαλοι γύρω από τους μαθητές.

Α΄. ΑΠΟΥΣΙΕΣ

A.1. ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΑΠΟΥΣΙΩΝ

Οι απουσίες ήταν ένας παράγοντας που καθιστούσε προβληματική τη λειτουργία του σχολείου διότι απορύθμιζαν τον εκπαιδευτικό προγραμματισμό του δασκάλου. Οι συχνές και μαζικές απουσίες, που οδηγούσαν σε αυξομείωση του μαθητικού δυναμικού, παρέλυναν και αποσυντόνιζαν κάθε σχολική δραστηριότητα και είχαν ως φυσικό επακόλουθο να είναι αδύνατον για τον εκπαιδευτικό να προχωρήσει στην διδακτέα ύλη χωρίς να υπάρχει μια μερίδα μαθητών που να έχει μαθησιακά κενά. Το έργο του δυσχέραινε και το γεγονός ότι πολλές φορές δεν γνώριζε αν η διάρκεια της απουσίας του μαθητή θα ήταν μεγάλη ή ακόμα αν οφειλόταν σε απόφαση του οικογενειακού περιβάλλοντός του να διακόψει οριστικά το σχολείο.

Στο Βιβλίο Γενικού Ελέγχου 1925-29, το οποίο περιλαμβάνει και τη σχολική χρονιά 1944-45, σε κάθε δισέλιδο υπάρχει μια στήλη στην οποία καταγράφονται οι

απουσίες των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας και η οποία ονομάζεται «Απουσίες Περιόδων». Η στήλη αυτή χωρίζεται σε τρεις ίσου πλάτους μικρότερες υποστήλες οι οποίες αντιστοιχούν στις τρεις βαθμολογικές περιόδους της σχολικής χρονιάς. (Α, Β, Γ). Κάθε μια από τις υποστήλες συμπληρώνεται ανάλογα με τον αριθμό των απουσιών που έκανε ο μαθητής την αντίστοιχη βαθμολογική περίοδο. Μετά τη στήλη «Απουσίες Περιόδων». Ακολουθεί μια ακόμα στήλη που ονομάζεται «Σύνολον Απουσιών» και περιέχει το άθροισμα των απουσιών του κάθε μαθητή στις τρεις βαθμολογικές περιόδους, δηλαδή, το άθροισμα οριζοντίως των τριών προηγούμενων υποστηλών.

Οι Απουσίες καταγράφονται με τον ίδιο τρόπο και στα βιβλία Γενικών Ελέγχων που καλύπτουν την τετραετία 1932-1936 με τη διαφορά ότι το «Σύνολο Απουσιών» υπάγεται στη στήλη με γενικότερο τίτλο «Απουσίες». Ωστόσο, ο τρόπος καταγραφής των Απουσιών αλλάζει ριζικά στα επόμενα βιβλία. Δεν υπάρχει πλέον ξεχωριστή στήλη αλλά υποστήλες σε κάθε βαθμολογική περίοδο της σχολικής χρονιάς και το σύνολο των απουσιών για όλη τη σχολική χρονιά το βρίσκουμε σε μια υποστήλη της ευρύτερης στήλης «Γενικό Εξαγόμενον».

A.2. ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΑΠΟΥΣΙΕΣ

Η πλειοψηφία του πληθυσμού της Κατούνας ασχολούνταν με γεωργικές καλλιέργειες, ως επί το πλείστον με τον καπνό. Το κυριότερο γεωργικό στάδιο, όσο αφορά την παραγωγή του καπνού, το οποίο γινόταν κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς και συγκεκριμένα κατά τους μήνες Απρίλιο και Μάιο, ήταν το λεγόμενο φύτεμα του καπνού. Μελετώντας τα διασωθέντα Βιβλία των Γενικών Ελέγχων του Δημοτικού Σχολείου Θηλέων Κατούνας παρατηρούμε ότι, ιδίως στις μεγαλύτερες τάξεις, υπάρχουν συγκεκριμένες περιόδους κατά τις οποίες απουσιάζει μεγάλος αριθμός μαθητριών. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι τις περιόδους που οι αγροτικές δουλειές ήταν στην κορύφωσή τους και η ανάγκη για εργατικά χέρια ήταν επιτακτική, μπροστά στον κίνδυνο της καταστροφής της σοδειάς, οι γονείς, εξ' ανάγκης, διέκοπταν τη φοίτηση των παιδιών τους.

Απουσίες παρατηρούνταν, σε μικρότερο βαθμό, και στα άλλα στάδια της καλλιέργειας του καπνού, όπως το λεγόμενο μάζεμα και η επεξεργασία του. Το μάζεμα γινόταν τους θερινούς μήνες και πολλές φορές απασχολούσε τους γεωργούς και το Σεπτέμβρη. Συνεπώς, το αν θα απασχολούσε το σχολείο από άποψη απουσιών εξαρτιόταν από την έναρξη και λήξη της κάθε σχολικής χρονιάς, δεδομένου ότι συγκεκριμενοποιήθηκαν, με μικρές αποκλίσεις, μετά τις τρεις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα. Όμως, τα παιδιά, εξαιτίας των σκληρών και πολύωρων αγροτικών εργασιών αλλά και μην έχοντας κάνει τις απαραίτητες διακοπές, προσέρχονταν για την έναρξη της σχολικής χρονιάς κουρασμένα.

Βέβαια, έχοντας ως δεδομένο ότι οι αγροτικές δουλειές, οι οποίες ήταν σκληρές, προσιδιάζουν περισσότερο στον άντρα υποθέτουμε ότι ο αριθμός των απόντων από το αντίστοιχο σχολείο αρρένων, από το οποίο δεν έχουμε στοιχεία, θα ήταν μεγαλύτερος. Αυτό δεν αναιρεί τη σημασία της βοήθειας των κοριτσιών κατά την περίοδο της αιχμής των αγροτικών εργασιών συνυπολογίζοντας ότι, αν τα κορίτσια δεν μετείχαν στις γεωργικές ασχολίες, μετείχαν στις οικιακές εργασίες. Πολλές φορές, ιδίως σε μεγαλύτερες ηλικίες, καταπιάνονταν και με τα δύο. Οι μόνοι μαθητές που δεν απασχολούσαν το σχολείο με τις απουσίες αυτού του είδους, δηλαδή απουσίες που εξαρτιόνταν από την εργασία των γονέων τους, ήταν τα παιδιά των υπαλλήλων που δούλευαν στην Κατούνα και όσων δεν εμπλέκονταν σε αγροτικές δουλειές, όπως οι έμποροι.

Το σχολείο λειτουργούσε κανονικά μετά την αποπεράτωση των αγροτικών εργασιών στις καπνοφυτείες, δίνοντας ένα τέλος στην περίοδο της αποδυνάμωσης και χαλάρωσης της λειτουργίας του. Οι μαθητές πλέον προσέρχονταν κανονικά έχοντας προσφέρει με τη βοήθεια τους μια ανακούφιση στις οικογένειές τους στο δύσκολο αγώνα της επιβίωσης. Αγώνα στον οποίο θα μπορούσε να είχε συνεισφέρει το κράτος αν θεσμοθετούσε ένα χρονικό διάστημα αγροτικών διακοπών, ανάλογα με την καλλιέργεια κάθε τόπου, το οποίο θα εξαργυρωνόταν με την παράταση της σχολικής χρονιάς.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να σημειωθεί ότι το πρόβλημα των αγροτικών απουσιών δεν παρουσιαζόταν μόνο στην Κατούνα. Μάστιζε όλα τα σχολεία της επαρχίας και αφορούσε όλη την Ελλάδα, καθώς η χώρα είναι κατά κύριο λόγο αγροτική. Απασχόλησε σοβαρά το κράτος, ανεξάρτητα αν δεν κατάφερε να επιβάλλει τη θέλησή του ώστε να εκλείψει το φαινόμενο αυτού του είδους των απουσιών. Τις αιτίες αυτής της αποτυχίας θα τις αναζητήσουμε σε υποκεφάλαιο «*Τρόποι Αντιμετώπισης των Απουσιών*» του παρόντος κεφαλαίου.

A.3. ΓΟΝΕΙΣ – ΔΑΣΚΑΛΟΙ – ΑΠΟΥΣΙΕΣ

Ένας ακόμα λόγος στον οποίο αποδίδεται η άτακτη φοίτηση των μαθητών είναι η αδιαφορία, η αμεριμνησία των γονέων τους. Απόδειξη αποτελεί το γεγονός ότι, στις εκθέσεις πεπραγμένων των Βιβλίων των Πρακτικών του Συλλόγου Διδασκόντων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας της περιόδου 1930-1957, δεν αναφέρονται πουθενά τακτικές συνεδριάσεις του συλλόγου διδασκόντων με τους γονείς των μαθητών του σχολείου και δεν μνημονεύεται πουθενά αρωγή των κατοίκων της Κατούνας ώστε να λυθούν τα όποια προβλήματα παρουσιάζονταν κατά τη διάρκεια λειτουργίας του σχολείου.

Χαρακτηριστικές είναι επίσης και οι αναφορές που κάνει ο Επιθεωρητής Δημοτικών Σχολείων Αιτωλοακαρνανίας κ. Γ. Τσιμικάλης στην έκθεσή του¹ προς το Εποπτικό Συμβούλιο Δημοτικής ή Στοιχειώδους Εκπαίδευσης Αιτωλοακαρνανίας μετά από περιοδεία του στα σχολεία της περιοχής. Στην αναφορά του στο σχολείο του χωριού Αετός, την εποχή που δάσκαλος ήταν ο κ. Σπυρίδων Τσίγκας, σημειώνει το εξής: «Κατά την ομολογίαν των γονέων ουδέποτε ημέλισε των εαυτού καθηκόντων. αλλ' η μη τακτική φοίτησις των μαθητών η έλλειψις πάσης πρόνοιας εκ μέρους των γονέων πολύ παρεκώλυσε την εργασίαν αυτού. Η όψις των παιδων πάντων απεικονίζει τους περί άλλα ασχολημένους η περί την ανατροφήν τέκνων πατέρας.» Ακόμα, μετά την επίσκεψή του στο χωριό Άγιος Βασίλειος, αναφέρει ότι «εκεί εύρον τον διδάσκαλον Διονύσιον Πεταλάν γέροντα διδάσκοντα μόλις δέκα μαθητάς εκ των 34 εγγεγραμμένων. Ο διδάσκαλος ούτος διδάσκων εν τινί τρώγλη τους οικειοθελώς φοιτώντας μάλλον μαθηταί και ουχί εκ πατρικής ... και τούτους ατάκτως δεν ηδύνατο βεβαίως να κατορθώσει τι άξιον λόγου εν χωρίο όπερ έχει πολύν πληθυσμόν αλλ' οι κάτοικοι ασχολούνται περί άλλα.» Τέλος, στην επιθεώρησή του στο χωριό Παλιάμπελα, όπου δάσκαλος ήταν ο κ. Χρήστος Μπέκος, σημειώνει ότι οι μαθητές «δεν είχαν τάς απαιτούμενας γνώσεις εν πάσι σχεδόν των μαθημάτων ένεκα της μη τακτικής φοιτήσεως και ελλείψεως πρόνοιας εκ μέρους των γονέων.»

Στην περιοδεία του αυτή ο Επιθεωρητής συμπεραίνει ότι, στα τέλη του 19ου αιώνα, η ασυδοσία στο ζήτημα των απουσιών ήταν ανεξέλεγκτη. Αποδίδει ως αιτία την πατρική αδιαφορία και χαρακτηρίζει την κατάσταση άθλια. Καλεί το κράτος να λάβει άμεσα μέτρα για την καταπολέμηση αυτού του φαινομένου με σκοπό να αποφευχθούν στο μέλλον χειρότερες καταστάσεις. Συγκεκριμένα σημειώνει: «Επί τούτοις παρατήρησα εν πάσι τοις χωρίοις ότι ελλείπει, πατρική πρόνοια περί της αποστολής των παιδων εις το σχολείον ως εκ τούτου δε είνε ανάγκη όπως τάχιστα η κυβερνητική πρόνοια θέσει φραγμούς εν τη αθλία ταύτη κατάστασιν καθ' ην τα παιδιά περιφερόμενα εν τοις χωρίοις τήδε κακείσε συνηθίζουσιν εν τη κλοπήν ορνίθων και άλλων μικρών αντικειμένων κατά λόγου της ηλικίας αυτών επιφυλάσσομε όπως μετά της αναπτύξεως της ηλικίας διαπράττουσι έτι μεγαλύτερα».

Ο Σύλλογος των Διδασκόντων, όπως φαίνεται από τις εκθέσεις Πεπραγμένων 1930-1957, θεωρούσε ότι η παρουσία των γονέων ήταν απαραίτητη τουλάχιστον μια φορά το μήνα, για να συζητήσουν με τους δασκάλους σχετικά με την πρόοδο των παιδιών τους². Τέτοιου είδους συναντήσεις, όμως, ήταν δύσκολο να επιτευχθούν διότι οι γονείς δεν επισκέπτονταν το σχολείο. Ακόμα και στις σχολικές εορτές, οι γονείς δεν πήγαιναν να παρακολουθήσουν τη δουλειά των δασκάλων και των μαθητών με

---

¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 9 / 18-3-1896

² «ότι δέον να παρακολουθώσιν και ούτοι τα τοιαύτα να μην αναμένωσι από του σχολείου αλλά τουλάχιστον άπαξ του μηνός δέον να παρουσιάζονται στο σχολείο.», (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης. 30 / 17-6-1935

αποτέλεσμα να παρευρίσκονται λίγοι³. Η μηδαμινή παρουσία των γονέων στο σχολείο είχε ως αποτέλεσμα να μένει μόνο στους δασκάλους, χωρίς καμιά βοήθεια, να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που δημιουργούνταν στη σχολική κοινότητα.

Στις Εκθέσεις Πεπραγμένων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, σημειώνεται το παράπονο των δασκάλων σχετικά με την απροθυμία των κατοίκων-γονέων της κωμόπολης. Εκεί, αναφέρεται από τους δασκάλους το μέγεθος της αδιαφορίας των γονέων καθώς σημειώνεται ότι υπήρχαν χρονιές που καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς κανένας γονέας δεν πήγαινε στο σχολείο για να ρωτήσει για την πρόοδο των παιδιών του. Πολλές φορές δεν γνώριζαν σε ποια τάξη φοιτούσαν τα παιδιά τους και δεν ήταν λίγοι αυτοί που δεν γνώριζαν σε ποιο σημείο βρισκόταν το οίκημα που στεγαζόταν το σχολείο⁴.

Το γεγονός ότι οι δάσκαλοι αναφέρονται συχνά και με μελανά λόγια στην αδιαφορία των γονέων δείχνει ότι ήταν κάτι που τους ενοχλούσε και προσπαθούσαν να βρουν τρόπους επικοινωνίας. Σε αυτά τα πλαίσια ανήκουν και οι μικρότερης σημασίας συγκεντρώσεις που γίνονταν με σκοπό να αρχίσουν οι γονείς να ενδιαφέρονται για την πρόοδο των παιδιών τους, να ενημερωθούν για τα προβλήματα που αντιμετώπιζε το σχολείο και να ενδιαφερθούν για τη λύση τους.⁵

Τη σχολική χρονιά 1937-1938 παρατηρείται μια αλλαγή στη συμπεριφορά των γονέων ως προς το σχολείο. Αλλάζουν οι σχέσεις δημοδιδασκάλων - γονέων παρότι και αυτή τη σχολική χρονιά δεν πραγματοποιήθηκαν τακτικές συνεδριάσεις μεταξύ του συλλόγου διδασκόντων και των γονέων. Η αλλαγή αυτή έχει να κάνει με τις επισκέψεις των γονέων στο σχολείο για να ρωτήσουν για την πρόοδο των παιδιών τους. Ενώ τα προηγούμενα χρόνια κανένας από τους γονείς δεν έδειχνε κάποιο στοιχειώδες ενδιαφέρον για τη φοίτηση του παιδιού του, παρατηρείται, σύμφωνα με την έκθεση πεπραγμένων της εν λόγω σχολικής χρονιάς, μαζική προσέλευση γονέων στο σχολείο. Ως αιτία αναφέρεται ένα γεγονός που τους προσέκλυσε το ενδιαφέρον για το δημοτικό σχολείο και αυτό ήταν η ανέγερση του διδακτηρίου⁶.

---

³ «Τούτον δέον να αποδοθή στην αδιαφορίαν των γονέων οίτινες ου μόνον κατά τη διάρκειαν του σχολικού έτους ουδέποτε επισκέπτονται το σχολείον προς παρακολούθησι των τέκνων των αλλά και κατά την ημέρα της σχολικής εορτής ολίγοι παρευρέθησαν.» (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης, 6 / 15-6-1931)

⁴ «Συνεδριάσεις προσωπικού και γονέων δια σχολικά ζητήματα δεν εγένοντο. Το τοιούτο δε προέρχεται εκ της αδιαφορίας τούτων προς τα τέκνα των. Τοιαύτη δε είναι η αδιαφορίαν των ώστε ουδείς των γονέων ή κηδεμόνων επισκέφθη καθ' όλον το έτος το σχολείον δια να παρακολουθήση την πρόδον του τέκνα του και να ιδή που τούτο στεγάζεται...» (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξεων, 30 / 17-6-1935 & 35 / 1937)

⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης, 33 / 1936

⁶ «Τακτικά συνεδριάσεις προσωπικού και γονέων δια σχολικά ζητήματα δεν εγένοντο. Πλήν όμως κατά το λήξαν έτος εν αντιθέσι προς τα προηγούμενα έτη οπότε ουδείς των γονέων και κηδεμόνων επισκέπτοντο το σχολείο προς παρακολούθηση της προόδου των τέκνων των ήρξατο η επίσκεψις των πολλών γονέων προσηλκυομένων εν τη ενεργεία του διδακτηρίου. Τούτο ως θεωρήθει το πρώτον βήμα συνεννοήσεως σχολείου και οικογένειας καθόσον μέχρι σήμερα η οικογένεια ουδόλως συνεβοήθει το έργον του σχολείου είτε μάλλον κατέστρεφε δια της τελείας αδιαφορίας ως η παρεμβολή πραγμάτων εις το έργο του σχολείου.» (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης, 39 / 1937)

Η ολιγωρία των γονέων στα θέματα εκπαίδευσης είναι συνισταμένη δύο παραγόντων: του κοινωνικού πλαισίου μέσα στο οποίο ζούσαν οι κάτοικοι της κωμόπολης της Κατούνας και της ελλιπούς ενημέρωσης σχετικά με τα αγαθά που προσφέρει η εκπαίδευση στην ολοκλήρωση του ανθρώπου.

Η κοινωνία του δημοτικού σχολείου στην Κατούνα αποτελείτο από μαθητέτριες που ήταν κυρίως από την Κατούνα και οι γονείς τους ασχολούνταν με γεωργικές εργασίες, είτε ήταν κτηματίες είτε απλώς γεωργοί. Η σχέση των κατοίκων με τη γη ως το μόνο επάγγελμα που γνώριζαν και η οικονομική τους εξάρτηση από αυτή διαμόρφωνε ένα κοινωνικό πλαίσιο προσηλωμένο στην καλλιέργεια του καπνού τον οποίο αναγνώριζε ως μόνο τρόπο επιβίωσης. Η αντίληψη αυτή, στη διαμόρφωση της οποίας είχε συμβάλει αμφιμονοσήμαντα ο τρόπος ζωής των γύρω χωριών, είχε βάλει σε δεύτερη μοίρα τα γράμματα. Η μονόπλευρη αυτή τοπική διαπαιδαγώγηση είχε ως αποτέλεσμα η νέα γενιά των κατοίκων της κωμόπολης να είναι ευχαριστημένη με το να διαδεχτεί τους γονείς στο επάγγελμα του καπνοπαραγωγού κληρονομικό δικαίω.

Η ελλιπής ενημέρωση έχει να κάνει με τον τρόπο που οι δάσκαλοι και το κράτος αποφασίζουν να προσεγγίσουν τους γονείς των μαθητών, ιδιαίτερα όταν αυτοί είναι στην πλειοψηφία τους αγράμματοι. Το σχολείο καλείτο να πορευτεί σε ένα μονόδρομο προκειμένου να αποδείξει τη χρησιμότητά του σε ένα περιβάλλον που είχε παγιώσει μια άποψη για τη ζωή και που συγχρόνως αδιαφορούσε εάν το πέρασμα των χρόνων την καθιστούσε παρωχημένη.

Σε όλους τους νόμους και τα διατάγματα που θεσπίστηκαν από την απελευθέρωση του ελληνικού κράτους από την οθωμανική κυριαρχία, επιλέγεται ο δάσκαλος να ενημερώσει τους γονείς για την αξία του σχολείου, χρησιμοποιώντας προς νουθεσία πειθαρχικές ποινές. Το γεγονός, όμως, ότι η εκμετάλλευση της γη απέφερε αρκετά χρήματα ήταν ένα σημαντικό στοιχείο έτσι ώστε οι κάτοικοι να συνεχίζουν να αδιαφορούν για άλλους τρόπους επιβίωσης. Ούτως ή άλλως, η πολιτεία με τη σειρά της αδιαφορούσε για μια εμπειριστατωμένη ενημέρωση για τα οφέλη που επιφέρει η παιδεία. Οι ανενεργοί νόμοι δεν αντιμετώπιζαν τη στενοκεφαλιά των γονέων, παρά μόνο επέτρεπαν στην πολιτεία να επαναπαύεται και να απορεί συγχρόνως που αυξάνονταν τα ποσοστά αναλφαβητισμού. Οι προτροπές στους δασκάλους να ενημερώνουν τους γονείς για την ανάγκη της παιδείας, εμφανίστηκαν από το πρώτο διάταγμα για την παιδεία⁷ μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους, «Ζ'. Οι διδάσκαλοι χρεωστούν να εξηγήσι την έννοια του παρόντος διατάγματος εις τους γονείς ή συγγενείς τους παρουσιάζοντας κατά πρώτον εις το σχολείον τους μαθητευσομένους, ότε και καταγράφουσι τούτους εις τον γενικόν κατάλογον.» Όμως οι προτροπές αυτού του είδους δεν ήταν από μόνες τους αρκετές. Αυτό απέδειξε το νεόχτιστο κτήριο που στέγαζε το σχολείο και αποτέλεσε το καλύτερο επιχείρημα για να πειστούν οι γονείς να πλαισιώσουν το σχολείο.

Πέραν, όμως, από την παραπάνω έμμεση ευθύνη του δασκάλου για τις απουσίες των μαθητών από το σχολείο, ευθύνεται και άμεσα. Καταρχάς, υπήρξαν δάσκαλοι που εγκατέλειπαν με δικιά τους πρωτοβουλία το σχολείο για κάποιο

⁷ Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, Έτος Ε', φ. 10 / 1-2-1830, σ. 38

χρονικό διάστημα που όμως είχε ως αποτέλεσμα να απομακρυνθούν οι μαθητές από το σχολείο. Οι απουσίες αυτές δεν ήταν υπαιτιότητα των μαθητών, όμως, επέτειναν την άτακτη φοίτηση τους. Τέτοια φαινόμενα είχαν συνήθως ως επακόλουθο την απόλυση του δασκάλου. Δύο τέτοια παραδείγματα από τον δήμο Εχίνου, στον οποίο ανήκει η κωμόπολη της Κατούνας, είναι εκείνα της δασκάλας του Δημοτικού Σχολείου Θηλέων της Κατούνας, της Μαρίας Χριστοδούλου⁸, η οποία απουσίαζε περισσότερο από δύο μήνες από το σχολείο, και του δασκάλου του Δημοτικού Σχολείου Βουστρίου, Χρίστου Πουρνάρα⁹, ο οποίος επίσης εγκατέλειψε τη θέση του.

Ο τρόπος συμπεριφοράς των δασκάλων καθώς και ο τρόπος διδασκαλίας τους αποτέλεσαν πολλές φορές αιτία ή αφορμή για την οποία οι μαθητές συχνά απουσίαζαν από τα μαθήματά τους. Ο επιθεωρητής προσπαθώντας να μειώσει τις απώλειες σε μαθητικό δυναμικό επιστούσε την προσοχή στους εκπαιδευτικούς ώστε να μην προκαλούν αυτοί την απομάκρυνση των μαθητών από το σχολείο. Στην προσπάθειά του μάλιστα να μειώσει όσο γίνεται την αιτία αποστροφής των μαθητών από το σχολείο, επέβαλε και ποινές. Όπως φαίνεται από τα πρακτικά του Εποπτικού Συμβουλίου του Νομού Αιτωλίας & Ακαρνανίας, ο επιθεωρητής της περιφέρειας πρότεινε την απόλυση δασκάλων με αιτιολογικό ότι με την συμπεριφορά τους έδιωχναν τα παιδιά από το σχολείο.

Τέτοια φαινόμενα παρατηρούνταν συχνά στην ευρύτερη περιοχή και ανεξάρτητα αν οδηγούσαν σε απολύσεις εκπαιδευτικών, προξενούσαν αρνητικές συνέπειες στους μαθητές.¹⁰ Αναφέρεται η περίπτωση της δασκάλας Ελένης Καραγιανοπούλου, η οποία δίδασκε στο Δημοτικό Σχολείο Θηλέων της κωμόπολης της Κατούνας και η συμπεριφορά της είχε ως αποτέλεσμα να ελαττωθεί ο αριθμός των μαθητριών που φοιτούσαν στο σχολείο σχεδόν κατά το ήμισυ. Αναφέρουμε, επίσης, την περίπτωση του δασκάλου του χωριού Γαυρολίμνης του Δήμου Ναυπακτίας, Κωνσταντίνου Δημητριάδη, ο οποίος λόγω της αδιαφορίας, προκάλεσε την αποστροφή των μαθητών για το σχολείο, οδηγώντας το στην ερήμωση. Ακόμα, το δάσκαλο Αλέξανδρο Κουταβίτη που υπηρετούσε στο χωριό Επινειανή του Δήμου Αγράφων και ο οποίος, εξαιτίας της οκνηρίας του και της ραθυμίας που επέδειξε, απομάκρυνε τους μαθητές από το σχολείο.

---

⁸ «Ο επιθεωρητής προτείνει την απόλυση της διδασκαλίσσης Μαρίας Χριστοδούλου εν Κατούνη του δήμου Έχίνου διότι απουσιάζει πλέον των δύο μηνών.», (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 43, αριθ. πράξης 5 / 13-11-1899

⁹ « ...προτείνει την απόλυση του εν Βούστρι, του δήμου Έχίνου, γραμματοδιδασκάλου Χρίστου Πουρνάρα, ως εγκαταλιπόντος αυτογνωμότως την θέσιν αυτού...», (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 31η, αριθ. πράξης Γ / 2-10-1898)

¹⁰ Ο επιθεωρητής ζήτησε την απόλυση «Α. 5.) του δημοδιδασκάλου εν Γαυρολίμνη του Δήμου Ναυπακτίδος Κωνσταντίνου Δημητριάδου, ως αμεληστάτου και δια των τρόπων αυτού ερημώσαντος το Σχολείον μαθητών...Β. 8.)Του Αλεξάνδρου Κουταβίτου εν Επινειανούς του δήμου Αγράφων, διότι εφυγάδευσε πάντας τους μαθητάς του σχολείου ένεκα της οκνηρίας του και ραθυμίας», (στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 15α / 9-8-1896)

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι ο επιθεωρητής πέρα από την προσωπική του γνώμη, που θεμελιώνει με την επιθεώρηση, συμβουλευόταν και τους κατοίκους της κοινότητας, των οποίων οι κρίσεις ήταν πολλές φορές υποκειμενικές, με αποτέλεσμα να υπάρχουν αδικίες. Γνωρίζοντας τις παραμέτρους που καθόριζαν την κρίση του επιθεωρητή, οι δάσκαλοι επέλεγαν να προσεταιρίζονται τους κατοίκους με το να είναι ελαστικοί. Τούτο βέβαια καταδεικνύει μια παράμετρο τις αποτυχίας των κρατικών εκπαιδευτικών μέτρων.

A.4. ΑΠΟΥΣΙΕΣ ΛΟΓΩ ΑΣΘΕΝΕΙΩΝ

Σύμφωνα με το υπ' αριθ.353 Κυβερνητικό διάταγμα της 16^{ης} Ιανουαρίου 1830 ο δάσκαλοι όφειλαν να ενημερώνουν τους γονείς για τις απουσίες των παιδιών τους και εκείνοι με τη σειρά τους έπρεπε να ενημερώνουν τους δασκάλους για την αιτία. «Στ'. Οι διδάσκαλοι πρέπει να μηνύωσι τους ελλείποντας των μαθητών εις τους γονείς και ούτοι χρεωστούν ν' αναγγέλωσιν εις τους δασκάλους αυτοπροσώπως ή δια γράμματος την αιτίαν της απουσίας του παιδίου των αιτία δε εύλογος άλλη δεν είναι παρά την εκ φυσικών εμποδίων προερχομένην ανάγκην»¹¹.

Όπως φαίνεται, ο μόνος, τυπικά, λόγος απουσίας από το σχολείο τον οποίο οι δάσκαλοι δικαιολογούσαν και δέχονταν, χωρίς να επιβάλλουν ποινές στο μαθητή ή την οικογένεια, ήταν η ασθένεια. Φυσικά, οι απουσίες λόγω ασθενειών δικαιολογούνταν με ιατρικά πιστοποιητικά. Έτσι, σύμφωνα με το νομοσχέδιο του Α. Ευταξία δικαιολογημένες ήταν οι απουσίες που έκανε ο μαθητής όταν ήταν ασθενής αφού πρώτα, βέβαια, είχε ενημερωθεί ο δάσκαλος και είχε δώσει την άδεια του να μείνει ο μαθητής στο σπίτι μέχρι να γίνει καλά. Αυτό συνέβαινε αναγκαία σε περιπτώσεις που είχε μια κολλητική ασθένεια ο μαθητής ή η οικογένειά του, για να αποφευχθεί η μετάδοσή της στους υπόλοιπους μαθητές¹².

Παρά το παραπάνω μέτρο, πολλές φορές οι ασθένειες ξεπερνούσαν τον ατομικό χαρακτήρα και έπαιρναν διαστάσεις επιδημίας η οποία ήταν ικανή να παραλύσει για μερικές μέρες τη λειτουργία του σχολείου. Βέβαια, οι απουσίες λόγω ασθένειας, ακόμα και κατά την περίοδο έξαρσης των επιδημιών, ποτέ δεν άγγιζαν τον ομαδικό χαρακτήρα των αγροτικών απουσιών. Ωστόσο, αποτέλεσαν σοβαρότερο πρόβλημα, διότι ήταν αιφνίδιες και οι δάσκαλοι δεν ήταν έτοιμοι, όπως στην

¹¹ Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, Έτος Ε', φ.10 / 1-2-1830, σσ. 37-38

¹² «Επιτρέπονται ίδια αι απουσία των μαθητών και είνε δεδικοιολογημένα καθόλου ειπείν εις τας εξής περιπτώσεις. α) Όταν είνε ασθενείς β) Όταν, κατατρέχονται υπό εκζέματος ή ελκών ή οφθαλμίας και των ομοειδών τούτοις νοσημάτων, διαταγή των διδασκάλων αποσυρθώσιν εκ των σχολείων μέχρι της εξυγνιάσεως αυτών. γ) Όταν εν τη οικογενεία αυτών επιδημή ασθένεια κολλητική και διαταγή του διδασκάλου απομακρυνθώσιν εκ του σχολείου μέχρι της εξυγνιάσεως αυτών. (Νομοσχέδιο Αθ. Ευταξία «Περί Δημοτικής Εκπαιδεύσεως», Κεφάλαιο Α': Γενικά Διατάξεις, άρθρον 16, 15-5-1899)

περίπτωση των αγροτικών απουσιών, να τις αντιμετωπίσουν. Αυτό είχε άσχημα αποτελέσματα στον εκπαιδευτικό προγραμματισμό και οι μαθητές συνήθως έχαναν τα μαθήματα χωρίς να μπορούν να τα αναπληρώσουν. Συνέπεια, λοιπόν, της πλημμελούς φοίτησης λόγω υγείας ή της προσβολής των μαθητών από σοβαρές ασθένειες ήταν πολλές φορές η οριστική απομάκρυνση του μαθητή από το σχολείο.

Σημειώσεις γύρω από τις μαθήτριες που είχαν ασθενήσει βρίσκουμε στη στήλη «Παρατηρήσεις», μόνο όμως στα βιβλία των Γενικών Ελέγχων της τετραετίας 1925-1929. Χρησιμοποιείται η φράση «ησθένησε» ενώ συχνά αναφέρεται και το είδος της ασθένειας. Η φράση «μετώκοισε προς θεραπείαν» σήμαινε είτε τη διακοπή της φοίτησης είτε τη μετεγγραφή σε άλλο σχολείο, καθώς η μετακίνηση με σκοπό την ανάρρωση, ορισμένες φορές συνδυαζόταν με την παρακολούθηση του σχολείου στο νέο προσωρινό τόπο διαμονής. Εάν επρόκειτο για μετεγγραφή ή προσωρινή διακοπή γινόταν σαφές τις φορές που ο μαθητής επέστρεφε στην Κατούνα και στο Δημοτικό της Σχολείου, ώντας πλέον υγιής, και δεν επαναλάμβανε την ίδια τάξη.

Το πιο ευπαθές τμήμα του σχολικού πληθυσμού ήταν οι μαθητές που ήταν ορφανοί και οι μαθητές των μικρών τάξεων. Το βάρος πέφτει κυρίως στην Α΄ Δημοτικού αν λάβουμε υπόψη το μεγάλο ποσοστό σοβαρών ασθενειών στους μαθητές της τάξης αυτής. Τη σχολική χρονιά 1925-1926 δεν φαίνεται να υπάρχει πρόβλημα σοβαρά ασθενούντων μαθητριών. Υπάρχει εξήγηση, όμως, καθόσον έλειπαν από το βιβλίο του Γενικού Ελέγχου, τα φύλλα των εγγραφών της Πρώτης τάξης, της οποίας οι μαθήτριες, όπως προαναφέραμε, είναι πιο επιρρεπής σε τέτοια φαινόμενα.

Τη σχολική χρονιά 1926-1927 απορρίφθηκαν στην Πρώτη τάξη επτά (7) μαθήτριες εξαιτίας σοβαρής ασθένειας. Από τις επτά οικογένειες των παιδιών που ασθένησαν και αναγκάστηκαν να κόψουν το σχολείο, οι δύο προσπάθησαν να κρύψουν την ασθένεια των παιδιών τους. Η πράξη αυτή, βέβαια, δικαιολογείται, εν μέρει, αν αναλογιστούμε ότι μελετάμε μια επαρχιακή περιοχή. Ο κοινωνικός περίγυρος ήταν πάντα έτοιμος να κάνει το σχολιασμό του, ο οποίος στιγματίζε κάποιον για μια ζωή. Έτσι, οι γονείς, αποκρύπτοντας την αρρώστια των παιδιών τους, προσπάθησαν να τα προφυλάξουν. Η αίσθηση της προστασίας από τον κοινωνικό σχολιασμό γινόταν πιο ισχυρή όταν επρόκειτο για κορίτσια. Η προσπάθεια από μέρους της οικογένειας να μη μαθευτεί η ασθένεια οφειλόταν στο γεγονός ότι το κορίτσι θα στιγματιζόταν στην κλειστή κοινωνία της Κατούνας και είχε ως αποτέλεσμα τη μη γίνεται σωστή αντιμετώπισή της

Στην προκειμένη περίπτωση, το σχολείο έμαθε την ασθένεια των μαθητριών από καταγγελίες και τις τιμώρησε εξαιτίας της προσπάθειας αυτών και των οικογενειών τους να κρύψουν την αρρώστια τους. Όποτε το σχολείο κατάφερνε να μάθει την αλήθεια, στη στήλη «παρατηρήσεις» σημειωνόταν ότι οι μαθήτριες τιμωρούνταν¹³. Η τιμωρία αυτή είχε διδακτικό σκοπό διότι αντιτάσσονταν σε τέτοιου

¹³ Ενδεικτικά αναφέρουμε την παρατήρηση, «απουσίαζε τη β΄ περίοδο ασθενήσασα εκ πνευμονίας καταγγέλθη και ετιμωρήθη» (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ. 1, υπ. 1α / 1926-1927)

είδους λογικές, που πολλές φορές στοίχιζαν στα παιδιά γιατί γινόταν λανθασμένη ιατρική αντιμετώπισή τους, αλλά σχετιζόταν επίσης και με τον παραδειγματισμό των υπολοίπων μαθητριών.

Τις σχολικές χρονιές 1927-1928 και 1928-1929, δεν αναφέρονται στα βιβλία του Γενικού Ελέγχου του Δημοτικού σοβαρές ασθένειες. Αυτό σημαίνει ότι, στον τομέα της υγιεινής και της πρόληψης, οι γονείς είχαν αρχίσει να δίνουν σημασία στα λεγόμενα του διδασκαλικού προσωπικού. Μετά το 1929, όποτε και το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας έγινε μεικτό δεν υπάρχει καμία σημείωση στη στήλη «Παρατηρήσεις» σχετικά με ασθένεια μαθητών.

Την ευαισθησία που παρουσίαζαν οι ορφανές μαθήτριες και οι μαθητές των μικρότερων τάξεων καταλογίζουμε σε πρώτο επίπεδο στην έλλειψη σωστής ιατρικής περίθαλψης. Ακόμα στην έλλειψη καθαριότητας στο σχολείο ή στο σπίτι. Σύμφωνα με καταγραφές, το εκπαιδευτήριο που στεγάζονταν το Δημοτικό Σχολείο της Κατούνας δεν ήταν κατάλληλο και, παρότι ήταν σαφώς καλύτερο από εκείνο άλλων περιοχών, δεν έπαυε να αποτελεί εστία μολύνσεων.

Σημαντικός παράγοντας είναι και η έλλειψη ενημέρωσης από πλευράς των γονέων, για την οποία δεν ευθύνονται οι ίδιοι καθώς το μορφωτικό επίπεδο της πλειοψηφίας τους είναι χαμηλό. Καθώς, όμως, δεν ήταν ενημερωμένοι δε μπορούσαν να συμβάλλουν στον τομέα της πρόληψης, κάνοντας ενέργειες που θα συμβάλλουν στην οικογενειακή υγιεινή και ζητώντας από το κράτος να λάβει μέτρα έτσι ώστε να μη χρειάζεται τα παιδιά τους να κάνουν μάθημα σε αντίξοες συνθήκες.

Ως αιτία ασθένειας των μαθητών πρέπει οπωσδήποτε να αναφερθεί και το ακατάλληλο νερό. Η ύδρευση της κωμόπολης γινόταν κυρίως από πηγάδια, γεγονός που διόγκωνε το πρόβλημα. Οι ανθυγιεινές αυτές συνθήκες διαβίωσης συνέβαλλαν στην επιδείνωση και την ταχεία εξάπλωση των μολυσματικών νόσων. «Μέχρι το 1928 εδυσκολεύοντο στην ύδρευση. Υδρεύοντο από πηγάδια και στέρνες με μεγάλη ταλαιπωρία και κίνδυνο για την υγεία τους. Το 1928 όμως ο Ξενοφών Μαυρομματής με δραστήριες ενέργειες επέτυχε δάνειο 2 εκατομμυρίων δραχμών από το Κράτος. Έτσι με αυτά κατασκευάστηκε το υδραγωγείο της Κατούνας που φέρνει το νερό από το Κεφαλόβρυσο των Αχυρών, 8 χιλιόμετρα μακριά. Κατασκευάστηκε χάνδακας και ετοποθετήθησαν σωλήνες υδρεύσεως κατά την διάρκεια 1928-1932.»¹⁴

Πέρα από τα βιβλία Γενικών Ελέγχων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, σημειώσεις αναφορικά με την υγεία των μαθητών υπήρχαν και στις εκθέσεις πεπραγμένων. Σε ένα από τα χωρία που παραπέμπουν στις απουσίες λόγω ασθένειας, τη χρονιά 1931-1932, αναφέρεται ως επίτευγμα ο μικρός αριθμός ασθενούντων. «Είχομεν σχετικήν υγείαν.»¹⁵ Αναφέρεται και η περίπτωση όπου λόγω επιδημίας γρίπης, ο σύλλογος διδασκόντων αναγκάστηκε να κλείσει προσωρινά το σχολείο. Οι

¹⁴ Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρούλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 44-45, Αθήνα 1972

¹⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης. 12/ 1932

πιο σοβαρές ασθένειες που καταγράφονται είναι ο κοκκίτης, η πλευρίτιδα, η βρογχίτιδα, η πνευμονία.

Το πιο σημαντικό μέτρο αντιμετώπισης των σοβαρών ασθενειών ήταν οι εμβολιασμοί που συχνά προκαλούσαν πυρετούς και γίνονταν αιτία απουσίας από το σχολείο. Επιπλέον, οι δάσκαλοι είχαν εντοπίσει ότι πολλές από τις απουσίες των μαθητών του σχολείου οφειλόταν στις ανθυγιεινές συνθήκες κάτω από τις οποίες μάθαιναν γράμματα. Στην αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος συνέβαλλαν οι απολυμάνσεις του σχολικού οικήματος και ο συχνός καθαρισμός του.

Ακόμα, ο δάσκαλος και ο γιατρός έδιναν συμβουλές περί της υγιεινής, ατομικής ή ομαδικής. Ο δάσκαλος μάλιστα έβρισκε αφορμή να ενημερώσει τους μαθητές του από διάφορα κεφάλαια του αναγνωστικού συναφή με τέτοια ζητήματα. Εάν, βέβαια, οι μαθητές εξακολουθούσαν να αδιαφορούν και να μην ακολουθούν τις προτροπές των δασκάλων, τότε οι δεύτεροι αναγκάζονταν να προβούν σε αποβολές. Πολλές φορές, εκτελούσαν και χρέη κουρέα στην προσπάθειά τους να βελτιώσουν την ατομική υγιεινή των μαθητών.

A.5. ΑΛΛΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΠΟΥΣΙΩΝ

Άλλες κατηγορίες απουσιών είναι οι μόνιμα απουσιάζοντες ή αυτοί που κάποια στιγμή εγκατέλειπαν το σχολείο. Εδώ πρέπει να παραδεχτούμε ότι η ευθύνη δεν αφορούσε μόνο τους μαθητές αλλά ήταν συνάρτηση και άλλων παραγόντων, όπως του κράτος και της οικογένειας.

Στην Γενική Εισηγητική Έκθεση¹⁶ της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας του 1913, του επί των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαιδεύσεως, Βουλευτού Φθιώτιδος και Φωκίδος και υπουργού Ιωάννη Τσιριμώκου (1867-1934) αναφέρονται και γίνεται προσπάθεια να περιοριστούν οι ευθύνες του κράτους. Η Έκθεση παραδέχεται τις ζημιές που επέφερε στην μόρφωση του πληθυσμού η ατελής εφαρμογή των διατάξεων των εκάστοτε νόμων για την υποχρεωτική φοίτηση. Παραδέχεται ότι η αδιαφορία για την τήρηση της υποχρεωτικής φοίτησης ευθυνόταν για την αγγραματοσύνη ή την ελλιπή φοίτηση.

Όσο αφορά την ευθύνη της οικογένειας, δεχόταν ότι υπήρχε μια μερίδα μαθητών που αποσυρόταν απογοητευμένοι από το σχολείο διότι δεν μπορούσαν να κατανοήσουν τα μαθήματα και δεν είχαν την ανάλογη συμπαράσταση από το σπίτι για να ανταπεξέλθουν.¹⁷ Το φαινόμενο αυτό ήταν έντονο στα Δημοτικά Σχολεία των

¹⁶ Η Γενική Εισηγητική Έκθεση στα εκπαιδευτικά νομοσχέδια του 1913 υποβλήθηκε στην Β' Σύνοδο της ΙΘ' περιόδου της Βουλής υπό του υπουργού, Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδύσεως, Ιωάννη Δ. Τσιριμώκου. Περιελήφθη αρχικά στο βιβλίο του Δημ. Α. Γληνού, Ένας άταφος νεκρός, Εκδ. Εταιρεία «Αθήνα», Αθήνα 1925

¹⁷ Δημ. Α. Γληνός, Άπαντα, Δημοτική Εκπαίδευσις: «Αιτιολογική Έκθεσις του νομοσχεδίου περί δημοτικής εκπαιδύσεως, Κεφάλαιον Α': Σκοπός της Δημοτικής Εκπαιδύσεως. Πρόγραμμα.

χωριών και των κωμοπόλεων καθώς το πνευματικό επίπεδο των γονέων ήταν χαμηλό και ήταν ανίκανο να αντιμετωπίσει τις μαθησιακές δυσκολίες των παιδιών τους.

Α.6. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΥΣΙΩΝ

Το θέμα της φοίτησης εκείνα τα χρόνια είχε τις ιδιομορφίες του. Το ελληνικό κράτος με το νόμο 1834 όριζε πως όπου υπήρχε δημοτικό σχολείο έπρεπε να ισχύει η υποχρεωτική φοίτηση αλλά και να υπάρχει προκαθορισμένη ηλικία εγγραφής στο δημοτικό σχολείο. Η ισχύς της διάταξης είχε να κάνει με τη δυνατότητα επιβολής της αλλά και την ελαστικότητα που επέδειξε το ίδιο το κράτος. Ουσιαστικά, ο δάσκαλος αφηνόταν μετέωρος με αποτέλεσμα πολλές φορές, στο ζήτημα της εγγραφής ή παρακολούθησης του παιδιού στο σχολείο να παρεμβαίνουν και οι γονείς. Η άρνησή των γονέων, ιδίως του πατέρα να πάει το παιδί σχολείο προερχόταν από την έλλειψη μόρφωσης, την αδιαφορία των γονέων ή διότι θεωρούσαν ότι το παιδί τους ήταν απαραίτητο στις αγροτικές εργασίες. Ο νόμος ήταν σαφής και τιμωρούσε με χρηματικό πρόστιμο τους γονείς που αποφάσιζαν να στερήσουν, χωρίς να έχουν κανένα δικαίωμα, από τα παιδιά τους τη μόρφωση.

Ωστόσο, ο νόμος γινόταν από την ίδια την κοινωνία ανενεργός. Ένας λόγος ήταν ότι οι γονείς φοβέριζαν τους δασκάλους και τους εμπόδιζαν να πάρουν τα απαιτούμενα μέτρα. Ακόμα, αδιαφορούσαν για το πρόστιμο που τους επέβαλε η πολιτεία. Βέβαια, αυτό είχε ως αποτέλεσμα να συνεχίσουν εκείνοι να αποφασίζουν για το αν θα στείλουν το παιδί τους στο σχολείο ή αν θα παρακολουθήσει ένα ή δύο μόνο χρόνια. Γίνονταν, λοιπόν, οι γονείς και αυτοί που θα αποφάσιζαν πότε το παιδί τους θα σταματήσει το σχολείο. Στην Γενική Εισαγωγική Έκθεση στα εκπαιδευτικά νομοσχέδια του 1913 αναφέρεται ότι οι διατάξεις που αφορούσαν την υποχρεωτική φοίτηση δεν εφαρμόστηκαν. Απλώς, έγινε ότι ήταν δυνατόν να γίνει ανάλογα με την κοινωνική και εκπαιδευτική κατάσταση του ελληνικού λαού γενικότερα αλλά και τις ιδιομορφίες που επικρατούσαν σε κάθε κωμόπολη.

Επιπλέον, αξίζει να αναφέρουμε το υπ' αριθ. 353 Κυβερνητικό διάταγμα (16/1/1830) που επέβαλε αυστηρές ποινές στους μαθητές που απουσίαζαν από το σχολείο - αν και η εκπαίδευση δεν ήταν ακόμα υποχρεωτική - χωρίς δικαιολογία. Τα άρθρα Δ', Ε', Στ', Ζ' θεσμοθετήθηκαν με σκοπό να εμποδίσουν το ρεύμα αυτών των απουσιών προσπαθώντας μέσω των δασκάλων να νουθετήσουν τους γονείς. Έτσι, η προσπάθεια του τότε Υπουργείου Θρησκείας να εμπλακούν και οι γονείς στην προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος των απουσιών δηλώνει ότι δεν ήταν μόνο υπεύθυνοι για την φοίτηση των παιδιών τους στο σχολείο αλλά και για τις απουσίες

που τα παιδιά τους έκαναν κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Συγκεκριμένα, τα προαναφερθέντα άρθρα του Κυβερνητικού διατάγματος του 1830 αναφέρουν:

«Δ'. Όστις των μαθητών λείψη από το σχολείο άλλην παρά τας άνω σημειωθήσας ημέρας (εννοεί τις θρησκευτικές εορτές που αποτελούσαν αργίες και στα προηγούμενα άρθρα αναφέρονται), εκτός εμποδίου τινός φυσικού, είναι ένοχος της επιβαλλόμενης ποινής εις την αμέλειαν.

Ε'. Όστις δε λείψη δύο ημέρας κατά συνέχειαν, ή εκ διαλειμμάτων, αλλά συχνάκις, χωρίς ν' αποδείξη ότι συνέβη η απουσία του κατά ανάγκη φυσικού τινός εμποδίου, την μεν πρώτην και δευτέραν φοράν παιδεύεται, κατά την τρίτην αποβάλλεται από το σχολείον χωρίς συγκαταβάσεως.»¹⁸

Οι εκπαιδευτικοί νόμοι προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν τις απουσίες με στόχο την ελαχιστοποίησή τους. Προσέκρουσαν, όμως, – ιδιαίτερα στην επαρχία – στις αγροτικές δουλειές που ανάγκαζαν τους μαθητές να απουσιάζουν από τα μαθήματα διότι έπρεπε να βοηθήσουν τους γονείς τους την περίοδο της καλλιέργειας του εκάστοτε προϊόντος ή στο μάζεμα της σοδειάς. Σε κοινωνίες όπου υπήρχε οικονομική άνεση, όπως η κωμόπολη της Κατούνας, επικρατούσε η άποψη ότι η εργασία ήταν σημαντικότερη από τη μόρφωση, το σχολείο είναι περιττό και χάσιμο χρόνου αφού τα γράμματα σε απομακρύνουν από τις αγροτικές ασχολίες που ήταν μια σημαντική οικονομική πηγή. Η καλλιέργεια και το μάζεμα του καπνού δημιουργούσαν απουσίες που ήταν σχεδόν ομαδικές με αποτέλεσμα να μην μπορεί να διεξαχθεί το μάθημα ιδίως στις μεγαλύτερες τάξεις. Η παραπάνω αντίληψη γινόταν απόλυτη εξαιτίας της απροθυμίας των γονέων για συζήτηση με τους δασκάλους. Την αντιστροφή της συναντάμε στις ορεινές κοινωνίες, όπου η μόρφωση ήταν ο μόνος τρόπος για να ξεφύγουν οι νέοι από την οικονομική μιζέρια.

Οι αγροτικές απουσίες, λοιπόν, ήταν πάνω από το νόμο και αποτελούσαν τοπικό δίκαιο, το οποίο όμως η κεντρική εξουσία ποτέ δεν αντιμετώπισε ριζικά. Ένα μέτρο που θα βοηθούσε στην καταπολέμηση του φαινομένου της άτακτης φοίτησης στην περίοδο των αγροτικών εργασιών θα ήταν να θεσπιστούν, ανά τόπους, διακοπές καλλιέργειας και σοδειάς. Οι διακοπές αυτές θα θεσπίζονταν ανάλογα με τις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών για να διευκολυνθούν οι αγρότες κατά την περίοδο των αγροτικών εργασιών και θα αναπληρώνονταν με παράταση της σχολικής χρονιάς. Η παράταση αυτή θα μπορούσε να καθοριστεί, κατά περίπτωση, ανάλογα με τη διάρκεια των ημερών που είχαν χαθεί με τις τοπικές αγροτικές ασχολίες. Ένα άλλο μέτρο θα ήταν να μειωθούν οι υπάρχουσες διακοπές, των Χριστουγέννων, του Πάσχα και του καλοκαιριού, και να αιμοδοτήσουν μια νέα περίοδο διακοπών, η οποία θα συνέπιπτε με την περίοδο αιχμής της τοπικής καλλιέργειας, χωρίς παράταση της σχολικής χρονιάς. Έτσι, η ανάγκη της επιβίωσης δε θα αποτελούσε φραγμό στην εκπαίδευση των παιδιών των αγροτικών οικογενειών και δε θα αποτελούσε αιτία να τεθεί το σχολείο σε δευτερεύουσα μοίρα. Το ζήτημα αντιμετώπιζε η πολιτεία ως παράταση χρόνου των μαθημάτων εξαιτίας διακοπής της λειτουργίας του σχολείου. Το προεδρικό διάταγμα 18/21 Νοεμβρίου 1929, το οποίο τροποποιήθηκε με το βασιλικό διάταγμα 22/6/6/17/1940 αντιμετώπιζε ως κύριες αιτίες διακοπής της

¹⁸ Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, Έτος Ε', φ. 10, σσ. 37-38, 1-2-1830

λειτουργίας του σχολείου την εμφάνιση λοιμωδών νόσων και την απασχόληση των μαθητών σε οικογενειακές-βιοποριστικές εργασίες. Σύμφωνα, λοιπόν, με το άρθρο 5 του διατάγματος,

«...κατόπιν αποφάσεως του εποπτικού συμβουλίου δύναται να διακόψωσι τα μαθήματα επί ημέρας τινάς, εν αις είναι αδύνατος η λειτουργία, λόγω απασχολήσεως των μαθητών εις επειγούσας γεωργικές εργασίας.

Εις α σχολεία ήθελον διακοπεί δια τον ως άνω λόγον τα μαθήματα, δύναται μετ' απόφασιν του Εποπτικού Συμβουλίου, να παραταθή ο χρόνος της λήξεως των μαθημάτων και της εκτελέσεως της σχολικής εορτής επί χρονικόν διάστημα, ίσον προς το της διακοπής, αλλ' ουχί πέραν της 10 Ιουλίου.»¹⁹

Η περίπτωση, βέβαια, της άτακτης φοίτησης ήταν πολύ καλύτερη από την πλήρη αποκοπή από το σχολείο, όπου οι γονείς αρνούσαν πολλές φορές να συζητήσουν το ενδεχόμενο φοίτησης. Το 1902 απευθύνεται έγγραφος αναφορά προς τον επιθεωρητή ρωτώντας τον αν ο ίδιος γνωρίζει ότι οι δάσκαλοι της περιφέρειάς του, από φόβο, δεν κάνουν μηνύσεις στους γονείς οι οποίοι δεν στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο. Η αναφορά αυτή δεν υπονοεί έναν περιορισμένο αριθμό περιπτώσεων. Ο επιθεωρητής, άλλωστε, την αντιμετώπισε ως φαινόμενο που ξεπερνούσε το δικαιολογημένο ποσοστό. Η απάντηση του, προς όλους τους δασκάλους της περιφέρειάς του, ήταν πως οφείλουν να στέλνουν μηνύσεις στους ανυπάκουους γονείς διότι αλλιώς κινδύνευαν τα σχολεία τους να υποβιβαστούν σε γραμματοσχολεία αφού δεν θα πληρούσαν τον νόμιμο αριθμό μαθητών²⁰.

A.7. ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΥΣΙΩΝ

A.7.1. ΑΠΟΥΣΙΕΣ 1925-1926

Οι απουσίες των μαθητριών κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς ήταν πολλές και εν μέρει δικαιολογημένες, βάσει του κοινωνικού γίνεσθαι. Οι δάσκαλοι είχαν αποδεχτεί σιωπηλά αυτή την πραγματικότητα που επέβαλλαν οι άγραφοι τοπικοί νόμοι, δηλαδή της μαθήτριας που έπρεπε να μείνει στο σπίτι να διδαχτεί από τη μητέρα της τις δουλειές του σπιτιού, να βοηθήσει στις αγροτικές δουλειές ή για λόγους που η οικογένεια επέβαλλε.

¹⁹ Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαιδύσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας – νομολογίας, τ. 1 (Α - Δ), σ. 249, Κέρκυρα 1952

²⁰ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε.: 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας, Φ. 2, Πρωτόκολλα Αλληλογραφίας από 450/14-9-1900 έως 609 / 31-12-1902

Πίνακας 9.1
Αριθμός Απουσιών Ανά Τάξη (1925 - 1926)

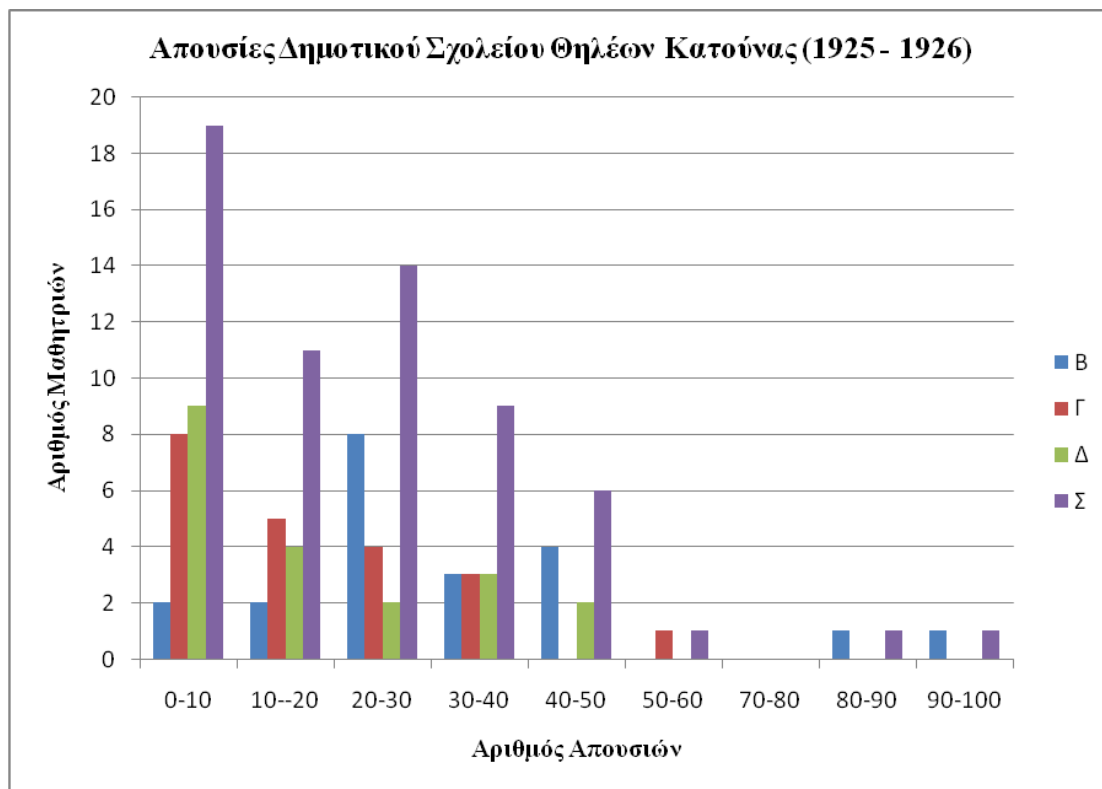
Τάξεις Αρ. Απουσιών	Β	Γ	Δ	Σ
0-10	2	8	9	19
11-20	2	5	4	11
21-30	8	4	2	14
31-40	3	3	3	9
41-50	4	0	2	6
51-60	0	1	0	1
71-80	0	0	0	0
81-90	1	0	0	1
91-100	1	0	0	1
	21	21	20	62

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ1, υπ. 1α

Σε μια ανδροκρατούμενη κοινωνία όπως η Κατούνα, διότι ο άντρας στο Ξηρόμερο είχε τον μοναδικό λόγο, ήταν άθλος το γεγονός ότι έστω και με τόσες απώλειες σε μαθητικό δυναμικό υπήρχαν οικογένειες που ενδιαφέρονταν και για τη μόρφωση του κοριτσιού. Έτσι οι απουσίες που δεν δήλωναν άρνηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αντιμετωπιζόνταν από τους δασκάλους με διαλλακτικότητα.

Το ραβδόγραμμα 9.1 αποτελείται από επιμέρους ραβδογράμματα που κατηγοριοποιούν τις μαθήτριες σε τάξεις (Β', Γ', Δ'), με την εξαίρεση της πρώτης τάξης. Όσο αφορά τις αντίστοιχες σχετικές συχνότητες συμπεραίνουμε ότι στην πρώτη κλάση, δηλ. στους έχοντες 0-10 απουσίες, ανήκει το 30% [=19/62] των μαθητριών της σχολικής χρονιάς 1925-1926. Στη δεύτερη κλάση, 10-20, υπάγεται το 17% [=11/62] των μαθητριών, στην τρίτη κλάση, 20-30, το 23% [=14/62]. Στις δύο τελευταίες κλάσεις οι σχετικές συχνότητες φθίνουν, χωρίς βέβαια η μείωση να είναι αξιοσημείωτη, καθώς στην τέταρτη κλάση, 30-40, συγκεντρώνεται μόλις το 15% [=9/62] των παρατηρήσεων, ενώ στην 40-50, το 9,5% [=6/62].

Ραβδόγραμμα 9.1

Ο νόμος – ο οποίος όμως δεν εφαρμόζονταν – όριζε χρηματικό πρόστιμο²¹ στους γονείς των παιδιών τα οποία απουσίαζαν αδικαιολόγητα από το σχολείο. Ο δάσκαλος είχε από τον εκπαιδευτικό νόμο τη δυνατότητα να δικαιολογήσει απουσίες και πέρα από τον νόμιμο αριθμό δικαιολογημένων απουσιών. Ο νόμος δηλαδή του έδινε τη δυνατότητα να είναι ευέλικτος. Έδινε μεγαλύτερη σημασία σε αρετές που είχαν να κάνουν με την εκπαιδευτική διαδικασία, όπως η οξυδέρκεια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η περίπτωση της μαθήτριας της Β΄ τάξης Κοκορόμπα Ελένης του Γεωργίου που πέρασε την τάξη με άριστα (6) και με 95 απουσίες που ήταν υπερβολικά πολλές. Απουσίαζε ένα μήνα ανά τρίμηνο. Αναλυτικά στις στήλες «Απουσίες Περιόδων» οι απουσίες της μαθήτριας ανά περίοδο είναι Α:

²¹ «... επιβάλλονται εις τους γονείς και τους κηδεμόνας των ουτωσί απουσιαζόντων παιδιών αι εξής ποιναι : α) Πρόστιμον καθ' ώραν ουχί ολιγώτερον των δέκα λεπτών ουδ' ανώτερον της μιας δραχμής. β) Εν περιπτώσει απουσίας του μαθητού από του σχολείου πλειότερον της εβδομάδος πρόστιμον ουχί ολιγώτερον των πέντε ουδέ πλειότερον των πενήκοντα δραχμών καθ' εβδομάδα.» (Νομοσχέδιο Αθ. Ευταξία «Περί Δημοτικής Εκπαιδύσεως», Κεφάλαιο Α΄: Γενικαί Διατάξεις, άρθρον 17, 15-5-1899) – Ως έσοδο στον προϋπολογισμό της Σχολικής Εφορείας του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας αναφέρεται πρόστιμο γονέων και κηδεμόνων, το οποίο στον προϋπολογισμό του 1945-46 ήταν δέκα χιλιάδες δραχμές (10000 δρχ.) (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νιας, Α. Β. Ε. 106, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου: Πρακτικά Σχολικής Εφορείας Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης 2 / 18-11-1945)

30, Β: 33, Γ: 32 Όμως ένα τέτοιο παράδειγμα, πέρα του ότι στηριζόταν σε απουσίες, για τις οποίες οι δάσκαλοι πρέπει να είχαν ενημερωθεί, είναι σπάνιο. Η Κοκορόμπα Γ. Ελένη ήταν από τις πιο συνεπής μαθήτριες καθώς πέρασε την Τρίτη τάξη με «Άριστα» και δεκαέξι απουσίες (16), και πήρε το απολυτήριό της από το Δημοτικό Σχολείο Θηλέων Κατούνας με «Λίαν Καλώς» (5) και σαράντα επτά (47) απουσίες.

Πίνακας 9.2
Αριθμός Απουσιών Άριστων Μαθητριών

Αριθμός απουσιών	Άριστες Μαθήτριες
0-10	7
10-20	2
20-30	2
30-40	1
40-50	1
50-100	

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ1, υπ. 1α

Παρατηρώντας τον Πίνακα 9.2 γίνεται αντιληπτό ότι οι μαθήτριες με άριστη βαθμολογία είχαν λίγες απουσίες. Μάλιστα, το 54% [=7/13] των άριστων μαθητριών της σχολικής χρονιάς 1925 – 1926 ήταν συνεπής δεδομένου ότι οι ετήσιες απουσίες τους δεν ξεπερνούσαν τις δέκα.

A.7.2. ΑΠΟΥΣΙΕΣ 1926-1927

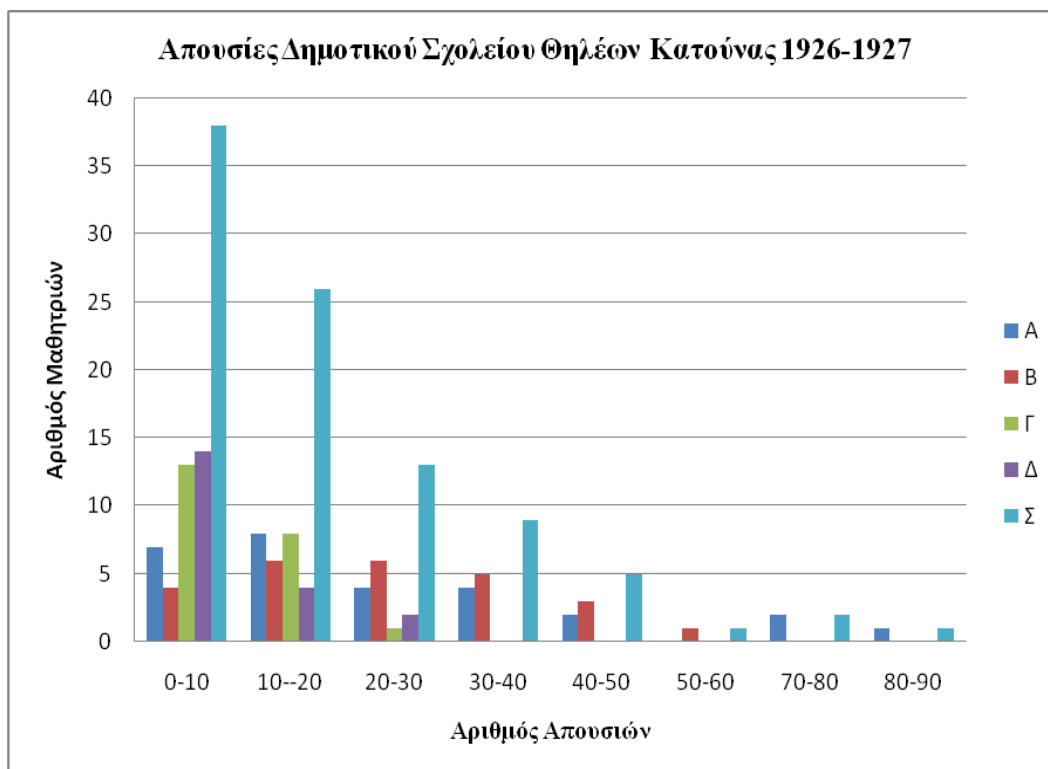
Στον παρακάτω πίνακα καταγράφονται οι απουσίες των μαθητριών του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας κατά τη σχολική χρονιά 1926 – 1927. Σε μια σύγκριση των δεδομένων με εκείνα της προηγούμενης χρονιάς οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι γίνεται μια προσπάθεια μείωσης του αριθμού των απουσιών. Μάλιστα, το 72 % [= 10/14] των μαθητριών που είχαν άριστα δεν απουσίαζαν περισσότερες από δέκα (10) ημέρες. Ακόμα, αξίζει να διευκρινίσουμε ότι στην Α΄ τάξη αναφέρονται οι απουσίες είκοσι οκτώ (28) μαθητριών από τις τριάντα πέντε (35) διότι δεν καταγράφονται οι απουσίες των επτά (7) ασθενούντων μαθητριών.

Πίνακας 9.3
Αριθμός Απουσιών Ανά Τάξη

Τάξεις Αρ. Απουσιών	A	B	Γ	Δ	Σ
0-10	7	4	13	14	38
11-20	8	6	8	4	26
21-30	4	6	1	2	13
31-40	4	5			9
41-50	2	3			5
51-60	0	1			1
71-80	2				2
81-90	1				1
	28	25	22	20	

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ1, υπ. 1α

Ραβδόγραμμα 9.2

A.7.3. ΑΠΟΥΣΙΕΣ 1927-1928

Στον Πίνακα 9.4 παρατηρούμε ότι οι απουσίες των μαθητριών περιορίζονται κυρίως στις τρεις πρώτες κλάσεις, δηλ. στην περιοχή τιμών από 0 έως 30. Στις δύο άλλες γραμμές, όπου καταγράφονται οι απουσίες από 30-50 οι μαθήτριες που πέρασαν σε αυτό το όριο τιμών είναι πολύ λίγες. Σημαντικό για τη σχολική χρονιά 1927-1928 είναι το γεγονός ότι ενώ οι απουσίες έφταναν μέχρι και στη στήλη 90 έως 100, αυτή τη χρονιά οι απουσίες των μαθητριών φτάνουν μέχρι τις μισές στήλη.

Πίνακας 9.4
Αριθμός Απουσιών Ανά Τάξη

Τάξεις Αρ. Απουσιών	A	B	Γ	Δ	E	Σ
0-10	15	7	6	3		31
11-20	12	11	11	3	3	40
21-30	10	5	6	3	2	26
31-40			2	2		4
41-50		1		1		2

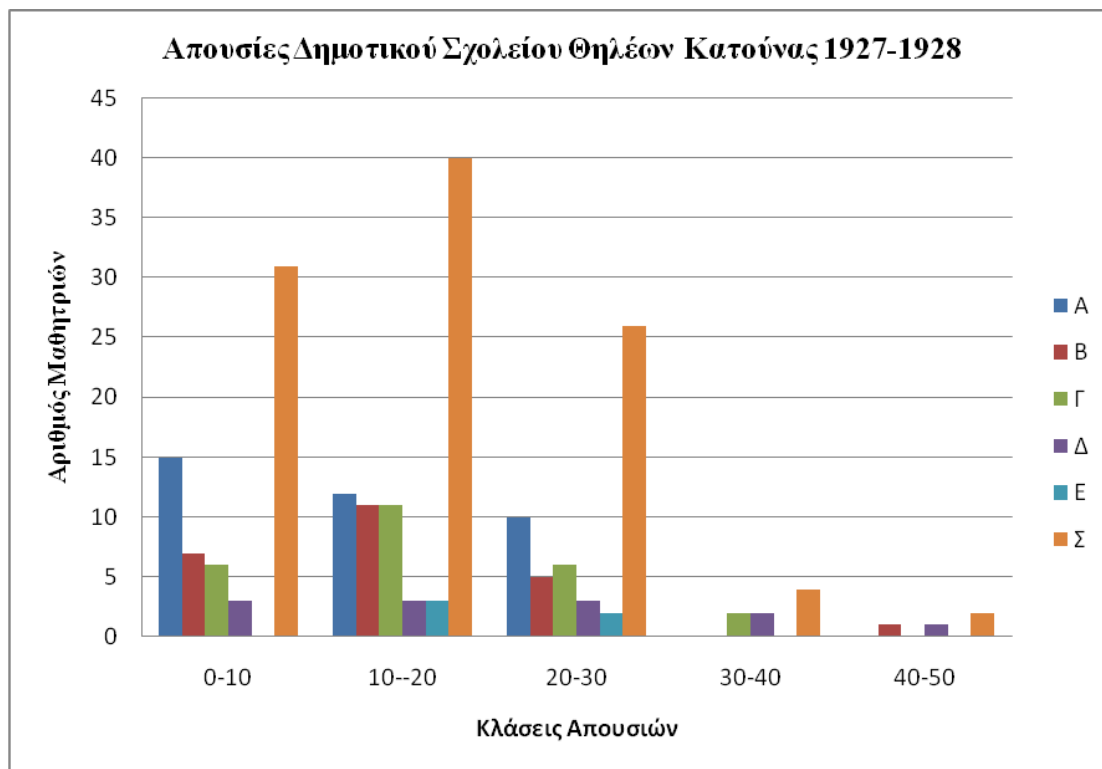
Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ1, υπ. 1α

Παρατηρώντας το ραβδόγραμμα 9.3, που ακολουθεί, διαπιστώνουμε ότι ο αριθμός των απουσιών και ο αριθμός των μαθητριών είναι ποσά αντιστρόφως ανάλογα. Ουσιαστικά διαπιστώνουμε ότι οι κλάσεις με τα μεγαλύτερα όρια χαρακτηρίζονται από όλο και μικρότερες, έως και μηδενικές, συχνότητες. Το παρακάτω συγκεντρωτικό ραβδόγραμμα αποτελείται από επιμέρους διαγράμματα τα οποία επιβεβαιώνουν το παραπάνω συμπέρασμα για κάθε τάξη (Α΄, Β΄, Γ΄, Δ΄, Ε΄) αλλά και για το σύνολο των μαθητών (Σ).

Όσο αφορά τις αντίστοιχες σχετικές συχνότητες συμπεραίνουμε ότι στην πρώτη κλάση, δηλ. στους έχοντες 0-10 απουσίες, ανήκει το 30% [=31/103] των μαθητριών της σχολικής χρονιάς 1927-1928. Στη δεύτερη κλάση, 10-20, υπάγεται το 39 % [=40/103] των μαθητριών, στην τρίτη κλάση, 20-30, το 25% [=26/103]. Στις δύο τελευταίες κλάσεις οι σχετικές συχνότητες φθίνουν κατακόρυφα καθώς στην τέταρτη, 30-40, κλάση συγκεντρώνεται μόλις το 4% [=4/103] των παρατηρήσεων, ενώ στην τελευταία, 40-50, το 2% [= 2/103].

Ραβδόγραμμα 9.3

Τέλος, αξίζει να διευκρινίσουμε ότι οι μαθήτριες οι οποίες είχαν περάσει με άριστα τις εξετάσεις της τάξης τους, είχαν περιορισμένο αριθμό απουσιών. Συγκεκριμένα, μόνο εννέα (9) εξ' αυτών είχαν απουσιάσει από μηδέν (0) έως δέκα (10) ημέρες, ενώ πέντε (5) είχαν από έντεκα (11) έως είκοσι (20) απουσίες.

A.7.4. ΑΠΟΥΣΙΕΣ 1928-1929

Σύμφωνα με τον Πίνακα 9.4, οι απουσίες των μαθητριών κατά τη σχολική χρονιά 1927-1928 συγκεντρώνονται κυρίως στις τρεις πρώτες κλάσεις, περιοριζόμενες στην περιοχή από μηδέν (0) έως τριάντα (30). Αντίστοιχα σύμφωνα με τον πίνακα 9.5 τη σχολική χρονιά 1928-1929 ο αριθμός των απουσιών συνεχίζει να ελαττώνεται και μάλιστα οι πλειοψηφία των παρατηρήσεων συγκεντρώνεται στις δύο πρώτες κλάσεις. Στις δύο τελευταίες κλάσεις, 21 – 30 και 31 – 40, υπάρχουν μόνο τέσσερις παρατηρήσεις.

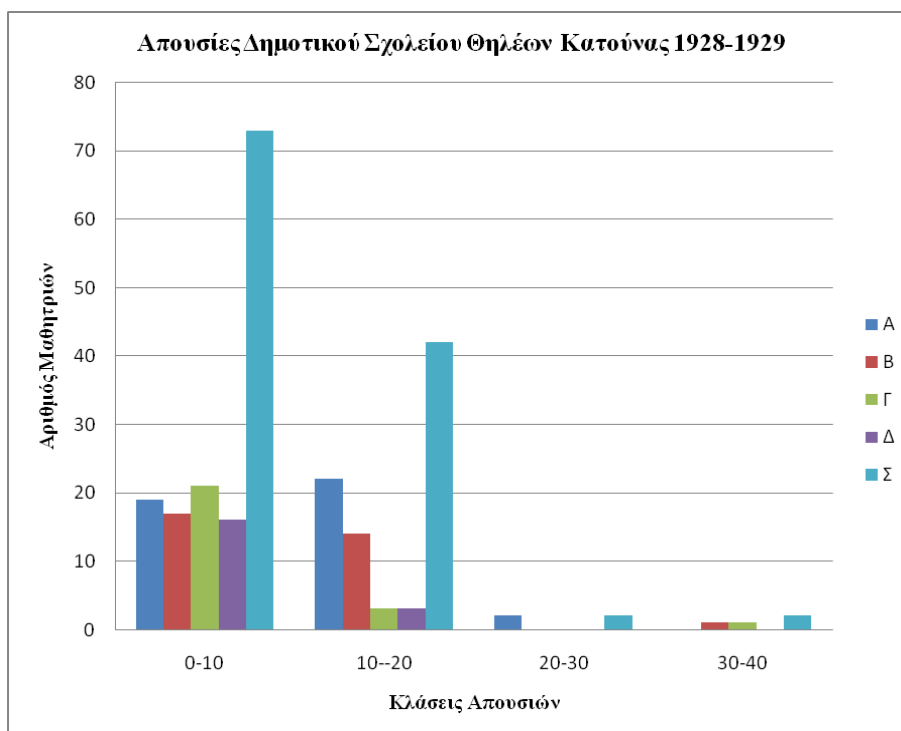
Πίνακας 9.5
Αριθμός Απουσιών Ανά Τάξη

Τάξεις Αρ. Απουσιών	Α	Β	Γ	Δ	Σ
0-10	19	17	21	16	73
11-20	22	14	3	3	42
21-30	2		0		2
31-40		1	1		2

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ1, υπ. 1α

Πέρα από τη μείωση του αριθμού των απουσιών παρατηρείται ότι ο αριθμός των μαθητριών που έκαναν απουσίες χρόνο με το χρόνο μειώνεται. Ουσιαστικά, τα δύο ποσά παραμένουν αντιστρόφως ανάλογα δεδομένου ότι ο αριθμός των παρατηρήσεων μειώνεται καθώς τα όρια των κλάσεων αυξάνονται.

Ραβδόγραμμα 9.4

Όσο αφορά τις σχετικές συχνότητες που αντιστοιχούν στις συχνότητες που απεικονίζονται στα ραβδογράμματα συμπεραίνουμε ότι στην πρώτη κλάση, δηλ. στους έχοντες 0-10 απουσίες, ανήκει το 61 % [=73/119] των μαθητριών της σχολικής χρονιάς 1927-1928. Στη δεύτερη κλάση, 11-20, υπάγεται το 35 % [=42/119]. Στις δύο τελευταίες κλάσεις οι σχετικές συχνότητες φθίνουν κατακόρυφα καθώς Στις δύο τελευταίες κλάσεις οι σχετικές συχνότητες φθίνουν κατακόρυφα καθώς στην τρίτη 21-30, και στην τέταρτη 31-40 κλάση, συγκεντρώνεται μόλις το 2% [=2/119] των παρατηρήσεων.

Ο αριθμός των απουσιών των άριστων μαθητριών συνεχίζει να διατηρείται σε μικρά όρια. Συγκεκριμένα, μόνο δεκατέσσερις (14) άριστες μαθήτριες έκαναν 1 – 10 απουσίες, ενώ ελάχιστες, τέσσερις (4), εξ' αυτών ξεπέρασαν τις δέκα (10) απουσίες, χωρίς, όμως, να υπερβούν τις είκοσι (20).

Β΄. ΗΛΙΚΙΑ

Τα πρώτα χρόνια της απελευθέρωσης του Ελληνικού Κράτους από τον Τουρκικό ζυγό και της διακυβέρνησής του από τον Ιωάννη Καποδίστρια, θεωρήθηκε σκόπιμο να παραμείνει ανοικτό το ζήτημα της μαθητικής ηλικίας²², Δεν καθορίζεται

---

²² Τη σχολική χρονιά 1829-1830, στα σχολεία της Αργολίδας οι ηλικίες των φοιτησάντων μαθητών κυμαίνονταν μεταξύ 4 και 27 ετών, (Γ. Α. Κ., Υπουργείον Θρησκείας, Φακ.32. Σχολικά, 8 Οκτωβρίου 1830, αριθ. 1). Την ίδια εποχή, στο Νομό Αργολίδας, και συγκεκριμένα στην πόλη του Άργους σε ηλικία 31 χρονών άρχισε να μαθαίνει γράμματα ο στρατηγός της Ελληνικής Επανάστασης Ιωάννης Μακρυγιάννης. Η περίπτωση του έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον διότι πιστοποιεί τη διάθεση του Ελληνικού Έθνους για μόρφωση. Ο Μακρυγιάννης, όχι μόνο επέλεξε να έρθει σε επαφή με τα γράμματα σε προχωρημένη ηλικία αλλά επέλεξε και την μέθοδο της αυτομόρφωσης, ωθούμενος από την προφορικού χαρακτήρα βιωματική μόρφωση. «1829 Φλεβαρίου 26., Άργος. Είμαι διορισμένος από την κυβέρνηση του Κυβερνήτου Καποδίστρια Γενικός Αρχηγός της Εκτελεστικής δύναμης της Πελοπόννησος και Σπάρτης. Ο σταθμός μου είναι εδώ εις Άργος. ...Και για να μην τρέχω εις τους καφενέδες και σε άλλα τοιούτα και δεν τα συνηθώ – (ήξερα ολίγον γράψιμον, ότι δεν είχα πάγει εις δάσκαλο από τα αίτια όπου θα ξηγηθώ, μην έχοντας τους τρόπους) περικαλούσα τον έναν φίλον και

η ηλικία εγγραφής των μαθητών στο Δημοτικό σχολείο άλλα και ούτε τα ηλικιακά όρια μέσα στα οποία η εκπαίδευση ήταν υποχρεωτική. Η αιτία που την τετραετία 1928-1932 στις εγκυκλίους για την στοιχειώδη εκπαίδευση δεν γίνεται αναφορά γύρω από την ηλικία των μαθητών είναι ότι το αγαθό της μόρφωσης δικαιούνται όλοι οι έλληνες, ανεξαρτήτου ηλικίας, πόσο μάλλον όσοι το στερήθηκαν εξαιτίας της Οθωμανικής τυραννίας.

Σε αυτή την ελαστικότητα της ελληνικής κυβέρνησης μπορούμε να καταλογίσουμε τη ρίζα της ανεκτικότητας, που το εκπαιδευτικό σύστημα επέδειξε, στην παρουσία των πολλών μαθητικών ηλικιών στην ίδια τάξη ακόμα και στις πρώτες δεκαετίες του επόμενου αιώνα, ώστε να μπορούν να εγγράφονται και να παρακολουθούν τα μαθήματα μαθητές που έπρεπε να βρίσκονται σε μεγαλύτερες τάξεις. Η ανεκτικότητα αυτή ήταν στην ουσία μια προσπάθεια να αντιμετωπιστεί η άρνηση των κατοίκων, ιδίως των χωριών και κωμοπόλεων, για τα γράμματα και να στείλουν έστω και καθυστερημένα τα παιδιά τους στο σχολείο. Έτσι, ατονούσε η επανάπαυση των κατοίκων, καθώς αποδυναμώνονταν το επιχείρημά τους πως πέρασε η ηλικία του παιδιού για να πάει στο σχολείο.

Κύρια επιδίωξη της εκπαιδευτικής νομοθεσίας ήταν να καθορίσει την ηλικία εγγραφής των μαθητών στην πρώτη τάξη της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαίδευσης, βάζοντας έτσι τα θεμέλια του περιορισμού των πολλαπλών μαθητικών ηλικιών σε κάθε τάξη. Στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας η μικρότερη ηλικία των μαθητών της πρώτης τάξης, βάση του αντίστοιχου άρθρου²³ αντιστοιχεί σε εκείνους τους μαθητές

τον άλλον και μ' έμαθαν κάτι περισσότερο εδώ εις Άργος, όπου κάθομαι άεργος.», (Απαντα Μακρυγιάννη, Ιστορικές Εκδόσεις, τ. 1, σ. 143).

²³ Στην εκατονταετία 1830-1930 η ηλικία της πρώτης εγγραφής των μαθητών στο δημοτικό σχολείο, που αναφέρεται στους νόμους ή τα νομοσχέδια που συζητήθηκαν στη Βουλή των Ελλήνων, κυμάνθηκε από την ηλικία των πέντε ετών, συμπληρωμένων, έως την ηλικία των επτά. Μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερις κατηγορίες ανάλογα με την ηλικία που επιλέγουν οι εκάστοτε οι υπουργοί ως ηλικία για εγγραφή των μαθητών στην Πρώτη τάξη του Δημοτικού Σχολείου.

1. Ο πρώτος νόμος του νεοσύστατου κράτους που αφορούσε την εκπαίδευση, αναφέρει ότι ο μαθητής για να εγγραφεί στην Πρώτη τάξη έπρεπε να έχει συμπληρωμένο το πέμπτο έτος της ηλικίας του, «Όλοι οι εις δήμον, έχοντα σχολείον δημοτικόν, ανήκοντες παίδες από του 5 συμπληρωμένου μέχρι του 12 έτους της ηλικίας των, χρεωστούν νά φοιτώσιν εις το σχολείον.», (Νόμος Περί Δημοτικών Σχολείων, Τμήμα Β': Περί των δημοσυντηρητών δημοτικών σχολείων, Κεφάλαιον Α': Γενικοί όροι, άρθρο 6, 6/18-2-1834) – Σε αυτή τη γραμμή κινείται και το νομοσχέδιο του επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως Υπουργού και Βουλευτή Ηλείας Ανδρέα Δ. Αυγερινού (+1899) : «Οι κατοικούντες εν κόμη, εν η υπάρχει ιδρυμένον κοινόν ή πλήρες δημοτικόν σχολείον, οφείλουσιν να προσάγωσιν εις αυτό και εγγραφώσιν ως μαθητάς τους παίδας των, άμα συμπληρώσαντας το πέμπτον έτος της ηλικίας των...», (Νομοσχέδιο Αυγερινού «Περί σχολείων της στοιχειώδους ή δημοτικής Εκπαιδύσεως», Κεφάλαιον Ε': Περί εξαναγκασμού των γονέων όπως αποστέλλωσι τακτικώς τους παίδας των εις το σχολείον, άρθρο 20, 1-2-1880)

2. Στο νομοσχέδιο του επί των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Διοικήσεως Υπουργού Γεωργίου Ν. Θεοτόκη (1844-1916), αναφέρεται ως ηλικία εγγραφής του μαθητή στην Πρώτη τάξη το έκτο έτος της ηλικίας του το οποίο όμως, έπρεπε να είχε συμπληρωθεί, «Η εις τα σχολεία φοίτησης των παιδών αρρένων τε και θηλέων, άρχεται από του έκτου έτους συμπληρωθέντος», (Νομοσχέδιο Θεοτόκη, «Περί της στοιχειώδους εκπαιδύσεως, Κεφάλαιον Α', «Περί του εξωτερικού διοργανισμού των σχολείων της στοιχειώδους εκπαιδύσεως», άρθρο 3, 4-12-1889) – Την ίδια θέση διατηρεί και το νομοσχέδιο του επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως Υπουργού και Βουλευτή

που έκαναν την εγγραφή τους στο σχολείο για πρώτη φορά. Υπάρχουν, όμως, περισσότερες από τρεις μαθητικές ηλικίες στην τάξη αυτή, δεδομένου ότι πολλοί μαθητές εγγράφονταν στο Δημοτικό Σχολείο σε ηλικίες μεγαλύτερες από την προκαθορισμένη ηλικία εγγραφής για λόγους -όπως ασθένειες, συνεχείς μετακινήσεις των γονέων λόγω επαγγέλματος. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την επιλογή της εκπαιδευτικής πολιτικής να απορρίπτει μαθητές στην ίδια τάξη είχε ως αποτέλεσμα σε κάθε τάξη να υπάρχουν μαθητές διαφόρων ηλικιών. Με το πέρασμα των χρόνων μειώθηκε η αναρχία των ηλικιών μέσα σε μια τάξη, και συνεπώς έτειναν να ελαχιστοποιηθούν οι ηλικιακές διαφορές μεταξύ των μαθητών. Για παράδειγμα στην πρώτη τάξη του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας υπάρχουν έξι διαφορετικές ηλικίες μαθητών, από έξι (6) έως έντεκα (11) χρονών, ενώ τις τετραετίες 1932-36 και 1941-45 υπάρχουν μόνο τέσσερις. Το ποσοστό των μαθητών με την μεγαλύτερη ηλικία ήταν μικρό. Αποτελούνταν κυρίως από μαθητές εκτός Κατούνας οι οποίοι φοιτούσαν στο σχολείο για μικρό διάστημα, όσο δηλαδή, οι γονείς τους απασχολούνταν επαγγελματικά στην κωμόπολη.

Όπως προαναφέραμε, η ανομοιογένεια των ηλικιών σε κάθε τάξη οφείλεται και στο γεγονός ότι πολλοί μαθητές δεν προβιβάζονταν και επαναλάμβαναν την ίδια τάξη. Ρυθμιστικός λόγος για τον οποίο το φαινόμενο αυτό ήταν διαδεδομένο ήταν η αντίληψη ότι μια τέτοια απόφαση θα αποτελούσε κίνητρο ώστε ο μαθητής να γίνει καλύτερος. Ακόμα η αυστηρότητα των δασκάλων ως προς τις γνώσεις των μαθητών, η ελλιπής γνώση των διδασκόντων, η έλλειψη των απαραίτητων μέσων διδασκαλίας, η αδιαφορία των μαθητών που διαμορφωνόταν κυρίως από τις απόψεις του κοινωνικού περίγυρου για την ανάγκη της εκπαίδευσης κ.λ.π. Αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν κάθε τάξη να έχει διετής και τριετής μαθητές.

Λοκρίδος Αθ. Ευταξίας (1849-1931) «Η εις τα σχολεία της δημοτικής εκπαίδευσεως φοίτησις των Ελληνοπαίδων εκατέρου φύλου είνε υποχρεωτική από του έκτου της ηλικίας έτους αρχομένου μέχρι του δωδεκάτου συμπληρωμένου, ένθα υφίστανται τοιαύτα λειτουργούντα δια δημοδιδασκάλων ή γραμματιστών.», (Νομοσχέδιο Αθ. Ευταξία «Περί Δημοτικής Εκπαίδευσεως», Κεφάλαιο Α΄: Γενικά Διατάξεις, άρθρο 6, 15-5-1899)

3. Μια ενδιάμεση λύση εγγραφής του μαθητή στην πρώτη τάξη σε ηλικία μεταξύ του πέμπτου και έκτου έτους της ηλικίας του ήταν ο νόμο 4397, του επί της Παιδείας και Θρησκευμάτων Υπουργού και Βουλευτή Ηλείας Κ. Γόντικα (1872-1938). Ο μαθητής για να εγγραφεί στην Πρώτη τάξη έπρεπε να συμπληρώνει το έκτο έτος, έστω, και μετά την έναρξη των μαθημάτων δηλαδή μετά την 1η Ιανουαρίου του έτους κατά τη διάρκεια της φοίτησής του στην Πρώτη τάξη, «Άπαντες οι παίδες αμφοτέρων των φύλλων υποχρεούνται να φοιτώσιν εις τα δημοτικά σχολεία του Κράτους από του έκτου έτους της ηλικίας συμπληρωμένου ή συμπληρουμένου μέχρι 1ης Ιανουαρίου και μέχρι τέλους των μαθημάτων του δημοτικού σχολείου.», (Νόμος 4397, αριθ. φ. 309, Περί στοιχειώδους εκπαίδευσεως, Κεφάλαιον Δ΄, Υποχρεωτική Φοίτησις, Άρθρον 6.1., 24-8-1929)

4. Με νόμο που ψηφίστηκε το 1895 (ΒΤΜΘ) από των επί των εκκλησιαστικών και δημοσίας εκπαίδευσεως υπουργό, Δημήτριο Γ. Πετρίδη (1837-1896) θεωρήθηκε ως κατάλληλη ηλικία του μαθητή για την εγγραφή στην Πρώτη τάξη του δημοτικού σχολείου το έβδομο έτος της ηλικίας του, «Έν τοις νηπιαγωγείοις εισάγονται αι παίδες από της απαλής ηλικίας και φοιτώσιν εις αυτά μέχρι του έκτου έτους συμπληρωμένου. Έν τοις σχολείοις δε των δύο ετέρων κατηγοριών από της αρχής του εβδόμου.» (Νόμος ΒΤΜΘ΄, Περί της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαίδευσεως, Κεφάλαιον Α΄, Περί των σχολείων της δημοτικής εκπαίδευσεως, αριθ. 37, άρθρον 1, 5-10-1895)

Στηριζόμενοι στις πολύτιμες πληροφορίες που μας δίνουν τα βιβλία των Γενικών Ελέγχων καθώς και τα μαθητολόγια των εξεταζόμενων περιόδων, καταρτίσαμε τους πίνακες 9.5, 9.6, 9.7 που δίνουν τη συνολική εικόνα της ηλικίας των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας ανά τάξη και ανά σχολική χρονιά σε κάθε εξεταζόμενη τετραετία.

Όπως παρατηρούμε στον Πίνακα 9.1, την τετραετία 1925-29 οι μαθήτριες της Πρώτης τάξης του 1ου Δημοτικού Σχολείου Θηλέων Κατούνας είχαν ηλικία από 6 έως 11 χρονών, της Δευτέρας είχαν ηλικία από 6 έως 12 χρονών, της Τρίτης από 7 έως 13 χρονών και της Τετάρτης από 9 έως 13 χρονών. Τη σχολική χρονιά 1927-28, που στο σχολείο λειτούργησε και Πέμπτη τάξη και οι έξι μαθήτριες που φοιτούσαν στην τάξη αυτή ήταν 12 χρονών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.6
Ηλικίες μαθητών τετραετίας 1925-29

		6	7	8	9	10	11	12	13	Σ
1925-26	A									
	B		16	6	2					24
	Γ		2	8	7	4				21
	Δ				5	11	7	2		25
1926-27	A	19	10	10	1	1				41
	B		3	10	8	4				25
	Γ		1	4	9	3	4	1		22
	Δ				3	7	5	6	1	22
1927-28	A	20	14	4	0	1				39
	B	3	3	12	4	3				25
	Γ			7	10	4	3	2		26
	Δ					4	4	5		13
	E							6		6
1928-29	A	1	26	11	6	1				45
	B	1	3	15	10	3	0	1		33
	Γ				8	9	8	2	1	28
	Δ					7	3	7	5	22

Πηγή: Γ.Α.Κ Μεσολογγίου, Αρχείο Δημ. Σχολ. Κατούνας, Α.Ε.Β. 106, Α.Ε.Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκ.:1, Υπ 1α.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.7
Ηλικίες μαθητών τετραετίας 1932-36

		7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	X	Σ
1932-1933	A												
	B												
	Γ		2	21	23	15	4	2					67
	Δ			1	19	20	13	5					58
	E				2	11	14	9	4			1	41
	Στ						13	13	9				35
1933-1934	A												
	B		6	20	6	3						1	36
	Γ			9	27	22	7	3					68
	Δ				2	15	17	6	6			1	47
	E					6	21	8	8			1	44
	Στ					1	7	7	8	2			25
1934-1935	A	51	30	4	1							31	117
	B		43	27	10	6		1					87
	Γ			19	24	17	2	3				1	66
	Δ				9	30	13	5	1			1	59
	E					3	11	15	7	1	1		38
	Στ					2	4	14	5	6			31
1935-1936	A	64	34	2									100
	B		67	10	14	3	2						96
	Γ		1	33	28	7	5	2	1				77
	Δ				23	11	14	6	1				55
	E					7	18	7	2				34
	Στ						2	9	18				29

Πηγές: *Γ.Α.Κ Μεσολογγίου, Αρχείο Δημ. Σχολ. Κατούνας, Α.Ε.Β. 106, Α.Ε.Ε :
 Ε.Κ.Π : 39, Φάκ.:1, Υπ 1β & 1γ

** Γ.Α.Κ Μεσολογγίου, Αρχείο Δημ. Σχολ. Κατούνας, Α.Ε.Β. 178, Α.Ε.Ε :
 Ε.Κ.Π : 42.2, Φάκ.:65α, Εκ του βιβλίου Φοιτώντων μαθητών, σ. 147

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.8
Ηλικίες μαθητών τετραετίας 1941-45

		7	8	9	10	11	12	13	14	15	X	Σ
1941-1942	A											
	B											
	Γ			16	15	17	21	8	1			78
	Δ				8	3	7					18
	E					9	3					12
	Στ						3					3
1942-1943	A		175									175
	B		40	39	1							80
	Γ			23	23							46
	Δ				10	12	1	1				24
	E					16	5					21
	Στ						8	2	5	1		16
1943-1944	A	118	109	7	2						2	238
	B		7	42								49
	Γ			28	16							44
	Δ			1	8	16	2				2	29
	E											
	Στ						15					15
1944-1945	A	38	125								1	164
	B	1	38	38	1						42	120
	Γ		1	37	1							39
	Δ				33	9					1	43
	E			1	6	17	6	1				31
	Στ						24	3				27

Πηγές: *Γ.Α.Κ Μεσολογγίου, Αρχείο Δημ. Σχολ. Κατούνας, Α.Ε.Β. 106, Α.Ε.Ε :Ε.Κ.Π : 39, Φάκ.:1, Υπ 1α, 1ε & 1στ

** Γ.Α.Κ Μεσολογγίου, Αρχείο Δημ. Σχολ. Κατούνας, Α.Ε.Β. 178, Α.Ε.Ε : Ε.Κ.Π : 42.2, Φάκ.:65α, Εκ του βιβλίου Φοιτώντων μαθητών, σ. 147

*** Γ.Α.Κ Μεσολογγίου, Αρχείο Δημ. Σχολ. Κατούνας, Α.Ε.Β. 106, Α.Ε.Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκ.:, 2

Στον Πίνακα 9.6 παρατηρούμε ότι την τετραετία 1932-36, οι μαθήτριες της πρώτης τάξης του 1ου εξατάξιου Μεικτού Δημοτικού Σχολείου Κατούνας είχαν ηλικία από 7 έως 10 χρονών, της δευτέρας είχαν ηλικία από 8 έως 13 χρονών, της τρίτης από 9 έως 13 χρονών, της τετάρτης από 10 έως 14 χρονών, της πέμπτης από 11 έως 16 χρονών και της έκτης από 11 έως 15 χρονών. Αντίστοιχα, στον Πίνακα 9.7 παρατηρούμε ότι την τετραετία 1941-45, οι μαθήτριες της πρώτης τάξης του εξατάξιου Μεικτού Δημοτικού Σχολείου Κατούνας είχαν ηλικία από 7 έως 10 χρονών, της δευτέρας είχαν ηλικία από 8 έως 10 χρονών, της τρίτης η ηλικία κυμαινόταν από 9 έως 10 χρονών, της τετάρτης από 10 έως 13 χρονών, της πέμπτης από 10 έως 13 χρονών και της έκτης από 12 έως 15 χρονών.

Η ύπαρξη γραμματοσχολείων ή σχολείων με λιγότερες τάξεις όπως το τετρατάξιο δημοτικό σχολείο Κατούνας, περιόριζε τη διάρκεια της δημοτικής εκπαίδευσης. Συνεπώς, η επανάληψη της τάξης παρέτεινε, κατά κάποιον τρόπο, την εκπαίδευση των μαθητών ως την ηλικία των 12-13 χρονών, ιδίως όσων δεν είχαν βλέψεις για σπουδές πέρα από τη στοιχειώδη εκπαίδευση. Έτσι τα παιδιά τελείωναν το τετρατάξιο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας στην ηλικία των 12 – 13 χρονών. Όταν το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας έγινε εξατάξιο, από πλευράς διδασκόντων, λειτούργησε η αντισταθμιστική λογική, σύμφωνα με την οποία οι απορρίψεις μαθητών στην ίδια τάξη, δεν έγιναν η αιτία να αυξηθεί αναλογικά η ηλικία των μαθητών που αποφοιτούσαν αλλά να κυμανθεί στα ίδια όρια.

Εκείνη την εποχή, την κατάσταση αυτή, όπου διαφορετικές ηλικίες, όχι μόνο της ίδιας τάξης, αλλά και διαφορετικών τάξεων μάθαιναν γράμματα μέσα στην ίδια αίθουσα και η οποία στις σημερινές συνθήκες μοιάζει ακατανόητη, είχε επιβάλλει το κράτος, με την ύπαρξη σε ευρεία κλίμακα μονοθέσιων, διθέσιων κλπ σχολείων. Οι μαθητές, και οι γονείς ήταν εξοικειωμένοι με αυτή την πραγματικότητα. Ιδίως στις μικρές κοινωνίες των χωριών και των κωμοπόλεων που το φαινόμενο ήταν ποιο έντονο. Περνούσε, όμως, απαρατήρητη καθώς οι διαφορές ηλικίας των παιδιών μέσα στο παιχνίδι έμοιαζαν σχεδόν ανύπαρκτες και τα παιδιά με την συμμετοχή τους στις εργασίες της οικογένειας στα χωράφια αποκτούσαν – ιδίως τα αγόρια- ένα είδος ανεξαρτησίας. Ούτως ή άλλως, στο μικρό κύκλο της κοινωνίας ήταν όλοι γνωστοί χωρίς να υπάρχουν οι κίνδυνοι που δημιουργούνται στις πόλεις.

Τη σημερινή εποχή ο μαθητής της στοιχειώδους εκπαίδευσης αρχίζει το δημοτικό σχολείο το εξατάξιο δημοτικό στην ηλικία των έξι (6) χρονών και το τελειώνει στην ηλικία των δώδεκα (12). Η λογική του να απορρίπτονται μαθητές στην ίδια τάξη θεωρείται παρωχημένη καθώς, στο δημοτικό σχολείο, ισχύει η ακόλλητη προαγωγή του μαθητή εξαιρέσει ορισμένων ειδικών περιπτώσεων.

Γ'. Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Το μαθητικό δυναμικό του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας συνίστατο κυρίως από μαθητές που κατάγονταν από την κωμόπολη αλλά και από μαθητές που κατάγονταν από άλλες περιοχές. Η ένδειξη «Κατούνα», στην στήλη «Πατρίς», μαρτυρά ότι η οικογένεια του μαθητή δηλώνει ως τόπο καταγωγής της την κωμόπολη. Αυτό δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη ότι η οικογένεια είναι γηγενής δηλαδή ότι ζει για πολλές γενιές στην Κατούνα. Ως τόπο καταγωγής τους δήλωναν την Κατούνα και οικογένειες που απλά κατοικούσαν εκεί για πολλά χρόνια. Οι οικογένειες αυτές για διάφορους λόγους είχαν ενταχθεί στην κοινωνία της Κατούνας και είχε ξεχαστεί η καταγωγή τους, με αποτέλεσμα να θεωρούνται «αυτόχθονες» και να δηλώνουν Κατουνιώτες. Προέρχονταν από τα γειτονικά χωριά, γεγονός που τους διευκόλυνε μετά μερικά χρόνια να έχουν αφομοιωθεί στην τοπική κοινωνία. Ακόμα μπορεί να προέρχονταν από περιοχές περισσότερο ή λιγότερο μακρινές.

Οι μαθητές που ήταν ετερόχθονες, και συνεπώς στα στοιχεία τους δεν αντιστοιχούσε η ένδειξη «Κατούνα» στη στήλη «Πατρίς», ανήκαν σε τρεις κατηγορίες:

α) Στους μαθητές των οποίων οι οικογένειες κατάγονταν από τα γύρω χωριά, όπως η οικογένεια Παπαδημητρίου²⁴ από το χωρίο Μπαμπίνη, ή από πιο μακρινά μέρη όπως οι οικογένειες Πραμαντιώτη και Σαμαρά, από τα χωριά Πράμαντα και Σαμαρίνα αντίστοιχα, και είχαν εγκατασταθεί μόνιμα στην Κατούνα

Αξίζει να σημειωθεί ότι για τους κατοίκους των γύρω περιοχών η Κατούνα ήταν το κέντρο και το προπύργιο των πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών, εκπαιδευτικών εξελίξεων. Κέντρο που ήταν εύκολα προσβάσιμο χάρη στην ύπαρξη των αρχαιότερων επαρχιακών δρόμων Κατούνας – Αστακού και Κατούνας – Αγρινίου, που λειτουργούσαν ως κομβικές αρτηρίες. Η μετακίνηση, βέβαια, μαθητικού πληθυσμού από τα γύρω χωριά στην Κατούνα οφείλεται ουσιαστικά στο ότι το Δημοτικό της Σχολείο ήταν πληρέστερο από εκείνα των γύρω χωριών, που δεν είχαν αντίστοιχη οικονομική άνεση με αποτέλεσμα να μην μπορούν να συντηρήσουν πολυθέσια σχολεία. Συνηγορούσε επίσης το γεγονός ότι στην κωμόπολη της Κατούνας λειτουργούσε από τα χρόνια του Καποδίστρια Ελληνικό Σχολείο (Σχολαρχείο). Το Σχολαρχείο ίδρυσε επίσημα ο Τατσέλος Μαυρομάτης, περί τα 1890²⁵.

β) Στους μαθητές των οποίων οι οικογένειες είχαν μετακομίσει στην Κατούνα εξαιτίας μετάθεσης γονέα, συνήθως του πατέρα, σε κάποια δημόσια υπηρεσία. Η παραμονή της οικογένειάς τους στην κωμόπολη δεν ήταν μόνιμη, αλλά διαρκούσε μέχρι νεωτέρας μετάθεσης. Οι δημόσιοι υπάλληλοι επάνδρωναν διάφορες υπηρεσίες της Κατούνας. Έτσι, στα αρχεία του Δημοτικού Σχολείου συναντάμε επαγγέλματα όπως εισαγγελείς, αστυνομικοί²⁶, αξιωματικοί²⁷ κ.α.

γ) Στους μαθητές των οποίων οι οικογένειες μετακινούνταν για επαγγελματικούς λόγους στην διάρκεια της σχολικής χρονιάς μοιράζοντας το σχολικό έτος ανάμεσα στο σχολείο της γενέτειράς τους και στο σχολείο της Κατούνας.

Οι μαθητές αυτοί έρχονταν, στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας για να φοιτήσουν για ένα ορισμένο διάστημα της σχολικής χρονιάς, όσο δηλαδή διαρκούσε η ενασχόληση των γονέων τους. Στους δασκάλους του σχολείου ήταν γνωστό εκ των προτέρων ότι η φοίτηση αυτών των μαθητών κάποια στιγμή θα διακοπεί εξαιτίας μετεγγραφής. Σε ορισμένες χρονιές, όπως η σχολική χρονιά 1927-1928 καταγράφεται στη στήλη «Παρατηρήσεις» η ένδειξη «μετώκοισε».

Όσο αφορά, λοιπόν, αυτή, την τρίτη κατηγορία των μαθητών, οι επαγγελματικοί λόγοι που ανάγκαζαν τις οικογένειές τους να μετοικήσουν

---

²⁴ Γεωργίου Δ. Παπαδημητρίου (τ. Βουλευτή – τ. Υπουργού) Πολιτικά και κοινωνικά κείμενα: Το χωρίο μου (Μπαμπίνη), Εκδόσεις Κάκτος, τ. 1, σ. 757 – 853, Αθήνα 1999

²⁵ Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 49, Αθήνα 1972

²⁶ Το αστυνομικό τμήμα ίδρυσε στην κωμόπολη της Κατούνας το 1910 ο Επαμεινώνδας Μαυρομάτης (1846-1928) την περίοδο που εκτελούσε χρέη Υπουργού Εσωτερικών στο Ελληνικό κράτος. Ο Επαμεινώνδας Μαυρομάτης διατέλεσε διπλωματικός υπάλληλος και πολιτικός. Εκλέχτηκε πολλές φορές βουλευτής και έγινε υπουργός Εσωτερικών το 1910.

²⁷ Στην απόσταση που χωρίζει τον εθνικό δρόμο από την είσοδο στην κωμόπολη της Κατούνας, σχεδόν στο μέσον, στην περιοχή με την τοπωνυμία Αγρίλος υπάρχει στρατόπεδο. Έτσι εξηγείται και η παρουσία παιδιών αξιωματικών στο Δημοτικό Σχολείο της Κατούνας.

αφορούσαν την εργασία των γονέων, που ήταν κατά κύριο λόγο γεωργοί ή κτηνοτρόφοι. Οι γεωργοί επέλεγαν την κωμόπολη για να δουλέψουν στα καπνοχώραφα ως Σέμπροι. Όσοι ήταν κτηνοτρόφοι, συνήθως κατάγονταν από ορεινά μέρη, όπως τα Πράμαντα του Νομού Ιωαννίνων, και επέλεγαν την πεδινή Κατούνα για να ξεχειμαδιάσουν τα κοπάδια τους. Κυρίως στην Πελοπόννησο, την ομάδα των βοσκών που μετακινούνταν ανάμεσα σε ένα πεδινό και ένα ορεινό μέρος και τούμπαλιν, χρησιμοποιείται ο όρος «ανεβοκατεβάτες».

Οι αποφοιτήσεις των μαθητών, προκειμένου να συνεχίσουν τη φοίτησή τους για το υπόλοιπο της σχολικής χρονιάς στο σχολείο της γενέτειρας τους, γίνονταν σε δύο χρονικά διαστήματα: τέλη Απριλίου - Μαΐου και τέλη Οκτωβρίου - Νοεμβρίου. Τέλη Απριλίου –Μαΐου αποφοιτούσαν οι μαθητές που οι γονείς τους ήταν βοσκοί. Αυτοί έφερναν τα κοπάδια τους στην Κατούνα που ήταν πεδινή για να ξεχειμαδιάσουν και όταν ο καιρός ζέσταινε, κατά τα τέλη Απριλίου-Μαΐου, έπαιρναν τα κοπάδια και γυρνούσαν στους τόπους τους, που ήταν ορεινοί. Ωστόσο, η Κατούνα, δεν ήταν μόνιμος προορισμός για όλους τους «ανεβοκατεβάτες», που πολλές φορές, επέλεγαν άλλα μέρη για να ξεχειμαδιάσουν τα κοπάδια τους.

Τα παιδιά των ανεβοκατεβατών δεν αποτελούσαν ξένο σώμα στα Σχολεία που πήγαιναν κα μάλιστα οι οικογένειες τους ανέπτυσαν δεσμούς με τους μόνιμους κατοίκους που δικαιολογούν την γρήγορη απορρόφηση όσων επέλεγαν τελικά την Κατούνα ως μόνιμο τόπο διαμονής. Πολλές φορές η ισχύς αυτών των δεσμών ξεπερνούσε τα προσωπικά όρια και ανάγονταν σε δεσμούς μεταξύ χωριών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα χωριά Χρυσοβίτσι, του Νομού Αρκαδίας και Αφίσσιον, του Νομού Λακωνίας, τα οποία ήσαν αδελφοποιημένα..²⁸

Τέλη Οκτωβρίου-Νοεμβρίου αποφοιτούσαν οι μαθητές που οι γονείς τους ήταν Σέμπροι. Σέμπροι ονομάζονταν οι γεωργοί που δεν είχαν δικά τους χωράφια και δούλευαν στα χωράφια κτηματιών με μεροκάματο. Έρχονταν στην Κατούνα για δουλειά και έγραφαν τα παιδιά τους στο σχολείο για το διάστημα που διαρκούσε η ενασχόληση τους στην κωμόπολη. Έφευγαν γύρω στον Οκτώβριο-Νοέμβριο, διότι τότε τελείωνε κυρίως το μάζεμα του καπνού και οι άλλες αγροτικές δουλειές της περιοχής.

Αν και το φαινόμενο των Σέμπρων ήταν πολύ ανεπτυγμένο, στο σχολείο τα παιδιά Σέμπρων-γεωργών ήταν λίγα. Αυτό εξηγείται γιατί ο κορμός των αγροτικών δουλειών λάμβανε χώρα το καλοκαίρι που δε λειτουργούσε το σχολείο. Επιπλέον οι Σέμπροι δεν μετακινούνταν πάντα οικογενειακά. Στις μέρες μας, δεν υπάρχουν Σέμπροι στην Κατούνα τόσο γιατί μειώθηκε η παραγωγή καπνού της κωμόπολης αλλά και γιατί τον ρόλο τους ανέλαβαν οι μετανάστες, κυρίως από την Αλβανία, που εισέρχονταν και ζούσαν στην Ελλάδα τα πρώτα χρόνια παράνομα, και συνεπώς είχαν φθηνότερα μεροκάματα.

Οι επιπτώσεις του φαινομένου των Σέμπρων και των ανεβοκατεβατών ήταν σημαντικές για τους μαθητές. Για τους ετερόχθονες μαθητές διαπιστώνεται ότι δεν

---

²⁸ «Τα χειμαδιά των κτηνοτρόφων της ορεινής Αρκαδίας ήταν στην Λακωνία όπου υπήρχαν αδελφοποιημένα χωριά» (Παπαϊωάννου Δημήτριος, αρθ. «Η συμμαχία της ενότητας των Ελλήνων», περιοδικό «Αέροπος», τ. 24, σ. 13)

υπήρχε συνέχεια στην φοίτηση τους. Επιπλέον, η ηλικία των μαθητών που ανήκαν σε οικογένειες Σέμπρων ή ανεβοκατεβατών, όπως έχουμε αναφέρει στο υποκεφάλαιο που αφορά την ηλικία των μαθητών, ως επί το πλείστον, δεν συμβάδιζε με την τάξη, τα μαθήματα της οποίας παρακολουθούσαν. Ενδεικτικό παράδειγμα είναι η εντεκάχρονη μαθήτρια Πανωραία Γρ. Σταμάτη που καταγόταν από τα Θεοδώριανα και το σχολικό έτος 1925-1926 φοιτούσε στην Πρώτη τάξη.

Η διαφορά στην ηλικία σε συνδυασμό με την ασυνέχεια της φοίτησης δυσχέραινε τη σχολική τους ένταξη παρότι το σχολείο της κωμόπολης αποδεχόταν στην ίδια τάξη διαφορετικές ηλικίες. Στα θετικά καταγράφεται ότι οι αυτόχθονες μαθητές του σχολείου έρχονταν σε επικοινωνία με μαθητές από άλλες περιοχές

Συνήθως, το φαινόμενο αυτό είχε επιπτώσεις και στην λειτουργία του σχολείου καθώς αποδυναμώνονταν το μαθητικό δυναμικό. Στην περίπτωση του Δημοτικού Σχολείου της Κατούνας δεν ισχύει κάτι τέτοιο. Αυτό οφείλεται στο ότι το ποσοστό των ετεροχθόνων μαθητών δεν ξεπερνούσε το 10%. Το ποσοστό αυτό μαρτυρά μια αναλογία μεταξύ των ετεροχθόνων και των αυτοχθόνων μαθητών (1/9) η οποία δεν ήταν επαρκής να αναστείλει την εύρυθμη λειτουργία του σχολείου.

Με βάση τα στοιχεία που αναφέρονται στα βιβλία των Γενικών Ελέγχων της εικοσαετίας 1925-1945, στην στήλη «Πατρίς», οι μαθητές του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, των οποίων οι γονείς δεν ήταν αυτόχθονες, κατάγονταν από τα εξής μέρη:

- **Από τα γύρω χωριά του Ξηρόμερου:** Αχυρά, Β(ε)αλαώρα, Καντήλα, Κομποτή, Μαχαλά, Μπαμπίνη, Τρύφου, Βλυζανά, Αρχοντοχώρι, Αστακός, Παπαδάτου, Καραϊσκάκη
- **Από άλλα χωριά και κωμοπόλεις της Αιτωλοακαρνανίας:** Βόνιτσα, Κόνιτσα, Ζάβιτσα, Αμφιλοχία, Δραγαμέστου, Αγ. Βασίλειος, Λεπενού, Παλιάμπελα, Πέρα Χώρα, Πλαγιά, Πλύτσιανη, Ματαράγκα, Μαχαιρά, Σπάρτος, Στάνου, Μοναστηράκι
- **Από μεγάλες πόλεις:** Αθήνα, Πειραιεύς, Πάτραι, Μεσολόγγι, Ιωάννινα, Πρέβεζα, Άρτα, Λευκάς, Αικατερίνη, Τρίκαλα, Κρήτη, Πύλος, Νέα Κοκκινιά
- **Από άλλες περιοχές:** Βουλγαρέλι, Θεοδώριανα, Μελισουργοί Καλαρρύται Άγναντα, Πράμαντα, Αίγιον, Βάτος, Δρυμός, Θύρρειον, Καλύβια, Μεσούντα, Μουράκιον, Σακαρέτσι, Συρράκιον, Στ/χωρι, Τοπολιανή, Φούρκα

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.9
Τόπος καταγωγής ετερόχθονων μαθητών

Σχ. Χρ Πατρίς.	1925-26	1926-27	1927-28	1928-29	1932-33	1933- 34	1934- 35	1935- 36	1938- 39	1939- 40	1940-41	1941-42	1942- 43	1944- 45	S
Άγναντα				1											1
Αθήνα										2	7		3		12
Αίγιον								1			1				2
Αικατερίνη												1			1
Αμφιλοχία		1					1	1		4	10		1	1	19
Άρτα		1	1	1			1	2	4	6	3				19
Αρχοντοχώρι								1	2	2					5
Αστακός								3	4					1	8
Αχυρά									4	2	2			1	9
Β(ε)αλαώρα											2	2			4
Βάτος								1	2						3
Βλυζανά					1										1
Βόνιτσα										1	1	2			4
Βουλγαρέλι				1											1
Δραγαμέστου							1								1
Δρυμός					3	1	2	2	2	2					12
Ζάβιτσα		1													1
Θεοδώριανα		1	1	1	7	4	13	6	2	2				2	39
Θύρρειον						1								2	3

Πηγή : Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ. 1, υπ. 1α 1β, 1γ, 1δ, 1ε, 1στ

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.10
Τόπος καταγωγής ετερόχθονων μαθητών

Σχ. Χρ. Πατρίς	1925-26	1926-27	1927-28	1928-29	1932-33	1933- 34	1934- 35	1935- 36	1938- 39	1939- 40	1940-41	1941-42	1942- 43	1944- 45	S
Ιωάννινα					2										2
Καλαρρύται						1	2	3	4	5	2				17
Καλύβια			1	1											2
Καντήλα							1			4		2			7
Καραϊσκάκη									2						2
Κομποτή	1	1	1	1	3	3	1	1	10	6	2			2	32
Κόνιτσα								1	3	4	4		3		15
Λεπενού														1	1
Λευκάς		1			2	1	3	2		3	2	2	1	1	18
Ματαράγκα														1	1
Μαχαιρά						1			2						3
Μαχαλά				1				1		2			1	1	6
Μεσολόγγι							1								1
Μεσούντα							1								1
Μελισουργοί						5	6	4	18	20					53
Μοναστηράκι						2	3								5
Μουράκιον											1				1
Μπαμπίνη							1		2		2		1	1	7
Νέα Κοκινιά									2	3					5

Πηγή : Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ. 1, υπ. 1α 1β, 1γ, 1δ, 1ε, 1στ

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.11
Τόπος καταγωγής ετερόχθονων μαθητών

Σχ. Χρ Πατρίς	1925-26	1926-27	1927-28	1928-29	1932-33	1933- 34	1934- 35	1935- 36	1938- 39	1939- 40	1940-41	1941-42	1942- 43	1944- 45	S
Παλιάμπελα									2						2
Παπαδάτου		1	1					1						1	4
Πάτραι				1		1									2
Πειραιεύς									2						2
Πέρα Χώρα						1									1
Πλαγιά								1		6					7
Πλύτσιανη									4						4
Πράμαντα		1	1	3	2	3	5	7	9	12					43
Πρέβεζα	1		1						2		4				8
Πύλος						1									1
Σακαρέτσι						1	1							2	4
Σπάρτος					1	1			2						4
Συρράκιον							1								1
Στ/χωρι											2				2
Τοπολιανή							1								1
Τρίκκαλα									2						2
Τρύφου	1	1												1	3
Φούρκα											1				1
Δυσδιάκριτο					6	2									8

Πηγή : Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ. 1, υπ. 1α 1β, 1γ, 1δ, 1ε, 1στ

Οι Πίνακες 9.8, 9.9, 9.10 δίνουν πλήρη εικόνα των μετακινήσεων των μαθητών στην Κατούνα. Μας επιτρέπουν, δηλαδή, να έχουμε εποπτεία του αριθμού των ετεροχθόνων μαθητών οι οποίοι κατάγονταν από την ίδια περιοχή. Τα στοιχεία που μας βοήθησαν στη δημιουργία των παραπάνω πινάκων αντλήθηκαν από τα αντίστοιχα βιβλία των Γενικών Ελέγχων, όμως πρέπει να σημειώσουμε ότι τις χρονιές 1932-33 και 1933-34 έχουν χαθεί αρκετά φύλλα, και συνεπώς αρκετά ονόματα εγγραφέντων μαθητών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην μπορούμε να υπολογίσουμε με ακρίβεια το συνολικό αριθμό των ετεροχθόνων που φοιτούσαν αυτές τις χρονιές στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας. Επίσης, αυτές τις χρονιές, υπάρχουν ορισμένα μέρη καταγωγής που σημειώνονται στη στήλη «Πατρίς» τα οποία είναι δυσδιάκριτα.

Τις σχολικές χρονιές 1942-43 και 1943-44 δεν καταγράφεται ο τύπος καταγωγής των μαθητών επειδή το βιβλίο¹ Γενικού Ελέγχου αυτών των ετών δεν περιέχει τη στήλη «Πατρίς». Ωστόσο, για τη σχολική χρονιά 1942-43 αντλήσαμε τις απαραίτητες πληροφορίες από το βιβλίο² Πιστοποιητικών Σπουδής του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας των ετών 1936-1943, όπου καταγράφονται τα στοιχεία των μαθητών που προβιβάστηκαν στην επόμενη τάξη, συμπεριλαμβανομένου του τύπου καταγωγής τους. Εκεί, μπορούμε να βρούμε τα μέρη από τα οποία κατάγονταν ορισμένοι ετερόχθονες, μαθητές, εκείνοι, δηλαδή, που φοίτησαν στο σχολείο μέχρι το τέλος της σχολικής χρονιάς και προήχθησαν στην επόμενη τάξη.

Με βάση τα στοιχεία των παραπάνω Πινάκων (9.8 - 9.10) υπολογίσαμε το συνολικό αριθμό των μαθητών που φοιτούσαν στο Δημοτικό Σχολείο κάθε σχολική χρονιά και οι οποίοι δεν δήλωναν ως τόπο καταγωγής τους την κωμόπολη. Ακόμα, υπολογίσαμε το συνολικό αριθμό των μαθητών που κατάγονταν από κάθε μέρος κατά την εικοσαετία 1925-1945. Δεν πρέπει να παραλείψουμε ότι τα στοιχεία σχετικά με το σύνολο των ετεροχθόνων μαθητών της τετραετίας 1925-29 αφορούν το Δημοτικό Σχολείο Θηλέων Κατούνας διότι δεν έχουν σωθεί αντίστοιχα στοιχεία από το σχολείο των Αρρένων της κωμόπολης. Συνεπώς, ο αριθμός των ετεροχθόνων μαθητριών δεν είναι μέγεθος συγκρίσιμο με τις υπόλοιπες χρονιές όπου το σχολείο ήταν μεικτό.

Βάσει του συνόλου των μαθητών οι οποίοι μετανάστευαν ετησίως στην Κατούνα κατά τη δεκαετία 1930-40, κατασκευάσαμε το διάγραμμα 9.1. Παρατηρώντας το διαπιστώνουμε ότι ο αριθμός των ετεροχθόνων μαθητών του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας είναι μια αύξουσα συνάρτηση του χρόνου. Φτάνει σε ένα μέγιστο σημείο, το οποίο αντιστοιχεί στη σχολική χρονιά 1938-39, και διατηρεί αυτή την ανώτατη τιμή και για τη σχολική χρονιά 1939-1940. Με την έναρξη της Γερμανικής κατοχής, ο αριθμός των ετεροχθόνων μαθητών στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας αρχίζει να μειώνεται κατακόρυφα. Αυτό αντικατοπτρίζεται στη γραφική παράσταση της συνάρτησης η οποία ακολουθεί φθίνουσα πορεία για τις δύο επόμενες σχολικές χρονιές μέχρι να φτάσει στο ολικό της ελάχιστο, όπου οι ετερόχθονες

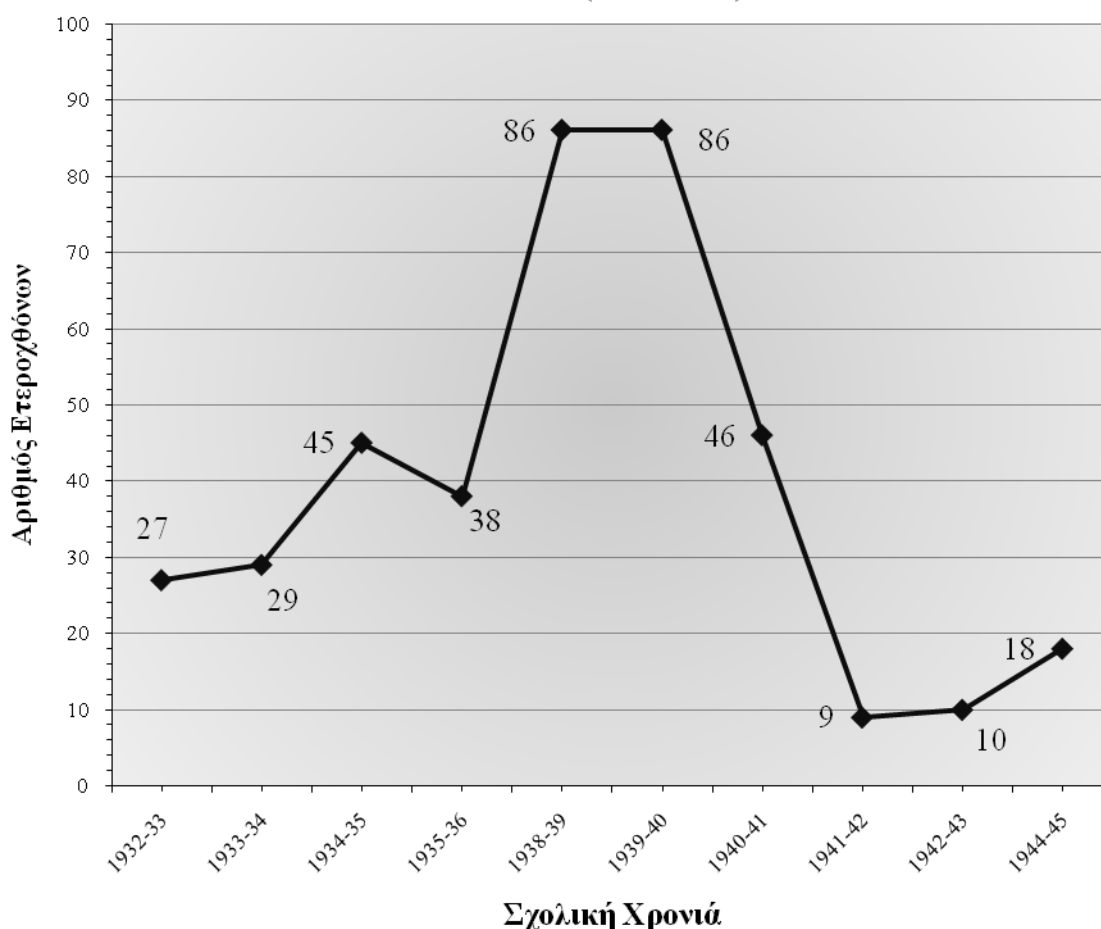
¹ Γ. Α. Κ. – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ. 1, υπ. 1στ

² Γ. Α. Κ. – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Βιβλίο Πιστοποιητικών Σπουδής ετών 1936-1943, Φ.1, υπ. 3

μαθητές είναι μόνο εννέα (9). Προκειμένου να γίνει αντιληπτό το πόσο λίγοι είναι οι εννέα 9 μαθητές, που κατάγονται από μέρη εκτός Κατούνας, σημειώνουμε ότι αυτός ο αριθμός είχε παρατηρηθεί ξανά τη σχολική χρονιά 1928-29 και αφορούσε μόνο τις ετερόχθονες μαθήτριες στην κωμόπολη. Μετά την απελευθέρωση, η συνάρτηση ακολουθεί και πάλι αύξουσα πορεία διότι πλέον η κατάσταση έχει εξυγιανθεί και οι μετακινήσεις γίνονται ελεύθερα.

Διάγραμμα 9.1

**Αριθμός Ετεροχθόνων Μαθητών Δημοτικού Σχολείου Κατούνας
(1930-1940)**

Συμπεραίνουμε, ότι οι μεγαλύτερες μετακινήσεις προς την Κατούνα γίνονται από το χωριό Μελισσουργοί. Ακολουθούν τα Πράμαντα, τα Θεοδώριανα και οι Καλαρρύτες. Αυτά τα τέσσερα ορεινά χωριά, που ανήκουν γεωγραφικά στους νομούς Άρτας και Ιωαννίνων, είναι εκείνα από τα οποία μετακινούνται οι περισσότερες οικογένειες με προορισμό την Κατούνα. Κίνητρο των μετακινήσεων αυτών

αποτελούσε, κυρίως, η κτηνοτροφία. Η Κομπότη είναι το χωριό του Ξηρομέρου από το οποίο κατάγονται οι περισσότερες οικογένειες που εγκαθίστανται στην Κατούνα. Άλλα μέρη τα οποία βρίσκονται σε ακτίνα γύρω από το Ξηρόμερο και συχνά τα συναντάμε στη στήλη «Πατρίς», είναι η Αμφιλοχία, η Κόνιτσα, η Λευκάδα, η Άρτα και τα Ιωάννινα.

Χρήσιμο είναι να αναφέρουμε ότι στα τέλη του 20^{ου} αιώνα παρατηρήθηκε μεγάλη μετακίνηση οικογενειών από τη γειτονική Αλβανία με σκοπό την αναζήτηση εργασίας. Στην αρχή παράνομα, και έπειτα νόμιμα, ενεργοποιήθηκε η διαδρομή η οποία διέρχεται από την Κατούνα και είναι η ορεινή οδός της οροσειράς της Πίνδου. Ο δρόμος αποτελεί – όπως ξανά έχουμε αναφέρει – πέρασμα από την κωμόπολη στην κάθοδο από τα βόρεια μέρη, από την Αλβανία, προς τη νότια Ελλάδα. Το παραπάνω φαινόμενο επεκτάθηκε σε ολόκληρη την Ελλάδα, όμως, εξαιτίας της γεινίασης της Αλβανίας με τα Ιωάννινα, οι νέες ομάδες πληθυσμού που κατέβηκαν προς την Πελοπόννησο πέρασαν ή εγκαταστάθηκαν - αναζητώντας δουλεία - στην Κατούνα.

Η πρώτη εγγραφή μαθητή στο δημοτικό σχολείο Κατούνας από αυτή την ομάδα μεταναστών σημειώθηκε το 1998 και πρόκειται για την εγγραφή του μαθητή Σέχου Αρμάντο, με αριθμό Μητρώου 557, στην δευτέρα τάξη. Πρόκειται για την πρώτη καταγεγραμμένη μόνιμη εγκατάσταση ολόκληρης οικογένειας. Ο Μαθητής, όπως φαίνεται στα στοιχεία του, γεννήθηκε στις 10-11-1991 και προερχόταν από την Κλεισούρα Πρεμετής της Αλβανίας όπου είχε προβιβαστεί από την πρώτη τάξη. Ο πατέρας του ήταν χτίστης και η μητέρα του δήλωσε στο σχολείο «οικιακά». Ο Σέχου Αρμάντο αποφοίτησε από το δημοτικό σχολείο Κατούνας, το σχολικό έτος 2002-2003, με βαθμό «Λία Καλώς» (9).³

---

³ Αρχεία 12/θεσίου Δημοτικού Σχολείου Κατούνας : Βιβλίο Μητρώου Μαθητών από σχολικό έτος 1993-94 έως 1999-2000.

Δ.΄. ΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

«Ο πιο συνηθισμένος όρος τον οποίο χρησιμοποιεί η ορθόδοξη παράδοση για να δηλώσει αυτό που σήμερα όλοι χαρακτηρίζουν ‘επάγγελμα’, είναι ο όρος ‘τέχνη’. Υπάρχουν όμως και άλλοι όροι, όπως ‘επιτήδευμα’, ‘διακόνημα’, και ‘επάγγελμα’.»⁴ Το επάγγελμα το οποίο κυριαρχεί στην κωμόπολη της Κατούνας είναι αυτό του γεωργού. Οδηγούμαστε στο παραπάνω συμπέρασμα από τη συχνότητα με τα ην οποία εμφανίζεται η ένδειξη «γεωργός» στη στήλη «Επάγγελμα του πατρός». Ωστόσο η ένδειξη αυτή δεν αναιρεί τη δυνατότητα να ασκούν και κάποιο άλλο επάγγελμα, ως πάρεργο, τη στιγμή μάλιστα που για μεγάλο χρονικό διάστημα του έτους δεν υπήρχαν γεωργικές δουλειές. Συμπλήρωμα στη ασχολία τους με την γεωργία, κυρίως με τα καπνά μπορεί να θεωρηθεί η κτηνοτροφία.

Το ποσοστό των υπολοίπων επαγγελματιών όπως δημόσιοι υπάλληλοι, γιατροί, εισαγγελείς, ιερείς, αξιωματικοί, εκπαιδευτικοί, που καταγράφεται στα στοιχεία των

---

⁴ Αποστόλου Β. Νικολαΐδη, Κριτική Θεολογία – κοινωνικές προεκτάσεις του Θεολογικού Προβληματισμού, Εκδόσεις Γρηγόρη, σ. 111, Αθήνα 2002

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.12
Τα επαγγέλματα των γονέων των μαθητών (1925-1945)

	1925-1929	1938-1942	1944-1945
Αγωγεύς		9	4
Αξιωματικός		2	3
Γεωργός	143	524	321
Δημ. Υπάλ.	2	2	3
Δημοδιδάσκαλος		2	1
Έμπορος	2	16	10
Καφεπώλης	3	3	1
Κουρεύς		2	3
Κτηματίας	4	10	14
Κτίστης			2
Ξυλουργός			1
Ορφανή	37	56	52
Κτηνοτρόφος	2	15	2
Ράπτης		1	2
Σιδηρουργός			1
Συντ. Δημ/λος			1
Σωφέρ			1
Υποδηματοποιός	2	5	4
Φανοποιός			1
Ταχυδρομικός	1	1	
Μάγειρος		1	
Μανάβης/ Οπωροπώλης	1	5	
Μηχανολόγος		1	
Κρεοπώλης		1	
Ζαχαροπλάστης		2	
Ιατρός		3	
Ειρηνοδίκης		1	
Δημ. Εισπράκτωρ		2	
Αρτοποιός		2	
Πραματευτής	3		

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ. 1, υπ. 1α 1β, 1γ, 1δ, 1ε, 1στ

μαθητών του σχολείου της Κατούνας, στους Γενικούς Ελέγχους της περιόδου 1925-45, δεν υπερβαίνει το 11%. Την περίοδο 1925-29 δίπλα στην κύρια κατηγορία των μαθητών που το κύριο επάγγελμά των γονέων τους ήταν αγρότες υπήρχαν τρεις ακόμα κατηγορίες, που αν και ποσοστιαία μικρές, έδειχναν στους κατοίκους έναν διαφορετικό τρόπο ζωής. Σ' αυτές ανήκαν οι μαθητές των οποίων οι γονείς κατάγονταν από την Κατούνα και δεν ήταν γεωργοί, οι μαθητές των οποίων οι γονείς δεν κατάγονταν από την Κατούνα και για κάποιον λόγο ζούσαν εκεί (ανεβοκατεβάτες), καθώς και οι μαθητές που ήταν ορφανοί.

Αναφέρουμε την περίπτωση των μαθητών που ήταν ορφανοί ως ξεχωριστή κατηγορία στα επαγγέλματα των γονέων διότι κατά την καταγραφή των στοιχείων τους, στην στήλη «επάγγελμα πατρός» αναγράφονται οι ενδείξεις «ορφανή / -ος» και «επάγγελμα / ορφανή» (π.χ. «γεωργός / ορφανή»). Η διαφορά στις ενδείξεις είναι δηλωτική του από ποιον γονέα είναι ορφανός ο μαθητής. Η ένδειξη «επάγγελμα / ορφανή» δηλώνει ότι ο εν ζωή γονέας είναι ο πατέρας, ενώ η ένδειξη «ορφανή / -ος» δηλώνει την απουσία του πατέρα ή και των δυο γονέων.

Οι επαγγελματίες της Κατούνας είχαν ευρύτερο ορίζοντα σκέψεις. Οι έμποροι της κωμόπολης συναναστρέφονταν τόσο με τους κατοίκους των γύρω χωριών, που κατέληγαν στην Κατούνα για αγορές, διασκέδαση, βόλτα, αλλά και με τους προμηθευτές των εμπορευμάτων που προέρχονταν από άλλα μέρη με άλλη φιλοσοφία ως προς τη ζωή. Οι συναναστροφές τους αυτές τους έδιναν τη δυνατότητα να σκέπτονται με λογική διαφορετική από εκείνη μιας κλειστής κοινωνίας. Η παρεμβατικότητα τους στην κουλτούρα της κωμόπολης της Κατούνας θα ήταν πιο ουσιαστική και τα αποτελέσματα της θα γίνονταν πιο γρήγορα εμφανή αν η ομάδα των επαγγελματιών της Κατούνας ήταν μεγαλύτερη. Η παρεμβατική δύναμη των επαγγελματιών της Κατούνας φαίνεται από το γεγονός ότι στην Κατούνα, ως κεφαλοχώρι, γίνεται κάθε χρόνο, για μια βδομάδα, από τις 10-17 Οκτωβρίου μια μεγάλη εμποροπανήγυρις. Το πανηγύρι που τα νεότερα χρόνια δεν έχει την πρότερη αίγλη, κοντά στα τέλη του 20^{ου} αιώνα, ο Δ. Κατσούλας το περιγράφει ως εξής, «Μια κινητή μαγαζούπολις για λίγες μέρες. Πότε στήνονται τα παραπήγματα αδυνατείς να φαντασθείς Σκηνές, πρόχειρα καταστήματα, σανιδοχτίσματα της στιγμής. Όλος ο κεντρικός δρόμος γεμίζει από καταστήματα της ώρας. Και ό,τι θέλεις, βλέπεις, και βρίσκεις»⁵.

Αν δίπλα στο επάγγελμα του γεωργού εξασκούσαν και κάποιο άλλο επάγγελμα, αυτό ήταν πάρεργο. Στην στήλη «Επάγγελμα του πατρός» δεν γινόταν αναφορά σ' αυτό. Πολλές φορές, όμως, είχε καταλυτική αξία με αποτέλεσμα να δηλώνεται ως παρώνυμο που αργότερα έπαιρνε την θέση επωνύμου.

Το επώνυμο αυτό παραγόταν από το επάγγελμα κάποιου προγόνου. Ουσιαστικά η παραγωγή επωνύμων από το επάγγελμα είχε ως βάση της την ικανότητα κάποιου προγόνου να ταυτιστεί με το επάγγελμα που ασκούσε.

Τέτοιου είδους επώνυμα στη κωμόπολη της Κατούνας που παρατηρούνται στους Γενικούς Ελέγχους της τετραετίας 1925-29 είναι τα επώνυμα: Σαμαράς,

⁵ Δημητρίου Σ. Κατσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες, σ. 53, Αθήνα 1972

Ασβέστης, Ταμπάκης, Προξενιάς, Μαγαζής και τα σύνθετα με πρώτο συνθετικό την λέξη Παπάς

Το επώνυμο Σαμαράς που έχει αναλυθεί στην παρούσα εργασία με βάση την καταγωγή και μπορεί να αναλυθεί και βάση του επαγγέλματος του σαμαρά, δηλαδή, αυτού που κατασκεύαζε σαμάρια.

Το επώνυμο Ασβέστης δηλώνει αυτόν που ασχολείται με κατασκευή του ασβέστη. Στην περιοχή υπήρχαν πολλές ασβεσταριές – ασβεστοκάμينا και υπήρχαν μαστόροι που είχαν διακριθεί σ' αυτήν την τέχνη.

Στο επώνυμο Ταμπάκης στεκόμαστε διότι η ασχολία με τον καπνό-ταμπάκο ήταν κοινή σε όλους τους κατοίκους άρα ήταν δύσκολο να αποτελέσει διακριτικό χαρακτηριστικό. Ίσως κάποιος πρόγονος να αγόραζε τα καπνά από το χωριό για λογαριασμό κάποιου ή να τα διακινήσει ο ίδιος εκτός κωμόπολης, ή να παζάρευε την τιμή του καπνού για λογαριασμό των συγχωριανών του ή να ήταν ένα κτηματίας που να παρήγαγε τη μεγαλύτερη ποσότητα καπνού ή την καλύτερη ποιότητα στην Κωμόπολη. Μια άλλη εξήγηση που προέρχεται από τα Γιάννενα τα οποία ανήκουν στην ευρύτερη περιοχή, αναφέρει του ταμπάκηδες ή ταμπάκους ως μια κλειστή συντεχνία, εσνάφη ή ισνάφη ή σινάφι, βυρσοδεψών.

Το επώνυμο Προξενιάς αναφέρεται στην ιδιότητα κάποιου να κάνει προξενιά. Ο προξενιτής ή η προξενήτρα ήταν επάγγελμα καθώς εκτελούσε συγκεκριμένες εντολές και αμειβόταν ανάλογα με την επιτυχία του προξενιού.

Το επώνυμο Μαγαζής είναι πιο γενικό, με την έννοια ότι δεν ορίζει το επάγγελμα αλλά δηλώνει τον τόπο που στεγάζει τον επαγγελματία: το μαγαζί.

Τα σύνθετα με πρώτο συνθετικό το επάγγελμα που έχουν διατηρηθεί είναι ενός προγόνου παπά όπου το δεύτερο συνθετικό είναι το βαπτιστικό του όνομα. Στα επώνυμα αυτά ανήκουν τα: Παπαδημητρίου, Παπαβασιλείου, Παπακω(ν)σταντής. Στους Γενικούς Ελέγχους τα συναντάμε και γραμμένα με ποιο λόγια μορφή όπως Π' Δημητρίου, Π' Βασιλείου, Π' Κωνσταντής.

Ενδεικτικά παράδειγμα για όλες τις προαναφερθείσες περιπτώσεις είναι εκείνα των μαθητριών Ασβέστη Ιωάννου Μαρία, Ταμπάκη Δ. Βασιλική, Προξενιά Γεωργ. Πηνελόπη, Μαγαζή Θεοδ. Σταθούλα, Παπαδημητρίου (Π' Δημητρίου) Ευστ. Ανθούλα, Παπαβασιλείου (Π' Βασιλείου) Κωστ. Χαρίκλ και Παπακωνσταντή (Π' Κωνσταντή) Ευστρ. Βασιλική

Προγενέστερη μορφή αυτού του είδους που όμως έχει εκλείψει αφορά τα άτομα που έχουν τα ίδια στοιχεία και διακρίνονται από το επάγγελμα τους. Το επάγγελμα όμως είναι ανεπίσημο κομμάτι του επώνυμου και δεν καταχωρείτο στα δημοτολόγια, όπως Κων/νος Β. Κατσώνης – Αγωγιάτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ**ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΑΘΗΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ****Α΄. ΜΑΘΗΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 1925-1929****A.1.ΓΕΝΙΚΑ**

Στο βιβλίο των Γενικών Ελέγχων 1925-1929 του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Θηλέων έχει καταστραφεί το εξώφυλλο. Η έλλειψη προστασίας του βιβλίου είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια του πρώτου δισέλιδου, όπου αναγράφονται τα τριάντα επτά (37) πρώτα ονόματα της σχολικής χρονιάς 1925-1926. Ενδέχεται βέβαια να απουσιάζουν από το βιβλίο περισσότερα δισέλιδα – περίπου τρία με τέσσερα – αν θεωρήσουμε ότι στο βιβλίο είχε καταγραφεί η σχολική χρονιά 1924-1925.

Όσο αφορά το Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Κατούνας δεν έχουμε στοιχεία για τον αριθμό των μαθητών που φοίτησαν τις αντίστοιχες σχολικές χρονιές της τετραετίας 1925-1929. Θεωρητικά τα αγόρια θα ήταν πολύ περισσότερα αν αναλογισθεί κανείς ότι εκείνη την εποχή πιο εύκολα η οικογένεια έδινε τη συγκατάθεσή της να πάει το αγόρι στο σχολείο.

Στο Δημοτικό Σχολείο Θηλέων Κατούνας τη σχολική χρονιά 1925-1926 γράφτηκαν εκατόν δέκα τέσσερις (114) μαθήτριες, τη σχολική χρονιά 1926-1927 εκατόν δέκα (110) μαθήτριες, τη σχολική χρονιά 1927-1928 εκατόν εννιά (109) και

τη σχολική χρονιά 1928-1929 γράφηκαν εκατόν είκοσι οκτώ (128) μαθήτριες. Κάθε χρονιά το Δημοτικό Σχολείο Θηλέων Κατούνας είχε κατά μέσο όρο εκατόν δέκα τρεις (113) μαθήτριες ενώ συμπεραίνουμε ότι την τετραετία 1925-1929 δέχτηκε τετρακόσιες εξήντα μία (461) μαθήτριες [114+110+109+128]. Στον αριθμό αυτόν υπάρχει το όνομα των μαθητριών:

- γραμμένο από μια φορά αν φοίτησαν στο σχολείο για μια χρονιά. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν και οι μαθήτριες της τετάρτης τάξης της σχολικής χρονιάς 1925-1926.
- γραμμένο έως τέσσερις φορές οι μαθήτριες που ήταν στην πρώτη τάξη της σχολικής χρονιάς 1925-1926 και φοίτησαν κανονικά σε όλες τις τάξεις ή επανέλαβαν δύο φορές μια τάξη διετής.
- γραμμένο από πέντε φορές σε περίπτωση που πρόκειται για μαθήτριες διετείς, τριετείς μαθήτριες που φοιτούσαν στην πέμπτη τάξη τη σχολική χρονιά 1927-1928 ή μαθήτριες που επανέλαβαν την τετάρτη τάξη ενώ την είχαν περάσει.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω παρατηρήσεις καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι τετρακόσιες εξήντα μία (461) μαθήτριες που θεωρήσαμε ότι φοίτησαν στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας, την τετραετία 1925-1929, είναι ένας αριθμός μεικτός. Ουσιαστικά, ο αριθμός των μαθητριών που είχαν φοιτήσει στο σχολείο κατά την υπό μελέτη τετραετία μειώνεται στις εκατόν ενενήντα μία (191). Επίσης, αξίζει να σημειώσουμε ότι το διάστημα αυτό πήραν απολυτήριο εξήντα (60) μαθήτριες, ποσοστό 31% = [60/191] επί του συνολικού αριθμού τους.

Ο κύκλος της τετραετίας 1925-1929 του Δημοτικού Σχολείου Θηλέων αρχίζει με τις σαράντα τρεις (43) μαθήτριες που έκαναν εγγραφή στην πρώτη τάξη τη σχολική χρονιά 1925-1926. Από τις μαθήτριες αυτές αποφοίτησαν από την τετάρτη τάξη του 1928-1929, παίρνοντας απολυτήριο, χωρίς να χάσουν χρονιά μόνο τρεις¹ μαθήτριες, ποσοστό 7% [= 3/43]. Όσο αφορά τα επόμενα χρόνια (1929-1930 και 1930-1931) πρέπει να αναφέρουμε ότι οι γενικοί έλεγχοι έχουν χαθεί. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μην μπορούμε να κάνουμε περαιτέρω μελέτη και συγκρίσεις σχετικά με τον αριθμό των μαθητριών οι οποίες βρίσκονταν στο σχολείο από την πρώτη τάξη του 1925-1926 και πήραν απολυτήριο φοιτώντας εκεί περισσότερα από τέσσερα χρόνια. Ακόμα, δε μπορούμε να γνωρίζουμε τον ακριβή αριθμό των μαθητριών οι οποίες είχαν γραφεί στην πρώτη τάξη του δημοτικού σχολείου κάποια από τις επόμενες χρονιές και οι οποίες κατάφεραν να πάρουν απολυτήριο.

---

¹ Από τις 43 μαθήτριες της Πρώτης τάξης της σχολικής χρονιάς 1925-1926 μόνο έξι μαθητριών γνωρίζουμε τα ονόματα. Τα υπόλοιπα 37 υπήρχαν στο φύλλο που έχει καταστραφεί. Η Γουρνοπάνου Αγγελική, που πήρε απολυτήριο με «άριστα (6)», βρίσκεται στα ονόματα των έξι μαθητριών που γνωρίζουμε. Οι άλλες δύο: η Μύτακα Δήμητρα που πήρε απολυτήριο με «καλώς 4» και η Γιανούλη Σταυρούλα με απολυτήριο «άριστα (6)», εγγράφονται στην Δευτέρα τάξη της σχολικής χρονιάς του 1926-1927 επειδή έχουν περάσει την Πρώτη τάξη αφού τα ονόματά τους δεν βρίσκονται στην άλλη κατηγορία που πλαισιώνει τη Δευτέρα τάξη δηλαδή τις μαθήτριες που είχαν μείνει στην ίδια τάξη από τη φοίτησή τους στην Δευτέρα τη σχολικής χρονιάς 1925-1926.

Τη χρονιά 1928-1929 στην πρώτη τάξη φοίτησαν σαράντα τέσσερις (44) μαθήτριες. Κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους συνέβησαν δύο σημαντικές αλλαγές. Καταρχάς, οι μαθήτριες αυτές ήταν οι τελευταίες οι οποίοι βίωσαν τη λειτουργία δύο Δημοτικών Σχολείων στην Κατούνα, καθώς από την σχολική χρονιά 1929-1930 πραγματοποιήθηκε η συγχώνευσή τους και η ίδρυση του Μεικτού Πεντατάξιου Δημοτικού Σχολείου Κατούνας.

Η έλλειψη αρχείων σχετικά με το Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Κατούνας αποτελεί τροχοπέδη στην παρουσίαση στοιχείων. Έτσι, δεδομένου ότι δεν γνωρίζουμε ποιοι μαθητές φοιτούσαν το 1928-1929 στην πρώτη τάξη, θα μιλήσουμε μόνο για κορίτσια που γράφτηκαν στο σχολείο την παραπάνω χρονιά και οι οποίες αποφοίτησαν από την έκτη τάξη της σχολικής χρονιά 1933-34.

Οι μαθήτριες της πρώτης τάξης της σχολικής χρονιάς του 1928-1929, οι πρώτες δηλαδή που πήραν απολυτήριο από το Μεικτό Δημοτικό Κατούνας, χωρίζονται κυρίως σε δύο κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι μαθήτριες που αποφοίτησαν κανονικά, χωρίς δηλαδή να χάσουν καμιά χρονιά. Πρόκειται μονάχα για δύο μαθήτριες, τη Μαυρομάτη Δήμητρα με βαθμό επτά (7) και την Κακοθόρου Χρυσούλα με βαθμό πέντε (5). Έτσι, το ποσοστό των μαθητριών που αποφοίτησαν σε έξη χρόνια ήταν 4,5% [= 2/44].

Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν οι μαθήτριες που απολύθηκαν από το Δημοτικό Σχολείο την επόμενη σχολική χρονιά, 1934-1935. Πρόκειται για πέντε (5) μαθήτριες, ποσοστό 11% [= 5/44], οι οποίες είχαν μείνει μια χρονιά στη ίδια τάξη, φοιτώντας στο σχολείο επτά χρόνια. Οι μαθήτριες αυτές ήταν η Κούπλα Αικατερίνη, η Καλιγγά Μαργαρίτα και η Παπακωνσταντή Ευαγγελία με βαθμό 6, η Παπακωνσταντή Δέσπω και η Μπουμπούλη Αμαλία με βαθμό 5. Ακόμα, αξίζει να αναφέρουμε και τη μαθήτρια Νάκου Γιαννούλα η οποία απολύθηκε από το Δημοτικό με βαθμό 5, τη σχολική χρονιά 1935-1936, αφού είχε μείνει δυο φορές και αφού είχε φοιτήσει στο δημοτικό για οκτώ χρόνια. Τελικά, συμπεραίνουμε ότι από το σύνολο των μαθητριών οι οποίες είχαν εγγραφεί στην πρώτη τάξη τη σχολική χρονιά 1928-1929 απολύθηκαν από το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας μονάχα (οκτώ) μαθήτριες, ποσοστό 18% = [8/44] επί του συνόλου.

Μελετώντας τον αριθμό των μαθητριών οι οποίες εγγράφονταν στην πρώτη τάξη παρατηρούμε ότι οι μεγαλύτερες απώλειες σε μαθητικό δυναμικό οφείλονταν σε αδυναμία προαγωγής στην επόμενη τάξη. Χαρακτηρίζουμε το συγκεκριμένο παράγοντα ως κύρια πηγή απωλειών τόσο γιατί μειωνόταν πολλές φορές σημαντικά ο αριθμός των μαθητριών που εγγράφονταν στην επόμενη τάξη αλλά και γιατί με τον τρόπο αυτό δίδοταν μια ευκαιρία στους γονείς των αδύναμων μαθητριών να τις ωθήσουν να εγκαταλείψουν το σχολείο με την κοινότυπη δικαιολογία ότι «Δεν παίρνει τα γράμματα.».

Ακόμη, διαπιστώνουμε ότι τα μεγέθη Τάξη και Μαθητές είναι αντιστρόφως ανάλογα. Αυτό σημαίνει ότι πηγαίνοντας σε μεγαλύτερη τάξη μειώνεται ο αριθμός των μαθητριών. Συγκεκριμένα, την τετραετία που μελετάμε οι αντιστοιχίες έχουν ως εξής: Τη σχολική χρονιά 1925-1926 στην πρώτη τάξη φοιτούσαν είκοσι εννέα (29) μαθήτριες και στην τετάρτη είκοσι (20), τη σχολική χρονιά 1926-1927 στην πρώτη

τάξη φοιτούσαν τριάντα πέντε (35) μαθήτριες και στην τετάρτη είκοσι (20), τη σχολική χρονιά 1927-1928² στην πρώτη τάξη φοιτούσαν τριάντα έξι (36) μαθήτριες και στην πέμπτη 5. Προκειμένου να διεξάγουμε ένα συμπέρασμα για τις μαθήτριες τις πέμπτης τάξης, διατηρώντας την απαιτούμενη αναλογία, δεδομένου ότι, σε σχέση με τις άλλες χρονιές της τετραετίας 1925-1929 μόνο τη σχολική χρονιά 1927-1928 είχε λειτουργήσει επίσημα³ πέμπτη τάξη, θα προσθέσουμε και τις μαθήτριες της Τετάρτης τάξης, ανεβάζοντας το σύνολο των μαθητριών σε δεκαοκτώ (18). Τη σχολική χρονιά 1928-1929 στην πρώτη τάξη φοιτούσαν σαράντα πέντε (45) μαθήτριες και στην τετάρτη είκοσι (20).

Η φθίνουσα πορεία του μαθητικού δυναμικού καθώς πηγαίνουμε σε μεγαλύτερη τάξη είναι εμφανής ξεπερνώντας το μέσο όρο. Μάλιστα, ο αριθμός των μαθητριών μειωνόταν αισθητά όσο μεγάλωναν οι τάξεις, ανεξάρτητα με το αν αιμοδοτούνταν από τις μαθήτριες οι οποίες είχαν μείνει στην ίδια τάξη. Το φαινόμενο αυτό καταδεικνύει και τις απαιτήσεις της συγκεκριμένης κοινωνίας για μόρφωση, μιας κοινωνία όπου η ασχολία των κατοίκων της είναι κατά βάση αγροτική, με λίγες μορφωτικές απαιτήσεις.

Η δομή και η ενασχόληση της κοινωνίας της Κατούνας αποτελεί εξήγηση στο γιατί οι γονείς αρνούνται να γράψουν τα παιδιά τους στο δημοτικό, δεν αντιδρούν αρνητικά όταν αυτά εγκαταλείπουν τη φοίτηση τους ή απλά αρκούνται στις γνώσεις που αυτά απέκτησαν παρακολουθώντας μια ή δύο τάξεις. Η μη εγγραφή των μαθητών στο δημοτικό σχολείο ή η διακοπή της φοίτησης ήταν γενικό φαινόμενο. Στην αναφορά του για το δημοτικό σχολείο στο χωριό Λεπενού, ο επιθεωρητής Δημοτικών Σχολείων Αιτωλοακαρνανίας κ. Γ. Τσιμικάλης σημειώνει ότι το σχολείο είχε ελλείψεις πολλών αναγκαίων, όπως την έλλειψη προθυμίας των γονέων που είχε ως αποτέλεσμα να φοιτούν στο σχολείο 50 μαθητές ενώ έπρεπε να φοιτούν τουλάχιστον

---

² Συγκριτικά χρησιμοποιούμε το παράδειγμα του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Βύρωνος της Αθήνας που όμως λειτουργούσε με έξι τάξεις. Τη σχολική χρονιά 1927-1928 στην πρώτη τάξη υπήρχαν 72 μαθητές ενώ στην τετάρτη 56 και στην τελευταία τάξη, την έκτη 45 μαθητές, τη σχολική χρονιά 1928-1929 στην πρώτη τάξη φοίτησαν 53 παιδιά, στην τετάρτη 54 και στην έκτη 30

³ Υπάρχει μία ιδιαίτερη κατηγορία διετών μαθητριών. Είναι αυτές που ουσιαστικά είχαν πάρει απολυτήριο αποφοιτώντας από την Τετάρτη τάξη, όμως ξαναφοίτησαν σε αυτήν. Τη σχολική χρονιά 1926-1927 φοίτησαν στην Τετάρτη τάξη ως διετής που όμως είχαν περάσει την τάξη τρεις μαθήτριες. Η μαθήτρια Κουλουβού Φωτίου Σοφία, Προξενιά Ευσταθ. Μαρία που βελτίωσαν τη βαθμολογία τους σε «Αριστα» έξι (6) και η μαθήτρια Βούλγαρη Λεων. Ευφροσύνη που διατήρησε το βαθμό «Αριστα». Το 1928-1929 δεν υπάρχει Πέμπτη τάξη όμως επανέλαβαν την Τετάρτη τάξη οι μαθήτριες Προξενιά Ευσταθ. Θεοδώρα (η οποία όμως αναγκάστηκε να αποσυρθεί λόγω σοβαρής ασθένειας) και η μαθήτρια Σεραφή Νικολάου Αγλαΐα η οποία βελτίωσε τον βαθμό της από «Καλώς» τέσσερα (4) σε «Αριστα» έξι (6). Η εξήγηση που μπορεί να δοθεί είναι ότι υπήρχε διάθεση εκ μέρους του διδακτικού προσωπικού να λειτουργήσει Πέμπτη τάξη. Πείραμα για ένα τέτοιο εγχείρημα ήταν οι μαθήτριες που ξαναφοιτούσαν στην Τετάρτη τάξη ενώ είχαν προβιβάσει. Προφανώς διδάσκονταν κάτι παραπάνω. Τελικά η Πέμπτη τάξη που λειτούργησε τη σχολική χρονιά 1927-1928 δεν είχε πολλές μαθήτριες αφού από τις 16 μαθήτριες που προήχθησαν παρακολούθησαν την Πέμπτη τάξη μόνο έξι με αποτέλεσμα να καταργηθεί την επόμενη σχολική χρονιά.

120 μαθητές.⁴ Ωστόσο, αξίζει να σημειώσουμε ότι την υπό μελέτη περίοδο, 1925-1929, ο αριθμός των μαθητριών που σταματούσε το σχολείο κατά τη διάρκεια της φοίτησης, ήταν μικρός και αφορούσε αιτίες που τις περισσότερες φορές ήταν δικαιολογημένες, όπως ασθένειες.

A.2. ΓΕΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ 1925-1926: ΜΑΘΗΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΚΑΙ ΒΑΘΜΟΙ

Τη σχολική χρονιά 1925-1926 στην πρώτη τάξη γράφτηκαν σαράντα τέσσερα (44) κορίτσια αλλά φοίτησαν μόνο είκοσι εννέα (29), δηλαδή φοίτησε μόνο το 65%. [= 29/44] των εγγραφέντων μαθητριών. Αιτίες ήταν η αποφοίτηση, η μετεγγραφή, η αποχώρηση, η σοβαρή ασθένεια ή η μη φοίτηση, λόγοι τους οποίους θα αναλύσουμε παρακάτω. Ο πραγματικός αριθμός των εγγραφέντων μαθητριών της πρώτης τάξης θα ήταν μεγαλύτερος, όμως παρατηρήθηκαν απώλειες σε μαθητικό δυναμικό οι οποίες οφείλονταν σε οικογένειές οι οποίες αρνούνταν να εγγράψουν στο σχολείο τις κόρες τους.

Στο βιβλίο των Γενικών Ελέγχων 1925-1929 του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Θηλέων έχει καταστραφεί το εξώφυλλο. Η έλλειψη προστασίας του βιβλίου είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια του πρώτου δισέλιδου, όπου αναγράφονται τα 36 πρώτα ονόματα της σχολικής χρονιάς 1925-1926. Όπως προαναφέρθηκε αυτό μας εμποδίζει να καταγράψουμε πλήρως τα σαράντα τέσσερα (44) ονόματα των μαθητριών της πρώτης τάξης, καθώς το πλέον σίγουρο, δεδομένης της καταστροφής που υπέστη το βιβλίο, είναι ότι διασώθηκαν τα ονόματα των οκτώ (8) μαθητριών ενώ έχουν χαθεί τα άλλα τριάντα έξι (36).

Από τις σαράντα τέσσερις (44) μαθήτριες που γράφτηκαν, φοίτησαν και εξετάστηκαν είκοσι εννιά (29) δηλαδή ποσοστό 66% [=29/44], ενώ τελικώς οι μαθήτριες που προήχθησαν στην επόμενη τάξη ήταν το 41% [=18/44] των εγγραφέντων ή το 62% [=18/29] των φοιτούντων. Το στοιχείο αυτό μας διευκολύνει στο να προσπεράσουμε εν μέρη το εμπόδιο που προέκυψε από την καταστροφή του βιβλίου των Γενικών Ελέγχων. Με άλλα λόγια, δε μπορούμε να βρούμε τα τριάντα έξι (36) ονόματα που έχουν χαθεί αλλά γνωρίζουμε τα δεκαοκτώ (18) εξ' αυτών. Πρόκειται για τα ονόματα των προβιβασθέντων μαθητριών για τα οποία πληροφορούμαστε από τον κατάλογο των μαθητριών που φοίτησαν στην δευτέρα τάξη του σχολικού έτους 1926-1927. Βέβαια, δε μπορούμε να γνωρίζουμε τον ακριβή βαθμό με τον οποίο προβιβάστηκαν οι δεκαοκτώ (18) μαθήτριες αυτές.

---

⁴ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 4 / 17-2-1898

Η δευτέρα τάξη της σχολικής χρονιάς 1926-1927, εκτός από τις δεκαοκτώ (18) προαναφερθείσες μαθήτριες, αποτελείται και από πέντε (5) μαθήτριες οι οποίες είχαν γραφτεί στη δευτέρα τάξη τη σχολική χρονιά 1925-1926 και οι οποίες έμειναν στην ίδια τάξη. Οι μαθήτριες της πρώτης τάξη πήγαν στην δευτέρα με απώλειες σε μαθητικό δυναμικό τις μαθήτριες που έμειναν στην ίδια τάξη, δηλαδή το 38% [=11/29] των φοιτούντων (= εξετασθέντων) ή το 25% [=11/44] των εγγραφέντων.

Επίσης, αξίζει να αναφέρουμε ότι ενώ αρχικά στη δευτέρα τάξη γράφτηκαν είκοσι τέσσερις (24) μαθήτριες, τελικά φοίτησαν μόνο οι είκοσι μία (21) από αυτές, δηλαδή το 87% [= 21/24%]. Προήχθησαν στην επόμενη τάξη δεκαεπτά (17), δηλαδή το 81% [= 17/21] των φοιτούντων (= εξετασθέντων) ή το 71 % [= 17/24]] των εγγραφέντων, ενώ τέσσερις (4) μαθήτριες απορρίφθηκαν επειδή απέτυχαν στις εξετάσεις. Στις επόμενη τάξη προβιβάστηκαν με «Αριστα» (6) πέντε μαθήτριες: Προξενιά Γεωργ. Πηνελόπη, Κακοθόρου Απόσ. Βασιλική, Κατσίκα Επαμ. Θεοδώρα, Κοκορόμπα Γεωργ. Ελένη, Βάση Γεωργίου Σωτηρία. Πέντε (5) μαθήτριες, δηλαδή το 29% [= 5/17] των επιτυχόντων, προβιβάστηκαν με «Λίαν καλώς» (5) ενώ με «Καλώς» (4) προβιβάστηκαν επτά (7) μαθήτριες, δηλαδή το 41% [= 7/17] των επιτυχόντων. Τέλος, απορρίφθηκε το 17% [= 4/24] των εγγεγραμμένων ή το 19% [= 4/21] των φοιτούντων (= εξετασθέντων) και μια μαθήτρια απορρίφθηκε επειδή «ουδόλως δε φοίτησε». Κατά τη διάρκεια της χρονιάς έγινε μια «μετεγγραφή» σε άλλο σχολείο και μια μαθήτρια «μετώκοισε» προς θεραπεία.

Πίνακας 10.1.α
Κατηγορίες μαθητικού δυναμικού

Τάξεις	Εγγραφέντες	Φοιτήσαντες	Παρουσιασθείσα	Προαχθείσα
Α΄	44	29	29	18
Β΄	24	21	21	17
Γ΄	21	21	21	16
Δ΄	25	20	20	16/18
Σ.	114	91	91	67/-69

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ. 1, υπ. 1α, έτος 1925-1926

Στην Τρίτη τάξη αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο αριθμός των μαθητριών οι οποίες γράφτηκαν στην τάξη αυτή την αρχή της σχολικής χρονιάς ταυτίζεται με τον αριθμό εκείνων οι οποίες φοίτησαν. Αυτό δηλώνει ότι όσο μεγαλώνει η τάξη τόσο μεγαλώνει και η αποφασιστικότητα των μαθητριών να τελειώσουν το δημοτικό. Στην τελευταία τάξη του δημοτικού προήχθησαν δεκαέξι (16) από τις παραπάνω

μαθήτριες, ποσοστό 76% [= 16/21] των εγγραφέντων (= των φοιτούντων = εξετασθέντων). Προβιβάστηκαν με «Άριστα» (6) οι μαθήτριες : Καρδή Ιωάν. Σταθούλα, Γιαντζέ Θεοδ. Βασιλική το 9,5 % [= 2/21], με «Λίαν καλώς» (5) το 19 % [= 4/ 21], με «Καλώς» (4) προβιβάστηκε το 47,5 % [= 10/21], ενώ το 24% [= 5/21] των μαθητριών της τάξης απορρίφθηκε.

Στην τετάρτη τάξη γράφτηκαν είκοσι πέντε (25) μαθήτριες και φοίτησαν οι είκοσι (20) από αυτές, ποσοστό 80% [= 20/25]. Στο σημείο των βιβλίων των Γενικών Ελέγχων όπου γίνεται αναφορά στις τέσσερις μαθήτριες οι οποίες δε φοίτησαν όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς παρατηρούμε ότι στις τρεις εξ' αυτών υπάρχει η ένδειξη «ουδόλως εφοίτησε» και στην τέταρτη «απεχώρησε». Επίσης, μια μαθήτρια πήρε μετεγγραφή σε άλλο σχολείο με βαθμό προβιβάσιμο (4).

Πίνακας 10.1.β
Απώλειες και βαθμοί μαθητικού δυναμικού

Τάξεις	Απώλειες μαθητικού δυναμικού							Βαθμοί					
	α	β	γ	δ	ε	στ	ζ	2,3		4	5	6	Σ
								η	θ				
Α΄													8
Β΄				1	1		1		4	7	5	5	1
Γ΄									5	0	4	2	1
Δ΄					1	1	3		2	7	4	7	0
Σ.				1	2	1	4		1	4	3	4	

α. απεφοίτησαν β. ανίκανος, γ. απεβίωσαν, δ. μετώκοισε, ε. μετεγγραφή, στ. απεχώρησε ζ. ουδόλως εφοίτησε η. ασθένεια θ. απορριφθέντες

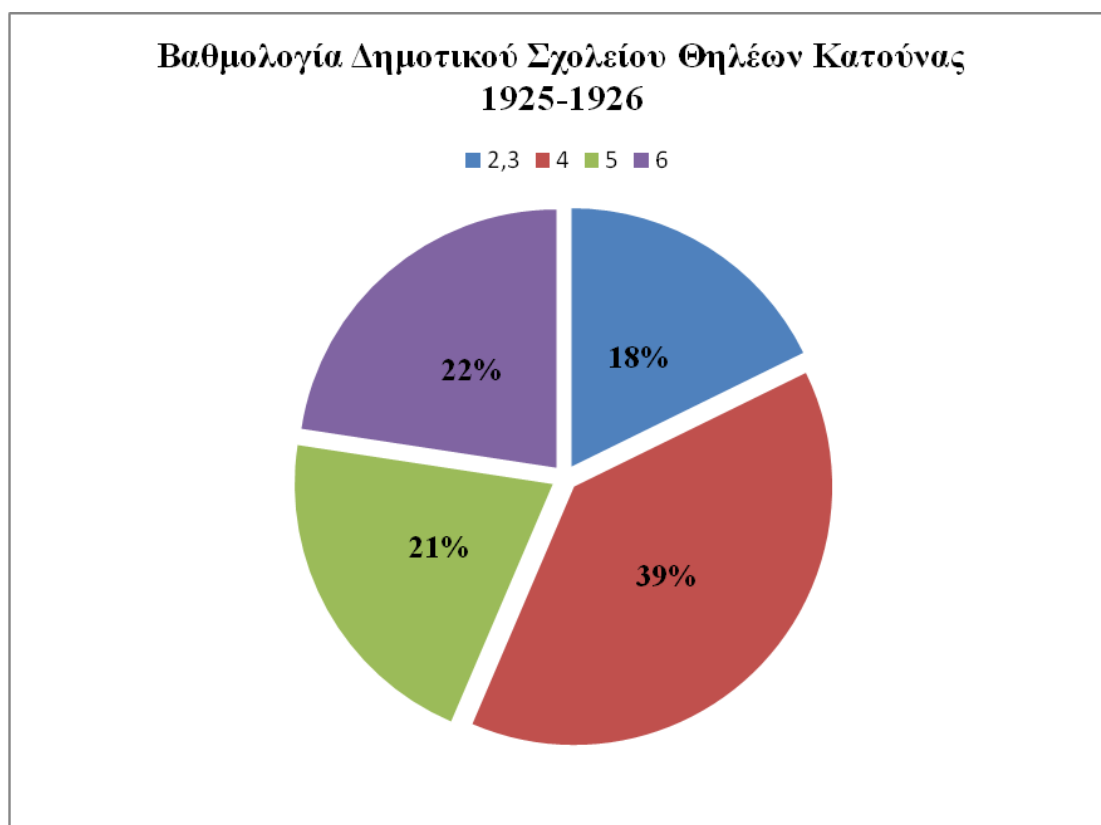
Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ. 1, υπ. 1α, έτος 1925-1926

Κατά τις εξετάσεις απορρίφθηκε το 10 % [= 2/ 20] των φοιτούντων, δηλαδή το 24 % [= 6/25] των εγγραφέντων και τελικώς αποφοίτησαν δεκαοκτώ (18) μαθήτριες. Κατά λάθος, σημειώνεται στο τέλος των αποτελεσμάτων ότι αποφοίτησαν από το δημοτικό σχολείο Κατούνας δεκαέξι (16) μαθήτριες. Πιθανώς από ταχύτητα ο δάσκαλος επανέλαβε τον αριθμό των προβιβασθέντων μαθητών από την τρίτη τάξη. Ωστόσο, το λάθος αυτό επηρεάζει το σύνολο με αποτέλεσμα οι προαχθείσες από όλες τις τάξεις μαθήτριες να σημειώνονται εξήντα επτά (67) αντί εξήντα εννέα (69).

Συμπεραίνουμε δηλαδή ότι αποφοίτησε το 72% [= 18/25] των εγγραφέντων ή το 90% [= 18/20] των φοιτούντων (= εξετασθέντων) μαθητριών.

Στο δημοτικό σχολείο Κατούνας, τη σχολική χρονιά 1925-1926, απολυτήριο με «Άριστα» (6) πήραν επτά μαθήτριες: Οι κατουνιώτισσες Βούλγαρη Λεων. Ευφροσύνη, Μαγαζή Θεοδ. Σταθούλα, Παπακωσταντή Δημ. Καλλ., Στούπα Νικολ. Ευθυμ., οι ορφανές Σαπάτη Ιωάννου Χρυσή, Ασβέστη Ιωάννου Μαρία, και η Μίχα Δημητρ. Μαρία από την Πρέβεζα. Με βαθμό «Καλώς» (4) αποφοίτησαν επίσης επτά (7) μαθήτριες, ποσοστό 35 % [= 7/20], ενώ με «Λίαν καλώς» (5) πήραν απολυτήριο τέσσερις (4) μαθήτριες ποσοστό 20% [=4/20]. Τη σχολική χρονιά 1925-1926 γράφτηκαν στο δημοτικό εκατόν δεκατέσσερις (114) μαθήτριες εκ των οποίων φοίτησαν μόνο ενενήντα μία (91), ποσοστό 80% [= 91/114], και προήχθησαν οι εξήντα εννέα (69), ποσοστό 60,5 % [= 69/114].

Κυκλικό διάγραμμα 10.1

Όσο αφορά τις δεκαοκτώ (18) μαθήτριες της πρώτης τάξης που προήχθησαν, όπως έχουμε προαναφέρει, δεν γνωρίζουμε τον ακριβή βαθμό με τον οποίο προβιβάστηκε η κάθε μία. Τα συμπεράσματα που αφορούν τις εξήντα δύο μαθήτριες των τριών άλλων τάξεων οι οποίες εξετάστηκαν παρουσιάζονται στο παραπάνω κυκλικό διάγραμμα. Έτσι, παρατηρούμε ότι έντεκα (11) μαθήτριες απορρίφθηκαν, ποσοστό 18% [=11/62], με «Άριστα» (6) προβιβάστηκαν δεκατέσσερις (14), ποσοστό

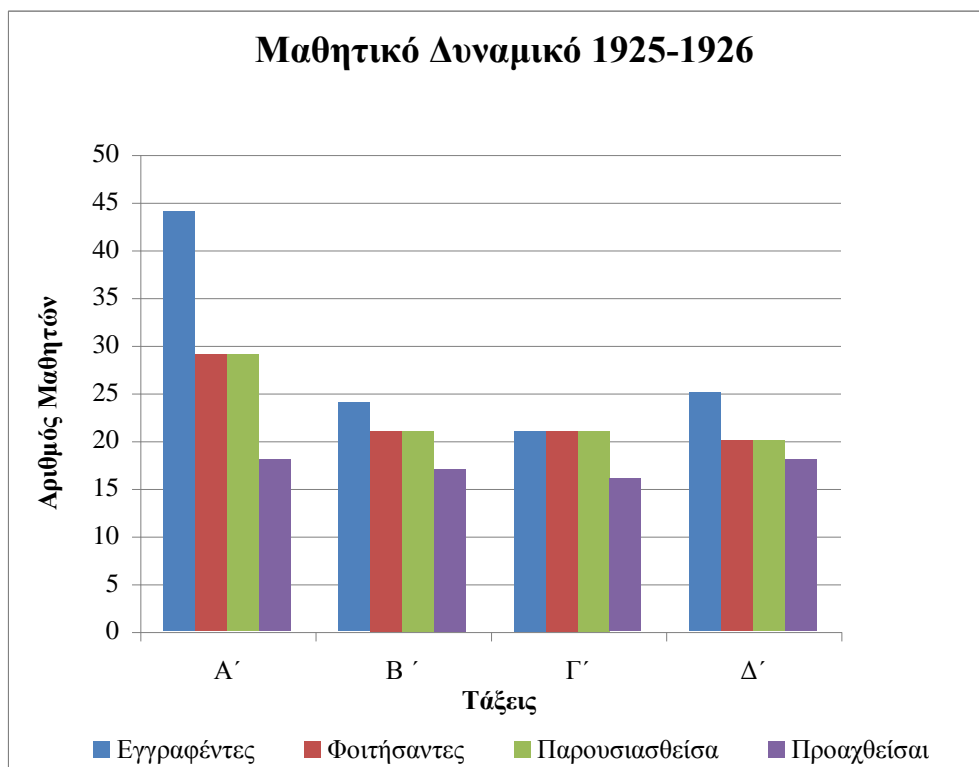

22 % [= 14/62], με «Λίαν καλώς» (5) προβιβάστηκαν δεκατρείς (13), ποσοστό 21% [=13/62], ενώ με «καλώς» (4) προήχθησαν είκοσι τέσσερις (24) μαθήτριες, ποσοστό 39% [= 24/62].

Όλες οι μαθήτριες του δημοτικού σχολείου Κατούνας, με την εξαίρεση των μαθητριών που φοιτούσαν στην πρώτη, οι οποίες προήχθησαν με «Άριστα» κατάγονταν από την Κατούνα εκτός από μια, που έχει καταγωγή από την Πρέβεζα. Οι εννέα (9) από αυτές είναι παιδιά γεωργών, δύο (2) είναι ορφανές, μια (1) είναι η κόρη του παππά της κωμόπολης και δύο (2) παιδιά επαγγελματιών. Με «Λίαν καλώς» (5) προήχθησαν δεκαεπτά (17) μαθήτριες, ποσοστό 25% [= 17/67], και με «Καλώς» (4) προήχθησαν είκοσι (20) μαθήτριες ποσοστό 30% [= 20/67]. Κατόπιν εξέτασης, απορρίφθηκαν έντεκα (11) μαθήτριες, ποσοστό 16 % [= 11/67].

Εξαιτίας ελλιπούς ή μηδενικής φοιτήσεως, απορρίφθηκαν στην δευτέρα τάξη δύο (2) και στην τετάρτη τάξη τρεις (3) μαθήτριες. Στην πρώτη τάξη υπήρξαν δεκαπέντε (15) μαθήτριες οι οποίες δεν μετείχαν των εξετάσεων αλλά δεν μπορούμε, αφού δεν έχουμε στοιχεία, να τις εντάξουμε σε κάποια κατηγορία. Η αδυναμία ένταξης τους σε κάποια κατηγορίας οφείλεται στο γεγονός ότι δεν μπορούμε να γνωρίζουμε την αιτία για την οποία δε μετείχαν των εξετάσεων. Πιθανόν να απεφοίτησαν, να μετώκοισαν, να μετεγγράφηκαν, να αποχώρησαν, να ασθένησαν ή ουδόλως να φοίτησαν στο σχολείο. Τέλος, στις υπόλοιπες τάξεις (Β', Γ', Δ') έγιναν δύο μετεγγραφές και μια μαθήτρια μετοίκησε.

Ραβδόγραμμα 10.1

Τη σχολική χρονιά 1925-1926, ο αριθμός των εγγραφέντων και ο αριθμός των φοιτησάντων μαθητριών έχει μεγάλη απόκλιση στην πρώτη, μικρή στη δευτέρα και τετάρτη τάξη ενώ, όσο αφορά την τρίτη τάξη, παρατηρείται και στο ραβδόγραμμα ότι οι εγγραφέντες, οι φοιτήσαντες και οι παρουσιασθέντες στις εξετάσεις ταυτίζονται.

Σε όλες τις τάξεις της σχολικής χρονιάς 1925-1926, ο αριθμός των φοιτησάντων και των παρουσιασθέντων στις εξετάσεις είναι ο ίδιος, γεγονός που μαρτυρά ότι στόχος των μαθητριών ήταν να φοιτήσουν και να περάσουν την τάξη. Στην πρώτη τάξη ο αριθμός των παρουσιασθέντων στις εξετάσεις και των επιτυχόντων στην δοκιμασία των εξετάσεων έχουν σημαντική διαφορά, κατάσταση η οποία διαφοροποιείται στις επόμενες τάξεις. Στις επόμενες τάξεις η διαφορά αυτή αμβλύνεται με αποτέλεσμα στην τετάρτη, την τελευταία τάξη του δημοτικού σχολείου, ο αριθμός των μαθητριών που απέτυχαν να πάρουν απολυτήριο είναι ασήμαντος.

A.3. ΓΕΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ 1926-1927: ΜΑΘΗΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΚΑΙ ΒΑΘΜΟΙ

Στο τέλος του μήνα Ιουνίου συντάχθηκε ο πίνακας μαθητικού δυναμικού όπου βρίσκονταν συγκεντρωμένα τα αποτελέσματα των εξετάσεων που είχαν διεξαχθεί με τη λήξη της σχολικής χρονιάς. Ο πίνακας αυτός υπογράφεται από τους δασκάλους του σχολείου και έπειτα από σύγκριση αυτού με τις καταγραφές των Γενικών Ελέγχων παρατηρούνται οι εξής τρεις διαφοροποιήσεις:

- Στον πίνακα αναφέρονται ως μαθήτριες της πρώτης τάξης σαράντα (40) μαθήτριες όμως στον γενικό έλεγχο αναγράφονται σαράντα μία (41).
- Στον Πίνακα του μαθητικού δυναμικού αναφέρονται ως μαθήτριες της δευτέρας τάξης είκοσι έξι (26) μαθήτριες, όμως στο βιβλίο του γενικού ελέγχου έχουν γραφτεί είκοσι πέντε (25) μαθήτριες.
- Οι επιτυχόντες κατά τις εξετάσεις που λάμβαναν χώρα στο τέλος του σχολικού έτους ήταν για την Τετάρτη τάξη δεκαέξι (16) και όχι δεκαπέντε (15) μαθήτριες. Αυτή η διαφορά αλλάζει και το συνολικό αριθμό των προαχθέντων μαθητριών από εξήντα τέσσερις (64) σε εξήντα πέντε (65).

Η καταγραφή και η ανάλυση των ειδοποιών διαφορών μεταξύ του πίνακα των αποτελεσμάτων και των στοιχείων των γενικών ελέγχων βοηθά στην κατανόηση των Πινάκων 10.2α και 10.2.β, ο οποίος είναι προϊόν του συνδυασμού των δύο.

Πίνακας 10.2.α
Κατηγορίες μαθητικού δυναμικού

Τάξεις	Εγγραφέντες	Φοιτήσαντες	Παρουσιασθείσα	Προαχθείσα
Α΄	40	35	35	18
Β΄	26	26	26	17
Γ΄	22	22	22	13
Δ΄	22	20	20	16
Σ	110	103	103	64

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ. 1, υπ. 1α, έτος 1926-1927

Όσο αφορά τις δύο πρώτες διαφοροποιήσεις η λεπτομερής μελέτη των στοιχείων μας επιτρέπει να τις δικαιολογήσουμε. Την εξήγηση ως προς τον αριθμό των μαθητριών της πρώτης τάξης μπορεί εν μέρει να δώσει η μαθήτρια Σαμαντά Σταμ. Σταθούλα η οποία στις παρατηρήσεις του Γενικού Ελέγχου έχει την ένδειξη «ανίκανος». Αυτό σημαίνει ότι δεν υπολογίζεται ως μαθήτρια της πρώτης τάξης, αφού δικαιολογημένα απαλλάσσεται.

Ωστόσο, η εξήγηση αυτή δεν είναι ικανή να δικαιολογήσει και τη μείωση του μαθητικού δυναμικού της δευτέρας τάξης από είκοσι έξι (26) σε είκοσι πέντε (25) μαθήτριες. Ολοκληρωμένη εξήγηση δίνει η περίπτωση της μαθήτριας Σταματίας του Ευστάθιου Ρόζου, η οποία καταγράφεται στα λίγα ονόματα που σώζονται από την Α΄ τάξη του 1925-1926. Το όνομα της ίδιας μαθήτριας βρίσκουμε στον κατάλογο των παιδιών που γράφτηκαν στην πρώτη τη σχολική χρονιά 1926-1927. Η αύξηση κατά μια μαθήτρια στην πρώτη τάξη και η μείωση κατά μια μαθήτρια στην δευτέρα τάξη εξαρτάται από αυτήν. Πρόκειται για την μια από τις δύο μαθήτριες που απεβίωσαν κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 1926 - 1927.

Η Σταματία Ευσταθίου Ρόζου είχε περάσει την πρώτη τάξη και είχε προβιβαστεί με «Αριστα» στη δευτέρα. Τα προβλήματα που είχαν παρουσιαστεί στην υγεία της είχαν οδηγήσει τους δασκάλους του σχολείου, κατόπιν συνεννοήσεως με τους γονείς, να θεωρήσουν προτιμότερο η μαθήτρια να επαναλάβει την τάξη. Παρά το γεγονός ότι είχε ήδη με επιτυχία φοιτήσει στην τάξη αυτή, οι διδάσκοντες έκριναν απαραίτητο να την επαναλάβει, διότι θεώρησαν ότι η ασθένειά της θα την εμπόδιζε να αντιμετωπίσει επιτυχώς την ύλη της Β΄ τάξης. Το γεγονός ότι είχε προβιβαστεί, όμως, είχε ως αποτέλεσμα να αυξηθεί ο αριθμός των μαθητριών της δευτέρας τάξης κατά μία.

Πίνακας 10.2.β
Απώλειες και βαθμοί μαθητικού δυναμικού

Τάξεις	Απώλειες μαθητικού δυναμικού							Βαθμοί					
	α	β	γ	δ	ε	στ	ζ	2,3		4	5	6	Σ
								η	θ				
Α'	2	1	2	1				6	11	8	7	3	41
Β'									8	9	4	4	25
Γ'									9	5	5	3	22
Δ'				1				1	4	7	5	4	22
Σ	2	1	2	2				7	32	29	21	14	110

α. απεφοίτησαν β. ανίκανος, γ. απεβίωσαν, δ. μετώκοισε, ε. μετεγγραφή, στ. απεχώρησε ζ. ουδόλως εφοίτησε η. ασθένεια θ. απορριφθέντες

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλνίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ. 1, υπ. 1α, έτος 1926-1927

Τη σχολική χρονιά 1926-1927 στην πρώτη τάξη γράφτηκαν σαράντα ένα (41) κορίτσια από τα οποία όμως φοίτησαν και εξετάστηκαν στο τέλος της χρονιάς μόνο τριάντα πέντε (35), αριθμός που αντιστοιχεί σε ποσοστό 85%. Η καταστροφή των πρώτων φύλλων του Γενικού ελέγχου της χρονιάς 1925-1926, τα οποία αφορούσαν τα ονόματα των μαθητριών που είχαν γραφτεί στην πρώτη τάξη, έχει ως αποτέλεσμα να μη μπορούμε να γνωρίζουμε πόσες διετής μαθήτριες είχε το τμήμα, με την εξαίρεση δύο εξ' αυτών, της Τίτου Στυλ. Αφροδίτης και της Κεραμύδα Ανδ. Νίκης, των οποίων τα ονόματα περιέχονται στα οκτώ (8) της πρώτης τάξης του 1925-1926 που σώζονται.

Από τις μαθήτριες που φοίτησαν και εξετάστηκαν προήχθησαν δεκαοκτώ (18), δηλαδή το 51 % [= 18/35] των φοιτησάντων ή το 44 % [= 18/41] των εγγραφέντων. Οι μαθήτριες που πέρασαν την τάξη με «Άριστα» ήταν τρεις (3) και αποτελούν το 17 % [=3/18] του μαθητριών που προβιβάστηκαν. Πρόκειται για τις μαθήτριες Προξενιά Παρασκευή, Ευθυμία Γκούγια και Βασιλική Σουργιάνη. Οι δύο πρώτες κατάγονταν από την Κατούνα, ενώ η τρίτη από τη Ζάβιτσα. Με «Λίαν Καλώς» προήχθησαν οκτώ (8) μαθήτριες, ποσοστό 50 % [= 8/19], και το ίδιο ποσοστό αντιστοιχούσε στις μαθήτριες που προήχθησαν με «Καλώς».

Το ποσοστό 15 % [= 6/41] αφορά τις μαθήτριες που απεφοίτησαν παρότι δεν είχαν παρακολουθήσει σε επαρκή βαθμό τα μαθήματα στο Δημοτικό Σχολείο της

Κατούνας. Οι μαθητές αυτοί ανήκαν στην ομάδα των μαθητών οι οποίοι δεν κατάγονταν από την Κατούνα αλλά παρακολουθούσαν τα μαθήματα του σχολείου για μερικούς μήνες, όσο διαρκούσαν οι δουλειές των γονέων τους στην κωμόπολη. Έπειτα, επέστρεφαν στη γενέτειρά τους, όπου συνέχιζαν τη φοίτησή τους στο εκεί σχολείο. Ο τρόπος καταγραφής των στοιχείων της μαθήτριας Περσεφόνης Κων. Τσιλίκη, στο βιβλίο των γενικών ελέγχων, θυμίζει τον τρόπο καταγραφής των μαθητών οι οποίοι φοιτούν στο δημοτικό σχολείο της κωμόπολης μόνο για συγκεκριμένο διάστημα κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Η εν λόγω μαθήτρια έχει καταγωγή από την Κατούνα και δεν ανήκει σε οικογένεια μετοίκων. Ωστόσο, παρότι δεν έχει γενικό βαθμό (τελικό) και παρότι δεν αναγράφεται στην στήλη των παρατηρήσεων η ένδειξη «μετώκιση», την επόμενη σχολική χρονιά γράφεται στην Β΄ τάξη.

Οι δύο μαθήτριες που απεβίωσαν κατά τη διάρκεια της χρονιάς είναι η Σταματία του Ευστάθιου Ρόζου και η Σταθούλα του Κων/νου Μούχα. Ακόμα, η μαθήτρια Σαμαντά Σταμ. Σταθούλα έχει την ένδειξη «ανίκανος»⁵ και την επόμενη σχολική χρονιά δεν φοίτησε στο σχολείο⁶. Υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες, στη στήλη των παρατηρήσεων αναγράφεται η συγκεκριμένη πάθηση, όπως τυφλή, κωφάλαλη. Όμως, ο όρος «ανίκανος», που εμφανίζεται για πρώτη φορά στους γενικούς ελέγχους του Δημοτικού σχολείου Κατούνας, δε δίνει επαρκείς πληροφορίες, καθότι δεν ορίζει επακριβώς το είδος της ανικανότητας.

Πιθανόν με τη χρήση του παραπάνω χαρακτηρισμού ο γράφων να αναφέρεται σε πνευματική ανικανότητα. Σε αυτό το σημείο μας δίνεται η δυνατότητα να αναφέρουμε ότι, την εποχή στην οποία αναφερόμαστε, η μόρφωση για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες ήταν αδύνατη καθώς δεν υπήρχαν οι κατάλληλες συνθήκες, ούτε ειδικευμένοι δάσκαλοι. Τα πρώτα δειλά βήματα για την εκπαίδευση των νοητικά καθυστερημένων παιδιών ξεκίνησαν από τα τέλη της επόμενης δεκαετίας 1930-1940⁷.

---

⁵ Τα παιδιά που είχαν ανάγκη από ειδική αγωγή ονομάζονται με την λέξη «ανίκανος» η οποία δεν έχει θέση στην εποχή μας. Ωστόσο η ελλιπής εκπαίδευση των δασκάλων αλλά και η αδιαφορία του κράτους δημιούργησε αυτή την αντιμετώπιση. Το νομοσχέδιο Αθ. Ευταξία αναφέρεται σε τέτοιες περιπτώσεις ως εξής, « Παιδιά ηλίθια και μωρά, προς δε κουφάλα ή τυφλά απαλλάττονται της υποχρέωσης ταύτης(φοίτησης), περισυλλεγόμενα δε εις ειδικά φιλανθρωπικά καταστήματα, όπου υπάρχουν τοιαύτα, τυγχάνουσι της δυνατής εν αυτοίς μορφώσεως.», (Νομοσχέδιο Αθ. Ευταξία «Περί Δημοτικής Εκπαιδεύσεως», Κεφάλαιο Α΄: Γενικά Διατάξεις, άρθρο 9, 15-5-1899) – Ο νόμος 4397 δίνει μεγαλύτερη σημασία στο πρόβλημα μιλώντας και για τάξεις ή και δημοτικά σχολεία για την εκπαίδευση στους «πνευματικούς ανωμάλους παίδας», (Νόμος 4397, αριθ. φ. 309, Περί στοιχειώδους εκπαιδεύσεως, Κεφάλαιον Ε΄: Δημοτικά σχολεία για τους πνευματικούς ανωμάλους παίδας,, άρθρο 11, 24-8-1929)

⁶ «Εις παιδιά ανάπηρα, ασθενικά και διανοητικώς άωρα επιτρέπεται να εγγραφώσι και μετά το 6^{ον} έτος της ηλικίας αυτών και να διακόπτωσιν έστιν ότε και τα μαθήματα αυτών τη εγκρίσει των οικείων επιθεωρητών.», (Νομοσχέδιο Αθ. Ευταξία «Περί Δημοτικής Εκπαιδεύσεως», Κεφάλαιο Α΄: Γενικά Διατάξεις, άρθρο 9, 15-5-1899)

⁷ «Στην Ελλάδα, σε σχέση με τις προηγμένες χώρες, το καθυστερημένο παιδί αρκετά αργά έγινε αντικείμενο ειδικής προσοχής από το επίσημο κράτος. Το 1937 με τον αναγκ. νόμο 453/1937 ιδρύθηκε στην Καισαριανή Αττικής το πρώτο στην Ελλάδα δημόσιο Σχολείο για καθυστερημένα παιδιά με τον αρχικό τίτλο «Ειδικόν Σχολείο Ανωμάτων και Καθυστερημένων Παίδων». Αμέσως τον επόμενο

Στη Β΄ τάξη γράφτηκαν είκοσι πέντε (25) μαθήτριες οι οποίες φοίτησαν καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς και προσήλθαν στις τελικές εξετάσεις. Στην επόμενη τάξη πέρασαν δεκαεπτά μαθήτριες (17), δηλαδή ποσοστό 68 % [= 17/25] των εγγραφέντων, ο αριθμός των οποίων, την συγκεκριμένη χρονιά, ταυτίζεται με εκείνο των φοιτησάντων. Το 16% [= 4/25] των επιτυχουσών μαθητριών, τέσσερις (4) στον αριθμό, βαθμολογήθηκαν με «Άριστα». Πρόκειται για δύο κατουινιώτισσες, τη Σταυρούλα Νικ. Γιανούλη και την ορφανή Γουρνοπάνου Ευ. Αγγελική, ενώ οι άλλες δύο μαθήτριες κατάγονταν από τον Αγ. Βασίλειο, η ορφανή Βελόνα Θεοδώρα, και από την Αμφιλοχία η Μαρία Δημ. Κοτσάνη. Ίδιο ήταν το ποσοστό των μαθητριών οι οποίες προήχθησαν με βαθμολογία «Λίαν Καλώς», εννέα (9) μαθήτριες, το 36 % [= 9/25] της τάξης, προήχθησαν με βαθμό «Καλώς» ενώ οκτώ (8) μαθήτριες, ποσοστό 32% [= 8/25], απορρίφθηκαν.

Όσο αφορά τις μαθήτριες που γράφτηκαν στην Α΄ τάξη το σχολικό έτος 1926-1927, δεν μπορούμε να βρούμε διετείς μαθήτριες, διότι, όπως έχουμε προαναφέρει, λείπουν οι απαραίτητες σελίδες από το βιβλίο του Γενικού Ελέγχου της Α΄ τάξης, για τη σχολική χρονιά 1925-1926. Τα ονόματα των προβιβασθέντων μαθητριών της πρώτης τάξης του 1925-1926 τα βρίσκουμε στον πίνακα που αναγράφονται όλες οι μαθήτριες του σχολείου την τετραετία 1925-1929. Στις μαθήτριες της δευτέρας τάξης συμπεριλαμβάνονται οι πέντε διετείς, Νάκου Αθανασία (5), Παπαδημητρίου Σοφία (4), Τίτου Κωνστάντω (4) και οι ορφανές Γκιάσα Νίκη (4) και Κολοθόρου Σταθούλα (5)], όλες εκ των οποίων κατάφεραν να προβιβαστούν. Ακόμα, στην Β΄ τάξη τη σχολική χρονιά 1926-1927 έπρεπε να περιλαμβάνεται η ορφανή Λαμπροπούλου Θωμ. Σοφία, η οποία είχε μείνει στην ίδια τάξη και τελικά δεν συνέχισε το σχολείο.

Στην Γ΄ τάξη γράφτηκαν είκοσι δύο (22) μαθήτριες. Η τάξη αποτελούνταν από τις δέκα επτά μαθήτριες που προβιβάστηκαν στην τρίτη και όσες είχαν μείνει την προηγούμενη χρονιά και έπρεπε να την επαναλάβουν. Οι διετείς μαθήτριες ήταν πέντε, όμως την τάξη επανέλαβαν με επιτυχία μόνο οι τέσσερις [Προξενιά Γ. Σταυρούλα (4), Σεραφή Ν. Αγλαΐα (6), Βάση Δ. Σοφία (5) και η ορφανή Ντελιμάγκα Ι. Αγγελική (5)]. Επίσης, στο τμήμα προστέθηκε από μεταγραφή η ορφανή μαθήτρια Παπαμήτσου Τασούλα από του Παπαδάτου.

Όσες μαθήτριες γράφτηκαν τόσες και φοίτησαν. Προήχθησαν δεκατρείς (13) μαθήτριες, δηλαδή το 59 % [= 13/22] των εγγραφέντων (=φοιτησάντων) και το 13% [= 3/22] του συνόλου είχε βαθμό «Άριστα». Από τις τρεις μαθήτριες που βαθμολογήθηκαν με άριστα οι δύο ήταν κατουινιώτισσες, η Κοκορόμπα Γ. Ελένη και η διετής Σεραφή Ν. Αγλαΐα, ενώ η τρίτη, η Παπαμήτσου Τασούλα, καταγόταν από του Παπαδάτου. Με βαθμό «Λίαν Καλώς» προβιβάστηκαν πέντε (5) μαθήτριες και το

χρόνο, με τον Αν. Ν. 1049/1938 χαρακτηρίζεται ως Πρότυπο και μετονομάζεται « Πρότυπον Ειδικόν Σχολείον Αθηνών». Το Πρότυπο Ειδικό Σχολείο Αθηνών άρχισε τη λειτουργία του με πρώτη Διευθύντρια – Επιθεωρήτρια την δ.φ. ειδική παιδαγωγό Ρόζα Ιμβριώτη και πρώτους δασκάλους τους: Ξανθίπη Βακαρέλλη-Καλαντζή, Βασιλική Διαλετά (μόνο τον πρώτο χρόνο), Ελένη Κονταράτου-Ρούσου, Λεονίδα Πέρρο, Λουκία Πιστικίδου και Κώστα Καλαντζή (από τον δεύτερο χρόνο)», (Λουκία Πιστικίδου – Δρόσου, Το ασκήσιμο νοητικά καθυστερημένο παιδί – «Στουπάθειο» το πρώτο στην Ελλάδα Ειδικό Σχολείο για ασκήσιμα παιδιά, Εκδόσεις «Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων», Αθήνα 1982

ίδιο ποσοστό, δηλαδή 23% [= 5/22], αντιστοιχούσε στις μαθήτριες που προβιβάστηκαν με «Καλώς». Απορρίφθηκαν εννέα (9) μαθήτριες, ποσοστό 41% [= 9/22].

Στην τετάρτη τάξη γράφτηκαν είκοσι δύο (22) μαθήτριες και φοίτησαν είκοσι (20). Στο τέλος της σχολικής χρονιάς αποφοίτησαν δεκαέξι (16) μαθήτριες ποσοστό 72% [= 16/22] των εγγραφέντων και 80% [= 16/20] των φοιτούντων. Το δυναμικό της τάξης περιλάμβανε τις δεκαέξι (16) μαθήτριες που προβιβάστηκαν από την προηγούμενη τάξη, μία διετή, Κατουνιώτισσα, την Τσιτσώνη Ν. Χρυσή, που επανέλαβε επιτυχώς και με καλούς βαθμούς, «Λίαν Καλώς», την τετάρτη τάξη, και τέσσερις (4) μαθήτριες που ενώ είχαν αποφοιτήσει επανέλαβαν την τάξη. Πρόκειται για την Προξενιά Ευστ. Μαρία, που είχε προβιβαστεί την πρώτη φορά με «Καλώς» και τη δεύτερη με «Άριστα», τη Βούλγαρη Λ. Ευφροσύνη η οποία και τις δύο φορές προβιβάστηκε με «Άριστα» και τις ορφανές Κολοβού Φ. Σοφία, η οποία την πρώτη φορά προήχθη με βαθμό «Καλώς» και τη δεύτερη με «Άριστα», και Ασβέστη Ι. Μαρία την πρώτη φορά προήχθη με «Άριστα» ενώ τη δεύτερη αρρώστησε από Πλευρίτιδα και δε συνέχισε τη φοίτηση. Ακόμα, στην τετάρτη τάξη είχε εγγραφεί η μαθήτρια Μπουμπούλη Στ. Ελευθερία, η οποία απορρίφθηκε από την τρίτη τάξη το 1925-1926, και περιέργως αναφέρεται στο δυναμικό της τετάρτη τάξης, από την οποία τελικά δεν αποφοίτησε, διότι, όπως σημειώνεται, μετώκοισε.

Τελικά, με βαθμό «Άριστα» αποφοίτησαν τέσσερις (4) μαθήτριες, το 25% [=4/16] των μαθητριών που πέτυχαν στις εξετάσεις ή το 20% [= 4/20] των μαθητριών που φοιτούσαν στην τάξη, ποσοστό ίδιο με το εκείνο των απορριφθέντων. Ουσιαστικά, από τις μαθήτριες που βαθμολογήθηκαν με «Άριστα» μόνο η Γιαντζέ Θεοδ. Βασιλική, η κόρη του παπά της Κατούνας φοιτούσε για πρώτη φορά στην τάξη, καθώς τα άλλα τρία «Άριστα» επαναλάμβαναν την τάξη, ενώ την είχαν περάσει το σχολικό έτος 1925-1926. Με «Καλώς» βαθμολογήθηκαν επτά (7) μαθήτριες ποσοστό 35 % [= 7/20] και με «Λίαν Καλώς» πέντε (5), ποσοστό 25 % [= 5/20]

Τη σχολική χρονιά 1926-1927 γράφτηκαν συνολικά εκατόν δέκα (110) μαθήτριες. Τελικά, φοίτησαν εκατόν τρεις (103), ποσοστό 94 % [= 103/110]. ενώ προβιβάστηκαν εξήντα τέσσερις (64), δηλαδή το 58% [= 64/110] των εγγραφέντων ή το 62 % [=64/103] των φοιτούντων. Αξίζει να σημειώσουμε ότι στο σύνολο των μαθητών, με την εξαίρεση εκείνων της πρώτης τάξης, φοίτησαν οι δέκα από τους έντεκα διετείς.

Όπως γίνεται αντιληπτό από το κυκλικό διάγραμμα 10.2, «Άριστα», από το σύνολο του μαθητικού δυναμικού της σχολικής μονάδας πήραν δεκατέσσερις (14) μαθήτριες, ποσοστό 14% [= 14/103]. Με «Λίαν Καλώς» βαθμολογήθηκαν είκοσι μία (21) μαθήτριες, ποσοστό 20% [= 21/103] και με «Καλώς» είκοσι εννέα (29) μαθήτριες, το 28 % [= 29/103]. Απορρίφθηκαν τριάντα δύο (32) μαθήτριες, ποσοστό 31 % [=32/103] και επτά (7) μαθήτριες, ποσοστό 7% [=7/103], δεν ολοκλήρωσαν ανελλιπώς τη φοίτησή τους, εξαιτίας σοβαρής ασθένειας,

Κυκλικό Διάγραμμα 10.2

Τη σχολική χρονιά 1926-1927 δεν υπήρχαν μαθήτριες των οποίων η φοίτηση ήταν ανεπαρκής ή μηδενική. Δύο μαθήτριες μετώκοισαν, δύο αποφοίτησαν, δύο απεβίωσαν και μία μαθήτρια είχε έντονα μαθησιακά προβλήματα και δεν συνέχισε τις σπουδές της.

Σε αυτό το σημείο μας δίνεται η αφορμή να αναφέρουμε ότι την προηγούμενη σχολική χρονιά, 1925-1926, το πρόβλημα των σοβαρά ασθενούντων μαθητριών δε γίνεται ιδιαίτερα αισθητό, διότι πρόβλημα ασθενειών παρατηρούνταν στις μικρές τάξεις, ιδίως στην Πρώτη, όπου ο μαθητικός πληθυσμός είναι περισσότερο ευπαθής και τα φύλλα των εγγραφών της τάξης αυτής έλειπαν από το βιβλίο του Γενικού Ελέγχου. Στις τελευταίες οκτώ εγγραφές που σώζονται, υπάρχει η Κατουνιώτισσα, Τσαβαλά Σπυριδούλα του Θεοδόσιου, η οποία παρέμεινε στην ίδια τάξη λόγω ασθένειας η οποία την εμπόδισε να παρακολουθήσει τα μαθήματα. Την σχολική χρονιά 1926-1927 ενεγράφη, αυτή τη φορά επιτυχώς στην πρώτη τάξη.

Τη σχολική χρονιά 1926-1927 παρέμειναν στην πρώτη τάξη λόγω ασθένειας έξι (6) μαθήτριες. Οι οικογένειες όλων διέμεναν μόνιμα στην Κατούνας. Την επόμενη χρονιά ενεγράφησαν στην πρώτη τάξη του σχολείου και οι έξι (6), εκ των οποίων οι τέσσερις (4) πέρασαν στην δεύτερα τάξη. Το μεγάλο ποσοστό σοβαρών ασθενειών στις μαθήτριες της πρώτης τάξης δείχνει ότι η πρώτη δημοτικού ήταν το πιο ευπαθές τμήμα του σχολικού πληθυσμού. Στις υπόλοιπες τρεις τάξεις υπάρχει ένα μόνο

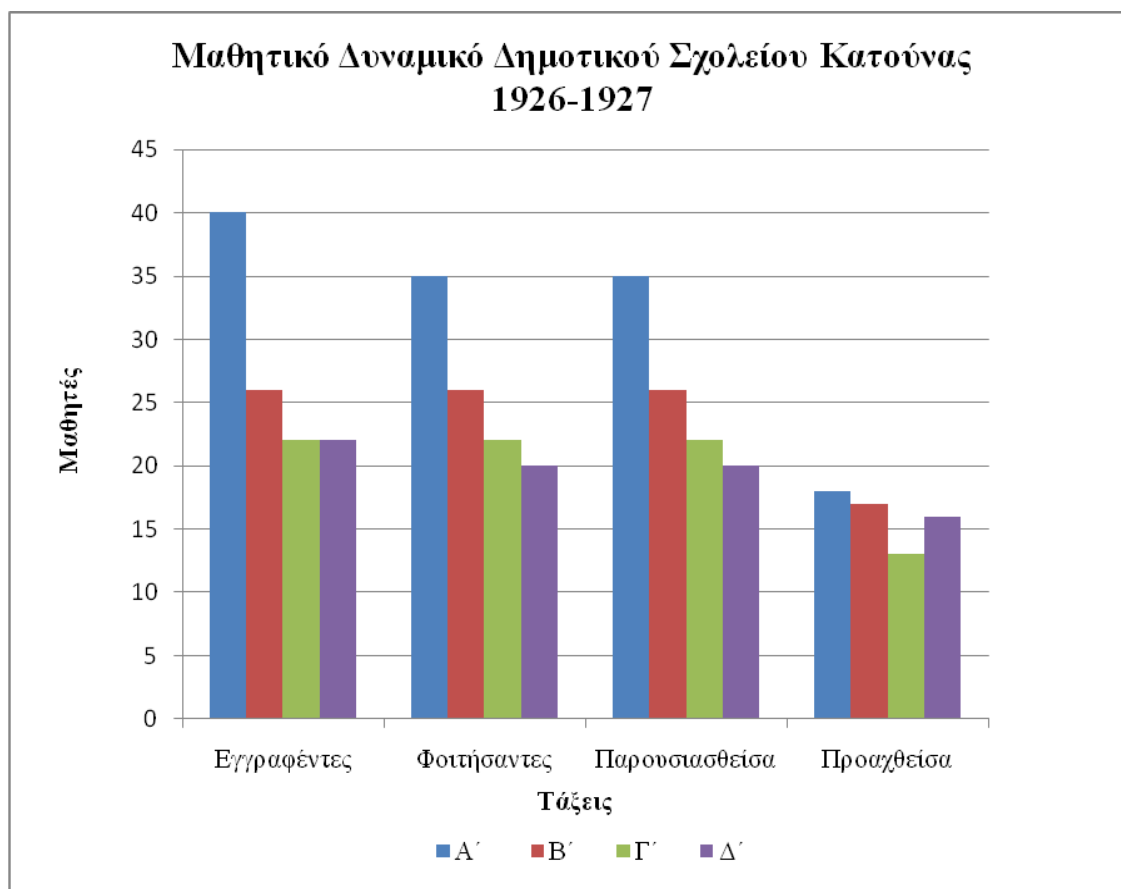

περιστατικό σοβαρής ασθένειας και αφορά τη μαθήτριά της τετάρτης τάξης, Μαρία Ι. Ασβέστη, η οποία ασθένησε από πλευρίτιδα και δε συνέχισε τη φοίτησή της την επόμενη χρονιά.

Όσο αφορά τις οικογένειες των οποίων τα παιδιά ασθένησαν και αναγκάστηκαν να διακόψουν τη φοίτησή τους στο σχολείο, αναφέρουμε ότι δύο εξ' αυτών προσπάθησαν να κρύψουν από το σχολείο την ασθένεια που τα έπληξε. Αυτό συνέβαινε κυρίως γιατί οι οικογένειες μερικών κοριτσιών ήθελαν να μη μαθευτεί στην κοινωνία της Κατούνας και στιγματιστούν τα παιδιά τους. Βέβαια, το σχολείο πληροφορήθηκε για το ζήτημα από καταγγελίες και τιμώρησε τις μαθήτριες. Η τιμωρία είχε να κάνει περισσότερο με τον παραδειγματισμό των υπολοίπων.

Η ένδειξη «καταγγέλθηκε & ετιμωρήθη» συνοδεύει τις μαθήτριες Στέλλα Φ. Κολοβού και Νίκη Απ. Κουβασίλη, οι οποίες έπασχαν από πνευμονία. Από την ίδια αρρώστια νοσούσαν οι μαθήτριες Τσακώνη Κ. Παρθενία και Ευπραξία Μπουμπούλη. Ακόμα, ασθένησαν από βρογχίτιδα η Ελένη Ευστρ. Κολοθόρου, από πλευρίτιδα η Σταθούλα Κ. Τσακώνη και από ψώρα η Κωσταντίνα Μπουμπούλη.

Ραβδόγραμμα 10.2

Ο αριθμός των εγγραφέντων στην πρώτη τάξη απέχει από τους φοιτήσαντες, όμως, στις επόμενες τάξεις, η διαφορά αυτή τείνει να εξαλειφθεί. Οι φοιτήσαντες και παρουσιασθέντες στις εξετάσεις ταυτίζονται. Διαφορά υπάρχει μεταξύ των παρουσιασθέντων στις εξετάσεις και των προαχθέντων μαθητριών.

A.4. ΓΕΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ 1927-1928: ΜΑΘΗΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΚΑΙ ΒΑΘΜΟΙ

Στον πίνακα του μαθητικού δυναμικού του σχολείου που αναγράφεται στο κλείσιμο των εγγραφών για το κάθε σχολικό έτος, τέλη Ιουνίου, και ο οποίος υπογράφεται από τους δασκάλους αναφέρονται ως μαθήτριες της Πρώτης τάξης τριάντα εννιά (39) μαθήτριες. Στο τέλος της χρονιάς φοίτησαν και εξετάστηκαν τριάντα έξι (36), ποσοστό 92% [= 36/39] επί των συνολικά εγγραφέντων. Σχετικά με τις τρεις μαθήτριες που δεν φοίτησαν γνωρίζουμε ότι η μία μετώκησε στα μέσα της σχολικής χρονιάς και ανήκε στη ομάδα μαθητριών που φοιτούσαν σε δύο σχολεία, η δεύτερη «ουδόλως εφοίτησε» ενώ η τρίτη συνοδεύεται από την ένδειξη «πάσχει», στην στήλη των παρατηρήσεων, οπότε καταλαβαίνουμε ότι αναγκάστηκε λόγω ασθένειας να διακόψει τη φοίτησή της.

Πίνακας 10.3.α
Κατηγορίες μαθητικού δυναμικού

Τάξεις	Εγγραφέντες	Φοιτήσαντες	Παρουσιασθείσα	Προαχθείσα
Α΄	39	36	36	25
Β΄	25	24	24	16
Γ΄	26	25	25	14
Δ΄	13	13	13	8
Ε΄	6	5	5	4
Σ	109	103	103	67

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ. 1, υπ. 1α, έτος 1927-1928

Οι νέες μαθήτριες που γράφτηκαν στην Πρώτη τάξη ήταν δεκαεννιά (19). Έτσι, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι τις τριάντα έξι (36) μαθήτριες που φοίτησαν κατά τη διάρκεια της χρονιάς, συμπληρώνουν όλες οι μαθήτριες που έμειναν στην πρώτη τη σχολική χρονιά 1926-1927. Ακόμα, στο μαθητικό δυναμικό της πρώτης τάξης ανήκε και η μαθήτρια Παρασκευή Φωτ. Λύσσαρη, η οποία παρότι είχε προβιβαστεί με βαθμό «Καλώς», κατά τη σχολική χρονιά 1926-1927, επανέλαβε την τάξη την επόμενη χρονιά ως διετής που, όμως, δεν κατάφερε να προβιβαστεί. Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειώσουμε ότι όλες οι διετείς επαναλάμβαναν την τάξη και δεν επέλεξαν τη λύση του να παρατήσουν το σχολείο. Μοναδική απώλεια ήταν η διετής Δέσπω Δ. Κοκορόμπα, η οποία εξαιτίας ασθένειας, απείχε από το σχολείο, αλλά την επόμενη σχολική χρονιά, 1928 – 1929 φοίτησε και πέρασε την πρώτη τάξη.

Πίνακας 10.2.α
Απώλειες και βαθμοί μαθητικού δυναμικού

Τάξεις	Απώλειες μαθητικού δυναμικού							Βαθμοί					
	α	β	γ	δ	ε	στ	ζ	2,3		4	5	6	Σ
								η	θ				
Α΄				1			1	1	11	11	9	5	39
Β΄								1	7	9	6	2	25
Γ΄				1					11	7	2	5	26
Δ΄								1	4	4	3	1	13
Ε΄				1					1	2	1	1	6
Σ				3				3	35	33	21	14	109

α. απεφοίτησαν β. ανίκανος, γ. απεβίωσαν, δ. μετώκοισε, ε. μετεγγραφή, στ. απεχώρησε ζ. ουδόλως εφοίτησε η. ασθένεια θ. απορριφθέντες

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ. 1, υπ. 1α, έτος 1927-1928

Οι μαθήτριες οι οποίες προήχθησαν στην επόμενη τάξη ήταν είκοσι πέντε (25), δηλαδή αποτελούν το 64% [=25/39] των εγγραφέντων ή το 69% [=25/36] των φοιτούντων. Ακόμα, δεκατρείς (13) μαθήτριες από όσες ήταν διετής προήχθησαν στην επόμενη τάξη. Την τάξη πέρασαν με «Άριστα» πέντε (5) μαθήτριες και αποτελούν το 20 % [= 5/25]. Πρόκειται για τις Κατουνιώτισσες: Παγώνα Αθ. Μπουμπούλη, Λάμπω Δ. Πραμαντιώτου και τις διετείς Βιργινία Γ. Τσούρου,

Δήμητρα Π. Μπλίτσα, Ευτυχία Στ. Μπλίτσα. Με «Λίαν Καλώς» προήχθησαν εννέα (9) μαθήτριες, το 36 % [= 9/25], εκ των οποίων τρεις (3) ήταν διετής, με «Καλώς» προήχθησαν έντεκα (11) μαθήτριες, το 44% [= 11/25], εκ των οποίων οι έξι (6) ήταν διετής και απορρίφθηκαν δώδεκα (12), 31 % [=12/39] των εγγραφέντων ή το 33 % [=12/36] των φοιτούντων.

Στην πρώτη τάξη, η οποία αποτελεί τον πιο ευπαθή πληθυσμό του σχολείου, τη σχολική χρονιά 1927-1928, δεν αναφέρονται στο βιβλίο του Γενικού Ελέγχου, σοβαρές ασθένειες μαθητριών σε σχέση με προηγούμενες χρονιές. Υπάρχει μόνο η ασθένεια της μαθήτριας που αναφέραμε παραπάνω, η οποία, όμως, έπρεπε να φοιτά σε μεγαλύτερη τάξη. Στις υπόλοιπες τρεις τάξεις υπάρχουν δύο μόνο περιστατικά σοβαρής ασθένειας που αφορούν τη μαθήτρια της δευτέρας τάξης, Καλλιόπη Αθ. Καρύδα που ταλαιπωρήθηκε από πλευρίτιδα και τη Μαρία Χ. Μενελάου, η οποία είχε πνευμονία.

Στη δευτέρα τάξη γράφτηκαν είκοσι πέντε (25) μαθήτριες, ενώ φοίτησαν καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς και τελικώς εξετάστηκαν οι είκοσι τέσσερις (24). Η σύνθεση της τάξης αποτελούνταν από τις δεκαεπτά (17) μαθήτριες που προήχθησαν από την πρώτη και τις οκτώ (8) διετής που έμειναν την προηγούμενη χρονιά στην δευτέρα και επανέλαβαν με επιτυχία την τάξη. Η μαθήτρια Καλλιόπη Αθ. Καρύδα απεσύρθη επειδή ασθένησε αλλά δε συνέχισε το σχολείο την επόμενη σχολική χρονιά.

Ακόμα, απορρίφθηκαν επτά (7) μαθήτριες δηλαδή το 28 % [= 7/25], εκ των οποίων οι δύο ήταν διετείς και πέρασαν την τάξη τη σχολική χρονιά 1928-1929 ως τριετείς. Οι διετείς μαθήτριες Σουλιώτου Λαμπρινή, από την Κατούνα, και η Κουβέλη Ανδ. Φανή από την Κομποτή ήταν οι μόνες δύο, ποσοστό 8% [= 2/25], οι οποίες βαθμολογήθηκαν με «Άριστα». Έξι (6) μαθήτριες, ποσοστό 24% [= 6/25], προβιάστηκαν με «Λίαν καλώς» και μάλιστα οι δύο από αυτές ήταν διετείς. Με «Καλώς» προήχθησαν εννέα (9) μαθήτριες, δηλαδή το 36 % [= 9/25] της τάξης εκ των οποίων η μία ήταν διετής.

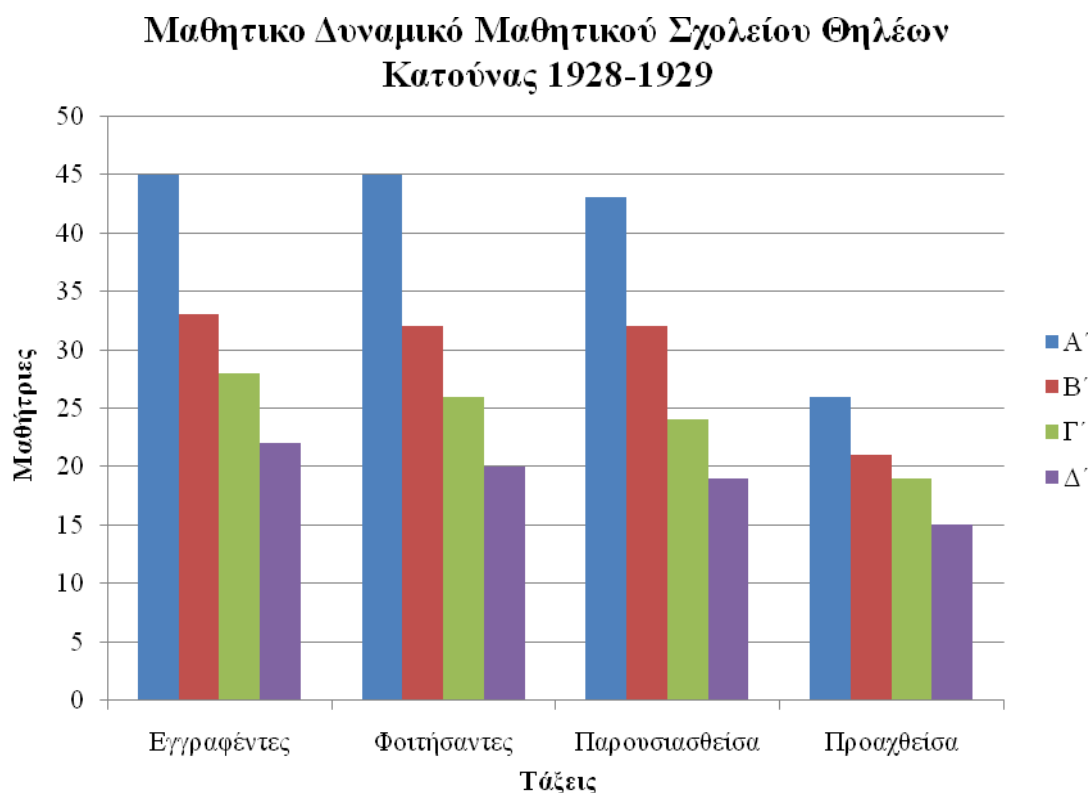
Στην τρίτη τάξη γράφτηκαν είκοσι έξι (26) μαθήτριες και φοίτησαν είκοσι πέντε (25), διότι μια «μετώκοισε». Η τάξη αποτελούνταν από τις δεκαέξι (16) μαθήτριες που προβιάστηκαν στην τρίτη και τις εννέα (9) διετής που έμειναν την προηγούμενη χρονιά και επανέλαβαν με επιτυχία την τάξη. Προήχθησαν δεκατέσσερις μαθήτριες, δηλαδή το 56 % [= 14/25]. Με άριστα προβιάστηκε το 20% [= 5/25] και οι πέντε μαθήτριες που διαμορφώνουν αυτό το ποσοστό ήταν οι Κατουνιώτισσες Γουρνοπάνου Ευ. Αγγελική, Σταθούλα Ευ. Κολοθόρου, Σταυρούλα Ν. Γιαννούλη, και οι διετής Σταθούλα Αθ. Πατούλα, Βιργινία Λ. Βούλγαρη. Με «Λίαν Καλώς» προβιάστηκαν δύο διετής μαθήτριες, δηλαδή το 8% [= 2/25], και με «Καλώς» προβιάστηκαν επτά (7) μαθήτριες, ποσοστό 36 % [= 7/25], εκ των οποίων οι πέντε ήταν διετής. Έντεκα (11) μαθήτριες, ποσοστό 44% [= 11/25], θεωρήθηκε φρονιμότερο να επαναλάβουν την ίδια τάξη.

Στην τετάρτη τάξη γράφτηκαν δεκατρείς (13) μαθήτριες και αξίζει να σημειώσουμε ότι όλες φοίτησαν και παρουσιάστηκαν στις εξετάσεις. Το δυναμικό της τάξης αποτελούνταν από τις εννέα (9) μαθήτριες που προήχθησαν από την τρίτη

και τις τέσσερις (4) διετής που έμειναν την προηγούμενη χρονιά και επανέλαβαν με επιτυχία την τάξη. Απώλειες στο δυναμικό της τετάρτης τάξης ήταν τέσσερις μαθήτριες που προβιβάστηκαν με αρκετά καλό βαθμό αλλά δεν γράφτηκαν στην τετάρτη τάξη. Αυτές ήταν η Σταυρούλα Γ. Προξενιά (4) και οι ορφανές Σοφία Δ. Βάση (5) Αγγελική Ι. Ντελιμάγκα (5), με καταγωγή από την κωμόπολη, και η Τασούλα Παπαμήτσου (6), από του Παπαδάτου.

Στο τέλος της σχολικής χρονιάς αποφοίτησαν οκτώ (8) μαθήτριες, ποσοστό 61 % [= 8/13]. Με «Άριστα» πέρασε την τάξη μια μαθήτρια, η διετής Σεβαστή Σπ. Μαυρομάτη, με «Λίαν Καλώς» προήχθησαν τρεις μαθήτριες ποσοστό 23 % [= 3/13] και μάλιστα δύο από αυτές ήταν διετής. Με «Καλώς» προβιβάστηκαν τέσσερις (4) μαθήτριες, ποσοστό 31 % [= 4/13], εκ των οποίων η μία ήταν διετής ενώ πέντε (5) μαθήτριες απορρίφθηκαν. Μία εκ των μαθητριών αυτών, η Μαρία Χ. Μενελάου, ασθένησε από πνευμονία και έλειπε για μεγάλο χρονικό διάστημα με αποτέλεσμα να μη μπορέσει να περάσει την τάξη. Την επόμενη χρονιά 1928-1929, όμως, γράφτηκε ξανά στην τετάρτη τάξη, την οποία δεν είχε μπορέσει να παρακολουθήσει.

Ραβδόγραμμα 10.3

Τη σχολική χρονιά 1927-1928, λειτούργησε πέμπτη τάξη στο Δημοτικό Σχολείο Θηλέων Κατούνας. Στο τμήμα μετείχαν έξι (6) μαθήτριες οι οποίες είχαν προαχθεί την προηγούμενη χρονιά από την τετάρτη. Αυτές ήταν οι Σπυριδούλα Κατσικά, Νίκη Κ. Παπαβασιλείου, Ιουλία Ν. Καρούσου, Άννα Γ. Καρούση και Ναυσικά Ι. Κουτά, από την κωμόπολη, καθώς και η Μαρία Χ. Μίχα η οποία καταγόταν από την Πρέβεζα, ερχόταν για πρώτη φορά στο Δημοτικό σχολείο Κατούνας και κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς «μετώκοισε». Με «Άριστα» αποφοίτησε μια μαθήτρια, η Άννα Καρούσου. Επίσης μια μαθήτρια, η Παπαβασιλείου η Νίκη αποφοίτησε με «Λίαν Καλώς», ενώ με «Καλώς» αποφοίτησαν οι υπόλοιπες δύο μαθήτριες.

Η πέμπτη τάξη έλυσε ένα αίτημα της κοινωνίας της Κατούνας το οποίο εκφραζόταν με την επανάληψη της τετάρτης τάξης από ορισμένες μαθήτριες ενώ την είχαν περάσει την προηγούμενη χρονιά. Οι δύο τάξεις του δημοτικού από την τετάρτη και έπειτα αναλογούσαν σε τάξεις του γυμνασίου. Οι μαθήτριες ήταν λίγες, όμως, ευελπιστούσαν ότι θα φοιτούσαν πολλές όταν η τάξη λειτουργούσε επίσημα. Η διατήρηση, λοιπόν, της πέμπτης τάξης εξαρτιόταν από τον αριθμό των μαθητριών που θα φοιτούσαν. Ωστόσο, δεν παρουσιάστηκε το απαιτούμενο ενδιαφέρον τόσο από τις μαθήτριες που την προηγούμενη χρονιά είχαν αποφοιτήσει όσο και από τις μαθήτριες που είχαν τελειώσει σε προηγούμενα χρόνια. Το πείραμα απέτυχε με αποτέλεσμα το σχολείο να επανέλθει, από την επόμενη χρονιά 1928-1929, στις τέσσερις τάξεις.

Τη σχολική χρονιά 1927-1928 γράφτηκαν συνολικά εκατόν εννέα (109) μαθήτριες, φοίτησαν εκατόν τρεις (103), ποσοστό 94 % [= 103/109], και προβιάστηκαν εξήντα επτά (67), δηλαδή το 61% [= 67/109]. Στην πρώτη τάξη, η απόκλιση του αριθμού των εγγραφέντων σε σχέση με εκείνο των φοιτησάντων είναι μικρή. Επίσης, σε σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια η διαφορά είναι εμφανώς μικρότερη και τούτο είναι απόρροια μιας συντονισμένης προσπάθειας που χρεώνεται στους δασκάλους του σχολείου. Στις άλλες τάξεις η διαφορά μεταξύ των δύο μεγεθών τείνει να εξαλειφθεί.

Ακόμα, παρατηρώντας το ραβδόγραμμα 10.3, γίνεται αντιληπτό ότι ο αριθμός των φοιτησάντων κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς ταυτίζεται με τον αριθμό των μαθητών οι οποίοι παρουσιάστηκαν στις εξετάσεις, φαινόμενο που παρατηρήσαμε και την προηγούμενη χρονιά. Διαφορά υπάρχει μεταξύ των παρουσιασθέντων στις εξετάσεις και των προαχθέντων μαθητριών ενώ γίνεται αντιληπτό, με βάση το κυκλικό διάγραμμα 10.3, ότι όσο μεγαλώνει η τάξη, η διαφορά αυτή μικραίνει.

Βαθμολογήθηκαν με «Άριστα», κατά τη σχολική χρονιά 1927-1928, από όλο το σχολείο δεκαπέντε μαθήτριες (15), δηλαδή το 22% [= 14/64], των εξετασθέντων, με «Λίαν Καλώς» είκοσι δύο μαθήτριες το 34% [= 22/64] και «Καλώς» είκοσι εννέα (29) μαθήτριες το 45 % [= 29/64].

Κυκλικό διάγραμμα 10.3

A.5. ΓΕΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ 1928-1929: ΜΑΘΗΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΚΑΙ ΒΑΘΜΟΙ

Ο πίνακα του μαθητικού δυναμικού του σχολείου αναγράφεται στο κλείσιμο των εγγραφών για το κάθε σχολικό έτος. Συντάχθηκε στα τέλη του Ιουνίου 1929, και υπογράφεται από τους δασκάλους οι οποίοι με αυτό τον τρόπο πιστοποιούν την έγκρισή τους ως προς τα αποτελέσματα και τις διαδικασίες που ακολουθήθηκαν.

Στον πίνακα αυτό, ως μαθήτριες της πρώτης τάξης αναφέρονται σαράντα πέντε (45) μαθήτριες οι οποίες φοίτησαν καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Ωστόσο, στο τέλος της χρονιάς, στις τελικές εξετάσεις, παρουσιάστηκαν μόνο σαράντα τρεις (43), ποσοστό 95% [= 43/45]. Οι δύο μαθήτριες που δεν παρουσιάστηκαν στις τελικές εξετάσεις ανήκαν στην ομάδα των οικογενειών που έμεναν στην Κατούνα για ένα διάστημα της σχολικής χρονιάς.

Το έτος 1928 – 1929, γράφτηκαν για πρώτη φορά στο δημοτικό σχολείο Κατούνας τριάντα τρεις (33) μαθήτριες. Τον αριθμό των εγγραφέντων στην πρώτη τάξη συμπλήρωσαν οι έντεκα (11) διετής μαθήτριες και μία (1) τριετής, οι οποίες προήχθησαν όλες στην επόμενη τάξη. Συνολικά, ο αριθμός των προβιβασθέντων

μαθητριών ανερχόταν στις είκοσι έξι (26), δηλαδή στο 58 % [=26/45] των εγγραφέντων ή το 60 % [=26/43] των παρουσιασθέντων στις εξετάσεις.

Στην επόμενη τάξη πέρασαν με «Άριστα» έξι (6) μαθήτριες, οι οποίες αντιστοιχούν στο 14 % [= 6/43] των παρουσιασθέντων στις εξετάσεις μαθητριών ή στο 23 % [= 6/26] των μαθητριών που είχαν προαχθεί. Πρόκειται για τις Κατουνιώτισσες Τσούλου Δήμητρα και Μαυρομμάτη Δήμητρα, τις διετής Κακοθόρου Χρυσούλα, Λύσσαρη Παρασκευή, την ορφανή Κούπλα Αικατερίνη, και την Κουλοβού Ελένη, η οποία σε αντίθεση με τις προηγούμενες έχει καταγωγή από το χωριό Μαχαλά.

Με «Λίαν Καλώς» προήχθησαν πέντε (5) μαθήτριες εκ των οποίων οι δύο (2) ήταν διετής. Οι μαθήτριες που προήχθησαν με «Λίαν Καλώς» αποτελούν το 12% [= 5/43] των παρουσιασθέντων στις εξετάσεις μαθητριών ή το 19 % [= 5/26] των μαθητριών που είχαν προαχθεί. Με «Καλώς» προήχθησαν δέκα πέντε (15) μαθήτριες εκ των οποίων οι έξι (6) ήταν διετής και η μια τριετής. Αποτελούν το 35% [=15/43] των παρουσιασθέντων στις εξετάσεις μαθητριών ή το 58 % [= 15/26] των μαθητριών που είχαν προαχθεί. Τέλος, δεκαεπτά (17) μαθήτριες, ποσοστό 40 % [=17/43] των φοιτούντων, απορρίφθηκαν.

Πίνακας 10.4.α
Κατηγορίες μαθητικού δυναμικού

Τάξεις	Εγγραφέντες	Φοιτήσαντες	Παρουσιασθείσα	Προαχθείσα
Α΄	45	45	43	26
Β΄	33	32	32	21
Γ΄	28	26	24	19
Δ΄	22	20	19	15
Σ	128	113	108	81

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ. 1, υπ. 1α, έτος 1928-1929

Στην πρώτη τάξη που είναι ο πιο ευπαθής πληθυσμός του σχολείου, τις δύο τελευταίες χρονιές δεν αναφέρονται στο βιβλίο του Γενικού Ελέγχου, σοβαρές ασθένειες. Αυτό σημαίνει ότι στο τομέα της υγιεινής και της πρόληψης οι γονείς έδιναν σημασία στα λεγόμενα του διδασκαλικού προσωπικού.

Στη δευτέρα τάξη γράφτηκαν τριάντα τρεις (33) μαθήτριες ενώ μόνο οι τριάντα δύο (32) φοίτησαν καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς και παρουσιάστηκαν στις εξετάσεις. Το δυναμικό της τάξης μειώθηκε κατά μια μαθήτρια

επειδή απεφοίτησε η διετής μαθήτρια Περσεφόνη Τσιλίκη. Η σύνθεση της τάξης αποτελούνταν από τις είκοσι έξι μαθήτριες (26) που προήχθησαν από την πρώτη και τις επτά (7) διετής που έμειναν την προηγούμενη χρονιά στη δευτέρα. Όσο αφορά τις διετής μαθήτριες, γνωρίζουμε ότι οι έξι (6) επανέλαβαν με επιτυχία την τάξη.

Πίνακας 10.4.β
Απώλειες και βαθμοί μαθητικού δυναμικού

Τάξεις	Απώλειες μαθητικού δυναμικού							Βαθμοί					
	α	β	γ	δ	ε	στ	ζ	2,3		4	5	6	Σ
								η	θ				
Α΄	2								17	15	5	6	45
Β΄				1					11	6	12	3	33
Γ΄	1			1				1	5	9	8	3	28
Δ΄								3	4	11	0	4	22
Σ	2			3				5	36	41	25	16	128

α. απεφοίτησαν β. ανίκανος, γ. απεβίωσαν, δ. μετώκοισε, ε. μετεγγραφή, στ. απεχώρησε ζ. ουδόλως εφοίτησε η. ασθένεια θ. απορριφθέντες

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ. 1, υπ. 1α, έτος 1928-1929

Από τις μαθήτριες που προβιβάστηκαν στην τρίτη τάξη, «Άριστα» πήραν τρεις (3), αριθμός που αντιστοιχεί σε ποσοστό 14 % [=3/21]. Πρόκειται για τις Κατουნიώτισσες Βιργινία Τσούρου, τη διετή Μαρία Κατσίκα και την καταγόμενη εκ Πατρών ορφανή Μαυρομάτη Καίτη. Δώδεκα (12) μαθήτριες προβιβάστηκαν με «Λίαν καλώς», ποσοστό 57 % [= 12/21] και μάλιστα τέσσερις εξ' αυτών ήταν διετής. Έξι (6) μαθήτριες εκ των οποίων η μια ήταν διετής, δηλαδή με ποσοστό 28 % [= 6/21] των επιτυχόντων, προήχθησαν στην επόμενη τάξη με βαθμό «Καλώς». Στην ίδια τάξη έμειναν έντεκα (11) μαθήτριες, 33 % [= 11/33] των εγγραφέντων μαθητριών στην δευτέρα τάξη.

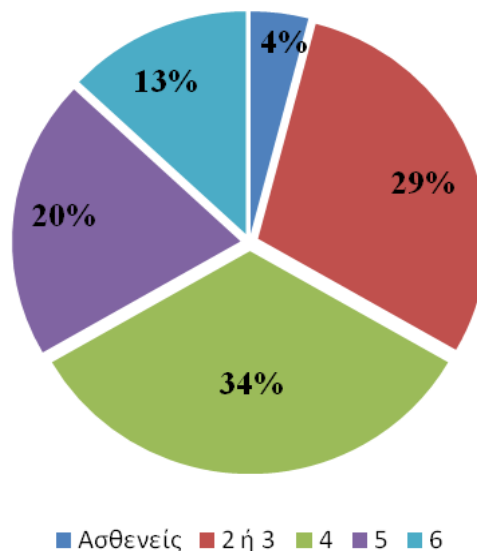
Στη τρίτη τάξη γράφτηκαν είκοσι οκτώ (28) μαθήτριες, ενώ από αυτές φοίτησαν καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς και παρουσιάστηκαν στις τελικές εξετάσεις μόνο οι είκοσι τέσσερις (24). Το δυναμικό της τάξης μειώθηκε κατά τρεις (3) μαθήτριες επειδή απεφοίτησαν δύο, η διετής Κωστάντω Τίτου και η ορφανή μαθήτρια από το Βουλγαρέλι, Αλεξάνδρα Καρακήτσου αλλά και επειδή απεσύρθη

λόγω τύφλωσης η διετής μαθήτρια Αθανασία Αθ. Νάκου. Στην προσπάθειά μας να αντιληφθούμε τη μείωση κατά μια ακόμα μαθήτρια, διαπιστώσαμε ότι μια από τις πέντε (5) μαθήτριες που απορρίφθηκαν, είχε παρακολουθήσει τα μαθήματα καθ' όλη τη σχολική χρονιά αλλά δεν παρουσιάστηκε στις εξετάσεις με αποτέλεσμα να μη μπορεί να καταγραφεί στην στήλη των παρουσιασθέντων ούτε ως μη φοιτήσασα. Αυτό εξηγεί το λόγο για τον οποίο ο αριθμός των μαθητριών που φοίτησαν, δηλαδή αθροιστικά οι επιτυχούσες και όσες απερρίφθησαν, είναι είκοσι πέντε (25), ενώ ο αριθμός τις στήλης των μαθητριών που παρουσιάστηκαν στις εξετάσεις είναι είκοσι τέσσερα (24).

Η σύνθεση της τάξης αποτελούνταν από τις δεκαοκτώ (18) μαθήτριες που προήχθησαν από την δευτέρα και τις οκτώ (8) διετής που έμειναν την προηγούμενη χρονιά στην τρίτη. Αξίζει να σημειώσουμε ότι υπήρχε μια απώλεια στο μαθητικό δυναμικό των διετών μαθητριών, καθώς η Σοφία Θεοδωρέλου δεν επανέλαβε την τάξη. Ακόμα, όλες οι μαθήτριες που εξετάστηκαν πέρασαν στην επόμενη τάξη, την τετάρτη. «Άριστα» πήραν τρεις (3) μαθήτριες ποσοστό 13 % [=3/24] όσων παρουσιάστηκαν στις εξετάσεις ή 16 % [=3/19] των επιτυχόντων.

Κυκλικό διάγραμμα 10.4

Βαθμολογία Δημοτικού Σχολείου Θηλέων Κατούνας 1928-1929

Όσο αφορά τις μαθήτριες που προβιάστηκαν στην τετάρτη τάξη, πληροφορούμαστε ότι με «Άριστα» προβιάστηκαν οι Κατουνιώτισσες Αγγελική Ταμπάκη και Σπυριδούλα Μπουμπούλη, η οποία ήταν διετής, καθώς και η Φανή Κουβέλη από την Κομποτή. Με βαθμολογία «Λίαν καλώς» προβιάστηκαν έξι (6) μαθήτριες, με ποσοστό 25 % [= 6/24] όσων παρουσιάστηκαν στις εξετάσεις ή 32 %

[=6/19] όσων παρουσιάστηκαν στις εξετάσεις, εκ των οποίων οι δύο ήταν διετής. Έντεκα (11) μαθήτριες προήχθησαν στην επόμενη τάξη με βαθμό «Καλώς», δηλαδή με ποσοστό 46 % [= 11/24] όσων παρουσιάστηκαν στις εξετάσεις ή 58 % [= 11/19] των επιτυχόντων, εκ των οποίων οι πέντε (5) ήσαν διετής. Στην ίδια τάξη έμειναν πέντε (5) μαθήτριες, ποσοστό 18 % [= 5/28] εκ των εγγραφέντων μαθητριών στην Τρίτη τάξη.

Στην τετάρτη τάξη γράφτηκαν είκοσι δύο (22) μαθήτριες. Φοίτησαν καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς είκοσι (20) και παρουσιάστηκαν στις εξετάσεις οι δεκαεννιά (19). Το δυναμικό της τάξης μειώθηκε κατά τρεις μαθήτριες επειδή ασθένησαν σοβαρά και πρόκειται για τις διετής μαθήτριες από την Κατούνα, Βασιλική Κακοθόρου, την ορφανή Μαρία Μενελάου, και τη Θεοδώρα Προξενιά, η οποία επαναλάμβανε την τετάρτη τάξη ενώ την είχε περάσει.

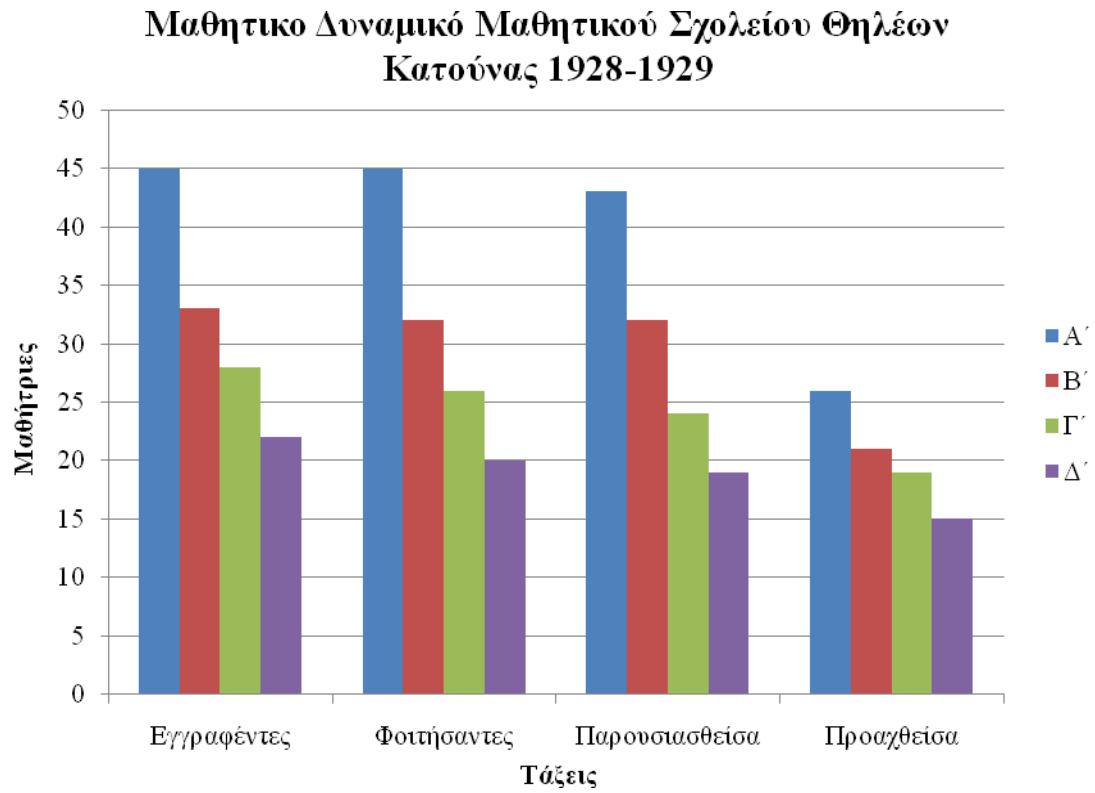
Σε σύγκριση με το σύνολο των μαθητριών που αποφοίτησαν, υπολογίζεται ότι «Άριστα» πήραν τέσσερις (4) μαθήτριες, ποσοστό 21 % [= 4/19] όσων παρουσιάστηκαν στις εξετάσεις ή 27 % [= 4/15] των επιτυχόντων. Πρόκειται για τις Κατουნიώτισσες Αγλαΐα Σεραφή, Σωτηρία Βάσση και τις ορφανές Αγγελική Γουρνοπάνου και Σταυρούλα Γιανούλη. Με «Λίαν καλώς» δε βαθμολογήθηκε καμιά μαθήτρια, με βαθμό «Καλώς», προήχθησαν στην επόμενη τάξη, έντεκα (11) μαθήτριες, ποσοστό 58 % [= 11/19] ή 73 % [= 11/15], και μάλιστα οι πέντε (5) από αυτές ήταν διετής. Έμειναν στην ίδια τάξη τέσσερις (4) μαθήτριες, ποσοστό 18 % [= 4/22] εκ των εγγραφέντων μαθητριών στην Τετάρτη τάξη.

Τη σχολική χρονιά 1928-1929 γράφτηκαν εκατόν είκοσι οκτώ (128) μαθήτριες και φοίτησαν εκατόν δέκα τρεις (113) ποσοστό 88% [= 113/128]. Παρουσιάστηκαν στις εξετάσεις εκατόν οκτώ (108) μαθήτριες, ποσοστό 84 % [= 108/128], ενώ προήχθησαν ογδόντα μία (81) μαθήτριες, δηλαδή 63% [= 81/128] των εγγραφέντων. Αυτή τη χρονιά δε λειτούργησε πέμπτη τάξη.

Σύμφωνα με το ραβδόγραμμα 10.4, ο αριθμός των εγγραφέντων και των φοιτησάντων στην πρώτη τάξη είναι ο ίδιος και αξίζει να σημειώσουμε ότι αυτό το φαινόμενο παρατηρείται πρώτη φορά, δεδομένου ότι ο πληθυσμός της πρώτης τάξης είναι ο περισσότερο ευπαθής και πάντα υπήρχαν απώλειες σε μαθητικό δυναμικό. Στις άλλες τάξεις, η απόκλιση μεταξύ του αριθμού των εγγραφέντων και εκείνου των φοιτησάντων δεν είναι μηδενική αλλά έχει περιοριστεί σημαντικά και τείνει να εξαλειφθεί. Τούτο οφείλεται στη συντονισμένη προσπάθεια των δασκάλων του σχολείου προκειμένου να αυξηθεί το ενδιαφέρον των μαθητριών για τη μάθηση.

Ακόμα, παρατηρούμε ότι οι φοιτήσαντες και παρουσιασθέντες στις εξετάσεις, αν δεν ταυτίζονται, παρουσιάζουν ασήμαντες αποκλίσεις. Ωστόσο, η διαφορά εκείνη η οποία δείχνει να μη μπορεί να καταπολεμηθεί είναι εκείνη ανάμεσα στις μαθήτριες που μετείχαν στις εξετάσεις και σε εκείνες που προάγονταν. Όσο μεγαλώνει η τάξη, βέβαια, το κενό μεταξύ των δύο μεγεθών αμβλύνεται.

Ραβδόγραμμα 10.4

Β΄. ΤΑ ΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Τα μαθήματα στα πρώτα χρόνια του ελεύθερου Ελληνικού κράτους, χωρίζονταν σε δύο κατηγορίες, αυτά που ήταν απαραίτητα και όσα θα διδάσκοντο αν αυτό ήταν δυνατό. « Εις έκαστον δημοτικόν, ή του λαού σχολείον, θέλουν διδάσκεσθαι τα εξής : « Κατήχησις, στοιχεία ελληνικής, ανάγνωσις, γραφή, αριθμητική, η γνώση των κατά τους νόμους παραδεδεγμένων σταθμών και μέτρων, η γραμμική ιχνογραφία. Και η φωνητική μουσική, ει δυνατόν δε, και στοιχεία της γεωγραφίας, της ελληνικής ιστορίας, και εκ των φυσικών επιστημών τα αναγκαιότερα.» (Άρθρον 1) Τα μαθήματα συμπληρώνονται ως εξής : « Εκτός τούτου, θέλουν γίνεσθαι υπό την εποπτείαν του διδασκάλου δις της εβδομάδος σωματικά γυμνασία (σωμασκία), άρα και θέλει διδάσκεσθαι πρακτικώς η αγρονομία, η κηπουρική και κυρίως η δενδροκομία, βομβυκοτροφία και μελισσοτροφία. Εις κορασιών σχολεία θέλει γίνεσθαι γύμνασις εις γυναικεία εργόχειρα» (Άρθρον 2), (Νόμος «Περί Δημοτικών Σχολείων», 6/18 Φεβρουαρίου 1834, Τμήμα Α΄: Περί δημοδιδασκαλίας εν γένει, Άρθρον 1&2)

Στο Νομοσχέδιο Γ. Θεοτόκη όλα τα μαθήματα που περιείχε ο νόμος 1834 έπρεπε να διδάσκονται, «1) Θρησκευτικά, 2) Μητρική Γλώσσα, 3) Πρακτική Αριθμητική, 4) Στοιχειώδης Γεωμετρία, 5) Εθνική Ιστορία, 6) Γεωγραφία, 7) Φυσική Ιστορία, 8) Φυσική, 9) Ωδική, 10) Καλλιγραφία, 11) Ιχνογραφία, 12) Γυμναστική, 13) Εργόχειρα για τα θήλαα.», (Νομοσχέδιο Θεοτόκη «Περί σχολείων της στοιχειώδους ή δημοτικής Εκπαιδευσεως», 4 Δεκεμβρίου 1889, Κεφάλαιον Β΄: Περί του εσωτερικού διοργανισμού των σχολείων της στοιχειώδους εκπαιδευσεως, Άρθρον 19). Στο Νομοσχέδιο Αθ. Ευταξία παρατηρείται αύξηση των μαθημάτων: «Εν τοις σχολείοις της δημοτικής εκπαιδευσεως διδάσκονται τα εξής μαθήματα: α) Θρησκευτικά, β) Νέα Ελληνική Γλώσσα, γ) Πρακτική Αριθμητική, δ) Στοιχειώδης Γεωμετρία, ε) Εθνική Ιστορία και τα σπουδαιότερα της παγκοσμίου, στ) Τα δικαιώματα και τα καθήκοντα του συνταγματικού πολίτου, ζ) Γεωμετρία, η) Φυσική Ιστορία, θ) Φυσική και Χημεία, ι) Ωδική, ια) Καλλιγραφία, ιβ) Ιχνογραφία, ιγ) Γυμναστική, ιδ) Στοιχειώδεις γνώσεις της Γεωπονίας, Κηπουρικής, Δενδροκομίας, Βομβυκομίας, Μελισσοκομίας, και Εμπορίας, ιε) Στοιχειώδεις γνώσεις τεχνολογικά, ιστ) Χειροτεχνική, ιζ) Εργόχειρα για τα θήλαα.», (Νομοσχέδιο Αθ. Ευταξία «Περί Δημοτικής Εκπαιδευσεως», 15 Μαΐου 1899, Κεφάλαιο Α΄: Γενικά Διατάξεις, Άρθρον 4). Στο Νόμο 4397/1929 τα μαθήματα γίνονται δώδεκα. Ενσωματώνονται η Φυσική, η Φυσική ιστορία και οι γεωργικές γνώσεις και εμπλουτίζεται το μάθημα, «στ) στοιχεία φυσικής ιστορίας, φυσικής και χημείας μετ' εφαρμογών εις την υγιεινήν, την γεωργίαν και τον πρακτικόν βίον». Στο μάθημα της χειροτεχνίας ενσωματώνεται και το εργόχειρο των θηλέων.

Στο πρώτο διασωθέν βιβλίο Γενικών Ελέγχων, εκείνο στο οποίο καταγράφονται στοιχεία των μαθητών για την τετραετία 1925-29 και τη σχολική χρονιά 1944-45, οι στήλες των μαθημάτων είναι δεκατρείς⁸. Κάθε στήλη αντιστοιχεί και σε ένα μάθημα. Τα μαθήματα, λοιπόν που διδάσκονταν στο δημοτικό σχολείο εκείνη την περίοδο είναι: Θρησκευτικά, Ελληνικά, Αριθμητική, Γεωμετρία, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσική Ιστορία, Φυσική Πειραματική, Γυμναστική, Καλλιγραφία, Ιχνογραφία, Ωδική, Εργόχειρα. Οι στήλες που θα συμπληρώνονταν για τον κάθε

---

⁸ Στο βιβλίο του Ειδικού Ελέγχου (1927-1932) του Πλήρους Δημοτικού Σχολείου Αρρένων Βύρωνα οι στήλες των μαθημάτων είναι δεκατέσσερις (14) ίσου πλάτους. στήλες που περιέχουν τα μαθήματα Θρησκευτικά, Ελληνικά Λατινικά, Μαθηματικά, Γαλλικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Φιλολογικά, Φυσική Ιστορία, Χημείας, Γυμναστική, Καλλιτεχνικά και Ιχνογραφία, Ωδική, Χειροτεχνίας Εργόχειρα). Στο βιβλίο του Γενικού Ελέγχου του Δημοτικού Σχολείου Θηλέων Κατούνας και του Ειδικού Ελέγχου του Πλήρους Δημοτικού Σχολείου Αρρένων Βύρωνα υπήρχε διαφοροποίηση ως προς τα μαθήματα που αναγράφονται στις στήλες η οποία οφείλεται στις διαφορετικές εκδόσεις των βιβλίων. Τα μαθήματα που δεν υπήρχαν στο βιβλίο του Γενικού Ελέγχου του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας ήταν των Λατινικών, των Γαλλικών, των Φιλοσοφικών τα οποία όμως δεν διδάσκονταν στο Πλήρες Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Βύρωνα Η Στήλη των Μαθηματικών αντικαθιστούσε τις δύο στήλες της Αριθμητικής και της Γεωμετρίας. Η στήλη της Χημείας αντικαθιστούσε τη στήλη της Φυσικής Πειραματικής, η στήλη της Ιχνογραφίας, αντικαθιστούσε τις δύο στήλες των καλλιτεχνικών και της ιχνογραφίας, ενώ η Χειροτεχνία, αντικαθιστούσε το Εργόχειρο διότι το σχολείο ήταν αρρένων. (Αρχειό 1^ο Δημοτικού Σχολείου Βύρωνα, Ειδικός Έλεγχος σχολικών ετών από 1927-1928 έως 1931-1932).

μαθητή εξαρτιόνταν από την τάξη στην οποία φοιτούσε⁹. Η στήλη του κάθε μαθήματος αποτελούνταν από τέσσερις ίσου πλάτους μικρότερες στήλες. Οι τρεις πρώτες συμπληρώνονταν ανάλογα με το βαθμό του κάθε μαθητή σε κάθε μια από τις τρεις βαθμολογικές περιόδους στις οποίες χωριζόταν το σχολικό έτος. Στην τέταρτη υποστήλη αναγραφόταν ο μέσος όρος των περιόδων.

Την τετραετία 1925-29, δεν μπορούμε να ξεχωρίσουμε τις μαθήτριες ως προς την κλήση τους σε διάφορα μαθήματα, διότι ακολουθείται η τακτική του μέσου όρου, δηλαδή, ο γενικός βαθμός της μαθήτριας είναι και ο βαθμός του κάθε μαθήματος. Συνεπώς, αρκεί να γνωρίζουμε το βαθμό ενός μαθήματος για να γνωρίζουμε με τι γενικό βαθμό προήχθη η μαθήτρια ή το αντίθετο.

Τούτο αποτελεί μια προκρούστεια λογική η οποία εμποδίζει να αναδειχθούν οι ατομικές διαφορές του μαθητή στις οποίες η εκπαιδευτική διαδικασία στα τέλη του 20^{ου} αιώνα έδωσε ιδιαίτερη σημασία και απέδειξε ότι, στο επίπεδο της σχολικής επίδοσης, είναι απαραίτητο ο μαθητής να γνωρίζει τις κλίσεις του αναφορικά με τα σχολικά μαθήματα. Πρόκειται για το πρώτο βήμα για κάθε ατομική αξιολόγηση των ικανοτήτων του αλλά και το προστάδιο ενός επιτυχημένου επαγγελματικού προσανατολισμού. Αν αυτά τα δύο στοιχεία ικανοποιούνταν στον τρόπο βαθμολόγησης που ίσχυε, μπορούμε να πούμε ότι εδώ μπορεί να βρίσκονται τα ψήγματα της διαθεματικότητας στην οποία θα στηριχθεί το σχολείο του 21^{ου} αιώνα. Βλέπουμε, δηλαδή, ιδιαίτερα στο επίπεδο μιας γενικής παιδείας τη σχέση που διέπει όλα τα μαθήματα και την ανάγκη να προσεγγίζεται το κάθε ένα με την βοήθεια όλων των άλλων.

Σε άλλα βιβλία Γενικών Ελέγχων, όπως αυτά του Πλήρους Δημοτικού Σχολείου Αρρένων Βύρωνα¹⁰, τα οποία πολλές φορές τα χρησιμοποιούμε σε αυτή την εργασία σα μέτρο σύγκρισης, οι στήλες σε κάθε μάθημα ήταν πέντε (5). Η στήλη που προστίθετο είναι εκείνη του βαθμού των εξετάσεων. Προφανώς, όμως, στο Δημοτικό Σχολείο Θηλέων Κατούνας, η στήλη του βαθμού των εξετάσεων ή θα εντασσόταν στη στήλη της βαθμολογίας της τρίτης περιόδου ή θα αθροιζόταν στο μέσο όρο χωρίς να αναφέρεται.

Στο δεύτερο και τρίτο διασωθέντα βιβλία, τα οποία περιέχουν το καθένα από δύο σχολικές χρονιές και καλύπτουν την περίοδο 1932-36, οι στήλες των μαθημάτων

---

⁹ (Νόμος 4397, αριθ. φ. 309, Περί στοιχειώδους εκπαίδευσης, Κεφάλαιον Γ', Μαθήματα του Δημοτικού Σχολείου, άρθρο 5, 24-8-1929)

¹⁰ Στο βιβλίο του Γενικού Ελέγχου του Δημοτικού Σχολείου Θηλέων Κατούνας και του Ειδικού Ελέγχου του Πλήρους Δημοτικού Σχολείου Αρρένων Βύρωνα υπήρχε διαφοροποίηση ως προς τα μαθήματα που αναγράφονται στις στήλες η οποία οφείλεται στις διαφορετικές εκδόσεις των βιβλίων. Τα μαθήματα που δεν υπήρχαν στο βιβλίο του Γενικού Ελέγχου του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας ήταν των Λατινικών, των Γαλλικών, των Φιλοσοφικών τα οποία όμως δεν διδάσκονταν στο Πλήρες Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Βύρωνα. Η Στήλη των Μαθηματικών αντικαθιστούσε τις δύο στήλες της Αριθμητικής και της Γεωμετρίας. Η στήλη της Χημείας αντικαθιστούσε τη στήλη της Φυσικής Πειραματικής, η στήλη της Ιχθυογραφίας, αντικαθιστούσε τις δύο στήλες των καλλιτεχνικών και της ιχθυογραφίας, ενώ η Χειροτεχνία, αντικαθιστούσε το Εργόχειρο διότι το σχολείο ήταν αρρένων. (Αρχείο 1ου Δημοτικού Σχολείου Βύρωνα, Ειδικός Έλεγχος σχολικών ετών από 1927-1928 έως 1931-1932).

είναι δώδεκα και έτσι τα μαθήματα που διδάσκονται στο δημοτικό σχολείο, ανάλογα με την τάξη, είναι τα εξής: Θρησκευτικά, Ελληνικά, Μαθηματικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσική Ιστορία, Φυσική Χημεία, Ιχνογραφία, Καλλιγραφία, Χειροτεχνία, Γυμναστική, Ωδική. Σε σχέση με το προηγούμενο βιβλίο Γενικών Ελέγχων παρατηρούμε ότι πλέον η Αριθμητική και η Γεωμετρία περιγράφονται με τον όρο μαθηματικά, γεγονός που οδήγησε στη μείωση των στηλών κατά μία, και ότι η Φυσική Ιστορία έχει αντικατασταθεί από την Φυσική Πειραματική.

Η στήλη του κάθε μαθήματος χωρίζεται σε δύο (2) υποστήλες εκ των οποίων η μία συμπληρώνεται με βάση τον Ολικό Βαθμό του μαθητή και η άλλη που συνεχίζει να υποδιαιρείται με βάση τον εκάστοτε χωρισμό του σχολικού έτους σε βαθμολογικές περιόδους. Η σχολική χρονιά, λοιπόν, υποδιαιρείται σε δύο εξάμηνα καθένα από τα οποία αποτελείται από δύο δίμηνα και μια περίοδο εξετάσεων. Σε κάθε εξάμηνο καταγράφεται και ο μέσος όρος που αποτελεί το βαθμό του μαθητή για εκείνο το χρονικό διάστημα και προκύπτει βάσει του βαθμού των γραπτών εξετάσεων και των βαθμών των διμήνων. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην παραπάνω γραμμή δεν υπακούουν οι στήλες της Χειροτεχνίας, της Γυμναστικής και της Ωδικής, οι οποίες συμπληρώνονται μόνο με τους βαθμούς των εξαμήνων και τον ολικό βαθμό.

Στα βιβλία Γενικών Ελέγχων, που περιλαμβάνουν τις σχολικές χρονιές από το 1942 μέχρι τα 1944, τα μαθήματα που διδάσκονται στο δημοτικό Σχολείο δεν αποτελούν πλέον κριτήριο χωρισμού στηλών. Οι στήλες χωρίζονται με βάση τις βαθμολογικές περιόδους από τις οποίες αποτελείται η σχολική χρονιά. Έτσι, έχουμε τέσσερις (4) στήλες για τις κατώτερες τάξεις (Α', Β', Γ', Δ'), καθεμία από τις οποίες αντιστοιχεί σε ένα δίμηνο, και τρεις στήλες για τις ανώτερες τάξεις (Ε', Στ'), εκ των οποίων οι δύο πρώτες αντιστοιχούν στα δύο εξάμηνα στα οποία χωρίζεται η σχολική χρονιά και η τρίτη στην Γραπτή Απολυτήριο ή Προαγωγική Εξέταση.

Μέχρι και την τετάρτη τάξη διδάσκονται τα εξής έντεκα (11) μαθήματα: Θρησκευτικά, Ελληνικά, Αριθμητική, Ιστορία, Γεωγραφία Πατρίδας, Φυσική Ιστορία, Καλλιγραφία, Ιχνογραφία, Χειροτεχνία, Ωδική, Γυμναστική. Στις δύο επόμενες τάξεις τα μαθήματα είναι δεκατρία (13), Θρησκευτικά, Ελληνικά, Αριθμητική, Γεωμετρία, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσική Ιστορία, Φυσική Χημεία, Καλλιγραφία, Ιχνογραφία, Χειροτεχνία, Ωδική, Γυμναστική και είναι όλα εξίσου σημαντικά για την προαγωγή του μαθητή, αν φοιτά στην πέμπτη τάξη, ή την απόλυσή του, εάν φοιτά στην έκτη. Σε κάθε δίμηνο ή εξάμηνο υπάρχει και μία στήλη απουσιών. Τέλος, υπάρχει και μία στήλη για όλες της τάξεις η οποία χωρίζεται όπως και οι στήλες των εξαμήνων για τις κατώτερες τάξεις.

Γ'. Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΒΑΘΜΟΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Στο βιβλίο Γενικού Ελέγχου 1925-1926 μετά τα ονόματα των μαθητριών κάθε σχολικού έτους αναγράφονται τα αποτελέσματα ανά τάξη. Δίπλα στα αποτελέσματα αναγράφεται η λέξη «Παρατηρήσεις» συνοδευόμενη από επεξηγηματικό κείμενο: «Παρατηρήσεις: Αι λαβούσαι βαθμό κάτω από 4 ως και αι μηδόλως φοιτήσασαι και αι αποσυρθείσα απορρίφθησαν». Στην παρατήρηση του σχολικού έτους 1926 - 1927 δεν λείπει η φράση «ως και αι μηδόλως φοιτήσασαι». Το σχολικό έτος 1927-1928 η παρατήρηση είναι απλούστερη «Παρατηρήσεις: Αι λαβούσαι βαθμό κάτω από 4 απορρίπτονται» ενώ τη σχολική χρονιά 1928-1929, η παρατήρηση παραμένει η ίδια με τη διαφορά ότι αναγράφεται στην στήλη των παρατηρήσεων παράλληλα με τα αποτελέσματα.¹¹

¹¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ. 1, υπ. 1α / 1926-1927

Την τετραετία 1925-1929, στην στήλη «Ολογράφως», όπου καταγράφεται ολογράφως ο τελικός βαθμός, σημειώνεται, για όσες μαθήτριες απέτυχαν στις εξετάσεις, η φράση «Μετρίως» και στη διπλανή στήλη, «Παρατηρήσεις», σημειώνεται η φράση «απορρίπτεται». Τα σχολικά έτη 1925-1926 και 1926-1927 υπάρχει η ένδειξη «απορρίπτεται» για τις μαθήτριες οι οποίες δεν πέρασαν την τάξη. Τα επόμενα σχολικά έτη η φράση «απορρίπτεται» αντικαθίσταται με τη φράση «στάσιμος»¹². Τη χρονιά 1925-1926 αναφέρεται μόνο στην στήλη «Ολογράφως» η φράση «απορρίπτεται». Σε αντιστοιχία, αναφέρουμε ότι τη σχολική χρονιά 1928-1929, στο 1^ο Μικτό Συνοικισμού Βύρωνος της Αθήνας, προκειμένου να δηλωθεί ότι ένας μαθητής απορρίπτεται χρησιμοποιείται η φράση «εν τη ίδια τάξη»¹³.

Οι μαθητές βαθμολογούνται την περίοδο 1925-1929 στην κλίμακα από 0 έως 6. Στην στήλη «ολογράφως» αναφέρεται η φράση «Άριστα» όταν πρόκειται για το βαθμό 6, «Λίαν καλώς» για το βαθμό 5 και «Καλώς» για το βαθμό 4, «Μετρίως» για του βαθμούς 2,3. Οι μαθήτριες με βαθμό 2 ή 3 απορρίπτονται. Στους Γενικούς Ελέγχους του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας δεν υπάρχουν βαθμοί του τύπου 3½, 4½, 5 ½, φαινόμενο που συναντάται σε άλλα σχολεία¹⁴. Στις μετέπειτα περιόδους, η βαθμολόγηση πραγματοποιούνταν στην κλίμακα από 0 έως 10, η οποία διατηρείται ακόμα και σήμερα για τις δύο μεγαλύτερες τάξεις (Ε, Στ') του Δημοτικού Σχολείου.

---

¹² στο ίδιο, Φ. 1, υπ. 1α / 1926-1927

¹³ Αρχείο 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Βύρωνος, Ειδικός Έλεγχος σχολικών Ετών από 1927-1928 έως 1931-1932

¹⁴ Αρχείο 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Βύρωνος, Ειδικός Έλεγχος σχολικών Ετών από 1927-1928 έως 1931-1932.

Δ΄. ΦΟΙΤΗΣΗ – ΜΕΤΕΓΓΡΑΦΕΣ

Στη στήλη «Παρατηρήσεις» υπάρχουν δύο είδη αποφοίτησης. Αποφοιτήσεις εξαιτίας μετεγγραφής¹⁵ κατά τις οποίες ο μαθητής διαγράφεται από το δυναμικό του σχολείου και αποφοιτήσεις όπου ο μαθητής δεν διαγράφεται οριστικά καθώς δηλώνουν μια άλλη σχέση, τη σχέση του με δύο σχολεία.

Άλλες σημειώσεις στην στήλη «Παρατηρήσεις» είναι η ένδειξη «ουδόλως εφοίτησεν» που χρησιμοποιείτο για τις μαθήτριες που δεν εμφανιζόταν καθόλου στο σχολείο. Επίσης, καταγράφεται η φράση «απεχώρησε», χωρίς όμως να δηλώνονται τα αίτια, ενώ με τη φράση «απεβίωσε» αναφέρεται μια άλλη αιτία διακοπής της φοίτησης.

---

¹⁵ «Μετεγγραφή επιτρέπεται μόνον δια μετοίκησιν των γονέων ή κηδεμόνων και δια λόγους υγείας βεβαιωμένους υπό του σχολικού ιατρού της περιφέρειάς ή εν ελλείψει τούτου υπό δύο γιατρών, εις εξαιρετικάς δε περιπτώσεις τη αδεία του Επιθεωρητού των δημοτικών σχολείων.» (Νόμος 4397, 24 Αυγούστου 1929, Αριθ. Φύλλου 309, Περί στοιχειώδους εκπαίδευσως, Κεφάλαιον Δ΄, Υποχρεωτική Φοίτησις, Άρθρον 7.3)

Στο τέλος των φύλλων Γενικού Ελέγχου κάθε σχολικής χρονιάς υπάρχει ένας πίνακας που περιέχει τους εγγραφέντες, τους φοιτήσαντες, τους παρουσιασθέντες και τους προαχθέντες ανά τάξη και ακολουθεί ένα κείμενο-παράγραφος, που μπορεί να θεωρηθεί ο επίλογος της σχολικής χρονιάς. Το κείμενο αυτό παρουσιάζει ομοιότητες στη σύνταξη με τα πρακτικά του Συλλόγου διδασκόντων, ανεξάρτητα αν δεν καταγράφεται ως τέτοιο στο ανάλογο βιβλίο πράξεων.

Καταρχάς, γίνεται αναφορά στην ημερομηνία, «Σήμερα την 18^η μηνός Ιουνίου 1928 ημέραν Δευτέραν και ώρα 9^η π.μ.»¹⁶, στοιχείο με το οποίο ξεκινά ο πρόλογος ή αλλιώς η εισαγωγική παράγραφος του Βιβλίου Πράξεων του Συλλόγου των διδασκόντων. Έπειτα, οι δασκάλους τους σχολείου, αφού διατυπώνουν τις διατάξεις οι οποίες ακολουθήθηκαν προκειμένου να εκδοθούν τα αποτελέσματα, «λαβούσαι υπ' όψιν την καθ' άπαν το σχολικόν έτος πρόοδον των μαθητριών του σχολείου μας συμφώνως τοις άρθροις 9, 10 και 11 του περί εγγραφής μαθητριών κ.λ. από 3 Αυγούστου 1912 Β. Διατάγματος»¹⁷, υπογράφουν το κείμενο, επιβεβαιώνοντας τη συγκατάθεσή τους τα λεγόμενά του.

Τέλος, στην εν λόγω παράγραφο αναφέρεται ότι τη μέρα που υπογράφονται τα αποτελέσματα από τους δασκάλους κοινοποιούνται και στους μαθητές. Τα τελικά αποτελέσματα την περίοδο 1925-1929 εκδίδονταν το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Ιουνίου. Η ακριβής ημερομηνία έκδοσης τους, όποτε και ανακοινωνόταν στους μαθητές ποιοι προβιβάστηκαν στην επόμενη τάξη ή ολοκλήρωσαν τη φοίτησή τους στο δημοτικό σχολείο της Κατούνας, διαφέρει από χρονιά σε χρονιά. Τη σχολική χρονιά 1925-1926 τα αποτελέσματα εκδόθηκαν στις 21 Ιουνίου, τη σχολική χρονιά 1926-1927 στις 27 Ιουνίου, τη σχολική χρονιά 1927-1928 στις 18 Ιουνίου ενώ τη σχολική χρονιά 1928-1929 τα αποτελέσματα εκδόθηκαν στις 17 Ιουνίου.

---

¹⁶ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ. 1, υπ. 1α / 1927-1928

¹⁷ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ. 1, υπ. 1α / 1925-1926

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ**Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΠΙΚΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΠΩΝΥΜΩΝ****Α΄. ΤΑ ΕΠΩΝΥΜΑ ΤΗΣ ΚΩΜΟΠΟΛΗΣ****A.1. ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΠΩΝΥΜΩΝ**

Από το επώνυμο των μαθητών που φοιτούσαν στο 1^ο Δημοτικό Σχολείο Θηλέων Κατούνας, αφαιρώντας το επώνυμο των παιδιών που είχαν εγγραφεί στο σχολείο από άλλες πόλεις, κωμοπόλεις ή χωριά, αποκτούμε εικόνα του επώνυμου των μονίμων κατοίκων της κωμόπολης της Κατούνας. Η απώλεια του μεγαλύτερου αριθμού των Γενικών Ελέγχων του Δημοτικού Σχολείου εμποδίζει στο να έχουμε μια πλήρη εικόνα του επώνυμου των μονίμων κατοίκων της κωμόπολης. Ωστόσο η ύπαρξη του Μαθητολογίου του Ελληνικού Σχολείου, από το 1889, περιορίζει τις αποκλίσεις.

Το επώνυμο έχει άμεση και έμμεση σχέση με την εκπαίδευση και την τοπική κουλτούρα . Άμεση διότι η ανάλυση του επώνυμου ανήκει στη γλωσσολογία, η οποία

είναι ένας τομέας της εκπαίδευσης και έμμεση διότι προσεγγίζουμε το άτυπο σχολείο, το σχολείο της καθημερινής, της βιωματικής διαπαιδαγώγησης που έδινε με το δικό του τρόπο μια άλλη επίσης στέρεα, προφορικού χαρακτήρα, τοπική μόρφωση στους κατοίκους της κωμόπολης. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι η προφορικού χαρακτήρα βιωματική μόρφωση έχει τη δυνατότητα να ωθήσει το άτομο. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί ο Μακρυγιάννης, «1829 Φλεβαρίου 26., Άργος. Είμαι διορισμένος από την κυβέρνηση του Κυβερνήτου Καποδίστρια Γενικός Αρχηγός της Εκτελεστικής δύναμης της Πελοπόννησος και Σπάρτης. Ο σταθμός μου είναι εδώ εις Άργος. ...Και για να μην τρέχω εις τους καφενέδες και σε άλλα τοιούτα και δεν τα συνηθώ – (ήξερα ολίγον γράψιμον, ότι δεν είχα πάγει εις δάσκαλο από τα αίτια όπου θα ξηγηθώ, μην έχοντας τους τρόπους) περικαλούσα τον έναν φίλον και τον άλλον και μ' έμαθαν κάτι περισσότερον εδώ εις Άργος, όπου κάθομαι άεργος.»¹

Με τον όρο γλωσσολογία (ή και γλωσσική, παλαιότερα) εννοείται η επιστημονική μελέτη της ανθρώπινης γλώσσας ως ανθρώπινου κοινωνικού καθολικού φαινομένου, αλλά και η μελέτη των επιμέρους γλωσσών του κόσμου. Ως επιστήμη εξετάζει τους νόμους που διέπουν την ανάπτυξη και εξέλιξη της σε συνάρτηση με το χώρο και το χρόνο και επιδιώκει να δώσει απαντήσεις σε ερωτήματα για τη φύση της γλώσσας, τη δομή της και τη σχέση της με τον ανθρώπινο νου, αλλά και με την κοινωνία. Με αυτό το σκοπό, εξετάζει αφ' ενός τις καθολικές αρχές οι οποίες διέπουν την ανάπτυξη της γλώσσας και τη διαμόρφωση όλων των γλωσσών, αφ' ετέρου τους παράγοντες και τους νόμους που συντελούν στη γλωσσική διαφοροποίηση και ποικιλία, διαχρονικά (Ιστορική γλωσσολογία) και συγχρονικά (π.χ. τυπολογία, διαλεκτολογία, κοινωνιογλωσσολογία).²

Η ανάλυση του επώνυμου, του πρόσθετου ονόματος που ακολουθεί το κύριο ή προσωπικό όνομα του ατόμου, ανήκει στον τομέα εκείνο της γλωσσολογίας που ονομάζεται σημασιολογία (ή σημαντική).³ Η χρησιμότητα μιας τέτοιας ανάλυσης είναι προφανής, καθώς γνωρίζουμε την αλληλεξάρτηση της γλώσσας με την ανθρώπινη φύση και συμπεριφορά. Ουσιαστικά, εκμεταλλευόμαστε το γεγονός ότι μεταβάλλονται και αναπτύσσονται παράλληλα και στηριζόμενοι σε αυτή την αμφίρροπη σχέση μας επιτρέπεται, μελετώντας την πρώτη, να εξάγουμε συμπεράσματα για τον άνθρωπο και τούμπαλιν.

Η χρήση του επωνύμου ανάγεται στην εποχή που δημιουργήθηκαν οι πρώτες πατριαρχικές οικογένειες, φάρες, φατρίες όπως ονομάστηκαν στα νεώτερα χρόνια. Έκτοτε, χρησιμοποιήθηκε ως το πρόσθετο όνομα που ακολουθεί το κύριο ή ατομικό όνομα του ατόμου, το οποίο είναι δηλωτικό της οικογένειας στην οποία ανήκει και το οποίο προέκυψε από παρώνυμα τα οποία χρησιμοποιούνταν ως σημείο αναφοράς.

¹ Άπαντα Μακρυγιάννη, Ιστορικές Εκδόσεις, τ. 1, σ. 143

² <http://el.wikipedia.org>, λήμμα: γλωσσολογία

³ Με τον όρο σημασιολογία (ορθότερο του όρου *σημαντική*) εννοείται η μελέτη του νοήματος, της σημασίας των λέξεων. Συνδέεται με την περιγραφή της αναπαράστασης του νοήματος μιας λέξης στον νου μας και με το πώς χρησιμοποιούμε αυτή την αναπαράσταση - απεικόνιση για την κατασκευή προτάσεων. Η σημασιολογία βασίζεται κυρίως στη μελέτη της λογικής στη φιλοσοφία. (<http://el.wikipedia.org>, λήμμα: γλωσσολογία)

Ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης, στο βιβλίο του «Τα οικογενειακά μας ονόματα», σημειώνει ότι το όνομα και το επώνυμο μας είναι δύο λέξεις που είναι σαν τη σκιά μας, μας προσδιορίζουν και μας συντροφεύουν σε όλη μας τη ζωή. Αποτελούν το χαρακτηριστικό μας. Με αυτές τοποθετούμαστε στην κοινωνία και στην ιστορία, και με αυτές διατηρούμαστε στην μνήμη των μεταγενέστερων.⁴

Ακόμα, όμως και αν αρκεστούμε στην προσωπική μας παρατήρηση μπορούμε να συμπεράνουμε ότι από όλα τα επώνυμα που συναντάμε, ιδίως στη γλώσσας μας, δεν υπάρχει ούτε ένα που να μην έχει τη δική του ιδιαίτερη σημασία. Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι αποτελούν για κάθε άνθρωπο σύμβολο δηλωτικό του ίδιου άλλα και χαρακτηριστικό του χώρου μέσα στον οποίο ζει. Αποτελούν την προσπάθεια των θνητών να αφήσουν ένα στίγμα τους πάνω στη γη καθώς γνωρίζουν ότι οι ίδιοι, υλικά, θα χαθούν.

Το γεγονός ότι «οἱή περ φύλλων γενεή, τοιη δε και ανδρών» [= και των θνητών η γενεά των φύλλων ομοιάζει]⁵, όπως σημειώνει ο Όμηρος στην Ιλιάδα, εξηγεί την προστασία με την οποία τα περιβάλουν οι φθαρτοί άνθρωποι τα επώνυμα ως προς την γραφή και την ορθογραφία τους. Θεωρούν ότι μέσω αυτών θα καταφέρουν να βοηθήσουν τη γενεά τους να «φυτρώσει» και όχι να παύσει. Κατανοούμε, λοιπόν, πόσο καθοριστική είναι η σημασία του επώνυμου και του ονόματος στην πορεία του ανθρώπου και τον ρόλο που διαδραματίζει στις κλειστές τοπικές κοινωνίες.

Με βάση τα παραπάνω, γίνεται αντιληπτό ότι η διείσδυση στην αιτία που δημιουργείται το επώνυμο, δηλαδή η αναζήτηση του στοιχείου εκείνου που αποτέλεσε αφορμή για τη δημιουργία ενός παρωνύμου, αναδεικνύει στοιχεία από την λαϊκή κουλτούρα μιας περιοχής αλλά και την πνευματική της διαύγεια. Αυτό που συνήθως ωθούσε στην παραγωγή ενός παρωνύμου είναι ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, ρόλοι και ιδιότητες τα οποία αποτελούσαν διαφοροποιητικό στοιχείο. Κάποιο ιδιαίτερο σωματικό χαρακτηριστικό (σχήμα κεφαλιού, μάτια, χρώμα, κ.α.), το επάγγελμα, ο τρόπος συμπεριφοράς, ιδίως, όταν ξεφεύγει από τα

⁴ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε. Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. 3, Θεσ/νίκη 1995

⁵ οἱή περ φύλλων γενεή τοίη δέ και ανδρών.

Φύλλα τὰ μὲν τ' ἄνεμος χαμάδις χέει, ἄλλα δέ θ' ὕλη

τηλεθόωσα φύει, ἔαρος δ' ἐπιγίγνεται ὥρη·

ὡς ανδρῶν γενεή ἢ μὲν φύει ἢ δ' ἀπολήγει.

Εἰ δ' ἐθέλεις καὶ ταῦτα δαήμεναι ὄφρ' εὖ εἰδῆς 150

ἡμετέρην γενεήν, πολλοὶ δέ μιν ἄνδρες ἴσασιν·

(Και των θνητών η γενεά των φύλλων ομοιάζει/ των φύλλων άλλα ο άνεμος χαμαί σκορπά και άλλα/ φυτρώνουν, ως η άνοιξη τα δένδρ' αναχλωραίνει./ Και των θνητών μια γενεά φυτρώνει κι άλλη παύει./ Και μάθε, αφού το επιθυμείς, καλά να την γνωρίσης/ την ιδικήν μας γενεάν, αφού πολλοί την ξέρουν.) Ομήρου Ιλιάδα, ραψ. Ζ', στ. 146 - 151, μετάφραση Ιάκωβου Πολυλά, Εκδόσεις Ο.Ε.Δ.Β., σ.107, Αθήνα 1974

συνηθισμένα όρια, και ακόμα οι ανθρώπινες ιδιότητες, οι οποίες για να δηλωθούν, συχνά χρησιμοποιούνται ως μέσο οι αντίστοιχες ιδιότητες των ζώων, όπως τις έχουμε κληρονομήσει από την λαϊκή παράδοση, τους Αισώπειους μύθους⁶, ή από άλλους συγγραφείς.

Οι απλοϊκοί κάτοικοι της περιοχής έχουν τη λαϊκή σοφία και την δυνατότητα να πλάθουν παρώνυμα τα οποία αβίαστα επιβάλλουν στα άτομα και έτσι η ισχύς των παρωνύμων είναι τέτοια που είναι ικανά να αντικαταστήσουν ένα προγενέστερο επώνυμο. Ωστόσο, μια τέτοια αλλαγή δεν γίνεται ποτέ απότομα. Για χρόνια το παρώνυμο ακολουθεί παράλληλα το κυρίως επώνυμο έως να το αντικαταστήσει. Πρέπει να σημειώσουμε, ακόμα, ότι από τη στιγμή που θα καθιερωθεί ως κύριο επώνυμο, καθαγιάζεται. Αυτό σημαίνει ότι παύει να αφορά, σημασιολογικά, άμεσα τους απογόνους, χωρίς όμως να σημαίνει ότι δεν τους επηρεάζει.

Με άλλα λόγια μας γνωρίζει την τοπική διάλεκτο, τον πλούτο της καθημερινής διαλέκτου που με τη σειρά της διδάσκει και μορφώνει τους κατοίκους μέσα από τις συναναστροφές που αποτελούν το άτυπο σχολείο. Το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας ιδιαίτερα στα χρόνια της τουρκοκρατίας διατήρησε τη φυσιογνωμία της κοινότητας ανόθευτη. Μέσα σ' αυτή την παρακαταθήκη η κωμόπολη της Κατούνας μπορεί να υπερηφανεύεται ότι ανέπτυξε το εμπόριο, ανέδειξε ηρωικές μορφές και ασχολήθηκε με τη δημιουργία «επίσημων» σχολείων για να μαθαίνουν οι νέοι της κοινότητας τα «ιερά» γράμματα.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι ο χώρος παραγωγής των επωνύμων που θα μελετήσουμε σε αυτό το κεφάλαιο είναι κατά βάση η κωμόπολη της Κατούνας. Άλλωστε ήμαστε πιο κοντά στην πηγή, στην ρίζα των επωνύμων και των ονομάτων, σε ένα χωριό ή μια κωμόπολη.

Το επώνυμο, εξαιτίας της κληρονομικής του δυνατότητας, μας πληροφορεί για το επώνυμο των οικογενειών που ζουν σε μια περιοχή. Το σχολείο μας δίνει τη δυνατότητα να συγκεντρώσουμε σχεδόν εξολοκλήρου τα επώνυμα των οικογενειών που είναι μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής, λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία των παιδιών που φοιτούν σε αυτό.

Η ενασχόληση με τα επώνυμα και τα ονόματα των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας που καταγράφονται στα Αρχεία του Δημοτικού Σχολείου, είναι μια προσέγγιση από πολιτισμικής και κοινωνιολογικής πλευράς της ομώνυμης κωμόπολης. Τις επιδράσεις και τις επιρροές που αυτή δεχόταν, αλλά και τη δυνατότητα της να αφομοιώνει ξένα στοιχεία Έτσι η έρευνα και ερμηνεία των επωνύμων και των ονομάτων των μαθητών προσεγγίζει το γλωσσικό ιδίωμα, την λαϊκή αντίληψη, τη δημιουργικότητα, την προσθετική, αφαιρετική, συνδυαστική

---

⁶ Στο βιβλίο «Προλεγόμενα στους Αρχαίους Έλληνες Συγγραφείς» του Αδαμάντιου Κοραή που επιμελήθηκε η Μ. Ε. Ι. Τ., περιλαμβάνονται και τα προλεγόμενα περί μύθων του μεγάλου δασκάλου του Γένους, στο βιβλίο « Μύθων Αισώπειων – αγωγή», που εκδόθηκαν στο Παρίσι, δαπάνη των αδελφών Ζωσιμάδων το 1810, αλλά και σημαντικοί μύθοι με ζώα, που συνέγραψε ο ίδιος ο Κοραής, με το αρχικά Ζ. Λ. (= Λογικόν Ζώον) που ήταν το ψευδώνυμό του, (Αδαμάντιος Κοραής, Προλεγόμενα στους Αρχαίους Έλληνες Συγγραφείς, Εκδόσεις Μ. Ι. Ε. Τ., τ. Β, σσ. 19-99, Αθήνα 1988)

ικανότητα, τη φαντασία και την οξυδέρκεια των κατοίκων, στοιχεία απαραίτητα στην παρούσα εργασία διότι ορίζουν τις σπαργανικές πνευματικές δυνατότητες τις περιοχής και το τοπικό πλαίσιο που αποτελεί, αναντίρρητα, το εφαλτήριο μιας γόνιμης εκπαίδευσης.

A.2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΩΝΥΜΩΝ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΗΞΗ

Στα Αρχεία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, την εξεταζόμενη περίοδο 1925-1945, συναντάμε επώνυμα αυτοχθόνων αλλά και ετεροχθόνων μαθητών, οι οποίοι δηλώνουν ως καταγωγή τους την κωμόπολη. Πρέπει να σημειώσουμε ότι υπάρχουν ετερόχθονες μαθητές οι οποίοι στα αρχεία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας καταγράφονται άτυπα ως αυτόχθονες. Κριτήριο για την ενέργεια αυτή αποτελούν τα πολλά χρόνια παραμονής στην κωμόπολη και η αφομοίωσή τους από την κοινωνία. Δημιουργούνται, έτσι, προβλήματα στο να εντοπίσουμε τους γηγενείς κατοίκους. Ωστόσο, θα ασχοληθούμε εκτενέστερα σε άλλο κεφάλαιο όπου και θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε τα αίτια για τα οποία ετερόχθονες κάτοικοι δήλωναν ως τόπο καταγωγής τους την κωμόπολη.

Δεδομένου ότι θέλουμε τα συμπεράσματά μας να επικεντρώνονται στα επώνυμα των γηγενών κατοίκων της κωμόπολης της Κατούνας, η έρευνά μας θα αφορά μόνο τα επώνυμα των αυτοχθόνων κατοίκων των οποίων τα παιδιά φοίτησαν στο ομώνυμο σχολείο. Στα επώνυμα των κατοίκων της κωμόπολης τα οποία συναντάμε την περίοδο που εξετάζουμε έχουν τις παρακάτω καταλήξεις με πανελλήνια ισχύ, βάση των οποίων μπορούμε να κάνουμε μια πρώτη κατηγοριοποίηση. Οι πιο συνηθείς καταλήξεις είναι -ας, -ης, -ος.

• Επώνυμα που λήγουν σε –ας :

Βαμβακάς, Βασίλας, Βάνας, Βελέντζας, Βλάχας, Βρηχάς, Γουρούνας, Γκιο(ω)σας, (Γ)κούγιας, Γκούλας, Γκουρζούτας, Ζαρκαδούλας, Ζέρβας, Ζιώγας Ζορμπαλάς, Καλλιγιάς, Καρύδας, Κασ(ι)ούρας Κατσίκας, Καφρίτσας, Κολύδας, Κοσμάς, Κούπλας, Κουτάς, Λιάκας, Λίντας, Μαγκκλάρας, Μαλακάσας, Ματσούκας, Μούχας Μπαρούχας, Μπούκρας, Μπά(ου)ρκας, Μπαρτζ(σι)ώκας, , Μπλίτσας, Μύτακας, Νιανιάρας, Παϊτέρας Πανέτας, Πατούλας, Πουρνάρας, Πρέζας, Σακκάς, Σαμαράς, Σ(ι)αμαντάς, Σερβέτας, Στούπας, Στουρνάρας, Σούρλας, Τζαβ(ε)αλάς, Τζ(ι)άφας, Τομαράς, Τσαβίδης, Τσούτσουρας, Χαλιμούνδρας, Χα(ν)τζάρας, Χήρας, Χούτας, Φοραδούλας

- **Επώνυμα που λήγουν σε -ης :**

Αλέξης, Αναστασιάδης, Αρσένης, Ασβέστης, Βαλάρης, Βάσ(σ)ης, Βεργώνης, Βούλγαρης, Βούρης, Γαλάνης, Γιαννούλης, Γκέρκης, Γκεσούλης, Δεσπότης, Διαμαντής, Ζαπάτης, Ζαφειρούλης, Ζεντράλης, Ζώης, Καλα(ν)τζής, Καντούνης, Καππής, Καρδής, Κατρής, Καψάλης, Κοκορέλης, Κολιαφέτης, Κονάκης, Κονταξής, Κουβέλης Κου(ο)τιβής, Κ(ω)ολέτσης, Λύσσαρης Μαγαζής, Μανώλης, Μαρ(γ)ιώλης, Μπέρμπεης Μπουμπούλης, Μπυ(ο)ζώνης, Νικολής, Παϊζάνης, Πεπόνης, Πιτσώνης, Ράπτης, Σ(ι)απάτης, Σα(ε)ραφής, Σκανδάλης, Σκυφτούλης, Σταμάτης, Τασούλης, Τζάμαλης, Τζ(σ)ιβγέλης, Τζούνης, Τουμπούκης, Τσα(ι)κώνης, Τσιτσ(ι)ώνης, Φίλης,

- **Επώνυμα που λήγουν σε -ος :**

Δράκος, Ζέλος, Θερμός, Θύμος, Καμαρέτσος, (Γ)καραβέλος Καρέλος, Καρούσος, Κόκ(κ)ος, Κολοβός, Κουτίνος, Κώτσιος, Λάγιος, Λιάγκος, Λιανός, Λίτσος, Λιόλιος, Λιούμπος, Μαλτέζος, Μαριντίνος, Μέλλιος, Νάκος, Νικολέττος, Παστρικός, Ράγκος, Ρίζος, Ρόζος, Σίμος, Σταμουλακάτος, Τζαβίδης Τ(ζ)σ(ι)ώ(ού)λος, Τζ(ώ)ούρος, Τζίντζος, Τίτος, Φλώρος, Χαβιάτσος

- **Επώνυμα που λήγουν σε -ικος : Μπερίκος**

- **Επώνυμα που λήγουν σε -ου :**

Μενελάου, Θεοδώρου, Στεργίου, Βασιλείου, Πάνου, Αναστασίου, Νικολάου, Οικονόμου, Θεοδωρέλου, Διαμαντάκου, Δικαιάκου

- **Επώνυμα που λήγουν σε -ιας :**

Προξενιάς, Γκούγιας, Κάλλιας, Γαντζιάς, Χαρδαλιάς, Γκιόγιας, Γκόλιας,

- **Επώνυμα που λήγουν σε -ιτης :**

Προδρομί(ή)της, Σκουλικαρίτης, Μερεντίτης, Μωραΐτης, Χρυσαΐτης

- **Επώνυμα που λήγουν σε -ιωτης :**

Αγραφιώτης, Ρουμελιώτης, Σουλιώτης, Κατουνιώτης, Πραμαντιώτης

- **Επώνυμα που λήγουν σε -ατης : Κομποτιάτης**

- **Επώνυμα που λήγουν σε -οπουλος :**

Διαμαντόπουλος, Κο(ου)τρόπουλος, Λαζαρόπουλος, Λαμπροπούλος, Χατζόπουλος

- **Επώνυμα που λήγουν σε -ακης :**

Γαλανάκης, Κωστάκης, Ταμπάκης, Τζ(ε)(ι)α(ε)βελάκης, Φραγκάκης, Νικάκης, Μαθιουδάκης, Μπεκαράκης

- **Επώνυμα που λήγουν σε –ούλης :**

Γιαννούλης, Γκεσούλης, Ζαφειρούλης, Μπουμπούλης, Σκυφτούλης, Τασούλης

A.3. ΕΠΩΝΥΜΟ – ΥΠΟΚΟΡΙΣΤΙΚΟ ή ΧΑΪΔΕΥΤΙΚΟ

Στην κωμόπολη της Κατούνας συνηθίζεται η χρήση επωνύμων τα οποία έχουν δημιουργηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να παριστάνουν ως μικρό αυτό που δηλώνει, που σημαίνει, η πρωτότυπη λέξη στην οποία βασίζονται. Οι καταλήξεις τις οποίες παρατηρούμε, κυρίως, στις περιπτώσεις αυτές, είναι οι –ούλης, –ακης και οι οποίες, με βάση την Ελληνική γραμματική, χρησιμοποιούνται στη δημιουργία υποκοριστικών ή χαϊδευτικών. Πρέπει να σημειώσουμε ότι στην κατηγορία επωνύμων που μελετάμε στο εξής υποκεφάλαιο, θα μπορούσαμε να εντάξουμε και επώνυμα τα οποία λήγουν σε κατάληξη –οπουλος. Ωστόσο, παρά την αρχική χρήση της, με την πάροδο του χρόνου, ατόνησε με αποτέλεσμα να μην την αισθανόμαστε σήμερα ως υποκοριστική⁷

Με την κατάληξη –ακης υπάρχουν επώνυμα τα οποία βρίσκονται στην κωμόπολη και στην πρωτότυπη μορφή τους, πριν τους προσδοθεί η υποκοριστική κατάληξη π.χ. Γαλάνης (→Γαλανάκης), Τζαβαλάς (→ Τζαβελάκης). Γίνεται, έτσι, αντιληπτό ότι οι δύο αυτές μορφές ουσιαστικά αποτελούν παρακλάδια της ίδιας οικογένειας.

Σε αυτό το σημείο κρίνεται απαραίτητο να κάνουμε τις εξής δύο παρατηρήσεις. Πρώτον, υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες δεν υπάρχει η πρωτότυπη-αρχική λέξη. Αυτό συμβαίνει, για παράδειγμα, με το επώνυμο Φραγκάκης, το οποίο δε συναντάμε με τη μορφή Φράγκος, γεγονός που πιθανόν να συμβαίνει διότι το Φραγκάκης δόθηκε εξ αρχής, ως παρατσούλι με την υποκοριστική του μορφή, για να προξενήσει λιγότερες αντιδράσεις και να γίνει πιο εύκολα ανεκτό.

Δεύτερον, στα παραδείγματα που δόθηκαν, ανεξάρτητα με το αν τη συναντάμε ή όχι σε κάποιο τοπικό επώνυμο, γίνεται αμέσως αντιληπτή η πρότυπη –αρχική λέξη με βάση την οποία παράχθηκαν. Όμως, υπάρχουν και περιπτώσεις στις οποίες δεν κατανοούμε με ευκολία το αρχικό μοντέλο στο οποίο βασίστηκε η κατασκευή του υποκοριστικού ονόματος, π.χ. Καραϊσκος (→ Καραϊσκάκης)

⁷ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε. Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. 99, Θεσ/νική 1995

Πολλές φορές η πρότυπη λέξη, αντί να αναζητηθεί σε ένα πιθανά προϋπάρχον ή συνυπάρχον επώνυμο, αρκεί να αναζητηθεί σε κάποιο από τα βαπτιστικά ονόματα, όπως στις περιπτώσεις Νικόλαος- Νίκος → Νικάκης, Γιάννης – Γιαννούλης. Την κατηγορία αυτή θα αναλύσουμε στα επώνυμα που παράγονται από τα βαπτιστικά των ανθρώπων. Όμως επώνυμο με κατάληξη –ουλης μπορεί να παράγονται και από κάποιο επίθετο. Σε αυτή την περίπτωση ανήκει το επώνυμο Σκυφτούλης που παράγεται από το επίθετο σκυφτός.

Στα επώνυμα με υποκοριστική κατάληξη ανήκει και το επώνυμο Μπουμπούλης, το οποίο, μάλιστα, στα Αρχεία των Γενικών Ελέγχων (1925-1950), στις καταγραφές που γίνονται στην στήλη «Όνομα και Επώνυμο», αποτελεί το επώνυμο με τη μεγαλύτερη συχνότητα. Η μεταφορά του τόνου στην προπαραλήγουσα (Μπούμπουλης) δημιουργεί την πιθανότητα το επώνυμο να έχει σχέση με τον δεύτερο άντρα της Μπουμπουλίνας τον Δημήτριο Μπούμπουλη.

Στην προσπάθειά μου να διερευνήσω αυτή την περίπτωση απευθύνθηκα στο Μουσείο της Μπουμπουλίνας στις Σπέτσες. Στο mail που έστειλα ρωτούσα αν υπάρχει σχέση του υπό μελέτη επωνύμου με το επώνυμο Μπούμπουλης των Σπετσών, εκείνο του δεύτερου συζύγου της Μπουμπουλίνας. Ουσιαστικά, ήθελα να εξακριβώσω αν κάποιοι από την οικογένειά του είχαν μετακινηθεί στα μέρη που μελετάμε για κάποιους λόγους. Στο mail μου αυτό απήντησε ο κ. Φίλιππος Δεμερτζής-Μπούμπουλης και η απάντησή του είχε εξαιρετικό ενδιαφέρον.

«Αγαπητέ κ. Παπαιωάννου

Ζητώ συγγνώμη που δεν σας απάντησα νωρίτερα. Απ' ότι γνωρίζουμε δεν υπάρχει παρακλάδι των Μπουμπουλαίων των Σπετσών προς την περιοχή αυτή. Έχω και εγώ προσωπικά συναντήσει στο Μουσείο επισκέπτες με το όνομα Μπουμπούλης - και όχι Μπούμπουλης. Κατά μία εκδοχή οι Μπουμπουλαίοι υπήρξαν πολεμική φυλή ή φάρα από το Βυζάντιο που μετά την πτώση διασκορπίστηκαν στον Ελλαδικό και όχι μόνο χώρο - πιθανότατα λοιπόν και προς την περιοχή των Ιωαννίνων . Μερικοί κατέληξαν στην Κρήτη μετά στην Μάνη και κατόπιν στις Σπέτσες. Την τελευταία αυτή διαδρομή πιστεύουμε ότι είχαν και οι πρόγονοι του Δημητρίου Μπούμπουλη, 2ου συζύγου της Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας. Πληροφοριακά σας αναφέρω ότι στον τηλεφωνικό κατάλογο της Νέας Υόρκης στην Αμερική υπάρχουν αυτή τη στιγμή περισσότεροι των 60 Μπουμπουλαίων. Έτσι λοιπό είναι πολύ δύσκολο να συνδέσουμε όλα αυτά τα ονόματα με την Μπουμπουλίνα και τους απογόνους της . Κατά μία άλλη εκδοχή το όνομα Μπούμπουλης βγήκε από τον θόρυβο - τη βοή - που έκαναν οι πολεμιστές αυτοί την περίοδο των Βυζαντινών χρόνων κτυπώντας τα σπαθιά τους πάνω στις ασπίδες προς εκφοβισμό του εχθρού Με φιλικούς χαιρετισμούς Φίλιππος Δεμερτζής-Μπούμπουλης»⁸

Η εκδοχή που θέλει το επώνυμο Μπούμπουλης να βγήκε από το θόρυβο - τη βοή - που έκαναν οι πολεμιστές κτυπώντας τα σπαθιά τους πάνω στις ασπίδες προς εκφοβισμό του εχθρού μπορεί να παραλληλιστεί με μια έκφραση τρόμου που

⁸ www.bouboulinamuseum-spetses.gr

συναντιέται κυρίως από γυναίκες της περιοχής που μελετάμε. Είναι η φράση «που – που – η» που χρησιμοποιείται σε στιγμές αδιέξοδου τρόμου. Θα λέγαμε ότι είναι μια παράταση της αρνητικής έκπληξης που εκφράζεται από την επανάληψη «Πω Πω!» με το παρατεταμένο «η». Μετά από αυτούς τους συλλογισμούς μοιάζει εύκολο να κτιστεί πάνω στη φράση «που – που – η» το επώνυμο Μπουμπούλης.

A.4. ΤΟ ΕΠΩΝΥΜΟ ΩΣ ΠΑΡΑΓΩΓΟ ΟΝΟΜΑΤΟΣ

Πολλές φορές, το κύριο όνομα από το οποίο παραγόταν το επώνυμο ήταν το πατρώνυμο κάποιου προγόνου. Το πατρώνυμο στην τουρκοκρατία εκτελούσε χρέη διακριτικού, ίσχυε δηλαδή ως επώνυμο, ιδίως για σημαίνοντα πρόσωπα. Ωστόσο, στην νεώτερη Ελλάδα, η συνήθεια αυτή εγκαταλείφθηκε γιατί προκαλούσε σύγχυση. Σε πολλές περιπτώσεις η μετατροπή αυτή προέκυψε από το γεγονός ότι, έγινε επώνυμο όπως: Δημητρίου, Κωστάκης, Μενελάου, Γιαννούλη. Τα επώνυμο Λίτσος που πιθανόν να προέρχεται από το αντίστοιχο θηλυκό όνομα, Λίτσα, και το επώνυμο Γκιώσας, το οποίο παίρνει την κατάληξη –ης, δηλαδή Γκιώσης, στην προσπάθεια να γίνει πιο αρρενωπό

Σε ξεχωριστή κατηγορία θα εντάξουμε τα επώνυμα τα οποία παράχθηκαν από κάποιο κύριο ανδρικό όνομα, το οποίο συχνά είναι ολοφάνερο. Ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις είναι δύσκολο να καταλάβουμε ποιο είναι το όνομα εκείνο πάνω στο οποίο βασίστηκε η κατασκευή του επωνύμου. Αυτό συμβαίνει όταν τα επώνυμα αυτά της κατηγορίας δεν γεννήθηκαν από τον επίσημο τύπο του βαπτιστικού αλλά από έναν ιδιαίτερο τύπο που χρησιμοποιούν οι γονείς για να καλέσουν, να χαϊδέψουν, να μαλώσουν, να προσφωνήσουν το παιδί τους. Είναι ο τύπος του ονόματος που χρησιμοποιούν οι γονείς σε προσωπικές στιγμές, ή όπως το καλούν τ' αδέρφια, οι συνομήλικοι, οι φίλοι στο παιχνίδι.

Οι πολυποίκιλοι αυτοί τύποι είναι συνήθως χαϊδευτικοί και ιδιωματικοί επειδή χρησιμοποιούνται, αλλά και περιορίζονται, στα πλαίσια της σπιτικής ατμόσφαιρας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, όταν τα υποκοριστικά αυτά χρησιμοποιηθούν για την σύνθεση ενός επωνύμου να είναι δυσερμήνευτα, ιδίως, όταν περάσουν χρόνια και ξεχαστεί ο ιδιωματισμός του ονόματος που τα παρήγαγε.

Στην Κωμόπολη της Κατούνα συναντώνται και οι δύο τύποι αυτής της κατηγορίας. Συναντάμε, αρχικά, τα επώνυμα εκείνα τα οποία έχουν δημιουργηθεί αποκλειστικά από το βαπτιστικό όνομα. Για την ακρίβεια, τα επώνυμα αυτής της μορφής ταυτίζονται με κάποια μορφή του ονόματος που μπορεί να είναι η γενική πτώση του, το υποκοριστικό του, το χαϊδευτικό του κτλ, όπως Κοσμάς (Κοσμάς), Θεόδωρος (Θεοδώρου), Τάσος (Τασούλης – Τασιάς), Βασίλης (Βασιλείου - Βάσος-Βάσ(σ)ης-Βασίλας, Τσίλιας). Ακόμα, παρατηρούνται και τα επώνυμα εκείνα στα

οποία το βαπτιστικό όνομα συνδέεται με κάποια άλλη λέξη – χαρακτηριστικό και δημιουργεί ένα σύνθετο επώνυμο.

Στο σημείο αυτό, θα προσπαθήσουμε να κάνουμε μια καταγραφή όλων των επωνύμων τα οποία συναντήσαμε στη στήλη «Όνομα και Επώνυμο» στα βιβλία των Γενικών Ελέγχων (1925-1950), και τα οποία έχουν δημιουργηθεί αποκλειστικά από το βαπτιστικό όνομα.

Ιωάννης - Γιάννης : Από το όνομα Γιάννης παράγονται τα επώνυμα: Γιαννούλης, Νάκος.⁹ Το δυσύλλαβο επώνυμο Νάκος είναι χαϊδευτικό του ονόματος Γιάννης. Προέρχεται από την απόληξη του χαϊδευτικού – υποκοριστικού Γιαννάκος-Νάκος.

Κωνσταντίνος : Από το Κωνσταντίνος παράγεται το επώνυμο: Κωνσταντής¹⁰, που είναι μια καθημερινή μορφή του Κωνσταντίνος και το οποίο συναντάται και ως σύνθετο επώνυμο – Παπακωνσταντής. Επίσης, από το όνομα Κωνσταντίνος – Κώστας, και συγκεκριμένα από τα χαϊδευτικά του, παράγονται τα επώνυμα Κωστάκης και Κώτσος.

Ζώης : Το επώνυμο Ζώης είναι το υποκοριστικό του ονόματος Πολυζώης. Η λέξη είναι σύνθετη από το επίρρημα πολύ και το ουσιαστικό ζωή και δηλώνει αυτόν που έχει πολύ ζωή. Η λαϊκή αντίληψη για τη σημασία του ονόματος το ερμηνεύει ως καλόβουλος, ενεργητικός, κοινωνικός, προτρεπτικός, κι ενθουσιώδης.¹¹ Μια άλλη εκδοχή είναι ότι προέρχεται από την αντρική μορφή του θηλυκού ουσιαστικού και γυναικείου ονόματος Ζωή.¹²

Νικόλαος : Από το όνομα Νικόλαος- Νίκος παράγονται τα επώνυμα Νικολάου, Νικολής και το υποκοριστικό Νικάκης. Επίσης και το προερχόμενο από τα επτάνησα υποκοριστικό του Νικόλαος επώνυμο Νικολέτος¹³ Από τη νησιωτική Ελλάδα προέρχεται και το θηλυκό όνομα Νικολέτα το οποίο είναι διαδεδομένο στην κωμόπολη και παράγεται από το Νικόλαος.

Αναστάσιος -Τάσος : Τα επώνυμα που συναντάμε στην κωμόπολη της Κατούνας και τα οποία παράγονται από το όνομα Αναστάσιος -Τάσος είναι τα Αναστασίου – Αναστασιάδης – Τασιάς, και το επώνυμο Τασούλης, που παράγεται από το υποκοριστικό του εν λόγω ονόματος.

---

⁹ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε. Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Θεσ/νική 1995, σ.14 – Σάββα Αλεξάνδρου Τ., Μελετήματα του Ξηρομέρου, Αθήνα 1983, σ. 233 - Σερεμετάκης Θεόδωρος – Δημητρίου Μαρία, Τα νεοελληνικά κύρια ονόματα, εκδόσεις Πατάκη, σ. 180 Αθήνα 2005

¹⁰ Σερεμετάκης Θεόδωρος – Δημητρίου Μαρία, Τα νεοελληνικά κύρια ονόματα, εκδόσεις Πατάκη, σ. 147, Αθήνα 2005

¹¹ στο ίδιο, σ. 208

¹² στο ίδιο, σ. 110

¹³ στο ίδιο, σ. 188

Τίτος : Από το ασυνήθιστο στην Ελλάδα λατινόφερτο όνομα Τίτος παράγεται το αντίστοιχο επώνυμο. Η λέξη *titulus* που ερμηνεύεται ως τίτλος, επιγραφή, δόξα, πρόσχημα είναι συγγενής με τη λατινική λέξη *Titus* που σημαίνει ο ένδοξος, ο τιτλούχος. Στην λαϊκή αντίληψη αυτός που έχει αυτό το όνομα-επώνυμο είναι ο έντιμος, ο κοινωνικός, ο τολμηρός, ο τηρητής¹⁴. Στην αρχαία ελληνική γλώσσα υπάρχει το αρχαίο ρήμα που σημαίνει απονέμω τιμή σε κάποιον¹⁵. Σε μια ευρύτερη ερμηνεία εννοούμε αυτόν που έχουμε σε εκτίμησή.

Χαράλαμπος : Από το όνομα Χαράλαμπος παράγεται το επώνυμο Χαραλάμπους. Το όνομα Χαράλαμπος είναι σύνθετο και παράγεται ετυμολογικά από το ουσιαστικό χαρά και το ρήμα λάμπω. Αυτός που λάμπει από χαρά. Στην λαϊκή αντίληψη αυτός που έχει αυτό το όνομα-επώνυμο είναι ο τυχερός, ο αισιόδοξος, ο αγαθός, ο καλόβολος, ο φιλόανθρωπος¹⁶

Σταμάτιος : Το όνομα Σταμάτης προέρχεται από το ρήμα σταματώ και χρησιμοποιείται για να δηλώσει ότι σταματάει κάτι αθέμιτο και επαναλαμβανόμενο. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το όνομα αυτό το έδιναν σε αγόρια των οποίων η γέννηση αποτέλεσε φρένο στις συνεχόμενες γεννήσεις κοριτσιών σε μια οικογένεια. Το όνομα χρησιμοποιείται περισσότερο με το χαϊδευτικό Σταμούλης ή με το καταληκτικό τμήμα Μούλιας. Το θηλυκό του Σταμάτης είναι το όνομα Σταμάτω, το οποίο, όμως, δεν το βρίσκουμε στην Κατούνα.

Λιούμπη(ο)s: Το επώνυμο Λιούμπη(ο)s που συναντάται στα αρχαία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας προέρχεται από την πανσλαβική λέξη *ljubi* που σημαίνει αγάπη. Ουσιαστικά, πρόκειται για το όνομα Αγάπιος <Ijubomir>¹⁷ το οποίο, όμως, διατήρησε την σλαβική του εκδοχή.

Ακόμα, στη στήλη «Όνομα και Επώνυμο», στα βιβλία των Γενικών Ελέγχων (1925 – 1950) συναντάμε και ονόματα τα οποία προέρχονται από την ονοματολογία που χρησιμοποιείται στην Παλαιά Διαθήκη. Ονόματα από την Παλαιά Διαθήκη χρησιμοποιούσαν οι Έλληνες, όμως, εδώ το επώνυμο είναι ενδεικτικό της παρουσίας Εβραίων στην περιοχή, οι οποίοι από παλαιότερους αιώνες είχαν εξελληνιστεί και δεν ξεχώριζαν τα ονόματά τους από αυτά των γηγενών.¹⁸

Ηλίας : Το όνομα Ηλίας από το εβραϊκό *Eliyahu* (Θεός μου είναι ο Γιαχβέ) και από αυτό παράγεται το υποκοριστικό *Λιά(γ)κος*¹⁹, *Λιάκας*.

¹⁴ στο ίδιο, σ. 232

¹⁵ Επίτομον Πλήρες Εκπαιδευτικών και Ερμηνευτικών Λεξικών της Ελληνικής Γλώσσας, εκδόσεις Πάπυρος Λαρούς, σ. 961, Αθήνα 1972

¹⁶ Σερεμετάκης Θεόδωρος – Δημητρίου Μαρία, Τα νεοελληνικά κύρια ονόματα, εκδόσεις Πατάκη, σ. 242, Αθήνα 2005

¹⁷ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε. Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. 79, Θεσ/νική 1995

¹⁸ στο ίδιο, σ. 90

¹⁹ Σερεμετάκης Θεόδωρος – Δημητρίου Μαρία, Τα νεοελληνικά κύρια ονόματα, εκδόσεις Πατάκη, σ. 160, Αθήνα 2005

Ματθαίος : Από το όνομα Ματθαίος παρήχθη το επώνυμο Μαθιόπουλος, και συγκεκριμένα από την παραλλαγή Μαθιός και την κατάληξη –οπουλος. Το Μαθιός και Μαθίας είναι παραλλαγές και υποκοριστικά του Ματθαίου (= Mattithyah, που στα εβραϊκά σημαίνει δώρο του Γιαχβέ, του Θεού)²⁰.

Πρόδρομος : Το όνομα Πρόδρομος είναι σύνθετο και συντίθεται από την πρόθεση προ και το ουσιαστικό δρόμος. Δηλώνει εκείνον που προηγείται, τον πρωτοποριακό. Το επώνυμο που παράγεται από το όνομα Πρόδρομος είναι το «Προδρομίτης», το οποίο αναφέρεται σε εκείνον που έχει προδρομική σκέψη, και είναι ικανός να προβλέψει τα μελλούμενα όπως έκανε και ο προφήτης της Παλαιάς Διαθήκης, Ιωάννης ο Πρόδρομος. Δεδομένου ότι η κατάληξη -ιτης είναι ενδεικτική καταγωγής συμπεραίνουμε ότι το εν λόγω επώνυμο πιθανόν να δηλώνει κάποιον που κατάγεται από μια τοποθεσία, χωριό, κοινότητα με την ονομασία «Πρόδρομος»- προς τιμή του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου -, όπως το χωριό Πρόδρομος που βρίσκεται σε απόσταση 8 χιλιομέτρων, νότια, από το χωριό Μαχαιρά.

Σε(α)ραφής: Το επώνυμο Σεραφής θα το αναφέρουμε στα παρατσούκλια που δείχνουν τρόπο συμπεριφοράς. Εδώ το κατατάσσουμε διότι προέρχεται από το εβραϊκό seraphim, πληθυντικός saraph με την κατάληξη <-ς>.

Στην κωμόπολη της Κατούνας παρατηρούμε ότι το όνομα Βασίλης χρησιμοποιείται ως βάση στην παραγωγή αρκετών επωνύμων. Στην ανεπεξέργαστη μορφή του, όντας απλά συνθετικό, το συναντάμε στο επώνυμο Καραβασίλης. Το επώνυμο αυτό αποτελεί, ουσιαστικά, το αντίθετο του ονόματος Βασίλης που σημαίνει τον ευγενικό και τον αγαπητό.²¹ Ακόμα, στην κωμόπολη εντοπίζουμε ως επώνυμο και το μεγεθυντικό του ονόματος Βασίλης, το Βασίλας.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να γίνει ξεχωριστή αναφορά στο επώνυμο Βάσ(σ)ης. Το επώνυμο αυτό παράγεται από υποκοριστικό του ονόματος Βασίλης, Βάσος. Το υποκοριστικό Βάσος φαίνεται αποξενωμένο ως προς την αρχική, ανεπεξέργαστη, μορφή, όμως, η σχέση τους γίνεται περισσότερο αντιληπτή στο άκουσμα του γυναικείου τύπου του ονόματος, Βάσω. Το όνομα Βάσω, υπό την επιρροή της τοπικής διαλέκτου συνήθως προφέρεται Βάσου, λέξη που μας παραπέμπει στην γενική του εν λόγω επωνύμου [Βάσ(σ)ου (ή Βάσση)].

Το επώνυμο ερμηνεύεται και βάση της τουρκικής λέξης Bas - basi²², (= Μπάσης – Βάσης, Βασάκης, Βασιάδης, Βάσιος, Βασόπουλος) που σημαίνει κεφάλι, κεφαλή και χρησιμεύει για να ορίσει τον επικεφαλής. Βέβαια, ο Μανόλης

²⁰ στο ίδιο, Λήμμα «Μαθιός», σ. 164, και Λήμματα «Ματθαίο» και «Μαθίας», σ. 170

²¹ Τομπαΐδης Δημήτρης, Ελληνικά Επώνυμα Τουρκικής Προελεύσεως, εκδόσεις Επικαιρότητα, σ. 57, Αθήνα 2002

²² Τομπαΐδης Δημήτρης, Ελληνικά Επώνυμα Τουρκικής Προελεύσεως, εκδόσεις Επικαιρότητα, σ. 52, Αθήνα 2002– Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε. Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. 45, Θεσ/νικη 1995

Τριανταφυλλίδης, στο βιβλίο του «Τα οικογενειακά μας ονόματα», δέχεται και την ερμηνεία του επωνύμου ως υποκοριστικού του Βασίλης (Βάσος, Βάσης - Βασίλης)²³.

Στην κωμόπολη της Κατούνας το επώνυμο Βάσ(σ)ης ανήκε σε κάποιον Παπα-Βασίλη (Βάσο) Σαμαρά ο οποίος καταγόταν από τη Σαμαρίνα. Ωστόσο, η οικογένειά του, προκείμενου να ενταχθεί στην τοπική κοινωνία της Κατούνας, εγκατέλειψε το επώνυμο Σαμαράς που έκανε προφανή την καταγωγή της. Έτσι, ο Παπα – Βασίλης αποτέλεσε αφορμή για να υιοθετηθεί το νέο επώνυμο (Βάσσης) από την οικογένεια.²⁴ Από τη Σαμαρίνα κατάγεται και η οικογένεια Λιόλιος που διατηρεί ως δευτερεύων το επώνυμο Σαμαράς.

Στην τοπική διάλεκτο της κωμόπολης της Κατούνας αποκαλούν τον Βασίλη εκτός από Βάσο, υποκοριστικό που συναντάται σε πολλά μέρη της Ελλάδας, και με το χαϊδευτικό – παρατσούκλι, Τσίλια²⁵. Ο πληθυντικός της λέξης, τσιλιάδες δεν αναφέρεται στους πολλούς ανθρώπους με το όνομα Βασίλης. Τσιλιάδες λέγονται, όπως μου είπε ένας Κατουنيώτης, τα χρώματα εκείνα που φέρνουν οι βροχές, από το βουνό Βιλαώρα προς τα κάτω. Πρόκειται για διαλεκτά χρώματα που κάνουν τα γύρω από το βουνό χωράφια εύφορα.

A.5. ΣΥΝΘΕΤΑ ΕΠΩΝΥΜΑ

Τα σύνθετα με πρώτο συνθετικό κάποιο χαρακτηριστικό και δεύτερο το βαπτιστικό όνομα συνηθίζονται στην περιοχή.

Στη Στερεά Ελλάδα, ευρύτερα, συνηθιζόταν το επώνυμο να δημιουργείται από το ονοματεπώνυμο κάποιου προγόνου. Έτσι, το επώνυμο και το βαπτιστικό όνομα δημιουργούσαν ένα σύνθετο ενιαίο επώνυμο. Τη θέση του πρώτου συνθετικού κατείχε το επώνυμο από το οποίο πολλές φορές αφαιρούνταν συλλαβές. Ακολουθούσε το βαπτιστικό όνομα, ως δεύτερο συνθετικό, το οποίο συνήθως, διατηρούνταν στην σύνθετη λέξη ακέραιο.

Το επώνυμο αλλοιωνόταν, κυρίως, όταν αποτελούνταν από περισσότερες από δύο συλλαβές και το όνομα ήταν πολυσύλλαβο. Κατά τη σύνθεση κρατούσε μόνο μια ή δύο συλλαβές, στην προσπάθεια να διατηρηθεί ολόκληρο το βαπτιστικό όνομα και

---

²³ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε. Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. 12, Θεσ/νική 1995

²⁴ Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 38, Αθήνα 1972

²⁵ Το όνομα Τσίλιας χρησιμοποιείται στο Ξηρόμερο. Στα ανδρικά ανθρωπωνύμια του χωριού Χρυσοβίτσα και τις παραλλαγές τους, καταγράφεται το χαϊδευτικό όνομα Τσίλιας ως παραλλαγή του ονόματος Βασίλειος, (Σάββα Αλεξάνδρου Τ., Μελετήματα του Ξηρομέρου, σ. 232, Αθήνα 1983)

η νέα σύνθετη λέξη να κυμαίνεται μεταξύ τεσσάρων ή πέντε συλλαβών. Συμπεραίνουμε, δηλαδή, ότι ο αριθμός των συλλαβών καθοριζόταν στα πλαίσια της δημιουργίας μιας εύηχης και εύκολης στην προφορά σύνθετης λέξης έτσι ώστε, ορισμένες φορές ήταν δύσκολο να καταλάβεις από πού προερχόταν το πρώτο συνθετικό, όπως στην περίπτωση του επωνύμου Κουβασίλης.

Κατσιγιάννης : Η σύνθεση του επωνύμου Κατσίκας με το όνομα Γιάννης, διατηρώντας ακέραια τα δύο συνθετικά, παράγει το επώνυμο Κατσογιάννης. Σε αυτή την πρώιμη μορφή του, το επώνυμο χρησιμοποιήθηκε από τη μεγάλη οικογένεια των Κατσογιανναίων, οι οποίοι από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα είχαν το αρματολίκι του Ξηρομέρου²⁶. Ωστόσο, οι άτυποι κανόνες που προαναφέραμε περί της δημιουργίας μιας νέας λέξης όμορφης στο άκουσμα και εύκολης στην προφορά της, κρίνουν υπεράριθμες τις συλλαβές. Έτσι, με την αποκοπή της συλλαβής «κο» παράγεται το επώνυμο **Κατσιγιάννης**. Άλλα χαρακτηριστικά παραδείγματα, των οποίων η δημιουργία βασίστηκε στο ίδιο μοτίβο, αποτελούν τα επώνυμα Γουρνοπάνος, Τσιλιπάνος Μπαλαγεώργας, Τσαμποδήμος, Καυσογεώργος.

Γουρνοπάνος: Το επώνυμο **Γουρνοπάνος** παράγεται από τη σύνθεση του επωνύμου Γουρουνάς με το όνομα Πάνος. Όπως και κάθε σύνθετο, έτσι και το Γουρνοπάνος, διατηρεί την ιδιότητα του επωνύμου Γουρουνάς από το οποίο παράχθηκε, ως δηλωτικό επαγγέλματος, με τη διαφορά ότι η σύνθεση του έδωσε τη δυνατότητα να αναφερθεί σε ένα συγκεκριμένο όνομα. Το επώνυμο αυτό έχει τις ρίζες του στην εκτροφή γουρουνιών. Η ευρύτερη περιοχή του Ξηρομέρου άλλωστε είναι ιδανική για τέτοιου είδους δραστηριότητες χάρις στις πολλές βελανιδιές που υπάρχουν, σε μορφή δέντρων ή και μικρών θάμνων, τα λεγόμενα πουρνάρια. Αξίζει μάλιστα να αναφέρουμε ότι στην περιοχή έβοσκε τα γουρνοκοπάδια του ο Οδυσσέας²⁷.

Τσιλιπάνος : Οι Τσιλιπαναίοι αναφέρονται ως οι πρώτοι κάτοικοι του Μαχαλά της Κατούνας, στην οποία σώζεται και η κούλια τους.²⁸ Το επώνυμο τους είναι ένα παρακλάδι της οικογένειας με το επώνυμο Τσιλικής, που δηλώνει τον υγιή και το δυνατό²⁹. Η σύνθεση, και σε αυτή την περίπτωση, με το χαϊδευτικό του ονόματος Παναγιώτης δημιούργησε το Τσιλι(κι)πάνος.

Κουβασίλης : Το επώνυμο **Κουβασίλης**, που είναι φανερό ότι εμπεριέχει το κύριο όνομα Βασίλης, συγγενεύει με τα επώνυμα **Κούπλας** και **Κουτάς** τα οποία έχουν συμβάλλει στη σύνθεσή του. Ως βάση, και τα τρία, έχουν το κουτσοβλάχικο

²⁶ στο ίδιο, σ. 30

²⁷ Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 29, Αθήνα 1972

²⁸ στο ίδιο, σ. 15

²⁹ «Τσελίκια και τσελίκια και τσιλίκια : 1) Ατσάλι 2) ραβδάκι που χρησιμοποιείται στο παίξιμο του ομώνυμου παιχνιδιού 3) παιχνίδι των παιδιών που παίζεται με μικρό ραβδί 4) μπφ άνθρωπος δυνατός και υγιής», (Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, Λήμμα «τσελίκια και τσελίκια και τσιλίκια», εκδόσεις Παγουλάτου, τ. 5, σ. 2741)

Kutla³⁰ που σημαίνει το δοχείο νερού χωρητικότητας 120 οκάδων. Η λέξη αυτή είναι αντιδάνειο για την αρχαία ελληνική «κοτύλη» και βρίσκεται στα επώνυμα Κούπλας και Κουτάς. Το πρόβλημα της προφοράς του σπάνιου φθόγγου για την ελληνική γλώσσα <τλ> αντιμετωπίστηκε από το λαό με αλλαγή του <τ> σε <π> με αποτέλεσμα τη δημιουργία του πιο εύχρηστου <πλ> και την παραγωγή του επωνύμου Κούπλας. Με αφαίρεση του <λ> γίνεται η παραγωγή του Κουτάς. Το επώνυμο Κουβασίλης είναι σύνθεση του ονόματος Βασίλης και των Κούπλας ή Κουτάς από τα οποία αποκόπτεται η λήγουσα προκειμένου να περιοριστεί ο αριθμός των συλλαβών του σύνθετου επωνύμου.

Κουτρούμπας : Το επώνυμο Κουτρούμπας είναι σύνθετο από το επώνυμο Κούτρας και την τουρκική λέξη bas (= κεφάλι, κορυφή). Το επώνυμο Κούτρας προέρχεται από τη λέξη κούτρα που σημαίνει το κεφάλι ή το πάνω και μπροστινό μέρος του κεφαλιού³¹. Το επώνυμο Κουτρούμπας είναι παρακλάδι του επωνύμου Κούτρας το οποίο, όμως, δε βρίσκεται στα Αρχεία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας της περιόδου που εξετάζουμε, αλλά υπήρχε στην κωμόπολη στα χρόνια της τουρκοκρατίας, όπως αναφέρει ο στίχος του Δημοτικού τραγουδιού που εξυμνεί καπεταναίους εκείνης της εποχής, «Τζαντίλας εις την Κατοχήν, και Κούτρας στην Κατούνα»³². Με βάση το δεύτερο συνθετικό από την τουρκική λέξη bas, μπορούμε να εντάξουμε στην ίδια κατηγορία και το επώνυμο Κοκορόμπας.

Μια άλλη ποικιλία πατρωνυμικών είναι τα σύνθετα επώνυμα που έχουν ως πρώτο συνθετικό ένα πρόθημα και τη δυνατότητα να δημιουργήσουν πολλά οικογενειακά παρακλάδια με κριτήριο το πατρώνυμο-γενάρχη που αποτελεί τη λέξη του δεύτερου συνθετικού. Η δημιουργία αυτών των συνθέτων προέρχεται από τα διάφορα προθήματα (Παπα-, Καρα-, Χατζή-, κ.λ.π.) τα οποία μπορούν να λειτουργήσουν ως πρώτα συνθετικά.

Τα σύνθετα επώνυμα είναι πολυσύλλαβα αν σκεφτεί κανείς ότι το πρόθημα, ως επί το πλείστον είναι δύο συλλαβές. Είναι κατά κανόνα μεγαλύτερα από τα επώνυμα άλλων γλωσσών έτσι ώστε να κάνουν του ξένους να απορούν έχοντας ως μέτρο σύγκρισης τα μικρά επώνυμα των χωρών τους. Ένα από τα μεγαλύτερα σύνθετα επώνυμα της κωμόπολης της Κατούνας είναι το επώνυμο Παπαχριστόδουλος. Ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης θεωρεί ότι ο μέσος όρος των ελληνικών οικογενειακών αποτελείται από τρεις ως έξι συλλαβές³³. Εδώ μπορεί να βρίσκεται η ερμηνεία στο «γιατί δεν χρησιμοποιείται ως πρώτο συνθετικό η πολυσύλλαβη λέξη προσκυνητής από το πρόθημα Χατζη-»

³⁰ Αθανάσιος Θ. Φλώρος, Νεοελληνικό Ετυμολογικό και Ερμηνευτικό Λεξικό, εκδόσεις «Νέα Σύνορα», σ.292, Αθήνα 1980

³¹ Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, Λήμμα «κούτρα», εκδόσεις Παγουλάτου, τ. 3, σ. 1565

³² Παπαντωνόπουλος Δημ., Πενηνταετηρίδα της Ελληνικής Επανάστασεως του έτους 1821, σ. 83, Αθήνα 1879

³³ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε. Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. 110, Θεσ/νικη 1995

Τα δύο συνθετικά μέρη ενός σύνθετου επώνυμου, κυρίως, είναι μια ιδιότητα, όπως το πρόθημα «ντελη-», ή ένα επάγγελμα, όπως το πρόθημα «παπα-» και ως δεύτερο συνθετικό ένα βαπτιστικό όνομα, κυρίως, πατρώνυμο. Στα επώνυμα των κατοίκων της κωμόπολης συναντάμε τα παρακάτω προθέματα.

• **Επώνυμα με το πρόθημα Παπα- :**

Παπασπύρου, Παπαθεοδώρου, Παπαδημητρίου, Παπαλέξης, Παπασταμάτης, Παπακωνσταντής, Παπαβασιλείου, Παπασπύρου, Παπαχριστοδούλος.

Το πρόθεμα παπά-, δηλώνει επάγγελμα, και ως δεύτερο συνθετικό το βαπτιστικό όνομα του παπά εκείνου του οποίου η έξωθεν καλή μαρτυρία τον όρισε γενάρχη του επωνύμου. Παραδείγματα έχουμε αναφέρει και στην περίπτωση των επωνύμων που είναι δηλωτικά του επαγγέλματος.

• **Επώνυμα με το πρόθημα Καρα- :**

Το πρόθημα Καρα- (kara) σημαίνει μαύρος και ύστερα <βαρύθυμος, βαρύς>. Τα επώνυμα με αυτό το πρόθημα που συναντιούνται στη κωμόπολη την περίοδο 1925-45 στα αρχεία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας έχουν ως δεύτερο συνθετικό ένα όνομα, όπως Καραβασίλης, Καραμπούλης, Καραπάνος, ή κάποια άλλη λέξη που να εξασφαλίζει τη δημιουργία ενός νέου σύνθετου επωνύμου εύηχου και ξεχωριστού, όπως Καραπλιάνης, Καραϊσκος, Καραμάνης.

• **Επώνυμα με το πρόθημα Χατζη - : Χατζηγεωργίου, Χατζημιχαήλ**

Το πρόθεμα Χατζή-, προέρχεται από την αραβική και τουρκική λέξη Hacı που σημαίνει προσκυνητής αλλά και το τουρκικό Hancı που σημαίνει ξενοδόχος (πανδοχέας)³⁴. Ο τίτλος Χατζη- προστίθετο ως πρώτο συνθετικό στο όνομα των μουσουλμάνων που πήγαιναν να προσκυνήσουν στους ιερούς τόπους του Ισλαμισμού (Μέκκας- Μεδίνας- Χετζάζη) . Αναφέρουμε ενδεικτικά ως παράδειγμα μουσουλμάνου προσκυνητή του Μωάμεθ στους ιερούς τόπους τους Ισλαμισμού, το μουσουλμάνο αρβανίτη προσωπικό βιογράφο του Αλή Πασά, το Χατζή Σεχρέτη³⁵. Ο τίτλος εδίδετο παράτυπα και σε όσους χριστιανούς είχαν πάει για προσκύνημα στους άγιους τόπους.

Στο πρόθεμα Χατζή-, αναφέρεται και ο Κοραΐς: «...ωσάν τέλος πάντων το αισχρόν και τούρκικον όνομα του Χατζή, αρμόδιον εις μόνους τους προσκυνητάς του Μωάμεθ, να ήτον αναγκαίον και εις τους προσκυνητάς του Χριστού.»³⁶ Στα προεπαναστατικά χρόνια οι Έλληνες που είχαν το πρόθεμα Χατζη- στο επώνυμό τους μπορούσαν να κινούνται ευέλκτα μεταξύ Χριστιανών και Οθωμανών, αφού το εν

³⁴ στο ίδιο, σ. 76

³⁵ Emile Legrande, «La Complainte d' Ali de Tepelen»

³⁶ Γ. Βαλέτας, «Κοραΐ: Άπαντα τα πρωτότυπα έργα- Επιστολές (1774-1814)» : 57. «Προς Πρωτοψάλτην / Εκ Παρισίων, 15 Νοεμβρίου 1791», εκδόσεις «Δωρικός», σ. 180, Αθήνα 1965

λόγω πρόθεμα, δηλώνει τόσο τον προσκυνητή των Αγίων Τόπων όσο και τον προσκυνητή των ιερών τόπων του Μουσουλμανισμού, «...Οι χατζήδες ήσαν άλλοτε λίαν σεβαστοί παρά της ομοθρήσκους των, ο δε τίτλος Χατζής ήτο αναπόσπαστος από του ονόματός των»³⁷.

- **Επώνυμα με το πρόθεμα Ντελη-**:

Νταλαμάγκας, Νταλταγιάννης (ή σε μετέπειτα - επεξεργασμένη μορφή, Δελιγιάννης). Το πρόθεμα Ντελη- με το τελικό -ς- δημιουργεί τα επώνυμα Ντελής, Δελής, και το υποκοριστικό Ντελάκης. Η λέξη deli που σημαίνει τρελός, ανόητος, παράφορος είναι τουρκικής προελεύσεως.³⁸

- **Επώνυμα με το πρόθεμα Καψο-** : Καψογεώργος

Το πρόθημα Καψο- στο επώνυμο Καψογεώργος είναι από το επώνυμο Καψάλης, του οποίου είναι οικογενειακό παρακλάδι. Το επώνυμο Καψάλης προέρχεται από την τουρκικής προελεύσεως λέξη kapsal που σημαίνει δημοτικός κοινοτικός³⁹. Το επώνυμο συναντάμε στο Μεσολόγγι.

- **Επώνυμα με το πρόθημα Γρίβο-** : Γριβογεώργος.

- **Επώνυμα με το πρόθημα Γερο-** : Γεροχρήστος, Γεροδήμος

- **Επώνυμα με το πρόθημα Μαυρο-** : Μαυρομμάτης

- **Επώνυμα με το πρόθημα Φραγκο-** : Φραγκογιάννης

- **Επώνυμα με το πρόθημα Κοντο-** : Κοντοχρήστος

- **Επώνυμα με το πρόθημα Στραβο-** : Στραβοκέφαλος

- **Επώνυμα με το πρόθημα Χαρο-** : Χαροκόπος

---

³⁷ Καλομενόπουλου Ν., Λήμμα: « Χατζή Μιχάλης Νταλιάνης», «Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια», τ. ΚΔ', σ. 532, Αθήνα

³⁸ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε. Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. 72, Θεσ/νικη 1995

³⁹ Τομπαΐδης Δημήτρης, Ελληνικά Επώνυμα Τουρκικής Προελεύσεως, εκδόσεις Επικαιρότητα, σ. 92, Αθήνα 2002

- **Επώνυμα με το πρόθημα Κατσι-** : Κατσιγιάννης
- **Επώνυμα με το πρόθημα Κακο-** : Κακόθορος
- **Επώνυμα με το πρόθημα Καλο-** : Καλλογιάννης
- **Επώνυμα με το πρόθημα Δημο-** : Δημοθεόδωρος
- **Άλλα επώνυμα με προθήματα :**
Κολιοπάνος, Μπαλαγεώργας, Σαλοδημήτρης, Τζιαχρήστος

A.6. ΜΗΤΡΩΝΥΜΑ

Το άρθρο 1388 του Αστικού Κώδικα αποτελεί μια από τις πρώτες προσπάθειες ενίσχυσης των δικαιωμάτων της γυναίκας στα πλαίσια του γάμου. Διατυπώνεται ξεκάθαρα ότι «Με το γάμο δεν μεταβάλλεται το επώνυμο των συζύγων, ως προς τις έννομες σχέσεις τους. Στις κοινωνικές σχέσεις ο κάθε σύζυγος μπορεί, εφόσον σ' αυτό συμφωνεί και ο άλλος, να χρησιμοποιεί το επώνυμο του τελευταίου ή να το προσθέτει στο δικό του.»⁴⁰

Το παραπάνω άρθρο αντικαταστάθηκε αργότερα από το άρθρο 15 του νόμου 1329/1983, ο οποίος αποτέλεσε σημείο καμπής, καθώς με την καθιέρωση του εκσυγχρονίστηκε το οικογενειακό δίκαιο στην Ελλάδα. Καταργείται η έννοια της πατριαρχικής οικογένειας, η οποία και αντικαταστάθηκε από την βασισμένη στην ισότητα οικογένεια, και ακόμα έπαψε να ισχύει ο απαρχαιωμένος θεσμός της προίκας.⁴¹

Η καθιέρωση του νόμου 1329, ο οποίος ισχύει μέχρι και σήμερα, παραχωρεί στις γυναίκες το δικαίωμα να κρατήσουν το πατρικό τους επώνυμο μετά από την

---

⁴⁰ Το Οικογενειακό Δίκαιο περιέχεται στο τέταρτο βιβλίο του Αστικού Κώδικα, άρθρα 1376-1709. (Επώνυμο των συζύγων, Αστικός Κώδικας, Οικογενειακό Δίκαιο, Άρθρο 1388, <http://www.legalink.gr>)

⁴¹ Ευρωπαϊκή επιτροπή, Γενική Διεύθυνση: Δικαιοσύνη, Ελευθερίες, & Ασφάλεια, Τμήμα JLS/C/3: Ιθαγένεια & Θεμελιώδη Δικαιώματα, Πρόγραμμα Δάφνη – Τα Θεμελιώδη Δικαιώματα των γυναικών της Υπαίθρου στην Ευρώπη, JAI/DF/2002/003, Ελλάδα: Νομοθεσία & Πολιτικές, Οκτώβριος 2005, σ. 14, <http://www.ruralwomen.net>

σύναψη γάμου. Στους μελλοντικούς γονείς δόθηκε η ευκαιρία να δηλώσουν το επώνυμο των παιδιών τους το οποίο θα μπορούσε να είναι είτε αυτό του πατέρα είτε της μητέρας ή και των δύο. Σε περίπτωση που δεν υπήρχε καμία συμφωνία σχετικά με το επώνυμο που θα επέλεγαν, υιοθετούνταν το επώνυμο του πατέρα.⁴²

Βέβαια, την εποχή που εξετάζουμε, δηλαδή τα τέλη του 19^{ου} αιώνα μέχρι τα τέλη του 20^{ου}, δεν είχε διατυπωθεί και επικυρωθεί η προαναφερθείσα νομοθεσία που πλαισιώνει το οικογενειακό δίκαιο. Οι γυναίκες ήταν ακόμα υποχρεωμένες πάντοτε να υιοθετούν, αρχικά, το επώνυμο του πατέρα τους και μετά το γάμο, το επώνυμο του συζύγου τους. Αυτό έχει ως συνέπεια, στο κεφάλαιο των επωνύμων, οι γυναίκες παραμένουν παραπονεμένες

Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι η εποχή, αλλά και η περιοχή που εξετάζουμε, παινεύεται για την απόλυτη κυριαρχία του αντρικού στοιχείου, παρατηρούμε ότι υπάρχουν και επώνυμα τα οποία έχουν επιβάλλει γυναίκες. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν τα λεγόμενα μητρωνυμικά αλλά και μια πιο σπάνια κατηγορία, τα λεγόμενα γυναικωνυμικά. Μητρωνυμικό λέγεται το επώνυμο του ανθρώπου εκείνου ο οποίος επονομάζεται από το βαπτιστικό της μητέρας του ενώ γυναικωνυμικό λέγεται το επώνυμο εκείνο το οποίο ένας άνδρας παίρνει από το όνομα της συζύγου του.

Οι λόγοι για τους οποίους επικρατεί ένα μητρωνυμικό στη θέση του πατρωνυμικού είναι ποικίλοι. Πολλές φορές, το φαινόμενο αυτό συναντάται όταν δεν υπάρχει πατέρας ή όταν δε φαίνεται τόσο πολύ στη ζωή του χωριού. Όταν δεν είναι γνωστός, ή τον επισκιάζει η μητέρα με την προσωπικότητά της, με τη θέση της και τη δράση της στην κοινωνία, με τον πλούτο της ή την καταγωγή της. Ακόμα, η υιοθέτηση των μητρωνυμικών ή γυναικωνυμικών παρατηρείται όταν ο σύζυγος είναι ξένος στον τόπο στον οποίο διαμένει ή σόγαμπρος.

Έδαφος για να δημιουργηθεί μητρωνυμικό οικογενειακό όνομα προσφέρεται όταν για διάφορους λόγους κατά οποιονδήποτε τρόπο, η απουσία του πατέρα είναι αισθητή στο σπίτι. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις περιπτώσεις που το παιδί γεννήθηκε αφού πέθανε ο πατέρας ή που το νοιάστηκε ορφανεμένο μια ξένη γυναίκα ή σε περιπτώσεις που γεννήθηκε χωρίς να έχει προηγηθεί γάμος, δηλαδή έχοντας ανύπαντρη μητέρα.

Στην κατηγορία των οικογενειών χωρίς πατέρα υπάγονται οι μαθητές για τους οποίους στη στήλη Επάγγελμα του πατρός, στα αρχεία των Γενικών Ελέγχων (1925-1950) αναγράφεται η λέξη ορφανός / η. Άτυπα τα παιδιά αυτά θα τα αποκαλούσαν με το ανάλογο μητρωνυμικό, το οποίο μάλιστα θα ήταν τιμή τους ανεξάρτητα αν η ιδιαίτερος πατριαρχική τοπική κοινωνία της κωμόπολης της Κατούνας ποτέ δεν το επισημοποίησε.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφέρουμε την περίπτωση του ποιητή και πεζογράφου Γ. Βιζυηνού (1849-1896), ο οποίος ήταν ορφανός και είχε υιοθετήσει το επώνυμο της μητέρας του. Γράφει στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, στη δεύτερη ποιητική συλλογή του, η οποία εκδόθηκε στο Λονδίνο, «Γω 'χω νου κι έχω καρδιά / κι είμαι

---

⁴² Στο ίδιο, σ.14

γιος της Μιχαλέσσας»⁴³. Ο Βιζυηνός ήταν γνωστός στο χωριό του ως το Γιωργί της Μιχαλιέσσας, της γυναίκας του Μιχάλη. Βέβαια, η περίπτωση του ανήκει στις καταγραφές έμμεσων μητρωνυμικών επωνύμων, καθώς το επώνυμο της μητέρας του είχε δημιουργηθεί από το βαπτιστικό όνομα του πατέρα του.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα επωνύμων που ανήκουν στις προαναφερθείσες κατηγορίες, και τα οποία συναντήσαμε στα αρχεία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, είναι τα επώνυμα Λίτσος και Ζώης. Η παραγωγή τους έχει ως βάση τα αντίστοιχα θηλυκά χαϊδευτικά ονόματα Λίτσα και Ζωή. Βέβαια, πρέπει να σημειώσουμε ότι δε μπορούμε να εντάξουμε τα παραπάνω επώνυμα στα μητρωνυμικά ή στα γυναικωνυμικά διότι δεν γνωρίζουμε αν ήταν μητέρα ή συμβία, η γυναίκα εκείνη η οποία υπήρξε η αιτία της παραγωγής τους.

Δεδομένου ότι σε όλα τα επώνυμα που εμπεριέχεται κάποιο κύριο όνομα είναι σχεδόν πάντα όνομα ανδρικό, το φαινόμενο των επωνύμων που παράγονται από θηλυκό όνομα είναι κάτι σπάνιο. Βέβαια, από θηλυκό ουσιαστικό προέρχεται και το επώνυμο Γκιώσας, το οποίο παίρνει την κατάληξη -ης, δηλαδή Γκιώσης, στην προσπάθεια να γίνει πιο αρρενωπό. Ως παράδειγμα από τη λογοτεχνία αναφέρουμε το διήγημα του Δημήτρη Βικέλα «Φίλιππος Μάρθας»⁴⁴ όπου ο ήρωας έχει ως επώνυμο το όνομα της γυναίκας του Μάρθας η οποία πέθανε από δικό του ιατρικό λάθος.

Τέλος, συναντήσαμε επώνυμα τα οποία έχουν ως βάσης τους ένα θηλυκό ουσιαστικό, παρότι αυτό δεν είναι κύριο όνομα και παρότι έχει προστεθεί σε αυτά η κατάληξη -ς του ανδρικού επωνύμου. Εδώ εντάσσεται το επώνυμο Λύσσαρης που προέρχεται από το θηλυκό ουσιαστικό λύσσα αλλά και επώνυμα από ζώα όπως Γουρούνας (γουρούνα), Κατσίκας (κατσικά), Φλώρα (άσπρη γίδα).

A.7. ΕΠΩΝΥΜΑ – ΤΟΠΙΚΕΣ ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ

Στα αρχεία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, στις στήλες που φιλοξενούν το Όνομα και το επώνυμο των μαθητών παρατηρείται, παρότι ο λόγος είναι γραπτός, η χρήση τοπικής διαλέκτου. Οι δάσκαλοι του σχολείου, πέρα από το επίπεδο μόρφωσης τους, μερικές φορές, δε συμπληρώνουν την αντίστοιχη στήλη γράφοντας το επώνυμο του μαθητή όπως αυτό ορίζεται από τους γραμματικούς κανόνες, αλλά όπως το ακούν και το προφέρουν οι κάτοικοι της τοπικής κοινωνίας. Έτσι παρατηρείται:

⁴³ Βιζυηνός Ατθίδες Αύραι, σ.193, 1884

⁴⁴ Δημητρίου Βικέλα, Διηγήματα, Διήγημα «Φίλιππος Μάρθας», εκδόσεις «Εστίας», σσ. 122-147, Αθήνα 1979

α) Μεταξύ του φθόγγου «σ» και του φωνήεντος που ακολουθεί άλλοτε να παρεμβάλλεται και άλλοτε όχι το «ι» όπως, Σαμαντάς ↔ Σιαμαντάς, Σαπάτης ↔ Σιαπάτης, Κασούρας ↔ Κασιούρας, Κώτσου ↔ Κώτσιου, Τσιτσώνης ↔ Τσιτσιώνης Τζάφας ↔ Τζιάφας, Τσώλος ↔ Τσιώλος

β) Η μετατροπή ενός φθόγγου σε άλλον, ο οποίος αποτελείται από περισσότερα γράμματα, για να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση. Άλλες φορές ακολουθείται η αντίστροφη διαδικασία προκειμένου να διευκολυνθεί ο ομιλητής στην προφορά του φθόγγου. Η μετατροπή αυτή γίνεται γιατί οι φθόγγοι έχουν μεταξύ τους ηχητική συγγένεια. Οι φθόγγοι «γκ», «ντ» στην αρχή της λέξης είναι άηχοι με αποτέλεσμα να δικαιολογείται η μετατροπή τους σε «κ», «δ» πράγμα που δε θα συνέβαινε μέσα στη λέξη που οι φθόγγοι αυτοί έχουν μεγαλύτερη ισχύ⁴⁵ π.χ. Κούγιας ↔ Γκούγιας, Καραβέλος ↔ Γκαραβέλος, Δελήμαγκας ↔ Ντελήμαγκας. Το ίδιο ισχύει με την μετατροπή του «τζ» σε «ντζ» Τσίτζου ↔ Τσίντζου, Χατζάρας ↔ Χαντζάρας

γ) Η αντικατάσταση του διπλοοδοντικού ή συριστικού εξακολουθητικού αλλά άηχου «σ» από το επίσης διπλοοδοντικό εξακολουθητικό αλλά ηχηρού «ζ»⁴⁶ και αντίστροφα, όπως Τζούρος ↔ Τσούρος, Τσούλος ↔ Τζούλος, Τσαβαλάς ↔ Τζαβαλάς. Η αντικατάσταση αυτή έχει σκοπό να δώσει μεγαλύτερη έμφαση.

δ) Η αντικατάσταση του υγρού συμφώνου «λ» από το υγρό αλλά περισσότερο ηχηρό «ρ». Έτσι, τα επώνυμα Τσούλος και Τσούρος είναι δύο μορφές του αυτού επωνύμου που προήλθαν στην ουσία, από τα παιχνίδια προφοράς και απασχόλησαν με την παρουσία τους μόνο τον γραπτό λόγο.

ε) Η αντικατάσταση του δίψηφου φωνήεντος «ου» από το «ο», σύνηθες φαινόμενο της Ρουμελιώτικης προφοράς π.χ. Τσ(ζ)ούλος ↔ Τσ(ζ)ώλος. Αυτή η αντικατάσταση μπορεί να γίνει και περισσότερες από μια φορές στην ίδια λέξη, όπως στο επώνυμο Κολοβού, όπου συνηθίζεται να αντικαθίσταται από «ου» το ένα ή και τα δύο «ο» π.χ. Κολουβού και Κουλουβού. Την εξήγηση της αντικατάστασης του «ου» σε «ο» μας τη δίνει ο Γιάννης Βλαχογιάννης στον πρόλογό του στα απομνημονεύματα του Μακρυγιάννη στην αναφορά του στη ιδιότυπη τοπική διάλεκτο του Στρατηγού της Ελληνικής Επανάστασης «Το ου άτονον ο Μακρυγιάννης ακούει βεβαίως, κατά τον ρουμελιώτικον τρόπον, μάλλον εις ο ένθα δεν καταπίνεται όλως τούτο. Γράφει λοιπόν συνήθως μεν ο εν τη θέση του ου, λίαν σπανίως δε αυτό το ου. Π.χ. τοφέκι, βονά... Επειδή όμως και το τονιζόμενον ου, όπερ εις το ους του Ρουμελιώτου συγγραφώς ηχεί καθαρώτερον ως ου, αν και ουχί πάντοτε παρ' αυτώ δια του ο (τος τόρκος, βαστόσαν, αφο)...»⁴⁷

στ) Η αντικατάσταση ενός χειλικού φθόγγου από έναν άλλο επίσης χειλικό φθόγγο, με αποτέλεσμα ο δάσκαλος που έκανε τις εγγραφές να σημειώνει το επώνυμο

⁴⁵ «Σε αρχή λέξης το δίψηφο ντ αντιστοιχεί με [d], ενώ μέσα σε λέξη αντιστοιχεί με [nd] ή [d]», (P. Mackridge, Η Νεοελληνική Γλώσσα – Μετάφραση Κ. Ν. Πετρόπουλος, εκδόσεις Πατάκης, σ.68, Αθήνα 1987)

⁴⁶ στο ίδιο, σ.68

⁴⁷ Άπαντα Μακρυγιάννη, Ιστορικές Εκδόσεις, τ. 1, σ. 133

άλλοτε όπως επιβάλλουν οι γραμματικοί κανόνες και άλλοτε όπως το ακούει π.χ. Ταμβάκης ή Ταμπάκης.

ζ) Το διπλό σύμφωνο να γράφεται και μονό, αφού στην προφορά της λέξης, η παρουσία του διπλού συμφώνου δεν μπορεί να δηλωθεί. «Τα ζεύγη ομοίων συμφώνων (ββ, κκ, λλ, μμ, νν, ππ, ρρ, σσ, ττ) προφέρονται κανονικά σαν να ήταν απλά σύμφωνα.»⁴⁸, π.χ. Μαυρομμάτης ή Μαυρομάτης, Βάσσης ή Βάσης.

η)) Αλλαγές του φωνήεντος με ένα άλλο ομόηχο φωνήεν, όπως στην περίπτωση του Ρόζος ↔ Ρόζος, όπου το <ο> γίνεται <ω> χωρίς να αλλάζει η προφορά της λέξης. Οι αλλαγές των ομόηχων φωνηέντων ή των διπλών συμφώνων, την οποία προαναφέραμε, είναι αλλαγές που οφείλονταν στους δασκάλους και έχουν να κάνουν με τη γραφή και μόνο καθώς δε δημιουργούσαν ηχητικές μεταβολές.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι μεταβολές των λέξεων, εξαιτίας προσθαφαίρεσης, ορισμένων φωνηέντων ή συμφώνων ακόμα και συλλαβών, είναι συνηθισμένο φαινόμενο στην περιοχή του Ξηρομέρου αλλά και σε όλη τη Στερεά Ελλάδα. Οι φωνητικές μεταβολές οφείλονται στις πρακτικές ανάγκες που καθιστούν πιο απλή και εύκολη την επικοινωνία μεταξύ των κατοίκων παρά με σκοπό να γίνει πιο εύηχος ο προφορικός λόγος ανεξάρτητα αν τελικά αποκτά μια ξεχωριστή και μοναδική μουσικότητα. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι δάσκαλοι του σχολείου συχνά το ονοματεπώνυμο ενός μαθητή όταν κάνουν την εγγραφή του στην επόμενη τάξη το γράφουν διαφορετικά, όπως Τσιώλου, Τσούλου, Τσιούλου, Τζούλου, Τζώλου.

Η τάση των δασκάλων να ευθυγραμμίζουν τον γραπτό λόγο με τον προφορικό λόγο είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα των επιδράσεων του τοπικού ιδιώματος καθώς στην πλειοψηφία τους οι δάσκαλοι του σχολείου, δεν κατάγονται από την Κατούνα. Βάσει αυτών των επιδράσεων κατανοούμε την δυσκολία των μαθητών του συγκεκριμένου σχολείου να ισορροπήσουν μεταξύ της γλώσσας που διδάσκει το σχολείο και της τοπικής διαλέκτου.

A.8. ΕΠΩΝΥΜΑ – ΤΟΠΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Κάθε συνοικισμός – χωριουδάκι – μαχαλάς από αυτούς που αποτελούσαν την κωμόπολη της Κατούνας είχε και συγκεκριμένα οικογενειακά ονόματα. Ο Δ. Σ. Καλτσούλας στο βιβλίο του για την Κατούνα αναφέρει τα επώνυμα των οικογενειών που κατοικούσαν σε κάθε συνοικισμό, κοινότητα, ή μαχαλά. Αυτή η καταγραφή μπορεί να θεωρηθεί η γεωγραφική ομαδοποίηση των επωνύμων της κωμόπολης με βάση τους συνοικισμούς της «Αγίας Παρασκευής (Μπόϊκον)», του «Αλευρά», του «Παλαιοχωρίου», του «Σπανοχωρίου», του «Παληόκαστρου», του «Αγίου

⁴⁸ P. Mackridge, Η Νεοελληνική Γλώσσα - Μετάφραση Κ. Ν. Πετρόπουλος, εκδόσεις Πατάκης, σ.60, Αθήνα 1987

Προκοπίου», του «Αγίου Ταξιάρχη Παληοκαστρίου», της «Αγίας Σωτήρας», του «Αγίου Νικολάου (Χελωναριάς)» και του συνοικισμού «Χαλκερό».⁴⁹ Από την καταγραφή αυτή μαθαίνουμε και άλλα επώνυμα της κωμόπολης που όμως δεν υπάρχουν στα αρχεία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας την περίοδο 1925-1945.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Δ. Σ. Καλτσούλα:

- Στον συνοικισμό «Αγία Παρασκευή (Μπόϊκον)», κατοικούσαν οι οικογένειες Κατσικά, Γκιάσα, Νταλαμάγκα, Τζόφα, Πατούλα, Παπακωνσταντή που εγκαταστάθηκαν στην Κατούνα γύρω στα 1810.
- Στον συνοικισμό «Αλευρά», προς το μέρος του Τρύφου, κατοικούσαν οι οικογένειες: Στούπα, Μαγκλάρα, Κουτρούμπα, Μπάρδη, Βασιλείου, Καφέ.
- Στο συνοικισμό «Παλαιοχώρι», που οι παλαιοί τον ενθυμούνται ως τον κυρίως συνοικισμό, πάνω στη Βηλαώρα, ανατολικά, κατοικούσαν οι οικογένειες Λιαπάκη, Τσιλιπάνο, Τίτο, Χαλασοχώρη, Μάνθου, Πίτα, Σεραφή.
- Στο συνοικισμό «Παληόκαστρο», κατοικούσε ο παπα-Τσούλος, όπου είχε και σπίτι-πύργο οχυρωμένο που επωνομαζόταν «κούλια».
- Στο συνοικισμό «Σπανοχώρι» προς το Λουτράκι κατοικούσαν οι οικογένειες Μπέρμπεη, Κοκορόμπα, Παπαχριστόδουλου.
- Στον συνοικισμό «Άγιο Προκόπιο» κατοικούσαν οι οικογένειες Μείντάνης, Ασβέστη, Γουρνοπάνος, Ρώζος, Μαλτζός, Καφρίτσας, Στουρνάρας, Μπερίκος ή Μερεντίτης, Κώτσου, Μαυροκόστας.
- Στο συνοικισμό «Άγιος Νικόλαος (Χελωναριά)» κατοικούσεν ο Μπουμπούλης, που πιθανόν να εποίκισε από τη βόρεια πλευρά.
- Στο συνοικισμό «Άγιος Ταξιάρχης Παληοκαστρίου» ίσως οι Σακκαίοι.
- Στο συνοικισμό «Αγία Σωτήρα» ίσως οι Σκουρικαρταίοι.
- Στο συνοικισμό «Χαλκερό» ή στον «Άγιον Προκόπιον» οι Νακαίοι.

---

⁴⁹ Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, *Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα*, σ. 12-13, Αθήνα 1972

A.9. ΕΠΩΝΥΜΟ – ΚΑΤΑΓΩΓΗ

A.9.1. ΕΘΝΙΚΑ ή ΠΑΤΡΩΝΥΜΙΚΑ

Το επώνυμο που δηλώνει τον τόπο καταγωγής ανήκει συνήθως στην κατηγορία των εθνικών ή πατριδωνυμικών ουσιαστικών. Τα ουσιαστικά αυτά σημαίνουν τον άνθρωπο ο οποίος κατάγεται από ορισμένο τόπο ή ανήκει σ' αυτόν. Τέτοιου είδους επώνυμο κατέχει εκείνος που ζει μακριά από τη γενέτειρα του με σκοπό να την θυμάται αλλά και να γνωρίζουν οι άλλοι την καταγωγή του.

Τέτοιου είδους επώνυμα είναι λογικό να υπάρχουν στην κωμόπολη της Κατούνας διότι ήταν κεφαλοχώρι και τόπος που δεχόταν μέτοικους. Αιτία ήταν ότι η κωμόπολη είχε ανάγκη από εργατικά χέρια και τα εθνικά ή πατριδωνυμικά οικογενειακά ονόματα φανερώσουν τον τόπο όπου ξενοδούλεψε και έζησε ο κατέχων το επώνυμο ή πολύ συχνότερα, τον τόπο απ' όπου ήρθε, το χωριό απ' όπου μετοίκησε. Όσο πιο μακρινός είναι ο τόπος στον οποίο έρχεται ο μέτοικος προκειμένου να εγκατασταθεί, τόσο γενικότερο θα είναι το εθνικό επώνυμο το οποίο η τοπική κοινωνία του προσδίδει.

Η μετοικεσία αυτή ήταν άλλοτε συχνότατο φαινόμενο, αφού οι περισσότεροι κάτοικοι ήταν μέτοικοι που αδιάκοπα συνέρεαν από τα βουνά και τα μικρότερα χωριά προς τις μεγαλύτερες κωμοπόλεις. Ακόμα δεν είχε ξεκινήσει το φαινόμενο της εσωτερικής μετανάστευσης προς τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα. Φαινόμενο το οποίο έβλαψε και την κωμόπολη της Κατούνας και την οδήγησε στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, να χάσει την αίγλη της και να κινδυνεύει με μαρασμό.

Μελετώντας τα επώνυμα τα οποία συναντάμε στις αντίστοιχες στήλες των Αρχείων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας συγκεντρώσαμε την παρακάτω κατάσταση με επώνυμα, τα οποία ανήκουν σε ετερόχθονες οικογένειες και τα οποία είναι δηλωτικά καταγωγής. Πολλές ετερόχθονες οικογένειες που περνούσαν αρκετούς μήνες του χρόνου στην Κατούνα με φυσικό επόμενο να δεθούν με τον τόπο, να δημιουργήσουν οικογένειες και να εγκατασταθούν μόνιμα στην κωμόπολη, διατήρησαν την ανάμνηση της πατρίδας τους μέσω του επώνυμου που τη δήλωνε και το οποίο απέκτησαν αρχικά ως προσωνύμιο από τους ντόπιους.

Στα αρχεία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας υπάρχουν πολλά παραδείγματα ετεροχθόνων οικογενειών οι οποίες εξαιτίας της διαμονής τους για πολλά χρόνια στην Κατούνα, είχαν οικειοποιηθεί την κωμόπολη ως πατρίδα τους. Έτσι, λοιπόν, κάθε φορά που χρειαζόταν να καταθέσουν τα στοιχεία τους – κατά την εγγραφή των παιδιών τους στο Δημοτικό Σχολείο – δήλωναν ως τόπο καταγωγής τους τη δεύτερη πατρίδα τους.

Τα πατρωνυμικά ονόματα δηλώνουν ότι η κωμόπολη της Κατούνας ήταν από τα παλιά χρόνια διαμετακομιστικό κέντρο εσωτερικής μετανάστευσης, κυρίως, από την ευρύτερη περιοχή, καθώς αποτελούσε φημισμένο κεφαλοχώρι ικανό να προσελκύσει ανθρώπινο δυναμικό που επιζητούσε μια καλύτερη ζωή. Επίσης, συντελούνταν σε μικρότερο βαθμό μετανάστευση εξωτερική. Το ξένο αυτό ανθρώπινο δυναμικό ήταν φερμένο από τα λιμάνια της ευρύτερης περιοχής αλλά και του κοντινού φυσικού λιμανιού που ήταν το επίνειο της κωμόπολης, το Λουτράκι είτε ως φίλοι είτε ως κατακτητές.

Εξαιτίας των ξένων στοιχείων από άλλες γλώσσες που έχουν εισβάλει στην ευρύτερη περιοχή, των τοπικών ιδιωμάτων αλλά και της απομάκρυνσής μας από την εποχή κατά την οποία δημιουργήθηκε το επώνυμο, συχνά, δίνουμε ερμηνεία με περισσότερες από μια εκδοχές. «Άλλοι παράγοντες που δυσκολεύουν εδώ τα πράγματα είναι η δυνατότητα διπλής (ή πολλαπλής) ετυμολογίας, ή αμφίδρομη ετυμολογική πορεία (τοπωνύμιο – ανθρωπωνύμιο), η παραμόρφωση του αρχικού τύπου για ποικίλους λόγους (κάποτε από απλό σφάλμα της γραφής ή παρανόηση) κ.α.»⁵⁰.

Στην ονοματολογία των επωνύμων της συγκεκριμένης κωμόπολης η διττή σημασία ενός επώνυμου είναι σημαντικό πρόβλημα, καθώς και οι δύο ερμηνείες καθίστανται αξιόπιστες. Θεωρούμε - και έτσι θα προσεγγίσουμε το θέμα - ότι η ουσιαστικότερη συμβολή μας είναι η αναφορά των εκδοχών προέλευσης του επώνυμου χωρίς να απορρίψουμε καμία. Τέτοια παραδείγματα υπάρχουν πολλά. Στην κατηγορία των εθνικών ή πατριδωνυμικών είναι ενδεικτικά τα επώνυμα Βάσης, Μαλτέζος. Το επώνυμο Βάσης αναφέρεται εδώ διότι έμμεσα δηλώνει -όπως είδαμε στα επώνυμα που παράγονται από βαπτιστικά ονόματα- καταγωγή από τη κοινότητα της Σαμαρίνας του νομού Γρεβενών.

Τα εθνικά επώνυμα που συναντήσαμε στην κωμόπολη της Κατούνας έχουν, κυρίως, καταλήξεις σε -ιώτης, -ιτης, -ατης ενώ σπάνια συναντώνται οι καταλήξεις -ος, -ης, -ας. Ανεξάρτητα όμως από την κατάληξη χωρίζονται σε δύο κατηγορίες. Στα επώνυμα που μαρτυρούν ένα χωριό, κοινότητα ή συνοικισμό ως τόπο καταγωγής και σε εκείνα που οι κάτοχοι τους δηλώνουν ένα γεωγραφικό διαμέρισμα, ή μια χώρα καταγωγής.

---

⁵⁰ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε. Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. λ', Θεσ/νικη 1995

A.9.2. ΠΑΤΡΩΝΥΜΙΚΑ ΧΩΡΙΟΥ, ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ, ΟΙΚΙΣΜΟΥ

Πραμαντιώτης : Το επώνυμο αυτό δηλώνει εκείνον ο οποίος κατάγεται από τα Πράμαντα. Τα Πράμαντα είναι χωριό και κοινότητα της επαρχίας Δωδώνης του νομού Ιωαννίνων. Βρίσκεται σε υψόμετρο 820 μ. και το έδαφος της είναι ορεινό με μεγάλες εκτάσεις βοσκότοπων. Όπως θα αναφέρουμε εκτενέστερα στο υποκεφάλαιο που αφορά την καταγωγή των ετεροχθόνων μαθητών, πολλοί κάτοικοι από τα Πράμαντα μετακόμιζαν για ένα χρονικό διάστημα του έτους στην Κατούνα.

Μύτικας : Δηλώνει καταγωγή από το παραλιακό χωριό Μύτικα, του οποίου η ονομασία δόθηκε από την αιχμηρή μύτη που παρουσιάζει η περιοχή στα παράλια του Ιονίου πελάγους. Ο Μύτικας είναι χωριό της επαρχίας Βόνιτσας και Ξηρομέρου του νομού Αιτωλοακαρνανίας. Βρίσκεται κτισμένο σε γραφική παραλιακή τοποθεσία και είναι κέντρο παραθερισμού, απέναντι από το νησάκι Κάλαμος, το οποίο ήταν – στην διάρκεια της τουρκοκρατίας –, καταφύγιο κυνηγημένων από τους τούρκους.

Σουλιώτης : Το επώνυμο αυτό δηλώνει εκείνον που κατάγεται από το ιστορικό Σούλι. Το Σούλι είναι ομοσπονδία χωριών της Ηπείρου, πάνω στις απόκρημνες πλαγιές του Αρχαίου όρους Τάμαρος το οποίο λέγεται σήμερα «Βουνά του Σουλίου». Τα χωριά αυτά είναι τυλιγμένα στο θρύλο της απaráμιλλης πάλης και της υπέρτατης θυσίας για τη Λευτεριά κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης του 1821.

Σαμαράς : Δηλώνει εκείνον που κατάγεται από τη Σαμαρίνα, ορεινό χωριό και κοινότητα του νομού Γρεβενών. Έχει υψόμετρο 1400 μ. Το επώνυμο Σαμαράς συναντάται στην Κατούνα ακόμα και σήμερα, ως δευτερεύον επώνυμο π.χ. Λιόλιος-Σαμαράς. Η δευτερεύουσα αυτή χρήση του επωνύμου καταδεικνύει την ένταξη στην τοπική κοινωνία των ετεροχθόνων που αποφασίζουν να μείνουν μόνιμα στην Κατούνα. Όμως, το επώνυμο δηλώνει και το επάγγελμα του Σαμαρά που τόσο ήταν διαδεδομένο στους προηγούμενους αιώνες.

Κατουνιώτης: Αξίζει να σημειωθεί ότι στα αρχεία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας στους Γενικούς Ελέγχους της περιόδου της Γερμανικής Κατοχής βρίσκουμε και το επώνυμο Κατουνιώτης, που φυσικά δηλώνει καταγωγή από την Κατούνα. Η μαθήτρια Κατουνιώτη Ελευθερία είχε γραφτεί στην πρώτη τάξη τη σχολική χρονιά 1943-1944, με αύξοντα αριθμό 203, και σε ηλικία επτά (7) ετών. Η παραπάνω μαθήτρια σύμφωνα με την ένδειξη που αναγράφεται ως παρατήρηση, «ουδόλως εφοίτησε».

Η ιδιοτροπία αφορά το γεγονός ότι εθνικά ή πατριδωνυμικά οικογενειακά ονόματα έχουμε όταν ο κάτοχός τους είναι μακριά από την πατρίδα του ενώ στην προκειμένη περίπτωση βρίσκεται εντός αυτής. Μια τέτοια περίπτωση συναντάμε κατά τον 17ο αιώνα με τον πρoύχοντα της Κατούνας, αλλά και της ευρύτερης περιοχής του Ξηρομέρου, τον Πάνο Μαυρομάτη που επονομαζόταν Πάνο-Κατούνας.

Πρέτζας : Το επώνυμο Πρέ(ν)τζας συναντάται ως τοπωνύμιο της κωμόπολης της Κατούνας στο σημείο όπου έχουν κτισθεί τα νέα Αχυρά. Επίσης στην επαρχία Βόνιτσας, στην κοινότητα Θυρειέων, υπάρχει ιαματική πηγή με πικρό νερό η οποία έχει την ονομασία Πρέτζα που όμως δεν χρησιμοποιείται⁵¹

Κομποτιάτης : Το επώνυμο αυτό δηλώνει εκείνον που κατάγεται από το χωριό Κομπότη⁵². Το χωριό Κομποτή, ή αλλιώς Πέρσεβος, βρίσκεται σε υψόμετρο 410 μ στις πλαγιές των ακαρνανικών βουνών. Είναι σε απόσταση 8 χιλιάμετρα, νοτιοδυτικά, από την κωμόπολη της Κατούνας.

Κουβέλης : Το επώνυμο Κουβέλης ή Κουβέλας ή Κούβελος μπορεί να παράγεται από τοπωνύμιο, από μονάδα μέτρησης ή από τις μέλισσες.

Παλιότερα με τον όρο «Κούβελος» αναφερόμαστε σε ένα τοπωνύμιο της ευρύτερης περιοχής που εξετάζουμε. Πρόκειται για την ονομασία ενός παραλίμιου τσιφλικιού της περιοχής το οποίο σήμερα είναι γνωστό με τη μετονομασία Παραβόλα.⁵³

Μπορεί όμως να παραχθεί και από τη λέξη κουβέλι που είναι η κυψέλη. Το επώνυμο Κουβέλης ή Κουβέλας ή Κούβελος δηλώνει αυτόν που έχει κουβέλια, μελίτσια⁵⁴. Ο Αθανάσιος Φλώρος θεωρεί ότι η λέξη προέρχεται από τη λέξη κύβελα (φωλιές αγρίων θηρίων)⁵⁵.

Στην κωμόπολη της Κατούνας υπήρχαν από πολύ παλιά μελισσοκόμοι. Στο άρθρο «Ο Μελισσοκόμος της Κατούνας» το οποίο αναφέρεται στον μελισσοκόμο Επαμεινώνδα (Νώντα) Μπουμπούλη διαβάζουμε, «Όπως μας εξήγησε ο Μπάρμπα-Νώντας, τα μελίτσια δημιουργήθηκαν το 1870, κλείνουν 133 χρόνια και δίνουν το θεϊκό τους μέλι... Η παράδοση της οικογένειας με μέλι ξεκίνησε από τη γιαγιά (τα πήρε προίκα), μετά ήρθαν στον πατέρα του και τώρα σε αυτόν που είναι 76 ετών.»⁵⁶

Μια άλλη εξήγηση προκύπτει από το Κουβέλι με τη σημασία της μονάδας μέτρησης. Συγκεκριμένα το Κουβέλι, μονάδα μετρήσεως δημητριακών – και

⁵¹ ΥΔΡΙΑ, Εγκυκλοπαίδεια, Λήμμα : Αιτωλίας και Ακαρνανίας νομός, εκδόσεις «Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων Α.Ε.», τ. 4, σ.376, Αθήνα 1984

⁵² Από το χωριό Κομπότη καταγόταν ο δάσκαλος Γεώργιος Παπαϊωάννου. Δίδασκε γύρω στα 1860. Ήταν άνθρωπος με δυνατό μυαλό. Λέγεται μάλιστα ότι μπορούσε να προβλέψει τα μέλλοντα. Πρόβλεψε μάλιστα, κατά πως λένε, και το θάνατό του δεκαέξι μέρες πριν. (Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 77, Αθήνα 1972)

⁵³ Ελένη Γιαννοπούλου, ανακοίνωση στο Β΄ Διεθνές Ιστορικό και Αρχαιολογικό συνέδριο Αιτωλοακαρνανίας, Αγρίνιο 29-30-31 Μαρτίου 2002, Πρακτικά τ. Β΄, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, έκδοση Ιστορική και Αρχαιολογική Εταιρεία Δυτικής Στερεάς Ελλάδος, σ. 789, Αγρίνιο 2004

⁵⁴ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε. Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. 40, Θεσ/νική 1995

⁵⁵ Αθανάσιος Θ. Φλώρος, Νεοελληνικό Ετυμολογικό και Ερμηνευτικό Λεξικό, εκδόσεις « Νέα Σύνορα», σ.279, Αθήνα 1980

⁵⁶ Εφημερίδα «Μεδεών – Η Κατούνα», άρθ. «Ο μελισσοκόμος της Κατούνας», έκδοση του Συλλόγου Κατουνιωτών «Φίλιππος ο Ακαρνάν», έτος 2, αριθ. φ. 10, σ. 5, Ιούλιος-Αύγουστος 2003

παράλληλα μονάδα επιφανείας γαιών, όπου καλλιεργούνται δημητριακά. Το κουβέλι έχει κατά τόπους διαφορετική χωρητικότητα. Στην Πελοπόννησο αντιστοιχεί με 63 οκάδες, ενώ σε άλλες περιοχές της Ελλάδας φτάνει μέχρι και τις 66 οκάδες. Στην Στερεά Ελλάδα που μας ενδιαφέρει εδώ, ισοδυναμεί ακόμα και σήμερα με 20 οκάδες.

Προδρομίτης : Η κατάληξη -ιτης δηλώνει κάποιον που κατάγεται από το χωριό Πρόδρομος της Αιτωλοακαρνανίας. Το επώνυμο «Προδρομίτης» μπορεί να δηλώνει αυτόν που προηγείται, τον πρωτοποριακό, αυτόν που έχει προδρομική σκέψη, και είναι ικανός να προβλέψει τα μελλούμενα όπως έκανε και ο προφήτης της Παλαιάς Διαθήκης ο Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος.

Σκουλικαρίτης : Δηλώνει εκείνον που κατάγεται από το χωριό Σκουλικαριά του Ν. Άρτας από τον οποίο συχνά μετακινούνταν κάτοικοι προς την κωμόπολη της Κατούνας.

Μερεντίτης, Μαλακάσας : Τα επώνυμα Μερεντίτης και Μαλακάσας δηλώνουν τόπους της Αττικής. Ο Μερεντίτης σχετίζεται με το βουνό Μερέντα του Μαρκόπουλου της Αττικής⁵⁷. Ο Μαλακάσας ή Μαλακάσης, όπως ονομάστηκε αργότερα ο ποιητής, φαίνεται πιθανόν να παράγεται από το Μαλακάσι, το χωριό της Καλαμπάκας.⁵⁸ Επίσης είναι οικισμός της Ανατολικής Αττικής, βορειοδυτικά της λίμνης του Μαραθώνα.

Α.9.3. ΠΑΤΡΩΝΥΜΙΚΑ ΤΗΣ ΚΩΜΟΠΟΛΗΣ ΤΗΣ ΚΑΤΟΥΝΑΣ

Τα Πατριδωνυμικά της κατηγορίας αυτής δηλώνουν τον τόπο καταγωγής, όμως, οι κατέχοντες αυτά ζουν στην γενέτειρά τους. Αυτή η περίπτωση ενέχει κάποια υπερβολή εξ' ορισμού, καθώς όσοι τα έχουν ζουν εντός του γεωγραφικού περιγράμματος της γενέτειρά τους και υποτίθεται ότι δεν υπάρχει μέσα τους έντονη η ανάγκη της λησμονιάς.

Μια εξήγηση για όσους ζουν στην κωμόπολη και έχουν αυτά τα επώνυμα είναι η διάθεσή τους να ταυτιστούν απολύτως με τον τόπο. Επώνυμα τα οποία ανήκουν στη συγκεκριμένη κατηγορία είναι τα επώνυμα Κατουνιώτης, Κατούνας και Μαργιάλης, τα οποία κατέχουν και άνθρωποι που ζουν μακριά από τη γενέτειρά τους και έχουν επιλέξει να τους συντροφεύουν στην ξενιτιά ή γενικά μακριά από την κωμόπολη ως ανάμνηση της αλλά, και να γνωρίζουν οι άλλοι την καταγωγή τους.

---

⁵⁷ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε. Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ.25, Θεσ/νική 1995

⁵⁸ στο ίδιο, σ. 35

Σ' αυτή την κατηγορία ανήκει και το επώνυμο Καντούνης, που προέρχεται από τη λατινική λέξη καντούνι. Βέβαια, προσεγγίζει τις λέξεις Κατουνιάτης και Κατούνας που είναι δηλωτικά καταγωγής. Εξόν από την κατάληξη η διαφορά των επωνύμων Κατούνας και Καντούνης βρίσκεται στους φθόγγους «ντ» και «τ». Όμως δεν είναι αποτέλεσμα αλλοίωσης αλλά διαφορά μεταξύ της λατινική και κουτσοβλάχικης προφοράς. Προσεγγίζουμε την ερμηνεία της ονομασίας της κωμόπολης της Κατούνας, όχι από άλλη σκοπιά αλλά ως αποτέλεσμα πολλών γλωσσικών επιρροών.

A.9.3.a. ΠΑΤΡΩΝΥΜΙΚΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΟΣ ή ΧΩΡΑΣ

Βούλγαρης: Το επώνυμο συναντάται και Βούλγαρος, μια μορφή στην οποία η σημασία του είναι πιο εμφανής. Δηλώνει εθνικότητα, εκείνον ο οποίος κατάγεται από τη Βουλγαρία, αλλά και γενικότερα σήμαινε, άλλοτε, κάθε σλαβόφωνο. Συναντιέται πολύ συχνά στην Τουρκοκρατούμενη, και αργότερα στην Επαναστατημένη Ελλάδα. Στα χρόνια της Οθωμανικής κυριαρχίας πολλοί Βούλγαροι μετακινούνταν για να κατοικήσουν στα νοτιότερα μέρη της Βαλκανικής.

Βούλγαροι είχαν έρθει και με τους Τούρκους στην Πελοπόννησο, όπου έκαναν και τους σεΐχηδες (ιπποκόμους). Στα χρόνια της Επανάστασης, πέρασαν με το μέρος των Ελλήνων και επάνδρωσαν μάλιστα το άτακτο ιππικό του στρατηγού Χατζημιχάλη Νταλιάνη. Οι ιππείς του ήταν Έλληνες, Σέρβοι, Θράκες, Βούλγαροι, γεγονός το οποίο βεβαιώνει και ο Ιω. Χρυσοβέργης, όταν περιγράφει τις μάχες στην Αττική, «Με τον Καραϊσκάκη αγωνίζεται εις την Αττικήν ηρωικώς και ο καπετάν Χατζη Μιχάλης μετά των ιπποκενταύρων του Σέρβων, θρακών και Βούλγαρων.»⁵⁹

Εκείνη την εποχή, πρέπει να σημειώσουμε ότι υπήρχε ρεύμα φιλελληνισμού από τη Βουλγαρία και πολλοί αγωνιστές που κατάγονταν από εκεί πολέμησαν στην Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα. Ως παράδειγμα αναφέρουμε την περίπτωση του Χατζηχρήστου Βούλγαρη. Ο Νικολάι Τοντόρωφ αναφέρει, «Αλλά ενώ για τους εθελοντές της Δυτικής Ευρώπης, που συμμετείχαν στους αγώνες για την απελευθέρωση της Ελλάδας, υπάρχει πλούσια βιβλιογραφία, λίγα έχουν γραφτεί για τους εθελοντές από τα Βαλκάνια και ακόμα λιγότερα για τους Βούλγαρους, μολονότι ο αριθμός τους ξεπερνούσε το συνολικό αριθμό όλων των υπολοίπων εθελοντών»⁶⁰

⁵⁹ Χρυσοβέργη Ι., «Λόγος επικήδειος εις . Κριεζήν», σ.10, Αθήναι 1876

⁶⁰ Νικολάι Τοντόρωφ, Η Βαλκανική Διάσταση της Ελληνικής Επανάστασης του 1821: Η περίπτωση των Βουλγάρων, εκδόσεις «Gutenberg», σ. 67, Αθήναι 1982

Ρουμελιώτης: Το επώνυμο αυτό δηλώνει εκείνον ο οποίος κατάγεται από τη Ρούμελη, όπως ονομάζεται η Κεντρική Ελλάδα. Η λέξη είναι τουρκική (Rumeli) και σημαίνει τη χώρα των Ελλήνων.

Αγραφιώτης : Το επώνυμο αυτό δηλώνει εκείνον ο οποίος κατάγεται από την ευρύτερη περιοχή των Αγράφων.

Μωραΐτης : Το επώνυμο αυτό δηλώνει εκείνον ο οποίος κατάγεται από τον Μοριά, όπως ονομάζεται αλλιώς η Πελοπόννησος. Προέλευση από την Πελοπόννησο δηλώνει και ο τύπος των επώνυμων που λήγουν σε –όπουλος, όπως Κουτρόπουλος, Λαμπρόπουλος κ.α.. Οι καταλήξεις αυτές υπάρχουν στην περιοχή εξαιτίας της επικοινωνίας των κατοίκων της με την Πελοπόννησο, η οποία πραγματοποιείται ακόμα και σήμερα μέσω Πάτρας. Τα επώνυμα σε –όπουλος είναι βυζαντινά των τελευταίων αιώνων της Βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Φραγκάκης και Φραγκογιάννης : Το επώνυμο που συναντιέται στην κωμόπολη της Κατούνας με βάση το βυζαντινό εθνικό πατρώνυμο Φράγκος είναι το υποκοριστικό Φραγκάκης (Φράγκος-Φραγκάκης) που μπορεί εκτός από υποκοριστικό να λειτουργεί και ως παρατσούκλι. Το καταχωρούμε εδώ ως εθνικό, είναι όμως πιθανό πως τα περισσότερα ονόματα με τη ρίζα αυτή, ανήκουν στην κατηγορία των ψευτοεθνικών επωνύμων ή αλλιώς εκείνων που φαινομενικά μοιάζουν με εθνικά. Για την περίπτωση του ονόματος Φραγκάκης, ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης σημειώνει, «Έτσι είχε δοθεί μια φορά σ' έναν Πετμεζιά, προπάππου του μουσικοσυνθέτη Λώρη Μαργαρίτη, το παρατσούκλι Φραγκάκης, επειδή ήταν ο πρώτος που είχε φορέσει τα φράγκικα στο χωριό του, Μαργαρίτι της Ηπείρου»⁶¹ Το σύνθετο επώνυμο Φραγκογιάννης αποτελείται από το πρόθεμα Φραγκο- και το όνομα Γιάννης. Ουσιαστικά, το Φραγκογιάννης, είναι ένα παρακλάδι του οικογενειακού Φράγκος, που προέκυψε από τα φράγκικά ρούχα, όπως αναφέραμε παραπάνω για το επώνυμο Φραγκάκης, ή με αφορμή φράγκικες συμπεριφορές.

Βλάχας: Το επώνυμο Βλάχας μπορεί να σημαίνει τους Βλάχους που κατέβηκαν στην Ελλάδα κατά τον 9^ο - 10^ο αιώνα και εγκαταστάθηκαν στις ορεινές εκτάσεις της Πίνδου ασχολούμενοι, κυρίως, με την κτηνοτροφία. Γι αυτό το λόγο το όνομα αυτό έπαιρναν και οι βουνίσιοι τσοπάνηδες και τέτοιοι είτε αυτόχθονες είτε ετερόχθονες υπήρχαν πολλοί στα γύρω, από την κωμόπολη της Κατούνας, βουνά. Έπειτα από παραλληλισμό με το χαρακτηριστικό του άξεστου ορεσίβιου κτηνοτρόφου, προσκολλήθηκε το εν λόγω επώνυμο σε χωρικούς ή άξεστους κατοίκους, χωρίς αυτοί να έχουν σχέση επαγγελματική με την κτηνοτροφία.

Μας δίνεται η ευκαιρία να συμπληρώσουμε στο επώνυμο Βλάχος, ότι «Ο όρος 'Βλάχος' ήταν υποτιμητικός και υποδήλωνε όχι μόνο τον από καταγωγής βλάχο, αλλά και τον άνθρωπο που δεν ασχολείται με τα κοινά, με τον πόλεμο, την ληστεία, την μισθοφορία ή τις τέχνες, αλλά μόνο και

---

⁶¹ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε. Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. 30, Θεσ/νική 1995

αποκλειστικά με την κτηνοτροφία και την βοσκή των προβάτων.»⁶² Ακόμα, αξίζει να αναφέρουμε ότι «(οι μανιάτες χαρακτηρίζουν έτσι όλους τους μη Μανιάτες, όσοι κατοικούν στον κάμπο, παίρνοντας αφορμή από τους τσοπάνηδες <βλάχους> που κατεβαίνουν να ξεχειμάσουν)»⁶³.

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε σε ορισμένα ψευτοεπαγγελματικά επώνυμα, τα οποία, απλώς, ταυτίζονται, λόγω της διττής ερμηνείας τους, με επώνυμα που είναι εθνικά. Τα επώνυμα τέτοιου είδους που παρατηρούνται στα βιβλία των Γενικών Ελέγχων είναι τα:

Μαλτέζος : Το επώνυμο αυτό έχει πολλές ομοιότητες με τη γίδα που έχει πολύ γάλα και η οποία ονομάζεται Μαλτέζα. Αυτή η ερμηνεία, βέβαια, δεν αναιρεί την πιθανότητα το επώνυμο Μαλτέζος να δηλώνει εκείνον που κατάγεται από τη Μάλτα. Η κατάληξη –εζος παράγει ονόματα Ιταλικής καταγωγής, όπως Γενοβέζος, Καλαβρέζος, Ολλανδέζος. Στην κατηγορία αυτή ανήκει και το επώνυμο Μαλτέζος που φανερώνει κάποιον ετερόχθονα κάτοικο της κωμόπολης που καταγόταν από τη Μάλτα ή να δηλώνει αυτόν που έχει κάποια σχέση ή τρόπο συμπεριφοράς που να προσομοιάζει με Μαλτέζο. Κάτι ανάλογο, δηλαδή, με το επώνυμο Φραγκάκης. Επίσης στα επώνυμα της κωμόπολης της Κατούνας που προέρχονται από θηλυκά ζώα ή μετατροπή τους σε ανδρωνυμικά γίνεται με τη χαρακτηριστική κατάληξη –ς, όπως –άλλωστε έχουμε αναφέρει- Γουρούνας (γουρούνα), Κατσίκας (κατσίκα). Άρα η μαλτέζα θα έπρεπε να μετατραπεί σε Μαλτέζας και όχι Μαλτέζος.

Καραμάνης : Το επώνυμο Καραμάνης προέρχεται από την τουρκική λέξη Karaman και αναφέρεται σε Έλληνες που η καταγωγή τους είναι από την Καραμανία, την περιοχή του εσωτερικού της Μ. Ασίας και της Καππαδοκίας.⁶⁴ Μετά την Μικρασιατική καταστροφή, το 1922, εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες από την Μ. Ασία στο συνοικισμό του Αγ. Νικολάου, που πήρε το όνομά του από το αρχαιότατο μοναστήρι και την εκκλησία του Αγίου Νικολάου που υπάρχουν εκεί. Ο συνοικισμός απέχει τέσσερα χιλιόμετρα από την κωμόπολη της Κατούνας.

A.9.3.b. ΜΗ ΕΘΝΙΚΑ ή ΠΑΤΡΩΝΥΜΙΚΑ

Στην κωμόπολη της Κατούνας υπάρχουν επώνυμα τα οποία, ενώ δεν ανήκουν στην κατηγορία των εθνικών ή πατριδωνυμικών ουσιαστικών μας δίνουν έμμεσες

⁶² Κόλλιας Αρ., Αρβανίτες και η καταγωγή των Ελλήνων, έκδοση 6, σ. 103, Αθήνα 1990

⁶³ στο ίδιο, σ. 51

⁶⁴ Τομπαΐδης Δημήτρης, Ελληνικά Επώνυμα Τουρκικής Προελεύσεως, εκδόσεις Επικαιρότητα, σ. 87, Αθήνα 2002 – Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε. Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. 30 Θεσ/νικη 1995

πληροφορίες για την καταγωγή του κτήτορά τους, όπως επώνυμα τα οποία λήγουν στην κατάληξη –όπουλος. Επιπλέον, συναντήσαμε επώνυμα τα οποία θα χαρακτηρίζαμε δηλωτικά καταγωγής λόγω της ευρείας χρήσης τους σε συγκεκριμένες περιοχές. Οι περιοχές στις οποίες μας παρέπεμψαν είναι κυρίως νησιά του Ιονίου με τα οποία υπήρχε σημείο επικοινωνίας με την Κατούνα μέσα από τις παραθαλάσσιες περιοχές του Ξηρομέρου, από το λιμάνι του χωριού Μύτικας αλλά και από το φυσικό λιμάνι Λουτράκι, το οποίο ανήκε στον κοντινό στην κωμόπολη συνοικισμό, ο οποίος βρισκόταν στον Αμβρακικό κόλπο.

Επώνυμα τα οποία εντάσσονται στην παραπάνω κατηγορία είναι: το επώνυμο Καραβέλος, που συνηθίζεται στη Λευκάδα και αναγάγει στις καραβέλες, τα Ισπανικά πλοία. Το επώνυμο Καρούσος το οποίο συνηθίζεται στην Κεφαλονιά και το επώνυμο Γιαννούλης που συναντάται στη Ζάκυνθο.

Υπάρχουν και επώνυμα τα οποία έχουν προέλθει από το πέρασμα των Βαλκανικών λαών από την κωμόπολη. Αυτό δηλώνουν και οι ξενόφερτες λέξεις που έχουν διεισδύσει στην καθομιλουμένη της περιοχής. Δεν πρόκειται, βέβαια, μόνο για λέξεις ή ρίζες τουρκικές αλλά και σλαβικές, αρβανίτικες, φράγκικες (ενετικές ή ιταλικές). Ο πιο καθαρός,-ατόπιος εκπρόσωπος- είναι το επώνυμο Γιαντζέ, αφού κατάφερε να αποφύγει τις ποντιακού τύπου καταλήξεις –ιδης (Ιντζίδης), -όγλου (Ιντζόγλου) . Το επώνυμο Ιντζές (= ince), είναι τουρκικής προελεύσεως, και σημαίνει λεπτός, φίνος, πονηρός⁶⁵

A.10. ΕΠΩΝΥΜΟ – ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

Στα επώνυμα που αναφέρονται στα επαγγέλματα απεικονίζεται ολόκληρη η επαγγελματική ζωή των περασμένων αιώνων στην κωμόπολη της Κατούνας. Τα επαγγέλματα αυτά αφορούν τόσο τις τέχνες που ακολούθησαν οι κάτοικοι της κωμόπολης όταν δεν ασχολούνταν με τον καπνό, όσο και τους τεχνίτες που ήρθαν στην κωμόπολη ως μέτοικοι, καθώς αναζητούσαν προϋποθέσεις για μια καλύτερη ζωή.

Το επώνυμο το οποίο είναι δηλωτικό του επαγγέλματος παραγόταν συνήθως από το επάγγελμα κάποιου προγόνου. Οι απόγονοι, τις περισσότερες φορές, απλώς διατηρούσαν το επάγγελμα μονάχα στο επώνυμο, καθώς αυτοί είχαν πλέον αλλάξει την κύρια ενασχόλησή τους. Διατηρούσαν το ίδιο επάγγελμα, μόνο στις περιπτώσεις που τα ασκούσαν κληρονομικώ δικαίω.

---

⁶⁵ Τομπαΐδης Δημήτρης, Ελληνικά Επώνυμα Τουρκικής Προελεύσεως, εκδόσεις Επικαιρότητα, σ. 78, Αθήνα 2002 – Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε. Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. 68, Θεσ/νική 1995

Η παραγωγή επωνύμων από το επάγγελμα είχε ως βάση της την ικανότητα κάποιου προγόνου να ταυτιστεί με το επάγγελμα που ασκούσε επειδή είχε καταξιωθεί στην κοινωνία στην οποία ζούσε. Η καταξίωση αυτή κατακτιόταν από τον επαγγελματία, μέσα στον κοινωνικό του περίγυρο, εξαιτίας του ζήλου, της τιμότητας και του σεβασμού που έδειχνε προς τους συγχωριανούς του κατά τη διάρκεια της εξασκήσεως του επαγγέλματός του. Κατά τη χριστιανική Θρησκεία, μέσα σε αυτές τις περιπτώσεις, ουσιαστικά, σαρκοποιείται ο ορισμός του επαγγέλματος σύμφωνα με τον οποίον «Επάγγελμα στην ορθόδοξη παράδοση σημαίνει την επαγγελία, το μήνυμα και την υπόσχεση που δίνει ο επαγγελλόμενος προς την κοινωνία, στην οποία ανήκει, μέσα στην οποία ασκεί το επάγγελμά του»⁶⁶

Στα αρχεία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας παρατηρούνται τα εξής επώνυμα αυτής της κατηγορίας:

Σαμαράς: Το επώνυμο αυτό δηλώνει αυτόν που ασκούσε το επάγγελμα του σαμαρά, δηλαδή, αυτού που κατασκεύαζε σαμάρια. Ανήκει στα επαγγέλματα που χάθηκαν με αποτέλεσμα οι απόγονοι να διατηρήσουν το εν λόγω επώνυμο, παρά το γεγονός ότι δεν υπήρχε δυνατότητα να είναι συνεχιστές της ιδιότητας εκείνης η οποία είχε καταστήσει γνωστούς κάποιον ή κάποιους προγόνους τους.

Σε μια πρόχειρη αναφορά στην λίστα μερικών επαγγελμάτων της κομόπολης της Κατούνας, που χάθηκαν, αναφέρεται στα πρώτα της φύλλα η ομώνυμη τοπική εφημερίδα «Η Κατούνα - Μεδεών» και δεν παραλείπει να σημειώσει και το επάγγελμα του σαμαρά, «Σαμαράς: Όταν τα άλογα και τα γαϊδούρια παραμερίστηκαν και πλέον υπάρχουν μόνο αυτοκίνητα σταμάτησε και η παραγωγή σαμαριών και άλλων αντικειμένων που χρησιμοποιούσαμε γι' αυτά στο χωριό. Ο τελευταίος σαμαράς ήταν ο Ερ. Πρέζας, ο Δ. Πρέζα και ο Π. Ξενάκης»⁶⁷.

Πέραν αυτής της προσέγγισης, το επώνυμο Σαμαράς έχει αναλυθεί στην παρούσα εργασία με βάση την καταγωγή.

Ασβέστης: Το επώνυμο Ασβέστης δηλώνει αυτόν που ασχολείται με κατασκευή του ασβέστη. Στην περιοχή υπήρχαν πολλές ασβεσταριές – ασβεστοκάμινα και μαστόροι, οι ονομαζόμενοι Ασβεστάδες, οι οποίοι είχαν διακριθεί σ' αυτήν την επικίνδυνη τέχνη. Η τέχνη της παρασκευής του ασβέστη στα ασβεστοκάμινα είναι πανάρχαια και απαραίτητη καθώς παρασκευαζόταν ασβέστης ο οποίος επρόκειτο να χρησιμεύσει στο κτίσιμο και στην απολύμανση.

Στο χωριό Αχυρά υπήρχαν πολλοί ασβεστάδες. Εξαιρετική πέτρα για την δημιουργία του ασβέστη υπήρχε στο βουνό το Περγαντί αλλά και ξύλα για το άναμμα της φωτιάς στα ασβεστοκάμινα υπήρχαν άφθονα στο δάσος του Κόκκινου Λόγγου.⁶⁸

⁶⁶ Αποστόλου Β. Νικολαΐδη, Κριτική Θεολογία – κοινωνικές προεκτάσεις του Θεολογικού Προβληματισμού, Εκδόσεις Γρηγόρη, σ. 111, Αθήνα 2002

⁶⁷ (Εφημερίς «Μεδεών – Η Κατούνα», ανυπόγραφο άρθ. «επαγγέλματα που χάνονται», Έκδοση του Συλλόγου Κατουنيωτών «Φίλιππος Ο Ακαρνάν», αρ. φ. 4, έτος 1, (Ιούλ. – Αύγ. 2002), σ.10)

⁶⁸ Ευάγγελος Δ. Κουτιβής, Αχυρά Ξηρομέρου – Αιτωλοακαρνανίας, Εκδόσεις Πολιτιστικός Σύλλογος Κατουنيωτών Αθήνας «Φίλιππος ο Ακαρνάν», σ.63, Αθήνα 2005

Ταμπάκης: Στο επώνυμο Ταμπάκης στεκόμαστε διότι η ασχολία με τον καπνό-ταμπάκο ήταν κοινή σε όλους τους κατοίκους άρα ήταν δύσκολο να αποτελέσει διακριτικό χαρακτηριστικό. Ίσως κάποιος πρόγονος, της οικογένειας που έχει αυτό το επώνυμο, να αγόραζε τα καπνά από το χωριό για λογαριασμό κάποιου ή για να τα διακινήσει ο ίδιος εκτός κωμόπολης. Ακόμα, μπορεί να παζάρευε την τιμή του καπνού για λογαριασμό των συγχωριανών του ή να ήταν ένας κτηματίας ο οποίος παρήγαγε τη μεγαλύτερη ποσότητα καπνού ή την καλύτερη ποιότητα στην κωμόπολη.

Ένας Ηπειρώτης ταμπάκος ήταν και ο περίφημος οπλαρχηγός της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 Χατζημιχάλης Νταλιάνης, ο οποίος είχε το μονοπώλιο του ταμπάκου από τα τέλη του 18^{ου} ως και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα σε πολλά μέρη. Η «Γενική Εφημερίς της Ελλάδος», στο άρθρο της, επικήδειο, για τον μεγάλο οπλαρχηγό σημειώνει μεταξύ άλλων, «εμπορευέτο ωσεπιτοπλείστον την μονοπωλίαν⁶⁹ του ταμπάκου κατά την Κοίλην Συρίαν, Μικράν Ασίαν και Κύπρον»⁷⁰, την οποία μετέτρεψε σε πολεμοφόδια και κατέβηκε στην επαναστατημένη Ελλάδα. Η ακτίνα των εμπορικών του δραστηριοτήτων ήταν μεγαλύτερη καθώς είχε ως βάση την Ιταλία, Βενετία-Τεργέστη φτάνοντας εκτός των αναφερθέντων μέρων και ως την Κωνσταντινούπολη. Το όνομά του, Μιχάλης Χρήστου, όταν επέστρεψε στην Ελλάδα ξεχάστηκε για την προσωνομία Χατζημιχάλης Νταλιάνης, η οποία υπερίσχυσε της επαγγελματικής ιδιότητας του ταμπάκου και αυτό είναι φυσικό καθώς την είχε εγκαταλείψει χάρη του αγώνα της παλιγγενεσίας.

Για τη λέξη ταμπάκος υπάρχει μια ακόμα ερμηνεία, τουρκικής προέλευσης, από τη λέξη *tabak* που σημαίνει βυρσοδέψης⁷¹. Τον ΙΖ΄ και ΙΗ΄ αιώνα στην κωμόπολη της Κατούνας υπήρχαν πολλά βυρσοδεψεία ενώ το επώνυμο αυτό συναντιέται στα Γιάννενα, τα οποία ανήκουν στην ευρύτερη περιοχή. Αξίζει να αναφέρουμε σε αυτό το σημείο ότι τη σχέση του Ν. Ιωαννίνων με το επώνυμο Ταμπάκης υπενθυμίζει ο λογοτέχνης Δημήτρης Χατζής στο Διήγημά του «Ο Σιούλας Ταμπάκος»⁷². Στο συγκεκριμένο διήγημα ο λογοτέχνης αναφέρει τους ταμπάκηδες ή ταμπάκους ως μια κλειστή συντεχνία, εσνάφη ή ισνάφη ή σινάφι, βυρσοδεψών.

---

⁶⁹ Τα συμβόλαια της εκχώρησης της μονοπωλίας του ταμπάκου είχαν υπογραφεί από τον Χατζημιχάλη και κάποιον Ισμαήλ επικεφαλής του Τάγματος της Σουλτανικής Φρουράς. Σε αυτά περιλαμβανόντουσαν οι όροι με τους οποίους ο Χατζημιχάλης αναλάμβανε την διεύθυνση της μονοπωλίας του ταμπάκου στα κυριότερα εμπορικά κέντρα της Οθωμανικής επικράτειας... Τα συμβόλαια υπογράφουν επίσης οι συγγενείς του Κωνσταντίνος Αναστάσιος από το σόι της γυναίκας του και ο αδελφός του Ηλίας Χρήστου. (70) (Μητροπολίτου Ερμούπολεως της Αιγύπτου Ευάγγελου, «Ο πολέμαρχος Χατζημιχάλης Νταλιάνης (1775-1828)», Αλεξάνδρεια 1950)

⁷⁰ Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, αρθ. «Χατζη Μιχάλης Ταλιάνος», εν Αιγίνη, Τετάρτη, 20 Ιουνίου - έτος Γ΄, σ. 183-4.

⁷¹ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε. Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. 44, Θεσ/νικη 1995

⁷² «Γαλαζοπράσινη και βαθιά, δίπλα στην μικρή πόλη, απλώνεται η λίμνη. Μέσα στα νερά της καθρεφτίζει τα ψηλά του τείχια το παλιό, μεσαιωνικό και – θέλουν να λεν – ακόμα παλιότερο κάστρο της.

Το επάγγελμα- επώνυμο Ταμπάκος όπως και τα άλλα που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία παραδίδονται στους κατοπινούς, ανεξάρτητα με το αν επιλέξουν να «σπάσουν την αλυσίδα» σταματώντας να το εξασκούν, διατηρούνται, δηλαδή, ακόμα και όταν το επάγγελμα δεν ταυτίζεται με το επώνυμο. Τέτοιες περιπτώσεις αποτελούν ο ιατρός και πρόεδρος της κοινότητας της Κατούνας Νικόλαος Ταμπάκης και ο δικηγόρος Κώστας Δ. Ταμπάκης, που εκτελέστηκε από τους γερμανούς.

Το επώνυμο συναντιέται με τις μορφές Ταμπάκης (Δαβάκης)⁷³ και Ταμπάκος (Ταμβάκος)⁷⁴. Ο Φθόγγος <μπ> μπορεί να μετατραπεί σε <B> όταν βρίσκεται στην αρχή της λέξης. Πολλές φορές χρησιμοποιούνται και οι δύο τύποι, αυτός με το <Μπ> και αυτός με το <B> όπως συμβαίνει στην περίπτωση που αναφέρουμε ακολούθως. «Συχνά βρίσκουμε την διπλή αυτή ονομασία που οφείλεται είτε στην προφορά του βήτα ως μπ, είτε στην προφορά του λατινογενούς Β. Έτσι έχουμε το χωριό της Β. Ηπείρου τους Βουλιαράτες να προφέρονται και Μπουλιαράτες και οι δύο αυτές ονομασίες να συνυπάρχουν».⁷⁵ Ένα παράδειγμα για την περιοχή που εξετάζουμε είναι το Βουνό «Μπούμιστος»⁷⁶ το οποίο συναντάται και «Βούμιστος»⁷⁷. Ο Φθόγγος <μπ> όταν βρίσκεται σε εσωτερική συλλαβή της λέξης μετατρέπεται σε <μβ>.

Τομαράς : Η γενεαλογική ρίζα του επώνυμου υπάρχει στο χωριό Αετός από όπου συγγενείς μετοίκησαν στην κωμόπολη της Κατούνας⁷⁸

Το επώνυμο Τομαράς έχει σχέση με την ερμηνεία του επώνυμου Ταμπάκης ως Βυρσοδέψη. Τομαράδες είναι όσοι ασχολούνταν με την αγορά και επεξεργασία των τομαριών των ζώων, επάγγελμα που προϋποθέτει αναπτυγμένη κτηνοτροφία. Πέρα από τις συναλλαγές τους με τους κτηνοτρόφους οι τομαράδες είχαν δοσοληψίες και με τους κατοίκους του χωριού, ιδίως το Πάσχα, για να αγοράσουν το τομάρι του αρνιού που θα σούβλιζε η οικογένεια. Στην κωμόπολη της Κατούνας όσοι δεν πουλούσαν τα τομάρι του ζώου που σούβλιζαν, το πήγαιναν τη Δευτέρα του Πάσχα

Πίσω απ' την ανατολική πλευρά του κάστρου, στην άκρη-άκρη της λίμνης, πάνω στην όχτη της, βρισκόταν ο μαχαλάς των ταμπάκικων. Έτσι τα λέγανε τα βυρσοδεψεία. Και ταμπάκους λέγανε τους βυρσοδέψες – ταμπάκηδες που τους λένε στις Σέρρες, στο Βόλο, θαρρώ και στη Σύρα....Κανένας δεν έφευγε από απ' το επάγγελμα και κανένας ξένος δεν έμπαινε – η παράδοση του συναφιού, που 'ταν κι από τα παλιότερα της πόλης, λεν οι αρμόδιοι, δεν είχε αλλάξει ακόμα.» (Δημήτρης Χατζής, Το τέλος της μικρής μας πόλης-Διηγήματα, Διήγημα: «Ο Σιούλας ο Ταμπάκος», εκδόσεις «Το Ροδακίό», σ. 7, Αθήνα 1999)

⁷³ στο ίδιο., σ. 198

⁷⁴ στο ίδιο, σ. 136

⁷⁵ Παπαϊωάννου Δημήτριος Γ., «Πόθεν το όνομα «Μοσχόπολις» (Αχρίδος)», Περιοδικό «Αέροπος», τχ.43, σ. 21, Αθήνα 2002

⁷⁶ Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Λήμμα : Μαυρομάτης Γεώργιος , εκδόσεις Πυρσός Α. Ε. , τ. Ζ, σελ 538)

⁷⁷ ΥΔΡΙΑ, Εγκυκλοπαίδεια, Λήμμα : Αιτωλίας και Ακαρνανίας νομός, εκδόσεις «Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων Α.Ε.», τ. 4, σ.373, Αθήνα 1984

⁷⁸ Δημητρίου Σ. Καλτσούλα, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, σ. 92, Αθήνα 1972

στον Άγιο Αθανάσιο, άγιο στον οποίο ήταν αφιερωμένη η κεντρική εκκλησία της κομόπολης. Έτσι, τη συναλλαγή με τους τομαράδες γινόταν με τέτοιο τρόπο ώστε να μένουν στην εκκλησία τα λεφτά από το πούλημα των τομαριών.

Προξενιάς: Το επώνυμο Προξενιάς αναφέρεται στην ιδιότητα κάποιου να κάνει προξενιά. Ο προξενητής ή η προξενήτρα θεωρούνταν επάγγελμα, καθώς εκτελούσε συγκεκριμένες εντολές, και αμειβόταν ανάλογα με την επιτυχία του προξενιού.

Μαγαζής: Το επώνυμο Μαγαζής είναι δηλωτικό του επαγγέλματος αλλά είναι πιο γενικό, με την έννοια ότι δεν ορίζει το επάγγελμα αλλά δηλώνει τον τόπο που στεγάζει τον επαγγελματία, το μαγαζί.

Σακ(κ)άς : Το επώνυμο είναι τουρκικής προέλευσης από τη λέξη saka που σημαίνει νεροκουβαλητής.⁷⁹ Στην κυριολεξία σακάς είναι 1) αυτός που φτιάχνει ή μεταφέρει σάκους, 2) αυτός που μεταφέρει νερό μέσα σε δερμάτινους σάκους.⁸⁰ Ο σακάς, δηλαδή, είναι ο αγρότης που μεταφέρει νερό και σημειώνουμε ότι, τα παλιά χρόνια, αυτή η εργασία στα καπνοχώραφα, ιδίως κατά το φύτεμα του καπνού, ήταν απαραίτητη.

Κατά τη διαδικασία του φυτέματος, Ο πρώτος αγρότης με το σουβλί (ένα ξύλινο μικρό εργαλείο που στην μια άκρη ήταν μυτερό για να μπήγεται στο χώμα) άνοιγε λάκκους κάθε 20-25 πόντους, έβαζε στους λάκκους ρίζες φυντανιού (ρίζα καπνού) και έκλεινε τους λάκκους με χώμα. Ακολουθούσε ο σακάς (= νεροκουβαλητής), συνήθως το μικρό παιδί της οικογένειας, ο οποίος πότιζε να νεοφυτεμένα φυντάνια με τα γεμάτα νερό δερμάτινα σακιά που κουβαλούσε. Η δουλειά του ήταν να ξαναγεμίζει τα σακιά όταν αυτά άδειαζαν.

Ανάλογα με τον αριθμό των ατόμων από τα οποία αποτελούνταν η οικογένεια γίνονταν μία ή περισσότερες ομάδες. Όσο περισσότερες ομάδες υπήρχαν τόσο πιο γρήγορα τελείωνε το φύτεμα. Δεν πρέπει να παραλείψουμε, βέβαια, και άλλες παραμέτρους που επηρέαζαν τη διάρκεια του φυτέματος όπως ο συνολικός αριθμός των ατόμων που δούλευαν καθώς και ο αριθμός των στρεμμάτων που έπρεπε να φυτέψουν, δεδομένου ότι ένα στρέμμα χωρούσε 7.500 έως 8000 φυντάνια.

Καλλιγιάς – Κούγιας – Γκούγιας : Στα αρχεία του Δημοτικού σχολείου Κατούνας συναντώνται οι τύποι Κούγιας και Γκούγιας, οι οποίοι αναφέρονται στο ίδιο επώνυμο. Αυτό συμβαίνει λόγω ηχητικής συγγένειας των φθόγγων <γκ> και <κ>. Η σχέση, όμως, του επώνυμου Καλλιγιάς με τα δύο παραπάνω, προφανώς δεν είναι ηχητική αλλά ερμηνευτική, και αυτός είναι ο λόγος που επιλέξαμε την ομοδοποίησή τους.

Το επώνυμο Καλλιγιάς σημαίνει αυτόν που καλιγώνει, που πεταλώνει, που καρφώνει πέταλα στα πόδια των ζώων. Ερμηνευτικά το ίδιο σημαίνει και το επώνυμο

⁷⁹ Τομπαΐδης Δημήτρης, Ελληνικά Επώνυμα Τουρκικής Προελεύσεως, εκδόσεις Επικαιρότητα, σ. 148, Αθήνα 2002

⁸⁰ Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, Λήμμα «τσελίκα και τσελίκι και τσιλίκι», εκδόσεις Παγουλάτου, τ. 5, σ. 2409

Κούγιας το οποίο μάλιστα προέρχεται από τη σλαβική λέξη *Kuja*⁸¹. Την ίδια περίπτωση συναντήσαμε και με τα επώνυμα Τομαράς και το τουρκικής προέλευσης επώνυμο Ταμπάκος (= *tabak*). Τα παλιά χρόνια, το επάγγελμα του πεταλωτή ήταν ανθηρό στις αγροτικές περιοχές, ιδίως, εκεί όπου ήταν αναπτυγμένη η κτηνοτροφία. Την ανθηρή κτηνοτροφία της κωμόπολης της Κατούνας, δηλώνει και η παρουσία δύο τύπων του αυτού επαγγέλματος στα επώνυμα της κωμόπολης.

Καλαϊτζής : Το επώνυμο Καλαϊτζής ή Καλαϊντζής είναι δηλωτικό επαγγέλματος του γανωτή και είναι τουρκικής προέλευσης καθώς βασίζεται στη λέξη *kalayci*.⁸² Το επάγγελμα του γανωτή ήταν ανθηρό καθώς ασχολείτο με το στίλβωμα των χαλκωμάτων και την επίστρωση του εσωτερικού των χάλκινων σκευών με κασσίτερο. Το επάγγελμα ανθούσε διότι τα οικιακά σκεύη ήταν χαλκωματένια.

Τα σύνθετα επώνυμα με πρώτο συνθετικό την λέξη Παπάς: Τα σύνθετα αυτά επώνυμα μαρτυρούν ότι το επάγγελμα ενός προγόνου ήταν εκείνο του παπά, από όπου και αντλούν το πρώτο συνθετικό τους. Ως δεύτερο συνθετικό έχουν το βαπτιστικό όνομα. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν τα επώνυμα: Παπαδημητρίου, Παπαβασιλείου, Παπακω(ν)σταντής, Παπασπύρου, Παπαχριστοδούλου, Παπαλέξης. Στα αρχεία του Δημοτικού Σχολείου τα επώνυμα με πρώτο συνθετικό τη λέξη παπα-, τα συναντάμε και γραμμένα με ποιο λόγια μορφή όπως Π' Δημητρίου, Π' Βασιλείου, Π' Κωνσταντής.

Προγενέστερη μορφή του είδους των επωνύμων που δηλώνουν την κύρια ασχολία του κτήτορα -η οποία όμως έχει εκλείψει-, είναι το όνομα να ακολουθείται από το επώνυμο, το οποίο συνοδεύεται από το επάγγελμα, όπως Κων/νος Β. Κατσώνης – Αγωγιάτης. Το επάγγελμα προστίθεται στο επώνυμο ενός ατόμου για να ξεχωρίζει από άλλους συνονόματους, όταν αυτοί είχαν τα ίδια στοιχεία και το επάγγελμα τους είναι η ειδοποιός διαφορά τους. Στην περίπτωση αυτή το επάγγελμα ήταν ανεπίσημο κομμάτι του επωνύμου και δεν καταχωρείτο στα δημοτολόγια. Αυτή η μορφή επωνύμου πολλές φορές βοήθησε στην επικράτηση του επαγγέλματος ως επώνυμο καθώς λειτούργησε, ώστε τελικά, να εκλείψει το επώνυμο και να καθιερωθεί το δευτερεύον επώνυμο, αυτό του επαγγέλματος, ως βασικό.

A.11. ΕΠΩΝΥΜΟ –ΠΑΡΑΤΣΟΥΚΛΙ

Το επώνυμο πολλές φορές προκύπτει και από κάποιο ατομικό χαρακτηριστικό το οποίο παραπέμπει σε κάποιο εσωτερικό ή εξωτερικό γνώρισμα του ανθρώπου

---

⁸¹ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε.Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. 79, Θεσ/νική 1995

⁸² στο ίδιο, σ. 41

εκείνου ο οποίος αποτέλεσε πηγή έμπνευσης και αφορμή για τη δημιουργία του. Τέτοιου είδους επώνυμα, δηλωτικά κάποιου ιδιαίτερου χαρακτηριστικού, συνήθως χρησιμοποιούνται μεταφορικά παρά με την κυριολεκτική τους σημασία, χωρίς η μία περίπτωση να αποκλείει την άλλη.

Επώνυμα αυτής της κατηγορίας τα οποία συναντήσαμε στα Αρχεία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας είναι αυτά που αναφέρονται σε κάποια σωματική ικανότητα-ιδιότητα αλλά και εκείνα που δηλώνουν μια ψυχική και πνευματική ιδιότητα.

A.11.1. ΠΑΡΑΤΣΟΥΚΛΙ - ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ

Κακόθορος (< κακός + θωριά) : Το επώνυμο αυτό παραπέμπει στην όψη, την εξωτερική εμφάνιση του ατόμου και γίνεται αντιληπτό ότι συνήθως πρόκειται για ένα χαρακτηριστικό που προσδίδουν οι άλλοι στο άτομο. Αυτή λοιπόν, η κρίση των άλλων, αποτέλεσε την πηγή της παραγωγής του επώνυμου. Στην προκειμένη περίπτωση αναφερόμαστε στην αρνητική όψη του ατόμου που μπορεί να αναφέρεται όχι μόνο στην εξωτερική εμφάνιση αλλά και στα ψυχικά χαρίσματα ιδωμένα με τα μάτια της ψυχής. Συναντάται, βέβαια, στη στήλη «Όνομα και Επώνυμο» και το επώνυμο Καλόθορος (<καλός + θωριά), αντίθετο του Κακόθορος, θέλοντας να δηλώσει την καλλιέπεια στην εσωτερική ή εξωτερική εμφάνιση.

Μαυρομ(μ)άτης (< μαύρο + μάτια) : Κυριολεκτικά το επώνυμο αυτό, με βάση την ετυμολογία του, δηλώνει εκείνον ο οποίος έχει μαύρα μάτια. Όταν προσεγγίζεται μεταφορικά, η σημασία του διαφοροποιείται και, πλέον, παραπέμπει στην πονηριά. Με το πέρασμα των χρόνων, όπως συμβαίνει και σε άλλα επώνυμα με διττή σημασία, η μεταφορά και η κυριολεξία συγκλίνουν με αποτέλεσμα να μην είναι διακριτές οι ερμηνείες που δίνονται.

Γαλάνης - Γαλανάκης : Ανήκει στα επώνυμα που χαρακτηρίζονται με τα ονόματα των χρωμάτων για τα μάτια ή για τα μαλλιά. Σε αυτή την κατηγορία ανήκει και το επώνυμο Μαυρομάτης που προαναφέραμε. Τα επώνυμα Γαλάνης και Γαλανάκης είναι παρακλάδια του ίδιου οικογενειακού ονόματος και το δεύτερο (Γαλανάκης) είναι ο υποκοριστικός τύπος του πρώτου (Γαλάνης).

Λάγιος : Το επώνυμο αυτό, αρχικά, χρησιμοποιήθηκε για τα αρνιά, θέλοντας να δηλώσει ένα συγκεκριμένο χρωματισμό. Η λέξη λάγιο είναι λέξη ποιμενική, η οποία αναφέρεται στο μαύρο πρόβατο. Το επώνυμο στην αρχαία του μορφή ήταν το όνομα Λάιος⁸³, όπως λεγόταν ο πατέρας του Οιδίποδα.

⁸³ «Εις την αρχαιοτάτην Ελληνικήν γλώσσαν... υπήρχε και εις ιδιαίτερος φθόγγος, το j (γιώτ), του οποίου όμως δεν παρεδόθη γράμμα (ήτοι γραπτόν σημείον). Επρόφεροτο δε το j, όπως τώρα το <γ> εις την λέξιν», (Αχιλλέως Τζάρτζανου, Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης (Α', Β', Γ',

Δίνοντας έναν κωμικό τόνο στο κεφάλαιο περί εξαρχαϊσμού των επωνύμων ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης σημειώνει, «Ενώ η αρχαιότητα είχε γνωρίσει ένα μόνο Λάιο, και αυτόν άτυχο, εμείς φιλοδοξήσαμε να αποκτήσουμε πλήθος Λαΐους, που δεν είναι άλλο από Λάγιοι, δηλαδή λαγιαρνιά, μαυριδεροί και ακριβοί σαν αυτά. Καθώς μου έλεγε μάλιστα ένας φίλος μου Λάγιος, που γραφόταν σωστά έτσι, οι άλλοι τον έγραφαν σαν τον αρχαίο Λαβδακίδη, ώσπου το πήρε απόφαση να γράφει και ο ίδιος έτσι.»⁸⁴

Φλώρος : Το επώνυμο προέρχεται από το θηλυκό όνομα Φλώρα. Φλώρα ονόμαζαν την άσπρη γίδα⁸⁵. Επίσης Φλώρος ήταν όνομα αλόγου καθώς επίσης και η κοινή ονομασία ωδικού πτηνού.

Γρίβας : Το επώνυμο Γρίβας βγαίνει από τη λέξη εκείνη που χρησιμοποιείται για να δηλώσει το μαύρο άλογο⁸⁶. Παρακλάδι αυτού του οικογενειακού ονόματος αποτελεί το σύνθετο επώνυμο Γριβογεώργος, το οποίο παρατηρείται, κυρίως, στο γειτονικό στην κωμόπολη της Κατούνας χωριό, Κωνωπίνα. Ο γραμματικός του Καραϊσκάκη, Γεώργιος Γαζής στο βιβλίο «Λεξικό της Ελληνικής Επανάστασης» μνημονεύει τον καπετάνιο «Δημήτριος Τσάμης Γριβογεώργου ην καπετανόπουλον της Ακαρνανίας από χωρίον Κουνουπίναν».

Το επώνυμο Γριβογεώργος αποτελείται από δυο ονόματα, το όνομα Γρίβας που σημαίνει την παληκαρίσια και ηρωική φυσιογνωμία και το όνομα Γεώργιος. Η σύνθεση δύο ονομάτων απαντάται στους Σουλιώτες. «Η σύνθεσις κυρίου ονόματος και επωνύμου απαντά συνήθως εις την Στερεάν Ελλάδα. Εις τους Σουλιώτας εις την ονομασίαν του υιού παρελείπετο όλως το πατρώνυμον και αντ' αυτού ετίθετο το κύριον του πατρός, όπως Κώστας Λάμπρος, υιός του Λάμπρου Βεΐκου, του οποίου πατήρ ήτο ο Βεΐκος Ζάρπας. Εν αρχή ο σχηματισμός ούτος έχει την σημασίαν κυρίου και επωνύμου συνάμα, βαθμηδόν όμως αποβάλλει την του πρώτου, επέχον τόπον επωνύμου μόνον.»⁸⁷

Στραβοκέφαλος (< στραβος + κεφάλι): Το επώνυμο Στραβοκέφαλος παραπέμπει αρχικά στις σωματικές ατέλειες ενός ανθρώπου και συγκεκριμένα σε

Δ' γυμνασίου), Εκδόσεις Ο.Ε.Δ.Β., σ. 5, Αθήνα 1973) Στην νεοελληνική γλώσσα παρατηρούνται αρχαϊσμοί. Έτσι εξηγείται πως το Λάιος γίνεται Λάγιος.

⁸⁴ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε.Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. 147 Θεσ/νική 1995 – Επίσης, « Γρίβας : Αβέβαιη ετυμολογία, πιθανόν από το ιταλικό grigio (γκρίζος) < από το γοτθικό grewo: Γκρίζος, ψαράς // από τευτονική λέξη που σημαίνει αυτόν που έχει χρώμα σταχτί, γκρίζο. Παλικαρίσια φυσιογνωμία, με έντονα ηρωικά στοιχεία και αξιοσημείωτη αποφασιστικότητα. (Σερεμετάκης Θεόδωρος – Δημητρίου Μαρία, Τα νεοελληνικά κύρια ονόματα, εκδόσεις Πατάκη, σ. 80, Αθήνα 2005)

⁸⁵ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε.Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. 54, Θεσ/νική 1995

⁸⁶ στο ίδιο, σ. 55

⁸⁷ Γεωργίου Γαζή, «Λεξικόν της Επαναστάσεως και άλλα έργα», Εκδόσεις Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών», σ. 53 παρ.3, Ιωάννινα 1971

κάποια ασυμμετρία στο κεφάλι. Το πρώτο συνθετικό σημαίνει εκείνον που έχει τοποθετηθεί αντικανονικά και το δεύτερο συνθετικό δείχνει το σημείο στο οποίο υπάρχει η ασυμμετρία (π.χ. στραβομούτης, στραβοκάνης). Η μεταφορική ερμηνεία δηλώνει το πείσμα, τη χοντροκεφαλιά, την ξεροκεφαλιά.

Κουλο(υ)βός: Στην ίδια γραμμή με το επώνυμο Στραβοκέφαλος κινείται και το επώνυμο Κουλοβός. Η ιδιομορφία του τοπικού ιδιώματος, όπου το «ου» αντικαθίσταται από το «ο» και αντίστροφα, μας παραπέμπει στη λέξη κολοβός. Ως κολοβός ορίζεται ο ακρωτηριασμένος, αυτός που κάτι του έχει κοπεί. Μεταφορικά, πιθανώς, να χρησιμοποιούνταν προκειμένου να δηλώσει τον επικίνδυνο άνθρωπο, ως μια σύμπτυξη της γνωστής λαϊκής φράσης, «φίδι κολοβό».

Σκυφτούλης: Το επώνυμο Σκυφτούλης είναι το υποκοριστικό του επιθέτου σκυφτός. Το χαρακτηριστικό αυτό δηλώνει εκείνον που περπατάει ή κάθεται με το κορμί λυγισμένο προς τα εμπρός, και με λυγισμένο το κεφάλι. Μεταφορικά δηλώνει τον υποταγμένο.

Ρ(ω)όζος: Στις σωματικές ατέλειες παραπέμπει και το επώνυμο Ρώζος ή Ρόζος. Η λέξη ρόζος σημαίνει το εξόγκωμα που εμφανίζεται στον κορμό ή στο βλαστό δένδρου ή ακόμα τον κάλο που δημιουργείται στο χέρι ή στο πόδι ή τον κόμπο.⁸⁸ Δεδομένου ότι η λέξη ρόζος, από την οποία προέρχεται το συγκεκριμένο επώνυμο, και στις δύο ερμηνείες της δηλώνει το εξόγκωμα, ίσως το <ω> να θέλει να απομακρύνει το επώνυμο από την πραγματική του σημασία κάτι που συνηθιζόταν με τα επώνυμα των οποίων η σημασία θεωρούνταν άσχημη.

Τέτοιες αλλαγές, είχαν να κάνουν με αλλαγές στην γραφή, χωρίς, όμως, να δημιουργούν ηχητικές μεταβολές. Στην προκειμένη περίπτωση, ορθογραφικές αλλαγές, οι οποίες δεν είχαν αντίκτυπο στο άκουσμα της λέξης, θεωρούνταν ελάχιστα σημαντικές. Στα βιβλία Γενικού Ελέγχου του Δημοτικού Σχολείου Θηλέων Κατούνης το επώνυμο Ρόζος συναντάται με όμικρον <ο>, ενώ στο βιβλίο του Δ. Καλτσούλα συναντάται με ωμέγα <ω>. Η γραφή του επώνυμου με όμικρον <ο> είναι μισό αιώνα παλαιότερη.

Μαγκλάρας⁸⁹ ή Νταγλαράς: Το επώνυμο Μαγκλαράς είναι άλλη μία περίπτωση επωνύμου το οποίο αναφέρεται σε κάποιο ατομικό χαρακτηριστικό. Μαγκλάρας ή μαγκλάρας αποκαλείται ο άνθρωπος που είναι ιδιαίτερα ψηλός και άκομπος στις κινήσεις του. Η κατάληξη –αρας δηλώνει την μεγεθυντική έκφραση της πρωτότυπης λέξης.

Πατούλας: Το επώνυμο Πατούλας προέρχεται από τη λέξη πατούχα, εξού και το κλασσικό έργο του Ιωάννη Κονδυλάκη «Πατούχας»⁹⁰. Η λέξη αυτή σημαίνει μεγάλη πατούσα.

⁸⁸ Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, Λήμμα «ρόζος», εκδόσεις Παγουλάτου, , τ. 5, σ. 2392

⁸⁹ στο ίδιο, τ. 4, σ.1679

⁹⁰ « ‘ Καλώς τονε πουτ πρόβαλε με τσι μακρές χερούκλες, / Με τα μεγάλ μάγουλα και με τσι ποδαρούκλες’ ... Μετά τινας ώρας το δίστιχον έκαμε τον γύρον του χωρίου, συνοδευόμενον και υπό εμπαικτικού επιθέτου. Δια να συμπληρώση το έργον της η Σπυριδολενιά, το επωνόμασε Πατούχαν,

Η λέξη πατούλα ανήκει στην κατηγορία των λέξεων που δημιουργούνται αν αλλάξουμε το χαρακτήρα <λ> της λέξης με το γράμμα <ν> (= πατούνα), <σ> (= πατούσα), <ρ> (= πατούρα), <χ> (= πατούχα) και ερμηνεύονται από τη λέξη «πάτος». Η λέξη πατούσα είναι το πέλμα, πατούνα είναι η πατούσα όπου με την επίδραση της λέξης «φτέρνα» το <σ> μετατρέπεται σε <ν>⁹¹.

Υποστηρικτής αυτής της άποψης είναι ο Ν. Αντριώτης⁹² στο ετυμολογικό του λεξικό. Βάση αυτής της ερμηνευτικής γραμμής η λέξη πατούλας που δεν υπάρχει στα ερμηνευτικά λεξικά, μετατρέπει το <σ> σε <λ> με την επίδραση της λέξης «πέλμα» που σημαίνει πατούσα. Ολοκληρώνοντας μπορούμε να πούμε ότι η πατούσα από τις κοντινές της λέξης «πέλμα» και «φτέρνα», παίρνει ο λαός τα γράμματα <ν>, <λ>, <ρ> και φτιάχνει λέξεις αντικαθιστώντας το χαρακτήρα <σ> της λέξης «πατούσα» χωρίς να αλλάζει την ερμηνευτική γραμμή της λέξης.

Λιανός : Η λέξη σημαίνει αυτόν που είναι λεπτός

Κα(ν)τρήσ - Κατρήσ : Το επώνυμο έχει τουρκική προέλευση από τη λέξη kadri που σημαίνει ψηλής περιωπής, δυνατός, χότζας. Ίσως το αρχικό επώνυμο να ήταν Καντίρης προερχόμενο από την επίσης τουρκική λέξη kadir που σημαίνει παντοδύναμος, αξία περιωπή.⁹³ Οι δύο λέξεις kadri – kadir έχουν περίπου την ίδια σημασία, όμως, η αλλοίωσή τους στην ελληνική τοπική γλώσσα, οφείλεται στο γεγονός ότι το <ι> στη λέξη Καντίρης συμπιέζεται δημιουργώντας το σύμπλεγμα <ντρ> και τη λέξη Κα(ν)τρήσ.

A.11.2. ΠΑΡΑΤΣΟΥΚΛΙ - ΨΥΧΙΚΗ ή ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΤΗΤΑ

Νταλαμάγκας (ντελής + μάγκας): Το επώνυμο αυτό είναι σύνθετο και αποτελείται από την τουρκική λέξη ντελής, που σημαίνει τρελός, και τη λέξη μάγκας. Η λέξη ντελής είναι τουρκική λέξη που σημαίνει τρελός. Σημειώνουμε ότι επειδή οι Τούρκοι καβαλαραίοι τρέχανε «σαν τρελοί» κατά τη διάρκεια των επιθέσεων ονομάστηκαν γι' αυτό, ή και για την τόλμη, τους ντελήδες.⁹⁴ Συναντιέται η λέξη

εμπνευσθείσα από τους πλατείς του πόδας, το καταπληκτικότερο χαρακτηριστικόν του καταπληκτικού εκείνου εφήβου», (Ιωάννης Κονδυλάκης, ο Πατούχας, εκδόσεις «Νεφέλη», σ. 10, Αθήνα 1989 – πρώτη έκδοση 1916)

⁹¹ Τεγόπουλος- Φυτράκης, Ελληνικό Λεξικό, εκδόσεις «Αρμονία», σ. 583, Αθήνα 1993

⁹² Αθανάσιος Θ. Φλώρος, Νεοελληνικό Ετυμολογικό και Ερμηνευτικό Λεξικό, εκδόσεις « Νέα Σύνορα», σ.503, Αθήνα 1980

⁹³ Τομπαΐδης Δημήτρης, Ελληνικά Επώνυμα Τουρκικής Προελεύσεως, εκδόσεις Επικαιρότητα, σ. 85, Αθήνα 2002

⁹⁴ Χρ. Στασινόπουλος, Λεξικό της Ελληνικής Επανάστασης, εκδόσεις «Λεβεντιά», Λήμμα «Ντελής», τ. 3. σ. 271, Αθήνα 1972

ντελής και ως πρώτο συνθετικό πολλών ονομάτων και τοπωνυμίων αλλά και ως αυτόνομο επώνυμο.

Η λέξη μάγκας σημαίνει τον στρατιώτη που ανήκε σε άτακτα σώματα, που ανήκε σε «μάγκα», κατά την επανάσταση του 1821, το νέο που δεν δουλεύει αλλά τριγουρίζει στους δρόμους και φέρεται κυνικά. Μεταφορικά παραπέμπει στον πονηρό άνθρωπο.⁹⁵ Το επώνυμο Νταλαμάγκας, πέρα από την κυρίως γραφή του, συναντάται με γλωσσικές αλλοιώσεις ως προς τα φωνήεντα αλλά και τα σύμφωνα όπως Ντελιμάγκας όπου το <α> → <ε> ή <ι>, και Δελιμάγκας όπου το <Ντ> → <δ> και το <α> → <ι>.

Α.11.3. ΠΑΡΑΤΣΟΥΚΛΙ – ΤΟΠΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ

Σ(ι)απάτης: Το επώνυμο Σ(ι)απάτης, πιθανόν να προέρχεται από το επίρρημα «σαπάνου» που χρησιμοποιείται στην τοπική κυρίως διάλεκτο και ερμηνεύεται, ίσα επάνω.⁹⁶ Δηλώνει τον άνθρωπο εκείνο που δεν διαθέτει πολιτική και εκφράζεται στα ίσια. Υπάρχει και η εκδοχή που το θέλει να προέρχεται από την παραθορά της λέξης «Ζαπάντι»⁹⁷, που είναι ένα είδος καπνού που καλλιεργούνταν στο Αγρίνιο, και η οποία υπάρχει αυτούσια και ως επίθετο. Στο επώνυμο Σ(ι)απάτης μετατρέπεται για την ευκολία της προφοράς το <ζ> σε <σ> και αφαιρείται το <ν>.

Α.11.4. ΠΑΡΑΤΣΟΥΚΛΙ – ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

Σ(ι)αμαντάς: Το επώνυμο «Σ(ι)αμαντάς» προέρχεται από τη λέξη «σαματάς» και δηλώνει τον άνθρωπο εκείνο στον οποίο του αρέσουν ο θόρυβος και η φασαρία, τον σαματαντζή. Από τη λέξη σαματαντζής εξηγείται και η παρουσία του <ν> στο επώνυμο Σ(ι)αμαντάς. Στα βιβλία των Γενικών Ελέγχων συναντήσαμε ορισμένα επώνυμα, τα οποία αναφέρονται στο επιλήψιμο παρελθόν του ατόμου, παρελθόν που είχε αποτελέσει αφορμή για τη δημιουργία τους.

---

⁹⁵ Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, Λήμμα «μάγκας», εκδόσεις Παγουλάτου, τ. 4, σ. 1678

⁹⁶ Αθανάσιος Θ. Φλώρος, Νεοελληνικό Ετυμολογικό και Ερμηνευτικό Λεξικό, εκδόσεις «Νέα Σύνορα», σ.573, Αθήνα 1980,

⁹⁷ στο ίδιο, σ. 166

Μαργιώλης: Το επώνυμο **Μαργιώλης**⁹⁸ παραπέμπει στον δόλιο, τον πονηρό και τον κατεργάρη δεδομένου ότι παράγεται από τη λέξη «μαργιόλος» που σημαίνει τον ικανό και τον πανούργο, κυρίως στον έρωτα. Το επώνυμο συναντάται και ως τοπωνύμιο. Ανάμεσα στα τοπωνύμια της κωμόπολης της Κατούνας που το καθένα έχει τη δική του σημασία, υπάρχει και το τοπωνύμιο «Μαργιώλου»⁹⁹ ή του Μαργιώλου η ράχη. Η τοπική παράδοση αναφέρει ότι στην ράχη του Μαργιώλου υπήρχε μια καλύβα όπου έμενε κάποιος που είχε το επώνυμο Μαργιώλης και έτσι πήρε η τοποθεσία την ονομασία της.

Τα επώνυμα Παστρικός και Γκιόσας, τα οποία συναντάμε στην κωμόπολη της Κατούνας και τα οποία αναλύουμε παρακάτω, ανήκουν, βέβαια, στην ίδια κατηγορία όσο αφορά την ερμηνεία τους, με τη διαφορά ότι έχουν διττή σημασία, κυριολεκτική και μεταφορική, και αφορούν κυρίως γυναίκες.

Παστρικός: Το επώνυμο Παστρικός¹⁰⁰ έχει δημιουργηθεί από τη λέξη παστρικός. Όταν η λέξη αυτή χρησιμοποιηθεί κυριολεκτικά σημαίνει τον καθαρό, σε ψυχή και σώμα. Στην περίπτωση που επικεντρωθούμε σε αυτή τη σημασία, διαπιστώνουμε ότι συγγενεύει με την αλβανική λέξη μπέσα, η οποία δηλώνει τον άνθρωπο εκείνο του οποίου ο λόγος είναι συμβόλαιο και κάνει καθαρές δουλειές. Μεταφορικά, με μια δόση ειρωνείας, η λέξη παστρικός μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να δηλώσει τον άνθρωπο εκείνο που είναι ανήθικος.

Το επώνυμο Παστρικός χρησιμοποιήθηκε και ως προσωνύμιο. Ενδεικτικά, αναφέρουμε τον Σπύρο Παπαβασιλείου ή Παστρικό έναν ακέραιο, δραστήριο έμπορο, ο οποίος έφερε το ηλεκτρικό ρεύμα στην Κατούνα, στη μοναδική κοινότητα του Ξηρομέρου, πολύ πριν την ΔΕΗ, με το εργοστάσιο ηλεκτρικής ενέργειας της Ιδιωτικής Ηλεκτρικής Εταιρίας Κατούνας (1938-1960) που δημιούργησε μαζί με τον Αντώνιο Δ. Μουμουτζή το 1938. Η εφημερίδα «Η Κατούνα- Μεδεών αναφέρει για τον Σπύρο Παπαβασιλείου ή Παστρικό, «Ακόμα ήταν δραστήριος έμπορος με λόγο συμβόλαιο, καθαρός στην δουλειά του, κύριος με τα όλα του γι' αυτό του βγήκε το προσωνύμιο «Παστρικός» και όλοι τον ήξεραν με αυτό»¹⁰¹

---

⁹⁸ «Μαργιόλος, ο ικανός και πανούργος στον έρωτα και τα ερωτικά τεχνάσματα. Κατ' επέκταση ο δόλιος και ο κατεργάρης. Μαργιώλα ή Μαργιόλικα μάτια είναι τα πονηρά και παιχνιδιάρικα.» (Εγκυκλοπαίδεια ΥΔΡΙΑ, Λήμμα «Μαργιόλος», εκδόσεις «Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων Α.Ε.», τ. 37, σ.386, Αθήνα 1984)

⁹⁹ Εφημερίδα «Η Κατούνα – Μεδεών», άρθ. «Τοπωνύμια του χωριού», έκδοση του Συλλόγου Κατουنيωτών «Φίλιππος ο Ακαρνάν», έτος 4, αριθ. φ. 20, σ. 19, Μάιος – Ιούλιος 2005

¹⁰⁰ «παστρικός, -ης, -ο ή -ιά, -ιό : 1) καθαρός χωρίς βρωμιά στο σώμα ή στην ψυχή. 2) παστρική ή -κιά : πόρνη. 3) μπφ και ειρων: αισχρός στο χαρακτήρα, με διαγωγή ενάντια στους ηθικούς κανόνες.», (Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, εκδόσεις Παγουλάτου, Λήμμα «παστρικός», τ. 5, σ.2124)

¹⁰¹ Εφημερίδα «Η Κατούνα - Μεδεών», άρθ. «Σπύρος Παπαβασιλείου ή Παστρικός», έκδοση του Συλλόγου Κατουنيωτών «Φίλιππος ο Ακαρνάν», έτος 4, αριθ. φ. 19, σ. 3 Μάρτιος – Απρίλιος 2005

Γκικό(ω)σας: Το επώνυμο Γκικόσας¹⁰² μπορεί να ενταχθεί και στην κατηγορία των επωνύμων που παράγονται από λέξεις που σχετίζονται με την οικογενειακή, αγροτική και κτηνοτροφική ζωή διότι προέρχεται από τη λέξη γκικόσα που σημαίνει τη γερασμένη γίδα. Η ερμηνεία που δίνεται από τον Ξηρομερίτη Νίκο Θεοδ. Μήτση στο βιβλίο του είναι: «γκικόσα = η καστανή γίδα»¹⁰³ αναφέροντας μόνο τη κτηνοτροφική σημασία της λέξης, χωρίς να ασχοληθεί με την ερμηνεία του επώνυμου.

Επιλέγοντας να επικεντρωθεί στην κυριολεκτική ερμηνεία της βάσης του επωνύμου, επιλέγει μόνο την επικαλυμματική ερμηνεία του, η οποία τον προφυλάσσει από αντιπαραθέσεις και διενέξεις. Ωστόσο, η λέξη γκικόσα, χρησιμοποιούμενη συνυποδηλωτικά, σημαίνει την άσχημη γυναίκα που κινείται ενάντια στους κανόνες της ηθικής. Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονίσουμε ότι στην περίπτωση των δύο παραπάνω επωνύμων, Παστρικός και Γκικόσας, οι κυριολεκτικές ερμηνείες τους λειτουργούν ως επικάλυμμα, αναγκαίο για την κλειστή κοινωνία της Κατούνας.

Σεραφής: Σεραφικός είναι αυτός που αναφέρεται στα ουράνια όντα με τις έξι φτερούγες, στα Σεραφείμ.¹⁰⁴ Το επώνυμο Σεραφής είναι μια απλουστευμένη, εκκλαϊκευμένη προφορά των Σεραφείμ ή αλλιώς ένας εξελληνισμός στην προσπάθεια να υπερπηδηθεί η δυσκολία που προέρχεται με την παρουσία του <μ> στο τέλος της λέξης, δεδομένου ότι δεν υπάρχουν ελληνικές λέξεις με τέτοια κατάληξη.

Σημασιολογικά, λοιπόν, το επώνυμο αυτό, βρίσκει τις ρίζες του στη χριστιανική ορολογία και συγκεκριμένα τις ουράνιες δυνάμεις, τα επονομαζόμενα Σεραφείμ (seraphim.) Δηλώνει τον προστάτη άγγελο των άλλων, τον άνθρωπο που ενδιαφέρεται για το καλό και την προκοπή των συνανθρώπων του. Δηλώνει επίσης την αγνότητα, την αγγελικότητα, έννοιες αντίθετες με αυτό που υποδηλώνουν τα επώνυμα Μαργιώλης, Παστρικός, Γκικόσας.

Μια δεύτερη εκδοχή σχετικά με τον τρόπο δημιουργίας του επωνύμου Σεραφής μπορούμε να θεωρήσουμε ότι μας παραπέμπει στο επώνυμο Σερέφης. Το επώνυμο αυτό παράγεται από την αραβική και τουρκική λέξη seref η οποία σημαίνει τιμή, δόξα, μεγαλείο. Το επώνυμο πλησιάζει προς το επώνυμο Σεραφής με δεδομένες τις φωνηεντικές (ε → α) και τις τονικές (μετάβαση του τόνου στη λήγουσα) αλλοιώσεις οι οποίες δικαιολογούνται εξαιτίας της τοπικής προφοράς.

---

¹⁰² «Γκικόσα : 1) γερασμένη κατσίκια ή προβάτινα που έχει πάψει να γεννά 2) μτφ Άσχημη γυναίκα 3) μτφ γηραλέα γυναίκα με αμαρτωλό παρελθόν. - Γκικόσος : γίδι με μαύρη ράχη και μαύρη πλευρά, άσπρη κοιλιά και άσπρες αράδες στο πρόσωπο (συνήθως γέρικο).» (Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, Λήμματα «Γκικόσα», «Γκικόσος», εκδόσεις Παγουλάτου, τ. 2, σ.781)

¹⁰³ Νίκος Θεοδ. Μήτσης, Κατούνα Ξηρομέρου- Συμβολή στην Ιστορία του κοινωνικού, πολιτισμικού και ιστορικού χώρου κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα, εκδόσεις Δήμος Κατούνας, σ. 47, Αθήνα 1990

¹⁰⁴ Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, Λήμμα «σεραφικός», εκδόσεις Παγουλάτου, τ. 5, σ. 2441

Ζορμπαλάς : Το επώνυμο Ζορμπαλάς αποτελεί μια παραλλαγή του επωνύμου Ζορμπάς, ενώ στην ίδια γραμμή κινούνται και τα επώνυμα Ζορμπίδης, Ζορμπαδέλος.¹⁰⁵ Η προέλευση του επωνύμου αυτού είναι τουρκική καθώς έχει ως βάση του τη λέξη *zorba* με την προσθήκη του τελικό <-ς>. Η λέξη *zorμπάς* σημαίνει τον ταραξία, το σφετεριστή, τον εκβιαστή, τον οπλοφόρο σε άτακτο σώμα.¹⁰⁶ Αξίζει να αναφέρουμε ότι περιγραφή του Ζορμπά κάνει ο Ν. Καζαντζάκης στο ομώνυμο έργο του.

Τζαβέλας – Τζιβελάκης : Το επώνυμο Τζαβέλας, το οποίο συναντάμε συχνά στην κωμόπολη της Κατούνας, ανήκει κατά βάση στα οικογενειακά ονόματα του Σουλίου. Προέρχεται από την τουρκική λέξη *civelek* που σημαίνει ευνοούμενος, γενναίος¹⁰⁷ και μάλιστα, στα βιβλία των γενικών Ελέγχων συναντάται και με την υποκοριστική του μορφή, Τζιβελάκης, μαρτυρώντας ένα άλλο παρακλάδι της οικογένειας.

A.11.5. ΠΑΡΑΤΣΟΥΚΛΙΑ ΠΟΥ ΔΗΛΩΝΟΥΝ ΧΡΗΣΤΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ

Στούπας: Το επώνυμο «Στούπας» μας παραπέμπει στη λέξη «στουπί»¹⁰⁸ και συγκεκριμένα στην ιδιωματική φράση «έγινα στουπί». Τη φράση αυτή τη χρησιμοποιεί κάποιος για να δείξει ότι μέθυσε πολύ. Πιθανόν, λοιπόν, ο Στούπας να σχετίζεται με τη μέθη και συγκεκριμένα να δηλώνει το μέθυσο.

---

¹⁰⁵ Τομπαΐδης Δημήτρης, *Ελληνικά Επώνυμα Τουρκικής Προελεύσεως*, εκδόσεις Επικαιρότητα, σ. 76, Αθήνα 2002 – Το όνομα Ζορμπάς υπάρχει στο Ξηρόμερο. Ο Νικόλαος Ζορμπάς που γεννήθηκε το 1773 στη Χρυσοβίτσα ανήκε στην χιλιαρχία του ήρωα του 1821 Γαρδικιώτη Γρίβα. (Σάββα Αλεξάνδρου Γ., *Μελετήματα του Ξηρομέρου*, σ. 64, Αθήνα 1983)

¹⁰⁶ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, *τα οικογενειακά μας ονόματα*, Ε.Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. 68, Θεσ/νικη 1995

¹⁰⁷ Τομπαΐδης Δημήτρης, *Ελληνικά Επώνυμα Τουρκικής Προελεύσεως*, εκδόσεις Επικαιρότητα, σ. 166, Αθήνα 2002

¹⁰⁸ «1) ίνες από βαμπάκι ή λινάρι, που αποτελούν απορροφητική μάζα 2) μτφ άνοστος καρπός ή άγευστο φαγητό 3) νήμα πολύ χαμηλής ποιότητας, από λινάρι 4) ειδ. Φράσ: έγινα στουπί στο μεθύσι, μέθυσα πολύ έγινα τύφλα», (Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, Λήμμα «στουπί», εκδόσεις Παγουλάτου, τ. 5, σ. 2561)

Σούβλας : Το επώνυμο προέρχεται από τη σλαβική λέξη *Surla* που σημαίνει φλογέρα, το μουσικό όργανο που έχει ταυτιστεί ως η συντροφιά του βοσκού. Ακόμα, σημαίνει και την προβοσκίδα.¹⁰⁹

Καρέλος : Υπάρχουν δύο λέξεις στις οποίες μπορούμε να αποδώσουμε την ιδιότητα της βάσης στις δημιουργία του επωνύμου Καρέλος. Μπορούμε να ισχυριστούμε ότι προέρχεται από τη λέξη «καρέλι» που σημαίνει μικρός τροχός της τροχαλίας ή από τη λέξη «καρέλα» που σημαίνει ένα μικρό κυλινδρικό αντικείμενο, το πηνίο, η κουβαρίστρα στο οποίο τυλίγουμε την κλωστή.¹¹⁰ Και στις δύο ερμηνείες κυριαρχεί η κυλινδρική μορφή.

Χατζάρας : Το επώνυμο Χατζάρας ή Χα(ν)τζάρας έχει τουρκική προέλευση από τη λέξη *hacer* που σημαίνει χαντζάρι¹¹¹. Πρόκειται για το κλασσικό μικρό πολεμικό μαχαίρι των τούρκων.

Καφρίτσας - Καρφίτσας. : Στα επώνυμα που καταγράφονται στα αρχεία του Δημοτικού Σχολείου της κωμόπολης της Κατούνας συναντάμε τους δύο παρεμφερείς τύπους, Καφρίτσας και Καρφίτσας. Τα δύο επώνυμα παράγονται από τα παιχνίδια της γλώσσας με τα γράμματα <φ> και <ρ> και διαφοροποιούνται ως προς το ποιο εκ των δύο γραμμάτων προφέρεται πρώτο. Ο Ε. Στάθης στα «σχόλια του επεξεργαστή» στο βιβλίο του Μανόλη Τριανταφυλλίδη «Τα οικογενειακά μας ονόματα» αναφέρεται στα δύο αυτά επώνυμα λέγοντας ότι «Γενικά ο Τριανταφυλλίδης εξετάζει εδώ τις περιπτώσεις της εκούσιας αλλαγής του οικ. Ωστόσο τα οικ. αλλάζουν κάποτε και ακούσια, από παραγνώριση, παρετυμολογία, κλπ. Έτσι μια δ. Καφρίτσα την έλεγαν όλοι Καρφίτσα (προφ. ανακοίνωση)»¹¹².

Στην περίπτωση που εξετάζουμε δε μπορούμε να αποκλείσουμε το ενδεχόμενο να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα η άποψη του Ε. Στάθης. Ωστόσο, πρέπει να αναφέρουμε και την πιθανότητα η διαφοροποίηση του επωνύμου να οφείλεται στο γεγονός ότι η μορφή Καφρίτσας είναι το επώνυμο που αντιστοιχεί σε ένα παρακλάδι της οικογένειας Καρφίτσας, ή τούμπαλιν. Ο γενάρχης αυτού του οικογενειακού κλάδου για να ξεχωρίζει επέλεξε να δημιουργήσει μια νέα λέξη-επώνυμο ελαφρώς διαφοροποιημένη από το αρχικό και στηριζόμενη σε αυτό το ανάγραμμα. Με άλλα λόγια, επέλεξε να καθιερώσει ως επώνυμο την αλλαγή στην προφορά που εύκολα εκπίπτει η γλώσσα.

¹⁰⁹ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε.Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. 80, Θεσ/νική 1995

¹¹⁰ Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, Λήμματα «καρέλα», «καρέλι», «Γκιόσος», εκδόσεις Παγουλάτου, Αθήνα 1985, τ. 3, σ. 1412

¹¹¹ Τομπαΐδης Δημήτρης, Ελληνικά Επώνυμα Τουρκικής Προελεύσεως, εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα 2002, σ. 187

¹¹² Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε.Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. 187, Θεσ/νική 1995

Τσιλίκης : Το επώνυμο Τσιλίκης υποδηλώνει το μικρό παιδί. Προέρχεται από την τουρκική λέξη *cil* η οποία σημαίνει πέρδικα στην οποία έχει προσαρτηθεί η υποκοριστική κατάληξη *-ακης*, προκειμένου να δοθεί στη λέξη ελληνική χροιά. Πιθανή είναι και η προέλευση του επωνύμου από την τουρκική λέξη *ciliz* που σημαίνει ισχνός.¹¹³ Παρακλάδι της οικογένειας είναι και το σύνθετο επώνυμο Τσιλιπάνος το οποίο έχουμε αναλύσει.

Κούτας : Το επώνυμο προέρχεται από τη λέξη «κούτα», που σημαίνει μεγάλο κουτί. Στην αρχική λέξη έχει προστεθεί το τελικό <-ς> το οποίο, όπως έχουμε αναφέρει και σε προηγούμενο στάδιο της ανάλυσης των επωνύμων, προσδίδει όπως έχουμε πει και αλλού αρρενωπότητα.

Χουτάς : Το επώνυμο Χουτάς προέρχεται από τη λέξη χούτας ή φούτας που σημαίνει την υφαντή πετσέτα. Το ένα άκρο της πετσέτας αυτής χρησιμοποιείται για μαντήλι, ενώ το άλλο, ανεστραμμένο σχηματίζει σακκίδιο.¹¹⁴

A.11.6. ΠΑΡΑΤΣΟΥΚΛΙΑ ΠΟΥ ΔΗΛΩΝΟΥΝ ΝΤΥΣΙΜΟ - ΡΟΥΧΙΣΜΟ

Βελέντζας : Τα επώνυμο Βελέντζας προέρχεται από τη Βελέντζα, το μάλλινο χοντρό σκέπασμα που χρησιμοποιούσαν στα χωριά για να προφυλάσσονται από το κρύο κατά τη διάρκεια του ύπνου.

Τσούλος Τ(ζ)σ(ι)ώ(ού)λος : Η οικογένεια Τσούλου είναι γηγενής από το συνοικισμό «Παλιόκαστρο». Εκεί, κατοικούσε ο παπά-Τσούλος στη μοναδική στην κωμόπολη της Κατούνας «κούλια», δηλαδή οχυρωμένο σπίτι –πύργο. Η συγκεκριμένη περίπτωση παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς, όπως, γίνεται αντιληπτό, στη σύνθετη λέξη παπα – Τσούλος, διατηρείται ως δεύτερο συνθετικό το επώνυμο. Διαπιστώνουμε ότι δε διατηρείται ως δεύτερο συνθετικό το όνομα, όπως συνηθίζεται στα σύνθετα με πρόθημα το παπα-, γεγονός που μαρτυρά το κύρος που απολάμβανε στην περιοχή η οικογένεια.

Στα αρχεία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας υπάρχουν πολλές παραλλαγές του επωνύμου με ασήμαντες ηχητικές διαφορές, όπως Τσούλος, Τσιούλος, Τζούλος, Τσιώλος, Τζιώλος, Τσώλος. Ακόμα, παρατηρούμε ότι, πολλές φορές, το επώνυμο αναγράφεται με διαφορετικούς τύπους παρότι δηλώνει τον ίδιο μαθητή κατά την εγγραφή του στην επόμενη τάξη.

¹¹³ Αθανάσιος Θ. Φλώρος, Νεοελληνικό Ετυμολογικό και Ερμηνευτικό Λεξικό, εκδόσεις «Νέα Σύνορα», σ. 662, Αθήνα 1980, σ. 662

¹¹⁴ Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, Λήμματα «φουτάς και χουτάς», «Γκικόσος», εκδόσεις Παγουλάτου, τ. 6, σ. 2871, Αθήνα 1985

Το επώνυμο Τσούλος, λοιπόν, έχει ίδια ρίζα μεταξύ άλλων τα επώνυμα Τσούλης, Τσούλας, Τσούλος.¹¹⁵ Προέρχεται από την τούρκικη λέξη *cu* η οποία ερμηνεύεται με την ελληνική λέξη τσούλι. Τσούλι ή τσόλι είναι το φθαρμένο ύφασμα, το κουρέλι.¹¹⁶ Βέβαια, υπάρχει και μια άλλη ερμηνεία που θέλει το επώνυμο να προέρχεται από την Ιταλική λέξη *ciulla* που σημαίνει τη γυναίκα των ελευθέρων ηθών.¹¹⁷

Επικρατέστερη εκδοχή, αν και η περιοχή δεχόταν επιδράσεις από τα ιταλόφωνα Επτάνησα, είναι η προέλευση του επώνυμου από την τουρκική λέξη τσόλι ή τσούλι. Επώνυμο με ίδια ρίζα με το Τσούλος, που όμως, την περίοδο που εξετάζουμε δεν το βρίσκουμε στα αρχεία του Δημοτικού Σχολείου, είναι το επώνυμο Τσολιάς και το οποίο καταδεικνύει τον άνθρωπο που συνηθίζει να φοράει τσόλια.

A.12. ΕΠΩΝΥΜΟ – ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ

Μια άλλη, οικεία για την περιοχή, κατηγορία στην οποία θα μπορούσαμε να εντάξουμε ορισμένα από τα επώνυμα που παρατηρούνται στην κωμόπολη της Κατούνας την περίοδο 1925-1945, είναι εκείνη που τα θέλει να παραπέμπουν σε ορισμένες εκφάνσεις της ζωής στην επαρχία, δηλαδή στην αγροτική, κτηνοτροφική και οικογενειακή ζωή.

Κοκορέλης: Το επώνυμο Κοκορέλης έχει δημιουργηθεί από το υποκοριστικό του πετεινού (Κόκορας – Κοκορέλι → Κοκορέλης). Η λέξη «κοκορέλι» δηλώνει κάτι μικρό που ορίζεται από την επανάληψη της συλλαβής <κο>, φαινόμενο το οποίο παρατηρείται και στο επώνυμο Κοκορόμπας. Η επανάληψη αυτή μας παραπέμπει στην βρεφική λέξη κοκό, που σημαίνει το αυγό και προέρχεται από το ιταλικό *cucco* ή το γαλλικό *coco*.

Πρόδρομο του επωνύμου Κοκορέλης μπορεί να θεωρηθεί το οικογενειακό όνομα Κοκοσέλης, που όμως δε συναντάται στην Κατούνα. Έχει ρουμανική προέλευση, από τη λέξη *cocosel* (= μικρός πετεινός)¹¹⁸. Η μετατροπή του <σ> σε <ρ> εξελληνίζει τη λέξη καθώς το <ρ> είναι η επίδραση του χαρακτήρα της λέξης

¹¹⁵ Τομπαΐδης Δημήτρης, *Ελληνικά Επώνυμα Τουρκικής Προελεύσεως*, εκδόσεις Επικαιρότητα, σ. 180, Αθήνα 2002

¹¹⁶ Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, Λήμματα «φουτάς και χουτάς», «Γκιόσος», εκδόσεις Παγουλάτου, τ. 6, σ. 2748, Αθήνα 1985

¹¹⁷ Αθανάσιος Θ. Φλώρος, *Νεοελληνικό Ετυμολογικό και Ερμηνευτικό Λεξικό*, εκδόσεις «Νέα Σύνορα», σ. 668, Αθήνα 1980 – Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, Λήμματα «φουτάς και χουτάς», «Γκιόσος», εκδόσεις Παγουλάτου, τ. 6, σ. 2749, Αθήνα 1985

¹¹⁸ Αθανάσιος Θ. Φλώρος, *Νεοελληνικό Ετυμολογικό και Ερμηνευτικό Λεξικό*, εκδόσεις «Νέα Σύνορα», σ. 261, Αθήνα 1980

κόκορας. Βέβαια, μπορούμε να επιλέξουμε την μεταφορική ερμηνεία του επωνύμου η οποία σχετίζεται με την περίπτωση που ο κόκορας-πετεινός έχει τη σημασία του επικρουστήρα¹¹⁹.

Κοκορόμπας : Το επώνυμο Κοκορόμπας, στο οποίο, όπως προαναφέραμε παρατηρείται το φαινόμενο της επανάληψης της συλλαβής <κο>. Έχει δημιουργηθεί από το λέξη κόκορας και την τουρκική λέξη bas¹²⁰ που σημαίνει κεφάλι, κορυφή.

Μπλίτσας: Το επώνυμο «Μπλίτσας» -σπάνια και με «η»- ανήκει στα επώνυμα που προέρχονται από την οικογενειακή ζωή και έχει σχέση με τους χώρους του σπιτιού. Μπουλίτσα λεγότανε η μικρή εσοχή στα σπίτια για τοποθέτηση μικροαντικειμένων, δηλαδή ένα μικρό εντοιχισμένο ερμάριο¹²¹. Το «ου» χάθηκε κάτω από την πίεση του προφορικού λόγου, και υπό την επίδραση της τοπικής διαλέκτου, με σκοπό να δημιουργήσει το πιο εύχρηστο για τη γλώσσα σύμπλεγμα συμφώνων «μπλ» Το φαινόμενο αυτό, πιο απλουστευμένο βέβαια, το δέχεται και η γραμματική στα πάθη των φωνηέντων με τον όρο «συγκοπή»¹²².

Μια άλλη εκδοχή, σχετικά με την προέλευσή του, θέλει το επώνυμο Μπλίτσας να παράγεται από την ορολογία της κτηνοτροφίας. Οι κάτοικοι της Κατούνας μπορεί να ήταν γεωργοί αλλά είχαν τέτοια σχέση με την κτηνοτροφία, που τους επιτρέπει να θεωρηθούν γεωργοκτηνοτρόφοι. Άλλωστε, η περιοχή ανέκαθεν λειτουργούσε ως χειμαδιά τόσο για περιοχές απομακρυσμένες, όπως τα Πράμαντα, αλλά και για τα γύρω κοντινά βουνά, όπως ο Βούμστος, όπου ανθούσε η κτηνοτροφία.

Η εκδοχή αυτή, λοιπόν, στηρίζεται στη σλάβικη λέξη μπλιωρ που σημαίνει το δίχρονο γίδι-πρόβατο. Η χρήση της λέξης είναι συχνή στους κτηνοτρόφους της περιοχής προσθέτοντας στην κατάληξη -ωρ την ελληνική κατάληξη -ας (μπλιώρας). Αντικαθιστώντας την κατάληξη με την κατάληξη ίτσα που δηλώνει τα υποκοριστικά ή χαϊδευτικά και είναι κατάλληλη για το μικρό γίδι-πρόβατο, δημιουργείται το επώνυμο Μπλίτσας.

Πουρνάρας : Δύο εκδοχές σχετικά με το πως έχει παραχθεί έχει και το επώνυμο Πουρνάρας. Η πρώτη, χαρακτηρίζει το επώνυμο δηλωτικό καταγωγής το οποίο συγκεκριμένα δηλώνει προέλευση από το χωριό Πουρνάρα το οποίο ανήκει

¹¹⁹ Επίτομον Λεξικό Πάπυρους Λαρούς, Λήμμα «κόκκος», σ. 629, Αθήνα 1972

¹²⁰ Τομπαΐδης Δημήτρης, Ελληνικά Επώνυμα Τουρκικής Προελεύσεως, εκδόσεις Επικαιρότητα, σ. 64, Αθήνα 2002

¹²¹ Νίκος Θεοδ. Μήτσης, Κατούνα Ξηρομέρου- Συμβολή στην Ιστορία του κοινωνικού, πολιτισμικού και ιστορικού χώρου κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα, Εκδόσεις Δήμος Κατούνας, σ. 52, Αθήνα 1990

¹²² «κορυφή – κορφή, σιτάρι – στάρι, φέρετε – φέρτε, κόψετε – κόψτε : Σε μερικές λέξεις, όπως βλέπουμε στα παραδείγματα αυτά, χάνεται ένα φωνήεν ανάμεσα σε δύο σύμφωνα. Το φαινόμενο αυτό λέγεται συγκοπή», (Τριανταφυλλίδης Μανόλης, Νεοελληνική Γραμματική, εκδόσεις Ο.Ε.Δ.Β. , σ. 36, Αθήνα)

στην κοινότητα Αγίας Σοφίας, της επαρχίας Τριχωνίδας, επαρχία του νομού Αιτωλοακαρνανίας.¹²³

Η δεύτερη το σχετίζει με την αγροτική ζωή με τον ισχυρισμό ότι προέρχεται από το μικρό, αειθαλή και πυκνόκλαδο, θάμνο ή δέντρο, το πουρνάρι. Η λέξη πουρνάρι προέρχεται από το πρινάριον, το υποκοριστικό ή χαϊδευτικό της λέξης πρίνος. Οι τοπικές αλλοιώσεις έκαναν το πρινάριον, πρνάρι και έπειτα, με ανάπτυξη του συνοδίτη φθόγγου «ου», δημιουργήθηκε το πουρνάρι.¹²⁴ Το σπέρμα του πουρνარიού είναι ο κόκκος τον οποίον χρησιμοποιούσαν παλιότερα ως κόκκινη βαφή και από τον οποίο παράγεται ανάλογο επώνυμο.

Κόκκος : Είναι το επώνυμο εκείνο που παράγεται από τη λέξη που αντιστοιχεί στο σπέρμα του πουρνარიού, το χρησιμοποιούμενο παλιότερα ως κόκκινη βαφή. Βέβαια, δεν αποκλείουμε το ενδεχόμενο η δημιουργία του να ανάγει στην ερμηνεία της λέξης κόκκος ως ο « ελαχίστου μεγέθους καρπός και ίδια ο μετ' άλλων ομοίων αποτελών τον καρπόν»¹²⁵.

Τέλος, από την κτηνοτροφική ζωή πηγάζουν και οι λέξεις-επώνυμα Λύσσαρης, Κασιέκας, Μαλτέζος, Γκιόσας τα οποία αναλύσαμε νωρίτερα, καθώς εντάσσεται σε πάνω από μια κατηγορίες με βάση τις πιθανές ερμηνείες ως προς την παραγωγή τους.

Λύσσαρης : Το επώνυμο «Λύσσαρης» δανείζεται τη λύσσα, μια αρρώστια των σκύλων, προκειμένου να δηλώσει το μένος.

Κασιέκας: Το επώνυμο «Κασιέκας» προέρχεται, ως επί το πλείστον, από το κασιέκι.¹²⁶ Η σημασία του μπορεί να ήταν κυριολεκτική ή να εκλαμβάνεται ως παρατσούκλι βάση κάποιας ιδιότητας του κασιεκιού. Υπάρχει, βέβαια, και μια άλλη εξήγηση η οποία θέλει το επώνυμο να έχει δημιουργηθεί έχοντας ως βάση την τουρκικής προέλευσης λέξη Kasik¹²⁷ που σημαίνει χαμένος τρελός. Πρέπει να προσθέσουμε ότι ίδια ρίζα έχει και το σύνθετο επώνυμο Κασιγιαννης το οποίο επίσης συναντάται στα αρχεία του σχολείου.

Ζαρκαδούλας : Το επώνυμο προέρχεται από το αντίστοιχο ουσιαστικό το ζαρκάδι. Δανείζεται από το ζώο την ταχύτητα στο βάδισμα και στο τρέξιμο. Οικογένειες με τα επώνυμα Ζαρκαδούλας, Χούτας, Μαργιόλης είχαν μετοικήσει από

---

¹²³ ΥΔΡΙΑ, Εγκυκλοπαίδεια, Λήμμα «Πουρνάρα», εκδόσεις «Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων Α.Ε.», τ. 44, σ.402, Αθήνα 1984τ. 4, σ.376, Αθήνα 1984

¹²⁴ Αθανάσιος Θ. Φλώρος, Νεοελληνικό Ετυμολογικό και Ερμηνευτικό Λεξικό, εκδόσεις «Νέα Σύνορα», ΑΘΗΝΑ 1980, σ.532

¹²⁵ Επίτομον Λεξικό Πάπυρους Λαρούς, Λήμμα «κόκκος», σ. 629, Αθήνα 1972

¹²⁶ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε.Σ. Στάθης -Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης- Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών-Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Θεσ/νικη 1995, σ. 70

¹²⁷ Τομπαΐδης Δημήτρης, Ελληνικά Επώνυμα Τουρκικής Προελεύσεως, εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα 2002, σ. 91

το χωριό τα Αχυρά στην κωμόπολη της Κατούνας πολύ πριν γίνει η οργανωμένη μετεγκατάσταση του χωριού Αχυρά σε συνοικισμό στα περίχωρα της Κατούνας.¹²⁸

Καρύδας : εδώ ανήκει και το παρατσούκλι από τον ομώνυμο καρπό

Κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό θα σημειώσουμε ότι η ερμηνεία των επωνύμων της σχολικής κοινότητας τα οποία αντικατοπτρίζουν τα επώνυμα της κωμόπολης, δίνουν μια διάσταση η οποία προσεγγίζει τον τρόπο ζωής και την κουλτούρα με την οποία η κωμόπολη αντιλαμβανόταν την ίδια τη ζωή.

---

¹²⁸ Ευάγγελος Δ. Κουτιβής, Αχυρά Ξηρομέρου – Αιτωλοακαρνανίας, Εκδόσεις: Πολιτιστικός Σύλλογος Αετινών Αθήνας «Ο Μπούμστος» – Πολιτιστικός Σύλλογος Κατουنيωτών Αθήνας «Φίλιππος ο Ακαρνάν», σ. 100, Αθήνα 2005

Β΄. ΒΑΠΤΙΣΤΙΚΑ ΟΝΟΜΑΤΑ

Τα βαπτιστικά ονόματα των μαθητών που φοιτούν στο σχολείο την περίοδο 1925-1945 μπορούν να ταξινομηθούν σε δύο κατηγορίες.

1.) Στη μία κατηγορία ανήκουν τα χριστιανικά ονόματα. με τα οποία τιμώνται οι Άγιοι της εκκλησίας. « Είναι πολύ σημαντικό να τιμώνται οι άγιοι της εκκλησίας και ακόμη πιο σημαντικό να φέρουν τα παιδιά ονόματα αγίων και μάλιστα ονόματα που έχουν νόημα διδακτικό και προτρεπτικό προς την αρετή και το δρόμο του Θεού. Η σχέση των παιδιών με τον άγίο τους και ο τρόπος που τιμούν τη γιορτή του είναι καθοριστικά για τη χριστιανική ανατροφή τους.»¹²⁹

---

¹²⁹ Αποστόλου Β. Νικολαΐδη, Κριτική Θεολογία – κοινωνικές προεκτάσεις του Θεολογικού Προβληματισμού, εκδόσεις Γρηγόρη, σ. 70, Αθήνα 2002

Στον πρώτο κύκλο χριστιανικών ονομάτων ανήκουν τα ονόματα που προέρχονται από τους πολιούχους της κωμόπολης της Κατούνας. Οι εκκλησίες της Κατούνας είναι: του Αγ. Αθανασίου (Αθανάσιος - Αθανασία), που βρίσκεται στο κέντρο της Κωμόπολης, του Αγ. Νικολάου (Νικόλαος - Νικολέτα) και του Αγ. Γεωργίου (Γεώργιος - Γεωργία), που βρίσκονται στη Βελαώρα, της Αγ. Σωτήρα (Σωτήρης - Σωτηρία) που βρίσκεται κοντά στη συνοικία Παλαιόκαστρο, της Αγ. Παρασκευής (Παρασκευή) που βρίσκεται στον ομώνυμο συνοικισμό, του Αγ. Δημητρίου (Δημήτρης - Δήμητρα) και του Αγ. Ταξιάρχη (Ταξιάρχης - Ταξιάρχουλα) που βρίσκονται προς το συνοικισμό Λουτράκι, ακόμα της Αγ. Δευτέρας, του Αγ. Προκοπίου, και του Προφήτη Ηλία.

Γεώργιος: όνομα που έχει σχέση με τη γη. Πρόκειται γι' αυτόν που καλλιεργεί τη γη, «γη + έργον»¹³⁰. Στην ευρύτερη περιοχή συνηθίζεται το Γάκης ή Γάκας ως χαϊδευτικό του ονόματος. Στην ουσία το Γάκης είναι η συντομογραφία που προέρχεται από την αφαίρεση του «εωργ» από το χαϊδευτικό του ονόματος, (Γ(εωργ)άκης = Γάκης). Ένας δάσκαλος από την Κατούνα ήταν και ο Γάκας (Γεώργιος) Μπαλαγεώργας.

Μια άλλη εκφορά του ονόματος είναι το Λιόλιος. Το όνομα Λιόλιος είναι το υποκοριστικό του Γεώργιος αλλά χρησιμοποιείται και ως υποκοριστικό του ονόματος Θεόδωρος. Ως υποκοριστικό των παραπάνω ονομάτων συναντιέται σε ορισμένες περιοχές που χρησιμοποιούν το Λιόλιος ή την παραφθορά του Λιούλιος ως τοπική ιδιαιτερότητα.¹³¹

Αθανάσιος : Το όνομα είναι προσφιλές στην Κατούνα καθώς ο πολιούχος της πόλης είναι ο Άγιος Αθανάσιος. Συναντιέται ως χαϊδευτικό με τον τύπο Σάκας αλλά και με την τμηματική μορφή του υποκοριστικού του ονόματος, Αθανασιούλης > Σιούλης ~ Σιούλας.

Άλλος κύκλος είναι τα ονόματα που συνδέονται με την Παναγία (Μαρία, Δέσποινα ή Δέσπω, Ευάγγελος - Ευαγγελία, Παναγιώτης - Παναγιώτα) ή το Χριστό καθώς και με σημαντικές στιγμές της ζωής του (Χρίστος - Χρυσούλα, Θεοφάνης - Θεοφάνια, Ιωάννης - Ιωάννα, Φώτης - Φωτεινή ή Φώτω, Σωτήρης - Σωτηρία). Ακόμα, υπάρχει και ο κύκλος ονομάτων εκείνων που συνδέονται με το Πάσχα (Αναστάσης - Αναστασία, Λάμπρος - Λαμπρινή ή Λάμπρω, Μαγδαληνή, Κασσιανή).

Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι στα βιβλία των Γενικών Ελέγχων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας συναντάμε βαπτιστικά χριστιανικά ονόματα που έχουν προέλθει από επιρροές από την περίοδο της Φραγκοκρατίας και την Ενετοκρατία στα Επτάνησα όπως Βιργινία, Ιουλία, Γενοβέφα. Βέβαια, το φαινόμενο αυτό είναι φυσικό, καθώς υπήρχε άμεση επικοινωνία της κωμόπολης με τα νησιά του Ιονίου. Παρατηρούνται και βαπτιστικά χριστιανικά ονόματα με επιρροές από την Παλαιά Διαθήκη, ορισμένα εκ των οποίων αργότερα χρησιμοποιήθηκαν και ως επώνυμα με χαρακτηριστικά παραδείγματα τα Μιχαήλ, Ταξιάρχης, Άννα κ.α.

¹³⁰ Σερεμετάκης Θεόδωρος - Δημητρίου Μαρία, Τα νεοελληνικά κύρια ονόματα, εκδόσεις Πατάκη, σ. 65, Αθήνα 2005

¹³¹ στο ίδιο, σ. 161

Στην Ομάδα των χριστιανικών ονομάτων ανήκει και το όνομα Αγάπιος : Το χριστιανικό όνομα Αγάπιος που συνηθιζόταν στους κύκλους των μοναχών, ιδιαίτερα, την περίοδο της τουρκοκρατίας δεν το συναντάμε στην Κατούνα. Το αναφέρουμε, όμως, εδώ γιατί Αγάπιος ήταν το όνομα του μοναχού ο οποίος είναι ο τελευταίος ηγούμενος της Μονής της Αγίας Δευτέρας της Κατούνας. Καταγόταν από την Κατοχή από την οικογένεια Ρόμπολα και σπούδασε στην Μεγάλη του Γένους Σχολή.

Το όνομα Αγάπιος συνηθιζόταν στους κύκλους των μοναχών. Ως ένα παράδειγμα, εκτός Κατούνας αλλά που είχε σχέση με τα γράμματα, αναφέρουμε τον ένα εκ των δύο ιδρυτών, το 1764, της περίφημης Σχολής Δημητσάνας το μοναχό Αγάπιο, τον κατά κόσμο Ασημάκη Λεονάρδο – ο άλλος ιδρυτής ήταν ο μοναχός Χατζή Γεράσιμος.

2.) Στην άλλη κατηγορία ανήκουν τα αρχαιοπρεπή ονόματα. Τα γυναικεία, αλλά και τα ανδρικά, αρχαιοελληνικά ονόματα που εμφανίζονται στα αρχεία του Δημοτικού Σχολείου την περίοδο 1925-1945 συγκεντρώθηκαν βάσει των στοιχείων που αντλήσαμε από τους διασωθέντες Γενικούς Ελέγχους της αντίστοιχης περιόδου που μελετάμε και αναφέρονται παρακάτω : Αγλαΐα, Αθηνά, Ακριβή, Αλεξάνδρα, Αλκμήνη, Ανδριάνα, Ανδρονίκη, Ανθούλα, Αντιγόνη, Αρετή, Αρσινόη, Αρτεμισία, Άρτεμις, Ασήμω, Ασπασία, Αφροδίτη, Βησσαρία, Γαλάτεια, Δήμητρα, Διονυσία, Δώρα, Ειρήνη, Ελένη, Ελεονόρα, Ελευθερία, Ερμηνεία, Ευανθία, Ευγενία, Ευδοκία, Ευδοξία, Ευθαλία, Ευθυμία, Ευπραξία, Ευριδίκη, Ευσταθία, Ευτυχία, Ευφροσύνη, Ζαχάρω, Ηλέκτρα, Ηρώ, Ισμήνη, Καλλιόπη, Καλλιρρόη¹³², Καλλιόπη, Κασσιανή, Κλεονίκη, Μαργαρίτα, Μαριάνθη, Μελπομένη, Ναυσικά, Νίκη, Όλγα, Ολυμπία, Ουρανία, Πανωραία, Περσεφόνη, Πηνελόπη, Πολυξένη, Πολυτίμη, Ροδάνθη, Ρόδω, Σεβαστή, Σοφία, Στρατούλα, Στράτω, Χαρίκλεια, Χρυσάνθη, Χρυσανγή, Χρυσή.

Στην ίδια περίοδο τα Αρχαία Ελληνικά ανδρικά ονόματα του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας 1925-45 είναι τα εξής : Αλέξανδρος, Αλκιβιάδης, Αριστοτέλης, Αχιλλεύς, Βησσαρίων, Δημοσθένης, Διονύσιος, Ελευθέριος, Επαμεινώνδας, Ερωτόκριτος, Ευαγόρας, Ευστάθιος, Ευστράτιος, Ηρακλής, Θεμιστοκλής, Κλαύδιος, Λυσσίμαχος, Μιλτιάδης, Νεοκλής, Νικηφόρος, Ξενοφών, Οδυσσεάς, Λεωνίδας, Πελοπίδας, Πυθαγόρας, Σοφοκλής, Τριαντάφυλλος, Σωκράτης, Χαρίδημος

Την περίοδο 1925-29 λειτουργούσαν δύο σχολεία (ένα αρρένων και ένα θηλέων) διασώθηκαν, όμως, μόνο τα αρχεία του σχολείου των Θηλέων. Αυτό αποτέλεσε τροχοπέδη στη δημιουργία του καταλόγου των ανδρικών αρχαιοελληνικών ονομάτων της περιόδου που μελετάμε. Στα πλαίσια της προσπάθειας διεξαγωγής μιας ευρύτερης και τεκμηριωμένης έρευνας σχετικά με το θέμα των βαπτιστικών ονομάτων και προκειμένου να καλύψουμε το κενό που θα δημιουργούνταν, συμπεριλάβαμε στον κατάλογο των αρχαιοελληνικών ονομάτων των μαθητών της

---

¹³² Η Καλλιρρόη ήταν κόρη του Θεοποιημένου ποταμού Αχελώου και γυναίκα του Αλκμέωνα, του Αργείου, του φονιά της μητέρας του, ο οποίος έφτασε στις εκβολές του ποταμού κυνηγημένος από τις Ερινύες. Από το γάμο τους γεννήθηκε ο Ακαρνάνας, ο οποίος έδωσε το όνομά του στην Ακαρνανία. (Ευθύμιος Α. Πριόβολος, Η Αιτωλοακαρνανία με τα μάτια των περιηγητών, Εκδόσεις Αιτωλοακαρνανικός τύπος, σ. 21, Αθήνα 2004)

τετραετίας 1925-1929, όπου αυτό ήταν δυνατό, όσα από τα ονόματα των πατεράδων των κοριτσιών της περιόδου αυτής, ήταν αρχαιοελληνικά.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι ο αριθμός των ονομάτων της εν λόγω ομάδας - των ανδρικών αρχαιοελληνικών ονομάτων- θα ήταν ανάλογος με εκείνον της ομάδας των γυναικείων, αν είχαν διασωθεί οι καταστάσεις των Γενικών Ελέγχων του αντίστοιχου Σχολείου Αρρένων. Ωστόσο, ο συνολικός αριθμός των αρχαιοελληνικών ονομάτων μπορεί ακόμα να χαρακτηριστεί μεγάλος και επαρκής για την εξαγωγή συμπερασμάτων αν, επίσης, προσθέσουμε και τα ονόματα των αγοριών που φοιτούσαν στο γυμνάσιο της Κατούνας το διάστημα 1889-1925

Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειώσουμε ότι, γύρω στα 1800, με την άνθιση των γραμμάτων και το στροφή στον αρχαϊσμό, ξεκίνησε στον ελλαδικό χώρο μια τάση προς τα αρχαία ελληνικά ονόματα. Σε πολλές επαρχίες, πολλαπλασιάζονταν τ' αρχαία ελληνικά βαπτιστικά παραμερίζοντας τα εκκλησιαστικά και εβραϊκά¹³³ στα πλαίσια μιας ευρύτερης κίνησης με σκοπό να αναβιώσει και να αναδειχθεί το αρχαίο ελληνικό πνεύμα.

Στην προσπάθεια αυτή πρωτοστάτησαν τα ελληνικά βιβλία που εκδίδονταν στην Ιταλία και οι προεπαναστατικές ελληνικές εφημερίδες και περιοδικά που εκδίδονταν στις ελληνικές παροικίες στα τέλη του 18^{ου} και στις αρχές του 19^{ου} αιώνα - στην Βιέννη «η εφημερίς» (1790-1797), «Ειδήσεις δια τα Ανατολικά μέρη» (1811), «Ελληνικός Τηλέγραφος» (1812-1836), «Ερμής ο Λόγιος» (1811-1821), «Καλλιόπη» (1819-1821), στο Παρίσι η «Μέλισσα» (1819-1821), η «Αθηνά» (1819), το «Μουσειόν» (1819), στο Λονδίνο η «Ίρις ή τα νυν Ελληνικά»-αλλά και τα σχολεία του απόδημου ελληνισμού που αποτελούσαν τα αντερείσματα του Νεοελληνικού Διαφωτισμού.

Ενδεικτικό του κλίματος που επικρατούσε είναι το κείμενο που προανήγγειλε την έκδοση του περιοδικού Αθηνά, « Η προκήρυξις υπέσχετο κατά την αρχήν του νέου έτους την εκ Παρισίων άφιξιν της Αθηνάς εις την πατρώαν εστίαν, όπου πολλοί των ομογενών, πλήρεις φρονημάτων προγονικών, πλήρεις πόθου θερμού, περιέμενον ανυπομόνως να ιδώσιν αυτήν να περιέρχεται την Ελληνίδα γην, οπλισμένη με το δόρυ και την φοβεράν αιγίδα κατά της αμαθείας και στεφανωμένη την κεφαλήν με τρυφερόν κλάδον της ειρηνικής ελαίας»¹³⁴

Στην ίδια λογική κινούνταν και διάφορες σχολές του γένους. Ενδεικτικά θα αναφέρουμε τη Σχολή Κυδωνιών¹³⁵ στο Αίβαλί της Μ. Ασίας. Το 1812 στη

¹³³ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε. Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλης Τριανταφυλλίδη, σ. , Θεσ/νικη 1995, σ.

¹³⁴ Αθηνά ή Εφημερίς φιλολογική, επιστημονική, πολιτική και εμπορική, Εν Παρισίοις εν τη τυπογραφία του Ι. Μ. Εβεράρτου, ΑΩΙΘ, Ανατύπωση από την Ε.Ε.Λ.Ι.Α. σ. 1 - Αικατερίνη Κουμαριανού, Ο Ελληνικός Προεπαναστατικός Τύπος Βιέννη – Παρίσι (1784-1821), εκδόσεις Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, σ. 162, 1995

¹³⁵ Γ. Βαλέτα, Ιστορία της Ακαδημίας Κυδωνιών, «Μικρασιατικά χρονικά», τ. 4, 1948 - Βασίλη Κουκουνάρα, Κυδωνία πρωτεύουσα της Αιολίδος, εκδόσεις «Ενώσεως Κυδωνιωτών», Αθήνα 1972

Ακαδημία Κυδωνιών (1775-1821) βρήκαν γόνιμο έδαφος οι ιδέες του Διδότου για την εξάλειψη της κοινής ελληνικής γλώσσας και επαναφορά της αρχαίας Ελληνικής. Στα πλαίσια αυτά οι μαθητές της Σχολής αποφάσισαν να μιλούν αρχαία ελληνικά και να δοθούν αρχαϊκοί τόνοι στα ονόματα τους. Ο Δίδοτος για παράδειγμα ονομάστηκε Ανάχαρσις. Τότε, σχολαρχούσε στην Σχολή Κυδωνιών, ο μεγάλος δάσκαλος του Γένους Θεόφιλος Καΐρης, ο οποίος ήταν οπαδός της λόγιας γλωσσικής παράδοσης.

Ένας, ακόμα, άλλος λόγος, κατά την άποψή μας σημαντικός για την ερμηνεία των πολλών αρχαιοελληνικών ονομάτων στην κωμόπολη της Κατούνας είναι το γεγονός ότι σε μικρή ακτίνα γύρω από την κωμόπολη, άνθισαν δύο σημαντικές αρχαίες πόλεις: η πόλη Εχίνος που βρισκόταν στην θέση που κατέχει σήμερα ο παραλιακός συνοικισμός Λουτράκι και η πόλη του Μεδεώνα στη θέση που βρίσκεται το εκκλησάκι του Προφήτη Ηλία στην Κατούνα. Οι δύο αυτές πόλεις ήταν από τις κυριότερες πόλεις της Αρχαίας Ακαρνανίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ**ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΤΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
ΚΑΤΟΥΝΑΣ (1930-1957)****Α΄. ΓΕΝΙΚΑ****Α.1. ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ**

Στο τρίτο κεφάλαιο, προσεγγίσαμε τα βιβλία πρακτικών ως τμήμα από τα σωζόμενα αρχεία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, τα οποία φυλάσσονται στα Αρχεία του Κράτους στο Μεσολόγγι. Προσπαθήσαμε να δώσουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα σχετικά με τη δομή τους, αναφέραμε τον τρόπο με τον οποίο αριθμούνταν η κάθε πράξη αλλά και τον τρόπο με τον οποίο αυτές ομαδοποιούνταν χρονολογικά, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν δύο (2) βιβλία στα οποία καταγράφονται οι αποφάσεις κάθε συνεδρίασης του συλλόγου διδασκόντων.

Η νέα ενότητα που ξετυλίγεται απαρτίζεται από μια σειρά κεφαλαίων στα οποία τα βιβλία πρακτικών του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας αποτελούν κύριο αντικείμενο μελέτης, παρότι διαφοροποιείται η σκοπιά από την οποία μελετούνται.

Πλέον, το ενδιαφέρον μετατοπίζεται από τη δομή και τον τρόπο καταγραφής των πράξεων, οι οποίες περιλαμβάνονταν σε αυτά, στην έρευνα του περιεχομένου τους. Έτσι, προκειμένου να αναδείξουμε πτυχές και εκφάνσεις της σχολικής ζωής του υπό μελέτη δημοτικού σχολείου, πραγματοποιείται μια κατηγοριοποίηση των θεμάτων των πρακτικών, στην οποία αναφέρονται, σε εκθέσεις (πεπραγμένων, σχολικών επιδείξεων, σχολικών εορτών κλπ.), ωρολόγια προγράμματα, παιδαγωγικές συγκεντρώσεις κλπ.

Στο παρόν κεφάλαιο, θα πραγματευτούμε τα διάφορα είδη των εκθέσεων τα οποία καταγράφονται στα δύο (2) τετράδια - βιβλία πρακτικών. Συνολικά, λοιπόν, η θεματολογία των εκθέσεων αποτελείται από: α) εκθέσεις αναφορικά με τις γυμναστικές επιδείξεις που γινόντουσαν στο τέλος κάθε σχολικής χρονιάς, β) εκθέσεις πεπραγμένων που αφορούν την αναφορά του σχολείου για τα όσα έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς γ) εκθέσεις γυμναστικών επιδείξεων, δ) εκθέσεις για τον εορτασμό της σημαίας, ε) εκθέσεις εορτασμού της παλιγγενεσίας, ζ) εκθέσεις της νέας εθνικής εορτής του 1940.

Εδώ, πρέπει να σημειώσουμε ότι στο τετράδιο-βιβλίο του συλλόγου των διδασκόντων του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας που αναφερόταν στην περίοδο 1946-1957, το θέμα των εκθέσεων ασχολιόταν, κυρίως, με τις εορταστικές εκδηλώσεις που λάμβαναν χώρα στις αίθουσες ή στον αύλειο χώρο του σχολείου και, μάλιστα, παρατηρείται ότι η καταγραφή τους γίνεται με μεγαλύτερη συχνότητα σε σχέση με το βιβλίο που αναφέρεται στην περίοδο 1930-1941.

Τέλος, θα κάνουμε μια αναφορά σε ορισμένες εκθέσεις οι οποίες συναντούνται μόνο μια φορά. Πρόκειται για την έκθεση η οποία αναφέρεται στον αγιασμό ο οποίος συντελούνταν κατά την έναρξη της σχολικής χρονιάς και τον εορτασμό της πενήνταετίας του Βασιλιά Παύλου Α΄. Ακόμα, σε αυτή την κατηγορία θα εντάξουμε και την έκθεση πεπραγμένων του 1945-1946 με την αιτιολογία ότι αποτελεί τη μοναδική έκθεση πεπραγμένων που περιλαμβάνεται στο τετράδιο-βιβλίο της περιόδου 1946-1957, σε αντίθεση με τη γραμμή που ακολουθούνταν στο αντίστοιχο τετράδιο βιβλίο της περιόδου 1930-1941 όπου η έκθεση πεπραγμένων επαναλαμβάνονταν κάθε σχολικό έτος.

A.2. ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ

Στις εθνικές εορτές και στις γυμναστικές επιδείξεις ο σύλλογος των διδασκόντων συνέτασσε δύο πρακτικά: το πρακτικό που προηγούνταν της γιορτής, το οποίο αναφερόταν στην έγκριση του προγραμματισμού και την οργάνωση της και συντασσόταν δύο μέρες πριν την γιορτή, και το πρακτικό-έκθεση που συντασσόταν αμέσως μετά το πέρας των εκδηλώσεων ή την επομένη ημέρα. Στα πρακτικά-εκθέσεις υπήρχε επικεφαλίδα που όριζε το θέμα της έκθεσης όπως «Έκθεση Εορτασμού

Εθνικής επετείου 28^{ης} Οκτωβρίου». «Εκθεσης επί του εορτασμού της Εθνικής Επετείου 25^{ης} Μαρτίου». «Εκθέσεις Γυμναστικών επιδείξεων του Σχολείου».

Η χρονική απόσταση μεταξύ του πρακτικού κατάρτισης του προγράμματος της εορτής και της έκθεσης που αναφερόταν στα όσα ελάμβαναν χώρα ήταν κατά μέσο όρο τρεις ή τέσσερις ημέρες. Σε μια από τις εκθέσεις εορτασμού της 28ης Οκτωβρίου αναφέρεται ότι η απόσταση μεταξύ των δύο πρακτικών ήταν τρεις ημέρες, «Το διδακτικόν προσωπικόν του Σχολείου – κατόπιν προσκλήσεως του Διευθυντού εν ειδική συνεδριάσει, κατήρτισεν το πρόγραμμα εορτασμού, προ 3ημέρου...»¹.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι τα πρακτικά-εκθέσεις που αφορούσαν τα όσα είχαν διαδραματιστεί σε κάθε ετήσια σχολική εκδήλωση καταγράφονταν ανελλιπώς. Ωστόσο, δεν παρατηρείται η ίδια συνέπεια για τα αντίστοιχα πρακτικά προγραμματισμού των εκδηλώσεων. Βέβαια, είναι σαφές ότι ο σύλλογος το διδασκόντων συγκαλούνταν προκειμένου να εγκρίνει το πρόγραμμα των εκδηλώσεων ανεξάρτητα από το γεγονός ότι δεν μεριμνούσαν πάντοτε να καταγράψουν πρακτικό το οποίο σχετιζόταν με το πρόγραμμα αυτό.

Η συγγένεια των θεμάτων μας οδηγεί στο να εξετάσουμε τα πρακτικά που αφορούν την κατάρτιση των προγραμμάτων των εκδηλώσεων μαζί με τα αντίστοιχα πρακτικά – εκθέσεις. Έτσι, μας δίνεται η δυνατότητα να αποκτήσουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα σχετικά με το πως οι δάσκαλοι του σχολείου επιμελούνταν και παρουσίαζαν, με τη συνεργασία των μαθητών, αυτές τις σημαντικές για τη σχολική κοινότητα και την τοπική κοινωνία εκδηλώσεις.

---

¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1946-57), Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης. 11 / 29-10-1955

**Β΄. ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ**

Β.1. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

Η έκθεση πεπραγμένων είναι η τελευταία πράξη κάθε σχολικής χρονιάς και αυτό δικαιολογείται δεδομένου ότι σε αυτή καταγράφεται όλη η κίνηση του σχολικού έτους. Βέβαια, παρότι γίνεται αντιληπτό ότι πρόκειται για πράξη η οποία καταγράφεται ετησίως, την περίοδο 1930-1957 παρατηρούμε ότι υπάρχουν μόνο δέκα πρακτικά που αναφέρονται σε εκθέσεις πεπραγμένων. Σημειώνουμε ότι εμφανίζονται ανελλιπώς τη δεκαετία 1930-1940, με εξαίρεση τη σχολική χρονιά

1932-1933, ενώ κατά την επόμενη δεκαετία υπάρχει μόνο ένα πρακτικό που αναφέρεται ως «έκθεσης πεπραγμένων» και το οποίο είχε καταγραφεί τη σχολική χρονιά 1945-1946.

Μελετώντας τον τρόπο με τον οποίο κλείνουν οι διάφορες εκθέσεις παρατηρούμε ότι καταγράφεται ο γενικότερος σκοπός σύνταξης των εκθέσεων πεπραγμένων. Τούτο φαίνεται, για παράδειγμα, από την σαφή αναφορά στην αιτία σύγκλισης του συλλόγου των διδασκόντων για να καταγράψουν την έκθεση πεπραγμένων της σχολικής χρονιάς 1934-1935, «οι κάτωθι υπογεγραμμένοι διδ/λοι συνελθόντες εις συνεδρίασιν ίνα προβώσιν προς σύνταξιν εκθέσεως των πεπραγμένων κατά το λήξαν σχολικόν»²

Ο αριθμός των σελίδων που καταλαμβάνουν τα πρακτικά της έκθεσης πεπραγμένων κυμαίνεται από 2 έως 3 σελίδες. Δύο σχολικές χρονιές, αυτές του 1931-1932 και του 1933-1934 κλείνουν έχοντας προτελευταίο το πρακτικό «έκθεσις πεπραγμένων». Σ' αυτές τις περιπτώσεις τελευταίο πρακτικό είναι η «εισαγωγή διδακτικών βιβλίων», δηλαδή το πρακτικό που αφορά την έγκριση των βιβλίων της επόμενης σχολικής χρονιάς.

Στα πρακτικά έκθεσης πεπραγμένων μόνο δύο φορές, στις σχολικές χρονιές 1930-1931 και 1934-1935, αναφέρεται η ακριβής ημερομηνία σύγκλισης του συλλόγου των διδασκόντων. Ακόμα, παρατηρούνται δύο περιπτώσεις στις οποίες παρότι δεν καταγράφεται η ημερομηνία σύγκλισης, μπορούμε να ορίσουμε το χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο συνεκλήθη ο σύλλογος των διδασκόντων για να συζητήσει και να υπογράψει την έκθεση πεπραγμένων, με βάση το προηγούμενο και το επόμενο πρακτικό. Πρόκειται για τη σχολική χρονιά 1931-1932 όπου η έκθεση πεπραγμένων συντάχθηκε στο χρονικό διάστημα από 11-6-1934 έως 18-6-1934 και για τη σχολική χρονιά 1933-1934 όπου αντίστοιχα καταλήξαμε στο χρονικό διάστημα από 22-5-1932 έως 8-6-1932. Παρατηρούμε ότι η αρχή και το πέρας των παραπάνω διαστημάτων δεν απέχουν πολύ καθώς τα πρακτικά τα οποία τα οριοθετούν είναι η «έκθεση γυμναστικών επιδείξεων» και η «εισαγωγή διδακτικών βιβλίων», πρακτικά που συντάσσονταν μέσα στον Ιούνιο.

Στον πρόλογο του πρώτου πρακτικού που αναφέρεται σε έκθεση πεπραγμένων, σημειώνεται ο λόγος σύγκλισης του συλλόγου των διδασκόντων, που ήταν «το εδάφιο 22 του από 16 Απριλίου 1915 Β. Διαταγήν ως και την υπ' αριθ. 904/21-5-31 εγκύκλιον διαταγήν του κ. επιθεωρητού των δημοτικών σχολείων Αργινίου περί συντάξεως εκθέσεως πεπραγμένων καθ' όλον το σχολικόν έτος 1930-1931»³. Μάλιστα, το πρακτικό της έκθεσης πεπραγμένων της σχολικής χρονιάς 1930-31 είναι το μοναδικό το οποίο αναφέρει τις εγκυκλίους και τα υπόλοιπα στοιχεία στα οποία στηρίζεται η έκθεση. Το εν λόγω πρακτικό, λοιπόν, μας πληροφορεί ότι αιτία για την σύνταξη της έκθεσης πεπραγμένων είναι το εδάφιο 22 της Β. Διαταγής με ημερομηνία 16 Απριλίου 1915 και η εκάστοτε τυπική διαταγή κ.

² Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1930-41), Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 30 / 17-6-1935

³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης. 6 / 15-6-1931

επιθεωρητή των δημοτικών σχολείων, η οποία, στην προκειμένη περίπτωση, είναι η εγκύκλιος υπ' αριθ. 904/21-5-31, περί συντάξεως εκθέσεων πεπραγμένων, εκδομένη από τον επιθεωρητή της περιφέρειας Αιτωλοακαρνανίας.

B.2. ΠΕΡΙ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

Οι εγκύκλιοι οι οποίες καθόριζαν ενίοτε το περιεχόμενο των εκθέσεων πεπραγμένων ζητούσαν από τους συλλόγους των διδασκόντων να απαντήσουν σε συγκεκριμένα ερωτήματα οι απαντήσεις των οποίων θα αποτελούσαν τον κορμό της έκθεσης. Τα πρακτικά της έκθεσης πεπραγμένων εκείνης της χρονιάς αλλά και των επόμενων δεν αναφέρουν συγκεκριμένα ποια είναι τα ερωτήματα αυτά αλλά αριθμούν έντεκα (11) απαντήσεις, ενώ στο τελευταίο πρακτικό έκθεσης πεπραγμένων (1945-1946) οι απαντήσεις που δίδονται ήταν μόνο οκτώ (8).

Αναλύοντας τις δοθείσες απαντήσεις, καταλήξαμε ότι τα ερωτήματα στα οποία έπρεπε να απαντά μια πλήρης έκθεση πεπραγμένων είναι τα εξής:

- Ενέργειες της σχολικής μονάδας κατά την έναρξη της σχολικής χρονιάς
- Αριθμός εγγραφέντων μαθητών, μαθητριών και το σύνολο
- Αιτίες απουσιών των μαθητών κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς
- Καθαριότητα σχολικής μονάδας
- Συνεδριάσεις διδακτικού προσωπικού με γονείς
- Απογευματινοί περίπατοι - Ημερήσιες εκδρομές
- Αριθμός και θεματική εκθέσεων των μαθητών των ανωτέρων τάξεων
- Βελτίωση διδακτηρίου
- Μαθητικές κοινότητες
- Σχολικός κήπος
- Χειροτεχνία

B.2.1. ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ

Οι ενέργειες του διδακτικού προσωπικού που έπρεπε να έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι την έναρξη του σχολικού έτους ήταν η σύνταξη του ωρολογίου προγράμματος, η ετοιμασία των βιβλίων των δασκάλων τα οποία ήταν αναγκαία και επρόκειτο να χρησιμοποιηθούν κατά τη νέα σχολική χρονιά, καθώς και άλλα ζητήματα τα οποία αφορούσαν τους μαθητές, όπως για παράδειγμα, η έγκαιρη ειδοποίησή τους σχετικά με τα βιβλία αλλά και τα υπόλοιπα σχολικά είδη (τετράδια- αβάρια κ.λ.π.) που έπρεπε να προμηθευτούν.

Επίσης, στα παραπάνω καθήκοντα του συλλόγου των διδασκόντων συγκαταλέγονται η προετοιμασία του αγιασμού και της γιορτής της σημαίας. Η γιορτή της σημαίας λάμβανε χώρα την τελευταία μέρα των εγγραφών ενώ την επομένη πραγματοποιούνταν ο καθιερωμένος αγιασμός και άρχιζε κανονικά η λειτουργία του σχολείου με την παρουσία όλων των μαθητών.

Η κυριότερη, όμως, ενέργεια η οποία λάμβανε χώρα με την έναρξη της σχολικής χρονιάς ήταν οι εγγραφές. Στα πλαίσια της οργανωμένης πραγματοποίησής τους, ο Διευθυντής του σχολείου μεριμνούσε και ζητούσε, πριν ακόμα ξεκινήσουν οι διαδικασίες, από τον πρόεδρο της κοινότητας, τον κατάλογο με τα ονόματα των μαθητών που, σύμφωνα με το μητρώο και το δημοτολόγιο, θα έπρεπε να εγγραφούν στην πρώτη τάξη του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας. Συγκεκριμένα, αναφέρεται, «Προ της ενάρξεως των εγγραφών εξητήθη παρά του κ. προέδρου ο πίναξ των υποχρέων»⁴

B.2.1.a. ΕΓΓΡΑΦΕΣ

Τη δεκαετία 1930-1940, οι εγγραφές για τη νέα σχολική χρονιά γίνονταν, κάθε χρόνο, κατά το δεύτερο δεκαπενθήμερο του μηνός Σεπτεμβρίου «αι εγγραφαί άρχονται την 15 Σεπτεμβρίου και λήγουν την 30 του μηνός Σεπτεμβρίου»⁵. Βέβαια, υπάρχουν χρονιές όπου το χρονικό διάστημα των εγγραφών διαφοροποιείται. Ως χαρακτηριστικά παραδείγματα αναφέρουμε τις σχολικές χρονιές 1936-1937 και 1937-1938.

---

⁴ Γ. Α. Κ – Αρχαία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1930-41), Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 12 / 1932)

⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 6 / 15-6-1931

Κατά τη σχολική χρονιά 1936-1937, το δημοτικό σχολείο Κατούνας ειδοποίησε, αρχικά, τους ενδιαφερόμενους γονείς και κηδεμόνες, με την υπ' αριθ. 1 δήλωση, ότι οι εγγραφές θα πραγματοποιηθούν στο διάστημα από 15 έως 30 Σεπτεμβρίου. Η υπ' αριθ. 1 δήλωση ανακοινώθηκε στην εκκλησία και τοιχοκολλήθηκε στην κωμόπολη, όπως συνέβαινε με οποιουδήποτε είδους επίσημη ανακοίνωση. Τελικά, κατόπιν νεώτερης διαταγής, η οποία δε σημειώνεται από πού προερχόταν, οι εγγραφές άρχισαν στις 22 Σεπτεμβρίου και έληξαν την 30 ίδιου μήνα⁶.

Την επόμενη σχολική χρονιά, παρατηρήθηκε το ίδιο συμβάν σχετικά με την αναβολή της πραγματοποίησης των εγγραφών. Ωστόσο, το πρακτικό «Έκθεσις πεπραγμένων 1937-1938» ήταν πιο αναλυτικό και καθιστούσε σαφές ότι η διαταγή αλλαγής ημερομηνίας των εγγραφών προερχόταν από τον επιθεωρητή των δημοτικών σχολείων Αγρινίου, κατόπιν εντολής του Υπουργείου Παιδείας και, μάλιστα, σημειώνεται ότι «Πλην όμως δια την υπ' αριθ. 72197 τηλεγραφικής διαταγής του Σου Υπουργείου κοινοποιηθέντος δια την υπ' αριθ' 1682 τηλ/κης ομοίας κ. Επιθεωρητού ανεβλήθησαν αι εγγραφαί και ήρξαντο κανονικώς την 22 Σεβρίου ... και έληξαν την 30 ίδιου»⁷. Στην Έκθεση πεπραγμένων σχολικού έτους 1945-1946 λόγω του ότι τα σχολεία δεν είχαν μπει στον κανονικό τους ρυθμό μετά την απελευθέρωση και εξαιτίας της έκρυθμης καταστάσεως που επικρατούσε στο εσωτερικό της χώρας οι εγγραφές άρχισαν στις 2 Ιανουαρίου 1946 και έληξαν στις 8 του ίδιου μήνα⁸.

Τα δύσκολα χρόνια της γερμανικής κατοχής 1940-1944 αλλά και την τριετία 1944-1947 που ακολούθησε, ώσπου να ορθοποδήσει το ελληνικό κράτος, το χρονικό διάστημα των εγγραφών δεν τοποθετούνταν το δεύτερο δεκαπενθήμερο Σεπτεμβρίου. Στα χρόνια αυτά δεν γνωρίζουμε τις ακριβείς ημερομηνίες μεταξύ των οποίων κυμαινόταν το χρονικό διάστημα των εγγραφών. Πάρα ταύτα, μπορούμε να υποθέσουμε ότι διάρκεσαν 15 ημέρες και ότι τελείωσαν με την έναρξη του σχολικού έτους που ποικίλει ανά χρονιά.

Η δυσκολία των εκάστοτε συνθηκών ήταν η κύρια αιτία της αδυναμίας σταθεροποίησης των ημερομηνιών έναρξης και λήξης της σχολικής χρονιάς ιδιαίτερα κατά την άστατη περίοδο 1940-1947. Έκτοτε η διάρκεια της σχολικής χρονιάς ομαλοποιείται αρχίζοντας στις 21/9 και τελειώνοντας το τρίτο δεκαήμερο του Ιουνίου. Προκειμένου να δώσουμε μια εικόνα της κατάστασης που περιγράφουμε παραθέτουμε τον ακόλουθο πίνακα:

⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 35 / 1937

⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 39 / 1938

⁸ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1946-57), Φ. 6, υπ. 1β, 3 / 1946

ΠΙΝΑΚΑΣ 12.1**Ημερομηνίες έναρξης και λήξης κάθε σχολικής χρονιάς (1940-1960)**

Σχολική Χρονιά	Ημερομηνία έναρξης	Ημερομηνία λήξης
1940-1941	15/12/1941	
1941-1942	20/12/1942	
1942-1943	8/1/1943	12/6/1943
1943-1944	4/10/1944	6/4/1945
1944-1945	16/4/1945	23/12/1945
1945-1946	10/1/1946	16/6/1946
1946-1947	1/10/1946	21/6/1947
1947-1948	21/9/1947	27/6/1948
1948-1949	21/9/1948	26/6/1949
1949-1950	21/9/1949	25/6/1950
1950-1951	21/9/1950	24/6/1951
1951-1952	21/9/1951	22/6/1952
1952-1953	21/9/1952	21/6/1953
1953-1954	21/9/1953	27/6/1954
1954-1955	21/9/1954	26/6/1955
1955-1956	21/9/1955	24/6/1956
1956-1957	21/9/1956	23/6/1957
1957-1958	21/9/1957	21/6/1958
1958-1959	21/9/1958	21/6/1959
1959-1960	21/9/1959	19/6/1960

Πηγή: * Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. :178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2
 Αρχείο Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλοακαρνανίας, Βιβλίο
 Φοιτούντων Μαθητών, Φ. 56α, σ. 147,

** Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ.
 Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία, Φ.3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), Φ. 3β,
 Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1947-1953),

*** Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ.
 Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ.
 1α, 1β, 1γ

Η «υπ' αριθ. 1 δήλωση» έχει πάντα αριθμό ένα (1) διότι είναι το πρώτο εξερχόμενο έγγραφο κάθε σχολικής χρονιάς. Αποτελεί το μέσο ενημέρωσης και ειδοποίησης των κηδεμόνων των οποίων τα παιδιά όφειλαν να εγγραφούν στο σχολείο την εκάστοτε σχολική χρονιά. Στη δήλωση αυτή αναφερόταν το χρονικό διάστημα στο οποίο πραγματοποιούνταν οι εγγραφές και καταγράφονταν τα ονόματα των παιδιών, αγοριών και κοριτσιών, που υποχρεούνταν να φοιτήσουν στο Δημοτικό σχολείο.

Η διαφοροποίησή της ανά έτος έγκειται στο ότι κάθε μια από αυτές περιελάμβανε τα ονόματα των παιδιών που, σύμφωνα με τα αρχεία της κοινότητας Κατούνας, είχαν συμπληρώσει το 6^ο έτος της ηλικίας τους τη συγκεκριμένη χρονιά. Επίσης, δεν είναι δεδομένη ετησίως η ημερομηνία κοινοποίησης της. Τη σχολική χρονιά 1930-1931 η ανακοίνωση τοιχοκολλήθηκε στην εκκλησία στις 14 Σεπτεμβρίου⁹ ενώ τη χρονιά 1933-1934 στις 8 Σεπτεμβρίου. Όσο αφορά τα σχολικά χρόνια της περιόδου 1940-1947, δε γνωρίζουμε πότε τοιχοκολλήθηκε η δήλωση με εξαίρεση τη σχολική χρονιά 1945-1946, όπου κοινοποιήθηκε στις 24 Δεκεμβρίου του 1945¹⁰.

Σύμφωνα με το νόμο, τρεις ήταν οι κατηγορίες παιδιών οι οποίες υποχρεώνονταν προς φοίτηση «οίτινες συμπληρούσι το 6^ο έτος της ηλικίας μέχρι τέλη Δεκεμβρίου (και αυτά τα ονόματα αναγράφωσιν εν τη ως άνω δηλώσει) και οι άγοντες ηλικία 7-14 ετών και όσοι δεν τελείωσαν την έκτη τάξιν.»¹¹ Όπως σημειώνεται, στη δήλωση υπ' αριθμόν 1, κοινοποιούνταν μονάχα τα ονόματά των μαθητών που ανήκαν στην πρώτη κατηγορία.

Τον κατάλογο με τα ονόματα της πρώτης κατηγορίας, όσων δηλαδή είχαν συμπληρώσει το 6ο έτος της ηλικίας τους μέχρι τα τέλη Δεκεμβρίου, ζητούσε ο Διευθυντής του σχολείου, πριν ακόμα ξεκινήσουν οι εγγραφές, από τον πρόεδρο της κοινότητας, «Προ της ενάρξεως των εγγραφών εξητήθη παρά του κ. προέδρου ο πίναξ των υποχρέων»¹² Πριν την δεκαετία του 1930, ο Διευθυντής μεριμνούσε με τη λήξης της σχολικής χρονιάς για την παραλαβή, από τον πρόεδρο της κοινότητας, του καταλόγου με τα ονόματα των παιδιών που θα φοιτούσαν στην πρώτη τάξη του δημοτικού σχολείου τη νέα χρονιά. Ωστόσο, η γραμμή αυτή δεν ακολουθήθηκε τη σχολική χρονιά 1930-1931 με αποτέλεσμα ο συγγραφέας – Διευθυντής των πρακτικών να σημειώνει στο πρώτο πρακτικό, πως πριν από οκτώ ημέρες ζητήθηκε

⁹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1930-41), Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 6 / 15-6-1931

¹⁰ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1946-57), Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 1946

¹¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1930-41), Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 24 / 1934

¹² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 12 / 1932

από τον πρόεδρο της κοινότητας ο πίνακας με τους υπόχρεους να φοιτήσουν, διότι δεν είχε ζητηθεί με τη λήξη του προηγούμενου σχολικού έτους¹³.

Το πρωταρχικό αυτό στάδιο των εγγραφών αποτελούσε την αιτία για την οποία παρατηρούνταν προβλήματα σε επόμενα στάδια της διαδικασίας. Τα προβλήματα αυτά οφείλονταν στο γεγονός ότι πολλοί γονείς είχαν αμελήσει να γράψουν τα παιδιά τους στους καταλόγους της κοινότητας κατά τη γέννησή τους. Παρότι ζητήματα τέτοιας φύσης αποτελούσαν δυσκολία για την ομαλή διεξαγωγή των εγγραφών δεν αποτελούσαν τροχοπέδη στην ένταξη των νέων μελών στην σχολική κοινότητα καθώς αντιμετωπίζονταν από το σχολείο με τον τρόπο ο οποίος περιγράφεται στη συνέχεια.

Η διεύθυνση του σχολείου, σε περίπτωση που έπρεπε να εγγραφούν μαθητές τα ονόματα των οποίων, όμως, δεν περιλαμβάνονταν στους καταλόγους της κοινότητας, μεριμνούσε ενημερώνοντας το Νομάρχη ή τον Πρόεδρο της κοινότητας προκειμένου να διευθετηθεί το ζήτημα και να είναι εφικτή η εγγραφή των νέων μαθητών. Στο Μαθητολόγιο του δημοτικού σχολείου Κατούνας, στη στήλη «παρατηρήσεις» σημειώνεται η περίπτωση δεκαεπτά μαθητών (17), όπου το σχολείο με το υπ' αριθ. 119 έγγραφο του ζητούσε να εγγραφούν στα μητρώα της κοινότητας, «Αναφέρουμεν εις τον κ. Νομάρχην υπ' αρ. 119/22-9-1939 όπως διατάξη την εγγραφήν των εις το μητρώον της Κοινότητας»¹⁴. Επίσης, με έγγραφο αναφορά του σχολείου, που είχε αριθμό πρωτοκόλλου 140, ζητήθηκε από τον πρόεδρο της κοινότητας Κατούνας να μεριμνήσει για την εγγραφή στο σχολείο τριών μαθητών, «Εζητήθη η εγγραφή των δι' υπ' αριθ. 140/9-10-39 αναφοράς μας προς τον κ. Πρόεδρο της κοινότητας»¹⁵.

Προβλήματα ίδιας φύσης παρατηρούνταν και με τις εγγραφές μαθητών οι οποίοι προηγουμένως φοιτούσαν σε άλλα σχολεία. Έτσι, στο μαθητολόγιο, στη στήλη των παρατηρήσεων, αναφέρεται δίπλα σε ορισμένα ονόματα μαθητών, οι οποίοι δεν κατάγονταν από την κωμόπολη, ότι τα χωριά τους δε διέθεταν βιβλία μητρώων Θηλέων, όπως τα μέρη Δρυμός, Πλαγιά, Κανδήλα και Κομποτή¹⁶.

Παραπομπή στα μητρώα ή τα δημοτολόγια κοινοτήτων γινόταν πολλές φορές και με σκοπό να εξακριβωθούν τα στοιχεία ενός μαθητή, προκειμένου να μπορέσουν να καταχωρηθούν σωστά στο μαθητολόγιο. Σε αυτή την κατηγορία ανήκει η περίπτωση του μαθητή Φώτιου Γ. Δημοθεόδωρου. Στο τμήμα των παρατηρήσεων που αντιστοιχούν στο συγκεκριμένο μαθητή, σημειώνεται ότι εστάλη έγγραφο με αριθ. πρωτοκόλλου 54/28-3-40 από το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας προς το Δημοτικό Σχολείο του χωριού Πράμαντα για να διαπιστωθεί η ακριβής ηλικία ενός μαθητή. Το απαντητικό έγγραφο με αριθ. πρωτοκόλλου 259/18-4-40 έδινε την απαιτούμενη διευκρίνιση για αυτό και στη στήλη «Ηλικία» υπάρχει διόρθωση της ηλικίας του μαθητή.

¹³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 6 / 15-6-1931

¹⁴ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Μαθητολόγιο 1939-44, Φ. 2, σ. 1

¹⁵ στο ίδιο, Φ. 2, σ. 11

¹⁶ στο ίδιο, Φ. 2, σ. 11 & 12

Όπως γίνεται αντιληπτό, οι εγγραφές γίνονταν με αντιπαραβολή των νέων εγγραφών τα οποία περιλάμβαναν τα στοιχεία που είχε προσκομίσει η κοινότητα στο Δημοτικό σχολείο, «προσελθόντων προς εγγραφήν πάντων των υποχρέων, βεβαιωθέντος του τοιούτου κατόπιν παραβολής των ληξιαρχικών βιβλίων της κοινότητας (και εκκλησίας).»¹⁷ Σε άλλο σημείο των εκθέσεων πεπραγμένων, σημειώνεται ότι κατά τη διάρκεια των εγγραφών ήταν παρών όλο το διδακτικό προσωπικό¹⁸ και βεβαιώνεται ότι είχαν προσέλθει όλοι όσοι υποχρεούνταν από το νόμο να εγγράψουν τα παιδιά τους στο δημοτικό σχολείο και, συνεπώς, «Ουδείς γονέας εμηνύθη ή ετιμωρήθη.»¹⁹

ΠΙΝΑΚΑΣ 12.2

Μετακινήσεις μαθητικού πληθυσμού (1939-1942)

Μήνας	Σχολική Χρονιά		
	1939-1940	1940-1941	1941-1942
Σεπτέμβριος	412	427	391
Οκτώβριος	16	10	-
Νοέμβριος	7		
Δεκέμβριος	13		
Ιανουάριος	2		
Μάρτιος	3		
Ιούνιος		15	20

ΠΗΓΗ: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ. 1, υπ. 1δ/1938-1940, υπ. 1ε/1940-1942

Ο παραπάνω πίνακας παρουσιάζει τις εγγραφές των μαθητών στο δημοτικό σχολείο Κατούνας κατά τη διάρκεια των σχολικών ετών 1939-40, 1940-41 και 1941-42 και μας βοηθά να κατανοήσουμε ότι, παρά το γεγονός ότι το χρονικό διάστημα πραγματοποίησης των εγγραφών ήταν καθορισμένο, εγγραφές πραγματοποιούνταν και σε διαφορετικές χρονικές περιόδους.

¹⁷ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1929-1941), Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης. 6 / 15-6-1931

¹⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 30 / 17-6-1935

¹⁹ Όλες οι εκθέσεις πεπραγμένων περιέχουν αυτή τη φράση. Επιλέχθη αυτό το πρακτικό διότι περιλαμβάνει και τη λέξη «γονέας» που είναι προσδιοριστική, όμως στα άλλα πρακτικά δεν αναφέρεται ως αυτονόητη.(στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 39 / 1938)

Οι δύο σχολικές χρονιές επιλέχθηκαν λόγω της ιδιαίτερης βαρύτητας τους. Η σχολική χρονιά 1939-40 είναι η τελευταία χρονιά λειτουργίας του σχολείου πριν την έναρξη του πολέμου και, τότε, ακόμα, οι μετακινήσεις μαθητικού πληθυσμού ακολουθούσαν τις φυσικές ανάγκες των ίδιων των μαθητών και του σχολείου. Η σχολική χρονιά 1941-42 τοποθετείται χρονικά στο κέντρο της γερμανικής κατοχής, όπου, πλέον, οι μετακινήσεις καθίστανται δύσκαμπτες κάτω από το φόβο του κατακτητή.

Στο Μαθητολόγιο 1939-1944, στην στήλη «Τάξις εν η ενεγράφη», η οποία βρίσκεται δεξιά της στήλης «Τίτλος Εγγραφής», σημειώνεται η τάξη στην οποία φοιτούσε ο κάθε μαθητής τη νέα σχολική χρονιά, αφού είχε πραγματοποιηθεί η εγγραφή του. Θα μπορούσαμε να την χαρακτηρίσουμε ως τη στήλη - κριτήριο στη σειρά καταγραφής των μαθητών, δεδομένου ότι οι εγγραφές στο μαθητολόγιο ξεκινούν από τη μικρότερη τάξη και καταλήγουν στη μεγαλύτερη. Στο τέλος της κατάστασης των εγγραφέντων για κάθε σχολική χρονιά, παρατηρούμε ότι καταγράφονται στοιχεία μαθητών από διάφορες τάξεις, ανεξάρτητα με τη σειρά που θα έπρεπε να ακολουθείται και πρόκειται, κυρίως, για μαθητές που μετεγγράφηκαν από άλλα σχολεία.

Όπως γίνεται αντιληπτό, οι εγγραφές πραγματοποιούνταν, κυρίως, τις πρώτες μέρες της έναρξης της σχολικής χρονιάς. Για παράδειγμα, η ημερομηνία έναρξης των εγγραφών τη σχολική χρονιά 1939-40 είναι η 15^η Σεπτεμβρίου 1939, τις σχολικές χρονιές 1940-41 και 1941-42 η 10^η Σεπτεμβρίου, τη σχολική χρονιά 1942-1943 η 1^η Ιανουαρίου 1943 ενώ τη σχολική χρονιά 1943-1944 η ημερομηνία εγγραφής δεν αναγράφεται. Όσες εγγραφές πραγματοποιούνταν κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς δηλώνουν, μαζί με τις αποφοιτήσεις, την κίνηση και τις μεταβολές στο μαθητικό δυναμικό του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας. Όσο αφορά τη σειρά με την οποία καταγράφονται οι εγγραφέντες συμπεραίνουμε ότι πρώτα σημειώνονται οι διετεείς μαθητές κάθε τάξης και ακολουθούν εκείνοι που προβιβάζονται κανονικά.

Παρατηρώντας τα δισέλιδα του Μαθητολογίου, από αριστερά προς τα δεξιά, η πρώτη στήλη που συναντάμε είναι η στήλη «Αύξων Αριθμός» και συμπληρώνεται με τον αριθμό ο οποίος αντιστοιχεί σε κάθε μαθητή με βάση τη σειρά εγγραφής του. Οι τρεις κατηγορίες που θα μας απασχολήσουν είναι οι εγγεγραμμένοι, οι φοιτήσαντες και οι προαχθέντες μαθητές. Στο βιβλίο του μαθητολογίου εμπεριέχονται και οι τρεις κατηγορίες καθώς αναγράφεται το μεγαλύτερο από τα παραπάνω σύνολα, οι εγγεγραμμένοι σε κάθε τάξη, χωρίς όμως να μπορούμε να διακρίνουμε τις δύο άλλες κατηγορίες.

Τη σχολική χρονιά 1939-1940 το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας είχε 454 μαθητές και με τον αριθμό αυτό κλείνουν οι εγγραφές αυτής της σχολικής χρονιάς, οι οποίες καταλαμβάνουν 12 δισέλιδα. Ο Διευθυντής του Σχολείου Καλλιγιάς σημειώνει, ορίζοντας το κλείσιμο της σχολικής χρονιάς, « Κλείεται το παρόν βιβλίο με αύξοντα αριθμό εγγραφέντων κατά το σχολικό έτος 1939 με 1940 τετρακόσια πενήντα τέσσερας <454>. Κατούνα 16 Ιουνίου 1940.»

Στο τέλος των εγγραφών των επόμενων ετών δεν αναφέρεται ανάλογο κείμενο ενώ ανάλογο κλείσιμο ορίζεται, ή πιο σωστά υπονοείται, μόνο με την αλλαγή δισέλιδου. Τη σχολική χρονιά 1940-1941 οι εγγραφές ανήλθαν στους 445 μαθητές και κατέλαβαν, επίσης, 12 δισέλιδα. Τη σχολική χρονιά 1941-1942 οι εγγραφές μειώθηκαν σε 411 μαθητές και καταγράφηκαν σε 10 δισέλιδα. Τη σχολική χρονιά 1942-43 οι εγγραφές κατέλαβαν 9 δισέλιδα καθώς συνεχιζόταν η μείωση των μαθητών αφού εκείνη τη χρονιά οι εγγραφέντες μαθητές ήσαν 362. Για τη σχολική χρονιά 1943-44 το βιβλίο μαθητολογίου είναι ελλιπές γιατί σώζονται μόνο τα 5 πρώτα δισέλιδα.

B.2.1.b. ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ

Ο ιδιοκτήτης του κτιρίου στο οποίο στεγαζόταν το δημοτικό σχολείο Κατούνας ήταν ο κύριος υπεύθυνος για την καθαριότητά της σχολικής μονάδας. Αναλάμβανε να περιποιείται το οίκημα σε εβδομαδιαία βάση αλλά και να πραγματοποιεί το γενικό καθαρισμό του σε ετήσια βάση.

Όσο αφορά την εβδομαδιαία βάση καθαριότητα, πληροφορούμαστε από τις διάφορες εκθέσεις πεπραγμένων, ότι οι αίθουσες σκουπιζόντουσαν τρεις ή τέσσερις φορές την εβδομάδα, ενώ, από τη σχολική χρονιά 1934-1935 το σκούπισμα σταθεροποιήθηκε στις τέσσερις φορές την εβδομάδα. Ακόμα, στην έκθεση του 1931-1932 διευκρινίζεται ότι αυτού του είδους την καθαριότητα αναλάμβανε ο υπηρέτης²⁰.

²⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 12 / 1932 – Μετά την γερμανική κατοχή κατατέθηκε μέσω του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας αίτηση του Στέλιου Καρύδα, κατοίκου της κωμόπολης για να αναλάβει χρέη βοηθητικού προσωπικού στο σχολείο. Στο πρωτόκολλο του σχολείου αναφέρεται η «Υποβολή αιτήσεως μεταθέσεως υπηρέτου Στέλιου Καρύδα στο Δημ. Σχ. Κατούνης», (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εξερ. προς επιθεωρητή, α. / α. 8 / 28-1-1941 εξ. εγγρ προς επιθεωρητή, α. / α. 16 / 15-5-1945) Το Υπουργείο οικονομικών με έγγραφο του (5/11/1945) ζητούσε από το σχολείο Κατούνας, «Όπως γνωρίσω εις τον κ. Ταμίαν Τριχωνίδος μέχρι τότε εμισθοδοτήθη ο υπηρέτης Αστικού σχολείου Αγρινίου μετατεθέντος εαυτού Αστικού σχολείου», (στο ίδιο, Φ. 3α, εισ. από Υπουργείο οικονομικών α / α : 18-11-1945.) Το σχολείο απάντησε αυθημερόν ότι «ο Στυλιανός Καρύδας εμισθοδοτήθη μέχρι τέλους Αυγούστου 1942» (στο ίδιο, Φ. 3α, εξ. εγγρ: α / α : 73 / 18-11-1945). Τον επόμενο χρόνο κατατέθηκε αίτηση από τον επίσης γηγενή κάτοικο της κωμόπολης Αθανάσιο Καρύδα για να αναλάβει την κενή θέση του βοηθητικού προσωπικού. Το έγγραφο διαβιβάστηκε από το σχολείο στον επιθεωρητή «Υποβολή αιτήσεως μετά δικαιολογητικών του Αθανασίου Κολύδα προς διορισμός εις την κενήν θέσιν υπηρέτη του Δημοτικού Σχολείου κατούνης.» (στο ίδιο, Φ. 3α, εξ. εγγρ. προς επιθεωρητή, α. / α. 95 / 2-2-1946) Επίσης ο διευθυντής του δημοτικού σχολείου υπενθύμιζε ότι το σχολείο ήταν χωρίς επιστάτη ή όπως αναφέρει χωρίς υπηρέτη, « Γνωρίζω ότι το Δημ. Σχολ. Κατούνης είναι άνευ υπηρέτου», (στο ίδιο, Φ. 3α, εξ. εγγρ. προς επιθεωρητή α / α 44 / 31-8-1945) Εκείνη την εποχή η αμοιβή του «υπηρέτου» ήταν οκτώ χιλιάδες δραχμές (8000 δρχ.) σύμφωνα με τον επιθεωρητή και βάση διαταγής του Υπουργείου παιδείας

Ο γενικός καθαρισμός πραγματοποιούνταν δύο φορές το χρόνο, πριν από την έναρξη των μαθημάτων της νέας σχολικής χρονιάς και γύρω στα μέσα του έτους²¹. Ο ιδιοκτήτης, κυρίως πριν από την έναρξη κάθε σχολικής χρονιάς, αναλάμβανε να απολυμάνει το κτίριο. Η απολύμανση ήταν μικρής εμβέλειας και γινόταν δύο φορές το χρόνο, περιοριζόταν δε σε ασβεστόχρισμα και πλύση του πατώματος με νερό²². Τη σχολική χρονιά 1934-1935, εκτός από την απολύμανση που είχε αναλάβει ο ιδιοκτήτης, αναφέρεται και μια άλλη απολύμανση εξαιτίας του ελλιπούς καθαρισμού του κτιρίου της οποίας τα έξοδά ανέλαβε η Σχολική Εφορεία. Η απολύμανση πραγματοποιήθηκε πριν από την έναρξη των μαθημάτων και, μάλιστα, χρησιμοποιήθηκε θείο²³, το οποίο θεωρείται πιο καθαριστικό και δραστικό.

Η Σχολική Εφορεία υπολόγιζε ένα ποσό στο προϋπολογισμό κάθε χρονιάς για την καθαριότητα τη θέρμανση και το φωτισμό. Στον προϋπολογισμό του 1945-46 υπολογίστηκε να δοθούν δέκα χιλιάδες δραχμές (10000 δρχ.) για τις ανάγκες της θέρμανσης της καθαριότητας και του φωτισμού²⁴. Στα προπολεμικά χρόνια η σχολική εφορεία χορηγούσε ένα κονδύλι μόνο για τα είδη καθαριότητας. Στο λογιστικό έτος 1938-1939 αναφέρεται «Για την αγορά ειδών καθαριότητας 44 δρχ.»²⁵

Σημαντικό κεφάλαιο που αφορά το σχολείο και εντάσσεται στην καθαριότητα της σχολικής μονάδας, είναι η καθαριότητα των μαθητών οι οποίοι φοιτούσαν σε αυτό. Τα μέτρα που πήρε το σχολείο προς αυτή την κατεύθυνση ήταν τα εξής²⁶:

«Απόσπασμα διαταγής Σεβαστού υπουργείου Παιδείας και θρησκευμάτων ότι οι υπηρέται των Δημ. Σχ. Υποχρεούνται να παρευρίσκονται και να προσφέρουν υπηρεσία καθ' άπασας τας εργασίμους ώρας προς μηνιαίω μισθός οκτώ χιλιάδας δραχ.» (στο ίδιο, Φ. 3α, εισ. εγγρ. από επιθεωρητή, α. / α. 43 / 129-8-1945)

²¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1930-41), Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 42 / 1939

²² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 12 / 1932

²³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 30 / 17-6-1935

²⁴ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α.Ε.Β. 106, Α.Ε.Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας 1932-38., Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξεων 2 / 18-11-1945, 9 / 26-1-1947 – Στον προϋπολογισμό του 1948-49 το ποσό διπλασιάστηκε και για τις ανάγκες της θέρμανσης, της καθαριότητας και του φωτισμού υπολογίστηκαν είκοσι χιλιάδες δραχμές (20000 δρχ.), (στο ίδιο Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 11-1-1948) Στον προϋπολογισμό του 1949-50 οι ανάγκες για θέρμανση, καθαριότητα, φωτισμό υπολογίστηκαν στις δεκαπέντε χιλιάδες δραχμές. (στο ίδιο Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 12-1-1949) – Στον προϋπολογισμό του 1950-51 υπολογίστηκε να δοθούν δεκαοκτώ χιλιάδες δραχμές (18000 δρχ.), (Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 2-4-1950)

²⁵ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α.Ε.Β. 106, Α.Ε.Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας 1939-40., Φ. 8, υπ. 1α, αριθ. πράξεων 3 / 8-5-1940

²⁶ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1930-41), Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 6 / 15-6-1931

- **«εγένοντο επίκαιροι διδασκαί»**

Οι διδασκαλίες που γινόντουσαν περί καθαριότητας έπαιξαν σημαντικό ρόλο για να βελτιωθεί η καθαριότητα των μαθητών του σχολείου. Εκείνος ο οποίος φρόντιζε να ενημερώσει με αυτό τον τρόπο τους μαθητές, ύστερα από προτροπή του συλλόγου διδασκόντων, ήταν κάποιος γιατρός, ως επί το πλείστον κάτοικος της κομόπολης. Ο γιατρός αυτός, ο οποίος πολλές φορές αναλάμβανε και τη διδασκαλία του μαθήματος της υγιεινής, μιλούσε περί υγιεινής και καθαριότητας του ατόμου και του σπιτιού, παίρνοντας αφορμή από διάφορες παρατηρήσεις. Στις μεγάλες τάξεις μαθήματα ατομικής καθαριότητας πραγματοποιούνταν και στο μάθημα με αφορμή κεφάλαια από το αναγνωστικό²⁷.

- **«Προέβημεν πολλάκις οι ίδιοι εις την κοπήν της κόμης»**

Οι δάσκαλοι επέβλεπαν αυτοπροσώπως τον καθαρισμό των μαθητών καθώς οι οικογένειες όχι μόνο δεν βοηθούσαν στο έργο αυτό των δασκάλων αλλά πρόβαλλαν και αντιρρήσεις²⁸. Σημειώνονται αρκετές περιπτώσεις στις οποίες έκοβαν οι ίδιοι τα μαλλιά των μικρών μαθητών.

- **«εις αποβολήν των μαθητών προς καθαρισμού»**

Οι αποβολές αποτελούσαν έσχατο μέτρο και την τελευταία ελπίδα των δασκάλων για αλλαγή συμπεριφοράς και κινητοποίηση επί του θέματος της υγιεινής. Το μέτρο αυτό χρησιμοποιούσε ο σύλλογος των διδασκόντων, προκειμένου να αντιμετωπίσει την αδιαφορία των μαθητών και των οικογενειών τους για την ατομική υγιεινή.

- **«Εγένετο εμβολιασμός.»**

Μέσα από τις εκθέσεις πεπραγμένων, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι συνεχείς και επίμονες προσπάθειες των δασκάλων, με σκοπό να μνηθούν οι μαθητές στην ατομική υγιεινή, απέδωσαν καρπούς. Τη σχολική χρονιά 1934-1935, παρατηρείται αλλαγή στη στάση των γονέων απέναντι στην καθαριότητα. Κινητοποιήθηκαν και, μάλιστα, άρχισαν να συνδράμουν στην προσπάθεια των δασκάλων.

B.2.1.c. ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΜΕ ΓΟΝΕΙΣ

Οι καλές σχέσεις των δασκάλων με τους γονείς και κηδεμόνες ήταν βασικό στοιχείο για την ευημερία του σχολείου. Ωστόσο, η επιφυλακτική, και πολλές φορές

²⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 24 / 1934

²⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 24 / 1934

αρνητική, αντίληψη που είχαν οι γονείς της κωμόπολης για το σχολείο έκανε δύσκολη την προσπάθεια των δασκάλων να κάνουν τους γονείς χορηγούς στο έργο τους. Η ιδιόμορφη αυτή στάση για τα γράμματα δεν πήγαζε από υποτίμηση προς την μόρφωση, αλλά από την προσήλωσή τους στις αγροτικές εργασίες και την κληρονομική θέση που τους ήθελε να πιστεύουν ότι δεν ήταν προορισμένοι για τα γράμματα.

Το παράπονο αυτό των δασκάλων σημειώνεται και στις εκθέσεις πεπραγμένων, όπου, την περίοδο 1930-1957, δεν αναφέρονται πουθενά τακτικές συνεδριάσεις του συλλόγου διδασκόντων με τους γονείς των μαθητών του σχολείου. Όσο αφορά την έλλειψη συνεργασίας του συλλόγου διδασκόντων με τους γονείς σε θέματα που αφορούσαν τη σχολική κοινότητα, κατά κύριο λόγο την ευθύνη έφεραν οι γονείς, δεδομένης της αδιαφορίας που έδειχναν οι γονείς για την πρόοδο των παιδιών τους και γενικότερα για την εκπαιδευτική διαδικασία. Ο σύλλογος διδασκόντων έκανε συστηματικές προσπάθειες για να αντιστρέψει το αρνητικό κλίμα, οι οποίες, όμως, ναυάγησαν.

Μάλιστα, σε άλλες εκθέσεις, θέλοντας να ορίσει ο Συντάκτης το μέγεθος της αδιαφορίας σημειώνει, ότι η αδιαφορία των γονέων για την επίδοση των παιδιών τους στο σχολείο είναι τόσο μεγάλη που υπήρχαν γονείς οι οποίοι δεν γνώριζαν σε ποια τάξη φοιτούσαν τα παιδιά τους, ούτε που βρισκόταν το σχολείο²⁹. Χαρακτηριστικά, καταγράφεται ότι υπήρχαν χρονιές που, καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους, κανένας γονέας δεν πήγαινε στο σχολείο για να ρωτήσει για την πρόοδο των παιδιών του³⁰.

Όπως φαίνεται από τις εκθέσεις πεπραγμένων ο σύλλογος των διδασκόντων θεωρούσε ότι η παρουσία των γονέων ήταν απαραίτητη τουλάχιστον μια φορά το μήνα, για να συζητήσουν με τους δασκάλους των παιδιών τους, «ότι δέον να παρακολουθώσιν και ούτοι τα τοιαύτα να μην αναμένωσι από του σχολείου αλλά τουλάχιστον άπαξ του μηνός δέον να παρουσιάζονται στο σχολείο.»³¹. Αυτό όμως ήταν δύσκολο να επιτευχθεί διότι οι γονείς δεν πήγαιναν στο σχολείο ακόμα και στις σχολικές εορτές με αποτέλεσμα να παρευρίσκονται λίγοι³². Η μηδαμινή παρουσία των γονέων στο σχολείο είχε ως αποτέλεσμα να μένει μόνο στους δασκάλους χωρίς καμιά βοήθεια να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που δημιουργούνταν στη σχολική κοινότητα.

Το γεγονός ότι οι δάσκαλοι αναφέρονται συχνά και με μελανά λόγια στην αδιαφορία των γονέων δείχνει ότι ήταν κάτι που τους ενοχλούσε και προσπαθούσαν να βρουν τρόπους επικοινωνίας. Σε αυτά τα πλαίσια ανήκουν και οι μικρότερης σημασίας συγκεντρώσεις που πραγματοποιούνταν με σκοπό να αρχίσουν οι γονείς να ενδιαφέρονται για την πρόοδο των παιδιών τους και να ενημερωθούν για τα προβλήματα που αντιμετώπιζε το σχολείο και να ενδιαφερθούν για τη λύση τους³³.

²⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 30 / 17-6-1935

³⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 35 / 1937

³¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 30 / 17-6-1935

³² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 6 / 15-6-1931

³³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 33 / 1936

Οι δημοδιδάσκαλοι αριθμούσαν στους γονείς, όπως άλλωστε όφειλαν, τα πιο άμεσα σχολικά προβλήματα. Κύρια προβλήματα στα οποία οι δάσκαλοι του σχολείου ζητούσαν τη συμπαράσταση των γονέων ήταν η λήψη διαφόρων μέτρων προκειμένου να διορθωθεί η συμπεριφορά των μαθητών, το ενδιαφέρον για την ατομική υγιεινή καθώς και η συμβολή τους στις ενέργειες ταχείας ανεγέρσεως του σχολείου.³⁴ Οι προσπάθειες των δασκάλων να παροτρύνουν τους γονείς να ενδιαφέρονται για την πρόοδο των παιδιών τους και για το σχολείο είχαν να κάνουν με την πεποίθησή τους, ότι χωρίς τη συνδρομή της οικογένειας ήταν αδύνατο το σχολείο από μόνο του να συντελέσει στην πρόοδο των μαθητών. Σε μικρές, λοιπόν, συγκεντρώσεις μεταξύ δασκάλων και ορισμένων γονέων αναδεικνυόταν, όπως άλλωστε σημειώνεται και στην έκθεση πεπραγμένων 1934-1935, «ότι άνευ της συνδρομής της οικογένειας δεν δύναται το σχολείον μόνον του να συντελέσει εις την πρόοδον και ότι δέον να παρακολουθώσιν και ούτοι τα τοιαύτα να μην αναμένωσι από του σχολείου»³⁵

Ιδιαίτερα προκειμένου να επιτευχθεί ο έλεγχος της συμπεριφοράς των μαθητών, οι δάσκαλοι θεωρούσαν απαραίτητη στο σχολείο τη συμβολή της οικογένειας, «υπεδείχθη όμως εις αυτούς όπως έρχονται αρωγοί προς πρόοδον του σχολείου δια της παρακολουθήσεως των τέκνων ου μόνον εν τη οικία, αλλά και εν τω εξωτερικώ βίω»³⁶. Η παρουσία των γονέων στο σχολείο δεν χρειαζόταν μόνο για να πληροφορηθούν από τους δασκάλους την επίδοση των παιδιών τους, αλλά και να αναπτυχθεί η συνεργασία δασκάλων γονέων. Η συνεργασία αυτή θα είχε ως αποτέλεσμα οι γονείς να εμπιστεύονται το δάσκαλο, να του μιλούν για την συμπεριφορά των παιδιών τους στο σπίτι, και γενικά εκτός σχολείου, και να ζητούν την βοήθεια του για την αντιμετώπιση των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν στην ανατροφή τους. Δυστυχώς, όμως, κάτι τέτοιο σπάνια συνέβαινε «δέον να παρουσιάζονται εις το σχολείο και υποδεικνύουσι ημών τας διαφόρους παρεκτροπάς και ελλειψώματα των τέκνων ως από κοινού προβήσομεν εις την διόρθωσιν τούτων πλην όμως ελάχιστοι εκ τούτων επαρουσιάστηκαν...»³⁷

Ουσιαστικά οι δάσκαλοι ήθελαν να μοιραστούν μαζί με τους γονείς, όπως άλλωστε ήταν και το σωστότερο, την ευθύνη για την εξωσχολική ζωή των μαθητών. Από την πλευρά τους, οι γονείς είχαν υιοθετήσει την αντίληψη ότι για την διάπλαση των μαθητών, για την ενδοσχολική αλλά και εξωσχολική τους συμπεριφορά, ήταν εξολοκλήρου υπεύθυνος ο δάσκαλος : «Πλην όμως το τοιούτον ουδεμίαν απήχησιν είχεν προς τούτους, αποδίδοντες ότι υπεύθυνος για την εν γένει εξωσχολικήν ζωήν είναι ο δάσκαλος και ουχί ο γονέας»³⁸. Ο σύλλογος διδασκόντων βέβαια παρά την ισχύ της παγιωμένης αυτής πεποίθησης των γονέων, αποποιείται την άποψή τους, αντιλέγοντας ότι ήταν αδύνατο ο δάσκαλος να επωμισθεί όλο το βάρος της διαπαιδαγώγησης, αντικαθιστώντας και το ρόλο του γονέα. Συγκεκριμένα,

³⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 6 / 15-6-1931

³⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 30 / 17-6-1935

³⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 33 / 1936

³⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 24 / 1934

³⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 33 / 1936

αναφέρουν σε έκθεση πεπραγμένων, αφού μιλήσει για την ολιγωρία των γονέων, «Πλην όμως τα τοιαύτα αναμένουσι παρά του διδασκάλου όπως ούτως είναι πανταχού παρών και τα πάντα πληρών».³⁹

Σε αρκετές εκθέσεις πεπραγμένων αναφέρονται παραδείγματα που δηλώνουν τη λανθασμένη αντίληψη των γονέων για τις σχέσεις δασκάλων με τους γονείς. Μια λανθασμένη συνήθεια των γονέων ήταν να ρωτούν τους δασκάλους για τα παιδιά τους στην πλατεία της κωμόπολης, «αρέσκονται να αναφέρουσι εν τη αγορά ότι ξέρεις δάσκαλε το παιδί μου δεν με ακούει ή τούτο ή εκείνο κάμνει νομίζοντας ότι ο δάσκαλος δέον να γίνει τρακόσια εξηνταέξι κομμάτια και να παρευρίσκεται ημέρα και νύκτα με όλους τους μαθητάς.»⁴⁰ Αλλού σημειώνεται «όστις από της ανατολής του ηλίου μέχρι της νυκτός εξαπολύει τον μαθητήν χωρίς να ενδιαφερθή αν θα μεταβή εις το σχολείον ή ου, όταν δε θυμηθή εις το καφενείον ή δρόμον ερωτά πως πηγαίνει ή ότι έκαμε το τάδε παράπτωμα. Τοιαύτην είναι η εγκληματική αδιαφορίαν των γονέων ώστε υπό τα όμματά των εγένετο διδασκαλίαν εις τα τέκνα των περί κουμουνισμού χωρίς να αντιληφθώσιν το τοιούτον και έπρεπε να επέμβη το σχολείον προς ανακάλυψιν και παρακολούθησιν.»⁴¹

Οι δημοδιδάσκαλοι, πέρα από τη λήψη μέτρων για την συμπεριφορά των μαθητών, ενδιαφέρονταν και για την ανάδειξη στους γονείς του κτιριακού προβλήματος. Η συχνή παρουσία των γονέων στο σχολείο θα οδηγούσε στην ανάγκη να γίνουν προσπάθειες να γίνουν διαβήματα για το κτίσιμο σχολείου, «διότι το οίκημα ένθα στεγάζονται ευρίσκεται εις τοιαύτην κατάστασιν ώστε να θεωρείται νεκροταφείον και σφαγείον δια τους μαθητάς.»⁴²

Τη σχολική χρονιά 1937-1938 υπάρχει μια αξιοσημείωτη τροπή, παρότι και αυτή τη σχολική χρονιά δεν έγιναν τακτικές συνεδριάσεις μεταξύ του συλλόγου διδασκόντων και των γονέων. Η αλλαγή αυτή βασίζεται, κυρίως, στις επισκέψεις των γονέων στο σχολείο με σκοπό να ενημερωθούν για την πρόοδο των παιδιών τους. Οι συχνές επισκέψεις των γονέων είχαν να κάνουν με το σχολικό κτίριο που κτιζόταν και αποτελούσε πόλο έλξης, αλλά και αναβάθμισης του σχολείου στην τοπική κοινωνία, «Πλην όμως κατά το λήξαν έτος εν αντιθέσει προς τα προηγούμενα έτη οπότε ουδείς των γονέων και κηδεμόνων επισκέπτοντο το σχολείον προς παρακολούθησιν της προόδου των τέκνων των ήρξατο η επίσκεψις υπό πολλών γονέων προσηλκυομένων εν τη ανεγέρσει του διδακτηρίου.»⁴³ Αυτό χαροποιούσε το διδακτικό προσωπικό που το θεωρούσε ένα πρώτο βήμα και μια νέα αρχή στις σχέσεις σχολείου οικογένειας, «Τούτο ως θεωρήθη το πρώτον βήμα συνεννοήσεως σχολείου και οικογενείας καθόσον μέχρι σήμερα η οικογένεια ουδόλως συνεβοήθει το έργον του σχολείου είτα μάλλον κατέστρεφε δια της τελείας αδιαφορίας εις η παρεμβολή πραγμάτων εις το έργον του σχολείου.»⁴⁴ Μάλιστα,

³⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 6 / 15-6-1931

⁴⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 24 / 1934

⁴¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 33 / 1936

⁴² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 35 / 1937

⁴³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 39 / 1938

⁴⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 39 / 1938

ιδιαίτερα ενθαρρυντικό ήταν το γεγονός ότι η παρακολούθηση της προόδου των μαθητών από τους γονείς τους δεν οφειλόταν σε εφήμερο ενθουσιασμό αλλά εδραιώθηκε και συνεχίστηκε και τα επόμενα χρόνια.

B.2.1.d. ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΕΣ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ - ΗΜΕΡΗΣΙΕΣ ΕΚΔΡΟΜΕΣ

Το Δημοτικό σχολείο Κατούνας κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς πραγματοποιούσε εκπαιδευτικούς περιπάτους δύο ειδών: απογευματινούς περιπάτους και ημερήσιες εκδρομές. Ο σκοπός των περιπάτων αλλά και των εκδρομών ήταν παιδαγωγικός, ψυχαγωγικός και εκπαιδευτικός. Σύμφωνα με τις καταγραφές, πληροφορούμαστε ότι ο αριθμός των απογευματινών περιπάτων ήταν αρκετά μεγάλος εν αντιθέσει με τις ημερήσιες εκδρομές. Μάλιστα, σημειώνεται ότι υπήρχαν χρονιές που το σχολείο δεν πραγματοποιούσε⁴⁵ καμία ημερήσια εκδρομή ή άλλες όπου γίνονταν μια ή το πολύ δύο εκδρομές τέτοιας φύσης καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.

Ως λόγος εξαιτίας του οποίου αποφεύγονταν οι ημερήσιες εκδρομές αναφέρονται οι καιρικές συνθήκες που καθ' όλο σχεδόν τον χειμώνα, αλλά πολλές φορές και την άνοιξη, ήταν άθλιες⁴⁶. Τη σχολική χρονιά 1930-1931, αναφέρεται, στην αντίστοιχη έκθεση πεπραγμένων, ότι, τελικά, δεν πραγματοποιήθηκε ημερήσια εκδρομή εξαιτίας του καιρού, καθώς η απρόσμενη καταιγίδα που ξέσπασε⁴⁷ ανάγκασε τους εκδρομείς να επιστρέψουν.

Στις εκθέσεις πεπραγμένων μερικές φορές αναφέρεται και το μέρος το οποίο αποτελούσε προορισμό της ημερήσιας εκδρομής. Μελετώντας τις περιοχές που συνήθως επιλέγονταν και οι οποίες έχουν καταγραφεί παρατηρούμε ότι πρόκειται για πόλεις ή χωριά που ανήκαν στο Νομό. Τις σχολικές χρονιές 1935-1936 και 1937-1938 πραγματοποιήθηκαν δύο ημερήσιες εκδρομές. Στην πρώτη περίπτωση, αναφέρεται ο ένας εκ των δύο προορισμών ο οποίος ήταν ο Αστακός⁴⁸, ενώ στη δεύτερη περίπτωση αναφέρονται ως μέρη στα οποία πραγματοποιήθηκε η εκδρομή η Κωνωπίνα και η Αμφιλοχία⁴⁹. Τις σχολικές χρονιές 1930-1931, 1931-1932, 1933-1934, 1934-1935, 1945-1946 πραγματοποιήθηκε μόνο μία ημερήσια εκδρομή, χωρίς, όμως, να αναφέρεται ο τόπος όπου πραγματοποιήθηκε, με εξαίρεση τη χρονιά 1945-1946 όπου αναφέρεται ως προορισμός η Κωνωπίνα.

⁴⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξεων 35 / 1937, 48 / 1940, 42 / 1939

⁴⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 12 / 1932

⁴⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 6 / 15-6-1931

⁴⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 33 / 1936

⁴⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 39 / 1938

Οι απογευματινοί παιδαγωγικοί περίπατοι ήταν ενταγμένοι στο ωρολόγιο πρόγραμμα. Κάθε Τετάρτη απόγευμα, εκτός αν ο καιρός δεν το επέτρεπε, πραγματοποιούνταν παιδαγωγικοί - εκπαιδευτικοί περίπατοι σε τοποθεσίες γύρω από την κωμόπολη. Σε περίπτωση όπου ο καιρός αποτελούσε κώλυμα την θέση του περιπάτου αντικαθιστούσαν τα οριζόμενα από το πρόγραμμα σημειούμενα μαθήματα της καλλιγραφίας και της ιχνογραφίας.

Ο στόχος των περιπάτων ήταν, όπως αναφέραμε στην αρχή αυτής της ενότητας, ψυχαγωγικός και διδακτικός. Ο διδακτικός στόχος οριζόταν στις χωρογνωστικές και φυσιογνωστικές παρατηρήσεις. Κατά τη διάρκεια των απογευματινών παιδαγωγικών περιπάτων γίνονταν εποπτικές διδασκαλίες διαφόρων μαθημάτων⁵⁰. Τα μαθήματα που αναφέρονται στις εκθέσεις πεπραγμένων είναι τα εξής: «γεωγραφικών στοιχείων λόφων κοιλάδων κ.λ.π.»⁵¹ ή πατριδογνωσίας⁵², «φυσικής Ιστορίας και Γεωγραφίας»⁵³. Ακόμα, δινόταν η ευκαιρία στους μαθητές να παρατηρήσουν, με την καθοδήγηση των διδασκόντων, τους αγρούς και τα δένδρα, καθώς και τις μεταβολές στη βλάστηση στις διάφορες εποχές του έτους⁵⁴. Οι εκδρομές αυτές, πολλές φορές, προσαρμόζονταν και στις τοπικές συνήθειες, και επέτρεπαν τη μελέτη και ενημέρωση γύρω από τις ασχολίες των γονέων των μαθητών, όπως παρατηρήσεις επί του οργώματος, της σποράς, του σιταριού και του τρόπου που φυτεύονταν ο καπνός.

Εν αντιθέσει προς τις ημερήσιες εκδρομές οι απογευματινοί περίπατοι ήσαν πολλοί. Τις σχολικές χρονιές 1933-1934 και 1934-1935 πραγματοποιήθηκαν δεκατέσσερις (14) περίπατοι ενώ τις σχολικές χρονιές 1931-1932, 1936-1937: 15, 1935-1936, 1937-1938: 17, 1938-1939: 20, 1939-1940, 1945-1946 είκοσι πέντε (25) περίπατοι, σχεδόν διπλάσιος αριθμός. Τέλος, σημειώνουμε ότι τη σχολική χρονιά 1930-1931 δεν αναφέρεται κάποιος συγκεκριμένος αριθμός περιπάτων, ενώ τη χρονιά 1932-1933, η έκθεση πεπραγμένων δεν ασχολείται καθόλου με εκδρομές και περιπάτους. Στους απογευματινούς περιπάτους καθώς αντιμετωπιζόταν η εκπαιδευτική διαδικασία με διακτινώσεις σε όλα τα μαθήματα, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι ελλόχευε, χωρίς να ορίζεται, αυτό που στον εικοστό πρώτο αιώνα ονομάστηκε διαθεματική προσέγγιση

---

⁵⁰ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1946-57), Φ. 6, υπ. 1β, 3 / 1946

⁵¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1930-41), Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης. 6 / 15-6-1931

⁵² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξεων 33 / 1936, 35 / 1937, 39 / 1938, 42 / 1939, 48 / 1940

⁵³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξεων 24 / 1934, 30 / 17-6-1935

⁵⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 6 / 15-6-1931

B.2.1.e. ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Στις εκθέσεις πεπραγμένων, αναφέρονται, επίσης, οι θεματικές ενότητες στις οποίες εντασσόταν το αντικείμενο το οποίο πραγματεύονταν οι εκθέσεις τις οποίες έγραφαν οι μαθητές του δημοτικού σχολείου Κατούνας, καθώς και ο αριθμός των εκθέσεων που έγραφαν κατά τη διάρκεια του χρόνου οι μαθητές της Τρίτης, της Τετάρτης, της Πέμπτης και της Έκτης τάξης (βλ. Πίνακα 10.3).

ΠΙΝΑΚΑΣ 12.3**Εκθέσεις μαθητών ανά σχολική χρονιά**

Σχολική Χρονιά	Αριθμός Πράξης	Τάξεις		
		Γ΄	Δ΄	Ε΄ & Στ΄
1930-1931	6/15-6-1931	21	24	28
1931-1932	12/1932	26	26	26
1932-1933				
1933-1934	24/1934	22	22	29
1934-1935	30/17-6-1935	22	22	29
1935-1936	33/1936	19	20	24
1936-1937	35/1937	23	20	24
1937-1938	39/1938		21	24
1938-1939	42/1939		20	25
1939-1940	48/1940		20	24
1945-1946	3/1946	20	20	20

Πηγές: * Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1946-1957), Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 1946

** Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1929-1941), Φ. 6, υπ.: 1α, αριθ. πράξης. 6 / 15-6-1931

Τα θέματα των εκθέσεων περιστρέφονταν γύρω από το βίο των μαθητών, των ασχολιών των γονέων των, γύρω από παρατηρήσεις των διαφόρων εποχών και

στην περιγραφή παρατηρήσεως διαφόρων φυσικών φαινομένων και των διαφόρων εορτών⁵⁵. Ακόμα στην περιγραφή εντυπώσεων⁵⁶, περιγραφές γεγονότων⁵⁷ και στην σύνταξη επιστολών και αιτήσεων⁵⁸, και στη σύνταξη επιστολών προς μαθητές σχολείων ξένων περιφερειών⁵⁹.

B. 2. 1. f. ΜΑΘΗΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ

Μαθητικές κοινότητες δεν λειτουργούσαν συστηματικά στα πλαίσια του δημοτικού σχολείου Κατούνας. Έχουν καταφέρει να οργανωθούν μονάχα ορισμένες σχολικές χρονιές και από συγκεκριμένες τάξεις. Κύριος στόχος των μαθητικών κοινοτήτων ήταν η διεξαγωγή εράνου υπέρ των μαθητών εκείνων του σχολείου οι οποίοι είχαν ανάγκη. Ενέργειες οι οποίες επιτεύχθηκαν χάρις τους εράνους που είχαν πραγματοποιηθεί καταγράφονται στις εκθέσεις πεπραγμένων. Τη σχολική χρονιά 1930-1931, ομάδα αποτελούμενη από λίγους μαθητές της Στ' τάξης, έκανε έρανο και με τα λεφτά τα οποία κατάφερε να συλλέξει προμηθεύθηκε μια μπάλα ποδοσφαίρου⁶⁰. Την επόμενη χρονιά 1931-1932, η πέμπτη και η έκτη τάξη πραγματοποίησαν έρανο που είχε ως αποτέλεσμα να αγοραστούν 2 βιβλία τα οποία παραχωρήθηκαν σε ορφανούς συμμαθητές τους. Έρανος υπέρ των ορφανών μαθητών αναγράφεται σε όλες τις εκθέσεις πεπραγμένων και με τα λεφτά τα οποία μαζευόντουσαν αγόραζαν βιβλία. Την ίδια χρονιά, σημειώνεται ακόμα ότι λειτούργησε πρωτοποριακό πρόγραμμα στις δύο ανώτερες τάξεις για την προστασία ζώων, ιδίως, των πτηνών⁶¹. Εράνους όμως δε διεξήγαγαν μόνο οι μαθητές της πέμπτης και έκτης τάξης. Τη σχολική χρονιά 1933-1934, πραγματοποιήθηκε έρανος από μικρή ομάδα μαθητών της τετάρτης τάξης και με τα χρήματα τα οποία κατάφεραν να μαζέψουν, αγόρασαν βιβλία για απόρους συμμαθητές τους⁶².

⁵⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 6 / 15-6-1931

⁵⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 12 / 1932

⁵⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 30 / 17-6-1935

⁵⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 33 / 1936

⁵⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 42 / 1939

⁶⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 6 / 15-6-1931

⁶¹ Ενδεικτικά: στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 12 / 1932

⁶² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 24 / 1934

B.2.1.g. ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ

Οι ενοικιαζόμενες κατοικίες στις οποίες στεγάζονταν τα σχολεία της Κατούνας διέθεταν αρκετά περιορισμένο αύλειος χώρος. Αυτό αποτελούσε τροχοπέδη στο να φιλοξενηθεί σχολικός κήπος με τον οποίο θα μπορούσαν να έρχονται σε επαφή οι μαθητές. Γλαφυρά περιγράφεται στην έκθεση πεπραγμένων του 1938 πως, στο κτίριο που τότε φιλοξενούσε το σχολείο, δεν υπήρχαν ούτε γλάστρες και, ακόμα, ο χώρος που χρησιμοποιούνταν για τη διδασκαλία δεν επαρκούσε ούτε για να στεγαστούν οι μαθητές. Η κατάσταση ήταν τόσο τραγική ώστε παρατηρεί ο συγγραφέας των πρακτικών «καταργηθέντος του νόμου του αδιαχωρήτου.»⁶³

Ωστόσο, ο νόμος 4397/1929, όπως είχε διαμορφωθεί με διάφορες μεταγενέστερες διατάξεις, θεωρούσε υποχρέωση του σχολείου τη δημιουργία σχολικού κήπου, ως απαραίτητο εποπτικό υλικό για ορισμένα μαθήματα. Μάλιστα, στο άρθρο 13.1, ο νόμος αυτός πρότεινε και τρόπους ώστε να εξοικονομηθεί ο απαραίτητος χώρος σε περιπτώσεις που το σχολείο αδυνατούσε να τον προσφέρει. «Παρ' εκάστω δημοτικώ σχολείω ιδρύεται και καλλιεργείται σχολικός κήπος, ως παράρτημα αυτού χάριν της διδασκαλίας των φυσιογνωστικών μαθημάτων προκαταρκτικών γνώσεων καλλιέργειας της γης. Κατάλληλος έκτασις γης προς ίδρυσιν σχολικού κήπου, εάν δεν έχει ιδίαν το σχολείον, χορηγείται δωρεάν υπό της κοινότητος εν η λειτουργεί το σχολείον.»⁶⁴

Ο ρόλος του σχολικού κήπου κινούνταν στα ίδια πλαίσια στα οποία πραγματοποιούνταν οι απογευματινοί διδακτικοί περίπατοι. Σχετίζονταν, δηλαδή, με τη δημιουργία αγροτικής συνείδησης, κυρίως στους μαθητές των σχολείων της υπαίθρου. Έτσι, οι δάσκαλοι έβρισκαν ευκαιρία να κάνουν παρατηρήσεις περί του οργώματος και της σποράς, αλλά και οι μαθητές, είχαν τη δυνατότητα να κάνουν πρακτική εφαρμογή των γνώσεών τους. Τα προϊόντα του σχολικού κήπου δίνονταν προς πώληση και τα έσοδα συγκεντρώνονταν στο ταμείο της σχολικής εφορείας. Ως παράδειγμα αναφέρουμε ότι στον προϋπολογισμό του 1935-36 καταγράφονται στα έσοδα 6000 δραχμές από την εκποίηση προϊόντων καπνού τα οποία είχαν καλλιεργηθεί στο σχολικό κήπο.⁶⁵

Στην περίπτωση του δημοτικού σχολείου Κατούνας δεν χρειάστηκε να γίνει καμιά παραχώρηση έκτασης από την κοινότητα για την ίδρυση σχολικού κήπου. Όπως έχουμε αναφέρει και σε άλλο σημείο, υπήρχε διαθέσιμη έκταση η οποία είχε αγοραστεί, από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, για την ανοικοδόμηση διδακτηρίου. Ο σύλλογος διδασκόντων, λοιπόν, στο οικόπεδο που προοριζόταν για την ανέγερση του

⁶³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 39 / 1938

⁶⁴ Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαίδευσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυρούς εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 3 (Ο - Ω), σ.796, Κέρκυρα 1952

⁶⁵ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ./νιας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α.Ε.Β. 106, Α.Ε.Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας 1932-38., Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 4 / 1935-36

σχολείου ίδρυσε κατά τη χρονιά 1930-31 σχολικό κήπο 1000 τ. μ., εμβαδόν που αναλογούσε στο $\frac{1}{4}$ ολοκλήρου του οικοπέδου. Ο σχολικός κήπος αυτός περιείχε φυτώρια καλλωπιστικών δένδρων, ανθέων, λαχανικών κ.λ.π. αλλά το μεγαλύτερο τμήμα του καταστράφηκε τον Απρίλιο της ίδιας χρονιάς, λόγω της θεομηνίας που έπληξε την περιοχή. Τα λίγα άνθη και λαχανικά που απέμειναν μοιράστηκαν στους μαθητές.⁶⁶

Η ύπαρξη σχολικού κήπου προϋπέθετε ότι οι οικονομικές δαπάνες που απαιτούνταν για τη δημιουργία και τη συντήρησή του θα καταβάλλονταν από το ταμείο της σχολικής εφορίας ή από την κοινότητα Κατούνας, με κάποια χορηγία της. Βέβαια, στο νόμο 4397/1929, αναφέρεται ότι το κράτος επιδοτεί την περίφραξη, την αγορά εργαλείων, σπόρων, λιπασμάτων, κ.λπ., παρέχοντας μέχρι και πέντε χιλιάδες δραχμές (5000 δρχ.) στην σχολική εφορεία για κάθε ιδρύμενο σχολικό κήπο. Πρέπει να αναφέρουμε, όμως, ότι δεν γνωρίζουμε αν η χρηματική αυτή επιχορήγηση στάλθηκε στο ταμείο της σχολικής επιτροπής του δημοτικού σχολείου Κατούνας.

Παρότι δεν είναι σίγουρο, λοιπόν, αν το δημοτικό σχολείο Κατούνας έλαβε την κρατική επιχορήγηση, πληροφορούμαστε, μέσα από τις εκθέσεις πεπραγμένων ότι υπήρχαν εργαλεία τα οποία χρησίμευαν για τις ανάγκες του κήπου. Στο «Βιβλίο Υλικού του Δημοτικού Σχολείου Κατούνης» καταγράφονται ως «Εργαλεία Σχολικού κήπου», «1^{ov}) Ένα <1> ποτιστήρι...2^{ov}) δύο <2> αξινάρια <τσαπιά> καινουργή...3^{ov}) δύο <2> κασμάδες καινουργείς...4^{ov}) Σωλήν εκ καουτσούκ 15 μέτρων δια πότισμα εκ βρύσης εις κήπον»⁶⁷ Επίσης, καταγράφονται εργαλεία του Σχολικού κήπου, εκ παραδρομής και στη στήλη «Επιπλα του Σχολείου»⁶⁸, ενώ σε μερικά από αυτά αναφέρεται ότι έπρεπε να καταγραφούν στη στήλη «Εργαλεία Σχολικού κήπου»

Ένα άλλο ζήτημα που συνεπαγόταν της ύπαρξης σχολικού κήπου ήταν η συντήρηση του κατά την διάρκεια των θερινών διακοπών. Η εγκύκλιος υπ' αριθ. 64222/1933 του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας επικεντρώνει την προσοχή στην συντήρηση των σχολικών κήπων κατά τους θερινούς μήνες. Μάλιστα, προτείνει ομάδα μαθητών από τις μεγαλύτερες τάξεις να αναλάβει την ευθύνη για την συντήρηση τους. Συγκεκριμένα αναφέρει, «Έχοντες υπόψη το υπ' αριθ. 123064 ε. ε. έγγραφον του υπουργείου Γεωργίας, εις ο τονίζεται, εξ' αφορμής εκθέσεων του Επιθεωρητού της Γεωργίας Εδέσσης, ποία καταστροφή επέρχεται εις τους σχολικούς κήπους λόγω της παραμελήσεως τούτων κατά τον χρόνον των τακτικών διακοπών των σχολείων, εντελλόμεθα, όπως παράσχητε οδηγίας εις τους

⁶⁶ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1930-1941), Φ. 6, υπ.: 1α, αριθ. πράξης. 6 / 15-6-1931

⁶⁷ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Υλικού 1947, Φ. 6, υπ. 4α, σ. 29

⁶⁸ Στα «Επιπλα του Σχολείου» σημειώνονται, «24^{ov}) Μία <1> ποτίστρα εις την σελίδα 29 ... 25^{ov}) Δύο <2> κασμάδες Σχολικού κήπου εις σελ. 29 ... 26^{ov}) Δύο <2> τσάπες Σχολικού κήπου εις σελ. 29 ... 27^{ov}) Ένα <1> φτυάρι ... 28^{ov}) Μία <1> τσάπα ... 46^{ov}) Μιστρί τέκτονος ... 47^{ov}) Πρίονι 18^{ov}) Τανάλια », (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 4α, σσ. 3-4)

διευθυντάς των δημοτ. σχολείων της δικαιοδοσίας σας, ίνα αναθέτωσι εις δεκάδα μαθητών, κατά προτίμησιν των δύο ανωτέρων τάξεων, την επιμέλειαν του σχολικού κήπου κατά τον χρόνο των τακτικών διακοπών, ώστε να γίνονται τα αναγκαία σκαλίσματα και ποτίσματα και αι άλλαι καλλιεργητικαί φροντίδες, δια να μη, κατά το χρονικόν τούτον διάστημα, καταστρέφεται η συντελεσθείσα κατά τον χρόνον της λειτουργίας των σχολείων εργασία και δαπανώνται ούτως ασκόπως δια την λειτουργίαν και ακολούθως δια την συντήρησιν των σχολικών κήπων τα διατειθέμενα χρηματικά ποσά.»⁶⁹

Την επόμενη χρονιά 1931-1932, δεν οργανώθηκε η λειτουργία κήπου διότι υπήρχε η σκέψη να ενοικιαστεί⁷⁰ το οικοπέδο του σχολείου σε καλλιεργητές από την κωμόπολη προκειμένου να χρησιμοποιηθεί για γεωργικούς σκοπούς από αυτούς. Άλλωστε, πριν αγοραστεί από το δημόσιο για την ανέγερση σχολείου, αυτή ήταν η κυριότερη χρήση του. Επιπλέον, είναι προφανές ότι η παραπάνω πρόταση ήταν ιδιαίτερα συμφέρουσα, καθώς επρόκειτο για ένα τρόπο να συγκεντρωθεί ένα αξιοσέβαστο χρηματικό ποσό στο ταμείο της σχολικής εφορείας.

Τα επόμενα χρόνια, όπως πληροφορούμαστε από τις εκθέσεις πεπραγμένων, δεν ιδρύθηκε σχολικός κήπος. Αιτία ήταν η έλλειψη χρηματικών πόρων τόσο από την πλευρά του σχολικού ταμείου όσο και από την πλευρά της κοινότητας, από την οποία μάταια ζητήθηκε η βοήθεια για να καλυφθούν τα έξοδα συντήρησης του κήπου⁷¹.

Στα έξοδα χρήσης του προϋπολογισμού του 1933-1934, υπολογίστηκε να δοθούν «για την ίδρυση και συντήρηση του σχολικού κήπου 500 δραχ.»⁷². Εκείνη τη χρονιά η σχολική κοινότητα ασχολήθηκε με τη δενδροφύτευση. Οι δάσκαλοι του σχολείου ήρθαν σε επαφή με το αγροκήπιο του Αγρινίου⁷³, από το οποίο προμηθεύτηκαν χίλια (1000) πεύκα. Έτσι, πραγματοποιήθηκε, από τους μαθητές του σχολείου, δενδροφύτευση σε διάφορα μέρη της κωμόπολης. Σχολικός κήπος δεν ιδρύθηκε ούτε την επόμενη σχολική χρονιά, 1934-35, και η έκταση του οικοπέδου του σχολείου δόθηκε προς σεμπρική καλλιέργεια καπνοφυτείας. Οι μαθητές συνέχισαν το πρόγραμμα δενδροφύτευσης και φύτεψαν πεντακόσια (500) δενδρύλλια τα οποία προμηθεύθηκαν οι δάσκαλοι με τον ίδιο τρόπο⁷⁴.

---

⁶⁹ Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαιδεύσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 3^{ος} (Ο - Ω), σ.796, Κέρκυρα 1952

⁷⁰ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1930-41), Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 12 / 1932

⁷¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 12 / 1932

⁷² Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ/νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α.Ε.Β. 106, Α.Ε.Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας 1932-38., Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 25-1-1933

⁷³ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1931-1946), Φ. 6, υπ.: 1α, αριθ. πράξης. 24 / 1934

⁷⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 30 / 1935

Από τη σχολική χρονιά 1931-32, άρχισε μια παρατεταμένη περίοδος κατά την οποία καθίστατο αδύνατη η λειτουργία του σχολικού κήπου. Οι αιτίες ήταν πολλές. Αρχικά η έλλειψη πόρων τόσο από την πλευρά της σχολικής Εφορείας όσο και από την πλευρά της κοινότητας. Όπως είδαμε και παραπάνω, η ανάγκη του σχολικού ταμείου για εξεύρεση πόρων οδήγησε στην ενοικίαση της έκτασης σε καλλιεργητές, κατοίκους της κοινότητας.

Στην περίοδο που διαδέχθηκε τη σχολική χρονιά 1935-36, ήρθε να προστεθεί ένας ακόμα παράγοντας ο οποίος αποτέλεσε τροχοπέδη στη δημιουργία σχολικού κήπου. Πρόκειται για την ανέγερση του διδακτηρίου η οποία ήταν απαγορευτική για οποιαδήποτε σκέψη δημιουργίας σχολικού κήπου αλλά και ενοικίασης του χώρου.⁷⁵ Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι οι χώροι που ήταν διαθέσιμοι στο σχολείο ήταν περιορισμένοι σε έκταση, αυτό δεν περιόριζε τις δυνατότητες διεξαγωγής δραστηριοτήτων τις οποίες οργάνωναν οι διδάσκοντες. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της σχολικής χρονιάς 1937-38, όπου οι δάσκαλοι του σχολείου μοίρασαν στους μαθητές των μεγάλων τάξεων του σχολείου μεταξοσκώληκες. Οι μαθητές πήραν τους μεταξοσκώληκες στα σπίτια τους και, ελλείπει χώρων για την ίδρυση σχολικού κήπου, ασχολήθηκαν εκεί με την εκτροφή τους.⁷⁶ Στην έγκριση του απολογιστικού έτους 1936-37 αναφέρεται ως έσοδο το ποσό των τριών χιλιάδων πεντακοσίων εξήντα δραχμών (3560 δρχ.) από την πώληση καπνού.⁷⁷

Τις τελευταίες σχολικές χρονιές της προπολεμικής Κατούνας, στο σχολείο δεν λειτούργησε σχολικός κήπος. Αποτρεπτικός παράγοντας ίδρυσης σχολικού κήπου αποτέλεσε το γεγονός ότι ο αύλειος χώρος του νεόκτιστου δημοτικού σχολείου χρησιμοποιήθηκε για το μάθημα της γυμναστικής αλλά και για ασκήσεις της Ε.Ο.Ν.⁷⁸ Στην μεταπολεμική περίοδο 1945-1946, παρότι ο αύλειος χώρος χρησιμοποιείτο και πάλι από τους μαθητές για τη διεξαγωγή του μαθήματος της γυμναστικής, υπήρχε η δυνατότητα δημιουργίας σχολικού κήπου. Έτσι, μετά το 1945, παρατηρούμε ότι, στα βιβλία της Σχολικής Εφορείας του δημοτικού σχολείου Κατούνας, στο σημείο όπου καταγραφόταν ο απολογισμός, επανέρχονται τα έσοδα από την πώληση προϊόντων που παράγονταν από το σχολικό κήπο⁷⁹, όπως πατάτες, κρεμμύδια, σκόρδα και λαχανικά κ.α.

Στην πράξη υπ' αριθ. 2 / 18-11-45 των πρακτικών της σχολικής εφορείας η οποία αφορούσε τον προϋπολογισμό χρήσεως 1945-1946, η σχολική εφορεία

⁷⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 33 / 1936

⁷⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 39 / 1938

⁷⁷ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α.Ε.Β. 106, Α.Ε.Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας 1932-38., Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 25 / 27-4-1937

⁷⁸ Γ. Α. Κ – Αρχία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1930-1941), Φ. 6, υπ.: 1α, αριθ. πράξης. 48 / 1940

⁷⁹ «Το εκ της πωλήσεως των προϊόντων των σχολικών κήπων και σχολικών εργαστηρίων εισπραττόμενα ποσά», (Α. Ν. 1297/38, Πόροι των Σχολικών Ταμείων, άρθρο 9-1η, όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαιδύσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 3 (Ο -Ω), σ.804, Κέρκυρα)

υπολόγιζε να εκταμιεύσει το ποσό των τρακοσίων χιλιάδων δραχμών (300000 δρχ.) για τη συντήρηση του σχολικού κήπου⁸⁰. Το ποσό αυτό, υπερδιπλασιάζεται στον προϋπολογισμό του 1947-48 και υπολογίζεται στο ποσό των επτακοσίων χιλιάδων δραχμών (700000 δρχ.)⁸¹ Ο προϋπολογισμός της επόμενης χρονιάς ήταν αυξημένος κατά εκατό χιλιάδες δραχμές φτάνοντας το ποσό των οκτακοσίων χιλιάδων δραχμών (800000 δρχ.)⁸²

Στον προϋπολογισμό της χρονιάς 1949-50 αναγράφονται και οφέλη από την εκμετάλλευση των προϊόντων του σχολικού κήπου. Στα έσοδα υπολογίζεται το ποσό των διακοσίων χιλιάδων δραχμών (200000 δρχ) από την πώληση ποσότητας εκατό (100) οκάδων από πατάτες, κρεμμύδια, σκόρδα, λαχανικά⁸³ Στα έξοδα χρήσεως της ίδιας χρονιάς για την ίδρυση και συντήρηση σχολικού κήπου υπολογίζονται ότι θα χρειαστούν πεντακόσιες χιλιάδες δραχμές (500000 δρχ.) για την αγορά δενδρυλλίων πορτοκαλιών, λεμονιών κ. α.

Στα έσοδα του προϋπολογισμού της χρονιάς 1950-51 στα έσοδα χρήσης υπολογίζονται διακόσιες χιλιάδες δραχμές (200000 δρχ.) από την εκποίηση γεωργικών προϊόντων παραγωγής του σχολικού κήπου. Στα έξοδα χρήσεως 1950-1951 περιλαμβάνονται για την συντήρηση του κήπου δύο εκατομμύρια δραχμές (2000000 δρχ.) για την αγορά δενδρυλλίων πορτοκαλιών, λεμονιών κ. α.⁸⁴

Τα έσοδα που επέφερε η εκμετάλλευση του σχολικού κήπου είχαν εκτιμηθεί γύρω στις διακόσιες χιλιάδες δραχμές. Γι' αυτό και κάθε χρονιά αναφέρεται αυτό το ποσό στα έσοδα του προϋπολογισμού που αναφέρονται στην εκμετάλλευση του σχολικού κήπου. Στα έσοδα χρήσεως του προϋπολογισμού της χρονιάς 1951-1952 σημειώνεται ως χορηγία του κράτους δια τη συντήρηση σχολικού κήπου δύο εκατομμύρια δραχμές (2000000 δρχ). Επίσης στα έξοδα του ίδιου προϋπολογισμού παραχωρούνται για τη συντήρηση του σχολικού κήπου, συγκεκριμένα για την περίφραξη της μεσημβρινής πλευράς, το ποσό του ενάμιση εκατομμυρίου δραχμών (1500000 δρχ.)⁸⁵

Στα έξοδα χρήσεως του προϋπολογισμού του 1952-53 καταγράφεται το ποσό των 2000000 δραχμών για τη συντήρηση του σχολικού κήπου. Τα χρήματα θα δαπανούνταν για να γίνει επέκταση της περίφραξης με σιδηρούς πασσάλους και δικτυωτού σύρματος. Στα έσοδα του ίδιου προϋπολογισμού αναφέρεται το πάγιο ποσό των 200000 χιλιάδων από την εκποίηση των προϊόντων σχολικού κήπου.⁸⁶

Στα έξοδα του απολογισμού του 1947-1948 αναφέρεται ότι δόθηκαν διακόσιες δέκα χιλιάδες δραχμές (210000 δρχ) για την καλλιέργεια του κήπου και

⁸⁰ Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου: Πρακτικά Σχολικής Εφορείας 1945-64, Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης 2 / 18-11-1945

⁸¹ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης 9 / 26-1-1947

⁸² στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης 5 / 11-1-1948

⁸³ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης 3 / 12-1-1949

⁸⁴ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης 2 / 2-4-1950

⁸⁵ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης, 9 / 8-4-1951

⁸⁶ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης 13 / 9-4-1952

διακόσιες σαράντα οκτώ χιλιάδες διακόσιες δραχμές 248200 δρχ) για την περιφραγή του.⁸⁷

Στα έσοδα των απολογισμών αναγράφεται το ποσόν των δύο χιλιάδων δραχμών (200000 δρχ.) από την πώληση προϊόντων του σχολικού κήπου όπως πατάτες, κρεμμύδια, σκόρδα, λαχανικά.⁸⁸ Στα έξοδα του απολογισμού του 1948 καταγράφονται εκατόν τριάντα χιλιάδες δραχμές (130000 δρχ.) για τη συντήρηση του σχολικού κήπου και την αγορά σπόρων για καλλιέργεια.⁸⁹ Στα έξοδα χρήσης του απολογισμού 1949-1950 αναφέρονται τριακόσιες δεκαπέντε χιλιάδες δραχμές (315000 δρχ.) για τη συντήρηση του σχολικού κήπου και την αγορά καλλιεργητικών σπόρων.⁹⁰

Για τα θέματα όπως η βελτίωση του διδακτηρίου, οι αιτίες των απουσιών που έκαναν οι μαθητές κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, ο αριθμός εγγραφέντων μαθητών, μαθητριών και το σύνολο τους καθώς και το μάθημα της Χειροτεχνίας είναι θέματα τα οποία απασχολούν την παρούσα εργασία σε άλλα κεφάλαια.

---

⁸⁷ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης 7 / 30-6-1948

⁸⁸ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξεων 6/ 31-6-1949, 5 / 16-6-1950, 11 / 3-6-1951

⁸⁹ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης 6/ 31-6-1949

⁹⁰ στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης 5 / 16-6-1950

**Γ'. ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
ΚΑΤΟΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΗΝ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ ΤΟΥ 1821 ΚΑΙ
ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΟΥ 1940**

Γ.1. ΓΕΝΙΚΑ

Οι εργασίες για την προετοιμασία των εθνικών εορτών της 28^{ης} Οκτωβρίου και της 25^{ης} Μαρτίου άρχιζαν από την παραμονή της 27^{ης} Οκτωβρίου και 24^{ης} Μαρτίου αντίστοιχα. Το πρόγραμμα της παραμονής των εθνικών εορτών άρχιζε 8 ή 8.30 το πρωί και περιελάμβανε το στολισμό του διδακτηρίου και της κοινότητας καθώς και ομιλίες του διδακτικού προσωπικού στους μαθητές και στους γονείς.

Υπήρχαν χρονιές που πρώτα γίνονταν οι ομιλίες προς τους μαθητές του σχολείου και έπειτα ο στολισμός⁹¹ ενώ άλλες χρονιές γινόταν το αντίστροφο, δηλαδή, πρώτα γινόταν ο στολισμός του διδακτηρίου και της κωμόπολης και έπειτα οι ομιλίες⁹². Τη σχολική χρονιά 1955-1956 ακολουθήθηκε διαφορετικός τρόπος. Πρώτα έγινε ο καλλωπισμός του διδακτηρίου, έπειτα έγιναν οι ομιλίες στους μαθητές και κατόπιν ακολούθησε ο στολισμός της κωμοπόλεως⁹³. Όπως γίνεται αντιληπτό, οι δάσκαλοι του σχολείου ήταν εκείνοι που επέλεγαν κάθε φορά τη σειρά που θεωρούσαν πιο εύχρηστη για την κάθε χρονιά.

Βάση λοιπόν του προγράμματος, όλο το διδακτικό προσωπικό, με τη βοήθεια των μαθητών, στόλιζε το διδακτήριο τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό του. Ο ανάλογος καλλωπισμός της κοινότητας περιελάμβανε εκτός από το διάκοσμο της κεντρικής αρτηρίας που ένωνε το σχολείο με την κεντρική πλατεία της κωμόπολης, το διάκοσμο της πλατείας, της στήλης των πεσόντων και άλλων σημείων της κωμοπόλεως. Σημειώνουμε ότι, αργότερα, ο σύλλογος διδασκόντων επιφορτίστηκε και με το στολισμό του «κοινοτικού Διοικητηρίου»⁹⁴.

Στην πρώτη χρονιά της γερμανικής κατοχής έγινε προσπάθεια με την ευκαιρία της 25^{ης} Μαρτίου να διατηρηθεί υψηλό το φρόνιμα του πληθυσμού. Στο πρωτόκολλο αλληλογραφία σημειώνονται δύο εισερχόμενα έγγραφα που αναφέρονται στην εθνική εορτή. Το πρώτο από τον επιθεωρητή ο οποίος ζητούσε «Όπως μεταβή εις Τρύφου η διδασκάλισσα Σοφία Σαμαντά να ομιλήση την 25^{ην} Μαρτίου επί τη επετετώ της Εθνικής Παλιγγενεσίας»⁹⁵ Επίσης στο κέντρο αλληλογραφίας του Μαχαλά εστάλη στις 21-3-1941 «Θερμός συναδελφικός χαιρετισμός αναπληρωτού κ. Σωτηροπούλου – ότι η 25^η Μαρτίου πρέπει να εορτασθή πανηγυρικότητα.»⁹⁶ Στην ίδια γραμμή κινήθηκε και ο εορτασμός της εξόδου του Μεσολογγίου «Όπως των Βαΐων εορτασθή μεγαλοπρεπέστερον εορτή της εξόδου του Μεσολογγίου, ίνα εξαγάσωμεν το πατριωτικόν φρόνιμα των κατοίκων.»⁹⁷ Μετά την απελευθέρωση οι πανηγυρικές εκδηλώσεις είχαν λαμπρότητα τόσο για την 25^η Μαρτίου αλλά και για την νέα επέτειο της 28^{ης} Οκτωβρίου.⁹⁸

⁹¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλνίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1946-1957), Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξεων 8 / 23-3-1952 & 3 / 26-10-1953

⁹² Ενδεικτικά αναφέρουμε : στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης .3 / 29-10-1954 & 3 / 26-3-1955

⁹³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 29-10-1955

⁹⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 20 / 26-3-1957

⁹⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλνίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εισ. εγγρ. από επιθεωρητή, α. / α. 28 / 18-3-1941

⁹⁶ στο ίδιο, Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εισ. εγγρ. από Κέντρο Αλληλογραφίας Μαχαλά, α. / α. 30 / 22-3-1941

⁹⁷ στο ίδιο, Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εισ. εγγρ. από Κέντρο Αλληλογραφίας Μαχαλά, α. / α. 37 / 4-4-1941

⁹⁸ Με έγγραφό του ο επιθεωρητής (15-3-1945) ζητούσε, «Δια το σχολικόν έτος 1943-1944 ήρχισε την 10-1-1945 και λήξη την 8-4-1945 και όπως η 25 Μαρτίου εορτασθή πανηγυρικώς», (στο

Γ.2. ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ ΤΗΝ ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΕΤΕΙΩΝ

Γ.2.1. Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΥ

Όσο αφορά τον εσωτερικό στολισμό του διδακτηρίου, πληροφορούμαστε ότι οι διάδρομοι, οι αίθουσες των δύο ορόφων και, κυρίως, η αίθουσα των τελετών-εκδηλώσεων του σχολείου, όπου και θα γινόταν η υποδοχή των γονέων, διακοσμούσαν με δάφνινες ασπίδες, εικόνες και ταινίες που διέθετε το σχολείο. Οι εικόνες θύμιζαν τα ιστορικά γεγονότα της κάθε επετείου, για παράδειγμα όλες τις νικηφόρες φάσεις του Ελληνοϊταλικού πολέμου. Οι ταινίες τις οποίες είχε στη διάθεσή του το σχολείο για να διακοσμήσει το κτίριο ήταν οι εξής: 'Ζήτω η 25^η Μαρτίου' 'Ζήτω η Ελλάς', 'Ζήτω ο Στρατός', 'Ζήτω το έθνος', 'Ζήτω η Β. Χωροφυλακή', 'Ζήτω η αεροπορία', 'Ζήτω ο Βασιλεύς', 'Η Ελλάδα ποτέ δεν πεθαίνει', 'Ζήτω η 28^η Οκτωβρίου'.⁹⁹ Αναφέρουμε ότι, τα επόμενα χρόνια, με τα γεγονότα στην Κύπρο προστέθηκαν οι ταινίες, « 'Ζήτω η Κύπρος', 'Ζήτω ο Μακάριος', 'Ζήτω η Ε.Ο.Κ.Α.' »¹⁰⁰

Στο στολισμό της αίθουσας εκδηλώσεων δινόταν ιδιαίτερη προσοχή. Στις εθνικές εορτές ο σύλλογος των διδασκόντων κατασκεύαζε και φιλοτεχνούσε, για τις ανάγκες της γιορτής, σκηνή όπου δινόταν από τους μαθητές παράσταση πατριωτικών έργων, απαγγελίες ποιημάτων και διαφόρων σκετς. Την εποχή την οποία μελετούμε η αρχιτεκτονική των κτιρίων προέβλεπε αίθουσα εκδηλώσεων η οποία δεν ήταν αυτόνομη, όπως προβλέπεται στα νεώτερα σχολικά κτίρια. Έτσι, η αίθουσα

ίδιο, Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εισ. εγγρ. από Κέντρο Αλληλογραφίας Μαχαλά, α. / α. 3 / 25-3-1945). Την ίδια σχολική χρονιά το έγγραφο το οποίο αφορούσε την επέτειο της 28^{ης} Οκτωβρίου αναφέρει, «Όπως 28^η Οκτωβρίου εορταστήν πανηγυρικάτα, τελεσθή δοξολογίαν κ.λ.π.» (στο ίδιο, Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εισ. εγγρ. από επιθεωρητή, α. / α. 62 / 22-10-1945) την επόμενη χρονιά ο επιθεωρητής (16-10-1946) επιστή την προσοχή «Όπως εορτάσωμεν την 28^η Οκτωβρίου Πανηγυρικάτα κατόπιν της υπ' αριθμ. 84040 τηλ/κης διαταγής το Σου υπουργείου Παιδείας και θρησκευμάτων.» (στο ίδιο, Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εισ. εγγρ. από επιθεωρητή, α. / α. 168 / 19-10-1946) – Επίσης πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι όπως σε όλες τις εορταστικές εκδηλώσεις έτσι και στις εθνικές εορτές ενημερώνονταν οι κάτοικοι της κομόπολης με ανακοίνωση που τοιχοκολλούνταν σε διάφορα μέρη. Η ανακοίνωση ενημέρωση του κοινού της κατόυναν πρωτοκολλούνταν στο βιβλίο αλληλογραφίας, «Ανακοινούμεν εορτασμόν της 25^{ης} Μαρτίου.» (στο ίδιο, Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εξ. εγγρ. προς το κοινό της Κατούνας, α. / α. 32 / 23-3-1947)

⁹⁹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1946-1957), στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξεων 4 / 26-3-1949 & 5 / 1951

¹⁰⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξεων 19 / 29-10-1956 & 20 / 26-3-1957

εκδηλώσεων προέκυπτε από την συνένωση δύο συνεχόμενων αιθουσών ανοίγοντας την ξύλινη πολύφυλλη πόρτα, που εκτελούσε χρέη τοίχου και χώριζε τις δύο αίθουσες.

Τη σχολική χρονιά 1956-1957, κατασκευάστηκε στην αίθουσα των εκδηλώσεων του σχολείου μόνιμη σκηνή¹⁰¹, διευκολύνοντας το έργο των δασκάλων. Ο διάκοσμος της σκηνής, η οποία φιλοξενούσε το θεατρικό και την όλη γιορτή του σχολείου, ήταν ανάλογος της γιορτής. Στο πρώτο πρακτικό που αφορά έκθεση εθνικής εορτής και αναφέρεται στην 25^η Μαρτίου περιγράφεται ο στολισμός της σκηνής που αποτελείτο από εικόνες, που πλαισιώνονταν από κλαδιά δάφνης, και οι οποίες απεικόνιζαν όλους τους οπλαρχηγούς του 1821, τον Βασιλέα Παύλο Α' και τη Βασίλισσα Φρειδερίκη¹⁰².

Η εξωτερική διακόσμηση του διδακτηρίου επικεντρωνόταν στο στολισμό της κυρίας εισόδου της δυτικής πλευράς του διδακτηρίου. Πρόκειται για την είσοδο του σχολείου, η οποία εφαιπτόταν της κεντρικής αρτηρίας της κωμόπολης και η οποία εκ παραδόσεως στολίζεται ακόμα και σήμερα. Αυτή η θέση, από την οποία περνούσαν όλοι οι κάτοικοι της κωμόπολης, αν και δεν ήταν η κεντρική είσοδος του διδακτηρίου, καθιστούσε τη δυτική είσοδο του κτιρίου βιτρίνα του σημαιοστολισμού του σχολείου. Ήταν φυσικό, λοιπόν, να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στη διακόσμηση της σε όλες τις γιορτές, και ιδίως στην επέτειο της 28^{ης} Οκτωβρίου, δεδομένου ότι οι μνήμες ήταν ακόμα νωπές.

Γ.2.2. Ο ΔΙΑΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ ΕΙΣΟΔΟΥ

Στο πρακτικό κατάρτισης του προγράμματος του εορτασμού της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940, του σχολικού έτους 1951-1952 αναφέρεται ότι τοποθετήθηκε μεγάλη δάφνηνη αψίδα που κάλυπτε όλο το περίγραμμα της κυρίας εισόδου έτσι ώστε κυρία είσοδος και δάφνηνη αψίδα να ταυτίζονται. Στο μέσον προγραμματίστηκε να σχηματιστεί, από δάφνη, το ιστορικό 'ΟΧΙ' και στη μια πλευρά να αναρτηθεί η γαλανόλευκος¹⁰³. Τελικά το δάφνηνο 'ΟΧΙ' όπως μας πληροφορεί η έκθεση της ίδιας χρονιάς τοποθετήθηκε στην κορυφή της εισόδου φωταγωγημένο με ηλεκτρικούς φανούς¹⁰⁴. Η ηλεκτροφώτιση αναφέρεται για πρώτη φορά εκείνη τη χρονιά. ως

---

¹⁰¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 19 / 26-10-1956

¹⁰² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 4 / 26-3-1949

¹⁰³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 26-10-1951

¹⁰⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 1951

βοηθητικό στοιχείο του διακόσμου. Τις επόμενες χρονιές αναφέρεται ότι στην κορυφή της δάφνης αφίδας απλά «εφιλοτεχνήθη η λέξις ‘ΟΧΙ’»¹⁰⁵.

Στη διακόσμηση της κυρίας εισόδου αναφέρονται και άλλες παραλλαγές που, πέρα τη διάθεση του διδακτικού προσωπικού να μην είναι μονότονος ο στολισμός, αποτελούν και στοιχείο που αναδεικνύει το μεράκι που είχαν για το σχολείο. Τη σχολική χρονιά 1953-1954, στην κορυφή της αφίδας το δάφνινο ‘ΟΧΙ’ αντικατέστησε μεγάλη πινακίδα με πλαίσιο στο οποίο αναγραφόταν η λέξη ‘ΟΧΙ’¹⁰⁶, ενώ άλλοτε, δίπλα στην εικόνα του ‘ΟΧΙ’, υπήρχε μια ακόμα εικόνα με τίτλο, ‘Η Ελλάς προμαχούσα’¹⁰⁷. Σε άλλη παραλλαγή αναρτήθηκαν εικόνες γύρω από τη μεγάλη δάφνη αφίδα με σκηνές από τις διάφορες φάσεις του Ελληνοϊταλικού πολέμου¹⁰⁸.

Ο διάκοσμος της κυρίας εισόδου κατά τη γιορτή της 25^{ης} Μαρτίου ήταν παρεμφερής με αυτόν της 28^{ης} Οκτωβρίου. Στην κυρία είσοδο τοποθετούνταν μεγάλη δάφνη αφίδα που κάλυπτε όλο το περίγραμμα της. Η ελληνική σημαία κυμάτιζε στην κορυφή της δάφνης αφίδας, έχοντας δίπλα της, πλάγια τοποθετημένη, την εικόνα του Παλαιών Πατρών Γερμανού. Άλλες χρονιές, στα πλάγια της δάφνης αφίδας, τοποθετούνταν η εικόνα ‘Η Ελλάς προμαχούσα...’ και πάνω από αυτήν η ταινία ‘Ζήτω η 25^η Μαρτίου 1821’¹⁰⁹. Άλλες χρονιές, στην κορυφή της αφίδας, τοποθετούνταν δύο εικόνες: « ‘η Ελλάς πρόμαχος του πολιτισμού’ και ‘ο Παλαιών Πατρών Γερμανός’»¹¹⁰

Γ.2.3. Ο ΣΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΩΜΟΠΟΛΗΣ

Μετά το στολισμό της δυτικής κυρίας εισόδου του διδακτηρίου, η οποία έβλεπε στην κεντρική αρτηρία, έμμεσα ξεκινούσε ο στολισμός της κωμόπολης της Κατούνας. Στον καλλωπισμό της κωμόπολης συμμετείχε όλη η εκπαιδευτική κοινότητα, «Εκ παραλλήλου άπαν το διδακτικό προσωπικόν του Σχολείου τη βοήθεια της μαθητικής κοινότητος και των μαθητών ερυθροσταυριτών ανέλαβε και τον διάκοσμον της κεντρικής πλατείας της κωμοπόλεως, της στήλης των πεσόντων, και της κεντρικής αρτηρίας της αγωγής εκ του διδακτηρίου μέχρι της πλατείας.»¹¹¹.

¹⁰⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 29-10-1952

¹⁰⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 26-10-1953

¹⁰⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 19 / 29-10-1956

¹⁰⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 15 / 29-10-1954

¹⁰⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 4 / 24-3-1954 & 3 / 26-3-1955

¹¹⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 23-3-1951, 8 / 23-3 -1952 & 7 / 22-3-1953

¹¹¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 12 / 26-3-1956

Ο στολισμός περιελάμβανε, εκτός από το διάκοσμο της κεντρικής αρτηρίας, το διάκοσμο της πλατείας, της στήλης των πεσόντων αλλά και άλλων σημείων. Το σημαιοστολισμό της κωμόπολης αναλάμβανε ο σύλλογος των διδασκόντων του Δημοτικού σχολείου Κατούνας μετά από παράκληση του προέδρου της κοινότητας¹¹². Όλες αυτές οι ενέργειες με τις οποίες όλος ο πληθυσμός της κοινότητας εντασσόταν στον εορτασμό κάθε εθνικής επετείου, έδινε έναν ξεχωριστό εορταστικό τόνο και τόνιζε τη διεισδυτική ικανότητα του σχολείου και την παρεμβατική του δυνατότητα στα δρώμενα στην κοινότητα.

Η πλατεία της κωμοπόλεως διακοσμούνταν με δυο μεγάλες δάφνινες αγίδες που έφεραν το ιστορικό ΟΧΙ, με μικρές ταινίες, σημαίες και εικόνες της εποποιίας του 1940-1941. Η στήλη των πεσόντων περιβαλλόταν από τέσσερις δάφνινες αγίδες¹¹³, ενώ, στην πλατεία και τους κεντρικούς δρόμους, τοποθετούνταν μικρές αγίδες, ταινίες και εμβλήματα από γαλανόλευκο χαρτί¹¹⁴. Τη σχολική χρονιά 1956-1957, στην αντίστοιχη έκθεση, περιγράφεται σε λίγες γραμμές το αποτέλεσμα του σημαιοστολισμού της κοινότητας και σημειώνεται «Το θέαμα ήταν φαντασμαγορικών. Η πλατεία και η δημόσια οδός έπλεεν εις κύμα του γαλανόλευκου χρώματος των σημαιών και των αγίδων.»¹¹⁵

Γ.2.4. ΟΜΙΛΙΕΣ

Την παραμονή των εθνικών εορτών, στην αίθουσα των εκδηλώσεων του σχολείου, λάμβαναν χώρα ομιλίες από το διδακτικό προσωπικό προς τους μαθητές, με σκοπό να εξάρουν το πατριωτικό φρόνημα του ακροατηρίου. Τη σχολική χρονιά 1952-1953, παρατηρούμε μια διεύρυνση του ενδιαφερόμενου κοινού καθώς σημειώνεται ότι στις ομιλίες του διδακτικού προσωπικού μπορούσαν εκτός από τους μαθητές να «παραστούν γονείς και κηδεμόνες των μαθητών»¹¹⁶.

Οι ομιλητές της επετείου της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940, όπως αναφέρεται στα πρακτικά, πραγματεύονταν τα εξής θέματα: «...εγένοντο ομιλίες περί της κοσμοϊστορικής σημασίας των θριάμβων και του έπους των ελλήνων μαχητών του πολέμου 1940-1941.»¹¹⁷ ή αλλού «...έλαβον χώραν ομιλίας πατριωτικά επί της ιστορικής σπουδαιότητας και σημασίας της 28^{ης} Οκτωβρίου, των θριάμβων και του

¹¹² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 19 / 26-10-1956

¹¹³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 1951

¹¹⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 4 / 26-3-1949

¹¹⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 12 / 26-3-1956

¹¹⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 7 / 22-3-1953

¹¹⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 29-10-1955

έπους των ελλήνων μαχητών του τελευταίου ευρωπαϊκού πολέμου εξαρθέντος λείαν καταλλήλως παρά των Δημοδιδασκάλων και δημοδιδασκαλισσών του Σχολείου του Ελληνικού φρονήματος»¹¹⁸.

Ανάλογα, σκοπός των ομιλιών στις επετείους της 25^{ης} Μαρτίου 1821 ήταν, όπως περιγράφεται από τα πρακτικά, να εξάρουν « τους ιερούς αγώνας των οπλαρχηγών του 1821»¹¹⁹ και να αναδείξουν την «ιστορική σημασία της 25^{ης} Μαρτίου προς αναπτέρωσιν του εθνικού φρονήματος τούτων»¹²⁰. Οι μαθητές κατά την διάρκεια της εκδήλωσης έψαλλαν διάφορους εθνικούς ύμνους και τραγουδούσαν πολλά εθνικά, πατριωτικά άσματα και εμβατήρια. Με το τέλος της εκδήλωσης, οι μαθητές «εξήλθον εις το γήπεδον ένθα εχόρευαν εθνικούς χορούς.»¹²¹

Γ.2.5. ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Οι εκδηλώσεις της παραμονής των εθνικών εορτών έκλειναν με την κατάθεση στεφάνου στο μνημείο των πεσόντων. Η κατάθεση στεφάνου, που είχε χαρακτήρα προσκυνήματος, γινόταν άλλοτε το πρωί, και άλλοτε το απόγευμα, «Την 5.30 μ.μ. θα γίνει κατάθεσις στεφάνου και προσκύνημα εις την στήλην»¹²². Οι μαθητές που λάμβαναν μέρος ανήκαν στις τέσσερις μεγαλύτερες τάξεις¹²³. Μαζεύονταν στο σχολείο και, διατεταγμένοι, υπό τη συνοδεία του διδακτικού προσωπικού, πήγαιναν στο μνημείο των πεσόντων, όπου γινόταν εκ μέρους του σχολείου η κατάθεση στεφάνου.

Ορισμένες φορές η κατάθεση στεφάνου επηρέαζε και τις ομιλίες της παραμονής. Τη σχολική χρονιά 1950-1951, η κατάθεση πραγματοποιήθηκε στις 11 η ώρα, ενώ στις 4 μ.μ της ίδιας ημέρας συγκεντρώθηκαν οι γονείς και κηδεμόνες, καθώς και επίσημοι, στην αίθουσα τελετών του σχολείου. Ο δάσκαλος κ. Παναγιώτης Βαλάρης μίλησε για τη μεγάλη επέτειο και οι μαθητές απάγγειλαν πατριωτικά ποιήματα, διαλόγους, άσματα και διάφορα σκετς. Στις σχολικές χρονιές που μεσολάβησαν από το 1952 έως το 1957, η κατάθεση στεφάνου δε γινόταν το πρωί αλλά στις 5.30 μ.μ. και ακολουθούσε στις 7 μ.μ ή 7.30 μ.μ η γιορτή στο σχολείο. Με την ώρα έναρξης της σχολικής εορτής άρχιζε η φωταγώγηση όλου του διδακτηρίου και γινόταν προβολή μορφωτικών κινηματογραφικών ταινιών, εθνοκορησκευτικού

¹¹⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 19 / 26-10-1956

¹¹⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 20 / 26-3-1957

¹²⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 26-3-1955

¹²¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 20 / 26-3-1957

¹²² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 23-3-1952)

¹²³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 26-10-1953

περιεχομένου, τις οποίες παρακολουθούσαν και οι γονείς και κηδεμόνες των μαθητών του Σχολείου¹²⁴.

Μετά τη σχολική χρονιά 1953-1954, μετά την κατάθεση στεφάνου οι μαθητές και οι γονείς δε συγκεντρώνονταν στο σχολείο, όπως συνηθιζόταν, αλλά οι προγραμματισμένες εκδηλώσεις λάμβαναν χώρα στο μνημείο των πεσόντων. Εκεί οι μαθητές έψαλλαν εθνικά άσματα και απαγγελόταν η καθιερωμένη ομιλία της επετείου.

Γ.3. ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΑΝΗΜΕΡΑ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΕΤΕΙΩΝ

Οι εορταστικές εκδηλώσεις κορυφώνονταν ανήμερα των εθνικών επετείων. Όπως παρατηρούμε στις διάφορες εκθέσεις, το πρόγραμμα της ημέρας αυτής δεν επιδεχόταν μετατροπές. Κάθε σχολική χρονιά οι εκδηλώσεις άρχιζαν στις 7 το πρωί, αμέσως μετά τον όρθρο.

Καταρχάς, μια ομάδα από μαθητές αναλάμβαναν να αναγγείλουν τον ερχομό της μεγάλης για τον ελληνισμό ημέρας με έναν ιδιότυπο τρόπο. Προπορεύονταν οι δύο σάλπιγγες και οι δύο τυμπανιστές, ο αριθμός των οποίων ανήλθε σε τρεις κατά τα επόμενα χρόνια, κουβαλώντας αντίστοιχα σάλπιγγες και τύμπανα τα οποία ανήκαν στο σχολείο. Αξίζει να αναφέρουμε ότι η αποστολή σχολικών τυμπάνων, με παραλήπτη το Α΄ δημοτικόν σχολείον αρρένων Μεσολογγίου, καταγράφεται για πρώτη φορά σε συνεδρίαση του εποπτικού συμβουλίου του νομού Αιτωλίας και Ακαρνανίας, το έτος 1905, στα πλαίσια έγκρισης αποστολής σκευών, επίπλων και οργάνων διδασκαλίας¹²⁵. Στο «Βιβλίον Υλικού του Δημοτικού Σχολείου Κατούνης» του οποίου ο διευθυντής υπογράφει τα περιεχόμενα της πρώτης σελίδας με ημερομηνία 23^{ης} Δεκεμβρίου 1947, καταγράφονται ως «Έποπτικά μέσα διδασκαλίας Γυμναστικής», «1^{ον}) Δύο τύμπανα μετά των εξαρτημάτων των...9^{ον}) Εν τύμπανον παλαιόν ουχί εν χρήσει <ετελειοποιήθη και είναι εν άριστη καταστάσει και εν χρήσει>...10^{ον})Μια σάλπιγγα<1> δώρον Στούπα»¹²⁶

¹²⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 23-3-1952

¹²⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αρ. συνεδρίας 90, αριθ. πράξης Στ΄ / 28-2-1905

¹²⁶ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Υλικού 1947, Φ. 6, υπ. 4α, σ. 23

Οι μαθητές και οι μαθήτριες οι οποίοι επιφορτίζονταν με την ευθύνη της αναγγελίας του εορτασμού, ήταν «του ανωτέρου τμήματος»¹²⁷ ή, όπως σημειώνεται αλλού, ήταν κυρίως «οι μαθηταί και μαθήτριαι της Πέμπτης και Έκτης τάξεως»¹²⁸. Η κουστωδία αναλάμβανε να γυρίσει τις κεντρικές αρτηρίες και τις πλατείες της κωμόπολης, ενώ ο σχεδιασμός της διαδρομής που ακολουθούσαν, προφανώς, ήταν καθορισμένος από το σύλλογο των διδασκόντων. Σε μια έκθεση εορτασμού της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940 σημειώνεται, «τη οδηγία του Διευθυντού του Σχολείου περιήλθεν την κεντρικήν αρτηρία...»¹²⁹.

Η ομάδα των μαθητών, με την συνοδεία των οργάνων, έψαλλε Θούρια, ύμνους¹³⁰ και πατριωτικά άσματα όπως ‘της δόξης λάμπει γαλανό το φως στη ...’, ‘όλη δόξα κ.λ.π.’¹³¹. Οι μαθητές με αυτό τον τρόπο ανήγγειλαν την ανατολή της εθνικής επετείου με την βοήθεια του χαρμόσυνου ήχου των καμπάνων του Ιερού Ναού, οι οποίες καθ’ όλη τη διάρκεια της πομπής κτυπούσαν με πανηγυρικό ρυθμό

Στις 10 π.μ. οι μαθητές συγκεντρώνονταν στο προαύλιο του διδακτηρίου και ξεκινούσαν από το σχολείο για να πάνε στον Ιερό Ναό του «Αγίου Αθανασίου», στην κεντρική πλατεία, για την δοξολογία. Ο σχεδιασμός της παράταξης των μαθητών είχε ως εξής : Προπορεύονταν οι σαλπικτές και οι τυμπανίστριες ενώ ακολουθούσαν δύο μαθητές με φουστάνελες. Ο ένας εξ’ αυτών ήταν ο σημαιοφόρος και ο άλλος κρατούσε δάφνινο στεφάνι. Στη συνέχεια ακολουθούσαν μαθητές και μαθήτριες με εθνικές ενδυμασίες¹³² ή αρχαία ρούχα¹³³ και κατόπιν οι υπόλοιποι μαθητές παραταγμένοι σε τετράδες. Όλοι οι μαθητές κινούνταν με βήμα ρυθμικό. Το σχήμα αυτό ακολουθήθηκε και τις άλλες χρονιές. Μικρή διαφοροποίηση παρατηρήθηκε τη σχολική χρονιά 1955-1956, όπου πίσω από το σημαιοφόρο και το μαθητή που κρατούσε το στεφάνι, ακολουθούσαν δύο μαθήτριες: η μια παρίστανε την Ελλάδα κρατώντας φανάρι στο δεξί της χέρι και η άλλη την Κύπρο¹³⁴.

Μετά τη δοξολογία, τον πανηγυρικό της ημέρας εκφωνούσε, συνήθως, ο Διευθυντής του σχολείου. Σε άλλες περιπτώσεις οι Δημοδιδάσκαλοι που αναφέρονται να έχουν εκφωνήσει πανηγυρικούς την 25^η Μαρτίου μετά τη δοξολογία, εκτός από τον Διευθυντή του σχολείου Κων/νο Παπαδημητρίου¹³⁵, ήταν ο Δημοδιδάσκαλος

---

¹²⁷Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1946-57), Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 23-3-1952

¹²⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 26-3-1955

¹²⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 29-10-1955

¹³⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 1951

¹³¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 23-3-1951

¹³² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 29-10- 1952

¹³³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 4 / 26-3-1949

¹³⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 12 / 26-3-1956

¹³⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξεων. 2 / 23-3-1951, 7 / 22-3-1953 & 3 / 26-3-1955

Παναγιώτης Βαλάρης¹³⁶ και οι Δημοδιδασκάλισσες Ασημίνα Μουλαρά¹³⁷ και Αικατερίνη Κοψίδα¹³⁸.

Κατόπιν, ακολουθούσε επιμνημόσυνος δέηση στο μνημείο των πεσόντων, «υπέρ των ψυχών των μεγάλων περιφρονητών του θανάτου υπέρ της ανεξαρτησίας.»¹³⁹ και κατάθεση στεφάνων, στις οποίες συμμετείχε το σχολείο. Στα πρακτικά, μόνο σε δύο εκθέσεις αναφέρεται το όνομα του μαθητή ή της μαθήτριας που κατέθεσε το στεφάνι εκ μέρους του σχολείου. Τη μια φορά το καταθέτει, «...εκ μέρους του Σχολείου ο Διευθυντής του Σχολείου Κων/νος Παπαδημητρίου.»¹⁴⁰ και την άλλη «μαθήτρια εκπροσωπούσα το σχολειόν»¹⁴¹ στην κατάθεση στεφάνου στο μνημείο των ηρώων της οποία το όνομα δεν αναφέρεται.

Μετά την κατάθεση στεφανιών οι μαθητές έψαλλαν τον εθνικό ύμνο. Στο τέλος γινόταν παρέλαση των μαθητών μπροστά από τους επισήμους και τους κατοίκους της κωμόπολης. Έπειτα, ακολουθούσαν δημοτικοί χοροί των μαθητών στην κεντρική πλατεία «συνοδείαν οργάνων.»¹⁴² τα οποία έβαζε η κοινότητα¹⁴³. Σημειώνουμε ότι τη σχολική χρονιά 1956-1957, παρότι πραγματοποιήθηκε επιμνημόσυνος δέησις και κατάθεσις στεφάνων, δεν έγινε η συνηθισμένη παρέλαση και οι μαθητές δεν χόρεψαν τους προγραμματισμένους δημοτικούς χορούς «λόγω ραγδαίας βροχής.»¹⁴⁴ Το τυπικό των εθνικών εορτών ακολουθήθηκε «εν μέρει» και στον εορτασμό της πενήνταετηρίδας του Βασιλιά Παύλου Α'.¹⁴⁵

¹³⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 12 / 26-3-1956

¹³⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 4 / 24-3-1954

¹³⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 23-3-1952

¹³⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 26-3-1955

¹⁴⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 23-3-1952

¹⁴¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 7 / 22-3-1953

¹⁴² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 26-10-1951

¹⁴³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 4 / 26-3-1949

¹⁴⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 19 / 26-10-1956

¹⁴⁵ Στις 14 Δεκεμβρίου 1951 το δημοτικό σχολείο Κατούνας συμμετείχε στον πανελλήνιο εορτασμό για την 50ετηρίδα του Βασιλιά Παύλου Α'. Η έκθεση καταλαμβάνει μια σελίδα στο τετράδιο-βιβλίο των πρακτικών του συλλόγου διδασκόντων της περιόδου (1945-1957) και έχει ως θέμα, «Έκθεσις Εορτασμού της Α.Μ. Βασιλέως Παύλου Α'».

Έτσι, στις 13 Δεκεμβρίου στολίστηκε η αίθουσα των τελετών του επάνω ορόφου και τοποθετήθηκε στον εξώστη η ελληνική σημαία και «Κατά την ώρα του διαλείμματος εγένετο συγκέντρωσις των μαθητών εις το προαύλιον του σχολείου ένθα ο Διευθυντής του Σχολείου δια καταλλήλου ομιλίας ανέπτυξεν εις τους μαθητάς την σημασίαν της αυριανής εορτής» Την επόμενη ημέρα ακολουθήθηκε «εν μέρει» το τυπικό των εθνικών εορτών. Οι μαθητές συνετάχθησαν κατά τετράδες και προπορευομένων των σαλπικτών, των τυμπανιστών και της γαλανόλευκης ξεκίνησαν με βήμα ρυθμικό για την εκκλησία «Άγιος Αθανάσιος» όπου την 11 π.μ. εψάλη δοξολογία.». Μετά τη δοξολογία ακολούθησε επιμνημόσυνη δέηση, κατάθεση στεφάνου και παρέλαση. (Γ. Α. Κ – Αρχαία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1946-1957), Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης [-] / 14-12-1951)

Γ.4. ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ

Οι σχολικές εορτές είχαν, εκτός των άλλων, ως στόχο την ενίσχυση του ταμείου της σχολικής εφορείας. Όπως αναφέρεται στο βιβλίο του Π. Γκίκα «Περί διοργανώσεως Σχολικών Εορτών αγορών και θεατρικών παραστάσεων», το οποίο αποτελεί οδηγό περί Σχολικών Εφορειών «Η οργάνωσις Σχολικών εορτών, κ.λ.π. προβλέπεται υπό του εδ. θ της παρ. 1, του άρθρου 9 του Ν.5019. Το προσωπικό των σχολείων εν τη επιθυμία του όπως ενισχύεται οικονομικώς πάντοτε το Σχολικόν Ταμείον, πράγμα το οποίον κατ' ουσίαν συντελεί εις την εύρυθμον λειτουργίαν του Σχολείου, προέρχεται εις αποφάσεις διοργανώσεως διαφόρων εορτών.»¹⁴⁶,

Το απόγευμα ανήμερα των εθνικών εορτών λάμβανε χώρα στην αίθουσα εκδηλώσεων η σχολική γιορτή, όπου οι μαθητές του σχολείου ανέβαζαν θεατρική παράσταση. Η ημέρα έκλεινε με το διδακτήριο φωταγωγημένο και κάποιες φορές με «λαμπαδηφορία των μαθητών»¹⁴⁷.

Τα χρήματα τα οποία μαζεύονταν από τις σχολικές εκδηλώσεις προς ενίσχυση της Σχολικής Εφορείας δεν φορολογούνταν, «τα εκ της διοργανώσεως σχολικών εορτών, αγορών θεατρικών παραστάσεων κ.λ.π. εισπραττόμενα ποσά, αίτινες δύνανται ν' απαλλαγώσι άσης εν γένει φορολογίας οπουδήποτε και αν τελούνται κατόπιν αποφάσεως του Υπουργείου των Οικονομικών και του κατ' εξουσιοδότησιν του ενεργούντος οικείου Οικονομικού εφόρου»¹⁴⁸

Τα χρήματα που συγκεντρώνονταν από τις σχολικές εορτές και παραστάσεις που πραγματοποιούσε το σχολείο ήταν αφορολόγητα.. Στους προϋπολογισμούς της σχολικής εφορείας, τα αντίστοιχα ποσά αναγράφονται στην ένδειξη «εκ σχολικών εορτών και παραστάσεων»¹⁴⁹.

¹⁴⁶ όπως παρατίθενται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαιδεύσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυρούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας – νομολογίας, τ. 3 (Ο - Ω), σ. 795, Κέρκυρα 1952

¹⁴⁷ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1946-1957), Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξεων 2 / 23-3-1951 & 20 / 23-3-1957

¹⁴⁸ όπως παρατίθενται στο βιβλίο του Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαιδεύσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυρούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας – νομολογίας, τ. 3 (Ο - Ω), σ. 804, Κέρκυρα 1952

¹⁴⁹ Τα χρήματα που υπολόγιζε η Σχολική Εφορία να έχει την περίοδο 1932-1938 ως έσοδα από τις σχολικές εορτές και παραστάσεις που πραγματοποιούσε το σχολείο ετησίως έφταναν το ποσό των 500 δραχμών (Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξεων 8 / 30-1-1934, 14 / 17-2-1935, 18 / 24-2-1936, 20 / 30-1-1937, 27 / 30-1-1938). Μόνο στον προϋπολογισμό του οικονομικού έτους 1940-41 το χρηματικό ποσό διπλασιάστηκε (Φ. 8, υπ. 1α, αριθ. πράξεων 26 / 1940-41). Στους προϋπολογισμούς του δεύτερου μισού τις δεκαετίας του 1940 τα χρηματικά ποσά είναι ανάλογα με τον πληθωρισμό. Στον προϋπολογισμό του 1945-46 στην ένδειξη «εκ σχολικών εορτών, αγορών και θεατρικών παραστάσεων» αναγράφεται το ποσό των 10000 χιλιάδων δραχμών (Φ. 8, υπ. 2α., αριθ. πράξης 2 / 1945-46). Στον προϋπολογισμό του 1947-48 αναγράφονται 100000 χιλιάδες δραχμές (Φ. 8, υπ. 2α., αριθ. πράξης 9 / 1947-48). Στο προϋπολογισμό 1948-49 τα έσοδα υπολογίζονται σε 50000 χιλιάδες

Σε αυτό το σημείο θα αναφέρουμε τα θεατρικά έργα, τα οποία, σύμφωνα με τις εκθέσεις στο βιβλίο – τετράδιο πρακτικών, πραγματοποιούνταν με τη συμμετοχή των μαθητών και την καθοδήγηση των διδασκόντων. Τα θεατρικά έργα τα οποία που παίχτηκαν στο δημοτικό σχολείο Κατούνας, κατά τους εορτασμούς της 28^{ης} Οκτωβρίου ήταν τα εξής:

1951-1952: Τα έργα : «'Στη φωνή της Πατρίδος' από την αθάνατη εποποιΐα του Αλβανικού μετώπου, και το σκετς 'Το Μουσείον της νίκης - Ελλάς και σύμμαχοι'. 1952-1953 : «Δάφνες στην Πίνδο», του κ. Σωτηρίου Ρημέση ως και το σκετς «Ελλάς και Σύμμαχοι» του κ. Αντωνίου Λεονάρδου. Επίσης οι μαθηταί της Δ! τάξεως απήγγειλαν Πατριωτικά ποιήματα ,άσματα και διαλόγους.

1953-1954: « Το γνήσιο ελληνόπουλο», «Οι νοσοκόμες», «Τα Δωδεκάνησα» ως και διάφορα σκετς.

1954-1955: « 'Δάφνες στην Πίνδο', 'Όλα για την πατρίδα' και το σκετς 'Το Μουσείον της νίκης των συμμάχων'»

1955-1956: « 'Η Πίνδος', το σκετς 'Ελλάς και σύμμαχοι' και απηγγέλθησαν εθνικά πατριωτικά ποιήματα και διάλογοι.»

1956-1957: «'Δάφνες στην Πίνδο' του κ. Ρημέση και απηγγελία ποιημάτων.»

Αντίστοιχα, Τα θεατρικά που παίχτηκαν στο δημοτικό σχολείο Κατούνης κατά τους εορτασμούς της 25^{ης} Μαρτίου 1821 ήταν τα εξής:

1948-1949: «το έργον «η Έξοδος του Μεσολογγίου», άλλαι απαγγελίαι και διάλογοι.»

1950-1951: «τα έργα : 'Ο Τζαβέλας' και 'το κρυφό σχολειό'»

1951-1952: «τα έργα : 'Νύχτα χαλασμού', 'Να ζη το Μεσολόγγι' και 'Το κρυφό Σχολειό'»

1952-1953: «'Αθανάσιος Διάκος' και θα απαγγείλουν οι μαθηταί και αι μαθήτριά αι εθνικά πατριωτικά ποιήματα, διαλόγους και σκετς.»

1953-1954: «Απαγγέρονται ποιήματα εθνικού περιεχομένου, διάλογοι και σκέτς και δίδεται επί σκηνής παράστασις του έργου «η Έξοδος του Μεσολογγίου» του κ Χρ. Ευαγγελάτου.»

1954-1955: «τα έργα: 'Νύχτα χαλασμού', 'Τα σουλιωτόπουλα δεν πέθαναν', διάφορα σκέτς, ποιήματα και διάλογοι.»

1955-1956: « 'ο Σαμουήλ', η κωμωδία 'οι κληρωτοί', απαγγέλθησαν εθνικά ποιήματα και σκετς»

δραχμές (Φ. 8, υπ. 2α., αριθ. πράξης 5 / 1948-49) και στο προϋπολογισμό του 1949-50 ανέρχονται στο ποσόν των 150000 δραχμών (Φ. 8, υπ. 2α., αριθ. πράξης 3 / 1949-50), [Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε .Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου, Φ. 8, υπ. 1α., υπ. 1β., υπ. 2α]

1956-1957: «το έργον: ‘Τότε και τώρα’, εικόνες από τους ιερούς αγώνες της Ε. Ο. Κ. Α, των Κυπρίων, του κ. Αντωνίου Λεονάρδου, το έργον ‘Νύχτα χαλασμού’ κ. Κων/νου Πετρονικολού και απαγγέλθησαν εθνικά ποιήματα.

Η σχολική εφορεία είχε κέρδος από τις σχολικές παραστάσεις. Στα έσοδα χρήσεως των προϋπολογισμών αναφέρονται τα ποσό τα οποία υπολόγιζε να εισπράξει η σχολική εφορεία από τις θεατρικές παραστάσεις των εθνικών εορτών. Το ποσό κυμαινόταν από 5.000 δρχ. έως 20000 δρχ.¹⁵⁰.

---

¹⁵⁰ Ο προϋπολογισμός του 1948-49 αναφέρει ως έσοδο από τις Σχολικές Γιορτές – σχολικές Παραστάσεις, το ποσό των πέντε χιλιάδων δραχμών (5000 δρχ.), (Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ./νίας, Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου: Πρακτικά Σχολικής Εφορείας 1945-64, Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης 5 / 11-1-1948.). Δέκα χιλιάδες δραχμές (10000 δρχ.) υπολογίστηκαν στους προϋπολογισμούς 1945-1946 (Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης 2 / 18-11-1945) και 1947-48 (στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξης 9 / 26-1-1947) Για τις σχολικές εορτές και θεατρικές παραστάσεις ο προϋπολογισμός του 1949-1950 όριζε το ποσό των δεκαπέντε χιλιάδων δραχμών (15000 δρχ.), (στο ίδιο, Φ. 8, υπ. 2α, αριθ. πράξεων 3 / 12-1-1949, 2 / 2-4-1950)

**Δ΄. ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ ΤΗΣ ΣΗΜΑΙΑΣ ΤΟΥ
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ**

Τη δεκαετία 1931- 1940, στις «Εκθέσεις Πεπραγμένων» αναφέρεται η γιορτή της σημαίας, χωρίς όμως να υπάρχει ιδιαίτερο πρακτικό που καταγραφόταν με αναφορά αποκλειστικά σε αυτή. Η γιορτή της σημαίας γινότανε μια μέρα πριν την έναρξη των μαθημάτων, ανεξάρτητα ποια ήταν αυτή κάθε σχολική χρονιά. «Την 30 Σεπτεμβρίου εγένετο η εορτή της σημαίας την δε πρώτην Οκτωβρίου ήρξατο κανονικώς η λειτουργία του σχολείου»¹⁵¹.

Το διάστημα της κατοχής 1940-1944 δεν υφίστατο η γιορτή της σημαίας. Το διάστημα 1945-1949 η συγκεκριμένη γιορτή δεν αναφέρεται, παρότι γινόταν με ιδιαίτερη λαμπρότητα, ιδιαίτερα λόγω της όψιμης απελευθέρωσης. Στα χρόνια 1951-

---

¹⁵¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1930-1941), Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης. 6 / 15-6-1931)

1957, η γιορτή της σημαίας πραγματοποιούνταν πριν από τη γιορτή της 28^{ης} Οκτωβρίου, διότι κατά τη διάρκεια αυτής της γιορτής έπρεπε να γίνει η τελετή παράδοσης της σημαίας στο σημαιοφόρο του σχολείου, ο οποίος θα το εκπροσωπούσε στις εθνικές εορτές.

Τα πρακτικά-εκθέσεις που βρίσκονται στο τετράδιο-βιβλίο της περιόδου 1946-1957 και αφορούν τη γιορτή της σημαίας είναι έξι¹⁵²: Υπογράφονται όλα από το σύλλογο διδασκόντων, ενώ τη σχολική χρονιά 1953-1954 σημειώνεται ότι αντίγραφο στάλθηκε και στον επιθεωρητή, «Εφ' ω συνετάγη η παρούσα πράξις ης αντίγραφον υποβληθήσεται τω κ. Επιθεωρητή και ήτις αναγνωσθείσα και βεβαιωθείσα υπογράφεται ως έπεται.»¹⁵³ Τα πρακτικά που έχουν σχέση με την εορτή της σημαίας καταλαμβάνουν από μία έως μιάμιση σελίδα. Ένα άλλο χαρακτηριστικό τους είναι που η κατάρτιση του προγράμματος, οι εκδηλώσεις, και η έκθεση, δηλαδή τα «περί εορτασμού της Σημαίας» πραγματοποιούνταν την ίδια ημέρα.

Οι σχολικές χρονιές στις οποίες αναφέρονται τα παραπάνω πρακτικά αρχίζουν στις 21 Σεπτεμβρίου¹⁵⁴, ημερομηνία η οποία, καθώς παρατηρούμε, είχε καθιερωθεί ως ημερομηνία έναρξης της σχολικής χρονιάς από το 1947-1948. Η γιορτή της σημαίας, αν εξαιρέσουμε τη σχολική χρονιά 1951-1952, γινόταν σε ημερομηνία η οποία δεν βρισκόταν χρονικά μακριά από την έναρξη της σχολικής χρονιάς.

Τη σχολική χρονιά 1951-1952, η έναρξη της γιορτής της σημαίας άρχισε με καθυστέρηση στις 9 π.μ. Στις 8 π.μ. πραγματοποιούνταν ακόμα ο καλλωπισμός του διδακτηρίου για την εορτή της εθνικής επετείου της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940, όπως είχε προγραμματιστεί σύμφωνα με το πρόγραμμα του εορτασμού της εθνικής επετείου, που είχε καταρτίσει ο σύλλογος των διδασκόντων μια μέρα πριν, στις 26 Οκτωβρίου¹⁵⁵. Το ίδιο συνέβη και την επόμενη σχολική χρονιά, 1952-1953, όπου η γιορτή της σημαίας πάλι δεν άρχισε την προγραμματισμένη ώρα, με τη διαφορά ότι η καθυστέρηση οδήγησε στην αναβολή της ώρας έναρξης της γιορτής στις 9.30 π.μ.

Μετά το 1953 η γιορτή ξεκινούσε κανονικά στις 8 π.μ., ενώ οι δημοδιδάσκαλοι συγκεντρώνονταν μισή ώρα νωρίτερα, για να κανονίσουν τα της διαδικασίας. Σε αντίστοιχες εκθέσει αναφέρεται ότι «...και ώραν 7.30 π.μ. συνελθών ο σύλλογος των εν αυτώ υπηρετούντων δημοδιδασκάλων απεφάσισε περί του

---

¹⁵² Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1946-1957), Φ. 6, υπ.: 1β, αριθ. πράξεων 4 / 27-10-1951, 4 / 10-10-1952, 2 / 8-10-1953, 13 / 6-10-1954, 9 / 26-9-1955, 18 / 26-9-1956

¹⁵³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 8-10-1953

¹⁵⁴ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. :178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλοακαρνανίας, Βιβλίο Φοιτούντων Μαθητών, Φ. 56α, σ. 147

¹⁵⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1946-57), Φ. 6, υπ.: 1β, αριθ. πράξης. 3 / 26-10-1951

εορτασμού της σημαίας σήμερα και προέβη εις τας ακολούθους ενέργειας : Περί ώραν 8^η π.μ. συνεκεντρώθησαν οι μαθηταί...»¹⁵⁶

Ουσιαστικά ο σύλλογος των διδασκόντων συγκεντρωνόταν για να επικυρώσει την επιλογή του σημαιοφόρου. Οι σημαιοφόροι του δημοτικού σχολείου Κατούνας, ρτα ονόματα των οποίων καταγράφονταν στις εκθέσεις του εορτασμού της σημαίας είναι οι εξής: 1951-1952: Φώτιος Καρέλλος, 1952-1953: Κωνσταντίνος Ζέλος, 1953-1954: Δημήτριος Μπερίκος, 1954-1955: Σωτήριος Γουρνοπάνος, 1955-1956: Αλέξανδρος Νάκος, 1956-1957 Δημήτριος Σκουληκαρίτης¹⁵⁷

Το πρόγραμμα της γιορτής ξεκινούσε ο Διευθυντής του σχολείου, «Κατόπιν παραγγέλματος του Διευθυντού του Σχολείου, εγένετο παράταξιν των μαθητών προ της κυρίας εισόδου του πρώτου ορόφου του Διδακτηρίου.»¹⁵⁸ Εκεί γινόταν η συγκέντρωση των μαθητών κάθε πρωί, πριν από την έναρξη των μαθημάτων. Η κυρία είσοδος του πρώτου ορόφου του Διδακτηρίου είναι η είσοδος που βλέπει στο προαύλιο και ακριβώς από πάνω της υπάρχει βεράντα-εξώστης.

Το τελετουργικό που ακολουθούνταν ήθελε το σημαιοφόρο να φέρνει από το γραφείο του διευθυντή του σχολείου τη σημαία, ενώ οι υπόλοιποι μαθητές, ακολουθώντας το παράγγελμα, κάθονται σε στάση προσοχής. Ο σημαιοφόρος εμφανιζόταν μια φορά στην κυρία είσοδο, «Εν τω μεταξύ ο σημαιοφόρος Φώτιος Καρέλλος, προσκομίζει την γαλανόλευκον εις την είσοδον ενώ οι μαθηταί ίστανται προσοχήν.»¹⁵⁹ ενώ τις υπόλοιπες στον εξώστη του πάνω ορόφου, «Ως Σημαιοφόρος ωρίσθηκε ο μαθητής της Στ! τάξεως Δημήτριος Μπερίκος, ο οποίος προσκομίζει την σημαίαν εκ του γραφείου του Σχολείου και κρατεί ταύτην υψωμένην επί του εξώστου της κυρίας εισόδου, ενώ οι μαθηταί διατάσσονται εις προσοχήν.»¹⁶⁰

Κατόπιν, γινόταν η προσευχή την οποία έλεγε μαθήτρια που επιλεγόταν από την έκτη τάξη. Τα ονόματα των μαθητριών που έκαναν την προσευχή την ημέρα της γιορτής της σημαίας τα οποία ήταν καταγεγραμμένα στις αντίστοιχες εκθέσεις, είναι οι εξής: 1951-1952 Μαρία Μπαλαγεώργα., 1952-1953 Άννα Κώτσου., 1953-1954: Μαρία Παπαβασιλείου, 1954-1955: Σοφία Βούλγαρη, 1955-1956: -----1956-1957 : Αγαρίστη Προδρομίτη, ¹⁶¹. Η προσευχή που απαγγελόταν ήταν ‘Βασιλεύ Ουράνιε κ.λπ’.¹⁶²

Έπειτα τον λόγο έπαιρνε ο διδάσκαλος στον οποίο είχε ανατεθεί να εκφωνήσει τον πανηγυρικό της ημέρας, αναφερόμενος προς τους μαθητές για της σημασίας του εορτασμού της σημαίας και της αξίας του εθνικού μας συμβόλου¹⁶³.

¹⁵⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 8-10-1953

¹⁵⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β

¹⁵⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 13 / 6-10-1954

¹⁵⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 4 / 27-10-1951

¹⁶⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 8-10-1953

¹⁶¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1β

¹⁶² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 4 / 10-10-1952

¹⁶³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 9 / 26-9-1955

Στα έξι πρακτικά που αναφέρονται στη γιορτή της σημαίας, τον πανηγυρικό της ημέρας εκφωνούν ο Διευθυντής του σχολείου Κωνσταντίνος Παπαδημητρίου (Αρ. Πρ. 4/10-10-1952, 13/6-10-1954, 18/ 26-9-1956) και ο Δημοδιδάσκαλος Παναγιώτης Βαλάρης (Αρ. Πρ. 4/27-10-1951, 2/8-10-1953, 9/26-9-1955) εναλλάξ.¹⁶⁴ Εδώ αξίζει να αναφέρουμε ότι στο ακροατήριο το οποίο παρακολουθούσε τη γιορτή, πολλές φορές, συγκαταλέγονταν και γονείς τους οποίους προσκαλούσε το σχολείο¹⁶⁵. Τη σχολική χρονιά 1954-1955, μάλιστα, σημειώνεται ότι παρέστησαν ο πρόεδρος της κοινότητας, η σχολική εφορεία και ορισμένοι γονείς και κηδεμόνες των μαθητών¹⁶⁶.

Τη σχολική χρονιά 1951-1952, όπου η γιορτή της σημαίας πραγματοποιήθηκε στις 27 Οκτωβρίου, συνέπεσε με το σημαιοστολισμό του διδακτηρίου και την ομιλία για την 28^η Οκτωβρίου. Στο πρακτικό κατάρτισης προγράμματος του εορτασμού της 28^{ης} Οκτωβρίου σημειώνεται ότι θα μιλήσουν για το ιστορικό γεγονός της ημέρας ο δάσκαλος Παναγιώτης Βαλάρης και η Αικατερίνη Κοψίδα¹⁶⁷. Προκειμένου να αποφευχθεί οποιαδήποτε σύγχυση, στο πρακτικό για τη γιορτή της σημαίας αναφέρεται μόνο το όνομα του Παναγιώτη Βαλάρη και, έτσι συμπεραίνουμε ότι ο Παναγιώτης Βαλάρης θα μιλούσε για την γιορτή της σημαίας και η Αικατερίνη Κοψίδα για την εθνική επέτειο του ΟΧΙ.

Μετά την ομιλία που πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα εκδηλώσεων, οι μαθητές τραγούδησαν τραγούδια για τη σημαία όπως «Σημαία γαλανόλευκην»¹⁶⁸, «τον ύμνον ‘ Όταν στη μέση προβάλλης’»¹⁶⁹ και τον εθνικό ύμνο. Στο τέλος της γιορτής, ο σημαιοφόρος απέσυρε τη σημαία από τη γιορτή ενώ «οι δε μαθηταί χαιρετούν ταύτην με εθνικόν ενθουσιασμόν και εθνικήν υπερηφάνειαν.»¹⁷⁰ και την πήγε στο γραφείο του Διευθυντή. Ακολουθούσαν χοροί, όπως τσάμικος και συρτός, και διάφορα αγωνίσματα από τους μαθητές. Με τον τρόπο αυτό κηρυσσόταν η λήξη της εορτής της σημαίας, μέσα στον γενικό ενθουσιασμό των γονέων που παρευρίσκονταν.

---

¹⁶⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β

¹⁶⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 4 / 10-10-1952

¹⁶⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 13 / 6-10-1954

¹⁶⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 26-10-1951

¹⁶⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 18 / 26-9-1956

¹⁶⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 4 / 10-10-1952

¹⁷⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 8-10-1953

Ε΄. ΕΚΘΕΣΗ ΑΓΙΑΣΜΟΥ¹⁷¹

Στο τετράδιο-βιβλίο των πρακτικών του συλλόγου των διδασκόντων της περιόδου (1945-1957) υπάρχει μια έκθεση που αναφέρεται στην τέλεση του αγιασμού εν όψη της έναρξης της νέας σχολικής χρονιάς, 1948-1949. Η έκθεση καταλαμβάνει χώρο μιάμισης σελίδας. Η κατάρτιση του προγράμματος που αφορούσε τη συγκεκριμένη εκδήλωση δεν αποτελούσε ξεχωριστό πρακτικό, όμως αναφέρεται στην έκθεση ότι πραγματοποιήθηκε στις 19 Σεπτεμβρίου 1948, «Ο Διευθυντής του Σχολείου εν συνεδριάσει μετά του διδακτικού προσωπικού κατάρτισε προ 2ημερών το πρόγραμμα της τελέσεως του αγιασμού...»

---

¹⁷¹ Όλα τα αποσπάσματα τα οποία χρησιμοποιούνται σε αυτό το υποκεφάλαιο ανήκουν στο πρακτικό με την κεφαλίδα «Έκθεσις τελέσεως αγιασμού επί ενάρξεως των μαθημάτων», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 21-9-1948)

Ο αγιασμός του νέου σχολικού έτους εντάσσεται στις εκδηλώσεις του σχολείου και, όπως συμβαίνει με όλες τις εκδηλώσεις, έτσι και το πρόγραμμα τελέσεως του αγιασμού, ανακοινώθηκε στην κοινωνία της κομοπόλης της Κατούνας. «Το πρόγραμμα δημοσιευθέν επί των κεντρικότερων θέσεων της κομοπόλεως και εις εκκλησίας αναγνωσθέν προσεκάλει εν τη τελετή τους κ. κ. γονείς και κηδεμόνας των μαθητών ως και όλας τας δημοσίας αρχάς της κομοπόλεως».

Η τελετή του αγιασμού διεξήχθη την ημέρα έναρξης της εν λόγω σχολικής χρονιάς, την Τρίτη 21 Σεπτεμβρίου, στην αίθουσα του κάτω ορόφου του διδακτηρίου που, όπως αναφέρεται στο πρακτικό, ήταν η αίθουσα της Ε και Στ τάξης. Η εκδήλωση άρχισε στις 8 π.μ., ενώ οι μαθητές, οι μαθήτριες και οι προσκαλεσμένοι είχαν αρχίσει να προσέρχονται στο σχολείο, μισή ώρα νωρίτερα, «Προσήλθον οι γονείς και κηδεμόνες ως και αρχαί της κομοπόλεως.».

Την ιερουργία του αγιασμού «εν μέσω κατανύξεως των παρισταμένων» τέλεσαν οι δύο εφημέριοι. Η τελετή διεξήχθη με «κατανυκτικήν θρησκευτικήν ευλάβειαν», ενώ αμέσως μετά, ο Διευθυντής του σχολείου, εκπροσωπώντας το σύλλογο των διδασκόντων, εκφώνησε λόγο προκειμένου να χαιρετίσει τον ερχομό των μαθητών. Άδραξε την ευκαιρία αυτή έτσι ώστε να απευθυνθεί στους γονείς και να τους μιλήσει για την αξία του σχολείου και των γραμμάτων. Επίσης, αναφέρθηκε σε θέματα που απασχολούσαν το σύλλογο των διδασκόντων αναφορικά με τις σχέσεις τους με τους γονείς και τους ζήτησε να ενδιαφερθούν για «την τακτικήν φοίτησιν των μαθητών δια την κανονικήν και απρόσκοπτον λειτουργίαν του Σχολείου». Τους προέτρεψε να ενδιαφέρονται για την πρόοδο των παιδιών τους και να έρχονται σε επικοινωνία με τους δασκάλους, τονίζοντας ότι θεωρεί σημαντική «την προσέλευσιν απάντων εις τας συγκεντρώσεις των γονέων και κηδεμόνων αίτινες θα λαμβάνουν χώραν εν τω Σχολείω.» Μεταξύ άλλων, προκειμένου να εδραιωθεί την ισχύ των λόγων του, έκανε επίκληση στο συναίσθημα του ακροατηρίου λέγοντας: «...αγαπήσατε το σχολείον, ενσταλάξατε εις τας απαλάς καρδίας των τέκνων σας τα θεία ρήματα του Ευαγγελίου, πονέσατε τα παιδιά σας...».

Μετά το τέλος του αγιασμού, οι μαθητές πήγαν στις τάξεις τους για να αρχίσουν κανονικά τα μαθήματα της νέας σχολικής χρονιάς.¹⁷²

¹⁷² Μετά τον αγιασμό οι μαθητές παρακολουθούν κανονικά το πρόγραμμα των μαθημάτων. Το μέτρο ατόνησε και προς τα τέλη του 20^{ου} αιώνα διαχωρίστηκε, άτυπα, η μέρα έναρξης του σχολείου από την μέρα έναρξης του ωρολογίου προγράμματος. Έτσι την πρώτη μέρα γινόταν ο αγιασμός και την δεύτερη ξεκινούσε κανονικά το ωρολόγιο πρόγραμμα. Με την έναρξη του σχολικού έτους 2001-2002 εστάλη εγκύκλιος, με βαθμό ασφαλείας εξαιρετικά. επείγον προς τους Προϊσταμένους Διευθύνσεων και Γραφείων Π. Ε. της χώρας, Διευθυντές και Προϊσταμένους Δημ. σχολείων και Νηπιαγωγείων και κοινοποιήθηκε στους σχολικούς συμβούλους Π.Ε η οποία επανέφερε το θέμα της έναρξης των μαθημάτων αμέσως μετά τον αγιασμό, « Με αφορμή ερωτήματα που υποβάλλονται στο Υπουργείο Παιδείας, σας κάνουμε γνωστό ότι από καμιά διάταξη και από καμιά οδηγία δεν προβλέπεται καθυστέρηση εφαρμογής του ωρολογίου προγράμματος.

Επομένως, από την 1^η ημέρα έναρξης των μαθημάτων τόσο τα νήπια όσο και οι μαθητές του δημοτικού σχολείου παρακολουθούν ολοκληρωμένο διδακτικό πρόγραμμα σύμφωνα με τις ώρες που προβλέπονται από το ωρολόγιο πρόγραμμα για κάθε τάξη και για κάθε τύπο σχολείου, είτε αυτό είναι κοινό ή ολόήμερο ή διευρυμένου ωραρίου.

Παράδειγμα:

-
- Η Στ' τάξη ολοκληρώνει το πρόγραμμα στις 13.30 και κατά συνέπεια την ώρα αυτή γίνεται και η αποχώρηση των μαθητών της τάξης αυτής.
  - Το ολοήμερο νηπιαγωγείο ολοκληρώνει το πρόγραμμά του στις 15.45, οπότε από την αρχή του διδακτικού έτους τα νήπια αποχωρούν την ώρα αυτή.

Ο Διευθυντής
Κων/νος Κώτσης»

(ΥΠΕΠΘ, Δ/νση Σπουδών Π.Ε., Τμήμα Α', Θέμα : Λειτουργία Σχολείων, Αριθ. Πρωτ. Φ.3/845/Γ1/770, Αθήνα 14-9-2001)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ**ΩΡΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
ΚΑΤΟΥΝΑΣ 1929-1949****Α΄. ΓΕΝΙΚΑ****A.1. ΠΕΡΙ ΩΡΟΛΟΓΙΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ**

Ο νόμος του Όθωνα «Περί Δημοτικών Σχολείων» της 6/18 Φεβρουαρίου του 1834 αποτέλεσε το πρώτο βήμα οργάνωσης της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Καθόρισε την δημοτική εκπαίδευση του νεοσύστατου Ελληνικού κράτους που κατά την Τουρκοκρατία αλλά και κατά τα πρώτα μετεπαναστατικά χρόνια προσπαθούσε με σπασμωδικές κινήσεις να αυτοπροσδιοριστεί.

Καταρχάς, ορίστηκαν τα μαθήματα τα οποία θα διδάσκονταν σε όλα τα δημοτικά σχολεία της Ελληνικής Επικράτειας. «Κατήχησις, στοιχεία ελληνικής, ανάγνωσις, γραφή, αριθμητική, η γνώσις των κατά τους νόμους παραδεδεγμένων

σταθμών και μέτρων, η γραμμική ιχνογραφία και η φωνητική μουσική»¹. Σημειωνόταν ακόμα ότι «διδασκείτο εβδομάδος σωματικά γυμνασσία (σωμασκία), άρα και θέλει διδάσκεσθαι πρακτικώς η αγρονομία, η κηπουρική και κυρίως η δένδροκομία, βομβυκοτροφία και μελισσοτροφία.»². Οι δάσκαλοι προτρέπονται να διδάσκουν «ει δυνατόν δε, και στοιχεία της γεωγραφίας, της ελληνικής ιστορίας, και εκ των φυσικών επιστημών τα αναγκαϊότερα»³ ενώ στα σχολεία των θηλέων, προστέθηκε και εργόχειρο, «Εις κορασίων σχολεία θέλει γίνεσθαι γύμνασις εις γυναικεία εργόχειρα»⁴.

Όσο αφορά τα προαιρετικά μαθήματα τα οποία σημειωνόταν ότι πρέπει να περιλαμβάνονται στα ωρολόγια προγράμματα, όπως όριζε ο νόμος του 1834, πρέπει να αναφέρουμε ότι ελάχιστες είναι οι εξαιρέσεις των δασκάλων της πρώτης τάξης από τους οποίους όντως διδάσκονταν. Ο Χρ. Π. Οικονόμου, διευθυντής Διδασκαλείων και Εκπαιδευτικός Σύμβουλος δίνει την παρακάτω εξήγηση, «Άπαντα όμως τα νέα ταύτα μαθήματα, είτε διότι δεν ήσαν υποχρεωτικά τα πλείστα, διότι ο Νόμος ενέγραφεν ει δυνατόν, είτε, διότι δεν υπήρχον τα απαιτούμενα μέσα, είτε διότι οι πλείστοι των διδασκάλων της εποχής εκείνης δεν ήσαν παρασκευασμένοι εις τούτο, δεν κατέστη δυνατόν να διδαχθώσιν εις τα πλείστα σχολεία.»⁵

Στα περισσότερα σχολεία διδάσκονταν μόνο η Ανάγνωσις, η Γραφή, η Γραμματική, η Αριθμητική και η Χριστιανική διδασκαλία (Κατήχησις). Στο ωρολόγιο πρόγραμμα η ανάγνωση καταλάμβανε 10 ώρες την εβδομάδα, η Γραφή 12 ώρες, η Γραμματική 2, η αριθμητική 9 ώρες και η χριστιανική διδασκαλία 3. Η έλλειψη μέσων προς διδασκαλία της γραμμικής Ιχνογραφίας, όπως αναφέρει ο «οδηγός» του Κοκκώνη, οδήγησε στην αναβολή του μαθήματος. Η αναβολή αυτή έτεινε να γίνει επ' άοριστον, καθώς το 1865, όπως πληροφορούμαστε από εγκύκλιο του Υπουργείου Παιδείας, δεν είχε αρχίσει ακόμα η διδασκαλία του μαθήματος. Η ανάλογη εγκύκλιος μάλιστα καυτηριάζει την αδιαφορία των δασκάλων για το μάθημα της γραμμικής Ιχνογραφίας.

Η διδασκαλία της ελληνικής ιστορίας, της γεωγραφίας εμφανίστηκαν προς το τέλος του αλληλοδιδακτικού συστήματος, ενώ άλλο ένα μάθημα του οποίου η διδασκαλία είχε αναβληθεί ήταν η μουσική. Ωστόσο, στην περίπτωση της μουσικής δε μπορούμε να αποδώσουμε ευθύνες στην αδιαφορία των διδασκόντων. Η αναβολή του μαθήματος αυτού οφειλόταν, κυρίως, στο γεγονός ότι δεν είχε διαμορφωθεί

¹ Νόμος Περί Δημοτικών Σχολείων, Τμήμα Α': Περί Διδασκαλίας εν γένει, άρθρο 1, εν Ναυπλίω 6/18-2-1834

² στον ίδιο νόμο, Τμήμα Α': Περί Διδασκαλίας εν γένει, άρθρο 2

³ στον ίδιο νόμο, Τμήμα Α': Περί Διδασκαλίας εν γένει, άρθρο 1

⁴ στον ίδιο νόμο, Τμήμα Α': Περί Διδασκαλίας εν γένει, άρθρο 2

⁵ Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης- Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, «Προγράμματα Δημοτικού Σχολείου (Αναλυτικά και Ωρολόγια) – Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία (για τα προγράμματα του Δημοτικού Σχολείου) », άρθ. του Χρ. Π. Οικονόμου, Η στοιχειώδης εκπαίδευσις κατά την τελευταίαν εκατονταετίαν εν Ελλάδι, Επετηρίδα δημοτικής Εκπαιδεύσεως 1932, Έτος Α' Αθήναι 1932», σσ. 33-34, Θεσ / νίκη 1988

εκείνη την εποχή η ελληνική μουσική. Η επιλογή να διδάσκονται οι μαθητές εκκλησιαστική μουσική δε δοκιμάστηκε καθώς δεν απευθυνόταν σε ενήλικους νέους.

Το νομοσχέδιο του 1834 γίνεται αντιληπτό ότι αποτέλεσε την πρώτη συστηματική προσπάθεια από το ελληνικό κράτος για την οργάνωση και βελτίωση του Δημοτικού σχολείου. Μια σειρά βημάτων, στην κατεύθυνση της οργάνωσης της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, πραγματοποιήθηκαν την γόνιμη για τα εκπαιδευτικά θέματα περίοδο 1878 - 1881.

Το Β. διάταγμα τις 3 Σεπτεμβρίου 1880 «περί μεθόδου διδασκαλίας εν τοις δημοτικοίς σχολείοις», επέφερε αλλαγές στο αναλυτικό πρόγραμμα και στη διδακτέα ύλη του δημοτικού σχολείου. Το 1881 εστάλησαν στα σχολεία οι οδηγίες του Γενικού Επιθεωρητή Δ. Πετρίδη μαζί με διαμορφωμένο εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα-υποτυπώδες έστω- του Δημοτικού σχολείου. Πρόκειται για το πρώτο επίσημο πρόγραμμα του δημοτικού σχολείου (Εγκύκλιος 2017/28 Φεβρ. 1881). «Πρόγραμμα που δεν είχε τη γνωστή νομική μορφή (Διάταγμα) αλλά περιλαμβανόταν στο βιβλίο του γενικού επιθεωρητή Δ. Γ. Πετρίδη, 'Στοιχειώδεις πρακτικά οδηγία περί διδασκαλίας εν τοις Δημοτικοίς Σχολείοις, Εν Αθήναις 1881' που είχε την έγκριση του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδύσεως (Υπουργός Ν. Παπαμιχαλόπουλος)»⁶

Η ενέργεια αυτή τελειοποιήθηκε λίγα χρόνια αργότερα, καθώς το 1894, επί υπουργίας Δ. Μ. Καλλιφρονά, διαμορφώθηκε το πρώτο επίσημο, νομικά κατοχυρωμένο, αναλυτικό πρόγραμμα για το δημοτικό σχολείο. Το πρόγραμμα αυτό επικυρώθηκε με το Βασιλικό Διάταγμα της 20^{ης} Νοεμβρίου «περί προγραμμάτων των μαθημάτων των τετραταξίων δημοτικών σχολείων».

Το 1914 εφαρμόστηκε το Βασιλικό Διάταγμα της 1-9-1913 «περί ορισμού των μαθημάτων του δι' έκαστον τούτον προς διδασκαλίαν αναγκαίου χρόνου, και περί της κατά τάξεις κατανομής της διδακτέας ύλης εις τα πλήρη δημοτικά σχολεία αρρένων και θηλέων». Το Διάταγμα αυτό διατηρήθηκε σε ισχύ μέχρι το 1969, με ορισμένες τροποποιήσεις⁷ στο μάθημα της Ελληνικής Γλώσσας. Ο Χρ. Λέφας, συγκρίνοντας το πρόγραμμα του 1894 με αυτό του 1913, παρουσιάζει την σημαντική μεταξύ τους διαφορά. Ακριβέστερα, παρατηρεί ότι γίνονται προσπάθειες να μεταφερθεί το κέντρο βάρους της διδασκαλίας από τα γλωσσικά μαθήματα στα πρακτικά και τα τεχνικά μαθήματα. Επίσης, περιορίζονται οι ώρες διδασκαλίας της Ελληνικής γλώσσας,

---

⁶ Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης- Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Αποστόλης Ανδρέου, «Αναλυτικά Προγράμματα Δημοτικού Σχολείου Συλλογή κειμένων», σ. 28, Θεσ/ νίκη 1988

⁷ Το πρόγραμμα του 1913 υπέστη τις εξής τροποποιήσεις: το 1919 με τα διατάγματα της 12-4-1919 (τροποποίηση στο μάθημα της Ελληνικής Γλώσσας στις τάξεις Α' Β' Γ') και της 25-11-1919 (τροποποίηση στο μάθημα της Ελληνικής Γλώσσας στην Δ' τάξη), το 1927 με το νόμο 3848/1927. το 1934 με το διάταγμα 4/6/16-7-1934 Φ.Ε.Κ. 222 (τροποποίηση στο μάθημα της Ελληνικής Γλώσσας στις τάξεις Ε' Στ') και το 1964 με το νόμο 4379/1964 (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης- Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, «Προγράμματα Δημοτικού Σχολείου (Αναλυτικά και Ωρολόγια) – Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία (για τα προγράμματα του Δημοτικού Σχολείου)», σσ. 130-132)

αυξάνονται οι ώρες των τεχνικών μαθημάτων και προστίθεται το μάθημα της χειροτεχνίας.

Α.2. Η ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το αναλυτικό ωρολόγιο πρόγραμμα που έφτιαχνε ο σύλλογος διδασκόντων γινόταν βάση των αναγκών του σχολείου και σύμφωνα «προς τα οριζόμενα εν τω αναλυτικώ προγράμματι και το αποσταλέν πρόγραμμα από του κ. επιθεωρητού»⁸. Οι επιθεωρητές έστελναν στα σχολεία όλα τα είδη προγραμμάτων και τις ώρες που κάθε φορά αναλογούσαν στα διάφορα μαθήματα, σύμφωνα με τις εντολές του Υπουργείου Παιδείας

Τα ωρολόγια προγράμματα εγκρίνονταν από το σύλλογο διδασκόντων στην πρώτη συνεδρίαση της σχολικής χρονιάς η οποία πραγματοποιούνταν στο δεύτερο δεκαπενθήμερο του Σεπτεμβρίου, δηλαδή, πριν την έναρξη των μαθημάτων. Μετά την έγκριση των πρακτικών από το σύλλογο των διδασκόντων, ο Διευθυντής του σχολείου έστελνε δύο αντίγραφα των πρακτικών στον Επιθεωρητή προς έγκριση⁹. Η ανάγκη της έγκρισης αυτής από τον επιθεωρητή αναγράφεται και στα πρακτικά: «... αντίγραφον εις διπλούν υποβληθήσεται τω κ. επιθεωρητή προς έγκρισιν»¹⁰.

Τα δύο σταλθέντα αντίγραφα αναφέρονταν στην κατανομή τάξεων και την κατάρτιση του προγράμματος. Εξ' αυτών το ένα κρατούσε ο επιθεωρητής, ενώ το άλλο επιστρεφόταν στο σχολείο, ως απόδειξη της έγκρισης. Η διαδικασία αυτή ακολουθείτο και στην περίπτωση που γινόταν ανακατανομή τάξεων και καταρτιζόταν νέο ωρολόγιο πρόγραμμα.

Μια πρώτη σύγκριση των εβδομαδιαίων προγραμμάτων, μας αποδεικνύει ότι ο σύλλογος διδασκόντων συμβουλευόταν προγράμματα προηγούμενων ετών, της ίδιας μορφής π.χ. τετρατάξιου, πριν καταρτίσει το εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα της νέας χρονιάς. Διατηρώντας μια βάση και λαμβάνοντας υπόψη τις ανακατατάξεις που γίνονταν στο δυναμικό του διδακτικού προσωπικού, κατά τη διάρκεια της κάθε

---

⁸ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 71/ 25-11-1929

⁹ «Τα ωρολόγια προγράμματα της καθ' ημέραν διδασκαλίας συντάσσονται κατά την αρχήν του σχολικού έτους υπό του συλλόγου των διδασκόντων εκάστου σχολείου και εγκρίνονται υπό του επιθεωρητού» (Υπουργείον Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως, «Προγράμματα Ωρολόγια και Αναλυτικά παντός είδους πλήρων Δημοτ. Σχολείων Αρρένων και θηλέων», σ.7, εν Αθήναις εκ του Εθνικού τυπογραφείου, 1921)

¹⁰ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης. 2 / 27-9-1929

σχολικής χρονιάς, αναπροσαρμοζόταν και το ωρολόγιο πρόγραμμα, το οποίο ενέκρινε ο σύλλογος διδασκόντων στην αρχή του σχολικού έτους.

Στις δύο πρώτες πράξεις του τετραδίου-βιβλίου πρακτικών της περιόδου 1929-1941, η ανάγκη να συγκληθεί ο σύλλογος των διδασκόντων για να εγκρίνει το ωρολόγιο πρόγραμμα καταγράφεται ως «έκτακτος»¹¹. Τη σύγκληση του συλλόγου των διδασκόντων για νέα κατανομή τάξεων και κατάρτιση νέου ωρολογίου προγράμματος αναφέρει ως «έκτακτον» και το πρακτικό του Σχολικού έτους 1949-1950¹². Εκτός των τριών παραπάνω αναφορών, τέτοιες «έκτακτες» περιπτώσεις¹³, παρότι συναντώνται συχνά στα τετράδια-βιβλία πρακτικών (1929-1950) του δημοτικού σχολείου Κατούνας, έχουν πάψει να συνοδεύονται με τον όρο «έκτακτος».

Σημαντική αιτία δημιουργίας νέου ωρολογίου προγράμματος ήταν και η συγχώνευση των δύο δημοτικών σχολείων Κατούνας. Ωστόσο, παρατηρούμε ότι υπήρχαν και άλλες επαναλαμβανόμενες αιτίες που δημιουργούσαν την ανάγκη κατάρτισης νέου ωρολογίου προγράμματος. Αφορούσαν, κυρίως, τις ανάγκες του σχολείου σε διδακτικό προσωπικό οι οποίες οφείλονταν σε εκπαιδευτικές άδειες προς μετεκπαίδευση, αναχώρηση - επιστροφή από δίμηνη άδεια, διορισμό σε περίοδο λειτουργίας του σχολείου, παραίτηση, μη αποδοχή μετάθεσης για το δημοτικό σχολείο Κατούνας. Στην παραπάνω κατηγορία περιλαμβάνονται και οι προσωρινές αποσπάσεις δύο μηνών οι οποίες ήταν συχνές και αποσκοπούσαν να λύσουν για κάποιο χρονικό διάστημα τα προβλήματα που πήγαζαν από τις κενές θέσεις διδακτικού προσωπικού, τα οποία αντιμετώπιζε το εν λόγω σχολείο.

Οι παραπάνω περιπτώσεις θα αναπτυχθούν αναλυτικά στο κεφάλαιο «Περί διδασκάλων» του Δημοτικού σχολείου. Προς στιγμής θα περιοριστούμε στη μελέτη των προγραμμάτων αυτών κάθε αυτών. Αξίζει, όμως, να αποδείξουμε τα λεγόμενά μας περί της επίδρασης των αναγκών και των αλλαγών σε διδακτικό προσωπικό και το αντίκτυπο που είχαν αυτές στο πρόγραμμα του σχολείου. Αναφέρουμε ότι τη σχολική χρονιά 1929-1930, ο σύλλογος διδασκόντων προέβη στην « Κατάρτισιν ή σύνταξιν» τριών ωρολογίων προγραμμάτων. Επίσης, τρία ωρολόγια προγράμματα καταγράφονται στα πρακτικά κατά τα σχολικά έτη 1937-1938, 1949-1950.

Τις σχολικές χρονιές 1932-1933, 1934-1935, 1936-1937, 1939-1940, 1945-1946, 1948-1949 καταγράφονται στα πρακτικά δύο ωρολόγια προγράμματα ενώ τις σχολικές χρονιές 1930-1931, 1931-1932, 1933-1934, 1935-1936, 1938-1939, 1940-1941, 1941-1942, στο δημοτικό σχολείο Κατούνας, δεν έγιναν ανακατατάξεις στο διδακτικό προσωπικό, με αποτέλεσμα να διατηρηθεί το ωρολόγιο πρόγραμμα που υπέγραψε ο σύλλογος διδασκόντων με την έναρξη της σχολικής χρονιάς. Κατά τη διάρκεια της κατοχής, η οποία κάλυψε τις σχολικές χρονιές 1940-1941, 1941-1942,

¹¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 70 / 21-10-1929.

¹² Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 7 / 2-12-1949

¹³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξεων, 71 / 25-11-1929, 17 / 1-3-1933, 28 / 4-11-1934, & υπ. 1β, αριθ. πράξεων, 1 / 21-4-1947, & 3 / 11-9-1948

αναφέρεται η εναρκτήρια πράξη του σχολικού έτους η οποία εμπεριέχει, όπως συνηθιζόταν το ωρολόγιο πρόγραμμα ενώ δεν υπάρχει στο βιβλίο πρακτικών ανάλογη πράξη για τις χρονιές 1942-1943, 1943-1944, 1944-1945.

Τα ωρολόγια προγράμματα του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας τα οποία βρίσκουμε στα σωζόμενα πρακτικά του Σχολείου αφορούν τις σχολικές χρονιές μετά το 1929. Θεωρούνται ένα σημαντικό βοήθημα στην προσπάθεια μας να δώσουμε μια σαφή εικόνα της σχολικής ζωής στην υπό μελέτη κοινότητα διότι μας ενημερώνουν ως προς την κατεύθυνση που έδινε η εκπαίδευση στα παιδιά αλλά και ως προς τις δραστηριότητες που λάμβαναν χώρα σε εβδομαδιαία βάση. Δεδομένης της σημασίας τους κρίναμε συνετό να καταγράψουμε ορισμένα αντιπροσωπευτικά προγράμματα του δημοτικού σχολείου Κατούνας στα οποία αναφέρονται τα ωρολόγια προγράμματα που καταρτίστηκαν σε περιόδους όπου το σχολείο λειτούργησε ως διτάξιο, τριτάξιο, τετρατάξιο, πεντατάξιο και εξατάξιο.

Στα τετράδια-βιβλία πρακτικών της περιόδου 1929-1957 βρίσκουμε ορισμένα εβδομαδιαία ωρολόγια προγράμματα τα οποία αποτελούν χρήσιμο υλικό για την παρούσα μελέτη. Το πρώτο στοιχείο που μπορούμε να αντλήσουμε από τη μελέτη των προγραμμάτων αυτών σχετίζεται με την οργανικότητα του υπό μελέτη σχολείου. Διαπιστώνουμε ότι ο αριθμός των διδασκόντων οι οποίοι εργάζονταν στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας στην χρονική περίοδο στην οποία αναφερόμαστε ποικίλει καθώς το σχολείο λειτούργησε ως μονοτάξιο αλλά και αργότερα υιοθετώντας όλες τις μορφές πολυτάξιου, δηλαδή διτάξιο τριτάξιο, τετρατάξιο, πεντατάξιο, αλλά και εξατάξιο. Μετά τη σχολική χρονιά 1929-1930 το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας έγινε πεντατάξιο. Λόγω διαφόρων αιτιών, κατά την περίοδο αυτήν, παρουσιάστηκαν πολλές ελλείψεις σε διδακτικό προσωπικό με αποτέλεσμα σπάνια το σχολείο να λειτουργεί ως πλήρες πεντατάξιο.

A.2.1. ΣΥΝΤΑΞΗ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΩΡΟΛΟΓΙΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Στο τετράδιο-βιβλίο των πρακτικών της περιόδου 1929-1941, τα πρακτικά που αναφέρονται στην κατανομή τάξεων και στη σύνταξη ωρολογίων προγραμμάτων δεν είχαν επικεφαλίδες θέματος, όπως παραδείγματος χάριν τα πεπραγμένα του κάθε σχολικού έτους, ή οι γυμναστικές επιδείξεις που λάμβαναν χώρα στο τέλος κάθε σχολικής χρονιάς. Επίσης, το θέμα της συνεδρίασης αναφερόταν στην εισαγωγική παράγραφο, χωρίς να γίνεται ιδιαίτερη μνεία, σε αντίθεση με τα επόμενα χρόνια, μετά το 1945.

Η φράση εκείνη η οποία αναφερόταν στο θέμα της συνεδρίασης ήταν «συνετάξαμεν το ωρολόγιον πρόγραμμα» και χρησιμοποιήθηκε σ' όλα τα αντίστοιχα

πρακτικά¹⁴ έως τη σχολική χρονιά 1933-1934. Αργότερα η λέξη «συνετάξαμεν» αντικαταστάθηκε από το «συνέταξαν»¹⁵, το «όπως συντάξωσι»¹⁶, το «ίνα συντάξη»¹⁷.

Στο τετράδιο-βιβλίο των πρακτικών της περιόδου 1945-1957 στην εισαγωγική παράγραφο κάθε πράξης αναγράφεται το θέμα της συνεδρίασης εντός εισαγωγικών. Πολλές πράξεις είχαν επικεφαλίδα η οποία, όμως, διέφερε μόνο λεκτικά από το θέμα της συνεδρίασης, διατηρώντας την ουσία. Στις συνεδριάσεις που πραγματοποιούνταν με σκοπό τον καθορισμό του ωρολογίου προγράμματος και την κατανομή των τάξεων το θέμα εκφραζόταν με διαφορετικούς τρόπους. Υπήρχαν θέματα των πρακτικών που αφορούσαν την κατανομή των τάξεων και διαμόρφωση του ωρολογίου προγράμματος κατά την έναρξη της σχολικής χρονιάς και θέματα των πρακτικών με τα οποία γινόταν ανακατανομή τάξεων και τροποποιήσεις στον αρχικό σχεδιασμό του προγράμματος.

Στην πρώτη κατηγορία, στα πρακτικά με την έναρξη της σχολικής χρονιάς ο πιο αναλυτικός τύπος ήταν: «[Κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού]^α [του Σχολείου]^β και κατάρτισις εβδομαδιαίου ωρολογίου προγράμματος»¹⁸ Το τμήμα [α], πολλές φορές συναντάται ως ανεξάρτητο θέμα, μόνο του, χωρίς τη συνοδεία του τμήματος [β], και αποτελεί τον πιο λιτό τύπο θέματος. Υπάρχει τύπος θέματος στον οποίο απουσιάζει απλά το τμήμα [β] και σε αυτή την περίπτωση πολλές φορές παρατηρείται η αντικατάσταση της λέξης «κατάρτισις» από τη λέξη «σύνταξις».

Στα πρακτικά όπου ο σύλλογος καλείται να αλλάξει το πρόγραμμα και την κατανομή των τάξεων, ο πιο αναλυτικός τύπος θέματος που συναντήσαμε ήταν: «[Νέα κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού]^α [του Σχολείου]^β [και κατάρτισις εβδομαδιαίου προγράμματος]^γ»¹⁹. Το τμήμα [α] συναντάται ως θέμα μόνο του και συνεχίζει να αποτελεί τον πιο λιτό τύπο θέματος. Υπάρχει ακόμα τύπος ο οποίος απαρτίζεται αποκλειστικά από τα τμήματα ([α]+[β]). Πρέπει να αναφέρουμε ότι στις περιπτώσεις που δεν παραλείπεται το τμήμα [γ], παρατηρούνται οι εξής παραλλαγές: «και κατάρτισις νέου προγράμματος» Ο τύπος αυτός συναντάται και με τη λέξη «σύνταξις» στην θέση της λέξης «κατάρτισις»²⁰. Ακόμα συναντάται και ο τύπος «Νέα κατανομή των τάξεων και κατάρτισις νέου προγράμματος διδασκαλίας.»²¹

¹⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α αριθ. πράξεων 69 / 30-9-1929, 70 / 21-10-1929, 71 / 25-11-1929, 2 / 27-9-1930, 8 / 25-9-1931, 17 / 1-3-1933, 21 / 25-9-1933, 27 / 24-9-1934, 28 / 4-11-1934

¹⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξεων . 41 / 26-9-1938, 44 / 25-9-1939, 45 / 27-9-1939

¹⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης. 49 / 16-9-1940

¹⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξεων 32 / 26-9-1935, 50 / 17-9-1941

¹⁸ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξεων 10 / 20-9-1954, 1 / 20-9-1953, 16 / 18-9-1956

¹⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης. 7 / 20-9-1955

²⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 30-9-1949

²¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 9 / 1-4-1952

Στο φύλλο όπου καταγραφόταν το τελικό ωρολόγιο πρόγραμμα, παρατηρούμε ότι, σε ορισμένα πρακτικά²², στην άκρη της σελίδας, δίπλα από το πρόγραμμα του Σαββάτου υπάρχει ένας πίνακας που επιγράφεται «Ωραι διδασκαλίας»²³ ή με τον πιο πλήρη τίτλο «Ωραι διδασκαλίας κατά τάξεις»²⁴ και αναγράφονται τα μαθήματα και οι ώρες που αναλογούν σε κάθε μάθημα και σε κάθε τάξη. Σε ένα από τα πρακτικά που αναφέρουν αναλυτικά το ωρολόγιο πρόγραμμα, στο τέλος της σελίδας, δίπλα από το πρόγραμμα του Σαββάτου κάθε τάξης, αναγράφονται κάθετα τα ονόματα των δασκάλων που είχαν αναλάβει την τάξη²⁵.

Η σημείωση των ωρών διδασκαλίας ανά τάξη έχει σκοπό να λειτουργήσει ως ένας τρόπος επαλήθευσης, ως ένα βοήθημα, δηλαδή, στο να εξακριβωθεί εάν το πρόγραμμα έχει σχεδιαστεί σωστά, συγκρινόμενο με τον πίνακα ωρών ανά τάξη ο οποίος είχε διανεμηθεί στα σχολεία από το υπουργείο. Σε ορισμένα ωρολόγια προγράμματα μάλιστα, τα οποία έχουν πίνακα ωρών διδασκαλίας στο τέλος της στήλης σημειώνεται το άθροισμα των ωρών που ουσιαστικά είναι οι ώρες που πρέπει να διδάσκεται κάθε τάξη. Στο πρόγραμμα του 1947-1948 το άθροισμα σημειώνεται δίπλα στην ένδειξη «σύνολο ωρών»²⁶.

---

²² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α & 1β, αριθ. πράξεων 69 / 30-9-1929, 15 / 27-9-1932, 17 / 1-3-1933, 21 / 25-9-1933, 28 / 4-3-1934, 32 / 26-9-1935, 44 / 25-9-1939 & υπ. 1β, αριθ. πράξης 1 / 14-9-1947

²³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξεων 15 / 27-9-1932, 17 / 1-3-1933

²⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξεων 21 / 25-9-1933, 32 / 26-9-1935, 44 / 25-9-1939 & υπ. 1β, αριθ. πράξης 1 / 14-9-1947

²⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 8 / 25-9-1931

²⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 1 / 21-4-1947

**Β. ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΩΡΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ
ΔΙΤΑΞΙΟΥ – ΤΡΙΤΑΞΙΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
ΚΑΤΟΥΝΑΣ**

Στο βιβλίο των πρακτικών του συλλόγου των διδασκόντων της περιόδου 1929-1950, σημειώνεται ότι το δημοτικό σχολείο Κατούνας λειτούργησε μια χρονιά ως διτάξιο και τρεις ως τριτάξιο. Σε όλες τις περιπτώσεις, η αλλαγή αυτή στο δυναμικό ήταν προσωρινή. Αναφερόμαστε, δηλαδή, σε χρονικά διαστήματα που κυμαίνονται από έναν έως τέσσερις μήνες.

Στην πρώτη πράξη του βιβλίου των πρακτικών του συλλόγου των διδασκόντων, της περιόδου 1929-1950, πράξη η οποία αφορούσε το 1^ο Μεικτό Τριτάξιο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας, αναφέρετε ότι ο σύλλογος των διδασκόντων συνεδρίασε με θέματα την κατανομή τάξεων και την έγκριση του ωρολογίου προγράμματος του σχολικού έτους 1929-1930. Τελικά, το σχολείο λειτούργησε ως τριτάξιο. Το κάθε τμήμα αποτελείτο από δύο τάξεις. Το 1^ο (πρώτο) τμήμα αποτελείτο από την Α' (πρώτη) και την Β' (δευτέρα) τάξη, το 2^ο (δεύτερο) τμήμα από την Γ' (τρίτη) και την Δ' (τετάρτη) τάξη, και το 3^ο (τρίτο) τμήμα από τις μεγαλύτερες τάξεις την Ε' (πέμπτη) και την Στ' (έκτη).

**Πρόγραμμα Τριτάξιου Δημοτικού Σχολείου Κατούνας
(αριθ. πράξης 17 / 1-3-1933)**

Τάξεις Ε! ΣΤ!	Μέρες Ωρες	Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη	Παρασκευή	Σάββατο
	8 - 9	Ανάγνωσης					
	9 - 10	Έκθεσις	Γραμματική	Φ. Πειραματική	Χειροτεχνία	Χειροτεχνία	Έκθεσις
	10 - 11	Φ. Πειραματική	Θρησκευτικά	Θρησκευτικά	Ιστορία	Ιστορία	Γεωμετρία
	11 - 12	Αριθμητική	Αριθμητική	Αριθμητική Ε!	Αριθμητική	Αριθμητική ΣΤ!	Εξηγ. Ευαγγέλιο
	2 - 3	Γεωγραφία	Γεωγραφία	Διδακτικός Περίπατος	Φυσική Ιστορία	Φυσική Ιστορία	
	3 - 4	Γυμναστική	Γυμναστική		Ωδική	Ωδική	
Τάξεις Γ! Δ!	Μέρες Ωρες	Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη	Παρασκευή	Σάββατο
	8 - 9	Ανάγνωσης Δ!					
	9 - 10	Ανάγνωσης Γ!					
	10 - 11	Εκθέσεις Γ!	Ιστορία Γ! Δ!	Εκθέσεις Δ!	Γραμματική Δ!	Αριθμητική Δ!	
	11 - 12	Γυμναστική Γ! Δ!		Ιστορία Γ! Δ!	Αριθμητική Δ!	Αριθμητική Γ!	
	2 - 3	Γεωγραφία Γ! Δ!		Διδακτικός Περίπατος	Θρησκευτικά Γ! Δ!		
	3 - 4	Φυσική Γ! Δ!			Ωδική Γ! Δ!		
Τάξεις Α! Β!	Μέρες Ωρες	Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη	Παρασκευή	Σάββατο
	8 - 9	Ανάγνωσης Α!					
	9 - 10	Ανάγνωσης Β!					
	10 - 11	Λεκτ. Ασκήσεις	Λεκτ. Ασκήσεις Α!	Αριθμητική Β!			Αριθμητική Α!
	11 - 12	Ορθογραφικά Ασκήσεις Β!		Χειροτεχνία Α!Β!	Αριθμητική Α!	Θρησκευτικά Α! Β!	
	2 - 3	Πατριδογνωσία Α! Β!		Διδακτικός Περίπατος	Πατριδογν. Α! Β!	Αριθμητική Α!	
	3 - 4	Γυμναστική Α! Β!			Ωδική Α! Β!		

Το μάθημα της ανάγνωσης πραγματοποιούνταν μια ώρα την ημέρα στην κάθε τάξη. Όταν η Α΄ τάξη είχε ανάγνωση η Β΄ τάξη είχε Καλλιγραφία, Ιχνογραφία, ή Απασχόληση με μαθήματα τα οποία εξασφάλιζαν την σιωπηρή εργασία των μαθητών αλλά και δεν απαιτούσαν την συνεχή καθοδήγηση του δασκάλου. Τη δεύτερη ώρα κάθε μέρα είχε ανάγνωση η Β΄ τάξη και γινόταν κάτι αντίστοιχο η Α΄ τάξη είχε Γραφή ή Απασχόληση. Ουσιαστικά, γίνονταν προσπάθειες ώστε να λαμβάνουν γνώσεις οι μαθητές ετέρων τάξεων, ενώ ο δάσκαλος συγκέντρωνε την ενέργειά του στη μια εκ των δύο ομάδων, η οποία διδασκόταν, αναπόσπαστη, από εκείνον.

Στα ίδια πλαίσια εντάσσεται και το γεγονός ότι την ώρα της Αριθμητικής στην Α΄ τάξη, η Β΄ τάξη έκανε ορθογραφικές ασκήσεις ή παρακολουθούσε το μάθημα, καθώς στο πρόγραμμα σημειώνεται «Ακρόασις». Αντίστροφα, όταν διδασκόταν αριθμητική η Β΄ τάξη, για την Α΄ τάξη σημειώνεται «Ακρόασις». Κατά την διάρκεια της διδασκαλίας των Λεκτικών και Ορθογραφικών ασκήσεων η άλλη τάξη έκανε ακρόαση. Μαθήματα τα οποία διδάσκονταν ταυτόχρονα, την ίδια διδακτική ώρα δηλαδή, και στις δύο τάξεις, διατηρώντας την αυτοτέλειά τους, ήταν η Πατριδογνωσία, η Χειροτεχνία, η Ωδική, η Γυμναστική, τα Θρησκευτικά και η Υγιεινή.

Το μάθημα της ανάγνωσης στην Γ΄ τάξη, σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα που είχε σταλεί στο σχολείο καταλάμβανε, εβδομαδιαία, έξι ώρες και μάλιστα διδασκόταν καθημερινά την πρώτη ώρα. Δεδομένου ότι το τμήμα απαρτιζόταν από μαθητές της Γ΄ αλλά και της Δ΄ τάξης, πραγματοποιούνταν συνδιδασκαλία του μαθήματος της Γ΄ τάξης με την Ιχνογραφία, την Καλλιγραφία και την Χειροτεχνία της Δ΄ τάξης, ενώ το αντίστροφο γινόταν την δεύτερη ώρα.

Σε σχέση με το πρώτο τμήμα, που συνίστατο από μαθητές της Α΄ και της Β΄ τάξης, παρατηρούμε ότι είχαν ελαττωθεί οι ώρες της ακρόασης σε δύο για κάθε τάξη την ώρα που η άλλη είχε Αριθμητική. Γίνεται αντιληπτό ότι με τις μεθόδους που επιλέγονταν κατόρθωναν οι διδάσκοντες να δίνουν την απαιτούμενη έμφαση στα μαθήματα της Ανάγνωσης και της Αριθμητικής. Πρέπει, ακόμα, να σημειώσουμε ότι το πρόγραμμα αυτού του δεύτερου τμήματος ήταν πιο απλό, καθώς όλα τα άλλα μαθήματα μοίραζαν την διδακτική ώρα μεταξύ της ύλης των δύο τάξεων. Τούτο συνέβαινε γιατί οι μαθητές ήταν μεγαλύτεροι και είχαν συνηθίσει την μορφή αυτή διδασκαλίας.

Το τρίτο τμήμα, το οποίο αποτελείτο από τις μεγαλύτερες τάξεις την Ε΄ και την Στ΄, το ωρολόγιο πρόγραμμα διαφοροποιούνταν από εκείνο των δύο άλλων τμημάτων. Αυτό έγκειται στο ότι κάθε διδακτική ώρα πραγματοποιούνταν συνδιδασκαλία του ίδιου μαθήματος, χωρίς να εξαιρούνται η Ανάγνωση και η Αριθμητική, όπως δηλαδή συνέβαινε στο πρώτο και δεύτερο τμήμα.

Εξαιτίας διαφόρων γεγονότων τα οποία θα αναλύσουμε σε άλλο σημείο της παρούσης εργασίας, ο σύλλογος διδασκόντων αναγκάστηκε να συγκληθεί ακόμα δύο φορές, κατά τη διάρκεια της ίδιας σχολικής χρονιάς, προκειμένου να αλλάξει το χωρισμό των τάξεων αλλά και το πρόγραμμα. Οι αλλαγές οφείλονται σε μετακινήσεις

**Πρόγραμμα Διτάξιου Δημοτικού Σχολείου Κατούνας
(αριθ. πράξης 70 / 21-10-1929)**

Τμήμα 1 ^ο	Μέρες Ωρες	Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη	Παρασκευή	Σάββατο
	8 - 9	Ανάγνωση Ε! ΣΤ!					
	9 - 10	Ανάγνωση Α!					
	10-10½	Διάλειμμα					
	10½ -11	Γραμματική Ε! ΣΤ!					
	11-11½	Αριθμητική Γ!	Αριθμητική Γ!	Αριθμητική Γ!	Αριθμητική Δ!	Αριθμητική Δ!	Αριθμητική Δ!
	11½- 12	Φυσική Γ! Δ!	Φυσική Γ! Δ!	Φυσική Γ! Δ!	Γεωγραφία Γ! Δ!	Γεωγραφία Γ!Δ!	Ευαγγέλιο
	2-2 ½	Ιστορία Ε! ΣΤ!	Ιστορία Ε! ΣΤ!		Ιστορία Ε! ΣΤ!	Λεκτ. Ασκήσ. Α! Β!	
	2 ½ -3	Θρησκευτικά Ε!,ΣΤ!	Θρησκευτικά Ε!! ΣΤ!	Υγιεινή	Θρησκευτικά Ε! ΣΤ!	Έκθεσις Ε! ΣΤ!	
	3-3 ½	Θρησκευτικά Α!,Β!	Πατριδογνωσία Α! Β!		Λεκτ.Ασκήσεις Α! Β!	Πατριδογνωσ.Α!Β!	
3 ½ - 4	Ωδική Α! Β!	Ωδική Α, Β		Γυμναστική Α! Β!	Γυμναστική Α!Β!		

Τμήμα 2 ^ο	Μέρες Ωρες	Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη	Παρασκευή	Σάββατο
	8 - 9	Ανάγνωση Β!					
	9 - 10	Ανάγνωση Γ!Δ!					
	10-10½	Διάλειμμα					
	10½ -11	Γραμματική Γ!Δ!					
	11-11½	Αριθμητική Ε!	Αριθμητική Ε!	Αριθμητική ΣΤ!	Αριθμητική ΣΤ!	Γεωμετρία Ε!	Γεωμετρία ΣΤ!
	11½- 12	Γεωγραφία Ε!,ΣΤ!	Γεωγραφία Ε!,ΣΤ!	Φυσική Ε!,ΣΤ!	Πειραματική Ε!,ΣΤ!	Πειραματική Ε!,ΣΤ!	Ευαγγέλιο
	12-2 ½	Αριθμητική Α!	Αριθμητική Α!		Αριθμητική Α!	Φυσική Ε!,ΣΤ!	
	2 ½ -3	Αριθμητική Β!	Αριθμητική Β!	Υγιεινή	Ιστορία Γ!,Δ!	Αριθμητική Β!	
	3-3 ½	Θρησκευτικά Γ!,Δ!	Θρησκευτικά Γ!,Δ!		Φυσική Ε!,ΣΤ!	Ιστορία Γ!,Δ!	
3 ½ - 4	Ωδική Ε!,ΣΤ!	Ωδική Ε!,ΣΤ!		Γυμναστική Ε!,ΣΤ!	Γυμναστική Ε!,ΣΤ!		

του διδακτικού προσωπικού οι οποίες ανάγκασαν το σχολείο να λειτουργήσει με μικρότερο αριθμό τμημάτων, ο οποίος κυμαινόταν, ανά περίπτωση από δύο μέχρι έξι.

Η μεταβολή στην οργανικότητα του 1^{ου} Μεικτού δημοτικού σχολείου Κατούνας, δημιούργησε την ανάγκη να λειτουργήσει το σχολείο ως διθέσιο και οδήγησε, στις 21 Οκτωβρίου 1929, ημέρα Δευτέρα, το σύλλογο διδασκόντων στη σύνταξη και έγκριση νέου ωρολογίου προγράμματος. Η συνεδρίαση πραγματοποιήθηκε στις 10 η ώρα το πρωί ενώ οι μεταβολές που έγιναν ήταν καθοριστικές.

Στα κυριότερα στοιχεία του νέου προγράμματος περιλαμβάνεται το γεγονός ότι κάθε τάξη διδασκόταν ξεχωριστά την Αριθμητική, ενώ ξεχωριστά διδασκόταν και η Γεωμετρία στην Ε' και Στ'. Όσο αφορά το μάθημα της Ανάγνωσης παρατηρούμε ότι στα δύο μεγαλύτερα τμήματα, τα οποία περιλάμβαναν την Γ' και την Δ', την Ε' και την Στ', το εν λόγω μάθημα γινόταν με συνδιδασκαλία. Αντίθετα, στις δύο μικρότερες τάξεις η ανάγνωση διδασκόταν σε καθεμία ανεξάρτητα.

Στα υπόλοιπα μαθήματα λειτουργούσε η συνδιδασκαλία που ίσχυε και στο τριτάξιο, δηλαδή μεταξύ των τάξεων Α' και Β' στα μαθήματα, Θρησκευτικά, Ωδική, γυμναστική, Λεκτικές ασκήσεις, Πατριδογνωσία, μεταξύ των τάξεων Γ' και Δ' στα μαθήματα, Ανάγνωση, Γραμματική, Θρησκευτικά, Ωδική, Φυσική Ιστορία, Γεωγραφία, Ιστορία, και μεταξύ των τάξεων Ε' και Στ' στα μαθήματα, Ανάγνωση, Γραμματική, Ιστορία, Θρησκευτικά, Φυσική Ιστορία, Φυσική Ιστορία, Πειραματική, Έκθεση, Ωδική, Γυμναστική.

Στο πρόγραμμα που σημειώνεται στο πρακτικό δεν αναφέρονται η Ιχνογραφία, η Καλλιγραφία και η Χειροτεχνία. Ο ρόλος τους ήταν, χωρίς να έχουν συγκεκριμένο εβδομαδιαίο αριθμό ωρών, να λειτουργούν ως σιωπηρές εργασίες για τις τάξεις που δεν δίδασκε ο δάσκαλος. Αυτό επιβεβαιώνει το Βασιλικό Διάταγμα της 1-9-1913 τόσο για τα μονοθέσια¹ όσο και για τα διθέσια σχολεία². Υπενθυμίζουμε ότι όσοι δεν εργαζόντουσαν με τους δασκάλους εκτελούσαν σιωπηρές εργασίες του τύπου που αναφέραμε ή έλυναν γραπτές ασκήσεις. Επίσης οι μαθητές μπορεί να ήσαν ακροατές, δηλαδή να άκουγαν το μάθημα που παρέδιδε ο δάσκαλος στις άλλες τάξεις.³

Το Σχολικό έτος 1932-1933 το δημοτικό σχολείο Κατούνας ξεκίνησε τη λειτουργία του ως τετραθέσιο, όμως την 1^η Μαρτίου 1933, ημέρα Τετάρτη και ώρα 3 μ.μ., ο σύλλογος διδασκόντων συνεδρίασε και ενέκρινε νέο ωρολόγιο πρόγραμμα καθώς το Σχολείο αναγκαζόταν να λειτουργήσει ως τριθέσιο. Τα τρία τμήματα ήταν κατά το συνήθη χωρισμό, το τμήμα της Α' & Β' τάξης, το τμήμα Γ' & Δ' τάξης και το

---

¹ Υπουργείον Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως, «Προγράμματα Ωρολόγια και Αναλυτικά παντός είδους πλήρων Δημοτ. Σχολείων Αρρένων και θηλέων», εκ του Εθνικού τυπογραφείου, σ.119, εν Αθήναις 1921

² στο ίδιο, σ.117

³ « Αι μη εργαζόμενοι μετά των διδασκάλων τάξεις ασχολούνται εις καταλλήλους σιωπηράς εργασίας ή ακροώνται της διδασκαλίας μαθημάτων άλλων τάξεων» (στο ίδιο, σ.118)

τμήμα της Ε' & Στ' τάξης⁴. Στο πρακτικό αυτό, καθώς και σε άλλα παρόμοιας φύσης, αναγράφεται η φράση «παρίσταται ανάγκη»⁵ κάθε φορά που μεταβολές κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους, αναγκάζουν το σύλλογο των διδασκόντων να προβεί στην αλλαγή του ωρολογίου προγράμματος με αρνητικές συνέπειες καθώς καταστρατηγείται η εύρυθμη λειτουργία του σχολείου. Στον αντίποδα βρίσκεται η φράση «θέλει λειτουργήσει εφ' εξής» η οποία χρησιμοποιείται στα πρακτικά σύνταξης ωρολογίου προγράμματος στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο σύλλογος διδασκόντων ήταν πλήρης. Με σκοπό τη δημιουργία προγράμματος, κατά την έναρξη της σχολικής χρονιάς, την Κυριακή, 19 Σεπτεμβρίου 1948 και ώρα 4 μ.μ. συνεδρίασε «ο σύλλογος των εν αυτώ υπηρετούντων δημοδιδασκάλων». Ο τίτλος του προς συζήτηση θέματος αναγράφεται στο βιβλίο πρακτικών ως εξής : «κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού και κατάρτισης του εβδομαδιαίου ωρολογίου προγράμματος» ενώ στο πρακτικό δεν αναφέρει αναλυτικά το εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα κάθε τάξης, όπως το συνέταξε ο σύλλογος των διδασκόντων. Πρέπει να σημειώσουμε ότι μετά τη σχολική χρονιά 1945-1946, αν εξαιρέσουμε το σχολικό έτος 1947-1948, έπαψε να αναγράφεται στο βιβλίο πρακτικών το αναλυτικό εβδομαδιαίο πρόγραμμα.

Το σχολικό έτος 1948-1949 το Δημοτικό σχολείο Κατούνας αναγκάστηκε να λειτουργήσει ως τριτάξιο. Δεν ακολουθήθηκε ο χωρισμός των τάξεων ανά δύο, όπως είχε συνηθιστεί στους μέχρι τώρα τύπους τριταξίων, αλλά δημιουργήθηκαν έξι τμήματα. Τα τρία τμήματα της Δ' τάξης, της Γ' τάξης και το τμήμα συνδιδασκαλίας Ε'- Στ' πήγαιναν στο σχολείο τις πρωινές ώρες. Τις απογευματινές ώρες πήγαιναν τα τρία τμήματα της Α' τάξης και τα δύο τμήματα της Β' τάξης. Η αιτία της λειτουργίας του σχολείου ως τριτάξιο με έξι τάξεις, ήταν επειδή « Ο όγκος αφ' ενός των εγγεγραμμένων μαθητών, αλλά και ο περιορισμένος χώρος των αιθουσών διδασκαλίας επιβάλλει την διχοτόμησιν τάξεων τινών εις δύο τμήματα.»⁶

Το σχολικό έτος 1951-1952 στις αρχές Απρίλη λόγω της μεταθέσεως της δασκάλας Μαρίας Τασιοπούλου, το δημοτικό σχολείο Κατούνας έμεινε με τρεις δασκάλους και δημιουργήθηκε νέο ωρολόγιο πρόγραμμα προκειμένου να αντιμετωπιστεί η έλλειψη σε διδακτικό προσωπικό. Το πρόγραμμα αυτό, όμως, δεν εφαρμόστηκε διότι επανήλθε στην οργανική της θέση, στο δημοτικό σχολείο Κατούνας η δασκάλα Αικατερίνη Κανακοπούλου, η οποία ήταν αποσπασμένη στο δημοτικό σχολείο Μαχαλά.⁷

---

⁴ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης, 17 / 1-3-1933

⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ 1α, αριθ. πράξεων 70 / 21-10-1929, 71 / 25-11-1929, 17 / 1-3-1933.

⁶ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-1957, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 1 / 19-9-1948

⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 10 / 2-4-1952

**Γ. ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΩΡΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ
ΤΕΤΡΑΤΑΞΙΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ**

Τις σχολικές χρονιές που το δημοτικό σχολείο Κατούνας λειτούργησε ως τετραθέσιο εφαρμόστηκαν δύο είδη προγραμμάτων. Το ένα εξ' αυτών το συναντάμε την τετραετία 1929-1933 και θα μπορούσε να θεωρηθεί περίπλοκο σε αντίθεση με τις άλλες χρονιές, που το σχολείο λειτούργησε ως τετραθέσιο, το ωρολόγιο πρόγραμμα ήταν συνηθισμένο.

Την τετραετία 1929-1933, με την εξαίρεση της σχολικής χρονιάς 1930-1931, στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας εφαρμόστηκε ένα εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα του οποίου η δομή είναι κάθε άλλο παρά απλή. Βέβαια, αυτό δικαιολογείται δεδομένου ότι πηγή της δημιουργίας του είναι οι εξελίξεις στα εκπαιδευτικά πράγματα της κωμόπολης, αρχής γενομένης της σχολικής χρονιάς 1929-1930. Δεν πρέπει να παραβλέψουμε ότι τη σχολική χρονιά 1929-1930 δημιουργήθηκε, από τη συγχώνευση των δύο μεικτών δημοτικών σχολείων της Κατούνας, το πεντατάξιο δημοτικό, το οποίο, όμως, λειτούργησε πολλές φορές ως τετρατάξιο.

Ο σύλλογος των διδασκόντων συνεκλήθη και ενέκρινε τα ωρολόγια προγράμματα των σχολικών ετών 1929-1930, 1931-1932 και 1932-1933 αντίστοιχα στις:

- 25 Νοεμβρίου 1929 ημέρα Δευτέρα και ώρα 10π.μ.(αριθ. πράξης 71)
- 25 Νοεμβρίου 1931 ημέρα Πέμπτη και ώρα 10 π.μ.(αριθ. πράξης 8)
- 27 Σεπτεμβρίου 1932 ημέρα Τρίτη και ώρα 10π.μ.(αριθ. πράξης 15)

Τα Ωρολόγια προγράμματα που συντάχθηκαν στις τρεις προαναφερθείσες συνεδριάσεις είχαν ιδιαιτερότητες. Καταρχάς, έπρεπε να επιδιώξουν «την απρόσκοπτον λειτουργίαν του σχολείου» αντιμετωπίζοντας τη δυσκαμψία που δημιουργούσαν τα δύο κτίρια, στα οποία στεγαζόταν το νεοϊδρυθέν δημοτικό και τα οποία απείχαν αρκετά μεταξύ τους, καθιστώντας αδύνατη την μετακίνηση των μαθητών από το ένα κτίριο στο άλλο, «..και ίνα μη διδάσκαλοι και μαθηταί μετακινούνται διαρκώς ως εκ των αποστάσεων αμφοτέρων των σχολείων.»⁸

Στο ένα κτίριο, όπου παλιότερα στεγαζόταν «το τέως 1^{ov} μεικτόν σχολείον» φιλοξενούνταν οι τάξεις Α', Γ', Δ' και στο άλλο, όπου παλιότερα στεγαζόταν «το τέως 2^{ov} μεικτόν σχολείον» φιλοξενούνταν οι τάξεις Β', Ε', Στ'. Τα τέσσερα τμήματα που σχηματίστηκαν ήταν: το 1° τμήμα με τις τάξεις Α' και Γ', το 2° τμήμα με τις τάξεις Γ' και Δ' το 3° και το 4° τμήμα με τις τάξεις Β', Ε', Στ'. Γίνεται αντιληπτό ότι κάθε τμήμα αποτελούνταν από δύο τάξεις, εκτός από το 3° και το 4° τμήμα, τα οποία συνίστατο από τρεις τάξεις την Β', Ε', Στ'. Ωστόσο, πρακτικά θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι το 3° και 4° τμήμα δεν αποκλίνουν από τον κανόνα που θέλει το κάθε τμήμα να αποτελείται από δύο τάξεις, δεδομένου ότι σε κάθε τύπο προγράμματος του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας η Ε' & Στ' αντιμετωπίζονταν ως ενιαία τάξη.

Στο 1° τμήμα η βασική τάξη ήταν η Α' και στο 2° τμήμα η βασική τάξη ήταν η Δ', ενώ η Γ' τάξη, μοιράζοντας τα μαθήματά της ανάμεσα στα δυο (1° και 2°) τμήματα, λειτούργησε ως γέφυρα. Τούτο είχε σαν αποτέλεσμα η Α' τάξη να διδάσκεται μόνη της τα μαθήματα, καθώς η Γ' τάξη μετέβαινε στο άλλο τμήμα όπου έκανε συνδιδασκαλία με την Δ' τάξη.

Τα δύο τμήματα, τα οποία στεγαζόνταν στο άλλο κτίριο αποτελούνταν από τις τρεις άλλες τάξεις, την Β', την Ε' και την Στ'. Τα ίδια προνόμια που απολάμβανε η Α' τάξη απολάμβανε και η Β' τάξη, καθώς την ώρα που πραγματοποιούνταν μάθημα-συνδιδασκαλία η Ε' και η Στ' στο ένα τμήμα, η Β' τάξη συγκεντρωνόταν στο άλλο. Διαπιστώνουμε ότι τα τμήματα αυτά αντιμετωπίστηκαν κατά τη δημιουργία του προγράμματος ως συμπληρωματικά, με στόχο η Α' και η Β' τάξη να διδάσκονται ανεξάρτητα μαθήματα όπως τα μαθηματικά και η ανάγνωση, χωρίς ταυτόχρονα να επιβαρύνονται οι άλλες τάξεις. Σημειώνουμε ότι στα πρόγραμμα αυτών των ετών, παρατηρείται μετακίνηση, από το ένα τμήμα στο άλλο, μαθητών και όχι δασκάλων.

⁸ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ 1α, αριθ. πράξης 71 / 25-11-1929

**Πρόγραμμα Τετρατάξιου Δημοτικού Σχολείου Κατούνας
(αριθ. πράξης 1 / 14-9-1947)**

A' Τάξις	Μέρες Ωρες	Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη	Παρασκευή	Σάββατο
	8 - 9	Ανάγνωσης Γ!					
	9 - 10	Ανάγνωσης	Ανάγνωσης	Ανάγνωσης Α!	Γραμματική Γ!	Γραμματική Γ!	Εκθέσεις Γ!
	10 - 11	Αριθμητική	Αριθμητική	Αριθμητική	Ανάγνωσης	Ανάγνωσης	Ανάγνωσης
	11 - 12	Ιχνογραφία	Χειροτεχνία	Ιχνογραφία	Λεκτ. Ασκήσεις.	Λεκτ. Ασκήσεις.	Θρησκευτικά
	2 - 3	Πατριδογνωσία	Πατριδογνωσία	Διδakt. Περίπατος ή Μαθ. Υγιεινής	Πατριδογνωσία	Θρησκευτικά	
3 - 4	Γυμναστική	Γυμναστική	Ωδική		Ωδική		
B' Τάξις	Μέρες Ωρες	Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη	Παρασκευή	Σάββατο
	8 - 9	Ανάγνωσης					
	9 - 10	Αριθμητική	Αριθμητική	Αριθμητική	Γραμματική	Γραμματική	Καλλιγραφία
	10 - 11	Θρησκευτικά	Θρησκευτικά	Ιχνογραφία	Ιχνογραφία	Χειροτεχνία	Γραμματική
	11 - 12	Πατριδογνωσία	Πατριδογνωσία		Θρησκευτ. Ε! ΣΤ	Θρησκευτ. Ε! ΣΤ!	Χειροτεχνία
	2 - 3	Ιστορία Ε! ΣΤ!	Ιστορία Ε! ΣΤ!	Διδakt. Περίπατος ή Μαθ. Υγιεινής	Πατριδογνωσία	Καλλιγραφία	
3 - 4	Γυμναστική	Γυμναστική	Ωδική		Ωδική		
Γ' Δ' Τάξις	Μέρες Ωρες	Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη	Παρασκευή	Σάββατο
	8 - 9	Ανάγνωσης Δ!					
	9 - 10	Αριθμητική .Γ!	Αριθμητική .Γ!	Αριθμητική .Γ!	Αριθμητική .Δ!	Αριθμητική .Δ!	Αριθμητική .Δ!
	10 - 11	Θρησκευτικά.	Θρησκευτικά	Ιχνογραφία	Φ. Ιστορία	Φ. Ιστορία	Χειροτεχνία
	11 - 12	Καλλιγραφία	Καλλιγραφία	Φ. Ιστορία	Χειροτεχνία	Ιχνογραφία	Εξηγ. Ευαγγελίου
	2 - 3	Ιστορία	Ιστορία	Διδakt. Περίπατος ή Μαθ. Υγιεινής	Γεωγραφία	Γεωγραφία	
3 - 4	Γυμναστική	Γυμναστική	Ωδική		Ωδική		
Ε! Στ! Τάξις	Μέρες Ωρες	Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη	Παρασκευή	Σάββατο
	8 - 9	Ανάγνωσης					
	9 - 10	Αριθμητική	Αριθμητική	Αριθμητική	Γραμματική	Γραμματική	Εκθέσεις
	10 - 11	Χειροτεχνία	Χειροτεχνία	Γεωμετρία	Καλλιγραφία	Φ. Ιστορία	Φ. Ιστορία
	11 - 12	Φυσ. Πειραματική	Φυσ. Πειραματική	Ιχνογραφία	Θρησκευτικά	Θρησκευτικά	Εξηγ. Ευαγγελίου
	2 - 3	Ιστορία	Ιστορία	Διδakt. Περίπατος ή Μαθ. Υγιεινής	Γεωγραφία	Γεωγραφία	Ελεύθερον
3 - 4	Γυμναστική	Γυμναστική	Ωδική		Ωδική		

Ο τρόπος με τον οποίο έχουν κατανεμηθεί οι ώρες των μαθημάτων στο πρόγραμμα του 1931-1932 και στο πρόγραμμα του 1932-1933 είναι εντελώς διαφορετικός. Τούτο είναι αξιοπρόσεκτο, καθώς κατά το μάλλον ή ήττον, υπήρχε ομοιότητα μεταξύ των προγραμμάτων τα οποία αναγράφονται στο βιβλίο πρακτικών και τα οποία αναφέρονται στον ίδιο αριθμό τμημάτων. Διαφορά υπάρχει, επίσης, μεταξύ των προγραμμάτων των παραπάνω ετών και του προγράμματος της σχολικής χρονιάς 1929-1930. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι μετά τη σχολική χρονιά 1930-1931 εισάγονται στο πρόγραμμα οι διδακτικοί περίπατοι, οι οποίοι πραγματοποιούνταν κάθε Τετάρτη, από τις δύο έως τις τέσσερις.

Στο πλήρες ωρολόγιο πρόγραμμα διδασκαλίας των μαθημάτων του Δημοτικού Σχολείου, σε περίπτωση που απαρτίζεται από τέσσερις τάξεις και ένα δάσκαλο (Σύμπτυξις των τεσσάρων τάξεων σε τμήματα τρία), σύμφωνα με το Β. Διάταγμα της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1880, στο πρόγραμμα της Τετάρτης αναφέρονταν οι διδακτικοί περίπατοι. Πραγματοποιούνταν την τρίτη διδακτική ώρα, δηλαδή από τις 4-4 $\frac{3}{4}$ μ. μ. Στο πρόγραμμα το οποίο εγκρίθηκε από τον Υπουργό επί των εκκλησιαστικών και της Δημοσίας εκπαιδεύσεως Σ. Κ. Ρώμα, στην θέση της τρίτης ώρας της Τετάρτης δηλαδή, του περιπάτου, σημειώνεται συγκεκριμένα ότι «Από της 3^{ης} ώρας καιρού συγχωρόντος γίνεται εκδρομή εις τα πέριξ χωρογνωστική και φυσιογνωστική.»¹

Ο συνηθισμένος-κανονικός τύπος ωρολογίου προγράμματος με τέσσερα τμήματα είναι αυτός όπου στο 1^ο τμήμα ήταν η Α' τάξη, στο 2^ο τμήμα ήταν η Β' τάξη, στο 3^ο τμήμα ήταν η Γ' - Δ' τάξεις σε τμήμα συνδιδασκαλίας, στο 4^ο τμήμα ήταν επίσης σε συνδιδασκαλία η Ε' - Στ' τάξεις. Αυτός ο τύπος ωρολογίου προγράμματος παρουσιάζεται στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας,

- τη σχολική χρονιά 1934-1935, όπου εγκρίθηκε κατά την συνέλευση των διδασκόντων που έγινε τη Δευτέρα, 24 Σεπτεμβρίου 1934 στις 10.30 π.μ. (αριθ. πράξης 27)
- τη σχολική χρονιά 1939-1940, όπου εγκρίθηκε κατά την συνέλευση των διδασκόντων που έγινε την Τετάρτη, 27 Σεπτεμβρίου 1939 στις 10 π.μ. (αριθ. πράξης 45)
- τη σχολική χρονιά 1940-1941, όπου εγκρίθηκε κατά την συνέλευση των διδασκόντων που έγινε τη Δευτέρα, 16 Σεπτεμβρίου 1940 στις 10 π.μ. (αριθ. πράξης 49)
- τη σχολική χρονιά 1947-1948, όπου εγκρίθηκε κατά την συνέλευση των διδασκόντων που έγινε την Κυριακή, 14 Σεπτεμβρίου 1947 στις 10 π.μ. (αριθ. πράξης 1)

Τα ωρολόγια προγράμματα του 1934-1935 και του 1939-1940 είναι ακριβώς τα ίδια με ελάχιστες, ασήμαντες διαφορές. Μια μικρή διαφορά υπάρχει στα μαθήματα του τμήματος της Ε' & Στ' τάξης, όπου αλλάζουν οι θέσεις των μαθημάτων της Καλλιγραφίας και της Χειροτεχνίας της Στ' τάξης στην συνδιδασκαλία της 1^{ης} ώρας.

---

¹ Γ. Δ. Πετρίδη, «Στοιχειώδεις πρακτικά οδηγία περί διδασκαλίας μαθημάτων εν τοις Δημοτικοίς Σχολείοις», εκδ. Ε. Κ. Βλαστού, εν Αθήναις 1881, Παράρτημα

Το μάθημα της Καλλιγραφίας της 1^{ης} ώρας της Τετάρτης μεταφέρεται στην 1^η ώρα της Πέμπτης στην θέση της Χειροτεχνίας, η οποία καταλαμβάνει τη θέση η οποία παρέμεινε κενή λόγω της μετακίνησης της Καλλιγραφίας. Επίσης την 5^η ώρα της Παρασκευής το μάθημα της Φυσικής Ιστορίας αντικαθίσταται από την Φυσική Πειραματική.

Στο Ωρολόγιο Πρόγραμμα του σχολικού έτους 1939-1940 τα δύο τμήματα της Α΄ τάξης και της Β΄ τάξης διατηρούν το ίδιο πρόγραμμα με εκείνο της σχολικής χρονιάς 1934-1935. Στο τμήμα της Α΄ τάξης, η μόνη διαφορά που παρατηρείται είναι ότι η Γραφή μεταφέρεται από την δεύτερη ώρα της Παρασκευής στην δεύτερη ώρα της Πέμπτης, αλλάζοντας θέσεις με το μάθημα της Ιχνογραφίας. Στο τμήμα της Β΄ τάξης μεταφέρεται όλο το πρόγραμμα της ημέρας Πέμπτης στην Παρασκευή και αντίστροφα. Στο πρόγραμμα των τμημάτων της τάξης Γ΄- Δ΄ και του τμήματος της τάξης Ε΄- Στ΄ υπάρχουν ριζικές αλλαγές σε σχέση με το πρόγραμμα του Σχολικού έτους 1934-1935, οι οποίες οφείλονται στην μάθημα της Εθνικής Διαφώτισης που εισήγαγε το καθεστώς Μεταξά στα δημοτικά Σχολεία και το οποίο διδασκόταν την Τετάρτη στις τέσσερις μεγαλύτερες τάξεις του δημοτικού σχολείου. Η ημέρα αυτή καταναλωνόταν στην Εθνική Διαφώτιση, χωρίς να διδάσκεται άλλο μάθημα, με αποτέλεσμα να φορτώνονται με μαθήματα οι υπόλοιπες ημέρες.

Το μάθημα της Εθνικής Διαφώτισης αποτελούσε προσπάθεια του Ιωάννη Μεταξά να αναδείξει τις «αρετές» του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι τόσο στις οδηγίες του 1881, όσο και στο αναλυτικό πρόγραμμα του 1894, δεν εμφανίζεται κάποιο μάθημα ή ενότητες γνώσεων σχετικές με την πολιτική επιστήμη. Ορισμένα θέματα, τα οποία αργότερα θα αποτελέσουν ύλη του μαθήματος της «αγωγής του πολίτου», εμφανίζονταν στη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας.

Στο αναλυτικό πρόγραμμα του 1913 άρχισαν οι πρώτες συζητήσεις για την εισαγωγή του μαθήματος της «αγωγής του πολίτου». Το 1930 στο Συνέδριο των Επιθεωρητών των Δημοτικών Σχολείων, το οποίο οργάνωσε το Υπουργείο Παιδείας (υπουργός Γ. Παπανδρέου), στη συζήτηση του θέματος «Ποία τροποποιήσεις πρέπει να γίνουν εις το Αναλυτικό και Ωρολόγιο Πρόγραμμα του Δημοτικού Σχολείου» προτάθηκε η εισαγωγή του μαθήματος της «αγωγής του πολίτου». Στο ίδιο συνέδριο, πολλοί επιθεωρητές πρότειναν την ευρύτερη πρόταση της εισαγωγής στο πρόγραμμα της «εθνικής και ηθικής αγωγής και της 'πολιτικής αγωγής'», χωρίς να δοθούν περισσότερες διευκρινήσεις.

Τελικά, το πρόγραμμα του 1913 δεν άλλαξε, ούτε τροποποιήθηκε προς την παραπάνω κατεύθυνση. Ωστόσο, βλέπουμε την πρόταση που είχε καταβληθεί το 1930 να υλοποιείται μια εικοσαετία περίπου αργότερα από το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου, το οποίο εισήγαγε την «Εθνική Αγωγή» στα δημοτικά σχολεία. Κάθε Τετάρτη τα σχολεία αργούσαν, τα μαθήματα δε διεξάγονταν και οι διδακτικές ώρες κατανεμήθηκαν στις υπόλοιπες ημέρες. Η ανακατάταξη αυτή γινόταν προκειμένου οι

μαθητές –τριες να εκπαιδεύονται από αξιωματούχους της «Εθνικής Οργανώσεως Νεολαίας», οι περισσότεροι των οποίων ήταν δάσκαλοι.²

Τη σχολική χρονιά 1934-35, λοιπόν, τόσο στο πρόγραμμα του τμήματος των Γ΄- Δ΄ τάξεων, όσο και σε εκείνο των τάξεων Ε΄- Στ΄ δεν αναφέρονται οι «Διδακτικοί Περίπατοι», οι οποίοι, όμως, αναφέρονται στο πρόγραμμα των δύο μικρότερων τάξεων, Α΄ και Β΄. Αυτό ερμηνεύεται εάν λάβουμε υπόψη ότι οι Διδακτικοί περίπατοι καταλάμβαναν το δίωρο 2-4 κάθε Τετάρτη, ότι στις μεγαλύτερες τάξεις θα ήταν ενταγμένοι στο πρόγραμμα της Εθνικής Διαφώτιση, χάνοντας την αυτονομία τους.

Στο τμήμα Γ΄- Δ΄ μειώθηκε το μάθημα της ανάγνωσης κατά μία ώρα ανά τάξη εβδομαδιαίως. Συνδιδασκαλία πραγματοποιήθηκε στη Γραμματική και στην Αριθμητική των δύο τάξεων, ενώ παράλληλα μειώθηκαν οι εβδομαδιαίες ώρες των μαθημάτων αυτών. Πλέον, η Γραμματική, οι οποία καταλάμβανε 2 διδακτικές ώρες στο ωρολόγιο πρόγραμμα κάθε τάξης, διεξαγόταν σε 2 ώρες συνδιδασκαλίας, ενώ η Αριθμητική, η οποία αντιστοιχούσε κι αυτή σε 2 διδακτικές ώρες σε κάθε τάξη, μειώθηκε σε 3 ώρες συνδιδασκαλίας. Στο τμήμα Ε΄- Στ΄ οι δύο ώρες της ανάγνωσης της Τετάρτης (μία για κάθε τάξη) πραγματοποιούνται τη 2^η ώρα του Σάββατου, μειωμένες σε μία διδακτική ώρα συνδιδασκαλίας και για τις δύο τάξεις. Πέρα, όμως, από τις παραπάνω αλλαγές που αφορούσαν κυριότερα μαθήματα, αναφέρουμε ότι μειώθηκαν ακόμα οι εβδομαδιαίες ώρες, της Καλλιγραφίας και της Ωδικής.

Τη σχολική χρονιά 1946-47, την Δευτέρα 21 Απριλίου 1947 ώρα 8 π.μ., πραγματοποιήθηκε στο γραφείο του Διευθυντή του σχολείου, συνεδρίαση του συλλόγου διδασκόντων. Το θέμα που απασχόλησε το σύλλογο ήταν η «Κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού». Η πράξη που αντιστοιχούσε στην παραπάνω συνεδρίαση καταγράφεται ως η πρώτη πράξη του σχολικού έτους 1946-1947. Ωστόσο, κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού και δημιουργία αναλυτικού προγράμματος είχε ήδη πραγματοποιηθεί μια ακόμα φορά, καθώς η έναρξη του σχολικού έτους είχε γίνει την 1-10-1946. Το γεγονός ότι δεν είχαν καταγραφεί οι αποφάσεις της αρχικής συνεδρίασης δικαιολογείται από το ότι αναφερόμαστε σε μια περίοδο αστάθειας, περίοδο κατά την οποία η χώρα ταλανιζόταν από εμφύλιες διενέξεις.

Η συνεδρίαση της 21 Απριλίου 1947 μπορεί να θεωρηθεί ως έκτακτη, καθόσον μεσούσης της χρονιάς συγκεντρώθηκε ο σύλλογος των διδασκόντων να αποφασίσει για κατανομή τάξεων. Σε εκείνη τη συνεδρίαση αποφασίστηκε εξαιτίας των ελλείψεων σε διδακτικό προσωπικό, το, τότε, πεντατάξιο δημοτικό σχολείο Κατούνας να λειτουργήσει ως τετρατάξιο. Ίσχυσε ο συνηθισμένος-κανονικός τύπος ωρολογίου προγράμματος με τέσσερα τμήματα. Το αλλαγμένο εβδομαδιαίο αναλυτικό πρόγραμμα δεν καταχωρήθηκε στο πρακτικό και μάλιστα πρέπει να

---

² Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης- Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, «Προγράμματα Δημοτικού Σχολείου (Αναλυτικά και Ωρολόγια) – Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία (για τα προγράμματα του Δημοτικού Σχολείου) », Χρήστος Τζήκας, Η εισαγωγή της συνδιδασκτικής μεθόδου και το πρώτο επίσημο πρόγραμμα του δημοτικού σχολείου», σ. 55-57, Θεσ/ νίκη 1988

σημειώσουμε ότι ήταν η πρώτη χρονιά που δεν αναγραφόταν αναλυτικά στα πρακτικά το ωρολόγιο πρόγραμμα.³

Το ωρολόγιο πρόγραμμα της σχολικής χρονιάς 1947-1948, χρονιά κατά την οποία το δημοτικό σχολείο Κατούνας λειτουργούσε ως τετρατάξιο, αποτελούσε τον πλέον συνηθισμένο - κανονικό τύπος ωρολογίου προγράμματος που προϋπόθετε την ύπαρξη τεσσάρων τμημάτων, δηλαδή ένα τμήμα η Α΄ τάξη, ένα η Β΄ τάξη, ένα το τμήμα συνδιδασκαλίας Γ΄ και Δ΄ τάξεων και το τμήμα συνδιδασκαλίας της Ε΄ και Στ΄ τάξης. Πρέπει, βέβαια, να σημειώσουμε ότι όσο αφορά την κατανομή των ωρών, το πρόγραμμα του Σχολικού έτους 1947-1948, δεν είχε καμιά ομοιότητα με προηγούμενα προγράμματα τεσσάρων τάξεων του δημοτικού σχολείου Κατούνας.

Το Σάββατο 11 Δεκεμβρίου 1948 και ώρα 11 π.μ. συνήλθε ο σύλλογος διδασκόντων για εκ νέου χωρισμό των τάξεων και έγκριση ωρολογίου προγράμματος, καθώς το πεντατάξιο σχολείο έπρεπε να λειτουργήσει και πάλι ως τετρατάξιο. Το πρακτικό αυτό με την έννοια της αναπροσαρμογής του προγράμματος μπορεί να θεωρηθεί έκτακτο. Ο Διευθυντής του σχολείου, προκειμένου να καταδείξει την ανάγκη διχοτόμησης των τάξεων αναφέρει στο πρακτικό τα εξής: «το πληθωρικών μας Σχολείον λόγω του όγκου των μαθητών δια της προσελεύσεως πολλών μαθητών ανταρτόπληκτων και ο περιορισμένος χώρος των αιθουσών διδασκαλίας μας υποχρεού εις την διχοτόμηση».⁴

Τις πρωινές ώρες λειτουργούσαν τέσσερα τμήματα. Δύο τμήματα της Α΄ τάξης (Α1, Α2) και δύο τμήματα της Β΄ τάξης (Β1, Β2). Τις απογευματινές ή «μεταμεσημβρινές» ώρες λειτουργούσαν άλλα τέσσερα τμήματα, τα τμήματα της Γ΄ τάξης, της Δ΄, της Ε΄ και της Στ΄ τάξης. Με την ενέργεια αυτή ο σύλλογος διδασκόντων πέτυχε να δίνει σε κάθε τάξη να διδάσκεται ξεχωριστά, χωρίς να υπάρχουν μαθήματα στα οποία πραγματοποιούνταν συνδιδασκαλία. Ούτε σε αυτό το πρακτικό αναφέρεται το εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα.

Στις 20 Σεπτεμβρίου 1949, ημέρα Τρίτη και ώρα 10 π.μ. συνεκλήθη επίσημα ο σύλλογος διδασκόντων για πρώτη φορά για το σχολικό έτος 1949-1950. Θέμα της συνεδρίασης ήταν η κατανομή των τάξεων και η κατάρτιση του εβδομαδιαίου ωρολογίου προγράμματος. Το δημοτικό σχολείο Κατούνας τη σχολική χρονιά 1949-1950, λειτούργησε ως τετραθέσιο με πρωινά τμήματα για τις τέσσερις ανώτερες τάξεις Γ΄, Δ΄, Ε΄, Στ΄. Τις απογευματινές ώρες δημιουργήθηκαν τέσσερα ακόμα τμήματα τα οποία αποτελούνταν από μαθητές των δύο κατώτερων τάξεων Α΄, Β΄, οι οποίες ήταν διχοτομημένες.⁵

Στις 7 Δεκεμβρίου 1949, ημέρα Τετάρτη και ώραν 3 μ.μ. ο σύλλογος διδασκάλων «συνελθών εις έκτακτον συνεδρίασιν» στην οποία ασχολήθηκε με νέα κατανομή των τάξεων, και δημιουργία νέου προγράμματος. Το σχολείο για το

---

³ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 1 / 21-4-1947

⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης, 3 / 11-12-1948

⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 1 / 20-9-1948

υπόλοιπο της σχολικής χρονιάς θα λειτουργούσε, όπως όριζε το αρχικό πρόγραμμα, ως τετρατάξιο. Η Γ', Δ' τάξεις θα διδάσκονταν ξεχωριστά ενώ στις τάξεις Ε' - Στ' θα πραγματοποιούνταν συνδιδασκαλία. Οι δύο μικρότερες τάξεις Α' και Β' θα διδάσκονταν και αυτές χωριστά με τη διαφορά ότι η Α' τάξη θα προσερχόταν στο σχολείο τις μεσημβρινές ώρες και η Β' τάξη τις μεταμεσημβρινές, όντας και οι δύο υπό την καθοδήγηση του ίδιου δασκάλου.⁶

Τη σχολική χρονιά 1951-1952 το σχολείο λειτούργησε ως τετρατάξιο. Στην εισήγησή του ο Διευθυντής του σχολείου αναφέρει: «Εφ' όσον μέχρι τούδε δεν συνεπληρώθη και πέμπτη κενή θέσις του πενταταξίου ημών Σχολείου, θα λειτουργήση, ελπίζω προσωρινός ως 4τάξιον.»^{7α} Οι ελπίδες, όμως, που εκφράζονταν μέσα από την προαναφερθείσα εισήγηση, για συμπλήρωση της πέμπτης κενής διδακτικής θέσης δεν ευοδώθηκαν. Έτσι, όλη τη σχολική χρονιά 1951-1952 το σχολείο λειτούργησε ως τετραθέσιο, χωρίς να υπάρξει τμήμα συνδιδασκαλίας. Κάθε δάσκαλος ανέλαβε από δύο τάξεις εκ των οποίων η μια παρακολουθούσε τα μαθήματα που της αναλογούσαν κατά την πρωινή βάρδια, «προμεσημβρινάς ώρας», και η άλλη μετά το μεσημέρι, «απογευματινάς ώρας».

Τα μαθήματα της πρωινής βάρδιας παρακολουθούσαν τα παιδιά των μεγάλων τάξεων, τρίτη, τετάρτη, πέμπτη, έκτη ενώ το απόγευμα προσέρχονταν στο σχολείο τα δύο τμήματα της πρώτης τάξης, η δεύτερα και η έκτη. Ο Διευθυντής του σχολείου είχε αναλάβει μια μόνο τάξη, την έκτη, οι μαθητές της οποίας, όμως, έρχονταν στο σχολείο και τις απογευματινές ώρες, «προς τελειότεραν κατάρτισιν των δια το Γυμνάσιον προορισμένων μαθητών»^{41β}.

Τα δύο τμήματα της πρώτης είχαν αναλάβει οι δάσκαλοι της πέμπτης και της τετάρτης. Η πρώτη τάξη αποτελούσε το συνηθισμένο πρόβλημα του σχολείου και ο σύλλογος των διδασκόντων το αντιμετώπιζε με χωρισμό της τάξης σε δύο τμήματα όταν αυτό ήταν εφικτό. Το μαθητικό δυναμικό της πρώτης τάξης αντιστοιχούσε στο 1/5 ολόκληρου του μαθητικού δυναμικού του σχολείου, «επειδή ως φαίνεται ότι θα έχωμεν και κατά το νέον τούτο σχολικόν έτος σχολείον πληθωρικόν, καθ' όσον θα εγγραφούν περίπου 550 μαθητών... επιβάλλεται η διχοτόμησις της Α! τάξεως ήτις και αριθμεί όγκον μαθητών <110> εις δύο τμήματα.»^{41γ}

Σε αυτό το σημείο πρέπει να σημειώσουμε ότι τη σχολική χρονιά 1951-1952 στο ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου επήλθαν πάρα πολλές μετατροπές. Τη χρονιά αυτή έχουν καταγραφεί έξι πρακτικά τα οποία αναφέρονται σε αλλαγές στο ωρολόγιο πρόγραμμα. Αιτίες ήταν η έλλειψη δασκάλων αλλά και η ανάγκη να καλύπτεται μια θέση του δημοτικού σχολείου Μαχαλά από το σύλλογο διδασκόντων του δημοτικού σχολείου Κατούνας. Η θέση καλυπτόταν εναλλάξ από τους δασκάλους του υπό μελέτη σχολείου. Τη λήξη της απόσπασης από το δημοτικό σχολείο του Μαχαλά και την επιστροφή στο δημοτικό σχολείο Κατούνας όριζε ο επιθεωρητής των δημοτικών σχολείων με τηλεγραφική διαταγή.

⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 2 / 7-12-1949

^{7α, 41β, 41γ} στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 1 / 22-9-1951

Κατά την πρώτη συνεδρίαση της σχολικής χρονιάς, όπως συνηθιζόταν, θέμα της ήταν η «Σύνταξις εβδομαδιαίου ωρολογίου προγράμματος δια το σχολικό έτος 1951-1952 και κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού του Σχολείου». Το πεντατάξιο δημοτικό σχολείο Κατούνας λειτούργησε ως τετρατάξιο. Η φράση που χρησιμοποίησε ο Διευθυντής του σχολείου κατά την εισήγησή του, «Προσωρινώς και μέχρι συμπλήρωσεως της κενής θέσεως του πενταταξίου Σχολείου» ακούγεται ως ευσεβής πόθος, αφού την σχολική αυτή χρονιά το σχολείο δεν λειτούργησε πλήρες.

Το σχήμα που επιλέχθηκε με σκοπό την οργάνωση των τμημάτων του σχολείου κατά τη σχολική χρονιά 1951-1952 είναι εκείνο των πέντε τάξεων, όπου στο ένα τμήμα, εκείνο που περιελάμβανε την πέμπτη και έκτη τάξη, θα εφαρμοζόταν η μέθοδος της συνδιδασκαλίας. Το παραπάνω σχήμα προτιμήθηκε σε σχέση με εκείνο των τεσσάρων τμημάτων, όπου θα εφαρμοζόταν η μέθοδος της συνδιδασκαλίας σε δύο εξ' αυτών. Ουσιαστικά, η επιλογή αυτή δημιουργούσε δυσκαμψία όσο αφορά το γεγονός ότι ένας δάσκαλος θα είχε υπό την ευθύνη του δύο τάξεις, όπως άλλωστε αναφέρεται και στο πρακτικό, «Την κενήν θέσιν θα υποχρεωθή εις ή και δύο⁸ εξ ημών να συμπλήρωση αναλαμβάνων διδασκαλίαν δύο τάξεων.»^{9α}

Ωστόσο, επρόκειτο για επιλύσιμο πρόβλημα καθώς ο ερχομός ενός πέμπτου δασκάλου, ο οποίος θα καταλάμβανε την κενή θέση και συγχρόνως θα δίδασκε σε μία από τις δύο ενωμένες τάξεις, θα αποσυμφορίζε την κατάσταση. Προκειμένου να αποφευχθούν οποιαδήποτε προβλήματα στη λειτουργία του ωρολογίου προγράμματος, αποφασίστηκε όλες οι τάξεις να πηγαίνουν στο σχολείο κατά τις πρωινές αλλά και απογευματινές ώρες. Εξαίρεση στον κανόνα αυτό αποτελούσαν οι δύο τάξεις στις οποίες εφαρμοζόταν η μέθοδος της συνδιδασκαλίας και για τις οποίες ίσχυε ότι οι μαθητές της μιας θα πήγαιναν στο σχολείο μόνο κατά τις πρωινές ώρες ενώ η άλλη μόνο τις απογευματινές. «...η Έκτη, Πέμπτη, Τετάρτη, και Πρώτη τάξις προσέρχονται τας πρωινάς και απογευματινάς ώρας προς διδασκαλίαν, η δε Τρίτη τάξις τας πρωινάς ώρας και η Δευτέρα τας απογευματινάς...»^{43β}

Δύο μέρες μετά τη συνεδρίαση στις 26 Σεπτεμβρίου πραγματοποιήθηκε η έναρξη των μαθημάτων^{43γ} ενώ στις 30 του ίδιου μήνα έγινε τροποποίηση του ωρολογίου προγράμματος. Το σχολείο παρέμεινε τετραθέσιο αλλά επειδή μέλος τους συλλόγου διδασκόντων «μετατίθεται εις έτερον σχολείον»¹⁰ αντικαταστάθηκε στο σχολείο Κατούνας από την διδασκάλισσα Αικατερίνη Κοψίδα.

Το μήνα Δεκέμβριο συνεδρίασε ξανά ο σύλλογος διδασκόντων με αφορμή την ανάγκη τροποποίησης, για μια ακόμα φορά, του ωρολογίου προγράμματος, καθώς

---

⁸ Η περίπτωση αυτή λειτούργησε στο σχολείο της Κατούνης, όπως θα δούμε, από της 14 Ιανουαρίου έως την 1 Απριλίου του 1952

^{9α, 43β, 43γ} Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 1 /22-9-1951

¹⁰ «Τροποποίησις υπ' αριθ. 1 πρακτικού και ανάθεσις διδασκαλίας Α! εις διδασκάλισσαν Αικ. Κοψίδα», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 2 /30-9-1951)

«συμφώνως της υπ' αριθμ. 2443/10/12/51 τηλεγραφικής διαταγής του Κου Επιθεωρητού των Δημοτικών Σχολείων, ο δημοδιδάσκαλος Παναγιώτης Βάλαρης ανεχώρησε δια την συμπλήρωσιν κενής θέσης του Δημοτικού Σχολείου Μαχαλά»^{11α} Το σχολείο παρέμεινε τετραθέσιο και η διαφοροποίηση αφορούσε στο ότι οι δύο τάξεις, την ευθύνη των οποίων είχε ένας μόνο δάσκαλος, δεν ήταν η δευτέρα και η τρίτη, αλλά η δευτέρα και η τετάρτη, «η διδασκάλισσα ήτις θα αναλάβη την Δ! θα αναλάβη και την Β!»^{45β} Έτσι τις πρωινές και απογευματινές ώρες προσέρχονταν στο σχολείο οι τάξεις Ε! & Στ!, Γ!, Α!, ενώ η Δ! ερχόταν μόνο το πρωί και η Β! μόνο το απόγευμα.

Στα μέσα του Ιανουαρίου πραγματοποιήθηκε νέα μετατροπή του ωρολογίου προγράμματος εξαιτίας της αντικατάστασης του Παναγιώτη Βαλάρη, «συμφώνως τηλεγραφικής διαταγής του κ. επιθεωρητού, απεσπάσθη εκ του διδακτικού προσωπικού του Σχολείου η Διδασκάλισσα Κανακοπούλου δια το Σχολείον Μαχαλά, επανερχομένου του εκεί δημοδιδασκάλου Παν. Βάλαρη»^{46α}. Στο πρακτικό αυτό, ο Διευθυντής του δημοτικού σχολείου Κατούνας, στην εισήγησή του, παραδέχεται ότι δεν υπάρχει περίπτωση το σχολείο, για τη δεδομένη σχολική χρονιά, να λειτουργούσε πλήρως, «επειδή ως προβλέπεται το σχολείον θα λειτουργήση καθ' όλον το Σχολικόν έτος ως τετρατάξιον, δι' αυτό δέον από τούδε οριστικώς να διαρρυθμισθή το πρόγραμμα διδασκαλίας και να γίνη νέα κατανομή των τάξεων μεταξύ των εναπομεινάντων τεσσάρων διδασκάλων»^{46β}.

Σύμφωνα με την οριστική μεταβολή στο πρόγραμμα, αφού όλες οι ελπίδες για τον ερχομό ενός πέμπτου δασκάλου είχαν εξανεμιστεί, στην κατανομή των τάξεων δύο δάσκαλοι πήραν από μια τάξη και οι υπόλοιποι δύο από δύο τάξεις ο καθένας, «Τας μεν πρωινάς ώρας θα προσέρχονται αι τάξεις του ανωτέρου τμήματος ήτοι Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη και Έκτη τας δε απογευματινάς η Πρώτη, η Δευτέρα ως επίσης και η Πέμπτη και Έκτη. Οι δύο εξ ημών θα αναλάβουν ανά μίαν τάξιν την Πέμπτη και Έκτη, αίτινες θα προσέρχονται και τας πρωινάς και τας απογευματινάς ώρας ως έχουσαι ανάγκην περισσοτέρας εργασίας, οι δε έτεροι δύο ανά δύο τάξεις δηλ. Πρώτην και Τρίτην και ο άλλος Δευτέραν και Τετάρτην προσερχομένων της μεν Τρίτης και Τετάρτης τας πρωινάς ώρας, της δε Πρώτης και Δευτέρας τας απογευματινάς.»^{12γ}

Η μετέπειτα μετάθεση της δασκάλας Μαρίας Τασιοπούλου, άφηνε το δημοτικό σχολείο Κατούνας με τρεις δασκάλους και ήταν η αιτία δημιουργίας νέου ωρολογίου προγράμματος σύμφωνα με το οποίο κάθε δάσκαλος ανέλαβε από δύο τάξεις, «όπως έκαστος αναλάβη ανά δύο τάξεις και εφ' όσον η πληθωρικότης και το αδιαχωρήτου των αιθουσών δεν επιτρέπει να παραμείνουν αμφοτέραι αι τάξεις εν εκάστη αίθουσα, θα προσέρχονται τας μεν πρωινάς ώρας προς διδασκαλίαν αι τρεις τάξεις δηλ. η Έκτη, η Τετάρτη και η Τρίτη και κατά τας μεταμεσημβρινάς ώρας αι άλλαι τρεις τάξεις Πέμπτη, Δευτέρα και Πρώτη.»¹³

^{11α, 45β} στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 6 / 12-12-1951

^{12α, 46β, 46γ} στο ίδιο, 7 / 14-1-1952

¹³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 9 / 1 –4-1952

Ωστόσο, το σχολείο δε λειτούργησε με τρεις δασκάλους και το τελευταίο πρόγραμμα έμεινε στα χαρτιά, αφού την επόμενη ακριβώς μέρα από τη συνεδρίαση ο σύλλογος διδασκόντων συνήλθε με θέμα «Τροποποιήσεις υπ' αριθ. 9 πρακτικού και νέα κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού του Σχολείου»^{14α} Το νέο πρόγραμμα στηρίχθηκε στη λήξη «της εις Μαλαχάν αποσπάσεως της διδασκαλίσσης Αικατερίνης Κανακοπούλου και επανόδου αυτής εις την οργανικήν της θέσιν»^{48β}

Το πρόγραμμα που τελικά εφαρμόστηκε ήταν το ίδιο με εκείνο που είχε οριστεί στο πρακτικό 7, το οποίο είχε υπογραφεί στα μέσα Ιανουαρίου, «Δι' αυτό επανερχόμενος εις την παλαιάν απόφασίν μας του υπ' αριθ. 7 πρακτικού»^{58γ} Η διαφορά με το πρακτικό 7 είναι ότι αναφέρονται και οι λόγοι για τους οποίους επιλέγονται οι τάξεις Πέμπτη και Έκτη προκειμένου να προσέρχονται τις πρωινές αλλά και τις απογευματινές ώρες στο σχολείο, «ως έχουσαι ανάγκην περισσοτέρας εργασίας, αλλά και για κοινωνικούς λόγους μη παραμένουν εκτός σχολικής εργασίας και γίνονται ενοχλητικοί στο κοινό.»^{48δ}

Τη σχολική χρονιά 1952-1953 το σχολείο άρχισε τη λειτουργία του με μια θέση δασκάλου κενή. Όμως στην εισήγησή του, στη συνεδρίαση του συλλόγου των διδασκόντων με θέμα «« Κατάρτισις εβδομαδιαίου ωρολογίου προγράμματος δια το σχολικόν έτος 1952-1953 και κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού του Σχολείου»^{49α}, ο Διευθυντής του σχολείου εξήγησε τη βεβαιότητά του ότι η κενή θέση θα καλυπτόταν, «Πριν λοιπόν αναμείνωμεν την συμπλήρωσιν της θέσεως δια της εκ του εκπαιδευτικού συμβουλίου συμπληρώσεώς της - καθ' όσον δια τον τελευταίων μεταθέσεων συμπληρώνεται- και επειδή ίσως βραδύνη δια τινών ημερών η συμπλήρωσις, δι' αυτό έχω την γνώμην από τούδε να γίνει η κατανομή των τάξεων μεταξύ ημών»^{15β}.

Η προσωρινή κατανομή στηρίχθηκε στο σχήμα σύμφωνα με το οποίο δύο δάσκαλοι είχαν αναλάβει από μια τάξη ο καθένας, τη διδασκαλία της πέμπτης και της έκτης, ενώ οι άλλοι δύο είχαν αναλάβει από δύο τάξεις ο καθείς, τη διδασκαλία των δευτέρας-τετάρτης και των πρώτης-τρίτης αντίστοιχα. Βέβαια, εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι το παραπάνω πρόκειται για άλλο ένα πρόγραμμα το οποίο δεν εφαρμόστηκε, αφού πριν από την έναρξη της σχολικής χρονιάς 1952-1953 καλύφθηκε η κενή θέση του δημοτικού σχολείου Κατούνας και λειτούργησε ως πλήρες πεντατάξιο.

Η επόμενη συνεδρίαση του συλλόγου διδασκόντων με θέμα, «Νέα κατανομή των τάξεων μεταξύ του Διδακτικού προσωπικού του Σχολείου.», πραγματοποιήθηκε στα τέλη Δεκεμβρίου. Την αιτία της τροποποίησης του ωρολογίου προγράμματος αναφέρει στην εισήγησή του ο Διευθυντής του σχολείου, «κατόπιν τηλεγραφικής διαταγής του Κου επιθεωρητού αποσπάται δια το Σχολείον Τρύφου η Δημοδιδασκάλισσα Νικολίτσα Γιαννούλη». Οι τάξεις μοιράστηκαν όπως συνηθιζόταν στο πρωινό και απογευματινό ωράριο «λόγω του όγκου των μαθητών

^{14α, 48β, 48γ, 48δ} στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 10 / 2-4-1952

¹⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 2 / 15-9-1952

αφ' ενός, αλλά και ελλείπει χώρου των αιθουσών διδασκαλίας εξ άλλου»¹⁶ Η ανάγκη να λειτουργήσει το σχολείο ως τετρατάξιο οδήγησε στην ενεργοποίηση του ωρολογίου προγράμματος του πρακτικού με αριθ. πράξης.2/ 15-9-1952, το οποίο δεν είχε εφαρμοστεί τότε λόγω της άμεσης κάλυψης της κενής πέμπτης οργανικής θέσης του σχολείου της Κατούνας.

Τη σχολική χρονιά 1953-1954 το δημοτικό σχολείο Κατούνας λειτούργησε ως τετρατάξιο εξαιτίας της παράτασης της αποσπάσεως της δασκάλας Νικολίτσας Γιαννούλη στο δημοτικό σχολείο Τρύφου. Ο σύλλογος διδασκόντων συνεδρίασε μια μέρα πριν την έναρξη των μαθημάτων με θέμα «Κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού του Σχολείου και κατάρτησιν εβδομαδιαίου ωρολογίου προγράμματος»¹⁷. Η λειτουργία του τετρατάξιου ήταν διαφορετική από τα προηγούμενα χρόνια, αφού επανερχόταν στις συνδιδασκαλίες. Η πρόταση του διευθυντή στην εισήγησή του, ήταν η εξής: «έχω την γνώμη να εφαρμόσωμεν συνδιδασκαλίαν εις το ανώτερον τμήμα « Γ! Δ! και Ε! Στ!» ίνα κατ' αυτόν τον τρόπον προσέρχονται οι μαθηταί απασών των τάξεων και τας πρωινάς και τας μεταμεσημβρινάς ώρας.»¹⁸

Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφέρουμε ότι το παραπάνω ωρολόγιο πρόγραμμα ίσχυσε μέχρι τις 31 Μαΐου. Την ημερομηνία αυτή ο σύλλογος διδασκόντων συνεκλήθη με σκοπό να τροποποιήσει το ισχύον ωρολόγιο πρόγραμμα εξαιτίας της αύξησης του αριθμού των δασκάλων που απάρτιζαν το σύλλογο διδασκόντων. Αποφασίστηκε τελικά ότι από τις 31 Μαΐου και για ένα μήνα, έως το τέλος της σχολικής χρονιάς, το σχολείο θα λειτουργούσε για πρώτη φορά στην ιστορία του ως εξατάξιο.

Τη σχολική χρονιά 1954-1955 το σχολείο λειτούργησε για δύο μικρά διαστήματα ως τετραθέσιο.

- Από τις 27 Σεπτεμβρίου έως τις 7 Δεκεμβρίου και
- Από τις 24 Ιανουαρίου έως τις 28 του ίδιου μήνα.

---

¹⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 6 / 28-11-1952

¹⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 1 / 20-9-1953

¹⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 1 / 20-9-1953

**Δ. ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΩΡΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ
ΠΕΝΤΑΤΑΞΙΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ**

Μετά την έγκριση της λειτουργία του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας ως πενταταξίου, το σχολικό έτος 1930-1931, ήταν το πρώτο σχολικό έτος στο οποίο εφαρμόστηκε η απόφαση λειτουργίας του Δημοτικού Σχολείου ως πλήρους πενταταξίου, καθώς το προηγούμενο έτος, παρότι είχε λάβει την απαραίτητη έγκριση, λειτούργησε τελικά ως τετρατάξιο.

Το σχολικό έτος 1930-1931, το εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα του Δημοτικού σχολείου εγκρίθηκε στις 27 Σεπτεμβρίου του 1930, ημέρα Πέμπτη, στην συνεδρίαση του συλλόγου των διδασκόντων, η οποία πραγματοποιήθηκε στο σχολείο, στις 10 η ώρα το πρωί. Το πρόγραμμα σχεδιάστηκε με σκοπό να ικανοποιήσει τις ανάγκες πενταταξίου σχολείου. Σε αυτό βοήθησε , βέβαια, και το γεγονός ότι στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας, την περίοδο εκείνη, υπηρετούσαν πέντε δάσκαλοι.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφέρουμε ότι το ωρολόγιο πρόγραμμα της σχολικής χρονιάς 1930-1931 αποτέλεσε τη βάση για τη δημιουργία ωρολογίων

προγραμμάτων κατά τα επόμενα έτη, όποτε το σχολείο λειτούργησε ως πενταθέσιο. Σύμφωνα με το πρόγραμμα αυτό οι τάξεις Α', Β', Γ' και Δ' αποτελούσαν ξεχωριστά τμήματα, ενώ το πέμπτο τμήμα απαρτιζόταν από τις δύο μεγαλύτερες τάξεις, την Ε' και τη Στ'.

Όσο αφορά το τμήμα στο οποίο πραγματοποιούνταν συνδιδασκαλία επιλέχθηκαν η Ε' και η Στ' τάξεις καθώς ελήφθη υπόψη ότι τα παιδιά αυτών των τάξεων ήταν ηλικιακά μεγαλύτερα αλλά και πιο εξοικειωμένα με την εκπαιδευτική διαδικασία. Ακόμα, η περισσότερο αναπτυγμένη ικανότητάς τους να συνεργάζονται είχε ως αποτέλεσμα να θεωρείται ότι θα μπορούσαν να λειτουργήσουν καλύτερα συνδιδασκτικά. Ωστόσο, η επιλογή του συλλόγου διδασκόντων να εφαρμόσει στο τμήμα που απαρτιζόταν από τα παιδιά της Ε' και Στ' τάξης δε βασίστηκε τόσο στην παραπάνω θεώρηση όσο στο γεγονός ότι οι μαθητές των δύο μεγαλύτερων τάξεων ήταν λιγότεροι αριθμητικά, σε σχέση με το πλήθος των μαθητών των άλλων τάξεων.

Γενικά, παρατηρώντας ανάλογά πρακτικά, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι στα προγράμματα του Δημοτικού σχολείου Κατούνας, όταν υπήρχε δυνατότητα ο σύλλογος διδασκόντων να επιλέξει σε ποιες τάξεις θα εφαρμοζόταν η μέθοδος της συνδιδασκαλίας, απέφευγε να βάλει την Α' τάξη σε τέτοιο τμήμα. Η επιλογή αυτή βασιζόταν κυρίως σε λόγους παιδαγωγικούς, ανεξάρτητα από το αν η Α' τάξη είχε πολλά παιδιά. Πρέπει εδώ να σημειώσουμε ότι ο αριθμός των μαθητών της Α' τάξης ήταν πάντα υψηλός ενώ ο αριθμός των μαθητών του σχολείου ανά τάξη ακολουθούσε το σχήμα της πυραμίδας. Τα ποσά, τάξη και μαθητές, ήταν αντιστρόφως ανάλογα, που σημαίνει ότι όσο μεγάλωνε η τάξη μικραίνε ο αριθμός των μαθητών είτε διότι έμεναν στην ίδια τάξη είτε διότι εγκατέλειπαν το σχολείο.

Το σχολείο μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα (1950), εκτός από τη σχολική χρονιά 1930-1931, λειτούργησε ως πλήρες πεντατάξιο και άλλες χρονιές όπως το 1933-1934, το 1938-1939 και το 1940-1941. Το σχολικό έτος 1933-1934 εγκρίθηκε από το σύλλογο των διδασκόντων, τη Δευτέρα 25 Σεπτεμβρίου 1933 και ώρα 10.30 το πρωί, ωρολόγιο πρόγραμμα με πέντε τάξεις. Το πρόγραμμα αυτό ακολουθούσε τον τύπου που έχουμε αναφέρει, δηλαδή με συνδιδασκαλία της Ε' και της Στ' τάξης.

Οι διαφορές με το πρόγραμμα του σχολικού έτους 1930-1931, όπου το σχολείο λειτούργησε για πρώτη φορά ως πεντατάξιο, ήταν ελάχιστες. Στην Β' τάξη η χειροτεχνία μεταφέρεται από την 4^η ώρα της Τετάρτης στην 3^η ώρα της Παρασκευής, καταλαμβάνοντας τη θέση του μαθήματος της Ωδικής, το οποίο μεταφέρεται στην 4^η ώρα της ίδιας ημέρας. Ανάλογα, με βάση τις παραπάνω αλλαγές, αυξομειώνονται αντίστοιχα οι ώρες μαθημάτων των ημερών αυτών. Συγχρόνως απελευθερώθηκε η 4^η ώρα της Τετάρτης που μαζί με την ήδη κενή ώρα της Τρίτης αποτελούσαν τις δύο ώρες της Ιστορίας που διδάσκονταν στην Στ' τάξη και τις οποίες είχε αναλάβει ο δάσκαλος της Β' τάξης. Στο πρόγραμμα της Α' τάξης δεν παρατηρείται καμία αλλαγή. Στην Δ' τάξη η 3^η και η 4^η ώρα της Παρασκευής από Χειροτεχνία-Γεωγραφία αντιστρέφονται σε Γεωγραφία- Χειροτεχνία ενώ στην Ε' και την Στ' υπάρχει μια μικρή αλλαγή στο πρόγραμμα. Η 3^η και η 4^η ώρα της Παρασκευής από Γυμναστική -Γεωγραφία αντιστρέφονται σε Γεωγραφία- Γυμναστική.

**Πρόγραμμα Πεντατάξιου Δημοτικού Σχολείου Κατούνας
(αριθ. πράξης 21 / 25-9-1933)**

Α ^{ης} τάξεις	Μέρες	Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη	Παρασκευή	Σάββατο
	Ώρες						
Α ^{ης} τάξεις	8 - 9	Ανάγνωση	Ανάγνωση	Ανάγνωση	Ανάγνωση	Ανάγνωση	Ανάγνωση
	9 - 10	Λεκτ. Ασκήσεις	Λεκ. Ασκήσεις	Γραφή	Ιχνογραφία	Γραφή	Ιχνογραφία
	10 - 11	Αριθμητική	Αριθμητική	Αριθμητική	Γυμναστική	Γυμναστική	Θρησκευτικά
	2 - 3	Πατριδογνωσία	Πατριδογνωσία	Διδακτικοί	Πατριδογνωσία	Πατριδογνωσία	
	3 - 4	Ωδική	Ωδική	Περίπατοι	Χειροτεχνία	Χειροτεχνία	
Β ^{ης} τάξεις	8 - 9	Ανάγνωση	Ανάγνωση	Ανάγνωση	Ανάγνωση	Ανάγνωση	Ανάγνωση
	9 - 10	Λεκτ. Ασκήσεις	Καλλιγραφία	Λεκτ. Ασκήσεις	Ιχνογραφία	Λεκτ. Ασκήσεις	Καλλιγραφία
	10 - 11	Αριθμητική	Αριθμητική	Ωδική	Αριθμητική	Χειροτεχνία	Θρησκευτικά
	11 - 12					Ωδική	
	2 - 3	Πατριδογνωσία	Πατριδογνωσία	Διδακτικοί	Πατριδογνωσία	Θρησκευτικά	
	3 - 4	Γυμναστική	Γυμναστική	Περίπατοι	Χειροτεχνία	Ιχνογραφία	
Γ ^{ης} τάξεις	8 - 9	Ανάγνωση	Ανάγνωση	Ανάγνωση	Ανάγνωση	Ανάγνωση	Ανάγνωση
	9 - 10	Γραμματική	Γραμματική	Εκθέσεις	Αριθμητική	Αριθμητική	Αριθμητική
	10 - 11	Θρησκευτικά	Θρησκευτικά	Ιχνογραφία	Καλλιγραφία	Γεωγραφία	Χειροτεχνία
	11 - 12	Καλλιγραφία	Γεωγραφία			Χειροτεχνία	Ιστορία
	2 - 3	Φυσική Ιστορία	Φυσική Ιστορία	Διδακτικοί	Φυσική Ιστορία	Ιστορία	
	3 - 4	Ωδική	Ωδική	Περίπατοι	Γυμναστική	Γυμναστική	
Δ ^{ης} τάξεις	8 - 9	Ανάγνωση	Ανάγνωση	Ανάγνωση	Ανάγνωση	Ανάγνωση	Ανάγνωση
	9 - 10	Γραμματική	Γραμματική	Εκθέσεις	Αριθμητική	Αριθμητική	Αριθμητική
	10 - 11	Θρησκευτικά	Θρησκευτικά	Ιστορία	Γεωγραφία	Ιστορία	Χειροτεχνία
	11 - 12	Καλλιγραφία	Ιχνογραφία	Καλλιγραφία	Ιχνογραφία	Χειροτεχνία	Ορθογραφ. Ασκήσεις
	2 - 3	Φυσική Ιστορία	Φυσική Ιστορία	Διδακτικοί	Φυσική Ιστορία	Γεωγραφία	
	3 - 4	Γυμναστική	Γυμναστική	Περίπατοι	Ωδική	Ωδική	
Ε ^{ης} & ΣΤ ^{ης} τάξεις	8 - 9	Ανάγνωση. Ε! Καλλιγραφ. ΣΤ!	Ανάγνωση. Ε! Ιχνογραφία ΣΤ!	Ανάγνωση. Ε! Καλλιγραφ. ΣΤ!	Ανάγνωση Ε! Χειροτεχν. ΣΤ!	Ανάγνωση Ε Χειροτεχν. ΣΤ	Εκθέσεις
	9 - 10	Καλλιγραφία Ε! Ανάγνωση ΣΤ!	Ιχνογραφία Ε! Ανάγνωση ΣΤ!	Καλλιγραφία Ε! Ανάγνωση ΣΤ!	Χειροτεχνία Ε! Ανάγνωση ΣΤ!	Χειροτεχνία Ε Ανάγνωση ΣΤ	Γυμναστική
	10 - 11	Γραμματική	Γραμματική	Αριθμητική Ε!	Αριθμητική Ε!	Γεωγραφία	Γεωγραφία
	11 - 12	Θρησκευτικά	Θρησκευτικά	Ιστορία	Ιστορία	Γυμναστική	Θρησκευτικά (Εξήγ.Ευαγγελίου)
	2 - 3	Αριθμητική ΣΤ	Αριθμητική ΣΤ!	Διδακτικοί	Φυσική Πειραματική	Φυσική Πειραματική	
	3 - 4	Φυσική Ιστορία	Φυσική Ιστορία	Περίπατοι	Ωδική	Ωδική	

Οι περισσότερες αλλαγές αφορούν το εβδομαδιαίο πρόγραμμα της Γ΄ τάξης. Η Γεωγραφία μεταφέρεται από την 4^η ώρα της Πέμπτης στην 4^η ώρα της Τρίτης, καταλαμβάνοντας την θέση της Ιχθυογραφίας. Η Καλλιγραφία από την 4^η ώρα της Τετάρτης μεταφέρεται στην 3^η ώρα της ίδιας ημέρας καταλαμβάνοντας τη θέση της Ιστορίας, η οποία μεταφέρθηκε στην 4^η ώρα του Σαββάτου. Επίσης, η 3^η και η 4^η ώρα της Παρασκευής από Χειροτεχνία-Γεωγραφία αντιστρέφονται σε Γεωγραφία-Χειροτεχνία. Στο αρχικό πρόγραμμα το μάθημα της χειροτεχνίας στις τάξεις Γ΄ και Δ΄, ήταν τις ίδιες ώρες και ημέρες, δηλαδή την 3^η ώρα της Παρασκευής και του Σαββάτου. Η επιδίωξη να παραμείνει παρά τις αλλαγές το μάθημα της Χειροτεχνίας στις τάξεις Γ΄ και Δ΄, τις ίδιες ώρες και μέρες, δηλαδή κάθε 4^η ώρα της Παρασκευής και κάθε 3^η ώρα του Σαββάτου υποδηλώνει ότι ίσως, αποσκοπούσε σε μια συνεργασία των δύο τάξεων στο μάθημα της Χειροτεχνίας. Όπως παρατηρούμε, οι αλλαγές που πραγματοποιούνταν και οι οποίες διαφοροποιούσαν το εκάστοτε πρόγραμμα από τον αρχικό τύπο απλά αποσκοπούσαν στο να εξυπηρετηθούν οι δάσκαλοι εκείνοι οι οποίοι δίδασκαν και σε άλλα τμήματα.

Το σχολικό έτος 1938-1939 εγκρίθηκε από το σύλλογο των διδασκόντων, την Δευτέρα 26 Σεπτεμβρίου 1938 και ώρα 10 το πρωί, ωρολόγιο πρόγραμμα με πέντε τάξεις, το οποίο ακολουθούσε τον τύπου που έχουμε αναφέρει, δηλαδή με συνδιδασκαλία των τάξεων Ε΄ και Στ΄ (αριθ. πράξης 41). Το εν λόγω ωρολόγιο πρόγραμμα είναι το ίδιο με εκείνο της σχολικής χρονιάς 1933-1934. Οι διαφορές είναι ότι στην Δ΄ τάξη και στην Ε΄ & Στ΄ τάξη, στο δίωρο που κατά το σύνηθες προοριζόταν για την πραγματοποίηση των Διδακτικών Περιπάτων, λαμβάνουν θέση και οι «Γυμναστικά Παιδιά», οι οποίες εισάγονται στα προγράμματα από τη σχολική χρονιά 1934-1935. Μια άλλη αλλαγή αφορά το γεγονός ότι η 5^η και η 6^η ώρα της Δευτέρας και της Τρίτης από Φυσική Ιστορία - Μαθηματικά αντιστρέφονται σε Μαθηματικά - Φυσική Ιστορία.

Το επόμενο σχολικό έτος 1939-1940 ο σύλλογος διδασκόντων ενέκρινε τη Δευτέρα 25 Σεπτεμβρίου 1939 και ώρα 10 το πρωί, το ωρολόγιο πρόγραμμα με πέντε τάξεις-τμήματα και συνδιδασκαλία της Ε΄ & Στ΄ Τάξεως (αριθ. πράξης 44). Το ωρολόγιο πρόγραμμα το αναφέρουμε, παρότι δεν εφαρμόστηκε, καθώς αντικαταστάθηκε πριν ακόμα ξεκινήσει το σχολικό έτος. Αιτία που ανάγκασε το σχολείο να μεταβάλλει εκτάκτως το ήδη ορισμένο πρόγραμμα ήταν η απόφαση να λειτουργήσει ως τετραθέσιο, καθώς πραγματοποιήθηκε μείωση στην αριθμό των μελών του διδακτικού προσωπικού. Το νέο πρόγραμμα ενέκρινε ο σύλλογος των διδασκόντων μετά δύο μέρες, την Τετάρτη στις 27 Σεπτεμβρίου του 1939 και ώρα 10 το πρωί (αριθ. πράξης 45).

Μια άλλη μορφή ωρολογίου προγράμματος με πέντε τμήματα η οποία εφαρμόστηκε στο σχολείο ήταν το σχέδιο ωρολογίου προγράμματος με δύο τμήματα Α΄ τάξης (Α1, Α2), ένα Β΄ τάξης και δύο τμήματα συνδιδασκαλίας. Αν εξαιρέσουμε την Α΄ τάξη, της οποίας η συγχώνευση με άλλη τάξη αποφευγόταν, όταν ήταν δυνατόν, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι κύριο κριτήριο για την συγχώνευση τάξεων ήταν ο αριθμός των μαθητών. Οι δάσκαλοι προσπαθούσαν να συνδυάσουν τα τμήματα ούτως ώστε ο αριθμός των μαθητών από τις συγχωνεύσεις να μην

δυσκολεύει το έργο του δασκάλου. Έτσι, τα δύο τμήματα συνδιδασκαλίας που δημιουργήθηκαν τη σχολική χρονιά 1939-40 περιελάμβαναν τις τάξεις Γ' & Δ' και Ε' & ΣΤ'.

Ο λόγος που ανάγκασε το σύλλογο διδασκόντων να δημιουργήσει δύο τμήματα Α' τάξης (Α1, Α2) ήταν ο μεγάλος αριθμός μαθητών που φοιτούσαν στην τάξη αυτή. Ο σύλλογος των διδασκόντων, με βάση την κατάσταση των πρώτη φορά εγγραφέντων στο δημοτικό σχολείο μαθητών, κατέγραψε το σχετικό συμπέρασμά του στα πρακτικά, αναφέροντας ότι «λαβόντες υπ' όψιν τον μεγάλον αριθμόν των φοιτούντων εν τη Α^η τάξει μαθητών δι' α' καθίσταται αδύνατος η παρακολούθηση υφ' ενός διδασκάλου»¹. Σε άλλο σημείο των πρακτικών με τον ίδιο τρόπο εξηγεί την ανάγκη να χωριστεί η Α' τάξη σε δύο τμήματα, «λαβών υπόψη (ο σύλλογος των διδασκόντων) τον μεγάλον αριθμόν των φοιτούντων εν τη Α^η τάξει μαθητών καθισταμένης ούτως αδυνάτου της παρακολούθησεως υφ' ενός μόνο διδασκάλου»² Μορφή ωρολογίου προγράμματος με χωρισμό της Α' τάξης σε δύο τμήματα υπάρχει και σε άλλο σημείο των πρακτικών αλλά δεν αναφέρεται ως λόγος η πληθώρα των μαθητών της Α' τάξης πιθανόν επειδή θεωρείται δεδομένος.^{55α}

Το πρόβλημα που δημιουργούσε ο μεγάλος αριθμός των μαθητών της Α' τάξης δεν παρουσιάστηκε μόνο τις χρονιές κατά τις οποίες αντιμετωπίστηκε αποτελεσματικά αλλά ήταν σύνηθες φαινόμενο, το οποίο παρουσιαζόταν ακόμα και σε σχολικές χρονιές όπου ο μικρός αριθμός του διδακτικού προσωπικού δεν επέτρεπε τέτοιου είδους χωρισμούς.

Με τον αριθμό των δασκάλων ενός πλήρους πεντατάξιου, δηλαδή πέντε, και με χωρισμένη την Α' τάξη σε δύο τμήματα, στο δημοτικό σχολείο Κατούνας την περίοδο έως τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, υπάρχουν δύο είδη προγραμμάτων. Η απλή μορφή, όπως ήταν αυτή του ωρολογίου προγράμματος της σχολικής χρονιάς 1940-1941, αλλά και η σύνθετη, η οποία συναντιέται στα προγράμματα των δύο συνεχόμενων σχολικών ετών 1934-1935 και 1935-1936.

Το σχολικό έτος 1940-1941 το ωρολόγιο πρόγραμμα που καταρτίστηκε για το πλήρες πενταθέσιο σχολείο Κατούνας, διατήρησε τη Β' τάξη σε ξεχωριστό τμήμα και τη συνδιδασκαλία στις Γ' & Δ' - Ε' & Στ' τάξεις, όπως ίσχυε και στα προγράμματα που εφαρμόζονταν σε περιόδους που το σχολείο ήταν τετρατάξιο. Η ιδιαιτερότητα του προγράμματος ήταν στην Α' τάξη, η οποία αποτελούνταν από δύο τμήματα.^{3β}

Στις 30 Σεπτεμβρίου 1949, ημέρα Παρασκευή και ώρα 10 π.μ. ο σύλλογος διδασκόντων συνεκλήθη για να υπογράψει τη δεύτερη πράξη του σχολικού έτους 1949-1950, Το θέμα που απασχόλησε το σύλλογο διδασκόντων και στις δύο συνεδριάσεις είχε να κάνει με την κατάρτιση ωρολογίου προγράμματος. Το πλήρες θέμα της συνεδρίασης ήταν η « Νέα κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού

¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ 1α, αριθ. πράξης 28 / 4-11-1934.

² στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1α, αριθ. πράξης 32 / 26-9-1935

^{3α, 55β} στο ίδιο Φ. 6, υπ 1α, αριθ. πράξης 50 / 17-9-1940

προσωπικού και κατάρτισης νέου προγράμματος». Η λέξη «Νέα» ορίζει και την έκτακτη σύγκληση του συλλόγου καθώς το σχολείο θα λειτουργούσε ως πεντατάξιο. Χωρίς να αναφέρεται στο πρακτικό το αναλυτικό εβδομαδιαίο πρόγραμμα οι τάξεις χωρίστηκαν ως εξής: Τα τέσσερις πρώτες τάξεις ξεχωριστά και η Ε'- Στ' συνδιδασκαλία.⁴

Η σύνθετη μορφή, που εφαρμόστηκε στο σχολείο τη διετία 1934-1936, είναι πέντε δάσκαλοι με έξι τμήματα. Το σχολικό έτος 1934-1935 το δημοτικό σχολείο Κατούνας ξεκίνησε τη λειτουργία του ως τετρατάξιο. Μετά σχεδόν ενάμιση μήνα από την έναρξη του σχολικού έτους, την Κυριακή 4 Νοεμβρίου 1934 και ώρα 10 μ.μ. συνεκλήθη ο σύλλογος διδασκόντων και ενέκρινε νέο εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα για το σχολικό έτος 1934-1935⁵. Η παραπάνω αλλαγή προέκυψε καθώς δόθηκε η δυνατότητα στο σχολείο να λειτουργήσει, με ένα δάσκαλο παραπάνω, κατόπιν του διορισμού καινούριας δασκάλας στο σχολείο Κατούνας. Η εξέλιξη αυτή έδινε την ευχέρεια στο σύλλογο των διδασκόντων να αντιμετωπίσει το πρόβλημα του μεγάλου αριθμού των μαθητών της Α' τάξης.

Έτσι, το σχολείο λειτούργησε με πέντε δασκάλους και έξι τμήματα. Η Α' τάξη χωρίστηκε σε δύο τμήματα (Α1, Α2), οι τάξεις Β', Γ', Δ', διατήρησαν δικά τους τμήματα και στις τάξεις Ε' & Στ' εφαρμόστηκε η μέθοδος της συνδιδασκαλίας. Το σχολείο λειτούργησε ως εξής: Τα τμήματα της Α' τάξης έκαναν χωριστά τα κύρια μαθήματα, δηλαδή την ανάγνωση και την αριθμητική, ενώ τα υπόλοιπα συνδιδάσκονταν. Το τμήμα της Δ' τάξης δεν είχε αποκλειστικό δάσκαλο και τα μαθήματά του τα κάλυπταν δάσκαλοι άλλων τάξεων (Α1, Α2, Ε' & Στ'), γεγονός που βοήθουσε στην επίλυση του προβλήματος που δημιουργούσε η έλλειψη του έκτου δασκάλου. Το σχολικό έτος 1934-1935 αποτελεί παράδειγμα της θέλησης των δασκάλων του δημοτικού σχολείου Κατούνας να πετύχουν το καλύτερο για το σχολείο, ανάλογα πάντα με τα μέσα που διέθεταν.

Έξι τμήματα λειτούργησαν και το σχολικό έτος 1935-36. Στις 26 Σεπτεμβρίου 1935, ημέρα Πέμπτη και ώρα 10 π.μ. συνεδρίασε ο σύλλογος των διδασκόντων και ενέκρινε το ωρολόγιο πρόγραμμα της νέας χρονιάς⁶, το οποίο δε διέφερε ουσιαστικά με εκείνο της προηγούμενης χρονιάς. Η μόνη διαφοροποίηση αφορούσε στο πρόγραμμα της Γ' τάξης. Η 3^η και η 4^η ώρα της Παρασκευής από Ιστορία - Χειροτεχνία αντιστρέφονται σε Χειροτεχνία - Ιστορία.

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι τη σχολική χρονιά 1934-35 η τάξη εκείνη η οποία δεν είχε αποκλειστικό δάσκαλο ήταν η Δ' τάξη, στην οποία είχαν αναλάβει να διδάσκουν οι δάσκαλοι που ήταν υπεύθυνοι για το τμήμα της Α' τάξης αλλά και για

---

⁴ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 2 / 30-9-1949

⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ 1α, αριθ. πράξης 28 / 4-11-1934.

⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1α, αριθ. πράξης 32 / 26-9-1935

εκείνο της Ε' & Στ'. Τη σχολική χρονιά 1935-36 χρειάστηκε εκ των πραγμάτων να μείνει μια τάξη χωρίς αποκλειστικό δάσκαλο που ήταν η Γ' τάξη, στην οποία, όμως, αυτή τη φορά είχαν αναλάβει να διδάξουν οι δύο δάσκαλοι της Α' τάξης.

Από την έναρξη της σχολικής χρονιάς 1951-1952 έως τέλη Νοεμβρίου το δημοτικό σχολείο Κατούνας λειτούργησε ως πλήρες πεντατάξιο. Στις 21 Σεπτεμβρίου ημέρα έναρξης της σχολικής χρονιάς⁷ ο σύλλογος διδασκόντων συνεδρίασε πλήρως με την μετατεθείσα στο δημοτικό σχολείο Κατούνας Νικολίτσα Γιαννούλη. Όλοι οι δάσκαλοι ανέλαβαν από μια τάξη και προσέρχονταν στο σχολείο τις πρωινές αλλά και τις απογευματινές ώρες, «πλην του ενός, όστις θα υποχρεωθεί ν' αναλάβη την διδασκαλίαν της Γ! και Β! προσερχομένων των τάξεων αυτών εναλλάξ.»⁸

Τη σχολική χρονιά 1954-1955 υπογράφηκαν από το σύλλογο διδασκόντων τρία πρακτικά με τα οποία το δημοτικό σχολείο Κατούνας λειτουργούσε ως πεντατάξιο. Το σχήμα ήταν συνδιδασκαλία της Πέμπτης – Έκτης και οι υπόλοιπες τάξεις χωριστά και ίσχυσε:

- για μερικές μόνο μέρες από τις 21 Σεπτεμβρίου – ημέρα έναρξης του σχολείου⁹ - έως τις 27 του ίδιου μήνα.
- την περίοδο από τις 7 Δεκεμβρίου έως τις 24 Ιανουαρίου και
- από τις 28 Ιανουαρίου έως το τέλος της σχολικής χρονιάς

Στην πρώτη συνεδρίαση της νέας χρονιάς το θέμα που απασχόλησε το σύλλογο των διδασκόντων ήταν, «Κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού του Σχολείου και κατάρτησιν εβδομαδιαίου ωρολογίου προγράμματος»^{10α}. Ο σύλλογος συνεδρίασε πλήρως και στην εισήγησή του ο Διευθυντής διατύπωσε πρόταση, την οποία ενέκρινε ο σύλλογος. «Έκαστος εξ ημών συνεπώς θα αναλάβη την διδασκαλίαν μιας μόνον τάξεως πλην της Πέμπτης και Έκτης ένθα θα γίνη συνδιδασκαλίαν»^{62β} Βέβαια, το σχολείο λειτούργησε, τελικά, για μερικές μόνο μέρες ως πεντατάξιο και ουσιαστικά δεν εφαρμόστηκε το ωρολόγιο πρόγραμμα που εγκρίθηκε από το πρώτο πρακτικό της χρονιάς.

Στις 27 Σεπτεμβρίου έξι μέρες μετά την έναρξη της σχολικής χρονιάς, ο Διευθυντής του Σχολείου συγκάλεσε ξανά το σύλλογο διδασκόντων με θέμα «Νέα κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού του Σχολείου»^{11α}. Αιτία

⁷ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. :178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλοακαρνανίας, Βιβλίο Φοιτούντων Μαθητών, Φ. 56α, σ. 147

⁸ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 2 / 15-9-1952

⁹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. :178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλοακαρνανίας, Βιβλίο Φοιτούντων Μαθητών, Φ. 56α, σ. 147

^{10α, 62β} Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 10 / 20-9-1954

^{11α, 63β} στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 12 / 27-9-1954

ήταν όπως αναφέρει στην εισήγησή του ότι «Ο κος Επιθεωρητής των Δημοτικών Σχολείων Στοιχειώδους εκπαίδευσεως Μεσολογγίου δι' υπ' αριθμ. 2057/2/9/54 διαταγής του μας γνωρίζει, ότι απεσπάσθη εν Μεσολογγίω η δημοδιδασκάλισσα του Σχολείου ημών Κασσιανή Ανδριτσοπούλου.»^{63β}. Το σχολείο λειτούργησε ως τετραθέσιο με συνδιδασκαλία στην Πέμπτη - Έκτη και στην Τρίτη- Τετάρτη ως τις 7 Δεκεμβρίου.

Στις 7 Δεκεμβρίου ο σύλλογος διδασκόντων συνεδρίασε με θέμα «Νέα κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού του Σχολείου». Την αιτία της νέας κατανομής αναφέρει ο Διευθυντής του σχολείου στην εισήγησή του, «Κύριοι Συνάδελφοι, συμφώνως της υπ' αριθμ. 2591/3/12/54 διαταγής του Κου Επιθεωρητού των Δημοτικών Σχολείων Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Μεσολογγίου συνεπληρώθη σήμερα η κενή θέσις του Σχολείου μας δια της τοποθετήσεως ενταύθα της δημοδιδασκαλίσεως Αγγελικής Τερζή.»^{12α} Το νέο ωρολόγιο πρόγραμμα είχε ως βάση το αρχικό πρόγραμμα πεντατάξιου που εγκρίθηκε στην αρχή της ίδιας χρονιάς, με το πρακτικό 10/20-9-1954, αλλά και το πρακτικό που υπογράφηκε για τη λειτουργία σε τετρατάξιο, υπ' αριθμό 12/27-9-1954.

Έτσι, ο Διευθυντής, στην εισήγησή του, πρότεινε να διατηρηθεί μόνο η συνδιδασκαλία της Ε' - Στ' τάξης και να χωριστεί η συνδιδασκαλία της Δ' - Γ', μία εκ των οποίων θα αναλάβανε η νεόφερτη στο δημοτικό σχολείο Κατούνας δασκάλα. «Είμαι της γνώμης το διδακτικόν προσωπικόν να παραμείνη ως έχει μέχρι τούδε της νέας Δημοδιδασκαλίσεως Αγγελικής Τερζή αναλαμβανούσης την διδασκαλίαν της Γ' τάξεως.»^{64β} Με τον τρόπο αυτό αποφεύχθηκε οποιαδήποτε διαταραχή της κατανομής των τάξεων η οποία είχε εγκριθεί με το πρακτικό 12/27-9-1954.

Στις 24 Ιανουαρίου πραγματοποιήθηκε νέα συνεδρίαση με θέμα, «Νέα κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού του Σχολείου»^{13α}. Στην εισήγησή του, ο Διευθυντής του σχολείου αναφέρει την αιτία της νέας κατανομής τάξεων λέγοντας ότι, «επειδή απεσπάσθη εκ του σχολείου ημών δια λόγους υγείας η Δημοδιδασκάλισσα Νικολίτσα Γιαννούλη και δημιουργείται ούτως κενή θέσις, δέον όπως αναθεωρήσωμεν το εβδομαδιαίον ωρολόγιον πρόγραμμα εργασίας ημών και γίνη νέα κατανομή των τάξεων.»^{65β} Προκειμένου να μη διασαλευθεί ο υπάρχων χωρισμός των τάξεων ο διευθυντής του σχολείου πρότεινε να εφαρμοστεί συνδιδασκαλία της Α' με την Γ' τάξη, την οποία είχε αναλάβει η δασκάλα Νικολίτσα Γιαννούλη. Σημειώνουμε ότι απορρίφθηκε η εφαρμογή του σχήματος σύμφωνα με το οποίο θα εφαρμοζόταν συνδιδασκαλία της Γ' και Δ', για να μην δημιουργηθεί μεγάλη αλλαγή στην κατανομή των τάξεων.

Τέσσερις μέρες αργότερα, η πέμπτη οργανική θέση του σχολείου καλύφθηκε από τη δασκάλα Αγγελική Ντουμά. Αυτό αποτέλεσε αφορμή για νέα συνεδρίαση του συλλόγου των διδασκόντων με θέμα «Νέα κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού του Σχολείου».¹⁴ Η τροποποίηση του ωρολογίου

^{12α, 64β} στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 16 / 7-12-1954

^{13α, 65β} στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 1 / 24-1-1955

¹⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 2 / 28-1-1955

προγράμματος μοιάζει με διορθωτική κίνηση, καθώς διασπάται η συνδιδασκαλία της Γ'-Α' και τη διδασκαλία της Α' αναλαμβάνει η Αγγελική Ντουμά. Ουσιαστικά, αντικαθιστά στο πρακτικό 16/7-12-1954 την Νικολίτσα Γιαννούλη. Οι παραπάνω μετατροπές δείχνουν την διάθεση των διδασκόντων να βρεθεί μια λύση η οποία να είναι όσο το δυνατόν ανώδυνη για τους μαθητές. Σε πρακτικό της επόμενης χρονιάς για περίπου ίδια αιτία ο συντάκτης – Διευθυντής σημειώνει επιβεβαιώνοντας τα λεγόμενά μας, «...έκαστος υμών δεν είναι ορθόν δια λόγους ψυχοπαιδαγωγικούς να αντικαταστήση οίαν τάξιν...»¹⁵

Τη σχολική χρονιά 1954-1955 παρότι έγιναν πολλές εναλλαγές στο ωρολόγιο επιδιώχθηκε από το σύλλογο διδασκόντων, αλλά και επιτεύχθηκε σε μεγάλο βαθμό, να γίνονται μικρές τροποποιήσεις στο ωρολόγιο πρόγραμμα, οι οποίες δεν άλλαξαν τη λειτουργία του σχολείου, σε σχέση με την αρχικά ορισμένη. Παρακάτω βλέπουμε τον πίνακα αυτών των αλλαγών.

Πίνακας 13.5
Αλλαγές στην κατανομή των τάξεων 1954 - 1955

	Σχολική χρονιά	1954	1955	1955	1955	1955
Τάξεις	Δάσκαλοι	5/θέσιο	4/θέσιο	5/θέσιο	4/θέσιο	5/θέσιο
Πρώτη	Ανδριτσοπούλου (Α)	(Α)	(Γ)	(Γ)	(Τ)	Ντούμα
Δευτέρα	Βαλάρη (Β)	(Β)	(Β)	(Β)	(Β)	(Β)
Τρίτη	Γιαννούλη (Γ)	(Γ)	(Κ)	Τερζή (Τ)	(Τ)	(Τ)
Τετάρτη	Κουίδα (Κ)	(Κ)	(Κ)	(Κ)	(Κ)	(Κ)
Ε & Στ	Παπαδημητρίου (Π)	(Π)	(Π)	(Π)	(Π)	(Π)

Πηγή : Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ : 1β / 1946-1957

Την επόμενη χρονιά τα πράγματα ήταν πιο ήρεμα αφού δεν πραγματοποιήθηκαν μετακινήσεις στο προσωπικό του σχολείου. Με άλλα λόγια δεν υπήρξε ανάγκη να αποσπαστούν δάσκαλοι του δημοτικού σχολείου Κατούνας στα δημοτικά των γύρω χωριών, με αποτέλεσμα να συνταχθεί ένα μόνο πρακτικό για το ωρολόγιο πρόγραμμα. Το σχολείο λειτούργησε ως πεντατάξιο με συνδιδασκαλία των δύο μεγαλύτερων τάξεων, όπως συνηθιζόταν σε προηγούμενες σχολικές χρονιές.

Τη σχολική χρονιά 1956-1957 το σχολείο αρχικά λειτούργησε ως πενταθέσιο, από 21 Σεπτεμβρίου έως τις 11 Απριλίου. Το πρώτο πρακτικό της σχολικής χρονιάς

¹⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 21 / 11-4-1957

με θέμα «Κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού του Σχολείου και κατάρτισης του εβδομαδιαίου ωρολογίου προγράμματος»¹⁶, υπογράφηκε τρεις μέρες πριν την έναρξη των μαθημάτων και ακολουθήθηκε η πρακτική της συνδιδασκαλίας Πέμπτης- Έκτης. Βέβαια, από τις 11 Απριλίου έως το τέλος της χρονιάς το σχολείο λειτούργησε ως εξατάξιο.

---

¹⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 16 / 18-9-1956

**Ε. ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΩΡΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ
ΕΞΑΤΑΞΙΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ**

Πολλές φορές το σχολείο, αν και ήταν πεντατάξιο, λειτούργησε με λιγότερους δασκάλους ως διτάξιο, τριτάξιο και ιδίως ως τετρατάξιο. Τη σχολική χρονιά 1953-1954 αποτελεί εξαίρεση στην μέχρι εκείνη τη στιγμή ιστορία του σχολείου, καθώς σημειώνεται η λειτουργία του ως εξατάξιο, δηλαδή με περισσότερους δασκάλους από όσους όριζε η οργανικότητά του, έστω και για μικρό χρονικό διάστημα. Η αντίστοιχη συνεδρίαση του συλλόγου των διδασκόντων πραγματοποιήθηκε στις 31 Μαΐου και το σχολείο λειτούργησε ως εξαθέσιο μέχρι τις 27 Ιουνίου¹⁷, όπου τελείωσε η σχολική χρονιά

Η μετατροπή του τετραθεσίου σχολείου σε εξαθέσιο έγινε, όπως αναφέρει ο διευθυντής του σχολείου στην εισήγησή του, «κατόπιν της προσωρινής δι' αποσπάσεως τοποθετήσεως εις το Σχολείον μας των Δημοδιδασκάλων α) Νικολάου

---

¹⁷ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. :178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλοακαρνανίας, Βιβλίο Φοιτούντων Μαθητών, Φ. 56α, σ. 147

Ζωγράφου και β) Μαρίας Θεοδωροπούλου»¹⁸. Ήταν, όπως είπαμε, η πρώτη φορά που η σχέση μεταξύ διδασκόντων και τάξεων ήταν μονοσήμαντη, δηλαδή σε κάθε δάσκαλο αντιστοιχούσε μια τάξη.

Η λειτουργία του σχολείου ως εξατάξιο θα μπορούσε να θεωρηθεί ως προάγγελος της προαγωγής του σχολείου σε εξατάξιο^{19α} που έγινε τη σχολική χρονιά 1955-1956. Τη σχολική χρονιά 1955-1956 στην πρώτη συνεδρίαση με θέμα «Νέα κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού του Σχολείου και κατάρτισης εβδομαδιαίου προγράμματος»^{71β}, ο Διευθυντής ανέφερε στην εισήγησή του την αλλαγή της οργανικότητας του σχολείου, «Το Σχολείον ημών προήχθη σε δτάξιο»^{71γ}. Αυτό αναφέρει και στην εισαγωγική παράγραφο, «Εν Κατούνη και εν τω γραφείω του δταξίου Δημοτικού Σχολείου Κατούνης...»^{71δ} Η χρονιά κύλησε ήρεμα, καθώς ο σύλλογος των διδασκόντων δεν χρειάστηκε να συνεδριάσει για θέματα ωρολογίου προγράμματος μέχρι το τέλος της. Ωστόσο, πρέπει να αναφέρουμε ότι σχολείο δε λειτούργησε ως εξατάξιο, αλλά ως πεντατάξιο με συνδιδασκαλία Πέμπτης Έκτης.

Την επόμενη σχολική χρονιά, μέχρι το μήνα Απρίλιο, το σχολείο λειτούργησε ως πεντατάξιο. Έπειτα ο σύλλογος των διδασκόντων συνεδρίασε με θέμα «Νέα κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού του Σχολείου»²⁰, αφού «Κατόπιν διαταγής του Κου επιθεωρητού των Δημοτικών Σχολείων ετοποθετήθη προσωρινώς εις το ενταύθα Σχολείον και εις την κενήν θέσιν²¹ αυτού, ο Δημοδιδάσκαλος Αχυρών Αθανάσιος Μητρόπουλος.»^{22α}. Το πρόγραμμα παρέμεινε όπως είχε από την έναρξη της σχολικής χρονιάς με τη διαφορά ότι το τμήμα συνδιδασκαλίας χωρίστηκε σε δύο τάξεις. Τις δύο τάξεις που προέκυψαν ανέλαβαν ο Διευθυντής του σχολείου, ο οποίος ήταν μέχρι τότε ο υπεύθυνος για το τμήμα της συνδιδασκαλίας, και την άλλη ο νεοφερμένος δάσκαλος. Ουσιαστικά ο σύλλογος διδασκόντων συνήλθε για να «Εγκρίνει όπως γίνει διαχωρισμός μόνον των συνδιδασκομένων τάξεων Πέμπτης και Έκτης και την διδασκαλία της Πέμπτης αναλάβει ο αποσπασθείς προσωρινώς εις το ενταύθα σχολείον Δημοδιδάσκαλος Αθανάσιος Μητρόπουλος οι δε άλλοι πάντες διατηρούν έκαστος τας τάξεις ως είχαν μέχρι τούδε.»^{74β}

Ο χωρισμός αυτός λειτούργησε σχεδόν για ένα μήνα, καθώς, στις 29 Απριλίου, πραγματοποιήθηκε συνεδρίαση του συλλόγου των διδασκόντων με θέμα «Νέα κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού του Σχολείου». Αιτία ήταν, όπως ανέφερε στην εισήγησή του ο Διευθυντής του σχολείου, η κάλυψη

---

¹⁸ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλνίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 6 / 31-5-1954

^{19α, 71β, 71γ, 71δ} στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 7/ 20-9-1955

²⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 21/ 11-4-1957

²¹ Αντί της λέξης «θέσιν» χρησιμοποιείται και η λέξη «έδρα» στο πρώτο πρακτικό της ίδιας χρονιάς, (στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 16 / 18-9-1956)

^{22α, 74β} στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 21/ 11-4-1957

**Πρόγραμμα Εξατάξιου Δημοτικού Σχολείου Κατούνας
(αριθ. πράξης 28 / 4-11-1934)**

Α ^η Τάξεις Τμήμα 1 ^{ον}		Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη	Παρασκευή	Σάββατο
		8 - 9	Γραφή	Γραφή	Ιχνογραφία	Ιχνογραφία	Χειροτεχνία
	9 - 10	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις
	10 - 11	Λεκτ. Ασκήσεις	Λεκτ. Ασκήσεις	Λεκτ. Ασκήσεις	Γυμναστική	Θρησκευτικά	Χειροτ.
	11 - 12						Αριθμητική
	2 - 3	Πατριδογνωσία	Πατριδογνωσία	Διδακτικοί Περιπάτοι	Πατριδογνωσία	Αριθμητική	
	3 - 4	Ωδική	Ωδική	Γυμναστικά Παιδιά	Αριθμητική	Γυμναστική	
Α ^η Τάξεις Τμήμα 2 ^{ον}	8 - 9	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις
	9 - 10	Γραφή	Γραφή	Ιχνογραφία	Ιχνογραφία	Χειροτεχνία	Χειροτεχνία
	10 - 11	Λεκτ. Ασκήσεις	Λεκτ. Ασκήσεις	Λεκτ. Ασκήσεις	Γυμναστική	Θρησκευτικά	Αριθμητική
	11 - 12						
	2 - 3	Πατριδογνωσία	Πατριδογνωσία	Διδακτικοί Περιπάτοι	Πατριδογνωσία	Αριθμητική	
	3 - 4	Ωδική	Ωδική	Γυμναστικά Παιδιά	Αριθμητική	Γυμναστική	
Β ^α Τάξεις	8 - 9	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις
	9 - 10	Λεκτ. Ασκήσεις	Καλλιγραφία	Λεκτ. και Ασκήσεις	Ιχνογραφία	Λεκτ. και Ασκήσεις	Καλλιγραφία
	10 - 11	Αριθμητική	Αριθμητική	Ωδική	Αριθμητική	Χειροτεχνία	Θρησκευτικά
	11 - 12					Ωδική	
	2 - 3	Πατριδογνωσία	Πατριδογνωσία	Διδακτικοί Περιπάτοι	Πατριδογνωσία	Θρησκευτικά	
	3 - 4	Γυμναστική	Γυμναστική	Γυμναστικά Παιδιά	Χειροτεχνία	Ιχνογραφία	
Γ ^η Τάξεις	8 - 9	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις
	9 - 10	Γραμματική	Γραμματική	Εκθέσεις	Αριθμητική	Αριθμητική	Αριθμητική
	10 - 11	Θρησκευτικά	Θρησκευτικά	Καλλιγραφία	Γεωγραφία	Γεωγραφία	Χειροτεχνία
	11 - 12	Καλλιγραφία	Ιχνογραφία			Χειροτεχνία	Ιστορία
	2 - 3	Φ. Ιστορία	Φ. Ιστορία	Διδακτικοί Περιπάτοι	Φυσική Ιστορία	Ιστορία	
	3 - 4	Ωδική	Ωδική	Γυμναστικά Παιδιά	Γυμναστική	Γυμναστική	
Δ ^η Τάξεις	8 - 9	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις	Εκθέσεις	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις	Ανάγνωσις
	9 - 10	Καλλιγραφία	Ιχνογραφία	Καλλιγραφία	Ιχνογραφία	Χειροτεχνία	Χειροτεχνία
	10 - 11	Θρησκευτικά	Θρησκευτικά	Ιστορία	Γραμματική	Γραμματική	Ορθογραφικά ασκήσεις
	11 - 12	Αριθμητική	Αριθμητική	Αριθμητική	Ιστορία	Γυμναστική	Γυμναστική
	2 - 3	Φ. Ιστορία	Φ. Ιστορία	Διδακτικοί Περιπάτοι	Φ. Ιστορία	Απασχόλησις	
	3 - 4	Γεωγραφία	Γεωγραφία	Γυμναστικά Παιδιά	Απασχόλησις	Ωδική	
Τάξεις Ε ^η & ΣΤ ^η	8 - 9	Ανάγνωσις Ε! Καλλιγραφία ΣΤ!	Ανάγνωσις Ε! Ιχνογραφία ΣΤ!	Ανάγνωσις Ε! Καλλιγραφία ΣΤ!	Ανάγνωσις Ε! Χειροτεχνία ΣΤ!	Ανάγνωσις Ε! Χειροτεχνία ΣΤ!	Εκθέσεις
	9 - 10	Καλλιγραφία Ε! Ανάγνωσις ΣΤ!	Ιχνογραφία Ε! Ανάγνωσις ΣΤ!	Καλλιγραφία Ε! Ανάγνωσις ΣΤ!	Χειροτεχνία Ε! Ανάγνωσις ΣΤ!	Χειροτεχνία Ε! Ανάγνωσις ΣΤ!	Γεωγραφία
	10 - 11	Γραμματική	Γραμματική	Αριθμητική Ε! Ακρόασις ΣΤ!	Αριθμητική Ε! Ακρόασις ΣΤ!	Γεωγραφία	Γυμναστική
	11 - 12	Θρησκευτικά	Θρησκευτικά	Ιστορία	Ιστορία	Γυμναστική	Θρησκευτικά
	2 - 3	Ακρόασις Ε! Αριθμητική ΣΤ!	Ακρόασις Ε! Αριθμητική ΣΤ!	Διδακτικοί Περιπάτοι	Φυσική Πειραματική	Φυσική Πειραματική	
	3 - 4	Φ. Ιστορία	Φ. Ιστορία	Γυμν/και Παιδιά	Ωδική	Ωδική	

της κενής οργανικής θέσης του σχολείου και η υπεραριθμία που δημιουργούνταν με την παρουσία του προσωρινά τοποθετημένου στο σχολείο δασκάλου Αθανάσιου Μητρόπουλου, ο οποίος είχε αποσπασθεί από το δημοτικό σχολείο των Αχυρών, «Επειδή εις το σχολείον μας ετοποθετήθη και ανέλαβε υπηρεσίαν η Δημοδιδασκάλισσα Μαρία Γιατρά από της σήμερον να γίνει νέα κατανομή των τάξεων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού του Σχολείου. Εφ' όσον πρότινος ανέλαβεν υπηρεσίαν προσωρινώς εις το ενταύθα σχολείον και ο Δημαδιδάσκαλος Αχυρών Αθανάσιος Μητρόπουλος υπάρχει υπεραριθμία Διδακτικού προσωπικού.»^{1α}

Η υπεραριθμία ήταν η δεύτερη φορά που συνέβαινε στο δημοτικό σχολείο Κατούνας. Την πρώτη χρονιά 1953-1954 το σχολείο ήταν πεντατάξιο και είχε λειτουργήσει ως εξατάξιο. Τότε, είχε δοθεί η ευκαιρία στο σχολείο να αντιστοιχήσει μονοσήμαντα τους δασκάλους με τις τάξεις. Τώρα, όμως, θα μπορούσαμε να πούμε ότι το σχολείο βρισκόταν σε εξίσου πλεονεκτική θέση, καθώς δινόταν η ευκαιρία σε μια από τις τάξεις να χωριστεί σε δύο τμήματα. Ο σύλλογός αποφάσισε να «Εγκρίνει ομοφώνως την ως άνω εισήγησιν του Διευθυντού του Σχολείου και αποδέχεται τον διαχωρισμόν της Αης εις δύο τμήματα , εξ' ων το δεύτερον τμήμα αναλαμβάνει η Δημοδιδασκάλισσα Μαρία Γιατρά κατά τα άλλα η διδασκαλία εις τα λοιπά τμήματα παραμένει ως μέχρι τούδε έχει γίνει η κατανομή μεταξύ του λοιπού Διδακτικού προσωπικού του Σχολείου.»^{75β}

---

^{1α, 75β} στο ίδιο, Φ. 6, υπ 1β, αριθ. πράξης 22/ 29-4-1957

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ**ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΕΚΘΕΣΕΩΣ ΤΩΝ
ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΝ 1929-1949****1. ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗΣ**

Οι εξετάσεις οι οποίες αφορούσαν την προαγωγή των μαθητών στην επόμενη τάξη ή την αποφοίτηση τους πραγματοποιούνταν, τόσο στα σχολεία της τουρκοκρατίας, όσο και στα σχολεία του ελεύθερου ελληνικού κράτους, παρουσία ακροατηρίου. Έτσι, δεδομένου ότι οι εξετάσεις ήταν δημόσιες, το ακροατήριο αποτελούνταν, εκτός από τους γονείς και κηδεμόνες, οι οποίοι ήταν οι άμεσα ενδιαφερόμενοι, και από οποιονδήποτε ήθελε να παρακολουθήσει τη διαδικασία. Παρίστατο, λοιπόν, προσδίδοντας στη διαδικασία επίσημο τόνο, οι τοπικές διοικητικές και εκκλησιαστικές αρχές, καθώς και άλλοι επιφανείς τοπικοί παράγοντες. Με άλλα λόγια, οι εξετάσεις είχαν πανηγυρικό χαρακτήρα, ο οποίος θύμιζε σχολική γιορτή.

Ενδεικτικά, παραθέτουμε την εξεταστική διαδικασία του 1818, στην Αυθεντική σχολή του Ιασίου. «Τη 1στ' του τρέχοντος εγένετο εν τη ενταύθα Αυθεντική σχολή η εξαμηνιαία δημόσιος εξέτασις των μαθητών του Κυρίου Γοβδέλα· Εξετάσθησαν η α' τάξις αυτών εις την Άλγεβρα και την λογικήν εξετάσθησαν δε και

η δευτέρα τάξις... Ήσαν δε παρόντες ο εκλαμπρότατος Πρίγκιψ υιός του υψηλοτάτου Ηγεμόνος της Μολδαβίας, και τινές των πρώτων αρχόντων της ηγεμονικής αυλής, έτι δε οι επίτροποι της σχολής, ήτοι ο πανιερώτατος άγιος Μολδαβίας, ο εκλαμπρότατος Πρίγκιψ Κύριος Σκαρλάτος Γκίκας και οι λοιποί μετά πολλών διαφόρου τάξεως θεατών...»¹ Χρησιμοποιώντας ένα παράδειγμα και από την εποχή των πρώτων χρόνων του ελεύθερου ελληνικού κράτους θα αναφερθούμε στα πρακτικά των εξεταστικών επιτροπών του Δημοτικού Σχολείου Ναυπάκτου. Εκεί, γίνεται αναφορά, στις εξετάσεις του πρώτου εξαμήνου που πραγματοποιήθηκαν την 25^η Μαΐου 1847 στο Δημοτικό Σχολείο ή Σχολή της Ναυπάκτου, «Σύμφωνα με την από 28 Ιουνίου 1835 υπ' αριθ. 7535 περί δημοσίων εξετάσεων εγκύκλιον διαταγήν της επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως Γραμματείας, ενεργήθησαν με την απαιτούμενην κοσμιότητα και πομπήν, ενώπιον της Εξεταστικής Επιτροπής, οι εξετάσεις των μαθητών της Δημοτικής ενταύθα Σχολής, εν αις παρευρέθησαν τα μέλη των πολιτικών Αρχών, η Επιθεωρητική Επιτροπή, και πλήθος γονέων.»²

Με την πάροδο του χρόνου οι εξετάσεις έπαψαν να έχουν τον χαρακτήρα δημόσιας πανηγυρικής εκδήλωσης και δεν πραγματοποιούνταν, πλέον, ενώπιον των τοπικών αρχών, των γονέων και των κατοίκων κάθε τοπικής κοινωνίας. Το μοναδικό μάθημα που κατάφερε να διατηρήσει αυτόν τον τρόπο εξέτασης, ήταν το μάθημα της γυμναστικής. Κατάφερε, δηλαδή, να διατηρήσει ύφος παρόμοιο με του παρωχημένου τρόπου εξέτασης κατά τον οποίον μαθητές και δάσκαλοι εκθέτανε τον εαυτό τους και τις γνώσεις τους ενώπιον της τοπικής κοινωνίας. Έτσι, οι γυμναστικές επιδείξεις συγκαταλέγονται στις εκδηλώσεις εκείνες που αποτελούν πολιτιστική ανάταση και συνεκτικό σημείο για την κοινωνία, η οποία γιόρταζε ενωμένη. Σύμφωνα με την εγκύκλιο 41212/50 του Υπουργείου Παιδείας «έκαστον σχολείον υποχρεούται να τελέση δημοσία και ενώπιον των αρχών, των γονέων και κηδεμόνων των μαθητών αυτού την ετησίαν επίδειξιν της κατά την διάρκειαν του σχολικού έτους συντελεσθείσης εργασίας και προόδου των μαθητών του, εις την Σωματικήν Αγωγήν.»³

Η πολιτεία έδινε μεγάλη σημασία στην άσκηση των μαθητών. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι προτιμούσε να υπάρχει στο σχολείο χώρος για την άθληση των παιδιών, παρά να καλύπτεται με την δημιουργία σχολικού κήπου. Ο σχολικό κήπος, ο οποίος θεωρούνταν από τα σημαντικά προγράμματα της εποχής, ετίθετο σε δεύτερη μέρα για χάρη της δημιουργίας χώρου άθλησης. Συγκεκριμένα, το ανάλογο νομοθετικό διάταγμα, όπως ορίζεται μετά από τροποποιήσεις το 1946, σημειώνει ότι «Απαγορεύεται η μετατροπή των προαυλίων των σχολείων της στοιχειώδους

¹ Επιστολή – Εξ Ιασίου τη 23 Μαρτίου 1818, στον Ερμή τον Λόγιο, εκδόσεις Ε. Α. Ι. Α – σειρά: Τα Ελληνικά Περιοδικά., τ. Η', τχ. 9/1-0-1818, σ. 197, Αθήνα 1990

² Χρήστος Ρέππας, Εκπαιδευτικά της Ναυπακτίας (1833-1847), εκδόσεις Εταιρεία Ναυπακτιακών Μελετών – Επιστημονική Βιβλιοθήκη, σ.210, Αθήνα 1999)

³ στο ίδιο, σ. 223

εκπαιδύσεως εις σχολικούς κήπους, εφ' όσον δεν εξασφαλισθή ανάλογος χώρος δια τας σωματικές ασκήσεις των μαθητών.»⁴

Σε μια πρόχειρη ιστορική αναδρομή⁵ πρέπει να σημειώσουμε ότι το μάθημα της γυμναστικής προβλέπονταν από το νόμο του 1834. Ωστόσο, στην πράξη, οι σωματικές ασκήσεις δεν είχαν ενταχθεί στο πρόγραμμα των δημοτικών σχολείων, τουλάχιστον μέχρι το 1871. Την χρονιά εκείνη, και κάτω από την επιρροή της πρωσικής νίκης, εισάγεται η φυσική αγωγή στα σχολεία, υιοθετώντας, όμως, στρατιωτική μορφή. Η γυμναστική θα αποτελέσει ουσιαστικά μάθημα ενταγμένο και προσαρμοσμένο στο δημοτικό σχολείο μόνο μετά το 1893.

Η ανέγερση του δημοτικού σχολείου Κατούνας έδωσε νέα ώθηση στο μάθημα, καθώς στο πίσω μέρος του σχολείου, και βάση του σχεδίου, υπήρχε κατάλληλος χώρος στον οποίο δινόταν η δυνατότητα να πραγματοποιείται η σωματική άσκηση των μαθητών. Το 1947, όπως φαίνεται από το πρωτόκολλο αλληλογραφίας⁶, έγιναν οι πρώτες συζητήσεις για τη δημιουργία γυμναστηρίου στον αύλειο χώρο Στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας με αύξοντα αριθμό 39/2-4-1947 καταγράφεται το έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας υπ' αριθ. 19581/8-3-1947 «Περί χορηγήσεως 2000000 δι' ίδρυσιν Σχολικού γυμναστηρίου». Με τον ίδιο πρωτόκολλο αλλά διαφορετική ημερομηνία (19581 / 17-3-1947) στάλθηκε από το Υπουργείο Παιδείας έγγραφο το οποίο αναφερόταν στον τρόπο με τον οποίο η σχολική εφορεία θα έπαιρνε τα χρήματα. Με αύξοντα αριθμό 48 / 17-3-1947 καταγράφηκε στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας του σχολείου το έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας το οποίο αναφέρει περιληπτικά, «Περί αναλήψεως εκ της Τραπέζης Ελλάδος των 2000000 δρχ. δια ίδρυσιν γυμναστηρίου». Με δεδομένη την εξέλιξη πάνω στην δημιουργία γυμναστηρίου ο διευθυντής του δημοτικού σχολείου Κατούνας έστειλε στον έπαρχο Βάλτου – Ξηρομέρου έγγραφο με αριθ. πρωτ. 53 / 25-4-1947 στο οποίο ζητούσε, «Περί αποστολής μηχανικού Βάλτου χάραξιν γραμμής δια σχολικού γυμναστηρίου»

Στο χώρο αυτό, στα τέλη του 20^{ου} αιώνα κατασκευάστηκε στέγαστρο διευκολύνοντας «εν ήδη» υπαίθριου γυμναστηρίου το μάθημα της γυμναστικής.

---

⁴ Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαιδύσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 3 (Ο – Ω), άρθρο 6, παρ. 3, σ. 834, Κέρκυρα 1952

⁵ Για ένα σύντομο ιστορικό στο μάθημα της γυμναστικής βλ. Κ. Κασβίκης : « Σωματική Αγωγή, διδακτική του μαθήματος, Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια, τ. 5, σ. 299-303

⁶ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), α. / α. 39 / 2-4-1947, 48 / 17-3-1947, 53 / 25-4-1947

2. ΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΝ

Σε κάθε σχολική χρονιά, στο βιβλίο πρακτικών, υπάρχουν δύο πρακτικά τα οποία αναφέρονται στις γυμναστικές επιδείξεις οι οποίες λάμβαναν χώρα στον αύλειο χώρο του δημοτικού σχολείου, στο τέλος κάθε σχολικής χρονιάς. Το ένα εξ' αυτών αφορούσε τον προγραμματισμό τους, ενώ το άλλο, την έκθεση γύρω από τις εκδηλώσεις.

Τις χρονιές κατά τις οποίες πραγματοποιήθηκαν οι γυμναστικές επιδείξεις υπάρχει ανελλιπώς και λεπτομερώς η έκθεση γύρω από αυτές. Ωστόσο, ορισμένες χρονιές λείπει το αντίστοιχο πρακτικό του προγραμματισμού των γυμναστικών επιδείξεων (1934-1935, 1947-1948, 1948-1949, 1950-1951, 1951-1952, 1952-1953) και σε άλλες δεν υπάρχει ούτε προγραμματισμός ούτε έκθεση (1929-1930, 1935-1936, 1936-1937, 1941-1942, 1942-1943, 1943-1944, 1944-1945), γεγονός που πιθανόν να σημαίνει ότι δεν πραγματοποιήθηκαν γυμναστικές επιδείξεις.

2.1. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ

Συνολικά, καταγράφονται δώδεκα (12) πρακτικά προγραμματισμού των γυμναστικών επιδείξεων (3/20-5-1931, 10/22-5-1932, 18/21-5-1933, 22/4-6-1934, 37/1-6-1938, 46/9-6-1940, 1/6-6-1946, 2/25-5-1947, 7 /13-6-1954, 4/27-5-1955, 13 / 16-6-1956, 23 /30-5-1957) και 18 εκθέσεις⁷ (4/1931, 11/1932, 19/1933, 23/11-6-1934, 29/7-6-1935, 38/1938, 47/1940, 2/1946, 3/2-6-1947, 3/6-6-1948, 5/5-6-1949, 3/ 24-6-1951, [11]⁸/ 8-6-1952, [-]⁹/7-6-1953, 8/20-6-1954, 5/30-5-1955, 14/18-6-1956, 24 /3-6-1957).

Τα πρακτικά του προγραμματισμού, αλλά και οι εκθέσεις, των γυμναστικών επιδείξεων καταλαμβάνουν από 1 έως 3 σελίδες στο τετράδιο-βιβλίο των πρακτικών του συλλόγου των διδασκόντων. Τα πρακτικά κατάρτισης του προγράμματος των

---

⁷ Τα πρακτικά των εκθέσεων για τις γυμναστικές επιδείξεις έχουν τις εξής επικεφαλίδες: «Έκθεση τελέσεως γυμναστικών επιδείξεων» (4 / 1931, 11 / 1932, 19 / 1933, 23 / 11-6-1934, 29 / 7-6-1935, 38 / 1938, 47 / 1940, 2 / 1946, 3 / 6-6-1948, 5 / 5-6-1949), Έκθεση εισί των γενομένων γυμναστικών επιδείξεων (3/2-6-1947), «Έκθεση επί των γυμναστικών επιδείξεων του σχολείου» (3 / 24-6-1951), «Έκθεση επί των γυμναστικών επιδείξεων των μαθητών» ([-] / 7-6-1953), «Έκθεση Γυμναστικών επιδείξεων του Σχολείου» (5 / 30-5-1955, 14 / 18-6-1956, 24 / 3-6-1957), «Έκθεση επί των γυμναστικών επιδείξεων των μαθητών του Σχολείου» ([11] / 8-6-1952, 8 / 20-6-1954)

⁸ Το πρακτικό δεν αριθμείται, όμως το προηγούμενο πρακτικό έχει αριθμό δέκα (10) και το επόμενο επειδή αρχινά από το ένα (1) μας επιτρέπει να δώσουμε σε αυτό το πρακτικό τον αριθμό έντεκα (11)

⁹ Το πρακτικό όχι μόνο δεν αριθμείται αλλά δεν μπορούμε να το αριθμήσουμε καθώς υπάρχει συνέχεια αφού το προηγούμενο πρακτικό έχει αριθμό επτά (7) και το επόμενο αριθμό οκτώ (8)

γυμναστικών επιδείξεων δεν έχουν επικεφαλίδα που να δηλώνει το περιεχόμενό τους με εξαίρεση τρία πρακτικά (7 /13-6-1954, 4/27-5-1955, 13 / 16-6-1956) τα οποία έχουν τίτλο «Πρόγραμμα γυμναστικών επιδείξεων». Ακόμα, λαμβάνοντας υπόψη τις ημερομηνίες στις οποίες είχαν συνταχθεί οι παραπάνω εκθέσεις συμπεραίνουμε ότι οι γυμναστικές επιδείξεις του δημοτικού σχολείου Κατούνας λάμβαναν χώρα το τρίτο δεκαήμερο του Μαΐου μέχρι τις αρχές Ιουνίου, ημερομηνία που δεν ερχόταν εμπόδιο στις αγροτικές εργασίες εκείνης της εποχής.

Στην εισαγωγική παράγραφο των πρακτικών κατάρτισης του προγράμματος των γυμναστικών επιδείξεων του πρώτου τετραδίου-βιβλίου πρακτικών (1929-1942) αναφέρεται η αιτία σύγκλησης του συλλόγου των διδασκόντων, «όπως κανονίσωσι τα της τελέσεως των γυμναστικών επιδείξεων συμφώνως των εγκυκλίων του κ. Επιθεωρητού»¹⁰. Αντίστοιχα, στο δεύτερο τετράδιο-βιβλίο πρακτικών σημειώνεται «όπως συσκεφθή και αποφασίση περί της τελέσεως των γυμναστικών επιδείξεων και λαβών υπ' όψιν του νόμου περί διενέργειας καθ' έκαστον σχολικόν έτος και προ της λήξεως τούτου των γυμναστικών επιδείξεων προέβη εις την κατάρτησιν του προγράμματος»¹¹. Στα πρακτικά μετά το 1953, η περιγραφική αναφορά της αιτίας εμπεριέχεται στο θέμα της σύγκλησης του συλλόγου διδασκόντων, το οποίο είναι η «Σύνταξις προγράμματος γυμναστικών επιδείξεων»¹² ή η «Κατάρτισις προγράμματος γυμναστικών επιδείξεων.»¹³

Τα πρακτικά καταγράφουν τέσσερα σημεία για τα οποία αποφαίνεται ο σύλλογος των διδασκόντων.

- Ορίζει την ώρα και την ημερομηνία διεξαγωγής των γυμναστικών επιδείξεων.
- Ορίζει τον τόπο που θα διεξαχθούν και το πρόγραμμα
- Διαθέτει ένα ποσό από το σχολικό ταμείο για τις ανάγκες της εκδήλωσης
- Ορίζει τον τρόπο πρόσκλησης των θεατών

Ο σύλλογος διδασκόντων του δημοτικού σχολείου Κατούνας όριζε ακριβώς την ημερομηνία διεξαγωγής των γυμναστικών επιδείξεων. Ενδεικτικά αναφέρουμε, «Ορίζουσι ημέραν τελέσεως επιδείξεως της κατά το σχολικόν έτος 1930-31 συντελεσθήσης γυμναστικής εργασίας, την 24η Μαΐου και ημέραν Κυριακήν και ώραν 16.30»¹⁴. Μελετώντας τα πρακτικά προγραμματισμού διαπιστώνουμε ότι την περίοδο από το 1930 ως το 1957, οι ημερομηνίες που είχε ορίσει ο σύλλογος διδασκόντων για τη διεξαγωγή των γυμναστικών επιδείξεων τοποθετούνταν στα τέλη

¹⁰ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 3 / 20-5-1931

¹¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 25-5-1947

¹² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξεων 7 / 13-6-1954 & 4 / 27-5-1955

¹³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 23 / 30-5-1957

¹⁴ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 3 / 20-5-1931

Μαΐου – αρχές Ιουνίου. Ως ημέρα διεξαγωγής των εκδηλώσεων αυτών επιλεγόταν συνήθως η Κυριακή ενώ η έναρξή τους πραγματοποιούνταν κυρίως απογευματινές ώρες. Μάλιστα, η καθορισμένη ώρα κυμαινόταν από τις 16.30 μ.μ. έως τις 6 μ.μ.

Τις σχολικές χρονιές 1953-1954, 1954-1955 και 1955-1956 παρατηρείται διαφοροποίηση όσο αφορά τις γυμναστικές επιδείξεις, οι οποίες, καθυστερημένα, έλαβαν χώρα μετά το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Ιουνίου. Ο Διευθυντής-συγγραφέας των πρακτικών, εξηγεί την αιτία της καθυστέρησης αυτής η οποία σε όλες τις περιπτώσεις πηγάζει από την τοπική καλλιέργεια του καπνού. Σε ανάλογες εισηγήσεις προς το σύλλογο διδασκόντων σημειώνει, «Κύριοι λόγω της περιόδου της καπνοκαλλιέργειας ανεβλήθησαν μέχρι σήμερα αι γυμναστικά επιδείξεις.»¹⁵ ενώ σε άλλο σημείο αναφέρεται, «Λόγω της περιόδου της καπνοφυτείας εις ων τα τρία τέταρτα των μαθητών του Σχολείου απασχολούντο παρά των γονέων αυτών, ανεβλήθησαν αι γυμναστικά επιδείξεις των μαθητών του Σχολείου μας.»¹⁶

Τη σχολική χρονιά 1956-1957 αιτία αναβολής ήταν η καλλιέργεια του καπνού σε συνδυασμό με τα καιρικά φαινόμενα, «Εισηγούμενος ο Διευθυντής είπε τα επόμενα : Λόγω των ανωμάλων καιρικών συνθηκών αφ' ενός και εξ' άλλου ένεκεν της περιόδου της καπνοφυτείας εις ων οι γονείς και κηδεμόνες απησχόλουν το πλείστον των μαθητών, παρετάθησαν αι γυμναστικά επιδείξεις.»¹⁷

2.2. ΕΚΘΕΣΗ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

Σύμφωνα με το νόμο, ο διευθυντής του σχολείου την επόμενη ημέρα από εκείνη της τέλεσης των γυμναστικών επιδείξεων, υποχρεούνται να συντάξει έκθεση περί των πεπραγμένων της εκδήλωσης. Η έκθεση αυτή υποβαλλόταν στον επιθεωρητή της περιφέρειας στην οποία ανήκε το σχολείο αλλά και στο Υπουργείο Θρησκευμάτων και Παιδείας.

Ο σύλλογος διδασκόντων για να συντάξει την έκθεση τέλεσης των γυμναστικών επιδείξεων ελάμβανε υπόψη του τις εγκυκλίους του Υπουργείου Παιδείας που αναφέρονταν στο θέμα, ενώ συνήθως αναφερόταν ότι η έκθεση καταγραφόταν με βάση το αντίστοιχο πρακτικό προγραμματισμού των εκδηλώσεων. «Η υπογεγραμμένη διευθύντρια του δημοτικού σχολείου Κατούνης λαβούσα υπ' όψη την σχετική εγκύκλιον του κ. επιθεωρητού περί τελέσεως γυμναστικής επιδείξεως ως και τας παλαιάς τοιαύτας του υπουργείου προς δε και το υπ' αριθ' 10 πρακτικόν του

---

¹⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 7 / 27-5-1955

¹⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 13 / 16-6-1956

¹⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 23 / 30-5-1957

συλλόγου των διδασκόντων του ανωτέρου σχολείου»¹⁸. Αλλού σημειώνεται «λαβών υπ' όνιν τας διαφόρους εγκυκλίους περί συντάξεως εκθέσεως τελέσεως γυμναστικών επιδείξεων»¹⁹. Αντίγραφο των εκθέσεων, αφού πρώτα υπογραφόταν από το σύλλογο των διδασκόντων ο Διευθυντής του σχολείου έστειλε στον Επιθεωρητή, «Η παρούσα έκθεσις πεπραγμένων εγένετο σήμερον την 5^η του μηνός Ιουνίου του 1949 ής αντίγραφον υποβληθήσεται εις τον κον επιθεωρητήν των Δημοτικών σχολείων εκπαιδευτικής Περιφέρειας Μεσολογγίου.»²⁰ Στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας του σχολείου καταγραφόταν ως εξερχόμενα προς τον επιθεωρητή τα αντίγραφα τα οποία αφορούσε την τέλεση των γυμναστικών επιδείξεων. Ενδεικτικά αναφέρουμε την περίληψη ενός τέτοιου εξερχόμενου, «Υποβολή πίνακος αποτελεσμάτων σχολικού έτους 1945-1946, αντίγραφο εκθέσεως γυμναστ. Επιδ. Ως και πράξεως συλλόγου διδασκόντων»²¹

Στο βιβλίο πρακτικών του Συλλόγου διδασκόντων του δημοτικού σχολείου Κατούνας, παρατηρούμε ότι ο συντάκτης των πράξεων που αφορούν τις γυμναστικές επιδείξεις φροντίζει να χρησιμοποιεί προσδιορισμούς που αναφέρονται στο αποτέλεσμα της εκδήλωσης. «Με εξαιρετικήν επιτυχίαν εγένοντο κατά το Σχολικόν τούτο έτος 1946-1947 αι ετήσιοι και υπό του Νόμου καθοριζόμεναι γυμναστικά επιδείξεις των μαθητών αμφοτέρων των φύλλων.»²² Ακόμα, χρησιμοποιούνται και άλλες επαινετικές φράσεις οι οποίες καταγράφονται στα πρακτικά, όπως, «με πάσαν λαμπρότητα και επιτυχίαν»²³ «Με εξαιρετικήν επιτυχίαν και ευπρέπειαν»²⁴, «με πάσα επισημότητα και εξαιρετικήν επιτυχίαν»²⁵.

¹⁸ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 11 / 1932

¹⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 47 / 1940

²⁰ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης. 5 / 5-6-1949

²¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εξ. προς επιθεωρητή, α. / α. 140 / 17-6-1949

²² Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 2-6-1947

²³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 30-5-1955

²⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 5-6-1949

²⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 20-6-1954

3. ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΕΙΞΕΙΣ

Σε όλα τα πρακτικά κατάρτισης προγράμματος γυμναστικών επιδείξεων της περιόδου 1931-1946 οριζόταν ως χώρος τέλεσης ο αύλειος χώρος του σχολείου, ο οποίος επονομάζεται «επί του γηπέδου του διδακτηρίου». Όπως σημειώνεται και σε άλλο σημείο, ο όρος «γήπεδο» ήταν, πέρα από την ειδική ορολογία των τεχνικών υπηρεσιών και η ορολογία της εποχής. Χρησιμοποιείται, ως επί το πολύ, πέρα από τα πρακτικά προγραμματισμού και στα υπόλοιπα έγγραφα, όπως η αλληλογραφία του επιθεωρητή των δημοτικών σχολείων με την κεντρική διοίκηση.

Η μεγάλη σημασία του γηπέδου καταδεικνύεται σε έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας «περί μερίμνης καλής εμφανίσεως μαθητών κατά παρελάσεις κα Εφοδιασμού σχολείων δι' αθλητικών ειδών», με αριθμό πρωτοκόλλου 9586/11-2-1950, όπου δίνεται έμφαση στην αναγκαιότητα του να γυμνάζονται οι μαθητές σε ένα καθαρό και προσεγμένο χώρο. «Η σχολική Εφορεία εκάστου σχολείου υποχρεούται να μεριμνά δια την εξασφάλισιν αναλόγου χώρου δια την σωματικήν αγωγήν των μαθητών, είτε εν τη αυλή του σχολείου είτε εκτός αυτού και να διατηρή τούτον επίπεδον, απηλλαγμένον παντός εμποδίου και καθαρόν.»²⁶.

Τα προγράμματα των γυμναστικών επιδείξεων του δημοτικού σχολείου Κατούνας, της περιόδου 1929-1957, αποτελούν σημαντικό υλικό καθώς μας βοηθούν να αποκτήσουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα για την πορεία και εξέλιξη των εκδηλώσεων αυτών. Η φιλοσοφία των προγραμμάτων που έχουμε στη διάθεσή μας χώριζε τις γυμναστικές επιδείξεις σε δύο, σε τρία ή σε τέσσερα μέρη. Αρχικά, οι εκδηλώσεις περιελάμβαναν το μέρος των σωματικών – γυμναστικών ασκήσεων και του χορού, ενώ αργότερα, εντάχθηκαν ως ξεχωριστό, και εντυπωσιακό, κομμάτι τα αγωνίσματα μεταξύ των μαθητών των μεγαλύτερων τάξεων.

Το πρόγραμμα των εκδηλώσεων αποτελούνταν από μέρη τα οποία ήταν χρονικά ίσα μεταξύ τους, καθώς το καθένα διαρκούσε μισή ώρα και ήταν αυτόνομο σε σχέση με τα υπόλοιπα. Την ευθύνη των τμημάτων-μερών του προγράμματος μοιραζόντουσαν οι δημοδιδάσκαλοι που υπηρετούσαν στο σχολείο. Συνεπαγωγικά, τα μέρη του προγράμματος, αλλά και ο αριθμός των τάξεων οι οποίες συμμετείχαν σε κάθε μέρος του προγράμματος εξαρτιόταν από το πόσοι δάσκαλοι υπηρετούσαν στο σχολείο, μ' άλλα λόγια, εξαρτιόταν από την οργανικότητα σύμφωνα με την οποία λειτουργούσε το σχολείο την εκάστοτε σχολική χρονιά. Αυτό, βέβαια, ήταν το ιδανικότερο χωρίς να είναι και απαραίτητο, καθόσον ένας δάσκαλος μπορούσε να αναλάβει την ευθύνη δύο τμημάτων-μερών του προγράμματος.

Την οικονομική ενίσχυση για τις δαπάνες από τις εκδηλώσεις στο τέλος της χρονιάς αναλάμβανε η Σχολική Εφορία. Σε συνεδριάσεις προγραμματισμού των γυμναστικών επιδείξεων ο σύλλογος των διδασκόντων αποφάσισε να εκταμιεύσει το

²⁶ Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαίδευσως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυρούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 3 (Ο – Ω), σ. 643, Κέρκυρα 1952

ποσό των πενήντα δραχμών από το σχολικό ταμείο. Σύμφωνα με τις διαταγές του υπουργείου παιδείας, το ποσό χρειαζόταν προκειμένου να αγοραστούν αντικείμενα τα οποία θα απονέμονταν ως έπαθλα στους μαθητές, οι οποίοι επρόκειτο να διακριθούν στην γυμναστική και τον χορό. «Διαθέτουσι δρχ. πενήντα (50) αίτινες θέλουσι πληρωθή παρά του σχολικού ταμείου προς αγοράν σχετικών αντικειμένων σχολικής χρήσεως άτινα θέλουσι απονεμηθή ως έπαθλα προς τους διακριθησομένους μαθητάς συμφώνως προς τας διαταγάς του υπουργείου.»²⁷ Μετά τη σχολική χρονιά 1937-1938, δεν αναφέρεται η εκταμίευση από το σχολικό ταμείο ποσού για τις ανάγκες των γυμναστικών επιδείξεων παρότι συνεχίζονταν να γίνονται απονομές επάθλων.

4. ΟΙ ΚΥΚΛΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ

4.1. ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1931-1933

Τις σχολικές χρονιές 1930-1931, 1931-1932, 1932-1933 ακολουθήθηκε πρόγραμμα γυμναστικών επιδείξεων αποτελούμενο από τέσσερα μέρη. Δεδομένου του συσχετισμού του αριθμού των μερών με την οργανικότητα, όπως αναφέραμε νωρίτερα, είναι προφανές ότι το πρόγραμμα ήταν διαμορφωμένο κατάλληλα για ένα σχολείο που δούλευε ως τετρατάξιο ή πεντατάξιο.

Ο τρόπος με τον οποίο θα ενώνονται οι τάξεις κατά τη διάρκεια των επιδείξεων, εξαρτιόταν από τον τύπο του σχολείου αλλά και από τη φύση των αναγκών. Κάθε τμήμα – μέρος αποτελούνταν από δύο τάξεις οι οποίες παρουσίαζαν κοινό πρόγραμμα. «Οσάκις παρίσταται ανάγκη συμπτώξεως τάξεων κατά τας σωματικές ασκήσεις λόγω του τύπου του σχολείου (Πεντατάξιον, Τετρατάξιον, κλπ.) αι τάξεις συμπύσσονται ανά δύο ήτοι Α+Β, Γ+Δ, Ε+Στ προηγουμένων πάντοτε κατά τας τιαύτας συμπτύξεις των ανωτέρων τάξεων.»²⁸ Το σχολείο στις επιδείξεις λειτουργούσε ως τριτάξιο καθώς ανά δύο τάξεις παρουσίαζαν κοινό πρόγραμμα. Οι συμπτύξεις τάξεων ξεκινούσαν, βάση του νόμου, από τις μεγαλύτερες τάξεις και συνεχίζονταν στις μικρότερες ανάλογα με τις ανάγκες του σχολείου.

Το πρόγραμμα χωριζόταν σε τέσσερις κύκλους. Επρόκειτο για τρεις κύκλους ασκήσεων και έναν κύκλο που αφορούσε το χορό. Τη χρονιά που το σχολείο λειτουργούσε ως τριτάξιο, κάθε τμήμα ήταν υπεύθυνο για την οργάνωση και

²⁷ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξεων 3 / 20-5-1931, 10 / 22-5-1932, 18 / 21-5-1933, 22 / 4-6-1934

²⁸ Νομ. Δ/μα 1709/42 Φ. Ε. Κ. 220 κυρωθέν και τροποποιηθέν βάσει της 58/54 Σ. Π. δια της υπ. αριθ. 298 / 30-5-46 πραξ. Υπουρ. Συμβουλίου Φ. Ε. Κ. 148, άρθρο 3. 2

παρουσίαση ενός κύκλου. Όσο αφορά το χρονικό διάστημα που είχε στη διάθεσή του το κάθε τμήμα προκειμένου να παρουσιάσει το κομμάτι των γυμναστικών επιδείξεων που είχε προετοιμάσει, προκαθοριζόταν στη μισή ώρα.

Το τέταρτο, και τελευταίο, μέρος του προγράμματος είχε ως θέμα του τους παραδοσιακούς χορούς. Εδώ οι ξεχωριστές ηλικιακές ομάδες ενώνονταν και η σχολική κοινότητα μετείχε ενοποιημένη. Στα πρακτικά που αναφέρονται στις γυμναστικές επιδείξεις δεν ονομαζόταν το είδος του χορού που θα παρουσιαζόταν από τους μαθητές. Κάτι τέτοιο παρατηρείται πρώτη φορά τη σχολική χρονιά 1950 – 1951.

Παραθέτουμε ενδεικτικό τύπο προγράμματος με τέσσερις κύκλους : «τα δια της επιδείξεως κανονίζουν ως εξής:

- α) 16.30 – 17 Γυμναστικά επιδείξεις μετά παιδιών μαθητών Α! & Β! τάξεως
- β) 17 – 17.30 Γυμναστικά επιδείξεις μετά παιδιών μαθητών Γ! & Δ! τάξεως
- γ) 17.30 – 18 Γυμναστικά επιδείξεις μετά παιδιών μαθητών Ε! & Στ! τάξεως
- δ) 18 – 18.30 χοροί Ελληνικοί από μαθητές όλων των τάξεων»²⁹

Το 1930-1931 το δημοτικό σχολείο Κατούνας λειτούργησε ως πενταθέσιο. Μπορούσε να ακολουθηθεί ένας ευρύτερος τύπος προγράμματος καθώς, με βάση τα παραπάνω, στην μονοσήμαντη αντιστοιχία κύκλων και δασκάλων περίσσευε ένας δάσκαλος. Οι δάσκαλοι που υπηρετούσαν εκείνη την εποχή στο δημοτικό σχολείο της Κατούνας ακολούθησαν το πρόγραμμα των τεσσάρων κύκλων μοιράζοντας ως εξής τις αρμοδιότητες τους και αξιοποιώντας με τον καλύτερο τρόπο τον πλεονάζοντα δάσκαλο.

«Την 16.30 δια γυμναστικών ασκήσεων των μαθητών Α & Β τάξεων υπό την διεύθυνση του δημ/λου Καλλιγά Ιωάννου περατωθισών την 17 ώραν.

Είτα ήρξαντο αι γυμναστικά επιδείξεις των μαθητών των Γ & Δ τάξεων υπό την διεύθυνση του δημ/λου Παπαδημητρίου Μάρκου περατωθισών την 17.30 ώραν.

Μετά την λήξιν δε τούτων ήρξαντο αι γυμναστικά επιδείξεις των μαθητών των τάξεων Ε & Στ τάξεων υπό την διεύθυνση του δημ/λου Μπαλαγεώργα Γεωργίου διαρκέσασαι μέχρι την 18 ώραν. Μετά ταύτα επακολούθησαν ελληνικοί χοροί εκτελεσθέντες από μαθητάς όλων των τάξεων υπό την οδηγίαν των διδ/σων Χρηστίνας Βογιατζόγλου και Δήμητρας Δεληγιάννη.»³⁰

Το εκπαιδευτικό δυναμικό αποτελούνταν από τρεις δασκάλους και δύο δασκάλες. Οι τρεις δάσκαλοι, ο Ιωάννης Καλλιγάς, ο Μάρκος Παπαδημητρίου και ο Γεώργιος Μπαλαγεώργας, επέλεξαν να οργανώσουν τους τρεις κύκλους των ασκήσεων, ενώ οι δύο δασκάλες ανέλαβαν και συνεργάστηκαν στην διδασκαλία των χορών. Ο πλεονάζοντας δάσκαλος χρησιμοποιήθηκε στην εκμάθηση των χορών με αποτέλεσμα να ορισθούν υπεύθυνες για την εκμάθηση των χορών από κοινού οι δασκάλες του σχολείου Χριστίνα Βογιατζόγλου και Δήμητρα Δεληγιάννη.

²⁹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 18 / 21-5-1933

³⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 4 / 1931

Το 1931-1932 όπως και το 1932-1933, αν εξαιρέσουμε τη δίμηνη άδεια της δασκάλας Δήμητρας Δεληγιάννη, το δημοτικό σχολείο Κατούνας λειτούργησε ως τετραθέσιο και, όσο αφορά τις γυμναστικές επιδείξεις, ίσχυσε το ίδιο πρόγραμμα με τη σχολική χρονιά 1930-1931. Η διανομή των αρμοδιοτήτων στους δασκάλους κατά τις γυμναστικές επιδείξεις του 1931-1932, 1932-1933 ήταν η ίδια, καθώς το προσωπικό που υπηρετούσε στο σχολείο δεν είχε αλλάξει και οι δάσκαλοι επέλεξαν να αναλάβουν, στις γυμναστικές επιδείξεις, τα τμήματα που είχαν αναλάβει και την προηγούμενη χρονιά.

«Την 16.30 δια γυμναστικών ασκήσεων των μαθητών Α & Β τάξεων υπό την διεύθυνση του δημ/λου Καλλιγά Ιωάννου περατωθείσων την 17 ώραν. Είτα ήρξαντο αι γυμναστικά επιδείξεις των μαθητών των Γ & Δ τάξεων υπό την διεύθυνση της διδασκ. Δήμητρας Δεληγιάννη περατωθείσων την 17.30 .Μετά την λήξιν δε τούτων ήρξαντο αι γυμναστικά επιδείξεις Ε & Στ τάξεων υπό την διεύθυνση του δημοδ. Μάρκου Παπαδημητρίου διαρκέσασαι μέχρι την 18 ώραν. Μετά ταύτα επακολούθησαν ελληνικοί χοροί εκτελεσθέντες από μαθητάς όλων των τάξεων υπό την οδηγίαν της διδασκαλίσσης Χριστίνας Βογιατζόγλου.»³¹

4.2 ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1939-1940

Τη σχολική χρονιά 1939-1940, το τετραθέσιο δημοτικό σχολείο διεξήγαγε τις γυμναστικές επιδείξεις με πρόγραμμα αποτελούμενο από τρεις κύκλους. Οι τρεις αυτοί κύκλοι, όπως αναφέρονται στο πρακτικό του προγραμματισμού των γυμναστικών επιδείξεων αποτελούνταν από δύο άνισους χρονικά κύκλους ασκήσεων και τον καθιερωμένο κύκλο του χορού.

- α) 5 – 5.30 Γυμναστικά επιδείξεις μετά παιδιών Α! και Β! τάξεως
- β) 5.30 – 6.30 Γυμναστικά επιδείξεις μετά παιδιών Γ! Δ! Ε! & Στ! τάξεως
- γ) 6.30 – 7 χοροί Ελληνικοί από μαθητές όλων των τάξεων...»³²

Στην ουσία, όμως, στο πρόγραμμα, παρότι δε γίνεται εμφανές, περιλαμβάνονται τέσσερις κύκλοι. Αυτό διαπιστώνεται εάν παρατηρήσουμε ότι η χρονική διάρκεια των κύκλων δεν είναι ισοκατανεμημένη στη μισή ώρα, όπως συνηθιζόταν. Έτσι, ο δεύτερος κύκλος γυμναστικών επιδείξεων, ο οποίος έχει διάρκεια μιας ώρας, ουσιαστικά αποτελείται από δύο κύκλους οι οποίοι διαρκούν μισή ώρα και για καθένα από τους οποίους είναι υπεύθυνη μια τάξη.

Οι δάσκαλοι ανέλαβαν την ευθύνη των τάξεων που είχαν κατά τη διάρκεια της χρονιάς. Το ένα τμήμα των γυμναστικών ασκήσεων αποτελείτο από δύο τάξεις την πρώτη και τη δεύτερα και βρισκόταν υπό την επίβλεψη των δασκάλων που δίδασκαν στις τάξεις αυτές κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, δηλαδή, της Δ.

³¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξεων 11 / 1932 & 19 / 1933

³² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 46 / 9-6-1940

Δεληγιάνη (δασκάλα της πρώτης τάξης) και του Αθ. Καλλιγά (δάσκαλο της δευτέρας τάξης). Το δεύτερο τμήμα-μέρος αποτελείτο και αυτό από δύο τμήματα το τμήματα συνδιδασκαλίας των τάξεων τρίτης-τετάρτης υπό την επίβλεψη της δασκάλας τους Ελευθερίας Παπούλια και το τμήμα της πέμπτης-έκτης καθοδηγούμενο από τη δασκάλα τους Σοφία Σαμαντά³³ Το μέρος των χορών διεξήχθη «υπό την επίβλεψιν των διδασκαλισσών»³⁴ που με δεδομένη τη σύσταση του συλλόγου των διδασκόντων εκείνης της χρονιάς ήταν οι δασκάλες Δ. Δεληγιάνη, Ελευθερία Παπούλια, Σοφία Σαμαντά.

4.3 ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1933-35,1937-38

Μετά τη σχολική χρονιά 1933-1934, χωρίς να αναφέρονται στο πρόγραμμα των γυμναστικών επιδείξεων, διεξάγονται και αγωνίσματα των οποίων οι πρώτοι νικητές βραβεύονται. Οι βραβεύσεις πραγματοποιούνταν μετά το τέλος του προγράμματος των γυμναστικών ασκήσεων όλων των τμημάτων και πριν από τους χορούς. Τις προηγούμενες χρονιές δεν γίνεται αναφορά σε αγωνίσματα και καταγράφεται βράβευση μόνο των καλύτερων στο χορό και στις σωματικές ασκήσεις.

Το πρόγραμμα του 1933-1934 διευρυμένο αποτελούνταν από έξι μέρη. Πρόκειται για το μέρος του χορού αλλά και για πέντε ακόμη μέρη, για καθένα από τα οποία ήταν υπεύθυνη μια τάξη, αφού το σχολείο λειτουργούσε ως πενταθέσιο.

- « α) 16.30 – 17 Γυμναστικά επιδείξεις μετά παιδιών μαθητών Α! τάξεως
- β) 17 – 17.30 Γυμναστικά επιδείξεις μετά παιδιών μαθητών Β! τάξεως
- γ) 17.30 – 18 Γυμναστικά επιδείξεις μετά παιδιών μαθητών Γ! τάξεως
- δ) 18 – 18.30 Γυμναστικά επιδείξεις μετά παιδιών μαθητών Δ! τάξεως
- ε) 18.30 – 19 Γυμναστικά επιδείξεις μετά παιδιών μαθητών Ε! & Στ! τάξεως
- στ) 19 – 1930 χοροί Ελληνικοί από μαθητές όλων των τάξεων»³⁵

Στην έκθεση που συντάχθηκε μετά τις εκδηλώσεις φαίνεται ότι έγιναν τροποποιήσεις στο αρχικά καθορισμένο πρόγραμμα. Η τρίτη και η τετάρτη τάξη αποτέλεσαν μια ενοποιημένη ομάδα. Έτσι οι δύο τάξεις δεν εμφανιζόντουσαν στο πρόγραμμα σε δύο ξεχωριστούς κύκλους με αποτέλεσμα ένας δάσκαλος να έχει την ευθύνη και των δύο τάξεων. Έτσι το σύνολο των μερών να μειωθεί στα πέντε. Το πρόγραμμα των γυμναστικών επιδείξεων εκείνης της χρονιάς το έφεραν σε πέρας τρεις δάσκαλοι: ο Ιωάννης Καλλιγάς, που είχε υπό την επίβλεψή του το τμήμα της δευτέρας τάξης, ο Επαμεινώνδας Μπουμπούλης που είχε υπό την επίβλεψή του δύο τμήματα, αυτό της πρώτης τάξης και το τμήμα της πέμπτης - έκτης και η δασκάλα

³³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 47 / 1940

³⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 47 / 1940

³⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 22 / 4-6-1934

Δήμητρα Δεληγιάννη που διεύθυνε το τμήμα της τρίτης – τετάρτης και το μέρος των χορών.

Εκείνη τη χρονιά το βάρος των γυμναστικών επιδείξεων επωμίστηκαν οι τρεις δάσκαλοι διότι δεν συμμετείχε η Διευθύντρια του σχολείου Χριστίνα Βογιατζόγλου επειδή αυτή ήταν η τελευταία σχολική της χρονιά ως δασκάλα. Η Χριστίνα Βογιατζόγλου ήταν σύμφωνα με το ωρολόγιο πρόγραμμα³⁶ που συντάχθηκε στην αρχή του σχολικού έτους 1933-1934 δασκάλα της Τετάρτης τάξης. Στο πρακτικό της σύνταξης του ωρολογίου προγράμματος της σχολικής χρονιά 1934-1935 αναφέρεται «ότι το σχολείο θέλει λειτουργήσει και εφέτος ως τετρατάξιο κατόπιν της παραιτήσεως της διδασκαλίας Χρηστίνας Βογιαντζόγλου»³⁷. Το τέλος της σχολικής χρονιά βρίσκεται διευθυντή στο δημοτικό σχολείο Κατούνας το δάσκαλο Γεώργιο Μπαλαγεώργα, ο οποίος δεν έχει επίσης τμήμα υπό την ευθύνη του, παρότι μετέχει της εκδήλωσης, Ο Επαμεινώνδας Μπουμπούλης, λόγω φόρτου εργασίας του διευθυντή Γεωργίου Μπαλαγιώργα, είχε αναλάβει την εκμάθηση των ασκήσεων και στο τμήμα των τάξεων Ε! και Στ!

Καταστρατηγήθηκε επίσης και ο ίσος χρόνος που διατίθετο σε κάθε τμήμα-μέρος. Οι γυμναστικές ασκήσεις του τμήματος που αποτελείτο από την τρίτη και την τετάρτη επειδή ήταν ξεχωριστές τάξεις κατά τη διάρκεια της χρονιάς διάρκεσαν όχι μισή ώρα όπως συνέβαινε αλλά τρία τέταρτα (3/4) της ώρας, άρχισαν στις 17.30 μ.μ. και τελείωσαν στις 18.15 μ.μ.³⁸ Το πρόγραμμα της πέμπτης και έκτης διάρκεσε μισή ώρα, διότι εξ' αρχής αποτελούσαν μια τάξη.

Πρόγραμμα χωρισμένο σε έξι μέρη εφαρμόστηκε τις σχολικές χρονιές 1934-1935, 1937-1938. Εκείνες τις χρονιές το σχολείο λειτούργησε ως πεντατάξιο και έτσι ο κάθε δάσκαλος είχε την ευθύνη της τάξης του.

Τη χρονιά 1934-1935 το πεντατάξιο δημοτικό σχολείο Κατούνης είχε δύο τμήματα πρώτης τάξης. Την διεύθυνση των γυμναστικών ασκήσεων των μαθητών της πρώτης τάξης ανέλαβε η δασκάλα του ενός τμήματος της πρώτης, Σοφία Σαμαντά, της δευτέρας τάξης ο δάσκαλος Επαμεινώνδας Μπουμπούλης, της τρίτης τάξης ο δάσκαλος Ιωάννης Καλλιγιάς, της τετάρτης η δασκάλα του δεύτερου τμήματος της πρώτης, Δήμητρα Δεληγιάννη, η οποία, όμως, δίδασκε και αρκετά μαθήματα στο τμήμα της τετάρτης³⁹, τις ασκήσεις της πέμπτης-έκτης διεύθυνε ο Γεώργιος Μπαλαγεώργος, ενώ τους ελληνικούς χορούς επιμελήθηκαν από κοινού οι δασκάλες του σχολείου Δήμητρα Δεληγιάννη και Σοφία Σαμαντά.⁴⁰

Τη σχολική χρονιά 1937-1938 που το πεντατάξιο σχολείο Κατούνας διέθετε τμήμα για κάθε τάξη. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο κάθε δάσκαλος να αναλάβει στις επιδείξεις το τμήμα στο οποίο δίδασκε κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, ενώ το

³⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 21 / 25-9-1933

³⁷ στο ίδιο, Φ.: 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 27 / 24-9-1934

³⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 22 / 4-6-1934

³⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 28 / 4-11-1934

⁴⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 29 / 7-6-1935

μέρος των χορών ήταν «υπό την επίβλεψιν των διδασκαλισσών»⁴¹ Δήμητρας Δεληγιάνη και Σοφίας Σαμαντά.

4.4. ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1945-1957

Το πρόγραμμα της σχολικής χρονιάς 1945-1946 αποτελούνταν από τρία μέρη: τις γυμναστικές ασκήσεις, τα αγωνίσματα και τους χορούς.

« α) 6-6.30 Γυμναστικά ασκήσεις Γ! Δ! Ε! & Στ! τάξεως

β) 6.30- 7 Διάφορα αγωνίσματα μαθητών

γ) 7- 7.30 Ελληνικοί χοροί υπό μαθητριών»⁴²

Το πρόγραμμα εκείνης της σχολικής χρονιάς είχε δύο καινοτομίες. Καταρχάς, στο πρόγραμμα των γυμναστικών επιδείξεων δεν μετείχαν οι μικρές τάξεις, η πρώτη και η δεύτερα. Επιπλέον, πρώτη φορά γινόταν αναφορά στο πρακτικό του προγραμματισμού στη διεξαγωγή αγωνισμάτων στα οποία συμμετείχαν οι μαθητές, παρότι στις εκθέσεις αναφέρονταν ανάλογες βραβεύσεις από τη σχολική χρονιά 1933-34. Μάλιστα, τη σχολική χρονιά 1933-34, λόγω της επίδοσής τους στα αγωνίσματα βραβεύθηκαν οι εξής μαθητές : στο άλμα με φόρα μήκος πρώτευσε ο μαθητής Στραβοκέφαλος Κων/νος με επίδοση 3,10 μ. Στο άλμα τριπλούν με φόρα, ο μαθητής Ιωάννης Στούπας με άλμα 8,20 μ. Στο άλμα εις ύψος πρώτος βρήκε ο Κασιούρας Βασίλειος με 1,15 μ. Στο δρόμο των 100 μέτρων πρώτος τερμάτισε ο Μαθητής Κων/νος Ξ. Ζέλος. Στο δρόμο των 400 μ. νίκησε ο Ιωάννης Κασιούρας και στην πάλη ο Βασίλειος Κασιούρας.

Τα πρακτικά της σχολικής χρονιάς 1945-1946 υπογράφουν τρεις δάσκαλοι Σοφία Σαμαντά, Αθ. Μπακογεώργα, Π. Βάλαρη, που δηλώνουν ότι το σχολείο λειτούργησε ως τριθέσιο. Όσο αφορά τους δασκάλους οι οποίοι διεύθυναν τον κάθε κύκλο γνωρίζουμε ότι το τμήμα των ασκήσεων «των μαθητών της Γ! Δ! Ε! & Στ! τάξεως υπό την επίβλεψιν του δ/λου Αθ. Μπακαγεώργα και Παναγιώτου Βαλάρη»⁴³ και το μέρος του χορού η Διευθύντρια Σοφία Σαμαντά.

Τη σχολική χρονιά 1946-1947 γράφτηκε το τελευταίο πρακτικό κατάρτισης του προγράμματος των γυμναστικών επιδείξεων, το οποίο θα επανέλθει τη σχολική χρονιά 1953-1954. Σ' εκείνο το πρακτικό ακολουθήθηκε η μορφή που εφαρμόστηκε την προηγούμενη χρονιά με το χωρισμό του προγράμματος σε τρία μέρη, ασκήσεις, αγωνίσματα, χορός και μάλιστα, το πρόγραμμα είναι πιο αναλυτικό από τις αντίστοιχες εκθέσεις των προηγούμενων ετών.

⁴¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 38 / 11938

⁴² Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 1 / 6-6-1946

⁴³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 1946

«Από 6 έως 6.30 μ.μ. παρέλασις των μαθητών απασών των τάξεων προ του πλήθους και των επισήμων, με στολάς αθλητικάς και προπορευομένου του σημαιοφόρου. Παράταξις των ομάδων έπαρσις της σημαίας, εθνικός ύμνος, προσλαλιά των μαθητών υπό του διευθυντού του σχολείου των γυμναστικών επιδείξεων.

Από 6.30 έως 7 μ.μ. Σουηδικαί ασκήσεις των μαθητών διευθυνόμεναι εκ περιτροπής υφ' όλου του διδακτικού προσωπικού του Σχολείου.

Από 7 έως 7.40 μ.μ. αγώνες ήτοι δρόμος 100 μέτρων, άλματα απλά και διπλά, άλμα εις ύψος. Λιθοβολία, σκυταλοδρομία, το πέραςμα εις υπό τα σκέλη πέτρας, τρέξιμο εις το σακκί, τρέξιμον με αυγό βρασμένον κρατουμένον με κουτάλι εις το στόμα.

Από 7.40μ.μ. έως 8.10 μ.μ. εθνικοί ελληνικοί χοροί.»⁴⁴

Νέα στοιχεία στο πρόγραμμα είναι η περιγραφή των αγωνισμάτων που θα πραγματοποιούνταν, τα οποία πρέπει να σημειώσουμε ότι τις προηγούμενες χρονιές αναφέρονταν ως «διάφορα αγωνίσματα». Ακόμα, δίνεται έμφαση σ' αυτό το μέρος του προγράμματος, καθώς διαρκεί περισσότερο από τα άλλα μέρη, καταργώντας την ισοτιμία των μερών.

Στις διαφοροποιήσεις που παρατηρούμε τη χρονιά αυτή περιλαμβάνεται το γεγονός ότι είναι πρώτη φορά που ορίζονται οι γυμναστικές ασκήσεις ως σουηδικές και η ανάληψη της ευθύνης τους εκ περιτροπής από το σύλλογο διδασκόντων. Στο πρόγραμμα υπάρχει σημαντική συρρίκνωση του κύκλου των ασκήσεων. Ενώ σε παλαιότερες χρονιές κάθε τάξη παρουσίαζε πρόγραμμα διάρκειας μισής ώρας, πλέον αντιστοιχούσε ένα μισάωρο για όλες τις τάξεις. Δεν γνωρίζουμε αν μετείχαν οι δύο μικρότερες τάξεις, αφού δεν αναφέρεται ποιες τάξεις μετείχαν των ασκήσεων.

Σ' όλες τις γυμναστικές επιδείξεις που καταγράφονται στο δεύτερο τετράδιο βιβλίου- (1946-1957) ίσχυσε ο ίδιος χωρισμός του προγράμματος χωρίς όμως να αναφέρεται η χρονική διάρκεια του κάθε μέρους.

Τη σχολική χρονιά 1953-1954 επανήλθε το πρακτικό της κατάρτισης του προγράμματος των γυμναστικών επιδείξεων. Το πρόγραμμα αποτελείτο από πέντε μέρη και θεωρείται πρόγραμμα οδηγός για τα επόμενα χρόνια. Βάσει του προγράμματος παρουσιάζονταν τρία μέρη ασκήσεων, αγωνίσματα, χορός και η εκδήλωση πλαισιώνονταν από την τελετή έναρξης και την τελετή λήξης.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΝ

«Α!

- 1) Παρέλασις – Παράταξις
- 2) Προσευχαί
- 3) Έπαρσις Σημαίας - Ύμνοι Σημαίας

⁴⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 25-5-1947

- 4) Προσφώνησις των μαθητών υπό του Διευθυντού του Σχολείου Κων/νου Παπαδημητρίου
- 5) Ορκωμοσία Αθλητών – Απαγγελία όρκου

B!

Γυμναστικά επιδείξεις των μαθητών αρρένων και Θηλέων των ανωτέρων τάξεων < Δ! Ε! Στ! > με 17 ασκήσεις θεαματικάς

Γ!⁴⁵

Παιδιαί- Αγώνες

- 1) Δρόμος 60 μέτρων αρρένων
- 2) Δρόμος 60 μέτρων Θηλέων
- 3) Άλμα απλούν εις μήκος μετά φοράς αρρένων
- 4) Άλμα απλούν εις μήκος μετά φοράς Θηλέων
- 5) Άλμα τριπλούν αρρένων
- 6) Άλμα τριπλούν Θηλέων
- 7) Άλμα εις ύψος αρρένων

Παιδιαί

- 1) Γδύσιμον – ντύσιμον μαθητών
- 2) Η φωλιά υπό μαθητριών
- 3) Ο λαβύρινθος υπό μαθητών και μαθητριών
- 4) Τρέξιμο με αυγό εις κουτάλι [στο στόμα]⁴⁶ υπό μαθητών – μαθητριών⁴⁷
- 5) Σκυταλοδρομία υπό μαθητών και μαθητριών
- 6) Τρέξιμο μέσα σε τσουβάλι
- 7) Γιαρτοφαγια⁴⁸

Δ! Χοροί

- 1) Τσάμικος
- 2) Καλαματιανός
- 3) Νησιώτικος

⁴⁵ Το τρίτο μέρος στο επόμενο προγράμματα δεν χωρίζεται σε δύο κατηγορίες αυτή των αγώνων και η άλλη των παιχνιδιών αλλά είναι σε μια ενιαία στήλη.

⁴⁶ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 4 / 27-5-1955

⁴⁷ Το παιχνίδι «τρέξιμο με αυγό εις κουτάλι στο στόμα υπό μαθητών μαθητριών» δεν περιλαμβανόταν στο πρόγραμμα της χρονιάς 1955-1956, (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 4 / 27-5-1955)

⁴⁸ Το παιχνίδι αυτό δεν το βρίσκουμε σε άλλο πρόγραμμα

- 4) Γερακίνα
- 5) Κερκυραϊκός
- 6) κοστιλάτα

Ε!

- 1) Σύνταξις
- 2) Στέψις νικητών
- 3) Υποστολή της σημαίας
- 4) Εθνικός ύμνος»⁴⁹

5. ΤΑ ΔΡΩΜΕΝΑ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΝ

5.1. ΟΙ ΧΟΡΟΙ

Στις γυμναστικές επιδείξεις της σχολικής χρονιάς 1950 – 1951 οι μαθητές «κεχωρισμένων των μαθητών και μαθητριών» χόρευαν, με μεγάλη, μάλιστα, επιτυχία τσάμικο και συρτούς. Επίσης, οι μαθητές χόρευαν κλέφτικα τραγούδια στα οποία αποδίδεται η προσωνομία «αθάνατα». Την επόμενη σχολική χρονιά 1951 – 1952, στο κείμενο εκφράζεται και η ευαρέσκεια των θεατών, «έλαβον χώραν θεαματικοί, ρυθμικοί ελληνικοί χοροί διευθυνόμενοι παρά των δημοδιδασκάλων δίδων Αικατερίνης Κανακοπούλου και Αικατερίνης Κοψίδα. Οι χοροί οίτινες ενεποίησαν μεγίστην εντύπωσιν ήσαν τσάμικοι και συρτοί.»⁵⁰

Στους χορούς που χορεύονταν από τους μαθητές στις γυμναστικές επιδείξεις υπήρχαν μικροδιαφορές από χρονιά σε χρονιά. Τη σχολική χρονιά 1953-1954 παρουσιάστηκαν από τους μαθητές, ο Τσάμικος, ο Καλαματιανός, ο Νησιώτικος, η Γερακίνα, ο Κερκυραϊκός, η κοστιλάτα. Ωστόσο, στο πρόγραμμα της σχολικής χρονιάς 1954-1955 οι χοροί είναι πέντε και όχι έξι, όπως την προηγούμενη χρονιά. Δεν περιλαμβάνονται χοροί από την νησιωτική Ελλάδα, όπως ο νησιώτικος και ο κερκυραϊκός, οι οποίοι αντικαταστάθηκαν από το Θεσσαλικό. Η έκθεση των γυμναστικών επιδείξεων της σχολικής χρονιάς 1953-1954, διαφοροποιείται και στο ότι αναφέρεται στο αν σε κάθε χορό συμμετείχαν μαθητές, μαθήτριες ή ανάμικτα, «1) Τσάμικος μαθητών μαθητριών, 2) Καλαματιανός μαθητών μαθητριών, 3) Γερακίνα

---

⁴⁹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλνίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 7 / 13-6-1954

⁵⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης [11] / 8-6-1952

υπό μαθητριών, 4) Κοστιλάτα υπό μαθητριών, 5) Θεσσαλικός χορός υπό μαθητριών»⁵¹.

Το πρόγραμμα των χορών της σχολικής χρονιάς 1955-1956 ήταν το ίδιο με την προηγούμενη χρονιά, του 1954-1955, με τη διαφορά ότι οι μαθητές δεν χόρεψαν το θεσσαλικό, στη θέση του οποίου μπήκε ο χορός «Το νερό στο ρέμα»⁵². Το χορευτικό πρόγραμμα της σχολικής χρονιάς 1956-1957 ήταν πιο πλούσιο καθώς αποτελείτο από δέκα χορούς, «1) Χορός τσάμικος μαθητών μαθητριών, 2) Χορός «Κύπρος» παρά μαθητριών, 3) Χορός «Μακεδονία» παρά μαθητριών, 4) Χορός «Γαϊτανάκι» παρά μαθητριών, 5) «Το νερό στο ρέμα» παρά μαθητριών, 6) «Η Γερακίνα» παρά μαθητριών, 7) «Κοστιλάτα» παρά μαθητριών, 8) «Στου Γιούλ-μπατσέ» παρά μαθητριών», 9) «Χανιώτικο είναι το νερό» παρά μαθητριών, 10) «Κάτω στο βάλτο» παρά μαθητριών»⁵³.

5.2. ΟΙ ΣΟΥΗΔΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Η σχολική χρονιά 1946-1947 είναι η πρώτη φορά που ορίζονται οι γυμναστικές ασκήσεις ως σουηδικές και η ανάληψη της ευθύνης τους αναλάμβαναν εκ περιτροπής οι δάσκαλοι του συλλόγου διδασκόντων. Όπως αναφέρει το πρόγραμμα πραγματοποιήθηκαν δέκα επτά σουηδικές ασκήσεις. Την επόμενη χρονιά ο αριθμός των ασκήσεων που εκτέλεσαν οι μαθητές και οι μαθήτριες του σχολείου ήταν δεκαεννιά.⁵⁴ Σ' άλλα πρακτικά, παρότι δε δηλώνεται ο ακριβής αριθμός, γίνεται σαφές ότι οι σουηδικές ασκήσεις παραμένουν πολλές, «Μετά την εκτέλεσιν αρκετών Σουηδικών ασκήσεως»⁵⁵

Η εκ περιτροπής διεύθυνση των σουηδικών ασκήσεων από όλο το διδακτικό προσωπικό ίσχυσε⁵⁶ μέχρι τη σχολική χρονιά 1950-1951. Τη σχολική χρονιά 1951-1952 τις ασκήσεις διεύθυνε ο Διευθυντής του σχολείου, βάση του προγράμματος Σουηδικών σωματικών ασκήσεων που είχε στέλλει στα σχολεία της περιφέρειας του ο Επιθεωρητής σωματικής αγωγής Αιτωλοακαρνανίας, «...Σουηδικαί ασκήσεις των μαθητών, διευθυνόμεναι παρά του Διευθυντού του Σχολείου Κων. Παπαδημητρίου. Εξετελέσθησαν δε σωματικαί ασκήσεις αι καθοριζόμεναι δια του οικείου

⁵¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 4 / 27-5-1955

⁵² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 13 / 16-6-1956

⁵³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 23 / 30-5-1957

⁵⁴ «B! Γυμναστικά επιδείξεις των μαθητών αρρένων και Θηλέων των ανωτέρων τάξεων < Δ! Ε! Στ! > με 19 ασκήσεις θεαματικάς», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 4 / 27-5-1955), «...δέκα εννιά (19) θεαματικών ασκήσεων μαθητών και μαθητριών», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 30-5-1955)

⁵⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 5-6-1949

⁵⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξεων 3 / 6-6-1948 & 5 / 5-6-1949 & 3 / 24-6-1951

προγράμματος του κ. επιθεωρητού σωματικής αγωγής Αιτ/νίας.»⁵⁷ Βάση αυτών των ασκήσεων έγιναν οι σωματικές ασκήσεις στις γυμναστικές επιδείξεις του 1952-1953 χωρίς όμως να αναφέρεται ποιος ή ποιοι δάσκαλοι τις διηύθυναν, «άρχονται Σουηδικαί ασκήσεις των μαθητών, ως έχουν καθορισθή δια του προγράμματος του κ. επιθεωρητού σωματικής αγωγής Αιτω/νίας»⁵⁸

Τη σχολική χρονιά 1955-1956, στις σωματικές ασκήσεις συμμετέχουν μαθητές όλων των τμημάτων. Η παρουσίασή τους ακολουθεί αύξουσα ηλικιακή σειρά, «αι γυμναστικά επιδείξεις μαθητών και μαθητριών του κατωτέρου τμήματος και ύστερα του ανωτέρου»⁵⁹ σε αντίθεση με την επόμενη χρονιά, όπου η έγινε αντίστροφα, «άρχονται αι γυμναστικά επιδείξεις των μαθητών και μαθητριών του ανωτέρου τμήματος πρώτον και κατόπιν του κατωτέρου.»⁶⁰

Τις γυμναστικές ασκήσεις του 1956-1957 τις διηύθυναν δύο δάσκαλοι. Οι μαθητές του σχολείου μοιράστηκαν σε ανώτερο και κατώτερο τμήμα. Ο Διευθυντή του σχολείου, ανέλαβε το ανώτερο τμήμα με το οποίο παρουσίασε σουηδικές ασκήσεις και η δασκάλα Κασσιανή Ανδρουτσοπούλου, υπεύθυνη για το κατώτερο τμήμα, παρουσίασε ασκήσεις ρυθμικής, «...αι σωματικά ασκήσεις δια διαφόρων θεαματικών ασκήσεων του ανωτέρου τμήματος τη οδηγία του Διευθυντού του Σχολείου Κων. Παπαδημητρίου και κατόπιν ομοίως ασκήσεις ρυθμικάί του κατωτέρου τμήματος τη οδηγία της διδασκαλίσσης του κατωτέρου τμήματος Κασσιανής Ανδρουτσοπούλου.»⁶¹

5.3. ΕΝΑΡΞΗ ΚΑΙ ΛΗΞΗ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΝ

Στα πρακτικά κατάρτισης προγραμμάτων των γυμναστικών επιδείξεων της περιόδου 1930-1945 δε γίνεται ξεχωριστή αναφορά στην έναρξη και λήξη των γυμναστικών επιδείξεων. Ωστόσο, μελετώντας τις αντίστοιχες εκθέσεις, κυρίως της δεκαετίας 1930-1940, όπου περιγράφονται τα δρώμενα κατά τη διάρκεια των εν λόγω εκδηλώσεων, γίνεται μνεία σε ετούτη τη διαδικασία, «Μετά ταύτα εψάλλη ο εθνικός ύμνος και η τελετή έληξε αποχωρησάντων των μαθητών και των γονέων.»⁶².

⁵⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης [11] / 8-6-1952

⁵⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης [-] / 76-1953

⁵⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. 14 / 18-6-1956

⁶⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 24 / 3-6-1957

⁶¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 24 / 3-6-1957

⁶² Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 19 / 1933

Παρατηρούμε, δηλαδή, ότι ακολουθούνταν πολλές φορές συγκεκριμένη πορεία όσο αφορά στον τρόπο με τον οποίο οι γυμναστικές επιδείξεις άρχιζαν και τελείωναν. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι παρότι η τελετή λήξης της εκδηλώσεως δεν οριζόταν ως τέτοια στις εκθέσεις πεπραγμένων. Εμείς θα υιοθετήσουμε αυτό το χαρακτηρισμό δεδομένου ότι ακολουθείται μια τυποποιημένη διαδικασία τέτοιου ύφους.

Στην τελετή λήξης των γυμναστικών επιδείξεων, λοιπόν, περιλαμβάνεται η απονομή των βραβείων, κατά την οποία ο Διευθυντής ή η Διευθύντρια εύρισκε την ευκαιρία να βγάλει ένα μικρό λόγο, ενώ ο κύκλος των εκδηλώσεων έληγε με τον εθνικό ύμνο, « Μετά ταύτα εψάλλη ο εθνικός ύμνος και η τελετή έληξε αποχωρησάντων των μαθητών και των γονέων.»⁶³.

Οι μαθητές της έκτης (Στ) τάξης οι οποίοι λάμβαναν μέρος στις εκδηλώσεις φορούσαν αθλητικές στολές. Ο Νόμος 2476 επιχειρεί να ορίσει τη στολή των γυμναστικών επιδείξεων. Θέλει, όμως, αυτή να είναι σε τέτοια πλαίσια ώστε να μην προσβάλει τη δημόσια αιδω ιδιαίτερα στα χωριά που οι αντιλήψεις είναι περισσότερο απόλυτες, «Ότε ο γυμναστής και ο Διευθυντής του σχολείου να είναι προσεχτικοί και προνοητικοί εις το ζήτημα της αμφιέσεως των κατά τας γυμναστικάς επιδείξεις. Να επιδιώκεται μεν η ομοιόμορφος στολή, αλλ' όχι και η γυμνότης, προ παντός εις τα χωριά με περιωρισμένας κοινωνικάς αντιλήψεις.»⁶⁴

Στο νομοθετικό διάταγμα του 1942, το οποίο τροποποιήθηκε το 1945 και το 1946, ορίστηκαν συγκεκριμένοι χρωματισμοί, οι χρωματισμοί της ελληνικής σημαίας, για την αμφίεση των μαθητών οι οποίοι μετείχαν στις γυμναστικές επιδείξεις, «Καθορίζεται ως ειδική στολή δια τας σωματικάς ασκήσεις και τας επιδείξεις εις την Σωματικήν Αγωγήν των μαθητών αμφοτέρων των φύλων των σχολείων της στοιχειώδους εκπαίδευσως ή γραμμωτή φανέλλα κυανού και λευκού χρώματος και η βραχεία περισκελής μελανού χρώματος, εάν και εφ' όσον τούτο είναι δυνατόν.»⁶⁵

Στο τετράδιο-βιβλίο των πρακτικών του συλλόγου των διδασκόντων (1945-1957) αρχίζει να σαρκοποιείται το τελικό μέρος, η τελετή λήξης του παραπάνω προγράμματος, «Μετά την διανομήν των επάθλων εγένετο σύνταξις των μαθητών κατά τετράδας, και παρέλασις τούτων, εψάλη ο εθνικός ύμνος και εκηρύχθη η λήξις της εορτής των γυμναστικών επιδείξεων.»⁶⁶ Στην παρέλαση «των μαθητών κατά τετράδας» μετείχαν και δύο ή τρεις σαλπικτές και ανάλογος αριθμός τυμπανιστών⁶⁷

⁶³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 4 / 1931

⁶⁴ Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαίδευσως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυρούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 1 (Α - Δ), σ.223, Κέρκυρα 1952)

⁶⁵ στο ίδιο, τ. 3 (Ο - Ω), άρθρο 6, παρ. 4, σ. 834

⁶⁶ Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 6-6-1948

⁶⁷ Σε έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας «περί μερίμνης καλής εμφανίσεως μαθητών κατά παρελάσεις κα Εφοδιασμού σχολείων δι' αθλητικών ειδών», με αριθμό πρωτοκόλλου. 9586/11-2-1950 αναφέρεται, «δια την ευπρόσωπον εμφάνισιν των σχολείων κατά τας παρελάσεις κλπ. δέον έκαστον σχολείον αρρένων να εφοδιασθή δια 3-6 σαλπίγγων και 3-6 τυμπάνων έκαστον δε θηλέων δια 3-6 τυμπάνων, αναλόγως του αριθμού των μαθητών ή μαθητριών.», (Ιωάννου Αρχιμανδρίτου

ανάλογα με τον αριθμό τυμπάνων ή σαλπίγγων που διέθετε την κάθε περίοδο το σχολείο. Την τελετή λήξης κηρύσσει ο Διευθυντή του σχολείου, «Είτα ο Διευθυντής του Σχολείου κηρύσσει την λήξιν της σχολικής ταύτης εορτής των γυμναστικών επιδείξεων.»⁶⁸

5.4. Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ

Μέρος του προγράμματος ήταν και η ομιλία του Διευθυντή του σχολείου στους μαθητές και στο συγκεντρωμένο πλήθος. Η ομιλία γινόταν άλλοτε στην έναρξη των γυμναστικών επιδείξεων, μετά την έπαρση της σημαίας, ή κατά την λήξη των εκδηλώσεων, με την απονομή των επάθλων στους μαθητές που συμμετείχαν στις ασκήσεις, στους χορούς και στα αγωνίσματα. Παρότι, λοιπόν, η ομιλία ήταν συνυφασμένη με το πρόγραμμα των γυμναστικών επιδείξεων, δεν αναφερόταν πάντα στην κατάρτιση του προγράμματος. Στα πρακτικά προγραμματισμού γίνεται σχετική αναφορά μετά τη σχολική χρονιά 1953-1954.

Η ομιλία του Διευθυντή πραγματοποιούνταν στο τέλος της εκδήλωσης, μετά την ολοκλήρωση των χορών και πριν την απονομή των επάθλων, με την οποία είχε άμεση σχέση. «Μετά το τέλος του χορού επικολούθησεν η απονομή των επάθλων σχολικής χρήσεως υπό του διευθυντού τονίσαντος την σημασίαν της σωματικής αγωγής και τους διακριθέντας μαθητάς και μαθητρίας»⁶⁹.

Όσο αφορά τα έπαθλα, μια διαδικασία που γινόταν στο τέλος της εκδήλωσης, τα απένεμε στους διακριθέντες μαθητές ο Διευθυντής. Όταν την απονομή των επάθλων ανέλαβε ορισθείσα επιτροπή, η ομιλία του Διευθυντή μεταφέρθηκε στο πρώτο μέρος του προγράμματος, «Γίνονται παρελάσεις των μαθητών, επακολουθή προσευχή, έπαρσις της σημαίας ύμνος της σημαίας, ενώ ο Διευθυντής του Σχολείου χαιρετά τους μαθητάς δια καταλλήλου προσλαλιάς»⁷⁰. Στο μεσοδιάστημα και ώσπου να οριστικοποιηθεί η ομιλία στην αρχή του προγράμματος γινόταν πριν από τους

Επιθεωρητού στοιχ. εκπαιδύσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 3 (Ο - Ω), σ. 643) - Ο αριθμός των τυμπάνων και των σαλπίγγων στην παρέλαση εξαρτάται από τον αριθμό που διέθετε κάθε χρονιά το σχολείο, «τριών Σαλπιγγητών μαθητών και τριών τυμπανιστριών μαθητριών» (Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης [11] / 8-6-1952)

⁶⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 20-6-1954

⁶⁹ Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 29 / 7-6-1935

⁷⁰ Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης. 5 / 30-5-1955

χορούς και τις απονομές επάθλων⁷¹ ενώ τη σχολική χρονιά 1952-1953 η ομιλία του Διευθυντή γίνεται πριν και από την παρέλαση⁷²

Η ομιλία του Διευθυντή του σχολείου περιστρεφόταν γύρω από την σωματική άσκηση, «την σημασίαν της σωματικής αγωγής» και την υγεία. Εξηγούσε σε γονείς και μαθητές «τον σκοπόν και την αξίαν των αγώνων και του αθλητισμού»⁷³ και δεν παρέλειπε να αναφερθεί στους αρχαίους μας προγόνους και την σχέση τους με τον αθλητισμό, «αναπτύσει την σημασίαν των αγώνων και του αθλητισμού ην απέδιδον οι αρχαίοι έλληνες εις αυτόν και συνιστά αυτοίς να αναδειχθούν εφάμιλλοι των αλκίμων νέων της αρχαίας Σπάρτης.»⁷⁴ Τόνιζε ότι η άσκηση και η υγεία ήταν η συντελεστής της ευημερίας στους αρχαίους έλληνες, «Σχηματισθέντος τετραγώνου (μετά την παρέλαση) ο διευθυντής δια καταλλήλου λόγου εξήγησε την σημασίαν ην έχει από αρχαιοτάτων χρόνων η σωματική αγωγή προς ην αρχαίοι απέδιδον τοιαύτην σημασίαν, παροτρύνας τους μαθητάς να αγαπήσωσι ταύτην καθόσον αύτη είναι εις των κυρίων συντελεστών της υγείας και επομένως της προόδου και ευημερίας του έθνους»⁷⁵.

Ένα άλλο στοιχείο των γυμναστικών επιδείξεων ήταν η παρέλαση των μαθητών. Ο σχηματισμός με τα τύμπανα και το σημαιοφόρο που εφαρμοζόταν στις εορτές της 25^{ης} Μαρτίου 1921 και της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940, με άλλες βέβαια ενδυμασίες είχε θέση και στις γυμναστικές επιδείξεις, «Την 6^{ην} μ.μ. ακριβώς ώραν άρχεται παρέλασις των μαθητών αμφοτέρων των φύλλων, φερόντων αθλητικάς στολάς, προ του πλήθους προπορευομένου του σημαιοφόρου και των δύο Σαλπιγητών και δύο τυμπανιστών μαθητών, ενώ οι συγκεντρωθέντες ξεσπούν εις παρατεταμένα χειροκροτήματα.»⁷⁶ Ο τρόπος παράταξης πρέπει να ήταν όπως συνηθιζόταν στις παρελάσεις των εθνικών εορτών δηλαδή κατά τετράδες αν και αυτό βεβαιώνεται πολύ αργότερα, «Κατόπιν εγένετο σύνταξις των μαθητών κατά τετράδας,»⁷⁷

Η παράταξη των μαθητών προϋπέθετε παρέλαση. Η παρέλαση της λήξης στην έκθεση του 1947-1948, όμως η διπλή παρέλαση, έναρξης και λήξης παρότι γινόταν αναφέρεται πρώτη φορά στην έκθεση της σχολικής χρονιά 1947-1948, «Κατόπιν εγένετο σύνταξις των μαθητών κατά τετράδας, επανελήφθη παρέλασις προ

⁷¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξεων 29 / 7-6-1935 & 38 / 1938

⁷² Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης [-] / 7-6-1953

⁷³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης [-] / 7-6-1953

⁷⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 2-6-1947

⁷⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 38 / 1938

⁷⁶ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 5-6-1949

⁷⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 24-6-1951

των επισήμων και του πλήθους, εψάλη ο εθνικός ύμνος και εκηρύχθη η λήξις της εορτής των γυμναστικών επιδείξεων.»⁷⁸

Μετά την παράταξη των μαθητών ακολουθούσε η έπαρση της σημαίας, «ενώ ούτοι άδουν τον εθνικόν ύμνον υπό γενικήν συγκίνησιν του πλήθους.»⁷⁹ Άλλοτε τραγουδούσαν το άσμα «Ελλάδα μας γλυκειά»⁸⁰ ή το « Σημαία Γαλανόλευκη»⁸¹ ή «έπαρσις της σημαίας ύμνος προς αυτήν, απαγγελία ποιήματος»⁸²

5.5. ΟΙ ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΝ

Οι γυμναστικές επιδείξεις ήταν ένα σημαντικό γεγονός ιδιαίτερα για την τοπική κοινωνία. Επιλεγόταν, λοιπόν, η Κυριακή ως κατεξοχήν γιορτινή ημέρα για την τέλεσή τους. Καθώς τα πρωινά της Κυριακή ήταν συνδεδεμένα με την εκκλησία ήταν επόμενο οι γυμναστικές επιδείξεις να πραγματοποιούνται τις απογευματινές ώρες ενώ ο αύλειος χώρος του σχολείου, ήταν ο τόπος όπου θα λάμβαναν χώρα οι εκδηλώσεις.

Οι γυμναστικές επιδείξεις δεν ήταν μια εκδήλωση η οποία περιοριζόταν στα πλαίσια της σχολικής κοινότητας. Είχε ιδιαίτερη σημασία για την κωμόπολη και πολύ από τους κατοίκους ήθελαν να δώσουν το παρόν. Έτσι, είχε αποφασισθεί από τον σύλλογο των διδασκόντων να τοιχοκολληθεί στα πιο κεντρικά μέρη της κοινότητας πρόσκληση στους κατοίκους, ιδίως στους γονείς και κηδεμόνες των μαθητών, προκειμένου να παρευρεθούν στις εκδηλώσεις. Αυτό δεν ήταν μια καινοφανής απόφαση της σχολικής κοινότητας αλλά σύμφωνα με το νόμο 2476 μια προτροπή του Υπουργείου, «Εις της εορτήν καλούνται εγγράφως μεν δι' ιδιαιτέρων προσκλήσεων πάσαι αι τοπικαί αρχαί : πολιτικάί, δημοτικάί, ή κοινοτικάί, εκκλησιαστικάί και στρατιωτικάί, δια τοιχοκολλήσεως δε, απ' εκκλησίας και δια των μαθητών, αι γονεείς και κηδεμόνες τούτων.»⁸³

Σύμφωνα με τον προαναφερθέντα νόμο γίνεται αντιληπτό ότι ο τρόπος προσκλήσεως των θεατών διέφερε ανάλογα με το κύρος τους. Όσο αφορά τους επισήμους, στελνόταν σε αυτούς ειδική πρόσκληση, ενώ η ενημέρωση των γονέων και κηδεμόνων γινόταν με τον συνηθισμένο τρόπο επικοινωνίας, την τοιχοκόλληση της πρόσκλησης στα κυριότερα σημεία, προκειμένου να διαδοθεί σ' όλη την κωμόπολη. «Ορίζουσι όπως προσκληθώσι δι' ιδιαιτέρας προσκλήσεως αι τοπικαί αρχαί, δι'

⁷⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 5-6-1949

⁷⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 2-6-1947

⁸⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 5-6-1949

⁸¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 24-6-1951

⁸² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 20-6-1954

⁸³ Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. εκπαιδύσεως Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 1 (Α - Δ), σ. 222, Κέρκυρα 1952

ειδοποιήσεως δε τοιχοκοληθησομένης σήμερα εις τα δημοσιώτερα μέρη της κοινότητος προσκληθώσι και παραστώσι κατ' αυτήν οι γονείς και κηδεμόνες των μαθητών»⁸⁴.

Την ευθύνη για την ανάρτηση του προγράμματος στην κωμόπολη, όπως αναφέρεται σε πρακτικό του 1954-1955 την ανέθετε ο σύλλογος των διδασκόντων στο διευθυντή του σχολείου, «...αναθέτει εις τον Διευθυντή του Σχολείου, όπως δημοσιεύση τούτο εις τα κεντρικότερα σημεία της κωμοπόλεως Κατούνης.»⁸⁵ Το πρόγραμμα των γυμναστικών επιδείξεων διαβαζόταν και σε ένα άλλο σημείο που μπορούσαν οι κάτοικοι να επικοινωνήσουν, την εκκλησία, «εγένετο δε ανάγνωσις τούτου εις εκκλησίας»⁸⁶

Στο τετράδιο-βιβλίο των πρακτικών του συλλόγου διδασκόντων (1929-1942), στις εκθέσεις τέλεσης των γυμναστικών επιδείξεων, αναφορικά με τους θεατές των επιδείξεων υπάρχει η στερεότυπη φράση, «ενώπιον των τοπικών αρχών των γονέων και κηδεμόνων.» Στο αντίστοιχο τετράδιο-βιβλίο των σχολικών ετών 1946-1957, αν εξαιρέσουμε το πρώτο πρακτικό αυτού του είδους που ακολουθεί τη γραμμή του προηγούμενου τετραδίου-βιβλίου, αλλάζει ο τρόπος αναφοράς στους θεατές. Ως θεατές θεωρούνται «οι κ.κ. γονείς και κηδεμόνες των μαθητών και λοιποί κάτοικοι της κωμοπόλεως, ως και οι Δημόσιοι υπάλληλοι οι υπηρετούντες ενταύτα.»⁸⁷ ενώ επιδιώκεται μια αναλυτική αναφορά στη φράση «τοπικές αρχές» ή «Κοινοτικά και Δημόσια υπηρεσία»⁸⁸.

Στα πρώτα πρακτικά αναφέρονται εκτός από τους γονείς, οι κρατικές υπηρεσίες που είχαν στείλει εκπρόσωπο, «συνεκεντρώθησαν επί του γηπέδου του διδακτηρίου πάντες οι γονείς και κηδεμόνες των μαθητών, το κοινοτικόν συμβούλιον μετά του προέδρου»⁸⁹ αυτού, η υποδιοίκησις χωροφυλακής με επικεφαλής τον ανθυπομοίραρχον, ο ειρηνοδίκης, οι αγρονομικοί αρχαί, ο έφορος καπνού, και λοιποί επίσημοι, ο συντερισμός, ο εμπορικός σύλλογος»⁹⁰.

Η παρουσία τόσων επισήμων, οι οποίοι κάθονταν σε συγκεκριμένες θέσεις, «και πάντες κατέλαβον θέσεις εκ των προτέρων καθορισθήσας αναμένοντες την

---

⁸⁴ Γ. Α. Κ – Αρχαία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 10 / 22-5-1932

⁸⁵ Γ. Α. Κ – Αρχαία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 4 / 27-5-1955

⁸⁶ Ενδεικτικά: στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 24-6-1951

⁸⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 20-6-1954

⁸⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 30-5-1955

⁸⁹ Σημειώνεται η επιτροπή που ορίστηκε για να απονεμίσει τα βραβεία στους μαθητές και τις μαθήτριες που διακρίθηκαν στις γυμναστικές επιδείξεις του σχολικού έτους 1946-1947. Τα ονόματα του προέδρου της κοινότητας, του ανθυπομοίραρχου, του ειρηνοδίκη αναφέρονται στην τετραμελή επιτροπή που αποτελείτο «1^{ov}) εκ του προέδρου κοινότητος κ. Νικολάου Μαυρομμάτη, 2^{ov}) εκ του ανθ/στου κ. Τσαβαλιά, 3^{ov}) Του ειρηνοδίκη κ. Μαλεβίτη 4^{ov}) του Ιατρού κ. Μαυρομάτη και της προέδρου του ΠΙΚΠΑ Κατούνης κ. Αλεξάνδρας Στούπα.» (στο ίδιο, Φ. 6, αριθ. πράξης 3 / 2-6-1947)

⁹⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 2-6-1947

έναρξιν των γυμναστικών επιδείξεων.⁹¹ δείχνει πόσο σημαντικό γεγονός για την κομόπολη ήταν οι γυμναστικές επιδείξεις του δημοτικού σχολείου Κατούνας. Έτσι, από τη σχολική χρονιά 1948-1949 αναφέρεται εκτός από την υπηρεσία και το όνομα των επισήμων που τις εκπροσωπούσαν, «...προσήλθον κατόπιν ειδικής προσκλήσεως ο Διοικητής Υποδιοικήσεως Χωρ/κη⁹² κ. Κωστόπουλος Κων/νος, ο Σταθμάρχης Χωρ/κής Τσουβάλης Ηλίας, ο Ειρηνοδίκης [Εχίνου]⁹³ κ. Κων/νος Μαλεβίτης, ο έφορος Καπνού κ. Ιωάννης Ισραηλίδης, ο Αγρονόμος [Εχίνου]⁹⁴ κ. Θεοδ. Αλεξανδρής, ο πρόεδρος της κοινότητας κ. Νικ. Μαυρομμάτης μετά του Κοινοτικού Συμβουλίου, ο εμπορικός σύλλογος, τα μέλη του συνεταιρισμού μετά του προεδρείου των πάντες οι γονείς και κηδεμόνες...»⁹⁵.

Με βάση στοιχεία όπως τα παραπάνω, μας δίνεται η δυνατότητα να καταγράψουμε τις αλλαγές που γίνονταν όσο αφορά στο πρόσωπο που αναλάμβανε το αξίωμα του προέδρου της κοινότητας, προέδρου των άλλων συνεταιρισμών ή συλλόγων της κομόπολης αλλά και να πληροφορηθούμε σχετικά με τις μεταθέσεις στους δημοσίους υπαλλήλους.

Τη χρονιά 1950-1951, εκτός από το σταθμάρχη της χωροφυλακής κ. Ηλία Τσουβάλη και τον πρόεδρο της κοινότητας Νικ. Μαυρομμάτη, που διατήρησαν τις αρμοδιότητες τους, παρατηρούνται αλλαγές σε άλλες θέσεις. «ο Διοικητής Υποδιοικήσεως Χωρ/κής [Υπομοίραρχος]⁹⁶ κ. Μπακατσάς Φώτ., ο Σταθμάρχης Χωρ/κής Τσουβάλης Ηλίας, ο Ειρηνοδίκης κ. Προέδρου Βενιζέλος, ο έφορος Καπνού κ. Παπαχαντζής Χρ., ο Αγρονόμος κ. Αυδίκος Γεώργιος, ο Διευθυντής Τ.Τ.Τ. κ. Παπαντωνίου Νικ., ο δασικός [...]»⁹⁷, ο πρόεδρος της κοινότητας κ. Μαυρομμάτης Νικ. μετά του Κοινοτικού Συμβουλίου, ο εμπορικός Σύλλογος, τα μέλη του συνεταιρισμού μετά του κ. προέδρου αυτού ως και πάντες οι γονείς και κηδεμόνες των μαθητών»⁹⁸

Οι επίσημοι που παρευρέθησαν στις γυμναστικές επιδείξεις του 1951-1952 ήταν περισσότεροι. Εκτός από τον Διοικητή Υποδιοικήσεως Χωροφυλακής, το Σταθμάρχη Χωρ/κής, τον Ειρηνοδίκη, το γραμματέα της εφορίας Καπνού και το Διευθυντή Τ.Τ.Τ. (τρία Τ) - που κατείχαν το ίδιο αξίωμα με την προηγούμενη χρονιά - παρέστησαν, «...ο δασικός Κυρτζίδης Νικόλαος, ο γραμματεύς αγρονομίας κ. Μπακογεώργος Απόστολος, ο Γραμματεύς Ειρηνοδικείου Καρβέλης Ευάγγελος, ο Διοικητής ΤΕΑ Ξηρομέρου κ. Παράσχης Νικόλαος, ο Δικηγορικός Σύλλογος, η

⁹¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 6-6-1948

⁹² Τη σχολική χρονιά 1947-1948 η μόνη υπηρεσία που αναφέρεται με το όνομα του υπαλλήλου της είναι, «η υποδιοίκησις χωροφυλακής με επικεφαλής τον ανθυπασιπιστήν Τσαβαλιάν», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 6-6-1948)

⁹³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης [11] / 11-6-1952

⁹⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης [-] / 7-6-1953

⁹⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 5-6-1949

⁹⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 20-6-1954

⁹⁷ Υπάρχει κενό στη θέση του ονόματος που άφησε ο Διευθυντής-συγγραφέας του πρακτικού χωρίς όμως να συμπληρώσει.

⁹⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 24-6-1951

Σχολική Εφορία, τα μέλη του συνεταιρισμού μετά του κ. προέδρου αυτού ως και πάντες οι γονείς και κηδεμόνες των μαθητών και λοιποί κάτοικοι της κομοπόλεως.»⁹⁹

Τη σχολική χρονιά 1953-1954 εκτός από το Διοικητή υποδιοίκησης χωροφυλακής υπάρχουν αλλαγές σε πρόσωπα, «ο Διοικητής Υποδιοικήσεως Χωρ/κης Υπομοίραρχος κ. Φώτιος Μπακατσάς, ο Σταθμάρχης Βασιλικής χωρ/κης Ιωάννης Καρέτσος, ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης κ. Ιερόθεος, ο Ειρηνοδίκης κ. Ανδρέας Τούμπας, ο Αγρονόμος Βασίλειος Τσιγήρης, Διονύσιος Κορούπλης, ο προϊστάμενος Τ.Τ.Τ κ. Νικόλαος Αντωνίου, ο δασονόμος Νικόλαος Ριντζής, ο πρόεδρος της κοινότητας κ. Άγγελος Ασβέστης μετά του κοινοτικού συμβουλίου, εκπρόσωποι του εμπορικού Συλλόγου, ο πρόεδρος του συνεταιρισμού, η σχολική εφορία, οι Ιερείς της πόλεως κ.κ. Γεώργιος Νάκος και Γεώργιος Ναούμης κ.λπ.»¹⁰⁰.

Τη σχολική χρονιά 1954-1955 παραβρέθησαν ο Διοικητής Σταθμού χωροφυλακής, ο Ειρηνοδίκης, που ήταν τα ίδια άτομα. Όμως είχαμε και αλλαγές, επανήλθε στη διοίκηση της κοινότητας ο Νικόλαος Μαυρομάτης και «ο Διοικητής υποδιοικήσεως Χωρ/κης Αθανάσιος Καπελάρης, ... ο πρόεδρος της κοινότητας Νικόλαος Μαυρομάτης, οι έφοροι καπνού Διονύσιος Σβορώνος και Διονύσιος Θεοτοκάτος, ... ο Αγρονόμος κ. Απόστολος Μπακαγεώργος, ο προϊστάμενος Τ.Τ.Τ κ. Νικόλαος (Παπ)αντωνίου, ο δασοφύλαξ κ. Νικόλαος Ριντζής, ο Γραμματέας του Ειρηνοδικείου κ. Ευάγγελος Καρβέλης, εκπρόσωποι του εμπορικού Συλλόγου, ο πρόεδρος του συνεταιρισμού κ.λπ.»¹⁰¹.

5.6. Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΕΠΑΘΛΩΝ

Η εκδήλωση των γυμναστικών επιδείξεων χρηματοδοτούνταν με το ποσό που ενέκρινε ο σύλλογος των διδασκόντων και το οποίο δίδονταν από το σχολικό ταμείο. Με αυτά το χρηματικό ποσό, το οποίο ήταν πάγια 50 δραχμές, ο σύλλογος των διδασκόντων προμηθευόταν και τα έπαθλα με τα οποία βραβεύονταν οι διακριθέντες μαθητές και μαθήτριες.

Έπαθλα απονέμονταν στους μαθητές και μαθήτριες που παρήλαυναν καλά, που διακρίνονταν στις γυμναστικές ασκήσεις, στους χορούς, στα αγωνίσματα. Υπήρχαν χρονιές που βραβεύονταν όλες οι παραπάνω κατηγορίες, άλλες πάλι μερικές από αυτές. Ως τη σχολική χρονιά 1934-1935 την απονομή των επάθλων έκανε ο διευθυντής του σχολείου, ενώ τη σχολική χρονιά 1937-1938 δεν αναφέρεται ποιος έκανε τη βράβευση¹⁰². Έπειτα καθοριζόταν επιτροπή αποτελούμενη από μερικούς από τους εκάστοτε επισήμους.

⁹⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης [11] / 11-6-1952

¹⁰⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 20-6-1954

¹⁰¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 30-5-1955

¹⁰² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 38 / 1938

Πρώτη φορά που στις εκθέσεις γίνεται αναφορά στην επιτροπή απονομής, είναι η σχολική χρονιά 1929-1940, «απονεμήθησαν βραβεία υπό επιτροπή αποτελούμενη εκ του ειρηνοδίκη Κατούνης ως προεδρεύων, και του προέδρου της κοινότητας και του αστυνομικού Εχίνου ως μελών αυτής.»¹⁰³ Τριμελής ήταν η επιτροπή και τον επόμενο χρόνο, αποτελούμενη, «εκ του κ.κ. προέδρου κοινότητας Ιατρού κ. Κοσμά, αστυνόμου κ. Παπαθανάση και θ. Γιαννεζέ Ιερέυς.»¹⁰⁴ Τη χρονιά 1946-1947 η επιτροπή ήταν τετραμελής και αποτελείτο «1^{ov}) εκ του προέδρου κοινότητας κ. Νικολάου Μαυρομάτη, 2^{ov}) εκ του ανθ/ρχου κ. Γεωργ. Παπαθανάση, 3^{ov}) Ιατρού κ. Θεοφ. Κοσμά 4^{ov}) προέδρου του ΠΙΚΠΑ Κατούνης κ. Αλεξάνδρας Στούπα.»¹⁰⁵

Τις επόμενες χρονιές η επιτροπή ήταν πενταμελής. Η επιτροπή το 1947-1948 αποτελείτο, «1^{ov}) εκ του προέδρου κοινότητας κ. Νικολάου Μαυρομάτη, 2^{ov}) εκ του ανθ/στου κ. Τσαβαλιά, 3^{ov}) Του ειρηνοδίκη κ. Μαλεβίτη 4^{ov}) του Ιατρού κ. Μαυρομάτη και της προέδρου του ΠΙΚΠΑ Κατούνης κ. Αλεξάνδρας Στούπα.»¹⁰⁶, το 1948-1949 αποτελείτο «εκ των κ.κ. 1^{ov}) Διοικητού Υποδιοικήσεως χωροφυλακής κ. Κωστόπουλου Κων. 2^{ov}) Ειρηνοδίκου κ. Μαλεβίτη, 3^{ov}) Προέδρου κοινότητας κ. Νικολάου Μαυρομάτη, 4^{ov}) Ιατρού κ. Κοσμά Θεοφάνους και 5^{ov}) Προέδρου του ΠΙΚΠΑ κας. Στούπα Αλεξάνδρας.»¹⁰⁷

Μετά τη σχολική χρονιά 1950-1951, αναφέρεται ότι την απονομή βραβείων αναλάμβανε επιτροπή, χωρίς, όμως, να αναφέρονται τα ονόματα των συμμετεχόντων σε αυτή. «Επιτροπή ορισθείσα προς παρακολούθησιν των επιδείξεων και την διανομήν επάθλων, εις τους διακριθέντας προέβη εις την επιβράβευσιν τούτων.»¹⁰⁸ ή «Επιτροπή ορισθείσα προς παρακολούθησιν των ασκήσεων, αγώνων αθλητισμού και χορών και την διανομήν επάθλων εις τους διακριθέντας, προέβη εις την επιβράβευσιν τούτων»¹⁰⁹

5.7. ΟΙ ΒΡΑΒΕΥΘΕΝΤΕΣ

Μετά τη σχολική χρονιά 1946-1947, συχνά, το είδος των επάθλων που διανέμονταν στους νικητές αναφερόταν στα πρακτικά και επρόκειτο για «στέφανα εξ αγριελαίας και γλυκίσματα»¹¹⁰, ενώ μετά τη σχολική χρονιά 1951-1952 προστέθηκαν

¹⁰³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 47 / 1940

¹⁰⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 1946

¹⁰⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 2-6-1947

¹⁰⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 6-6-1948

¹⁰⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 5-6-1949

¹⁰⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 24-6-1951

¹⁰⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης [11] / 8-6-1952

¹¹⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 3 / 2-6-1947

και παιχνίδια, «Εις τους διακριθέντας η επιτροπή διένειμε έπαθλα εκ στεφάνων αγριελαίας, διάφορα αντικείμενα παιχνιδιών και γλυκά.»¹¹¹. Από τη χρονιά 1953-1954 δεν αναφέρεται το είδος των επάθλων. Πρέπει να σημειώσουμε εδώ, ότι στην αρχή του προγράμματος γινόταν και η ορκωμοσία των αθλητών.

Οι μαθητές εκείνοι οι οποίοι είχαν διακριθεί ανά σχολική χρονιά ήταν οι εξής:

i. 1930-1931:

Γυμναστικές Ασκήσεις - Χοροί:

(Α τάξη) Σπύρου Ζέλου, Αλκμήνη Τσιτσώνη

(Β τάξη.) Στυλ. Κολοβού, Αν. Νάκου

(Γ τάξη) Δήμητραν Μαυρομμάτην, Ιωάν. Καρούσαν

(Δ τάξη) Σταυρούλαν Βάσσην, Σταμούλην Μπλήτσαν

(Ε & Στ τάξη) Σπυριδούλαν Μπουμπούλην, Ευγενίαν Κασσιούραν, Δημήτριον Ζέλον, Αλεξάνδρ. Σιαπάτην

ii. 1931-1932

Γυμναστικές Ασκήσεις - Χοροί:

(Α τάξης) Ζέλου και Θεοδώρα Καρούσου

(Β τάξης) Γεώργιος Κατσίκας, Θεοδοσία Τσιλίκη

(Γ τάξης) Θωμάς Λιούμπος, Παρθενία Καλλιγά

(Δ τάξης) Ελευθέριος Βάσσης, Δήμητραν Μαυρομμάτη

(Ε & Στ τάξης) Ευγενία Τζούρου, Διονυσία Καλλιγά, Χαραλάμπους Στέφανος, Σοφία Μαυρομμάτη, Δημήτριος Ζέλος

iii. 1932-1933 :

Γυμναστικές Ασκήσεις - Χοροί:

(Α τάξης) Κων/νος Ε. Μαγκλάρας και Κική Στούπα

(Β τάξης) Γεώργιος Νάκος, Ευρυδίκη Ζέλου

(Γ τάξης) Ιωάννης Ρουγκάλας, Αλκμήνη Τσιτσώνη

(Δ τάξης) Παρθενία Καλλιγά, Νικόλ. Στουρνάρας

(Ε & Στ τάξης) Δήμητρα Μαυρομμάτη, Παναγιώτα Στραβοκέφαλου, Παγώνα Μπουμπούλη, Κακοθάρου, Γεώργιος Καλλιγάς, Χρήστος Τζούρος, Αχιλλεύς Παγωνούλης, Πέτρος Προξενιάς

iv. 1939-1940

Γυμναστικές Ασκήσεις - Χοροί

¹¹¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης [11] / 8-6-1952

Δ. Νταλαμάγκα, Θ. Μαλτέζος, Ν. Παϊζάνης, Κ. Μαυρομάτης, Μιχ. Κουτρόπουλος,
Γ. Νάκος, Αγ. Τζούρος, Δ. Γκαραβέλος, Αθ. Καλλιγιάς, Ουρ. Πισίρου, Κοκορόμπα,
Ζορμπαλά, Βασ. Παπαδημητρίου, Πηνελόπη Νάκου, Βασ. Βασιλείου

v. 1933-1934 :

Γυμναστικές Ασκήσεις- Αγωνίσματα

Γυμναστικές Ασκήσεις

(Α τάξης) Τσούστουρας Απόστολος, Μπουμπούλης Αθανάσιος, Σαμαντά Ευτυχία.

(Β τάξης) Ζέλος Αθανάσιος, Κατσίκας Σπυρίδων.

(Γ & Δ τάξης) Βάσσης Κων/νος, Στούπας Ιωάννης, Καρύδας Θεόφιλος.

(Ε & Στ τάξης) Ζέλος Κων/νος, Κασιούρας Βασίλειος, Τσιτσώνης Σταμούλης
Αγωνίσματα

Άλμα απλούν μετά φοράς Στραβοκέφαλος Κων/νος, Άλμα τριπλούν μετά φοράς
Ιωάννης Στούπας Άλμα εις ύψους Κασιούρας Βασίλειος, Δρόμος ταχύτητας εκατό
μέτρων Κων/νος Ξ. Ζέλου, Δρόμος ημιαντοχής τετρακοσίων μέτρων Ιωάννης
Κασιούρας, Πάλη Βασίλειος Κασιούρας

vi. 1934-1935:

Γυμναστικές Ασκήσεις- Αγωνίσματα

Γυμναστικές Ασκήσεις

(Α τάξης) Μπαλαγιώργας Σπυρίδων, Καρέλος Παναγιώτης, Γριβογιώργου Άννα.

(Β τάξης) Καψάλης Νικόλαος, Τσιτσώνης Ιωάννης, Καλλιγιά Αλεξάνδρα

(Γ τάξης) Βούλγαρης Εμμανουήλ, Ζέλος Αθανάσιος, Παπαδημητρίου Άννα

(Δ τάξης) Σαμαντάς Νικόλαος, Ζέλος Ευάγγελος, Ζέλου Ευρυδίκη

(Ε & Στ τάξης) Σαμαντάς Αθανάσιος, Χατζηγεωργίου Δημήτριος, Κατσίκας Ιωάννης
Αγωνίσματα

Άλμα απλούν μετά φοράς Στραβοκέφαλος Κων/νος, Άλμα τριπλούν μετά φοράς
Κατσίκας Δημήτριος, Άλμα εις ύψους Ζέλος Σπυρίδων, Δρόμος ταχύτητας εκατό
μέτρων Καρούσος Ιωάννης, Δρόμος ημιαντοχής τετρακοσίων μέτρων Κολύδας
Αναστάσιος, Πάλη Κασούρας Βασίλειος

vii. 1937-1938

Γυμναστικές Ασκήσεις-Αγωνίσματα-Χοροί

Γυμναστικές Ασκήσεις

(Α τάξης) Μπαλαγιώργας Σπυρίδων, Καρέλος Παναγιώτης και Γριβογιώργου Άννα.

(Β τάξης) Κων/νος Καλλιγιάς Δημήτριος και Κατσικά Γεωργία.

(Γ τάξης) Καραμπλιάνης Απόστολος, Χαραλάμπους Αγγελική και Βλάχα Παρασκευή

(Δ τάξης) Γεώργιος Ασβέστης, Σπύρος Μπαλαγεώργας, Άννα Γριβογεώργη και Νινέτα
Αγγέλη.

(Ε & Στ τάξης) Καρύδας Θεόφιλος, Τομαράς Κων/νος, Κασιούρα Παρασκευή,
Στούπα Αγγελική.

Αγωνίσματα

Δρόμος εκατό μέτρων Τομαράς Επαμεινώνδας (Στ), Δρόμος 50 μέτρων Γεώργιος
Ασβέστης (Δ), Άλμα απλούν εις μήκος μετά φοράς Ιωάννης Ταμπάκης (Στ), πάλη
Κουτρούμπας Δημήτριος (Ε)

Χοροί

Μαυρομάτη Αφροδίτη (Α), Γεωργία Κατσικά (Β), Ταμπάκης Νικόλαος (Γ),
Παπαδημητρίου Βασιλική (Δ), Χρήστος Προξενιάς (Ε), Καρύδας Θεόφιλος (Στ)

viii. 1945-1946

Γυμναστικές Ασκήσεις, Αγωνίσματα, Χοροί

Παϊζάνης Ν., Καλλιγά Αγγ., Κοσμά Δημ., Παπακωσταντή Δημ., Ζέλου Κική,
Μπουμπούλη Ρίνα, Σεραφής Σωτήριος, Κασούρα Κική, Κασούρα Σοφία, Κατσικά
Μαρία, Σκυφτούλης Ευάγγελ. κ.λπ.

ix. 1946-1947

Γυμναστικές Ασκήσεις, Αγωνίσματα, Χοροί, Παρελάσεις

Νεοκλής Παϊζάνης Στ τάξεως, Ειρήνη Μπουμπούλη Στ τάξεως, Σωτήριος Σεραφής Ε
τάξεως, Δημήτριος Παπαδημητρίου Στ τάξεως, Παναγιώτης Καραμέτσος Ε τάξεως,
Πηνελόπη Θεοδώρου Ε τάξεως, Ευστάθιος Κοτρόπουλος Δ τάξεως, Σταμούλης
Ράγκος Ε τάξεως, Γκόλφου Κατσιγιάννη Δ τάξεως, Κατίνα Λύσσαρη Δ τάξεως.

x. 1947-1948

Γυμναστικές Ασκήσεις, Αγωνίσματα, Χοροί, Παρελάσεις

Σουηδικές Ασκήσεις

Σωτήριος Σεραφής, Σπυρίδων Παπαβασιλείου, Ηλίας Κασούρας, Λίτσα Πουρνάρα,
Αγγελική Κατσικά, Βησσαρία Στούπα, Σταμούλης Μπουμπούλης, Νικόλαος Νάκος,
Αντώνης Μπέρμπεης, Γιαννούλα Ζορμπαλά, Θεοφάνης Μουρελάς, Βασιλική Νάκου.

Αγωνίσματα

Θεόδωρος Στούπας, Ελένη Παπαβασιλείου, Σωτήριος Σεραφής, Χρίστος
Μπουμπούλης, Μαρία Κασούρα, Σταμούλης Λιάγκος, Αγγελική Παπαβασιλείου,
Χαρίδημος Παπακωνσταντής, Ειρήνη Μαγκλάρα

Χοροί

Ηλίας Κασούρας, Σωτήριος Σεραφής, Λίτσα Πουρνάρα, Ευτυχία Λίτσου, Βασιλική
Χούτα, Γεώργιος Κώτσιος, Αλέκος Ζώης, Βασιλική Παπαβασιλείου, Κων/νος
Πανέττα, Ειρήνη Νάκου.

xi. 1948-1949

Γυμναστικές Ασκήσεις, Αγωνίσματα, Χοροί, Παρελάσεις
Σουηδικές Ασκήσεις:

Κων. Θεοδώρου, Παρασκευή Κατσικά, Ειρήνη Παπακωνσταντή, Γεώργιος Καλλιγιάς,
Ευστάθιος Κουτρόπουλος, Αθανάσιος Στούπας, Επαμεινώνδας Νάκος, Ηρώ Πατούλα

Αγωνίσματα

Τα αγωνίσματα ήταν: δρόμος 100 μέτρων, σφαιροβολία, σκυταλοδρομία, άλματα «απλά και διπλά», άλμα εις ύψος. Ως παιχνίδια μπορεί να θεωρηθούν το πέρασμα της σφαίρας υπό τα σκέλη, το τρέξιμο εντός κενού αλευρόσακκου, στο τρέξιμο με αυγό εντός κουταλιού που κρατούσαν με τα δόντια. Σε αυτά πρώτευαν οι μαθητές :

Γεώργιος Σακκάς, Νικόλαος Νάκος, Αθανάσιος Στούπας, Παρασκευή Τασούλη,
Ιωάννης Καρατζένης, Μανθία Σαλοδημήτρη, Παναγιώτης Καραμπούλης, Δημήτριος
Μπουμπούλης, Χριστοφορος Νάκος

Χοροί

Μανθία Κοσμά, Παρασκευή Νάκου, Κλαύδιος Σακκάς, Γεώργιος Καλλιγιάς, Θεοδώρα
Τούμπα, Χρίστος Μπουμπούλης, Βασιλική Παπαβασιλείου, Ρήνα Νάκου, Μαρία
Κασούρα.

xii. 1950-1951

Γυμναστικές Ασκήσεις, Αγωνίσματα, Χοροί, Παρελάσεις
Σωματικά ασκήσεις

Δημ. Ζορμπαλάς, Βασ. Μπουμπούλης, Επ. Νάκος, Νικ. Σακκάς, Βασιλική
Παπαβασιλείου, Σπυριδούλα Τζάφα, Γρηγορία Τζάφα.

Αγωνίσματα

Νικόλ. Νάκος, Σπυρ. Σκουληκαρίτης, Μιχ. Μύτακος, Βησ. Θεοδώρου, Γ. Κατσίκας,
Άννα Κατσικά, Δήμητρα Χαραλάμπους, Γεωργία Κοκορέλη, Άννα Κώτσου, Κων/να
Μπακατσά, Νίκη Τσουβάλη

Χοροί

Κλαύδιος Σακκάς, Στρ. Μαγκλάρας, Ξεν. Πάνου, Επ. Νάκος, Ειρήνη Μαγκλάρα,
Σταυρούλα Μαγκλάρα, Βασιλική Παπακωνσταντή, Ειρήνη Μπερίκου

Παρελάσεις

Θεοδ. Θεοδώρου, Αθ. Παλαιοδήμος, Λάμπρος Στούπας, Βασ. Παπαβασιλείου, Σοφία
Νταλαμάγκα, Κων. Στούπα, Δημ. Μπερικός, Αθ. Τσιτσώνης, Σπυριδούλα Τζάφα,
Μαρία Νταλαμάγκα, Γεωργία Κοκορέλη.

xiii. 1951-1952

Γυμναστικές Ασκήσεις, Αγωνίσματα, Χοροί, Παρελάσεις
Σωματικές Ασκήσεις

Νικόλαος Σαλοδημήτρη, Δημήτριος Φ. Σταμουλακάτος, Δημήτριος Μαγαζής,
Αναστάσιος Παπακωνσταντής, Γρηγορία Τζάφα, Γκρέτα Σαμαντά, Άννα Κατσικά.

Αγωνίσματα

Γεώργιος Λιάγκος, Νικόλαος Σαλοδημήτρης, Δημήτριος Στραβοκέφαλος, Γ.
Κατσίκας, Σπυριδούλα Τζάφα, Άννα Τσούλου, Νίκη Γουρνοπάνου.

Χοροί

Άννα Κατσικά, Ζωή Παπακωνσταντή, Γεωργία Πουρνάρα, Θεοδώρα Μαλακάσα,
Κων/να Μπακατσά, Ελευθερία Στεργίου, Νίκη Τσιτσώνη, Ευστάθιος Ζέλος,
Δημήτριος Σταμουλακάτος, Γεώργιος Κατσίκας, και Αθανάσιος Τσιτσώνης.

Παρελάσεις

Αθανάσιος Γουρνοπάνος, Δημήτριος Τζαβελάκης, Παρασκευή Μπερίκου, Μαρία
Παπαβασιλείου, Δημήτριος Παγωνούλης, Τάκης Πουρνάρας, Ιουλία Νάκου, Μαρία
Κουτιβή.

xiv. 1952-1953

Γυμναστικές Ασκήσεις, Αγωνίσματα, Χοροί, Παρελάσεις

Σωματικές Ασκήσεις

Βασίλειος Σαμαντάς, Παναγιώτης Νάκος, Πέτρος Σακκάς, Φίλιππος Βασιλείου, Άννα
Κώτσου, Μαρίτσα Παπαβασιλείου, Κων/να Μπακατσά.

Αγωνίσματα

Γεώργιος Λιάγκος, Δημήτριος Σταμουλακάτος, Δημήτριος Μαγαζής, Μαρία
Νταλαμάγκα, Ειρήνη Τσούλου.

Χοροί

Χρήστος Παπακωνσταντής, Χρυσόστομος Πανέτας, Δημήτριος Μπερίκος, Αγγελική
Ασβέστη, Σοφία Βούλγαρη, Ελένη Ζέλου, Κων/να Λιάγκου, Μαρία Παπαβασιλείου,
Άννα Σκουλικαρίτη, Νίκη Πατούλα.

Παρελάσεις

Χρίστος Λήτσος, Γεώργιος Λιάγκος, Δημήτριος Μπερίκος, Γεώργιος Κατσίκας,
Μαρία Νταλαμάγκα, Γεωργία Κοκορέση, Σοφία Γαλανάκη.

xv. 1953-1954

Γυμναστικές Ασκήσεις, Αγωνίσματα, Χοροί, Παρελάσεις, Παιδιαί

Σωματικά ασκήσεις

Πέτρος Σακκάς, Δήμητρα Βασιλείου, Γεώργιος Κατσίκας, Αγαρίστη Προδρομίτη,
Χρίστος Μπλίτσας, Δήμητρα Βασιλείου

Αγωνίσματα

Ευάγγελος Γουρνοπάνος, Αθανάσιος Καυγάλης, Νικόλαος Τσούλος, Ξενοφών Πάνου,
Φρειδερίκη Μαγκλάρα, Θεόδωρος Ζωγάκης

Χοροί

Σπυριδούλα Τσιντζου, Ξενοφών Πάνου, Τασούλα Σακκά, Μαρία Παπαβασιλείου,
Δημήτριος Μπερίκος, Αντώνιος Μπουμπούλης, Αγγελική Καραμπουλή

Παρελάσεις

Αναστασία Σακκά, Δημήτριος Μπερίκος

Παιδιαί

Δημήτριος Μπερίκος, Απόστολος Κατσίκας, Ελένη Ζέλου, Μαρία Λιάγκου, Χρίστος Μπλίτσας, Γεώργιος Ρόζος

xvi. 1954-1955

Γυμναστικές Ασκήσεις, Αγωνίσματα, Χοροί, Παρελάσεις, Παιδιαί

Σωματικά ασκήσεις

Σωτήριος Γουρνοπάνος, Νικόλαος Γιαννούλης, Βασιλική Καψογεώργου, Χρυσάνθη Ζέλου

Αγωνίσματα

Ευάγγελος Γουρνοπάνος, Σπυρίδων Λιάβος, Αναστασία Σακκά, Μαρία Λιάγκου
Χοροί

Σοφία Βούλγαρη, Βασιλική Καψογεώργου, Χρυσάνθη Ζέλου, Λαμπρινή Μαγαζή,
Γεωργία Πουρνάρα

Παρελάσεις

Αναστασία Σακκά, Βασιλική Καψογεώργου, Νικόλαος Γιαννούλης, Διονύσιος
Καραμπάς

Παιδιαί

Διονύσιος Καραμπάς, Ευάγγελος Γουρνοπάνος, Σοφία Βούλγαρη, Βασιλική
Καψογεώργου

xvii. 1955-1956

Γυμναστικές Ασκήσεις, Αγωνίσματα, Χοροί, Παρελάσεις, Παιδιαί

Σωματικά ασκήσεις

Γεώργιος Τρύφων, Σωτήριος Μπερίκος, Ζωή Καντούνη, Σοφία Νάκου

Αγωνίσματα

Αλέκος Νάκος, Δημήτριος Τρύπας, Φωτεινή Πατούλα, Αγγελική Καραμπούλη
Χοροί

Βασίλειος Νάκος, Στράτος Μαγκλάρας, Βησσαρία Μαγαζή, Μαρία Λιάγκου
Παρελάσεις

Αλέκος Νάκος, Ευστάθιος Μπουμπούλης, Βησσαρία Μαγαζή, Αρετή Ράπτη
Παιδιαί

Βασίλειος Παπακωνσταντής, Νικόλαος Τσούλος, Δήμητρα Σακκά, Καλλιόπη
Μαλακάσα

xviii. 1956-1957

Γυμναστικές Ασκήσεις, Αγωνίσματα, Χοροί, Παρελάσεις, Παιδιαί

Σωματικά ασκήσεις

Ευάγγελος Θεοδώρου, Σπυρίδων Τζάφας, Παναγιώτης Κοτίνος, Αθανασία Τασούλη,
Δήμητρα Βασιλείου, Γεώργιος Καραμπούλης, Μαρία Σακκά, Αθηνά Βαλάρη

Αγωνίσματα

Δημήτριος Σκουλικαρίτης, Γεώργιος Γιαννούλης, Δήμητρα Βασιλείου, Νίκη Σαμαντά,
Επαμεινώνδας Σκυφτούλης, Ελένη Καρέτσου, Γεώργιος Καραμπούλης

Χοροί

Ευαγγελία Σταμουλακάτου, Θεοδώρα Πριοβόλου, Βάσω Σαμαντά, Αγαρίστη
Προδρομίτη, Δήμητρα Βασιλείου, -----Τρύφωνα

Παρελάσεις

Νικόλαος Τσούλος, Στράτος Νάκος, Αγαρίστη Προδρομίτη, Θεοδώρα Πριοβόλου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ**ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ
(1890-1950)****Α΄. ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1896-1910****Α.1. ΥΠΗΡΕΤΟΥΝΤΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ
ΣΧΟΛΕΙΟ ΑΡΡΕΝΩΝ ΚΑΤΟΥΝΑΣ**

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα αναφέρεται στα σωζόμενα βιβλία του εκπαιδευτικού προσωπικού του δημοτικού σχολείου αρρένων Κατούνας ότι υπηρέτησαν στο δημοτικό σχολείο αρρένων οι δημοδιδάσκαλοι Ιωάννης Παπαδόπουλος και ο ιερέας Χαρίλαος Μαγγίνας¹. Ο πρωτοβάθμιος δημοδιδάσκαλος Χαρίλαος Μαγγίνας διορίστηκε στο δημοτικό σχολείο αρρένων Κατούνας με την υπουργική απόφαση υπ' αριθ. 52747 / 29-9-1893, (Φ. Ε. Κ. 196) και υπηρέτησε εκεί για οκτώ χρόνια. Αργότερα, μετετέθη στο δημοτικό σχολείο του Αστακού με Β.Δ. 17-11-1901. (Φ. Ε. Κ. 278 / 24-11-1901). Αριθμός εγγράφου υπουργείου 23624/10-12-1901.

---

¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίον 1^ο , σ.146 & βιβλίον 3^ο , σ. 43

Ο δευτεροβάθμιος δημοδιδάσκαλος Ιωάννης Παπαδόπουλος² διορίστηκε με την υπ' αριθ. 16450/3-10-1895 υπουργική απόφαση (Φ. Ε. Κ. 235/29-9-1895) και μετατέθηκε το 1901 στο δημοτικό σχολείο Αετού. Στα πρακτικά του Εποπτικού Συμβουλίου αναφέρεται ότι, «Ο εισηγητής προτείνει να μετατεθώσι προς το συμφέρον της υπηρεσίας και τη συγκατάθεσι των οικείων δημοτικών αρχών ...και οι δημοδιδάσκαλοι Ιωάν. Παπαδόπουλος Κατούνης – Εχίνου και Κωνστ. Καρδαράς Αετού του αυτού δήμου εναλλάξ.»³

Στις αρχές του 1896 ο επιθεωρητής Αιτωλοακαρνανίας κ. Τσιμικάλης πραγματοποίησε τρεις επιθεωρήσεις (για τις οποίες έχει γίνει εκτενής αναφορά σε άλλο κεφάλαιο) στα δημοτικά σχολεία της περιφέρειας. Στην δεύτερη περιοδεία – επιθεώρηση του, η οποία ξεκίνησε στις 22 Φεβρουαρίου και διάρκεσε δέκα (10) ημέρες, επιθεώρησε τα σχολεία αρρένων και θηλέων της κωμόπολης της Κατούνας. Στην Κατούνα έφτασε στις είκοσι επτά (27) Φεβρουαρίου και πρώτα επιθεώρησε το δημοτικό σχολείο των αρρένων.

Ως επί το πλείστον ο επιθεωρητής κατέγραφε τον αριθμό των μαθητών που φοιτούσαν στα σχολεία τα οποία επισκεπτόταν, κάτι που όμως δεν έκανε με το δημοτικό σχολείο αρρένων Κατούνας. Το βέβαιο είναι ότι στο σχολείο φοιτούσαν περισσότεροι από εκατόν σαράντα (140) μαθητές διότι αυτό ήταν το κατώτατο όριο όσο αφορά τον αριθμό μαθητών στα κοινά σχολεία, βάση του ΒΤΜΘ άρθρο 7, προκειμένου να αναγνωρισθεί ένα σχολείο ως διθέσιο. Επίσης, η ενέργεια αυτή του Επιθεωρητή ισχυροποιεί την άποψή μας σχετικά με το γεγονός ότι, την περίοδο αυτή, το Εποπτικό Συμβούλιο δεν ασχολήθηκε με θέμα υποβιβασμού του διθέσιου σχολείου αρρένων της Κατούνας.⁴

Στο διτάξιο σχολείο, την περίοδο της πρώτης επιθεώρησης υπηρετούσαν ο ιερέας Χαρίλαος Μαγγίνας και ο Ιωάννης Παπαδόπουλος. Στο ημερολόγιο του επιθεωρητή, από το οποίο πληροφορούνταν τα μέλη του Εποπτικού Συμβουλίου, αναγράφεται τόσο η γνώμη του ιδίου όσο και η γνώμη των κατοίκων για τους δασκάλους του σχολείου. Ο επιθεωρητής, κρίνοντας το έργο τους από διδακτικής απόψεως, αλλά και αναφορικά με τις γνώσεις των μαθητών και της εν γένει παρουσίας τους στο σχολείο, σημειώνει «επαρκώς και καταλλήλως διδάσκοντας πάντα τα μαθήματα, τους μαθητάς καλώς οπωσδήποτε κατηρτισμένους, καθαρίους τα καλά.» Η έκθεση του επιθεωρητή κρίνεται αρκετά θετική καθώς διαπιστώνει ότι οι δάσκαλοι του σχολείου πληρούσαν τις προϋποθέσεις που εκείνος έκρινε απαραίτητο να διαθέτει ένας δάσκαλος. Το πρώτο απαραίτητο χαρακτηριστικό αντικατοπτρίζεται

² στο ίδιο, βιβλίον 1^{ον} σελ.146

³ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 56, αριθ. πράξης 3 / 10-2-1901

⁴ Το Εποπτικό Συμβούλιο ασχολείται με θέματα υποβιβασμού ή υποβιβασμού των σχολείων για πρώτη φορά με τον υποβιβασμό του μονοταξίου δημοτικού σχολείου Πλατάνου σε διτάξιο διότι είχε περισσότερους από 100 μαθητές (στο ίδιο, αριθ. πράξης 14 / 10-6-1896), ενώ ο πρώτος υποβιβασμός ήταν το δημοτικό σχολείο Ραυτοπούλου Απεραντίων που είχε 20 μαθητές εξαιτίας μετακινήσεως των κατοίκων. (στο ίδιο, αριθ. πράξης 15β / 9-6-1896)

στη φράση «επαρκώς και καταλλήλως διδάσκοντα» και ολοκληρώνεται στη φράση «πάντα τα μαθήματα».

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφέρουμε ότι ο επιθεωρητής, στις περιόδους του, γνώρισε πολλούς δασκάλους οι οποίοι ανταποκρίνονταν στο έργο τους με επάρκεια και καταλληλότητα. Ωστόσο, υστερούσαν στην δυνατότητα να είναι επαρκείς και κατάλληλοι σε όλα τα μαθήματα. Στις εκθέσεις του επιθεωρητή και σε χωρεία που αναφέρονται σε σχολεία όπως εκείνα του Γαλατά ή του Ευνοχωρίου, σημειώνεται, όπως έχουμε αναφέρει, ότι οι μαθητές δεν είχαν στοιχειώδεις γνώσεις γεωγραφίας, ιστορίας, φυσικής πατριδογνωσίας αλλά δεν υπήρχε και πρόγραμμα. Πάντως, παρά το γεγονός ότι μέχρι την εφαρμογή του νόμου ΒΤΜΘ δεν είχε ακόμα ορισθεί αναλυτικώς η ύλη των διδακτέων μαθημάτων, τα στοιχειώδη μαθήματα που έπρεπε να διδάσκονται οι μαθητές ορίζονταν από το νόμο του 1834⁵. Οι ελλείψεις που παρατηρούνται στο πρόγραμμα, στα διάφορα σχολεία της περιφέρειας Αιτωλοακαρνανίας, είχαν να κάνουν και με την επιλογή στα μαθήματα που έκαναν οι δάσκαλοι, εξαιτίας της ανικανότητας ορισμένων να ανταπεξέλθουν σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα.⁶

Οι γνώσεις των μαθητών και ο βαθμός των γνώσεων τις οποίες είχαν αποκομίσει από τη διδασκαλία ήταν ένας καλός δείκτης για την επιτυχία του έργου των διδασκόντων. Όσο για τους μαθητές τον δημοτικού σχολείου αρρένων Κατούνας, ο επιθεωρητής σημειώνει ότι τους βρήκε πολύ κατηρτισμένους και καθαρούς. Κάθε ένα από τα δύο αυτά προσδιοριστικά επίθετα έχει τη σημασία του, καθώς ελπιδοφόρες αναφορές όπως εκείνες στις οποίες οι μαθητές χαρακτηρίζονται κατάρτισμένοι ως προς το γνωστικό τους αντικείμενο και αναφέρεται ότι τηρούσαν τους κανόνες της υγιεινής, σπάνια χρησιμοποιούσε ο επιθεωρητής κατά τις περιόδους του. Επίσης, το δημοτικό σχολείο αρρένων Κατούνας πληρούσε τις βασικές προϋποθέσεις που έθεσε ο επιθεωρητής, σε συγκέντρωση δασκάλων στο Αγρίνιο, την οποία ο ίδιος επιδίωξε κατά την πρώτη περιόδειά του. Εκεί τους υπέδειξε «τα δέοντα γενέσθαι» και ως «δέοντα γενέσθαι» ο επιθεωρητής θεωρούσε να υπάρχει τάξη στο σχολείο, να είναι οι μαθητές καθαροί και επιμελείς και να τους διδάσκουν κατάλληλα οι δάσκαλοί τους.

⁵ «Εις έκαστον δημοτικόν, ή του λαού σχολείον, θέλουν διδάσκεσθαι τα εξής:

Κατήχησις, στοιχεία ελληνικής, ανάγνωσις, γραφή, αριθμητική, η γνώσις των κατά τους νόμους παραδεδεγμένων σταθμών και μέτρων, η γραμμική ιχνογραφία, και η φωνητική μουσική, ει δυνατόν δε, και στοιχεία της γεωγραφίας, της ελληνικής ιστορίας, και εκ των φυσικών επιστημών τα αναγκαϊότερα.» (Νόμος 1834, «Περί Δημοτικών Σχολείων», Τμήμα Α', Περί Διδασκαλίας εν γένει, άρθρο 1)

⁶ Ως προς δε το πρόγραμμα, αρκεί να λεχθή ότι μέχρι του 1894 δεν είχαν ακόμη ορισθή αναλυτικώς η ύλη των διδακτέων μαθημάτων, ότι εκ των αναγραφόμενων στοιχειωδών μαθημάτων, πολλά δια την ανικανότητα των διδασκάλων ουδαμώς εδιδάσκοντο, τα δε πρακτικά μαθήματα εκείνα της αγρονομίας και βομβυκοτροφίας και μελισσοτροφίας εξακολούθουν ως γνωστόν και σήμερον ακόμη να είναι ευσεβής πόθος και ουδέν πλέον.» (Σήφη Μπουζάκης, Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα, Gutenberg, έκδοση Γ', τ. Α' - Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες 19^{ος} αιώνας, Μεταρρυθμιστική προσπάθεια τον 1913, σ. 497, Αθήνα 2002)

Στην έκθεση του ο επιθεωρητής, προς επήρρωση της θετικής γνώμης του για το δημοτικό σχολείο Αρρένων Κατούνας, συμπληρώνει ότι οι κάτοικοι με τους οποίους συζήτησε εξύμνησαν την φιλοκαλία και τη διαγωγή των δασκάλων του σχολείου. Είναι φυσικό να ζητείται η γνώμη των κατοίκων της κωμόπολης, αφού μέχρι πρότινος είχαν, βάσει του νόμου, την επιθεώρηση των σχολείων. Ο Νόμος 1834 όριζε «Εις έκαστον δήμον θέλει συστηθή επιτροπή, προς επιθεώρησιν των επιτοπίων σχολείων, συγκείμενη από τον δήμαρχον ως πρόεδρον, τον εφημέριον του τόπου, και αν εις τον τόπον εκείνον υπάρχουν πολλοί ιερείς, από ένα παρά του νομάρχου διοριστέον του ανωτέρου ή κατωτέρου κλήρου, τέλος από 2-4 δημότας εκ του δημοτικού συμβουλίου»⁷ Η γνώμη των κατοίκων της κωμόπολης, η οποία αποτελούσε ισχυρό στοιχείο στην όλη διαμόρφωση της τελικής γνώμης του επιθεωρητή, επικεντρώνεται σε δύο στοιχεία την εξύμνηση της φιλοκαλίας των διδασκάλων και της διαγωγή τους.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, στο δημοτικό σχολείο αρρένων, υπηρετούσαν ο τριτοβάθμιος Κωνσταντίνος Καρδαράς ο οποίος παραιτήθηκε από την υπηρεσία το 1901, Φ.Ε.Κ. 204, 4/9/1901^{8α,8β}, ο τριτοβάθμιος Εμμανουήλ Ζώρζος ο οποίος απολύθηκε με Νομαρχιακή απόφαση 17 / 21-1-1902 αριθ. απόφασης 8273 /23-10-1901, Φ.Ε.Κ. 249, Χαράλαμπος Κοζώνης του Νικολάου, ο Δημήτριος Λελούδας, ο Γεώργιος Γεωργακόπουλος, ο Απόστολος Ι. Παπαδημητρίου, ο Δημήτριος Γ. Κωτσιάκος, ο Α. Κατσαμπέ και ο Νικ. Γιαννακόπουλος.

Ο πρωτοβάθμιος Χαράλαμπος Κοζώνης⁹ γεννήθηκε στην Τερψιθέα το 1879 (αριθ. μητρώου: 193). Αποφοίτησε, το 1898, από το Διδασκαλείο Αθηνών με βαθμό 9,5/8 και διορίστηκε, αμέσως μετά την αποφοίτησή του, με την υπ' αριθμό 8868 / 28-12-1898 απόφαση του Νομάρχη, στη Βελβίτσεινα. Μετά από δύο χρόνια, το 1900, διορίστηκε με την υπ' αριθμό 23348 / 28-11-1900 απόφαση του Υπουργείου στο Νεοχώριο. Οριστικά παραιτήθηκε με την υπ' αριθμό 1411 / 13-12-1933 απόφαση του επιθεωρητή μετά από τριάντα πέντε χρόνια υπηρεσίας. Η υπηρεσία τον τίμησε με το Γέρας (έπαινος και τιμητική διάκριση) το οποίο του απενεμήθηκε με την υπ' αριθμό 35421 / 5-9-28 (Φ.Ε.Κ. 135).

Ο Χαράλαμπος Κοζώνης είχε μετατεθεί στην Κατούνα από τη Λεπενού, με την υπ' αριθμό 23624 / 10-12-1901. Στα πρακτικά του Εποπτικού συμβουλίου αναφέρεται, «Ο εισηγητής προτείνει να μετατεθώσι προς το συμφέρον της υπηρεσίας και τη συγκατάθεση των οικείων δημοτικών αρχών μετά των αποδοχών του βαθμού αυτών οι επόμενοι δημοδιδάσκαλοι... ο πρωτοβάθμιος Χαρ. Κοζώνης εις Κατούνα

⁷ Νόμος 1834, «Περί Δημοτικών Σχολείων», Τμήμα Β', Περί των δημοσυντηρήτων δημοτικών σχολείων, αρθ. 34 .

^{8α, 8β} Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίον 1^ο , σ.146

⁹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίον 1^ο , σ.146, βιβλίον 3^ο , σελ.27, & βιβλίον 5^ο , σελ.117

αντί του Χαραλ. Μαγγίνα.»¹⁰ Ο εν λόγω δάσκαλος υπηρέτησε στην κωμόπολη για ένα χρόνο, καθώς με την υπ' αριθμό 22039 / 20-12-1902 απόφαση του υπουργείου (Φ. Ε. Κ. 304 / 9-12-1902), μετατέθηκε στο χωριό Βοϊτσά – Οφιονείας, «Ο γυμνασιάρχης προτείνει την προς το συμφέρον της υπηρεσίας και τη συγκατάθεση των οικείων δημοτικών αρχών μετάθεσιν μετά των αποδοχών του βαθμού των 1^ο Του Χαραλάμπους Κοζώνη εκ Κατούνης Εχίνου εις την κενήν θέσιν Βοϊτσα-Οφιονείας»¹¹

Ο τριτοβάθμιος δημοδιδάσκαλος Δημήτριος Λελούδας¹² του Ιωάννου γεννήθηκε στη Ναύπακτο το 1878 με αριθ. μητρώου: 600. Αποφοίτησε, το 1899, από το Διδασκαλείο Αθηνών με βαθμό 9,5/8. Ήταν έγγαμος με την Ανδρομάχη Παπαρώδη και διορίστηκε, με την υπ' αριθμό 8757 / 31-10-1901 απόφαση του Νομάρχη στο χωριό Αετός του δήμου Εχίνου. Στην κωμόπολη της Κατούνας υπηρέτησε με την υπουργική απόφαση 2614 / 14-2-1902 έως το Δεκέμβριο του ίδιου έτους. Έπειτα μετατέθηκε «2) ο Τριτοβάθμιος δημοδιδάσκαλος Κατούνης Εχίνου Δημ. Λελούδας εις Μακρυνού – Μακρυνείας»¹³, ενώ το 1939 υπηρετούσε στο 8^ο Δ. Σ. Πειραιώς.

Το χρονικά διάστημα κατά το οποίο ο δημοδιδάσκαλος Δ. Λελούδας υπηρετούσε στη Ναύπακτο καταγράφονται δύο επιθεωρήσεις. Η πρώτη επιθεώρηση πραγματοποιήθηκε από τον Επιθεωρητή Γ. Σουρνοβασίλη, την 2-4-1929, στο 4^ο Δ. Σ. Ναυπάκτου, «Ο δημ/λος Δημητρ. Λελούδας είναι αξιοπρεπής και κοινωνικός αλλ' ούτε εύστροφος νους ούτε μόρφωσιν σπουδαίαν έχει. Είναι όμως τακτικός κ' εργατικός κ' καταλλήλως ωθούμενος εις μικρά χωριά θα ήτο ικανός να δράσει κ' εξωσχολικώς.». Την 18-5-1932 μετέβη στο 6^ο Δ. Σ. Ναυπάκτου, όπου εργαζόταν ο Δ. Λελούδας, ο τότε επιθεωρητής, Κ. Αναγνωστόπουλος και στην ανάλογη έκθεσή του αναφέρει «Έχει μόρφωσιν εγκυκλοπαιδικήν είναι ικανός, λίαν φιλόπνοος, Δεξιός, κοινωνική εμφάνιση εξαιρετος κοινωνική δράσις: πολύ καλή. Είναι κάτοχος της ύλης» Ο Νομάρχης είχε εκδηλώσει την ευαρέσκειά του προς τον Δ. Λελούδα με το υπ' αριθμό 37411 / 18-8-38 έγγραφό του.

Ο πρωτοβάθμιος δημοδιδάσκαλος Ιωάννης Καλλιγιάς¹⁴ του Γεωργίου μετετέθη στο δημοτικό σχολείο αρρένων Κατούνας από το δημοτικό σχολείο Αετού.

¹⁰ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 60, αριθ. πράξης Ε / 17-10-1901

¹¹ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 63 αριθ. πράξης Δ / 10-9-1902

¹² Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71, βιβλίο 5^ο, σ.σ. 137 & 139

¹³ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 64, αριθ. πράξης Α / 3-10-1902

¹⁴ στο ίδιο, συνεδρία 63 αριθ. πράξης Δ / 10-9-1902 – συνεδρία 64^η, αριθ. πράξης Α / 3-10-1902 & συνεδρία 96^η, αριθ. πράξης Ζ / 3-1-1906 – Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71, βιβλίο 1^ο, σ. 146, βιβλίο 2^ο, σ. 141 & βιβλίο 3^ο, σ. 27

Με τον διορισμό του στο δημοτικό σχολείο Αετού είχε αντικαταστήσει τον Δ. Λελούδα. Η μετάθεσή του Ι. Καλλιγά στο σχολείο της Κατούνας έγινε με την υπ' αριθμό 22039 / 20-12-1902 απόφαση του υπουργείου (Φ. Ε. Κ. 304 / 9-12-1902) και έτσι ο δημοδιδάσκαλος ανέλαβε καθήκοντα από τις 28 Δεκ. 1902, στη θέση του δημοδιδασκάλου Χαράλαμπου Κοζώνη. Στη Συνεδρία 64, αριθ. πράξης Α / 3-10-1902 του Εποπτικού Συμβουλίου Αιτωλοακαρνανίας, «Ο Γυμνασιάρχης προτείνει να μετατεθώσι προς το συμφέρον της υπηρεσίας και τη συγκατάθεσει των οικείων δημοτικών αρχών μετά των αποδοχών του βαθμού των ..... 1).... Του πρωτοβάθμιου δημοδιδασκάλου Ιωάννη Καλλιγά μετατεθημένου εις το εν Κατούνη του αυτού δήμου αντί του Χαράλαμπου Κοζώνη μετατεθέντος εις Βοΐτσα-Οφιονείας». Το Εποπτικό Συμβούλιο στην πράξη Ζ της συνεδρίας υπ. αριθ. 96 / 3-1-1906, σύμφωνα με τα δύο τελευταία εδάφια του 3^{ου} άρθρου του ΓΗΗ νόμου, όρισε, μεταξύ άλλων, ως διευθυντή του διτάξιου δημοτικού Σχολείου αρρένων Κατούνας τον δημοδιδάσκαλο Ι. Καλλιγά.

Ο πρωτοβάθμιος δημοδιδάσκαλος Γεώργιος Γεωργακόπουλος¹⁵ διορίστηκε με πρόταση του δημοτικού Συμβουλίου το 1902, με την υπ' αριθμό 7266 Νομαρχιακή απόφαση (Φ.Ε. Κ. 236), και απελύθη με το πρακτικό 96 του Εποπτικού Συμβουλίου, (Φ.Ε. Κ. 75 / 28-3-1906). Στην πράξη Η' του πρακτικό 96 του εποπτικού Συμβουλίου αναφέρεται η αιτία που προτείνεται η απόλυση του Γ. Γεωργακόπουλου, «Το Εποπτικό Συμβούλιο αποφασίζει να απολυθώσι:...6) Ο δημοδιδ. Κατούνας-Εχίνου Γεωργ. Γεωργακόπουλος ως εγκαταλίπων αυτογνωμόως την εαυτού θέσιν.»

Το 1904, το Εποπτικό Συμβούλιο σε τακτική συνεδρίαση, καθόρισε, βάσει του άρθρου 8 του νόμου ΒΤΜΘ περί στοιχειώδους εκπαίδευσεως, και βάσει της εγκυκλίου υπ' αριθ. 9251 ε.ε. του υπουργείου των οικονομικών, «εκανόνισε τας θέσεις των διαφόρων σχολείων της στοιχειώδους εκπαίδευσεως του νομού κατά δήμους ως εξής: ...

ΙΗ' Δήμου Εχίνου

«1) του διταξίου δημοτικού σχολείου των αρρένων Κατούνας μίαν θέσιν πρωτοβάθμιαν κατεχομένην υπό του πρωτοβαθμίου δημοδιδασκάλου Ιωάννου Καλλιγά και μίαν δευτεροβαθμίαν κατεχομένην υπό του πρωτοβαθμίου δημοδιδασκάλου Γεωργίου Γεωργακοπούλου.

2) το μονοτάξιον δημοτικόν σχολείον Θηλέων Κατούνα δευτεροβάθμιον.»¹⁶

Ο πρωτοβάθμιος δημοδιδάσκαλος Απόστολος Ι. Παπαδημητρίου¹⁷ διορίστηκε το 1905, με την υπ' αριθμό 7945 / 10-12-1905 (Φ. Ε. Κ. . 288 / 17-12-

¹⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίον 1^ο , σ.146 – Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 96, αριθ. πράξης Η / 3-1-1906

¹⁶ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 87, αριθ. πράξης Α / 15-11-1904

1905) νομαρχιακή απόφαση και ανέλαβε τα καθήκοντά του στο δημοτικό σχολείο αρρένων Κατούνας στις 23 Δεκεμβρίου. Στις αρχές του 1906, το Εποπτικό συμβούλιο διαβάθμισε τις θέσεις των διαφόρων σχολείων της στοιχειώδους εκπαιδευσεως του νόμου, σύμφωνα με το άρθρο 8 του ΒΤΜΘ νόμου και το άρθρο 3 του ΓΗΗ νόμου. Η διαβάθμιση η οποία έγινε κατά δήμους ίσχυσε από την δημοσίευσή της στην εφημερίδα της κυβερνήσεως και όσο αφορά το δημοτικό σχολείο της Κατούνας, το οποίο ανήκε στο δήμο Εχίνου, ίσχυσαν τα εξής, «του διταξίου δημοτ. σχολείου των αρρ. Κατούνας μίαν θέσιν δευτεροβαθμίαν κατεχομένην υπό του δημοδιδ. Ιωάν. Καλλιγά και μίαν τριτοβαθμίαν κατεχομένην υπό του δημοδ. Αποστόλου Ι. Παπαδημητρίου»¹⁸

Ο τριτοβάθμιος δημοδιδάσκαλος Δημήτριος Γ. Κωτσιάκος¹⁹, διορίστηκε με πρόταση του δημοτικού συμβουλίου το 1907, με την υπ' αριθμό 6333 απόφαση του νομαρχιακού συμβουλίου (Φ. Ε. Κ. 227). Την επόμενη χρονιά, με το υπ' αριθμό 114 πρακτικό του εποπτικού συμβουλίου, μετατέθηκε στον Αστακό (Φ. Ε. Κ. 203 / 9-9-1908) και εναλλάξ μετατέθηκε στην κωμόπολη της Κατούνας ο δημοδιδάσκαλος του σχολείου στον Αστακό, ο δευτεροβάθμιος δημοδιδάσκαλος Αθαν. Κατσαμπές ο οποίος είχε διοριστεί το 1909 με την νομαρχιακή απόφαση υπ' αριθμό 6554(Ε. Φ. Κ. 272). Έπειτα από πρόταση του επιθεωρητή, η οποία έγινε δεκτή από το Εποπτικό Συμβούλιο, «απεφασίσθη η απόλυσις του Α. Κατσαμπέ δημ. του εν Κατούνη – Εχινού σχολείου,... διότι άπαντες ούτοι θα καταταχθώσι του προσεχούς 8βρίου εις τον στρατόν²⁰»]

Ο δημοδιδάσκαλος Ιωάννης Παπαγεωργίου διορίστηκε με την υπ' αριθμό 5488 / 20-10-1908 νομαρχιακή απόφαση (Φ. Ε. Κ. 241) και απολύθηκε λόγω του ότι εγκατέλειψε τη θέση του (Φ. Ε. Κ. 244 / 30-10-909)²¹. Ο τριτοβάθμιος δημοδιδάσκαλος Νικ. Γιαννακόπουλος²² μετατέθηκε, βάσει του πρακτικό 132 / 28-

---

¹⁷ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίον 2^ο, σ. 141

¹⁸ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 96, αριθ. πράξης Στ / 3-1-1906

¹⁹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίον 2^ο, σ. 141, – Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 56, αριθ. πράξης 114 / 10-6-1908

²⁰ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, συνεδρία 116, αριθ. πράξης 116

²¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίον 2^ο, σ. 141

²² Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίον 2^ο, σ. 141 & βιβλίον 3^ο, σ. 9 – Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1,

6-1910 του εποπτικού συμβουλίου, από τη Ζαβέρτα του δήμου Ανακτορίων στο σχολείο αρρένων της Κατούνας (Φ. Ε. Κ. 167 / 14-8-1910). Η διδασκάλισσα Τσιγκοπούλου Αγγελική του Β., γεννήθηκε στο Μεσολόγγι. Το 1896 απεφοίτησε από το Αρσάκειο Αθηνών και διορίστηκε με την υπ' αριθ. 1464 / 2-2-1898 απόφαση του νομάρχη στο δημοτικό σχολείο Θηλέων Αιτωλικού. Με την απόφαση υπ' αριθ. 4256 / 24-2-1918 του νομάρχη τοποθετήθηκε στην Κατούνα όπου υπηρέτησε για δύο χρόνια και απολύθηκε το 1920, διότι δεν παρουσιάστηκε στη θέση της²³

Οι τελευταίες επιθεωρήσεις που έγιναν στην Κατούνα όσο το Ξηρόμερο υπαγόταν στο Εποπτικό Συμβούλιο Αιτωλίας και Ακαρνανίας ήταν: το Μάιο του 1913 και τον Ιούνιο του 1914. Ο επιθεωρητής μετέβη για να επιθεωρήσει και να μισθώσει διδασκλήρια, από τις 21-28 Μαΐου του 1913, στα σχολεία της Κανδήλας, Βάρνακα, Μαρδενίκο, Ζάβιτσας (Σολλίου), Αετού, Αχυρά, Βούστρι, Κατούνα, Παπαδάτου, Μαχαλά (Εχίνου), Όχθια, ...²⁴ Στο διάστημα μεταξύ 14 Απριλίου – 5 Μαΐου του 1914 επιθεωρήθηκαν δέκα επτά (17) σχολεία. Τα σχολεία του νομού Αμβρακίας, Αμφιλοχίας (αρρένων και θηλέων) - Αμπελακίων - Σαρδηνίων - Σπάρτου - Στάνου και του δήμου Εχίνου, Κατούνης (αρρένων και θηλέων) - Μαχαλά (θηλέων) - Αετού - Παπαδάτου - Αχυρών - Βουστρίου - Κομποτής - Τρύφου και Καλυβίων Αγρινίου²⁵

A. 2. ΥΠΗΡΕΤΟΥΣΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΣΣΕΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΘΗΛΕΩΝ ΚΑΤΟΥΝΑΣ

A. 2. 1. Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΩΝ ΘΗΛΕΩΝ ΤΗΣ ΚΑΤΟΥΝΑΣ 1890-1910

Τη βάση για την ίδρυση σχολείων θηλέων στο Ελληνικό κράτος έβαλε ο νόμος του 1834. Ο ιδρυτικός νόμος του νεοσύστατου κράτους για τη στοιχειώδη εκπαίδευση, επέτρεπε τη λειτουργία δημοτικών σχολείων όχι μόνο για αγόρια αλλά και για κορίτσια, με δωρεάν φοίτηση και μέριμνα της κοινότητας ή του Δήμου. Η

Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 132 / 28-6-1910

²³ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίο 5^ο , σελ.314

²⁴ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 152 / 5-6-1913]

²⁵ στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 157 / 4-6-1914]

καινοτομία αυτή υπήρξε πολύ σημαντική παρότι η μόρφωση των κοριτσιών κυρίως ήταν απαίτηση των καιρών, ιδιαίτερα στα αστικά κέντρα.

Η κοινωνική σύνθεση του πληθυσμού και οι ιδεολογικές διαφοροποιήσεις που προέκυψαν, οι βιοτικές ανάγκες που επαναπροσδιόριζαν τη θέση της γυναίκας, οδηγούσαν στην βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος. Τα μέτρα βελτίωσης των εκπαιδευτικών πραγμάτων προϋπέθεταν επέκταση του σχολικού δικτύου και αναβάθμιση της εκπαίδευσης των θηλέων στο εκπαιδευτικό γίγνεσθαι. Η πρώτη εκπαιδευτική μέριμνα του κράτους στην κατεύθυνση αυτή, καθώς δεν επιτρεπόταν να διδάσκουν στα δημοτικά σχολεία των θηλέων δάσκαλοι, ήταν να δημιουργηθούν οι συνθήκες για την μόρφωση διδασκαλισσών.

Το 1837 ιδρύθηκε στην Αθήνα το Αρσακείου διδασκαλείο θηλέων, που ανήκε στην Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, με σκοπό τη μόρφωση διδασκαλισσών «...αι μαθήτριάι απεκλήθησαν μελλοδιδασκάλισσαι»²⁶. Το Αρσάκειο διδασκαλείο αναγνωρίστηκε από το κράτος με το νόμο ΧΘ΄ του 1878. Γίνεται αντιληπτό ότι, για μεγάλο χρονικό διάστημα, το επάγγελμα της δασκάλας αποτελούσε τη μόνη επαγγελματική διέξοδο για τις γυναίκες. Επάγγελμα που προέκυψε κατ' ανάγκη καθώς προαπαιτούμενο για τη δημιουργία σχολείου Θηλέων, ήταν η πρόσληψη δασκάλας²⁷.

Το ενδιαφέρον των κυβερνήσεων στράφηκε, κυρίως, στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση διότι το βάρος έπρεπε να δοθεί στην στοιχειώδη εκπαίδευση, αλλά και γιατί το 90% του μαθητικού πληθυσμού φοιτούσε στα δημοτικά σχολεία. Η ίδρυση δημοτικού σχολείου Θηλέων στις κωμοπόλεις και τα χωριά ήταν σημαντικό γεγονός καθώς τον 19^ο αιώνα η εξάπλωση του σχολικού δικτύου των δημοτικών σχολείων Θηλέων στην Ελληνική επικράτεια ήταν μικρή.

Σ' αυτό πέρα από τις οικονομικές δυσκολίες, συντέλεσε και η δυσκαμψία του νόμου που αναφέρει ότι τα αγόρια πρέπει να πηγαίνουν σε ξεχωριστά σχολεία «όπου τούτο είναι δυνατόν»²⁸. Η παραπάνω φράση αναφέρεται στον οικονομικό παράγοντα,

²⁶ Τρύφωνος Ε. Ευαγγελίδου, Η παιδεία επί τουρκοκρατίας - Ελληνικά σχολεία από της Αλώσεως μέχρι Καποδιστρίου, Βιβλιοθήκη Ιστορικών Μελετών αριθ. 250, τ. Α΄, σ. CXLV, Εκδόσεις Βιβλιοπωλείο Νότη Καραβιά, εν Αθήναις 1936

²⁷ Η απόφαση να διδάσκουν μόνο δασκάλες στα δημοτικά σχολεία θηλέων είναι απαράβατη διάταξη όλων των νόμων και νομοσχεδίων. «Εν τοις δημοτικοίς σχολείοις θηλέων διορίζονται και διδάσκουσι μόνο διδασκάλισσαι νομίμως ανεγνωρισμέναι», (Νομοσχέδιο Αυγερινού 1/2/1880, «Περί σχολείων της στοιχειώδους ή δημοτικής Εκπαιδεύσεως», Κεφάλαιον Γ΄: Περί δημοτικών σχολείων θηλέων, Άρθρον 46 - «εν δε τοις δημοτικοίς σχολείοις θηλέων διδάσκονται μόνον κοράσια και πάντοτε υπό διδασκαλισσών» (Νομοσχέδιο Αθ. Ευταξία 15/5/1899, «Περί Δημοτικής Εκπαιδεύσεως», Κεφάλαιο Β΄: Σχολεία της δημοτικής εκπαιδεύσεως, αρθ. 34)

²⁸ «Τα σχολεία των κορασίων, όπου τούτο είναι δυνατόν, πρέπει να είναι χωριστά από τα των παίδων...», Τρία στοιχεία αυτού του άρθρου βεβαιώνουν ότι τα σχολεία αρρένων και θηλέων δεν ήταν ισότιμα και δεν μπορούσε να ήταν διαφορετικά με δεδομένη την κοινωνική θέση των δύο φύλλων. Τα τρία σημεία είναι ότι α) Στα σχολεία Θηλέων θα δίδασκαν μόνο δασκάλες, β) Ίσχυαν για τα δημοτικά σχολεία Θηλέων τα άρθρα 1-3 και 6-37 του Νόμου 1834 που θεσπίστηκαν για τα σχολεία αρρένων « καθ' όσον είναι ενεργητέα.», και γ) Οι εξετάσεις των μαθητριών δεν θα γινότουσαν όπως των μαθητών δημόσια, αλλά στο χώρο της εξέτασης «εισάγονται μόνον οι γονείς και πλησιέστεροι συγγενείς αυτών», (Νόμος 1834, «Περί Δημοτικών Σχολείων», Τμήμα Β΄: Περί δημοσυντηρητών δημοτικών σχολείων, Κεφάλαιον Στ΄, Περί σχολείων κορασίων, αρθ. 58). Ο νόμος ΒΤΜΘ συνέχισε

δηλαδή την οικονομική ευχέρεια που είχε η κοινότητα να ιδρύσει σχολείο. Αν ήταν αδύνατον μια κοινότητα να ιδρύσει ξεχωριστά σχολεία για τα αγόρια και τα κορίτσια, δεν υπονοείται σε καμία περίπτωση η μικτή φοίτηση. Στη περίπτωση αυτή ναυαγούσε η δυνατότητα να υπάρξει εκπαίδευση για τα κορίτσια.

Η ιδεολογική βάση των χωριστών σχολείων και η απόρριψη για αρκετά χρόνια της μικτής φοίτησης δεν είχε να κάνει με την πουριτανική δομή της κοινωνίας. Καθοριζόταν κυρίως από την επιλογή της ελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής η οποία αντιλαμβανόταν με διαφορετικό τρόπο την εκπαίδευση των αρρένων και των θηλέων με αποτέλεσμα να παρέχει διαφορετικά πρότυπα και γενικότερα εκπαιδευτικά εφόδια. Όσο και αν γινόταν αντιληπτή η ανάγκη συμβολής της γυναίκας στην οικονομία της οικογένειας, η γυναικεία εκπαίδευση επέμενε να δίνει έμφαση στον πατροπαράδοτο προορισμό της γυναίκας, η οποία εκθειάζε τα μητρικά και οικιακά καθήκοντά της.

Η ίδρυση δημοτικών σχολείων θηλέων ήταν ένα βήμα, όμως ο περιορισμός των κοριτσιών από την εκπαίδευση στην περίπτωση που η κοινότητα αδυνατούσε να ιδρύσει δημοτικό σχολείο θηλέων, διαιώνιζε την υπάρχουσα ανισότητα στην εκπαίδευση των δύο φύλων. Η εκπαίδευση των κοριτσιών επηρεασμένη από τις παραδόσεις της ελληνικής κοινωνίας, είχε κληρονομήσει μια πάγια κατάσταση να βρίσκεται σε χειρότερη μοίρα από την αντίστοιχη εκπαίδευση των αρρένων.

να εμπιστεύεται την εκπαίδευση των μαθητριών σε δασκάλες (άρθρο 20), όμως οι εκπαιδευτικές διατάξεις ίσχυαν χωρίς καμιά διαφορά στα σχολεία των δύο φύλων. (άρθρο 22). Επίσης επέτρεπε σε μαθητές κάτω των δέκα ετών να παρακολουθούν μαθήματα σε σχολείο θηλέων αν δεν υπήρχε σχολείο αρρένων (άρθρο 21) όχι όμως το αντίθετο, αν οι μαθήτριες ήταν κάτω από είκοσι πέντε (25) δεν μπορούσε να συσταθεί σχολείο θηλέων, «Επιτρέπεται δε να συνιστώνται τοιαύτα πανταχού, ένθα δυνατόν να φοιτήσιν είκοσι και πέντε μαθήτριάι», (άρθρο 20), (Νόμος ΒΤΜΘ/ 5-10-1895, αριθ. 37, Περί της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαίδευσεως, Κεφάλαιον Α', Περί των σχολείων της δημοτικής εκπαίδευσεως, άρθρα 20, 21, 22) – Το νομοσχέδιο Αυγερινού δεχότανε τη φοίτηση κοριτσιών σε σχολεία αρρένων με την προϋπόθεση ότι δεν υπήρχε σχολείο θηλέων. Οι μαθήτριες έπρεπε να κάθονται σε ξεχωριστά θρανία από τα αγόρια και να παρακολουθούν μαθήματα μέχρι την ηλικία των οκτώ χρόνων. (Νομοσχέδιο Αυγερινού 1/2/1880, «Περί σχολείων της στοιχειώδους ή δημοτικής Εκπαίδευσεως», Κεφάλαιον Ε': Περί εξαναγκασμού των γονέων όπως αποστέλλωσι τακτικώς τους παίδας των εις το σχολείον, αρθ. 47) – Το νομοσχέδιο Θεοτόκη έδωσε μεγαλύτερη έμφαση στα δημοτικά σχολεία των αρρένων. Αρχικά όπου υπήρχαν περισσότερες από 25 μαθήτριες ιδρύονταν γραμματοσχολεία και όχι σχολείο θηλέων (άρθρο 15). Επίσης αύξησε τον αριθμό των μαθητριών στα μονοτάξια σχολεία αποτελώντας φρένο στην ποιότητα της εκπαίδευσης των κοριτσιών με δεδομένο ότι η εκπαίδευση των μαθητριών ουσιαστικά τελείωνε στο Δημοτικό σχολείο, «Δεν ιδρύεται μονοτάξιο δημοτικόν σχολείον των θηλέων, αν δεν πιστωθή προσηκόντως ότι τουλάχιστον 40 κοράσια υπάρχουσιν τα μέλλοντα να φοιτήσωσιν εις αυτό, ιδρυθέν δε πάραυτα καταργείται, όταν καταφανή ότι αι μαθήτριάι αυτού εγένοντο ολιγώτεραι των 40» (άρθρο 17). Η προτίμηση στα δημοτικά σχολεία αρρένων ολοκληρώνεται με τον αριθμό των δασκάλων που αναλογούν. Όπου «...ήναι δύο, τότε εκεί ιδρύονται δύο μονοτάξια σχολεία, εν των θηλέων και έτερον των αρρένων' Όταν δε ήναι τρεις, τότε ιδρύεται έν διτάξιον των αρρένων και εν μονοτάξιον των θηλέων' Όταν δε τέσσαρες, τότε ιδρύονται δύο διτάξια, εν των θηλέων και έτερων των αρρένων, αν είναι επαρκής ο αριθμός των θηλέων, άλλως ιδρύεται εν τριτάξιον των αρρένων και εν μονοτάξιον των θηλέων...» (άρθρο 16), (Νομοσχέδιο Θεοτόκη 4-12-1899, «Περί της στοιχειώδους εκπαίδευσεως», Κεφάλαιον Α, Περί του εξωτερικού διοργανισμού των σχολείων της στοιχειώδους εκπαίδευσεως, αρθ. 15, 16, 17)

Α. 2. 2. ΥΠΗΡΕΤΟΥΣΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΣΣΕΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΘΗΛΕΩΝ ΚΑΤΟΥΝΑΣ

Ο επιθεωρητής Αιτωλοακαρνανίας κ. Τσιμικάλης μετά το δημοτικό σχολείο αρρένων της Κατούνας επιθεώρησε, κατά την δεύτερη επιθεώρηση το 1896, το αντίστοιχο δημοτικό σχολείο των θηλέων της κωμόπολης. Η ύπαρξη δημοτικού σχολείου θηλέων πιστοποιεί ότι η κωμόπολη της Κατούνας είχε την οικονομική ευχέρεια να συντηρεί χωριστά σχολεία για αγόρια και κορίτσια. Στο Δήμο Εχίνου²⁹ της επαρχίας Ξηρομέρου, οι κοινότητες Κατούνας και Μαχαλά³⁰ είχαν εκτός από δημοτικό σχολείο αρρένων και αντίστοιχο σχολείο θηλέων. Πρόκειται για τις δύο πιο εύπορες κοινότητες του Δήμου Εχίνου ο οποίος είχε χαρακτηριστεί από το Εποπτικό Συμβούλιο Δημοτικής Εκπαίδευσης Αιτωλοακαρνανίας ως άπορος δήμος.

Σύμφωνα με το νόμο ΒΤΜΘ. Προκειμένου να λειτουργήσει ένα δημοτικό σχολείο θηλέων έπρεπε να έχουν εγγραφεί τουλάχιστον είκοσι πέντε (25) μαθήτριες³¹ και, εκείνη την εποχή, το μονοτάξιο σχολείο θηλέων Κατούνας, αριθμούσε τριάντα (30). Στο σχολείο υπηρετούσε η δασκάλισσα Ελένη Καραγιανοπούλου και το κλίμα το οποίο επικρατούσε εκεί ήταν, σύμφωνα με τον επιθεωρητή, εκ διαμέτρου αντίθετο με αυτό που συνάντησε στο σχολείο των αρρένων της κωμόπολης. Στην έκθεσή του ο επιθεωρητής παρατηρεί, «Εν τω σχολείο των θηλέων εύρον δυστυχώς κατάστασιν αξιοθρήνητον.»

Η κοινωνία της Κατούνας ήταν ανάστατη και οι κάτοικοι ζητούσαν την απομάκρυνσή της Ελένης Καραγιανοπούλου από το σχολείο. Ως προς το γνωστικό αντικείμενο, ο επιθεωρητής σημειώνει ότι οι μαθήτριες «δεν εδιδάχθησαν ουδέν υπό της διδασκαλίσσης». Η αδιαφορία αυτή της δασκάλας είχε ως αποτέλεσμα, πάντα σύμφωνα με τα λεγόμενα του επιθεωρητή, περισσότερες από είκοσι πέντε (25) μαθήτριες να εγκαταλείψουν το σχολείο. Συγκεκριμένα, αναφέρει, όσο αφορά τη δασκάλα, ότι «αμελώσι δε των εαυτών καθηκόντων». Με αφορμή αυτή την αδιαφορία της δασκάλας, η οποία αμελούσε τα διδακτικά της καθήκοντα, μόνο τριάντα (30) μαθήτριες παρακολουθούσαν τα μαθήματα ενώ είκοσι πέντε (25) μαθήτριες είχαν εγκαταλείψει το σχολείο. Επίσης, θεωρεί την συμπεριφορά της σκανδαλώδη.

Στα δημοτικά Θηλέων ο επιθεωρητής έδινε τις συμβουλές του, όπως είχε κάνει στο δημοτικό σχολείο Θηλέων Αιτωλικού όπου είχε σημειώσει τις δέουσες παρατηρήσεις για τη μέλλουσα πορεία του σχολείου και ζήτησε να διορθωθούν όσα δε λειτουργούσαν σωστά στο πρόγραμμα και τις ελλείψεις της διδασκαλίας. Μέτρο

²⁹ Ο δήμος Εχίνου που αποτελείτο από δέκα κοινότητες ιδρύθηκε το 1836 με το ΦΕΚ 80/28-12-1836. Το 1912 με το νόμο ΔΝΖ/1912 (ΦΕΚ 58/1912) καταργήθηκαν οι παλαιοί δήμοι.

³⁰ Η κοινότητα Μαχαλά προέρχεται από την τουρκική λέξη Μαχαλάς. Είναι η παλιά ονομασία της κοινότητας των Φυτειών.

³¹ Νόμος ΒΤΜΘ 5-10-195, «Περί της στοιχειώδους ή Δημοτικής εκπαίδευσεως», αριθ. 37, έτος 1895, Κεφάλαιο Γ, άρθ. 20

καλής πορείας ενός σχολείου αποτελούν οι εργασίες που είχαν γίνει από τη δασκάλα Παρασκευή Ρούσου στο δημοτικό σχολείο Θηλέων Νεοχωρίου και τις οποίες ο επιθεωρητής χαρακτήρισε άξιες επαίνου ως προς τη ραπτική, πλεκτική, το εργόχειρο και τα γράμματα.

Το θέμα της Ελένης Καραγιανοπούλου απασχόλησε το εποπτικό συμβούλιο σε τρεις συνεδριάσεις. Στην πρώτη (πράξη 7) το εποπτικό συμβούλιο έλαβε γνώση της περιοδείας του επιθεωρητή από το ημερολόγιο της επιθεωρήσεως που κρατούσε ο βοηθός του. Μερικά σχόλια της περιοδείας μάλιστα καταχωρήθηκαν και στα πρακτικά. Οι κατηγορίες εναντίον της, αφορούσαν ανικανότητα στο εκπαιδευτικό έργο και σκανδαλώδη συμπεριφορά. Στο δημοτικό σχολείο Θηλέων Αγρινίου, ο επιθεωρητής είχε συμβουλεύσει τις δασκάλες να μη γίνονται με τις πράξεις τους αντικείμενο συζητήσεων στη αγορά. Οι κάτοικοι της κωμόπολης της Κατούνας ζητούσαν, όπως αναφέρει στην έκθεσή του ο επιθεωρητής, την εκτόπιση της δασκάλας. Στην επόμενη συνεδρίαση συζητήθηκε η πρόταση περί απόλυσεως ή μεταθέσεως έξω από τα όρια του νομού της συγκεκριμένης δασκάλας.³²

Ο επιθεωρητής πρότεινε στο Εποπτικό Συμβούλιο την απόλυση δασκάλων με αιτιολογικό ότι με την συμπεριφορά τους έδιωχναν τα παιδιά από το σχολείο. Ενδεικτικά, αναφέρουμε τους δασκάλους Κωνσταντίνο Δημητριάδη, του σχολείου της Γαυρολίμνης, ο οποίος, όπως σημειώνεται, με τους τρόπους και την αμέλειά του ερήμωσε το σχολείο, και τον Αλέξανδρο Κουναβίτη, του σχολείου Επινειανούς του δήμου Αγράφων, ο οποίος με την οκνηρία του και την ραθυμία του έδιωξε τους μαθητές.^{33α}

Την επόμενη σχολική χρονιά, 1896-1897, η Ελένη Καραγιανοπούλου μετατέθηκε στο δημοτικό σχολείο των Θηλέων του Φουρνά του δήμου Κτηματίων. Εκεί αντικατέστησε τη δασκάλα Καλλιρρόη Αργυρίου, για την οποία εκκρεμούσε πρόταση απόλυσης με το ίδιο αιτιολογικό, δηλαδή, λόγω του κάκιστου παιδαγωγικού της έργου το οποίο είχε οδηγήσει τους κατοίκους να πάρουν τα παιδιά τους από το σχολείο.^{33β} Στο τέλος αυτού του σχολικού έτους η Ελένη Καραγιανοπούλου απελύθηκε (Φ. Ε. Κ. 12. Απριλ.96, αριθ. 83)³⁴ για ανικανότητα και διαγωγή που δεν συμβιβάζοταν με το επάγγελμα της³⁵.

Αντικαταστάτρια της Ελένης Καραγιανοπούλου στο δημοτικό σχολείο των Θηλέων Κατούνας ήταν η διδασκάλισσα Σοφία Γεωργαντά. Ο διορισμός της έγινε με τη νομαρχιακή απόφαση υπ' αριθ. 7595 (Φ. Ε. Κ. 226 / 28-9-1896). Η επιλογή δεν ήταν η καλύτερη, καθώς παρέτεινε το πρόβλημα του σχολείου. Η Σοφία Γεωργαντά

³² Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 8 / 5-3-1896

^{33α, 33β} στο ίδιο, αριθ. πράξης 15β / 9-6-1896

³⁴ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71, βιβλίο 1^ο, σ.146

³⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 20 / 25-6-1897

προερχόταν από το δημοτικό σχολείο θηλέων Σταμνά, όπου είχε προβεί σε τσακωμούς με τους κατοίκους με αποτέλεσμα, για διάστημα μεγαλύτερο του ενός έτους, να μην πηγαίνει καμία μαθήτρια στο σχολείο.

Ο δήμαρχος και το δημοτικό συμβούλιο με αίτησή τους, ζητούσαν να φύγει η δασκάλα από το δημοτικό σχολείο στα Σταμνά και μάλιστα ο ιδιοκτήτης του σχολείου ανέφερε ότι η Σοφία Γεωργαντά είχε μετατρέψει το σχολείο σε κατοικία της, κατάσταση η οποία οφειλόταν στο γεγονός ότι η διδασκάλισσα έπασχε από φυματίωση. Ο επιθεωρητής είχε προτείνει την απόλυσή της, όμως, επικράτησε η άποψη του προέδρου του Εποπτικού Συμβουλίου, ο οποίος ζήτησε την μετάθεσή της.³⁶ Τελικά, η διδασκάλισσα Σοφία Γεωργαντά διορίστηκε στο χωριό Κουτουλιστίση του δήμου Οφειονίας στο εκεί αργούν σχολείο³⁷ και έπειτα μετατέθηκε στο δημοτικό Σχολείο Κατούνας, με πρόταση του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Εχίνου.³⁸ Στο δημοτικό σχολείο θηλέων Κατούνας υπηρέτησε μόνο για δύο χρόνια, καθώς τον Ιουνίου του 1898 απεβίωσε.^{39α}

Ακολούθησε ο διορισμός της τρίτοβάθμιας διδασκάλισσας Μαρ. Χριστοδούλου με την υπ' αριθ. 13643 / 22-9-1899 (Φ. Ε. Κ. 205) η οποία απολύθηκε με την υπ' αριθ. 18549 (Φ. Ε. Κ. 293 / 27-11-1899) επειδή εγκατέλειψε τη θέση της.^{42β} Ένα χρόνο αργότερα, το 1900, διορίστηκε με την υπ' αριθ. 1766 / 1-2-1900 (Φ. Ε. Κ. 26) υπουργική απόφαση, στο δημοτικό σχολείο θηλέων Κατούνας η δευτεροβάθμια διδασκάλισσα Αγγελική Σωτηροπούλου. Μετά σχεδόν δέκα μήνες μετατέθηκε στο Νεοχώρι (Φ. Ε. Κ. 253 / 21-10-1900)^{42γ}. Την Αγγελική Σωτηροπούλου διαδέχθηκε με την υπ' αριθ. 8413 / Φ. Ε. Κ. 271 / 13-11-1900 νομαρχιακή απόφαση, η πρωτοβάθμια διδασκάλισσα Αικατερίνη Ρεκατσίνα.^{42γ} Στις αρχές του 1901, με την υπ' αριθ. 1005 νομαρχιακή απόφαση (Φ.Ε.Κ. 38 16/2/1901), διορίστηκε η δευτεροβάθμια διδασκάλισσα Άννα Παναγιωτοπούλου, κατόπιν προτάσεως του δημοτικού συμβουλίου. Η διδασκάλισσα απολύθηκε το 1908 από το Εποπτικό Συμβούλιο (Φ. Ε. Κ. 17 / 22-1-1908) ⁴⁰ Στα πρακτικά του Εποπτικού Συμβουλίου αναγράφεται η πρόταση του επιθεωρητή, «Προτάσει του επιθεωρητού αποφασίστη η απόλυση της Α. Παπαγιαννοπούλου διδασκάλισσας του εν Κατούνη – Εχίνου σχολείου των θηλέων δια εγκατάλειψη θέσεως.»⁴¹

Αντικαταστάτρια της Άννας Παναγιωτοπούλου ήταν η διδασκάλισσα Ευγενία Αρώνη η οποία διορίστηκε με την υπ' αριθ. 1625 / 15-3-1908 απόφαση του νομάρχη,

³⁶ στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 12 / 10-4-1896

³⁷ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 8 / 5-3-1896

³⁸ στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 17 / 10-9-1896

^{39α, 42β, 42γ} Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71, βιβλίο 1^ο, σ.146

⁴⁰ στο ίδιο, βιβλίο 1^ο, σ.146 & βιβλίο 2^ο, σ.142

⁴¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 111 / 3-1- 1908

η οποία στηρίχθηκε στην πρόταση του δημοτικού συμβουλίου του δήμου Εχίνου. Η εν λόγω δασκάλα απολύθηκε ύστερα από απόφαση του Εποπτικού Συμβουλίου, υπ' αριθ. 139 / 23-6-1911 (Φ. Ε. Κ. 137 / 6-7-1911)⁴² Ο επιθεωρητής στήριξε την πρότασή του για απόλυση της Ευγενίας Αρώνη στην εκπαιδευτική της ανεπάρκεια. Στην θέση της διορίστηκε η τριτοβάθμια διδασκάλισσα Ιωάννα Γαλάνη, με την υπ' αριθ. 6704 / 5-1-1911 (Φ. Ε. Κ. 178) απόφαση του νομάρχη, η οποία στηρίχθηκε στην πρόταση του δημοτικού συμβουλίου του δήμου Εχίνου.⁴³

A.3. ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΒΙΒΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΛΥΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΤΟΥΝΑΣ

Μέσα στα καθήκοντα του επιθεωρητή ήταν να μεριμνεί ώστε να αποφασίσει το Εποπτικό Συμβούλιο σχετικά με τον προσδιορισμό του χρόνου της ενάρξεως και λήξεως του σχολικού έτους, του χρόνου της εγγραφής των μαθητών και της διεξαγωγής των εξετάσεων. Επίσης, φρόντιζε ώστε να αποφασισθούν οι προϋποθέσεις του προβιβασμού από τη μια τάξη στην άλλη και της απολύσεως των μαθητών από το δημοτικό σχολείο.⁴⁴

Κριτήριο του ορισμού τη ημερομηνίας διεξαγωγής των αναγκαίων εξετάσεων και της λήξεως του σχολικού έτους των δημοτικών σχολείων και των δύο φύλλων ήταν οι τοπικές περιστάσεις. Οι εξετάσεις διεξάγονταν ανάλογα με τις ανάγκες τις κάθε περιοχής από τις αρχές Ιουλίου έως τα τέλη Αυγούστου, και διαρκούσαν από πέντε έως δέκα μέρες, ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών που είχε το κάθε σχολείο.

Το σχολικό έτος 1895-1896 οι εξετάσεις στα δημοτικά σχολεία αρρένων και θηλέων Κατούνας, και κατ' επέκταση στο δήμο Εχίνου, πραγματοποιήθηκαν από την 1^η έως την 5^η Αυγούστου⁴⁵. Το σχολικό έτος 1896-1897, σύμφωνα με το άρθρο 8 του

⁴² Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71, βιβλίο 3^ο, σελ. 2; βιβλίο 2^ο, σ.142

⁴³ στο ίδιο, Φ. 71, βιβλίο 2^ο, σ.142 & βιβλίο 3^ο, σ.11

⁴⁴ Νόμος ΒΤΜΘ 5-10-1895, «Περί της στοιχειώδους ή Δημοτικής εκπαίδευσως», αριθ. 37, έτος 1895, Κεφάλαιο Γ', «Περί Εποπτικών Συμβουλίων», αρθ. 40

⁴⁵ Στους άλλους δήμους που ανήκαν στο εποπτικό συμβούλιο Αιτωλίας και Ακαρνανίας διεξήχθησαν ως εξής: «Εν τω δήμω Μεσολογγίου την 10-20 Ιουλίου. Εν τω του Αιτωλικού, Νεοχωρίου και Ωλενείας του αυτού χρόνου πλην του χωρίου Αγγελοκάστρου είθα θα γίνωσι την 20-25 Αυγούστου. Εν τω της Μακρυνείας την 15-20 Αυγούστου. Εν τω του Αγρινίου την 15-20 Ιουλίου. Εν τω της Αμβρακίας Τριχωνίας την 20-25 Αυγούστου. Εν τω Θέρμω 15-20 Ιουλίου, πλην των Ζακονικών και Ζελεχόβου είθα θα γίνονται 1-5 Αυγούστου. Εν τω της Παμφίας 20-25 Ιουλίου πλην Κεφαλόβρυσου, Περαχωρίου και ...την 15-20 Ιουλίου. Εν τω της Ναυπακτίδος 15-20 Ιουλίου. Εν τοις δήμοις Αποδοτίας, Κλεπαίδος, Οφιονείας, Παρευηνίων, Προσχίου, Πυλλήνης την 20-31 Αυγούστου. Εν τω δήμω Ανακτορίων την 10-15 Ιουλίου. Εν τοις δήμοις Σολίου, Εχίνου, Οινιάδος την 1 - 5 Αυγούστου. Εν τω της Αμβρακίας Βάλτου 20-25 Ιουλίου. Εν τω δήμω Θυάμου 1-10 Αυγούστου πλην

Β. Διατάγματος της 23^{ης} Αυγούστου 1896 περί των εξετάσεων της στοιχειώδους εκπαίδευσης, οι θερινές εξετάσεις των σχολείων είχαν ως εξής: οι εξετάσεις των δήμων Μακρυνείας, Θυάμου, Ιδομένης και της επαρχίας Ναυπακτίας, διεξήχθησαν το τελευταίο δεκαήμερο του Ιουλίου, οι εξετάσεις των δήμων Οφιοειάς,, Κλεπαΐδος, Ευρυτανίας, Σολίου, Εχίνου. Οινιάδος, Αμβρακίας της Τριχωνίας διεξήχθησαν το πρώτο δεκαήμερο του Αυγούστου ενώ οι εξετάσεις στους δήμους Ευρυτάνων και Απεραντίνων έλαβαν χώρα το δεύτερο δεκαήμερο του Αυγούστου. Ακόμα, σε ορισμένα χωριά, όπως η μικρή και μεγάλη Παλουκόβη, η ημερομηνία διεξαγωγής των εξετάσεων καθορίστηκε στο τελευταίο πενήνημερο του Αυγούστου.⁴⁶ Το σχολικό έτος 1903-1904 οι εξετάσεις στο δήμο Εχινού, στον οποίο υπάγονταν τα σχολεία της Κατούνας, πραγματοποιήθηκαν από τις 10 'Ιουλίου μέχρι 10 Αυγούστου⁴⁷.

Αιτία αυτής της αλλαγής στις ημερομηνίες των εξετάσεων αποτελούσαν οι ασχολίες των κατοίκων. Ας μην ξεχνάμε ότι το γεωγραφικό ανάγλυφο του νομού Αιτωλοακαρνανίας αποτελείται από βουνά και δεδομένου ότι αρκετοί τόποι είναι ορεινοί και δυσχείμεροι, οι κάτοικοι ασχολούνταν με την κτηνοτροφία. Αναγκάζονταν, λοιπόν, να μετακινούνται μαζί με τα παιδιά τους από τα μέσα Νοεμβρίου στα χειμαδιά. Αλλαγές που επέρχονταν στο πρόγραμμα του σχολείου

...είθα 1-5. Εν τω Δήμω Στράτου την 20-25 Ιουλίου. Εν τω Δήμω Ιδομένης την 1-10 Αυγούστου πλην ... την 1-5 Ιουλίου. Εν άπασι τοις δήμοις Ευρυτανίας την 25-31 Αυγούστου. Διακοπαί δε εν άπασι τοις δήμοις του νομού ... εικοσαήμερον », (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο /1896-1914, Φ. 50, αριθ. πράξης 15α / 2-7-1896)

⁴⁶ Στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 22 / 26-6-1897 – σύμφωνα με το άρθρο 8 του Β. Διατάγματος της 23^{ης} Αυγούστου και το αρθ. 40.2 του νόμου ΒΤΜΘ στα δυσχείμερα σχολεία εξαιτίας του βαρύ χειμώνα δεν ήταν δυνατή η τακτική φοίτηση από τα μέσα Δεκεμβρίου μέχρι τα μέσα Ιανουαρίου, εκτός δε τούτου πολλοί των κατοίκων μετακινούνται στα χειμαδιά, κατά δε το θέρος είναι δυνατόν να εξακολουθεί η διδασκαλία χωρίς ουδεμίας βλάβης της υγείας των μαθητών. Θεωρείται παιδαγωγικό και διδακτικό να διακόπτον κατά το διάστημα από 15 Δεκεμβρίου έως 15 Ιανουαρίου και να γίνονται οι εξετάσεις τέτοιων σχολείων στο τελευταίο δεκαήμερο του Ιουλίου (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 28 αριθ. πράξης Ε / 13-4-1908)

⁴⁷ Ο προγραμματισμός για τις εξετάσεις του σχολικού έτους 1903-1904 για όλη την περιφέρεια Αιτωλοακαρνανίας ήταν ο εξής: «των σχολείων του δήμου Μεσολογγίου την 25 Ιουνίου μέχρι 15 Ιουλίου. Των σχολείων του δήμου Ωλενείας από 10 μέχρι 25 Ιουλίου, του δήμου Αποδοτίας καθ' όλων τον Ιούλιον, του δήμου Οφιοειάς κατά το β' και γ' δεκαήμερον του Ιουλίου, του δήμου Αμβρακίας (Βάλτου) κατά το α' και β' δεκαήμερον του Αυγούστου, πλην των σχολείων Καρβασαρά ου ενεργηθήσονται αι εξετάσεις κατά το α' δεκαήμερο του Ιουλίου, του δήμου Ιδαμένης, Θυάμου κατά το α' δεκαήμερο του Αυγούστου, του δήμου Ανακτορίων καθ' όλον τον Ιούλιον, του δήμου 'Εχίνου από 10 'Ιουλίου μέχρι 10 Αυγούστου, του δήμου Σολίου από 10 μέχρι τέλος Ιουλίου, του δήμου Αστακού από 10 Ιουλίου μέχρι 5^η Αυγούστου πλην του σχολείου Αστακού εν ου ενεργηθήσονται εξετάσεις κατά το πρώτο δεκαπενθήμερο του Ιουλίου, του δήμου Οινιάδος από 10 Ιουλίου μέχρι 5^η Αυγούστου, του δήμου Αγρινίου 25 Ιουνίου μέχρι 15 Ιουλίου και του δήμου Θέρμου καθ' όλον τον Ιούλιον.», (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 85, αριθ. πράξης Α / 18-6-1904) και «εν πάσι των σχολείων των δήμων Κλεπαΐδος, Οφιοειάς και εν τω γραμματοσχολείω Βρύστιανης – Ναυπακτίδος μη διακόπτοντας τα μαθήματα μετά τις εξετάσεις κατά το θέρος αλλά κατά τον χειμώνα από 20^η Δεκεμβρίου μέχρι 20 Ιανουαρίου, εν δε τοις λοιποίς σχολείοις του νομού ορίζομενον χρονικόν διάστημα. Μόνον εν οίς σχολείοις αι εξετάσεις ενεργούνται μετά την 15^{ην} Ιουλίου θα διακόπτωνται τα μαθήματα επί ένα ακριβώς μήνα από της ημέρας των εξετάσεων.», (στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 85, αριθ. πράξης Β / 18-6-1904)

αφορούσαν τις εξετάσεις, οι οποίες πραγματοποιούνταν κατά τα τέλη Αυγούστου, ενώ τα μαθήματα τους μήνες Δεκέμβριο - Ιανουάριο και Φεβρουάριο διδάσκονταν όλη την ημέρα, από της 9^{ης} π. μ. μέχρι της 3^{ης} μ.μ., με διάλειμμα μιας ώρας το πρωί και μισής μετά το μεσημέρι.⁴⁸

Με βάση το Β. Διάταγμα της 11^{ης} Αυγούστου 1910 προτάθηκε από τον επιθεωρητή στο εξής να αλλάξει ο χρόνος των διακοπών σε ορισμένα σχολεία. Στους δήμους Εχίνου, Αστακού και Οινιάδος κανονίστηκε ως χρόνος θερινών διακοπών για τα σχολεία των κοινοτήτων που ασχολούνται με τη συγκομιδή βαλανιδοκάρπου, το διάστημα από 17 Ιουλίου μέχρι 17 Σεπτεμβρίου και ως χρόνος εγγραφής από 15 Σεπτεμβρίου έως τις 20 του ίδιου μήνα.⁴⁹

Στην προσπάθεια να βρεθεί ένα χρονικό διάστημα θερινών διακοπών κοινό, ο Επιθεωρητής Γ. Μάζαρης εισηγήθηκε, και η εισήγησή του έγινε δεκτή, η έναρξη και η λήξη των μαθημάτων να γίνεται, όπως όριζε το Β. Διάταγμα της 3^{ης} Αυγούστου 1912, σε όλη την περιφέρεια με την εξαίρεση των πέντε (Κοντολεστίων, Μεγάλης Παλουκόβης, Στρωμεντάνης, Αβώρανης, Χρυσοβεργίου-Τσεκλίστης) μεταβατικών σχολείων της περιφέρειας. Η ισχύς του Β. Διατάγματος αλλά και η έγκριση του εποπτικού συμβουλίου καταργούσε κάθε προηγούμενη απόφαση.

A.4. ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΤΟΥΝΑΣ

Τη σχολική χρονιά 1904-1905, το Εποπτικό Συμβούλιο ενέκρινε να αγοραστούν για το δημοτικό σχολείο των αρρένων της Κατούνας έξι (6) Θρανία, έξι (6) πίνακες αναγνώσεως, μια υδρόγειος σφαίρα και τρεις (3) γεωγραφικοί χάρτες. Στο δημοτικό σχολείο θηλέων εστάλησαν δύο θρανία και εντολή να επισκευαστούν αν είναι ανάγκη τα ήδη υπάρχοντα.⁵⁰

Τη σχολική χρονιά 1907-1908 με πρόταση του επιθεωρητή το Εποπτικό Συμβούλιο ενέκρινε την προμήθεια διδακτικών οργάνων και σκευών για το δημοτικό σχολείο αρρένων Κατούνας σύμφωνα με την αναφορά στην οποία καταγράφονταν οι ανάγκες του σχολείου και την οποία είχε στείλει ο διευθυντής του ομώνυμου σχολείου.⁵¹ Τη σχολική χρονιά 1909-1910 εγκρίθηκε η δαπάνη για διδακτικά σκεύη και όργανα τα οποία είχε καταγράψει στην αναφορά του ο δάσκαλος του κοινού σχολείου Κατούνας⁵²

Τη σχολική χρονιά 1910-1911, εγκρίθηκε από το Εποπτικό Συμβούλιο επιχορήγηση χιλίων πεντακοσίων δραχμών (1500 δρχ) για το δημοτικό σχολείο

⁴⁸ στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 15^α / 2-7-1896

⁴⁹ στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 139 / 23-6-1911

⁵⁰ στο ίδιο, Φ. 50, συνεδρία 86, αριθ. πράξης Ζ / 20-10-1904

⁵¹ στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 114 / 10-6-1908

⁵² στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 125 / 11-9-1909

αρρένων με σκοπό την κατασκευή θρανίων και την προμήθεια διδακτικών οργάνων.⁵³ Επίσης τη σχολική χρονιά 1911-1912 εγκρίθηκε από το Εποπτικό Συμβούλιο, στηριζόμενο σε αναφορά του διευθυντή του δημοτικού σχολείου Κατούνας, η προμήθεια σχολικών ειδών.⁵⁴

---

⁵³ στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 138 / 3-5-1911

⁵⁴ στο ίδιο, Φ. 50, αριθ. πράξης 142 / 8-3-1912

Β΄. ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1925-1950**Β.1. ΥΠΗΡΕΤΟΥΝΤΕΣ ΔΑΣΚΑΛΟΙ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ
ΚΑΤΟΥΝΑΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1925-1950**

Ο δημοδιδάσκαλος Παπαδημητρίου⁵⁵ Μάρκος, του Δημητρίου και της Πηνελόπης, γεννήθηκε στην κοινότητα Κωνωπίνας (με αριθμό μητρώου 218) του δήμου Εχίνου το 1905 (αριθ. μητρώου 218). Ήταν ένας από τους πενήντα επτά (57) απόφοιτους σπουδαστές του Μονοταξίου Διδασκαλείου Ιωαννίνων του σχολικού έτους 1924-25⁵⁶ από όπου αποφοίτησε με βαθμό «6,87». Μετατέθηκε στο δημοτικό σχολείο αρρένων Κατούνας με την υπουργική απόφαση υπ' αριθ. 35891/21-9-1929,

---

⁵⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίον 5^{ον} , βιβλίον 5^{ον} , σελ .243

⁵⁶ Κων/νου Ι. Κίτσου, «Η Ιστορία του Διδασκαλείου Ιωαννίνων και της Ζωσιμαίας Παιδαγωγικής Ακαδημίας», σ. 153

και υπηρέτησε εκεί για τέσσερα χρόνια. Αργότερα, με την υπ αριθ. 1144 / 1-7-1933 απόφαση του επιθεωρητή, μετατέθηκε στο δημοτικό σχολείο της γενέτειράς του.

Ο Μ. Παπαδημητρίου επιθεωρήθηκε από τους επιθεωρητές Γ. Παπαϊωάννου, Τρ. Παπαθανασίου, Αναστ. Δεληγεώργη, Θ. Γιαννόπουλο και Νικόλ. Ψωμόπουλο. Ο επιθεωρητής Γ. Παπαϊωάννου αναφέρει « 1938-39: Δεν φαίνεται τόσον επιμελής, είναι βαρύς κ' όμως επαρκής από διδακτικής απόψεως, από διοικητικής δεξιός και καταβάλλει προσπάθειες, ίνα ανεγείρη διδακτήριον του οποίου στερείται. 1939-40 Λόγω της επί βραχύχρονον παραμονής του ενταύτα δεν έχει αναπτύξει δράσιν εξοσχολικήν από επιστημονικής κ' διδακτικής απόψεως είναι μέτριος, διοικητικώς δεξιός, ως προς την ευσεινήδητον εκτέλεσιν των καθηκόντων του είναι καλή, ως προς την συμπεριφορά του είναι κόσμιος κ' ως προς την δράσιν του εργατικός.»

Ο επιθεωρητής Χ. Γεωργόπουλος σημειώνει, «1940-1941 : Ο δημ/λος ούτος επιστημονικώς κ' διδ/κως κρίνεται ως μέτριος, διοικητικώς ως δεξιός, ευσυνείδητος ως προς την εκτέλεσιν των καθηκόντων του κόσμιος ως προς την συμπεριφοράν εργατικός ως προς την δράσιν». Ο επιθεωρητής Τρ. Παπαθανασίου παρατηρεί «15-10-45 επιστημονικώς , διδακτικώς, διοικητικώς επαρκής ενσυνείδητος, κόσμιος κ' ως προς την δράσιν του μέτριος». Αργότερα, ο επιθεωρητής Αναστ. Δεληγεώργης σημειώνει «29-5-1948 Κωνωπίνα : Επιφυλασσόμεθα να τον χαρακτηρίσωμεν λεπτομερώς εις άλλην επιθεώρησιν . Πάντως εκ της εργασίας του καταφαίνεται ότι είναι διδάσκαλος εργατικώτατος, λίαν ευσυνείδητος, αξιοπρεπέστατος, δραστήριος, απολαύων γενικής εκτιμήσεως». Ο επιθεωρητής Θ. Γιαννόπουλος παρατηρεί, «22 - 10- 1952 Κωνωπίνας Γενική μόρφωσις: επαρκής διδακτική ικανότης: ικανός, διοικητική δεξιότης: λίαν δεξιός, ευσυνειδησία: ευσυνείδητος, συμπεριφορά: αξιοπρεπής, κοινωνική δράσις επωφελής. 15- 6- 1954 Κωνωπίνας : Γενική μόρφωσις: επαρκής διδακτική ικανότης: ικανός, διοικητική δεξιότης: λίαν δεξιός, ευσυνειδησία: ευσυνείδητος, συμπεριφορά: αξιοπρεπής, κοινων. δράσις επωφελής. 26-1- 1956 Κωνωπίνας : επιστημονικώς λίαν επαρκής, διδακτικώς ικανός, διοικητικώς λίαν δεξιός, ευσυνειδησία: λίαν ευσυνείδητος, συμπεριφορά: αξιοπρεπής, κοινων. δράσις επωφελής.» Τέλος, ο Νικόλ. Ψωμόπουλος συμπεραίνει «14- 5 - 1958 Κωνωπίνας: Γενική μόρφωσις: υπέρ επαρκής διδακτική ικανότης: ικανός, διοικ. δεξιότης: λίαν δεξιός, λίαν ευσυνείδητος, αξιοπρεπής και επωφελής»

Η δημοδιδασκάλισσα Δήμητρα Δεληγιάννη γεννήθηκε στη Σμύρνη το 1907. Αποφοίτησε από το Αρσάκειο Αθηνών με βαθμό 8,66 και διορίστηκε με την υπ' αριθ. 12925/24-11-1924 απόφαση της Νομαρχίας στο δημοτικό σχολείο θηλέων της κωμόπολης της Κατούνας. Μετά από τρία χρόνια αποσπάστηκε με την υπ' αριθ. 711 / 20-9-1927 στα Αμπελάκια και κατόπιν μετατέθηκε εκεί με την υπ' αριθ. 30611/18-8-1928 υπουργική απόφαση. Έπειτα, μετατέθηκε στο Δραγαμέστο με την υπ' αριθ. 33069 / 21-8-1929 υπουργική απόφαση και επανήλθε με την υπ' αριθ. 51451 / 21-8-1930 στο Μεικτό, πλέον, δημοτικό σχολείο Κατούνας, στο οποίο και υπηρέτησε έως και την περίοδο της Γερμανικής κατοχής.

Επιθεωρήθηκε δύο φορές από τον επιθεωρητή Γεώργιο Παπαϊωάννου. «1938-1939 Φαίνεται εργατικός, χωρίς πολλά αποτελέσματα, εις την εργασίαν της, κρίνεται επαρκής κ' από διδακτικής κ' διοικητικής απόψεως.

1939-1940 επιστημονικώς είναι επαρκής, διδακτικώς ομοίως, διοικητικώς δεξιά, είναι ευσυνείδητη ως προς την συμπεριφορά της μετρία, εργατική, προσφέρει τις υπηρεσίες της εις την Ε.Ο.Ν. ως τετρ.....»⁵⁷

Ο δημοδιδάσκαλος Επαμ. Μπουμπούλης⁵⁸ του Κων/νου, γεννήθηκε στην Κατούνα το 1905, (αριθμός μητρώου: 832). Απεφοίτησε το 1927 από την Ιερατική σχολή Άρτας, με βαθμό «Λίαν καλώς», 9 και διορίστηκε με την υπ' αριθ. 9361/ 2-8-1929 απόφαση στο δημοτικό σχολείο Βάτου. Έπειτα, υπηρέτησε στα δημοτικά σχολεία των χωριών Αυλάκι, Αγράμπελο και Τρύφου. Μετατέθηκε από το δημοτικό σχολείο του Τρύφου στην Κατούνα με την υπ' αριθ. 1144/1-7-1933 απόφαση του επιθεωρητή και υπηρέτησε εκεί έως το 1945. Στη συνέχεια, υπηρέτησε στα σχολεία των χωριών Μουσούρα και Τσιλιγιαννέικα. Απολύθηκε με την υπ' αριθ. 16968/5-3-1947 Υπουργική απόφαση και βάσει του θ' ψηφίσματος 1946 Φ.Ε.Κ. 224/1947. Η απόλυσή του ίσχυε από την 1-3-45 ενώ στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας αναφέρεται ότι ο εν λόγω δημοδιδάσκαλος, με την υπ' αριθ. 1245 / 8-9-1945, εστάλη στο δημοτικό σχολείο Κομποτής⁵⁹ και Μπούρκου⁶⁰.

Ο Επαμ. Μπουμπούλης επιθεωρήθηκε από τους επιθεωρητές Γεώργιο Παπαϊωάννου και Χ. Γεωργόπουλο. Στις εκθέσεις του ο Γ. Παπαϊωάννου αναφέρει «1938-39: Είναι αμελής, επαρκής από διδακτικής και διοικητικής απόψεως, δεν έχει καλήν έκφρασιν και δράσιν καμμιάν δεν παρουσιάζει. 1939-1940: Επιστημονικώς επαρκής, ως προς την ευσυνείδητον εκτέλεσιν των καθηκόντων του καλός αξιοπρεπής εργατικός ως προς την δράσιν του, οργα/μενος εις την εκεί οργάνωσιν της νεολαίας». Την επόμενη χρονιά 1940-41 ο Επαμ. Μπουμπούλης επιθεωρήθηκε από τον Χ. Γεωργόπουλο ο οποίος αναφέρει, «1940-41: Μετρίας επιστημονικής μορφώσεως, διδακτικώς μέτριος, διοικητικώς δεξιός, ευσυνείδητος, κόσμιος ως προς την συμπεριφοράν του κ' εργατικός ως προς την δράσιν». Ακόμα, αξίζει να σημειώσουμε ότι στις ποινές αναγράφεται ένα πρόστιμο «Δι' αδικαιολόγητον απουσίαν» από τη θέση του.

Η διδασκάλισσα Σαμαντά Σοφία⁶¹ του Κων/νου γεννήθηκε στην Κατούνα το 1909 (αριθμός μητρώου: 1496) και απεφοίτησε από το Αρσάκειο Πατρών το 1933 με

⁵⁷ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71, βιβλίον 5^{ov}, σ. 49

⁵⁸ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71, βιβλίον 5^{ov}, σ. 403

⁵⁹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εισ. εγγρ. από επιθεωρητή, α. / α. 5 / 19-4-1945

⁶⁰ στο ίδιο, Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εισ. εγγρ. από επιθεωρητή, α. / α. 48 / 12-9-1945

⁶¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71, βιβλίον 5^{ov}, σ. 303

βαθμό άριστα 9,02. Διορίστηκε στο σχολείο της Κατούνας, με την υπ' αριθ. 1987271-11-1934 απόφαση του επιθεωρητή, και υπηρέτησε εκεί για δεκαεπτά (17) χρόνια.

Η Σαμαντά Σοφία επιθεωρήθηκε από τον επιθεωρητές Γεώργιο Παπαϊωάννου, Χ. Γεωργόπουλο, Τρ. Παπαθανασίου, Αναστ. Δεληγεώργη, Θε...ακης. Στις εκθέσεις του ο Γ. Παπαϊωάννου αναφέρει, «1938-39: Αποτελέσματα κάπως ικανοποιητικά, είναι επιμέλεια, επαρκής από διδακτικής απόψεως δεξιά διοικητικός, στερείται εγκυκλοπαιδικής μορφώσεως κ' εργάζεται εις την Ε.Ο.Ν. 1939-1940: Γενικώς είναι μετρία από επιστημονικής και διδακτικής απόψεως, επαρκής από διοικητικής, ευσυνείδητος, αξιοπρεπής κ' εργατική, έχουσα ομάδα εξωσχολικών νεανίδων νεολαία... εργάζεται φιλοτίμος».

Ένα χρόνο αργότερα, ο επιθεωρητής Χ. Γεωργόπουλος σημειώνει «1940-41: Μετρία από επιστημονικής απόψεως, επαρκής από διδακτικής, δεξιά από διοικητικής, ευσυνείδητος, αξιοπρεπής κ' εργατική ως προς την δράσιν». Ο επιθεωρητής Τρ. Παπαθανασίου παρατηρεί, «15-10-45: Επιστημονικώς διδακτικώς ικανός διοικητικώς δεξιά, φιλόπονος, λίαν ευσυνείδητη, αξιοπρεπής, δραστηρία». Ο επιθεωρητής Αναστ. Δεληγεώργης αναφέρει «28-5-1948 Κατούνα : Επιστημονικώς επαρκής διδακτικώς ικανή, διοικητικώς δεξιά. Από απόψεως ευσυνειδησίας ευσυνείδητος, συμπεριφορά αξιοπρεπής και δράσεως δραστηρία. 20-6-1949 Κατούνα : Επιστημονικώς λίαν επαρκής, διδακτικώς ικανή, διοικητικώς δεξιά εν τη εκδηλώσει των καθηκόντων της, ευσυνείδητος, ως προς την συμπεριφορά αξιοπρεπής και την δράσιν δραστηρία». Επίσης, ο επιθεωρητής Θε...ακης σημειώνει «15-6-1951 Κατούνα. Επιστημονικώς επαρκής, διδακτικώς ικανή, διοικητικώς δεξιά, ευσυνείδητος, φιλόπονος και αξιοπρεπής»

Το βιβλίο του Διδακτικού και Υπηρετικού προσωπικού του δημοτικού σχολείου Κατούνας, στο οποίο άρχισαν να γίνονται οι πρώτες καταγραφές τη σχολική χρονιά 1948-49, αναφέρει για τη Σοφία Σαμαντά, «3^{ov}) Σοφία Κ. Σαμαντά Δημοδιδασκάλισσα <εισηγητής>. Διορίσθη εις το ενταύθα 5ξιον Δημοτικό Σχολείον διά πράξεως Επιθεωρητού 46 γεν. Λογ. 62019 δυνάμει τού υπ' αριθ. 1987/1/11/34 επιδοθέντος την 1/11/34 ανέλαβεν δε υπηρεσίαν αυθημερόν.»⁶²

Τη σχολική χρονιά 1933-34 ανέλαβε υπηρεσία στο δημοτικό σχολείο Κατούνας ο δημοδιδάσκαλος Γεώργιος Μπαλαγιώργας ο οποίος, με μικρές διακοπές, υπηρέτησε στο σχολείο και τα χρόνια της κατοχής. Ο Γ. Μπαλαγιώργας, όπως φαίνεται από έγγραφο του επιθεωρητή (24-12-1942) το οποίο έχει καταγραφεί στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας, είχε διατελέσει στα χρόνια της κατοχής διευθυντής στο σχολείο Κατούνας, «Εντέλεσθε ότι τη Διεύθυνσιν του σχολείου ανέλαβεν ο Δημοδιδάσκαλος Μπαλαγεώργος Γεώργιος»⁶³

⁶² Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Διδακτικού και υπηρετικού προσωπικού 1948-49, Φ. 6, υπ. 2, σ. 1

⁶³ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εισ. εγγρ. από επιθεωρητή, α. / α. 1 / 3-1-1943

Η κοινωνία της κωμόπολης αναστατώθηκε από τη δολοφονία του και μάλιστα, ο επιθεωρητής, με έγγραφό του στις 12 Ιουλίου 1946, ζήτησε από τον διευθυντή του σχολείου, τον Κων/νο Παπαδημητρίου, να διεξάγει ανακρίσεις. Στο Πρωτόκολλο αναφέρεται «Όπως ενεργήσω ανακρίσεις ως προς τας περιπτώσεις υπό τας οποίας εξετελέσθη ο Δημοδιδάσκαλος Γεώργιος Μπαλαγεώργος»⁶⁴ Δύο μέρες αργότερα, ο διευθυντής έστειλε στον επιθεωρητή τέσσερις καταθέσεις μαρτύρων. Αυτό μαθαίνουμε από την περίληψη του εξερχόμενου εγγράφου, «υποβολή 4 μαρτυρικών καταθέσεων πολιτών Κατούνης ως προς τας περιπτώσεις υπό τας οποίας εξετελέσθη ο Δημ/λος Μπαλαγεώργας Γεώργιος.»⁶⁵

Η διδασκάλισσα Ελευθερία Παπούλια⁶⁶ του Σωτηρίου αποφοίτησε από το Διδασκαλείο Ιωαννίνων με βαθμό «Λίαν καλώς 8,57» το 1934, χρονιά κατά την οποία αποφοίτησαν από το πεντατάξιο διδασκαλείο Ιωαννίνων σαράντα εννέα (49) σπουδαστές⁶⁷. Η εν λόγω διδασκάλισσα μετατέθηκε, με την υπ' αριθ. 92485/ 31-7-1939 απόφαση της Γενικής Διεύθυνσης Ηπείρου, στο δημοτικό σχολείο Κατούνας, όπου υπηρέτησε για δύο χρόνια. Αργότερα, μετατέθηκε, με την υπ' αριθ. 30594 / 30-9-1941, απόφαση του νομάρχη στο 4^ο Δημοτικό Αγρινίου^{68, 69}. Αξίζει να σημειώσουμε ότι ο επιθεωρητής Γεώργιος Παπαϊωάννου, στην έκθεσή του, αναφέρει «1939-1940 : Γενικώς η διδ/σσα Ελ. Παπούλια από επιστημονικής και διδακτικής απόψεως είναι επαρκής, δεξιά διοικητικώς, ευσυνειδήτος, αξιοπρεπής, και εργατική»

Ο Βαλάρης Παναγιώτης⁷⁰ του Χαραλάμπου και της Ακριβής, γεννήθηκε στο χωριό Ματαράγκα το 1911 (αριθμός μητρώου: 663). Αποφοίτησε με βαθμό «Καλώς 6,94» από το πεντατάξιο Διδασκαλείο Ιωαννίνων το 1932, χρονιά κατά την οποία αποφοίτησαν από το Διδασκαλείο Ιωαννίνων εξήντα έξι (66) σπουδαστές και

⁶⁴ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εισ. εγγρ. από επιθεωρητή α / α 150 / 16-7-1946

⁶⁵ στο ίδιο, Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εξ. εγγρ. προς επιθεωρητή, α / α 152 / 18-7-1946

⁶⁶ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίον 5^ο, σ .250

⁶⁷ Κων/νου Ι. Κίτσου, «Η Ιστορία του Διδασκαλείου Ιωαννίνων και της Ζωσιμαίας Παιδαγωγικής Ακαδημίας», σ. 84

⁶⁸ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίον 1^ο, σ. 250 – Στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας καταγράφεται έγγραφο του επιθεωρητή με το οποίο η διδασκάλισσα Ελευθερία Παπούλια αποσπάται στο 4^ο Δημοτικό σχολείο Αγρινίου. (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εισ. εγγρ. από επιθεωρητή, α. / α. 75 / 8-9-1941)

⁶⁹ στο ίδιο, Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εισ. εγγρ. από επιθεωρητή, α. / α. 75 / 8-9-1941

⁷⁰ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίον 5^ο, σ . 25

σπουδάστριες.⁷¹ Στον Π. Βαλάρη είχαν επιβληθεί δύο πειθαρχικές ποινές εκ των οποίων η μία αφορούσε παρατήρηση για άσκοπη αλληλογραφία (28-7-1939) και η άλλη επρόκειτο για πρόστιμο τετρακοσίων δραχμών (400 δρχ.) εξαιτίας αδικαιολόγητης απουσίας από το σχολείο (απόφαση Νομαρχίας 24456/19-11-41).

Ο εν λόγω δάσκαλος μετατέθηκε στην Κατούνα με την υπ' αριθ. 9043/31-7-1945 Νομαρχιακή απόφαση. Στην κωμόπολη επιθεωρήθηκε από τους επιθεωρητές Τρ. Παπαθανασίου, Αναστ. Δεληγεώργη, Θε...ακη και Νικόλ. Ψωμόπουλο. Ο επιθεωρητής Τρ. Παπαθανασίου αναφέρει, «15-10-45 : επιστημονικώς και διδακτικώς ικανός, διοικητικώς δεξιός, ευσυνείδητος, αξιοπρεπής, δραστήριος.» Ο επιθεωρητής Αναστ. Δεληγεώργη, ο οποίος επιθεώρησε τρεις φορές τον Π. Βαλάρη σημειώνει, «27-5-1948 Κατούνα : Επιστημονικώς επαρκής, διδακτικώς ικανός, διοικητικώς δεξιός από απόψεως ευσυνειδησίας- ευσυνείδητος, συμπεριφοράς αξιοπρεπής και δράσεως δραστήριος. 20-6-1949 Κατούνα : Επιστημονικώς λίαν επαρκής, διδακτικώς ικανός, διοικητικώς δεξιός εν τη εκτελέσει των καθηκόντων του ευσυνείδητος, ως προς την συμπεριφοράς αξιοπρεπής και την δράσιν δραστήριος.

Ο επιθεωρητής Θε...ακης σημειώνει, «15-6-1951 Κατούνα: Επιστημονικώς επαρκής, διδακτικώς ικανός, διοικητικώς δεξιός, ευσυνείδητος, φιλότιμος, αξιοπρεπής και δραστήριος». Ο επιθεωρητής Θ. Γιαννόπουλος αναφέρει, «10-6-1952 Κατούνα : Γενική μόρφωσις : επαρκής, διδακτική ικανότης : ικανός διοικητική δεξιότης : δεξιός, ευσυνειδησία: ευσυνείδητος, συμπεριφορά :αξιοπρεπής, κοινωνική δράσις : πλέον ή εργατικός. 13-6-1954 Κατούνα : Γενική μόρφωσις : πλέον ή επαρκής, διδακτική ικανότης : ικανός διοικητική δεξιότης : λίαν δεξιός, ευσυνειδησία: λίαν ευσυνείδητος, συμπεριφορά :αξιοπρεπής, κοινωνική δράσις : δραστήριος. 19,20-6-1955 Κατούνα : Γενική μόρφωσις : ικανός, διδακτική ικανότης : ικανός διοικητική δεξιότης : λίαν δεξιός, ευσυνειδησία: λίαν ευσυνείδητος, συμπεριφορά :αξιοπρεπής, κοινων. δράσις : δραστήριος. 11-6-1956 Κατούνα : Γενική μόρφωσις : ικανός, διδακτική ικανότης : ικανός διοικητική δεξιότης : λίαν δεξιός, ευσυνειδησία: λίαν ευσυνείδητος, συμπεριφορά :αξιοπρεπής, κοινων. δράσις : δραστήριος». Τέλος, ο επιθεωρητής Νικόλ. Ψωμόπουλος σημειώνει «11,12-6-1957 Κατούνα : Επιστημονικώς κ' διδακτικώς ικανός, διοικητικώς λίαν δεξιός, λίαν ευσυνείδητος, αξιοπρεπής και δραστήριος»

Το βιβλίο του Διδακτικού και Υπηρετικού προσωπικού του δημοτικού σχολείου Κατούνας αναφέρει για τον Π. Βαλάρη, «2^{ov}) Παναγιώτης Χ. Βαλάρης Δημοδιδάσκαλος <εισηγητής>. Μετετέθη εις το ενταύθα δημοτικόν Σχολείον εκ του Δημοτικού Σχολείου Μπέρκου Ναυπακτίας διά πράξεως Ε.Σ.Σ.Ε. δημοσιευθείσης εις το υπ' αριθ. --- φύλλω της εφημερίδος της κυβερνήσεως δυνάμει του υπ' αριθ. 1093 εγγράφου επιδοθέντος αυτώ την----ανέλαβε δέ υπηρεσίαν την πρώϊαν της....»⁷²

⁷¹ Κων/νου Ι. Κίτσου, «Η Ιστορία του Διδασκαλείου Ιωαννίνων και της Ζωσιμαίας Παιδαγωγικής Ακαδημίας», σ. 83

⁷² Γ. Α. Κ – Αρχαία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Διδακτικού και υπηρετικού προσωπικού 1948-49, Φ. 6, υπ. 2, σ. 1

Ο δημοδιδάσκαλος Παπαδημητρίου⁷³ Κων/νος του Δημητρίου και της Πηνελόπης, γεννήθηκε στην Κωνωπίνα το 1908 (αριθμός μητρώου: 234) Απεφοίτησε το 1929 από την Ιερατική σχολή Μεσολογγίου, με βαθμό άριστα 9,14 και μετατέθηκε στην Κατούνα με την υπ' αριθ. 1910/19-10-1946 του επιθεωρητή.

Στην Κατούνα διατέλεσε Διευθυντής του σχολείου από τη σχολική χρονιά 1946-47. Βέβαια, κατά την περίοδο αυτή, ορισμένα μαθήματα της τάξης που αναλάμβανε ως διευθυντής – όπως τα Θρησκευτικά και η Φυσική Ιστορία – αναλάμβανε να διδάξει κάποιος άλλος δάσκαλος, κυρίως της Α' τάξης. Τις ώρες αυτές δινόταν σε εκείνον η ευκαιρία να ασχοληθεί με εργασίες διοικητικές ή με το μουσείο ταρίχευσης. «Κατά τας ώρας ταύτας θα απασχολούμαι μεν εις το γραφείον, το δε εις το μουσείον ταρίχευσεις <πτηνών, ζώων, συλλογάς εντόμων, φυτών, ανθέων> και εις άλλας σχολικάς ενεργείας. Υμείς τώρα δύνασθε έκαστος να εκλέξητε την τάξιν προτιμήσεώς σας εις ων θα διδάξητε κατά το αρξάμενον τούτο νέον σχολικόν έτος 1956-1957.»⁷⁴

Ο Παπαδημητρίου Κωσταντίνος επιθεωρήθηκε από τους επιθεωρητές Γ. Παπαϊωάννου, Αναστ. Δεληγεώργη, Θε...ακη, Θ. Γιαννόπουλο και Νικ. Ψωμόπουλο. Ο επιθεωρητής Γ. Παπαϊωάννου σημειώνει, «1938-1939 Σελ. Β.Ε. 146 : Κατέχει την διδασκομένην ύλην, είναι καλώς κατηρτισμένος δημ/λος, φιλόπρονος, ικανός από διδακτικής απόψεως και δεξιός από διοικητικής. Έχει αναπτύξει δράσιν εξωσχολικήν δια της καλλιέργειας σχολικού κήπου και πειραματικής αγρού προσπαθών να διαδώσει τας νέας μεθόδους καλλιέργειας και εις τους χωρικούς. 1939-1940 : Είναι φιλόπρονος, Έχει κατασκευάσει μέτρον κυβικόν και τετραγωνικόν τοιαύτον μετά των μαθητών, ποικίλα έργα ξυλοτεχνίας, συρματοτεχνίας, χορτοπλεκτικής και λοιπών κλάδων χειροτεχνίας και καλώς είχε ταυτοποιήσει ταύτα εις το σχολείον. Εργάζεται φιλοτίμος εις την Ε.Ο.Ν. όπου υπηρετεί ως λοχίτης και εξωσχολικώς ως διαπαιδαγωγεί εθνικώς. Επιστημονικώς είναι ικανός, διοικητικώς λίαν δεξιός, λίαν ευσυνειδητος, με εξαίρετον συμπεριφοράν εντός και εκτός του σχολείου και ως προς την εσωσχολικήν και εξωσχολικήν δράσιν είναι επωφελής. 1940-41: Είναι ικανός επιστημονικώς και διδακτικώς, διοικητικώς λίαν δεξιός, λίαν ευσυνειδητος εις την εκπλήρωσιν των καθηκόντων του, εξαίρετος και επωφελής Αγρίνιον τη 29-10-46».

Ο επιθεωρητής Αναστ. Δεληγεώργης αναφέρει « 28-5-1948 Κατούνα : Ο δημ/λος ούτως τυγχάνει μεγάλης εκτιμήσεως και αγάπης εξ ολοκλήρου της κοινωνίας και χάρις εις το κύρος του η κοινότης και οι γονείς προθυμότατα εισφέρουν ό,τι παρ' αυτώ ζητηθή προς προαγωγή του έργου της σχολής. Επιστημονικώς και διδακτικώς ικανός, διοικητικώς δεξιός. Από απόψεως ευσυνειδησίας λίαν ευσυνειδητος, συμπεριφοράς άριστος και δράσεως επωφελής. 20-6-1949 Κατούνα : Διδάσκαλος αφοσιωμένος εξ ολοκλήρου στο έργο του, ασκών μέγα κύρος παρά τη κοινωνία ολοκλήρου της περιοχής, αγαπώμενος και εκτιμώμενος παρά πάντων. Ο κύριος

⁷³ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίον 5^{ov}, σ . 253

⁷⁴ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 16 / 18-9-1956

μοχλός της αποπερατώσεως του διδακτηρίου καταβαλών προσπαθείας μεγίστας δια την εν γένει διοργάνωσιν του σχολείου του. Επιστημονικώς ικανός, διδακτικώς ικανός διοικητικώς λίαν δεξιός. Εν τη εκτελέσει των καθηκόντων του λίαν ευσυνείδητος, ως προς την συμπεριφοράν εξάίρετος και ως προς την δράσιν επωφελής.»

Ο επιθεωρητής Θε...ακης κατά την επιθεώρηση σημειώνει «15-6-1951 Κατούνης : Επιστημονικώς λίαν επαρκής, διδακτικώς λίαν ικανός, διοικητικώς λίαν δεξιός, λίαν ευσυνείδητος και φιλότιμος, εργατικώτατος, εξάίρετος και λίαν επωφελής. Θα προτεινομεν τούτον δια το γέρας Νόμου 3215 αν δεν τω είχαν απονεμηθή εις το παρελθόν. Ο επιθεωρητής Θ. Γιαννόπουλος αναφέρει, «15- 6 – 52 Κατούνης: Γενική μόρφωσις : ικανός, διδακτική ικανότης: άρτιος, διοικητική δεξιότης: λίαν δεξιός, ευσυνειδησία: λίαν ευσυνείδητος και φιλότιμος, συμπεριφορά: εξάίρετος κοινωνική δράσις: επωφελής. 13- 6 – 54 Κατούνης: Η αυτή ως άνω. 1954-55 Κατούνης : Γεν. μόρφωσις : ικανός, διδακτική ικανότης: άρτιος, διοικ. δεξιότης: λίαν δεξιός, ευσυνειδησία: λίαν ευσυνείδητος, συμπεριφορά: εξάίρετος κοιν. δράσις: επωφελής. 11- 6 – 56 Κατούνης : Γενική μόρφωσις : ικανός, διδακτ. ικανότης: άρτιος, διοικ. δεξιότης: λίαν δεξιός, ευσυνειδησία: λίαν ευσυνείδητος, συμπεριφορά: εξάίρετος κοινων. δράσις: επωφελής.» Ο επιθεωρητής Νικ. Ψωμόπουλος παρατηρεί, « 11 και 12/ 6 /57 Κατούνης Επιστημονικώς άρτιος, διδακτικώς άρτιος, διοικητικώς λίαν δεξιός, λίαν ευσυνείδητος και συμπεριφορά εξάίρετος και την δράσιν επωφελής 9 / 3 / 1960 Κατούνης : άρτιος, άρτιος, λίαν δεξιός, λίαν ευσυνείδητος εξάίρετος, επωφελής.»

Το βιβλίο του Διδακτικού και Υπηρετικού προσωπικού του δημοτικού σχολείου Κατούνας, το οποίο άρχισε τη σχολική χρονιά αναφέρει για τον Κων/νο Παπαδημητρίου, «1^{ov}) Κων/νος Δημ. Παπαδημητρίου Δημοδιδάσκαλος <τμηματάρχης Β!>. Μετετέθη εις το ενταύθα Δημοτικόν Σχολείον εκ του τοιούτου Σφήνας δυνάμει του ύπ' αριθ. 1910/46 έγγραφου του Ε.Σ.Σ.Ε. δημοσιευθείσης της μεταθέσεώς του εις το υπ' αριθ. 259 φύλλω της εφημερίδος της κυβερνήσεως. Επεδόθη αυτώ την 25 Οκτωβρίου 1946, ανέλαβε δε υπηρεσίαν την 27 Οκτωβρίου 1946.»⁷⁵

Η διδασκάλισσα Τασιοπούλου⁷⁶ Μαρία του Δημητρίου, γεννήθηκε, το 1920, στο Κακούριον Μαντινείας. Αποφοίτησε από την Παιδαγωγική Ακαδημία Τριπόλεως με βαθμός «λίαν καλώς 8,19» και διορίστηκε το 1943. Οριστικά, τοποθετήθηκε, με την υπ' αριθ. 1267/12-9-1949 απόφαση του επιθεωρητή, στην Κατούνα. Το βιβλίο του Διδακτικού και Υπηρετικού προσωπικού του δημοτικού σχολείου Κατούνας, τη σχολική χρονιά 1949-50 αναφέρει για εκείνη «4^{ov}) Μαρία Δ. Τασιοπούλου Δημοδιδασκάλισσα. Ακόλουθος. Μετετέθη εις το ενταύθα δημοτικόν Σχολείον εκ του

⁷⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Διδ<ακτικού και υπηρετικού προσωπικού 1948-49, Φ. 6, υπ. 2, σ. 1

⁷⁶ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίον 1^{ov}, σ. 431

Δημοτικού Σχολείου Αλμπανίου Ναυπακτίας διά πράξεως του Α! Ε. Σ. Σ. Ε. Αίτωλοακαρνανίας δημοσιευθείσης της μεταθέσεώς της εις το υπ' αριθ. 225 φύλλο της εφημερίδος της κυβερνήσεως. Έπεδόθη αυτή την 12 Σβρίου 1949 ανέλαβεν δε υπηρεσίαν την 18^{ην} ιδίου.»⁷⁷

Την Τασιοπούλου Μαρία επιθεώρησε ο επιθεωρητής Αναστ. Δεληγεώργης σχεδόν ένα μήνα μετά την προσωρινή της τοποθέτηση. Αυτός ήταν ο λόγος για τον οποίο ο επιθεωρητής σημειώνει «5-2-1949 Αλμπάνιον : Επιφυλασσόμεθα να χαρακτηρίσωμεν αυτήν εις νεωτέραν επιθεώρησιν» Την δασκάλα επιθεώρησε ο Θε...ακης ο οποίος αναφέρει, «15-6-51 Κατούνης : Επιστημονικώς επαρκής, διδακτικώς ικανή, διοικητικώς δεξιά, λίαν ευσυνείδητος και φιλότιμος, δραστηρία και εξαίρετος»

Η διδασκάλισσα Γιαννακοπούλου⁷⁸ Ζωή του Όθωνος, γεννήθηκε, το 1923, στην Πάτρα (αριθμός Δημοτολογίου 54). Απεφοίτησε το 1946 από την Παιδαγωγική Ακαδημία Πατρών με βαθμό «Λίαν καλώς» 8,34 και διορίστηκε το 1948. Με την υπ' αριθ. 1262/12-9-1949 απόφαση του επιθεωρητή τοποθετήθηκε οριστικά στο δημοτικό σχολείο Κατούνας, όπου υπηρέτησε για δύο χρόνια, μέχρι το 1951. Την Γιαννακοπούλου Ζωή επιθεώρησε ο Θε...ακης στο σχολείο του Γαλάτα, «26-5-51 Γαλατά Η διδασκάλισσα Ζωή Γιαννοπούλου δύναται να χαρακτηρισθή ως επιστημονικώς μάλλον επαρκής, διδακτικώς και διοικητικώς επαρκής, ευσυνείδητος και φιλότιμος εις εμφάνισιν αξιοπρεπής και εργατική»

Η δημοδιδασκάλισσα Τσάμη Μαρίνα του Γεωργίου, γεννήθηκε στο Πεντάλοφο- Ονιαδών το 1919 (αριθ. μητρώου: 856). Απεφοίτησε από την Παιδαγωγική Ακαδημία Πατρών το 1940 με βαθμό «Λίαν καλώς 8,42». Διορίστηκε με την υπ' αριθ. 91147 / 1-10-1940 υπουργική απόφαση και τοποθετήθηκε προσωρινά, με την υπ' αριθ. 2430 / 10-10-1940 απόφαση του επιθεωρητή, στο δημοτικό σχολείο Κατούνας. ο Επιθεωρητής Χ. Γεωργόπουλος επισκέφτηκε την Κατούνα και επιθεώρησε την διδασκάλισσα Μαρίνα Τσάμη τη σχολική χρονιά 1940-41. Στην έκθεσή του σημειώνει «Από επιστημονικής απόψεως κρίνεται ως μετρία, διδακτικής μετρία, διοικητικώς επαρκής, καλήν ως προς την ευσυνείδητον εκτέλεσιν των καθηκόντων της, κοσμία ως προς την συμπεριφοράν της κ' εργατικήν ως προς την δράσιν»⁷⁹

Η Τσάμη Μαρίνα υπηρέτησε στην κωμόπολη της Κατούνας την πενταετία 1940-1945. Σύμφωνα με το πρωτόκολλο αλληλογραφίας του σχολείου αναφέρεται η

⁷⁷ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Διδακτικού και υπηρετικού προσωπικού 1948-49, Φ. 6, υπ. 2, σσ. 3-4. Τη σχολική χρονιά 1951-52 σημειώνεται ότι η Μαρία Τασιοπούλου «Υπηρετεί σήμερα προσωρινός αναμένουσα οριστικήν μετάθεσιν δια Κακούρι Τριπόλεως» στο ίδιο σ. 7

⁷⁸ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίον 5^ο, σ . 47

⁷⁹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίον 5^ο, σ . 343

αποστολή στον επιθεωρητή της αναφοράς ανάληψης υπηρεσίας⁸⁰ της εν λόγω διδασκάλισσας αλλά και η αναφορά αναχώρησής⁸¹ της στο Δημοτικό Σχολείο Κομποτής, στα πλαίσια των δίμηνων αποσπάσεων. Τελικώς, η διδασκάλισσα οριστικά τοποθετήθηκε με την υπ' αριθ. 9253 / 31-8-1945 απόφαση της νομαρχίας στο χωριό Στρογγυλοβούνιο.

Η δημοδιδασκάλισσα Σπυροπούλου Πηνελόπη του Γεράσιου, γεννήθηκε στο Νεοχώριο το 1921. Απεφοίτησε από την Παιδαγωγική Ακαδημία Πατρών το 1940 με βαθμό «Άριστα 9,75». Μετατέθηκε, με την υπ' αριθ. 1913 / 19-8-1946 απόφαση του επιθεωρητή, στην κωμόπολη της Κατούνας, όπου υπηρέτησε για μια διετία. Επιθεωρήθηκε δύο φορές στις 7-5-1947 και στις 24-3-1948 από τον επιθεωρητή Αναστ. Δεληγεώργη. Στην έκθεσή του αναφέρει, «7 Μαΐου 1947. Επιστημονικώς επαρκής. Διδακτικώς λίαν επαρκής Διοικητικώς δεξιά. Από απόψεως ευσυνειδησίας ευσυνείδητος, συμπεριφοράς αξιοπρεπής και δράσεως δραστηρία»⁸² Λίγα χρόνια αργότερα η Σπυροπούλου Πηνελόπη παρακολούθησε διετή μετεκπαίδευση στο Πανεπιστήμιο Αθηνών από το οποίο απεφοίτησε το 1952 με βαθμό «Άριστα 10». Με απόφαση του Υπουργείου υπ' αριθ. 106913 / 17-11-1952 μετατέθηκε στο Πειραματικό Σχολείο του Πανεπιστημίου.

Η δημοδιδασκάλισσα Καλπογιαννάκη Αικατερίνη⁸³ του Γεράσιμου, γεννήθηκε το 1920 (αριθ. μητρώου 1496) στο Νεοχώριο, όπως και η προαναφερθείσα διδασκάλισσα. Απεφοίτησε από την Παιδαγωγική Ακαδημία Πατρών 1940 με βαθμό «Άριστα 9,43» και μετατέθηκε στην Κατούνα, με την ίδια απόφαση (υπ' αριθ. 1913 / 19-8-1946) με την οποία είχε μετατεθεί και η Σπυροπούλου Πηνελόπη, και παρέμεινε εκεί για το ίδιο χρονικό διάστημα, δηλαδή για δύο σχολικές χρονιές. Ακόμη, παρακολούθησε τη διετή πανεπιστημιακή μετεκπαίδευση 1954- 56 και απεφοίτησε με βαθμό «Άριστα 9 6/8».

Επιθεωρήθηκε από τους επιθεωρητές Χ. Γεωργόπουλος, Αναστ. Δεληγεώργη, Θ. Γιαννόπουλος και Νικ. Ψωμόπουλος. Στις 8-1-57 ο επιθεωρητής Θ. Γιαννόπουλος επιθεώρησε την παραπάνω δασκάλα στο Πρότυπο Μεσολογγίου. Στην έκθεσή του αναφέρει «Γενική μόρφωσις: λίαν ικανή, διδακτ. ικανότης : λίαν ικανή διοικητ δεξιότης: λίαν δεξιά, ευσυνειδησία: λίαν ευσυνείδητος, συμπεριφορά: εξαίρετος, κοινων. δράσις: δραστηρία»

Παρακάτω καταγράφουμε τη διοικητική εξέλιξη της διδασκάλισσας Καλπογιαννάκη Αικατερίνης:

⁸⁰ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εξ. εγγρ. προς επιθεωρητή, α. / α. 8 / 28-1-1941

⁸¹ στο ίδιο, Φ. 3α, εξ. εγγρ. προς επιθεωρητή, α. / α. 9 / 5-2-1941

⁸² Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίων 5^{ον}, σ. 304

⁸³ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίων 5^{ον}, σ. 376 & Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 72, σ. 82

Καλπογιαννάκη Αικατερίνη του Γεράσιμου και της Ιωάννας⁸⁴

1. Ακόλουθος
2. Κατετάγη Βαθμός Γραμ. Β΄ τάξεως Δ΄ τάξεως - έγγραφον επιθ/του 434/7-7-42 Φ.Ε.Κ. 230/
3. Υπεβιβάσθη εις Ακόλουθον από 16-7-45 βάσει 59/45 Συντακτικής Πράξεως
4. Διαβαθμίσθη εις Γραμματέα Α΄ τάξεως έγγραφ. επιθ/του 1815/ 1-11-45 Φ.Ε.Κ. 353/ 31-12-464
5. Προήχθη εις βαθμόν Εισηγητού – έγγραφον Επιθ/του 556/1-4-50 Φ.Ε.Κ. 53/ 28-2-50 (τ. Γ΄.)
6. Προήχθη εις 5^{ov} βαθμόν (Τμημ. Β΄ τάξ.)- Έγγραφον Επιθ/του 1839/ 12-8-54 Φ.Ε.Κ. 135/ 19-7-54
7. Ενετάγη εις του 5^{ov} Βαθμού Α΄ Κατηγορίας από 1-6-55 έγγραφ. Επιθ/του 2349/7-11-55)
8. Προήχθη εις τον 4^{ov} βαθμόν (Τμημ. Β΄)-Έγγρ. Υπ. παιδείας 137593/ 30 – 11 –1959

Η δημοδιδασκάλισσα Τζίνη Αριστεά⁸⁵ του Νικολάου, γεννήθηκε στο Αίγιο το 1920. Αποφοίτησε από την Παιδαγωγική Ακαδημία Πατρών το 1940 με βαθμό «Άριστα 9,01». Διορίστηκε με την υπ' αριθ. 79982 / 1-10-1940 απόφαση του Υπουργείου Παιδείας. Με την υπ' αριθ. 9253 / 31-8-1945 απόφαση του νομάρχη, τοποθετήθηκε οριστικά στην Κατούνας όμως δεν υπηρέτησε στην κωμόπολη διότι πήρε αμέσως μετάθεση (υπ' αριθ. 9043 / 31-8-1945) για το χωριό Ρωγών Καλαβρύτων. Ακόμα, αναφέρουμε, ότι η Τζίνη Αριστεά τιμωρήθηκε, με την υπ' αριθ. 1/ 5-2-45 Πράξη του Ε. Σ. Σ. Ε. Αιγίου, με πρόστιμο πεντακοσίων δραχμών (500 δρχ) «δι' ανυπακοήν και απρεπή συμπεριφοράν».

Στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας αναφέρεται η αποστολή στον επιθεωρητή της αναφοράς του δασκάλου Τσιλίκη Ηλία, «αναφοράς Τσιλίκη Ηλία περί αναλήψεως καθηκόντων εις το δημ. Σχ. Κατούνης από 21-4-1945 κατόπιν της υπ' αριθ. 360/17-4-1945»⁸⁶. Τρία χρόνια αργότερα, το 1948, ανέλαβε υπηρεσία στο

⁸⁴ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίον 5^{ov}, σ. 376. Για τους αριθμούς 6 και 7, Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 72, σ. 82

⁸⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ/νίας: Μητρώα Προσωπικού, Φ. 71 , βιβλίον 5^{ov}, σ. 344

⁸⁶ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), εξερ. εγγρ. προς επιθεωρητή, α. / α. 14 / 23-4-1945 – Με έγγραφό του ο επιθεωρητής παράτεινε την απόσπασή του

δημοτικό σχολείο Κατούνης ο Αθ. Μπακογεώργος για τον οποίο το βιβλίο του Διδακτικού και Υπηρετικού προσωπικού του δημοτικού σχολείου Κατούνας, τη σχολική χρονιά 1948-50 αναφέρει, «4^ο) Αθανάσιος Β. Μπακογεώργος Δημοδιδάσκαλος <εισηγητής>. Μετετέθη εις το ενταύθα δημοτικόν Σχολείον εκ του Σχολείου Πουλίκης δυνάμει του υπ' αριθ. 2023/10/12/48 εγγράφου του κ^ο Επιθεωρητού των Δημοτικών Σχολείων Μεσολογγίου και ανέλαβεν δε υπηρεσίαν αυθημερόν.»⁸⁷

B.2. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΑΞΕΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ

B.2.1. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1929-30

Το 1^ο Μεικτό Δημοτικό Σχολείο Κατούνας το σχολικό έτος 1929-1930 λειτούργησε ως τριτάξιο με ομαδοποιημένες τις τάξεις Α! & Β!, Γ! & Δ!, Ε! & Στ!. Στο σχολείο δίδασκαν οι δημοδιδάσκαλοι Ιωάννης Καλλιγιάς, Μάρκος Παπαδημητρίου, και η δημοδιδασκάλισσα Χριστ. Βογιατζόγλου. Βάσει του πρακτικού που συνετάχθη στις 30 Σεπτεμβρίου του 1929, με σκοπό τον χωρισμό των τάξεων και την δημιουργία του ωρολογίου προγράμματος, ο δημοδιδάσκαλος Ιωάννης Καλλιγιάς ανέλαβε τη διδασκαλία όλων των μαθημάτων του τμήματος της Α' και της Β' τάξεως.

Την διδασκαλία των άλλων δύο τμημάτων Γ & Δ, Ε & Στ μοιράστηκαν οι δύο άλλοι δημοδιδάσκαλοι. Ο Μάρκος Παπαδημητρίου ανέλαβε τα ελληνικά τα Θρησκευτικά και την Ιστορία της Γ & Δ τάξεως και τα Μαθηματικά, τη Φυσική, τη Γεωμετρία, την Πειραματική και την Γεωγραφία του τμήματος της Ε' & ΣΤ'. Η Χριστίνα Βογιατζόγλου ανέλαβε όλα τα υπόλοιπα μαθήματα των δύο αυτών τμημάτων τα Ελληνικά και τα Θρησκευτικά της Ε & Στ, τα Μαθηματικά, την Γεωγραφία και τη Φυσική της Γ & Δ καθώς και την υγιεινή, τα Καλλιτεχνικά (Ιχνογραφία, Χειροτεχνία, Ωδική) και την Γυμναστική.⁸⁸

Ηλία Τσιλίκη μέχρι τέλους του σχολικού έτους. (στο ίδιο, Φ. 3α, εισ. εγγρ. από επιθεωρητή, α. / α. 17 / 26-5-1945)

⁸⁷ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Διδακτικού και υπηρετικού προσωπικού 1948-49, Φ. 6, υπ. 2, σ. 2

⁸⁸ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ: 1α , αριθ. πράξης 69 / 30-9-1929

Στις 21 Οκτωβρίου του έτους 1929 πραγματοποιήθηκε στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας έκτακτη συνεδρίαση προκειμένου να αντιμετωπιστεί η μεταβολή στην λειτουργία του σχολείου εξαιτίας της αναχώρησης του δημοδιδασκάλου κ. Ιωάν. Καλλιγά, ο οποίος πήγε στο μονοτάξιο διδασκαλείο Ιωαννίνων για μετεκπαίδευση. Κατά την συνεδρίαση και με δεδομένο ότι το σχολείο θα λειτουργούσε ως διτάξιο, οι εναπομείναντες δημοδιδάσκαλοι, Μάρκος Παπαδημητρίου και Χριστίνα Βογιατζόγλου συνέταξαν νέο ωρολόγιο πρόγραμμα. Υπήρχαν μαθήματα τα οποία πραγματοποιούνταν με τη μέθοδο της συνδιδασκαλίας μεταξύ των τάξεων Α! & Β! (Θρησκευτικά, ωδική, γυμναστική, Λεκτικές ασκήσεις, Πατριδογνωσία) των τάξεων Γ! & Δ! (Ανάγνωση, Γραμματική, Θρησκευτικά, Ωδική, Φυσική Ιστορία, Γεωγραφία, Ιστορία) και των τάξεων Ε! & Στ! (Ανάγνωση, Γραμματική, Ιστορία, Θρησκευτικά, Φυσική Ιστορία, Φυσική Ιστορία, Πειραματική, Έκθεση, Ωδική, Γυμναστική). Κοινό ήταν, επίσης, το μάθημα της Υγιεινής. Τα μαθήματα που διδασκόταν σε κάθε τάξη ξεχωριστά ήταν η Αριθμητική και η Γεωμετρία αλλά και η Ανάγνωση στην Α! και στην Β' τάξη. Τα μαθήματα Γραφή, Καλλιγραφία και Ορθογραφικές ασκήσεις έχασαν την αυτονομία τους και αφομοιώθηκαν στην Ανάγνωση. Η Χειροτεχνία και η Ιχνογραφία δεν συμπεριελήφθησαν στο ωρολόγιο πρόγραμμα.⁸⁹

Εκείνη την περίοδο, εκτός από το 1^ο Μεικτό Δημοτικό Σχολείο Κατούνας, λειτουργούσε στην κωμόπολη και το 2^ο Μεικτό Δημοτικό Σχολείο Κατούνας. Η υποβάθμιση του 1^{ου} Μεικτού Δημοτικού Σχολείου σε διτάξιο και τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν από αυτή την υποβάθμιση οδήγησαν στην αναζήτηση λύσεων. Το θέμα απασχολούσε, εκτός από τους δημοδιδασκάλους των δημοτικών σχολείων Κατούνας, και τον επιθεωρητή των Δημοτικών Σχολείων Αγρινίου. Αυτές τις διεργασίες πυροδότησε η μεταβολή που προήλθε από την αναχώρηση του δημοδιδασκάλου κ. Ιωάν. Καλλιγά στο μονοτάξιο διδασκαλείο Ιωαννίνων.

Το Εποπτικό Συμβούλιο πρότεινε, προκειμένου να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα που είχε προκύψει, να συγχωνευθούν το 1^ο και το 2^ο Μεικτά Δημοτικά σχολεία της κοινότητας Κατούνας σε ένα πεντατάξιο. Ο επιθεωρητής, με διαταγή του προς τα σχολεία Κατούνας και με ημερομηνία 13/11/29, ανακοίνωσε την πρόθεση του Εποπτικού Συμβουλίου. Δώδεκα (12) ημέρες αργότερα, στις 25 Νοεμβρίου του έτους 1929, βάσει της διαταγής συνεδρίασε το προσωπικό αμοιτέρων των σχολείων σε κοινή συνεδρίαση. Ο Σύλλογος διδασκόντων αποτελείτο από τους διδασκάλους του 1^{ου} Μεικτού Σχολείου, Μάρκο Παπαδημητρίου, και Χριστ. Βογιατζόγλου και τους δημοδιδασκάλους του 2^{ου} Μεικτού Σχολείου, Ευαγγελία Νάκκου και Χαράλαμπος Βερριώτη.

Κατά τη συνεδρίαση εγκρίθηκε η συγχώνευση των δύο (1^{ου} και 2^{ου}) Δημοτικών Σχολείων Κατούνας και η δημιουργία ενός τετρατάξιου με 6 τάξεις. Λαμβάνοντας υπόψη ότι κανένα εκ των δύο σχολείων δεν ήταν αρκετά ευρύχωρο ώστε να στεγάσει όλους τους μαθητές, εξαιτίας «της υπερπληθώρας» των φοιτούντων, αποφασίστηκε να λειτουργούν και τα δύο σχολικά κτίρια. Ωστόσο, λόγω της αποστάσεως που υπήρχε μεταξύ των δύο σχολικών κτιρίων και με γνώμονα την εύρυθμη λειτουργία του σχολείου, κρίθηκε αναγκαίο να χωριστούν έτσι οι τάξεις

⁸⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 70 / 21-10-1929

ώστε να μην μετακινούνται ούτε οι διδάσκαλοι ούτε οι μαθητές από το ένα σχολείο στο άλλο.

Τελικώς, συμφωνήθηκε στο τέως 1^ο Μεικτό Δημοτικό Σχολείο να στεγασθούν οι τάξεις Α!, Γ! και Δ!, ενώ στο τέως 2^ο Μεικτό Δημοτικό Σχολείο οι τάξεις Β!, Ε! και Στ!. Στην ίδια συνεδρίαση πραγματοποιήθηκε και ο χωρισμός των τμημάτων. Η κ. Ευαγγελία Νάκκου ανέλαβε πρώτο τμήμα που αποτελείτο από τα μαθήματα της Α! τάξεως και την Ανάγνωση, τη Γραμματική και την Αριθμητική της Γ! τάξεως. Ο κ. Χαραλ. Βερριώτης ανέλαβε το δεύτερο τμήμα με τα μαθήματα της Δ! τάξεως και τα συνδιδασκόμενα μαθήματα των τάξεων Γ! και Δ!, Γεωγραφία, Ιστορία, Θρησκευτικά, Ωδική, Γυμναστική, Φυσική Ιστορία, Υγιεινή. Το τρίτο τμήμα ανέλαβε η κ. Χριστίνα Βογιατζόγλου με τα μαθήματα της Β! τάξεως Αριθμητική, Ωδική, Λεκτικές Ασκήσεις, Πατριδογνωσία, γυμναστική, υγιεινή και την συνδιδασκαλία των μαθημάτων της Ε! και Στ! τάξεως Ανάγνωση, Γραμματική, Έκθεση, Θρησκευτικά, Ιστορία, Εργόχειρο. Το τέταρτο τμήμα ο κ. Μάρκος Παπαδημητρίου με τα υπόλοιπα μαθήματα της Β τάξεως (Ανάγνωση, Ορθογραφικές Ασκήσεις, Καλλιγραφία, θρησκευτικά, Ιχνογραφία) και τα υπόλοιπα μαθήματα της συνδιδασκαλίας των Ε! και Στ! τάξεων (Αριθμητική, Φυσική Ιστορία, Πειραματική, Γεωγραφία, Ωδική, Γυμναστική, υγιεινή). Αξίζει να σημειώσουμε ότι και στις έξι τάξεις η Αριθμητική διδασκόταν ξεχωριστά. Τη διεύθυνση του σχολείου ανέλαβε ο Χαραλ. Βερριώτης ο οποίος υπογράφει πρώτος την 71^η πράξη του πρακτικού που αναφέρεται στην συγχώνευση των σχολείων.⁹⁰

B.2.2. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1930-31

Η πρώτη πράξη του συλλόγου των διδασκόντων της σχολικής χρονιάς 1930-1931 δεν συνεχίζει την αρίθμηση από την τελευταία πράξη της προηγούμενης χρονιάς, όπως συνέβαινε μέχρι τότε, αλλά έχει τον αριθμό ένα (1). Τη σχολική χρονιά 1930-1931 επανήλθε από το μονοτάξιο διδασκαλείο Ιωαννίνων, στο οποίο βρισκόταν με εκπαιδευτική άδεια, ο δημοδιδάσκαλος Ιωάν. Καλλιγιάς. Έτσι, τη χρονιά αυτή το σύλλογο των διδασκόντων, εκτός του κ. Ι. Καλλιγιά, αποτελούσαν η κ. Χριστ. Βογιατζόγλου και ο κ. Μάρκος Παπαδημητρίου οι οποίοι ήσαν στο 1^ο Μεικτό Δημοτικό Σχολείο Κατούνης και αργότερα στο Δημοτικό που προήλθε από την συγχώνευση των δύο σχολείων. Επίσης, στο διδακτικό προσωπικό προστέθηκαν οι κ. Δ. Δεληγιάννη και ο Γ. Μπαλαγιώργας, ο οποίος είχε αναλάβει την διεύθυνση⁹¹ του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας. Το Δημοτικό σχολείο Κατούνας λειτούργησε σύμφωνα με την αρχική πρόταση του Εποπτικού Συμβουλίου ως πεντατάξιο και

⁹⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 71 / 25-11-1929

⁹¹ Ο Γ. Μπαλαγιώργας υπογράφει ως διευθυντής του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας, την έκθεση τέλεσης των γυμναστικών επιδείξεων [στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξεων 4 / 1930-31 & 6 / 15-6-1931

σημαντικό είναι ότι το σχολείο λειτούργησε ως πεντατάξιο καθ' όλη τη διάρκεια της χρονιάς.

Το Σάββατο, στις 27 του μηνός (και ώραν 10 π.μ.), συνήλθε ο σύλλογος των διδασκόντων προκειμένου να πραγματοποιηθεί ο χωρισμός των τάξεων και να συνταχθεί το ωρολόγιο πρόγραμμα. Επειδή το σχολείο λειτούργησε ως πεντατάξιο με έξη τάξεις, αναγκαστικά σε δύο τάξεις έγινε συνδιδασκαλία. Προτιμήθηκε να γίνει συνδιδασκαλία στην Ε! και την Στ! και το τμήμα αυτό ανέλαβε ο δημοδιδάσκαλος Γεώργιος Μπαλαγιώργας. Την πρώτη τάξη ανέλαβε η δασκάλα Δήμητρα Δεληγιάννη, η οποία δίδασκε και την Ιστορία της Ε & Στ τάξεως. Την δεύτερα τάξη ανέλαβε ο δάσκαλος Ιωάν. Καλλιγιάς, ο οποίος δίδασκε και τα θρησκευτικά της Αης τάξης. Την τρίτη τάξη ανέλαβε ο δάσκαλος Μάρκος Παπαδημητρίου. Την τετάρτη τάξη ανέλαβε η δασκάλα Χριστίνα Βογιατζόγλου, η οποία δίδασκε και τη Χειροτεχνία της τρίτης τάξης.

Στο τμήμα της Ε! και της Στ! τα μαθήματα της καλλιγραφίας, της Ιχνογραφίας, της χειροτεχνίας θα χρησιμοποιούνταν ως σιωπηρές εργασίες στην μια τάξη ενώ η ταυτόχρονα η άλλη θα έκανε απρόσκοπτα το μάθημα της ανάγνωσης. Στο ωρολόγιο πρόγραμμα, κάθε Τετάρτη, για όλες τις τάξεις, είχε προγραμματιστεί διδακτικός περίπατος. Το μάθημα της υγιεινής πραγματοποιούνταν κάθε βροχερό απόγευμα Τετάρτης, όπου, εξαιτίας των καιρικών συνθηκών, αναβαλλόταν ο διδακτικός περίπατος. Η διδασκαλία της υγιεινής είχε στόχο να διαπαιδαγωγήσει τους μαθητές στην καθαριότητα και να τους μάθει τους κανόνες της υγιεινής που έπρεπε να εφαρμόζουν οι μαθητές στο σπίτι και στο σχολείο. Το ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου, το οποίο στηρίχθηκε στο αναλυτικό πρόγραμμα του υπουργείου, εστάλη εις διπλούν, σε αντίγραφο στον επιθεωρητή, προκειμένου να ληφθεί η απαραίτητη έγκριση.⁹²

B.2.3. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1931-32

Κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 1931-1932, το πεντατάξιο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας λειτούργησε ως τετρατάξιο, διότι ο Διευθυντής του Σχολείου κ. Γεώργιος Μπαλαγεώργας, πήγε για μετεκπαίδευση στην Αθήνα. Στο πρακτικό υπ' αριθμόν 12 του συλλόγου διδασκόντων αναφέρεται συγκεκριμένα ότι η μετάβαση στην Αθήνα του Διευθυντού Γ. Μπαλαγεώργα έγινε προς απόκτηση γεωργικής εκπαίδευσης⁹³. Τη διεύθυνση του Σχολείου ανέλαβε η διδασκάλισσα Χριστίνα Βογιατζόγλου⁹⁴. Η μεταβολή είχε ως αποτέλεσμα να ενωθούν σε ένα τμήμα η Γ! και η Δ! τάξη. Κατά τον χωρισμό των τάξεων, ο δάσκαλος Ιωάννης Καλλιγιάς ανέλαβε

⁹² στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 2 / 27-9-1930

⁹³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 12/1931-32

⁹⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 11 / 1931-32

την πρώτη τάξη και τη διδασκαλία της ανάγνωσης στην Γ! τάξη. Η δασκάλα Δήμητρα Δεληγιάννη ανέλαβε τη Β! τάξη και τη διδασκαλία των Θρησκευτικών και της Ιστορίας της Ε! και Στ! τάξεως. Η διδασκάλισσα Χριστίνα Βογιατζόγλου που ανέλαβε την Γ! και Δ! και ο δάσκαλος Μάρκος Παπαδημητρίου που ανέλαβε την Ε! και Στ!, δεν ανέλαβαν κανένα μάθημα από άλλη τάξη.⁹⁵

B.2.4. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1932-33

Το σχολείο λειτούργησε και αυτή τη σχολική χρονιά ως τετρατάξιο, καθώς συνεχιζόταν η μετεπαίδευση του δημοδιδασκάλου Γ. Μπαλαγεώργα στην Αθήνα. Έτσι, τέλη Σεπτεμβρίου, στο γραφείο του πεντατάξιου Δημοτικού Κατούνας, συντάχθηκε το πρακτικό που αφορούσε το ωρολόγιο πρόγραμμα και το χωρισμό των τάξεων για τη νέα σχολική χρονιά. Το αντίγραφο του ωρολογίου προγράμματος υπέβαλλε, εις διπλούν, η Διεύθυνση στον κ. επιθεωρητή προς έγκριση.

Σύμφωνα με το παραπάνω πρακτικό πληροφορούμαστε ότι το Α! τμήμα ανέλαβε ο δάσκαλος Ιωάν. Καλλιγιάς. Το τμήμα περιελάμβανε τα μαθήματα της Α! τάξης, την ανάγνωση (6 ώρες), της Γ! τάξης και τη συνδιδασκαλία της Ιχνογραφίας (1 ώρα), των θρησκευτικών (2 ώρες) στις τάξεις Γ! & Δ!. Το Β! τμήμα ανέλαβε η δασκάλα Χρ. Βογιατζόγλου. Το τμήμα περιελάμβανε τα μαθήματα που διδάσκονταν ξεχωριστά σε καθεμία από τις τάξεις Γ! & Δ! – τα μαθηματικά, τη γραμματική, την έκθεση, η ανάγνωση της Δ! – και τα μαθήματα συνδιδασκαλίας Γ! & Δ! – Χειροτεχνία, Ωδική, Γυμναστική, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσική. Το Γ! τμήμα ανέλαβε ο δάσκαλος Μάρκος Παπαδημητρίου. Το τμήμα περιλάμβανε τα περισσότερα μαθήματα της Ε! & Στ! τάξης, την Ιχνογραφία (2 ώρες) και την Καλλιγραφία (2 ώρες) της Β! τάξης. Το Δ! τμήμα ανέλαβε η δασκάλα Δήμητρα Δεληγιάννη. Το τμήμα περιλάμβανε τα θρησκευτικά (3 ώρες), την Ιστορία (2 ώρες) Ε! & Στ! τάξης και τα υπόλοιπα μαθήματα της Β! τάξης.⁹⁶

Το μήνα Μάρτιο ο σύλλογος διδασκόντων συνήλθε προκειμένου να αντιμετωπίσει τη μεταβολή που δημιουργούσε η δίμηνη άδεια της δασκάλας Δήμητρας Δεληγιάννη. Σκοπός ήταν η σύνταξη ωρολογίου προγράμματος το οποίο, σε διπλό αντίγραφο, εστάλη στον επιθεωρητή. Οι δάσκαλοι μοίρασαν εκ νέου τις τάξεις διότι το σχολείο θα λειτουργούσε ως τριτάξιο και έτσι καλούνταν να αντιμετωπίσουν εκ των ενόντων το πρόβλημα. Ο δάσκαλος Ιωαν. Καλλιγιάς ανέλαβε τη συνδιδασκαλία στο τμήμα που περιελάμβανε την Α! και Β! τάξη. Η δασκάλα Χρ. Βογιατζόγλου ανέλαβε τη συνδιδασκαλία στο τμήμα που περιελάμβανε την Γ! και Δ!

⁹⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 8 / 17-9-1931

⁹⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 15 / 27-9-1932

τάξη. Ο δάσκαλος Μάρκος Παπαδημητρίου ανέλαβε το τμήμα με την Ε! και Στ! τάξη.⁹⁷

B.2.5. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1933-34

Την ίδια ημερομηνία, στις 25 Σεπτεμβρίου, ο σύλλογος διδασκόντων ενέκρινε τα δύο πρώτα πρακτικά της νέας σχολικής χρονιάς, 1933-34. Στο πρώτο πρακτικό επανέρχεται η φράση «το σχολείον θέλει λειτουργήση εφέτος ως πλήρες πεντατάξιον»^{98α}. Τούτο γίνεται «κατόπιν της επανόδου εκ της εκπαιδευτικής αδείας του μετεκπαιδευθέντος δημ/λου Μπαλαγιώργα Γεωργίου»^{98β} αλλά και δεδομένης της λήξης της δίμηνης άδειας της Δ. Δεληγιάννη.

Το πρώτο θέμα που απασχόλησε το σύλλογο των διδασκόντων ήταν η εισαγωγή των διδακτικών βιβλίων κατά το νέο σχολικό έτος ενώ στη συνέχεια υπογράφηκε το δεύτερο πρακτικό, το οποίο αναφερόταν στο αναλυτικό ωρολόγιο πρόγραμμα για το σχολικό έτος 1933-34 και στον χωρισμό των τάξεων. Το πρόγραμμα είχε πολλές ομοιότητες με εκείνο της σχολικής χρονιάς 1930-31, όπου το σχολείο είχε λειτουργήσει για πρώτη φορά ως πεντατάξιο.

Στον χωρισμό των τάξεων, ο δάσκαλος Επαμεινώνδας Μπουμπούλης ανέλαβε την Α! τάξη και το μάθημα της Ιστορίας στις τάξεις Ε! & Στ!. Ο Ιωάννης Καλλιγιάς ανέλαβε την Β! τάξη και το μάθημα των θρησκευτικών στις τάξεις Ε! & Στ!. Η δασκάλα Δήμητρα Δεληγιάννη ανέλαβε την Γ! τάξη, ενώ την Δ! τάξη η δασκάλα Χριστίνα Βογιατζόγλου. Την Ε! και Στ! ανέλαβε ο διευθυντής του σχολείου Γεώργιος Μπαλαγιώργας. Όσο αφορά το τμήμα συνδιδασκαλίας της Ε! & Στ!, αξίζει να σημειώσουμε ότι προκειμένου να γίνεται κατά τάξη το μάθημα της ανάγνωσης, επιλέχθηκε από το πρόγραμμα την ώρα της ανάγνωσης του ενός τμήματος, το άλλο να ασχολείται με την Καλλιγραφία, την Ιχνογραφία, τη Χειροτεχνία, δηλαδή με εργασίες σιωπηρές. Στο ίδιο τμήμα, μια ώρα των Μαθηματικών αμφοτέρων των τάξεων, θα προορίζεται για το μάθημα της Γεωμετρίας.^{98γ}

B.2.6. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1934-35

Το πρώτο πρακτικό της σχολικής χρονιάς 1934-35 αφορούσε τα διδακτικά βιβλία. Την ίδια ημέρα υπογράφηκε και το δεύτερο πρακτικό που αφορούσε το ωρολόγιο πρόγραμμα και τον χωρισμό των τάξεων. Η παραίτηση της δασκάλας Χριστίνας Βογιαντζόγλου ανάγκαζε το σχολείο σε λειτουργία τετραθεσίου. Την Α!

⁹⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 17 / 1-3-1933

^{98α, 98β, 98γ} στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 21 / 25-9-1933

τάξη ανέλαβε η δασκάλα Δήμητρα Δεληγιάννη η οποία δίδασκε και την Ιστορία στην Ε! & Στ!. Την Β₁ τάξη ανέλαβε ο δάσκαλος Επαμεινώνδας Μπουμπούλης ο οποίος δίδασκε και τα Θρησκευτικά στην Ε! & Στ! ενώ το τμήμα των τάξεων Γ! & Δ! ανέλαβε ο δάσκαλος Ιωάννης Καλλιγιάς. Την Ε! & Στ! ανέλαβε ο δάσκαλος Γεώργιος Μπαλαγιώργας ο οποίος δίδασκε και την Αριθμητική της Δ! τάξης. Ακόμα, σημειώνεται ότι, από τις ώρες της Αριθμητικής στην Ε! και την Στ!, θα διδασκόταν η Γεωμετρία.⁹⁹

Το Νοέμβριο ο σύλλογος διδασκόταν συνεκλήθη και πάλι προκειμένου να συντάξει νέο ωρολόγιο πρόγραμμα, διότι ο διορισμός της δασκάλας Σοφίας Σαμαντά στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας έκανε το σχολείο πεντατάξιο.¹⁰⁰ Βέβαια, δεν επιλέχθηκε η συνηθισμένη λύση του χωρισμού του τμήματος Γ! και Δ! σε δύο, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν πέντε τμήματα με συνδιδασκαλία της Ε! και Στ!. Έχοντας ως γνώμονα τον μεγάλο αριθμό των μαθητών που φοιτούσαν στην Α! τάξη, αριθμός που έκανε δύσκολο το έργο του δασκάλου αλλά και αδύνατη την παρακολούθηση, αποφασίστηκε να χωριστεί η πρώτη τάξη σε δύο τμήματα. Ο σύλλογος των δασκάλων δεν κατέληξε στο σχήμα του πεντατάξιου με τα τμήματα Α₁, Α₂, Β, Γ & Δ, Ε & Στ. Επέλεξαν την περίπλοκη λύση με έξι τμήματα Α₁, Α₂, Β, Γ, Δ, Ε & Στ.

Η δασκάλα Δεληγιάννη Δήμητρα ανέλαβε την τάξη Α₁, τα Ελληνικά, τη Φυσική Ιστορία και την Ωδική της Δ!. Η δασκάλα Σαμαντά Σοφία ανέλαβε την τάξη Α₂ και τα υπόλοιπα μαθήματα (Γεωγραφία, Θρησκευτικά, Ιχνογραφία, Χειροτεχνία, Καλλιγραφία, Ιστορία, Γυμναστική) της Δ!. Τα δύο τμήματα της πρώτης τάξης διδάσκονταν την ανάγνωση και την αριθμητική χωριστά ενώ στα άλλα μαθήματα πραγματοποιούνταν συνδιδασκαλία. Την ώρα της ανάγνωσης του Α₁!, το Α₂! έκανε Γραφή, Ιχνογραφία, Χειροτεχνία και η υπεύθυνη για το Α₂ δασκάλα έκανε μάθημα στην Δ! τάξη και το αντίστροφο. Όσο αφορά τα μαθήματα συνδιδασκαλίας η Δεληγιάννη Δήμητρα δίδασκε τις Λεκτικές Ασκήσεις και την Ωδική και η Σαμαντά Σοφία δίδασκε την Πατριδογνωσία, τα Θρησκευτικά και τη Γυμναστική. Ο δάσκαλος Μπουμπούλης Επαμεινώνδας ανέλαβε την τάξη Β! και τα Θρησκευτικά της Ε! & Στ! τάξης. Ο δάσκαλος Καλλιγιάς Ιωάννης ανέλαβε την τάξη Γ! και την Ιστορία της Ε & Στ τάξης. Ο δάσκαλος Μπαλαγιώργας Γεώργιος ανέλαβε την τάξη Ε & Στ και τα μαθηματικά της Δ! τάξης. Κάθε βδομάδα από τις τρεις ώρες της Αριθμητικής στην Ε! & Στ! η μια σε κάθε τάξη ήταν Γεωμετρία.¹⁰¹

⁹⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 27 / 24-9-1934

¹⁰⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 30 / 17-6-1935

¹⁰¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 28 / 4-10-1934

B.2.7. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1935-36

Το αναλυτικό πρόγραμμα της σχολικής χρονιάς 1935 – 1936 συντάχθηκε με γνώμονα τον μεγάλο αριθμό των μαθητών της πρώτης τάξης και τη δυσκολία να παρακολουθήσουν τα μαθήματα αυτής της τάξης όλοι οι μαθητές. όντας σε ένα τμήμα. Έτσι, η πρώτη τάξη διαιρέθηκε σε δύο τμήματα. Ο χωρισμός των τάξεων πραγματοποιήθηκε με βάση την προηγούμενη εμπειρία των πέντε δασκάλων και των έξι τμημάτων (Α₁, Α₂, Β, Γ, Δ, Ε&Στ). Επίσης, να αναφέρουμε ότι ίσχυσε η απόφαση της προηγούμενης χρονιάς σύμφωνα με την οποία η Ανάγνωση και η Αριθμητική θα διδάσκονται χωριστά, ενώ τα υπόλοιπα μαθήματα θα συνδιδάσκονται.

Το Α₁ ανέλαβε ο δάσκαλος Καλλιγιάς Ιωάννης καθώς και τη διδασκαλία των Μαθημάτων της Δ^η τάξης με την εξαίρεση της Γεωγραφίας, την οποία δίδασκε η Σαμαντά Σοφία, που ανέλαβε το Α₂ Την Β τάξη ανέλαβε η δασκάλα Δήμητρα Δεληγιάνη και την Γ τάξη ανέλαβε ο δάσκαλος Μπουμπούλης Επαμεινώνδας ο οποίος θα δίδασκε επιπλέον την Ιστορία της Ε & Στ τάξεως. Την Ε & Στ τάξη ανέλαβε ο δάσκαλος Μπαλαγιώργας Γεώργιος. Το μάθημα της Γεωμετρίας θα καταλάμβανε μία από τις ώρες της Αριθμητικής για τις τάξεις Ε & Στ.¹⁰²

Το διάστημα από την 8^η Νοεμβρίου μέχρι την 29^η του ιδίου μηνός, κατόπιν αποσπάσεως του δημοδιδασκάλου και το σχολείο λειτούργησε ως τετρατάξιο. Εκτός από την, ενός μηνός, απόσπαση του Επαμεινώνδα Μπουμπούλη

Στο δημοτικό σχολείο της Κατούνας παρουσιάστηκαν έκτακτες αργίες που εμπόδισαν τη λειτουργία του σχολείου και αυτές προέκυψαν λόγω διαφόρων εορτών, αφίξεως βασιλέως, θανάτου πρωθυπουργού, βασιλέως κ.λπ.¹⁰³ Η αργία η οποία ήταν επαναλαμβανόμενη ήταν η 2^η Μαΐου και αντιστοιχούσε στη γιορτή του πολιούχου της κωμόπολης, Αγ. Αθανασίου.

B.2.8. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1936-37

Την 1^η Οκτωβρίου άρχισε η λειτουργία του σχολείου ως πεντατάξιο. Από 1^η Νοεμβρίου έως τις αρχές Φεβρουαρίου λόγω αποσπάσεως του δασκάλου Μπουμπούλη.¹⁰⁴ Κατά την τετράμηνη απόσπαση του δασκάλου Μπουμπούλη, αυτός δίδαξε στα δημοτικά σχολεία Τρύφου και Κομποτής.¹⁰⁵ Την περίοδο αυτή το δημοτικό σχολείο Κατούνας λειτούργησε ως τετρατάξιο.

¹⁰² στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 32 / 26-9-1935

¹⁰³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 33 / 1935-36

¹⁰⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 35 / 1936-37

¹⁰⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 35 / 1936-37

B.2.9. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1937-38

Τη σχολική χρονιά 1937-38 το σχολείο λειτούργησε ως πεντατάξιο εκτός από το μήνα Φεβρουάριο, όπου λειτούργησε ως τετρατάξιο, λόγω αποσπάσεως της δασκάλας Σαμαντά Σοφίας στο σχολείο της Κωνωπίνης. Πρόβλημα στη λειτουργία του σχολείου προξένησε και η ασθένεια του δασκάλου Γεωργίου Μπαλαγιώργα. Όσο αφορά τα κενά, η έκθεση πεπραγμένων του 1937-38 αναφέρει «πλην όμως ανεπληρώθη δια τας εργασίας του λοιπού προσωπικού.»¹⁰⁶

Όσο αφορά το χωρισμό των τάξεων γνωρίζουμε ότι την Α! τάξη ανέλαβε ο Επαμεινώνδας Μπουμπούλης, ο οποίος δίδασκε τα Θρησκευτικά στην Ε & Στ τάξη. Την Β! τάξη ανέλαβε ο Ιωάννης Καλλιγιάς ο οποίος δίδασκε την Ιστορία στην Ε & Στ τάξη. Την Γ! τάξη ανέλαβε ο Γεώργιος Μπαλαγιώργας ο οποίος δίδασκε τα Μαθηματικά στην Ε & Στ τάξη. Την Δ! τάξη ανέλαβε η Σοφία Σαμαντά. Την Ε! & Στ! ανέλαβε η Δήμητρα Δεληγιάννη. Σταθερή μένει η σημείωση ως προς το μάθημα της Γεωμετρίας, το οποίο είχε αποφασισθεί να καταλαμβάνει, κάθε εβδομάδα, μία από τις ώρες της αριθμητικής της Ε & Στ τάξης.¹⁰⁷

B.2.10. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1938-39

Κατά την σχολική χρονιά 1938-39 από την 1^η Απριλίου, εξαιτίας της αποσπάσεως του δασκάλου Ε. Μπουμπούλη εις το σχολείο Βουστρίου, το δημοτικό σχολείο λειτούργησε ως τετρατάξιο και από τις 12 Μαΐου, λόγω της μεταθέσεως του δασκάλου Γ. Μπαλαγιώργα εις Πειραιά, λειτούργησε ως τριτάξιο.

B.2.11. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1939-40

Η πρώτη συνεδρίαση του συλλόγου διδασκόντων αφορούσε την έγκριση των διδακτικών βιβλίων ενώ την ίδια μέρα συντάχθηκε το αναλυτικό πρόγραμμα του πεντατάξιου Δημοτικού σχολείου Κατούνας και πραγματοποιήθηκε ο χωρισμός των τάξεων. Την Α! Τάξη ανέλαβε η δασκάλα Δήμητρα Δεληγιάννη, η οποία θα δίδασκε και την Ιστορία στην Ε & Στ τάξη. Την Β! τάξη ανέλαβε ο δάσκαλος Επ. Μπουμπούλης, ο οποίος θα δίδασκε και τα Θρησκευτικά στην Ε & Στ τάξη. Την Γ!

¹⁰⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 39 / 1937-38

¹⁰⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 41 / 26-9-1938

τάξη ανέλαβε ο δάσκαλος Ιωάννης Καλλιγιάς και την Δ! τάξη ανέλαβε η δασκάλα Ελευθερία Παπούλια. Την Ε! & Στ! ανέλαβε η δασκάλα Σαμαντά Σοφία, η οποία έπρεπε να αφιερώνει στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα μία ώρα από εκείνες της Αριθμητικής προκειμένου να διδάσκει το μάθημα της Γεωμετρίας¹⁰⁸.

Η απόσπαση του δάσκαλου Επαμειν. Μπουμπούλη στο σχολείο Βουστρίου ανάγκασε το σχολείο να λειτουργήσει ως τετρατάξιο. Οι τάξεις Α!, Ε! & Στ!, διατήρησαν τις δασκάλες τους. Την Β!, την οποία αρχικά είχε αναλάβει ο Επαμειν. Μπουμπούλης μαζί με τα Θρησκευτικά της Ε! & Στ!, ανέλαβε πλέον ο Ιωάννης Καλλιγιάς. Η διδασκάλισσα Ελευθερία Παπούλια θα αναλάμβανε, μαζί με το τμήμα της Δ! για το οποίο ήταν ήδη υπεύθυνη, και εκείνο της Γ!.¹⁰⁹

Η απόσπαση του Επαμειν. Μπουμπούλη στο σχολείο Βουστρίου παρατάθηκε μέχρι το τέλος Δεκεμβρίου του 1939. Μετά από το διάστημα αυτό, δηλαδή από τον Ιανουάριο έως τη 18^η Μαΐου του 1940, το σχολείο λειτούργησε ως πεντατάξιο. Στη συνέχεια, δηλαδή από τις 18 Μαΐου και μέχρι τη λήξη του σχολικού έτους, μετά τη νέα απόσπαση του δασκάλου Επαμ. Μπουμπούλη στο σχολείο Αμβρακικού Τριγωνίδος, το σχολείο αναγκάστηκε και πάλι να λειτουργήσει ως τετρατάξιο.¹¹⁰

B.2.12. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1940-41

Το σχολικό έτος 1940-41 το σχολείο λειτούργησε ως τετρατάξιο. Ο σύλλογος διδασκόντων αποτελείτο από τους Μπουμπούλη Επαμεινώνδα, Δ. Δεληγιάννη, Ελευθερία Παπούλια και Σαμαντά Σοφία. Στο πρώτο πρακτικό του νέου σχολικού έτους συντάχθηκε το αναλυτικό πρόγραμμα και πραγματοποιήθηκε χωρισμός των τάξεων. Την Α! τάξη ανέλαβε η δασκάλα Σαμαντά Σοφία η οποία θα δίδασκε και την Ιστορία στην Ε & Στ τάξη. Την Β! τάξη ανέλαβε η δασκάλα Δήμητρα Δεληγιάννη η οποία θα δίδασκε και τα Θρησκευτικά στην Ε & Στ τάξη. Την Γ^η & Δ^η τάξη ανέλαβε η δασκάλα Ελευθερία Παπούλια, ενώ την Ε & Στ τάξη ανέλαβε ο δάσκαλος Επ. Μπουμπούλης.¹¹¹

Την επόμενη μέρα ο σύλλογος διδασκόντων συνήλθε προκειμένου να συντάξει το πρόγραμμα του πεντατάξιου πλέον Δημοτικού σχολείου Κατούνας, καθώς είχαν πραγματοποιηθεί ανακατατάξεις στο διδακτικό προσωπικό, με την προσθήκη στο σχολείο των δασκάλων Γεωργίου Μπαλαγεώργα και Τσάμη Μαρίνας. Έτσι, δημιουργήθηκαν δύο τμήματα πρώτης τάξης Το Α₁! ανέλαβε η Σαμαντά Σοφία που δίδασκε τα θρησκευτικά στην Ε! & Στ! τάξη και το Α₂! ανέλαβε η Τσάμη Μαρίνα που δίδασκε την Ιστορία, Γεωγραφία, Θρησκευτικά και Φυσική Ιστορία στην

¹⁰⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 44 / 25-9-1939

¹⁰⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 45 / 27-9-1939

¹¹⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 48 / 1939-40

¹¹¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 49 / 16-9-1940

Γ! τάξη. Την Β! τάξη ανέλαβε η Δήμητρα Δεληγιάννη που δίδασκε την Ιστορία στην Ε! & Στ! τάξη, ενώ την Δ! τάξη ανέλαβε ο Μπαλαγιώργας Γεώργιος που δίδασκε τα Ελληνικά, τα Μαθηματικά και τα Τεχνικά στην Γ! τάξη. Τέλος, την Ε! και Στ! τάξη ανέλαβε ο Επαμεινώνδας Μπουμπούλης. Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφέρουμε ότι με αυτό το πρόγραμμα, ο δάσκαλος για το δεύτερο τμήμα της πρώτης, εξοικονομήθηκε από τη συγχώνευση των τάξεων Γ! και Δ!.¹¹²

B.2.13. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1945-46

Τη σχολική χρονιά 1945 – 1946, το σχολείο λειτούργησε ως διτάξιο, ενώ από τις 13 Μαρτίου ως τριτάξιο. Επειδή δεν υπάρχει αντίστοιχο πρακτικό, μας είναι άγνωστη η κατανομή των τάξεων εκείνης της χρονιάς. Μπορούμε, όμως, να κάνουμε μια υπόθεση εργασίας και να προσεγγίσουμε την κατανομή των τάξεων με βάση τους κανόνες που διέπουν τα προγράμματα των γυμναστικών επιδείξεων. Σύμφωνα με τους άτυπους αυτούς κανόνες, κάθε δάσκαλος αναλαμβάνει να παρουσιάσει με την τάξη του τις γυμναστικές ασκήσεις ενώ η συνολική εργασία μοιράζεται ισόποσα.

Τα πρακτικά της σχολικής χρονιάς 1945-1946 υπογράφουν τρεις δάσκαλοι Σοφία Σαμαντά, Αθ. Μπακογεώργα, Π. Βάλαρη, που δηλώνουν ότι το σχολείο λειτούργησε ως τριθέσιο. Συνεπώς, το τμήμα των ασκήσεων «των μαθητών της Γ! Δ! Ε! & Στ! τάξεως υπό την επίβλεψιν του δ/λου Αθ. Μπακαγεώργα και Παναγιώτου Βαλάρη»¹¹³ αποτελείται από δύο τμήματα το ένα είναι συνδιδασκαλία των τάξεων Τρίτης-Τετάρτης και το άλλο συνδιδασκαλία Πέμπτης-Έκτης, όπου οι επιβλέποντες είναι οι δάσκαλοι των τμημάτων αυτών. Η Διευθύντρια Σοφία Σαμαντά, η οποία αναλαμβάνει τους χορούς, συμπεραίνουμε εκ της επαγωγής ότι θα είχε το τμήμα της Πρώτης-Δευτέρας, το οποίο συνηθιζόταν να μη μετέχει των εκδηλώσεων.

B.2.14. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1946 - 47

Τον Απρίλη του 1947, ο Διευθυντής του σχολείου Κων/νος Παπαδημητρίου εγγράφως κάλεσε σε συνεδρίαση τον σύλλογο των διδασκόντων με θέμα: «κατανομή τάξεων μεταξύ διδακτικού προσωπικού». Το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας θα λειτουργούσε ως τετρατάξιο, μετά τη λήξη της απόσπασης, στο Δημοτικό σχολείο Μαχαλά, του δασκάλου Παναγιώτη Βαλάρη και την επιστροφή του στο Σχολείο. Σύμφωνα με την εισήγηση του Διευθυντή, γνωρίζουμε ότι δημιουργήθηκαν τέσσερα

¹¹² στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 50 / 17-9-1940

¹¹³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 2 / 1945-46

τμήματα - ξεχωριστά τμήματα θα αποτελούσαν η Α! και η Β!, ενώ στις Γ!&Δ!, Ε!&Στ! θα εφαρμοζόταν η μέθοδος της συνδιδασκαλίας.

Την Α! τάξη ανέλαβε ο δάσκαλος Παναγιώτης Βαλάρης ο οποίος δίδασκε το μάθημα της Γυμναστικής στην Γ! & Δ! τάξη και τα μαθήματα των Θρησκευτικών και της Ελληνικής Ιστορίας στο τμήμα της Ε! & Στ! τάξης. Την Β! τάξη ανέλαβε ο δάσκαλος Αθανάσιος Μπακογεώργος, ο οποίος δίδασκε την αριθμητική της Γ! τάξης και την Γεωγραφία στην Γ! & Δ!.. Το τμήμα των τάξεων Γ! & Δ! ανέλαβε η δασκάλα Σοφία Σαμαντά, η οποία δίδασκε επίσης το μάθημα της Ωδικής στην Α! τάξη, την Ωδική στην Β! τάξη και τη χειροτεχνίας στο τμήμα της Ε! & Στ! τάξης. Το τμήμα των τάξεων Ε! & Στ! ανέλαβε ο δάσκαλος Κων/νος Παπαδημητρίου, ο οποίος δίδασκε και τα θρησκευτικά στο τμήμα Γ! & Δ!¹¹⁴

B.2.15. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1947-48

Το πρώτο πρακτικό της σχολικής χρονιάς 1947-48 αφορά την κατανομή των τάξεων και το εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα. Ο σύλλογος των διδασκόντων συνεκλήθη κατόπιν εγγράφου προσκλήσεως του Διευθυντή. Την Α! τάξη ανέλαβε η δασκάλα Σοφία Σαμαντά η οποία δίδασκε και τα ελληνικά της Γ! τάξης και συνολικά εργαζόταν τριάντα μία (31) ώρες εβδομαδιαίως. Την Β! τάξη ανέλαβε ο δάσκαλος Αθανάσιος Μπακογεώργος ο οποίος δίδασκε τα θρησκευτικά και την ελληνικήν Ιστορίαν Ε! & Στ! και συνολικά εργαζόταν είκοσι εννέα (29) ώρες εβδομαδιαίως. Την συνδιδασκαλία των τάξεων Γ! & Δ! ανέλαβε ο δάσκαλος Παναγιώτης Βαλάρης ο οποίος συνολικά εργαζόταν τριάντα μία (31) ώρες εβδομαδιαίως. Τέλος, τη συνδιδασκαλία των τάξεων Ε! & Στ! ανέλαβε ο Διευθυντής του σχολείου, Κων/νος Παπαδημητρίου, που συνολικά εργαζόταν είκοσι οκτώ (28) ώρες εβδομαδιαίως. Τις τέσσερις (4) ώρες των Θρησκευτικών και της Ιστορίας, τις οποίες είχε αναλάβει ο Διευθυντής του Σχολείου αντί του δασκάλου Αθανάσιου Μπακογεώργου, τις αναπλήρωνε ο δεύτερος με εργασία στο γραφείο του πρώτου.¹¹⁵

B.2.16. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1948-49

Το σχολικό έτος 1948-1949 το σχολείο λειτούργησε ως τριθέσιο, καθώς δεν συμπληρώθηκαν οι δύο κενές θέσεις. Εξαιτίας του όγκου των μαθητών που είχαν εγγραφεί στο σχολείο και του περιορισμένου αριθμού των αιθουσών διδασκαλίας, ο

¹¹⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 1 / 21-4-1947

¹¹⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 1 / 14-9-1947

Διευθυντής θεώρησε ότι έπρεπε να γίνει ένας διαφορετικός χωρισμός των τάξεων. Η πρότασή του, η οποία έγινε δεκτή από το σύλλογο των δασκάλων, ήταν να αποτελέσει η πρώτη τάξη ένα ενιαίο τμήμα, να χωριστούν σε δύο τμήματα οι μαθητές της Δευτέρας τάξης, οι τάξεις Γ! και Δ! διδάσκονται ξεχωριστά, ενώ να πραγματοποιηθεί συνδιδασκαλία στις τάξεις Ε! και Στ!. Αποφασίστηκε, επίσης, λόγω του περιορισμένου χώρου που το σχολείο είχε στη διάθεσή του, οι τάξεις Γ!, Δ!, Ε!, και Στ! να προσέρχονται τις πρωινές ώρες, ενώ η Α! τάξη και τα δύο τμήματα της Β! να προσέρχονται τις απογευματινές ώρες.

Το τμήμα της Α! τάξης και το τμήμα της Γ! τάξης ανέλαβε ο Διευθυντής του Σχολείου, Κων. Παπαδημητρίου. Τα δύο τμήματα της Β! τάξης ανέλαβαν ο Παναγιώτης Βαλάρης, ο οποίος ανέλαβε και την συνδιδασκαλία Ε! & Στ!, και η Σοφία Σαμαντά η οποία ανέλαβε και την Δ! τάξη. Σημαντική είναι και η αιτιολόγηση της επιλογής του Διευθυντή, «διότι επί δύο συνεχή σχολικά έτη εδίδασκεν εις την Ε! και Στ! τάξιν». Ο κάθε δάσκαλος ανέλαβε ένα τμήμα της πρωινής και ένα της απογευματινής βάρδιας.¹¹⁶

Το εβδομαδιαίο πρόγραμμα και ο χωρισμός των τάξεων απασχόλησε ξανά το σύλλογο διδασκόντων, μετά τη δίμηνη απόσπασή στο Δημοτικό σχολείο Κατούνας, του δασκάλου του δημοτικού σχολείου της Πουλιανής. Στην εισήγησή του ο Διευθυντής στηρίχθηκε στον όγκο των μαθητών που καθιστούσαν το σχολείο πληθωρικό, λόγω της προσέλευσης πολλών μαθητών ανταρτόπληκτων, αλλά και στον περιορισμένο χώρο των αιθουσών διδασκαλίας. Η πρότασή του, η οποία και έγινε δεκτή από το σύλλογο των διδασκόντων, ήταν να χωριστεί σε δύο τμήματα και η πρώτη τάξη και η Δευτέρα. Τα τέσσερα αυτά τμήματα να προσέρχονται στο σχολείο τις μεσημεριανές ώρες. Τις πρωινές να γίνεται χωριστά η διδασκαλία των τάξεων της Γ! Δ! Ε! και Στ!.

Η λύση αυτή αντίκειται από ψυχολογικής, παιδαγωγικής και κοινωνικής πλευράς, καθώς επιβάλλεται όλες οι τάξεις να προσέρχονται μαζί και τις μεσημεριανές και τις απογευματινές ώρες. Ωστόσο, η διαρρύθμιση αυτή της λειτουργίας του σχολείου αποτελεί λύση ανάγκης εξαιτίας της ελλείψεως πλήρους διδακτικού προσωπικού. Ο σύλλογος διδασκόντων συμφώνησε και στο χωρισμό των τάξεων που πρότεινε ο διευθυντής του σχολείου. Το ένα τμήμα της πρώτης και το τμήμα της έκτης ανέλαβε ο Αθανάσιος Μπακογεώργος. Το άλλο τμήμα της πρώτης και την τρίτη τάξη ανέλαβε ο Διευθυντής του Σχολείου Κων. Παπαδημητρίου. Το ένα τμήμα της δευτέρας και το τμήμα της Τετάρτης ανέλαβε η Σοφία Σαμαντά ενώ το άλλο τμήμα της δευτέρας και το τμήμα της πέμπτης τάξης ανέλαβε ο Παναγιώτης Βαλάρης.¹¹⁷

¹¹⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 1 / 19-9-1948

¹¹⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 3 / 11-12-1948

B.2.17. ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 1949-50

Το σχολικό έτος 1949-50, κατά την πρώτη συνεδρίαση του συλλόγου, ρυθμίστηκε το θέμα της κατανομής των τάξεων και του εβδομαδιαίου προγράμματος, αντίγραφο του οποίου εστάλη στον επιθεωρητή. Στην εισήγησή του, ο Διευθυντής αναφέρθηκε στη δυνατότητα το σχολείο να λειτουργήσει ως τετραθέσιο, με βάση το υπάρχον προσωπικό, με την ελπίδα να έρθει πέμπτος δάσκαλος, καθώς οι εγγραφές αναμένονταν να ξεπεράσουν τους πεντακόσιους (500) μαθητές. Ακόμα, δεδομένου ότι οι μικρές αίθουσες επιβάλουν τον χωρισμό των τάξεων Α! και Β!, πρότεινε το σχεδιασμό που είχε ακολουθηθεί την προηγούμενη χρονιά, με πρωινές τις τάξεις Γ!, Δ!, Ε!, Στ! και απογευματινές τις τάξεις Α! και Β!, οι οποίες είχαν δύο τμήματα κάθε μία.

Οι δάσκαλοι συμφώνησαν με την εισήγηση του Διευθυντή και κατέληξαν, μετά από συζήτηση, στο ποιες τάξεις θα αναλάβουν κατέληξαν. Έτσι, αποφασίστηκε ότι το ένα τμήμα της πρώτης τάξης και την Πέμπτη θα αναλάμβανε ο Παναγιώτης Βαλάρης, το δεύτερο τμήμα της πρώτης τάξης καθώς και την Τετάρτη θα αναλάμβανε η Σοφία Σαμαντά, το ένα τμήμα της Δευτέρας και την έκτη θα αναλάμβανε ο Διευθυντής του Σχολείου Κων. Παπαδημητρίου και, τέλος, για το δεύτερο τμήμα της Δευτέρας και την Τρίτη τάξη θα ήταν υπεύθυνη η Μαρία Τασιοπούλου.¹¹⁸

Στα τέλη Σεπτεμβρίου συνεκλήθη σύλλογος διδασκόντων, προκειμένου να πραγματοποιηθεί νέα κατανομή των τάξεων και να καταρτισθεί νέο εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα. Τούτο έγινε κατόπιν υπηρεσιακού σημειώματος από το γραφείο του επιθεωρητή, το οποίο ανέφερε ότι αναλαμβάνει καθήκοντα στην κενή θέση του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας ο δημοδιδάσκαλος Αχυρών Αθανάσιος Μπακογεώργος. Μετά από αυτή την εξέλιξη, αποφασίστηκε ότι όλες οι τάξεις του σχολείου θα προσέρχονταν κανονικώς, τις πρωινές αλλά και τις απογευματινές ώρες. Κάθε δάσκαλος θα αναλάμβανε μία τάξη ενώ θα ενώνονταν οι τάξεις Ε! και Στ!. Την πρώτη τάξη ανέλαβε ο αποσπασμένος στο σχολείο δάσκαλος Αθανάσιος Μπακογεώργος, τη Δευτέρα ανέλαβε η Μαρία Τασιοπούλου, την Τρίτη ανέλαβε ο Παναγιώτης Βαλάρης, την Τετάρτη ανέλαβε η Σοφία Σαμαντά και την συνδιδασκαλία Ε! και Στ! ο Διευθυντής του Σχολείου Κων. Παπαδημητρίου.¹¹⁹

Το τρίτο πρακτικό της σχολικής χρονιάς 1949-50, συντάχτηκε στα πλαίσια έκτακτης συνεδρίασης. Απασχολήθηκε με την κατανομή των τάξεων και το εβδομαδιαίο πρόγραμμα, καθώς έληξε η δίμηνη απόσπαση του Αθανασίου Μπακογεώργου στο σχολείο της Κατούνας και δεν παρουσιάστηκε η μετατεθείσα σε αυτό η δασκάλα Γιαννακοπούλου. Ο Διευθυντής πρότεινε στην κοινότητα, λόγω της πληθώρας των μαθητών, να προσλάβει ιδιωτικό δάσκαλο.

¹¹⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 1 / 20-9-1949

¹¹⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 2 / 30-9-1949

Η απάντηση που έλαβε ο Διευθυντής στην πρότασή του ήταν αρνητική. Η αιτία ήταν ότι η κοινότητα στερείτο πόρων, καθώς αυτοί εξαντλήθηκαν με τα τριάντα πέντε εκατομμύρια δραχμές (35.000.000 δρχ.), τα οποία χορήγησε κατά το οικονομικό έτος 1948-1949, με σκοπό την αποπεράτωση του διδακτηρίου. Βέβαια, η κοινότητα, θέλοντας να σημειώσει το ενδιαφέρον της για το σχολείο, αναφέρει ότι ψηφίστηκε και άλλη πίστωση δεκαπέντε εκατομμυρίων δραχμών (15.000.000 δρχ.) για την επίστρωση του δαπέδου του κάτω ορόφου δια μωσαϊκών πλακιδίων.

Τελικώς, για ψυχολογικούς αλλά και κοινωνικούς λόγους, ο Διευθυντής του σχολείου πρότεινε οι Α! και Β! τάξεις να προσέρχονται εναλλάξ, η μια τις προμεσημβρινές και η άλλη τις απογευματινές ώρες, και την διδασκαλία των τάξεων αυτών να αναλάβει ο ίδιος διδάσκαλος. Έτσι, την Α! και Β! τάξη ανέλαβε η Μαρία Τασιοπούλου, την Γ! ο Παναγιώτης Βαλάρης, την Δ! η Σοφία Σαμαντά και την συνδιδασκαλία της Ε! και Στ! τάξεως ο Διευθυντής του Σχολείου Κων. Παπαδημητρίου.¹²⁰

---

¹²⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 3 / 7-12-1949

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ****Α΄. ΕΣΩΣΧΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ****Α.1. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΣΩΣΧΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΗΣ
ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΟΥΝΑΣ**

Αιτία σύγκλησης του συλλόγου διδασκόντων κάθε σχολείου αποτελούσε η οργάνωση της λειτουργίας του σχολείου. Αντικείμενο σε μια τέτοια συζήτηση την εποχή που εξετάζουμε ήταν κυρίως η συμπεριφορά των μαθητών μέσα στο σχολείο, κατά τη διάρκεια των μαθημάτων, αλλά και έξω από αυτό, τις ώρες κατά τις οποίες δεν πραγματοποιούνταν μαθήματα. Παρόμοια θέματα ήταν πάντα μέλημα των σχολικών μονάδων, χωρίς από αυτόν το γενικό κανόνα να εξαιρείται το δημοτικό σχολείο Κατούνας.

Την περίοδο 1929-1957 καταγράφονται έξι συνεδριάσεις –πρακτικά τα οποία ασχολούνται με την οργάνωση και λειτουργία του συγκεκριμένου σχολείου. Στις δύο από αυτές, η σύγκληση του συλλόγου των διδασκόντων έγινε εκτάκτως. Τις προκάλεσε, αντίστοιχα, το περιεχόμενο των διαταγών τις οποίες είχε στείλει τις σχολικές χρονιές 1953-54 και 1954-55, ο Θ. Γιαννόπουλος, ο επιθεωρητής των

δημοτικών σχολείων της περιφέρειας. Το περιεχόμενο της, υπ' αριθμόν 1108/ 6-5-1954, διαταγής αναφερόταν στην ανάγκη να προσεχθεί η συμπεριφορά των μαθητών και το περιεχόμενο της, υπ' αριθμόν 2198/6-10-1954, διαταγής, αναφερόταν στην σωστή επίβλεψη των μαθητών από τους δασκάλους κατά την διάρκεια των διαλειμμάτων.

Τα υπόλοιπα τέσσερα πρακτικά, ουσιαστικά, όριζαν τα θέματα που έπρεπε να προσέξει ο σύλλογος των διδασκόντων για τη δημιουργία των κανόνων εσωτερικής και εξωτερικής λειτουργίας του σχολείου, θέματα τα οποία αφορούσαν τόσο τους μαθητές του σχολείου, όσο και τις υποχρεώσεις των εκπαιδευτικών. Τα πρακτικά αυτά, σε σχέση με όλα τα υπόλοιπα, καταλαμβάνουν, από άποψη αριθμού σελίδων, το μεγαλύτερο χώρο, μαρτυρώντας τη σημασία που έδινε ο σύλλογος των διδασκόντων στους κανόνες λειτουργίας του σχολείου. Ο αριθμός των σελίδων που καταλαμβάνουν τα πρακτικά κανόνων εσωτερικής και εξωτερικής λειτουργίας του σχολείου είναι κατά μέσο όρο 8,5 σελίδες (Το πρακτικό της σχολικής χρονιάς 1947-1948 καταλαμβάνει τεσσεράμισι (4,5) σελίδες, επτά (7) το πρακτικό του 1954-1955, εννέα (9) του 1955-1956 και δεκατρείς (13) σελίδες το πρακτικό της σχολικής χρονιάς 1956-1957.)

Στον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας του Δημοτικού σχολείου ο Διευθυντής εισηγείται και ο Σύλλογος των διδασκόντων «Εγκρίνει ομοφώνως την κατάρτιση του ως ανωτέρω κανονισμού και την πιστήν τήρησιν τούτου.». Κατά τη σχολική χρονιά 1955-1956, αναφέρεται ότι τον εσωτερικό κανονισμό εισηγείται ο Διευθυντής και, αφού εγκρίνεται από το σύλλογο των διδασκόντων, στέλνεται για έγκριση στον επιθεωρητή των δημοτικών σχολείων, «αφού και υμείς εγκρίνετε, υποβάλλομεν και εις την Προϊσταμένη μας Αρχήν»¹.

Τα πρακτικά που ασχολούνται με τη συμπεριφορά των μαθητών έχουν την εξής θεματογραφία.

- «κανονισμός της εσωσχολικής και εξωσχολικής συμπεριφοράς των μαθητών και γενικώς της απροσκόπτου λειτουργίας του σχολείου.»²
- «Περί καλής συμπεριφοράς των μαθητών»³.
- «κανονισμός της εσωσχολικής και εξωσχολικής συμπεριφοράς των μαθητών, δια την απρόσκοπτον και ομαλοτέραν λειτουργίαν του Σχολείου κατά το άρτι αρξάμενον νέον σχολικόν έτος 1954-1955.»⁴
- «Περί υποχρεώσεων του Διδακτικού προσωπικού κατά τον χρόνο της εφημερίας των»⁵

---

¹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 20-9-1955

² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 29-11-1947

³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 11-5-1954

⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954

⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 14 / 11-10-1954

- «Κανονισμός λειτουργίας του σχολείου κατά το σχολικό έτος 1955-1956»⁶
- «Κανονισμός της ενιαυσίου λειτουργίας του σχολείου»⁷

Στα σωζόμενα πρακτικά της περιόδου 1929-1957, η σύγκλιση του συλλόγου των διδασκόντων για θέματα οργάνωσης της λειτουργίας του σχολείου, παρουσιάζονται για πρώτη φορά σε πρακτικό του συλλόγου των διδασκόντων, τη σχολική χρονιά 1947-1948. Αυτό δε σημαίνει ότι τα προηγούμενα σχολικά χρόνια δεν υπήρχε ενδιαφέρον για την οργάνωση της λειτουργίας του σχολείου, αλλά ότι τέτοιες συνεδριάσεις δεν καταγράφονταν στα πρακτικά. Μετά τη σχολική χρονιά 1953-1954, τα θέματα τέτοιας φύσης επαναλαμβάνονται στο τετράδιο-βιβλίο των πρακτικών κάθε σχολική χρονιά.

Το πρώτο πρακτικό που πραγματευόταν την οργάνωση της λειτουργίας του σχολείου υπογράφηκε στις 11 Μαΐου 1954. Τη χρονιά εκείνη, ο σύλλογος των διδασκόντων, έπειτα από έγγραφη πρόσκληση του Διευθυντή του σχολείου, Κωνσταντίνου Παπαδημητρίου, συνεδρίασε εκτάκτως με θέμα «Περί καλής συμπεριφοράς των μαθητών». Αιτία ήταν η υπ' αριθμόν 1108/6/5/54 διαταγή του επιθεωρητή, Θ. Γιαννόπουλου, ο οποίος σύμφωνα με την εισήγηση του Διευθυντή του σχολείου «εκ διαφόρων καταγγελιών περί σημειωθεισών αξιοποιώνων πράξεων μαθητών σχολείων τινών, συνιστά ιδιαίτεραν φροντίδα και μέριμναν εκ μέρους πάντων των Δημοδιδασκάλων ως προς την καλήν και ευκόσμιαν συμπεριφοράν των μαθητών.»⁸

Ο επιθεωρητής με αφορμή ενέργειες στις οποίες είχαν προβεί μαθητές, από τα σχολεία της περιφέρειάς του και οι οποίες του είχαν καταγγελλεί ως ανάρμοστες, επανέφερε το θέμα της επαγρύπνησης των δασκάλων, ώστε να μην υπάρχουν παρεκτροπές στην συμπεριφορά των μαθητών. Η Κατούνα δεν συμπεριλαμβανόταν στα σχολεία που παρατηρήθηκε ανάρμοστη συμπεριφορά και αυτό φαίνεται από την εισήγησή του Διευθυντή του σχολείου, ο οποίος αναφέρει, «Ευτυχώς ως και υμείς έχετε αντιληφθή, οι μαθηταί μας είναι σώφρονες και δεικνύουν παραδειγματικήν συμπεριφοράν εν τε τω σχολείω, τη οικογενεία και τη άλλη κοινωνία.»⁹ Η διαπίστωση ότι οι μαθητές του δημοτικού σχολείου Κατούνας συμπεριφέρονται κόσμια στο σχολείο, στην οικογένεια και στις κοινωνικές τους συναναστροφές δείχνει το σημαντικό ρόλο του συλλόγου διδασκόντων σε αυτό το επίτευγμα.

Στις συστάσεις και την προτροπή του επιθεωρητή για ιδιαίτερη φροντίδα και μέριμνα από όλους τους δασκάλους, προκειμένου να επιτευχθεί η όσο το δυνατόν καλύτερη συμπεριφορά των μαθητών, ο Διευθυντής τον Δημοτικού σχολείου Κατούνας εισηγήθηκε τα παρακάτω μέτρα:

- Την επαγρύπνηση στην τήρηση της τάξεως και της ευκοσμίας στους μαθητές, ώστε να έχουν εξακολουθητική αξία τα όποια επιτεύγματα.
- Την συνεχή παρακολούθηση των μαθητών κατά τη διάρκεια των

⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 20-9-1955

⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17 / 19-9-1956

⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 11-5-1954

⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 5 / 11-5-1954

διαλειμμάτων από τους εφημερεύοντες δάσκαλους.

- Την ευκαιριακή διδασκαλία προς επίτευξη του σκοπού.

Στον όρο «ευκαιριακή διδασκαλία», τον οποίο συναντάμε εδώ για πρώτη φορά στα πρακτικά, δίνει ο ίδιος ο Διευθυντής την εξής ερμηνεία, «εν δεδομένη ευκαιρία να γίνεται ειδική μνεία και εν τη αιθούση της διδασκαλίας παρ' εκάστω δασκάλω και δημοδιδασκαλίσσης περί των αγαθών της τάξεως και ευκοσμίας των μαθητών. ευκαιριακή διδασκαλία δεν θα ήτο άσχετος προς επίτευξιν των ανωτέρω σκοπών.»¹⁰ Σύμφωνα με την ευκαιριακή διδασκαλία, όπως αυτή ορίζεται παραπάνω, ο δάσκαλος διέκοπτε την διδασκαλία του μαθήματος προκειμένου να ασκήσει νοητικά καθήκοντα δράττοντας της ευκαιρία από κάποιο σημείο της διδασκαλίας.

Στην εύρυθμη λειτουργία του σχολείου, εκτός από τη συμπεριφορά των μαθητών, συμβάλλουν και οι υποχρεώσεις των δασκάλων. Στις 11 Οκτώβριου 1954 ο σύλλογος των διδασκόντων, κατόπιν εγγράφου προσκλήσεως του Διευθυντή του σχολείου, Κωσταντίνου Παπαδημητρίου, συνεδρίασε εκτάκτως με θέμα «Περί υποχρεώσεων του Διδακτικού προσωπικού κατά τον χρόνο της εφημερίας των». Οι δάσκαλοι είχαν μελετήσει «επισταμένως» την διαταγήν υπ' αριθ. 2198/6/10/54 του κ. επιθεωρητή, η οποία αναφερόταν στην επίβλεψη των μαθητών κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων με βάση τα όσα όριζε η παιδονομία¹¹.

Το θέμα εισηγήθηκε ο Διευθυντής του σχολείου και μάλιστα εγκρίθηκε ομόφωνα από το σύλλογο των διδασκόντων. Κατά την εισήγησή του ο Διευθυντής επέστησε την προσοχή των δασκάλων ώστε «έκαστος εξ ημών κύριοι συνάδελφοι δέον να λάβη σοβαρώς υπόψη την ως ανωτέρω διαταγήν του κ. επιθεωρητού». Ακόμα, αναφέρθηκε στα καθήκοντα του εφημερεύοντος, «Υποχρεούται έκαστος εφημερεύων Δημ/λος ή Δημοδιδασκάλισσα να παρευρίσκεται εις το Σχολείον πριν των μαθητών να παρακολουθή την προσέλευσιν τούτων, να επιμελείται για την ευπρεπή συμπεριφορά τούτων κατά τα παιχνίδια, την είσοδον και έξοδόν των εκ του σχολείου και γενικώς καθίσταται προσωπικώς υπεύθυνος ο εφημερεύων δια την μετά σχολαστικότητος ακριβή τήρησιν των υποχρεώσεών του.»^{12α}

Ο εφημερεύων δάσκαλος οφείλει να επαγρυπνεί διότι «διαρκώς ζων πάντοτε και κινούμενος περίξ των μαθητών του.»^{12β} Η σωστή εφημερία πετυχαίνεται με «την πλήρην σύμπνοιαν ημών προς την ζωήν και την κίνησιν του Σχολείου»^{12γ} Ο Διευθυντής του σχολείου, για να εξασφαλίσει ότι οι διδάσκοντες θα ανταποκριθούν «πλήρως προς την διαταγήν του κ. επιθεωρητού»^{12δ}, κατάρτισε νέο εβδομαδιαίο πρόγραμμα εφημερευόντων. Πρώτος εφημερεύοντας, κατά την πρώτη εβδομάδα μετά την συνεδρίαση, ήταν ο ίδιος ο διευθυντής του σχολείου, δίνοντας έτσι το καλό παράδειγμα.

¹⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 14 / 11-5-1954

¹¹ Την ελευθερία του δασκάλου να εφαρμόσει τα παιδονομικά μέτρα της αρέσκειάς του, βρίσκουμε σε όλα τα πρακτικά τα οποία αναφέρονται σε κανονισμούς λειτουργίας του σχολείου. Ενδεικτικά αναφέρουμε: «Παιδονομικά μέσα είναι ελεύθερον το Διδακτικόν Προσωπικόν του σχολείου να επιβάλη εκάστοτε οία ήθελεν εγκρίνει ως τα μάλλον ενδεδειγμένα» (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17 / 19-9-1956)

^{12α, 12β, 12γ, 12δ} στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 14 / 11-10-1954

Τα ζητήματα που εξέταζε ο σύλλογος των διδασκόντων όταν συγκαλούνταν να αποφασίσει περί της ομαλής¹³ λειτουργίας του σχολείου ήταν: (α) οδηγίες για την έναρξη των μαθημάτων, (β) τα καθήκοντα των επιμελητών, (γ) η επίβλεψη της ατομικής καθαριότητας των μαθητών, (δ) η ίδρυση μαθητικών συμβουλίων, (ε) η οργάνωση του σχολικού κήπου, (στ) αναφορά στον εκκλησιασμό της Κυριακής και (ζ) η εκδρομή της Τετάρτης, (η) η χρήση του ραδιοφώνου ως παιδαγωγικού μέσον και (θ) η επιβολή του νόμου «περί υποχρεωτικής φοίτησης».

(α) ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΕΝΑΡΞΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

Η είσοδος των μαθητών στις τάξεις γινόταν σε τρία στάδια:

- i. Συγκέντρωση των μαθητών στο προαύλιο του σχολείου
- ii. Κτύπημα κουδουνιού και παράταξη των μαθητών
- iii. Είσοδος των μαθητών στις τάξεις

i. Συγκέντρωση των μαθητών στο προαύλιο του σχολείου

Κάθε πρωί και μεσημέρι η καμπάνα θύμιζε, «με την κρούσιν του σημάντρου» στους μαθητές ότι ήταν ώρα για να πάνε σχολείο. Το πρωί η καμπάνα κτυπούσε στις 7 π.μ. και το μεσημέρι στις 1.30 μ.μ. Το χειμώνα, «εν καιρώ χειμώνος», όπως σημειώνεται, η καμπάνα κτυπούσε τρία τέταρτα αργότερα, στις 7.45 π.μ., και μισή ώρα αργότερα το μεσημέρι, δηλαδή στις 2 μ.μ.¹⁴ Η καμπάνα υπήρξε το μέσον αναφοράς της προετοιμασίας των μαθητών για το σχολείο και όταν δεν αναφέρεται στα πρακτικά, δε σημαίνει ότι έχει ξεπεραστεί. Τη σχολική χρονιά 1955-1956 αναφέρεται στο πρακτικό ότι βάση της προετοιμασίας προσέλευσης των μαθητών στο σχολείο αποτελεί το ρολόι, το οποίο είχε εγκατασταθεί στην κωμόπολη, «οι μαθηταί μας έχοντες οδηγόν το ωρολόγιον της κωμοπόλεως, θα προσέρχωνται εις το σχολείον».

Οι μαθητές συγκεντρώνονταν στο προαύλιο του διδακτηρίου και περίμεναν να κτυπήσει το κουδούνι. Στον εσωτερικό κανονισμό της λειτουργίας του σχολείου, τη σχολική χρονιά 1954-1955, αναφέρεται τότε έπρεπε να πάνε οι μαθητές στο σχολείο και πώς να χρησιμοποιήσουν το χρόνο τους, έως ότου κτυπήσει το κουδούνι έναρξης

¹³ Ο συντάκτης των πρακτικών χρησιμοποιεί τα επίθετα ομαλός, απρόσκοπος, κανονικός δίπλα στη φράση «λειτουργία του σχολείου» για να δηλώσει την ανάγκη σύνταξης κανονισμού εσωτερικής και εξωτερικής λειτουργίας του σχολείου: «γενικώς της απρόσκοπτης λειτουργίας του σχολείου» (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 29-11-1947), «δια την απρόσκοπτον και ομαλοτέραν λειτουργίαν του Σχολείου κατά το άρτι αρξάμενον νέον σχολικόν έτος 1954-1955.» (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954), «Δια την κανονικήν λειτουργίαν του Σχολείου κατά το νέον σχολικόν τούτον έτος 1955-1956» (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 20-9-1955), «Δια την ομαλοτέραν, απρόσκοπτον και κανονικήν λειτουργίαν του Σχολείου κατά το άρτι αρξάμενον νέον τούτο σχολικόν έτος 1956-1957» (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17 / 19-9-1956)

¹⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 29-11-1947

των μαθημάτων, «Οι μαθηταί θα προσέρχονται εις το σχολείον 30' πριν της ενάρξεως των μαθημάτων και θα αναμένουν εις το γήπεδον του Σχολικού γυμναστηρίου παίζοντες ή μελετώντες τη επιβλέψει¹⁵ πάντοτε παρά τον εφημερεύοντος Δημοδιδασκάλου ή Δημοδιδασκαλίσης.»¹⁶

ii. Κτύπημα κουδουνιού και παράταξη των μαθητών

Το κουδούνι το κτυπούσε κάποιος από τούς εσωτερικούς επιμελητές ή επιμελήτριες. Στο πρακτικό της σχολικής χρονιάς 1954-1955, το οποίο αναφέρεται στον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας του σχολείου, σημειώνεται ότι ο εσωτερικός επιμελητής-τρια ο οποίος αναλαμβάνει να κτυπήσει το κουδούνι είναι από την Έκτη¹⁷ τάξη, «...10 λεπτά πριν της ενάρξεως του μαθήματος.» της πρωινής ή απογευματινής διδασκαλίας.

Με το άκουσμα του κουδουνιού οι μαθητές συντάσσονταν σε σειρές «...έμπροσθεν της κυρίας εισόδου¹⁸ κατά τάξεις και κατά φύλλον...». Ακολουθούσε κοινή προσευχή και εψάλλοντο θρησκευτικοί ύμνοι όπως «Ω Χριστέ...». Οι θρησκευτικοί ύμνοι άδοντο «εν χορώ και εν κατανύξει»¹⁹ από τους μαθητές «τη οδηγία του εφημερεύοντος Δημοδιδασκάλου ή της εφημερευούσης Δημοδιδασκαλίσης»²⁰. Καθόλη τη διάρκεια ήταν παρόν όλο το διδακτικό προσωπικό του Σχολείου.

iii. Είσοδος στις τάξεις

Στη συνέχεια, τα παιδιά οδηγούνταν στις τάξεις τους. Η ησυχία και η τάξη μέχρι την έναρξη του μαθήματος εξασφαλιζόταν από τον δάσκαλο εκείνο ο οποίος επέπτενε και ο οποίος οριζόταν εναλλάξ για κάθε εβδομάδα.

¹⁵ «τη αγρύπνω επιβλέψει και εποπτεία» (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17 / 19-9-1956)

¹⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954

¹⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954

¹⁸ «...έμπροσθεν της κυρίας εισόδου του πρώτον ορόφου» (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17/19-9-1956) Το κτίριο είχε δύο εισόδους. Μια στο κέντρο της μεγάλης πλευράς του ορθογώνιου παραλληλόγραμμου κτιρίου και την άλλη στην μικρή πλευρά του επί της κεντρικής αρτηρίας της κωμόπολης. Λόγω της κλήσης του εδάφους και της κεντρικής αρτηρίας ή είσοδος της μεγάλης πλευράς του κτιρίου είναι στον πρώτο όροφο και η είσοδος της μικρής πλευρά που επικοινωνεί με την κεντρική αρτηρία είναι στο δεύτερο όροφο

¹⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 20-9-1955

²⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17 / 19-9-1956

(β) ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΩΝ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ

Στο τετράδιο βιβλίο των πράξεων, στις πράξεις οι οποίες ασχολούνται με την λειτουργία του σχολείου, αναφέρονται δύο είδη επιμελητών, οι εσωτερικοί και οι εξωτερικοί επιμελητές. Εσωτερικοί επιμελητές λέγονται οι μαθητές οι οποίοι αναλάμβαναν την επιτήρηση των αιθουσών. Η διάρκεια της θητείας τους ήταν μία εβδομάδα. Κάθε εβδομάδα τα καθήκοντα των εσωτερικών επιμελητών αναλάμβαναν δύο μαθητές ή μαθήτριες, «Εις έκαστην τάξιν ανατίθενται δικαιώματα εσωτερικών επιμελητών εις δύο μαθητάς ή μαθήτριας ων η θητεία θα είναι εβδομαδιαία.»²¹ Τα καθήκοντα των εσωτερικών επιμελητών ήταν τα εξής :

- «καθ' όλα καθαριότητος²² των αιθουσών, αερισμού τούτων»²³
- «εξακρίβωσις και αιτία των απουσιαζόντων μαθητών»
- «εποπτεία επί των αναγκαιούντων μέσων διδασκαλίας»
- «εξεύρεσις οργάνων γραφής των στερουμένων τούτων μαθητών»
- «Σκουπίσματα αιθουσών, διαδρόμων, γραφείου, δις της εβδομάδος ήτοι εκάστη Τετάρτη και Σάββατο μ.μ.»

επιπλέον

- «η επίβλεψη των ειδών γραφής, βιβλίων, τετραδίων των μαθητών
  - Σφουγγαρίσματα, απολυμάνσεις και ασβεστοχρίσματα αποχωρητηρίων.
- Στο πρακτικό της σχολικής χρονιάς 1955-1956 αναφέρονται επίσης
- επανειλημμένα σφουγγαρίσματα δαπέδων
  - συχνά ποτίσματα των γλαστρών με άνθη που υπήρχαν στις αίθουσες και στον εξώστη καθώς και τον ανθώνα δεξιά και αριστερά της κυρίας εισόδου τον άνω ορόφου»²⁴

Οι εργασίες οι οποίες ήταν προγραμματισμένο να πραγματοποιούνται από τους εσωτερικούς επιμελητές, δύο φορές την εβδομάδα, κάθε Τετάρτη και Σάββατο, εκτελούνταν υπό την επίβλεψη δασκάλου²⁵. Την ώρα τον διαλειμματος, υπό την εποπτεία των εσωτερικών επιμελητών και των δασκάλων, οι μαθητές έβγαιναν από τις τάξεις «ευκοσμίως και ευπρεπώς». Μάλιστα σημειωνόταν ότι η παραμονή των μαθητών στις αίθουσες και στους διαδρόμους του σχολείου «απαγορεύεται απολύτως». Κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων, επιτρεπόταν να παραμένουν στις αίθουσες μόνο οι εσωτερικοί επιμελητές οι οποίοι είχαν την ευθύνη «δια πάσαν τυχόν απώλεια βιβλίων, τετραδίων ή άλλων χρεωδών γραφής των μαθητών.»²⁶, εφόσον

²¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954

²² Την σχολαστικότητα στην καθαριότητα της αίθουσας διδασκαλίας από τον εσωτερικούς επιμελητές αλλού σημειώνεται ως εξής: «...την επιμελημένην φροντίδα της άκρας καθαριότητος των αιθουσών διδασκαλίας», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954)

²³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 29-11-1947

²⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954

²⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17 / 19-9-1956

²⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954

αναφέρεται στην ανάλογη πράξη ότι, οι εσωτερικοί επιμελητές επέβλεπαν τα είδη γραφής τα βιβλία, και τα τετράδια των μαθητών. Οι επιμελητές και οι δάσκαλοι κάθε τάξης υποχρεούνταν να «εξέρχονται τελευταίοι της τάξεως και θα εισέρχονται κατά τας εισόδους πρώτοι.»

Εξωτερικοί επιμελητές λέγονταν οι μαθητές που αναλάμβαναν την επιτήρηση των εξωτερικών χώρων. Οι επιμελητές των εξωτερικών χώρων «...ορίζονται υπό τον μαθητικού συμβουλίου εκάστης τάξεως και δια μιαν εβδομάδα...». Τα καθήκοντα των εξωτερικών²⁷ επιμελητών είναι να :

- «παρακολουθούν τους μαθητάς κατά την αναχώρησίν των δια τας οικίας των» Σκοπός αυτού του μέτρου ήταν οι μαθητές να βαδίζουν με σεμνότητα και να είναι ήσυχοι, δηλαδή να μη φωνάζουν και να μη διαπληκτίζονται μεταξύ τους
- «παρακολουθούν εάν χαιρετούν τους καθ' οδόν αδιακρίτος φύλλου και ηλικίας»
- «εποπτεύουν, ίνα μη γράφουν τινές αδιόρθωτοι ασχήμους λέξεις ή φράσεις επί των αποχωρητηρίων του Σχολείου ή επί της κυρίας εισόδου τον διδακτηρίου» ή «έξωθεν των μαγειρείων»²⁸ ή «επί του μαντρότοιχου»²⁹
- «Καθ' ήν ώραν θα κρούη ο κώδων δια εισόδον, απαγορεύεται να προστρέχουν οι μαθηταί εις τα αποχωρητήρια, άτινα θα φρουρούνται υπό δύο εξωτερικών επιμελητών.» Όταν κτυπούσε το κουδούνι που δήλωνε το τέλος τον διαλείμματος «δύο εξωτερικοί επιμελητές»³⁰ ή «παρά ενός»³¹ ή χωρίς συγκεκριμένο αριθμό³² φύλαγαν τα αποχωρητήρια έτσι ώστε να μην πάνε οι μαθητές. Έτσι δεν επικρατούσε σύγχυση κατά την σύνταξη ανά τάξη για να μπουνε στις αίθουσές τους. Ο λόγος της απαγόρευσης ήταν «ίνα μη επέρχεται σάλως κατά την σύνταξιν των τάξεων και προσλαμβάνεται απώλεια χρόνου»^{33α, 33β, 33γ}
- ελέγχουν και ν' αναφέρουν: α) «τινές μαθηταί παίζουν χρήματα», β) «ποίοι παίζουν ασκόπος εν τη πλατεία», γ) «ποίοι κλέπτουν» δ) «ποίοι τούτων διαπράττουν σφάλματα απάδοντα προς τον κανονισμόν του Σχολείου» επίσης ε) ποιοι μαθητές «έρχονται σε επαφήν μετά των εξωσχολικών παιδων»

Γενικά οι εξωτερικοί επιμελητές παρακολουθούσαν τους μαθητές ώστε να μη περιφέρονται στην πλατεία και στις κεντρικές αρτηρίες της κωμόπολης « δίκην αλητοπαίδων»^{33β} Σε περίπτωση που δυσκολεύονταν να επιβάλουν τις εντολές που είχαν, όφειλαν να ζητήσουν τη βοήθεια του κοινοτικού παιδονόμου^{33γ}.

²⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 29-I 1-1947

²⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954

²⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 20-9-1955

³⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 29-11-1947

³¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17/ 19-9-1956

³² «παρά των εξωτερικών επιμελητών», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξεων 11/21-9-1954 & 8/ 20-9-1955

^{33α, 33β, 33γ} στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954

(γ) Η ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Τον έλεγχο της καθαριότητας των μαθητών είχαν αναλάβει οι δάσκαλοι των τάξεων «μετ' άκρας επιμελείας». Ο έλεγχος ήταν καθημερινός και πραγματοποιούνταν πέντε λεπτά πριν σχολάσουν οι μαθητές. Πρώτιστα για λόγους υγιεινής δεν επιτρεπόταν να έχουν οι μαθητές μακριά μαλλιά. Μάλιστα προτείνεται στο πρακτικό να κόβονται τα μαλλιά, και με τη μηχανή – με δευτέρα μηχανή τον χειμώνα και με πρώτη μηχανή τις άλλες εποχές. Όσο για τις μαθήτριες³⁴, όφειλαν να περιποιούνται τα μαλλιά τους

(δ) ΠΕΝΤΑΜΕΛΗ ΜΑΘΗΤΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ

Σε κάθε τάξη ιδρύοταν πενταμελές μαθητικό συμβούλιο και η ίδρυση τέτοιων συμβουλίων εξαρτιόταν από το διδακτικό προσωπικό³⁵. Ανά τάξη, τα μαθητικά συμβούλια συνεδρίαζαν κάθε Σάββατο, ενώ σε άλλες περιοχές οι συνεδριάσεις λάμβαναν χώρα «εις τα ελεύθερα απογεύματα»^{36α} και σε αυτές έδινε το παρόν και το διδακτικό προσωπικό του σχολείου. Όλα τα μαθητικά συμβούλια των τάξεων συνεδρίαζαν από κοινού μια φορά το μήνα.

Στην πράξη της σχολικής χρονιάς 1954-1955, η οποία αναφέρεται στον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας του σχολείου, η παρακολούθηση της κοινής συνεδρίασεως των μαθητικών συμβουλίων πραγματοποιούνταν από το εκπαιδευτικό προσωπικό εκ περιτροπής.^{36β} Έτσι, μέσα στα εκπαιδευτικά καθήκοντα του προσωπικού του σχολείου ανήκε και η ενασχόληση με τα μαθητικά συμβούλια. Σκοπός της απόφασης αυτής ήταν, μέσω του ενδιαφέροντος και της φροντίδας των δασκάλων, να μην απομακρυνθούν τα μαθητικά συμβούλια από το σκοπό τους πού όπως σημειώνεται στο πρακτικό ήταν παιδαγωγικός. «όπως τα μαθητικά συμβούλια, εκτελούν τον πραγματικόν παιδαγωγικόν προορισμόν τους»^{36γ}. Στα πλαίσια αυτά, επιδίωξη των δασκάλων ήταν οι μαθητές που εκλέγονταν στα μαθητικά συμβούλια, και οι οποίοι «έτυχε να προσλάβουν ούτοι μια τιμητικήν ανωτερότητα»^{36δ} να μην θεωρούν τους εαυτούς τους ανώτερους, με αποτέλεσμα να «παρατηρούν τους άλλους συμμαθητάς αφ' υψηλού»^{36ε}. Ο συντάκτης των πρακτικών παρατηρεί ότι «Η αποστολή των μαθητικών Συμβουλίων δεν είναι δεσποτεία, αλλ' είναι διακονία.»³⁷

Οι αρμοδιότητες του πενταμελούς συμβουλίου της κάθε μαθητικής κοινότητας³⁸ ήταν να:

- «φροντίζει για τον εβδομαδιαίον διορισμόν των εσωτερικών και εξωτερικών επιμελητών των τάξεων»

³⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954

³⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 20-9-1955

^{36α, 36β, 36γ, 36δ, 36ε} στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954

³⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17 / 19-9-1956

³⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 29-11-1947

- ιδρύει μαθητικό ταμείο της τάξεως προς: οργάνωση εκδρομών, προμήθεια σχολικών ειδών σε άπορους μαθητές.
- δημιουργήσει σε κάθε τάξη μικρά πρατήρια.

Τα μικρά πρατήρια ήταν μικρά βιβλιοπωλεία, «ας το ονομάσω μικρόν βιβλιοχαρτοπωλείον»³⁹ τα οποία είχαν ποσότητες από είδη γραφής δηλαδή τετράδια, κονδυλοφόρους, μελάνης κ.λ.π. Η ονομασία «χαρτοπωλείον»⁴⁰ μοιάζει πιο σωστή. Στόχος της λειτουργίας του μικρού αυτού πρατηρίου ήταν να προμηθεύονται από αυτό οι μαθητές ότι είχαν ανάγκη και να καλύπτουν δωρεάν τις ανάγκες τους οι άποροι μαθητές. Το όφελος από τα μικρά αυτά πρατήρια ήταν ότι «αφ' ενός μεν θα αγοράζουν ταύτα επί του κόστους, αλλά και εξ' άλλου θα πλουτίζονται και τα μαθητικά ταμεία.»⁴¹ Ένα ακόμα όφελος είναι ότι οι μαθητές «θα καλλιεργηθούν δια τον τρόπον αυτού και το πνεύμα αποταμιεύσεως εν αυτοίς.»⁴² Τα μικρά πρατήρια αναφέρονται στα πρακτικά ως κάτι υποχρεωτικό, καθώς σημειώνεται ότι, «Ορθόν και σκόπιμον θα ήτο»⁴³.

Αρχικά το πνεύμα ήταν να δημιουργηθούν μικρά πρατήρια σε κάθε τάξη, «Θα προσπαθήσουν τα μαθητικά συμβούλια θα καταρτίσουν εκ εκάστη τάξει και μικρών πρατηρίων.»⁴⁴ Ωστόσο, ίσως επειδή η επιτυχία του μέτρου αντιμετώπισε προβλήματα, ανατέθηκε η δημιουργία πρατηρίου σε όλα τα μαθητικά συμβούλια, «Ορθόν θα ήτο, όπως τα μαθητικά συμβούλια των τάξεων καταρτίσουν από κοινού μικρόν πρατήριο»⁴⁵

Ακόμα, η μαθητική κοινότητα όφειλε να έρθει σε επαφή και με τις ομάδες τον Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού Νεότητας, οι οποίες υπήρχαν στο δημοτικό σχολείο Κατούνας. Τα απογεύματα κάθε Σαββάτου και Κυριακής τα μαθητικά συμβούλια όλων των τάξεων συνεργάζονταν με τις ομάδες του Ε. Ε. Σ. Ν. του Σχολείου. Οι αρμοδιότητες των ομάδων Ε. Ε. Σ. Ν. αφορούσαν, κυρίως, την καθαριότητα των κεντρικών δρόμων της κωμοπόλεως, της κυρίας αρτηρίας που οδηγεί στο Σχολείο, του προαυλίου, της κεντρικής πλατείας αλλά και την αποστράγγιση των λιμναζόντων υδάτων, τα οποία προέρχονταν από το υδραγωγείο. Επίσης, έργο των εν λόγω ομάδων ήταν η διεξαγωγή εράνου, ο οποίος οργανωνόταν μεταξύ του διδακτικού προσωπικού και των ευπόρων κατοίκων με σκοπό να ενισχυθούν οι άποροι και πάσχοντες μαθητές του σχολείου και οι οικογένειές τους. Άλλοι τρόποι εξεύρεσης χρημάτων ήταν να « δίδουν σχολικά; εορτάς»⁴⁶, να τραγουδούν τα κάλαντα. Τέλος, συνέβαλαν «εις αναδασώσεις εξημέρωσιν αγριοδενδρυλλίων, περιποίησησιν δασυλλίων της Παναγιάς.».

³⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954

⁴⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 20-9-1955

⁴¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954

⁴² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17 / 19-9-1956

⁴³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 20-9-1955

⁴⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 2 / 29-11-1947

⁴⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954

⁴⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 8 / 20-9-1955

(ε) ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ

Όλοι οι μαθητές και οι μαθήτριες του σχολείου είχαν την ευθύνη για την φροντίδα και την επιμέλεια του σχολικού κήπου. Οι εργασίες στον σχολικό κήπο πραγματοποιούνταν κατά τις μεταμεσημβρινές ώρες, κάθε Τετάρτη και Σάββατο. Την συντήρηση του σχολικού κήπου είχαν αναλάβει «υποχρεωτικώς»⁴⁷ οι μαθητές της <Γ! Δ! Ε! Στ!> τάξεως, αφού πρώτα χωρίζονταν σε ομάδες. Στο ημερολόγιο το οποίο τηρούσε κάθε μαθητής σε ξεχωριστό τετράδιο καταγράφονταν και οι παρατηρήσεις του όσο αφορά την ανάπτυξη των καλλιεργούμενων στο σχολικό κήπο φυτών και την γεωλογική διαμόρφωση τον εδάφους. Στο ειδικό ημερολόγιο οι μαθητές ανέφεραν περί της « αναπτύξεως των διαφόρων φυτών, λαχανικών, ανθέων, σπορείων και φυτωρίων του Σχολικού μας κήπου»^{48α} Επίσης, κάθε τάξη είχε το δικαίωμα « μη εξαιρουμένης και της Πρώτης και Δευτέρας εν δεδομένη και παρουσιαζομένη ευκαιριακή τη διδασκαλία θα εισέρχεται ελευθέρως.», στον σχολικό κήπο.^{48β}

(ζ) ΕΚΔΡΟΜΕΣ

Κάθε Τετάρτη απόγευμα είχε αποφασιστεί ότι θα λάμβαναν χώρα εκδρομές, με την προϋπόθεση βέβαια ότι θα το επέτρεπε ο καιρός. Στις εκδρομές αυτές απαιτούνταν η συμμετοχή ολοκλήρου του σχολείου και του διδακτικού προσωπικού και κατά τη διάρκειά τους, η σχολική κοινότητα επισκεπτόταν ιστορικές τοποθεσίες, παρεκκλήσια και γενικά περιοχές κατάλληλες για υπαίθρια εποπτική διδασκαλία «και εξήγησιν άλλων φαινομένων»^{49α}.

Οι ημερήσιες εκδρομές οργανώνονταν από τον σύλλογο των διδασκόντων «εν καιρώ εύθετο». Βέβαια, προαπαιτούμενο για την πραγματοποίηση αυτών των εκδρομών αποτελούσε η έγκρισή τους από τον επιθεωρητή. Αργότερα, η έγκριση δεν δινόταν μόνο από τον επιθεωρητή αλλά και από τη Νομαρχία.^{49β} Το σχολικό έτος 1956-1957 ο «Κανονισμός της ενιαυσίου λειτουργίας του σχολείου υποβλήθηκε και «προς το Σου Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.»⁵⁰

(η) Η ΑΡΓΙΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

Ως γνωστόν η Κυριακή καταχωρείται ως αργία και είναι η μέρα της εβδομάδας κατά την οποία δεν πραγματοποιούνταν μαθήματα στο δημοτικό σχολείο Κατούνας. Ωστόσο, στα πλαίσια του εκπαιδευτικού προσανατολισμού των μαθητών, κάθε Κυριακή πρωί επιβαλλόταν συγκέντρωση στο προαύλιο του σχολείου μετά την οποία ακολουθούσε εκκλησιασμός. Ο εκκλησιασμός ήταν υποχρεωτικός για όλους

⁴⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954

^{48α, 48β} στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17 / 19-9-1956

^{49α, 49β} στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954

⁵⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17 / 19-9-1956

τους μαθητές ενώ όποιος απουσίαζε, έπαιρνε απουσίες σε όλα τα μαθήματα μιας εργάσιμης ημέρας.

Η εμφάνιση των μαθητών κάθε Κυριακή ή σε οποιαδήποτε άλλη επίσημη γιορτή έπρεπε να ήταν αξιοπρεπής. Έπρεπε, δηλαδή, να ντύνονται «ευπρεπώς και κοσμίως», σύμφωνα με όσα όριζε ο σύλλογος των διδασκόντων. Ιδίως οι μαθήτριες όλων των τάξεων υποχρεούνταν να ντύνονται με ειδική ομοιόμορφη ενδυμασία από μελανό χρώμα και λευκό γιακά. Η εμφάνιση των μαθητριών κατά τις καθημερινές μέρες έπρεπε να είναι η εξής: «να φέρουν καθ' εκάστην μίαν κοινήν φούστα καθαράν μακράν χρώματος μέλανος με λευκού γιακά (κολάρου) και μανίκια μέχρι τον καρπού της χειρός»^{51α} Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειώσουμε ότι οι διδασκάλισσες του σχολείου ήταν εκείνες οι οποίες αναλάμβαναν τη νουθέτηση των μαθητριών. Με υπομονή και θέληση αλλά και ασκώντας πίεση, όταν χρειαζόταν, προσπαθούσαν να κατευθύνουν τις μαθήτριες έτσι ώστε να τις διακρίνει «η φιλοκαλία μεν αλλά και η σεμνότης και να εμφανίζονται ούτως ως οι άκακοι και μελανοφορούσαι χελιδόνες εις την εμφάνισιν των οποίων να προαναγγέλλεται η άνοιξις της ηθικής και σεμνοτύφου κοινωνίας.»^{51β}

Κάθε Κυριακή, λοιπόν, οι μαθητές στο προαύλιο του σχολείου, συντεταγμένοι σε φάλαγγα κατά τετράδες και με τη συνοδεία όλου του Διδακτικού προσωπικού κατευθύνονταν στην εκκλησία. Το μέτρο για τη συμμετοχή όλου του διδακτικού προσωπικού μπορεί να είχε ατονήσει σε ορισμένα σχολεία, διότι ο κ. επιθεωρητής υπενθύμισε το μέτρο ότι οι μαθητές, «θα οδηγούνται υφ' όλου του διδακτικού προσωπικού του Σχολείου συμφώνως τελευταίας διαταγής του Κου επιθεωρητού και ουχι εναλλάξ εκ δύο ή τριών διδασκάλων- εις τον ιερόν Ναόν.»^{52α}

Μετά το τέλος της Θείας Λειτουργίας, στις 11 π.μ. οι μαθητές των μεγαλύτερων τάξεων (Γ!, Δ!, Ε!, Στ!), συνοδευόμενοι από το διδακτικό προσωπικό του Σχολείου πήγαιναν στο κατηχητικό σχολείο, όπου λειτουργούσε ανελλιπώς κάθε Κυριακή στον Ιερό Ναό του «Αγίου Αθανασίου». Το κατηχητικό σχολείο λειτουργούσε σύμφωνα με τις διατάξεις που ίσχυαν στο δημοτικό σχολείο και οι οποίες αφορούσαν τα μαθήματα, τους μαθητές και τους δημοδιδασκάλους. Η παρουσία των δασκάλων στο κατηχητικό δεν ήταν υποχρεωτική. «Δύναται όστις των κ.κ. διδασκάλων επιθυμή, να παρευρίσκεται εις τούτον δια την ηθικήν τόνωσιν τον κατηχητικού.»^{52β}

Βέβαια, πέρα από τη Λειτουργία της Κυριακής οι δάσκαλοι ήταν εκείνοι οι οποίοι υποχρεούνταν να τονώνουν καθημερινά το θρησκευτικό και πατριωτικό συναίσθημα των μαθητών « εν δεδομένη ευκαιρία και εις οποιαδήποτε ώραν διδασκαλίας». Στο πρακτικό της σχολικής χρονιάς 1954-1955, το οποίο αφορά την εσωτερική λειτουργία του σχολείου, σημειώνεται ότι το διδακτικό προσωπικό οφείλει να ασχοληθεί με «προς το ύψιστού ον προσήλωσις, ο απόλυτος σεβασμός η ευλάβεια, και η ενατένισις ως το άκρον άουτον της ευημερίας και προόδου τον Σχολείου, της κοινωνίας και του έθνους»^{52γ}. Ακόμα, «ας μη θεωρηθή θρησκοληψία, το ότι 3 λεπτά πριν κρούση ο κώδων το πέρας των προμεσημβρινών μαθημάτων , έκαστος των κ.κ.

^{51α, 51β} στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17 / 19-9-1956

^{52α, 52β, 52γ} στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954

δημοδιδασκάλων και δημοδιδασκαλισσών, δέον να προτρέψη τους μαθητάς της τάξεως τον, όπως όρθιοι και μετά μεγίστης προσοχής να ατενίσουν την εικόνα του εσταυρωμένον και να σταυροκοπούνται τρεις.»⁵³

Α.2. ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΤΑΘΜΟ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗΣ

Στα πλαίσια της προστασίας του σχολείου από εξωσχολικούς κινδύνους αναφέρεται και η αλληλογραφία με το σταθμό της χωροφυλακής. Η αλληλογραφία αυτή είχε στόχο την έκκληση για βοήθεια προς τη χωροφυλακή σε περιπτώσεις που το σχολείο έκρινε ότι υπήρχε περίπτωση να παρατηρηθούν περιστατικά τα οποία έθεταν σε κίνδυνο την ακεραιότητα των μαθητών. Έτσι, στην εορτή της 25^{ης} Μαρτίου 1947, προκειμένου να εξασφαλιστεί η τήρηση της τάξης το σχολείο, ζητήθηκε η αποστολή δύο ανδρών της χωροφυλακής⁵⁴.

Ακόμα, η χωροφυλακή καλούνταν σε περιπτώσεις όπου είχε ήδη λάβει χώρα κάποιο συμβάν κατά το οποίο τέθηκε σε κίνδυνο η ασφάλεια των μαθητών. Τέτοιο περιστατικό ήταν ο λιθοβολισμός των μαθητών του σχολείου από το νεαρό Στράτο Μούχα, ενώ πήγαιναν για εκκλησιασμό.⁵⁵ Ο Στράτος Μούχας απασχόλησε ξανά το πρωτόκολλο αλληλογραφίας, καθώς έσπασε έναν υαλοπίνακα του σχολείου και μάλιστα στην αναφορά του περιεχομένου του εγγράφου χαρακτηρίζεται «του αλητόπαιδος».⁵⁶ Στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας αναφέρεται και ένα έγγραφο προς τον παιδονόμο Σπύρο Ασβέστη και στο οποίο γίνεται αναφορά σχετικά με την κακή διαγωγή του μαθητή Δημ. Θεοφ. Μαγαζή.⁵⁷

Το σχολείο, με έγγραφο του προς τον Αγρονόμο Εχίνου, αναφέρει ζημιές στο σχολικό κήπο.⁵⁸ Ακόμα, στην προσπάθεια προστασίας του χώρου του σχολείου, ζητήθηκε από τον σταθμάρχη της χωροφυλακής στην Κατούνα, με έγγραφο που είχε την ίδια ημερομηνία, να απαγορευτεί η παρουσία εξωσχολικών παιδιών στο προαύλιον του σχολείου⁵⁹. Παρόλα αυτά παρατηρήθηκαν ζημιές στο σχολικό κτήριο, αλλά και στο σχολικό κήπο, τις οποίες είχαν προξενήσει άγνωστα άτομα⁶⁰. Αξίζει να αναφέρουμε ότι ζημιές στο διδακτήριο είχαν πραγματοποιηθεί και κατά την διάρκεια της παραχωρήσεως του διδακτηρίου για την στέγαση κατασκήνωσης. Με έγγραφό

⁵³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954

⁵⁴ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία : Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), Φ. 3α, εξ. εγγρ. προς τον αστυνομικόν σταθμάρχη α. / α. 31/23-3-1947

⁵⁵ στο ίδιο, εξ. εγγρ. προς σταθμό χωροφυλακής α. / α. 180 / 19-10-1947

⁵⁶ στο ίδιο, εξ. εγγρ. προς σταθμό χωροφυλακής α. / α. 18 / 27-1-1947

⁵⁷ στο ίδιο, εξ. εγγρ. προς Σπ. Ασβέστη παιδονόμο α./ α. 225 / 22-10-194

⁵⁸ στο ίδιο, εξ. εγγρ. προς Αγρονόμο Εχίνου α. / α. 91 / 18-4-1949

⁵⁹ στο ίδιο, εξ. εγγρ. προς τον αστυνομικόν σταθμάρχη α./ α. 92 / 18-4-1949

⁶⁰ στο ίδιο, εξ. εγγρ. προς σχολική εφορεία α. / α. 167 / 1-7-1947

του το σχολείο ζητούσε μέσω του επιθεωρητή αποζημίωση των ζημιών⁶¹ και τελικά έλαβε επιχορήγηση ενός εκατομμυρίου δραχμών (1000000 δρχ.) για μερική επισκευή των φθορών που είχε προξενήσει η κατασκήνωση στο κτήριο.⁶²

---

⁶¹ στο ίδιο, εξ. εγγρ. προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α. 212 / 13-10-1950

⁶² στο ίδιο, εισ. εγγρ. από επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α. 235 / 3-11-1950

Β΄. ΟΙ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

Στα πλαίσια της προσπάθειας να αντιμετωπιστεί η αδιαφορία των κατοίκων στην εφαρμογή του νόμου περί «υποχρεωτικής φοίτησης» που οφειλόταν, όπως αναγράφεται στο πρακτικό, στο γεγονός ότι ο νόμος «είχε ατονήσει δυστυχώς», ο σύλλογος των διδασκόντων έκανε αξιόλογες ενέργειες. Τα μέτρα τα οποία έλαβε ο σύλλογος και με τα οποία κατάφερε τελικά να πείσει τους γονείς για την αξία του σχολείου, ήταν «όπως δια συχνών συνελεύσεων των γονέων και κηδεμόνων, γίνεται προς αυτούς διάλεξις της σπουδαιότητας και αξίας των γραμμάτων, υποδεικνύεται η σημερινή πρόοδος των επιστημών και γραμμάτων μεταξύ όλου του πεπολιτισμένου κόσμου και ότι εις τον σημερινόν αιώνα δεν πρέπει να είναι αναλφάβητος και δι' άλλων ομοίων παροτρύνσεων...»

Τα θέματα πού αναλύονταν στις συγκεντρώσεις των γονέων, οι οποίες λάμβαναν χώρα συστηματικά, ορίζονταν από το σύλλογο των διδασκόντων και την παρουσίασή τους αναλάμβανε «εκ περιτροπής έκαστος των υπηρετούντων εν τω

σχολείω δημοδιδασκάλων και δημοδιδασκαλισσών.»⁶³ Κατά την διάρκεια της ανάλυσης του θέματος στους γονείς δεν επιτρέπονταν διακοπές. Μάλιστα, σημειώνεται ότι εάν «προσέλθη επισκέπτης θα υποδειχθή σε τούτον με ευστροφίαν, να περιμένη εις το γραφείον δια τυχούσαν υπόθεσίν του εάν πάλιν επιθυμή να παρακολουθήση την διδασκαλίαν, δέον να εισέρχεται ώραν της ενάρξεως της διδασκαλίας και να απομακρύνεται μετά το πέρας ταύτης.» Πιθανολογούμε ότι αυτοί οι κανόνες μπήκαν διότι δεν υπήρχε σεβασμός στην ώρα έναρξης των διαλέξεων με αποτέλεσμα να τις διακόπτουν οι κάτοικοι ανά πάσα στιγμή. Οι κανόνες λειτουργούσαν και νουθετικά, καθόσον οι κάτοικοι δεν είχαν συνηθίσει σε τέτοιου είδους συγκεντρώσεις.

Τη σχολική χρονιά 1956-1957 αναφέρεται στο πρακτικό του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας του σχολείου ότι ξανάρχισε να εφαρμόζεται ο Νόμος περί υποχρεωτικής φοίτησεως. Παρόλα αυτά θεωρήθηκε αναγκαίο να γίνονται προσπάθειες από το διδακτικό προσωπικό προκειμένου να ελαττώνονται οι απουσιάζοντες. Ουσιαστικά, η συγχρονισμένη αυτή κίνηση είχε σκοπό «ίνα μη εκτίθεται ο Διευθυντής του Σχολείου και επιβάλλονται εις τους δυστροπούντας ποιναί μηνιαίων προστίμων.»⁶⁴

Οι διαλέξεις του διδακτικού προσωπικού του σχολείου προς τους γονείς και λοιπούς κατοίκους της κωμόπολης της Κατούνας, οι οποίες πραγματοποιούνταν με στόχο να συνειδητοποιήσουν οι κάτοικοι την ανάγκη φοίτησης των παιδιών τους στο σχολείο, δεν έπαψαν με την ενεργοποίηση τον Νόμου περί υποχρεωτικής φοίτησης. Οι διαλέξεις συνέχισαν να πραγματοποιούνται ή δύο φορές το μήνα «με Θέματα παιδαγωγικά κοινωνιολογικά, επιμορφωτικά εκ περιτροπής καθ' όλον τον Διδακτικού προσωπικού τον σχολείου.»⁶⁵

Ο επίλογος της εισήγησης του Διευθυντού του σχολείου, κείμενο που καταγράφεται στο πρακτικό του εσωτερικού κανονισμού του σχολείου για τη σχολική χρονιά 1956-1957, αναφέρεται στο ρόλο του δασκάλου. «Αι ενέργειαι και φροντίδαι, η ευθύνη ίνα προπαρασκευάσωμεν ένα καλύτερον κόσμον και να φέρωμεν την ευτυχίαν και αγάπην εις τους άλλους, θα βαρύνει εξ ίσον πάντας. θα είμεθα σταθεροί και ισορροπημένοι εις τας αποφάσεις μας και ουδένα ας μη διέπει η πνευματική αλαζονία και ανωτερότητα. Οι διδάσκαλοι και διδασκάλισσαι επιτελούν ένα λειτούργημα ιδανικόν και ανώτερον, ως ιεροφάνται μιας μυστικής και θείας ιερουργίας, δι' αυτό πάντες ας πρυτανεύσωμεν εις όλους τους τομείς της ανθρωπίνης δραστηριότητας, ας αποδείξωμεν ότι είμεθα δρώντα άτομα, κυριαρχούσαι μορφαί. Θα διακονίσωμεν την παιδείαν του έθνους, της κωμοπόλεως αυτής με ακατάβλητον μαχητικότητα και καρτεροψυχίαν όντες εξοπλισμένοι πλήρως μέσα στην εκπαιδευτική σκοπιά. Οι μαθηταί και οι μαθήτριά μας αμέριμνοι από την μακράν περίοδον των θερινών διακοπών έχουν ανάγκην της ιδικής μας φροντίδας. Ας σμιλεύσωμεν με τη λεπτότερη σμίλη τις ψυχές των και ας χρωματίσωμεν με τα ποικιλόχρωμα άνθη της ανοίξεως τους χαρακτήρας των παιδιών μας, ώστε τα παιδιά

⁶³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954

⁶⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17 / 19-9-1956

⁶⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17 / 19-9-1956

μας να γίνουν μαθηταί αγάπης, να σκέπτονται, να μελετούν και να ερευνούν και ούτω θα οδηγήσωμεν το πνευματικόν τούτον σκάφος, το οποίον στεγάζει τόσες απαλές ψυχές σε ένα απύθμενον και ασφαλές λιμάνι.»⁶⁶

---

⁶⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17 / 19-9-1956

Γ'. ΔΡΩΜΕΝΑ**Γ.1. ΜΙΑ ΞΕΧΩΡΙΣΤΗ ΠΡΟΤΑΣΗ**

Τη σχολική χρονιά 1933-34 υπήρξε μια διαφορετική ιδέα όσο αφορά τον τρόπο τελέσεως των γυμναστικών επιδείξεων. Με πρωτοβουλία των δασκάλων του δημοτικού σχολείου Κατούνας και μετά από συνεννοήσεις με τους δασκάλους των δημοτικών σχολείων Τρύφου, Βουστρίου, Αχυρών, Κομποτής αποφασίστηκε να γίνουν από κοινού οι γυμναστικές επιδείξεις. Εκείνη τη σχολική χρονιά το σύλλογο διδασκόντων του δημοτικού σχολείου Κατούνας αποτελούσαν οι δάσκαλοι, Γ. Μπαλαγιώργας, Καλλιγιάς, Δ. Δεληγιάννη, Χριστ. Βογιατζόγλου, Μπουμπούλης, Επαμεινώνδας.

Μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η πρόταση υπερέβαινε τα εσκαμμένα με την έννοια ότι εγκατέλειπε τον τετριμμένο τρόπο τελέσεως της γιορτής που λάμβανε χώρα κατά τη λήξη του σχολικού έτους. Στο πρακτικό κατάρτισης του προγράμματος

των γυμναστικών επιδείξεων του δημοτικού σχολείου Κατούνας της σχολικής χρονιάς 1933-1934 καταγράφεται η σημαντική αυτή πρόταση που έκανε ο σύλλογος διδασκόντων. Ως τόπος διεξαγωγής των επιδείξεων είχε οριστεί η περιοχή που βρίσκεται το ποτάμι της Νήσας μεταξύ Βουστρίου και Αχυρών.

Η περιοχή η επονομαζόμενη Νήσσα και το ομώνυμο ποτάμι βρίσκεται δίπλα στα παλιά Αχυρά. Η περιοχή είναι πανέμορφη γεμάτη πλατάνια. Ο τόπος είναι κατάλληλος για την διεξαγωγή στην σημερινή σχολική πραγματικότητα ενός project περιβαλλοντικής αγωγής με θέμα «το ποτάμι της Νήσας και η γύρω περιοχή». Η πρόταση περιλαμβάνει τη συνεργασία μεταξύ σχολείων. Ένα μεγαλεπίβολο σχέδιο το οποίο σαρκοποιείται στην σημερινή εποχή με το διαδίκτυο το οποίο είναι σε θέση να πραγματοποιήσει συνεργασίες ανάμεσα σε σχολεία διαφορετικών χωρών. Μπορούμε να θεωρήσουμε την παραπάνω πρόταση ως προάγγελο ή προφήτη των σημερινών συνεργασιών ανάμεσα στα σχολεία. Κατά τούτο είναι καινοτόμο και μεγαλόπνοη. Επίσης αποτελεί δείκτη του πρωτοποριακού και δημιουργικού έργου που παραγόταν στο Δημοτικό σχολείο Κατούνας.

Συνδεδειγμένος κρίκος μεταξύ των σχολείων που αφορούσε η πρόταση αποτελούσαν οι δάσκαλοι του δημοτικού σχολείου Κατούνας, ιδίως, εκείνοι οι οποίοι δίδασκαν με δίμηνες αποσπάσεις, για να καλύψουν τις ελλείψεις σε εκπαιδευτικό προσωπικό, στα σχολεία αυτά αποσπασμένοι από το δημοτικό σχολείο Κατούνας.

Τελικά η μεγαλεπίβολη πρόταση έπεσε στο κενό. Αιτία για την οποία ναυάγησε η πρωτοπόρα ιδέα των δασκάλων ήταν οι γονείς του Δημοτικού Σχολείου της Κατούνας. Παρά τις προσπάθειες των δασκάλων του Δημοτικού οι γονείς επίμονα αρνήθηκαν να επιτρέψουν στα παιδιά τους να μεταβούν στο ποτάμι της Νήσας. Κατόπιν της επιμόνου αρνήσεως των γονέων εγκαταλείφθηκε η πρωτοποριακή αυτή ιδέα.

Γ.2. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ

Το σχολικό έτος 1955-1956 ο σύλλογος διδασκόντων συνήλθε σε παιδαγωγική συνεδρίαση με θέμα, «Τινα προβλήματα παρουσιάζονται εις τας τάξεις και της η λύσις τούτων»^{67α}. Η συνεδρίαση αυτή, η οποία εντάσσεται στην «κανονική και απρόσκοπτη λειτουργία του Σχολείου»^{67β}, έγινε με πρωτοβουλία του Διευθυντή του σχολείου, «εθεώρησα σκόπιμον να γίνεται μεταξύ πάντων εκπ/κη και παιδαγωγική συνεδρίασις προς επίλυσιν όσον το δυνατόν διαφόρων δυσκόλων προβλημάτων άτινα αναφύονται εις τας τάξεις.»^{67γ}

^{67α, 67β, 67γ} Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1946-57, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 10 / 6-10-1955

Στο κείμενο του πρακτικού καταγράφονται οι απόψεις του κάθε δασκάλου χωριστά, γύρω από τα προβλήματα που αντιμετώπιζε στην τάξη του. Ο Διευθυντής δεν παρέλειψε να αναφέρει την άποψή του, σχετικά με τα προβλήματα που τον απασχολούσαν αναφορικά με τους μαθητές, στα πλαίσια της εισήγησής του. «Εγώ στις τάξεις μου ως πρόβλημα θεωρώ την μη πρόθυμων συμμετοχήν πάντων των μαθητών εις την διδασκαλίαν των διαφόρων μαθημάτων. Βεβαίως δεν είναι πάντες κουτοί αλλά απρόθυμοι. Ίσως οικογενειακές αιτίες τους κατέστησαν αδιαφόρους. Έχω την γνώμη εις τας συγκεντρώσεις των γονέων να υποδείξωμεν όπως ούτοι δείκνυται τρυφεροί προς τα τέκνα των απασχολούνται εις διηγήσεις μετ' αυτών να τους δίνουν θάρρος και αυτοπεποίθησιν».

Με βάση το παραπάνω απόσπασμα της εισήγησης του διευθυντή, γίνεται αντιληπτό ότι δινόταν μεγάλη σημασία στη σχέση των μαθητών με τους διδάσκοντες. Το σύλλογο απασχολούσε η συμμετοχή των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία και απέδιδε το γεγονός ότι ορισμένοι μαθητές δεν είχαν καλές επιδόσεις σε μεγάλο βαθμό στην απροθυμία τους και όχι στην έλλειψη ικανοτήτων. Βέβαια, πρέπει να σημειώσουμε ότι, μέσα από τη συνεργασία και τη συνεισφορά και των δύο πλευρών, τα προβλήματα εκείνα που αφορούσαν τους μαθητές και τη σχέση τους με το δάσκαλο έχουν ξεπεραστεί.

Σε ανάλογο κλίμα κινούνταν οι σχέσεις των δασκάλων με τους γονείς, γεγονός που επιβεβαιώνεται από τα πρακτικά. Πλέον, στις πράξεις του συλλόγου διδασκόντων δεν παρατηρούνται διαμαρτυρίες των δασκάλων σχετικά με την αδιαφορία των γονέων, φαινόμενο που παρατηρούνταν στις αρχές της δεκαετίας 1930-1940. Σε αυτό το σημείο θα θέλαμε να υπενθυμίσουμε ότι την περίοδο 1930 – 1940, η αδιαφορία των γονέων παρατηρούνταν σε βαθμό τέτοιο ώστε να μην υπάρχει συμμετοχή στις συγκεντρώσεις. Μάλιστα, ο Διευθυντής του σχολείου, προσπαθώντας να δώσει μια λύση αντιμετώπισης του προβλήματος, είχε επικαλεστεί τις συγκεντρώσεις των δασκάλων με τους γονείς, παροτρύνοντας τους δασκάλους σε ανάλογες περιπτώσεις να συμβουλεύουν τους γονείς.

Ένα άλλο θέμα το οποίο έθιξε στην εισήγησή του ο Διευθυντής του σχολείου και το οποίο αφορούσε την εκπαιδευτική πορεία των μαθητών, σχετιζόταν με τα προβλήματα που αντιμετώπιζονταν στην ορθογραφία και την καλλιγραφία. Τοποθετήθηκε, λοιπόν, λέγοντας ότι «Πρέπει εκ των μικροτέρων τάξεων να δίδεται μεγάλη φροντίς εις την ορθήν γραφήν και ορθογραφίαν. Κατά την ώραν της καλλιγραφίας να φροντίζωμεν να καλλιγράφουν την ανατιθείσαν αυτοίς αντιγραφήν μέρος του αναγνωστικού των.»

Στη συνέχεια, τον λόγο πήραν οι δάσκαλοι του σχολείου, των οποίων οι απόψεις τους κινήθηκαν επί της εισηγήσεως του Διευθυντού. «Πάντες οι άλλοι διδάσκαλοι και διδασκάλισσαι ομολόγησαν ότι το φαινόμενο τούτο παρατηρείται εις τας τάξεις των.» Τούτο αποτελεί και μια έμμεση ομόφωνη έγκριση της εισηγήσεως του Διευθυντή, αφού το είδος της συνεδρίας δεν δικαιολογεί ομόφωνη έγκριση της εισήγησης. Το θέμα έδειχνε να προβληματίζει περισσότερα μέλη του συλλόγου των διδασκόντων, τα οποία είχαν ασχοληθεί με την ορθογραφία και την καλλιγραφία των μαθητών, όπως ο δημοδιδάσκαλος Παναγιώτης Βαλάρης, ο οποίος τόνισε ότι

χρειαζόταν « ιδιαιτέραν προσοχήν τόσον δια την καλλιγραφίαν όσον και δια την ορθογραφίαν, ιδιαιτέραν φροντίδα εις τας κατωτέρας τάξεις.»

Οι δημοδοδασκάλισσες Ελένη Παπαγεωργίου και Αικατερίνη Βουτσινά δεν ασχολήθηκαν τόσο με τη θεραπεία των ανορθόγραφων και μη καλλιγράφων, αλλά και με τις αιτίες που προκαλούσαν αυτά τα φαινόμενα. Η δημοδιδασκάλισσα Ελένη Παπαγεωργίου είπε ότι «η μη ορθή αντιγραφή και το ακατάστατο του γραφικού χαρακτήρος έχουν τις ρίζες τους εις την οκνηρίαν ή το ψεύδος των μαθητών.», ενώ η δημοδιδασκάλισσα Αικατερίνη Βουτσινά υποστήριξε ότι, «τόσον η αδιάφοροι όσον και οι ακαλέσθητοι εις τον γραφικόν χαρακτήραν μαστίζονται από οικογενειακά ελαττώματα.»

Η δημοδιδασκάλισσα Αικατερίνη Κοψιδά ασχολήθηκε με το πρώτο σκέλος της εισήγησης του Διευθυντή που αφορούσε το μικρό βαθμό συμμετοχής των μαθητών στα μαθήματα. Υποστήριξε ότι, «η αδράνεια συμμετοχής πάντων των μαθητών και μαθητριών εις την διδασκαλίαν, οφείλεται εις το πτωχόν γλωσσολογικόν των είναι και εις την έλλειψιν κοινωνικότητας της οικογενείας.»

Γ.3. ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Ο επιθεωρητής με εγκύκλιό⁶⁸ του προς τα σχολεία της περιφέρειάς του, ζητούσε οι σύλλογοι διδασκόντων των σχολείων να ορίσουν θέματα τα οποία να συζητηθούν σε συνέδριο που θα διοργανωνόταν. Ο σύλλογος του δημοτικού σχολείου Κατούνας σε συνεδρίασή του, αποφάσισε να προτείνει τα εξής δύο θέματα:

- Περί της διγλωσσίας εις τας δύο ανωτέρας τάξεις του σχολείου
- Περί καταμερισμού αναλόγου αριθμού μαθητών και διδασκάλων

Η διγλωσσία αποτελούσε ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα του δημοτικού σχολείου ιδίως της επαρχίας που οι μαθητές σχεδόν αγνοούσαν τη γλώσσα των σχολικών εγχειριδίων.

Όσο αφορά το θέμα του καταμερισμού του αριθμού των μαθητών σε σχέση με τους δασκάλους πρόκειται για ένα ζήτημα που ταλαιπωρούσε το συγκεκριμένο σχολείο εξαιτίας του μεγάλου αριθμού των μαθητών και του μικρού αριθμού των δασκάλων οι οποίοι κάθε χρονιά αναλάμβαναν να μορφώσουν τους μαθητές της κωμόπολης.

⁶⁸ «της υπ' αριθ. 133 εγκυκλίου του κ. επιθεωρητού» (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 9 / 5-2-1931)

Δ΄. ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ**Δ.1. ΠΕΡΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (1930-40)**

Τη δεκαετία 1930-1940 συντάχθηκαν από το σύλλογο διδασκόντων του δημοτικού σχολείου Κατούνας δεκατρία (13) πρακτικά τα οποία έχουν σχέση με την έγκριση των βιβλίων, τα οποία οι δάσκαλοι του δημοτικού σχολείου είχαν επιλέξει για τους μαθητές του σχολείου τους. Τα δεκατρία αυτά πρακτικά υπάρχουν στο τετράδιο- βιβλίο του συλλόγου των διδασκόντων, το οποίο αφορά την περίοδο 1929-1942. Ο χώρος που καταλαμβάνει κάθε πρακτικό κυμαίνεται από μισή έως μία σελίδα.

Μελετώντας το σύνολο των πρακτικών επί του εν λόγω θέματος, παρατηρούμε ότι τα τρία (3) είναι αναβολές έγκρισης των διδακτικών βιβλίων και τα δέκα (10) εγκρίσεις. Τα πρακτικά που αφορούσαν τις αναβολές έγκρισης των διδακτικών βιβλίων ήταν τα τελευταία κάθε σχολικής χρονιάς, καταγράφονταν τον Ιούνιο και μετέθεταν την απόφαση για την έναρξη της σχολικής χρονιάς. Όταν η

επιλογής της εισαγωγής των διδακτικών βιβλίων γινόταν εξ αναβολής, αφορούσε το πρώτο πρακτικό της νέας χρονιάς. Η πρόταση του συλλόγου διδασκόντων για την εισαγωγή των διδακτικών βιβλίων, περιλάμβανε τα κυρίως βιβλία, τα οποία ήταν ένα για κάθε τάξη, και τα βοηθητικά βιβλία, που αφορούσαν τις δύο μεγαλύτερες τάξεις (Ε', Στ'). Τα βιβλία επέλεγε ο σύλλογος των διδασκόντων από λίστα που έστελνε στα σχολεία το Υπουργείο⁶⁹.

Το πρακτικό που συντασσόταν υπέγραφαν οι δάσκαλοι του σχολείου και δύο αντίγραφα του μεταβιβαζόταν στον Επιθεωρητή, προς έγκριση, «Εφ' ω συνετάγη η παρούσα ης αντίγραφον εις διπλούν υποβληθήσεται τω κ. επιθεωρητή συμφώνως της κεκανονισμένης και υπογράφεται ως έπεται...»⁷⁰. Βέβαια, η διαδικασία ήταν περισσότερο τυπική και η έγκριση του επιθεωρητή ήταν δεδομένη, καθώς τα βιβλία ήταν εγκεκριμένα από το Υπουργείο, υπονοείται, όμως, στη φράση «δια τα περαιτέρω»⁷¹ η αναγκαιότητα αποστολής αντίγραφου του πρακτικού.

Η έγκριση των βιβλίων από το σύλλογο των διδασκόντων συνηθιζόταν να γίνεται τον Ιούνιο, ούτως ώστε οι μαθητές να έχουν τον καιρό να τα προμηθευτούν, ή το Σεπτέμβριο. Ο Ιούνιος ήταν πιο ενδεδειγμένος για τα σχολεία εκείνα τα οποία αντιμετώπιζαν δυσκολίες όσο αφορά την πρόσβαση στην αγορά βιβλίων. Ο σύλλογος διδασκόντων του δημοτικού σχολείου Κατούνας επέλεγε το μήνα Σεπτέμβριο για να εγκρίνει τα βιβλία της νέας σχολικής χρονιάς. Τις πρώτες χρονιές της δεκαετίας 1930-1940, ο Σύλλογος διδασκόντων συγκαλούνταν τον Ιούνιο προκειμένου να υπογράψει το πρακτικό της αναβολής της έγκρισης των διδακτικών βιβλίων για το Σεπτέμβριο.

⁶⁹ Ο θεσμός της επιλογής των διδακτικών βιβλίων από το σύλλογο διδασκόντων επανήλθε κατά το σχολικό έτος 2003-2004 με εγκύκλιο που εστάλη προς τις Δ/σεις και Γραφεία Π.Ε όλης της χώρας, Δ/σεις πολυθεσίων (4/θ και άνω) δημοτικών σχολείων, στους συγγραφείς και εκδότες που αναφέρονταν στο συνημμένο πίνακα, και κοινοποιείτο στους Περιφερειακούς Δ/ντες Εκπαίδευσης όλης της χώρας και στους Σχολικούς Συμβούλους Αγγλικής Γλώσσας. Το βιβλίο που επιλέγη από του συλλόγους των διδασκόντων των σχολείων της χώρας ήταν το βιβλίο της αγγλικής γλώσσας για την Τρίτη τάξη του δημοτικού σχολείου, «2. Οι εκπαιδευτική της αγγλικής κάθε σχολικής μονάδας εισηγούνται στο σύλλογο διδασκόντων το βιβλίο που προτείνουν από οποιαδήποτε σειρά του εγκεκριμένου καταλόγου...όπου φαίνονται και οι αντίστοιχες τιμές αγοράς, το οποίο κατά τη γνώμη τους κρίνεται περισσότερο κατάλληλο για το επίπεδο των μαθητών του σχολείου τους. Ο σύλλογος αποφασίζει και συντάσσει πρακτικό με το οποίο ορίζει το συγκεκριμένο ξενόγλωσσο βιβλίο που θα προμηθευτεί η σχολική μονάδα.» (ΥΠΕΠΘ, Δ/νση Σπουδών Π.Ε., θέμα: Διαδικασία Προμήθειας βιβλίων Αγγλικής Γλώσσας για τη Γ' τάξη του δημοτικού σχολείου κατά το σχολικό έτος 2003-2004, Αρ. Πρ. Φ7/790/147852/Γ1, Αθήνα 29-12-2003). Ο Κατάλογος των βιβλίων εστάλη με εγκύκλιο όπου σημειώνεται « Αποφασίζουμε να εγκρίνουμε τον ακόλουθο πίνακα ελευθέρων βοηθημάτων του μαθήματος της Αγγλικής γλώσσας για τη Γ' τάξη του δημοτικού σχολείου για το σχολικό έτος 2003-2004, με την έναντι του καθενός αναφερόμενη τιμή πώλησης» (ΥΠΕΠΘ, Δ/νση Σπουδών Π.Ε. , θέμα: Έγκριση καταλόγου κατάλληλων βιβλίων για τη Γ' τάξη του δημοτικού σχολείου, Αρ. Πρ. Φ.7/682/129150/Γ1, Αθήνα, 19-11-2003)

⁷⁰ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 1 / 20-9-1930

⁷¹ «Εφ' ω συνετάγη η παρούσα ης αντίγραφον εις διπλούν υποβληθήσεται τω κ. επιθεωρητή δια τα περαιτέρω.» (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 40 / 26-9-1938)

Κατά τις συνεδριάσεις αναβολής της έγκρισης των διδακτικών βιβλίων για τον Σεπτέμβριο, ελάμβαναν «υπ' όψιν το άρθρον 9 του 1332 νόμου περί των διδακτικών βιβλίων»⁷²

Το σκεπτικό με το οποίο ο σύλλογος διδασκόντων αποφάσιζε την αναβολή της επιλογής των διδακτικών βιβλίων για το Σεπτέμβριο, στηριζόταν σε δύο λόγους οι οποίοι είχαν να κάνουν με μια εμπειρισταωμένη επιλογή. Ο ένας λόγος αφορά την αναγκαιότητα για μεγαλύτερη ανάλυση των εκπαιδευτικών, γύρω από τα βιβλία που πρότεινε το Υπουργείο Παιδείας. Ακόμα, ο σύλλογος δασκάλων προνοούσε, διότι εκμεταλλεύονταν την λανθασμένη τακτική του Υπουργείου να στέλνει κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού συμπληρωματική λίστα με βιβλία. Η απόφαση της αναβολής αναφέρει, «Όπως αναβάλλωσι την απόφασιν περί εισαγωγής διδακτικών βιβλίων δια το σχολικόν έτος 1931-1932 δια τον Σεπτέμβριον το μεν ίνα κατά την διάρκειαν των θερινών διακοπών εξετάσωσιν επισταμένως τα ήδη εγκριθέντα, τα δε ίνα αναμείνωσι και τίνα άλλα θέλουσι εγκριθή μέχρι Σεπτεμβρίου οπότε θέλουσι αποφασίση ποια εν εκάστη τάξη βιβλία δέον να εισαχθούν.»⁷³

Στο ίδιο σκεπτικό στηρίζεται και το πρακτικό αναβολής της απόφασης της έγκρισης των διδακτικών βιβλίων για το σχολικό έτος 1931-1932⁷⁴ ενώ η ανάλογη απόφαση τη σχολική χρονιά 1934-1935 περιέχει μόνο το δεύτερο επιχείρημα, «καθόσον κατά το τρέχον θέρος θέλουσι προστεθεί νέα τοιαύτα προς έγκρισιν.»⁷⁵ Πιθανόν, η επιλογή της αναφορά ενός εκ των δύο βασικών επιχειρημάτων να οφείλεται στο ότι το επιλεχθέν ήταν υπαιτιότητα του Υπουργείου και, συνεπώς, ήταν πιο ισχυρό. Άλλωστε το επιχείρημα να «εξετάσωσιν επισταμένως τα ήδη εγκριθέντα» αυτοαναιρείται από το δεύτερο ισχυρότερο επιχείρημα «αναμείνωσι και τίνα άλλα θέλουσι εγκριθή». Μετά τη σχολική χρονιά 1934-1935 ο σύλλογος των διδασκόντων έπαψε να συντάσσει πρακτικά αναβολής, καθώς το Υπουργείο έστειλε τη λίστα με τα εγκεκριμένα βιβλία μετά τον Αύγουστο, όπως θα δούμε παρακάτω. Στις συνεδριάσεις του Σεπτεμβρίου ο σύλλογος των διδασκόντων συνερχόταν «όπως αποφασίση δια την εισαγωγήν των διδακτικών βιβλίων κατά το [αρξάμενον]⁷⁶ σχολικό έτος.1930-1931»⁷⁷

Εφόσον, καθορίσαμε τη διαδικασία με την οποία γινόταν επιλογή των διδακτικών βιβλίων με βάση τις καταστάσεις που έστειλε το Υπουργείο, το ερώτημα εκείνο που μένει να απαντήσουμε είναι «Πώς οι μαθητές θα προλάβουν να προμηθευτούν τα βιβλία λίγες μέρες πριν την έναρξη των μαθημάτων;». Στην

⁷² Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξεις 5 / 1-6-1931, 13 / 8-6-1932

⁷³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξεων 5 / 1-6-1931, 13 / 8-6-1932

⁷³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξεων 1 / 20-9-1930, 7 / 17-9-1931, 14 / 22-9-1932

⁷⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 13 / 8-6-1932

⁷⁵ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 25 / 18-6-1934

⁷⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 26 / 24-9-1934 και σ' όλα τα πρακτικά μετά τη σχολική χρονιά 1933-1934

⁷⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 1 / 20-9-1930

κωμόπολη της Κατούνας η πρόσβαση στα βιβλία δεν αποτελούσε ιδιαίτερο πρόβλημα. Ας μην ξεχνάμε ότι αναφερόμαστε σε ένα κεφαλοχώρι της εποχής το οποίο είχε το δικό του βιβλιοπωλείο. Ακόμα, η μετακίνηση προς το Αγρίνιο, σε περίπτωση έλλειψης βιβλίων, ήταν εύκολη. Πρόβλημα με την διακίνηση των βιβλίων που είχε επιλέξει ο σύλλογος διδασκόντων παρουσιάστηκε τη σχολική χρονιά 1931-1932, καθώς λόγω εξαντλήσεως των βιβλίων από το βιβλιοπωλείο του Αγρινίου, υπήρχε ο κίνδυνος να καθυστερήσει η παραλαβή τους.

Ο σύλλογος των διδασκόντων, στην προσπάθειά του να αντιμετωπίσει ριζικά τέτοιου είδους προβλήματα, τα οποία μπορούσαν να επαναληφθούν και άλλες χρονιές, αποφάσισε να πάρει μια σημαντική απόφαση η οποία θα οδηγούσε σε οριστική λύση. Ο τρόπος με τον οποίον αντιμετωπίστηκε το πρόβλημα αναγράφεται στην έκθεση των πεπραγμένων⁷⁸ της σχολικής χρονιάς 1931-1932. Ο σύλλογος των διδασκόντων αποφάσισε να συμβληθεί με το βιβλιοπωλείο της κωμόπολης, του Δ. Κατσικά. Η σύμβαση όριζε ότι δινόταν μονοπωλιακά η πώληση των βιβλίων που θα ενέκρινε ο σύλλογος των δασκάλων, στον βιβλιοπώλη της Κατούνας. Αυτό σήμαινε ότι όλοι οι μαθητές έπρεπε να αγοράσουν από το βιβλιοπωλείο της Κατούνας τα βιβλία τους γεγονός που εξασφάλιζε ότι ο βιβλιοπώλης δεν θα είχε ζημιά και θα μπορούσε εκ του ασφαλούς να παραγγείλει τα βιβλία από την Αθήνα. Αξίζει να σημειώσουμε ότι, παράλληλα, η σύμβαση όριζε ότι το κέρδος από την πώληση των βιβλίων θα το μοιράζονταν ο βιβλιοπώλης και το ταμείο της Σχολικής Εφορίας. Η εμπορική αυτή συμφωνία υπήρξε κερδοφόρα και για τους δύο εμπλεκόμενους αλλά επέφερε οφέλη και στην ευρύτερη κοινωνία της Κατούνας, αφού δινόταν εμπιστοσύνη στους τοπικούς εμπόρους.

Τη σχολική χρονιά 1931 – 1932, παρότι υπήρξε διάθεση από πλευράς συλλόγου διδασκόντων για άμεση και πλήρη αντιμετώπιση του προβλήματος των βιβλίων, οι ενέργειες που πραγματοποιήθηκαν δεν έγιναν συγχρονισμένα. Πρώτα διαπιστώθηκε ότι τα βιβλία είχαν εξαντληθεί από τα βιβλιοπωλεία του Αγρινίου και στη συνέχεια υπογράφηκε η σύμβαση με το βιβλιοπώλη. Ακόμα, η παραλαβή των βιβλίων καθυστέρησε περαιτέρω καθώς η παραγγελία από την Αθήνα, δεν έφτασε αμέσως, λόγω της απόστασης. Έτσι, οι μαθητές άργησαν να προμηθευτούν τα βιβλία που χρειάζονταν με αποτέλεσμα η Δευτέρα και η Πέμπτη τάξη να προμηθευτούν το αναγνωστικό τέλη Οκτωβρίου.

Στα πρακτικά του Σεπτεμβρίου, όπου γινόταν η έγκριση των νέων βιβλίων, ο σύλλογος των διδασκόντων ελάμβανε «υπ' όψιν το άρθρον 9 του 1332 νόμου περί των διδακτικών βιβλίων ως και τας διαφόρους εγκυκλίους του υπουργείου περί των εγκριθέντων τούτων»⁷⁹ Τη σχολική χρονιά 1932-1933, άλλαξε ο νόμος περί διδακτικών βιβλίων και, πλέον, ο σύλλογος διδασκόντων σημείωνε « λαβών υπ' όψιν

⁷⁸ Στην Έκθεση πεπραγμένων 1931-1932 δεν αναφέρεται η ημερομηνία σύνταξης η οποία είναι μεταξύ 29/5- 8/6 με βάση τα δύο πρακτικά που ενδιάμεσα τους βρίσκεται η έκθεση πεπραγμένων 1931-1932. (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 12 / 1931-32)

⁷⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξεων 1 / 20-9-1930, 7 / 17-9-1931, 14 / 22-9-1932

το άρθρον 7 του 5045 νόμου περί των διδασκτικών βιβλίων ως και τας διαφόρους εγκυκλίους του Υπουργείου περί των εγκριθέντων τοιούτων.»⁸⁰

Τις επόμενες χρονιές, η αναφορά στις εγκυκλίους στις οποίες βασιζόταν ο σύλλογος διδασκόντων προκειμένου να πραγματοποιήσει την επιλογή των βιβλίων έπαψε να είναι αόριστη. Το 1933-1934 και 1934-1935, το άρθρο 7 του νόμου 5045 συνοδεύει η «υπ' αριθ. 52499/66 /27-8-34 εγκύκλιον του Υπουργείου εν ω εμφανίζονται τα εγκριθέντα βιβλία δια τα έτη 1934-1938»⁸¹ Την επόμενη χρονιά, αλλά και στις σχολικές χρονιές που ακολούθησαν, το άρθρο 7 του νόμου 5045 παρέμεινε το ίδιο, όμως, η εγκύκλιος⁸² του Υπουργείου με τα εγκεκριμένα βιβλία, άλλαζε κάθε χρόνο. Η λίστα του Υπουργείου με τα εγκριθέντα βιβλία αφορούσε την εκπαιδευτική περιφέρεια Αργινίου⁸³

Τα βιβλία τα οποία επιλέγονται είναι διαφορετικά, καθώς οι δάσκαλοι είτε εναλλάσσονται κάθε χρόνο ανά τις τάξεις σε τάξεις είτε αλλάζουν. Βέβαια, υπήρχε ένας μικρός κορμός δασκάλων οι οποίοι παρέμεναν στο δημοτικό σχολείο Κατούνας. Πιθανόν να είναι αυτοί που έκαναν τις βασικότερες προτάσεις δεδομένου αυτών που είχαν διδάξει ή είχαν ακούσει από άλλους συναδέλφους σχετικά με την αξία ορισμένων διδασκτικών βιβλίων. Κάπως έτσι εξηγείται το γεγονός ότι ορισμένα βιβλία επαναλαμβάνονται στις λίστες των διδασκτικών βιβλίων που εγκρίνονται από το σύλλογο διδασκόντων. Αξίζει, όμως, να σημειώσουμε ότι επανάληψη έχουμε όχι μόνο στα διδασκτικά βιβλία αλλά και στους συγγραφείς. Επιλέγονται, δηλαδή, διαφορετικά διδασκτικά βιβλία τα οποία ανήκουν στον ίδιο συγγραφέα με αποτέλεσμα να εξασφαλίζεται το ίδιο ύφος

Τα βιβλία που ενέκρινε ο σύλλογος των διδασκόντων από την λίστα των βιβλίων που το υπουργείο έστειλε για την Περιφέρεια Αργινίου ήταν τα εξής:

Σχολικό έτος 1930-1931

«

Αποφασίζουμε

Ομοφώνως όπως κατά το τρέχον σχολικόν έτος εισαχθώσι τα κάτωθι βιβλία

1. Α! τάξη, «Αλφαβητάριο» Α^{ov} και Β^{ov} μέρος Ανδρεάδου
2. Β! τάξη, «το καλό μου το βιβλίο», Καραδήμα κ.λ.π.
3. Γ! τάξη, «Τα δικά μας τα παλιά χρόνια» Παπαμιχαήλ
4. Δ! τάξη, «Το Ελληνόπουλο» Πασαγιάννη
5. Ε! τάξη, «Αναγνωστικό» Δημοτικής και καθαρευούσας Ζήση Κοντογιάννη

⁸⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 20-25-9-1933

⁸¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξεων 26 / 24-9-1934, 31 / 17-9-1935

⁸² «την υπ' αριθ. 359/10/9/36 εγκύκλιον του Σ^{ov} Υπουργείου εν η εμφανίζονται τα εγκριθέντα βιβλία δια το τρέχον σχολικόν έτος», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 34 / 29-9-1936) - «την υπ' αριθ. 178/ 10/9/37 εγκύκλιον διαταγήν του Σου Υπουργείου», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 36 / 30-9-1937) - «την υπ' αριθ. 72895/ 12/8/38 διαταγήν του Σου Υπουργείου», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 40 / 26-9-1938) – «την υπ' αριθ. 86223-111 / 2/9/39 διαταγήν του Σου Υπουργείου», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 43 / 25-9-1939)

⁸³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξεων 40 / 26-9-1938, 43 / 25-9-1939

6. Στ! τάξη, «Τα χρόνια της λευτεριάς» της Δημοτικής των Δημητράτου-Στρατηγοπούλου

Στ! τάξη, της καθαρεύουσας των Νιρβάνη- Ζήση κ.λ.π.

Βοηθητικά

1. «Λειτουργική και κατήχησις» Δ. Μπαλάνου
2. «Γραμματική» Ε! & Στ! Δημοτικής Χονδρομήτρου
3. «Ιστορία» Ε! & Στ! Ν. Γκινοπούλου
4. «Αριθμητικά προβλήματα» Ε! & Στ! Σπυριδάκη
5. «Γεωγραφία» Ε! & Στ! Δ. Κυριακοπούλου»

Σχολικό έτος 1931-1932

« Αποφασίζει

Ομοφώνως όπως κατά το τρέχον σχολικόν έτος εισαχθώσι τα κάτωθι βιβλία

1. Α! τάξη, «Αλφαβητάριο» του κράτους (Ο ήλιος)
2. Β! τάξη, «Παιδικά χρόνια» (Σπεράντσα και Μεταλλινού)
3. Γ! τάξη, «Τα σκόρπια λουλούδια» (Κουρτίδου)
4. Δ! τάξη, «Ο πρόσκοπος» (Κοντογιάννη -Δαμασκηνού)
5. Ε! & Στ! τάξη, «Η Μεγάλη Ελλάδα» Καθαρευούσης (Γαλάτεια. Καζαντζάκη

)

6. Ε! & Στ! τάξη, Ο Πύργος του Βοσπόρου (Δημοτικής)

Βοηθητικά

1. Εκκλησιαστική Ιστορία Φωνοπούλου
2. Ιστορία της Ελληνικής Αυτοκρατορίας Ν. Γκινοπούλου
3. Αριθμ. Προβλήμ. Ε! Στ! Σπυριδάκη»

Σχολικό έτος 1932-1933

« Αποφασίζει

Ομοφώνως όπως κατά το τρέχων σχολικόν έτος εισαχθώσι τα κάτωθι βιβλία.

1. Α! τάξη, Αλφαβητάριο. του κράτους μέρος Α´
2. Β! τάξη, Ιστορίες Κουρτίδου
3. Γ! τάξη, Οδύσσεια Ανδρεάδου
4. Δ! τάξη, Παιδικά Αναγνώσματα (Παν Δημητράτου)
5. Ε! τάξη, Ο Βοσπόρου (Καθαρεύουσας) Κοντογιάννη
6. Στ! Παιδικά Αναγνώσματα (Δημοτικής) Παν Δημητράτου

Βοηθητικά

1. Λειτουργική και κατήχησις Α. Κ. Κοντομαρή
2. Γραμματική Ε! Στ! Δημοτικής Χοντρομήτρου
3. Ιστορία Ε! Στ! Ν. Γκινοπούλου
4. Αριθμ. Προβλήμ. Ε! Στ! Σπυριδάκη

5. Γεωγραφία Ε! Στ! Δ. Κυργιακοπούλου»

Σχολικό έτος 1933-1934

- « Αποφασίζει
- Ομοφώνως όπως κατά το τρέχων σχολικόν έτος εισαχθώσι τα κάτωθι βιβλία.
1. Α! τάξη, Αλφαβητάριον Ζήση- Δαμασκηνού
  2. Β! τάξη, Αναγνωστικό «Το χρυσό μου το βιβλίο» Βουτυρά - Παπαμιχαήλ
  3. Γ! τάξη, Οδύσσεια Ανδρεάδου
  4. Δ! τάξη, Φύση και Ζωή Νιρβάνα - Ζήση - Δαμασκηνού
  5. Ε! τάξη, «Ο Μωρηάς» Δημοτικής Κοντογιάννη
Βοσπόρος Καθαρεύουσας Κοντογιάννη
  6. Στ! τάξη, «Εμπρός πάντα εμπρός» Δημοτικής Νιρβάνα - Ζήση Δαμασκηνού
Αναγνωστικό Καθαρεύουσας Ανδρεάδου
- Βοηθητικά⁸⁴
1. Εκκλησιαστική Ιστορία Δ. Μπαλάνου
  2. Γραμματική Ε! Στ! Δημοτικής Χοντρομήτρου Διαγράφεται
  3. Ιστορία Ρωμαϊκή Βυζαντινή Ν. Γκινοπούλου
  4. Αριθμ. Προβλήμ. Ε! Στ! Σπυριδάκη»

Σχολικό έτος 1934-1935

- « Αποφασίζει
- Ομοφώνως όπως κατά το τρέχων σχολικόν έτος εισαχθώσι τα κάτωθι βιβλία.
1. Α! τάξη, Αλφαβητάριο «Άλφα-Βήτα» Α' και Β' μέρος Παπαϊωάννου
  2. Β! τάξη, «Παιδικές Ιστορίες» Β. Πετρούνια
  3. Γ! τάξη, Οδύσσεια, Γκινοπούλου
  5. Ε! τάξη, «Παιδικά Αναγνώσματα» Χ. Χριστοβασίλης, Θ. Παπακωνσταντίνου
  6. Στ! τάξη, «Μια Γεννεά» Χ. Χριστοβασίλης, Θ. Παπακωνσταντίνου
- Βοηθητικά
1. Αριθμητικά Προβλήματα Ε! & Στ! Σακελαρίου
  2. Ιστορία Ν. Γκινοπούλου
  3. Λειτουργική και Κατήχηση Πετρούνια»

Σχολικό έτος 1935-1936

- « Αποφασίζει
- Ομοφώνως όπως κατά το τρέχων σχολικόν έτος εισαχθώσι τα κάτωθι βιβλία.
1. Α! τάξη, Αλφαβητάριο ο ήλιος Συντακτική επιτροπή

⁸⁴ Τα βοηθητικά διδακτικά βιβλία τα οποία περιλαμβάνονται στο πρακτικό τελικά διαγράφονται.

2. Β! τάξη, « Ιστορίες»	Κουρτίδου
3. Γ! τάξη, «Αναγνωστικό»	Σταματέλου Έλλη
4. Δ! τάξη, «Φύση και Ζωή»	Νιρβάνα – Ζήση
5. Ε! τάξη, « Ποικίλη Στοά»	Νιρβάνα – Ζήση
6. Στ! τάξη, « Ο Αεροπόρος »	Δ. Κοντογιάννη

Βοηθητικά

1. Εκκλησιαστική Ιστορία	Πετρούνια
2. Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας	Χ. Χάρακα
3. Ασκήσεις	Μονοκρούση»

Σχολικό έτος 1936-1937

« Αποφασίζει
Ομοφώνως όπως κατά το τρέχον σχολικόν έτος εισαχθώσι τα κάτωθι βιβλία.

1. Α! τάξη, Η Χαρά	Ζήση Δαμασκηνού
2. Β! τάξη, ο καλός μου φίλος	Γ. Παλαιολόγου
3. Γ! τάξη, Το Ελληνόπουλο	Ζήση –Νιρβάνα
4. Δ! τάξη, ο Αυγερινός	Δ. Κοντογιάννη
5. Ε! τάξη, ο Βόσπορος	Δ. Κοντογιάννη
6. Στ! τάξη, η αγάπη	Κ. Λαγουμιτζάκη

Βοηθητικά

1. Ιστορία Ελληνικής Επανάστασεως	Παν. Παναγοπούλου
2. Αριθμητικής Ασκήσεις Ε&Στ	Μονοκρούση Αντωνίου»

Σχολικό έτος 1937-1938

« Αποφασίζει
Ομοφώνως όπως εισαχθώσι κατά το σχολικόν έτος 1937-1938 τα
κάτωθι βιβλία.

1. Α! τάξη, « ο Ήλιος»	Συντακτική Επιτροπή
2. Β! τάξη, « Κρυνολούλουδα»	Θεώνη Δρακοπούλου
3. Γ! τάξη, «Ο παιδικός Θησαυρός»	Νικ. Αμπατζόγλου
4. Δ! τάξη, «Στεριά και Θάλασσα»	Γιάννη Παναγόπουλου
5. Ε! τάξη, «Ο Φάρος του Χωριού»	Ανδρεάδη, κ.λ.π.
6. Στ! τάξη, « Αναγνώσματα»	Γ. Μέγα

Βοηθητικά

1. Ιστορία Βυζαντινής Αυτοκρατορίας	Χωραφά
2. Προβλήματα Ε! τάξεως	Ιωάν. Λάζου
3. Προβλήματα Στ! τάξεως	Ιωάν. Λάζου»

Σχολικό έτος 1938-1939

« Αποφασίζει
 Ούτως εισαχθώσι κατά το σχολικόν έτος 1938-1939 τα κάτωθι βιβλία.

1. Α! τάξη,	Η Καλή Αδελφή	Ε. Παπαμιχαήλ
2. Β! τάξη,	ο καλός μου φίλος	Γ. Παλαιολόγου
3. Γ! τάξη,	«Η Ζωή του Παιδιού»	Δούκα
4. Δ! τάξη,	«Η Ελληνική Ζωή»	Δεληπέτρου
5. Ε! τάξη,	« Ποικίλη Στοά»	Ζήση- Νιρβάνα.
6. Στ! τάξη,	« Ελληνικόν Φως»	Κορνάτου

Βοηθητικά

1. Προβλήματα Ε ^{ης} τάξεως	Ιωάν.Λάζου
2. Προβλήματα Στ ^{ης} τάξεως	Ιωάν.Λάζου
3. Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης	Ι. Παναγοπούλου»

Σχολικό έτος 1939-1940

« Αποφασίζει
 Ούτως εισαχθώσι κατά το σχολικόν έτος 1939-1940 τα κάτωθι βιβλία.

1. Α! τάξεως	Αλφαβητάριον	Δούκα -Δεληπέτρου
2. Β! τάξεως	Αναγνωστικόν	Α. Τουμπακοπούλου – Θ. Δρακοπούλου
3. Γ! τάξεως	Αναγνωστικόν	Νιρβάνα- Ζήση Κ.Α.
4. Δ! τάξεως	Αναγνωστικόν	Γ. Μέγα
5. Ε! τάξεως	Αναγνωστικόν	Κοντογιάννη – Μέγα – Νιρβάνα - Ζήση
6. Στ! τάξεως	Αναγνωστικόν	Κοντογιάννη-Κοντοπούλου– Νιρβάνα - Ζήση

Βοηθητικά

1. Προβλήματα Ε! τάξεως	Μπαρμπαστάθη Χ.
2. Προβλήματα Στ! τάξεως	Μπαρμπαστάθη Χ.
3. Ιστορία Βυζαντινής Αυτοκρατορίας	_____
4. Εκκλησιαστική Ιστορία Ε! Στ!	Μανιάτη- Γιαννικοπούλου
5. Γεωγραφικός Άτλας Παγκόσμιος	Φαρταίτς Καθηγητού τεχ. Μαθημάτων εν τη Μαρασλείω Ακαδημία.»

Δ.2. ΠΕΡΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ 1953-1957

Στο δεύτερο τετράδιο-βιβλίο πρακτικών του συλλόγου διδασκόντων περιόδου 1945-1957 υπάρχουν τέσσερα (4) πρακτικά τα οποία καταλάμβαναν από 1,5 έως 2

σελίδες και τα οποία έχουν σχέση με την έγκριση των βοηθητικών βιβλίων που οι δάσκαλοι του δημοτικού σχολείου επέλεγαν για τους μαθητές του σχολείου τους. Τα βοηθητικά βιβλία αφορούν τις τάξεις Πέμπτη και Έκτη. Αφορούσαν όλα τα μαθήματα και όχι κυρίως τα μαθηματικά και τα ελληνικά όπως συνέβαινε στην περίοδο 1930-40. Ο περιορισμός των βοηθητικών βιβλίων μόνο στις τάξεις Πέμπτη και Έκτη αναφέρεται στο θέμα της σύγκλισης του συλλόγου διδασκόντων των υπόλοιπων πρακτικών⁸⁵.

Ο χώρος που καταλαμβάνουν τα πρακτικά είναι. Η σύγκλιση του συλλόγου των διδασκόντων για την έγκριση των βοηθητικών βιβλίων γινόταν βάση της υπ' αριθ. 36794/15/4/53⁸⁶ διαταγής του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας, με την οποία παρέχονταν στο σύλλογο διδασκόντων το δικαίωμα να αποφασίσει για το ποια βοηθητικά βιβλία θα επιλεγούν για τις δύο μεγαλύτερες τάξεις. Η παραπάνω διαταγή περιόριζε το χρόνο των αποφάσεων μέσα στον Ιούνιο. Ο Διευθυντής του δημοτικού σχολείου Κατούνας σημειώνει στην εισήγησή του το εξής: «συμφώνως προς την υπ' αριθ. 36794/15/4/53 διαταγήν του Σου Υπουργείου Εθνικής Παιδείας δέον όπως εντός του Ιουνίου, δι' αποφάσεώς μας καθορίζωμεν τα βοηθητικά βιβλία»⁸⁷.

Τις υπόλοιπες χρονιές η έγκριση των βοηθητικών βιβλίων γινόταν με την έναρξη της σχολικής χρονιάς, το μήνα Σεπτέμβριο, «συμφώνως της υπ' αριθ. [6498 π.ε.]⁸⁸ ομοίας (Σε σχέση με την υπ' αριθ. 36794/15/4/53 διαταγή του Υπουργείου Παιδείας) τηλ/κής και υπ' αριθμόν 69973/ 1956 η απόφασις αυτή του συλλόγου λαμβάνεται εντός του μηνός Σ/βρίου»⁸⁹. Ως θέμα της σύγκλισης αναφερόταν, «Περί επιλογής εκ των εγκεκριμένων βοηθητικών βιβλίων δια την εισαγωγήν τούτων εν τω Σχολείω κατά το προσεχές Σχολικόν έτος 1953-1954.»⁹⁰ Στην εισήγησή του ο Διευθυντής του σχολείου επικέντρωσε στην ανάγκη να γίνει σωστή επιλογή, «Εκ των κυκλοφορούντων διαφόρων εγκεκριμένων βοηθητικών, δέον να κάμωμεν επιλογήν των μάλλον καταλληλοτέρων.»⁹¹

Τη σχολική χρονιά 1955-1956 ο Διευθυντής έκανε συγκεκριμένη πρόταση, «όπως εκ των εν κυκλοφορία εγκεκριμένων βοηθητικών βιβλίων, εκλέξωμεν τα του οίκου «Ατλαντίδος» τοιαύτα ως τα μάλλον καταλληλότερα.»⁹². Την επόμενη χρονιά και με βάση την εμπειρία των βιβλίων που είχαν χρησιμοποιηθεί στο δημοτικό σχολείο Κατούνας, ο Διευθυντής πρότεινε, στην εισήγησή του, και μάλιστα η

⁸⁵ «Περί επιλογής εκ των εγκεκριμένων βοηθητικών βιβλίων εκείνων άτινα θα εισαχθούν δια τους μαθητάς Ε! και Στ! τάξεως», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξεων 9 / 10-9-1954, 6 / 10-9-1955 - «Επιλογής εκ των εγκεκριμένων βοηθητικών βιβλίων εκείνων άτινα θα εισαχθούν εις την Ε! και Στ! τάξιν κατά το Σχολικόν τούτο έτος 1956-1957.», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 15 / 17-9-1956

⁸⁶ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης. 6 / 10-9-1955

⁸⁷ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 9 / 20-6-1953

⁸⁸ Κατά τη σχολική χρονιά 1955-1956 σημειώνεται «συμφώνως της υπ' αριθ. 6498 ε.ε. ομοίας τηλ/κής η απόφαση αυτή λαμβάνεται εντός του Σβρίου», (στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 6 / 10-9-1955)

⁸⁹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 15 / 17-9-1956

⁹⁰ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 9 / 20-6-1953

⁹¹ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 9 / 10-9-1954

⁹² στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 6 / 10-9-1955

πρότασή του έγινε δεκτή, «όπως εκ των εν τη κυκλοφορία εγκεκριμένων βοηθητικών βιβλίων, εκλέξωμεν τα του εκδοτικού οίκου «Ατλαντίδος» ως τα μάλλον καταλληλότερα, διότι εκ της χρήσεως τούτων και κατά τα άλλα Σχολικά έτη διεπιστώθη η απαρτία και καλή διατεταγμένη ύλη αυτών.»⁹³.

Τα βιβλία τα οποία ομόφωνα ενέκρινε ο σύλλογος των διδασκόντων την περίοδο 1954-1957 ήταν τα εξής:

Σχολικό έτος 1953-1954.

1. Φυσική και Χημεία Ε! τάξεως	Δ. Γιαννάκου
2. Φυσική και Χημεία Στ! τάξεως	Δ. Γιαννάκου
3. Γραμματική καθαρεύουσας Στ! τάξεως	Δ. Γιαννάκου
4. Κατήχησης - Λειτουργική Στ! τάξεως	Δ. Γιαννάκου
5. Ιστορία Ε! τάξεως	Δ. Δούκα - Μ. Γιαννόπουλου
6. Ιστορία Στ! τάξεως	Δ. Δούκα - Μ. Γιαννόπουλου
7. Γεωγραφία Ε! τάξεως	Μ. Γιαννόπουλου
8. Γεωγραφία Στ! τάξεως	Μ. Γιαννόπουλου
9. Αριθμητική Ε! Στ! τάξεως	Δ. Δούκα
10. Γεωμετρία	Μπάμπαλη- Βουρνά

Σχολικό έτος 1954-1955.

1. Γραμματική καθαρεύουσας Ε! και Στ!	Δ. Κωνσταντινοπούλου
2. Φυσική Πειραματική Ε!	Μπάμπαλη - .....
3. Φυσική και Χημεία Στ! τάξεως	Δ. Γιαννάκου
4. Εκκλησιαστική Ιστορία Ε! Στ! τάξεως	Σ. Παπαδάκη
5. Ιστορία Βυζαντινή Ε! τάξεως	Κυριαζοπούλου- Λαζάρου
6. Ιστορία Στ! τάξεως	.....-Μπάμπαλη
7. Γεωγραφία Ηπείρων Ε! τάξεως	Γ. Μαυριδούλου
8. Γεωγραφία Ευρώπης Στ! τάξεως	Γ. Μαυριδούλου
9. Αριθμητική Ε! Στ! τάξεως	Αναγνωστοπούλου
10. Γεωμετρία	Μπάμπαλη- Βουρνά

Σχολικό έτος 1955-1956.

1. Λειτουργική- Κατήχησις	Κοντομάρη- Μινιάτη
2. Ιστορία Νεωτέρας Ελλάδος	Κοντομάρη –Μπάμπαλη
3. Γεωγραφία Ευρώπης	Γ. Μαυριδούλου
4. Αριθμητική Ε! Στ!	Αναγνωστοπούλου – Βοστάντζη
5. Φυσική Ιστορία	Σπύρ. Λυγκώνη

⁹³ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 15 / 17-9-1956

6. Φυσική Πειραματική Ε!
7. Γραμματική Ε! Στ!
8. Γεωμετρία

Κοντομάρη –Μπάμπαλη
Δ. Κων/νοπούλου
Μπάμπαλη- Βουτσινά

Σχολικό έτος 1956-1957.

1. Εκκλησιαστική Ιστορία
2. Γραμματική καθαρευούσης
3. Βυζαντινή Ιστορία
4. Γεωγραφία Ηπείρων
5. Αριθμητική Ε! Στ!
6. Ιστορία Νεωτέρας Ελλάδος
7. Φυσική Ιστορία
8. Φυσική Πειραματική
9. Γεωμετρία

Στρ. Παπαδάκης
Γαβαλά- Κλειδά
Κυριαζοπούλου
Β. Πουρνάρα
Αναγνωστοπούλου – Βοστάντζη
Κοντομάρη –Μπάμπαλη
Σπύρ. Λυγκώνη
Δ. Δούκα- Γ. Βλέσσα
Μπάμπαλη- Βουρνά

Ε΄. ΒΙΒΛΙΟ ΥΛΙΚΟΥ 1947**Ε.1. ΓΕΝΙΚΑ**

Το πρώτο βιβλίο το οποίο σώζεται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους – Ν. Αιτωλοακαρνανίας και στο οποίο έχει γίνει η καταγραφή του υλικού του δημοτικού σχολείου Κατούνας έχει ως ημερομηνία την 23^η Δεκεμβρίου 1947. Η ανάγκη να δημιουργηθεί ένα νέο βιβλίο υλικού μπορεί να οφείλεται σε πολλές αιτίες, όπως η μεταπολεμική οργάνωση του σχολείου. Ένα ουσιαστικό κίνητρο, επίσης, μπορεί να αποτέλεσε η εγκύκλιος του Υπουργείου Παιδείας η οποία έκανε λόγο για ορισμό δασκάλων ως επιμελητών των σχολικών βιβλιοθηκών και καταγραφή των βιβλίων. Σε αυτή τη συλλογιστική προτρέπει και η εγκύκλιος του Υπουργείου Παιδείας η οποία εκδόθηκε τον Οκτώβριο του 1947, έφτασε στο σχολείο της κομόπολης τον επόμενο μήνα και σχετίζεται χρονικά με την καταγραφή του εποπτικού υλικού του σχολείου.

Στη πρώτη σελίδα του βιβλίου με τον τίτλο «Βιβλίον Υλικού του Δημοτικού Σχολείου Κατούνης.» υπάρχει το ευρετήριο, το οποίο χωρίζεται σε ενότητες: «Πίναξ ευρετηρίου βιβλίου υλικού», «Ακίνητος περιουσία Σχολείου», «Επιπλα σχολείου», «Βιβλία βιβλιοθήκης Σχολείου δια προσωπικών», «Βιβλία βιβλιοθήκης Σχολείου δια μαθητάς», Επίσης, σε ξεχωριστές ενότητες καταγράφονται τα εποπτικά μέσα κάθε μαθήματος.

Ε.2. ΕΠΟΠΤΙΚΑ ΜΕΣΑ

Ε.2.1. ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ – ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Στην ενότητα «Επιπλα γραφείου» αναγράφεται το ραδιόφωνο και ο κινηματογράφος, «10^{ov}) Ένα <1> ραδιόφωνον Φίλιπς 6 λυχνιών ... 14^{ov}) Εις <1> κινηματογράφος KEYSTONE Νο 516047»⁹⁴. Το δημοτικό σχολείο Κατούνης προμηθεύθηκε ως μορφωτικό εποπτικό υλικό ραδιόφωνο και κινηματογράφο μέσω του προγράμματος του Υπουργείου παιδείας, το οποίο είχε στόχο να επανδρωθούν τα δημοτικά σχολεία. Η συνολική αξία των δύο προαναφερθέντων ειδών ανήλθε στις οκτακόσιες χιλιάδες δραχμές ⁹⁵ (800000 δρχ). Το ποσό καταβλήθηκε σε δόσεις των πενήντα (50), εκατό (100) και διακοσίων (200) χιλιάδων δραχμών⁹⁶.

Σχετικά με την παραλαβή του ραδιοφώνου⁹⁷ και την εγκατάστασή του στο διδακτήριο, η οποία συνοδεύτηκε και με την εγκατάσταση ηλεκτροφωτισμού στο

⁹⁴ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Υλικού 1947, Φ. 6, υπ. 4α, σ. 3

⁹⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία : Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1947-1953), Φ. 3β, εξ. εγγρ. προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α. 24 / 5-2-1948

⁹⁶ Στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας καταγράφεται με αύξοντα αριθμό 136/14-6-1946 το εισερχόμενο έγγραφο 1221 / 11-6-1946 του υπουργείου παιδείας που ανέφερε ότι έπρεπε να καταβληθεί η δεύτερη δόση των 50 χιλιάδων για όσα σχολεία είχαν παραγγείλει ραδιόφωνο και κινηματογράφο. Το εξερχόμενο έγγραφο 172/22-10-1946 προς την εθνική τράπεζα αναφέρει την αποστολή επιταγής 100000 χιλιάδων δρχ. Για την πορεία της εξόφλησης ενημερωνόταν και το υπουργείο (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία : Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), Φ. 3α, εξ. εγγρ. προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α. 189 / 13-11-1946). Στο εξερχόμενο έγγραφο 3 / 14-1-1947 που στάλθηκε προς τον επιθεωρητή δημοτικών σχολείων απόδειξη 200000 χιλιάδων δραχμών για την προμήθεια κινηματογράφου και ραδιοφώνου. Η εξόφληση αναφέρεται στον επιθεωρητή δημοτικών σχολείων με το εξερχόμενο 24 / 5-2-1948.

⁹⁷ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία : Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), Φ. 3α, εξ. εγγρ. προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α. 187 / 23-10-1947

κτίριο, καθώς και σχετικές με την παραλαβή, αργότερα, του κινηματογράφου⁹⁸ ενημερώθηκε ο επιθεωρητής. Αξίζει να σημειώσουμε εδώ ότι το Υπουργείο Παιδείας και ο επιθεωρητής έστελναν εγκυκλίους μέσω των οποίων φρόντιζαν να ενημερώνονται οι διευθυντές αλλά και οι σύλλογοι διδασκόντων πάνω στη μορφωτική⁹⁹ σημασία των μέσων αυτών αλλά και όσο αφορά τα παιδικά προγράμματα του εθνικού ιδρύματος ραδιοφωνίας¹⁰⁰.

Το δημοτικό σχολείο Κατούνης απέστειλε στο Υπουργείο Παιδείας υπόψη ραδιοφωνικών εκπομπών, δελτίο παρατηρήσεων του διδακτικού προσωπικού επί της παιδικής εκπομπής της 3-5-1950¹⁰¹. Δελτίο παρατηρήσεων του διδακτικού προσωπικού στάλθηκε και για την παιδική εκπομπή του ραδιοφώνου της 10-5-1950, συνοδευόμενη και από την κριτική επί της εκπομπής από τους μαθητές του σχολείου, με τη μορφή εκθέσεων.¹⁰²

Το ραδιόφωνο αποτελούσε μέσο ψυχαγωγίας. Εκπομπές τις οποίες μετέδιδε το ραδιόφωνο του Σχολείου, εναλλάξ, παρακολουθούσαν, κάθε απόγευμα, όλες οι τάξεις του δημοτικού. Οι μαθητές των οποίων η τάξη παρακολουθούσε την εκπομπή στο ραδιόφωνο είχαν συγκεκριμένες υποχρεώσεις. «Οι μαθηταί εκάστης τάξεως, οίτινες θα παρακολουθούν τας εκπομπάς ή την μουσικήν εν τω ραδιοφώνω δέον να τηρούν απόλυτον ησυχίαν, εξερχόμενοι δε μετά το τέλος να μην ανησυχούν δια φωνασκιών και σφουρισμάτων.»

Τα θέματα των εκπομπών που παρακολουθούσαν ήταν διάφορες ομιλίες ή μουσικά προγράμματα. Έτσι, όλες οι τάξεις πήγαιναν στην αίθουσα της έκτης τάξεως, όπου βρισκόταν το ραδιόφωνο του σχολείου, δεδομένου ότι η εν λόγω συσκευή λειτουργούσε με παροχή ρεύματος, γεγονός που οδήγησε στον ηλεκτροφωτισμό της αίθουσας στην οποία συγκεντρώνονταν οι μαθητές. Το χειρισμό του ραδιοφώνου αναλάμβαναν εκ περιτροπής κάθε απόγευμα εναλλάξ οι δάσκαλοι του σχολείου.

Τη σχολική χρονιά 1954-1955 κάθε δάσκαλος είχε τη δυνατότητα, με στόχο την ψυχαγωγία των μαθητών του, να μεταφέρει από το γραφείο και να τοποθετήσει

---

⁹⁸ στο ίδιο, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1947-1953), Φ. 3β, εξ. εγγρ. προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων, α. / α. 141 / 6-9-1948

⁹⁹ στο ίδιο, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), Φ. 3α, εισ. εγγρ. από επιθεωρητή α. / α. 204 / 15-11-1947 «Κοινοποιεί υπ' αριθ. 91925 ε.ε. εγκύκλιον του υπουργείου παιδείας περί αξίας ραδιοφώνων.», εισ. εγγρ. από υπουργείο παιδείας α. / α. 205 / 15-11-1947 «περί ραδιοφώνων, εποπτικών μέσων κινηματογράφων, στο ίδιο, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1947-1953) Φ. 3β, εισ. εγγρ. από υπουργείο παιδείας α. / α. 121/1-5-1950 «Περί σχολικών ραδιοφωνικών εκπομπών και ωρών»

¹⁰⁰ στο ίδιο, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), Φ. 3α, εισ. εγγρ. από επιθεωρητή α. / α. 68 / 12-5-1947 «Περί ενάρξεως μεταδόσεως ραδιοφωνικών σταθμών Αθηνών ειδικών εκπομπών δια μαθητάς», στο ίδιο, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1947-1953), Φ. 3β εισ. εγγρ. από υπουργείο παιδείας α. / α. 235 / 11-12-1947 «Περί εκπομπών ραδιοσταθμού δια τους μαθητάς»

¹⁰¹ στο ίδιο, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1947-1953), Φ. 3β, εξ. εγγρ. προς Υπουργείο Παιδείας α. / α. 125 / 4-5-1950

¹⁰² στο ίδιο, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1947-1953), Φ. 3β, εξ. εγγρ. προς Υπουργείο Παιδείας α. / α. 127 / 11-4-1950

στην τάξη του το μεγάφωνο του ραδιόφωνου του σχολείου. Πέρα από τις ομιλίες¹⁰³ και διάφορες μαθητικές εκπομπές, το ραδιόφωνο χρησίμευε και στο μάθημα της χειροτεχνίας «ίνα οι μαθηταί υπό την επίδρασιν ωρισμένων μουσικών τεμαχίων, εργάζωνται ανακουφιστικώς.»¹⁰⁴.

Εκτός από το ραδιόφωνο ως ψυχαγωγικό μέσο λειτουργούσε και ηχητικός κινηματογράφος. Όσο αφορά τον κινηματογράφο, λοιπόν, πληροφορούμαστε ότι υπήρχαν ταινίες, τις οποίες δάνειζε στο σχολείο το Υπουργείο Παιδείας. Το δημοτικό σχολείο της Κατούνης εκμεταλλεύτηκε αυτή τη δυνατότητα και, με έγγραφό του, ζήτησε την αποστολή μορφωτικών ταινιών¹⁰⁵. Το υπουργείο έστειλε πέντε μορφωτικές ταινίες τις οποίες επέστρεψε το σχολείο κατόπιν εγγράφου του υπουργείου που ζητούσε την επιστροφή τους¹⁰⁶.

Προβολές ηχητικών ταινιών, τις οποίες παρακολουθούσαν όλοι οι μαθητές του σχολείου, λάμβαναν χώρα «δix ή τρεις της εβδομάδος».^{107α} Κατά την προβολή των ταινιών χρειαζόνταν δύο δάσκαλοι. Ο ένας από αυτούς ήταν ο Διευθυντής του σχολείου, ο οποίος ήταν «απησχολημένον με το μηχάνημα»^{118β}, καθώς γνώριζε το χειρισμό και τη λειτουργία του. Ο άλλος δημοδιδάσκαλος χρειαζόταν «ίνα αφ' ενός μεν να τηρή την τάξιν και εξ' άλλου να εξηγή εις τούτους τας προβαλλομένας ταινίας»^{118γ}. Τη σχολική χρονιά 1956-1957 η συχνότητα των μορφωτικών ταινιών ορίστηκε, «... άπαξ της εβδομάδος ή δις τον μηνός»¹⁰⁸.

Ε.2.2. ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Με έγγραφό του το Υπουργείο Παιδείας, το οποίο καταχωρήθηκε στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας του σχολείου με αύξοντα αριθμό 218 / 27-11-1947, αναφέρεται στην ανάγκη ορισμού ενός δασκάλου από κάθε σχολείο, ο οποίος θα

---

¹⁰³ «Δύνανται ούτοι ομοίως να παρακολουθούν και ειδικός ομιλίας καθ' ορισμένα; ώρας τον παιδιού ας εκπομπάς καθ' εκάστην ημέραν και ώραν έχει ορίσει ο ραδιοσταθμός Αθηνών.» (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17 / 19-9-1956)

¹⁰⁴ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954

¹⁰⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία : Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1947-1953), Φ. 3β, εξ. εγγρ. προς Υπουργείο Παιδείας α. / α. 198 / 23-10-1948

¹⁰⁶ στο ίδιο, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1947-1953), Φ. 3β εισ. εγγρ. από Υπουργείο Παιδείας και εξ. εγγρ. προς Υπουργείο Παιδείας α. / α. 257 / 13-11-1949

^{107α, 118β, 118γ} Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 21-9-1954

¹⁰⁸ στο ίδιο, Φ. 6, υπ. 1β, αριθ. πράξης 17 / 19-9-1956

εκτελούσε χρέη επιμελητή στην σχολική βιβλιοθήκη¹⁰⁹. Το δημοτικό σχολείο Κατούνας έστειλε στο Υπουργείο Παιδείας έγγραφο « Περὶ υποβολῆς πρακτικῆς απογραφῆς βιβλίων σχολικῆς βιβλιοθήκης ὑπὸ επιμελητοῦ αὐτῆς».¹¹⁰

Τα βιβλία τῆς βιβλιοθήκης τοῦ δημοτικοῦ σχολείου Κατούνας κατατάσσονται σε δύο κατηγορίες. Στὴν πρώτη κατηγορία ἀνήκουν τὰ βιβλία ποὺ ἀπευθύνονται στους δασκάλους τοῦ σχολείου καὶ τὰ ὁποῖα, στὸ βιβλίο Ὑλικῆς τοῦ 1947, καταγράφονται ὡς «Βιβλία βιβλιοθήκης Σχολείου διὰ τὸ Προσωπικόν». Στὴν δευτέρη κατηγορία ἐντάσσονται τὰ βιβλία τὰ ὁποῖα προορίζονται γιὰ τοὺς μαθητὲς καὶ καταγράφονται ὡς «Βιβλία βιβλιοθήκης Σχολείου διὰ Μαθητὰς».

Στὴν πρώτη κατηγορία καταγράφονται ἀναλυτικὰ πενήντα ἑξὶ (56) βιβλία¹¹¹. Τὰ θέματά τους ἀφοροῦσαν τὴν παιδαγωγικὴ, τὴ διδακτικὴ καὶ ἐπιμέρους μαθήματα. Ἀκόμα, ἀναφέρονταν στὶς σχολικὲς εφορεῖες, σὲ διατάξεις νόμων, σὲ οδηγίες γιὰ σχολικὲς παραστάσεις, γιὰ μαθητικὰ συσσίτια, γιὰ σχολικὲς εορτὲς καὶ ὁμιλίες. Ὑπῆρχαν βιβλία τὰ ὁποῖα ἀναφέροντα σὲ σχέδια γιὰ τὴν ἐνιαία Συγκεντρωτικὴ Διδασκαλία, ὑποδείγματα διδασκαλίας, ἀναφορικὰ μὲ τὶς σιωπηρὲς ἐνασχολήσεις κ.λ.π. Στὴν δευτέρη καταγράφονται ἀναλυτικὰ τετρακόσια πενήντα τρία (453) βιβλία τὰ ὁποῖα ἀπευθύνονται σὺς μαθητὲς¹¹²

Μία τρίτη κατηγορία ἀποτελοῦσαν τὰ βιβλία ποὺ, τὰ δύσκολα χρόνια τῆς κατοχῆς καὶ τοῦ ἐμφυλίου, καταστράφηκαν. Σὲ αὐτὰ τὰ βιβλία ἀναφέρεται μὲ ἐγγράφο τοῦ ὁ διευθυντῆς στὸν ἐπιθεωρητὴ «Περὶ διαρπαγῆς βιβλίων σχολικῆς βιβλιοθήκης ὑπὸ ξενικῶν στρατευμάτων καὶ ἀνάγκης ἐφοδιασμοῦ αὐτῆς»¹¹³ Τὸ σχολεῖο ἐπανέρχεται στὴν ἀνάγκη γιὰ προμήθεια βιβλίων στὶς ἀρχὲς τοῦ 1949 μὲ ἐγγράφο τοῦ ἐπιθεωρητῆ, «Περὶ προμηθείας βιβλίων διὰ πλουτισμὸ σχολικῆς βιβλιοθήκης»¹¹⁴

Στὸ τέλος τοῦ καταλόγου ἐπιχειρεῖται μὴ ομαδοποίηση τῶν βιβλίων ἡ ὁποῖα καταλήγει σὲ τρεῖς ομάδες. Ἡ πρώτη ἀναφέρεται στὰ ἐπιστημονικὰ βιβλία καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ 33, ἡ δευτέρη ἀπὸ τὰ λαϊκὰ βιβλία καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ 333 καὶ ἡ τρίτη κατηγορία μὲ τὰ μαθητικὰ ἡ ὁποῖα ἀριθμεῖ 130 βιβλία.

¹⁰⁹ στο ἴδιο, Πρωτόκολλο Ἀλληλογραφίας (1947-1953), Φ. 3β, εἰσ. ἐγγρ. ἀπὸ Υπουργεῖο Παιδείας, α. / α. 84275 / 3-10-1947, « Περὶ ὀρισμοῦ ἐνὸς διδασκάλου ὡς ἐπιμελητοῦ τῆς σχολικῆς βιβλιοθήκης.

¹¹⁰ στο ἴδιο, Πρωτόκολλο Ἀλληλογραφίας (1947-1953), Φ. 3β, ἐξ. ἐγγρ. πρὸς τὸ Σ. Υπουργεῖον Ἐθνικῆς Παιδείας α. / α. 230 / 11-12-1947

¹¹¹ Γ. Α. Κ – Ἀρχεῖα Ν. Αἰτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Ἀρχεῖο Δ. Σ. Κατούνας, Ὑπηρεσιακὰ Βιβλία: Βιβλίο Ὑλικῆς 1947, Φ. 6, ὑπ. 4α, σσ. 7-8

¹¹² Γ. Α. Κ – Ἀρχεῖα Ν. Αἰτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Ἀρχεῖο Δ. Σ. Κατούνας, Ὑπηρεσιακὰ Βιβλία: Βιβλίο Ὑλικῆς 1947, Φ. 6, ὑπ. 4α, σσ. 9-10 & 30-43

¹¹³ Γ. Α. Κ – Ἀρχεῖα Ν. Αἰτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Ἀρχεῖο Δ. Σ. Κατούνας, Ὑπηρεσιακὰ Βιβλία : Πρωτόκολλο Ἀλληλογραφίας (1947-1953), Φ. 3α, ἐξ. ἐγγρ. πρὸς ἐπιθεωρητὴ Δημ. Σχολείων α. / α. 231 / 12-12-1947

¹¹⁴ Γ. Α. Κ – Ἀρχεῖα Ν. Αἰτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Ἀρχεῖο Δ. Σ. Κατούνας, Ὑπηρεσιακὰ Βιβλία : Πρωτόκολλο Ἀλληλογραφίας (1947-1953), Φ. 3β, ἐξ. ἐγγρ. πρὸς ἐπιθεωρητὴ Δημ. Σχολείων α. / α. 89 / 17-4-1949

Ε.2.3. ΑΛΛΑ ΕΠΟΠΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Στο βιβλίο Εποπτικού Υλικού του 1947 καταγράφονται τα εποπτικά μέσα τα οποία χρησιμοποιούνταν στη διδασκαλία ορισμένων μαθημάτων. Έτσι, από την σελίδα έντεκα (11) έως τη σελίδα είκοσι επτά (27), σημειώνονται τα εποπτικά μέσα των μαθημάτων της Γεωγραφίας, των Μαθηματικών, Φυσικής και Χημείας, Φυσικής Ιστορίας, Ελληνικής Ιστορίας, Θρησκευτικών, Γυμναστικής, Τεχνικών Μαθημάτων, Γεωμετρίας. Παρακάτω αναφέρουμε τη σελίδα στην οποία καταγράφονται τα εποπτικά μέσα της Φυσικής και της Χημείας.

«Όλα τα όργανα Φυσικής Πειραματικής και Χημείας (27.2.56)

1^{ov}) Αποστακτικόν (στατόν δακτύλιος, πλέγμα ψυκτήρ, φιάλη ζέσεως, φιάλη συλλογής, λυχνία οιοπνεύματος) 2^{ov}) Συσκευαί παραγωγής υδρογόνου, οξυγόνου, ανθρακικού οξέως, αζώτου κ.λ.π. 3^{ov}) Συγκοινωνούντα δοχεία 4^{ov}) Βαρόμετρον 5^{ov}) Μαθητικόν μικροσκόπιον 6^{ov}) Θερμόμετρον τριπλούν 7^{ov}) Αραιόμετρον, οιοπνευματόμετρον μετά ογκομετρικού σωλήνος 8^{ov}) ράβδος εβονίτου 9^{ov}) ράβδος υάλου 10^{ov}) ρινίσματα σιδήρου 11^{ov}) Ηλεκτρικός κώδων 12^{ov}) Πομπός μετά οπτικού 13^{ov}) Σίφων υάλινος 14^{ov}) Οι----- 15^{ov}) Φιάλη Ήρωνος (υδροβολές) 16^{ov}) Τριχοειδή αγγεία 17^{ov}) Πυξίς 18^{ov}) Δοκιμαστικοί σωλήνες μετά στηρίγματος 19^{ov}) Ηλεκτρική μηχανή 20^{ov}) Ηλεκτρομαγνήτης 21^{ov}) Ηλεκτρικά στοιχεία 22^{ov}) Ηλεκτρικόν εκκρεμές 23^{ov}) Φακοί 24^{ov}) Κάτοπτρα (κοίλον, κυρτόν, επίπεδον 25^{ov}) Μαγνήτης πεταλοειδής 26^{ov}) Μαγνητική βελώνη 27^{ov}) υδροστάθμη 28^{ov}) Νήμα τής στάθμης 29^{ov}) Διαπασών ηχητικών κυμάτων 30^{ov}) Διαστολή κατ' όγκον 31^{ov}) Διαστολή γραμμική 32^{ov}) Είδη χημικών ουσιών (αρσενικό, θείον, μεταλλικόν Κάλι, ψευδάργυρος, μεταλλικόν μαγνήσιον, χαλκός, υδράργυρος, διηθητικός χάρτης, ανατομικοί πίνακες) 33^{ov}) Ατμομηχανή 34^{ov}) Φυγοκεντρική μηχανή 35^{ov}) Συσκευαί αδρανείας 36^{ov}) Δίσκος Νεύτωνος 37^{ov}) 2 τροχαλίας μετ' ανοικτού αναβολέως 38^{ov}) 2 τροχαλίας μετά κλειστού αναβολέως 39^{ov}) 1 συσκευή ισορροπίας»¹¹⁵

Ακόμα, αξίζει να αναφέρουμε ότι το 1941 παραδόθηκε στο δημοτικό σχολείο Κατούνας Βροχομετρικός Σταθμός. Ο διευθυντής του σχολείου έστειλε στο διευθυντή του Δικτύου Μετεωρολογικού Σταθμού το πρωτόκολλο παράδοσης και παραλαβής του βροχομετρητή, «Υποβολή αντιγράφου πρωτοκόλλου παραδόσεως και παραλαβής βροχομετρητού σταθμού Κατούνης»¹¹⁶.

¹¹⁵ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Υλικού 1947, Φ. 6, υπ. 4α, σ. 15

¹¹⁶ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία : Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), Φ. 3α, εξ. προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων εξ. εγγρ. Προς Διευθυντή Μετ. και Βροχομετρικού Σταθμού Αγρινίου α. / α.. 16 / 24 -2-1941

Ε.3. ΕΠΙΠΛΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Στα έπιπλα του σχολείου συγκαταλέγονται, ως είδος κινητής περιουσίας, τα θρανία, στα οποία το δημοτικό σχολείο Κατούνας είχε ελλείψεις. Τη σχολική χρονιά 1946-1947, με δύο αναφορές στον επιθεωρητή Δημοτικών σχολείων, ορίζονται οι ανάγκες του σχολείου σε θρανία και οι οποίες κυμαίνονταν από εκατόν πενήντα (150) έως διακόσια (200) δίδρα κρατικά θρανία. Οι αναφορές στον Επιθεωρητή συντάχθηκαν καθώς ο αριθμός αυτός των θρανίων ήταν απαραίτητος, όπως αναφέρεται στα έγγραφα, για την εύρυθμη λειτουργία του σχολείου.¹¹⁷

Αναφορές στον επιθεωρητή δημοτικών σχολείων Μεσολογγίου, προκειμένου να ενεργήσει ώστε να σταλούν θρανία στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας, υπάρχουν σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας 1940-1950. Η παλαιότερη εξ' αυτών είχε συνταχθεί το 1941, όπου ο Διευθυντής του σχολείου παρακαλούσε τον επιθεωρητή να μεσολαβήσει στο Γενικό επιθεωρητή να σταλούν στο σχολείο θρανία¹¹⁸ Το 1948, εστάλη στον επιθεωρητή δημοτικών σχολείων Μεσολογγίου¹¹⁹ αλλά και στον Γενικό επιθεωρητή Ζ' περιφέρειας¹²⁰ έγγραφο προς προμήθεια θρανίων. Το 1950 χορηγήθηκαν στο σχολείο δέκα (10) δίδρα θρανία¹²¹, όμως, π αριθμός αυτός ήταν τόσο μικρός, που ανάγκασε το Διευθυντή του σχολείου να κάνει νέα αίτηση για χορήγηση ακόμα δέκα (10) δίδρων θρανίων¹²².

Η σχολική μονάδα, θέλοντας να λύσει το πρόβλημα, απευθύνθηκε και σε άλλους φορείς, εκτός από τον επιθεωρητή των Δημοτικών Σχολείων Μεσολογγίου. Έγγραφα είχαν σταλεί με αποδέκτες το Γενικό Επιθεωρητή¹²³, ο οποίος έδρευε στην Πάτρα, το Υπουργείο Γεωργίας, την 10^η περιφερειακή Διεύθυνση-τομέας Β' Υπουργείο ανοικοδομήσεως, τον πρόεδρο της κοινότητας.

¹¹⁷ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία : Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), Φ. 3α, εξ. προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α. 15 / 1-3-1947. Στο έγγραφο αυτό εκτός από θρανία αναφέρεται και η ανάγκη για «5 πίνακες και 5 τραπέζης» & Φ. 3α, εξ. εγγρ. προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α. 128 / 6-6-1947

¹¹⁸ στο ίδιο, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), Φ. 3α, εξ. εγγρ. προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α. 83 / 19-9-1941

¹¹⁹ στο ίδιο, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1947-1953), Φ. 3β, εξ. εγγρ. προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α. 147 / 11-9-1948

¹²⁰ στο ίδιο, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1947-1953), Φ. 3β, εξ. εγγρ. προς Γενικό επιθεωρητή α. / α. 187 / 12-10-1948

¹²¹ στο ίδιο, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1947-1953), Φ. 3β, εξ. εγγρ. προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α. 175 / 18-8-1950 «περί χορηγήσεως θρανίων εις το σχολείων» & εξ. εγγρ. προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α. 206 / 10-10-1950 «υποβολή αποδείξεως παραλαβής δέκα δίδρων θρανίων»

¹²² στο ίδιο, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1947-1953), Φ. 3β, εξ. εγγρ. προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α. 240 / 14-11-1950

¹²³ στο ίδιο, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), Φ. 3α, εξ. εγγρ. προς Γενικό Επιθεωρητή α. / α. 190 / 13-11-1946

Βέβαια, πιθανόν έχοντας φτάσει σε αδιέξοδο, το δημοτικό σχολείο Κατούνας κατευθύνθηκε και στην πρωτοβουλία για την κατασκευή θρανίων. Έτσι, με δύο¹²⁴ έγγραφα-αναφορές της σχολικής εφορείας, τις οποίες διαβίβασε το σχολείο στην 10^η περιφερειακή διεύθυνση-τομέας Β! Υπουργείο Ανοικοδόμησης, ζητήθηκε να χορηγηθεί ξυλεία με σκοπό να κατασκευαστούν θρανία. Στην προσπάθεια εκείνου του έτους εντάσσεται και το έγγραφο του σχολείου με παραλήπτη τον πρόεδρο της κοινότητας, προκειμένου να ψηφιστεί από το κοινοτικό συμβούλιο, πίστωση πέντε εκατομμυρίων (5000000) ή δέκα εκατομμυρίων (10000000) δραχμών, για κατασκευή θρανίων.¹²⁵

Το έγγραφο που είχε σταλεί μέσω του σχολείου, από τη Σχολική Εφορεία προς το Υπουργείο Γεωργίας, και το οποίο αποτελούσε έκκληση για χορήγηση θρανίων μάλλον αποσκοπούσε σε ξυλεία¹²⁶. Στο τέλος του 1947, το σχολείο, με έγγραφό του προς τους κατοίκους της κωμόπολης της Κατούνας, αναφέρεται στην προκήρυξη εκ μέρους της σχολικής επιτροπής μειοδοτικής δημοπρασίας για την ανάληψη, από κάποιον κάτοικο της κωμόπολης, της κατασκευής επτά (7) δίδρων θρανίων.¹²⁷

Στην ενότητα «Επιπλα του Σχολείου» του βιβλίου Υλικού του 1947, καταγράφονται όλα τα θρανία που υπήρχαν στην περιουσία του σχολείου. Αυτά ήταν παλαιού τύπου ή καινούργια θρανία, είτε δίδρα κρατικά θρανία είτε μονόεδρα αμερικάνικα, «1^{ov}) Τριάκοντα ένα <31> θρανία μεγάλα παλαιού τύπου F (F Τά 11 καταστράφησαν ως εφθαρμένα και διαγράφησαν . Πράξις 1/ 10/1/56 Σχ. Έφορείας) 2^{ov}) Πέντε < 5 > θρανία δίδρα παλαιού τύπου αχρωμάτιστα 3^{ov}) Πέντε < 5 > θρανία δίδρα νέου τύπου ένγχρωμα 4^{ov}) επτά < 7 > θρανία δίδρα νέου τύπου ένγχρωμα ... 38^{ov}) Δέκα <10> δίδρα θρανία καινούργη κρατικά 40^{ov}) Ογδοήκοντα <80> δίδρα θρανία κρατικά 42^{ov}) 22 μονόεδρα Αμερικανικά θρανία κατά διαταγήν κ. Έπιθεωρ. παραδόθησαν Ν. Παλλ. 20^{ov}) Τριάκοντα κρατικά δίδρα θρανία»¹²⁸

Τέλος, στην προσπάθεια ανεύρεσης χρημάτων το σχολείο κατέφυγε σε μια λύση η οποία είχε επιλεγεί και στο παρελθόν και ήταν εκείνη της προκήρυξης εράνου, σκοπός του οποίου ήταν να εξοικονομηθούν χρήματα για την κατασκευή

¹²⁴ στο ίδιο, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1947-1953), Φ. 3β, εξ. εγγρ. προς την 10^η περιφερειακή Διεύθυνση-τομέας Β' Υπουργείο Ανοικοδομήσεως α. / α. 267 / 21-11-1949 & 298 / 10-12-1949 Μεταξύ των δύο εγγράφων υπήρξε απάντηση της 10^η περιφερειακής Διεύθυνσεως τομέας Β' Υπουργείο οικισμού και Ανοικοδομήσεως (εισ. εγγρ. από 10^η περιφερειακή Διεύθυνση-τομέας Β' Υπουργείο Ανοικοδομήσεως α. / α. 278 / 24-11-1949) το οποίο ήταν απαντητικό του εγγράφου 267 / 21-11-1949. Το περιεχόμενο της απάντησης δε θα ήταν ικανοποιητικό καθώς στην ίδια θεματική αναφέρεται το έγγραφο 298 / 10-12-1949.

¹²⁵ στο ίδιο, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1947-1953), Φ. 3β, εξ. εγγρ. προς τον πρόεδρο της κοινότητας; α. α. 300 / 10-12-1949

¹²⁶ στο ίδιο, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947), Φ. 3β, εξ. εγγρ. προς το Υπουργείο Γεωργίας α. / α. 194 / 15-11-1946

¹²⁷ στο ίδιο, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1947-1953), Φ. 3α, εξ. εγγρ. προς το κοινόν της Κατούνης α. / α. 207 / 16-11-1947

¹²⁸ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Υλικού 1947, Φ. 6, υπ. 4α, σσ. 3-4

θρανίων και την προμήθεια οπτικών οργάνων. Ο έρανος αποκόμισε τετρακόσιες πενήντα (450) οκάδες καπνού.¹²⁹

---

¹²⁹ Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία : Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1947-1953), Φ. 3β, εξ .εγγρ. προς επιθεωρητή Δημ. Σχολείων α. / α. 229 / 10-12-1947

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η τοπική κοινωνία της κωμόπολης της Κατούνας διαθέτει τα τυπικά χαρακτηριστικά που διέπουν τις κοινωνίες του ελλαδικού χώρου συνδυασμένα με τα ιδιαίτερα εκείνα στοιχεία που χαρακτηρίζουν την ευρύτερη κοινωνία του Ξηρομέρου. Αυτό το πλαίσιο ορίζει το βαθμό προτεραιότητας που έχει η μόρφωση των μαθητών και τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία προσπαθεί να εκπληρώσει τις εκπαιδευτικές της ανάγκες.

Η γεωγραφική θέση της κωμόπολης της Κατούνας – που την καθιστά σταυροδρόμι της επαρχίας Ξηρομέρου αλλά και της ευρύτερης περιοχής – και η ιστορική της πορεία η οποία συνδέεται την αρχαιότητα εξαιτίας της γειτνίασης της με τις κυριότερες πόλεις-κράτη της αρχαίας Ακαρνανίας Μεδεών και Εχίνος, είχαν σοβαρές επιπτώσεις στην πληθυσμιακή διαστρωμάτωση. Επίσης, συνέβαλαν στη διαμόρφωση νέων οικονομικών (ο 17^{ος} 18^{ος} αποτελεί τον χρυσό αιώνα της κωμόπολης) και κοινωνικών συνθηκών (συγχώνευση συνοικισμών) με άμεση συνέπεια στην δημογραφική, και κοινωνική και εκπαιδευτική εξέλιξη Αυτή η

εξελικτική πορεία αν ειδωθεί αντίστροφα αναδεικνύει τα εκπαιδευτικά δρώμενα ως τον ρυθμιστή ο οποίος μπορεί να οδηγήσει σε μια ευνομούμενη κοινωνία.

Ένας σημαντικός παράγοντας που εμπειρικλείει όλους τους άλλους υπήρξε το τοπωνύμιο, το οποίο δεν είναι το μοναδικό στον ελλαδικό χώρο, αλλά για τη συγκεκριμένη περίπτωση έχει ιδιαίτερη κοινωνικοπολιτική σημασία. Επίσης έχει σχέση και με την κομβική θέση της Κατούνας που ορίζεται ως τρίστυλο μεταξύ του θαλάσσιου δρόμου του Ιονίου Πελάγους, του ορεινού όγκου της Πίνδου και του δρόμου των χειμαδιών.

Η επικοινωνία με το θαλάσσιο δρόμο του Ιονίου Πελάγους που οδηγεί στα Επτάνησα και τον ορεινό όγκο της Πίνδου που συνδέει την Κατούνα με τα Ιωάννινα θεωρούνται κατ' εξοχήν πνευματικές διαδρομές. Επίσης, στην τοπική εκπαιδευτική διεργασία αποτέλεσε φωτεινό παράδειγμα ο λόγιος Νικόλαος Μαυρομάτης, ο οποίος, συγκαταλέγεται στα πνευματικά αντερείσματα του πρώιμου νεοελληνικού διαφωτισμού.

Ο Νικόλαος Μαυρομάτης και ο Χριστόδουλος Παμπλέκης σε τοπικό επίπεδο αναδείχθηκαν άξια τέκνα της Ξηρομερίτικης. Τα άρματα, η παλικαριά, ο ηρωισμός ήταν τα στοιχεία εκείνα που χαρακτήριζαν τους Ξηρομερίτες και βάση αυτών τραγουδήθηκε η περιοχή στα δημοτικά τραγούδια. Ωστόσο, οι δύο αυτές σημαντικές φυσιογνωμίες, με την ανάδειξή τους σε πνευματικούς φάρους της τοπικής κοινωνίας, έδωσαν την αφορμή να θαυμαστεί το Ξηρόμερο πέρα από τα «άρματα» και σε επίπεδο πνευματικό.

Ακόμα, η σταδιοδρομία τους αποδεικνύει την παροχή αξιόλογης στοιχειώδους εκπαίδευσης σε αυτή την περιοχή, χωρίς όμως να ήμαστε σε θέση να αναφερθούμε σε συστηματική εκπαίδευση. Πρόκειται, όμως, για μια εκπαίδευση από την οποία αναδύθηκαν οι παραπάνω λόγιοι, η πορεία των οποίων αποτέλεσε εφαλτήριο το οποίο οδήγησε στην αναγέννηση και την ώθηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας σε εκείνα τα μέρη.

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, σε πολλά σχολεία της περιφέρειας Αιτωλοακαρνανίας, σύμφωνα με τις επιθεωρήσεις τις οποίες έχουμε στα χέρια μας, παρατηρούνταν μεγάλη αταξία κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας και ραθυμία κατά την εκπλήρωση των καθηκόντων των δασκάλων. Σε ορισμένες περιπτώσεις καταστρατηγούνταν κάθε μορφή εκπαιδευτικού προγράμματος. Βέβαια, κατά κύριο λόγο η αταξία, η αναστάτωση και η αναταραχή στη σχολική μονάδα αποδίδονταν στην έλλειψη οργάνωσης της μαθησιακής διαδικασίας από την πλευρά του δασκάλου ή της δασκάλας αλλά προερχόταν, επίσης, και από την κακή διαχείριση του σχολείου από το διευθυντή.

Οι ελλείψεις στο πρόγραμμα που παρατηρούνται στα διάφορα σχολεία της περιφέρειας Αιτωλοακαρνανίας είχαν να κάνουν και με την επιλεκτικότητα με την οποία δίδασκαν τα μαθήματα οι δάσκαλοι, εξαιτίας της ανικανότητάς ορισμένων να ανταπεξέλθουν σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα.

Στη διαμόρφωση της γνώμης του επιθεωρητή, γύρω από το δάσκαλο, συνέβαλε και η τοπική κοινωνία καθώς οι κάτοικοι αναφέρονταν στην συμπεριφορά και την επιμέλεια του δασκάλου. Συχνά, αναγνωριζόταν το έργο του δασκάλου και

επιβραβεύονταν από τον επιθεωρητή η επιμέλεια, η εργατικότητα και ο ζήλος που επέδειξε κατά τη διάρκεια εξασκήσεως των διδασκαλικών του καθηκόντων.

Από τις επιθεωρήσεις του έτους 1896 έχουμε μια εικόνα γύρω από την κατάσταση των διδακτηρίων που ανήκαν στην επίβλεψη του Εποπτικού συμβουλίου Αιτωλοακαρνανίας. Στις εισηγήσεις του επιθεωρητή για τα αποτελέσματα των περιοδίων γίνεται αναφορά και στα διδακτήρια που αποτελούσαν ένα σημαντικό στοιχείο για την εκπαιδευτική κοινότητα. Ο νόμος ΒΤΜΘ αναφέρεται σε δύο κατηγορίες διδακτηρίων. Εκείνα τα οποία ανήκαν στην ιδιοκτησία του δημοσίου και όσα ήταν μισθωμένες ιδιωτικές κατοικίες.

Δύσκολα συναντάμε ιδιωτικές κατοικίες που να στεγάζουν διδακτήρια και να πληρούν τις προϋποθέσεις ώστε να θεωρούνται κατάλληλες για να φιλοξενήσουν σχολεία. Ο άμεσος κίνδυνος που προκαλούσαν οι πολλές ελλείψεις επέβαλλαν να προταθεί στον ιδιοκτήτη η «αυθωρεί» επισκευή των ζημιών. Οι ιδιοκτήτες αδιαφορούσαν για την κατάσταση των κτιρίων, κυρίως, επειδή έπαιρναν μικρό μίσθωμα αλλά και επειδή συχνά καθυστερούσε η πληρωμή του ενοικίου. Συχνά, ο επιθεωρητής έκρινε ιδιωτικές οικίες στις οποίες στεγάζονταν σχολεία ως κατάλληλες για διδακτήρια μόνο σε περιπτώσεις που δεν υπήρχε καταλληλότερα κτίρια.. Η αδυναμία εύρεσης καλύτερης λύσης οφειλόταν στο γεγονός ότι δεν υπήρχαν σπίτια των οποίων οι ιδιοκτήτες να προθυμοποιούνται να τα νοικιάσουν ως διδακτήρια, με αποτέλεσμα το «κατάλληλο» να θεωρηθεί συνώνυμο με το ανεκτό.

Τα περισσότερα κοινά ή γραμματοσχολεία στεγάζονταν σε ιδιωτικά κτίρια. Οι τάξεις ήταν δωμάτια οικίας και δεν είχαν μεγάλες αυλές με αποτέλεσμα οι μαθητές να συμπιέζονται σε λίγα τετραγωνικά. Ωστόσο, υπήρχαν και ιδιωτικά κτίρια τα οποία ήταν σε καλή κατάσταση. Πρέπει, βέβαια, να υπογραμμίσουμε ότι τα επιμελημένα ιδιωτικά κτίρια ανήκαν σε περισσότερο εύπορες περιοχές. Τα καλύτερα διδακτήρια της περιφέρειας ήταν τα σχολεία που φιλοξενούνταν σε δημόσια κτίρια. Σπάνια τα κοινοτικά κτίρια δεν ήταν κατάλληλα για εκπαιδευτικούς σκοπούς.

Σημειώνεται ότι, κατά τη διάρκεια στέγασης σε ιδιωτικά κτίρια, η εκπαιδευτική κοινότητα έμενε με την ελπίδα της ανεγέρσεως δημοσίου κτιρίου από την κοινότητα ή το κράτος. Ένωσαν ότι το ιδιωτικό κτίριο ήταν προσωρινή λύση και έτσι, πέρα από τις αντιρρήσεις των ιδιοκτητών, δεν είχαν διάθεση να δραστηριοποιηθούν με σκοπό να βελτιώσουν τις ατέλειες του οικοδομήματος.

Ευθύνη για την κατάσταση των διδακτηρίων είχε όλη η κοινότητα αλλά ιδίως οι γονείς οι οποίοι ήσαν αδιάφοροι. Ενδεικτικά αναφέρουμε την κοινότητα Προδρόμου στην οποία το σχολείο δεν είχε για δύο χρόνια δάσκαλο και αντί να γίνουν συντονισμένες προσπάθειες για να καλυφθεί το κενό, οι κάτοικοι μετέβαλλαν το σχολείο σε ξενώνα. Πολλές φορές, επίσης, το διδακτήριο μετατρέποταν σε χώρο φιλοξενίας εργατών με αποτέλεσμα να αχρηστευτούν και τα λίγα θρανία που πιθανόν να υπήρχαν. Η αδιαφορία των γονέων έφτανε μέχρι το σημείο να μην τους νοιάζει αν τα παιδιά τους δεν πηγαίνουν σχολείο. Τούτο βέβαια συνέβαινε διότι οι γονείς ασχολούνταν με άλλα πράγματα που τα θεωρούσαν περισσότερο σημαντικά από τη εκπαίδευση.

Η ολιγωρία, η έλλειψη ενδιαφέροντος και κάθε προνοίας εκ μέρους των γονέων που ασχολούνται με οτιδήποτε άλλο παρά με την ανατροφή των παιδιών τους και η γενικότερη αμεριμνησία των κατοίκων πολλές φορές ήταν αιτία να παρακωλύεται και το ίδιο το έργο του δασκάλου ή να παρασύρεται στην αδιαφορία. Την αδιαφορία των γονέων έδειχνε και η έλλειψη θρανίων από τα σχολεία αλλά και κάθε χρήσιμου εργαλείου για τη διδασκαλία. Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφέρουμε ότι η στάση των γονέων δεν ερμηνεύεται με εχθρικότητα ενάντια στα γράμματα. Επρόκειτο, κυρίως για άγνοια και έλλειψη ανθρώπων για να τους καθοδηγήσουν. Αντίθετα το ενδιαφέρον των γονέων και γενικότερα των κατοίκων, εκδηλωνόταν με την αθρόα συμμετοχή των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Στην τρίτη επιθεώρηση που πραγματοποίησε ο επιθεωρητής Γ. Τσιμικάλης το 1896 καταγράφει συνοπτικά και περιεκτικά τα συμπεράσματά του. Σημειώνει, λοιπόν, ότι, «Επί τούτης παρετήρησα εν πάσι τοις χωρίοις ελλείπει πατρική πρόνοια περί της αποστολής των παιδών εις το σχολείον ως εκ τούτου δε είχε ανάγκη όπως τάχιιστα η κυβερνητική πρόνοια θέση φραγμό εις την άθλιαν ταύτην κατάστασιν καθ' ην τα παιδία περιφερόμενα μάλιστα εν τοις χωρίοις...την κλοπήν ορνίθων και άλλων μικρών αντικειμένων...όπως μετά της αναπτύξεως της ηλικίας διαπράττωσι έτι μεγαλείτερα»

Το 1907 αγοράστηκε το οικόπεδο για την ανέγερση διδακτηρίου στην κωμόπολη της Κατούνας. Τα χρόνια που μεσολάβησαν από την αγορά του γηπέδου το οποίο επρόκειτο να στεγάσει το Δημοτικό Σχολείο, το ρόλο του διδακτηρίου συνέχιζαν να παίζουν οι ενοικιαζόμενες κατοικίες, οι οποίες, όπως γίνεται αντιληπτό, αποτελούν μια λύση ανάγκης.

Η προτίμηση των οικιών αυτών οφείλεται κατά βάση στη λειτουργική δομή τους. Η δομή της αγροικίας στην περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας συνηγορούσε στη χρησιμοποίησή της για σχολική μονάδα τη στιγμή μάλιστα που ο αριθμός των μαθητών ήταν μικρός, Δεδομένης της ενασχόλησης του ντόπιου πληθυσμού με τον καπνό, τα αγροτικά σπίτια της περιοχής του Ξηρόμερου είναι δομημένα έτσι ώστε να λειτουργούν ταυτόχρονα ως αγροτικές αποθήκες. Έτσι, υπάρχει πάντα ένα μεγάλο δωμάτιο, το οποίο είναι ευρύχωρο και ισόγειο.

Παρά την μερική λειτουργικότητα των χώρων την οποία παρείχαν τα σπίτια της κωμόπολης, τα οποία στέγαζαν το Δημοτικό Σχολείο, λόγω του μεγάλου δωματίου – αποθήκης που διέθεταν, είχαν αρκετά μειονεκτήματα τα οποία δυσχέραιναν την άρτια λειτουργία του σχολείου. Ένα από τα μειονεκτήματα αυτά είναι ότι οι ιδιωτικές κατοικίες σπάνια παρείχαν άυλαιο χώρος και όταν παρείχαν δεν ήταν αρκετός για την κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών. Το πρόβλημα της έλλειψης του άυλιου χώρου, εν μέρει, λύθηκε μετά το 1907, όποτε και έγινε η αγορά του γηπέδου στο οποίο θα χτιζόταν το πλινθόκτιστο σχολείο.

Με σκοπό να μπορεί να γίνει χρήση του αγορασθέντος γηπέδου καθίστατο απαραίτητο να είναι μικρή η απόστασή του από τις ενοικιαζόμενες κατοικίες, έτσι ώστε η πρόσβαση των μαθητών σε αυτό να είναι εύκολη. Επιβεβαιώθηκε, έτσι, η σχέση των ενοικιαζόμενων διδακτηρίων με το γήπεδο και εξηγήθηκε γιατί η επιλογή τους γινόταν με αυτό ως κέντρο.

Εξαιτίας του γεγονότος ότι τα ενοικιαζόμενα διδακτήρια αποτελούσαν λύση στην οποία αναγκαστικά κατέληγε το σχολείο, είχε ως αποτέλεσμα τις περισσότερες φορές να είναι ακατάλληλα, όχι τόσο ως προς την κτιριακή δομή τους αλλά κυρίως όσο αφορά τις συνθήκες υγιεινής. Τα ενοικιαζόμενα κτίρια-σχολεία επιδρούσαν αρνητικά στην υγεία των μαθητών. Οι άσχημα σχεδιασμένοι χώροι με τις μικρές αίθουσες - στις οποίες αναγκάζονταν να συνωστίζονται οι μαθητές-, τα λίγα παράθυρα για τον απαιτούμενο αερισμό και φωτισμό και γενικότερα τις κακές συνθήκες διαβίωσης κατά τη διάρκεια των μαθημάτων προκαλούσαν βλάβες στην υγεία των μαθητών.

Πρόβλημα, ως προς τη στέγαση του σχολείου σε ενοικιαζόμενες κατοικίες, ήταν το γεγονός ότι συχνά παρουσιαζόταν η ανάγκη για μετακίνηση από τη μία ενοικιαζόμενη κατοικία σε μία άλλη. Οι αλλαγές αυτού του είδους, οφείλονταν σε πολλά αίτια, όπως η θέληση του ιδιοκτήτη να χρησιμοποιήσει το χώρο για ιδιωτικούς σκοπούς ή η πρόθεση των δασκάλων προς αναζήτηση καταλληλότερου διδακτηρίου από άποψη παιδαγωγική ή υγιεινής. Ανεξαρτήτως, όμως, του λόγου για τον οποίον το διδακτήριο έπρεπε να στεγαστεί σε άλλο οίκημα υπήρχαν σοβαρές συνέπειες στη σχολική κοινότητα.

Είναι φανερό ότι η έλλειψη σταθερής μόνιμης ενοικιαζόμενης κατοικίας δε βοηθούσε τους διδάσκοντες στο δύσκολο έργο που έπρεπε να επιτελέσουν. Μάλιστα, στις δυσκολίες εκείνες που αντιμετώπιζαν οι εκπαιδευτικοί και αφορούσαν τη διεξαγωγή του μαθήματος, πρέπει να συναθροίσουμε και τις δυσκολίες εκείνες που αφορούσαν τον προγραμματισμό τους. Οι ενοικιαζόμενες κατοικίες δεν ήταν κατασκευασμένες εξ' αρχής με σκοπό να παίξουν το ρόλο του διδακτηρίου. Προέκυπτε, λοιπόν, η ανάγκη να οργανωθούν και να διαρρυθμιστούν έτσι ώστε προσομοιωθούν με το σχολικό περιβάλλον.

Ωστόσο, ανασταλτικός παράγοντας στην προσαρμογή των μαθητών και των εκπαιδευτικών σε κάθε προσωρινό διδακτήριο αποτελούσε το γεγονός ότι δεν μπορούσαν να γίνουν σημαντικές παρεμβάσεις – διαμορφώσεις στους χώρους προκειμένου να γίνει οικείο προς τους μαθητές και εκπαιδευτικά κατάλληλο. Αυτό οφειλόταν όχι μόνο στην επίγνωση των «συχνών» μετακομίσεων του σχολείου αλλά και στη σκέψη ότι οι κατοικίες ανήκαν σε ιδιώτες, οι οποίοι ως ιδιοκτήτες των ενοικιαζόμενων κατοικιών, συνήθως ανέγειραν υπερβολικές αξιώσεις. Αξίζει να αναφέρουμε ότι σε όλες τις σωζόμενες εκθέσεις πεπραγμένων των πρακτικών του συλλόγου διδασκόντων του σχολείου της Κατούνας, της περιόδου 1927-1941 αναφέρεται η πρόταση «Δια την βελτίωσιν του διδακτηρίου ουδέν ενεργήσαμεν ούτος ιδιωτικού.»¹

Οι ενοικιαζόμενες κατοικίες δεν πληρούσαν σε πολλά σημεία τις ανάγκες της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου. Ωστόσο, δε δίνονταν μεγάλη έμφαση στα προβλήματα τα οποία εμφανίζονταν, όσο ο αριθμός των μαθητών στην κωμόπολη της Κατούνας δεν ήταν αρκετά μεγάλος ώστε να χρειάζεται μια ιδιαίτερα μεγάλη αίθουσα διδασκαλίας.

¹ Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε : 106/1994, Α. Ε. Ε: ΕΚΠ: 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας Φ. 6, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων (1929-1941), Φ. 6, Εκθέσεις πεπραγμένων

Η αναγκαιότητα της δημιουργίας ενός χώρου ο οποίος θα χρησιμοποιούνταν αποκλειστικά και μόνο για τη στέγαση του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας ήταν φανερή και έγινε ακόμα πιο άμεση με τον χωρισμό της αλληλοδιδακτικής αίθουσας στις τάξεις της συνδιδασκτικής μεθόδου και με την αύξηση συγχρόνως του αριθμού των φοιτούντων μαθητών.

Η ουσιαστική στέγαση του δημοτικού σχολείου Κατούνας αποσκοπούσε στην ανέγερση του διδακτηρίου, η οποία έστω και αν πραγματοποιήθηκε καθυστερημένα, αποτελεί το τέλος μιας επίπονης πορείας που σηματοδοτείται από το εκκλησιαστικό περιβάλλον και το ιδιωτικό καθεστώς των κατοικιών που το φιλοξένησαν. Η φάση αυτή αποτελεί την κορύφωση των φάσεων στέγασης δεδομένου ότι μέσω αυτής το σχολείο εξασφαλίζει την κτιριακή αυτονομία του. Διατρέχει σχεδόν το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα και αποτελείται από δύο εξίσου σημαντικά στάδια που οδήγησαν στην κατασκευή του σχολικού οικοδομήματος μέσα στο οποίο, ακόμα και στις μέρες μας, μορφώνονται και διαπαιδαγωγούνται, στα πλαίσια της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι νέοι της κωμόπολης.

Ο τρόπος με τον οποίο πραγματοποιήθηκαν οι απαραίτητες ενέργειες, οι οποίες μεσολάβησαν μέχρι να εγκριθεί και να ολοκληρωθεί η ανέγερση του διδακτηρίου αποδεικνύει ότι το δημοτικό σχολείο αποτέλεσε κομβικό σημείο στις σχέσεις του κράτους με τις τοπικές αρχές.

Η έγκριση της ανέγερσης του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας αποτέλεσε δικαίωση των αγώνων όσων μόχθησαν για να αποκτήσει η κωμόπολη κρατικό διδακτήριο το οποίο θα στέγαζε τους μαθητές, ιδιαίτερα αν λάβουμε υπόψη ότι σε πολλές κοινότητες, ακόμα και στην Κατούνα, δεν υπήρχε το ανάλογο ενδιαφέρον από πλευράς της πλειοψηφίας των κατοίκων σχετικά με το θέμα της ανέγερσης δημοτικού σχολείου.

Το Δημοτικό Σχολείο Κατούνας ιδρύθηκε επίσημα το 1833. Το 1907 αγοράστηκε το γήπεδο για την ανέγερση διδακτηρίου. Το γεγονός, όμως, το οποίο αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα για τα εκπαιδευτικά δρώμενα της κωμόπολης ήταν η επιτυχία της έγκρισης της ανέγερσης του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας το 1932, η οποία μάλιστα θα υλοποιούνταν με κρατικά έξοδα. Η επιτυχία παίρνει μεγαλύτερη διάσταση καθώς έλαβε χώρα σε μια εποχή καμψής και συνδύαστηκε με το πρόγραμμα του 1930 το οποίο εκπονήθηκε από τον Γεώργιο Παπανδρέου.

Η ανέγερση διδακτηρίου αποτελεί για τις μικρές, ιδιαίτερα, κοινωνίες κομβικό σημείο και πυλώνα της πνευματικής, εκπαιδευτικής, πολιτιστικής, ανάπτυξη της περιοχής καθώς οι κάτοικοι των μικρών κοινωνιών δεν γίνονται αποδέκτες, όπως συμβαίνει στα αστικά κέντρα, ποικίλων ερεθισμάτων τέτοιου είδους. Το δημόσιο διδακτήριο αποτελεί τον πνευματικό φάρο κατά κύριο λόγο του μαθητικού πληθυσμού αλλά και του όλου πληθυσμού του οικισμού, του χωριού, της κοινότητας.

Τη σχολική χρονιά 1937-1938, όταν δηλαδή έχει αρχίσει να διαφαίνεται η παρουσία του διδακτηρίου στην κωμόπολη της Κατούνας, παρότι ακόμα δεν έχει γίνει η εγκατάσταση των μαθητών, αλλάζει η στάση των γονέων και κηδεμόνων προς την εκπαιδευτική κοινότητα. Αλλάζουν οι σχέσεις δημοδιδασκάλων και γονέων παρότι και αυτή τη σχολική χρονιά δεν έγιναν τακτικές συνεδριάσεις μεταξύ του

συλλόγου διδασκόντων και των γονέων. Η αλλαγή έχει να κάνει με τις επισκέψεις των γονέων στο σχολείο για να ρωτήσουν για την πρόοδο των παιδιών τους. Οι συχνές επισκέψεις των γονέων είχαν να κάνουν με το σχολικό κτίριο που κτιζόταν και αποτελούσε πόλο έλξης αλλά και αναβάθμισης του σχολείου στην τοπική κοινωνία.

Μικρό δείγμα των αποτελεσμάτων που μπορεί να επιφέρει η ανέγερση διδακτηρίου έχουμε στην έκθεση πεπραγμένων του δημοτικού σχολείου Κατούνας της σχολικής χρονιάς 1937-1938 όπου ο συντάξας επιχειρεί με δεδομένη, πλέον, την ανέγερση του διδακτηρίου μια σύγκριση με βάση την επίδραση που είχε στη συμπεριφορά των γονέων. Ενώ παραδέχεται ότι στα προηγούμενα χρόνια, υπήρχε καθολική αδιαφορία των κατουνιωτών για την πρόοδο των παιδιών τους η ανέγερση του διδακτηρίου άλλαξε την κατάσταση. Η αδιαφορία των κατοίκων όπου κανένας γονέας ή κηδεμόνας δεν επισκέπτονταν το σχολείο για να ρωτήσει για την πρόοδο των τέκνων του ήταν παράπονο του δασκάλων του σχολείου που, όπως θα δούμε σε άλλο κεφάλαιο, συχνά καταγράφεται στα πρακτικά του συλλόγου διδασκόντων χωρίς να μπορούν οι δάσκαλοι να βρουν αντίδοτο σε αυτήν την κατάσταση. Το κλίμα άλλαξε με την έναρξη των εργασιών για την ανέγερση του διδακτηρίου. Η νέα κατάσταση προσέλυσε τους γονείς και πολλαπλασίασε τις επισκέψεις τους αποτελώντας βάση για τη επιθυμητή συνεργασία δασκάλων οικογένειας των μαθητών που ήταν για το εκπαιδευτικό προσωπικό, χρόνια το ζητούμενο.

Άλλοι λόγοι για τους οποίους οι μαθητές επωφελούνται από την ανέγερση διδακτηρίου ήταν ότι αυτό ισαπέχε από τις κατοικίες της τοπικής κοινωνίας με αποτέλεσμα να είναι εύκολα προσβάσιμο από όλους τους μαθητές. Κάτι που δεν μπορούσαν να το παρέχουν οι ιδιωτικές κατοικίες-εκπαιδευτήρια διότι η επιλογή τους είχε σε δεύτερη μοίρα τέτοιου είδους κριτήρια.

Επίσης, συχνά παρουσιαζόταν η ανάγκη για μετακίνηση από τη μία ενοικιαζόμενη κατοικία σε μία άλλη. Οι αλλαγές αυτού του είδους, οφείλονταν σε πολλά αίτια. Ανεξαρτήτως του λόγου για τον οποίον το διδακτήριο έπρεπε να στεγαστεί σε άλλο οίκημα, υπήρχαν σοβαρές συνέπειες στη σχολική κοινότητα που ο μόνος τρόπος για να θεραπευτούν ήταν το μόνιμο διδακτήριο.

Η αλλαγή κατοικίας αποσυντόνιζε το εκπαιδευτικό έργο, καθιστώντας αδύνατο για την εκπαιδευτική διαδικασία την διατήρηση ενός σταθερού ρυθμού. Η έλλειψη σταθερής μόνιμης ενοικιαζόμενης κατοικίας αποπροσανατόλιζε τους μαθητές, γεγονός που δυσχέραινε τη συντήρηση του ενδιαφέροντος των παιδιών για το σχολικό περιβάλλον. Τέτοιες συνέπειες γίνονταν περισσότερο αισθητές όταν οι μετακινήσεις επέβαλαν διακοπή των μαθημάτων για μεγάλο χρονικό διάστημα. Ακόμα η περίοδος προσαρμογής στο νέο χώρο παρέτεινε την έλλειψη προσήλωσης στην εκπαιδευτική διαδικασία. Πέρα όμως από την εξοικείωση των μαθητών παρατηρούνταν δυσκαμψία και από την πλευρά των δασκάλων οι οποίοι δεν επιτρέπονταν από τους ιδιοκτήτες να κάνουν σημαντικές παρεμβάσεις στη διαμόρφωση των χώρων. Πέρα όμως από τις αντιρρήσεις των ιδιοκτητών δεν υπήρχε ορισμένες φορές διάθεση από τη μεριά των δασκάλων καθώς τη φρέναρε η σκέψη της μετακόμισης.

Η ανέγερση διδακτηρίου έβαζε τέρμα στις διακοπές του σχολείου χάρη της

αλλαγή εκπαιδευτικού χώρου που κρατούσαν τους μαθητές για αρκετές μέρες μακριά από τα μαθήματά τους. Η ανέγερση διδακτηρίου πρέπει να σημειώσουμε ότι συνέβαλε στην εξαφάνιση των τοπικών πιέσεων ως προς το οίκημα που τελικά θα νοικιαζόταν ως διδακτήριο καθώς οι τοπικές αρχές ήταν οι μόνες υπεύθυνες ως οι πλέον αρμόδιες για την ενοικίαση σχολικών κτιρίων, αφού ζούσαν από κοντά το τοπικό χωροταξικό περιβάλλον, χωρίς, όμως, καμία σαφή διατύπωση και κανέναν περιορισμό ως αφορά τη διαδικασία και τα κριτήρια επιλογής του προς ενοικίαση κτιρίου.

Ένα σοβαρό πρόβλημα για την εκπαίδευση στην Κατούνα ήταν οι απουσίες των μαθητών από την εκπαιδευτική διαδικασία. Οι απουσίες ήταν ένας παράγοντας που καθιστούσε προβληματική τη λειτουργία του σχολείου διότι απορύθμιζαν τον εκπαιδευτικό προγραμματισμό του δασκάλου. Οι συχνές και μαζικές απουσίες, που οδηγούσαν σε αυξομείωση του μαθητικού δυναμικού, παρέλυαν και αποσυντόνιζαν κάθε σχολική δραστηριότητα και είχαν ως φυσικό επακόλουθο να είναι αδύνατον για τον εκπαιδευτικό να προχωρήσει στην διδακτέα ύλη χωρίς να υπάρχει μια μερίδα μαθητών που να έχει μαθησιακά κενά. Το έργο του δυσχέραινε και το γεγονός ότι πολλές φορές δεν γνώριζε αν η διάρκεια της απουσίας του μαθητή θα ήταν μεγάλη ή ακόμα αν οφειλόταν σε απόφαση του οικογενειακού περιβάλλοντός του να διακόψει οριστικά το σχολείο.

Η πλειοψηφία του πληθυσμού της Κατούνας ασχολούνταν με γεωργικές καλλιέργειες, κυρίως, με τον καπνό. Τις περιόδους που οι αγροτικές δουλειές ήταν στην κορύφωσή τους και η ανάγκη για εργατικά χέρια ήταν επιτακτική, μπροστά στον κίνδυνο της καταστροφής της σοδειάς, οι γονείς, εξ' ανάγκης, διέκοπταν τη φοίτηση των παιδιών τους.

Επίσης, τα παιδιά, εξαιτίας των σκληρών και πολύωρων αγροτικών εργασιών κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, αλλά και μην έχοντας κάνει τις απαραίτητες διακοπές, προσέρχονταν για την έναρξη της σχολικής χρονιάς κουρασμένα. Βέβαια, έχοντας ως δεδομένο ότι οι αγροτικές δουλειές, οι οποίες ήταν σκληρές, προσιδιάζουν περισσότερο στον άντρα υποθέτουμε ότι ο αριθμός των απόντων από το αντίστοιχο σχολείο αρρένων, από το οποίο δεν έχουμε στοιχεία, ήταν μεγαλύτερος. Αυτό δεν αναιρεί τη σημασία της βοήθειας των κοριτσιών κατά την περίοδο της αιχμής των αγροτικών εργασιών συνυπολογίζοντας ότι, αν τα κορίτσια δεν μετείχαν στις γεωργικές ασχολίες, μετείχαν στις οικιακές εργασίες. Πολλές φορές, ιδίως σε μεγαλύτερες ηλικίες, καταπιάνονταν και με τα δύο. Οι μόνοι μαθητές που δεν απασχολούσαν το σχολείο με τις απουσίες αυτού του είδους, δηλαδή απουσίες που εξαρτιόνταν από την εργασία των γονέων τους, ήταν τα παιδιά των υπαλλήλων που δούλευαν στην Κατούνα και όσων δεν εμπλέκονταν σε αγροτικές δουλειές, όπως οι έμποροι.

Το σχολείο λειτουργούσε κανονικά μετά την αποπεράτωση των αγροτικών εργασιών στις καπνοφυτείες, δίνοντας ένα τέλος στην περίοδο της αποδυνάμωσης και χαλάρωσης της λειτουργίας του. Οι μαθητές πλέον προσέρχονταν κανονικά έχοντας προσφέρει με τη βοήθεια τους μια ανακούφιση στις οικογένειές τους στο δύσκολο αγώνα της επιβίωσης. Αγώνα στον οποίο θα μπορούσε να είχε συνεισφέρει το κράτος

αν θεσμοθετούσε ένα χρονικό διάστημα αγροτικών διακοπών, ανάλογα με την καλλιέργεια κάθε τόπου, το οποίο θα εξαργυρωνόταν με την παράταση της σχολικής χρονιάς.

Το πρόβλημα των αγροτικών απουσιών δεν παρουσιαζόταν μόνο στην Κατούνα. Μάστιζε όλα τα σχολεία της επαρχίας και αφορούσε όλη την Ελλάδα, καθώς η χώρα είναι κατά κύριο λόγο αγροτική. Απασχόλησε σοβαρά το κράτος, ανεξάρτητα αν δεν κατάφερε να επιβάλλει τη θέλησή του ώστε να εκλείψει το φαινόμενο αυτού του είδους των απουσιών. Οι δάσκαλοι του σχολείου με προτάσεις προς τον επιθεωρητή ζητούσαν να βρεθεί λύση στο πρόβλημα των αγροτικών απουσιών

Ο τρόπος συμπεριφοράς των δασκάλων καθώς και ο τρόπος διδασκαλίας τους αποτέλεσαν πολλές φορές αιτία ή αφορμή για την οποία οι μαθητές συχνά απουσίαζαν από τα μαθήματά τους. Ο επιθεωρητής προσπαθώντας να μειώσει τις απώλειες σε μαθητικό δυναμικό επιστούσε την προσοχή στους εκπαιδευτικούς ώστε να μην προκαλούν αυτοί την απομάκρυνση των μαθητών από το σχολείο.

Άλλες απουσίες ήταν αυτές οι οποίες προέρχονταν από ασθένεια. Οι απουσίες αυτές ήταν ο μόνος, τυπικά, λόγος απουσίας από το σχολείο τον οποίο οι δάσκαλοι δικαιολογούσαν και δέχονταν, χωρίς να επιβάλλουν ποινές στο μαθητή ή την οικογένεια του

Παρά το παραπάνω μέτρο, πολλές φορές οι ασθένειες ξεπερνούσαν τον ατομικό χαρακτήρα και έπαιρναν διαστάσεις επιδημίας η οποία ήταν ικανή να παραλύσει για μερικές μέρες τη λειτουργία του σχολείου. Βέβαια, οι απουσίες λόγω ασθένειας, ακόμα και κατά την περίοδο έξαρσης των επιδημιών, ποτέ δεν άγγιζαν τον ομαδικό χαρακτήρα των αγροτικών απουσιών. Ωστόσο, αποτέλεσαν σοβαρότερο πρόβλημα, διότι ήταν αιφνίδιες και οι δάσκαλοι δεν ήταν έτοιμοι, όπως στην περίπτωση των αγροτικών απουσιών, να τις αντιμετωπίσουν. Αυτό είχε άσχημα αποτελέσματα στον εκπαιδευτικό προγραμματισμό και οι μαθητές συνήθως έχαναν τα μαθήματα χωρίς να μπορούν να τα αναπληρώσουν. Συνέπεια, λοιπόν, της πλημμελούς φοίτησης λόγω υγείας ή της προσβολής των μαθητών από σοβαρές ασθένειες ήταν πολλές φορές η οριστική απομάκρυνση του μαθητή από το σχολείο.

Το πιο ευπαθές τμήμα του σχολικού πληθυσμού ήταν οι μαθητές που ήταν ορφανοί και οι μαθητές των μικρών τάξεων.

Την ευαισθησία που παρουσίαζαν οι ορφανές μαθήτριες και οι μαθήτριες των μικρότερων τάξεων καταλογίζουμε σε πρώτο επίπεδο στην έλλειψη σωστής ιατρικής περίθαλψης. Ακόμα στην έλλειψη καθαριότητας στο σχολείο ή στο σπίτι. Σύμφωνα με καταγραφές, τα ενοικιαζόμενα εκπαιδευτήρια που στεγάζονταν το Δημοτικό Σχολείο της Κατούνας δεν ήταν κατάλληλα και, παρότι ήταν σαφώς καλύτερα από εκείνο άλλων περιοχών, δεν έπαυε να αποτελεί εστία μόλυνσεων.

Σημαντικός παράγοντας είναι και η έλλειψη ενημέρωσης από πλευράς των γονέων, για την οποία δεν ευθύνονται οι ίδιοι καθώς το μορφωτικό επίπεδο της πλειοψηφίας τους είναι χαμηλό. Καθώς, όμως, δεν ήταν ενημερωμένοι δε μπορούσαν να συμβάλλουν στον τομέα της πρόληψης, κάνοντας ενέργειες που θα συμβάλλουν

στην οικογενειακή υγιεινή και ζητώντας από το κράτος να λάβει μέτρα έτσι ώστε να μη χρειάζεται τα παιδιά τους να κάνουν μάθημα σε αντίξοες συνθήκες.

Το πιο σημαντικό μέτρο αντιμετώπισης των σοβαρών ασθενειών ήταν οι εμβολιασμοί που συχνά προκαλούσαν πυρετούς και γίνονταν αιτία απουσίας από το σχολείο. Επιπλέον, οι δάσκαλοι είχαν εντοπίσει ότι πολλές από τις απουσίες των μαθητών του σχολείου οφειλόταν στις ανθυγιεινές συνθήκες κάτω από τις οποίες μάθαιναν γράμματα. Στην αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος συνέβαλλαν οι απολυμάνσεις του σχολικού οικήματος και ο συχνός καθαρισμός του.

Άλλες κατηγορίες απουσιών είναι οι μόνιμα απουσιάζοντες ή αυτοί που κάποια στιγμή εγκατέλειπαν το σχολείο. Εδώ πρέπει να παραδεχτούμε ότι η ευθύνη δεν αφορούσε μόνο τους μαθητές αλλά ήταν συνάρτηση και άλλων παραγόντων, όπως του κράτος και της οικογένειας.

Γενικά οι απουσίες των μαθητριών κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς ήταν πολλές και εν μέρει δικαιολογημένες, βάσει του κοινωνικού γίνεσθαι. Οι δάσκαλοι είχαν αποδεχτεί σιωπηλά αυτή την πραγματικότητα που επέβαλλαν οι άγραφοι τοπικοί νόμοι, δηλαδή της μαθήτριας που έπρεπε να μείνει στο σπίτι να διδάχεται από τη μητέρα της τις δουλειές του σπιτιού, να βοηθήσει στις αγροτικές δουλειές ή για λόγους που η οικογένεια επέβαλλε.

Το μαθητικό δυναμικό του Δημοτικού Σχολείου Κατούνας συνίστατο κυρίως από μαθητές που κατάγονταν από την κωμόπολη αλλά και από μαθητές που κατάγονταν από άλλες περιοχές. Η ένδειξη «Κατούνα», στην στήλη «Πατρίς», μαρτυρά ότι η οικογένεια του μαθητή δηλώνει ως τόπο καταγωγής της την κωμόπολη. Αυτό δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη ότι η οικογένεια είναι γηγενής δηλαδή ότι ζει για πολλές γενιές στην Κατούνα. Ως τόπο καταγωγής τους δήλωναν την Κατούνα και οικογένειες που απλά κατοικούσαν εκεί για πολλά χρόνια. Οι οικογένειες αυτές για διάφορους λόγους είχαν ενταχθεί στην κοινωνία της Κατούνας και είχε ξεχαστεί η καταγωγή τους, με αποτέλεσμα να θεωρούνται «αυτόχθονες» και να δηλώνουν Κατουνιάτες. Προέρχονταν από τα γειτονικά χωριά, γεγονός που τους διευκόλυνε μετά μερικά χρόνια να έχουν αφομοιωθεί στην τοπική κοινωνία. Ακόμα μπορεί να προέρχονταν από περιοχές περισσότερο ή λιγότερο μακρινές.

Οι μαθητές που ήταν ετερόχθονες, ανήκαν σε τρεις κατηγορίες: α) Στους μαθητές των οποίων οι οικογένειες κατάγονταν από τα γύρω χωριά. Για τους κατοίκους των γύρω περιοχών η Κατούνα ήταν το κέντρο και το προπύργιο των πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών, εκπαιδευτικών εξελίξεων. Η μετακίνηση, βέβαια, μαθητικού πληθυσμού από τα γύρω χωριά στην Κατούνα οφείλεται ουσιαστικά στο ότι το Δημοτικό της Σχολείο ήταν πληρέστερο από εκείνα των γύρω χωριών και πως από πολύ νωρίς λειτουργούσε Ελληνικό Σχολείο (Σχολαρχείο). β) Στους μαθητές των οποίων οι οικογένειες είχαν μετακομίσει στην Κατούνα εξαιτίας μετάθεσης γονέα, συνήθως του πατέρα, σε κάποια δημόσια υπηρεσία. γ) Στους μαθητές των οποίων οι οικογένειες μετακινούνταν για επαγγελματικούς λόγους στην διάρκεια της σχολικής χρονιάς μοιράζοντας το σχολικό έτος ανάμεσα στο σχολείο της γενέτειράς τους και στο σχολείο της Κατούνας.

Οι μαθητές αυτοί έρχονταν, στο Δημοτικό Σχολείο Κατούνας για να φοιτήσουν για ένα ορισμένο διάστημα της σχολικής χρονιάς, όσο δηλαδή διαρκούσε η ενασχόληση των γονέων τους. Στους δασκάλους του σχολείου ήταν γνωστό εκ των προτέρων ότι η φοίτηση αυτών των μαθητών κάποια στιγμή. Σε ορισμένες χρονιές, όπως η σχολική χρονιά 1927-1928 καταγράφεται στη στήλη «Παρατηρήσεις» η ένδειξη «μετώκοισε».

Η διαφορά στην ηλικία σε συνδυασμό με την ασυνέχεια της φοίτησης δυσχέραινε τη σχολική τους ένταξη παρότι το σχολείο της κωμόπολης αποδεχόταν στην ίδια τάξη διαφορετικές ηλικίες. Στα θετικά καταγράφεται ότι οι αυτόχθονες μαθητές του σχολείου έρχονταν σε επικοινωνία με μαθητές από άλλες περιοχές

Όσο αφορά τους μαθητές αξιόλογη είναι η προσπάθεια του συλλόγου διδασκόντων να δημιουργήσει κανόνες εσωσχολικής και εξωσχολικής συμπεριφοράς των μαθητών. Στον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας του Δημοτικού σχολείου ο Διευθυντής εισηγείται και ο Σύλλογος των διδασκόντων ενέκριναν ομόφωνα την κατάρτιση και την πιστή τήρησή του.

Η Κατούνα δεν συμπεριλαμβανόταν στα σχολεία που παρατηρήθηκε ανάρμοστη συμπεριφορά και αυτό φαίνεται από την εισήγησή του Διευθυντή του σχολείου, ο οποίος αναφέρει ότι οι μαθητές του δημοτικού σχολείου Κατούνας συμπεριφέρονται κόσμια στο σχολείο, στην οικογένεια και στις κοινωνικές τους συναναστροφές δείχνει το σημαντικό ρόλο του συλλόγου διδασκόντων σε αυτό το επίτευγμα.

Στις συστάσεις και την προτροπή του επιθεωρητή για ιδιαίτερη φροντίδα και μέριμνα από όλους τους δασκάλους, προκειμένου να επιτευχθεί η όσο το δυνατόν καλύτερη συμπεριφορά των μαθητών, ο Διευθυντής τον Δημοτικού σχολείου Κατούνας εισηγήθηκε μέτρα όπως : α) την επαγρύπνηση στην τήρηση της τάξεως και της ευκοσμίας στους μαθητές, ώστε να έχουν εξακολουθητική αξία τα όποια επιτεύγματα. β) την συνεχή παρακολούθηση των μαθητών κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων από τους εφημερεύοντες δάσκαλους. Γ) την ευκαιριακή διδασκαλία προς επίτευξη του σκοπού κάθε φορά που δίδεται η αφορμή στην τάξη κατά τη διάρκεια του μαθήματος.

Το δημοτικό σχολείο Κατούνας αποτέλεσε πνευματικό πυλώνα για την ευρύτερη περιοχή και κατάφερε να αναδείξει σημαντικό αριθμό πνευματικών ανθρώπων και να τα επανδρώσει αξιόλογες θέσεις του κρατικού μηχανισμού.

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1:
ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ**

Αριθ. 1***Αριθ. 8828****Πωλητήριον δραχ. 22500****σ.1**

Εν Αθήναις την εικοστήν έκτην <26> Μαρτίου του χιλιοστού εννεακοσιοστού εβδόμου 1907 έτους ημέραν Δευτέραν, ενώπιον εμού τού συμβολαιογράφου Αθηνών Ιωάννου Δ. Σταμάτη κατοικούντος και εδρεύοντος εν Αθήναις παρουσία και των προσυπογεγραμμένων γνωστών μοι ικανών και μη εξαιρουμένων υπό του Νόμου μαρτύρων κ. κ. Δημητρίου Γολεμάτη δικηγόρου και Σταύρου Καπελούζου, δικαστικού κλητήρος, κατοίκων αμφοτέρων Αθηνών, ενεφανίσθησαν οι γνωστοί μοι και μη εξαιρετέοι από τον νόμον αφ' ενός οι κύριοι Ξενοφών Γ. Μαυρομμάτης ιατρός και Βουλευτής και Νικόλαος Γ. Μαυρομμάτης κτηματίας καίτοι και αμφότεροι Κατούνης διαμένοντες προσωρινώς ενταύθα, ενεργούντες επί προκειμένου α!) δι' εαυτούς 2^{ov}) ως πληρεξούσιοι των αδελφών των Γρηγορίου Γ. Μαυρομμάτη Δημάρχου Εχίνου και Επαμεινώνδα Γ. Μαυρομμάτη και Ιωάννου Γ. Μαυρομμάτη κτηματιών αμφοτέρων και κατοίκων απάντων Κατούνης δυνάμει του προσαρτωμένου ω δε υπαριθμόν πενήκοντα επτά <57> της εικοστής πρώτης Μαρτίου ενεστώτος 1907 έτους του πληρεξουσίου συμβολαιογραφούντος ειρηνοδίκου Εχίνου Μιλ. Γερα-

σ. 2

μάνη, και αφ' ετέρου η κυρία Περσεφώνη χήρα Νικολάου Τσόγκα οικοδέσποινα άνευ ειδικού επαγγέλματος κάτοικος Κατούνης διαμένουσα προσωρινός ενταύθα και μοι εδήλωσαν συνομολογησάντες τα εξής. Οι μεν Ξενοφών Γ. Μαυρομμάτης και Νικόλαος Γ. Μαυρομμάτης ως και οι εντολής των Γρηγόριος Γ. Μαυρομμάτης και Επαμεινώνδας Γ. Μαυρομμάτης και Ιωάννης Γ. Μαυρομμάτης ότι εκ πατρικής τους κληρονομιάς έχουσιν εις την αποκλειστικήν και αδιαφειλονείκητον κυριότητα και διάνοια κυριών και νομήν και κατοχήν των εν οικόπεδον κείμενον εν Κατούνη και εις θέσιν Καρυά της περιφέρειας του Δήμου Εχίνου συγκείμενον εκ στρεμμάτων πέντε <5> ως έγγιστα συνορευόμενον δυτικώς με δημοσίαν αμαχωτήν οδόν αρκτικώς με δημοτικήν οδόν και οικίαν Νικολάου Σκουλικαρίτου ανατολικώς με οικίαν αδελφών Αθ. Νάκου και οικόπεδον ιδίων αδελφών Γ. Μαυρομμάτη και *μεσηβρινώς με δημοτικήν οδόν και οικόπεδον Νάκου. Ότι το οικόπεδον τούτο ελεύθερον παντός βάρους, υποθήκης προσημειώσεως, κατασχέσεως, προικωτού δικαίου, τρίτου εκ*

---

* Συμβολαιογραφικός Σύλλογος εφετείων Αθηνών – Πειραιώς Αιγαίου & Δωδεκανήσου, Αρχαιοφυλακείον Αθηνών, Διαχείριση Αντιγράφων, Αρχείο Συμβολαιογράφου Αθηνών Ιωάννου Δ. Σταμάτη, αριθ. συμβολαίου 8828/26-3-1907, σ. 1-4

σ.3

νοικιάσεως καταπάσης άλλης υποχρεώσεως , πωλούσιν οι ειρημένοι Ξενοφών Γ. Μαυρομμάτης και Νικόλαος Γ. Μαυρομμάτης δι' εαυτούς και υπό την ιδιότητά των παραχωρούσι και μεταβιβάζουσιν προς την ετέραν συμβαλλομένην Περσεφόνη χήραν Νικολάου Τσόγκα αντί συμφωνηθέντος τιμήματος δραχμών είκοσι δύο χιλιάδων πεντακοσίων <22500> τας οποίας όλας έλαβον οι Ξενοφών Γ. Μαυρομμάτης και Νικόλαος Γ. Μαυρομμάτης δι' εαυτούς και υπό την ιδιότητά των παρά της αγοράστριας ως ωμολόγησαν ενώπιόν μου και των μαρτύρων. Κατά συνέπειαν απεκδύόμενοι και αποξενούμενοι οι πωληταί παντός επί του άνω οικοπέδου δικαιώματός των και μεταβιβάζοντες απάντα τα επ' αυτού εμπράγματα και προσωπικά δικαιώματά των και άπάσας τας διεκδικητικές και άλλας αγωγάς των προς την αγοράστριαν προς δε παραιτούμενοι της περί υπερόγκου βλάβης αγωγής και πάσης άλλης αγωγής και ενστάσεώς των προς διάρρηξιν και ακύρωσιν της παρούσης συμβάσεως αποκαθιστώσι την αγοράστριαν ταύτην τελείαν κυρίαν και κάτοχον του άνω οικοπέδου δυναμένην να το διακατέχη νέμηται και διαθέτη αυτό του λοιπού ελευθέρως και ως βούληται καταπλήρως καθ' απόλυτον ιδιοκτησίας δικαίωμα. Η δε αγοράστρια Περσεφόνη χήρα Νικολάου Τσόγκα, προς ην υπέμνησα τας διατάξεις του περί μεταγραφή νόμου

σ. 4

και τας συνεπείας της παραλείψεως αυτής δεξαμένη την αγοροπωλησίαν ταύτην καταπαραλαβούσα εις την κυριότητα και κατοχήν της το άνω οικόπεδον ου το εκ δραχμών είκοσιν δύο χιλιάδων πεντακοσίων <22500> τίμημα κατέβαλεν προς τους Ξενοφών Γ. Μαυρομμάτην και Νικόλαον Γ. Μαυρομμάτη δι' εαυτούς και υπό την ιδιότητά των, ως άνω ερρήθη αποδέχεται απάντα τ' ανωτέρω εκτεθέντα. Ταύτα συνομολογησάντων και συναυτοδεξαμένων των συμβαλλομένων συνετάχθη τη αιτήσει των το παρόν εν τω συμβολαιογραφείω μου κειμένω εν τω επί της διασταυρώσεως των οδών Απελλού και Ευπόλιδος μαγειρείω του Ανδρέου Κορδέλλα, όπερ αναγνωσθέν ευκρινώς και μεγαλοφώνως εις επήκοον αυτών και των μαρτύρων και βεβαιωθέν υπογράφεται παρ' όλων και εμού.

Οι μάρτυρες
Δημήτριος Γολεμάτης
Σταύρος Καπελούζος

Οι συμβαλλόμενοι
Ξενοφών Γ. Μαυρομμάτης
Νικόλαος Γ. Μαυρομμάτης
Περσεφόνη Τσόγκα

Ο Συμβολαιογράφος
Ιωάν. Δ. Σταμάτης

Αριθ. 2***Αριθ. 9159****Δωρεά εν ζωή δραχ. 8000****σ.1**

Εν Αθήναις την πρώτην <1> Ιουνίου του χιλιοστού εννεακοσιοστού εβδόμου 1907 έτους ημέραν Παρασκευήν, ενώπιον εμού τού συμβολαιογράφου Αθηνών Ιωάννου Δ. Σταμάτη κατοικούντος και εδρεύοντος εν Αθήναις παρουσία και των προσυπογεγραμμένων γνωστών μοι ικανών και μη εξαιρουμένων υπό του Νόμου μαρτύρων κ. κ. Ευριπίδου Ζαχαροπούλου μεσίτου και Δημητρίου Παναγιώτου μεσίτου σιτηρών, κατοίκων αμφοτέρων Αθηνών, ενεφανίσθησαν οι γνωστοί μοι και μη εξαιρετέοι από τον νόμον εφενός η κυρία Περσεφώνη χήρα Νικολάου Τσόγκα οικοδέσποινα άνευ ειδικού επαγγέλματος κάτοικος Κατούνης Εχίνου διαμένουσα προσωρινός ενταύθα και αφ' ετέρου ο κύριος Ιωάννης Μαυρουδής, γραφεύς πρώτης τάξεως του επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως Υπουργείου ενεργών επί του προκειμένου κατ' εντολήν του κ. επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως Υπουργού δυνάμει της προσαρτωμένης ώδε <εν αντιγράφω> υπ' αριθμόν 6807 της τριακοστής πρώτης Μαΐου ενεστώτος 1907 έτους παραγγελίας τούτου και μοι edήλωσαν συνομολογήσαντες τα εξής.

σ. 2

η κυρία Περσεφώνη χήρα Νικολάου Τσόγκα ότι δυνάμει του υπ' αριθμόν οκτώ χιλιάδες οκτακόσια είκοσι οκτώ <8828> της εικοστής έκτης Μαρτίου ενεστώτος 1907 έτους πωλητήριου συμβολαίου συνταχθέντος ενώπιόν μου μεταγγραμμένου εν τοις βιβλίοις των μεταγραφών του Δήμου Εχίνου εν τόμω δεκάτω εβδόμω υπ' αριθμόν 92, εγένετο κυρία κάτοχος και νομεύς ενός οικοπέδου κειμένου εις θέσιν «Καρυά»της κωμοπόλεως Κατούνης της περιφέρειας του Δήμου Εχίνου εκ στρεμμάτων πέντε <5> ως έγγιστα και συνορευομένου δυτικώς με δημοσίαν αμαχωτήν οδόν, αρκτικώς με δημοτικήν οδόν και οικίαν Νικολάου Σκουλικαρίτου, ανατολικώς με οικίαν αδελφών Αθανασίου Νάκου και οικόπεδον αδελφών Γ. Μαυρομμάτη και μεσηβρινώς με δημοτικήν οδόν και οικόπεδον Νάκου, όπερ οικόπεδον κατελήφθη υπό του δημοσίου ίνα χρησιμοποιηθή προς ανέγερσιν Δημοτικού Σχολείου αρρένων. Ότι εκ του άνω περιγραφομένου οικοπέδου η ειρημένη Περσεφώνη χήρα Νικολάου Τσόγκα δια της από έκτης Μαΐου ενεστώτος 1907 έτους αιτήσεώς της προς τον κ. επί των εκκλησιαστικών και της Δημοσίας εκπαιδεύσεως Υπουργόν και δια τους εν αυτή αναφερομένους λόγους προσεφέρθη να παραχωρήση

---

* Συμβολαιογραφικός Σύλλογος εφετείων Αθηνών – Πειραιώς Αιγαίου & Δωδεκανήσου, Αρχαιοφυλακείον Αθηνών, Διαχείριση Αντιγράφων, Αρχείο Συμβολαιογράφου Αθηνών Ιωάννου Δ. Σταμάτη, αριθ. συμβολαίου 9159/1-6-1907, σ. 1-4

σ. 3

δωρεάν χίλια εξακόσια τετραγωνικά μέτρα υπό τον όρον της καταλήψεως ολοκλήρου του υπό της επιτροπής ορισθέντος γηπέδου και υπό την αυτήν τιμήν ήτοι προς δραχμάς πέντε <5> κατά μέτρον. Ήδη δια του παρόντος η μεν Περσεφώνη χήρα Νικολάου Τσόγκα δηλοί ότι δωρείται δια δωρεάς μεταξύ ζώντων στερεάς και αμετακλήτου προς το δημόσιον εκ του ως άνω περιγραφομένου οικοπέδου της ένθα ανεγερθήσεται το Διδακτήριον του Δημοτικού Σχολείου αρρένων χίλια εξακόσια τετραγωνικά μέτρα εξ αδιαιρέτου υπό τον ρητόν όρον του να καταλάβη το Δημόσιον ολόκληρον την υπόλοιπον έκτασιν του γηπέδου τούτου υπό την αυτήν τιμήν ήτοι των δραχμών πέντε κατά τετραγωνικόν μέτρον. Κατ' ακολουθίαν η Περσεφώνη χήρα Νικολάου Τσόγκα απεκδύεται και αποξενούται παντός δικαιώματός της επί των μεταβιβαζομένων δια του παρόντος χιλίων εξακοσίων <1600> τετραγωνικών μέτρων εξ αδιαιρέτου του άνω γηπέδου, μεταβιβάζουσα απάντα τα επ' αυτών εμπράγματα και προσωπικά δικαιώματά της και απάσας τας αγωγάς της προς το Δημόσιον όπερ καθιστά τέλειον κύριον κάτοχον και νομέα των δωρουμένων ως άνω (πήχεων) δυναμένου να τα διακατέχη νέμηται και διαθέτη αυτά ελευθέρως και ως βούλεται κατά πλήρες

σ.4

καθ' απόλυτον ιδιοκτησίας δικαίωμα. Ο δε Ιωάννης Μαυρουδής υπό την ιδιότητα του αντιπροσώπου του κ. επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως Υπουργού εδήλωσεν ότι δέχεται την δωρεάν ταύτην υπό τον εν τη αιτήσει και ως άνω αναφερόμενον όρον και αποδέχεται απάντα τ' ανωτέρω εκτεθέντα. Η αξία των δωρουμένων χιλίων εξακοσίων <1600> μέτρων υπολογίσθη συμφώνως με την γενομένην εκτίμησιν εις δραχμάς πέντε κατά μέτρον ήτοι εν όλω εις δραχμάς οκτώ χιλιάδας <8000>. Ταύτα συνομολογησάντων και συναποδεξαμένων των συμβαλλομένων προς ους υπέμνησα τας διατάξεις του περί μεταγραφής Νόμου και τας συνεπείας της παραλείψεως αυτής συνετάχθη τη αιτήσει των το παρόν εν τω συμβολαιογραφείω μου κειμένω εν τω επί της διασταυρώσεως των οδών Απελλού και Ευπόλιδος μαγειρείω του Ανδρέου Κορδέλλα, όπερ αναγνωσθέν ευκρινώς και μεγαλοφώνως εις επήκοον αυτών και των μαρτύρων και βεβαιωθέν υπογράφεται παρ' όλων και εμού.

Οι μάρτυρες
Ευ. Ζαχαροπούλου
Δημήτριος Παναγιώτου

Οι συμβαλλόμενοι
Ι. Μαυρουδής
Περσεφώνη Τσόγκα
Ο Συμβολαιογράφος
Ιωάν. Δ. Σταμάτης

Αριθ. 3***Έκθεσης του Επιθεωρητή των Δημ. Σχολ. Αιτωλ/νίας
περί επιλογής γηπέδου****σ. 1**

Αριθ. 153 και 154

Εν Μεσολογγίω τη 15 Μαΐου 1907

Προς

Το Υπουργείον των εκκλησιαστικών κ.λ.π.

Επιστρέφοντες εγκλείστως την υπ' αριθμ. 5420 ε.ε. επισημειωτικήν διαταγήν του υπουργείου της Παιδείας, και προς εκτέλεσιν της υπ' αριθ. 6276 εν έτους τηλεγραφικής διαταγής αυτού λαμβάνομεν την τιμήν να αναφέρομεν τα εξής.

Μεταβαίνοντες εις Κατούναν-Εχινού επί τω σκοπώ να εκλέξωμεν έτερον γήπεδον κατάλληλον προς ανέγερσιν του εκεί διδαστηρίου, καθ' α εκέλευεν η υπ' αριθμ. 6276 τηλεγραφικήν διαταγήν, διότι του ως τοιούτου προσδιορισθέντος η τιμήν εξ 25,000 δραχμών εθεωρήθη, και πολύ δικαίως, ως ασύμφορος δια το δημόσιον, παρετηρήσαμεν ότι καθίσταται πάντη αδύνατος η εξεύρεσις και εκλογή έτερου γηπέδου καθόσον εις ουδέν μέρος της κωμοπόλεως Κατούνης υπάρχει γήπεδον επίπεδον και έχον τσαύτην Έκτασιν οία απαιτείται δια τριτάξιον σχολείον, το δε ανώμαλον του εδάφους θ' απήτη μέγιστα ποσά δια εκβραχισμού και ισοπεδώσεις έως ήτο Δυνατόν να εξευρεθή που αρκετός χώρος δια τον σκοπόν τούτον, αφ' έτερου η εκλογήν γηπέδου εκτός της κωμοπόλεως και κάτωθι του λόφου εφ' ου κείται η Κατούνα θ' απεμάκρυνε κατά πολύ το σχολείον εκ της κωμοπόλεως και κατά πολύ θα εδυσχέραине την λειτουργίαν αυτού. Προς αποφυγήν όμως της υπερβολικής ούτως δαπάνης των 25,000 δραχ. Δια το γήπεδον εξεύρομεν την ακόλουθον λύσιν: Αντί του όλου υπό του προκατόχου ημών ορισθέντος γηπέδου εκ 5991 τ. μ., του υπό τα στοιχεία ΑΒΓΔΕΖΗΘΙΚ του υποβαλλόμενου εγκλείστως κτηματολογικού διαγράμματος**, περιωρίσθημεν εις το απαραίτητως αναγκαίον γήπεδον εκ 3645 τ.μ. το υπό τα στοιχεία ΑΒΓΔΕΖΗΚ και

* Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Α. Β. Ε. : 106/1994, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φ. 21, υπ. 2, έγγραφο υπ' αριθ. 153-154/15-5-1907, του Επιθεωρητή Δ.Σ. Μεσολογγίου προς το Υπουργείον των Εκκλησιαστικών κ.λ.π., Αητά, σ. 1-2

**Στο παραπάνω απαντητικό έγγραφο υπ' αριθ. 153&154 /15-5-1907 προς το Υπουργείον των εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως, ο επιθεωρητής των Δ. Σ. Μεσολογγίου είχε επισυνάψει το κτηματολογικό διάγραμμα το οποίο όμως έχει απολεσθεί

σ. 2

τούτου του γηπέδου την απολλοτριώσιν προτεινόμεν εις το Σ^{ov} υπουργείον. Εκ του ουτωσί προσδιορισθέντος γηπέδου ΑΒΓΔΕΖΗΚ πλεονάζη το τμήμα ΑΒΓΔΕΖ εξ 885 τ.*μ., και ΖΑΜΗ εκ 560 τ. μ. όπερ αναγκαίως θέλομεν απολλοτριώσιν δια τους εξής λόγους.

α) το ακανόνιστον σχήμα ΑΒΓΔΕΖ κείται προς την δημοσίαν οδόν εφ ης γενήσεται η πρόσοψη του σχολείου, το δε ΖΗΑΜ προσελάβομεν ίνα μην είτα οικοδομήση τις ετέραν οικίαν και παρακωλύση τον αερισμόν και την θέαν του Σχολείου.

Τούτον ένεκα λαμβάνω την τιμήν να υποβάλω το κτηματολογικόν διάγραμμα τροποποιηθέν κατά τας υποδείξεις ημών και παρακαλώ το Σ^{ov} Υπουργείον όπως εγκρίνη τούτο και μας το επιστρέψη, προς δε διαταξη την νέαν διορισθείσα επιτροπήαν προς εκτίμησιν του γηπέδου τούτου, ως εγνώρισεν ημών δια την υπ' αριθ. 5556 διαταγής του ίνα προβή εις την εργασίαν αυτής.

Εν Μεσολογγίω τη 15 Μαΐου 1907

Ευπειθέστατος

Ο επιθεωρητής των Σχολ. Αιτωλοακαρνανίας

Αριστοτέλης Παπαντωνίου

Δια την ακρίβειαν της αντιγραφής

Εν Αθήναις τη 20 Νοεμβρίου 1913

Ο Διεκπεραιωτής

---

* Στη φράση «τετραγωνικά μέτρα» αντιστοιχεί η συντομογραφία «τ. μ.» Έναν άλλο συμβολισμό συναντάμε στο σχεδιάγραμμα γηπέδου Α-Β-Γ-Δ-Ε-Ζ-Η-Α δια την ανέγερσιν Δημοτ. Σχολείων εις Κατούναν του 1927 (Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νιας, Α. Β. Ε.: 106 /1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας Φ. 21, υπ. 2, Λητά) Ο Μηχανικός Βάλτου ο οποίος συνέταξε το σχεδιάγραμμα χρησιμοποιεί για να ορίσει την έκταση του σχολικού γηπέδου τον συμβολισμό του τετραγώνου ως εκθέτη – δύναμη και έχουμε τον τεχνικό συμβολισμό μ². Στο παραπάνω κείμενο οπουδήποτε συναντάται η συντομογραφία «τ. μ.» υπάρχει η εξής ιδιομορφία, η λέξη τετραγωνικά συμβολίζεται με τετράγωνο. Σημειώνεται δηλαδή η συντομογραφία «τ. μ.» ως «□ μ.» Αναφέρουμε αυτόν τον παρωχημένο συμβολισμό επιδιώκοντας την πιστή απόδοση του πρωτότυπου.

Αριθ. 4***Πράξη Σχολικής Εφορείας, αριθ. 11****Θέμα συνεδρίασης: Περί ενεργούμενων προσωρινών μέτρων**

Εν Κατούνη και εν τω γραφείω του Δημοτικού Σχολείου Κατούνης σήμερον τη 26 του μηνός Νοεμβρίου 1934 ημέραν Δευτέρα και ώραν 10.30' συνήλθεν η σχολική εφορεία του ως άνω σχολείου κατόπιν της υπ' αριθ. 2 προσκλήσεως του κ. προέδρου όπως αποφασίσει επί του εξής θέματος.

Επειδή εν τω οικοπέδω του σχολείου ήρξατο οικοδομή (κατόπιν αδείας) – διαγράφονται δύο λέξεις – ο Γεώργιος Καραμπούλης και επί του επιδικίου τούτου μέρους ήγειραν αγωγήν προσωρινών μέτρων οι αδελφοί Νάκου και επειδή το επίδικον μεταξύ Γ. Καραμπούλη και αδελφών Νάκου δεν ανήκει εις αυτούς αλλά εις το σχολείο ως εμφανίζεται εκ του υπ' αριθ. 9159/1/6/907 συμβολαίου του συμβολαιογράφου Αθηνών Ιωάννου Δ. Σταμάτη συνελθούσα η σχολική εφορεία του ως άνω σχολείου αποφασίζει ομοφώνως και εξουσιοδοτεί τον πρόεδρο κ. Γ. Χαντζόπουλο και γραμματέα Γ. Μπαλαγεώργα Διευθυντή του Δημοτικού Σχολείου Κατούνης όπως επέμβη και τα ενεργούμενα αύριον προσωρινά μέτρα μεταξύ Γ. Καραμπούλη και Αδελφών Νάκου και παραστήσιν εις ταύτα επεμβαίνοντες και την γεννησομένην δίκην ενεργούντες παν νόμιμον μέσον προς περιφρούρησιν των δικαιωμάτων του σχολικού οικοπέδου. Διορίζοντας ως πληρεξούσιον δικηγόρον τον Βασίλειον Πουρνάρα δικολάβον κάτοικον Κατούνης, ψηφίζει δε πίστωσιν δια δικαστικά έξοδα δραχμάς τριακοσίους 300 εν ονόματι του προέδρου Γ. Χαντζοπούλου και επί επιδόσει λογαριασμού.

Παρακαλείται δε ο Πρόεδρος να ενεργήσει τα νόμιμα ταχέως.

Υπογράφεται από τη σχολική Εφορία

Πρόεδρος	Γραμματέας	Μέλη
Γ. Χαντζόπουλος	Γ. Μπαλαγεώργας	Ι. Κάτσικας
		Ι. Μαυρομάτης
		Ι. Καλλιγιάς»

---

* Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1932-1938), Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 11 / 26 -1-1934

Αριθ. 5***Πράξη Σχολικής Εφορείας, αριθ. 12****Θέμα συνεδριάσης: απόφαση επί των προσωρινών μέτρων**

Εν Κατούνη και εν τω γραφείω του Δημοτικού Σχολείου Κατούνης σήμερον τη 5 του μηνός Δεκεμβρίου 1934 ημέραν Τετάρτην και ώραν 10 συνήλθεν η σχολική Εφορεία του ως άνω σχολείου κατόπιν προσκλήσεως του προέδρου όπως αποφασίση, κατόπιν της εκδοθείσης αποφάσεως επί των προσωρινών μέτρων επί του οικοπέδου του σχολείου εάν δέον να επιτραπή η περαιτέρω ανοικοδόμησις επί του επιδικασθέντος μέρους υπό του Γ. Καραμπούλη και αυτώ κατόπιν αιτήσεως τούτου προσφερομένης όπως αποζημιώσιν το κατεχόμενον μέρος εξ είκοσι ενός τετραγωνικών μέτρων (21).

Η επιτροπή ευρισκομένη εν απαρτία και ακούσασα τον πρόεδρον εισηγηθέντος ότι το ως άνω χορηγούμενον τμήμα εξ είκοσι ενός (21) τετραγωνικών μέτρων καθίσταται άχρηστον ημών λόγω της διελεύσεως της δημοτικής οδού και δέον και ως εκ του νόμου να προσκομισθή εις το παρακείμενον ... επί πληρωμή οριζομένη προσωρινώς παρ' ημών προς δραχμάς πενήκοντα (50) κατά τετραγωνικό μέτρο μέχρι οριστικής εκτιμήσεως της υπό του νόμου συνταχθησομένης επιτροπής, και ότι απεκδύεται δε πάσης ευθύνης εκβάσεως νέας δίκης εξ ης τυχόν ήθελον απορρεύση δικαιώματα τρίτων ή άλλης τινός αποζημιώσεως ως μη ... και τυχόν αποζημιώσιν εις τρίτους.

Αποφαίνεται

παμψηφεί όπως δέον ο κ. πρόεδρος χορηγήση τα δικαιώματα εις τους αιτούντας να εξακολουθήσωσι την ανέγερσιν, επί τη καταβολή χιλίων πενήκοντα δραχμών 1050 δρχ προσωρινή αξία των ως άνω είκοσι ενός (21) τετραγωνικών μέτρων εις τον ταμίαν της σχολικής εφορείας εντός της σήμερον με χορήγησις υπευθύνου δηλώσεως μετ' αξιοχρήστου εγγυητού δι' ης θα υποχρεούνται να καταβάλωσι το τυχόν επιπλέον τίμημα των 21 τετραγωνικών μέτρων κανονισθησομένο υπό της νομίμου επιτροπής. Η περαιτέρω ενέργεια επαφίεται εις τον κ. πρόεδρον

Εφ' ω συνετάγη η παρούσα και υπογράφεται δεόντως.

Πρόεδρος
Γ. Χαντζόπουλος

Γραμματέας
Γ. Μπαλαγεώργας

Μέλη
Ι. Κάτσικας
Ι. Μαυρομμάτης

---

* Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε: ΕΚΠ: 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1932-1938), Φ. 8, υπ. 1β, αριθ. πράξης 12 / 5- 12-34

Αριθ. 6***Η διακήρυξη της μειοδοτικής δημοπρασίας**

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Αριθ. Πρωτ. 82

εν Κατούνη τη 12 Μαρτίου 1936

Ο

Πρόεδρος της Σχολικής Εφορείας Κατούνης

Διακηρύττει ότι:

Εκτίθεται εις διαγωνισμόν μειοδοτικής δημοπρασίας δι' ενσφραγίστων προσφορών και κατά τη διάταξιν του από 12 Ιουλίου 1932 Δ. περί εκτελέσεως των Δημ. Έργων και άνευ ορίου η εκτέλεση των εργασιών εκσκαφής θεμελίων, θεμελιώσεως δια σκυροκονιάματος, λιθοδομής θεμελίων μέχρι της λιθοδομής της άνω δομής και κατασκευής πλακός σιδηροπαγούς σκυροκονιάματος του Οκταταξίου Διδ/ρίου Κατούνης, συμφώνως προς την υπό του σχολικού αρχιτέκτονος Αιτωλ/νίας συνταχθείσαν μελέτην, εγκριθείσαν δια της υπ' αριθ. 23236 π. ε. αποφάσεως του Υπουργείου θρησκευμάτων και Παιδείας και υπό τους εξής όρους.

Άρθρον 1^{ov}

Η δια την τμηματικήν ταύτην εκτέλεσιν του έργου δαπάνη περιορίζεται εις το ποσόν των δραχ. (500.000). Ο αναδειχθησόμενος όμως εργολάβος θα είναι υποχρεωμένος να εκτελέση μετά την εγκατάστασίν του, εξακολουθητικώς έργων μέχρι ποσού των δραχ. 350000 τα δε πέραν των 350000 δραχ. έργα θα εκτελή καθ' υπόδειξιν της σχολικής Εφορείας και μέχρι ποσού τοιούτου δι' ο θα έχη επάρκειαν το Σχολικόν Ταμείον κατά το διετές από της ενάρξεως των εργασιών χρονικόν διάστημα.

Άρθρον 2^{ov}

Η δημοπρασία ενεργηθήσεται εν Κατούνη και ενώπιον της Αρμοδίας Επιτροπής, προεδρευομένης υπό του κ Επιθεωρητού των Δημ. Σχολείων Αγρινίου, την 19^{ην} Απριλίου 1936, ημέραν Κυριακήν και από τας ώρας 10-12 π.μ..

Διακήρυξη μειοδοτικής δημοπρασίας υπ' αριθμόν 82/12-3-1936 για την ανέγερση διδακτηρίου στην κωμόπολη της Κατούνας.

Άρθρον 3^{ov}

Πάσα προσφορά θα συνοδεύηται:

Α) υπό του δελτίου ταυτότητος μετά της φωτογραφίας του απαγορευομένης απολύτως της αποδοχής ως συναγωνιζομένου του μη παρουσιάζοντος το δελτίο τούτο

Β) υπό του οικείου δελτίου εργολάβου δι' έργου οικοδομικού α' τάξεως του

---

*Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α.Β.Ε: 106/94, Α.Ε.Ε: Εκπ: 39, Φ. 21, υπ. 2, Η διακήρυξη της μειοδοτικής δημοπρασίας, λητά

προβλεπομένου υπό του Νόμου 5367

Γ) υπό αποδείξεως δηλώσεως Φ.Κ.Π. μετά του σχετικών διπλοτύπων πληρωμής αυτού.

Δ) υπό της αδείας ασκήσεως επιτηδεύματος τρεχ. Έτους μετά του σχετικού διπλοτύπου πληρωμής του παγίου τέλους συμφώνως ταις κείμεναις διατάξεις

Ε) υπό γραμματίου βεβαιούντος την εις τι των Δημοσίων ταμείων κατάθεσιν λόγω εγγυήσεως ποσού εκ δραχ. 20000

Άρθρον 4^{ov}

Τα πρακτικά της δημοπρασίας υπόκεινται εις την έγκρισιν της Σχολικής Εφορείας του κ. Επιθεωρητού των Δημ. Σχολείων Αγρινίου και του υπουργείου Θρησκευμ. & Παιδείας.

Άρθρον 5^{ov}

Τα κηρυκτικά δικαιώματα, τα έξοδα δημοπρασίας της διακηρύξεως και το τέλος του χαρτοσήμου του εργολαβικού Συμβολαίου βαρύνουσιν τον εις ον θα κατακυρωθή οριστικώς εργολάβον του έργου, ως και 2% υπέρ Μ.Τ.Π.Υ. και 1% υπέρ ταμείου Σ. Μ. Χ. Ε. Δημ. Έργων.

Άρθρον 6^{ov}

Τα σχετικά της μελέτης εισίν κατατεθειμένα εις το Γραφείον του κ. Διευθυντού του Δημοτικού Σχολείου Κατούνης και εις το Γραφείον του κ. Σχολ. Αρχιτέκτονος εν Αγρινίω και δύναται οι βουλόμενοι να λάβουσιν γνώσιν αυτών, προσερχόμενοι κατά τας εργασίμους ώρας των Γραφείων.

Ο Πρόεδρος
της Σχολικής Εφορείας Κατούνης
Γ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

Αριθ. 7****Πειστήριο έγγραφο της τοιχοκόλλησης της διακήρυξης της δημοπρασίας στην
κεντρική πλατεία του Μεσολογγίου******Αποδεικτικόν***

Εν Μεσολογγίω σήμερον την 14^{ην} Μαρτίου 1936 ο υπογεγραμμένος Δημαρχιακός κλητήρ τη παραγγελία του κ. Δημάρχου μετέβην και ετοιχοκόλλησα εις το δημοσιότερον μέρος της πόλεως την υπ' αριθ. 82 διακήρυξιν του Προέδρου Σχολ. Εφορίας Κατούνης δι' ης εκτίθεται εις μειοδοτικήν δημοπρασίαν η εκτέλεσις εκσκαφής θεμελίων θεμελιώσεως δια σκυροκονιάματος, λιθοδομής θεμελίων, μέχρι τη λιθοδομή της άνω δομής και κατασκευή πλακός εκ σιδηροπαγούς σκυροκονιάματος του Οκταταξίου Διδ/ρίου Κατούνης, την 19 Απριλίου 1936.

Εφ'ω συνετάγη το παρών

Ο κλητήρ
Π. Τσάλας

οι Μάρτυρες

Αριθ. 8*

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΑΣ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Διακηρύττει ότι:

Εκτίθεται εις μειοδοτικόν δι' ενσφραγίστων προσφορών άνευ ορίου δημοπρασίαν την 19 Απριλίου 1936 και ώραν 10 π.μ. εν Κατούνη και εν τω διδακτηρίω και ενώπιον της αρμοδίας Επιτροπής η εκτέλεσις των εργασιών εκσκαφής θεμελίων θεμελιώσεως και λιθοδομής μέχρι της ανοδομής του Οκτωταξίου διδ/ρίου Κατούνης (Ξηρομέρου) συμφώνως προς τους όρους της λεπτομερούς ταυταρίθμου διακηρύξεως μας, ήτις μετά των λοιπών σχετικών διαγραμμάτων κλπ. Είται κατατεθειμένη εν Κατούνη μεν εις το γραφείον του κ. Διευθυντού του Δημοτ. Σχολείου, εν Αγρινίω δε εις το γραφείον του κ. Σχολικού Αρχιτέκτονος, ένθα οι βουλόμενοι δύναται να λάβωσι γνώσιν προσερχόμενοι κατά τας εργασίμους ώρας. Εγγύησις δραχμαί 20000.

Εργολάβοι δεκτοί α'τάξεως δι' έργα οικοδομικά.

Εν Κατούνη τη 6 Μαρτίου 1936.

Ο Πρόεδρος
της Σχολ. Εφορείας Κατούνης
Γ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ»

---

*Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α.Β.Ε: 106/94, Α.Ε.Ε: Εκπ: 39, Φ. 21, υπ. 2, Περίληψις Δημοπρασίας, Εφημερίς «Δημοπρασιών και πλειστηριασμών», αριθ. φ. 1337, Πέμπτη 19 Μαρτίου 1936, σ. 1

Αριθ. 9***Τα πρακτικά της μειοδοτικής δημοπρασίας****σ.1****Πρακτικά**

μειοδοτικής δημοπρασίας δι' ενσφραγίστων προσφορών δια την ανέγερσιν του Οκτωταξίου δημοτικού σχολείου Κατούνης Ξηρομέρου.

Εν Κατούνη σήμερον την δεκάτην ενάτην (19) του μηνός Απριλίου του έτους 1936 ημέραν Κυριακήν και ώραν 10^{ην}, οι υποφαινόμενοι κ. Θεόδωρος Παπαβασιλείου επιθεωρητού Δημοτ. Σχολείων Αγρινίου, Βασ. Ραφτόπουλος σχολικός Αρχιτέκτων Νομού Αιτωλοακαρνανίας και Γεώργιος Χατζόπουλος Πρόεδρος της σχολικής εφορείας του Δημοτ. Σχολείου Κατούνης αποτελούντες την δια της υπ' αριθ. 23623 του 1932 διαταγή του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Παιδείας καταρτισθείσα επιτροπή προς διεξαγωγήν της δια υπ' αριθ. 82 ε.ε διακηρύξεως προκηρυχθείσης δημοπρασίας δια την εκτέλεσιν εργασιών εσκαφής θεμελίων, θεμελιώσεως και λιθοδομής και λιθοδομής μέχρι της ανωδομής του Οκρωταξίου δημοτικού σχολείου Κατούνης, συνήλθομεν εις συνεδρίασιν εν των διδασκαστηρίω του αυτώ σχολείου, χρήση Δε γραμματέως εκτελούντα του διευθυντού του σχολείου Γεωργίου Μπαλαγεώργα, ο πρόεδρος εκήρυξεν την έναρξιν της συνεδρίας

Πρώτος προσήλθεν ο κ. Γεώργιος Μακρυγιάννης όστις παρουσίασεν τη επιτροπή δελτίον ταυτότητος μετά της φωτογραφίας του. Διαπιστωθείσης της αυτοπροσώπου παρουσίας του κ. Γ. Μακρυγιάννη ανεγράφη επί του εγχειρισθέντος υπ' αυτού εσφραγισμένου φακέλλου ο αύξων αριθμός 1.

Ακολούθως προσήλθεν ο κ. Γεώργιος Ταμπάκης, όστις παρουσίασεν τη επιτροπή δελτίον ταυτότητος μετά της φωτογραφίας του. Διαπιστωθείσης της αυτοπροσώπου παρουσίας του κ. Γεωργ Ταμπάκη ανεγράφη επί του εγχειρισθέντος υπ' αυτού εσφραγισμένου φακέλλου ο αύξων αριθμός 2.

Παρελθούσης της 12 ώρας μεσημβρινής και μετά κλήσιν του κήρυκος προς επίδοσιν προσφορών υπό των τυχόν να επιδώσωσιν τοιαύτας, μεθ' ω ουδέν ενεφανίσθη ο πρόεδρος της επιτροπής εκήρυξεν λήξασαν την παράδοσιν προσφορών και η επιτροπή ήρξατο της αποσφραγίσεως και της απογραφής των εν αυτοίς εγγραφών. Εκ της αποσφραγίσεως γενομένης κατά σειρά παραδόσεως των προσφορών

σ. 2

προέκυψαν τα κάτωθι:

Ο υπ' αριθ. 1 φάκελλος περιείχε ως διακιολογητικά τα εξής:

α^{ον}) Το υπ' αριθ. 269 πτυχίον εργολάβου β' τάξεως δι' έργα οικοδομικά

β^{ον}) ο υπ' αριθ. 24 ε.ε. γραμματίου παρακαταθηκών και δανείων ταμείου

τριγωνίδος εκ δραχμών είκοσι (20000) χιλιάδων κατατεθεισών υπό του

αυτού εργολάβου κ. Γεργ. Μακρυγιάννη δι' ιδίου λογαριασμού

---

* Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α.Β.Ε: 106/94, Α.Ε.Ε: Εκπ: 39, Φ. 21, υπ. 2, Πρακτικά μειοδοτικής δημοπρασίας δι' ενσφραγίστων προσφορών δια την ανέγερσιν του Οκτωταξίου δημοτικού σχολείου Κατούνης Ξηρομέρου

γ^{ov}) Άδειαν ασκήσεως επιτηδεύματος έχοντος έτους μετά διπλότυπου πληρωμής παγίου τέλους.

δ^{ov}) Ο φάκελος προσφοράς καλώς εσφραγισμένος εφ' ου μη αποσφραγισθέντος ενεγράφη ο αυτός αριθμός 1 του εξωτερικού φακέλλου

ε^{ov}) Διπλότυπον υπ' αριθ. 47 εισπράξεως ταμείου Ναυπακτίας πληρωμής φόρου καθαράς προσόδου.

Ο υπ' αριθ. 2 φάκελλος περιείχε ως διακιολογητικά τα εξής:

α^{ov}) Το υπ' αριθ. 710 πτυχίον εργολάβου α' τάξεως δι' έργα οικοδομικά

β^{ov}) ο υπ' αριθ. 25 ε.ε. γραμματίου παρακαταθηκών και δανείων ταμείου

τριγωνίδος εκ δραχμών είκοσι χιλιάδων (20000) κατατεθεισών υπό του αυτού εργολάβου κ. Γεργ. Ταμπάκη δι' ιδίου λογαριασμού

γ^{ov}) Άδειαν ασκήσεως επιτηδεύματος έχοντος έτους μετά διπλότυπου πληρωμής παγίου τέλους.

δ^{ov}) Φάκελος προσφοράς καλώς εσφραγισμένος εφ' ου μη αποσφραγισθέντος ενεγράφη ο αυτός αριθμός 2 του εξωτερικού φακέλλου

ε^{ov}) Διπλότυπον υπ' αριθ. 5 εισπράξεως οικονομικής εφορείας Τριγωνίδος πληρωμής φόρου καθαράς προσόδου.

Περαιωθείσης της καταγραφής των εν τοις φακέλλοις 1 & 2 δικαιολογητικών των συναγωνιζομένων οι παριστάμενοι εξήλθον της αιθούσης και η συνεδρία κατέστη μυστική, η Δε επιτροπή εξήλεγξεν τα υποβληθέντα δικαιολογητικά ως προς το (σύνολον αυτών) διαγράφονται αι λέξεις σύνολον αυτών σύμφωνον αυτών με την διακήρυξιν ή τις διατάξεις των κείμενων νόμων.

σ. 3

Ελέγχου και δικαιολογητικών και την εν αυτών κρίση της επιτροπής η συνεδρία ---- καθίσταται δημοσία και ο πρόεδρος της επιτροπής ανακοινού ότι του συναγωνισμού και εκαλούνται οι υποψήφιοι εργολάβοι όπως παραστήσι στο άνοιγμά των εσωτερικών φακέλλων. Εκ της αποσφραγίσεως επιδεικνυομένου κατά την αντισφράγισιν εκάστου φακέλλου προέκυψαν

1^{ov}) του κ. Γεωργίου Μακρυγιάννη προσφέροντος έκπτωσιν 1% επί του προϋπολογισμού και του τιμολογίου.

2^{ov}) του κ. Γεωργίου Ταμπάκη προσφέροντος έκπτωσιν 2% επί του προϋπολογισμού και του τιμολογίου

Η επιτροπή ανακηρύσσει τελευταίον μειοδότη τον κ. Γεώργιον Ταμπάκη ..... την μεγαλυτέραν έκπτωσιν 2%

Το παρόν πρακτικόν υπόκειται εις την έγκρισιν του κ. υπουργού επί των Θρησκευτικών και Παιδείας.

Εφ ω η συνετάγη το παρόν ούτω υπογράφεται δεόντως.

Η Επιτροπή
Θεόδωρος Παπαβασιλείου
Βασ. Ραφτόπουλος
Γεώργιος Χατζόπουλος

Αριθ. 10****Η έγκριση της μειοδοτικής δημοπρασίας***

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Εν Αθήναις τη 14 Αυγούστου 1936

Πρωτ. 54952
Αριθ.
Διεκπ 4058

1598
26/8/1936

Προς
την Σχολικήν Εφορείαν του Δημοτικού Σχολείου
Κατούνης
Εις Κατούναν

Έχοντες υπόψη τα δια της υπ' αριθ. 856 ε.ε. αναφοράς του Επιθεωρητού των δημοτικών Σχολείων Αγρινίου υποβληθέντα ημίν πρακτικά δημοπρασίας δια την ανέγερσιν του διδαστηρίου του καθ' υμάς Σχολείου και ιδόντες ότι αύτη διεξήχθη νομίμως, γνωρίζομεν υμίν ότι εγκρίνομεν ταύτα επ' ονόματι του τελευταίου μειοδότη Γεωργίου Ταμπάκη, μειοδοτήσαντος 2 % επί του προϋπολογισθέντος ποσού των 500000 δραχ. Ήτοι εις το ποσόν των δραχμών 490000 και επιστρέφοντες αυτά συνημμένως μετά των σχετικών και του υπ' αριθμών 25 γραμματίου συστάσεως παρακαταθήκης εκ δραχμών 20000 δι' εγγύησιν, παραγγέλλομεν, όπως μεριμνήσητε δια την σύνταξιν του εργολαβικού συμβολαίου και την εγκατάστασιν του εργολάβου προς εκτέλεσιν του έργου.

Εν τω εργολαβικώ συμβολαίω δέον απαραίτητως να τίθεται ο όρος εν περιπτώσει ανεπάρκειας χρημάτων δια την αποπεράτωσιν του έργου, θα εκτελεσθώσιν εργασίαι ανάλογοι προς τους υπάρχοντα πόρους κατά την σειράν την υποδειχθησομένην υπό της Τεχνικής Υπηρεσίας, άνευ ουδεμιάς αντιρρήσεως του εργολάβου και χωρίς να αποκτά ούτος ουδέν δικαίωμα απαιτήσεως διαφυγόντος κέρδους ή άλλης τινός

αποζημιώσεως δια την διακοπήν των εργασιών και την μη εκτέλεσιν όλων των υπ' αυτού αναληφθεισών τοιούτων.

Όσον αφορά τας εν τη υπ' αριθ. 141 ε.ε. αναφορά αιτήσεις σας δια τη βραδύτητα ως προς την έγκρισιν των πρακτικών, παρατηρούμεν, ότι αύτη οφείλεται εις την υπηρεσίαν σας, ήτις δεν υπέβαλλεν πλήρη τα σχετικά της δημοπρασίας, βάσει των οποίων εκδίδεται η απόφασις ημών.

Ο Υπουργός
Κ. Γεωργακόπουλος

Ανακοίνωσις

- 1) Επίθ. δημ. σχολ. Αγρινίου
- 2) Σχολικόν Αρχιτέκτονα
Εις Αγρίνιον»

* Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α.Β.Ε: 106/94, Α.Ε.Ε: Εκπ: 39, Φ. 21, υπ. 2, Έγγραφο του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Παιδείας προς τη Σχολική Εφορίαν του Δημοτικού Σχολείου Κατούνης, αριθ. πρωτ. 54952, Αητά

Αριθ. 11***Πράξη Συλλόγου Διδασκόντων, αριθ. 10****Θέμα συνεδρίασης: Οργάνωση των γυμναστικών επιδείξεων**

Εν Κατούνη και εν τω γραφείω του πενταταξίου δημοτικού σχολείου σήμερον την 22ην του μηνός Μαΐου του έτους 1932 ημέραν Κυριακήν και ώραν 10 π.μ. συνελθόντες οι υπογεγραμμένοι διδάσκαλοι , όπως κανονίσωσι τα της

Αποφαίνονται

1) Ορίζουσι ημέραν τελέσεως επιδείξεως κατά το σχολικόν έτος 1931-1932 συντελεσθείσης γυμναστικής εργασίας την 29 Μαΐου ημέραν Κυριακήν και ώραν 16.30

2) Ορίζουσι τόπον τελέσεως της γυμναστικής επιδείξεως τον προ του ανωτέρω σχολείου χώρον τα δια της επιδείξεως κανονίζουσι ως εξής

α) 16.30 – 17 Γυμναστικά επιδείξεις μετά παιδιών μαθητών Α! & Β! τάξεως

β) 17 – 17.30 Γυμναστικά επιδείξεις μετά παιδιών μαθητών Γ! & Δ! τάξεως

γ) 17.30 – 18 Γυμναστικά επιδείξεις μετά παιδιών μαθητών Ε! & Στ! τάξεως

δ) 18- 18.30 χοροί Ελληνικοί από μαθητές όλων των τάξεων

3) Διαθέτουσι δρ. πενήκοντα (50) αίτινες θέλουσι πληρωθή παρά σχολ. Ταμείου προς αγορά σχετικών αντικειμένων σχολ. Χρήσεως άτινα θέλουσι απονεμηθη ως έπαθλο προς τους διακριθησομένους μαθητάς συμφώνως προς τας διαταγάς του Υπουργείου.

4) Ορίζουσι όπως προσκληθώσι δι' ιδιαίτερης προσκλήσεως αι τοπικά αρχαί', δι' ειδοποιήσεως δε τοιχοκολληθησομένης σήμερον εις τα δημοσιώτερα μέρη της κοινότητος προσκληθώσι και παραστώσι κατ' αυτήν οι γονείς και κηδεμόνες των μαθητών

Εφ'ω συνετάγη η παρούσα ήτις και υπογράφεται

Ο σύλλογος των διδασκόντων
Χριστ. Βογιατζόγλου
Μάρκος Παπαδημητρίου
Δ. Δεληγιάννη
Καλλιγιάς

---

*Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε .Κ. Π : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ: 1α, αριθ. πράξης 10 / 1932

Αριθ. 12***Πράξη Συλλόγου Διδασκόντων, αριθ. 11****Θέμα Συνεδρίασης: Επικύρωση τέλεσης των γυμναστικών επιδείξεων****Έκθεσις τελέσεως γυμναστικών επιδείξεων**

Η υπογεγραμμένη διευθύντρια του δημοτικού σχολείου Κατούνης λαβούσα υπ' όψιν την σχετική εγκύκλιον του κ. επιθεωρητού περί τελέσεως γυμναστικής επιδείξεως ως και τας παλαιάς τοιαύτας του υπουργείου προς δε και το υπ' αριθ' 10 πρακτικόν του συλλόγου των διδασκόντων του ανωτέρου σχολείου (ούτινος αντίγραφον επισυνάπτω) εκτίθημι τα εξής:

Η Γυμναστική επιδείξις οργανωθείσα επί του διδακτικού προσωπικού τελέσθη την 29 Μαΐου εν τω προ του σχολείου χώρω ενώπιον των τοπικών αρχών των γονέων και κηδεμόνων.

Η τέλεση ήρξατο

Την 16.30 δια γυμναστικών ασκήσεων των μαθητών Α & Β τάξεων υπό την διεύθυνσιν του δημ/λου Καλλιγά Ιωάννου περατωθείσων την 17 ώραν.

Είτα ήρξαντο αι γυμναστικά επιδείξεις των μαθητών των Γ & Δ τάξεων υπό την διεύθυνσιν της διδασκ. Δημητράς Δεληγιάννη περατωθείσων την 17.30 .

Μετά την λήξιν δε τούτων ήρξαντο αι γυμναστικά επιδείξεις Ε & Στ τάξεων υπό την διεύθυνσιν του δημοδ. Μάρκου Παπαδημητρίου διαρκέσασαι μέχρι την 18 ώραν. Μετά ταύτα επακολούθησαν ελληνικοί χοροί εκτελεσθέντες από μαθητάς όλων των τάξεων υπό την οδηγίαν των διδ/σων Χριστίνας Βογιατζόγλου.

Έπειτα επακολούθησε η απονομή των επάθλων σχολ. χρήσεως υπό της διευθύντριας δια καταλλήλου προσλαλιάς τονίσασα την σημασίαν της σωματικής αγωγής και τους διακριθέντας μαθητάς και μαθητριάς εις τας ασκήσεις και χορόν Ευαγγ. Ζέλου και Θεοδώρα Καρούσου (Α τάξεως) Γεώργιος Κατσίκας και Θεοδωσία Τσιλίκης (Β τάξεως) Θωμάς Λιούμπος και Παρθενία Καλλιγά (Γ τάξεως) Ελευθέριος Βάσσης και Δημήτрян Μαυρομμάτη (Δ τάξεως) Ευγενία Τζούρου Διονυσία Καλλιγά Χαραλάμπους Στέφανος Σοφία Μαυρομμάτη και Δημήτριος Ζέλος (Ε & Στ τάξεως)

Μετά ταύτα εψάλλη ο εθνικός ύμνος και η τελετή έληξε αποχωρησάντων των μαθητών και των γονέων.

Εφ' ω συνετάγη η παρούσα και υπογράφεται

Η Διευθύντρια
Χ. Βογιατζόγλου

Οι δάσκαλοι
Μάρκος Παπαδημητρίου
Δ. Δεληγιάννη
Καλλιγάς

---

*Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε.Κ. ΙΙ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 11 / 1932

Αριθ. 13***Πράξη Συλλόγου Διδασκόντων, αριθ. 30
Επικύρωση πεπραγμένων σχολικής χρονιάς 1934-1935****Έκθεσις πεπραγμένων 1934-1935**

Εν Κατούνη και εν τω γραφείω του πλήρους πενταταξίου δημοτικού σχολείου Κατούνης σήμερον την 17^{ην} του μηνός Ιουνίου του έτους 1935 ημέραν Δευτέραν και ώραν 10π.μ. οι κάτωθι υπογεγραμμένοι διδ/λοι συνελθόντες εις συνεδρίασιν ίνα προβώσιν προς σύνταξιν εκθέσεως των πεπραγμένων κατά το λήξαν σχολικόν έτος εκτίθησιν ως κατωτέρω

1) Την 8^η του μηνός ετοιχοκολλήθη η υπ' αριθ. 1 δήλωσις εντός επίσης δ' εν εκκλησία

δι' ης ειδοποιούντο οι γονείς και κηδεμόνες ότι αι εγγραφαί άρχονται την 15 Σεπτεμβρίου και λήγουν την 30 Σεπτεμβρίου και ότι υπόχρεοι προς φοίτησιν πάντες οι άρρενες και θήλεις οίτινες συμπληρούσι το 6^{ον} έτος της ηλικίας μέχρι τέλους Δεκεμβρίου εις ων τα ονόματα αναγράφωσι εν τη εις αυτώ δηλώσει και οι άγοντες ηλικία 7-14 ετών και δεν τελείωσαν την έκτη τάξιν. Την 15 ήρξαντο αι εγγραφαί κανονικώς παρόντος απάντων του προσωπικού και έληξαν την 30 ιδίου προσελθόντων προς εγγραφήν πάντων των υποχρέων βεβαιωθέντος του τοιούτου κατά την παραβολή των ληξιαρχικών βιβλίων της κοινότητος και εκκλησίας.

Εν τω μεταξύ το διδακτικόν προσωπικόν συνέταξε το ωρολόγιον πρόγραμμα (πράξιν εισαγωγής εισαγωγής διδακτικών βιβλίων, ητοίμασε τα σχετικά βιβλία τα αναγκαιούντα δια την διδασκαλίαν (κατάλογος, βιβλία ύλης), ειδοποίησεν εγκαίρως τους μαθητάς τίνα βιβλία δέον να προμηθευθώσι και τίνα άλλα σχολικά είδη.

1^{ον}) την 30 Σεπτεμβρίου εγένετο η εορτή της σημαίας την δε 1 Οκτωβρίου ήρξατο κανονική η λειτουργία του σχολείου ως τετραταξίου και μόνον την 5^{ην} Νοεμβρίου ήρξατο λειτουργών ως πεντατάξιον κατόπιν του διορισμού της διδασκαλίσεως Σαμαντά Σοφίας.

2^{ον}) Κατά το λήξαν έτος ενεγράφησαν 398 μαθηταί εξ ων 236 άρρενες και 162 θήλεις προσελθόντων απάντων των υποχρέων προς φοιτησιν. Ουδείς δεν εμηνύθη και ετιμωρήθη.

3^{ον}) Η φοίτησις υπήρξεν τακτικήν αναλογούντων 10 απουσιών εις έκαστον μαθητήν. Συχναί απουσΐαι παρατηρήθησαν από τας 10-20 Φεβρουαρίου λόγω της ανασκηψάσεως επιδημίας γρίπης ένεκα της οποίας διακόπησαν τα μαθήματα από της

---

* Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε .Κ. ΙΙ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. Ια, αριθ. πράξης 30 / 1935

18-21 κατόπιν διαταγής του υγειονομικού επιθεωρητού και κατά τας αρχάς Μαΐου ιδίως επί μαθητριών και μεγάλων μαθητών απασχολουμένων των μαθητών κατά την περίοδον ταύτην εις την καπνοφυτεΐαν. Το τοιούτον εγένετο εκ περιτροπής και ουχί ομαδικώς ούτως ώστε δεν επέφερε κώλυμα εις την διδασκαλίαν. Επί του τοιούτου ουδέν ενεργήσαμεναλλά αντιπαρήλθομεν σιωπηλώς και αναγνωρίζοντες την μεγάλην ανάγκην των γεωργών και διη κατά την εφετινήν περίοδον ήτις υπήρξε πολύ ξηράν και παρατηρήθη _____ εργατικών χειρών

Η λειτουργία του σχολείου παρεκλήθη κατά τον μήνα Μάρτιον λόγω της ονοματικής κλήσεως και τας τάξεις του στρατού του δημ/λου Μπαλαγιώργα Γεωργίου.

4^{ov}) Πριν της ενάρξεως εγένετο υπό του σχολείου μικρά απολύμανσις δια θείου παρά δε των ιδιοκτητών εγένετο καθ' όλο το έτος 2 ασβεστόχρισμα και 2 πλύση του δαπέδου δι' ύδατος.

Η καθαριότης γίνεται δια σκουπίσματος τετράκις της εβδομάδος δια την καθαριότητα των μαθητών ήρξατο βελτιωμένη κατά των γενομένων πολλών επικαίρων διδασκαλιών εις τους μαθητάς προς δε κατά της οικογενείας ηρξαμένης να συντελή προς τούτο και ουχί να έρχεται προς αντίφασιν προς ημάς ως τούτο συνέβαινε μέχρι τινός.

5^{ov}) Τακτικώς συνεδριάσεις του προσωπικού μετά των γονέων δια σχολικά ζητήματα δεν εγένοντο εις μικράς όμως συγκεντρώσεις υπεδεικνύοντο ότι ____ της συνδρομής της οικογενείας δεν δύναται το σχολείον μόνον του να συντελέση εις την πρόοδον και ότι δέον να παρακολουθώσιν και ούτοι τα τοιαύτα να μην αναμένωσι από του σχολείου αλλά τουλάχιστον άπαξ του μην νός δέον να παρουσιάζονται στο σχολείο και το σχολείο υποδεικνύουσι ημών τας διαφόρους παρεκτροπάς και ελλαιτώματα των τέκνων ως από κοινού προβήσομεν εις την διόρθωσιν τούτων πλην όμως ελάχιστοι εκ τούτων επαρουσιάστηκαν οι δε άλλοι δε αρέσκονται να αναφέρουσι εν τη αγορά ότι ξέρεις δάσκαλε το παιδί μου δεν με ακούει ή τούτο ή εκείνο κάμνει νομίζοντας ότι ο δάσκαλος δέον να γίνει τρακόσια εξηνταέξι κομμάτια και να παρευρίσκεται ημέρα και νύκτα με όλους τους μαθητάς. Τοιούτοι δε είναι η αδιαφορία τέκνων ώστε υπάρχουν γονείς οίτινες αγνοούσιν εις ποίαν τάξιν φοιτώσιν τα τέκνα των ουδέ που βρίσκεται το σχολείο ή καλύτερον το σφαγείον ή συστεγάζονται.

6^{ov}) Ημερήσιαι εκδρομαί εγένετο μία. Απογευματιναί τοιαύται εγένοντο 14 καθ' ας εγένοντο παρατηρήσεις επί των ασχολιών των γονέων, εποπτικά διδασκαλία φυσικής Ιστορίας και Γεωγραφίας

7^{ov}) Εκθέσεις εγένοντο εν τη Γ! & Δ! τάξει 22 εις δε την Ε! & Στ! 29 περιστραφείσαι εις τον βίον των μαθητών, ασχολιών κατοίκων και παρατηρήσεις διαφόρων εποχών και των περιγραφών διαφόρων φυσικών φαινομένων και διαφόρων εορτών.

8^{ov}) Δια την βελτίωσιν του διδακτηρίου ουδέν ενεργήθη ως ούτος ιδιωτικού. Δια την ανέγερσιν ενεργήθη είσπραξις εκ του ερανικού καταλόγου 150 χιλ. δραχμάς του όλου ποσού ανερχομένου εις 318.000 εισηφίσθη παρά του Κοινοτικού Συμβουλίου κονδύλιον δραχ. 100 χιλ.

9^{ov}) Σχολικός κήπο δεν ιδρύθη λόγω ελλείψεως χρηματικών πόρων τόσον του σχολικού ταμείου όσο και της κοινότητος ης εξητήσαμεν την συνδρομήν. Πλην όμως

οι μαθηταί προέβησαν εις τη δενδροφύτευσιν 1000 πεύκων άτινα επρομηθεύθημεν παρά του αγροκηπίου Αγρινίου

9^{ov}) Μαθητική κοινότης δεν ελειτούργησεν ενώ εν τη Δ! τάξει συνεκροτήθη μικρά όμως ήτις επέβη εις έρανον εξ ιδίων εξ ου επρομήθευσαν βιβλία εις απόρους συμμαθητάς.

10^{ov}) Χειροτεχνία εδιδάχθη απασχοληθέντων των μαθητών εις την χαρτοπλεκτική κέντημα επί χαρτονίου και κέντημα επί πανίου.

Εφ'ω συνετάγη η παρούσα και υπογράφεται

Ο Σύλλογος διδασκόντων

Γ. Μπαλαγιώργας

Καλλιγιάς

Μπουμπούλης Επαμεινώνδας

Αριθ. 14***Πράξη Συλλόγου Διδασκόντων, αριθ. 40
Εισαγωγή διδακτικών βιβλίων 1938-1939**

Εν Κατούνη σήμερον τη εικοστή έκτη (26) του μηνός Σεβρίου 1938 ημέραν Δευτέραν και ώραν 10 π.μ. εν τω γραφείω του πενταταξίου Δημοτικού Σχολείου Κατούνης συνελθόν ο σύλλογος των διδασκόντων του ανωτέρω σχολείου όπως αποφασίση δια την εισαγωγήν των διδακτικών βιβλίων κατά το αρζάμενον σχολικόν έτος 1938-1939 και λαβών υπ' όψιν το άρθρον 7 του νόμου 5045 περί διδακτικών βιβλίων ως και την υπ' αριθ. 72895/ 12/8/38 διαταγήν του Σου Υπουργείου εν η εμφανίζονται τα εγκριθέντα βιβλία δια την εκπαιδευτικήν περιφέρειαν Αργινίου δια το τρέχον σχολικόν έτος

Αποφασίζει

Ούτως εισαχθώσι κατά το σχολικόν έτος 1938-1939 τα κάτωθι βιβλία.

1. Α^{ης} τάξεως Η Καλή Αδελφή Ε. Παπαμιχαήλ
2. Β^α τάξεως ο καλός μου φίλος Γ. Παλαιολόγου
3. Γ^η τάξεως «Η Ζωή του Παιδιού» Δούκα
4. Δ^{ης} τάξεως «Η Ελληνική Ζωή» Δεληπέτρου
5. Ε^{ης} τάξεως «Ποικίλη Στοά» Ζήση- Νιρβάνα.
6. Στ^{ης} τάξεως «Ελληνικόν Φως»

Βοηθητικά

- 1) Προβλήματα Εης τάξεως Ιωάν. Λάζου
- 2) Προβλήματα Στ τάξεως Ιωάν. Λάζου
- 3) Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης Ι. Παναγοπούλου

Εφ' ω συνετάγη η παρούσα ως αντίγραφον εις διπλούν υποβληθήσεται τω κ. επιθεωρητή δια τα περαιτέρω.

Ο σύλλογος των διδασκόντων

Γ. Μπαλαγιώργας

Σαμαντά Σοφία

Καλλιγιάς

Δ. Δεληγιάννη

Μπουμπούλης Επαμεινώνδας

---

* Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : Ε .Κ. Π : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ. 1α, αριθ. πράξης 40 / 26-9-1938

Αριθ. 15****Έρανος δια την ανέγερσιν του διδακτηρίου***

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΝΟΜΑΡΧΙΑ Αιτωλ/νίας

Αριθ. 4888

Εν Μεσολογγίω τη 17 Φ/ρίου 1937

Προς

Τον κ. Πρόεδρον της Κοινότητος

Κατούνης

Εις απάντησιν της υπ' αριθ. 129 ε.ε. αναφοράς σας, ανακοινούμεν υμίν ότι νομίμως ελήφθη ή δι' αυτής υποβληθείσα υπ' αριθ. 4 ε.ε. πράξις του παρ' υμίν κοινοτικού συμβουλίου, εφ' ης τούτο απεφάσισε την απόδοσιν εις το Ταμείον της Σχολικής Εφορείας Κατούνης του ποσού των 105.000 δραχμών του προερχομένου εξ εράνων επιβληθέντων δια την ανέγερσιν διδακτηρίου και προς τούτο ψηφίζει ισόποσον πίστωσιν εις βάρος της εν Κεφαλ. Α' αρθρ. 2 του 1^{ου} τμήματος των ειδικών εξόδων αναγεγραμμένης πιστώσεως.

Το σχετικόν χρηματικόν ένταλμα δέον όπως εκδοθή επ' ονόματι της δικαιούχου Σχολικής Εφορείας.

Συνημμένως επιστρέφομεν τα δια της από 31 Δ/ρίου ε. ε. αναφοράς σας υποβληθέντα δικαιολογητικά πληρωμής του εργολάβου του Σχολικού Διδακτηρίου.

Ο Νομάρχης κ.α.α.

Ο Διευθυντής

Π. Πετρόπουλος

Κοινοποιήσις

Σχολικήν Εφορείαν

Δημοτικού Σχολείου Κατούνης

---

* Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νίας, Α.Β.Ε: 106/94, Α.Ε.Ε: Εκπ: 39, Φ. 21, υπ. 2, Έγγραφο Νομαρχίας Αιτωλ/νίας προς τον κ. Πρόεδρον της κοινότητος Κατούνης, αρ. πρωτ. 4888 / 17-2-1937

Αριθ. 16***Πράξη Σχολικής Εφορείας, αριθ. 7**

Θέμα συνεδρίασης: Αγορά βιβλίων Σχολ. Βιβλιοθήκης εκ της δωρεάς Ξενοφών Μαυρομμάτη

σ.1

Εν Κατούνη εν τω Γραφείω του Δημοτικού Σχολείου Κατούνης σήμερον την 27^{ην} του μηνός Οκτωβρίου του χλυστού ενεακοσιοστού πενηκοστού <1950> έτους ημέραν της εβδομάδος Παρασκευήν και ώραν 4 μ.μ. συνελθούσα εις συνεδρίασιν η Σχολική Εφορεία Κατούνης συγκείμενη εκ του Προέδρου αυτής Σωκράτους Κασούρα του ταμείου Θεοδώρου Κατσικά ως και του Διευθυντού του Σχολείου Κων. Παπαδημητρίου, ως Γραμματέως, ίνα συσκεφθή και αποφασίση επί του θέματος «αγορά βιβλίων Σχολ. Βιβλιοθήκης εκ της δωρεάς του κ. Ξεν. Μαυρομμάτη»

Εισηγούμενος ο Πρόεδρος ανέπτυξε και είπε τα εξής : Σήμερον ενεφανίσθησαν και κατέθεσαν εις το ταμείον της σχολικής εφορίας 2430000 οι κληρονόμοι του Ξενοφώντος Μαυρομμάτη και ανέφερον, ότι συμφώνως διαθήκης του εκλιπόντος θείου των Ξενοφώντος Μαυρομμάτη το ποσόν τούτο δωρεΐται εις την σχολικήν Εφορίαν προς αγορά βιβλίων δια την

σ.2

σχολικήν βιβλιοθήκην.

Η Σχολική Εφορεία ακούσασα του Προέδρου εισηγηθέντος περί της δωρεάς των κληρονόμων του Ξενοφώντος Μαυρομμάτη

Αποφαίνεται

Εγκρίνει ομοφώνως, όπως η δωρεά του ποσού των 2430000 δρχ. των κληρονόμων του Ξενοφώντος Μαυρομμάτη διατεθή δι' αγοράν Σχολικών βιβλίων, ήτοι των 16 τόμων της εγκυκλοπαιδείας, συμφώνως τω πνεύματι της διαθήκης.

Εφ' ω συνετάγη η παρούσα ήτις αναγνωσθείσα και βεβαιωθείσα υπογράφεται ως έπεται.

Ο Πρόεδρος
Σωκράτης Κασούρας

Ο ταμίας
Θεόδωρος Κατσικάς

Ο Γραμματέως
Κων. Παπαδημητρίου

---

* Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1932-1968), Φ. 8, υπ. 2β/1945-1964, αριθ. πράξης 7 / 27-10-1950, σ. 1-2

Αριθ. 17***Ψήφισμα****Σχολικής Εφορείας του Πενταταξίου Δημοτ. Σχολείου Κατούνης****σ. 1**

Εν Κατούνη και εν τω Γραφείω του πενταταξίου Δημοτικού Σχολείου Κατούνης σήμερον την 27^η του μηνός Οκτωβρίου του χιλιοστού ενεακοσιοστού πεντηκοστού <1950> έτους ημέραν της εβδομάδος Παρασκευήν και ώραν 4 μ.μ. συνελθούσα εις έκτακτον συνεδρίασιν η Σχολική Εφορεία Κατούνης εν ολομέλεια και λαβούσα υπ' όψιν την φιλάνθρωπον δωρεάν δια αγορά σχολικών βιβλίων του δια διαθήκης ορισθέντος ποσού των δύο εκατομμυρίων τετρακοσίων τριάντα χιλιάδων <2430000> αειμνήστου πολιτευτού Ξενοφώντος Μαυρομμάτη

Ψηφίζει

σ. 2

1^ο Ανακηρύσσει δωρητήν τον αείμνηστον πολυτετήν Ξενοφώντα Μαυρομμάτην δια την δωρεάν του υπέρ της Σχολικής Βιβλιοθήκης

2^ο Θέλει αναγράψει επί των αγορασθησομένων βιβλίων όλων των τόμων της εγκυκλοπαιδείας το όνομα του δωρητού

3^ο Εκφράζει προς τους κληρονόμους αυτού κ.κ. Γεώργιον Επ. Μαυρομμάτη Γεώργιον Γρηγ. Μαυρομμάτη την άπειρον ευγνωμοσύνη και τας εγκαρδίους ευχαριστίας μαθητών, γονέων, Διδακτικού προσωπικού και Σχολικής Εφορείας.

4^ο Αποφασίζει όπως αντίγραφον του παρόντος δημοσιευθεί εις το επίσημον όργανον της διδασκαλικής ομοσπονδίας «Διδασκαλικόν Βήμα» να αποσταλή το παρόν προς τους κληρονόμους του δωρητού και τας προϊσταμένας αρχάς.

---

* Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Πρακτικά Σχολικής Εφορείας (1932-1968), Φ. 8, υπ. 2α / 1945-1964, έκτακτη συνεδρίαση, 7 / 27-10-1950, σ. 1-2

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2:
ΠΙΝΑΚΕΣ – ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ**

Πίνακας Ια – Ιε
Πρόγραμμα συνεδριάσεων συλλόγου διδασκόντων (1929- 1957)

Πίνακας Ια (1929-1934)

Σχολικό Έτος	Αριθμός Πράξεως	Ημέρα	Ώρα	Ημερομηνία	Αιτία συνεδριάσεως	Αριθμός Σελίδων
1929-1930	69	Δευτέρα	10 π.μ.	30/9/1929	Κ.Τ.- Ω.Π.	1,5
	70	Δευτέρα	10 π.μ.	21/10/1929	Κ.Τ.- Ω.Π.	1,5
	71	Δευτέρα	10 π.μ.	25/11/1929	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
1930-1931	1	Σάββατο	10 π.μ.	20/9/1930	Ε.Δ.Β.	1
	2	Σαββάτο	10 π.μ.	27/9/1930	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
	3	Τετάρτη	10.30 π.μ.	20/5/1931	Π.Τ.Γ.Ε..	1
	4				Ε.Τ.Γ.Ε.	1
	5	Δευτέρα	10 π.μ.	1/6/1931	Ε.Δ.Β.	1
	6	Δευτέρα	11 π.μ.	15/6/1931	Ε.Π.	3
1931-1932	7	Πέμπτη	10 π.μ.	17/9/1931	Ε.Δ.Β.	1
	8	Πέμπτη	10 π.μ.	25/9/1931	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
	9	Παρασκευή	4 μ.μ.	5/2/1932	Π.Σ	0,5
	10	Κυριακή	10 π.μ.	22/5/1932	Π.Τ.Γ.Ε	1
	11				Ε.Τ.Γ.Ε.	1,5
	12				Ε.Π.	2,5
	13	Τετάρτη	10 π.μ.	8/6/1932	Ε.Δ.Β.	0,5
1932-1933	14	Πέμπτη	10 π.μ.	22/9/1932	Ε.Δ.Β.	1
	15	Τρίτη	10 π.μ.	27/9/1932	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
	16	Κυριακή	10 π.μ.	5/6/1932	Υ.Ε.	0,5
	17	Τετάρτη	3 μ.μ.	1/3/1933	Κ.Τ.- Ω.Π.	1,5
	18	Κυριακή		21/5/1933	Π.Τ.Γ.Ε	1
	19				Ε.Τ.Γ.Ε.	2
	20	Δευτέρα	10 π.μ.	25/9/1933	Ε.Δ.Β.	1
1933-1934	21	Δευτέρα	10.30 π.μ.	25/9/1933	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
	22	Δευτέρα	10 π.μ.	4/6/1934	Π.Τ.Γ.Ε	1
	23	Δευτέρα	10 π.μ.	11/6/1934	Ε.Τ.Γ.Ε.	1,5
	24				Ε.Π.	2
	25	Δευτέρα	10 π.μ.	18/6/1934	Ε.Δ.Β.	0,5

Πίνακας Ib (1934-1942)

Σχολικό Έτος	Αριθμός Πράξεως	Ημέρα	Ωρα	Ημερομηνία	Αιτία συνεδρίασεως	Αριθμός Σελίδων
1934-1935	26	Δευτέρα	10 π.μ.	24/9/1934	Ε.Δ.Β..	0,5
	27	Δευτέρα	10.30 π.μ.	24/9/1934	Κ.Τ.- Ω.Π.	1,5
	28	Κυριακή	10 π.μ.	4/11/1934	Κ.Τ.- Ω.Π.	2,5
	29	Παρασκευή	10 π.μ.	7/6/1935	Ε.Τ.Γ.Ε.	1,5
	30	Δευτέρα	10 π.μ.	17/6/1935	Ε.Π.	2,5
1935-1936	31	Τρίτη	10 π.μ.	17/9/1935	Ε.Δ.Β..	0,5
	32	Πέμπτη	10 π.μ.	26/9/1935	Κ.Τ.- Ω.Π.	2,5
	33				Ε.Π.	2,5
1936-1937	34	Τρίτη	10 π.μ.	29/9/1936	Ε.Δ.Β..	1
	35				Ε.Π.	2,5
1937-1938	36	Πέμπτη	10 π.μ.	30/9/1937	Ε.Δ.Β..	0,5
	37	Τετάρτη	10.30 π.μ.	1/6/1938	Π.Τ.Γ.Ε	1
	38				Ε.Τ.Γ.Ε.	1,5
	39				Ε.Π.	2,5
1938-1939	40	Δευτέρα	10 π.μ.	26/9/1938	Ε.Δ.Β..	1
	41	Δευτέρα	10 π.μ.	26/9/1938	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
	42				Ε.Π.	2
1939-1940	43	Δευτέρα	10 π.μ.	25/9/1939	Ε.Δ.Β..	1
	44	Δευτέρα	10 π.μ.	25/9/1939	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
	45	Τετάρτη	10 π.μ.	27/9/1939	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
	46	Κυριακή		9/6/1940	Π.Τ.Γ.Ε	1
	47				Ε.Τ.Γ.Ε.	1
	48				Ε.Π.	2
1940-1941	49	Δευτέρα	10 π.μ.	16/9/1940	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
1941-1942	50	Τετάρτη	10 π.μ.	17/9/1941	Κ.Τ.- Ω.Π.	2

Πίνακας Ιε (1945-1952)

Σχολικό Έτος	Αριθμός Πράξεως	Ημέρα	Ώρα	Ημερομηνία	Αιτία συνεδριάσεως	Αριθμός Σελίδων
1945-1946	1	Πέμπτη		6/6/1946	Π.Τ.Γ.Ε	1
	2				Ε.Τ.Γ.Ε.	1,5
	3				Ε.Π.	1,5
1946-1947	1	Δευτέρα	8 π.μ.	21/4/1947	Κ.Τ.- Ω.Π.	1,5
	2	Κυριακή	4 μ.μ.	25/5/1947	Π.Τ.Γ.Ε	1,5
	3				Ε.Τ.Γ.Ε.	2,5
1947-1948	1	Κυριακή	10 π.μ.	14/9/1947	Κ.Τ.- Ω.Π.	3
	2	Σάββατο	2 μ.μ.	29/11/1947	Κ.Λ.Σ & Σ..Μ	4,5
	3	Κυριακή		6/6/1948	Ε.Τ.Γ.Ε.	2,5
1948-1949	1	Κυριακή	4 μ.μ.	19/9/1948	Κ.Τ.- Ω.Π.	1,5
	2	Τρίτη		21/9/1948	Ε.Τ.Α.	1,5
	3	Σάββατο	11 π.μ.	11/12/1948	Κ.Τ.- Ω.Π.	2,5
	4	Κυριακή*		26/3/1949	Ε.Ε.25 ^{ης} Μ.	1,5
	5	Δευτέρα*		5/6/1949	Ε.Τ.Γ.Ε.	3
1949-1950	1	Τρίτη	10 π.μ.	20/9/1949	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
	2	Παρασκευή	10 π.μ.	30/9/1949	Κ.Τ.- Ω.Π.	1,5
	3	Τετάρτη	3 μ.μ.	7/2/1949	Κ.Τ.- Ω.Π.	1,5
1950-1951	1	Τρίτη	10 π.μ.	19/9/1950	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
	2	Παρασκευή	10 π.μ.	23/3/1951	Κ.Π.Ε.25 ^{ης} Μ	2
	3	Κυριακή*		24/6/1951	Ε.Τ.Γ.Ε.	3
1951-1952	1	Σάββατο	4 μ.μ.	22/9/1950	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
	2	Κυριακή	10 π.μ.	30/9/1950	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
	3	Παρασκευή	10 π.μ.	26/10/1951	Κ.Π.Ε 28 ^{ης} Ο.	2
	4	Σάββατο	9 π.μ.	27/10/1951	Ε.Ε.Σ.	1
	5				Ε.Ε. 28 ^{ης} Ο.	2
	6	Τετάρτη	8.30 π.μ.	12/12/1951	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
	X	Παρασκευή*		14/12/1951	Ε.Ε.Β.Π.	1
	7	Δευτέρα	4.30 μ.μ.	14/1/1952	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
	8	Κυριακή	10 π.μ.	23/3/1952	Κ.Π.Ε.25 ^{ης} Μ.	2.5
	9	Τρίτη	10 π.μ.	1/4/1952	Κ.Τ.- Ω.Π.	1.5
	10	Τετάρτη	5.30 μ.μ.	2/2/1952	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
X	Κυριακή*		8/6/1952	Ε.Τ.Γ.Ε.	3	

Πίνακας Ιδ (1952-1955)

Σχολικό Έτος	Αριθμός Πράξεως	Ημέρα	Ώρα	Ημερομηνία	Αιτία συνεδριάσεως	Αριθμός Σελίδων
1952-1953	1	Παρασκευή	10.30 π.μ.	12/9/1952	Λ.Γ.Δ.	1
	2	Δευτέρα	4 μ.μ.	15/9/1952	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
	3	Κυριακή	10.45 π.μ.	21/9/1952	Κ.Τ.- Ω.Π.	1.5
	4	Παρασκευή	9 π.μ.	10/10/1952	Ε.Ε.Σ.	1
	5	Τετάρτη*		29/10/1952	Ε.Ε. 28 ^{ης} Ο.	2
	6	Παρασκευή	8.30 π.μ.	28/11/1952	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
	7	Κυριακή	10 π.μ.	22/3/1953	Κ.Π.Ε.25 ^{ης} Μ	2
	X	Κυριακή*		7/6/1953	Ε.Τ.Γ.Ε.	3
	8	Δευτέρα	5 μ.μ.	15/6/1953	Λ.Γ.Δ.	1
	9	Σάββατο	4.30 μ.μ.	20/6/1953	Ε.Ε.Β.Β.	2
	10	Κυριακή	4 μ.μ.	21/6/1953	Ε.Α.Μ.	1
1953-1954	1	Κυριακή	5 μ.μ.	20/9/1953	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
	2	Πέμπτη	7.30 π.μ.	8/ 10 1953	Ε.Ε.Σ.	1,5
	3	Δευτέρα	10 μ.μ.	26/10/1953	Κ.Π.Ε.28 ^{ης} Ο.	2
	4	Παρασκευή	10.30 π.μ.	25/3/1954	Ε.Ε. 25 ^{ης} Μ.	2.5
	5	Τρίτη	5 μ.μ.	11/5/1954	Κ.Λ.Σ & Σ.Μ.	1.5
	6	Δευτέρα	7. 30 π.μ.	31/5/1954	Κ.Τ.- Ω.Π.	1.5
	7	Κυριακή	5 μ.μ.	13/6/1954	Π.Τ.Γ.Ε.	3
	8	Κυριακή	5.30 μ.μ.	20/6/1954	Ε.Τ.Γ.Ε.	2.5
1954-1955	9	Παρασκευή	9 π.μ.	10/9/1954	Ε.Ε.Β.Β.	2
	10	Δευτέρα	8 π.μ.	20/9/1954	Κ.Τ.- Ω.Π.	1.5
	11	Τρίτη	5.15 μ.μ.	21/9/1954	Κ.Λ.Σ & Σ.Μ.	7
	12	Δευτέρα	5.15 μ.μ.	27/9/1954	Κ.Τ.- Ω.Π.	1.5
	13	Τετάρτη	7.45 π.μ.	6/10/1954	Ε.Ε.Σ.	1
	14	Δευτέρα	10.30 π.μ.	11/10/1954	Ε.	2
	15	Παρασκευή*		29/10/1954	Ε.Ε. 28 ^{ης} Ο.	2.5
	16	Τρίτη	11.15 π.μ.	7/12/1954	Κ.Τ.- Ω.Π.	1.5
	1	Δευτέρα	4.30 μ.μ.	24/1/1955	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
	2	Παρασκευή	8. 30 π.μ.	28/1/1955	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
	3	Σάββατο	10.30 π.μ.	26/3/1955	Ε.Ε.25 ^{ης} Μ.	3
	4	Παρασκευή	10 π.μ.	27/5/1955	Π.Τ.Γ.Ε.	2
5	Δευτέρα	9.30 π.μ.	30/5/1955	Ε.Τ.Γ.Ε.	2.5	

Πίνακας Ιε (1955-1957)

Σχολικό Έτος	Αριθμός Πράξεως	Ημέρα	Ώρα	Ημερομηνία	Αιτία συνεδριάσεως	Αριθμός Σελίδων
1955-1956	6	Σάββατο	10 π.μ.	10/9/1955	Ε.Ε.Β.Β.	1.5
	7	Τρίτη	4 μ.μ.	20/9/1955	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
	8	Τρίτη	4 μ.μ.	20/9/1955	Κ.Λ.Σ & Σ.Μ.	9
	9	Δευτέρα	7.45 π.μ.	26/9/1955	Ε.Ε.Σ.	1
	10	Πέμπτη	10 π.μ.	6/10/1955	Ε.Σ.	2
	11	Σάββατο*		29/10/1955	Κ.Π.Ε.28 ^{ης} Ο.	2.5
	12	Παρασκευή*		26/3/1956	Ε.Ε.25 ^{ης} Μ.	3
	13	Σάββατο	9 π.μ.	16/6/1956	Π.Τ.Γ.Ε.	2,5
	14	Δευτέρα*	9.30 π.μ.	18/6/1956	Ε.Τ.Γ.Ε..	2
1956-1957	15	Δευτέρα	9 π.μ.	17/9/1956	Ε.Ε.Β.Β.	2
	16	Τρίτη	4 μ.μ.	18/9/1956	Κ.Τ.- Ω.Π.	2,5
	17	Τετάρτη	8 π.μ.	19/9/1956	Κ.Λ.Σ & Σ.Μ.	13
	18	Τετάρτη	8 π.μ.	26/9/1956	Ε.Ε.Σ.	1.5
	19	Πέμπτη*		29/10/1956	Ε.Ε.28 ^{ης} Ο.	3
	20	Τρίτη	5.30 μ.μ.	26/3/1957	Ε.Ε.25 ^{ης} Μ.	3
	21	Πέμπτη	5.30 μ.μ.	11/4/1957	Κ.Τ.- Ω.Π.	1.5
	22	Δευτέρα	10 π.μ.	29/4/1957	Κ.Τ.- Ω.Π.	2
	23	Πέμπτη	9.30 π.μ.	30/5/1957	Π.Τ.Γ.Ε.	3
	24	Δευτέρα	8 π.μ..	3/6/1957	Ε.Τ.Γ.Ε..	2.5

Σημ.: Στους Πίνακες Ια, Ιδ, Ιε, οι ημέρες που συνοδεύονται από αστερίσκο (*) δεν αναφέρονται στο 2^ο Βιβλίο Πρακτικών του Συλλόγου (Διδασκόντων) του Δημοτικού Σχολείου Κατούνης 1929-1957. Ωστόσο, υπολογίστηκαν δεδομένης της ημερομηνίας την οποία διεξάχθηκαν οι αντίστοιχες συνεδριάσεις.

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ: 1α / 1929-1941(Πίνακας Ια, Ιβ), Φ. 6, υπ: 1β / 1946-1957 (Πίνακας Ια, Ιδ, Ιε)

Πίνακες Πα - Πε
Υπηρεσιακά Στοιχεία (1929 – 1950)

Πίνακας Πα

Σχ. Έτος	Οργανικότητα	Διευθυντής	Υπηρετούντες Δάσκαλοι	Καταμερισμός τάξεων
1929-1930	1 ^ο Μεικτό Τριθέσιο	Βογιατζόγλου Χριστίνα	Καλλιγιάς Ιωάννης Παπαδημητρίου Μάρκος	
	1 ^ο Μεικτό διθέσιο	Βογιατζόγλου Χριστίνα	Παπαδημητρίου Μάρκος	
	Τετρατάξιο με 6 τάξεις (Συγχώνευση 1 ^{ου} & 2 ^{ου} Μεικτού)	Βερριώτης Χαράλαμπος	Βογιατζόγλου Χριστίνα Παπαδημητρίου Μάρκος Νάκκου Ευαγγελία	Ευαγγελία Νάκκου Α! & (Συνδιδασκόμενα της Γ!) Χαραλ. Βερριώτης Γ! & (Συνδιδασκόμενα της Δ!) Χρ. Βογιατζόγλου Β! & (Συνδιδασκόμενα της Ε! & Στ!) Μάρ. Παπαδημητρίου Β! & (Συνδιδασκ. της Ε! & Στ!
1930-31	Πεντατάξιο	Μπαλαγιώργας Γεώργιος	Καλλιγιάς Ιωάννης Δεληγιάννη Δήμητρα Βογιατζόγλου Χριστίνα Παπαδημητρίου Μάρκος	Δήμητρα Δεληγιάννη Α! & Ιστορία Ε! & Στ! Ιωάννης Καλλιγιάς Β! & θρησκευτικά Ε! & Στ! Παπαδημητρίου Μάρκος Γ! Χρηστίνα Βογιατζόγλου Δ! & Χειροτεχνία Γ! Μπαλαγιώργας Γεώργιος Ε & Στ
1931-32	Τετρατάξιο	Βογιατζόγλου Χριστίνα	Δεληγιάννη Δήμητρα Παπαδημητρίου Μάρκος Καλλιγιάς Ιωάννης	Ιωάννης Καλλιγιάς Α! & Ανάγνωση Γ! Δήμητρα Δεληγιάννη Β! & θρησκευτικά-Ιστορία Ε! & Στ! Χριστίνα Βογιατζόγλου Γ! & Δ! Μάρκος Παπαδημητρίου Ε!&Στ!
1932-33	Τετρατάξιο	Βογιατζόγλου Χριστίνα	Δεληγιάννη Δήμητρα Παπαδημητρίου Μάρκος Καλλιγιάς Ιωάννης	Ιωάν. Καλλιγιάς Α! & Γ! Χρ. Βογιατζόγλου Γ! & Δ! Μάρκος Παπαδημητρίου Β! & (Ε!&Στ!) Δήμητρα Δεληγιάννη Β! & (Ε!&Στ!)

Πίνακας Πb

Σχ. Έτος	Οργανικότητα	Διευθυντής	Υπηρετούντες Δάσκαλοι	Καταμερισμός τάξεων
1933-34	Πεντατάξιο	Μπαλαγιώργας Γεώργιος	Καλλιγιάς Ιωάννης Δεληγιάννη Δήμητρα Βογιατζόγλου Χριστίνα Μπουμπούλης Επαμεινώνδας	Μπουμπούλης Επαμεινώνδας Α!& Ιστορία Ε!&Στ! Ιωάννης Καλλιγιάς Β! & θρησκευτικά Ε! & Στ! Δήμητρα Δεληγιάννη Γ! Χρηστίνα Βογιατζόγλου Δ! Μπαλαγιώργας Γεώργιος Ε! & Στ!
1934-35	Τετρατάξιο	Μπαλαγιώργας Γεώργιος	Καλλιγιάς Ιωάννης Δεληγιάννη Δήμητρα Μπουμπούλης Επαμεινώνδας	Δήμητρα Δεληγιάννη Α!&Ιστορία Ε! & Στ! Επαμ. Μπουμπούλης Β!& θρησκευτικά Ε! & Στ! Ιωάννης Καλλιγιάς Γ! & Δ! Γεώργιος Μπαλαγιώργας Ε! & Στ! & ΜαθηματικάΔ!
	Πεντατάξιο με 6 τμήματα	Μπαλαγιώργας Γεώργιος	Καλλιγιάς Ιωάννης Μπουμπούλης Επαμεινώνδας Δεληγιάννη Δήμητρα Σαμαντά Σοφία	Δήμητρα Δεληγιάννη Α ₁ & Γ! (Ελλ., Φ. Ιστορία, Ωδική) Σαμαντά Σοφία Α ₂ &Γ! (τα λοιπά) Μπουμπούλης Επαμεινώνδας Β! Θρησκευτικά Ε! & Στ! Καλλιγιάς Ιωάννης Γ! & Ιστορία Ε! & Στ! Μπαλαγιώργας Γεώργιος Ε!&Στ! & μαθηματικά Δ!
1935-36	Πεντατάξιο με 6 τμήματα	Μπαλαγιώργας Γεώργιος	Μπουμπούλης Επαμεινώνδας Σαμαντά Σοφία Δεληγιάννη Δήμητρα Καλλιγιάς Ιωάννης	Τμήματα Α! Ανάγν.και αριθμ. διδάσκονταν χωριστά. Τα δε λοιπά συνδιδάσκονται. Καλλιγιάς Ιωάννης Α ₁ & Γ! (Ελλην., Φ. Ιστ., Ωδική) Σαμαντά Σοφία Α ₂ & Γεωγραφία Δ! Δήμητρα Δεληγιάννη Β! Μπουμπούλης Επαμεινώνδας Γ! & Ιστορία Ε! & Στ! Καλλιγιάς Ιωάννης Δ! Μπαλαγιώργας Γεώργιος Ε! & Στ!

Πίνακας Ηε

Σχολικό έτος	Οργανικότητα	Διευθυντής	Υπηρετούντες Δάσκαλοι	Καταμερισμός τάξεων
1936-37	Πεντατάξιο	Μπαλαγιώργας Γεώργιος	Μπουμπούλης Επαμεινώνδας Σαμαντά Σοφία Δεληγιάνη Δήμητρα Καλλιγιάς Ιωάννης	
1937-38	Πεντατάξιο	Μπαλαγιώργας Γεώργιος	Μπουμπούλης Επαμεινώνδας Σαμαντά Σοφία Δεληγιάνη Δήμητρα Καλλιγιάς Ιωάννης	Ιωάννης Καλλιγιάς Α! Γ. Μπαλαγιώργας Β! Σαμαντά Σοφία Γ! Δ. Δεληγιάνη Δ! Μπουμπούλης Επαμεινώνδας Ε!&Στ!
1938-39	Πεντατάξιο	Μπαλαγιώργας Γεώργιος	Σαμαντά Σοφία Καλλιγιάς Ιωάννης Δεληγιάνη Δήμητρα Μπουμπούλης Επαμεινώνδας	Μπουμπούλης Επαμεινώνδας Α! Καλλιγιάς Ιωάννης Β! Γ. Μπαλαγιώργας Γ! Σαμαντά Σοφία Δ! Δ. Δεληγιάνη Ε!&Στ!
1939-40	Πεντατάξιο	Καλλιγιάς Ιωάννης	Μπουμπούλης Επαμεινώνδας Σαμαντά Σοφία Δεληγιάνη Δήμητρα Παπούλια Ελευθερία	Δήμητρα Δεληγιάνη Α!& Ιστορία Ε! & Στ! Επ. Μπουμπούλης Β! & Θρησκευτικά Ε! & Στ! Ιωάννης Καλλιγιάς Γ! Ελευθερία Παπούλια Δ! Σαμαντά Σοφία Ε! & Στ!
	Τετρατάξιο	Καλλιγιάς Ιωάννης	Σαμαντά Σοφία Δεληγιάνη Δήμητρα Παπούλια Ελευθερία	Δήμητρα Δεληγιάνη Α!& Ιστορία Ε! & Στ! Ιωάννης Αθ. Καλλιγιάς Β! & Θρησκευτικά Ε! & Στ! Ελευθερία Παπούλια Γ! & Δ! Σαμαντά Σοφία Ε! & Στ!

Πίνακας Πδ

Σχ. Έτος	Οργανικότητα	Διευθυντής	Υπηρετούντες Δάσκαλοι	Καταμερισμός τάξεων
1940-41	Τετρατάξιο	Μπουμπούλης Επαμεινώνδας	Μπουμπούλης Επαμεινώνδας Δεληγιάνη Δήμητρα Παπούλια Ελευθερία Σαμαντά Σοφία	Σαμαντά Σοφία Α! & Ιστορίαν Ε! & Στ! Δήμητρα Δεληγιάνη Β! & Θρησκευτικά Ε! & Στ! Ελευθερία Παπούλια Γ! & Δ! Επ. Μπουμπούλης Ε! & Στ!
1941-42	Πεντατάξιο	Μπαλαγιώργας Γεώργιος	Σαμαντά Σοφία Τσάμη Μαρίνα Δεληγιάνη Δήμητρα Μπαλαγιώργας Γεώργιος Μπουμπούλης Επαμεινώνδας	Σαμαντά Σοφία Α ₁ Θρησκευτικά Ε! & Στ! Τσάμη Μαρίνα Α ₂ & Ιστορ., Γεωγρ., Θρησκ., Φ. Ιστορ. Γ! Δήμητρα Δεληγιάνη Β! & Ιστορία Ε! & Στ! Μπαλαγιώργας Γεώργιος Δ! Ελλην., Μαθημ., Τεχν. Γ! Μπουμπούλης Επαμεινώνδας Ε! & Στ!
1945-46	Τριτάξιο	Σαμαντά Σοφία	Μπακαγεώργης Αθανάσιος Βάλαρης Παναγιώτης	
1946-47	Τετρατάξιο	Παπαδημητρίου Κωνσταντίνος	Μπακογεώργος Αθανάσιος Βάλαρης Παναγιώτης Σοφία Σαμαντά	Παναγιώτης Βάλαρης Α! Αθανάσιος Μπακογεώργος Β! Σοφία Σαμαντά Γ! & Δ! Κων. Παπαδημητρίου Ε! & Στ!
1947-48	Τετρατάξιο	Παπαδημητρίου Κωνσταντίνος	Μπακογεώργος Αθανάσιος Παναγιώτης Βάλαρης Σαμαντά Σοφία	Σοφία Σαμαντά Α! & ελληνικά Γ! Αθανάσιος Μπακογεώργος Β! & Θρησκ., Ελ. Ιστ. Ε! & Στ! Παναγιώτης Βάλαρης Γ! & Δ! Κων. Παπαδημητρίου Ε! & Στ!

Πίνακας Πε

Σχ. Έτος	Οργανικότητα	Διευθυντής	Υπηρετούντες Δάσκαλοι	Καταμερισμός τάξεων
1948-49	Τριτάξιο	Παπαδημητρίου Κωνσταντίνος	Βαλάρης Παναγιώτης Σαμαντά Σοφία	Κων. Παπαδημητρίου Α! και Γ! Παναγιώτης Βαλάρης Β! και Ε!& Στ! Σοφία Σαμαντά Β! και Δ!
	Τετρατάξιο	Παπαδημητρίου Κωνσταντίνος	Σαμαντά Σοφία Βαλάρης Παναγιώτης Μπακογεώργος Αθανάσιος	Κων. Παπαδημητρίου Α ₁ ! και Γ! Σοφία Σαμαντά Β ₁ ! και Δ! Παναγιώτης Βαλάρης Β ₂ ! και Ε! Αθανάσιος Μπακογεώργος Στ! και Α ₂ !
1949-50	Τετρατάξιο	Παπαδημητρίου Κωνσταντίνος	Τασιοπούλου Μαρία Σαμαντά Σοφία Βαλάρης Παναγιώτης	Κων. Παπαδημητρίου Στ! και Β ₁ ! Παναγιώτης Βαλάρης Ε! και Α ₁ ! Σοφία Σαμαντά Δ! και Α ₂ ! Μαρία Τασιοπούλου Γ! και Β ₂ !
	Πεντατάξιο	Παπαδημητρίου Κωνσταντίνος	Σαμαντά Σοφία Τασιοπούλου Μαρία Μπακογεώργος Αθανάσιος Βαλάρης Παναγιώτης	Αθανάσιος Μπακογεώργος Α! Μαρία Τασιοπούλου Β! Παναγιώτη Βαλάρη Γ! Σοφία Σαμαντά Δ! Κων. Παπαδημητρίου Ε!& Στ!
	Τετρατάξιο	Παπαδημητρίου Κωνσταντίνος	Τασιοπούλου Μαρία Σαμαντά Σοφία Βαλάρης Παναγιώτης	Κων. Παπαδημητρίου Ε! και Στ! Σοφία Σαμαντά Δ! Παναγιώτης Βαλάρης Γ! Μαρία Τασιοπούλου Α! και Β!

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ: 1α, υπ: 1β

Πίνακας IIIa – IIIg
Κατάλογος Φοιτησάντων Μαθητριών στο Δ.Σ. Θηλέων Κατούνας (1925-1929)

Πίνακας IIIa

Α/Α		1925-1926				1926-1927				1927-1928					1928-1929			
		A	B	Γ	Δ	A	B	Γ	Δ	A	B	Γ	Δ	E	A	B	Γ	Δ
1	Ασβέστη Ιωάννου Μαρία				105/6				22/H									
2	Βάση Δ. Πηνελόπη						55/3				61/5						33/4	
3	Βάση Γεωργίου Σωτηρία		45/6					33/5					11//4					18//6
4	Βάση Δημητρ. Σοφία			72//3				36/5										
5	Βάση Σταυρούλα					75/4					67/5						37/3	
6	Βάση Αγγελική														122/απ			
7	Βελόνα Θεοδώρα						51/6					44/5						
8	Βούλγαρη Έλένη														95/3			
9	Βούλγαρη Ευσταθία														98/4			
10	Βούλγαρη Λεων. Ευφροσύνη				93/6				19//6									
11	Βούλγαρη Λεωνίδ. Βιργινία		44/4					32/3				37/6						11//4
12	Γιαννούλη Ν. Ιωάννα					84/3				77/5						54/3		
13	Γιαννούλη Νικ. Σταυρούλα						58/6					26//6						5//6
14	Γιαντζέ Θεοδ. Βασιλική			87/6					1//6									
15	Γκιόσα Επαμειν. Νίκη		47/3				52/4					20//4						2//3
16	Γκιόσα Κωστ.Δήμητρα			86/4					18//5									
17	Γκιόσα Σπ. Κωνσταντώ					82/3				76/4						53/3		
18	Γκούγια Αποστ. Σοφία		46/4					39 /3				39/5						13//4
19	Γκούγια Ευθυμία					83/6					48/5						25//4	
20	Γουρνοπάνου Ευαγγ. Αγγελική	40/6					59/6					22//6						1//6
21	Γουρνοπάνου Ευδοκία														97/4			
22	Ζέλου Σωτηρ. Μαρία		48/5					26//3				34/5						8//4
23	Θεοδωρέλου Σοφία											45/3						
24	Κακοθόρου Κ. Χρυσούλα									102/3					91/6			

Πίνακας IIIb

Α/Α		1925-1926				1926-1927				1927-1928					1928-1929			
		Α	Β	Γ	Δ	Α	Β	Γ	Δ	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Α	Β	Γ	Δ
25	Κακοθόρου Απόσ. Βασιλική		56/6					35/5					7//3					21/H
26	Κακοθόρου Ευστρ. Ελένη					79/3				74/4						52/3		
27	Κακοθόρου Ευστρ. Σταθούλα		55/μ.θ.				67/5					24//6						3//4
28	Καλλιγά Κ. Διονυσία									90/5						63/5		
29	Καλλιγά Μαργαρίτα													119/4				
30	Καραβέλου Γ. Αγγελική					98/5					69/4						38/5	
31	Καρακήτσου Αλεξάνδρα																49/απ	
32	Καρδή Ιωάν. Σταθούλα			84/6					9//4									
33	Καρούσου Γεωργίου Άννα			70/5					13//5				5//6					
34	Καρούσου Νικ.Λαμπρινή		51/M															
35	Καρούσου Νικολ. Ιουλία			76/4					8//4				4//3					
36	Καρύδα Στ. Νίκη						60/3				63/3					76/5		
37	Καρύδα Αθ. Γεωργία						61/3				64/4						35/3	
38	Καρύδα Αθαν. Καλλιόπη	68/4					64/3				65/H							
39	Καρύδα Θεοδώρα													109/3				
40	Κασούρα Ι. Ευγενία						62/4					29//3					42/4	
41	Κασούρα Κωσταν.													105/3				
42	Κατρή Ευαγγ. Πηνελόπη					87/5					53/4						28//3	
43	Κατσικά Δήμητρα													100/3				
44	Κατσικά Διον. Μαγδαληνή		52/5					29//3				35/4						9//3
45	Κατσικά Επ. Μαρία					78/4					68/3					75/6		
46	Κατσικά Επαμ. Θεοδώρα		54/6					34/4					9//3					14//4
47	Κατσικά Χριστοφ. Σπυριδ.			78/4					7//5				1//4					
48	Κεραμούδα Ανδ. Νίκη	43/3				95/5					47/4						24//5	
49	Κεραμούδα Δ. Βασιλική									93/4						65/3		
50	Κλαφούνη Δήμητρα					104/απ					70/μ						50/5	
51	Κοκορέλη Χ. Αντιγόνη									89/3					88/4			
52	Κοκορόμπα Δ.Δέσπω					86/3				79/H								
53	Κοκορόμπα Αγγελική													112/3				

Πίνακας IIIc

Α/Α		1925-1926				1926-1927				1927-1928					1928-1929			
		Α	Β	Γ	Δ	Α	Β	Γ	Δ	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Α	Β	Γ	Δ
54	Κοκορόμπα Αθαν. Γεωργία			79/4				15//4										
55	Κοκορόμπα Γεωργ. Ελένη		50/6				25//6					13//5						
56	Κοκορόμπα Δ. Δέσποινα													123/4				
57	Κοκορόμπα Δημ. Κασσιανή		53/5				42/5					14//3					20//4	
58	Κολοβού Φ. Στέλλα					90/3				81/3				87/4				
59	Κοτσάνη Δημ. Μαρία						69/6											
60	Κουβασίλη Νίκη					99/3				85/4					59/3			
61	Κουβέλη Ανδρέου Θεοφανία	42/5					57/3				62/6						34/6	
62	Κουλοβού Ελένη													113/6				
63	Κουλουβού Φωτίου Σοφία			92/5				16//6										
64	Κούπλα Γ. Ευδοξία					102/3				86/5					60/3			
65	Κούπλα Γ. Αικατερίνη									101/3				90/6				
66	Κουτά Ιωάν. Ναυσικά			81/5					6//4				6//4					
67	Κουτίνου Χριστ. Αγγελική		49/5				28//4					10//3					15//4	
68	Κουτίνου Χριστ. Αμαλία				112/οφ													
69	Κουτροπούλου Ευσ. Καλλ.													128/4				
70	Κωστάκη Ηλία Ελένη					80/4					50/3				82/5			
71	Λαμπροπούλου Θωμ. Σοφία		57οφ															
72	Λιόλιου Διον. Ευγενία									96/3				89/4				
73	Λύσσαρη Φ. Παρασκευή					71/4				109/3				93/6				
74	Μαγάζη Θεοδ. Σταθούλα				95/6													
75	Μαγκλάρα Έπ. Ανθούλα									106/5					74/3			
76	Μαλτέζου Παν. Αθηνά				113/οφ													
77	Μαργιώλη Αγγελική													110/3				
78	Μαριντίνου Σπυρ.													120/3				
79	Μαυρομάτη Γεωργ. Άννα				102/4													
80	Μαυρομάτη Παν. Σοφία				110/5													
81	Μαυρομάτη Σπυρ. Σεβαστή			74/5					3//3			17//6						
82	Μαυρομάτη Δήμητρα													108/6				

Πίνακας IIId

Πίνακας IIIe

Α/Α		1925-1926				1926-1927				1927-1928					1928-1929			
		Α	Β	Γ	Δ	Α	Β	Γ	Δ	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Α	Β	Γ	Δ
112	Μύτακα Γ. Σπυριδούλα									98/4						69/3		
113	Μύτακα Γ. Δήμητρα						49/6					25//4						4//4
114	Νάκου Αθαν. Αθανασ.		62/3				48/5					21//3					48/H	
115	Νάκου Βασιλείου Σοφία		63/4					37/3				38/4						12//4
116	Νάκου Γ. Βασιλική					94/5					55/4						30//3	
117	Νάκου Γιανούλα														107/4			
118	Ντελιμάγκα Ιωάν. Αγγελ.			71/3				40/5										
119	Πανέτα Δημητρ. Γεωργία				106/4													
120	Παπαβασιλείου Κ. Ευφροσύνη						53/4					43/3					39/4	
121	Παπαβασιλείου Κων. Νίκη			77/4					12//4					3//5				
122	Παπαβασιλείου Κωστ. Χαρίκλ.				99/4													
123	Παπαδημητρίου Ευστ. Ανθούλα					85/3				78/4						55/4		
124	Παπαδημητρίου Δημ. Γενοβέφα				90/5													
125	Παπαδημητρίου Ευστ. Σοφία		65/3				47/4					31//3					40/4	
126	Παπαδημητρίου Ευστ. Ευριδ.				96/4													
127	Παπακωσταντή Δέσποινα														104/4			
128	Παπακωνσταντή Ευαγγ.														118/4			
129	Παπακωνσταντή Ευστρ. Βασιλική					93/4					51/3					81/5		
130	Παπακωνσταντή Κ. Μαρία					72/4					57/4						31/4	
131	Παπακωσταντή Δημ. Καλλ.				98/6													
132	Παπαμήτσου Τασούλα							44/6										
133	Παστρικού Βασίλ. Σταθ.				107/5													
134	Παστρικού Ευανθία														111/3			
135	Πατούλα Αθαν. Σταθούλα		64/4					31//3				36/6						10//4
136	Πατούλα Κωσταν.														106/3			
137	Πιτσώνη Χρ. Ολυμπία									105/4						73/5		
138	Πολυμέρου Αμαλία														127/απ			
139	Πραμαντιώτου Δ. Λάμπρω									95/6						67/4		
140	Πραμαντιώτου Στέλλω														116/3			

Πίνακας IIIf

Α/Α		1925-1926				1926-1927				1927-1928					1928-1929			
		Α	Β	Γ	Δ	Α	Β	Γ	Δ	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Α	Β	Γ	Δ
141	Προδρομίτη Σ. Φωτεινή									103/5						72/5		
142	Προξενιά Γεωργ. Πηνελόπη		66/6					38/4					8//4					
143	Προξενιά Γεωργ. Σταυρούλα			82/3				41/4										
144	Προξενιά Ευσταθ. Θεοδώρα			80/4					5//3				18//5					17/H
145	Προξενιά Ευσταθ. Μαρία				103/4				17//6									
146	Προξενιά Παρασκευή					76/6					52/4						27//5	
147	Ρόζου Ευστ. Σταματία	41/6				109/A												
148	Σαμαντά Σταμ. Σταθούλα					70/AN												
149	Σαμαντά Κωνσταντίνα						50/3				60/3					77/5		
150	Σαμαντά Χρυσ.														121/5			
151	Σαπάτη Βασιλική														94/3			
152	Σαπάτη Ιωάννου Χρυσή				94/6													
153	Σεραφή Αθ. Βασιλική					96/3				83/4						58/3		
154	Σεραφή Αθ. Σταματία						66/4					41/3					47/5	
155	Σεραφή Ν. Ελένη						56/4					28//3					43/4	
156	Σεραφή Νικολάου Αγλαΐα			75/3				30//6					12//4					16//6
157	Σέρβου Ευστρ. Αγγελική					108/5												
158	Σουλιώτου Λαμπρινή						68/3				66/6						36/4	
159	Σουργιάνη Βασιλική					101/6												
160	Σταμάτη Γρ. Πανωραία					105/απ												
161	Στούπα Νικολ. Ευθυμ.				109/6													
162	Στραβοκέφαλου Ευ. Παναγιώτα									88/5						62/4		
163	Ταμπάκη Αθ. Αγγελική						45/3				59/5						32/6	
164	Ταμπάκη Δ. Βασιλική					81/3				75/3					86/4			
165	Ταμπάκη Έλενη														114/3			
166	Τζάμαλη Κωνστ.														115/3			
167	Τζούρου Β. Χρυσάνθη									104/3					92/4			
168	Τίτου Βασιλ. Κωσταντώ		67/2				65/4					27//3					45/απ	
169	Τίτου Στυλ. Αφροδίτη	38/2				92/5					54/4						29//4	

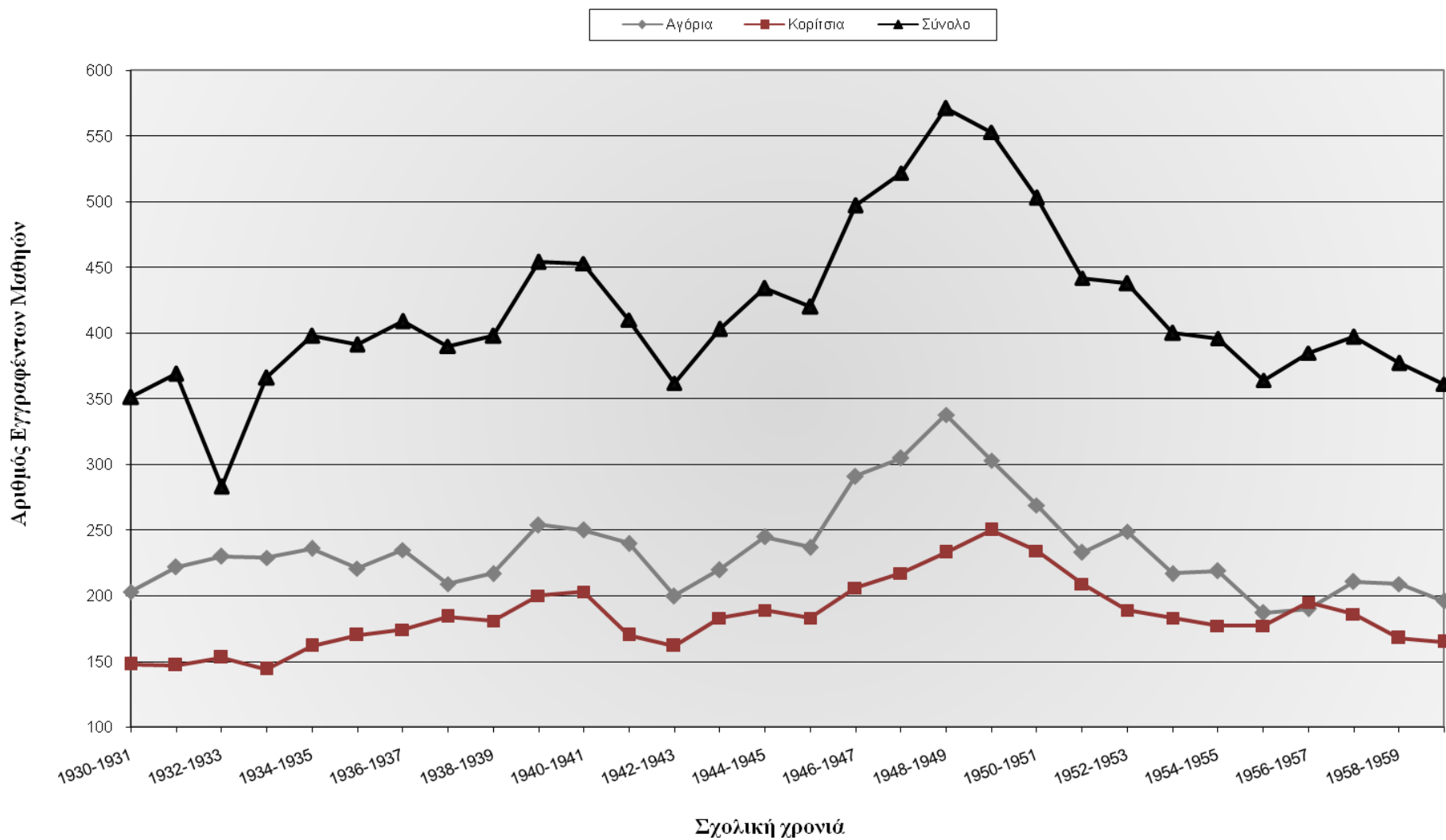
Πίνακας IIIg

Α/Α		1925-1926				1926-1927				1927-1928					1928-1929			
		Α	Β	Γ	Δ	Α	Β	Γ	Δ	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Α	Β	Γ	Δ
170	Τσαβαλά Θεοδ. Σπυριδούλα	39/Η				100/4					58/3					78/4		
171	Τσαβίδα Ι. Σεβαστή									92/οφ								
172	Τσακαμπικά Κλεονίκη					107/4					49/5						26//4	
173	Τσακώνη Γεωργία													96/3				
174	Τσακώνη Ζωή					88/5					46/4						23//3	
175	Τσακώνη Κ. Σταθούλα					89/Η				80/5						56/4		
176	Τσακώνη Κ. Ανδρονίκη									71/3				84/5				
177	Τσακώνη Κ. Παρθενία					73/3				99/4						70/3		
178	Τσαμποδήμου Παν. Δέσποινα				100/5													
179	Τσιλική Θεοδοσία													99/3				
180	Τσιλική Κωστ. Περσεφώνη					106/απ					56/3					79/απ		
181	Τσιλιπάνου Κωστ. Ελευθερία			69/4					14//5									
182	Τσίντζου Γ. Αθανασία									91/5						64/5		
183	Τσίντζου Μαρία				111/οφ													
184	Τσιτσώνη Βασιλείου Αλεξάνδρ.				104/Μ													
185	Τσιτσώνη Δημ. Κωστάντω			88/4					10//3				19//4					
186	Τσιτσώνη Νικολ. Χρυσή				97/3				4//5									
187	Τσιτσώνη Σ. Ειρήνη			73/4					2//3				16//5					
188	Τσούλου Δήμητρα													102/6				
189	Τσούρου Γ. Βιργινία					74/3				72/6						51/6		
190	Φανέρη Δ. Νίκη									107/3				117/4				
191	Χάϊδου Μιχ. Κωσταντίνα									108/μ								

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Στους πίνακες IIIa – IIIg καταγράφονται, διαχωριζόμενα από μία κάθετο, ο αριθμός μητρώου των μαθητριών και ο βαθμός με τον οποίο προβιβάστηκαν ή απορρίφθηκαν.

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ. 1, υπ. Ια

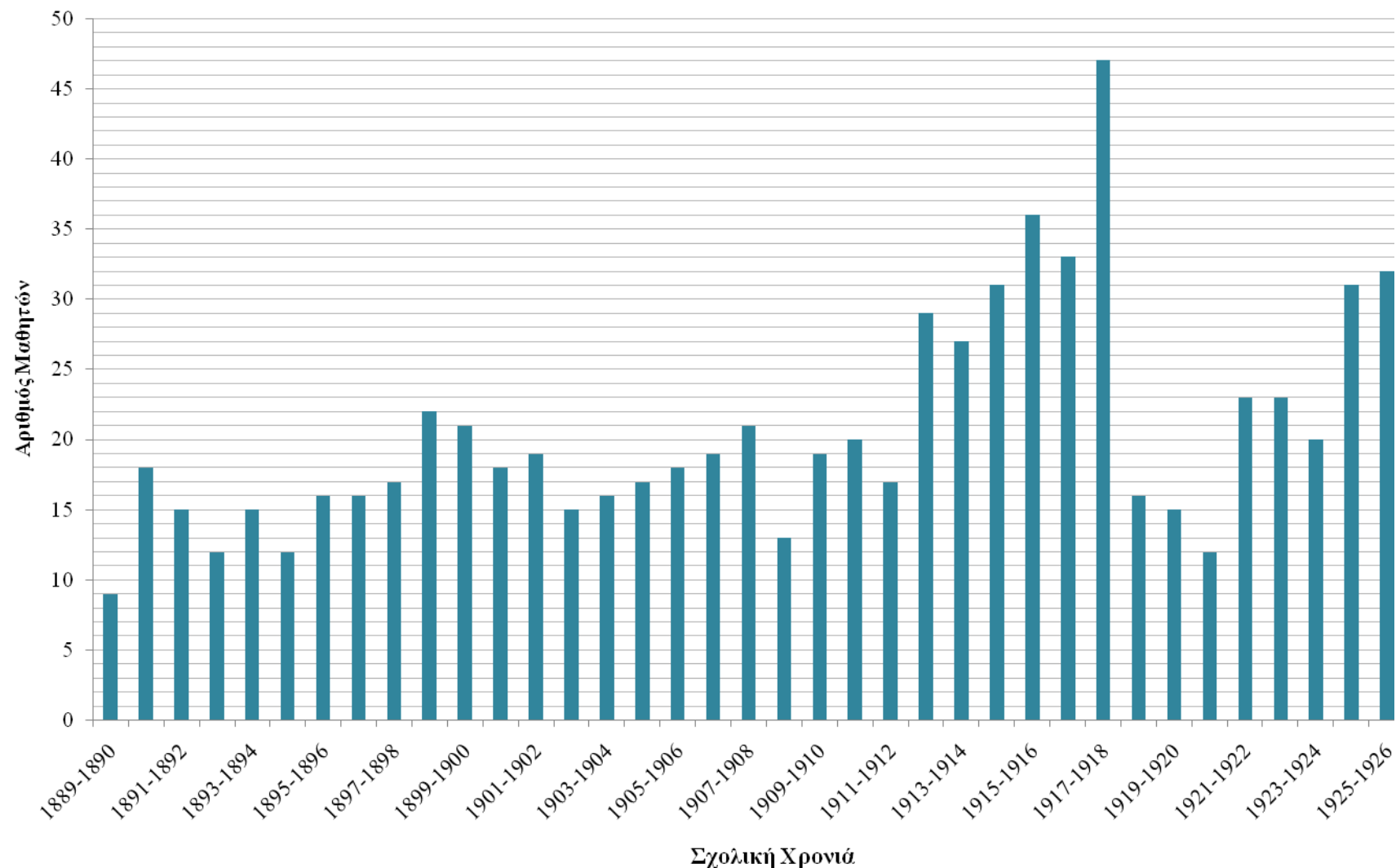
Διάγραμμα Ι
Εγγραφέντες μαθητές στο Δ.Σ. Κατούνας (1930-1960)

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλνίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45, Φ. 1, υπ. 1α, 1β, 1γ, 1δ, 1ε, 1στ / Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλνίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41, Φ. 6, υπ: 1α, 1β, 1γ

Ραβδόγραμμα Ι

Μαθητικό Δυναμικό της Α΄ τάξης του Ελληνικού Σχολείου Κατούνας (1889 - 1926)

Πηγή: Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 20/1989, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 20, Αρχείο Ελληνικού Σχολείου Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Μαθητολόγιο 1889-1932, Φ. 1

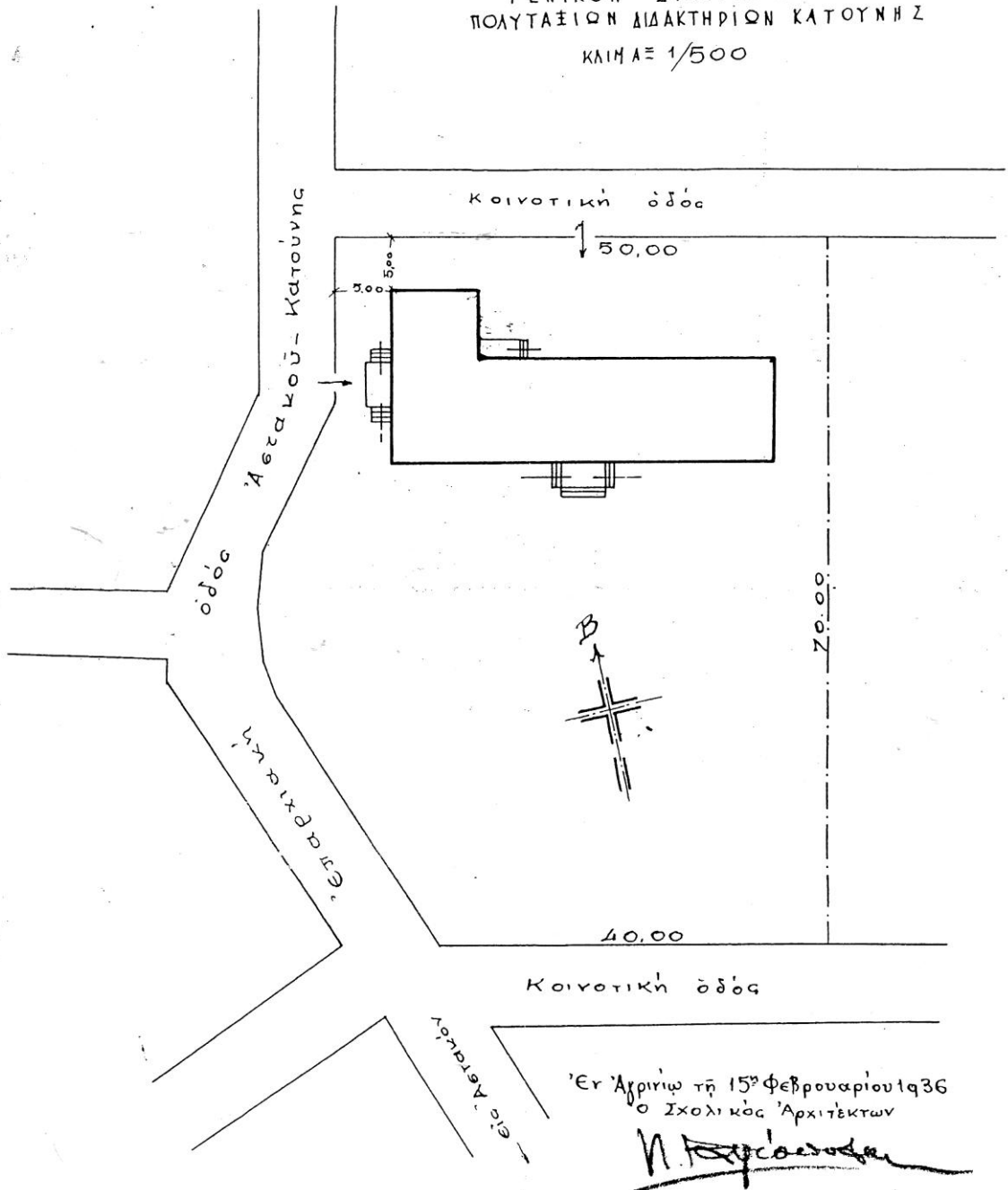

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3:
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ - ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ**

Σχέδιο Ι

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΘΡΗΣΚ. ΚΑΘΟΙΚ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣ. ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣ.
ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΣΧΟΛ. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΣ
ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

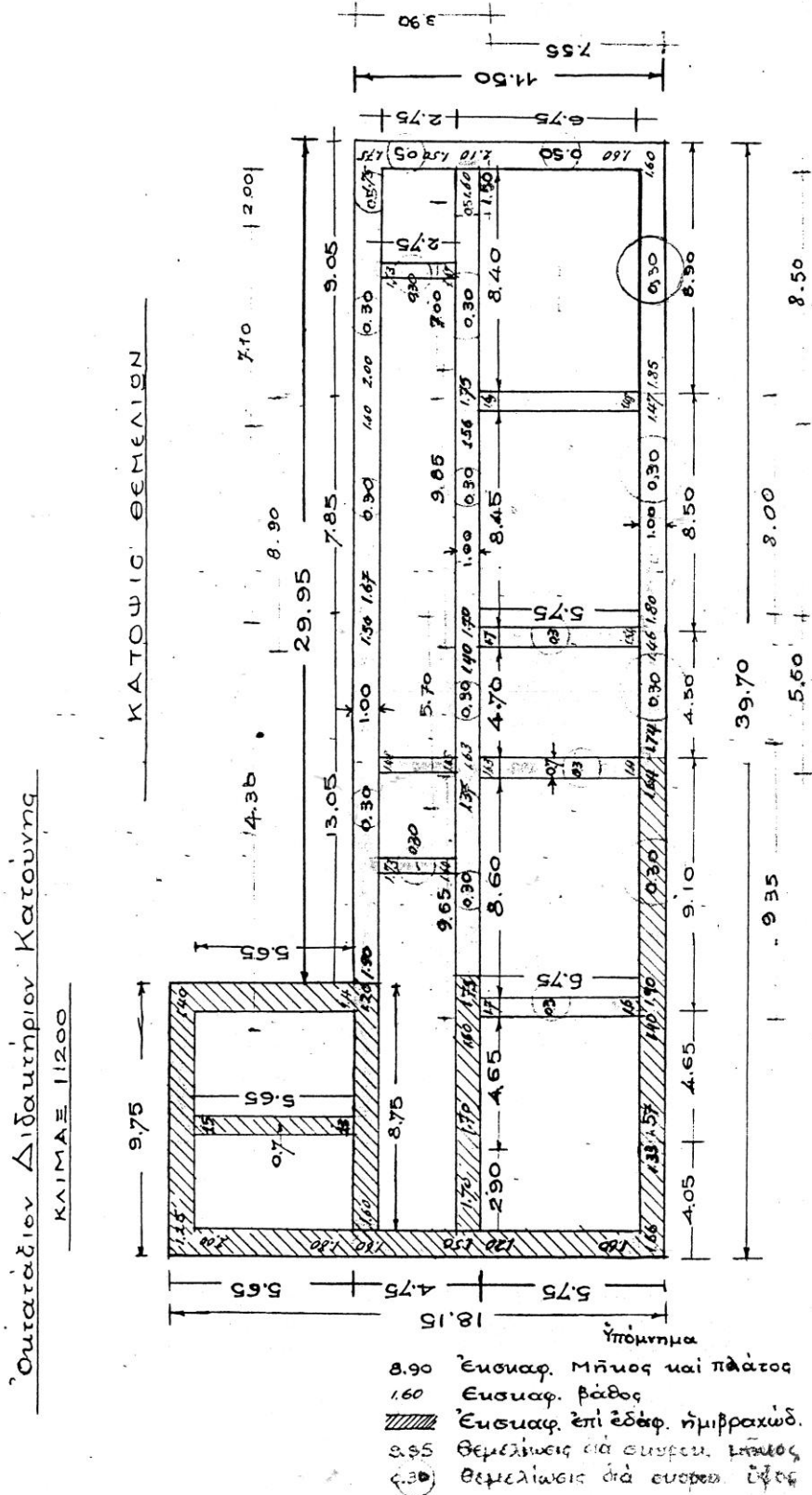
ΓΕΝΙΚΟΝ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΓΗΠΕΔΟΥ
ΠΟΛΥΤΑΞΙΩΝ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΤΟΥΝΗΣ
ΚΛΙΜΑΞ 1/500

Πηγή: Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλ/νιας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ.
Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας Φ. 21, υπ. 2 Αυτά

Σχέδιο III

Πηγή: Γ. Α. Κ - Ν. Αιτωλνίας, Α. Ε. Β. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, Έγγραφα Σχολικής Εφορείας, συνημμένο στο εγρ. Πρωτόκολλο εκσκαφών και δια σκυροκονιάματος θεμελιώσεως, Φ. 21, υπ. 2 Αυτά

Εικόνα I
Το Δ.Σ. Κατούνας (Πρόσοψη)

Εικόνα II
Το Δ.Σ. Κατούνας (Πλάγια Όψη)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**I. ΠΗΓΕΣ****I. A. ΑΔΗΜΟΣΙΕΥΤΕΣ ΠΗΓΕΣ****I.A.1. Γενικά Αρχεία του Κράτους**

- Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Βιβλίο Εισαγωγής, αρ. 106/1994
- Γ. Α. Κ - Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Φάκελλος Πρωτοκόλλων παράδοσης – παραλαβής
- Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, , Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Γενικοί Έλεγχοι 1925-45
- a. Φ. 1, υπ. 1α/1925-1929 & 1944-1945
  - b. Φ. 1, υπ. 1β/ 1932-1934
  - c. Φ. 1, υπ. 1γ/1934-1936
  - d. Φ. 1, υπ. 1δ/ 1938-1940
  - e. Φ. 1, υπ. 1ε/1940-1942
  - f. Φ. 1, υπ 1στ/1942-1944
- Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Βιβλίο Πιστοποιητικών Σπουδής (1936-43), Φ. 1, υπ. 3
- Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Μαθητολόγιο 1939-44, Φ. 2, ελλιπές
- Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία
- a. Φ. 3α, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1940-1947)
  - b. Φ. 3β, Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας (1947-1953)
- Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1930-41
- a. Φ. 6, Υπ: 1α / 1929-1941
  - b. Φ. 6, Υπ: 1β / 1946-1957
  - c. Φ. 6, Υπ: 1γ / 1957-1963
- Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Υπηρεσιακά Βιβλία: Βιβλίο Υλικού 1947, Φ. 6, υπ. 4α
- Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Α. Β. Ε. 106, Α. Ε. Ε : Ε.Κ.Π : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου: Πρακτικά Σχολικής Εφορείας

- a. Φ. 8, υπ. 1α/1939-1940
b. Φ. 8, υπ. 1β/1932-1938
- Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νιας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου: Βιβλία πράξεων Σχολικής Εφορείας, Φ. 8, υπ. 2α/1945-1964
- Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νιας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Φάκελλοι Σχολικής Εφορείας και Σχολικού Ταμείου : Βιβλίο Ταμείου Σχολικής Εφορείας (1932-1968), Φ. 8, υπ. 3
- Γ. Α. Κ – Ν. Αιτωλ./νιας, Α. Β. Ε. 106/1994, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 39, Αρχείο Δ. Σ. Κατούνας, Έγγραφα Αλληλογραφίας, : Έγγραφα Σχολικής Εφορείας Φ. 21, υπ. 2 Λυτά
- Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νιας, Α. Β. Ε. : 126/1995, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.1, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ./νιας: Πρακτικά Εποπτικού Συμβουλίου - Βιβλίο 1^ο/1896-1914, Φ. 50
- Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νιας, Α. Β. Ε.: 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ./νιας, Φ. 2, Πρωτόκολλα Αλληλογραφίας από 450/14-9-1900 έως 609/31-12-1902
- Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νιας, Α. Β. Ε. : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλοακαρνανίας, Βιβλίο Φοιτούντων Μαθητών, Φ. 65α
- Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νιας, Α. Β. Ε. : 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλοακαρνανίας, Βιβλίο Φοιτούντων Μαθητών, Φ. 65β
- Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νιας, Α. Β. Ε.: 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ./νιας Φ. 71
- a. Μητρώο Προσωπικού βιβλίο 1^ο
b. Μητρώο Προσωπικού βιβλίο 2^ο
c. Μητρώο Προσωπικού βιβλίο 3^ο
d. Μητρώο Προσωπικού βιβλίο 5^ο
- Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νιας, Α. Β. Ε.: 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ./νιας Φ. 72
- Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νιας, Α. Β. Ε.: 178/2000, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 42.2, Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Αιτωλ./νιας Φ. 81
- Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νιας, Α. Β. Ε. 20/1989, Α. Ε. Ε : ΕΚΠ : 20, Αρχείο Ελληνικού Σχολείου Κατούνας, Βιβλία Μαθητών: Μαθητολόγιο 1889-1932, Φ. 1
- Κατάλογος – Ευρετήριο Περιεχομένων Γ. Α. Κ. – Αρχείων Ν. Αιτωλ./νιας, Επιμέλεια Μαρία Μπακαδήμα – Σωτηρία Τσατσά, Εκδόσεις Γ. Α. Κ – Αρχεία Ν. Αιτωλ./νιας,, Β΄ έκδοση συμπληρωμένη, Ιερά Πόλη Μεσολογγίου 2003
- Γ. Α. Κ., Αρχείο Όθωνος, Υπουργείο Παιδείας, Δημοτική Εκπαίδευσις, (1835-1862), Σειρά L, Φ. 40, & L΄ 41
- Γ. Α. Κ., Υπουργείον Θρησκείας, Φακ.32. Σχολικά, 8 Οκτωβρίου 1830, αριθ. 1

I. A. 2. Συμβολαιογραφικά έγγραφα

Συμβολαιογραφικός Σύλλογος εφετείων Αθηνών – Πειραιώς Αιγαίου & Δωδεκανήσου, Αρχαιοφυλακείον Αθηνών, Διαχείριση Αντιγράφων, Αρχείο Συμβολαιογράφου Αθηνών Ιωάννου Δ. Σταμάτη

a. αριθ. συμβολαίου 8828/26-3-1907

b. αριθ. συμβολαίου 9159/1-6-1907

I. A. 3 Αρχεία Δημοτικών Σχολείων

Αρχεία 12/θεσίου Δ. Σ. Κατούνας : Βιβλίο Μητρώου Μαθητών από σχολικό έτος 1993-94 έως 1999-2000.

Αρχεία 1^{ου} Δ. Σ. Ηλιούπολης, Σχέδια του κτιρίου

Αρχεία 1^{ου} Δ. Σ. Βύρωνα : Ιστορία 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Βύρωνος <ιδιόχειρη>

Αρχεία 1^{ου} Δ. Σ. Βύρωνα : Μαθητολόγιο 1923-1934, βιβλίο 2

Αρχείο 1^{ου} Δ. Σ. Βύρωνα : Ειδικός Έλεγχος Σχολικών Ετών από 1927-1928 έως 1931-1932.

Αρχεία 2^{ου} Δ. Σ. Βύρωνα, Φάκελος περιέχον το ιδρυτικόν του Διδακτηρίου – Ιστορική Έκθεσις του διδακτηρίου του 2^{ου} Δημ. Σχολείου Βύρωνος από του σχολικού έτους 1924 <δακτυλογραφημένη>

I.B. ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΗΓΕΣ

Αλεξιάκης Ελ., Κατούνες στη Ναυπακτία, Ιστορικές παρατηρήσεις στην οικονομική και κοινωνική οργάνωση της περιοχής, ανακοίνωση στο Β΄ Διεθνές Ιστορικό και Αρχαιολογικό συνέδριο Αιτωλοακαρνανίας, Αργίνο 29-30-31 Μαρτίου 2002, Πρακτικά τ. Β΄, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, έκδοση Ιστορική και Αρχαιολογική Εταιρεία Δυτικής Στερεάς Ελλάδος, Αργίνο 2004

Πετρόπουλος Μιχάλης, Η Αιτωλοακαρνανία κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο, ανακοίνωση στο Α΄ Διεθνές Ιστορικό και Αρχαιολογικό συνέδριο Αιτωλοακαρνανίας, Αργίνο 21-22-23 Οκτωβρίου 1988, Πρακτικά τ. Α, έκδοση Νομαρχία Αιτ/νίας Στ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων, Αργίνο 1991

Αλεξάνδρου Σ., Μελετήματα του Ξηρομέρου, Αθήνα 1983

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης- Π. Τ. Δ. Ε., «Προγράμματα

- Δημοτικού Σχολείου (Αναλυτικά και Ωρολόγια) – Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία (για τα προγράμματα του Δημοτικού Σχολείου) », αρθ. του Χρ. Π. Οικονόμου, Η στοιχειώδης εκπαίδευσις κατά την τελευταίαν εκατονταετίαν εν Ελλάδι, Επετηρίδα δημοτικής Εκπαιδύσεως 1932, Έτος Α΄ Αθήναι 1932», Θεσ / νίκη 1988
- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Π. Τ. Δ. Ε** , Εισαγωγικό σημείωμα Αποστόλης Ανδρέου, «Προγράμματα Δημοτικού Σχολείου (Αναλυτικά και Ωρολόγια) – Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία (για τα προγράμματα του Δημοτικού Σχολείου) », Θεσ/ νίκη 1988)
- Βεργώτη Γ.**, Η εκπαίδευση εις την Σύμην, Ρόδος 1938
- Βεργώτη Γ.**, Ιστορικά περί της εκπαιδύσεως εις το Καστελόριζον, Αθήνα 1972
- Δημαράς Αλ.**, Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε (τεκμήρια Ιστορίας), Α΄1821-1894, εκδόσεις Ερμής, Αθήνα 1990
- Δημαράς Κ.**, Νεοελληνικός Διαφωτισμός, εκδόσεις Ερμής – Νεοελληνική Μελετήματα 2, έκτη έκδοση, σ. 157, Αθήνα 1993
- Διδακτική Ομάδα : Μάχη Καραλή – Αγνή Παπαϊωάννου**, Τα σχολεία του '30, Ε. Μ. Π. – Τμήμα Αρχιτεκτονικής – Τομέας 1. Αρχ. Σχεδιασμού : Ειδικά Θέματα Κτιριολογίας, εκδόσεις Τμήματος Αρχιτεκτόνων Ε. Μ. Π., Αθήνα 1989
- Ζιώγας Π.**, Από την Μητρόπολη Αρχαίας Ακαρνανίας μέχρι την Παλαιομάνινα – Μια ιστορική περιήγηση από την πανάρχαια έως τη σύγχρονη εποχή, εκδόσεις Ατραπός, Αθήνα 2003
- Θωμόπουλος Θεοδ.**, Ιστορία του Αγρινίου, Αγρίνιο 1954
- Καλτσούλα Δημ.**, Ξηρόμερο και Ξηρομερίτες : Ιστορία Μνημεία, Παραδόσεις Θρύλοι, Ήθη, Έθιμα, Αθήνα 1972
- Κουτιβής Ευάγγ.**, Αχυρά Ξηρομέρου – Αιτωλοακαρνανίας, Εκδόσεις: Πολιτιστικός Σύλλογος Αετινών Αθήνας «Ο Μπούμστος» – Πολιτιστικός Σύλλογος Κατουნიωτών Αθήνας «Φίλιππος ο Ακαρνάν», Αθήνα 2005
- Λέφας Χ.**, Ιστορία της Εκπαιδύσεως, Ο. Ε. Σ. Β., Αθήνα 1942
- Μήτσης Νίκ.**, Κατούνα Ξηρομέρου- Συμβολή στην Ιστορία του κοινωνικού, πολιτισμικού και ιστορικού χώρου κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα, εκδόσεις Δήμος Κατούνας, Αθήνα 1990
- Μυλωνάς Θεόδ.**, «Η αναπαραγωγή των κοινωνικών τάξεων μέσα από τους σχολικούς μηχανισμούς», εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 1982
- Παπαδημητρίου Γ.** (τ. Βουλευτή – τ. Υπουργού) Πολιτικά και κοινωνικά κείμενα: Το Χωρίο μου (Μπαμπίνη), Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα 1999, τ. 1, Αθήνα 1999

- Πλούταρχος** Βίοι Παράλληλοι : Αλέξανδρος – Καίσαρ, εισαγωγή-περίληψη-μετάφραση-σχόλια Γεώργιος Αθ. Ράπτης, Εκδόσεις ΖΗΤΡΟΣ, βιβλίο 1.1, παρ.19, Αθήνα 2005
- Πλούταρχος** Βίοι Παράλληλοι : Αλέξανδρος – Καίσαρ, εισαγωγή-περίληψη-μετάφραση-σχόλια Γεώργιος Αθ. Ράπτης, Εκδόσεις ΖΗΤΡΟΣ, βιβλίο 2.1, Αθήνα 2005
- Πριόβολος Ευθ.,** Η Αιτωλοακαρνανία με τα μάτια των περιηγητών, Εκδόσεις Αιτωλοακαρνανικός τύπος, Αθήνα 2004
- Φουρναράκη Ελ.,** Εκπαίδευση και αγωγή των κοριτσιών – Ελληνικοί Προβληματισμοί (1830-1910), Ένα Ανθολόγιο, εκδόσεις Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, αρ. 11, Αθήνα 1987
- Χριστόπουλος Ι.,** Το αρχείο του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Αγρινίου – Μαθητολόγιο 1884-1910, εκδόσεις Νάστας, Αγρίνιο 2002

Ι.Γ. ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ – ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ – ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ

- «Αέροπος»,** περ. τχ. 14, 21/ 2004 & τχ. 24 / 2005
- Αθηνά** Αθηνά ή Εφημερίς φιλολογική, επιστημονική, πολιτική και εμπορική, Εν Παρισίοις εν τη τυπογραφία του Ι. Μ. Εβεράρτου, ΑΩΙΘ, Ανατύπωση από την Ε. Λ. Ι. Α.
- Αρχιμήδης,** περ., τ. ΙΓ', σ. 6, Αθήνα 1912
- Δ. Ι. Ε. Ε. Ε.,** περ., τ. Δ' / 1892 τ. Α' / 1928
- Δελτίον του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαιδεύσεως,** τχ. 3/ Μάρτ. 1919
- Ελληνικά** περ. τχ. 30 (1977-1978), Θεσσαλονίκη
- Ερμή τον Λόγιο,** εκδόσεις Ε. Λ. Ι. Α – σειρά: Τα Ελληνικά Περιοδικά., τ. Β, Στ' & Η', Αθήνα 1990
- Επετηρίς της Δημοτικής Εκπαιδεύσεως,** Αθήνα 1932
- Η Κατούνα – Μεδεών,** εφ., Έκδοση του Συλλόγου Κατουνιωτών «Φίλιππος ο Ακαρνάν», αριθ. φ. 10 / 2003, 13 / 2004, 20 / 2005
- Λακωνικά,** περ., έτος ΙΓ', 1976
- Μακεδονικά,** περ. τχ. 15, Θεσ/νίκη 1975
- Ναυπακτικά,** περ, έκδοση της Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών, τ. Στ', σ. 597, Αθήνα 1994
- Πανδώρα,** περ., τ. 18^{ος}, Αθήναι 1868
- Τεχνικά Χρονικά - Α,** τομ.4, τχ. 1-2 / 1984

- ‘Το Ξηρόμερο’**, εφ., αριθ. φ. 34 / 1992
Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, εκδόσεις ΠΥΡΣΟΣ, τ. Ζ΄, ΙΣΤ΄ & ΚΔ΄,
Αθήνα 1931
Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκης, εκδόσεις «Εγκυκλοπαιδικές
Εκδόσεις Ν. Νίκας & Σία», τ. 3, 7 & 9, Αθήνα
ΥΔΡΙΑ, Εγκυκλοπαίδεια, εκδόσεις «Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων
Α.Ε.», τ. 15, 26, 32, 37, 38 & 43, Αθήνα 1984
Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, εκδόσεις Παγουλάτου, τ. 3
Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια – Herder, εκδόσεις Ελληνικά
Γράμματα, τ. 1-5, Αθήνα 1967-68

Ι.Α. ΝΟΜΟΙ – ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΑ – Φ. Ε. Κ.

- Νόμος ΣΞΓ΄ / 1868, «Περί οδοποιίας»
Νόμος 1787/1939 «Περί οργανώσεως των Μαθητικών Συσσιτίων»
Νόμος 4397 / 1929, «Περί στοιχειώδους εκπαιδεύσεως»
Νόμος 1834, «Περί Δημοτικών Σχολείων»
Νόμος ΑΧΜΑ΄ / 1888
Νόμος ΔΝΖ / 1912 «Περί συστάσεως Δήμων και Κοινοτήτων»
Νόμος ΒΤΜΘ΄ / 1895 «Περί της στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαιδεύσεως»
Νόμος 1622 / 1986
Νομοσχέδιο Αυγερινού «Περί σχολείων της στοιχειώδους ή δημοτικής
Εκπαιδεύσεως», 1880
Νομοσχέδιο Αθ. Ευταξία «Περί Δημοτικής Εκπαιδεύσεως», 1899
Νομοσχέδιο Θεοτόκη, «Περί της στοιχειώδους εκπαιδεύσεως, 1889
Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, εν Αιγίνη, έτος Γ΄ / 1928, Δ΄ / 1929, έτος Ε΄ / 1830
Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, περίοδος. ΙΘ΄, συνεδρίαση Γ΄, τ. Α΄
Φ. Ε. Κ., τ. Α΄, αριθ. φ. 191/ 1911
Φ. Ε. Κ., τ. Α΄, αριθ. φ. 325/ 1914
Φ. Ε. Κ., τ. Α΄, αριθ. φ. 268/ 1917
Φ. Ε. Κ. τ. Α΄, αριθ. φ. 261 / 1912,
Φ. Ε. Κ. τ. Α΄, αριθ. φ. 112 / 1919
Φ. Ε. Κ. αριθ. φ. 80 / 1936
Φ. Ε. Κ. αριθ. φ. 414 / 1929
Φ. Ε. Κ. αριθ. φ. 18/1929

I.E. ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

www.forthnet.gr/templates/drive me

www.bouboulinamuseum-spetses.gr

Το Οικογενειακό Δίκαιο περιέχεται στο τέταρτο βιβλίο του **Αστικού Κώδικα**, άρθρα 1376-1709. (Επώνυμο των συζύγων, Αστικός Κώδικας, Οικογενειακό Δίκαιο, Άρθρο 1388, <http://www.legalink.gr>)

Ευρωπαϊκή επιτροπή, Γενική Διεύθυνση: Δικαιοσύνη, Ελευθερίες, & Ασφάλεια, Τμήμα JLS/C/3: Ιθαγένεια & Θεμελιώδη Δικαιώματα, Πρόγραμμα Δάφνη – Τα Θεμελιώδη Δικαιώματα των γυναικών της Υπαίθρου στην Ευρώπη, JAI/DF/2002/003, Ελλάδα: Νομοθεσία & Πολιτικές, Οκτώβριος 2005, σ. 14, <http://www.ruralwomen.net>

II. ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

II. Α. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αθουσάκη Α.,** Η λειτουργία του πρώτου Αλληλοδιδασκτικού Σχολείου Κορίνθου το 1830, Πρακτικά Γ΄ Τοπικού Συνεδρίου Κορινθιακών Σπουδών, Κόρινθος 28-30 Νοεμβρίου 1997
- Αντωνιάδη Σ.,** Τα δημοτικά, ήτοι Βιβλίων περιέχον το Δημοτικόν Νόμον εξηγημένον, μετάφρασιν της θεωρίας του Δημοτικού Δικαίου, τας επί Τουρκοκρατίας, Δημοκρατίας και επί Κυβερνήτου Δημοτικής θεσμοθεσίας και Νόμους, Διατάγματα και εγκυκλίους αναφερόμενα εις το ενυπάρχον δημοτικόν σύστημα, τ. Α΄, ψήφισμα Η΄ της 4^{ης} Φεβρουαρίου 1830, Αθήνα 1842
- Ανόνημου,** βιογραφία θανόντος διδασκάλου, Γ. Κλεοβούλου, Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, φ. 62 / 1828,
- Αποστολόπουλος Γ.,** Το γυμνάσιον και το οικοτροφείον Τσοτυλίου, 1938
- Αραβαντινού Α.,** Χρονογραφία της Ηπείρου, εν Αθήναις 1856
- Ασδραχάς Σ.,** Ιστορική Έρευνα και Ιστορική Παιδεία, εκδόσεις ΕΜΝΕ – ΜΝΗΜΩΝ, Αθήνα 1982
- Βακαλόπουλος Α.,** Ο χαρακτήρας των Ελλήνων, Θεσσαλονίκη 1983
- Βαλέτας Γ.,** Κοραΐς: Άπαντα τα πρωτότυπα έργα – Επιστολές (1774-1833), επ. 1201, Ο Ιωάννης Καποδίστριας προς Κοραή, Ναύπλιο 5 Νοεμβρίου 1829, εκδόσεις Δωρικός, τ. Β2, Αθήνα 1965
- Βαλέτα Γ.,** Ιστορία της Ακαδημίας Κυδωνιών, «Μικρασιατικά χρονικά», τ. 4, 1948
- Βεϊκου Θ.,** Θεωρία και Μεθοδολογία της Ιστορίας, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1987
- Βιζυηνός,** Ατθίδες Αύραι, 1884, σ.193 Δημητρίου Βικέλα, Διηγήματα, Διήγημα «Φίλιππος Μάρθας», εκδόσεις «Εστίας», Αθήνα 1979
- Γαζή Γ.,** «Λεξικόν της Επανάστασεως και άλλα έργα», Εκδόσεις Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών», Ιωάννινα 1971, ανατύπωση
- Γεδεών Μ.,** Η πνευματική κίνησις του γένους κατά τον ΙΗ΄ και ΙΘ΄ αιώνα, εκδόσεις Ερμής- Νεοελληνική Μελετήματα 1, Αθήνα 1976, ανατύπωση
- Γεωργιάδης Θεόφρ.,** Μοσχόπολης, Έκδοσις Συλλόγου προς Διάδοσιν των Ελληνικών γραμμάτων, Αθήνα 1975
- Γληνού Δημ.,** Ένας άταφος νεκρός, Εκδ. Εταιρεία «Αθήνα», Αθήνα 1925
- Γληνού Δημ.,** Άπαντα, Δημοτική Εκπαίδευσις: «Αιτιολογική Έκθεσις του

- νομοσχεδίου περί δημοτικής εκπαίδευσεως, Κεφάλαιον Α΄: Σκοπός της Δημοτικής Εκπαίδευσεως. Πρόγραμμα. Φοίτησις, Εκδόσεις «Θεμέλιο» – Εκδοτική φροντίδα εισαγωγικές σημειώσεις Φίλιππος Ηλιού, τ. Β΄ (1910-1914)
- Δασκαλάκη Α.,** Κείμενα-Πηγαί της ιστορίας της ελληνικής Επανάστασεως. Σειρά τρίτη, Τα περί Παιδείας, Αθήνα 1968
- Δημακόπουλος Γ.,** Ο Κώδιξ των ψηφισμάτων της Ελληνικής Πολιτείας Β΄(1829-1832) Επετ. Κέντρου Ιστ. Ελλ. Δικ. Ακαδ. Αθηνών, ψήφισμα Η΄ της 4^{ης} Φεβρουαρίου 1830, 15 (1968), Αθήναι 1972
- Δημακόπουλος Χ.,** Θεόδωρος Βαλιάνος – αγωνιστής και αρχιτέκτων, Επετηρίς Ιδρύματος Νεοελληνικών Σπουδών, τ. Β, (1981-1982)
- Δημαράς Κ.,** Νεοελληνικός Διαφωτισμός, εκδόσεις Ερμής - Νεοελληνική Μελετήματα 2, έκτη έκδοση, Αθήνα 1993
- Ευαγγελίδου Τρ.,** Η παιδεία επί τουρκοκρατίας - Ελληνικά σχολεία από της Αλώσεως μέχρι Καποδιστρίου, Βιβλιοθήκη Ιστορικών Μελετών αριθ. 250, εκδόσεις Βιβλιοπωλείο Νότη Καραβιά, τ. Α΄, ανατύπωση
- Ζαφείρης Χρ.,** Βαλκάνιος Πραγματευτής, εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 1998
- Θουκυδίδου** Θουκυδίδου Ιστοριών Βιβλίον Ζ΄, LVII
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους,** εκδόσεις «Εκδοτική Αθηνών», τ. Β / 1971, Γ2 / 1972, Δ / 1973, ΙΑ / 1975, ΙΓ / 1977 & ΙΕ / 1978, Αθήνα 1971-1980
- Ιωάννου Αρχιμανδρίτου Επιθεωρητού στοιχ. Εκπαίδευσεως,** Λεξογραφική κωδικοποίηση ισχυούσης εκπαιδευτικής νομοθεσίας - νομολογίας, τ. 1 (Α - Δ), τ. 2 (Ε - Ξ), τ. 3 (Ο - Ω)σ.589, Κέρκυρα 1952
- Καλαφάτη Ε.,** Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929 – Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, εκδόσεις Ι. Α. .Ε. .Ν. – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα 1988
- Καρδαμίτση Μ. – Αδάμη, Ο Δ. Καλλιás και το Σχολικό κτίριο, Ε. Μ. Π. –** Τμήμα Αρχιτεκτόνων Σπουδαστήριο Αρχιτεκτονικών Συνθέσεων – Καθηγητής Δ. Ζήβας, Δημοσιεύσεις Επιστημονικών Εργασιών, αρ. 1, Αθήνα 1986
- Κασομούλη Ν.,** Ενθυμήματα στρατιωτικά της Επανάστασεως των Ελλήνων 1821-1833, εκδόσεις Δημιουργία, τ.1, Αθήνα 1997
- Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας,** Τα Εκπαιδευτικά Συνέδρια του 1930 : II Συνέδριον Διευθυντών και Υποδιευθυντών Διδασκαλείων της Δημοτικής Εκπαίδευσεως, Ημέρα 3η, τοποθέτηση Παρασκευά Παρασκευόπουλου, Διευθυντή του Διδασκαλείου Μικτού Τριπόλεως, Αθήνα 2004, ανατύπωση
- Κιτρομηλίδη Πασχ.,** Νεοελληνικός Διαφωτισμός – οι πολιτικές και κοινωνικές

- ιδέες, εκδοση Μ. Ι. Ε. Τ., Β΄ έκδοση, Αθήνα 1999
- Κοκκώνη Ι. Π.**, Εγχειρίδιον δια τα αλληλοδιδασκτικά σχολεία ή Οδηγός της Αλληλοδιδασκτικής Μεθόδου υπό Σαραζινού, σ. 126, Αίγινα 1830
- Κοκκώνη Ι. Π.**, Εγχειρίδιον ή Οδηγός της Αλληλοδιδασκτικής Μεθόδου Νέος, τελειοποιημένος και πληρέστερος του μέχρι τούδε εν χρήσει Οδηγού του Σαραζινού . Εκδοθείς κατά το υπ' αρ. 2000 (24 Ιουλίου 1841) Β. Διάταγμα, Αθήνα 1842
- Κόλλιας Αρ.**, Αρβανίτες και η καταγωγή των Ελλήνων, έκδοση 6, Αθήνα 1990
- Κονδυλάκης Ι.**, Ο Πατούχας, Εκδόσεις «Νεφέλη», Αθήνα 1989 – πρώτη έκδοση 1916
- Κοραής Αδ.**, Προλεγόμενα στους Αρχαίους Έλληνες Συγγραφείς, Εκδόσεις Μ. Ι. Ε. Τ., τ. Β, Αθήνα 1988
- Κουκουλέ Γ.**, Εισαγωγή στην Παιδαγωγική της Ιστορικής Έρευνας; Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα 1983
- Κουκουνάρα Βασ.**, Κυδωνία πρωτεύουσα της Αιολίδος, εκδόσεις «Ενώσεως Κυδωνιωτών», Αθήνα 1972
- Κουμαριανού Αικ.**, Ο Ελληνικός Προεπαναστατικός Τύπος Βιέννη – Παρίσι (1784-1821), εκδόσεις Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, 1995
- Κουρίλα Ε.**, Η Μοσχόπολις και η Νέα Ακαδημία αυτής, Αθήνα 1935
- Κριαράς Εμμ.**, Λεξικό της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημόδους Γραμματείας (1100-1669), Θεσσαλονίκη, τ. Η΄ (1982)
- Λαμπαδάριος Εμμ.**, Κώδιξ Σχολικής Υγιεινής, δεύτερη έκδοση, Αθήνα 1922
- Λαμπαδάριος Εμμ.**, Σχολική Υγιεινή, 1928, 2^η έκδοση
- Μακρυγιάννη .Ι.**, Άπαντα, Ιστορικές Εκδόσεις, τ. 1
- Μαντούδης Μ.**, Διδακτηριακή νομοθεσία από του 1929 έως το 1927, Αθήνα 1927
- Μέξα Βαλ.**, Οι Φιλικοί – Κατάλογος των μελών της Φιλικής Εταιρείας εκ του Αρχείου Σέκερη, Αθήνα 1937
- Μητροπολίτου Ερμουπόλεως της Αιγύπτου Ευάγγελου**, « Ο πολέμαρχος Χατζημιχάλης Νταλιάνης (1775-1828)», Αλεξάνδρεια 1950
- Μιχαλόπουλος Φάνης**, Κοσμάς ο Αιτωλός, Αθήνα 1969
- Μοσχοβάκης Ν.**, Το εν Ελλάδι Δημόσιον Δίκαιον επί Τουρκοκρατίας, εν Αθήναις 1882
- Μπουζάκης Σήφη**, Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα, Gutenberg ; Έκδοση Γ΄, τ. Α΄ - Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες 19^{ος} αιώνας, 1913, 1929, Αθήνα 2002
- Μωραΐτης Σπ.**, Διδασκαλική ή Σύντομοι οδηγίαί περί της χρήσεως της νέας μεθόδου διδασκαλίας, Αθήνα 1880

- Νικολαΐδη Απ.,** Κριτική Θεολογία – κοινωνικές προεκτάσεις του Θεολογικού Προβληματισμού, Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 2002
- Οικονόμου Μιχ.,** Ιστορικά της Ελληνικής Παλιγγενεσίας ή ο Ιερός των Ελλήνων Αγών, Επιμέλεια – Εισαγωγή – Ευρετήριο Ιωάννας Γιανναροπούλου & Τάσου Αθ. Γριτσόπουλου, εκδόσεις της Δημόσιας βιβλιοθήκης της Σχολής Δημητσάνης, Αθήνα 1976. ανατύπωση
- Ομήρου,** Ομήρου Ιλιάδα, ραψ. Ζ΄, στ. 146 - 151, μετάφραση Ιάκωβου Πολυλά, Εκδόσεις Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1974
- Παπαδοπούλου Χ.,** Ιστορία της Ριζαρείου Εκκλησιαστικής Σχολής, Αθήναι 1919
- Παπαντωνόπουλος Δημ.,** Πενηνταετηρίδα της Ελληνικής Επανάστασεως του έτους 1821, Αθήνα 1879
- Παπαρηγόπουλος Κ.,** Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, εκδόσεις Χαρ. Μπούρα, τ. Ζ, Αθήναι, ανατύπωση
- Παπαστράτος Ευάγγ.** Η δουλειά και ο κόπος της, Αθήνα 1964
- Πάπυρους Λαρούς,** Επίτομον Λεξικό, Αθήνα 1972
- Πετρίδη Γ.,** «Στοιχειώδεις πρακτικά οδηγία περί διδασκαλίας μαθημάτων εν τοις Δημοτικοίς Σχολείοις», εκδ. Ε. Κ. Βλαστού, εν Αθήναις 1881, Παράρτημα
- Πετρόπουλου Ι., Κουμαριανού Αικ.,** «Περίοδος Βασιλείας του Όθωνος 1833-1862, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΓ΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1977
- Πετρούλιας Η.,** Η νεωτέρα παρ' ημίν σχολική νομοθεσία, εκδόσεις Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδεύσεως, αριθ. 9, Αθήνα 1898
- Πιστικίδου– Δρόσου Λουκία,** Το ασκήσιμο νοητικά καθυστερημένο παιδί – «Στουπάθειο» το πρώτο στην Ελλάδα Ειδικό Σχολείο για ασκήσιμα παιδιά, Εκδόσεις «Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων», Αθήνα 1982
- Πολυζωΐδου Α.,** Τα Νεοελληνικά ήτοι Τα κατά την Ελλάδα κυριώτερα, συμβάντα και η κατάστασις της Ελλ. Παιδείας, εκδόσεις Ρησός, τ. Β΄, Αθήνα 1991, ανατύπωση
- Ρέππας Χρήστος,** Εκπαιδευτικά της Ναυπακτίας (1833-1847), εκδόσεις Εταιρεία Ναυπακτιακών Μελετών – Επιστημονική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1999)
- Σάθας Κων.,** Νεοελληνική Φιλολογία : Βιογραφίαι των εν τοις Γράμμασι Διαλαμπάντων Ελλήνων – Από της καταλύσεως της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μέχρι της Ελληνικής Εθνεγερσίας (1453-1821), αριθ. 25, εν Αθήναις 1868
- Σακελλαρίου Μιχ.,** Η Πελοπόννησος κατά την δευτέραν Τουρκοκρατίαν (1715-

- 1821), σσ. 89-90, Αθήνα 1939 – Ν. Μοσχοβάκης, Το εν Ελλάδι Δημόσιον Δίκαιον επί Τουρκοκρατίας, εν Αθήναις 1882
- Σακκάς Γ., Κλεόβουλος Γ.,** «Ο Φίλιππουπολίτης» : Ο πρώτος Έλλην επιστήμων και αγνοημένος Παιδαγωγός, Αθήνα 1956
- Σαρδελής Κ.,** Ο Άγιος των Σκλάβων: Κοσμάς ο Αιτωλός, σειρά Νεοελληνική λογοτεχνία 113, Εκδόσεις «Εστία», έκτη έκδοση, Αθήνα 1990
- Σέβη Α.,** Το Δημοτικό Σχολείο Πεστών Ιωαννίνων, Γιάννινα 1990
- Σερεμετάκης Θεόδωρος – Δημητρίου Μαρία,** Τα νεοελληνικά κύρια ονόματα, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2005
- Σιμόπουλος Κυρ.,** « Ξένοι Ταξιδιώτες στην Ελλάδα 1700-1800», τ. Β΄, εκδόσεις «Στάχυ», Όγδοη έκδοση, Αθήνα 1999
- Στασινόπουλου Χρ.,** Λεξικό της Ελληνικής Επανάστασεως του 1821, τ. 1, 2, 3, εκδόσεις «Λεβεντιά», Αθήνα 1972
- Συγγραφική ομάδα, Ε. Μ. Π. Τομέας Φυσικής Γενικό Τμήμα,** Εργαστηριακές Ασκήσεις Φυσικής, συντονισμός και επιμέλεια της έκδοσης Α. Α. Κώνστας – Κ. Χριστοδουλίδης, εκδόσεις Συμμετρία, τ. 1. Αθήνα 1999
- Σφυρόερας Β.,** Οι στόχοι της εκπαιδευτικής πολιτικής του Καποδίστρια, στο βιβλίο Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του Ελληνικού Κράτους, εκδόσεις university studio press, Θεσ/νίκη 1983
- Τεγόπουλος- Φυτράκης,** Ελληνικό Λεξικό, εκδόσεις «Αρμονία», Αθήνα 1993
- Τζάρτζανος Αχιλ.,** Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης (Α΄, Β΄, Γ΄, Δ΄ γυμνασίου), Εκδόσεις Ο.Ε.Δ.Β., Αθήναι 1973
- Τομπαΐδης Δημ.,** Ελληνικά Επώνυμα Τουρκικής Προελεύσεως, εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα 2002
- Τραυλός Ι.- Κούκκου Α.,** αρθ. Πολεοδομία και Αρχιτεκτονική, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΓ, εκδόσεις Εκδοτική, Αθηνών, Αθήνα 1977
- Τριανταφυλλίδης Κ.,** Το Φρούριο «Βρωμιάριν» στο Βενετικό Ναυπακτίας – Συμβολή στη μελέτη των παραποτάμιων οχυρώσεων, ανακοίνωση στο Α΄ Αρχαιολογικού και Ιστορικού συνεδρίου Αιτωλοακαρνανίας, Αγρίνιο 21-22-23 Οκτωβρίου 1988, Πρακτικά, έκδοση Νομαρχία Αιτωλοακαρνανίας – Στ΄ Εφορεία προϊστορικών και κλασικών αρχαιοτήτων, Αγρίνιο 1991
- Τριανταφυλλίδης Μαν.,** τα οικογενειακά μας ονόματα, Ε.Σ. Στάθης – Προλεγόμενα του επεξεργαστή, εκδόσεις Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης- Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Θεσ/νικη 1995
- Τριανταφυλλίδης Μαν.,** Νεοελληνική Γραμματική, Αναπροσαρμογή της μικρής

- Νεοελληνικής Γραμματικής του Μανόλη Τριανταφυλλίδη, εκδόσεις Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1977
- Τριανταφυλλίδης Μανόλης**, Νεοελληνική Γραμματική, εκδόσεις Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα
- Τρικούπης Σπ.**, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασας, εκδόσεις Γιοβάνη, έκδοση Β΄, τ. Β
- Τσουκαλά Κυριακή**, Τάσεις στη σχολική Σχολική Αρχιτεκτονική : Από την παιδοκεντρική λειτουργικότητα στη μεταμοντέρνα προσέγγιση, εκδόσεις Παρατηρητής, β΄ έκδοση, Θεσσαλονίκη 2000
- ΥΠ. Ε. Π. Θ. / Π. Ι.** Μαθηματικά και Στοιχεία Στατιστικής, Γ΄ Ενιαίου Λυκείου. Εκδόσεις Ο. Ε. Δ. Β., έκδοση Ζ΄, Αθήνα 2005
- ΥΠ. Ε. Π. Θ. – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο**, Γ΄ τάξη ενιαίου Λυκείου – Μάθημα Επιλογής, Αρχές Οικονομικής Θεωρίας, εκδόσεις Ο. Α. Ε. Δ., Αθήνα 2003
- ΥΠ. Ε. Π. Θ – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο**, Γ΄ τάξη Ενιαίου Λυκείου (Τεχνολογική Κατεύθυνση), Αρχές Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων και Υπηρεσιών, εκδόσεις Ο.Α.Ε.Δ., Αθήνα 1999
- ΥΠ. Ε. Π. Θ., Δ/ση Σπουδών Π.Ε.**, Τμήμα Α΄, Θέμα : Λειτουργία Σχολείων, Αριθ. Πρωτ. Φ.3/845/Γ1/770, Αθήνα 14-9-2001
- ΥΠ. Ε. Π. Θ. – Δ/ση Σπουδών Π. Ε.**, «Λειτουργία σχολείων με την έναρξη του νέου σχολικού έτους», Φ.3/523/87914/Γ1/1-9-2004
- Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων**, Τα εκπαιδευτικά συνέδρια του 1930
- Υπουργείον Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως**, «Προγράμματα Ωρολόγια και Αναλυτικά παντός είδους πλήρων Δημοτ. Σχολείων Αρρένων και θηλέων», Εν Αθήναις Εκ του Εθνικού τυπογραφείου, 1921
- Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων** Απόφαση του γενικού προϋπολογισμού υπ' αριθ. 23236/28-4-1932
- Φιλοσοφικής Σχολής Παν/μίου Αθηνών**, Θουκυδίδου Ιστοριών Βιβλίον Ζ΄, LVII – κείμενον – Μετάφρασις – σχόλια, Μετάφραση Ισαβέλλας Απ. Αργυράκη, Αθήνα 1964
- Φλώρος Αθαν.**, Νεοελληνικό Ετυμολογικό και Ερμηνευτικό Λεξικό, εκδόσεις «Νέα Σύνορα», Αθήνα 1980
- Φωτάκου**, Απομνημονεύματα, εκδόσεις Χαρ. Μπούρα, τ. Α΄, Αθήνα, ανατύπωση
- Χατζής Δημ.**, Το τέλος της μικρής μας πόλης-Διηγήματα, Διήγημα: «Ο Σιούλας ο Ταμπάκος», εκδόσεις «Το Ροδακίό», Αθήνα 1999
- Χουλιάρηκη Μ.**, «Γεωγραφική, Διοικητική και Πληθυσμιακή εξέλιξις της Ελλάδος 1821-1971, Αθήναι Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών», Αθήνα 1973

- Χρυσοβέργη Ι.**, «Λόγος επικήδειος εις . Κριεζήν», Αθήναι 1876
«Στοιχεία συστάσεως και εξελίξεως των δήμων και κοινοτήτων», Έκδοσις της Κεντρικής Ενώσεως Δήμων και Κοινοτήτων της Ελλάδος, Σεπτέμβριος, τ. 29, Αθήναι 1961
«Γέροντας Εφραίμ Κατουνακιώτης», εκδόσεις Ι Ησυχαστηρίου «Άγιος Εφραίμ», Άγιον Όρος

II. Β. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Buthe N.**, Σχολικά έπιπλα και όργανα, Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια – Herder, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, τ. 5, Αθήνα 1967-68
- Encyclopedia de la Pleiade**, Ιστορία και οι Μέθοδοί της, μτφ. Ε. Στεφανάκη, εκδόσεις Μ. Ι. Ε. Τ., τ. Α΄ – Ε΄, Αθήνα 1981-1989
- Duverger M.**, Μέθοδοι Κοινωνικών Επιστημών, μτφ. Ν. Παπαδήμα, τ. 2, εκδόσεις Ε. Κ. Κ. Ε., Αθήνα 1978
- Howard K. –Sharp J.**, Η επιστημονική μελέτη, μτφ. Βασιλική Π. Νταλάκου, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1994
- Kiel Machiel** , “ Population and settlement of the Sandjak of Karli-illi – Aetolia/Akarnania – during the Turkokratia (According to unpublished or little-known Ottoman-Turkish Administrative Records From the Years 1489,1521,1562,1642,1732 and 1810)” ανακοίνωση στο Β΄ Διεθνές Ιστορικό και Αρχαιολογικό συνέδριο Αιτωλοακαρνανίας, Αγρίνιο 29-30-31 Μαρτίου 2002, Πρακτικά τ. Β΄, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, έκδοση Ιστορική και Αρχαιολογική Εταιρεία Δυτικής Στερεάς Ελλάδος, Αγρίνιο 2004
- Kipper P.**, Ιστορία της εν Ελλάδι Εκπαιδεύσεως, μτφ. Δημ. Αυξεντιάδου, Αθήνα 1906
- Kuhn E.**, Σχολικά κτίρια, Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια – Herder, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, τ. 5
- Λε Γκοφ Ζ., - Νορά Π.**, Το έργο της Ιστορίας, μτφ. Κλ. Μιτσοτάκη, τ. Α-Γ, Αθήνα 1981-82
- Legrande Emile**, «La Complainte d’ Ali de Tepelen»
- Mackridge P.**, Η Νεοελληνική Γλώσσα – Μετάφραση Κ. Ν. Πετρόπουλος, Εκδόσεις Πατάκης, Αθήνα 1987
- Maurer G.**, Das griechische volk in offentlicher, kirchlicher und privatrechtlicher beziehung vor und nach dem freiheitskampfe dis zum 31 Juli 1834, Heidelberg 1835, Ελληνική μετάφραση Όλγας Ρουμπάτη, ο Ελληνικός λαός, Αθήνα 1976, Ανατύπωση

- Dosse Francois**, Η Ιστορία σε ψίχουλα, μτφρ. Α. Βλαχοπούλου, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1983
- Romano R.**, Που οδεύει η Ιστορία, μτφ. Χρ. Κουλούρη, Αλ. Κράους, Π. Μιχαλάρης, Μ. Τραπεζανλίδου, Ευθ. Φαλίδου, ΕΜΝΕ-ΜΝΗΜΩΝ, Αθήνα 1988
- Τοντόρωφ Νικολάι**, Η Βαλκανική Διάσταση της Ελληνικής Επανάστασης του 1821: Η περίπτωση των Βουλγάρων, εκδόσεις «Gutenberg», Αθήνα 1982
- «Le roman de Livistros et Rodamne»**, Amsterdam 1935, Εκδόσεις J. A. Lambert